

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Κ. ΡΑΠΤΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ:
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ,
ΕΘΝΟΤΟΠΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ
(ΑΠΟ ΤΟΝ 20^Ο ΑΙΩΝΑ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ)

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2021

Ημερομηνία αίτησης του Βασιλείου Κ. Ράπτη απόφαση αριθ. 345/30-11-2011

Ορισμός Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής:

Μέλη Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής

Επιβλέπων

Νιτσιάκος Βασίλειος, Καθηγητής Κοινωνικής Λαογραφίας του Τμήματος Ιστορίας & Αρχαιολογίας του Παν/μίου Ιωαννίνων.

Μέλη:

Κωνσταντούλα Μπάδα, Ομότιμη Καθηγήτρια του Τμήματος Ιστορίας & Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Δαλκαβούκης Βασίλειος, Αναπληρωτής Καθηγητής Εθνογραφίας του Ελλαδικού Χώρου του Τμήματος Ιστορίας & Εθνολογίας του Δημοκρίτειου Παν/μίου Θράκης.

Ορισμός Επταμελούς Εξεταστικής Επιτροπής: αριθ. 441/24-02-2021

Μέλη Επταμελούς Εξεταστικής Επιτροπής:

Νιτσιάκος Βασίλειος, Καθηγητής Κοινωνικής Λαογραφίας του Τμήματος Ιστορίας & Αρχαιολογίας του Παν/μίου Ιωαννίνων.

Κωνσταντούλα Μπάδα, Ομότιμη Καθηγήτρια του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Μαρίνα Βρέλλη-Ζάχου, Καθηγήτρια του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ρέα Κακάμπουρα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Ε.Κ.Π.Α.

Παρασκευά Ποτηρόπουλο, Ερευνητή του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών

Ιωάννη Μάνο, Αναπληρωτή Καθηγητή του Τμήματος Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Ημερομηνία προφορικής εξέτασης 2/6/2021 Βαθμός «Άριστα»

«Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα» (Ν.5343/32, αρθρ. 202, παρ. 2).

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	viii
Κεφάλαιο 1ο	1
Θεωρητική και μεθοδολογική εισαγωγή / συζήτηση	1
Ο προσδιορισμός βασικών επιστημολογικών εννοιών	1
Οι σύλλογοι ως φορείς ανασυγκρότησης της εθνικής – εθνοτοπικής και πολιτισμικής ταυτότητας – Το παράδειγμα τριών συλλόγων της πόλης	18
Μεθοδολογική προσέγγιση	29
Κεφάλαιο 2ο	35
Οι πολιτιστικοί σύλλογοι της πόλης των Ιωαννίνων κατά τη διάρκεια του 20 ^{ου} – 21 ^{ου} αιώνα	35
Αστική Λαογραφία - Η μελέτη των πολιτιστικών συλλόγων	35
Το κοινωνικό πλαίσιο διαμόρφωσης των συλλόγων (19 ^{ος} - 21 ^{ος} αιώνας) - Αστικοποίηση, ιδεολογικά ρεύματα, δημογραφικές και οικιστικές μεταβολές της πόλης	41
Μορφές και τρόποι επαναπροσδιορισμού της πολιτιστικής ταυτότητας στο αστικό περιβάλλον τον 20ο και 21ο αιώνα. Ο ρόλος των συλλόγων στη διαχείριση της παράδοσης.....	55
Πολιτικές για τον πολιτισμό στο δεύτερο μισό του 20 ^{ου} αιώνα - Οι πολιτιστικοί σύλλογοι ως πεδία ανάπτυξης πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών σχέσεων.	61
Κεφάλαιο 3 ^ο	75
Ονομασίες συλλόγων - Η χρήση και η νοηματοδότηση των προσδιορισμών	75
“Σύλλογος” και “συλλογικότητα”	76
Ο τόπος καταγωγής και η υπέρβασή του	79
Ο προσδιορισμός “Αδελφότητα”	87
Ο προστάτης – προστάτιδα του χωριού ως ιερός τόπος ανασυγκρότησης της ταυτότητας.	90
“Πολιτιστικός” – “Εκπολιτιστικός” – “Νέων” – “Προοδευτικός”	93
“Εκπαιδευτικός” – “Φιλεκπαιδευτικός” - “Μορφωτικός” – “Επιμορφωτικός”,	116
“Φιλοδασικός” – “Φυσιολατρικός” – “Περιβαλλοντικός”	118
“Λαογραφικός”	121
“Χορευτικός Όμιλος”	123
Σύλλογοι με διάφορους προσδιοριστικούς όρους	129
Κεφάλαιο 4ο	133
Δομικοί μετασχηματισμοί και διαδικασίες	133
Η περίπτωση του Συνδέσμου Καλαρρυτών «Η Πίνδος»	134

Η διαπραγμάτευση της ταυτότητας μέσω των συγκρουσιακών σχέσεων	134
Η περίπτωση του Πολιτιστικού Συλλόγου «Η Λούτσα»	153
Η περίπτωση της “Αδελφότητας Σαρακατσαναίων Ηλείου”	160
Κεφάλαιο 5ο	180
Παραστασιακές επιτελέσεις των Συλλόγων	180
Η χορευτική παράσταση ως μέσο επαλήθευσης της ετερότητας το διακύβευμα της συλλογικότητας του “Πατριωτικού Συνδέσμου Καλαρρυτών «Η Πίνδος»”	181
Η διαχείριση της «παράδοσης» από τον Πολιτιστικό Σύλλογο “Η Λούτσα”	196
Συμβολικές διαδραστικές σχέσεις εντός πλαισίου και οι δραματουργικοί ρόλοι	218
Ο Γυφτόκαμπος ως χώρος επαναπροσδιορισμού της ταυτότητας καταγωγής των Σαρακατσάνων	236
Κεφάλαιο 6°	253
Ο λόγος ως στοιχείο προσδιορισμού της ταυτότητας	253
Η «χρυσή» και η «ασημένια» ιστορία των Καλαρρυτών μέσα από τον επίσημο λόγο - «“Μη λησμονείτε το χωριό μας Καλαρρύτες”, μη το ξεχνάμε»	253
“Και μόνο που κατορθώθηκε να κρατηθεί ο Σύλλογός μας είναι άθλος...”- “Πέρα Λούτσα”	268
«Την ημερομηνία λήξης της ταυτότητάς μας την καθορίζουμε εμείς» Ο ορισμός του Σαρακατσάνου	271
Κεφάλαιο 7°	290
Νεωτερικότητα και «παράδοση»	290
Η ιστορική διαμόρφωση της δομής των χορευτικών προγραμμάτων	290
Χορευτικές αξίες Μίμηση - Αναλογία – Ομοιότητα	313
Η ιστορική διαμόρφωση της μουσικοχορευτικής «παράδοσης» των Καλαρρυτινών και των Σαρακατσάνων - Επιρροές - Μετασχηματισμοί	318
Επίλογος	327
Παράρτημα	336
Πηγές – Πληροφορητές – Βιβλιογραφία – Πίνακες Συλλόγων Ιωαννίνων.....	336
Πηγές	336
Πληροφορητές - τρεις.....	340
Βιβλιογραφία	345
Συνοικιακοί πολιτιστικοί σύλλογοι	360
Χορευτικοί όμιλοι της πόλης των Ιωαννίνων	418
Πίνακες πολιτιστικών συλλόγων	427
Πίνακας Α΄ - Οι συνοικιακοί σύλλογοι των Γιαννίνων (1957-2015).....	429
Πίνακας Β΄ - Οι σύλλογοι του Νομού Ιωαννίνων (1914-2017).....	432

Πίνακας Γ΄ - Οι επιμέρους προσδιορισμοί των συλλόγων - Απόλυτες και σχετικές συχνότητες (1914-2017).....	458
Πίνακας Δ΄ - Ποσοστά ίδρυσης συλλόγων με βάση τους επιμέρους προσδιορισμούς ανά έτος.....	459
Πίνακας Ε΄ - Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπείρου –Πρόεδροι - Μέλη Διοικητικών Συμβουλίων	464
Πίνακας Ε΄1. Πρόεδροι Α.Σ.Η. – Περίοδος θητείας - Συνεδριάσεις Δ.Σ. - Θέματα αποφάσεις - Συχνότητες	478
Πίνακας Στ΄ Πρόεδροι Διοικητικών Συμβουλίων Π.Σ.Κ.Π.....	479
ΠίνακαςΠρόεδροι Διοικητικών Συμβουλίων “Πολιτιστικού Συλλόγου «Η Λούτσα»”	480
Πίνακας Στ΄- Εκδηλώσεις του Χορευτικού Ομίλου του Π.Σ.Κ.Π.	481
Δραστηριότητες του Πατριωτικού Συνδέσμου Καλαρρυτών “Η Πίνδος” τη χρονική περίοδο 2011-2014.....	490
Πρακτικά και πρακτικές στον Πολιτιστικό Σύλλογο “Η Λούτσα”	495
Νοήματα και λέξεις.....	512

Πρόλογος

Από τη στιγμή που η μάνα μου φύσηξε μέσα μου τα συναισθήματα του κόσμου και ο πατέρας μου 'δειξε την τάξη των πραγμάτων δεν υπήρξα ποτέ μόνος. Μπολιάστηκα μέσα από τις συναντήσεις με εκατοντάδες ανθρώπους ξεχωρίζοντας πάντα όσους με έκαναν χαρούμενο και μου άνοιξαν δρόμους, όσους με έκαναν να νιώθω άνθρωπος και τους ευχαριστώ.

Θέλω λοιπόν να εκφράσω την ιδιαίτερη ευγνωμοσύνη μου σε όσους άνοιξαν τους ορίζοντες τις σκέψης μου με έναν τόσο ξεχωριστό και ταιριαστό τρόπο, που με έκαναν να αναζητώ τον άγνωστο άνθρωπο και να ψάχνω διαρκώς σημεία προσέγγισης και συνδημιουργίας μαζί του.

Τον Μάρκο Αντωνίου που με έμαθε να αγαπώ το βιβλίο, μου έπλασε τη φαντασία και με γνώρισε με τους προγόνους μου. Τον Βαγγέλη Παπιγκιώτη που με διδάσκει πάντα σε κάθε μας συνάντηση πώς πρέπει να στέκει ένας άνθρωπος απέναντι στο παρελθόν, στο παρόν και στο μέλλον, πώς πρέπει να στέκει κοντά στη φύση και στους ανθρώπους.

Θέλω να ευχαριστήσω όλους του ανθρώπους των συλλόγων που έπραξαν και παρήγαγαν πολιτιστικό έργο και μπορώ εγώ σήμερα να μιλώ και να ερμηνεύω τα πεπραγμένα τους, και ιδιαίτερα όσους εθαύμασα και μου ξεσήκωσαν τον νου, τους χορανθρώπους των πάλκων και των πανηγυριών.

Την ευγνωμοσύνη μου, στον δάσκαλό μου, τον κ. Βασίλη Νιτσιάκο, που με σεβασμό, γνώση και πάθος με οδήγησε στο ωραίο αυτό ταξίδι της γνώσης όλα αυτά τα χρόνια. Ευχαριστώ την κ. Κωνσταντίνα Μπάδα που με έμπειρη ματιά, εύστοχες επισημάνσεις και με διακριτικότητα με βοήθησε στην ολοκλήρωση της διατριβής. Επίσης, θέλω να ευχαριστήσω την κ. Μαρίνα Βρέλλη-Ζάχου για την αγαστή συνεργασία μας κατά τη διάρκεια των σπουδών μου. Κι ένα μεγάλο ευχαριστώ στον κ. Βασίλη Δαλκαβούκη που θαυμάζω και εκτιμώ, για την πορεία του, για τη γνώση και την αμέριστη βοήθεια που μου παρείχε. Ευχαριστώ όλους τους επιστήμονες που συνέβαλαν μέσα από τη βιβλιογραφική συνομιλία μας στην ολοκλήρωση της διατριβής.

Θεωρώ, πως η ποιότητα των σπουδών που παρέχεται στο Τμήμα Λαογραφίας, του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων δικαιολογεί στο ακέραιο τον τίτλο των Ανθρωπιστικών Σπουδών, αποτελεί προνόμιο της τοπικής κοινωνίας και βέβαια τιμά το έργο των καθηγητών του.

Σε όσους αγάπησα πολύ
και ιδιαίτερα στην οικογένειά μου
στην Έρη, στον Κωνσταντίνο και στον Θέμη

Εισαγωγή

Η παρούσα διατριβή διερευνά τις διαδικασίες ανασυγκρότησης της εθνοτοπικής και πολιτισμικής ταυτότητας και τον τρόπο διαχείρισης του «παρελθόντος» στο πλαίσιο τριών πολιτιστικών συλλόγων της πόλης των Ιωαννίνων, του “Πολιτιστικού Συλλόγου «Η Λούτσα»”, (εις το εξής Π.Σ.Λ.), της “Αδελφότητας Σαρακατσαναίων Ηπείρου”, (εις το εξής Α.Σ.Η.) και του “Πατριωτικού Συνδέσμου Καλλαρρυτών «Η Πίνδος»” (εις το εξής Π.Σ.Κ.Π.), από τη στιγμή της ίδρυσής τους έως και σήμερα.

Οι πολιτιστικοί σύλλογοι ως θεσμοθετημένοι φορείς πολιτιστικής δράσης με μακρόχρονη παρουσία στον ελλαδικό χώρο, αποτελούν ένα ενδιαφέρον ερευνητικό αντικείμενο μελέτης που συμβάλλει στην κατανόηση και ερμηνεία της πολιτιστικής πραγματικότητας σε τοπικό επίπεδο.

Θεωρούμε επίσης, πως η συγκρότηση της εθνοτοπικής και πολιτισμικής ταυτότητας συνιστά μια διαφορά ως προς τη διαπραγμάτευση των ρόλων, των τρόπων, των σχέσεων, των λόγων και των διαφόρων επιτελέσεων που λαμβάνουν χώρα στα εκάστοτε πλαίσια.

Η καταγραφή και η ερμηνεία των διαφορών που συγκροτούν την ετερότητα του κάθε συλλόγου αποσκοπεί αφενός, στην ανάδειξη της πολιτισμικής ποικιλότητας σε τοπικό επίπεδο, αφετέρου δε, στην ερμηνεία των συναπτόμενων σχέσεων του τοπικού με την ευρύτερη εθνική «ομογενοποιημένη» «κουλτούρα» της οποίας αποτελεί αναπόσπαστο μέρος.

Επιχειρείται παρακάτω η περιγραφή των στοιχείων εκείνων που δομούν τις επιμέρους ταυτότητες των μελετώμενων συλλόγων και διατυπώνονται οι αντίστοιχες υποθέσεις εργασίες.

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος «Η Λούτσα»

Ο Π.Σ.Λ. ιδρύθηκε το 1977 και λειτουργεί στα γεωγραφικά όρια της ομώνυμης συνοικίας διεκδικώντας τη συσπείρωση ετερογενών ως προς την καταγωγή πληθυσμιακών ομάδων που κατοικούν στην συγκεκριμένη περιοχή. Η συνοικία βρίσκεται σε κεντρικό σημείο της πόλης και αποτελεί μια από τις πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές της.

Διερευνώντας την ιστορικά διαμορφωμένη δημογραφική συγκρότηση της συνοικίας διακρίνουμε πως κατά την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας η περιοχή της Λούτσας αναπτύχθηκε μετά το 1730. Στην αρχή κατοικήθηκε από Χριστιανούς, ενώ αργότερα προστέθηκαν και μουσουλμάνοι οι οποίοι με την πάροδο των χρόνων έγιναν πολυπληθέστεροι. Με την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης και την

ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923, εγκαταλείπει τη συνοικία ο μουσουλμανικός πληθυσμός και εγκαθίστανται στην περιοχή διάφορες πληθυσμιακές ομάδες, κυρίως από την ευρύτερη περιφέρεια της Ηπείρου. Τα χρόνια του Μεσοπολέμου έως τις πρώτες δεκαετίες μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο διαμορφώνεται η ταυτότητα καταγωγής του Λουτσινού από τη δεύτερη γενιά των ανθρώπων που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή.

Μετάπειτα, στο πλαίσιο της αστικοποίησης και των νέων ραγδαίων κοινωνικών και δημογραφικών μεταβολών που γνώρισε η συνοικία, αναδεικνύεται ο καθοριστικός ρόλος του Π.Σ.Α. στη διαμόρφωση μιας κοινής πολιτισμικής ταυτότητας των ετερογενών ως προς την καταγωγή πληθυσμιακών ομάδων που εγκαταστάθηκαν στα όριά της.

Με δεδομένες τις παραπάνω δημογραφικές μεταβολές η διερεύνηση επικεντρώνεται στον τρόπο που άτομα με ετερογενή πολιτισμική ταυτότητα και τόπο καταγωγής διαμορφώνουν εκ νέου μια κοινή πολιτισμική ταυτότητα με χωρικό σημείο αναφοράς τη συνοικία της Λούτσας. Η συγκρότηση του συλλόγου σε ένα μεγάλο βαθμό βασίζεται στη συμμετοχή νέων φοιτητών - τριών της πόλης προσδίδοντάς του ένα ιδιαίτερα «ανοιχτό» και δυναμικό χαρακτήρα, καθώς η διαφορετική ταυτότητα καταγωγής των μελών τέμνεται με την τοπική συνοικιακή ταυτότητα μέσα από τη διδασκαλία και προβολή της πανελληνίας μουσικοχορευτικής παράδοσης.

Η συγκρότηση της πολιτισμικής ταυτότητας του συλλόγου διερευνάται σε τρία επιμέρους πεδία: α) στη συναπτόμενη σχέση των πολιτιστικών δράσεων με τις πολιτικές πεποιθήσεις των μελών της διοίκησης αλλά και με τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης και της κεντρικής εξουσίας, β) στον μετασχηματισμό, στους συμβολισμούς και στα νοήματα των πρακτικών που δομούν το έθιμο της Αποκριάς στη συνοικία και γ) στον πολυσήμαντο χαρακτήρα των χορευτικών επιτελέσεων.

Η ίδρυση του συλλόγου συνδέεται με το ευρύτερο ιδεολογικό και πολιτικό πλαίσιο των χρόνων της Μεταπολίτευσης. Τη συγκεκριμένη περίοδο κρατικοί και μη φορείς της εξουσίας στο πλαίσιο μιας ευρύτερης πολιτικής για τον λαϊκό πολιτισμό ενθάρρυναν και υποστήριξαν ποικιλοτρόπως την ίδρυση πολιτιστικών φορέων και συλλόγων σε όλη την ελληνική επικράτεια. Η διαχείριση της «παράδοσης» στο πλαίσιο του συλλόγου της Λούτσας αποκτά νόημα στα πολιτικά συμφραζόμενα των δράσεων που επιλέγονται αλλά και των σχέσεων σε πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο, που αναπτύσσονται μεταξύ του συλλόγου και των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης και της κεντρικής εξουσίας.

Η πολυεπίπεδη συνεργασία των παραπάνω φορέων αναδεικνύει ένα δυναμικό πολιτισμικό πεδίο διαχείρισης του λαϊκού πολιτισμού, του οποίου η διερεύνηση στην παρούσα μελέτη εστιάζεται στο ιδεολογικό υπόβαθρο των πρακτικών, στη μορφή και τον τρόπο των συνεργασιών, στον συμβολικό χαρακτήρα των δράσεων που ακολουθούνται, στις ρητορικές που τις συνοδεύουν αλλά και στις σχέσεις που συνάπτονται μέσα από τις συνεργασίες σε οικονομικό επίπεδο.

Η οργάνωση του εθίμου της Αποκριάς αποτελεί την κυριότερη δράση του συλλόγου, που συνδέει συμβολικά μέσα από διάφορες επιτελέσεις το παρόν με το παρελθόν της συνοικίας. Τόσο η ιστορική όσο και η συγχρονική μελέτη του εθίμου μας βοηθά στον εντοπισμό των μεταβολών που υφίστανται οι διάφορες επιτελέσεις και πρακτικές που το πλαισιώνουν. Η ιστορικά διαμορφωμένη δομή του εθίμου, η καθιέρωση νέων «παραδόσεων», τα συμβολικά στοιχεία και τα νοήματα που αυτές ενέχουν, και ο ρόλος των υποκειμένων – ενεργών μελών αποτελούν τις βασικές παραμέτρους ανάλυσης που μας βοηθούν στην κατανόηση της συγκρότησης της πολιτισμικής ταυτότητας της συνοικίας.

Επίσης, τα τελευταία δέκα χρόνια παρατηρείται η παραγωγή θεματικών χορευτικών παραστάσεων που διαφοροποιούνται ως προς τη μορφή, τη θεματολογία και την σκηνική παρουσία με αντίστοιχες δράσεις άλλων συλλόγων της πόλης. Οι εν λόγω παραστάσεις συναρθρώνουν τα ξεχωριστά τους νοήματα μέσα από την παρουσίαση διαφόρων στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού με πρωτότυπο τρόπο. Οι συγκεκριμένες χορευτικές επιτελέσεις όμως, αποτελούν ένα πολυσήμαντο πεδίο διερεύνησης και αναλύονται με βάση τη θεωρία των συμβολικών διαντιδράσεων. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στη διαδικασία της πρόβας που αναγνωρίζεται ως μια ξεχωριστή επιτέλεση, ως ένα γεγονός που παράγει κοινωνικό νόημα και σημασία στα μέλη που συμμετέχουν και που αναλύεται με τους όρους της δραματουργικής επιτέλεσης. Επίσης, καταγράφονται και ταξινομούνται οι διάφορες άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις που οργανώνει ο σύλλογος, όπου εντοπίζονται και αναλύονται οι μεταβολές που αυτές υφίστανται στον χρόνο και τα σημαίνονα που αποκτούν ενταγμένες στα ευρύτερα κοινωνικά και πολιτικά πλαίσια. Στις μέρες μας ο σύλλογος πρωτοστατεί σε κοινωνικές εκδηλώσεις που σκοπό έχουν τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων της συνοικίας, (συγκέντρωση τροφίμων, αιμοδοσία, ενημερωτικές συγκεντρώσεις, ομιλίες κοινωνικού ενδιαφέροντος) και οργανώνει διάφορα τμήματα: παραδοσιακών χορών, γυμναστικής “Ζούμπα”, εκμάθησης υπολογιστών, θεατρικές ομάδες, χορωδιακά τμήματα κ.ά..

Η Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπείρου

Το 1973 ιδρύεται στα Γιάννινα η “Αδελφότητα των Σαρακατσαναίων της Ηπείρου”, με κύριο σκοπό την ενίσχυση των δεσμών των Σαρακατσάνων που εγκαθίστανται τα μεταπολεμικά χρόνια στα αστικά κέντρα αλλά και σε χωριά της ευρύτερης περιφέρειας της Ηπείρου. Η Α.Σ.Η. αποτελεί τον πρώτο θεσμοποιημένο φορέα που εκπροσωπεί την κοινότητα των Σαρακατσάνων της Ηπείρου, απέναντι στους φορείς του επίσημου κράτους και διαπραγματεύεται το σημαντικό για τους ίδιους θέμα της καταγωγής, ενισχύοντας τους δεσμούς των μελών της μέσα από διάφορες πρωτοβουλίες, πρακτικές και επιτελέσεις.

Η εγκατάλειψη της νομαδικής κτηνοτροφίας τις πρώτες δεκαετίες μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο επέφερε σημαντικές αλλαγές στο υφιστάμενο οικονομικό, επαγγελματικό και πολιτισμικό επίπεδο ζωής των Σαρακατσάνων. Η σταθερή εγκατάσταση στα χειμαδιά, και στα κοντινά αστικά κέντρα επέφερε, μεταξύ των άλλων, τον επαναπροσδιορισμό της ταυτότητας όσων Σαρακατσάνων διαβιούν στα εν λόγω μέρη. Η εθνοτοπική ταυτότητα των Σαρακατσάνων προσδιορίζεται από το νέο, σταθερό πλέον τόπο εγκατάστασης, στα αστικά κέντρα των Ιωαννίνων, της Θεσπρωτίας και της Πρέβεζας. Ουσιαστικά πρόκειται για τη συγκρότηση υποομάδων στο πλαίσιο της ίδιας της «κοινότητας» των Σαρακατσάνων με βάση τους νέους τόπους εγκατάστασης, που στο παρελθόν αποτελούσαν τους τόπους των χειμαδιών. Η Αδελφότητα παρότι έχει χάσει τον «Πανηπειρωτικό» της χαρακτήρα, καθώς αποσχίστηκαν διοικητικά και δημιουργήθηκαν σταδιακά οι σύλλογοι των Σαρακατσάνων της Θεσπρωτίας και της Πρέβεζας, οι οποίοι ανέπτυξαν παρεμφερείς δράσεις, διατηρεί τον σχετικό όρο στην επωνυμία της και διεκδικεί την ευρύτερη συμμετοχή των Σαρακατσάνων σε εκδηλώσεις και δράσεις που οργανώνει.

Η παρούσα έρευνα εστιάζεται στη διαπραγμάτευση της ταυτότητας καταγωγής των Σαρακατσάνων της πόλης των Ιωαννίνων μέσα από την ανάλυση της δομής και του ρόλου των πολυσχιδών δράσεων που οργανώνονται στο πλαίσιο της Αδελφότητας. Παρότι, οι περισσότερες εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται από την Αδελφότητα εντάσσονται στο γενικότερο πνεύμα των αναβιωμένων παραδόσεων που παρατηρούνται στον ελλαδικό χώρο, εντούτοις, τα ποιοτικά χαρακτηριστικά τους τις διαφοροποιούν από αυτές. Η παραπάνω διαφοροποίηση λειτουργεί, θα μπορούσαμε να πούμε, αντιθετικά ως προς την καθιερωμένη τάση της εποχής, όπου οι σύλλογοι γίνονται εκφραστές και άλλων εθνικών «παραδόσεων».

Οι συγκεκριμένες πρωτοβουλίες αποκτούν ιδιαίτερη σημασία μέσα από την αναπαραγωγή συμβόλων και νοηματοδοτήσεων που γίνονται αντιληπτές ως αναπόσπαστα μέρη της ευρύτερης σαρακατσάνικης «παραδόσης». Η οργάνωση αυστηρά οριοθετημένων δράσεων και η αναπαραγωγή οικείων «παραδόσεων», που κατά το πλείστον σχεδιάζονται, υλοποιούνται και απευθύνονται στην πολιτισμική ομάδα των Σαρακατσάνων, μας οδηγεί στη διερεύνηση των νοημάτων του «εσωστρεφή» τους χαρακτήρα. Η οριοθέτηση των μορφών και του περιεχομένου του συνόλου των δράσεων της Α.Σ.Η. γίνεται κατανοητή μέσα από την περιγραφή και ερμηνεία των δομών, των συμβολισμών και των νοημάτων που τις συγκροτούν έχοντας ως κοινό πρόσημο την έννοια της καταγωγής. Η ταυτότητα καταγωγής αποτελεί την βασική παράμετρο για οικονομικές συνεργασίες, πολιτικές συμμαχίες, συμμετοχές σε εκδηλώσεις, επιλογές χοροδιδασκάλων και συνεργατών, εκδρομές και πολιτιστικές ανταλλαγές αλλά και για την οργάνωση επιμέρους δράσεων της Αδελφότητας. Η παραπάνω παράμετρος συγκροτείται στη βάση της έννοιας της «καθαρότητας», γίνεται διαχειρίσιμη μέσα από τις στρατηγικές εξισορρόπησης των αντιθέσεων μεταξύ των μελών που ακολουθούνται και τελικά λειτουργεί ως μοχλός εγκαθίδρυσης ενοποιητικών δεσμών μεταξύ των Σαρακατσάνων και ανάδειξης της διαφοράς έναντι των «άλλων».

Η κεντρικότερη εκδήλωση της Αδελφότητας είναι το «Αντάμωμα των Σαρακατσαναίων στον Γυφτόκαμπο» που πραγματοποιείται κάθε χρόνο το πρώτο Σαββατοκύριακο του Αυγούστου και συμμετέχουν Σαρακατσάνοι από όλες τις περιοχές της Ελλάδας. Η συγκεκριμένη εκδήλωση θεωρείται η πιο σημαντική δράση της Αδελφότητας, καθώς επί σειρά ετών αποτελεί κεντρικό σημείο αναφοράς στις συνεδριάσεις της Αδελφότητας. Η σημασία που αποδίδεται από τους Σαρακατσάνους στην εκδήλωση, που πραγματοποιείται σε έναν τόπο άρρηκτα συνυφασμένο με το παρελθόν των Σαρακατσάνων της Ηπείρου, μας οδήγησε στη διερεύνηση της πολιτιστικής συγκρότησής του, δηλαδή στην καταγραφή της μορφής και του περιεχομένου των δράσεων που επιτελούνται και στους συμβολισμούς με τους οποίους συνδέονται τα νοήματα των επιτελέσεων που οργανώνονται. Ο φυσικός χώρος στον Γυφτόκαμπο μέσα από συνεχείς παρεμβάσεις - που θα πρέπει να θεωρηθούν ως πρακτικές οι οποίες διαμορφώνουν τα αναγκαία «πλαίσια» ανάκλησης της συλλογικής μνήμης - μετατράπηκε σε έναν μνημονικό τόπο που ανασυγκροτεί την πολιτισμική ταυτότητα των Σαρακατσάνων. Οι παρεμβάσεις που έγιναν στον χώρο των εκδηλώσεων (κονάκια, στάβλοι, γεφύρια, εκκλησία κ.ά.) διαμόρφωσαν ένα συμβολικό χώρο, που αναπαριστά την «παραδοσιακή» κοινωνική ζωή των Σαρακατσάνων.

Ακόμη μια σημαντική παράμετρος διερεύνησης αποτελεί η «πολυφωνία» και η ισότιμη διαχείριση των αποφάσεων της Αδελφότητας, που αναδεικνύεται μέσα από την εναλλαγή των προσώπων στις θέσεις του Δ.Σ. και ιδιαίτερα στη θέση του προέδρου.

Η έμφαση επίσης που δίνεται από διάφορα πρόσωπα και φορείς της σαρακατσάνικης κοινότητας τα τελευταία χρόνια στην έντυπη μορφή προβολής του παρελθόντος των Σαρακατσάνων, αναδεικνύει τον σημαντικό ρόλο της στην επαναδιαπραγμάτευση της ταυτότητας. Οι ατομικές και συλλογικές εκδόσεις που αφορούν καταγραφές τραγουδιών, γενεαλογιών, προσωπικών εμπειριών, ηθών, εθίμων και σαρακατσάνικων παραδόσεων, σε συνδυασμό με τον επίσημο και ανεπίσημο λόγο, αποτελούν πεδία ανάλυσης του τρόπου ανακατασκευής της Σαρακατσάνικης ταυτότητας μέσα από μια διαδικασία επανάγνωσης του «εαυτού». Βασικά αναλυτικά εργαλεία στην κατανόηση της παραπάνω διαδικασίας αποτέλεσαν οι έννοιες της μόρφωσης, της αναγνώρισης του «εαυτού», η προφορική και γραπτή ιστορία και η συλλογική μνήμη. Στις μέρες μας, η ταυτότητα των Σαρακατσάνων αναφέρεται ως μια διακριτή εθνοτική ομάδα που συνυπάρχει με αντίστοιχες άλλες πολιτισμικές ομάδες στο αστικό κέντρο των Ιωαννίνων.

Ο Πατριωτικός Σύνδεσμος Καλλαρρυτών «Η Πίνδος»

Ο Π.Σ.Κ.Π. αποτελεί έναν από τους παλαιότερους Συνδέσμους (έτος ίδρυσης 1917), με σημαντική παρουσία στα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης. Η εκ νέου σύσταση του

Συνδέσμου (έτος ίδρυσης 1971) έγινε με σκοπό την ανάληψη πρωτοβουλιών για την υλοποίηση κοινωφελών έργων στην κοινότητα, - κυρίως για την οδική σύνδεση του χωριού με τα Γιάννενα - και βέβαια, τη συνέχιση της παραδοσιακής κοινοτικής συλλογικότητας στην πόλη. Η ταυτότητα καταγωγής αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στη διαχείριση των δράσεων που επιλέγονται τόσο στον αστικό χώρο όσο και στους Καλαρρύτες. Οι Καλαρρυτινοί ως διακριτό στοιχείο της ταυτότητας αναφοράς στις μέρες μας προκρίνουν την προβολή της ιστορίας του χωριού, που υπήρξε «η ευηγμένη και πάντων των πέριξ πόλεων και χωρίων λαμπρότερα και πλουσιότερα», συνδεδεμένη με τα έργα συγκεκριμένων Καλαρρυτινών που διέπρεψαν σε κοινωνικούς τομείς, και πιο συγκεκριμένα στην τέχνη της αργυροχρυσοχοΐας. Η επιλεκτική αυτή χρήση της τοπικής ιστορίας και των ανθρώπων της σχετίζεται με την ανάδειξη μιας παροντικής, υψηλά ιεραρχημένης ταυτότητας του Καλαρρυτινού, που συνδέεται γραμμικά με τα ένδοξα έργα των προγόνων.

Ο Σύνδεσμος διαμόρφωσε από τη στιγμή της ίδρυσής του μια διακριτή πολιτισμική ταυτότητα στην πόλη των Ιωαννίνων μέσα από τις χορευτικές επιτελέσεις με τη συνεχή παρουσία του Χορευτικού Ομίλου σε προγραμματισμένες εκδηλώσεις στα Ιωάννινα, σε διάφορα μέρη ανά την Ελλάδα και σε φεστιβάλ του εξωτερικού. Η ανάδειξη του έργου του Χορευτικού Ομίλου του Συνδέσμου και η προβολή της πολιτιστικής ταυτότητας των Καλαρρυτινών διαμορφώνει ένα ακόμη πολυδιάστατο πεδίο μελέτης. Η «επιτυχημένη» παρουσία του Χορευτικού Ομίλου προβάλλεται μέσα από διαύλους επικοινωνίας (κυρίως την εφημερίδα «Καλαρρυτιώτικα Νέα») και προσβλέπει στην κατασκευή της πολιτισμικής ταυτότητας του Καλαρρυτινού που υπηρετεί με συνέπεια και πάθος τη «γνήσια» και «ανόθευτη» «εθνική» «παραδόση». Η ανάλυση της δομής, των παραστασιακών επιτελέσεων, των νέων μορφών και του περιεχομένου που αποκτούν, των συμβολικών στοιχείων και των επανανοηματοδοτήσεων που επιδέχονται μας βοηθά να κατανοήσουμε τον τρόπο με τον οποίο ανασυγκροτείται η πολιτιστική ταυτότητα μέσα από την αναβίωση των τοπικών και ευρύτερα εθνικών «παραδόσεων» στο αστικό κέντρο.

Ο Σύνδεσμος κατά το παρελθόν αποτέλεσε πεδίο έντονων εσωτερικών αντιπαραθέσεων, μεταξύ των προσώπων του Δ.Σ., αλλά και μεταξύ του Δ.Σ. και των εκάστοτε χοροδιδασκάλων των τμημάτων. Ο προσωποπαγής χαρακτήρας διαχείρισης των αποφάσεων και των δράσεων οδήγησαν σε αντιπαραθέσεις και ομαδοποιήσεις μεταξύ των μελών, οδηγώντας τελικά σε διάσπαση τον Σύνδεσμο. Παρατηρούμε πως τα συγκρουσιακά πεδία αναπτύχθηκαν στη βάση μιας συνεχούς αντιπαραβολής των συλλογικών αξιών και των ατομικών φιλοδοξιών και αντιλήψεων και σχετίζονται κυρίως με την εγκόλπωση λειτουργιών «επιχειρηματικού τύπου» από το Σύνδεσμο. Η διερεύνηση της παραπάνω παραδοχής ανέδειξε τον κυρίαρχο ρόλο του ατόμου (προέδρου, χοροδιδασκάλου) μέσα σε ένα πλαίσιο που θεσμικά λειτουργεί στη βάση της έννοιας της συλλογικότητας.

Η πορεία του Συνδέσμου διερευνάται στις παραπάνω ανταγωνιστικές σχέσεις κυριαρχίας που αναπτύχθηκαν, αναδεικνύοντας ως σημαντικές παραμέτρους μελέτης,

την ισόρροπη ανάπτυξη του «ατομικού» και του «συλλογικού» χαρακτήρα των δράσεων, την αντιπαράθεση της χορευτικής ταυτότητας και της ταυτότητας καταγωγής, αλλά και την αμφιλεγόμενη ανάπτυξη της σχέσης των δράσεων με την κοινότητα αναφοράς και την πόλη όπου κυρίως δραστηριοποιείται ο Σύνδεσμος.

Η διατριβή διαρθρώνεται στα παρακάτω κεφάλαια και υποκεφάλαια που διαπραγματεύονται διαφορετικά θέματα προς ανάλυση:

Στο πρώτο κεφάλαιο, με τίτλο: **“Θεωρητική και μεθοδολογική εισαγωγή / συζήτηση”**, παρουσιάζεται ο θεωρητικός και μεθοδολογικός προσανατολισμός της έρευνας, και αναλύεται ο καθοριστικός ρόλος των δρώντων υποκειμένων και του οργανωτικού πλαισίου στις διαμορφούμενες σχέσεις εντός των συλλόγων. Στο ίδιο κεφάλαιο διατυπώνονται οι βασικές υποθέσεις εργασίας και ορισμένα καίρια ερωτήματα που επικεντρώνονται στον ρόλο των τριών υπό έρευνα συλλόγων της πόλης που λειτουργούν ως φορείς ανασυγκρότησης των εθνοτοπικών και πολιτισμικών ταυτοτήτων. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι αναλυτικές έννοιες που χρησιμοποιήθηκαν ως βασικοί άξονες για την κατανόηση και ερμηνεία γεγονότων, πρακτικών, σχέσεων και λόγων που καταγράφηκαν κατά την ερευνητική διαδικασία. Τέλος, γίνεται εκτενής αναφορά στις μεθοδολογικές προσεγγίσεις και στις τεχνικές που εφαρμόστηκαν κατά την ερευνητική διαδικασία.

Στο δεύτερο κεφάλαιο με τίτλο: **“Οι πολιτιστικοί σύλλογοι της πόλης των Ιωαννίνων κατά τη διάρκεια του 20^{ου} – 21^{ου} αιώνα”** αρχικά γίνεται επισκόπηση στην υπάρχουσα επιστημονική βιβλιογραφία που ασχολείται με θέματα αστικής Λαογραφίας. Ειδικότερα, παρουσιάζονται επιστημονικές μελέτες οι οποίες διερευνούν ζητήματα που σχετίζονται με τους πολιτιστικούς φορείς στην Ελλάδα, και επισημαίνονται οι όροι και το κοινωνικό πλαίσιο που συνομιλούν και επηρεάζουν τα ενδιαφέροντα της επιστήμης για τα συγκεκριμένα θέματα.

Στο δεύτερο υποκεφάλαιο με τίτλο: «Το κοινωνικό πλαίσιο διαμόρφωσης των συλλόγων, αστικοποίηση, ιδεολογικά ρεύματα, δημογραφικές και οικιστικές μεταβολές της πόλης» επιχειρείται η ανάλυση της κοινωνικά διαμορφούμενης ανάγκης δημιουργίας των συγκεκριμένων αστικών συσσωματώσεων που συσπειρώνουν τα μέλη τους μέσα από την αναβίωση στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού. Ο συσχετισμός των δεδομένων της έρευνας με το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο αποτελεί μια αναγκαία συνθήκη κατανόησης και ερμηνείας των δεδομένων. Πιο συγκεκριμένα, η διερεύνηση επιχειρεί να αναδείξει τη σύνδεση της ιστορικής πορείας με ορισμένα χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας και ιδιαίτερα τη μετανάστευση, τον κοινωνικό μετασχηματισμό, την αστικοποίηση, τη νεωτερικότητα, με το ζήτημα των σχέσεων μεταξύ του αγροτικού και του αστικού χώρου, των μορφών της πολιτικής δράσης και εκπροσώπησης και του ρόλου τους ως μηχανισμοί εθνικής προσαρμογής.

Προς την κατεύθυνση αυτή αναλύεται ο τρόπος με τον οποίο διάφορα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά γεγονότα καθ' όλη τη διάρκεια του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα, μετασχημάτισαν τις υφιστάμενες κοινωνικές δομές στον ελλαδικό χώρο και

διαμόρφωσαν την πολιτιστική δράση στο πλαίσιο των συλλόγων. Ειδικότερα, αναλύεται ο τρόπος που η αστικοποίηση, τα ιδεολογικά ρεύματα, οι οικιστικές και δημογραφικές μεταβολές της πόλης των Ιωαννίνων επηρέασαν σε τοπικό επίπεδο το πλαίσιο ανάπτυξης των πολιτιστικών φορέων. Επίσης, καταγράφονται ιστορικά οι μορφές και οι τρόποι διαχείρισης της «παράδοσης» από τους πολιτιστικούς φορείς και γίνεται αναφορά στις πολιτικές για τον πολιτισμό που εφαρμόστηκαν σε ευρωπαϊκό, εθνικό και τοπικό επίπεδο. Η διερεύνηση εστιάζεται στο παράδειγμα των τριών συλλόγων και στις πολιτικές, οικονομικές και πολιτιστικές σχέσεις που αναπτύσσονται με τους τοπικούς και εθνικούς φορείς εξουσίας.

Στο επόμενο υποκεφάλαιο με τίτλο: «Μορφές και τρόποι επαναπροσδιορισμού της πολιτιστικής ταυτότητας στο αστικό περιβάλλον τον 20ο και 21ο αιώνα», Ο ρόλος των συλλόγων στη διαχείριση της “παράδοσης”», αναφερόμαστε στους παράγοντες που επέβαλαν συγκεκριμένες μορφές και τρόπους επαναπροσδιορισμού της πολιτισμικής ταυτότητας στο αστικό περιβάλλον στο πλαίσιο των συλλόγων. Για τον λόγο αυτό διερευνούμε τα ιδεολογικά, πολιτικά ρεύματα και τις ιστορικές συνθήκες που επηρέασαν την ίδρυση των συλλόγων ως προς τους σκοπούς λειτουργίας τους. Η διαμόρφωσή τους συνδέεται με τα ιδεώδη του διαφωτισμού, την αφύπνιση της εθνικής συνείδησης κατά την περίοδο της συγκρότησης των κρατών εθνών στην Ευρώπη και τη διαμόρφωση της ιδέας της ιστορικής συνέχειας του κάθε έθνους. Παράλληλα, επισημαίνεται ο ρόλος των λαογράφων που συντάσσονται στην εθνική ιδέα και επιδίδονται συστηματικά σε καταγραφές των λαϊκών παραδόσεων με σκοπό τη συγκρότηση της εθνικής συνείδησης των λαών της Ευρώπης. Επίσης, επισημαίνεται το ενδιαφέρον ξένων φιλελλήνων περιηγητών και λογίων για τις ελληνικές παραδόσεις, και η αμφισβήτηση «καθαρότητας» του νεοελληνικού έθνους από ευρωπαίους ιστορικούς, που ωθούν Έλληνες συγγραφείς και λαογράφους στην καταγραφή των νεοελληνικών παραδόσεων με σκοπό να αναδείξουν την ιστορική «γραμμική» συνέχεια του έθνους. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η αναδύομενη ιδέα του φολκλορισμού στην Ευρώπη, επηρεάζει τα πολιτιστικά δρώμενα στην Ελλάδα που αφομοιώνει και υιοθετεί τις νέες τάσεις παρουσίας των λαϊκών παραδόσεων στα αστικά κέντρα, μέσα από συλλόγους που τις διαχειρίζονται. Στην παραπάνω διαδικασία επισημαίνεται ο καθοριστικός ρόλος του Λυκείου Ελληνίδων Αθηνών στην αναβίωση των λαϊκών παραδόσεων και στη διάχυσή τους στην περιφέρεια. Τέλος, αναλύεται ο τρόπος με τον οποίο οι τοπικές παραδόσεις απώλεσαν ένα μεγάλο μέρος του σημασιολογικού τους χαρακτήρα, διατηρώντας ωστόσο, τη συνεκτική και ενοποιητική τους ισχύ στα αστικά κέντρα.

Στο τελευταίο υποκεφάλαιο με τίτλο: «Πολιτικές για τον πολιτισμό στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα - Οι πολιτιστικοί σύλλογοι ως πεδία ανάπτυξης πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών σχέσεων», αναφερόμαστε στις πολιτικές για τον πολιτισμό στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, σε ευρωπαϊκό, εθνικό και τοπικό επίπεδο, καθώς και στη σύνδεση των συλλόγων με την κεντρική εξουσία στο πεδίο ανάπτυξης πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών σχέσεων. Η πολυεπίπεδη συνεργασία των παραπάνω φορέων αναδεικνύει

ένα δυναμικό πολιτισμικό πεδίο διαχείρισης του λαϊκού πολιτισμού, του οποίου η διερεύνηση στην παρούσα μελέτη εστιάζεται στο ιδεολογικό υπόβαθρο των πρακτικών, στη μορφή και τον τρόπο των συνεργασιών, στον συμβολικό χαρακτήρα των δράσεων που ακολουθούνται, στις ρητορικές που τις συνοδεύουν αλλά και στις σχέσεις που συνάπτονται μέσα από διάφορες συνεργασίες με πολυεπίπεδο χαρακτήρα.

Στο τρίτο κεφάλαιο, με τίτλο: **“Ονομασίες συλλόγων - Η χρήση και η νοηματοδότηση των προσδιορισμών”**, η διερεύνηση εστιάζεται στους προσδιοριστικούς όρους που φέρουν στην επωνυμία τους οι σύλλογοι (πολιτιστικός, μορφωτικός κ.ά.). Οι ιστορικά διαμορφωμένες έννοιες – ονομασίες εντάσσονται στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο και ερμηνεύονται σε σχέση με τα ιδεολογικά ρεύματα, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, τις πολιτικές για τον πολιτισμό, τις κοινωνικές αντιλήψεις και αξίες, τα εθνικά ιδεώδη, τις έννοιες του κοινοτισμού και της τοπικότητας και τέλος με τις οικονομικές συνθήκες που επιβάλλουν νέους τρόπους δράσης και λειτουργίας. Με βάση λοιπόν τη διαμορφούμενη διαλεκτική σχέση των συλλόγων με το κοινωνικό πλαίσιο μπορούμε να διακρίνουμε: πως ο τύπος καταγωγής ενσωματώνεται στις επωνυμίες και ο τρόπος με τον οποίο γίνεται η υπέρβασή του, την επιλεκτική χρήση και τα νοήματα που σηματοδοτούν οι εθνοτικοί προσδιορισμοί, τον συμβολισμό των θρησκευτικών προσδιορισμών, τη διάχυση και αφομοίωση ευρύτερων αξιών και αντιλήψεων μέσα από τα διαμορφούμενα ιδεολογικά ρεύματα, τις εκάστοτε εθνικές πολιτικές και τέλος τον κεντρικό και πολυεπίπεδο ρόλο του χορού στην ανασυγκρότηση της ταυτότητας.

Σε ένα πρώτο επίπεδο αποδελτιώθηκαν και καταγράφηκαν σε μορφή πινάκων από τα αρχεία του Πρωτοδικείου Ιωαννίνων οι πολιτιστικοί σύλλογοι των Ιωαννίνων, (από τα 2024 εγγεγραμμένα σωματεία αποδελτιώθηκαν 704 πολιτιστικοί σύλλογοι). Στη συνέχεια ταξινομήθηκαν σε ξεχωριστούς πίνακες: α) οι συνοικιακοί σύλλογοι της πόλης των Ιωαννίνων, β) οι σύλλογοι με βάση τους προσδιοριστικούς τους όρους και το έτος ίδρυσης. Επίσης, ταξινομήθηκαν χρονικά για λόγους καθαρά πρακτικούς σε χρονικές περιόδους (1914 – Μεσοπόλεμος, Δικτατορία Μεταξά, Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος και Εμφύλιος 1940-1948, Περίοδος Δικτατορίας 1967-1974, Μεταπολίτευση 1974 - έως σήμερα, περίοδος οικονομικής κρίσης 2009 – 2021). Η ταξινόμησή τους δημιούργησε μια βάση δεδομένων που βοήθησε κατόπιν σε μεγάλο βαθμό την ερμηνευτική διαδικασία στο βαθμό κατανόησης του ιστορικού χρόνου εμφάνισής τους και τον συσχετισμό τους με το κοινωνικό πλαίσιο. Η μελέτη των επιμέρους διαμορφούμενων πινάκων βοηθά επίσης στην συνδυαστική αξιοποίηση του αρχειακού υλικού των συνοικιακών με τις προφορικές αναφορές των ενεργών μελών τους σκιαγραφώντας τόσο τον κοινωνικό τους ρόλο όσο και την ιστορική τους διαδρομή.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, με τίτλο: **“Δομικοί μετασχηματισμοί και διαδικασίες”** η διερεύνηση επικεντρώνεται στον ρόλο των ενεργών μελών ως καθοριστικού

παράγοντα στη διασφάλιση η μη, της κανονικότητας του συλλόγου. Οι πολλαπλές και πολύμορφες σχέσεις (ανταγωνιστικές, συγκρουσιακές, οικονομικές, πολιτικές, αλληλεγγύης) που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών μέσα από τους ρόλους που κατέχουν κατά τις διαδικασίες οργάνωσης και υλοποίησης διαφόρων δράσεων και παραστασιακών επιτελέσεων συσχετίζονται με το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των συλλόγων, το οποίο διαμορφώνουν και τροποποιούν ανάλογα με τις ευρύτερες κοινωνικές αντιλήψεις. Το καταστατικό και οι τροποποιήσεις των συλλόγων αποτελούν βασικούς άξονες μελέτης, καθώς λειτουργούν ως θεσμικά κατοχυρωμένα πλαίσια αναφοράς, ως δομικοί παράγοντες που προσδιορίζουν τους όρους ανάπτυξης των συλλόγων θέτοντας τους στόχους, τα όρια και τους κανόνες, που άλλοτε περιορίζουν και άλλοτε διευρύνουν το πεδίο δράσης των μελών.

Στην περίπτωση του Π.Σ.Κ.Π., η μελέτη εστιάζεται στη διαλεκτική σχέση μεταξύ θεσμικού πλαισίου και δρώντων υποκειμένων και αναλύεται στη βάση των εννοιών της κυριαρχίας, και των ανταγωνιστικών σχέσεων αλλά και του ρόλου της διαμεσολαβούμενης εκπροσώπησης της τοπικής κοινωνίας με τις τοπικές και κυβερνητικές αρχές που διαμορφώνονται στο πλαίσιο της δράσης. Διάφορα συγκρουσιακά ζητήματα που απασχολούν τον Σύνδεσμο αναδεικνύουν μια διαδικασία λειτουργικής προσαρμογής στα νέα δεδομένα που θέτει το νεωτερικό πλαίσιο. Σημαντικά εργαλεία ανάλυσης των ζητημάτων και συμπεριφορών αποτέλεσαν οι έννοιες που σχετίζονται με την ανάδειξη των ατομικών συμπεριφορών και αντιλήψεων που αναπτύσσει δράσεις σε πλαίσιο που διέπεται από συλλογικές αξίες. Οι συγκρουσιακές σχέσεις αναπτύσσονται στη βάση διαχείρισης συγκεκριμένων αξιών όπως η συλλογικότητα στις δράσεις, ο προσωποπαγής χαρακτήρας διοίκησης, η ανιδιοτελής προσφορά, η κοινοτική αλληλεγγύη και η ισοτιμία στις αποφάσεις.

Στην περίπτωση της Α.Σ.Η. η διερεύνηση εστιάζεται στην έννοια της καταγωγής που αποτελεί ένα διακριτό όριο ενσωμάτωσης και παράλληλα αποκλεισμού των μελών. Εντοπίζονται λοιπόν λεκτικές αναφορές, κείμενα, και επιτελέσεις που δομούνται και οριοθετούνται με βάση την έννοια της καταγωγής. Επίσης, αναλύονται οι συλλογικές στρατηγικές διαχείρισης διαφόρων δράσεων και ζητημάτων που προσβλέπουν στη συσπείρωση των μελών και την εξομάλυνση των διαφορών. Η ομοιότητα, η συλλογικότητα, η συγγένεια αποτελούν τις βασικές αναλυτικές έννοιες με τις οποίες επιχειρείται η ερμηνεία των πολυσχιδών δράσεων.

Τέλος, στην περίπτωση του Π.Σ.Α. διερευνάται η πολιτική διάσταση των πολιτιστικών δράσεων και του αμφιλεγόμενου χαρακτήρα που αποκτούν λόγω της άμεσης συνάφειάς τους με την κεντρική πολιτική σκηνή. Ο σύλλογος ως πεδίο πολιτιστικής δράσης εντάσσεται και εκφράζει έναν συγκεκριμένο πολιτικό χώρο που συσπειρώνει αλλά και αποκλείει τους περίοικους. Η πολιτιστική δράση ως μέσο ανάδειξης των «προοδευτικών» πολιτικών θέσεων λειτουργεί ως μια διαδικασία εγκαθίδρυσης συγκεκριμένων ιδεολογημάτων, αξιών και αντιλήψεων μέσα από τα

νοήματα και τους συμβολισμούς που εμπεριέχουν τόσο οι δράσεις όσο και τα πρόσωπα που τις υλοποιούν.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, με τίτλο: **“Παραστασιακή επιτέλεση της πολιτισμικής ταυτότητας των συλλόγων”** γίνεται αναφορά στην ιστορική διαπραγμάτευση της πολιτισμικής ταυτότητας στο πλαίσιο των συλλόγων μέσω των συλλογικών αναπαραστάσεων.

Η διερεύνηση στον Π.Σ.Α. εστιάζεται στις πρακτικές και τους συμβολισμούς κατά τη διαδικασία αναβίωσης του εθίμου της Αποκριάς, και στον τρόπο με τον οποίο δημιουργούνται νέες «παραδόσεις». Επίσης, αναλύεται το ιδεολογικό υπόβαθρο δημιουργίας παραστάσεων που σχεδιάζονται και προτάσσουν στοιχεία διαφοράς με σκοπό τη διαμόρφωση μιας διακριτής ετερότητας έναντι των άλλων συλλόγων της πόλης. Ως βασικό αναλυτικό εργαλείο χρησιμοποιείται η θεωρία των συμβολικών διαντιδράσεων, καθώς και οι έννοιες της παραστασιακής επιτέλεσης και του κατοπτρικού εαυτού.

Στο ίδιο κεφάλαιο αναφερόμαστε στην κεντρική εκδήλωση των Σαρακατσάνων στο Γυφτόκαμπο. Η διερεύνηση εστιάζεται στην πολιτισμική συγκρότηση του χώρου και στον συμβολικό χαρακτήρα των αντικειμένων που οριοθετούν τον χώρο. Επίσης, αναλύεται η δομή του πολυεπίπεδου προγράμματος, η λειτουργία των διαφόρων επιτελέσεων της εκδήλωσης, ο επίσημος και ανεπίσημος λόγος αλλά και ο ρόλος της συλλογικής μνήμης στη διαδικασία συγκρότησης της σαρακατσάνικης πολιτισμικής ταυτότητας.

Στην περίπτωση των Καλαρρυτών η διερεύνηση εστιάζεται στη χορευτική παράσταση ως πρακτική διαπραγμάτευσης της ταυτότητας, στις συνθήκες ενσωμάτωσης στο πλαίσιο του Συνδέσμου και των ορίων αποκλεισμού στο επίπεδο των χορευτικών διαδικασιών. Επίσης εντοπίζονται και ερμηνεύονται διάφορες ατομικές και συλλογικές στρατηγικές που ακολουθούνται. Στην προκειμένη περίπτωση η ταυτότητα καταγωγής και η χορευτική ταυτότητα βρίσκονται σε συνεχή διαπραγμάτευση και αποτελούν βασικές αναλυτικές έννοιες.

Στο έκτο κεφάλαιο, με τίτλο: **“Ο λόγος ως στοιχείο προσδιορισμού της ταυτότητας”** καταγράφονται και ερμηνεύονται οι φωνές που αποφασίζουν και οργανώνουν τις δράσεις των μελετώμενων συλλόγων. Εντοπίζονται και αποτυπώνονται εθνογραφικά, επίσημοι και ανεπίσημοι λόγοι, καθώς και διακριτοί διάλογοι, που συνθέτουν μια πολυφωνική οπτική φέρνοντας στην επιφάνεια τις αντιπαρατιθέμενες πραγματικότητες. Η διαδικασία ανακατασκευής της Σαρακατσάνικης ταυτότητας συντελέστηκε σε ένα μεγάλο μέρος της μέσα από τη μετατροπή της προφορικής τους ιστορίας σε γραπτή. Καθοριστικό ρόλο στη μετατροπή της είχε η ανάκληση της ατομικής και συλλογικής μνήμης, η μόρφωση των Σαρακατσάνων, η κοινωνική τους ανέλιξη και η αυτογνωσία.

Στο έβδομο κεφάλαιο τέλος, με τίτλο: “**Νεωτερικότητα και παράδοση**” συσχετίζονται οι χορευτικές διαδικασίες με το ευρύτερο νεωτερικό πλαίσιο. Αναλύονται οι χορευτικές πρακτικές, η ιστορικά διαμορφωμένη δομή τους τόσο κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας των χορών όσο και κατά τη διαδικασία παρουσίασής τους σε εκδηλώσεις, ο τρόπος με τον οποίο προβάλλονται, τα νοήματα που αποκτούν και πώς αναθεωρούνται στον χρόνο. Ο χορός εκλαμβάνεται ως ένα δυναμικό κοινωνικό φαινόμενο που εμπεριέχει και παράγει κοινωνικό νόημα μέσα από διάφορες επιτελέσεις στις οποίες εντάσσεται. Κατ’ αυτόν τον τρόπο αναλύεται με βάση τις έννοιες της μίμησης, της αναλογίας και της ομοιότητας, μέσα από τον συμβολικό χαρακτήρα του λόγου με τον οποίο επενδύεται η χορευτική κίνηση και τη σχέση της με τη χορευτική ταυτότητα που προσδίδει.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται στο “Παράρτημα” σε επιμέρους ενότητες: οι πηγές, οι πληροφορητές, η βιβλιογραφία, οι Συνοικιακοί Σύλλογοι της πόλης των Ιωαννίνων, οι Πίνακες: Πολιτιστικών Συλλόγων, Συνοικιακών Συλλόγων, καθώς και διάφορες “Σκέψεις και νοήματα”. Πιο συγκεκριμένα αναφέρονται οι γραπτές πηγές που αξιοποιήθηκαν (πρακτικά συνεδριάσεων, καταστατικά, κάθε είδος αρχεία, περιοδικά, εφημερίδες, ανακοινώσεις), οι πληροφορητές-τριες που εμπλούτισαν με τις αναφορές τους το υλικό της διατριβής, η ελληνική και ξένη βιβλιογραφία. Επίσης, στο εκτενές παράρτημα γίνεται ιδιαίτερη αναφορά και στοιχειοθετείται περιγραφικά ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνεται η πολιτισμική ταυτότητα μέσα από δράσεις, γεγονότα, σχέσεις, συμβολισμούς και στρατηγικές που αναπτύσσουν οι χορευτικοί όμιλοι και οι συνοικιακοί σύλλογοι που δραστηριοποιούνται στην πόλη των Ιωαννίνων. Επίσης, παρουσιάζονται σε μορφή πινάκων οι ονομασίες, το έτος ίδρυσης και οι χρονολογίες τροποποίησης των καταστατικών όλων των συλλόγων που ιδρύθηκαν από το 1914 έως το 2017. Σε ξεχωριστό πίνακα καταγράφονται σε μορφή ποσοτικών δεδομένων η ίδρυση συλλόγων ανά έτος με βάση τους επιμέρους προσδιορισμούς τους (π.χ. ο όρος «Αναπτυξιακός» καταγράφεται από τη στιγμή που εμφανίζεται ανά έτος). Η παραπάνω αποδελτίωση από τα αρχεία του Πρωτοδικείου Ιωαννίνων και η μετέπειτα ταξινόμησή τους εμπλούτισε τα δεδομένα της έρευνας και συνέβαλε στη συνολική ανάλυση και ερμηνεία του πραγματολογικού υλικού.

Κεφάλαιο 1ο

Θεωρητική και μεθοδολογική εισαγωγή / συζήτηση

Ο προσδιορισμός βασικών επιστημολογικών εννοιών

Οι πολιτιστικοί¹ σύλλογοι² ως ιστορικό φαινόμενο³ αποτελούν θεσμοθετημένους⁴ φορείς με συγκεκριμένο, κατά κανόνα, τοπικό ή χωρικό προσδιορισμό. Δομούνται στη βάση κοινών χαρακτηριστικών, καθώς ιδρύονται ορίζοντας κοινούς πολιτιστικούς σκοπούς και στόχους, διακρίνονται από παρόμοια διοικητική δομή, οργανώνουν δράσεις στις οποίες κυριαρχούν οι αναπαραστάσεις των τοπικών ή ευρύτερων «παραδόσεων»⁵, ενώ μέσα από τη δημιουργία νέων

¹ Ο πολιτισμός αποτελεί μια ευρύτατη ιστορικά προσδιορισμένη έννοια, που εμπεριέχει το σύνολο των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων (Για τις διαφορετικές προσλήψεις της έννοιας του πολιτισμού βλ. σχετ. Γκέφου – Μαδιανού, 1999: 131-155). Στην παρούσα μελέτη ο όρος πολιτισμός και το παράγωγό του πολιτιστικός, χρησιμοποιούνται ως εννοιολογικά εργαλεία μέσω των οποίων αναζητούνται τα νοήματα των δράσεων που αναπτύσσονται στο πλαίσιο όσων συλλόγων διαχειρίζονται στοιχεία του παρελθόντος, του «παραδοσιακού» μας πολιτισμού και σαφώς διαφοροποιούνται από συλλόγους που έχουν πολιτικούς, επαγγελματικούς, ή άλλους κοινωνικούς σκοπούς (σχολικοί σύλλογοι, γυναικών, αθλητικοί κ.ά.).

² Οι σύλλογοι αποτελούν μια ιστορική μορφή «κοινότητας» αναφοράς που συγκροτείται με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και αξίες στα αστικά κέντρα, (Κακάμπουρα, 1999).

³ Στην παρούσα διατριβή καταγράφονται οι σύλλογοι από το 1914 με βάση το έτος ίδρυσής τους, σύμφωνα με τα Αρχεία Πρωτοδικείου Ιωαννίνων Βιβλία Καταχωρήσεως Αναγνωρισμένων Σωματείων, α/α 0- 299, 301-601,602-900, 901- 1478, 1480. Ωστόσο, η μελέτη εστιάζεται σε τρεις συλλόγους και γίνεται μια γενική περιγραφική αναφορά των δράσεων των συνοικιακών συλλόγων της πόλης των Ιωαννίνων.

⁴ Η έννοια χρησιμοποιείται όπως ορίζεται από τον G. Mead ο οποίος στις θεωρητικές του αναλύσεις βασίστηκε η θεωρία της συμβολικής διαντίδρασης. Ο Mead προσλαμβάνει την κοινωνία ως μια μορφή κοινωνικής οργάνωσης όπου λαμβάνουν χώρα οι κοινωνικές διαντιδράσεις των ατόμων με τη μεσολάβηση των συμβόλων και νοημάτων. Η κοινωνία σύμφωνα με τον ίδιο «αντιπροσωπεύει ένα οργανωμένο σύνολο ανταποκρίσεων σε ορισμένες καταστάσεις στις οποίες συμμετέχει το άτομο. Οι κοινωνικοί θεσμοί είναι το σύνολο των μορφών ανταποκρίσεων, που έχουν σταθεροποιηθεί ως ένα βαθμό βάσει των κοινών νοημάτων που αποδίδουν τα άτομα στον κοινωνικό τους κόσμο, (G. Ritzer, 2003:236, «Θεωρία των συμβολικών διαντιδράσεων», στο Μ. Πετμεζίδου (επιμ.), *Σύγχρονη κοινωνιολογική θεωρία*, τ.1, μετ. Β. Καπετανγιάννης – Γ. Μπαρουκτσής, ΠΕΚ, Ηράκλειο).

⁵ Ο Hobsbawm [1972] (2004) που μελέτησε τα ζητήματα της «κοινωνικής λειτουργίας του παρελθόντος» ορίζει το παρελθόν ως την περίοδο που προηγείται των γεγονότων τα οποία ένα άτομο θυμάται. Το παρελθόν στην εργασία μας προσδιορίζεται με βάση κυρίως την ιστορική έννοια της «παραδόσης» που σύμφωνα με την (Κυριακίδου – Νέστορος 1993: 48, 39-52) νοηματοδοτεί τα δημιουργήματα των λαϊκών – αγροτικών κοινοτήτων, οριοθετείται χρονικά κατά την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας έως και τις πρώτες δεκαετίες μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο, και εμπεριέχει το σύνολο των γνώσεων και τον τρόπο μετάδοσής τους (προφορικά) από γενιά σε γενιά. Ο Ζακ Λε Γκοφ (1998:44) εντοπίζει το ενδιαφέρον για το παρελθόν στη «επιτάχυνση της ιστορίας» που «οδήγησε τις μάζες των βιομηχανικών εθνών στη νοσταλγική αγκίστρωσή τους στις ρίζες τους» και παραθέτει την άποψη του Πιέρ Μπουρντιέ που εντοπίζει τη λατρεία του παρελθόντος στον κοινωνικό

συμβολισμών και σχέσεων προσπαθούν να συσπειρώσουν τα μέλη τους σε μία κοινή ταυτότητα αναφοράς.

Οι όροι «πολιτιστικός» (που χρησιμοποιούν κατά κόρον στην επωνυμία τους οι περισσότεροι σύλλογοι), και «πολιτισμικός», που αποτελούν σημαντικά εννοιολογικά εργαλεία στη διερεύνηση των συλλόγων, έχουν απασχολήσει στο παρελθόν την πολιτισμική θεωρία (βλ. σχετ. Smith, 2006). Το επίθετο cultural⁶ αποδίδεται ως «πολιτισμικός/ή/ό», όταν αναφέρεται στις διαδράσεις ανθρώπων, φορέων, αξιών και πρακτικών που ενεργοποιούνται, ηθελημένα και αθέλητα, κατά τη διάρκεια της ανθρώπινης δραστηριότητας, ενώ αποδίδεται ως «πολιτιστικός/ή/ό» όταν αναφερόμαστε στα διαμορφωμένα κανάλια, φορείς, αξίες, κ.λπ. που παρουσιάζουν αυτή τη δραστηριότητα ως έτοιμο προϊόν (Μπούμπαρης, 2006: 5-12).

Ο Appadurai (2014: 30-31), θεωρεί πως το ουσιαστικό culture, «πολιτισμός» υπονοεί «πως ο πολιτισμός είναι κάποιο είδος αντικειμένου, πράγματος ή ουσίας, φυσικής είτε μεταφυσικής», και επιλέγει το επίθετο «πολιτισμικός», καθώς όπως αναφέρει αποτελεί μια έννοια «πιο ευαίσθητη στα συμφραζόμενα και επικεντρωμένη στην αντίθεση», υποστηρίζοντας πως «πρέπει να θεωρούμε πολιτισμικές μόνον εκείνες τις διαφορές που είτε εκφράζουν είτε αποτελούν τη βάση για την κινητοποίηση συλλογικών ταυτοτήτων.⁷

Και οι δύο όροι λοιπόν σχετίζονται με την έννοια του πολιτισμού, που, όπως αναφέρει ο Παπαταξιάρχης (2006: 13),

«δεν είναι επιφανόμενο άλλων βασικότερων δομών, αλλά αντίθετα, αποτελεί τόσο υποδομή όσο και προϊόν της δράσης. Από τη μία πλευρά, την οργανώνει και διαπερνά, συγκροτώντας μεταφορικά, τα κοινωνικά και πολιτικά

συντηρητισμό που χαρακτηρίζει όσες κοινωνικές κατηγορίες βρίσκονται σε παρακμή: «Μια τάξη, ένα τμήμα μιας τάξης βρίσκονται σε παρακμή, και άρα στρέφονται προς το παρελθόν, όταν δεν είναι πλέον σε θέση να αναπαράγουν το συνολικό τους κεφάλαιο [capital global] μαζί με ολόκληρες τις ιδιότητες που αφορούν στην κατάσταση και στη θέση τους...» (P. Bourdieu σ. 530).

⁶ Η έννοια της «κουλτούρας» επισημαίνει ο Cuche (2001:13), «ήδη από τη στιγμή της εμφάνισής της τον 18^ο αιώνα προκαλεί συνεχώς έντονες συζητήσεις κι αυτό συμβαίνει γιατί η χρήση της έννοιας της κουλτούρας εισάγει κατευθείαν στη συμβολική τάξη, στο νόημα των γεγονότων, δηλαδή σ' ό,τι δυσκολεύει περισσότερο τη συνεννόησή μας».

⁷ Οι δύο παραπάνω όροι χρησιμοποιούνται με εννοιολογική χαλαρότητα και ισοδυναμία ή συμπληρωματικότητα αναφέρει ο Αγραφιώτης (1987:24-27), ο οποίος προτείνει τη χρήση του όρου «πολιτισμικός» για ευρύτερες εννοιολογικές χρήσεις μιας και αναφέρεται «στην ιδιότυπη μεγα-ροή ανθρώπων και πραγμάτων σε διαχρονική και διαχωρική προοπτική», ενώ θέλοντας να ορίσει τη λέξη «πολιτιστικός» αναφέρει πως αυτή «παραπέμπει στην αναζήτηση της διαφοράς, παρά τη διαφορά, χωρίς ορισμένο σημείο εκκίνησης χωρίς συγκεκριμένο τόπο αναφοράς», αναφέροντας αρκετά παραδείγματα για τη χρήση που γίνεται στον συγκεκριμένο όρο. Η έννοια της «κουλτούρας» επισημαίνει ο Cuche (2001:13), «ήδη από τη στιγμή της εμφάνισής της τον 18^ο αιώνα προκαλεί συνεχώς έντονες συζητήσεις κι αυτό συμβαίνει, γιατί η χρήση της έννοιας της κουλτούρας εισάγει κατευθείαν στη συμβολική τάξη, στο νόημα των γεγονότων, δηλαδή σ' ό,τι δυσκολεύει περισσότερο τη συνεννόησή μας».

αποτελέσματά της. Από την άλλη, ο πολιτισμός έπεται της δράσης, άρα έχει διαδραστικό και δυναμικό περιεχόμενο».

Σε ένα πρώτο επίπεδο οι σύλλογοι νοηματοδοτούνται από την ευρύτερη κοινωνία, σχεδόν στερεοτυπικά, ως μια θεσμικά κατοχυρωμένη πολιτιστική μορφή έκφρασης που διατηρεί αναπαράγοντας σταθερά και αναλλοίωτα στον χρόνο «αυθεντικές» «παραδόσεις» μέσα από διάφορες επιτελέσεις. Όταν λοιπόν αναφερόμαστε σε πολιτιστικούς συλλόγους, περισσότερο κατανοούμε ένα δεδομένο, παγιωμένο στο χρόνο πολιτιστικό πλαίσιο που αναπαράγει «ανόθευτα» στοιχεία της «παράδοσης», και λιγότερο αντιλαμβανόμαστε τη δυναμική που τους χαρακτηρίζει και μορφοποιείται μέσα από τις συμβολικές διαντιδράσεις των παραστασιακών επιτελέσεων, των συναπτόμενων σχέσεων, και των ανακατασκευών της συλλογικής μνήμης. Η κοινωνική χρήση λοιπόν που γίνεται στον όρο «πολιτιστικός σύλλογος» διακρίνεται για την υπεραπλούστευσή της, χωρίς να αναγνωρίζεται πως οι συγκεκριμένοι πολιτιστικοί φορείς συνιστούν πεδία διαπραγμάτευσης σχέσεων, πολιτισμικής ώσμωσης και δράσης, που στα πλαίσιά τους συγκροτούνται διαφορετικές ταυτότητες, με βάση τις οποίες διακρίνονται και εντάσσονται διαφορετικές πολιτισμικές και εθνοτικές ομάδες. Η παραπάνω παραδοχή θα δικαιολογούσε, μέσα από την επιστημολογική ματιά, τον πιο πρόσφορο όρο «πολιτισμικός».

Στην εργασία υιοθετείται η έννοια του πολιτισμού ως αναλυτικό εργαλείο, ως μια έννοια που συνίσταται σε συνυφασμένα συστήματα σημείων (συμβόλων), τα οποία ερμηνεύονται μέσα από μια «πυκνή» περιγραφή, αφού έχουν τοποθετηθεί στο κοινωνικό τους πλαίσιο ώστε να γίνουν κατανοητά⁸. Η παραπάνω παραδοχή αναδεικνύει την εθνογραφική μέθοδο βασικό ερμηνευτικό εργαλείο που μας

«...επιτρέπει την εξαγωγή ερμηνειών σε πολλαπλά επάλληλα επίπεδα, όπως π.χ. την ερμηνεία του εθνογράφου, την ερμηνεία των πληροφορητών και την ερμηνεία των ατόμων της υπό μελέτη κοινωνίας...» Geertz (2003: 21-22).

Αν παρατηρήσουμε τα κοινά στοιχεία που δομούν τις πολιτισμικές ταυτότητες, (εκδηλώσεις, σύμβολα, αξίες), διακρίνουμε πως αυτά διαφοροποιούνται από σύλλογο σε σύλλογο τόσο στη μορφή, όσο και στο περιεχόμενο και στην σημασία που τους αποδίδεται. Αυτές οι διαφορές και οι ιδιαιτερότητες όσο πιο έντονες και διακριτές γίνονται, τόσο περισσότερο αποκτούν αισθητό ρόλο στη συνείδηση της πολιτισμικής ταυτότητας των μελών του κάθε συλλόγου. Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, πως στο πλαίσιο των συλλόγων η διαμόρφωση της ταυτότητας λειτουργεί διαλεκτικά με εκείνη της ετερότητας.

⁸ Η αναζήτηση των νοημάτων που κατασκευάζονται σε συγκεκριμένα πλαίσια μέσω πολλαπλών αλληλεπιδράσεων αποτελεί βασική θέση της πολιτισμικής κριτικής βλ. σχετ. Γκέφου – Μαδιανού (1998:11-20), Μαδιανού (1999:327-370), Marcus (1998), αλλά και Marcus και Fisher (1986) και Clifford και Marcus (1986).

Θα μπορούσαμε εδώ να διατυπώσουμε μια βασική υπόθεση εργασίας, πως οι πολιτιστικοί σύλλογοι παρότι μοιράζονται κοινά στοιχεία και αξίες μεταξύ τους, η πολιτισμική τους ταυτότητα δεν αποτελείται από συγκεκριμένα και πρωτότυπα στοιχεία, αλλά από μια σύνθεση αυτών των στοιχείων που διαφέρει από σύλλογο σε σύλλογο.

Βασικό, λοιπόν, αναλυτικό εργαλείο για τη μελέτη των συλλόγων αποτελεί η έννοια της ταυτότητας, η οποία ως ιστορική έννοια διαμορφώνεται και μετασχηματίζεται μέσα από διαρκείς αλληλεπιδράσεις των υποκειμένων με την ευρύτερη κοινωνία. Στην παρούσα μελέτη προσεγγίζουμε την ταυτότητα ως διαδικασία κατασκευής που προκύπτει μέσα από διασπαρμένες, κινούμενες, συνδεδεμένες ωστόσο μεταξύ τους αναπαραστάσεις, σε πολλούς και διαφορετικούς χώρους⁹ (βλ. σχετ. Γκέφου – Μαδιανού, 2011:30). Με βάση το παραπάνω θεωρητικό σχήμα θα επιχειρήσουμε να κατανοήσουμε πώς συμβαίνουν οι παραπάνω μεταβολές στο πλαίσιο των συλλόγων, ποιες σκοπιμότητες εξυπηρετούν, και πώς αυτές εγκαθιδρύονται και αποκτούν συλλογικό χαρακτήρα.

Σύμφωνα με μια πρώτη γενική θεώρηση, η ταυτότητα ενσωματώνει το υποκείμενο στο πλαίσιο της δομής και γεφυρώνει το χάσμα ανάμεσα στο «εντός» και στο «εκτός», ανάμεσα στον ιδιωτικό και στον δημόσιο κόσμο (Hall, 2003:404). Η συμμετοχή των ατόμων στους πολιτιστικούς συλλόγους προϋποθέτει την αποδοχή των αρχών, των προτύπων, των αξιών και των κανόνων που εκφράζει το συγκεκριμένο πλαίσιο αναφοράς. Τα άτομα αυτά, εσωτερικεύοντας τις συγκεκριμένες αξίες και αντιλήψεις, αναλαμβάνουν στη συνέχεια διάφορους ρόλους τους οποίους κατανοούν και ερμηνεύουν με τον δικό τους τρόπο, άλλοτε αναπαράγοντάς τους, άλλοτε αμφισβητώντας τους, και άλλοτε ισορροπώντας ανάμεσα στο κανονιστικό πλαίσιο και στις ατομικές τους αντιλήψεις. Ο Eriksen (2007: 131), εστιάζοντας στη διαδραστική σχέση των δύο βασικών συνιστωσών, του ατόμου και της κοινωνίας, επισημαίνει πως το άτομο είναι προϊόν της κοινωνίας, αλλά και η κοινωνία συγκροτείται από άτομα που είναι φορείς κοινωνικής δράσης, προτείνει δε, για την κατανόηση διαφόρων πολιτισμικών ομάδων τη διερεύνησή τους μέσω της εφαρμογής δύο μοντέλων σχέσεων, αυτών που αναπτύσσονται μεταξύ του προσώπου και της κοινωνίας από τη μια, και εκείνο της δομής και της διαδικασίας απ' την άλλη.

Διακρίνουμε λοιπόν πως η συμβολή των ατόμων στην παραπάνω διαδικασία είναι εξίσου καθοριστική, καθώς, αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες και δράσεις σε συλλογικό επίπεδο, συνδιαμορφώνουν τη μορφή, το περιεχόμενο και τα χαρακτηριστικά μιας διακριτής πολιτισμικής ταυτότητας.

⁹ Η Κακάμπουρα (2012:555) διερευνώντας ζητήματα της σύγχρονης ποντιακής ταυτότητας μέσα από τη μελέτη του συλλόγου Φάρος Ποντίων επισημαίνει αντίστοιχες ταυτοτικές διαδικασίες «με το πέρασμα στη δεύτερη και τρίτη προσφυγική γενιά, η ενσωμάτωση των Ποντίων στην ελληνική κοινωνία έχει σε μεγάλο βαθμό πραγματοποιηθεί και η ποντιακή ταυτότητα πλάθεται κυρίως μέσα από την ενασχόλησή τους με κάποιο σύλλογο. Επιλέγεται η προβολή ορισμένων στοιχείων της παράδοσης, ίσως των πιο ωραίων, με επικρατέστερα τη μουσική και το χορό».

Η δράση των ατόμων, που κατέχει εξίσου σημαντικό ρόλο με αυτόν της δομής, αναδεικνύεται μέσω της εφαρμογής της θεωρίας της πράξης που υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι έχουν ουσιαστικά περιθώρια κοινωνικής δράσης (βλ. σχετ. Orthner 1984, Giddens 1976). Σύμφωνα με την Orthner (1984: 80-96), η κοινωνία ως σύστημα ασκεί ισχυρούς περιορισμούς στα άτομα, τα οποία ωστόσο, μέσα από τη δράση τους μπορούν να δομήσουν και να αποδομήσουν το σύστημα στο οποίο είναι ενταγμένα, άποψη που υποστηρίζει επίσης ο Giddens¹⁰ προσθέτοντας όμως, πως το δρών υποκείμενο μπορεί να αλλάξει το κοινωνικό σύστημα, υπό τον όρο ότι γνωρίζει τα χαρακτηριστικά του και έχει επίγνωση ότι η κοινωνική δράση, όχι πλέον ομάδων ή συλλογικοτήτων, αλλά του δρώντος υποκειμένου έχει στρατηγική σημασία.

Παρότι στο παρελθόν είχε κυριαρχήσει η αντίληψη πως η «παράδοση» μεταδίδεται ανεπηρέαστη, ανόθευτη από γενιά σε γενιά, τα τελευταία χρόνια έχει καταδειχθεί το δυναμικό περιεχόμενο της «παράδοσης» και η καθοριστική συμβολή των δρώντων υποκειμένων στην εκ νέου διαμόρφωσή της (Κυριακίδου –Νέστορος, 1993:39-52). Εμπνευστές των συλλογικών κοινωνικών δράσεων, όπου αναπαράγονται δημιουργούνται ή μετασχηματίζονται παλαιότερες «παραδόσεις», είναι τα πιο ενεργά μέλη των συλλόγων, συνήθως τα εκλεγμένα μέλη των εκάστοτε Διοικητικών Συμβουλίων, (στο εξής Δ.Σ.), που σχεδιάζουν και υλοποιούν δράσεις με βάση το προσωπικό τους ιδεολογικό υπόβαθρο.¹¹ Ο Cohen (1985 : 65-82) έχει ήδη επισημάνει τη διευρυμένη στους κόλπους της συμβολικής ανθρωπολογίας άποψη, πως η «παράδοση» κατασκευάζεται από υποκείμενα που παράγουν σημασία και την αποδίδουν στον κόσμο τους. Την αποδοχή της άποψης πως τα κοινωνικά σύνολα και ο ευρύτερος κόσμος αποτελεί κατασκευή, καθώς διαμορφώνεται από τον διαφορετικό τρόπο πρόσληψης της πραγματικότητας εκ μέρους των κοινωνικών υποκειμένων υποστηρίζουν και άλλοι μελετητές (βλ. σχετ. Παπαταξιάρχης, 2006). Στην παρούσα μελέτη διερευνάται ο ρόλος των μελών των Δ.Σ. και των χοροδιδασκάλων, στην ανάληψη νέων δράσεων, στη διαχείριση των σχέσεων μεταξύ των μελών αλλά και με φορείς της κοινωνίας, και εν γένει στη λειτουργία του συλλόγου. Οι παραπάνω παράμετροι απασχόλησαν την έρευνα κυρίως ως προς το νόημα που δίνουν τα υποκείμενα στις επιτελέσεις και στις συναπτόμενες σχέσεις με κεντρικούς φορείς και εκπροσώπους.

Αν από τα βασικότερα αιτήματα των ανθρωπιστικών επιστημών που μελετούν τις εκφάνσεις του πολιτισμού είναι η επισήμανση της διαφοράς που στην περίπτωση μας εντοπίζεται στις πρακτικές και στους τρόπους με τους οποίους ο κάθε φορέας επιλέγει καθώς και στη νοηματοδότηση που τους αποδίδεται, η διερεύνηση των κοινών και των διαφορετικών στοιχείων στο πλαίσιο των συλλόγων φέρνει μεταξύ των άλλων στο προσκήνιο το θεωρητικό ζήτημα της σχέσης της καθολικότητας με

¹⁰ Ο Giddens (1989:120-121), ο ίδιος μιλώντας για τη «δυναμικότητα της δομής», διακρίνει το διττό της χαρακτήρα, που ασκεί κατά έναν τρόπο ένα είδος καταναγκασμού και από την άλλη υποβοηθά το κοινωνικό πράττειν. Έχοντας ως ζητούμενο τον εντοπισμό των σχέσεων κοινωνικού πράττειν και δομών, προτείνει τον συνδυαστικό τρόπο κατανόησης ενός μέρους της κοινωνικής δραστηριότητας με βάση τόσο τις προθέσεις των δρώντων ατόμων, όσο και με όρους των κοινωνικών δομών.

¹¹ Η σύσταση αλλά και η διοίκηση των συλλόγων από πρόσωπα που σχετίζονται με την πολιτική, οικονομική και πνευματική εξουσία, αναδεικνύει σχετικές θεωρητικές αναφορές πως η παράδοση επινοείται κυρίως από κοινωνικές αρχηγείες, ότι αποτελεί μέσο νομιμοποίησης των ιεραρχιών και γενικότερα μέσω συντήρησης του παρελθόντος στο παρόν (Hobsbawm, 2004:9-23).

τον σχετικισμό.¹² Οι εν λόγω πολιτισμικές ομάδες στο νέο αστικό περιβάλλον βρέθηκαν μπροστά σε νέους όρους, συνθήκες και αντιλήψεις επιβίωσης, τις οποίες εξέλαβαν ως απειλή μεταβολής της ταυτότητας, άρα της ετερότητάς τους. Ο Appadurai (2014:32), εστιάζοντας στη δημιουργία ετερότητας στο πλαίσιο των εθνικών κρατών, διακρίνει πως η συνειδητή και επινοητική κατασκευή και κινητοποίηση των διαφορών είναι χαρακτηριστικό των διαφορών εθνοτήτων που επιζητούν μια διακριτή πολιτισμική ταυτότητα.

Είναι πλέον κοινώς αποδεκτή η άποψη πως η διαφορά που αποτελεί προσδιοριστικό στοιχείο της πολιτισμικής ταυτότητας κινδυνεύει να χάσει την υπόστασή της σε έναν κόσμο ανταλλαγών και πολλαπλών επιρροών, όπου δεσπόζει η πολιτιστική βιομηχανία, κυριαρχεί η τεχνοεπιστήμη και η παγκοσμιοποίηση, και δημιουργείται ισχυρή τάση για πολιτισμική ομογενοποίηση. Οι πολιτιστικές δράσεις που αναπτύσσουν οι σύλλογοι έχουν ως κύριο σκοπό την ενίσχυση της πολιτισμικής τους ετερότητας. Ο κάθε σύλλογος όμως, ως θεσμικά κατοχυρωμένη οντότητα, δεν παύει να λειτουργεί ταυτόχρονα διαμεσολαβητικά, ανάμεσα στους εθνικούς και υπερεθνικούς φορείς εξουσίας και τις τοπικές κοινωνίες αλλά και ανάμεσα στις νεωτερικές αντιλήψεις των σύγχρονων κοινωνιών και τις «παραδοσιακές» αντιλήψεις των τοπικών κοινωνιών.¹³ Το βασικό ερώτημα που προκύπτει εδώ αφορά τον εντοπισμό και τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο το ετερογενές περιεχόμενο της εθνοτικής και πολιτισμικής ταυτότητας, αποκτά υπόσταση μέσα από μια πολυσχιδή διαδικασία δράσης, σχέσεων και επιτελέσεων.

Η ετερότητα όμως συνιστά μια σχετική διαφορά στο εσωτερικό μιας ευρύτερης περιέχουσας ταυτότητας, που συμβολικά εκφράζεται από τις κοινές αξίες. Ο Cuche (2001:15), διατυπώνει την άποψη πως «η πολιτισμική ταυτότητα μιας συγκεκριμένης ομάδας μπορεί να κατανοηθεί μόνον μελετώντας τις σχέσεις της με τις γειτονικές ομάδες». Η πολιτισμική ταυτότητα των μελετώμενων πολιτιστικών φορέων συγκροτείται αντιθετικά με άλλους πολιτιστικούς φορείς με τους οποίους βρίσκεται σε μια διαρκή σχέση σύγκρισης και ετεροπροσδιορισμού.¹⁴ Η «κοινότητα»

¹² Βλ. σχετ. Appadurai (2014), Παπαταξιάρχης (2006), Geertz (2003).

¹³ (Βλ. σχ. Giddens, 2001:20-21, Hall, Held Mc Lennn, 2003:15-30). Τη διαδικασία της αλλαγής που υφίστανται οι τοπικές κοινωνίες επηρεασμένες από τις ευρύτερες παγκόσμιες εξελίξεις και την ανάγκη της επιστημονικής μελέτης των φαινομένων επισημαίνει ο Augé (1999:178), ο οποίος τονίζει πως «η παρατήρηση μικρών ενότητων πρέπει να λαμβάνει υπόψη τους κόσμους που τις διαπερνούν, τις υπερβαίνουν και, με την ίδια κίνηση, τις συνθέτουν και τις ανασυνθέτουν». Στο ίδιο πλαίσιο αναφοράς η Λυδάκη, (2001:135-142), μελετά τους τρόπους διερεύνησης μικρών κοινωνικών ομάδων (insiders, outsiders) και τονίζει τη σημασία «ανάδειξης των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων και της ταυτότητας των ατόμων που ανήκουν σε μικρές λαϊκές ομάδες με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, τόσο στην ύπαιθρο όσο και στον αστικό χώρο».

¹⁴ Η προσέγγιση της χωρικής ταυτότητας στα αστικά κέντρα θα πρέπει σύμφωνα με τον Δαμιανάκο (2002:317), να περιλαμβάνει τη μελέτη τριών τύπων αποκλίσεων που εγγράφονται στις αναπαραστάσεις και έρχονται σε αντίθεση μεταξύ τους, τις «δοτές» ταυτότητες (επιβαλλόμενες από την εξουσία και τις εξωτερικές ιδεολογίες), «κατασκευασμένες» ταυτότητες (επινοούμενες από τους ερευνητές για αναλυτικούς και ερμηνευτικούς σκοπούς), και τις «βιωμένες» ταυτότητες (θεμελιωμένες στην κοινωνική μνήμη της συμβιωτικής ομάδας).

των συλλόγων συμπορεύεται πάνω σε κοινές συνισταμένες που χαρακτηρίζονται από τα δίπολα της ομοιότητας και της διαφοροποίησης, της άμιλλας και του ανταγωνισμού, των κρίσεων και των επικρίσεων, του ατομικού και του συλλογικού.¹⁵ Κατ' αυτόν τον τρόπο διακρίνουμε πως η ταυτότητα στο επίπεδο των συλλόγων είναι «συσχετική», αποτελεί προϊόν διαφοροποίησης, καθώς προκύπτει ως διαφορά προς κάποια άλλη ταυτότητα (Παπαταξιάρχης, 2006: 25-39).

Η ετερότητα όμως αποκτά υπόσταση και μέσα από διαύλους επικοινωνίας, μέσα από τον επίσημο αλλά κυρίως από τον ανεπίσημο λόγο που «λεκτικοποιεί» τις παραπάνω πρακτικές σε σχόλια, κριτικές, και συγκρίσεις στο επίπεδο της καθημερινής ζωής. Είναι γνωστό πως τα μέλη στο πλαίσιο της επικοινωνίας μεταξύ τους γίνονται πομποί αλλά και δέκτες κάθε είδους «λόγων», (discourses) που λειτουργούν εν τέλει ως διαμορφωτές της πολιτισμικής ταυτότητας του συλλόγου.¹⁶ «Στις σύγχρονες εκδοχές της η έννοια “λόγος” αντιμετωπίζεται από την ανθρωπολογία ως πηγή δυνατοτήτων από όπου τα ομιλούντα υποκείμενα μπορούν να αντλούν λέξεις και νοήματα προκειμένου να κατασκευάσουν και να διαπραγματευτούν τον κοινωνικό τους κόσμο», αναφέρει η Γκέφου-Μαδιανού (1999: 401-403). Η σημασιολογική και πραγματολογική ανάλυση του εκφερόμενου λόγου κρίνεται αναγκαία, ώστε να μπορέσουμε να κατανοήσουμε τόσο το σώμα των γνώσεων, όσο και τα νοήματα που είναι συμβατά και κωδικοποιημένα στη γλώσσα που χρησιμοποιείται, αλλά και τους τρόπους με τους οποίους τα συμφραζόμενα συνεισφέρουν στα νοήματα. Ο εκφερόμενος λόγος, γραπτός η προφορικός, συχνά κατευθύνει, δραστηριοποιεί, φανερώνει ή αποκρύπτει συμβολικές σχέσεις. Το να αναζητά κανείς, επισημαίνει ο Σταυρίδης (1990: 58-63) τη μεταφορά σαν σχήμα λόγου χρησιμοποιούμενη στο πλαίσιο ενός ιδιαίτερου λόγου περί «παράδοσης», (στα λόγια ενός πληροφορητή, προέδρου, η χοροδιδασκάλου), είναι σαν να αναζητά τον ίδιο τον συμβολικό μηχανισμό της μεταφοράς που γίνεται εργαλείο εξωτερίκευσης της ατομικής εμπειρίας, περιγραφής νοημάτων, καθιέρωσης αξιών και έκφρασης μιας συγκεκριμένης ιδεολογίας.

Οι αναφορές στον «άλλο», αναφέρει ο Παπαταξιάρχης (2006), δεν γίνονται με όρους ταυτοποίησης αλλά διαφοροποίησης, και ειδικότερα μέσα από τη ρητορική υπερβολή της ετερότητας, διαδικασίες που υποκρύπτουν αρνητικά αξιολογικά γνωρίσματα που καθιστούν τον «άλλο» υποδεέστερο. Η ιεράρχηση και η αξιολογική διάσταση των εκφερόμενων λόγων διαφαίνεται, όταν π.χ. οι Λουτσινοί αναφέρονται σε όμορες χορευτικές ομάδες άλλων συλλόγων, οι Σαρακατσάνοι στους «μη

¹⁵ Στο πλαίσιο των συλλόγων η συντροφικότητα μεταξύ των μελών, αποτελεί ένα συλλογικό αίσθημα ενότητας που είναι στη βάση του διττό, ενώνει όσους έχουν την κοινή συνείδηση ότι ανήκουν σε μια ομάδα εξομαλύνοντας τις όποιες κοινωνικές-πολιτικές-οικονομικές διαφορές έχουν μεταξύ τους και ταυτόχρονα τους διαχωρίζει από όσους δεν ανήκουν στην ίδια «κοινότητα».

¹⁶ Ο Foucault (1987) που είναι από τους κύριους εισηγητές του όρου, συνδέει τις διάφορες εκδοχές του λόγου και την επικοινωνιακή τάξη με την έννοια της γνώσης και την εξουσία που πηγάζει από τη δύναμη επιβολής αυτής της γνώσης.

Σαρακατσάνους», και οι Καλαρρυτινοί σε ανταγωνιστικούς ως προς τους ίδιους συλλόγους.¹⁷

Σε ένα άλλο επίπεδο η ετερότητα διερευνάται «εντός», στο ίδιο το πλαίσιο του συλλόγου, εκεί όπου τα μέλη ομαδοποιούνται υποστηρίζοντας διαφορετικές αντιλήψεις και στην πορεία διεκδικούν τις κατάλληλες συνθήκες έκφρασης των αιτημάτων και των αντιλήψεών τους. Στο πλαίσιο των συλλόγων η συνύπαρξη και αλληλεπίδραση της κοινωνικής διαφοράς των μελών που εκφράζεται από τη διαφορετική επαγγελματική, μορφωτική, πολιτική και οικονομική θέση τους, διαμορφώνει ένα ρευστό πλαίσιο, που άλλοτε μέσα από συλλογικές και δημοκρατικές διαδικασίες σταθεροποιείται και λειτουργεί δημιουργώντας αξιόλογο πολιτιστικό έργο και άλλοτε αποδιοργανώνεται εκ των έσω, καθώς υπονομεύεται η ίδια η λειτουργία του, πρώτα και κύρια στο επίπεδο των σχέσεων. Οι σχέσεις που αναπτύσσονται στο εσωτερικό των ίδιων των συλλόγων φαίνεται να καθορίζουν και τη δυναμική, τη συνοχή ή και τη διάσπαση των συλλόγων και επηρεάζουν τελικά τη διαμόρφωση της πολιτιστικής τους ταυτότητας. Στο συγκεκριμένο επίπεδο των καθημερινών σχέσεων και συναναστροφών μεταξύ των μελών του συλλόγου, αναπτύσσεται σε λεκτικό επίπεδο μέσω της επισήμανσης των ατομικών διαφορών η ετερότητα, καθώς προβάλλονται εκείνα τα χαρακτηριστικά της ατομικής ταυτότητας που φαίνεται να υπερτερούν έναντι του «άλλου» κοντινού, συνεργάτη, συγχορευτή, συμποσιαστή κ.λπ.. Ταυτόχρονα, στο πλαίσιο της ίδιας ομάδας οργανώνονται διάφορες μορφές κοινωνικότητας, όπως είναι οι εβδομαδιαίες συναντήσεις, οι κοινές έξοδοι αναψυχής, οι παραστάσεις, οι εκδρομές κ.λπ. που αποσκοπούν στην υπέρβαση των όποιων διαφορών και στην «επίτευξη της ομοιότητας», που αποτελεί κινητήρια δύναμη των παραπάνω πρακτικών (βλ. σχετ. Παπαταξιάρχης, 1992). Από τη μελέτη της ιστορικής πορείας των τριών συλλόγων διακρίνεται πως σε πολλές περιπτώσεις, οι «αποκλίνουσες» συμπεριφορές υπήρξαν καθοριστικές και δρομολόγησαν σημαντικές εξελίξεις, (έντονες αντιπαραθέσεις, εσωτερικές ομαδοποιήσεις, ρήξεις στις σχέσεις, αποσχίσεις, μεταβολές και αλλαγές του κανονιστικού πλαισίου), που επέδρασαν καθοριστικά στη λειτουργία και στη διαμόρφωση της ταυτότητας του συλλόγου. Σε πολλές των περιπτώσεων οι «δεύτερες φωνές», με την κριτική που άσκησαν, την ενδιάμεση ή αντίθετη άποψη που εξέφρασαν, και τις προσωπικές φιλοδοξίες που πρότασσαν, έγιναν συνδιαμορφωτές της συλλογικής ταυτότητας και

¹⁷ Η παραπάνω σχέση, βέβαια, χαρακτηρίζεται από ρευστότητα, καθώς υπόκειται σε διαφορούμενους στρατηγικούς χειρισμούς και μεταβαλλόμενες νοηματοδοτήσεις. Ο Herzfeld (1998:195), διευρύνει τον όρο της σχετικότητας, εστιάζοντας στη δισημία που παρατηρείται στην κοινωνική ζωή, αντιπαραθέτοντας τη σταθερότητα των κανόνων και ρυθμίσεων με τις μεταβαλλόμενες σημασίες των πρακτικών και των λόγων που εφαρμόζουν στην καθημερινή τους ζωή οι άνθρωποι. Ο εντοπισμός της δισημίας αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον από τη στιγμή που η ετερότητα των συλλόγων γίνεται διαπραγματεύσιμη τόσο στο λεκτικό όσο και στο πρακτικό πεδίο. Τα μέλη μιας ομάδας στην προσπάθειά τους να προσδιορίσουν τον «εαυτό» και τον «άλλο», τις πιο πολλές φορές, ενώ ενεργούν χρησιμοποιώντας κοινούς τρόπους και πρακτικές, τις νοηματοδοτούν και τις προβάλλουν ανάλογα με την περίπτωση κατά το δοκούν.

εν τέλει προσδιόρισαν την ίδια την ύπαρξη, διάρκεια και δυναμική του συλλόγου. Οι παραπάνω επισημάνσεις αναδεικνύουν τον «Άλλο» ως βασική συνισταμένη ανάλυσης και κατανόησης των διαδικασιών και των συμφραζομένων των επιτελέσεων.

Στην ιστορική πορεία των συλλόγων παρατηρούνται συχνές αλλαγές στα πρόσωπα που απαρτίζουν τα διοικητικά συμβούλια, γεγονός που σημαίνει την αλλαγή ή μεταβολή των καθιερωμένων πρακτικών ή τρόπων δράσης, που συνεπάγεται σε πολλές περιπτώσεις την εγκαθίδρυση μιας διαφορετικής συλλογικής ταυτότητας.

Η παραπάνω υπόθεση γίνεται διακριτή μέσα από τη διαφοροποίηση του πολιτιστικού έργου του εκάστοτε συμβουλίου που αναλαμβάνει τη διοίκηση ενός συλλόγου, από το έργο του απερχόμενου συμβουλίου. Ο Appadurai (2014), επισημαίνει πως η αναζήτηση της πολιτισμικής διάστασης των διαφόρων πρακτικών, αντικειμένων, συμπεριφορών και ιδεολογιών έγκειται στην αποτύπωση της ιδέας της κείμενης διαφοράς δηλαδή μιας διαφοράς που σχετίζεται με κάτι τοπικό, ενσώματο και σημαίνον. Βέβαια αυτές οι διαφορές μας ενδιαφέρουν ως πολιτισμικές κατηγορίες εφόσον, εκφράζουν ή και κινητοποιούν συλλογικές ταυτότητες, και δεν αποτελούν μεμονωμένες, πρωτότυπες περιπτώσεις που δεν κατάφεραν ποτέ να εγκαθιδρύνουν πολιτισμικές διαφορές. Παρά την ύπαρξη όμως ενός συγκεκριμένου κανονιστικού πλαισίου, που θεωρητικά ορίζει και περιορίζει τις δράσεις του συμβουλίου και των μελών, οι σχέσεις που αναπτύσσονται εντός, οι πρακτικές που υλοποιούνται, οι πρωτοβουλίες που παίρνονται, τρόποι και συμπεριφορές διαμορφώνουν ένα νέο πλαίσιο πολλές φορές εκτός των κανονιστικών ορίων που λειτουργεί παράλληλα με το πρώτο.¹⁸ Σε παραπλήσιο επίπεδο κινείται και το παράδειγμα της διαντίδρασης που εστιάζει στο μικροκοινωνιολογικό επίπεδο, αναζητώντας το πώς τα ίδια τα υποκείμενα συγκροτούν τον κοινωνικό τους κόσμο μέσα από τις διαδικασίες νοηματοδότησης και τις δράσεις και διαντιδράσεις που αναπτύσσουν βάσει των ερμηνειών τους. Για τους θεωρητικούς της διαντίδρασης, οι κοινωνικές δομές δεν επιβάλλονται στα άτομα ούτε και καθορίζουν με απόλυτο τρόπο τη συμπεριφορά τους. Αντιθέτως, οι κοινωνικές δομές γίνονται αντιληπτές ως επαναλαμβανόμενα πρότυπα κοινωνικής διαντίδρασης, δηλαδή οι κοινωνικοί θεσμοί «αναδύονται» από τις καθημερινές κοινωνικές διαντιδράσεις των ατόμων.¹⁹

Στην περίπτωση των πολιτιστικών συλλόγων για παράδειγμα η «διαφορετικότητα» διαμορφώνεται και μεταβάλλεται μέσα από την παραγωγή νέων μορφών δράσεων που επινοούν συγκεκριμένα μέλη. Διακρίνουμε λοιπόν, πως ατομικά και συλλογικά υποκείμενα, κυρίαρχες ομάδες και υποομάδες λειτουργούν

¹⁸ Η Γκέφου –Μαδιανού (1998:22), αναφερόμενη στο έργο του Pierre Bourdieu (Outline of a Theory of Practice, 1972[1977]), τονίζει πως ο συγγραφέας διακρίνει τρόπους σύνδεσης των συμβολικών συστημάτων με την κοινωνική δράση και αλλαγή, καθώς «δείχνει πως τα νοήματα εμπεριέχουν συσχετισμούς δύναμης και εξουσίας και πως οι φορείς της δράσης δεν υπακούουν απλώς σε κανόνες, αλλά επινοούν οι ίδιοι στρατηγικές ατομικής δράσης».

¹⁹ G. Ritzer (2003:236) «Θεωρία των συμβολικών διαντιδράσεων», στο Μ. Πετμεζίδου (επιμ.), *Σύγχρονη κοινωνιολογική θεωρία*, τ.1, μετ. Β. Καπετανγιάννης – Γ. Μπαρουκτσής, ΠΕΚ, Ηράκλειο.

άλλοτε συνεκτικά και άλλοτε ανταγωνιστικά ή και διασταυρούμενα μεταξύ τους, γεγονός που οφείλουμε να διαχειριστούμε στην αναζήτηση των μορφών που λαμβάνει η ταυτότητα, καθώς και η διαδικασία κατασκευής αυτών των μορφών έτσι όπως αποτυπώνονται στο συγκεκριμένο πλαίσιο αναφοράς. Το ερώτημα που προκύπτει είναι κατά πόσο στο πλαίσιο των συλλόγων παράγονται ή όχι στοιχεία πολιτισμικής ετερότητας ή ομογενοποιημένης έκφρασης.

Η πολιτισμική ταυτότητα, έτσι όπως αυτή συγκροτείται και εν τέλει εκφράζεται μέσα από τους συλλόγους, σχετίζεται με την κινητικότητα των μελών που ενεργούν με βάση δυο αλληλένδετα κίνητρα, την επιδίωξη να αναγνωριστούν ως υπεύθυνα δρώντα υποκείμενα των οποίων οι πράξεις και γνώμες έχουν ιδιαίτερη σημασία και αξία, και την προσδοκία να συστήσουν ένα δυναμικό σύλλογο που θα καταφέρει να αποτελέσει μια αναγνωρίσιμη πολιτισμική οντότητα στην τοπική κοινωνία όπου λειτουργεί. Διακρίνεται λοιπόν, πως η αναγνώριση της ταυτότητας αποτελεί «υποχρεωτική διάσταση κάθε μορφής δράσης» (Παπαταξιάρχης 1996:205). Η αναζήτηση της ατομικής ταυτότητας και η επιδίωξη της δημόσιας αναγνώρισης και της κοινωνικής επιβεβαίωσης του εαυτού, μέσω των δράσεων που οργανώνονται, σχετίζεται με την ύπαρξη του άλλου, καθώς «η «αίσθηση του “εαυτού” είναι στενά συνδεδεμένη τόσο με την επίγνωση της παρουσίας του “Άλλου” όσο και με το “ανήκειν” σε μια ευρύτερη συλλογικότητα» (Γκέφου – Μαδιανού 2003:44). Η ατομική ταυτότητα συγκροτείται κατά τον Giddens (1991:52) από τρία στοιχεία: το “εγώ”, το “εμέ” και το “εσύ”. Η πρόθεσή μας είναι η αναζήτηση και η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο ερμηνεύονται και αναπαράγονται οι εμπειρίες και τα νοήματα από τα υποκείμενα. Η συνείδηση του εαυτού και των άλλων επιτυγχάνεται δι-υποκειμενικά, ερμηνεύοντας κοινές εμπειρίες ή την «έκφραση» των εμπειριών αυτών μέσα από αναπαραστάσεις, επιτελέσεις και κείμενα, ουσιαστικά δηλαδή μέσα από μια συνεχή διαδικασία αναζήτησης νοημάτων και σημασιών (Taylor 1985: 262). Η ετερότητα λοιπόν στην περίπτωση μας διερευνάται, ως προς τον τρόπο, που αποτυπώνεται σε συγκεκριμένα πλαίσια σε ατομικό επίπεδο (κύρος, πολιτική ή επαγγελματική θέση, μορφωτικό επίπεδο, χορευτική ικανότητα, καταγωγή), στις διαμορφούμενες σχέσεις εντός και εκτός του γενικότερου πλαισίου των συλλόγων, στον εκφερόμενο επίσημο και ανεπίσημο λόγο, και στις δράσεις και αναπαραστάσεις που αναλαμβάνονται.

Οι παραπάνω αναφορές αναδεικνύουν τη θεωρία της πράξης ως το κατάλληλο θεωρητικό σχήμα με το οποίο τα εμπειρικά δεδομένα μπορούν να καταγραφούν και να ερμηνευτούν²⁰. Η σύνδεση του πραγματολογικού υλικού με τη θεωρία γίνεται σε πολλά επίπεδα και επιχειρείται εξ αρχής με τον περιορισμό του εύρους μελέτης σε τρεις συλλόγους της πόλης, δίνοντας έτσι προτεραιότητα στην παρατήρηση των φαινομένων από διαφορετικές οπτικές γωνίες οδηγώντας κατ’ αυτόν τον τρόπο σε πιο ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με τα ιστορικά και πολιτικά συμφραζόμενα που

²⁰ Βλ. σχετ. Γκέφου – Μαδιανού (1998), M. Sahlins (1976), Giddens (1976), Ortner (1984), Marcus – Fischer (1986).

ενέχουν²¹. Παράλληλα, επιχειρείται να συμπεριληφθούν όσο γίνεται πιο πολλές και διαφορετικές φωνές όσων εκπροσωπούνται, μέσα από την αποτύπωση του εντόπιου λόγου, όπως κι αν αυτός εκφέρεται (γραπτά ή προφορικά, επίσημα ή ανεπίσημα, εξουσιαστικά ή ισότιμα), όπου κι αν καταγράφεται, σε αρχεία ή μέσα σε συνεντεύξεις. Κατ' αυτόν τον τρόπο η προσέγγιση που επιλέγεται στη συγκρότηση της εθνογραφικής αφήγησης καθιστά ισότιμο τον εντόπιο με τον αναλυτικό λόγο του γράφοντος. Επίσης, οι επιμέρους δράσεις και αναπαραστάσεις που καταγράφονται, εντάσσονται στο ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο, αναδεικνύοντας τις συνεχώς μεταβαλλόμενες ευρύτερες κοινωνικές συνθήκες που το επηρεάζουν, αλλά και τη διαδικασία της πολιτισμικής αλλαγής που συντελείται σε τοπικό επίπεδο. Η έμφαση στη μεταβολή μας δίνει τη δυνατότητα κατανόησης του τρόπου συνδιαλλαγής των παραπάνω παραγόντων στο κοινωνικό γίγνεσθαι.

Έχοντας ως δεδομένο τόσο τη δραστηριοποίηση των συλλόγων στον αστικό χώρο των Ιωαννίνων, όσο και την επίκληση της εξωαστικής καταγωγής (σε δύο τουλάχιστον από τους τρεις υπό μελέτη συλλόγους), αναζητούμε τον ρόλο του νέου τόπου στην ανασυγκρότηση της πολιτισμικής τους ταυτότητας. Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, πως η κατανόηση και ερμηνεία της διαμόρφωσης μιας εθνοτικής και πολιτισμικής ταυτότητας στο πλαίσιο των συλλόγων εδράζεται κατά πολύ στα συμφραζόμενα των αναλυτικών εννοιών «τόπος», «μη τόπος», «τοπικότητα», «φαντασιακή κοινότητα»²².

Ο Αυγέ διερευνώντας την έννοια του τόπου σε δύο διαφορετικά πλαίσια, διακρίνει πως στις παραδοσιακές κοινωνίες ο χώρος σχετίζεται με τη συγκρότηση της ταυτότητας, παραπέμπει σε σχέσεις, και συνυφαίνει τους ανθρώπους με την ιστορία, κάτι που δεν υφίσταται, στους «μη τόπους», στους απρόσωπους τόπους των σύγχρονων κοινωνιών (Νιτσιάκος, 2003:106-110). Η σχέση της ταυτότητας με τον τόπο αποδομήθηκε σταδιακά, ώστε αρκετοί μελετητές να επισημαίνουν πως η ταυτότητα πλέον δεν σχετίζεται, όπως πιστεύαμε παραδοσιακά, με έναν συγκεκριμένο τόπο (Appadurai, 2014: 245-250).

Ο συναφής όρος τοπικότητα ως αναλυτική κατηγορία συνδέθηκε στο παρελθόν με έναν συγκεκριμένο χώρο μικρής κλίμακας, όπου οι άνθρωποι στην προσπάθεια οικειοποίησής του αποτύπωναν τα βασικά πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά, δημιουργώντας έτσι ιστορικά, με βάση τη συλλογική βιωμένη τους εμπειρία, μια διακριτή ταυτότητα. Ως τοπικότητα λοιπόν νοηματοδοτείται μια οντότητα μικρής γεωγραφικής κλίμακας σε σχέση με μια ευρύτερη ολότητα, ως ένα πλαίσιο κοινωνικής αναφοράς και ταύτισης, ως μια «φαντασιακή κοινότητα» που μας παραπέμπει και στην ιδέα της πατρίδας, ιδιαίτερης (τοπικής) ή εθνικής, (βλ. σχετ. Β.

²¹ Η Γκέφου Μαδιανού (1999:137) επισημαίνει πως «η έμφαση που έδωσε η θεωρία της συμβολικής ανθρωπολογίας στον πολιτισμικό σχετικισμό και τον πολιτισμικό επιμερισμό (cultural particularism), κατεύθυνε την έρευνα στο μερικό και το συγκεκριμένο απομακρύνοντας το ενδιαφέρον από τον πολιτισμικό δομισμό του Levi – Strauss που αναζητούσε τις πανανθρώπινες ρίζες συγκεκριμένων πολιτισμικών δομών.

²² Βλ. σχετ. Κυριακίδου – Νέστορος (1989), Νιτσιάκος (2003), Άντερσον (1997).

Νιτσιάκος 1997:67, Anderson 1997:26). Θα μπορούσαμε να πούμε πως ο όρος τοπικότητα συνδέεται στο πλαίσιο των συλλόγων με την κοινωνικοποίηση του χώρου και του χρόνου μέσα από εμπρόθετες πρακτικές επιτέλεσης, αναπαράστασης και δράσης που νοηματοδοτούνται με αξίες, ιδιότητες, και αναγνωσιμότητα (βλ. σχετ. T.H. Eriksen, 2007:134). Στην περίπτωση μας ωστόσο, ο όρος τοπικότητα μελετάται ως προς τη φαινομενολογική του ιδιότητα, δηλαδή στην αναζήτηση πρώτιστα των νοημάτων που εμπεριέχουν τα γεγονότα και οι δράσεις των μελών του κάθε συλλόγου, ως μια ιδιότητα που δεν συνδέεται κατ' ανάγκη με τον χώρο, αλλά ως μια ιδιότητα που συγκροτείται από δεσμούς κοινωνικής αμεσότητας, τεχνολογίες αλληλόδρασης, και από τη σχετικότητα των συμφραζομένων (βλ. σχετ. Appadurai, 2014: 245-250). Αλλά ποιοι πραγματικά ευρύτεροι κοινωνικοί λόγοι επηρεάζουν και επαναφέρουν εκ νέου τη μελέτη του ρόλου της τοπικότητας στην αναπαραγωγή της πολιτισμικής ταυτότητας; Σε μια εποχή όπου οι κοινωνικές μεταβολές σε παγκόσμιο επίπεδο φαίνεται να επηρεάζουν άμεσα τις τοπικές κοινωνίες, με την τηλεόραση και το διαδίκτυο να παίζει καθοριστικό ρόλο στις διαπραγματεύσεις μεταξύ του τοπικού και του παγκόσμιου, προβάλλει αναγκαία η μελέτη του τοπικού χαρακτήρα των πολιτιστικών φορέων που διαχειρίζονται το ίδιο τους το παρελθόν και της συμβολής τους στη διαμόρφωση των αλλαγών που τελικά συμβαίνει σε πολιτισμικό επίπεδο, (Fischer, 1998:116). Ο προβληματισμός αφορά στον τρόπο που συνυπάρχουν οι τάσεις ομογενοποίησης με την αναβίωση τοπικών πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων και στον τρόπο που μπορεί να αποτυπωθεί η οποιαδήποτε πολιτισμική μεταβολή σε τοπικό επίπεδο. Ο Δαλκαβούκης (2015:25), αναφέρει πως στην εποχή της κυριαρχίας των «πολιτισμικών ροών» οι πρακτικές των επιμέρους κοινωνικών ομάδων δείχνουν όχι μόνο να «αντέχουν», αλλά και ανανεώνονται συμβάλλοντας αποφασιστικά στη διαμόρφωση ενός νέου τοπικού απέναντι στο παγκόσμιο.²³ Επίσης προτείνει την υιοθέτηση του αναλυτικού όρου «εθνοτοπική ταυτότητα»²⁴, στη μελέτη του πολιτισμικού γίνεσθαι των τοπικών κοινωνιών τονίζοντας τη σημασία του τόπου εγκατάστασης στη διαμόρφωση της ταυτότητας. Ο ίδιος μελετά τον τρόπο που το παρελθόν της κοινότητας διαλέγεται με το παρόν του τόπου εγκατάστασης και πώς οι εκάστοτε ταυτότητες, αναδιαμορφώνονται δημιουργώντας πιο σύνθετες, υβριδικές μορφές ταυτοτήτων, που περιλαμβάνουν το «τοπικό» και το «εθνοτικό», (Δαλκαβούκης, 2004: 239-241 και 2006: 19-25, 228-242, 266-272).

Θα μπορούσαμε να πούμε πως η παρούσα διατριβή πραγματεύεται στο πλαίσιο των συλλόγων τη μεταφορά του προ-νεωτερικού τοπικού βιώματος στον

²³ Αποδεχόμαστε κατ' αυτόν τον τρόπο τον τοπικό πολιτισμό ως ένα σύστημα, μια δέσμη κοινών νοημάτων, τα οποία επιχειρούμε να ανακαλύψουμε ερμηνεύοντας σύμβολα – κλειδιά και βασικές τελετουργίες (βλ. σχετ. Γκέφου – Μαδιανού, 2011, Geertz, 2003).

²⁴ Ο όρος «εθνοτοπική ομάδα» χρησιμοποιείται για πρώτη φορά από τον Νιτσιάκο (1991:60) προσδιορίζοντας τις ομάδες που εγκαταστάθηκαν στα νεοσύστατα χωριά της Θεσσαλίας μετά το 1881. Οι συγκεκριμένες κοινότητες αποτελούνταν από «μικτό πληθυσμιακό χαρακτήρα, καθώς αποτελούνται από “ντόπιους” Βλάχους, Σαρακατσάνους κ.λπ. σε διάφορους συνδυασμούς, και διατηρούν εσωτερικούς διαχωρισμούς στη βάση της καταγωγής και της αίσθησης της διαφοράς». Ο όρος όπως επισημαίνει ο Δαλκαβούκης (2005:21) χρησιμοποιείται αποφορτισμένος από το «μειονοτικό» του περιεχόμενο σε αντίθεση, όπως επισημαίνει ο ίδιος, με τη Βεργέτη (1994:57), η οποία χρησιμοποιεί τον όρο ethnic group «ως εννοιολογικό ισότοπο του όρου “μειονότητα”».

κατεξοχήν χώρο της νεωτερικότητας, το άστυ, μέσα από συγκεκριμένες πρακτικές που αναπτύσσουν οι επιμέρους πολιτιστικοί σύλλογοι. Αυτό αφορά και τον καθαυτό αστικό Π.Σ.Α., με δεδομένη τη ραγδαία μεταπολεμική αστικοποίηση των Ιωαννίνων και την καθοριστική επίδρασή της στις δράσεις και τη φυσιογνωμία του. Η διερεύνηση στρέφεται στη μελέτη του τρόπου με τον οποίο οι σύλλογοι, με αφορμή τις δημόσιες αναπαραστάσεις, που συνιστούν ανταγωνιστικές πρακτικές συγκρότησης της συλλογικής ταυτότητας, παράγουν τη δική τους ταυτότητα και συνδιαλέγονται με τους άλλους συλλόγους ως ετερότητες. Η ετερότητα όμως συνιστά πρώτιστα μια σχέση, και βέβαια αποτελεί στην πραγματικότητα μια κοινωνική και ιστορική κατασκευή.²⁵ Οι ιστορικά και γεωγραφικά διαμορφωμένες διαφορές της ιστορίας, της καταγωγής, της τοπικής «παράδοσης» μετατρέπονται σε «κατασκευασμένες» ετερότητες, καθώς οι υπάρχουσες διαφοροποιήσεις ανακατασκευάζονται στο πλαίσιο των συλλόγων ως ιεραρχικά και αξιολογικά παγιωμένες διαφορές. Κατά πρώτο λόγο επιχειρείται μια προσέγγιση των πολιτισμικών διαφορών μέσα από μια περιγραφική και ερμηνευτική οπτική, ώστε να καθοριστεί με σαφή τρόπο το περιεχόμενο της πολιτισμικής ταυτότητας του κάθε συλλόγου. Η έρευνα επικεντρώνεται επίσης στον εντοπισμό της δυναμικής που αναδεικνύεται μέσα από τη σύνθεση των επιμέρους χαρακτηριστικών που συγκροτούν τις επιμέρους πολιτισμικές ταυτότητες των συλλόγων. Στους συλλόγους συμμετέχουν άνθρωποι διαφορετικής καταγωγής και εντοπιότητας οι οποίοι ωστόσο διαμορφώνουν μια νέα συλλογικότητα συγκροτώντας έναν κοινωνικό χώρο που αποτελεί σημαντικό παράγοντα δημιουργίας κοινωνικών σχέσεων αλλά και καθορισμού τοπικών πολιτιστικών δράσεων. Η κοινή εμπειρία, το κοινό βίωμα, σχετίζεται πλέον κατά μεγάλο ποσοστό με τη συμμετοχή των μελών στις προγραμματισμένες δράσεις του συλλόγου (εβδομαδιαίες συναντήσεις, έξοδοι αναψυχής, ταξίδια, εκδηλώσεις), τροφοδοτείται από ένα πλήθος θεμάτων που γίνονται αντικείμενο συζητήσεων, αντιπαραθέσεων, κρίσεων και ανασυγκροτεί ή αποδυναμώνει τη νέα συλλογική ταυτότητα των μελών. Η μνήμη εδώ λειτουργεί ως συνεκτικός ιστός, καθώς ανακαλεί την κοινή εμπειρία και ανατροφοδοτεί την αίσθηση του ανήκειν. Η αφήγηση της εμπειρίας, δηλαδή το υποκειμενικό βίωμα ενός γεγονότος, το οποίο αποτελεί μια κατασκευή της μνήμης που συγκροτεί το παρελθόν στα μέτρα του παρόντος, για μας αποτελεί το απαραίτητο πρωτογενές υλικό ανάλυσης που θα μας οδηγήσει στην ερμηνεία και στην κριτική της λογικής που διέπει τον λόγο των πληροφορητών μας (βλ. σχετ. Thompson, 2002:217-235, Κυριακίδου –Νέστορος, 1993:260). Η μνήμη όμως οριοθετεί τη συλλογική ταυτότητα χρονικά για πεπερασμένο χρονικό διάστημα που ποικίλλει από σύλλογο σε σύλλογο και διαρκεί ανάλογα με το βαθμό ανανέωσης των προσώπων της κάθε ομάδας.²⁶

²⁵ Βλ. σχετ. Παπαταξιάρχης, επιμ. (2006),

²⁶ Ο Halbwachs (2013:103-112) αναλύοντας τις αντιθέσεις μεταξύ της ιστορίας και της συλλογικής μνήμης επισημαίνει πως «κάθε συλλογική μνήμη έχει ως στήριγμά της μια ομάδα περιορισμένη στο χώρο και στο χρόνο». Με δεδομένο όμως ότι τα μέλη της Αδελφότητας ανανεώνονται συνεχώς τι ακριβώς συμβαίνει με τη διατήρηση της συλλογικής μνήμης; Ο ίδιος ο συγγραφέας επισημαίνει πως στο περιεχόμενο της μνήμης «η έννοια της ομοιότητας περνά σε πρώτο πλάνο, καθώς η ομάδα όταν εξετάζει το παρελθόν της, αισθάνεται σαφώς ότι έχει μείνει η ίδια και αποκτά συνείδηση της ταυτότητάς της μέσω του χρόνου...[...].η ομάδα έχει στόχο να διαιωνίσει τα συναισθήματα και τις

Είναι χαρακτηριστικό πως η ανανέωση των μελών γίνεται εφόσον παρέλθει ένα χρονικό διάστημα που διαφέρει από ομάδα σε ομάδα, συμπαρασύροντας στη λήθη την κοινή βιωμένη εμπειρία που μέχρι πρότινος συνείχε την ομάδα που την μοιραζόταν. Ο ρόλος της συλλογικής μνήμης στη διαδικασία αλλαγής είναι καθοριστικός επισημαίνει ο Halbwachs (2013:111)

«η συλλογική μνήμη είναι ένας πίνακας ομοιοτήτων και είναι φυσικό να πείθεται πως η ομάδα διατηρείται και παραμένει ίδια, διότι εστιάζει την προσοχή της στην ομάδα και αυτό που έχει αλλάξει είναι οι σχέσεις ή οι επαφές της με τις άλλες ομάδες. Εφόσον η ομάδα είναι πάντοτε η ίδια, πρέπει οπωσδήποτε οι αλλαγές να είναι εμφανείς: οι αλλαγές, δηλαδή τα γεγονότα που έχουν σημειωθεί μέσα στην ομάδα, καταλήγουν οι ίδιες σε ομοιότητες, διότι φαίνεται ότι ο ρόλος τους είναι να αναπτύξουν υπό διαφορετικές οπτικές ένα ταυτόσημο περιεχόμενο, δηλαδή τα διάφορα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της ίδιας της ομάδας...».

Ο όρος «συλλογικές / κοινωνικές μνήμες» στην εργασία χρησιμοποιείται ως δηλωτικός της συγκρότησης μιας κοινής αντίληψης παρελθόντος ή ταυτότητας την οποία μοιράζονται τα μέλη μιας ομάδας (Halbwachs 2013α: 47-48, Μαντόγλου 2010: 25-47).

Γεγονότα και καταστάσεις που ανήκουν στη σφαίρα της βιωμένης εμπειρίας είναι καθοριστικά για την ενσωμάτωση ενός μέλους στο σύλλογο και την αναπαραγωγή της ταυτότητάς του. Η «βιωμένη εμπειρία» εδώ μελετάται ως ιστορικό φαινόμενο και στην περίπτωση μας σχετίζεται με τη συγκρότηση της συλλογικής μνήμης της γενιάς των ανθρώπων που ίδρυσε τους συλλόγους που μελετάμε και είχε σχέση την παλιά γειτονιά (Λουτσινοί), με το χωριό (Καλαρρυτινοί, Σαρακατσάνοι). Η παραπάνω συνθήκη ωστόσο άλλαξε με το πέρασμα των χρόνων, καθώς στους παραπάνω συλλόγους ενσωματώθηκαν άτομα χωρίς να συνδέονται απαραίτητα με τον τόπο αναφοράς του κάθε συλλόγου. Στόχος μας είναι να διερευνηθούν οι τρόποι με τους οποίους γεγονότα, πρόσωπα και καταστάσεις ανακαλούνται στη μνήμη των ανθρώπων της και πώς αυτή συνδέεται στο παρόν με τις σύγχρονες πλευρές της κοινωνικής ζωής και των συναπτόμενων κοινωνικών σχέσεων.

Το όψιμο ενδιαφέρον των συλλόγων να καταπιαστούν με την καταγραφή του παρελθόντος που εκπροσωπούν, αναδεικνύει έναν σημαντικό παράγοντα μελέτης που σχετίζεται με τον τρόπο που η προφορική ιστορία²⁷ μετατρέπεται σε γραπτή στο

εικόνες που διαμορφώνουν την ουσία της σκέψης της. Οπότε, εκείνος που καταλαμβάνει τη μεγαλύτερη θέση στη μνήμη της είναι ο χρόνος κατά τη διάρκεια του οποίου τίποτε δεν μεταβλήθηκε ριζικά...[...]. τα γεγονότα ...και τα εγχειρήματα... επιτρέπουν στην ομάδα να δείξει ότι υπάρχει ένας αναμφισβήτητος δικός της χαρακτήρας, διακριτός από όλους τους άλλους και ο οποίος δεν αλλάζει καθόλου».

²⁷ Η Μπάδα (258-259) επισημαίνει χαρακτηριστικά: «σημειώνεται συνοπτικά ότι η προφορική ιστορία συνδέθηκε με το πολιτικό, κατά βάση, αίτημα της απόδοσης φωνής και της ανάδειξης της οπτικής κοινωνικών ομάδων και υποκειμένων που ο λόγος τους ήταν αποκλεισμένος από την επίσημη και θεσμικά αναγνωρισμένη εκδοχή της ιστορικής αφήγησης...[...]. Η ιστορική στροφή διαμόρφωσε την ανάγκη για την ανάπτυξη ενός νέου πεδίου μελέτης και ιστορικής αφήγησης / ερμηνείας της

συγκεκριμένο πλαίσιο. Κατ' αυτόν τον τρόπο προτάσσεται η διερεύνηση του ρόλου που διαδραματίζουν τα έντυπα (εφημερίδες, περιοδικά, εκδόσεις) και ηλεκτρονικά μέσα (τηλεόραση, διαδίκτυο) στη συγκρότηση του συλλόγου και στην αναπαραγωγή της συλλογικής ταυτότητας, (Anderson, 1983, Appadurai, 2014).

Οι σύλλογοι ως εκφραστές της «ιστορίας» και της «παράδοσης» του τόπου αναφοράς τους, χρησιμοποιούν κατά βάση υλικό από το παρελθόν, το οποίο αναπροσαρμόζουν σε νέα συμφραζόμενα, εγκαθιδρύοντας μέσα από την επανάληψη διαφόρων επιτελέσεων κυρίως παραστασιακών νέες «παραδόσεις»²⁸. Ο Ζακ Λε Γκόφ (1998:140) επισημαίνει την ανάγκη μελέτης των «τόπων» όπως τους χαρακτηρίζει της συλλογικής μνήμης: «τόποι τοπογραφικοί, όπως τα αρχαία, οι βιβλιοθήκες και τα μουσεία, τόποι μνημειακοί, όπως τα νεκροταφεία ή οι αρχιτεκτονικές, τόποι συμβολικοί όπως οι εορτές στην ανάμνηση γεγονότων, τα προσκυνήματα, οι επέτειοι ή τα εμβλήματα, τόποι λειτουργικοί, όπως τα εγχειρίδια, οι αυτοβιογραφίες ή οι σύλλογοι: αυτά τα μνημεία έχουν την ιστορία τους». Αναδεικνύεται, λοιπόν, ο σημαντικός ρόλος της συλλογικής μνήμης που σύμφωνα με τον Νορά ορίζεται ως «αυτό που μένει από το παρελθόν στο πλαίσιο του βιώματος των ομάδων» ή ως «αυτό που οι ομάδες δημιουργούν με το παρελθόν τους» (ό. π., 1998:140). Το παρελθόν και η μνήμη που το ανασυγκροτεί επιλεκτικά αποτελούν κοινωνικές κατασκευές που εξελίσσονται στο πλαίσιο των επικοινωνιακών διεργασιών (Halbwachs 2013β).

Η διερεύνηση των αναπαραστάσεων του παρελθόντος αποτελεί ένα σημαντικό πεδίο μελέτης ενός παρελθόντος που συγκροτείται στο παρόν και που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του τοπικού, μέσα από τις επιμέρους πρακτικές που ακολουθούνται. Η προσέγγιση του πολιτισμού κοινωνιών μέσα από την ανάλυση των τελετουργιών και τη λειτουργία των συμβόλων εφαρμόστηκε αρχικά από τον Durkheim ο οποίος έδωσε μεγάλη σημασία στις έννοιες που περιλαμβάνουν οι συλλογικές αναπαραστάσεις. Σύμφωνα με τον ίδιο ως αναπαραστάσεις νοούνται οι πολιτισμικές πεποιθήσεις, οι ηθικές αξίες, τα σύμβολα και οι ιδέες που χρησιμοποιούνται ως τρόπος αναπαράστασης της κοσμοθεωρίας και των νοημάτων που μοιράζεται μια πολιτισμική ομάδα.

Πώς όμως συμβαίνει αυτό, ποια αναγκαιότητα εξυπηρετεί ποιες πρακτικές χρησιμοποιούνται, ποια υλικά επιλέγονται, σε ποιο βαθμό επεκτείνουν το παλιό συμβολικό περιεχόμενο και εν τέλει πώς επηρεάζουν και εγκαθιδρύουν νέες ταυτότητες;

Έχει υποστηριχτεί ότι η ιδεολογία που ενισχύει τη συνοχή των ομάδων και τη διατήρηση των θεσμών περνάει μέσα από τα σύμβολα που τις εκφράζουν (Αλεξιάκης, 2001:228). Οι απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματά μας προϋποθέτουν επίσης την παραδοχή πως η «νεωτερικότητα» και η «παράδοση» δεν αλληλοαποκλείονται.

κοινωνικής αλλαγής, και αυτό συνδέεται με την υποκειμενικότητα, τη μνήμη, ατομική και συλλογική, με την αποκατάσταση, τέλος, της υποκειμενικότητας στα υποκείμενα που μελετώνται.

²⁸ Ο Gross, ([1992], 2003:125), αναλύοντας το θέμα του ρόλου των παραδόσεων στη ζωή των ανθρώπων συσχετίζει την ύπαρξή τους με τις ψυχολογικά διαμορφούμενη «ανάγκη για παράδοση», δηλαδή για την ικανοποίηση που προσφέρει η παράδοση στην κάλυψη των βαθύτερων αναγκών του ανθρώπου για ασφάλεια, συνέχεια και ρίζωμα.

Πολλές μελέτες ανέδειξαν διάφορες στρατηγικές προσαρμογής στις νέες κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες, την αποδοχή του νέου χωρίς την πλήρη απόρριψη του παλιού και τη δημιουργία μιας αίσθησης συνέχειας με το παρελθόν σε έναν κόσμο που αλλάζει ραγδαία (Eriksen, 2007:408). Στο αστικό περιβάλλον οι εντοπιότητες τα μεταπολεμικά χρόνια ανακατασκευάζουν το δικό τους παρελθόν, οι τοπικές «παραδόσεις» γίνονται αντικείμενο συλλογικής δράσης και οι αναπαραστάσεις παίζουν κυρίαρχο ρόλο στην αναδιαμορφωμένη πολιτισμική τους ταυτότητα.²⁹

Τα χρόνια της μεταπολίτευσης η διατήρηση των τοπικών «παραδόσεων» αποτέλεσε το βασικό σύνθημα σύστασης των πολιτιστικών συλλόγων, παρότι στην ιστορική τους διαδρομή ενσωμάτωσαν στοιχεία και άλλων μη τοπικών, νεότερων, επινοημένων παραδόσεων. Οι κύριες λειτουργίες όλων αυτών των εκδηλώσεων συνίστανται στο γεγονός ότι τροφοδοτούν με κοινές εμπειρίες τα μέλη, δημιουργούν αίσθηση συνέχειας και σύνδεσης με το παρελθόν και προβάλλουν μια ενοποιημένη ταυτότητα, επιδιώκοντας την εξασφάλιση της συνέχειας του συλλόγου, άρα, κατά την εκτίμησή του εκάστοτε συλλόγου, και της ίδιας της ύπαρξης της πολιτισμικής ομάδας που εκπροσωπεί. Σε όλους τους παραπάνω συσχετισμούς το παρελθόν, μέσα από διάφορες επιτελέσεις και αναφορές, γίνεται καθοριστικός παράγοντας διαμόρφωσης της συλλογικής ταυτότητας.

Η τεχνητή αναβίωση του αγροτικού παρελθόντος μέσω επιλεγμένων στοιχείων του πολιτισμού της παραδοσιακής κοινωνίας, που είναι κατάλληλες να παρασταθούν ως θέαμα σε ένα σύγχρονο περιβάλλον σχετίζεται με την ψυχολογικά καθορισμένη κλίση του ανθρώπου προς το παρελθόν, με την εμπορευματοποίηση και την ψυχαγωγία και αποτελεί κατεξοχήν αντικείμενο των συλλόγων (Μερακλής, 2004:136-137).

Ένα μεγάλο μέρος της έρευνας εστιάζεται στη δομή των εκδηλώσεων των συλλόγων και στα σημαίνοντα χαρακτηριστικά τους. Ο ρόλος του «παραδοσιακού» χορού στη λειτουργία των πολιτισμικών ομάδων και στη συσπείρωση των εκάστοτε μελών φαίνεται να είναι καθοριστικός, καθώς η πρόσκτηση της χορευτικής ικανότητας από τα μέλη μέσω της πρακτικής της χοροδιδασκαλίας εγγυάται και την ενσωμάτωσή τους³⁰. Η μελέτη του χορού στην περίπτωση μας δεν εστιάζεται μόνο

²⁹ Αυτές οι νέες πρακτικές που χαρακτηρίζονται ως «επινοημένες παραδόσεις» κατά τον Hobsbawm, (2004:9-24), «συνήθως διέπονται, φανερά ή σιωπηρά, από αποδεκτούς κανόνες και με τελετουργική ή συμβολική φύση, και οι οποίες επιδιώκουν να ενσταλάξουν ορισμένες αξίες και κανόνες συμπεριφοράς μέσω επανάληψης, γεγονός που αυτόματα συνεπάγεται τη συνέχεια με το παρελθόν». Ο Hobsbawm (ό.π., 9-24) τις ταξινομεί σε τρεις επικαλυπτόμενους τύπους: α) σ' εκείνες που καθιερώνουν ή συμβολίζουν κοινωνική συνοχή β) σ' εκείνες που καθιερώνουν θεσμούς, κοινωνική θέση ή σχέσεις εξουσίας γ) σ' εκείνες που σκοπό έχουν την κοινωνικοποίηση των μελών, εγγάραξη πεποιθήσεων, συστημάτων αξιών και συμβάσεων συμπεριφοράς.

³⁰ Η Παπαγεωργίου (2010:148), επισημαίνει πως: «Αν και στο νέο τόπο ο χορός έχει αποκοπεί από την κοινωνική πράξη με την οποία ήταν άρρηκτα δεμένος στο κοινωνικό και πολιτισμικό της περιβάλλον, στο νέο τόπο είναι ο χορός που ξεκινά ως αυτόνομη και έξωθεν επιβαλλόμενη δραστηριότητα, για να προκαλέσει αυτός με τη σειρά του μια σειρά άλλων κοινωνικών συμπεριφορών και σχέσεων».

στη σχέση που αποκτά η διαμόρφωση της δομής ενός χορευτικού προγράμματος με το ευρύτερο πλαίσιο μιας κοινωνίας, αλλά και στον τρόπο που τα σημαίνοντα χαρακτηριστικά του σχετίζονται με την ταυτότητα των χορευτών και του συλλόγου. Οι νεότερες προσεγγίσεις του χορού επισημαίνει η Παπαπαύλου (1992:12) στρέφουν το ενδιαφέρον τους «στη μελέτη του χορού ως μέσου αλλά και ως πλαισίου κοινωνικής δράσης»³¹. Ο «παραδοσιακός» χορός αποκομμένος από το κοινωνικό και πολιτισμικό του πλαίσιο, μεταφέρθηκε σε ένα νέο «μη-τόπο»³² αποκτώντας ωστόσο νέα νοήματα και συμβολισμούς. Στο συγκεκριμένο «μη-τόπο» το «συμβολικό περιεχόμενο της παραδοσιακής κίνησης υποχωρεί σταδιακά σ' έναν καινούργιο συμβολισμό, που χτίζεται πάνω στη φόρμα, με αποτέλεσμα τώρα το νόημα να είναι η ίδια η κίνηση», (Ρόμπου – Λεβίδη, 2004: 180). Στην περίπτωση μας ο χορός διερευνάται πάντα σε σχέση με τον τρόπο που οργανώνεται και συγκροτεί την πολιτισμική ταυτότητα του κάθε συλλόγου.

Οι σύλλογοι στην προσπάθειά τους να δηλώσουν το δικό τους παρόν στο κοινωνικό γίνεσθαι νοηματοδοτούν το χώρο, τη συμπεριφορά ή τις δράσεις τους με έναν υποκειμενικό τρόπο, που λειτουργεί καθοριστικά στον προσδιορισμό της πολιτισμικής τους ταυτότητας. Οι Σαρακατσάνοι, για παράδειγμα, περιορίζοντας το μουσικοχορευτικό ρεπερτόριο που ακούγεται στο αντάμωμα στον Γυφτόκαμπο αλλά και σε φολκλορικές εκδηλώσεις σε αμιγώς Σαρακατσάνικα τραγούδια, θεωρούν πως το παρόν συνδέεται με το παρελθόν με έναν τρόπο που το διακρίνει η «ανόθευτη» συνέχεια μέσα από την «καθαρότητα» των ακουσμάτων. Σε αντίστοιχη περίπτωση στη Λούτσα η συμβολική σύνδεση με το παρελθόν και η ανάδειξη της πολιτισμικής της ταυτότητας επιβεβαιώνεται με έναν εντελώς διαφορετικό τρόπο, που πραγματώνεται με τη διεύρυνση του αντίστοιχου ρεπερτορίου και την παρουσίαση χορευτικών προγραμμάτων από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, θεωρώντας ότι με το συγκεκριμένο τρόπο γίνεται αναγνωρίσιμο στην ευρύτερη χορευτική κοινότητα ως ένα χορευτικό με τεχνικά άρτιους χορευτές που μπορούν να κάνουν εκδηλώσεις υψηλού επιπέδου. Μια εμπρόθετη λοιπόν επιτέλεση εδράζεται πάντα σε μια ιδεολογική άποψη: μπορεί π.χ. τα μέλη ενός συλλόγου να αποδίδουν μια συγκεκριμένη σημασία σε μια δράση ή σε μια έννοια και να ενεργούν με βάση την συγκεκριμένη ιδεολογική κατασκευή εντελώς διαφορετικά από έναν άλλο σύλλογο, χωρίς βέβαια να αποκλείονται μικρές ή μεγάλες αλλαγές στη διαμορφούμενη αυτή κοινή αντίληψη και στις πρακτικές που ακολουθούνται. Επομένως, σε ένα δεύτερο επίπεδο μελέτης επιχειρείται η ανάδειξη και ερμηνεία των διαφορετικών και πολιτισμικά καθορισμένων τρόπων οριοθέτησης της αντίληψής τους.

Αρκετοί μελετητές έχουν εστιάσει στον εντοπισμό των μηχανισμών που ρυθμίζουν τη συμβολική σχέση, συνδέοντάς τους με ορισμένες πλευρές της

³¹ «Ο χορός παύει με άλλα λόγια, να αντιμετωπίζεται ως αυτόνομο χορευτικό γεγονός και αντιμετωπίζεται ως κοινωνικό γεγονός. Μέσα από αυτή τη συλλογιστική, ο χορός μπορεί να εξεταστεί ως δείκτης κοινωνικής ταυτότητας και σχέσεων εξουσίας» (Παπαπαύλου 1992:12).

³² Βλ. σχετ. με την έννοια, Νιτσιάκος, (2003:99-106). Η Παπαγεωργίου (2010: 135-150) αναλύει τις μεταβολές ως προς τα χαρακτηριστικά του «παραδοσιακού» χορού στο πλαίσιο διδασκαλίας σε ένα συγκεκριμένο πεδίο διερεύνησης.

κοινωνικής εμπειρίας. Μια από τις μελετώμενες παραμέτρους είναι η ανάδειξη των συμβολικών σχέσεων με τον χώρο, τις οποίες η εκάστοτε πολιτιστική ομάδα προβάλλει, νοηματοδοτεί και αναδεικνύει (Σταυρίδης, 1990:64-70).

Οι σύλλογοι, διαμορφώνοντας τους δικούς τους χώρους (συγκέντρωσης, εκθέσεων, παρουσιάσεων), επιλέγουν και εγκαθιστούν τα δικά τους αντικείμενα, τα οποία λειτουργούν συμβολικά, καθώς επενδύονται από τα μέλη με ξεχωριστές σημασίες. Δεν είναι όμως μόνο ο χώρος όπου αποτυπώνονται οι συμβολικές σχέσεις των ανθρώπων, αλλά ένα πλήθος πραγμάτων που διαχειρίζεται και επανανοηματοδοτεί ο εκάστοτε σύλλογος, όπως η ενδυμασία, τα παλαιά αντικείμενα, οι διάφορες αναπαραστάσεις, τα έθιμα, ο λόγος, και έντυπα κάθε είδους που χρήζουν ερμηνείας. Η επιλογή του χώρου, του είδους και της μορφής των κεντρικών εκδηλώσεων αποτυπώνει τη διαφορετική αντίληψη και νοηματοδότηση που επιχειρείται από τους εκπροσώπους των εν λόγω συλλόγων. Πιο συγκεκριμένα, ο Π.Σ.Α. επιλέγει ως κεντρική παράσταση την Αποκριάτικη εκδήλωση στη συνοικία και την ετήσια χορευτική παράσταση στο Πνευματικό Κέντρο, η Α.Σ.Η. το αντάμωμα στον Γυφτόκαμπο και ο Π.Σ.Κ.Π. τις χορευτικές εκδηλώσεις στην πόλη των Ιωαννίνων και διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις στο χωριό. Διακρίνουμε πως η σημασία που αποδίδεται από τον κάθε σύλλογο στο συμβολισμό του χώρου, της μορφής και του περιεχομένου των δράσεων που αναλαμβάνει είναι διαφορετική και γίνεται διακριτή μόνο μέσα από την ερμηνεία των νοημάτων που εμπεριέχουν.

Οι σύλλογοι ως φορείς ανασυγκρότησης της εθνικής – εθνοτοπικής και πολιτισμικής ταυτότητας – Το παράδειγμα τριών συλλόγων της πόλης

Οι σύλλογοι εμφανίζονται στην ιστοριογραφία το 1861, όταν ιδρύεται ο πρώτος φιλεκπαιδευτικός σύλλογος, ο “Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος” στο Πέραν της Κωνσταντινούπολης. Η ίδρυσή του συνδέεται με τη διαμορφούμενη αστική τάξη της πόλης, η οποία, επηρεασμένη από το ιδεολογικό πνεύμα του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού αλλά και του προεπαναστατικού Διαφωτισμού, συστήνει εκπαιδευτικούς συλλόγους με σκοπό την καλλιέργεια του μορφωτικού επιπέδου των μελών τους, (βλ. σχετ. Λαμπρίδης, 1889, Μελ. Α’). Το παραπάνω ιδεολογικό ρεύμα ενισχύθηκε στο πλαίσιο της δεύτερης περιόδου μεταρρυθμίσεων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που άρχισε να ισχύει με αυτοκρατορικό διάταγμα (Χάτι Χουμαγιούν) το 1856, όταν παραχωρήθηκαν δικαιώματα ισονομίας και ισοπολιτείας στους υπηκόους, με αποτέλεσμα να αναπτυχθεί μια πρωτόγνωρη πνευματική κίνηση.³³ Ο πρώτος φιλεκπαιδευτικός σύλλογος, ο “Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος” αναπτύσσει έντονες πνευματικές και πολιτιστικές δραστηριότητες στην πόλη, έχοντας

³³ Μπέτης, “Ηπειρωτικές Αδελφότητες και Σύλλογοι της Τουρκοκρατίας”, Ηπειρωτικά Χρονικά, 26 (1984:201).

ως βασικούς σκοπούς την προαγωγή των γραμμάτων, των τεχνών και την πνευματική καλλιέργεια των μελών του. Χαρακτηριστικό είναι πως για πρώτη φορά συμπεριλαμβάνει και φιλόμουσες δραστηριότητες στο πρόγραμμά του. Ιδρυτικά μέλη του συλλόγου υπήρξαν και δύο ηπειρώτες, ενώ θεωρείται πως η σύστασή του έδωσε το έναυσμα για την ίδρυση ογδόντα δύο (82) συνολικά συλλόγων, (βλ. σχετ. Λαμπρίδης 1989, Μπέτης 1984, Βακαλόπουλος 1992, Κακάμπουρα 1999).

Το φαινόμενο της αποδημίας στις αρχές του αιώνα συνέβαλε στην ίδρυση των πρώτων αδελφοτήτων, οι οποίες ξεχωρίζουν για τον “διαμεσολαβητικό” τους ρόλο και την αμφίδρομη λειτουργία τους, καθώς, όπως αναφέρει ο Νιτσιάκος, στην προσπάθειά τους να ανασυγκροτήσουν συμβολικά την κοινότητα δημιουργούν συνθήκες προσαρμογής και προόδου στους νέους χώρους εγκατάστασης μέσω της αλληλεγγύης και της αλληλοβοήθειας, ενώ ταυτόχρονα αναπτύσσουν την επικοινωνία με τη γενέτειρα, μέσω της προσφοράς υλικής και ηθικής βοήθειας προς συγγενείς, συγχωριανούς αλλά και τον τόπο καταγωγής³⁴.

³⁴ Βλ. σχετ. Νιτσιάκος, (1995:110-116, 181-184). Στην περίπτωση του Π.Σ.Κ.Π. που αποτελεί έναν από τους παλαιότερους συλλόγους διακρίνουμε σύμφωνα με το άρθρο: «Εβδομήντα χρόνια πολιτιστικής προσφοράς» της εφημερίδας «Καλαρρυτιώτικα Νέα», Ιούλιος – Αύγουστος 1986, σ. 6), πως ιδρύθηκε την 6^η Αυγούστου 1916 (αναγνωρίστηκε με την υπ. Αρ. 27 απόφαση του Δικαστηρίου Πρωτοδικών Ιωαννίνων την 8 Μαρτίου 1917), από τη Γ.Σ. των Καλαρρυτιωτών. «Στο πρώτο του καταστατικό γράφουν... “ελάχιστον ευγνωμοσύνης φόρον αποτίοντες τη γενέτειρα και φίλη ημών Πατρίδι, απεφασίσαμε και προέβημεν εις την σύμπιξιν και ίδρυσιν, με έδρα την εν Ηπειρώ κωμόπολιν Καλαρρύται Σωματείου υπό την επωνυμίαν Πατριωτικός Σύνδεσμος Καλαρρυτών η «Πίνδος»”. Ο Σύνδεσμος μας δύο χρόνια μετά απ’ την ίδρυσή του, έδειξε φανερά, ότι ο πρώτος ενθουσιασμός είχε περάσει και για τα επόμενα 5-6 χρόνια η δραστηριότητά του ήταν ουσιαστικά μηδαμινή. Το 1925 έγινε τροποποίηση του καταστατικού του (εγκρίθηκε με την υπ. Αρ. 516 απόφαση του Πρωτοδικείου Ιωαννίνων την 4 Νοεμβρίου 1925) και το νέο Δ.Σ. του συνδέσμου κατάφερε και δημιούργησε έργα που άλλαξαν τη μορφή των Καλαρρυτιωτών». Ορισμένα από αυτά όπως τονίζεται στο ίδιο άρθρο της εφημερίδας ήταν: «η κατασκευή στο μεσοχώρι της αμφιθεατρικής πλατείας..., τον τοίχο (ξερολιθιά) που έχτισαν τα μέλη του με προσωπική εργασία από το επάνω μέρος Τζάμινας μέχρι το κατώτερο σημείο του υψώματος του Προφ. Ηλία ώστε να προστατεύεται το Σελίστι από τα ζώα..., με ενέργειες και προτροπές του πραγματοποιήθηκαν ομαδικές δενδροφυτεύσεις..., οργάνωσε 5-6 θεατρικές παραστάσεις και ανεβάστηκαν έργα των Περσιάδη, Κορομηλά, η εναποθήκευση από τον Σύνδεσμο καλαμποκιού κατά τους θερινούς μήνες που πουλιόταν τον χειμώνα στα μέλη του Συνδέσμου και σε εξαιρετικές περιπτώσεις και σε φτωχούς μη μέλη που δεν είχαν τη δυνατότητα αγοράς και αποθήκευσης, ενώ ερχόταν σε επικοινωνία με τις αρχές του κράτους (Διοικητικές, Νομάρχες, βουλευτές .ά.) πάντα έθετε και το μεγάλο πρόβλημα της συγκοινωνίας του δρόμου... Από το μέσον της δεκαετίας και μετά αρχίζει μια κάμψη των δραστηριοτήτων και τελικά ο Πόλεμος του 1940 δίνει τη χαριστική βολή στην όλη πολιτιστική προσπάθεια.. Στο τέλος της δεκαετίας του 1960 αρχίζει να ωριμάζει στα Γιάννινα η ιδέα επανίδρυσης του Συνδέσμου...». Διακρίνουμε λοιπόν από την ανάγνωση του καταστατικού μια σημαντική διαφοροποίηση του Πατριωτικού Συνδέσμου ως προς τις άλλες Αδελφότητες, καθώς αποτελεί μια θεσμικά κατοχυρωμένη συσσωμάτωση Καλαρρυτινών που διαβιούν εντός των ορίων της κωμόπολης. Μέσα από τις δράσεις του φαίνεται να αναπληρώνει την κοινοτική αρχή, καθώς διαχειρίζεται και πρωτοστατεί σε διάφορες συλλογικές δράσεις. Το ερώτημα που προκύπτει είναι ποια ανάγκη δημιούργησε το Σύνδεσμο ώστε να λειτουργήσει εκ παραλλήλου στο ίδιο χωροχρονικό πλαίσιο με την κοινοτική αρχή και να αναλάβει τη διαχείριση ζητημάτων που αποτελούσαν αποκλειστική αρμοδιότητα της κοινότητας. Η βραχεία χρονική περίοδος λειτουργίας τόσο την πρώτη περίοδο όσο και μετέπειτα όταν επαναλειτούργησε ο Σύνδεσμος με την τροποποίηση

Αλλά γιατί επιλέγεται ο συγκεκριμένος τρόπος πολιτισμικής έκφρασης και οργάνωσης των αποδήμων;

Η κοινοτική οργάνωση, επισημαίνει ο Αυδίκος, (1993:62-63), στη μελέτη του για την ταυτότητα της περιφέρειας στο μεσοπόλεμο, αποτελεί συστατικό στοιχείο της ταυτότητας του ηπειρωτισμού, εκφράζεται με τρεις μορφές: την αγροτική, την αστική κοινότητα και τις αδελφότητες και αποτελεί παράλληλα «κίνηση» αυτοπροσδιορισμού που ενισχύει την τοπική ταυτότητα στο πλαίσιο της εθνικής οντότητας.

Ο Δαμιανάκος (2002: 46), συνδέει την ύπαρξή τους με τους παράγοντες εκείνους που συντελούν στη διατήρηση και αναπαραγωγή της αγροτοποιομενικής κοινωνικότητας στο αστικό περιβάλλον. Η σύσταση τοπικών συλλόγων, η σύνδεση μέσω πολλαπλών δεσμών των κατοίκων των πόλεων με τον τόπο καταγωγής, αλλά και μέσα από τη ανάπτυξη κοινωνικοεπαγγελματικών, πολιτικών και πολιτισμικών ανταλλαγών μεταξύ καταγόμενων από την ίδια περιφέρεια, αποτελούν συστατικά στοιχεία της ανασυγκρότησης των πληθυσμιακών ομάδων στα αστικά κέντρα.

Λαογραφικές έρευνες³⁵ μεταξύ των κατοίκων των πόλεων φέρνουν στο φως ταυτοτικές διαδικασίες, οι οποίες, θεμελιωμένες στο «βίωμα» των κατοίκων και την κοινωνική μνήμη της γειτονιάς, φαίνεται πως αναπαράγουν τα αγροτικά ήθη στα κέντρα των πόλεων. Η σύστασή όμως των συλλόγων εδράζεται σε μεγάλο βαθμό στη σημαντική αξιολογική θέση που κατέχει η έννοια της συλλογικότητας στη συνείδηση των αποδήμων, μια αξία που αποτελεί τη βασική παράμετρο οργάνωσης των «παραδοσιακών» κοινωνιών και έχει σημαντική θέση στη συλλογική συνείδηση των ανθρώπων της. Επίσης, η προσφορά βοήθειας προς τον τόπο καταγωγής των μεταναστών, θα πρέπει να συσχετιστεί και με την παράδοση της ευεργετικής δράσης που εκδηλώθηκε σε όλα σχεδόν τα χωριά της Ηπείρου, και η οποία λειτουργούσε ως πρότυπο συμπεριφοράς για τους μεταγενέστερους Ηπειρώτες, που συνέχιζαν μέσα από εμβάσματα και κάθε είδους δωρεές να συνεισφέρουν στον γενέθλιο τόπο τους³⁶. Θα μπορούσε να διαχωριστεί η συγκεκριμένη πράξη στο πλαίσιο των αδελφοτήτων από αυτή των ευεργετών, στον ομαδικό χαρακτήρα που εξέλαβε και στη μορφή της «εκπροσώπησης», καθώς η αδελφότητα στις περισσότερες των περιπτώσεων αναλάμβανε τη συγκέντρωση των χρηματικών ποσών, χωρίς βέβαια να αποκλείεται και η απευθείας διάθεση από συγκεκριμένα πρόσωπα μεγάλων χρηματικών ποσών, (βλ. σχετ. Δαλκαβούκης, 2005:33).

Οι σύλλογοι που δημιουργούνται έχουν σημαντικό ρόλο στην ανασυγκρότηση της ταυτότητας καταγωγής των πληθυσμιακών ομάδων που μετοικούν στα αστικά κέντρα, (Νιτσιάκος, 1995, Ρόκου, 2004). Το πρώτο μισό του 20ου αιώνα στην πόλη των Γιαννίνων ιδρύονται εξήντα (60) σύλλογοι – αδελφότητες και αναπτύσσουν δράσεις που αφορούν την κοινότητα αναφοράς και τη συσπείρωση των μελών, και όχι τόσο την προβολή των τοπικών παραδόσεων στο αστικό κέντρο των Γιαννίνων, (βλ. σχετ. Παράρτημα - Α΄ Πίνακας).

Οι εκάστοτε πολιτικές για τον πολιτισμό που εφαρμόζονται από τις κυβερνήσεις και τα ιδεολογικά ρεύματα της εποχής επηρεάζουν τη μορφή και τις δράσεις των συλλόγων. Καθ' όλη τη διάρκεια του περασμένου αιώνα η κρατούσα

του καταστατικού δημιουργεί επίσης ερωτηματικά ως προς την αποδοχή και την καθολικότητα της εν λόγω προσπάθειας. Ίσως η σύνδεση των προσώπων με την πολιτική κατάσταση της περιόδου να φώτιζε περαιτέρω τα ερωτηματικά που δημιουργούνται ως προς τα βαθύτερα αίτια σύστασής του.

³⁵ Βλ. σχετ. Αυδίκος 1992,1993, Gross 2003.

³⁶ Βλ. σχετ. Δαλκαβούκης, (2005: 28-33) ο οποίος μελετά τις αιτίες του φαινομένου της μετοικεσίας των Ζαγορισίων.

ιδεολογία συγκροτεί μια εθνική ελληνική ταυτότητα προβάλλοντας την ιστορική συνέχεια του ελληνισμού με το αφήγημα της τρισχιλιετούς παρουσίας και την ομοιογένεια του ελληνικού λαού, προτάσσοντας παράλληλα το επιχείρημα του “αυθεντικού” – “γνήσιου” λαϊκού πολιτισμού. Ήδη από το τέλος του 19^{ου} αιώνα συστήνεται η Ιστορική Εθνολογική Εταιρεία (1882) και αργότερα η Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία (1909), που συντάσσεται στο πλευρό της εθνικής ιδεολογίας. Ο επαναπροσδιορισμός της σχέσης της Ελλάδας με τη Δύση στο χώρο της διανόησης εστιάστηκε στην αντιμετώπιση της αμφισβήτησης της ιστορικής συνέχειας του νεοελληνικού έθνους, από ευρωπαίους ιστορικούς. Η συστηματική καταγραφή και μελέτη των τοπικών παραδόσεων ενδιέφεραν στο βαθμό που αποδείκνυαν τη γραμμική και μονοδιάστατη πορεία του ελληνισμού από ένα απώτατο παρελθόν στο παρόν. Μέσα στο διαμορφούμενο ιδεολογικό πλαίσιο οι σύλλογοι αποτέλεσαν ένα σημαντικό πεδίο αναπαραγωγής της παραπάνω ιδεολογικής στάσης, αναλαμβάνοντας τη διατήρηση των εθνικών παραδόσεων και την προβολή του λαϊκού πολιτισμού στα αστικά κέντρα, αναπαριστώντας συμβολικά «το ένδοξο παρελθόν», και τη «μακραίωνη συνέχεια των παραδόσεων».

Παρατηρώντας την ιστορική διαδρομή των συλλόγων βλέπουμε πως, ενώ αρχικά οι πρώτοι σύλλογοι³⁷ συστήνονται με βασικό αίτημα και σκοπό τη «μόρφωση», την πνευματική καλλιέργεια των μελών τους, με απώτερο στόχο την εθνική αφύπνιση και ανεξαρτησία, στην πορεία αποκτούν νέα χαρακτηριστικά διευρύνουν τους σκοπούς τους στηρίζοντας με ποικίλους τρόπους τις κοινότητες αναφοράς, ενώ τα μεταγενέστερα χρόνια εστιάζουν όλο και περισσότερο σε θέματα που σχετίζονται με τον τοπικό αλλά και τον ευρύτερο εθνικό λαϊκό πολιτισμό. Η Δαλιανούδη (2020:305-318) κατηγοριοποιεί τα πολιτιστικά σωματεία σε πέντε επιμέρους κατηγορίες: α) Εθνικά σωματεία, β) Πανελλήνια σωματεία, γ) Κεντρικά σωματεία απόδημου / μετοικημένου πληθυσμού τοπικής και υπερτοπικής εμβέλειας, δ) Περιφερειακά σωματεία τοπικού (γηγενούς) πληθυσμού και ε) Σωματεία ιδιαίτερων εθνοπολιτισμικών ομάδων και επισημαίνει πως «η γεωγραφική και κοινωνική κλιμάκωση των σωματείων έχει αντίκτυπο στις επιδιώξεις και στον ρόλο, που αναλαμβάνουν ως φορείς και διαχειριστές της παράδοσης».³⁸ Η σταδιακή μεταβολή των δράσεων των συλλόγων στην αναβίωση των τοπικών παραδόσεων και εθίμων οφείλεται στην παρουσία του Λυκείου των Ελληνίδων Αθηνών, που

³⁷ Ο όρος «σύλλογος» εις το εξής, χρησιμοποιείται αντιπροσωπευτικά και για τους άλλους προσδιοριστικούς όρους, παρότι οι «σύλλογοι» ως δυναμικά φαινόμενα υιοθετούν διαφορετικές ονομασίες σκοπούς και τρόπους λειτουργίας ανάλογα με το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο που τους διαμορφώνει. Θα πρέπει εδώ να διαχωριστεί η έννοια του συλλόγου που διερευνούμε με τις σωματειακές οργανώσεις των Ελλήνων στη διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας που συστήθηκαν για την ευόδωση θρησκευτικών, πολιτικών, στρατιωτικών και οικονομικών σκοπών (βλ. σχετ. Μπέτη 1984, Κακάμπουρα 1999). Ο Λαμπρίδης, (1887 :18), διαχωρίζει τους όρους αδελφότητα και σύλλογος, ως προς τους σκοπούς που επιτελούν και οι οποίοι φαίνεται να διευρύνονται στην περίπτωση των συλλόγων.

³⁸ Για την κατηγοριοποίησή τους χρησιμοποιεί ως κριτήρια τις έννοιες της τοπο-γεωγραφίας, της εμβέλειας, της ιθαγένειας και της εντοπιότητας και τέλος το ιδεολογικό τους υπόβαθρο. Θα μπορούσαμε με βάση την παραπάνω κατηγοριοποίηση να κατατάξουμε τον Π.Σ.Κ.Π. στα κεντρικά σωματεία απόδημου/μετοικημένου πληθυσμού (τοπικής εμβέλειας) , την Α.Σ.Η. στα πανελλήνια σωματεία και τον Π.Σ.Λ. στα περιφερειακά σωματεία τοπικού γηγενούς; πληθυσμού. Ωστόσο, όπως αναλύεται σε επιμέρους κεφάλαια, οι μεταβολές που υφίστανται οι σύλλογοι ως προς την καταγωγή των μελών που συγκροτούν το σύλλογο (περίπτωση Λούτσας), στην εκπροσώπηση διευρυμένων γεωγραφικών ενοτήτων (περίπτωση Α.Σ.Η.), στον τρόπο λειτουργίας και δράσης (περίπτωση Π.Σ.Κ.Π. και Π.Σ.Λ.) διαμορφώνουν ένα σύνθετο πλαίσιο που δυσχεραίνει την ξεκάθαρη κατηγοριοποίησή τους.

οργανώνει για πρώτη φορά εκδηλώσεις με φολκλορικό χαρακτήρα. Η ίδρυση των Λυκείων στην Ελλάδα σχετίζεται τόσο με τις προϋπάρχουσες γυναικείες οργανώσεις στην Ελλάδα (Ένωση των Ελληνίδων 1896, Εθνικός Σύνδεσμος των Ελληνίδων, 1908) όσο και με τον ευρωπαϊκό θεσμό των Λυκείων Λεσχών (Luceum Club) που συστήνονται. Βασικός στόχος, όπως αναγράφεται στο καταστατικό, «ο μεταξύ των Γυναικών των Γραμμάτων των Επιστημών και των Τεχνών Σύνδεσμος, προς εξυπηρέτησιν του φύλου των προς υπεράσπισιν και προστασίαν αυτών και προς αναγέννησιν και διατήρησιν των ελληνικών Εθίμων και Παραδόσεων, ως ελληνικών χορών, ασμάτων, Εθνικών ενδυμασιών κλπ.», (Ανδριώτης, Πρωτόπαπα, στο συλ. τομ. Λύκειο Ελληνίδων, 2010:22). Το Λύκειο των Ελληνίδων Αθηνών, ενώ αρχικά συστήνεται με σκοπό τη χειραφέτηση των γυναικών, μέσα από τη συμμετοχή τους στην εκπαίδευση και την εργασία, στην πορεία και ιδιαίτερα μετά το 1930, μέσα από συνεχείς αναθεωρήσεις του καταστατικού προτάσσει ως βασικό σκοπό του σωματείου τη διατήρηση των ελληνικών εθίμων με σαφή προσανατολισμό τις αναπαραστάσεις μορφών του λαϊκού πολιτισμού. Οι δράσεις του σωματείου και ιδιαίτερα αυτές που σχετίζονταν με την αναβίωση χορών, τραγουδιών, παραδόσεων, φανερώνουν την άμεση σύνδεσή του με το φολκλορισμό, μια τάση που εκπροσωπούσε απόλυτα η πρόεδρος και ιδρύτρια του Λυκείου, η Καλλιρόη Παρρέν, η οποία αποτελούσε μέλος των «φορκλορίστ». Η στενή συνεργασία του Λυκείου με την εκάστοτε κεντρική εξουσία αλλά και με την πολιτική, οικονομική και πνευματική ελίτ της αθηναϊκής κοινωνίας, βασίστηκε κυρίως στην οργάνωση εκδηλώσεων που βασικό σκοπό είχαν τη διατήρηση και προβολή των «εθνικών παραδόσεων», (Ανδριώτης, Πρωτόπαπα, 2010:19-66). Το Λύκειο Ελληνίδων Αθηνών καθιερώνεται στη συνείδηση του κόσμου ως κυρίαρχος πολιτιστικός φορέας αναβίωσης των λαϊκών παραδόσεων στο αστικό κέντρο των Αθηνών και έκτοτε δραστηριοποιείται με πολύμορφες πολιτιστικές δράσεις, που διαχέονται στην περιφέρεια της Ελλάδος μέσω των παραρτημάτων των Λυκείων, αλλά και τοπικών συλλόγων που υιοθετούν και αναπαράγουν παρόμοιες πρακτικές.

Κατά την περίοδο της δικτατορίας του Μεταξά (1936-1941) και λίγο πριν τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, αποθαρρύνεται οποιαδήποτε μορφή συλλογικής έκφρασης δεν εξυπηρετεί τις πολιτικές σκοπιμότητες του καθεστώτος, με αποτέλεσμα να μειωθεί δραστικά η πολιτισμική έκφραση στο πλαίσιο των συλλόγων. Η παραπάνω εκδοχή αποδεικνύεται από την ίδρυση ολιγάριθμων συλλόγων τη συγκεκριμένη περίοδο στην ευρύτερη περιοχή των Ιωαννίνων και της Θεσπρωτίας³⁹. Η ίδρυσή τους, όπως διακρίνεται και από την επωνυμία τους, σχετίζεται με την πολιτική δημιουργίας οργανώσεων νέων με απώτερο σκοπό την υποστήριξη του καθεστώτος, γεγονός που τους διαφοροποιεί από τους υπόλοιπους συλλόγους. Την ίδια περίοδο το καθεστώς μέσα από τους μηχανισμούς που διαθέτει προωθεί και ιδρύει ανά την Ελλάδα νέους φορείς συλλογικών δράσεων, όπως ήταν η κυβερνητική “Εθνική Οργάνωσις Νεολαίας” (Ε.Ο.Ν.) με σκοπό «την επωφελή διάθεσιν του ελευθέρου από της εργασίας χρόνου των νέων, προς προαγωγήν της σωματικής και ψυχικής καταστάσεως αυτών, ανάπτυξιν του εθνικού φρονήματος και της πίστεως προς την θρησκείαν, δημιουργίαν πνεύματος συνεργασίας και κοινωνικής αλληλεγγύης...», ουσιαστικά όμως η δημιουργία τους απέβλεπε στη διαμόρφωση ένθερμων υποστηρικτών του καθεστώτος, (Κοντού, 2013).

³⁹ Τη συγκεκριμένη περίοδο ιδρύεται: ο “Μορφωτικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος «Ο Ασώπιος»” (έδρα Γραμμένο, έτος ίδρ. 1937), ο “Όμιλος Νέων Ιωαννίνων” (ετ. ίδρ. 1936), ο “Αθλητικός Μορφωτικός Σύλλογος Νέων Ζίτσας” (ετ. ίδρ. 1936), ο “Εθνικός Μορφωτικός Όμιλος Νέων Παραμυθίας” (ετ. ίδρ. 1937) και ο “Πατριωτικός Σύνδεσμος Πραμάντων” (1939), (Μητρώο καταχωρημένων Σωματείων και Συλλόγων, Πρωτοδικείο Ιωαννίνων).

Η δημογραφική ανακατάταξη θα συνεχιστεί με την καταστροφή των υποδομών της υπαίθρου κατά τη διάρκεια του Β΄ παγκοσμίου πολέμου και του εμφυλίου που ακολούθησε. Τη συγκεκριμένη περίοδο των εννέα χρόνων (1940-1949) ιδρύονται μόνο τρεις σύλλογοι γεγονός που φανερώνει την έκταση των επιπτώσεων των δύο πολέμων στην πολιτιστική δραστηριότητα της πόλης.

Τη μεταπολεμική περίοδο κάνει την εμφάνισή του ένας ακόμη πολιτιστικός φορέας με μεγάλη συμβολή στην καθιέρωση των χορευτικών παραστάσεων, η “Εταιρεία Ελληνικών Λαϊκών Χορών και Τραγουδιού” που συστήνεται από την Δόρα Στράτου⁴⁰. Ο Χορευτικός Όμιλος του εν λόγω φορέα πραγματοποιεί την πρώτη του παράσταση στις 9 Ιανουαρίου 1953 στη Θεσσαλονίκη και έκτοτε συνεχίζει να παρουσιάζεται στην Ελλάδα και στο εξωτερικό (το 1959 πραγματοποιεί συνολικά 100 εμφανίσεις στις οποίες παρευρίσκονται συνολικά 40.000 θεατές εκ των οποίων οι 25.000 είναι τουρίστες) αποσπώντας επαινετικές κριτικές και μεγάλη αναγνώριση από το κοινό αλλά και την πολιτεία, (Στράτου Δ. 1963:196). Η πρωτοπορία της “Εταιρείας Ελληνικών Λαϊκών Χορών και Τραγουδιού” έγκειται στη διαμόρφωση ενός πρωτόγνωρου για τα ελληνικά δεδομένα, χορογραφημένου προγράμματος παρουσίασης των «παραδοσιακών» χορών καθώς και στην παρουσίαση επί σκηνής για πρώτη φορά ορισμένων χορών που μέχρι τότε επιβίωναν σε διάφορα χωριά της Ελλάδος και της Κύπρου.⁴¹ Το 1971 ιδρύεται στα Ιωάννινα το “Λύκειο Ελληνίδων Ιωαννίνων” προτάσσοντας επίσης ως βασικό σκοπό «την αναζωπύρωση και διατήρησι των ελληνικών εθίμων και παραδόσεων και της εν γένει εθνικής μας ζωής», (Καταστατικό “Λύκειο Ελληνίδων Ιωαννίνων”).

Οι συνοικιακοί σύλλογοι που ιδρύονται από το 1957 και μετά, απευθύνονται σε ένα μεγαλύτερο και ετερογενές πολιτισμικά κοινωνικό σύνολο, ενώ οι σύλλογοι με προσδιορισμό έναν τόπο καταγωγής (κοινότητα) ενσωματώνουν κυρίως μέλη με κοινή καταγωγή. Και οι δύο μορφές συλλόγων, όμως, σχετίζονται με το φαινόμενο της εσωτερικής μετανάστευσης τα μεταπολεμικά χρόνια, από τα χωριά της Ηπείρου στα αστικά κέντρα, (Πατσούρος, 1964, Λελοβίτης, 1962). Τη συγκεκριμένη περίοδο οι σύλλογοι «καθιερώθηκαν στη συλλογική συνείδηση ως συνεκτικά μέρη μιας συλλογικής διαδικασίας απόδοσης κοινοτικής υπόστασης σ’ ένα νέο αστικό χώρο επιχειρώντας μέσα από πολυεπίπεδες δράσεις να αναβιώσουν πτυχές του πολιτισμού των «παραδοσιακών» κοινοτήτων (Αυδίκος, 1993:89-92).

Οι σύλλογοι, άρρηκτα δεμένοι με τη διαχείριση του ελεύθερου χρόνου των ανθρώπων στα αστικά κέντρα, λειτουργούν μέσα από πολύμορφες διαδικασίες ως βιωματικοί «τόποι», όπου σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό αποκτά κανείς κοινές εμπειρίες, συγκροτείται μια συλλογική πολιτισμική ταυτότητα, αναγνωρίζεται η τοπική (πολιτισμική) ιστορία και αναπτύσσονται κοινωνικές σχέσεις. Παράλληλα, οι

⁴⁰ Η Δόρα Στράτου είχε πατέρα τον πολιτικό και πρωθυπουργό (1922 για έξι μήνες) Νικόλαο Στράτο, και μητέρα την Μαρία Κορομηλά κόρη του θεατρικού συγγραφέα Δημητρίου Κορομηλά, ενώ ο αδερφός της Ανδρέας διετέλεσε βουλευτής και υπουργός. Η στενή σχέση της οικογενείας με την πολιτική συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην προώθηση των δράσεων της “Εταιρείας Ελληνικών Χορών και Τραγουδιού”.

⁴¹ Οι δύο αυτές βασικές παράμετροι που αναδεικνύουν ως πρωτοπόρο το Χορευτικό Όμιλο της “Εταιρείας Ελληνικών Λαϊκών Χορών και Τραγουδιού” θεωρούνται από τους ίδιους «πνευματική ιδιοκτησία», και δημιουργούν αντιπαράθεσις όταν αυτές αντιγράφονται και αναπαράγονται από άλλους συλλόγους, Ένα τέτοιο ζήτημα πιστοποιεί το «κριτικόν σημείωμα» που απευθύνεται ως διαμαρτυρία στο “Λύκειο Ελληνίδων Αθηνών” για την «πιστή και κακότεχνη αντιγραφή των χορών που παρουσιάζαμε στο Αρχαίο Θέατρο Πειραιώς», (Στράτου, 1964:195).

δράσεις που πραγματοποιούνται σχετίζονται άμεσα με την εθνική πολιτική για τον πολιτισμό, την οικονομία της ψυχαγωγίας και της αγοράς και την αναπαραγωγή και προβολή του λαϊκού πολιτισμού.

Η ίδρυση των συλλόγων εκφράζει την ανάγκη συσπείρωσης και διαμόρφωσης μιας πολιτισμικής ταυτότητας και σχετίζεται με τις καθημερινά όλο και περισσότερες επαφές μεταξύ ετερογενών τις περισσότερες φορές ομάδων μέσα στον αστικό χώρο. «Η αυξανόμενη σημασία της ενσυνείδητης κατασκευής των πολιτισμικών ταυτοτήτων, που αποτελεί παγκόσμιο φαινόμενο, είναι εμφανής στα καταναλωτικά πρότυπα, στην πολιτική και στις τέχνες», αναφέρει ο Eriksen, (2007: 438), ενώ όλο και περισσότερες ομάδες “ανακαλύπτουν” την πολιτισμική μοναδικότητά τους και την εκμεταλλεύονται πολιτικά, γεγονός που σχετίζεται σύμφωνα με τον ίδιο μελετητή με τον κίνδυνο που διατρέχουν οι τοπικές κοινωνίες να ομογενοποιηθούν και να εξαλείψουν τις πολιτισμικές τους διαφορές στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης. Κάτω από την παραπάνω «απειλή» οι τοπικές κοινωνίες, συγκροτούν σύνολα και κινήματα με σκοπό τη συσπείρωση των μελών που σχετίζονται με κοινή εθνοτική καταγωγή ή πολιτισμική ταυτότητα. Οι σύλλογοι επαναπροσδιόρισαν τους στόχους και τις στρατηγικές τους στην πορεία διαμορφώνοντας τη δική τους πολιτιστική ταυτότητα, αντιπροσωπεύοντας την κοινότητα ή τη συνοικία αναφοράς στο αστικό κέντρο

Για τη βαθύτερη κατανόηση, των δεσμών που υπάρχουν μεταξύ των διερευνώμενων ταυτοτήτων και των μοναδικών εκφράσεων και νοημάτων που αποκτούν κατά περίπτωση, επιχειρείται παρακάτω η περιγραφή των στοιχείων εκείνων που δομούν τις επιμέρους ταυτότητες των μελετώμενων συλλόγων⁴².

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος «Η Λούτσα»

Ο Π.Σ.Α. ιδρύθηκε το 1977 και λειτουργεί στα γεωγραφικά όρια της ομώνυμης συνοικίας διεκδικώντας τη συσπείρωση ετερογενών πληθυσμιακών ομάδων που κατοικούν στη συγκεκριμένη περιοχή. Η συνοικία βρίσκεται σε κεντρικό σημείο της πόλης και αποτελεί μια από τις πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές της. Η διαχείριση της «παράδοσης» στο πλαίσιο του συλλόγου της Λούτσας αποκτά νόημα στα πολιτικά συμφραζόμενα των δράσεων που επιλέγονται. Η καθημερινή πολιτιστική ενασχόληση των περίοικων σε διάφορες προγραμματισμένες δράσεις, η αποδοχή που αυτές γνωρίζουν, το εύρος της συμμετοχής που αποκτούν και οι συσχετισμοί με την πολιτική ιδεολογία που τις εκφράζει διαμορφώνουν τη «δοτή» πολιτισμική ταυτότητα της Λούτσας. Ωστόσο, τα τελευταία δέκα χρόνια παρατηρείται η παραγωγή παραστάσεων που διαφοροποιούνται ως προς τη μορφή, τη θεματολογία και τη σκηνική απόδοση, γεγονός που προσδίδει ιδιαίτερο κύρος στο σύλλογο.

Οι υπάρχουσες γραπτές πηγές για την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αναφέρουν πως η περιοχή «αναπτύχθηκε μετά το 1730, στην αρχή κατοικήθηκε από Χριστιανούς, αργότερα προστέθηκαν και Οθωμανοί, οι οποίοι έγιναν πολυπληθέστερο»⁴³. Με την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης και την

⁴² Η Δαλιανούδη (2020:302) μελετώντας στο πλαίσιο των συλλόγων τους όρους διαχείρισης της παράδοσης και της πολιτιστικής πολιτικής που εφαρμόζεται αναφέρει σχετικά: «το διαφορετικό ποιοτικό και ιδεολογικό υπόβαθρο και κατά συνέπεια η διαφορετική πολιτιστική πολιτική, που ασκείται από τους πολιτιστικούς συλλόγους, είναι συνάρτηση της τοπο-γεωγραφίας, της γεωγραφικής εμβέλειας, της πληθυσμιακής εκπροσώπησης και της πρόσβασης στα κέντρα λήψης αποφάσεων».

⁴³ Ο Λαμπρίδης (1887:18), την αναφέρει ως «Άνω Λούτσα ή Ισούφ Αγά...». Η μουσουλμανική ονομασία της αναφέρει ο Κουλίδας (2010:160) «προήλθε από το όνομα Ισούφ (Γιουσούφ) αγά, ο

ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923 εγκαθίστανται στην περιοχή της Λούτσας διάφορες πληθυσμιακές ομάδες κυρίως από την ευρύτερη περιφέρεια της Ηπείρου. (βλ. σχετ. υποκεφάλαιο). Τα χρόνια του Μεσοπολέμου έως τις πρώτες δεκαετίες μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο διαμορφώνεται η ταυτότητα καταγωγής του Λουτσινού από τη δεύτερη γενιά των ανθρώπων που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή. Μετέπειτα, στο πλαίσιο της αστικοποίησης και των νέων ραγδαίων κοινωνικών και δημογραφικών μεταβολών που γνώρισε η συνοικία, καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωσή μιας κοινής πολιτισμικής ταυτότητας των ετερογενών πληθυσμιακών ομάδων που εγκαταστάθηκαν στα όριά της είχε η ίδρυση του Π.Σ.Λ. από μέλη της συνοικίας (κυρίως της δεύτερης και τρίτης γενιάς των ανθρώπων που εγκαταστάθηκαν στα όριά της μετά το 1923).

Η ίδρυση του συλλόγου έγινε από κατοίκους της συνοικίας που ανταποκρίθηκαν στο ευρύτερο πολιτικό σύνθημα των χρόνων της Μεταπολίτευσης που προέτρεπε στην ίδρυση πολιτιστικών φορέων και συλλόγων σε όλη την επικράτεια. Οι σαφείς πολιτικές προτιμήσεις των μελών του Δ.Σ. και η εμπλοκή τους με τα πολιτικά πράγματα του Δήμου αποσκοπούσε και σε ανάλογη πολιτική επιρροή. Η πολιτική σχέση που αναπτύχθηκε μεταξύ του συλλόγου και των φορέων της Δημοτικής και Νομαρχιακής διοίκησης, αλλά και η κομματική ιδιότητα των διοικούντων ως συμβολικό στοιχείο πολιτικής δράσης και διαμεσολάβησης, αποτελούν ορισμένες παραμέτρους διερεύνησης των σχέσεων του συλλόγου με την τοπική αυτοδιοίκηση και κατ' επέκταση με την κυβερνητική εξουσία.

Στις μέρες μας ο σύλλογος πρωτοστατεί σε κοινωνικές εκδηλώσεις που σκοπό έχουν τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων της συνοικίας, (συγκέντρωση τροφίμων, συγκεντρώσεις, ομιλίες κοινωνικού ενδιαφέροντος) και οργανώνει διάφορα τμήματα: παραδοσιακών χορών, γυμναστικής “Ζούμπα”, εκμάθησης υπολογιστών, θεατρικές ομάδες. Η οργάνωση και προβολή του αναβιωμένου πλέον εθίμου της Αποκριάς αποτελεί την κυριότερη δράση του συλλόγου στη συνοικία και συνδέει συμβολικά το παρόν της ετερογενούς ως προς την πληθυσμιακή σύστασή της, αλλά και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά συνοικίας, με το παρελθόν της παραδοσιακής γειτονιάς. Τα τελευταία χρόνια ο σύλλογος προχώρησε σε θεματικές εκδηλώσεις που συνδυάζουν αφηγηματικό λόγο, παραδοσιακούς χορούς, δρώμενα, έθιμα και τραγούδια που παρουσιάζονται με πρωτότυπο τρόπο και προσδίδουν ιδιαίτερο κύρος στον σύλλογο. Η στελέχωση του συλλόγου σε ένα μεγάλο βαθμό βασίζεται στη συμμετοχή νέων φοιτητών-τριών της πόλης προσδίδοντάς του ένα ιδιαίτερα «ανοιχτό» και δυναμικό χαρακτήρα, καθώς η διαφορετική ταυτότητα καταγωγής των μελών τέμνεται με την τοπική συνοικιακή ταυτότητα μέσα από τη διδασκαλία και προβολή της πανελλήνιας μουσικοχορευτικής παράδοσης.

Η πολιτικοποιημένη ταυτότητα της διοίκησης, η αναβίωση του εθίμου της Αποκριάς και οι διαδραστικές συμβολικές σχέσεις που συνάπτονται μέσω συγκεκριμένων χορευτικών επιτελέσεων αποτελούν τους βασικούς άξονες μελέτης στην παρούσα διατριβή, η οποία επικεντρώνεται στον τρόπο που άτομα με ετερογενή πολιτισμική ταυτότητα και τόπο καταγωγής διαμορφώνουν εκ νέου μια κοινή πολιτισμική ταυτότητα με χωρικό σημείο αναφοράς τη συνοικία της Λούτσας.

Η Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπείρου

οποίος με δαπάνη του ανήγειρε το φερώνυμο μουσουλμανικό τέμενος (τζαμί) που βρισκόταν στο τέλος της οδού Ιω. Καποδίστρια» .

Το 1973 ιδρύεται στα Γιάννινα η “Αδελφότητα των Σαρακατσαναίων της Ηπείρου”, με κύριο σκοπό την ενίσχυση των δεσμών των Σαρακατσαναίων που εγκαθίστανται τα μεταπολεμικά χρόνια στα αστικά κέντρα αλλά και σε χωριά της ευρύτερης περιφέρειας της Ηπείρου. Η Α.Σ.Η. αποτελεί τον πρώτο θεσμοποιημένο φορέα που εκπροσωπεί την κοινότητα των Σαρακατσαναίων της Ηπείρου, απέναντι στους φορείς του επίσημου κράτους και διαπραγματεύεται το σημαντικό για τους Σαρακατσάνους θέμα της καταγωγής⁴⁴, ενισχύοντας τους δεσμούς των μελών της μέσα από διάφορες πρωτοβουλίες, πρακτικές και επιτελέσεις. Η εγκατάλειψη της νομαδικής κτηνοτροφίας τις πρώτες δεκαετίες μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο επέφερε σημαντικές αλλαγές στο υφιστάμενο οικονομικό, επαγγελματικό και πολιτισμικό επίπεδο ζωής των Σαρακατσάνων. Η σταθερή εγκατάσταση στα χειμαδιά, και στα κοντινά αστικά κέντρα επέφερε, μεταξύ των άλλων, τον επαναπροσδιορισμό της ταυτότητας όσων Σαρακατσάνων διαβιούν στα εν λόγω μέρη. Η εθνοτοπική ταυτότητα⁴⁵ των Σαρακατσάνων προσδιορίζεται από τον νέο, σταθερό πλέον τύπο εγκατάστασης, στα αστικά κέντρα των Ιωαννίνων, της Θεσπρωτίας και της Πρέβεζας. Ουσιαστικά πρόκειται για τη συγκρότηση υποομάδων στο πλαίσιο της ίδιας της «κοινότητας» των Σαρακατσάνων με βάση τους νέους τύπους εγκατάστασης, που στο παρελθόν αποτελούσαν τους τύπους των χειμαδιών. Η Αδελφότητα παρότι έχει χάσει τον «Πανηπειρωτικό» της χαρακτήρα, καθώς αποσχίστηκαν διοικητικά και δημιουργήθηκαν σταδιακά οι σύλλογοι των Σαρακατσάνων της Θεσπρωτίας και της Πρέβεζας, οι οποίοι ανέπτυξαν παρεμφερείς δράσεις, διατηρεί τον σχετικό όρο στην επωνυμία της και διεκδικεί την ευρύτερη συμμετοχή των Σαρακατσαναίων σε εκδηλώσεις και δράσεις που οργανώνει. Η παρούσα έρευνα εστιάζεται στη διαπραγμάτευση της ταυτότητας καταγωγής των Σαρακατσαναίων της πόλης των Ιωαννίνων μέσα από την ανάλυση της δομής και του ρόλου των πολυσχιδών δράσεων που οργανώνονται στο πλαίσιο της Αδελφότητας. Παρότι οι περισσότερες εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται από την Αδελφότητα

⁴⁴ Είναι χαρακτηριστικό πως η καταγωγή για τους Σαρακατσαναίους της Ηπείρου αποτελεί μια σημαντική παράμετρο διαπραγμάτευσης της ταυτότητάς τους. Πιθανότατα η διατυπωθείσα άποψη ότι οι Σαρακατσάνοι είναι εξελληνισμένοι Αρωμόνοι, και η ρευστότητα που περιβάλλει τις γραπτές αναφορές και τις προφορικές μαρτυρίες για την ύπαρξη ενός συγκεκριμένου τύπου καταγωγής των Σαρακατσαναίων να αποτέλεσε ένα σημαντικό κίνητρο διερεύνησης και τεκμηρίωσης της ελληνικότητας των Σαρακατσαναίων για τους ίδιους του Σαρακατσάνους. Αρκετοί μη Σαρακατσάνοι συγγραφείς ασχολήθηκαν με την καταγωγή των Σαρακατσαναίων (βλ. σχετ. Κάρστεν Χέγκ, Οι Σαρακατσάνοι μια ελληνική νομαδική φυλή, μετάφραση: Ελένη Τσουμάνη-Γιαννάκη επιμ. Βαγγέλης Π. Παπιγκιώτης, Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπείρου, 2006 ο οποίος αναφέρεται κριτικά στη μελέτη του για τις απόψεις διαφόρων ξένων και ελλήνων μελετητών που ασχολήθηκαν με το θέμα. Στο πλαίσιο της Αδελφότητας η οριοθετημένη συμμετοχή των μελών στην Αδελφότητα με βάση την καταγωγή γίνεται μέσω των άρθρων του καταστατικού της, όπου και ορίζεται ως απαραίτητη προϋπόθεση η συμμετοχή ενός μέλους στο Δ.Σ. η καταγωγή από πατέρα Σαρακατσάνο, και η εγγραφή ως απλό μέλος η καταγωγή από ένα τουλάχιστον γονέα Σαρακατσάνο. Ένα ακόμη στοιχείο ενδεικτικό της παραπάνω επισήμανσης αποτελεί η πρόσφατη έκδοση της “Αδελφότητος των Εν Αθήναις Σαρακατσαναίων Ηπείρου” (επιμ. Κατρίης Δ. Παύλος, Τάγκας Α. Δημήτριος (επιμ.), 2016, «Σαρακατσαναίοι της Ηπείρου, Γενεαλογικά δέντρα», όπου παρουσιάζονται τα γενεαλογικά δέντρα των Σαρακατσάνων καθώς και στοιχεία της παραδοσιακής τους ζωής (μετακινήσεις, συμβάντα, γεγονότα κ.α.). Επίσης σημαντική είναι η έμφαση που δίνεται στην καταγωγή, στο πλαίσιο της κοινωνικότητας των Σαρακατσάνων, όπου η γνώση των καταβολών της κάθε σαρακατσάνικης οικογένειας αποτελεί στοιχείο διαπραγμάτευσης και προβολής της ατομικής ταυτότητας του ομιλητή.

⁴⁵ Βλ. σχετ. για τον όρο και τις προϋποθέσεις διαμόρφωσής του, Δαλκαβούκης (2005:19-47, 207-241).

εντάσσονται στο γενικότερο πνεύμα των αναβιωμένων παραδόσεων που παρατηρούνται στον ελλαδικό χώρο, εντούτοις, τα ποιοτικά χαρακτηριστικά τους τις διαφοροποιούν από αυτές. Οι συγκεκριμένες πρωτοβουλίες αποκτούν ιδιαίτερη σημασία μέσα από την αναπαραγωγή συμβόλων και νοηματοδοτήσεων που γίνονται αντιληπτές ως αναπόσπαστα μέρη της ευρύτερης σαρακατσάνικης «παράδοσης». Στην περίπτωση της Αδελφότητας Σαρακατσαναίων Ηπείρου η οργάνωση αυστηρά οριοθετημένων δράσεων, που κατά το πλείστον σχεδιάζονται, υλοποιούνται και απευθύνονται στην πολιτισμική ομάδα των Σαρακατσαναίων, έχει ως σκοπό την κατασκευή μιας πολιτισμικής ταυτότητας που εδράζεται στα συμφραζόμενα των συμβόλων που υιοθετούνται και στη βάση των εννοιών της «καθαρότητας» της καταγωγής και των οικείων «παραδόσεων».

Η κεντρικότερη εκδήλωση της Αδελφότητας είναι το «Αντάμωμα των Σαρακατσαναίων στο Γυφτόκαμπο» που πραγματοποιείται κάθε χρόνο το πρώτο Σαββατοκύριακο του Αυγούστου και συμμετέχουν Σαρακατσάνοι από όλες τις περιοχές της Ελλάδας. Η συγκεκριμένη εκδήλωση αποτελεί την πιο σημαντική δράση της Αδελφότητας, καθώς επί σειρά ετών υλοποιήθηκαν πολλές αποφάσεις για την καλύτερη οργάνωσή της. Η σημασία που αποδίδεται στην εκδήλωση από όλους τους Σαρακατσάνους αποτελεί το μεγαλύτερο «φορτίο» για τους διοικούντες, που επικεντρώνουν τις προσπάθειές τους, σχεδόν από την αρχή της χρονιάς, στην οργάνωσή της, ώστε να πραγματοποιηθεί με επιτυχία το πρόγραμμα των εκδηλώσεων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποκτά η μελέτη του δομημένου χώρου και χρόνου αναπαράστασης της σαρακατσάνικης «παράδοσης». Οι παρεμβάσεις που έγιναν στον χώρο των εκδηλώσεων (κονάκια, στάβλοι, γεφύρια, εκκλησία) διαμόρφωσαν ένα συμβολικό χώρο που αναπαριστά την «παραδοσιακή» κοινωνική ζωή των Σαρακατσάνων. Επίσης, ο τρόπος διαχείρισης και οριοθέτησης των δράσεων που πραγματώνονται μέσα από τη φιλοξενία αποκλειστικά σαρακατσάνικων χορευτικών συγκροτημάτων, τη συνεργασία με αντίστοιχους οργανοπαίκτες και τον περιορισμό του μουσικοχορευτικού ρεπερτορίου, συνιστά μέσα από τους συμβολισμούς και τις νοηματοδοτήσεις που εμπεριέχουν, πρακτικές ενίσχυσης της ταυτότητας καταγωγής. Η μελέτη της συγκεκριμένης περίπτωσης αναδεικνύει επίσης την αλληλεπίδραση του τοπικού με το εθνικό και εστιάζεται στην καταγραφή των ιδιαίτερων τρόπων και τον «εσωστρεφή» χαρακτήρα των δράσεων, που λειτουργούν αντιθετικά ως προς την καθιερωμένη τάση της εποχής όπου οι σύλλογοι γίνονται εκφραστές και άλλων εθνικών «παραδόσεων».

Ακόμη μια σημαντική παράμετρος διερεύνησης αποτελεί η «πολυφωνία» και ισότιμη διαχείριση των αποφάσεων της Αδελφότητας, που αναδεικνύεται μέσα από την εναλλαγή των προσώπων στις θέσεις του Δ.Σ. και ιδιαίτερα στη θέση του προέδρου. Η έμφαση επίσης που δίνεται από διάφορα πρόσωπα και φορείς της σαρακατσάνικης κοινότητας τα τελευταία χρόνια στην έντυπη μορφή προβολής του παρελθόντος των Σαρακατσάνων, αναδεικνύει τον σημαντικό ρόλο της στην επαναδιαπραγμάτευση της ταυτότητας. Οι εκδόσεις καταγραφής τραγουδιών, γενεαλογιών, προσωπικών εμπειριών, ηθών, εθίμων και σαρακατσάνικων παραδόσεων αλλά και ο επίσημος λόγος, όπως διατυπώνεται στα πρακτικά των συνεδριάσεων των Δ.Σ., και ο ανεπίσημος καθημερινός λόγος των ενεργών μελών αποτελούν αξιολογικά πεδία ανάλυσης του ρόλου τους στη συσπείρωση της «φαντασιακής» κοινότητας των Σαρακατσάνων.

Ο Πατριωτικός Σύνδεσμος Καλλαρρυτών «Η Πίνδος»

Ο Π.Σ.Κ.Π. αποτελεί έναν από τους παλαιότερους Συνδέσμους (έτος ίδρυσης 1917), με σημαντική παρουσία στα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης. Η εκ νέου σύσταση του Συνδέσμου (έτος ίδρυσης 1971) έγινε με σκοπό την ανάληψη πρωτοβουλιών για την υλοποίηση κοινωφελών έργων στην κοινότητα, - κυρίως για την οδική σύνδεση του χωριού με τα Γιάννενα - και βέβαια, τη συνέχιση της παραδοσιακής κοινοτικής συλλογικότητας στην πόλη. Η ταυτότητα καταγωγής αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στη διαχείριση των δράσεων που επιλέγονται τόσο στον αστικό χώρο όσο και στους Καλαρρύτες. Οι Καλαρρυτινοί ως ταυτότητα αναφοράς στις μέρες μας προκρίνουν την προβολή της ιστορίας του χωριού, που υπήρξε «η ευηγμένη και πάντων των πέριξ πόλεων και χωρίων λαμπρότερα και πλουσιότερα»⁴⁶, με τα έργα συγκεκριμένων Καλαρρυτινών που διέπρεψαν σε κοινωνικούς τομείς, και πιο συγκεκριμένα στην τέχνη της αργυροχρυσοχοΐας. Η επιλεκτική αυτή χρήση της τοπικής ιστορίας και των ανθρώπων της σχετίζεται με την ανάδειξη μιας παροντικής, υψηλά ιεραρχημένης ταυτότητος του Καλαρρυτινού, που συνδέεται γραμμικά με τα ένδοξα έργα των προγόνων.

Ο Σύνδεσμος διαμόρφωσε από τη στιγμή της ίδρυσής του μια διακριτή πολιτισμική ταυτότητα στην πόλη των Ιωαννίνων με τη συνεχή παρουσία του Χορευτικού Ομίλου σε προγραμματισμένες εκδηλώσεις στα Ιωάννινα σε διάφορα μέρη ανά την Ελλάδα, και σε φεστιβάλ του εξωτερικού. Η «επιτυχημένη» παρουσία του Χορευτικού Ομίλου προβάλλεται μέσα από διαύλους επικοινωνίας (κυρίως την εφημερίδα “Καλαρρυτιώτικα Νέα”) και προσβλέπει στην κατασκευή της πολιτισμικής ταυτότητας του Καλαρρυτινού που υπηρετεί με συνέπεια και πάθος την «γνήσια» και «ανόθευτη» «εθνική» «παράδοση»⁴⁷.

Ο Σύνδεσμος κατά το παρελθόν αποτέλεσε πεδίο έντονων εσωτερικών αντιπαραθέσεων, γύρω από προσωπικά ζητήματα και αντικρουόμενες θέσεις μεταξύ των προσώπων του Δ.Σ., αλλά και μεταξύ του Δ.Σ. και των εκάστοτε χοροδιδασκάλων των τμημάτων. Οι προσωπικές αντιπαραθέσεις απέκτησαν συλλογικό χαρακτήρα και προκάλεσαν ομαδοποιήσεις των μελών, με αποτέλεσμα μια σειρά γεγονότων να οδηγήσουν στη διάσπαση του Συνδέσμου. Οι διεργασίες για την επικράτηση προσωπικών φιλοδοξιών και θέσεων είχε πολιτικές προεκτάσεις, καθώς μεγάλο μέρος των Καλαρρυτινών που κλήθηκαν να υποστηρίξουν τη μία ή την άλλη πλευρά συσπειρώθηκαν με βάση είτε τη συγγένεια είτε την κοινή κομματική ταυτότητα.

Σε ένα άλλο επίπεδο διερευνώνται ζητήματα τρόπων διαχείρισης της εξουσίας αλλά και συλλογικότητας των δράσεων, καθώς κατά το παρελθόν ο προσωποπαγής χαρακτήρας λήψης των αποφάσεων από πλευράς προέδρων και χοροδιδασκάλων και ο μη συλλογικός σχεδιασμός και οργάνωση των εκδηλώσεων, αποτέλεσαν κεντρικά θέματα προβληματισμού και αντιπαραθέσης.

Η πορεία του Συνδέσμου διερευνάται στις παραπάνω ανταγωνιστικές σχέσεις κυριαρχίας που αναπτύχθηκαν ιστορικά, αναδεικνύοντας ως σημαντικές παραμέτρους μελέτης, την ισόρροπη ανάπτυξη του «ατομικού» και του «συλλογικού» χαρακτήρα των δράσεων, την αντιπαραθέση της χορευτικής ταυτότητας και της ταυτότητας καταγωγής, αλλά και την αμφιλεγόμενη ανάπτυξη της σχέσης των δράσεων με την κοινότητα αναφοράς και την πόλη όπου κυρίως δραστηριοποιείται ο Σύνδεσμος⁴⁸.

⁴⁶ Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Ιούλιος - Δεκέμβριος 2017, αρ. φυλ. 165, σ. 6).

⁴⁷ Μέσα από την ανάγνωση της εφημερίδας “Καλαρρυτιώτικα Νέα” διαπιστώνεται πως οι παραπάνω λέξεις αποτελούν συνηθισμένες εκφράσεις που συνοδεύουν τις παρουσιάσεις του Χορευτικού Ομίλου.

⁴⁸ Η εξισορρόπηση των χορευτικών πρακτικών και των δράσεων στην κοινότητα αποτέλεσε έναν ακόμη παράγοντα διαπραγμάτευσης και αντιπαραθέσης. Το κύρος και η αναγνώριση του Συνδέσμου μέσα από τις χορευτικές διαδικασίες που ανέπτυξε ο Χορευτικός Όμιλος προσέδιδε μια αναγνωρίσιμη

Μεθοδολογική προσέγγιση

Η προσέγγιση των ζητημάτων που διατυπώθηκαν στα παραπάνω υποκεφάλαια προϋποθέτει την εφαρμογή συγκεκριμένων θεωρητικών και μεθοδολογικών αρχών που αναπτύχθηκαν ιστορικά μέσα από τις ανθρωπιστικές επιστήμες κατά τη διαδικασία διερεύνησης παραπλήσιων ερευνητικών πεδίων. Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε από το καλοκαίρι του 2012 έως τον Δεκέμβριο του 2020 και εστιάστηκε στους τρεις προαναφερθέντες συλλόγους, ενώ παράλληλα το πραγματολογικό υλικό εμπλουτίστηκε με σημαντικές αναφορές και πληροφορίες για τη δράση των συνοικιακών συλλόγων της πόλης.

Η διατριβή βασίζεται στη διεπιστημονική κατά βάση θεώρηση και μέθοδο της ιστορικής εθνογραφίας (Κυριακίδου-Νέστορος, 1993: 137-142) και της προφορικής ιστορίας (Thompson [1978] 2002). Η εφαρμογή της εθνογραφικής μεθόδου στάθηκε σημαντικός οδηγός κατά την ερευνητική διαδικασία, καθώς αξιοποιήθηκαν σημαντικά μεθοδολογικά εργαλεία και τεχνικές που βοήθησαν στην ερμηνεία των δεδομένων.

Η αρχειακή έρευνα αποτέλεσε απαραίτητη συνθήκη συγκέντρωσης ενός μεγάλου υλικού μελέτης, το οποίο καταγράφηκε, ταξινομήθηκε και αποδελτιώθηκε δημιουργώντας μια πρώτη βάση ανάγνωσης και κατανόησης διαφόρων γεγονότων, δράσεων και πρωτοβουλιών του παρελθόντος, που συνέβαλαν στη συγκρότηση της πολιτισμικής ταυτότητας των συλλόγων. Παράλληλα, αναδείχθηκαν νέα πεδία διερεύνησης και προέκυψαν νέα ερωτήματα προς απάντηση.

Σε ένα πρώτο επίπεδο, λοιπόν, κρίθηκε αναγκαία η συγκέντρωση και καταγραφή του αρχειακού υλικού των συλλόγων (πρακτικά συμβουλίων, εφημερίδες, ανακοινώσεις, φωτογραφικό υλικό, εκδόσεις κάθε είδους, περιοδικά, ημερολόγια, προγράμματα) με σκοπό τη μελέτη της ιστορικής διαδρομής των αποφάσεων και των δραστηριοτήτων του κάθε συλλόγου.

Κατά την ερευνητική διαδικασία διαπιστώθηκε πως οι γραπτές πηγές δεν ήταν επαρκείς για να απαντηθούν οι υποθέσεις εργασίας και τα βασικά ερωτήματα που

«χορευτική ταυτότητα», που σε ορισμένες περιπτώσεις τροφοδοτούσε σχόλια, κριτικές και ενστάσεις στο εσωτερικό του, κυρίως για τον βαθμό ανταπόκρισης των δράσεων στους ιδρυτικούς του σκοπούς και στις ανάγκες μιας κοινότητας ανθρώπων που ενδιαφέρονται για τον τόπο αναφοράς τους. Το δίλημμα ήταν και παραμένει ανοιχτό μέχρι τις μέρες, κατά πόσο ο Σύνδεσμος πρέπει να ενδιαφέρεται πρώτιστα και κύρια για τους Καλαρρυτινούς και την κοινότητα, ή να απευθύνεται σε μια ευρύτερη χορευτική κοινότητα ανθρώπων, που να μπορούν τον πλαισιώσουν και να διευρύνουν τον σύλλογο σε όλα τα επίπεδα, προσδίδοντας κύρος και μεγάλη αναγνώριση στον Σύνδεσμο.

διατυπώθηκαν αρχικά ή και στην πορεία της έρευνας. Οι αναφορές που υπήρχαν γύρω από αποφάσεις συνήθως γίνονταν επιγραμματικά και ήταν ελλιπείς, καθώς ο τρόπος γραφής, στις περισσότερες των περιπτώσεων ήταν τυπικός, συνοπτικός, και ασυνεχής. Επίσης, διαπιστώθηκε πως, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, σε ορισμένους συλλόγους δεν καταγράφονται όλα τα θέματα των συνεδριάσεων στα πρακτικά, πολύ περισσότερο δε ο σχεδιασμός και τα αποτελέσματα των δράσεων. Η παραπάνω διαπίστωση, υποθέτουμε, έχει αφαιρέσει ένα σημαντικό πραγματολογικό υλικό που θα εμπλούτιζε κατά πολύ τα δεδομένα της έρευνας. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι αρχειακές πηγές δεν μας παρείχαν επαρκή στοιχεία τόσο ως προς τη συλλογή όσο και ως προς την ερμηνεία των δεδομένων, δεδομένου επίσης ότι απέκρυπταν τα βαθύτερα νοήματα των σχέσεων και τη σημασία των γεγονότων που εντοπίστηκαν και διερευνήθηκαν στη συνέχεια κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων. Η διερεύνηση όμως του αρχειακού υλικού σε πολλές των περιπτώσεων λειτούργησε εντελώς αντίστροφα, καθώς ανέδειξε ζητήματα που είτε είχαν ξεχαστεί, είτε είχαν εσκεμμένα αποσιωπηθεί, είτε δεν αναφέρθηκαν καθόλου εκ παραδρομής, εφόσον δεν αξιολογήθηκαν ως σημαντικά από τους πληροφορητές κατά τη διάρκεια των μετέπειτα συνεντεύξεων. Η ανάκλησή τους ωστόσο, - μέσω της ενθύμησής τους στους πληροφορητές- βοήθησε στην ερμηνεία των χρήσεων της συλλογικής μνήμης. Ένα επίσης σημαντικό ζήτημα που προέκυψε, χωρίς ωστόσο να βρεθεί η ιδανική λύση, ήταν η μη διάθεση προς μελέτη των πρακτικών των Δ.Σ. από ορισμένους συλλόγους, από τον φόβο της έκθεσης διαφόρων σημαντικών ζητημάτων στο ευρύτερο κοινό.

Η μεθοδολογία της έρευνας στηρίχτηκε επίσης στη βασική ερευνητική πρακτική της ανθρωπολογίας, στη συμμετοχική παρατήρηση διαφόρων επιτελέσεων που οργανώθηκαν από τους επιμέρους συλλόγους (Clifford and Marcus 1986). Η συμμετοχική παρατήρηση προέκυψε ως αναγκαία συνθήκη για τη μελέτη της εξωτερικευμένης συμπεριφοράς των μελών που χωροχρονικά αναπτύσσεται στο πεδίο των εβδομαδιαίων συναντήσεων με αφορμή κυρίως τη διδασκαλία «παραδοσιακών» χορών, στο πεδίο της εξωτερικευμένης εικόνας μέσω της προβολής του συλλόγου (εκδηλώσεων, προβολής), του εξωτερικευμένου «λόγου», επίσημου και ανεπίσημου, και στο πεδίο των άτυπων εξόδων ή συναθροίσεων.

Η έννοια της «πυκνής περιγραφής» που εισάγει η ερμηνευτική ανθρωπολογία λειτουργεί συνδυαστικά με αυτήν της παρατήρησης, καθώς έρχεται να ολοκληρώσει την κατανόηση του «άλλου» μέσα από την αποσαφήνιση λεπτομερειών της καθημερινής ζωής, που εδώ συγκεκριμενοποιούνται στις άτυπες συζητήσεις (σε εξόδους) και επιτελέσεις (πρόβας, παρουσιάσεων και δράσεων), (βλ. σχετ. Geertz 2003:15-41). Η καταγραφή του πραγματολογικού υλικού, η αξιοποίηση των κατάλληλων αναλυτικών εργαλείων, ο εντοπισμός των δομών, των σχέσεων, των συμβολισμών αλλά και η ερμηνεία των παραπάνω δεδομένων συνέβαλαν στην κατανόηση των διαδικασιών κατασκευής της ταυτότητας.

Ένα μεγάλο μέρος του εθνογραφικού υλικού συγκεντρώθηκε μέσα από συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν με διάφορους πληροφορητές που επιλέχθηκαν ανάμεσα σε

πρόσωπα που είτε άσκησαν καθήκοντα στα Δ.Σ. των συλλόγων, είτε υπήρξαν χοροδιδάσκαλοι ή χορευτές-τριες στα χορευτικά τμήματα. Η παραπάνω επιλογή έγινε γνωρίζοντας πως η ιδανική επιλογή του δείγματος των πληροφορητών προβλέπει ένα ευρύ φάσμα που επικεντρώνεται σταθερά στον μέσο όρο, ώστε τα δεδομένα της προφορικής ιστορίας να είναι κατά το δυνατόν αντιπροσωπευτικά. Το μέγεθος του δείγματος κρίθηκε ικανοποιητικό ως προς την άντληση των δεδομένων και δεν διευρύνθηκε στα απλά μέλη των συλλόγων, στα «κάτω υποκείμενα», θεωρώντας πως τα περισσότερα μέλη - πληροφορητές είχαν κατά το παρελθόν διττό ρόλο (ως μέλη του Δ.Σ. και ως απλά μέλη). Αυτό που έχει σημασία επισημαίνει ο Thompson, (2002:262) «είναι η άμεση προσωπική εμπειρία που έχει κανείς κι όχι η θέση που κατείχε επίσημα»⁴⁹. Κατά κάποιον τρόπο ωστόσο, το πλήθος των πληροφορητών περιορίστηκε στα πιο ενεργά μέλη των συλλόγων, χωρίς βέβαια να αγνοηθούν οι δεύτερες φωνές, οι οποίες σε άτυπες συζητήσεις προσέφεραν αρκετά δεδομένα, τα οποία, αφού πρώτα καταγράφηκαν, στη συνέχεια αξιολογήθηκαν και ερμηνεύτηκαν ανάλογα.

Η καταγραφή της βιωμένης εμπειρίας και της μνήμης αναγάγει την προφορική ιστορία ως σημαντικό μεθοδολογικό εργαλείο στην ανάδειξη της από τα «κάτω ιστορίας», στην κατανόηση της ιστορικής συνείδησης και της ταυτότητας των υποκειμένων του τρόπου που βιώνουν και ερμηνεύουν το παρελθόν τους και πως συγκροτούν την ταυτότητά τους στο παρόν. Η ιστορία, εν συντομία, δεν αφορά μόνο τα γεγονότα, τις δομές ή τους τρόπους συμπεριφοράς αλλά και τον τρόπο με το οποίο αυτά βιώνονται και συγκροτούνται στη φαντασία (Thompson,2002:205).

Η μελέτη των θεμάτων που προκύπτουν με βάση τα ερωτήματα και τις υποθέσεις εργασίας που διατυπώνονται, επέβαλαν τον περιορισμό του εύρους του ερευνητικού μας πεδίου. Κατ' αυτόν τον τρόπο μπορέσαμε να εστιάσουμε πολύπλευρα και σε βάθος στα συμφραζόμενα των επιμέρους πολιτιστικών φορέων. Η πολυμορφία των επιμέρους ταυτοτήτων των τριών μελετώμενων συλλόγων «επέβαλε» ως αναγκαία την εφαρμογή ποιοτικών μεθόδων έρευνας, μέσω της συνδυασμένης κάθετης ιστορικής μελέτης που φωτίζει διαχρονικούς παράγοντες που καθόρισαν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και της οριζόντιας πολυεπίπεδης συγχρονικής μεθόδου, που αναζητά, καταγράφει και ερμηνεύει στο παρόν τις νέες εκφάνσεις της ταυτότητας. Η εφαρμογή της μεθόδου της ποιοτικής ανάλυσης των δεδομένων (Λυδάκη 2001) μας βοηθά στον εντοπισμό των χαρακτηριστικών που τα δομούν, του επιπέδου των σχέσεων που αναπτύσσονται, των διαφορετικών αντιλήψεων περί «παράδοσης» που υιοθετούνται, του ιδεολογικού περιεχομένου των λόγων και της σημασίας των πρακτικών που επιλέγονται. Παράλληλα και σε μικρότερη έκταση, αναλύθηκαν τα ποσοτικά δεδομένα που αντλήθηκαν από την έρευνα, κυρίως μέσα από την ταξινόμηση των συλλόγων και τη συχνότητα χρήσης των ονομασιών, γεγονός που

⁴⁹ Ο Thompson (2002:262) διαχωρίζει του πληροφορητές ως προς την ιδιότητα και τους ρόλους (υψηλά ιστάμενα πρόσωπα που αποφέρουν γενικές άχρηστες τοποθετήσεις, είναι επιφυλακτικοί και επομένως έχουν ελάχιστα να προσφέρουν σε σχέση με τους υφισταμένους τους «που έχουν μεγαλύτερη συνείδηση της ετερογένειας και του μεταβαλλόμενου χαρακτήρα των γεγονότων»). Θεωρούμε πως ο παραπάνω διαχωρισμός δεν υφίσταται στην περίπτωση μας καθώς η άμεση προσωπική εμπειρία αποτελεί αποτελεί θεμελιώδη συνθήκη στην αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος των πληροφορητών. Επίσης, η εναλλαγή της συμμετοχής τους σε διαφορετικούς ρόλους, ως μέλη των Δ.Σ. και ως απλά μέλη μετέπειτα, διαμορφώνει μια πιο ξεκάθαρη, συγκριτικά διαμορφωμένη άποψη στους εν λόγω πληροφορητές

οδήγησε στη συνδυαστική αξιοποίηση των δύο μεθόδων έρευνας της ποιοτικής και της ποσοτικής.⁵⁰

Η εφαρμογή της εθνογραφικής μεθόδου προϋπέθετε τη σύνταξη κατά περίπτωση ημιδομημένων ερωτηματολογίων που χρησιμοποιήθηκαν ως οδηγοί κατά τη διάρκεια της έρευνας. Η τεχνική της συνέντευξης που ακολουθήθηκε προέβλεπε τη διακριτική προσέγγιση των πληροφορητών που καθόριζαν αρχικά τον χρόνο και τον τόπο της συνάντησης. Η εφαρμογή της «ημικατευθυνόμενης» συνέντευξης στην προσπάθεια προσέγγισης των πληροφορητών αποτέλεσε μια από τις βασικότερες τεχνικές άντλησης του υλικού μελέτης. Μια τέτοιου είδους προσέγγιση προϋποθέτει μια σχέση εμπιστοσύνης και οικειότητας, που καλλιεργείται αφενός με τις επαναλαμβανόμενες συναντήσεις και αφετέρου με τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της προσέγγισης που είναι άμεσα συνυφασμένα με την προσωπικότητα του ερευνητή και την ικανότητά του να ξετυλίγει σταδιακά πτυχές που ενέχουν βαθύτερα νοήματα. Η προσαρμογή της «ημικατευθυνόμενης» συνέντευξης αποδείχτηκε μια δύσκολη διαδικασία, που απαιτούσε την αξιοποίηση πολλών γνωστικών εργαλείων και ικανοτήτων, ώστε να αποκομισθεί η πιο χρήσιμη πληροφορία που θα συνέθετε ένα το δυνατόν κατανοητό και αξιόπιστο ερμηνευτικό κείμενο (Grawitz, 2006:235-338).

Στις πρώτες συναντήσεις με τους εκάστοτε πληροφορητές επιλέχτηκε η τεχνική της «αφηγηματικής συνέντευξης» ελεύθερης ροής, που βασιζόταν σε μια-δυο ερωτήσεις γενικού περιεχομένου⁵¹. Η αφηγηματική συνέντευξη εφαρμόστηκε σταθερά σε όλους τους πληροφορητές στο πρώτο στάδιο της συνέντευξης, ζητώντας τους να απαντήσουν σε ανοιχτές γενικές ερωτήσεις του τύπου: - «μιλήστε μου για τον σύλλογο στον οποίο συμμετέχετε», - «πείτε μου τι ξέρετε για ...;».

Η ανάπτυξη της απάντησής τους και η αξιολόγηση των θεμάτων στα οποία επικεντρώθηκε ο πληροφορητής δρομολογούσε κατόπιν την εφαρμογή της «αμφίδρομης συνέντευξης»⁵², που στις περισσότερες περιπτώσεις, συνδυαστικά πάντα, προσέφερε νέα τεκμήρια και μια βαθύτερη γνώση των πραγμάτων. Ανάλογα με την εστίαση που γινόταν σε διάφορα θέματα, τη γνώση των αντικειμένων και τη σημασία που τους απέδιδε ο πληροφορητής, διαμορφωνόταν ένα «προσωπικό» ημιδομημένο ερωτηματολόγιο, το οποίο χρησίμευε μετέπειτα ως οδηγός στις επόμενες συνεντεύξεις με το ίδιο πρόσωπο. Η παραπάνω τεχνική βοήθησε στη λεπτομερή και σε βάθος διερεύνηση επιμέρους πεδίων και θεμάτων, που είτε δεν είχαν διευκρινιστεί επαρκώς είτε αποσιωπήθηκαν εσκεμμένα κατά το παρελθόν. Ο Thompson επισημαίνει πως κάθε ιστορική πηγή που φτάνει σε μας διαμεσολαβημένη

⁵⁰ Βλ. σχετ. για τις μεθόδους της ποιοτικής ερμηνευτικής προσέγγισης των κοινωνικών φαινομένων Λυδάκη (2001), ενώ για την ποσοτική και ποιοτική προσέγγιση της εμπειρικής έρευνας Σαραφίδου (2011).

⁵¹ Βλ. σχετ. για την τεχνική της συνέντευξης Thompson, ([1978], 2002:273-298).

⁵² Ο Thompson (ό.π., 2002:280), επισημαίνει πως «άλλοι ερευνητές προφορικής ιστορίας που επίσης προτιμούν την αφηγηματική μορφή ανάλυσης υποστήριξαν, αντίθετα, μια μορφή “αμφίδρομης συνέντευξης” που δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα στη συμβολή του ερευνητή και βλέπει ρητά τη συνέντευξη ως προϊόν αμοιβαίας κατασκευής».

από την ανθρώπινη αντίληψη είναι υποκειμενική, και πως μόνο η προφορική πηγή μας επιτρέπει να ανοίξουμε διάλογο με αυτή την υποκειμενικότητα και να φτάσουμε στην κρυμμένη αλήθεια. Η εφαρμογή της τεχνικής της ημιδομημένης συνέντευξης στα πιο ενεργά μέλη των συλλόγων εστιάστηκε στη βιωμένη εμπειρία εντός του χωροχρόνου της συλλογικής δράσης και αποτέλεσε βασικό άξονα διερεύνησης της συλλογικής μνήμης, έτσι όπως αυτή εκφέρεται μέσα από την ανάκληση επιλεκτικών γεγονότων και καταστάσεων που σχετίζονται με το άμεσο παρελθόν του συλλόγου. Η εφαρμογή της «βιογραφικής μεθόδου», (εφαρμόστηκε σε περιορισμένη έκταση και πάντα σε αναζήτηση σχέσεων με τη συλλογική δράση), προκύπτει ως αναγκαία συνθήκη, στην προσπάθεια να καταγραφεί και να ερμηνευτεί το ιδεολογικό υπόβαθρο των ατομικών δράσεων που εκδηλώνονται σε συλλογικό επίπεδο, αναζητώντας τις αιτίες, τις αφορμές και τους διάφορους συσχετισμούς διαμόρφωσης της προσωπικής τους κοσμοθεωρίας (βλ. σχετ. Thompson, 2002, Halbwachs 2013).

Τα δεδομένα που αντλήθηκαν από τις γραπτές πηγές, την επιτόπια παρατήρηση και τις συνεντεύξεις, διαμόρφωσαν τις πρώτες υποθέσεις εργασίας. Η αξιολόγηση των υποθέσεων, η σύγκριση, ο προσδιορισμός υποθέσεων, μαζί με τα νέα ερωτήματα που προέκυψαν, απαίτησαν με τη σειρά τους την επιστροφή στο πεδίο έρευνας, με σκοπό τη συλλογή και ανάλυση νέων στοιχείων στην αναζήτηση νέων δεδομένων που θα οδηγούσαν σε μια ικανοποιητική ερμηνεία.

Οι μεθοδολογικοί προσανατολισμοί σύμφωνα με τον Παπαταξιάρχη (2006), θα πρέπει να προσβλέπουν στην εθνογραφική εμβάθυνση, στο διαφορετικό, και στη σύγκρισή του με το οικείο. Εφόσον η κοινωνικοπολιτισμική πολυπλοκότητα και η αλλαγή αποτελούν σημαντικά πεδία προς διερεύνηση για τις ανθρωπιστικές επιστήμες, αναζητήθηκαν οι δομικές αλλαγές που οδήγησαν στον μετασχηματισμό του ίδιου του πλαισίου λειτουργίας των συλλόγων (Giddens, 2001). Με γνώμονα την παραπάνω αρχή και για να μπορέσουμε να μιλήσουμε για τις επιμέρους αντιλήψεις και τις πολιτισμικές ταυτότητες, έτσι όπως αυτές διαμορφώνονται στον εκάστοτε σύλλογο, πρέπει να κατανοήσουμε τις ομάδες εκ των έσω, καθώς το νόημα ενεργειών, γεγονότων και εννοιών μπορεί να είναι διαφορετικό από άτομο σε άτομο και από ομάδα σε ομάδα ανάλογα με το ιδεολογικό υπόβαθρο. Είναι χαρακτηριστικό πως η κάθε ομάδα προβαίνει στην περιγραφή και στην αξιολόγηση των άλλων ανθρώπων από τη δική της σκοπιά και βάσει των δικών της όρων (βλ. σχετ. Eriksen, 2007:29).

Σημαντικά θέματα προς διερεύνηση επέβαλαν κατά κάποιο τρόπο τις μεθοδολογικές επιλογές που χρησιμοποιήθηκαν. Ζητήματα όπως η υποκειμενική άποψη, η δισημία των λόγων, συμπεριφορές εσωστρέφειας, οι σιωπές και οι βαθύτεροι φόβοι έκθεσης προσωπικών πτυχών, «πληγών», όπως αναφέρθηκαν, και άστοχων ενεργειών ή παρατυπιών, απαίτησαν πολυσχιδείς προσεγγίσεις, και κυρίως τον συνδυασμό της συμμετοχικής παρατήρησης με τη τεχνική της συνέντευξης.

Το ζήτημα της «ανθρωπολογίας οίκου» (Γκέφου Μαδιανού 1998:423, 1999: 355-364), που έχει απασχολήσει τις ανθρωπιστικές επιστήμες κατά το παρελθόν

φαίνεται να άπτεται του αντικειμένου της εργασίας, καθώς ο γράφων - ερευνητής αποτελεί μέρος της ευρύτερης «κοινότητας» των συλλόγων καθώς διδάσκει παραδοσιακούς χορούς σε διαφορετικούς πολιτιστικούς συλλόγους της πόλης⁵³. Επίσης, ο γράφων αποτελεί μέλος της ίδιας της ομάδας που διερευνάται, δηλαδή του συλλόγου της Λούτσας, έχοντας τον ρόλο του χοροδιδασκάλου. Η δυσκολία έγκειται στην «αντικειμενική» θεώρηση και αναπαράσταση των μελετώμενων ομάδων, που επηρεάζεται από την ιδεολογία του παρατηρητή, ο οποίος αντιλαμβάνεται τον εαυτό του στο ίδιο πλαίσιο με το αντικείμενο της παρατήρησής του. Προκύπτει λοιπόν μέσα από τον διπλό ρόλο, ως δρών υποκείμενο και ταυτόχρονα ως μελετητής του ίδιου υποκειμένου – εαυτού, ένας προβληματισμός για την επιχειρούμενη αυταναφορικότητα. Ο Bourdieu (2005:28) θέτει το ερώτημα: «πώς μπορεί να είναι ταυτόχρονα υποκείμενο και αντικείμενο, αυτός που δρα και αυτός που, κατά κάποιον τρόπο, παρακολουθεί τον εαυτό του να δρα;». Η παραπάνω συνθήκη θα μπορούσε να εγείρει ζητήματα ως προς τον βαθμό της αξιόπιστης «υποκειμενικής» ή «αντικειμενικής» θεώρησης του μελετώμενου εαυτού. Κλειδί για την αντιμετώπιση του προβλήματος θεωρώ πως αποτελεί η συγκριτική ανάλυση των επιμέρους πεδίων - των οποίων αποτελώ, επίσης, αναπόσπαστο μέρος - που με οδηγεί στις επισημάνσεις των διαφορών που εντοπίζονται στις επιτελέσεις, στις συμπεριφορές και στους συμβολισμούς. Άλλωστε, στην ανθρωπολογία έχει επισημανθεί η σημασία της εσωτερικής οπτικής (emic view) και δίνεται λόγος στους συντελεστές που βρίσκονται εγγύτερα στις επιτελεστικές πολιτισμικές πρακτικές. Επιπλέον, η εφαρμογή της εθνογραφικής μεθόδου προϋποθέτει τη γνώση, πως η συγγραφή ενός κειμένου δεν είναι η «πραγματικότητα» αλλά μια αναπαράσταση της πραγματικότητας. Εφόσον λοιπόν το κάθε παραγόμενο κείμενο είναι ιστορικά, πολιτικά και επιστημολογικά προσδιορισμένο, η κατάθεση της «προσωπικής» εμπειρίας θεωρούμε πως εμπλουτίζει τα δεδομένα ανάλυσης και τις ερμηνευτικές του δυνατότητες.

⁵³ Η αναγνώριση της ιδιότητάς μου ως χοροδιδασκάλου θεωρώ πως λειτούργησε θετικά ως προς την προσέγγιση των πληροφορητών των άλλων συλλόγων. Ο Δαλκαβούκης (2015:15-26) αναλύει διεξοδικά την ιδιόμορφη συνθήκη του «ανάμεσα» που βιώνει ο εντόπιος εθνογράφος και πώς επιτυγχάνει τη λεγόμενη «διανοητική αποδέσμευση».

Κεφάλαιο 2ο

Οι πολιτιστικοί σύλλογοι της πόλης των Ιωαννίνων κατά τη διάρκεια του 20^{ου} – 21^{ου} αιώνα

Αστική Λαογραφία - Η μελέτη των πολιτιστικών συλλόγων

Η αργοπορημένη στροφή του ενδιαφέροντος της λαογραφίας σε ζητήματα του αστικού χώρου εξηγείται εν μέρει, από την καθυστερημένη εμφάνιση στον ελλαδικό χώρο των χαρακτηριστικών εκείνων που διακρίνουν και διαφοροποιούν το χωριό από την πόλη. Η αντίθεση μεταξύ πόλης και χωριού που εμφανίζεται στην Δυτική Ευρώπη με τη βιομηχανική επανάσταση, στην Ελλάδα άρχισε με αρκετή καθυστέρηση, ουσιαστικά μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο όταν η ελληνική κοινωνία εισήχθη στη βιομηχανική εποχή (Κυριακίδου- Νέστορος, 1989:46-47). «Η “σύγχρονη” ή “αστική” Λαογραφία» αναφέρει ο Λουκάτος (2003:13), «καλλιεργήθηκε ήδη στις ξένες χώρες, αμέσως μόλις ο “λαός” των πόλεων έπαψε να θεωρείται χωριστή συνοικιακή ή εργατική τάξη και οι νέες μορφές της ζωής παρουσίασαν ένα ανακάτεμα συνθηκών και εθίμων, που χαρακτήριζε ολόκληρη την πόλη».

Η επιστήμη της Λαογραφίας είχε αρχικά ως βασικό αντικείμενό της την καταγραφή του «πνευματικού πολιτισμού» (δημοτικά τραγούδια, παραμύθια, παραδόσεις) και την αναγωγή τους στην αρχαιότητα⁵⁴. Οι όποιες λαογραφικές έρευνες γίνονται αρχικά έχουν ως σκοπό να ερμηνεύσουν τον παραδοσιακό πολιτισμό με βάση την καταγωγή των φαινομένων, δηλαδή να αποδείξουν την καταγωγή τους από την ελληνική αρχαιότητα, για να πιστοποιηθεί έτσι η συνέχεια της “παράδοσης” στον

⁵⁴ Ο Λουκάτος (1978:56-65), επισημαίνει πως τα πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση (1830-1850), που χαρακτηρίζεται ως η «άμεση περίοδος της πνευματικής ανασυγκρότησης του ελευθερωμένου τμήματος του ελληνικού έθνους») παρατηρείται η εστίαση του ενδιαφέροντος των λογίων στην επιστημονική προσέγγιση και μελέτη των εθίμων και της γλώσσας του ελληνικού λαού, που είχε ως σκοπό να αντικρούσει τη «θεωρία του Φαλλμεράγερ» και να αποδείξει τη συνέχεια του τοπικού ελληνισμού. Από το 1850 και έπειτα έχουμε μια περίοδο ωριμότερης σκέψης και εργασίας που εστιάζεται στη γλωσσική μελέτη των λαϊκών κειμένων και ιδιαίτερα στην εξέλιξή της. Ο καθηγητής «της Μυθολογίας και της ελληνικής Αρχαιολογίας» στο Πανεπιστήμιο των Αθηνών Νικόλαος Πολίτης (1890-1921), μέσα από τα βιβλία του «έδωσε βαθύτερο επιστημονικό περιεχόμενο στη Λαογραφία και την έκαμε πολύπλευρα ερευνητική... στρέφοντας τα ενδιαφέροντα της Λαογραφίας σε τεχνικά και επαγγελματικά θέματα, με εθνογραφική σπουδαιότητα και βιοτική προσοχή (σπίτι, τροφές, γεωργικός βίος, ποιμενικός, εργατικός, στρατιωτικός, κοινωνική οργάνωση, καλλιτεχνία κτλ.) », ό.π., (1978:67-68). Από το 1918 έως τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο (1944), εξαιρείται ο σημαντικός ρόλος του Λαογραφικού Αρχείου που ιδρύθηκε το 1918 και συνέβαλε στη συστηματική καθοδήγηση και συνεργασία με φορείς και ερευνητές με απώτερο σκοπό την «περισυλλογή, διάσωσιν και έκδοσιν μνημείων του βίου και της γλώσσας του ελληνικού λαού». Το Λαογραφικό Αρχείο έπερασε το 1926 στη δικαιοδοσία της νεοσύστατης Ακαδημίας Αθηνών. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο η Λαογραφία γίνεται ιστορική επιστήμη και εντείνει τις προσπάθειές της για την περισυλλογή του «αφανιζόμενου υλικού» της υπαίθρου, ενώ παράλληλα διερευνά τα θεωρητικά και μεθοδολογικά της εργαλεία μέσα από την επαφή της με αντίστοιχες ανθρωπολογικές και κοινωνικές επιστήμες.

ελληνικό χώρο (Κυριακίδου – Νέστορος, 1989: 95-99). Παρόμοια επισήμανση για τον ρόλο της λαογραφίας γίνεται από τον Νιτσιάκο (2008: 27-32), που αναφέρει πως: «...αυτό που ενδιέφερε δεν ήταν η ένταξη των φαινομένων σε τόπο και χρόνο αλλά η χρήση τους για την απόδειξη μιας γραμμικής και μονοδιάστατης πορείας από ένα απώτατο παρελθόν στο παρόν, χωρίς διακοπές, ρήξεις και αντιφάσεις».

Παρά τις παραπάνω επισημάνσεις όμως ο ιδρυτής της ελληνικής λαογραφικής επιστήμης Νικόλαος Πολίτης (1909:5-18), ήδη από το 1909 έχει ζητήσει τη μελέτη των εθίμων του «στρατιωτικού βίου» και των «βιομηχανικών επιτηδευμάτων» διευρύνοντας το ενδιαφέρον της λαογραφίας σε αστικά θέματα, χωρίς ωστόσο να παρατηρηθεί μια πιο συστηματική στροφή διερεύνησης των παραπάνω θεμάτων.

Η αστική Λαογραφία στην Ελλάδα «πρωτοπήρε ενδιαφέρον» επισημαίνει ο Λουκάτος με τη Μικρασιατική καταστροφή το 1922 και την εγκατάσταση στην πρωτεύουσα μεγάλου ποσοστού προσφύγων. Στα αστικά κέντρα πλέον διαμορφώνονται νέες επαγγελματικές συνθήκες και τρόποι ζωής για τα αστικά και λαϊκά στρώματα που διαβιούν στα όριά τους, δίνοντας το έναυσμα για τη μελέτη νέων λαογραφικών στοιχείων (Λουκάτος, 2003:14).

Παρόλα αυτά η ελληνική λαογραφία αρχίζει να ενδιαφέρεται πιο συστηματικά για τα λαογραφικά φαινόμενα του αστικού χώρου αρκετά χρόνια αργότερα, από τη δεκαετία του 1960, με κύριο εκπρόσωπό της τον λαογράφο Δημήτριο Λουκάτο. Ο Λουκάτος (2003:14), εκδίδει τα *Σύγχρονα Λαογραφικά* όπου μελετά διάφορα κοινωνικά φαινόμενα που λαμβάνουν χώρα στο αστικό κέντρο (καρναβάλια, ποδόσφαιρο, φολκλόρ παραστάσεις, εκλογές κ.ά.) και διάφορες κοινωνικές ομάδες της σύγχρονης κοινωνίας (στρατώνες, οικοτροφεία, επαγγέλματα, φυλακές, και συντεχνίες). Διερευνά επίσης την αναπαραγωγή ή και δημιουργία νέων εθίμων, τους νέους τρόπους ζωής και τη μεταβολή των κοινωνικών σχέσεων και των αντιλήψεων, που διαμορφώνονται τόσο στα αστικά κέντρα όσο και στην ύπαιθρο χώρα. Ο ίδιος κάνει ιδιαίτερη αναφορά στα νέα πεδία έρευνας της Λαογραφίας, τους κρατικούς και θρησκευτικούς οργανισμούς, τους συλλόγους, τα σωματεία, τα κόμματα που, «εμπνέονται ή ενισχύουν για τους σκοπούς των εθιμικά και συμβολικά κίνητρα, που είναι τα ίδια ή υποκατάστατα των παραδοσιακών», για να καταλήξει πως «η λαογραφική διεργασία συνεχίζεται στις λαϊκές ή στις πληθωρικές επαγγελματικές τάξεις, και μέσα στις πόλεις» (Λουκάτος, 1992:294-298).

Στη θεμελίωση της επιστημονικής διερεύνησης αστικών θεμάτων την ίδια σχεδόν περίοδο συμβάλλει και ο Μιχάλης Μερακλής, (1984: 23-30, 1986: 130-143), ο οποίος αναλύει τον «Άνθρωπο της πόλης» και μιλά για μια «Αστική λαογραφία» συνεισφέροντας έτσι στη διαμόρφωση μιας “νέας λαογραφίας” που εστιάζει σε θέματα του αστικού χώρου. Ο Μερακλής αποκαθιστά την άστοχη όπως αναφέρει, εννοιολογική ταύτιση της λέξης λαός, με την αγροτική τάξη που επινοήθηκε αρχικά από τους πρωτοεμπνευστές της επιστήμης της Λαογραφίας και περιόριζε το επιστημονικό της πεδίο, επισημαίνοντας τη στροφή και διεύρυνση των οριζόντων της Λαογραφίας στη μελέτη της πολιτισμικής συμπεριφοράς της αγροτιάς, των αστών και

των εργατών, επαναπροσδιορίζοντας τον «λαό», ως μια πολυταξική και πολυστρωματική έννοια. Στις μελέτες του διευρύνει την έννοια του λαού, που μέχρι τότε σημασιοδοτούσε τον άνθρωπο της υπαίθρου σαν γνήσιο φορέα των παραδόσεων, και διακρίνει έναν νέο τύπο ανθρώπου, τον «*homo urbanus*», υποστηρίζοντας μια νέα λαογραφία που μελετά εκτός από την αγροτική, την εργατική και την αστική τάξη πολυεπίπεδα. Ο Μερακλής (1982:18-24), κατηγοριοποιεί τους συλλόγους σε α) αυτούς που αναπτύχθηκαν κυρίως στα αστικά κέντρα, από τους αριστερούς που είχαν καταφύγει εκεί μετά τα Δεκεμβριανά (1944) και τον Εμφύλιο (1946-1949), και β) εκείνους που δημιουργήθηκαν γύρω στα μέσα της δεκαετίας του '50, μέσα στο κλίμα του αναπτυσσόμενου φολκλορισμού. Ο ίδιος επισημαίνει την αναγκαιότητα μιας συλλογικής έρευνας του φαινομένου αυτού προτείνοντας, εκτός των άλλων, και την καταγραφή των δραστηριοτήτων των συλλόγων.

Στο ίδιο πλαίσιο αναφέρεται και η Άλκη Κυριακίδου Νέστορος (1993:31), η οποία παρότι επισημαίνει την αναγκαιότητα του ιστορικού προσανατολισμού της λαογραφίας, εντούτοις δεν παραλείπει να θεωρεί πως η λαογραφία δεν πρέπει να αποξενωθεί από το βασικό έργο: τη σπουδή του «ζώντος, παρόντος λαού» όπου κι αν βρίσκεται αυτός, όπως κι αν καθορίζεται μέσα στη συγκεκριμένη κάθε φορά ιστορική πραγματικότητα.

Παρά τη στροφή της λαογραφίας σε αστικά θέματα, η εστίαση των μελετών στους πολιτιστικούς συλλόγους είναι περιορισμένη, γεγονός που επισημαίνεται από τον Μερακλή, (1979: 34), που κάνει λόγο για την έλλειψη μελετών στο χώρο των λαογραφικών αλλά και ευρύτερα κοινωνικών και πολιτισμικών σπουδών που θα μπορούσαν να μας παρέχουν γνώσεις για τα αίτια σύστασής τους, για τη δομή, τη λειτουργία και τις ευρύτερες συνθήκες διαμόρφωσής τους. Η απουσία εθνογραφικών μελετών για τους συλλόγους επισημαίνεται επίσης από αρκετούς κοινωνικούς επιστήμονες και συσχετίζεται με την καθυστερημένη συστηματική μελέτη των φαινομένων του αστικού κέντρου (βλ. σχετ. Τσουγιόπουλος, 1984, και Τσοκόπουλος 1984).

Οι πρώτες συστηματικές μελέτες των πολιτιστικών συλλόγων στον ελλαδικό χώρο, γίνονται από τη δεκαετία του 1980, και αφορούν διαφορετικά πεδία διερεύνησης⁵⁵. Η μελέτη των συλλόγων παρατηρεί ο Πανόπουλος (2006: 88), συσχετίστηκε με ορισμένα χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας και ιδιαίτερα τη μετανάστευση, την αστικοποίηση, την αλλαγή της θέσης της Ελλάδας στο διεθνές οικονομικοκοινωνικό περιβάλλον και με το ζήτημα των σχέσεων, των συνεχειών ή των τομών, μεταξύ του αγροτικού και του αστικού χώρου, καθώς επίσης με τα

⁵⁵ Θα πρέπει να αναφέρουμε πως οι σύλλογοι έχουν απασχολήσει τη διεθνή έρευνα ήδη από τη δεκαετία του '50, (βλ. σχετ. Bausinger 1959, Anderson 1959, Kerri 1976). Η Κακάμπουρα (1999: 2) αναφέρεται επιγραμματικά στο συγγραφικό έργο του Λαογράφου W. Bruckner (1966) ο οποίος «συνδέει την παρουσία των πολυπληθών συλλόγων στη χώρα του με τον φολκλορισμό», καθώς και του R. Basham (1978) ο οποίος «τονίζει τη σημασία των τοπικών συλλόγων ως μηχανισμών προσαρμογής των εσωτερικών μεταναστών στο αστικό περιβάλλον».

ευρύτερα ζητήματα του κοινωνικού μετασχηματισμού και των πολιτισμικών συνιστωσών της πολιτικής δράσης και εκπροσώπησης.

Στην ανθρωπολογική εργασία της Sutton (1978), παρατηρούμε πως επικεντρώνεται στη διερεύνηση του ρόλου των συλλόγων ως μηχανισμών εθνικής προσαρμογής και αναδεικνύει την προσπάθεια των πιο ενεργών υποκειμένων (προέδρων, μελών), που απολαμβάνουν κοινωνική, επαγγελματική, οικονομική καταξίωση, οι οποίοι δραστηριοποιούνται με σκοπό τη βελτίωση των συνθηκών ζωής των κοινοτήτων που εκπροσωπούν.

Αρκετά χρόνια αργότερα διοργανώνεται συνέδριο από τον Δήμο Κόνιτσας επιχειρώντας την επιστημονική προσέγγιση των πρακτικών και «χρήσεων» του λαϊκού πολιτισμού, αναδεικνύοντας έμμεσα την ανάγκη προσέγγισης και μελέτης των πολιτιστικών φορέων που διαχειρίζονται διάφορα στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού. Η έκδοση “Χορός και Κοινωνία” του Πνευματικού Κέντρου Δήμου Κόνιτσας (1994) συμπεριλαμβάνει άρθρα διαφόρων επιστημόνων, όπου αναλύονται θέματα που άπτονται της δραστηριότητας των πολιτιστικών συλλόγων (χορός, αυτοσχεδιασμός, ενδυμασία, διδασκαλία των χορών, η χρήση της παράδοσης, παράδοση και αναπαράσταση, χορευτικοί όμιλοι), με στόχο, όπως επισημαίνεται στον πρόλογο της έκδοσης, «την αξιοποίηση της επιστημονικής γνώσης όσον αφορά στην πολιτιστική κληρονομιά και στη διαμόρφωση μιας υποδομής για πιο ουσιαστικές και πιο έγκυρες “χρήσεις” της».

Ο Πανόπουλος (2006:87-101), μελετά τις δράσεις του Συλλόγου στο Φιλώτι της Νάξου και αναζητά τις πολιτικές διαστάσεις των πρακτικών αναβίωσης. Η μελέτη εστιάζεται στο «Χορό του Συλλόγου», που αποτελεί την σημαντικότερη εκδήλωσή του και προσπαθεί να δείξει πως «βασικό ζήτημα τέτοιου είδους εκδηλώσεων δεν είναι τόσο η συμβολική κατασκευή της εντοπιότητας, όσο εκείνο των πολιτισμικών συνιστωσών της πολιτικής δράσης». Ο ίδιος συγγραφέας εξετάζει σε άλλο άρθρο ορισμένους από τους τρόπους με τους οποίους οι ποικίλες πρακτικές αναβίωσης της τοπικής «παράδοσης», διαμεσολαβούμενες από τις έμφυλες πολιτισμικές επιτελέσεις, αναδεικνύονται σε πλαίσια αναδιαπραγμάτευσης του πολιτισμικού περιεχομένου της εντοπιότητας. Μέσα από μια εθνογραφική περιγραφή ορισμένων πρακτικών αναδεικνύει την ύπαρξη μιας διαφορετικής χρονικότητας, που αντιπαρατίθεται στην κατευθυνόμενη οργάνωση των πολιτισμικών επιτελέσεων (Πανόπουλος, 2003:205-225).

Η Ρέα Κακάμπουρα (1999), μελετώντας του συλλόγους της Κόνιτσας που ιδρύονται στην Αθήνα, μας παρέχει την πρώτη συστηματική μελέτη διερεύνησής τους, καθώς αξιοποιεί συνδυαστικά σύγχρονες μεθοδολογικές προσεγγίσεις, δίνοντάς μας έτσι την ευκαιρία κατανόησης της διαμόρφωσης και συμπεριφοράς του εξαστισμένου αγροτικού πληθυσμού της Κόνιτσας. Η ίδια συγγραφέας διερευνώντας διάφορα ζητήματα που σχετίζονται με τη δράση διαφόρων συλλόγων μας παρέχει αρκετά άρθρα μελέτες (βλ. σχετ. βιβλιογραφία) που εμπλουτίζουν τη γνώση μας γύρω από

την παρουσία και τη συμβολή τους στην αναβίωση του λαϊκού πολιτισμό στα αστικά κέντρα.

Σε μια άλλη επίσης αξιόλογη μελέτη η Σιδερί (2003:51), διερευνά τον ρόλο του Συλλόγου Μικρασιατών “Η Ανατολή”, στη συγκρότηση της ελληνικής ταυτότητας στη Μικρά Ασία, αξιοποιώντας ένα πλήθος πηγών από περιοδικά, επιστολές, ομιλίες και έργα μελών του συλλόγου. Η συγγραφέας μας παρέχει χρήσιμες πληροφορίες για την ιστορική διαμόρφωση των συλλόγων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, και ερμηνεύει τον τρόπο με τον οποίο ο σύλλογος προβάλλει θέσεις για την ταυτότητα των μικρασιατικών πληθυσμών και «κατασκευάζει» αντιλήψεις ετερότητας βασισμένες σε κριτήρια πολιτισμικά που ανάγονται τελικά σε εθνικά. Η εργασία όπως σχετικά αναφέρεται: «εντάσσεται στο πλαίσιο μιας προσπάθειας κατανόησης της δυναμικής του ελληνικού εθνικιστικού Λόγου και της διαδικασίας συγκρότησης της ελληνικής εθνικής ταυτότητας».

Παρατηρούμε επίσης, πως αρκετές μελέτες τα μεταγενέστερα χρόνια εστιάζουν στις χορευτικές πρακτικές προσεγγίζοντας τις χορευτικές επιτελέσεις ως κοινωνικό γεγονός που παράγει συγκεκριμένα νοήματα.⁵⁶ Η μελέτη των χορευτικών επιτελέσεων προκύπτει ως μια αναγκαία συνθήκη κατανόησης της πολιτισμικής διαδικασίας σε τοπικό επίπεδο, καθώς αποτελεί μία από τις βασικότερες μορφές δράσης των συλλόγων. Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένες μελέτες οι οποίες θεωρούμε πως παρέχουν επιμέρους ερμηνείες και σημαντικά συμπεράσματα σε θέματα που άπτονται των δράσεων των συλλόγων.⁵⁷

⁵⁶ Η θεωρία της παραστασιακής επιτέλεσης, όπως έχουν υποστηρίξει οι Turner (1987) και Goffman (2006), βασίζεται στη μεταφορά ότι το κοινωνικό μπορεί να εξεταστεί με όρους παραστασιακής ανά-λυσης.

⁵⁷ Κάβουρας, Π. (1996). Το καρπάθικο γλέντι ως τελετουργία και παράσταση: μια κριτική ανθρωπολογική προσέγγιση του συμβολισμού των παραδοσιακών τελεστικών τεχνών. Στο *Λαϊκά δρώμενα: παλιές μορφές και σύγχρονες εκφράσεις - Πρακτικά Α' Συνεδρίου* (σελ. 65-81). Αθήνα: Υπ. Πολιτισμού Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού.

Σαχινίδης, Κ. (1995). *Η κοινωνική λειτουργία του παραδοσιακού χορού στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, το παράδειγμα του νομού Μαγνησίας*. Δημοσιευμένη διδακτορική διατριβή. Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Manos, I. (2002). *Visualizing culturedemonstrating identity*. Unpublished doctoral dissertation. Hamburg: Hamburg Universität.

Λουτζάκη, Ρ. (2004). Επιτελεστικές διαδικασίες και χορευτικές στρατηγικές στη μορφοποίηση της χορευτικής ταυτότητας. Στο *Χορευτικά Ετερόκλητα* (σελ. 111-138). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παπαπαύλου, Μ. (2004α). Ανθρωπολογική αντιπρόταση: Ο χορός ως πολιτισμική διαδικασία. *Αρχαιολογία, τέχνες. Ο χορός στα νεότερα χρόνια. Εθνογραφία*, 92, 11-16.

Παπαπαύλου, Μ. (2004β). Κουλτούρα, αισθητική και η παραστασιακή επιτέλεση της Τσιγγάνικης ταυτότητας μέσα από το φλαμένκο της Ανδαλουσίας. Στο *Χορευτικά Ετερόκλητα*

Παπακώστας, Χ. (2007). *Χορευτική – Μουσική ταυτότητα και Ετερότητα: Η περίπτωση των Ρομά της Ηράκλειας του νομού Σερρών*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Το κοινωνικό πλαίσιο διαμόρφωσης των συλλόγων (19^{ος} - 21^{ος} αιώνας) - Αστικοποίηση, ιδεολογικά ρεύματα, δημογραφικές και οικιστικές μεταβολές της πόλης

Ο θεσμός των συλλόγων έχει τις ρίζες του στη Δύση του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα, σε μια εποχή σημαντικών κοινωνικών αλλαγών και μετασχηματισμών στο επίπεδο της κοινωνίας και της ιδεολογίας. Σύμφωνα με την Eisenberg (1993:151-179), στην Ευρώπη αναπτύχθηκαν συσσωματώσεις που επιδίωκαν συγκεκριμένους κοινωνικούς και πολιτιστικούς σκοπούς, στις οποίες συμμετείχαν κυρίως ακαδημαϊκοί, έμποροι, τραπεζίτες, γιατροί και δικηγόροι. Τέτοιου είδους συσσωματώσεις ήταν τα Clubs της Γαλλίας και της Αγγλίας και τα Vereiη της Γερμανίας, που αποτελούσαν κατ'αντιστοιχία οργανώσεις καλλιτεχνικού, επιστημονικού και εκπαιδευτικού χαρακτήρα, αντιπροσωπεύοντας ταυτόχρονα το αίτημα της αστικής τάξης για χειραφέτηση.

Το 1861 ιδρύεται ο πρώτος σύλλογος στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, ο Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως κατά το πρότυπο των Ακαδημιών της Δυτικής Ευρώπης. Η διαμορφούμενη αστική τάξη της πόλης επηρεασμένη από το ιδεολογικό πνεύμα του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού αλλά και του προεπαναστατικού Νεοελληνικού Διαφωτισμού, συστήνει εκπαιδευτικούς συλλόγους με σκοπό την καλλιέργεια του μορφωτικού επιπέδου των μελών τους⁵⁸. η Κακάμπουρα (2014:463) αναφέρει σχετικά με το ρόλο του παροικιακού Ελληνισμού στη δημιουργία των συλλόγων:

«τοπικοί σύλλογοι και αδελφότητες ιδρύονται από το 19^ο αιώνα πρωτίστως από τον παροικιακό ελληνισμό που άκμαζε στην Κωνσταντινούπολη, στην Αίγυπτο, στην Αμερική, στις Παραδουνάβιες χώρες, αλλά και στην ελεύθερη Ελλάδα».

Καθοριστικό ρόλο στην ίδρυσή του είχε ο ιατροφιλόσοφος Ηρακλής Βασιιάδης που επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη το 1859, όταν ολοκλήρωσε τις σπουδές του στο εξωτερικό (Γαλλία, Γερμανία). Ο σύλλογος αναπτύσσει έντονες πνευματικές και πολιτιστικές δραστηριότητες στην Πόλη, έχοντας ως βασικούς σκοπούς την προαγωγή των γραμμάτων, των τεχνών και την πνευματική καλλιέργεια των μελών του. Χαρακτηριστικό είναι πως στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού του προγράμματος συμπεριλαμβάνονται και φιλόμουσες δραστηριότητες, ενώ θεωρείται πως η σύστασή του έδωσε το έναυσμα για την ίδρυση ογδόντα δύο (82) συνολικά συλλόγων⁵⁹.

⁵⁸ Βλ. σχετ. Λαμπρίδης, (1889, Μελ. Α'), Σταύρου, (1975 : 419-432). Ο Βασιιάδης, όπως αναφέρει ο Σταύρου, πρωτοστάτησε στην ίδρυση και άλλων συλλόγων της Κωνσταντινούπολης όπως τον «Ηπειρωτικό Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο», τον «Θρακικό Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο», και τον «Σύλλογο Γυναικείας Παιδείσεως».

⁵⁹ Βλ. σχετ. Λαμπρίδης (1889), Μπέτης (1984), Βακαλόπουλος (1992), Κακάμπουρα (1999).

Το παραπάνω ιδεολογικό ρεύμα που επηρέασε τη σύσταση και λειτουργία των συλλόγων στην Κωνσταντινούπολη ενισχύθηκε στο πλαίσιο της δεύτερης περιόδου μεταρρυθμίσεων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που άρχισε να ισχύει με αυτοκρατορικό διάταγμα το 1856, όταν παραχωρήθηκαν δικαιώματα ισονομίας και ισοπολιτείας στους υπηκόους, με αποτέλεσμα να αναπτυχθεί μια πρωτόγνωρη πνευματική κίνηση (Σιδερί, 2003). Από την ψήφιση των μεταρρυθμίσεων μέχρι και τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877-1878 παρατηρείται μια πρωτοφανής, για τα δεδομένα της εποχής, κίνηση ίδρυσης πολλών συλλόγων, «αρχικά σε μεγάλες πόλεις και αργότερα σε μικρότερες, [που] από την εποχή αυτή, περιγράφηκε με τον όρο “συλλογομανία”, με αποτέλεσμα η εποχή αυτή να χαρακτηριστεί ως “εποχή συλλόγων”» (Σιδερί 2003: 51, Κουμανούδης 1980: 943).

Η επικοινωνία σημαντικών ανθρώπων του πνεύματος, των επιστημών αλλά και εμπόρων με τη Δύση και η αφομοίωση των δυτικών προτύπων σε συνδυασμό με τις μεταρρυθμίσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία με τα προνόμια που δόθηκαν στους μη μουσουλμανικούς πληθυσμούς αποτέλεσαν τους σημαντικότερους παράγοντες διαμόρφωσης των συλλόγων τη συγκεκριμένη περίοδο.

Σχεδόν την ίδια περίοδο ιδρύονται στην Αθήνα οι πρώτοι σύλλογοι του ελληνικού κράτους: ο «Παρνασσός» (1865), η «Εταιρεία Φίλων του Λαού» (1865), του «Βύρωνα» (1868), ο «Σύλλογος προς διάδοσιν των ελληνικών γραμμάτων» (1869), καθώς και σύλλογοι σε κοινότητες ομογενών της Ευρώπης. Οι συγκεκριμένοι σύλλογοι αναπτύσσουν δράσεις που αποσκοπούν στην πνευματική καλλιέργεια των μελών τους με απώτερο σκοπό την εθνική αναγέννηση των υπόδουλων Ελλήνων. Θα πρέπει να θεωρήσουμε την ίδρυση του Λυκείου Ελληνίδων Αθηνών το 1911, ως την αφετηρία ίδρυσης συλλόγων με κυρίαρχη δραστηριότητα και σκοπό τη «διατήρηση» και αναβίωση των εθνικών παραδόσεων.

Η μεταβαλλόμενη κοινωνική πραγματικότητα στον ελλαδικό χώρο και τα νέα ιδεολογικά ρεύματα που την επηρεάζουν καθ' όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα διαμορφώνουν ένα νέο πλαίσιο μέσα στο οποίο ιδρύονται και λειτουργούν οι συγκεκριμένοι πολιτιστικοί φορείς. Η εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση που επιβλήθηκαν από τις δυσχερείς οικονομικές συνθήκες στην ύπαιθρο, το ρεύμα της νεωτερικότητας και η τάση για φολκλόρ αναπαραστάσεις στα αστικά κέντρα, οι εκάστοτε πολιτικές των κυβερνήσεων για τον λαϊκό πολιτισμό αποτελούν τους σημαντικότερους κοινωνικούς και ιδεολογικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση των συγκεκριμένων πολιτιστικών φορέων.

Η μετακίνηση ανθρώπων από την ύπαιθρο στα αστικά κέντρα δεν είναι πρωτόγνωρο φαινόμενο, καθώς στον ευρύτερο χώρο της Ευρώπης παρατηρείται από την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης, η οποία ξεκίνησε στην Αγγλία στα μέσα του 18^{ου} και εδραιώθηκε στην υπόλοιπη Ευρώπη και στην Αμερική κατά τον 19ο (Gross, 2003: 72-77).

Οι διαμορφούμενες κοινωνικές συνθήκες από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα επηρέασαν πολυεπίπεδα την πολιτισμική έκφραση των «λαϊκών» στρωμάτων που μετοίκησαν στα μεγάλα αστικά κέντρα. Πιο συγκεκριμένα, η αστικοποίηση αποτέλεσε ένα σημαντικό κοινωνικό φαινόμενο που επηρέασε το κοινωνικό γίνεσθαι σε πανελλήνια κλίμακα, δρομολογώντας σημαντικές πολιτισμικές αλλαγές την περίοδο του Μεσοπολέμου και ιδιαίτερα την περίοδο μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο.

Αλλά ποιοι λόγοι, ποια κοινωνικά φαινόμενα και σε ποιο βαθμό συνετέλεσαν στη ραγδαία αστικοποίηση του αγροτικού πληθυσμού στην ελληνική επικράτεια;

Στον ελλαδικό χώρο παρατηρείται πως συνολικά από το 1920 έως το 2000 το ποσοστό του αστικού πληθυσμού αυξήθηκε από 23% σε 73%, ενώ το ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού μειώθηκε από 62% σε 27%. Η εγκατάσταση ενός μεγάλου ποσοστού προσφύγων (υπολογίζεται σε 1,5 εκατομμύριο πρόσφυγες) από τη Μικρά Ασία, τον Πόντο και την Καππαδοκία στα μεγάλα αστικά κέντρα και η αγροτική μεταρρύθμιση που ξεκίνησε το 1917 και αποδυνάμωσε τον πρωτογενή τομέα της κτηνοτροφίας της υπαίθρου, αποτέλεσαν τους σημαντικότερους παράγοντες που ώθησαν το μεγαλύτερο μέρος του αγροτικού πληθυσμού στα αστικά κέντρα κατά την περίοδο του μεσοπολέμου⁶⁰. Η αστικοποίηση της Ελλάδας μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο χαρακτηρίζεται από τη μετακίνηση μεγάλου ποσοστού του πληθυσμού της χώρας από τους περιφερειακούς νομούς της προς την Αθήνα, που αύξησε κατά 82% τον πληθυσμό της και τη Θεσσαλονίκη, που αύξησε κατά 93% αντίστοιχα τον πληθυσμό της, ενώ παρατηρείται σημαντική αύξηση του πληθυσμού των μεγαλύτερων αστικών κέντρων της χώρας (Πολύζος, 2011: 96-104).

Το φαινόμενο, βέβαια, της αστικοποίησης στον ελλαδικό χώρο είναι συστηματικά μελετημένο από την ακαδημαϊκή κοινότητα⁶¹ και δεν θα μας απασχολήσει εδώ. Αντίθετα, θα επικεντρωθούμε στις εξελίξεις της αστικοποίησης στην πόλη των Ιωαννίνων και την ευρύτερη ενδοχώρα της.

Η ένταση και η έκταση του φαινομένου της εσωτερικής μετανάστευσης όμως δεν ήταν κάτι πρωτόγνωρο για την πόλη των Ιωαννίνων, καθώς η εισροή πληθυσμιακών ομάδων από την ύπαιθρο του ορεινού χώρου φαίνεται να είναι συνεχής στη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα και επιβλήθηκε κάθε φορά κάτω από διαφορετικές ιστορικές συνθήκες (Ρόκου, 2004:153).

⁶⁰ Βλ. σχετ. Νιτσιάκος (1987:277-288). Ο Καραβίδας (1931: 58-63) εντάσσει επίσης το φαινόμενο της εγκατάστασης των ποιμενικών πληθυσμών στα χειμαδιά στη γενικότερη προβληματική για το μέλλον των τσελιγκάτων στην Ελλάδα, κάτι που επισημαίνει και ο Δαμιανάκος ([1996], 2002:211), οποίος αναφέρει: «Ωστόσο, η παρακμή του (Τσελιγκάτο) είναι ακάθεκτη μετά την ίδρυση των βαλκανικών κρατών-εθνών που όρθωσαν σοβαρά εμπόδια στις μετακινήσεις των κοπαδιών και των ανθρώπων και ιδίως μετά την εξάρθρωση του τσιφλικιού, το οργανικό συμπλήρωμα του τσελιγκάτου, και την κατάτμηση της γης που ακολούθησε την αγροτική μεταρρύθμιση».

⁶¹ (Βλ. ενδεικτικά Καρύδης Δ.Ν., (1988), και Κοτζαμάνης Β., Μαράτου - Αλιμπραντή Λ., (επιμέλεια) (1994).

Με βάση τα αποτελέσματα της προσωρινής καταμέτρησης των κατοίκων των Νέων Επαρχιών, η οποία διενεργήθηκε κατά το 1913, η πόλη των Ιωαννίνων είχε 16.804 κατοίκους χωρίς όμως να γίνεται διαχωρισμός μεταξύ Χριστιανών, Μουσουλμάνων και Εβραίων, (Φ.Ε.Κ. 112, τ. Α, σ. 830). Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία ο πληθυσμός της πόλης των Ιωαννίνων καθ' όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα αυξάνει σταδιακά και με γρηγορότερους ρυθμούς τα μεταπολεμικά χρόνια, γεγονός που αποδεικνύει τη ραγδαία μετακίνηση πληθυσμιακών ομάδων από την ύπαιθρο στην πόλη των Ιωαννίνων.

Πίνακας 1. Ο πληθυσμός της πόλης τον 20^ο αιώνα⁶²

Έτος απογραφής	1913	1920	1928	1940	1951	1961	1971	1981	1991	2001
Πληθυσμός	16.804	20.765	20.485	21.877	32.315	34.997	40.130	44.829	56.685	61.629

Η ανάγκη για στέγαση στην πόλη τα μεταπολεμικά χρόνια αυξάνεται συνεχώς, καθώς δύο δεκαετίες σχεδόν αργότερα, το 1964, ιδρύεται το Πανεπιστήμιο των Ιωαννίνων και πολλοί νέοι φοιτητές που σπουδάζουν στις υπάρχουσες σχολές αναζητούν χώρο κατοικίας. Οι πολυκατοικίες που χτίζονται τα μεταπολεμικά χρόνια έρχονται να καλύψουν την ανάγκη της στέγασης όλων αυτών των ανθρώπων. Η ραγδαία οικοδόμηση έχει ως αποτέλεσμα τη μεταβολή της προϋπάρχουσας οικιστικής δομής της πόλης, καθώς γκρεμίζονται παλιές μονοκατοικίες και χτίζονται νέες πολυκατοικίες με αποτέλεσμα να πυκνοκατοικηθεί το κέντρο της πόλης και να αλλάξει τόσο η μορφή όσο και η πληθυσμιακή σύνθεση της κάθε γειτονιάς.

Αλλά ας δούμε πιο αναλυτικά πως οι παραπάνω πληθυσμιακές μετακινήσεις επηρεάζουν τη σύσταση και την ταυτότητα των συνοικιών της πόλης. Οι συνοικίες της πόλης κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας διαμορφώνουν την ταυτότητά τους με βάση το θρήσκευμα των ανθρώπων που κατοικούν στα όριά της. Ο Σαλαμάγκας (1993:60), μας δίνει μια πρώτη αναφορά για τις συνοικίες της πόλης των Γιαννίνων την περίοδο 1430- 1600 όπου διακρίνεται ο σαφής διαχωρισμός τους

⁶² Στοιχεία συστάσεως και εξελίξεως των Δήμων και Κοινοτήτων, (1962:9). Ωστόσο ο Δαμιανάκος ([1996], 2002:48-49), επισημαίνει την αδυναμία της Ε.Σ.Υ.Ε. να δώσει έγκυρα και αξιόπιστα αποτελέσματα καταμέτρησης του πληθυσμού, αναφέροντας ως χαρακτηριστικό παράδειγμα την καταμέτρηση του πληθυσμού των αγροτικών κοινοτήτων: «ποια μπορεί να είναι η αξιοπιστία των αριθμών που δείχνουν μια υποχώρηση της αγροτικής εξόδου κατά τη δεκαετία 1971-1981 σε ορισμένους νομούς (ή ακόμη και μια δημογραφική ανάκαμψη), όταν γνωρίζουμε ότι, τη μέρα της απογραφής, πολλές εκατοντάδες κατοίκων της πόλης καταφθάνουν με ναυλωμένα πούλμαν στο χωριό από όπου κατάγονται, για να απογραφούν επί τόπου;»

με κριτήριο τη θρησκευτική τους ταυτότητα: «Στην περιοχή των Γιαννίνων, αυτά τα χρόνια, συνυπήρχαν στην πραγματικότητα δυο χωριστές πολιτείες: Το Κάστρο με τους Καστρινούς, τους κλεισμένους μέσα από τα τείχη του, και το Βαρόσι, και η έξω πόλη, που μπορούμε κι αυτή να τη χωρίσουμε σε τρεις τομείς. Τους Τούρκους που είχαν εγκατασταθεί στις περιοχές γύρω από το Μπαϊρακλή –τζαμί, την Καλούτσια (οδός 21 Φεβρουαρίου), το Ναμαζγκιάχ (το σημερινό μισοφτιαγμένο Διοικητήριο), και συνέχεια τις ποδιές της δυτικής λοφοσειράς, στις – αργότερα – συνοικίες Σιαμσιατμά (Σιέμισι - εντίν), Ντεντερούτσι (Ντεντέ – Ουρούτς), Σαβατιέ (Ζεβαϊτιέ, το σημερινό Γηροκομείο), όπου είχαν χτίσει και τα ομώνυμα τζαμιά τους, τους Χριστιανούς που από παλαιότατα (πριν ακόμα κι' από τον 14^ο αιώνα) κατοικούσαν τις αρχαιότερες συνοικίες Λειβαδιώτη, Αγίου Αθανασίου (Μητρόπολης), Πλιθοκοπειό, Λιθαρίτσια, κι αργότερα Τσουκαλά, Τσιγαρά κ.ά., και τους Εβραίους, που, ίσως κι από τον 11^ο ακόμα αιώνα κατοικούσαν στις γύρω από το Κάστρο συνοικίες της Μικρής και Μεγάλης Ρούγας».

Σύμφωνα με τον Κουλίδα (2010: 41-206), ο βασικός οικιστικός ιστός της πόλης, (προφανώς αναφέρεται στα μεταγενέστερα χρόνια, καθώς συμπεριλαμβάνονται και συνοικίες που δεν αναφέρονται στα μέσα του 16^{ου} αιώνα) αναπτύσσεται σε συνολικά 22 συνοικίες από Α' το Κάστρο – φρούριο που περιελάμβανε τις συνοικίες: 1) Ασλάν Πασά, 2) Τζελαλή Πασά, και 2β) Μπαλήκ Ετ Χουντά, Β) Τα προάστια του στενού επιπέδου ή Κάτω Πόλη με τις συνοικίες 1) Κανλί Τσεσμέ ή Καλούτσια, 2) Αι Γιάννης Μπουνίλας, 3) Πλιθοκοπειό ή Τσιεκούρ, 4) Μεχμέτ Αγά ή Πλατεία, 5) Ιμπραήμ Πασά, 6) Μπαχράμ Πασά ή Λιάμ, 7) Καμάρες, 8) Τσιγαρά ή Ομέρ Μπέη, 9) Μητροπόλεως ή Αγίου Αθανασίου, 10) Τα(ζ)ουκαλά, 11) Σιαράβα ή Λεύκα, 12) Λειβαδιώτη, 13) Βακούφι, 14) Εβραϊκές, 15) Λακκώματα ή Γενί Μαχαλές, 16) Λούτσα (η) (Κάτω) ή Μεγάλη & Οσμάν Τσιαούς, 17) Λούτσα (η) Άνω ή Μικρή & Πέρα και Ισούφ Αγά, 18) Ναμάζ Γκιάχ & Χαιρεντίν Πασά, 19) Εμίρ Μεϊντάν ή Μιρ το Σιάδ και Πλατεία Πάργης, 20) Σιέμ – Σιε – Ντίν, 21) Ντεντέ Ουρούτς, 22) Ζεβαδιέ ή Σαβ(β)αντιέ.

Δέκα χρόνια μετά την απελευθέρωση της πόλης των Γιαννίνων υπογράφεται το 1923 η συνθήκη της Λωζάννης, που μεταξύ των άλλων προβλέπει την ανταλλαγή των μουσουλμανικών και χριστιανικών πληθυσμών μεταξύ των Ελλάδας και Τουρκίας. Η παραπάνω ιστορική συνθήκη ουσιαστικά «ομογενοποιεί» την πόλη ως προς το θρήσκευμα, καθώς ο μουσουλμανικός πληθυσμός εγκαταλείπει την πόλη. Με την απελευθέρωση των Ιωαννίνων και την ένταξη της πόλης στο ελληνικό κράτος αλλάζει και η επίσημη ονοματολογία των χριστιανικών συνοικιών που υιοθετήθηκε από το οθωμανικό κράτος και γινόταν με βάση την ονομασία της εκκλησίας της κάθε συνοικίας.

Η πολιτισμική ταυτότητα της κάθε γειτονιάς έως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα καθοριζόταν από οικονομικούς και ιστορικούς παράγοντες. Η Ρόκου (2004: 135-136), διερευνώντας την κοινωνική ζωή των κατοίκων στις συνοικίες (Σιαράβα, Λειβαδιώτικα) πριν τον πόλεμο, διαπιστώνει πώς αυτή οργανώνεται γύρω από συγκεκριμένο χώρο κατοικίας, όπου αναπτύσσονται παράλληλα γύρω από αυτόν η

κύρια εργασία, η οικογενειακή ζωή, η ψυχαγωγία. Η διαπίστωση της Ρόκου δεν φαίνεται να ισχύει για τις νέες γειτονιές που αναπτύσσονται περιμετρικά του ιστορικού κέντρου της πόλης (βλ. σχετ. Κεφ. την Περίπτωση της συνοικίας Πέρα Λούτσας).

Κατά την περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου οι Εβραίοι της πόλης εκτοπίζονται βίβια από τις ναζιστικές δυνάμεις Κατοχής με αποτέλεσμα η θρησκεία να παύει πλέον να προσδιορίζει την κάθε συνοικία, να παραμένει ωστόσο ως προσδιοριστικός όρος ταυτοτικής αναφοράς, (π.χ. εβραϊκή συνοικία).

Την περίοδο του Μεσοπολέμου η ταυτότητα καταγωγής των κατοίκων της κάθε συνοικίας δεν αποτελεί διακριτό στοιχείο προσδιορισμού και αυστηρής οριοθέτησής τους, καθώς η πληθυσμιακή ώσμωση των συνοικιών της πόλης τη συγκεκριμένη περίοδο δεν επιτρέπει μια ασφαλή διάκριση με βάση το παραπάνω κριτήριο, παρότι οι συνοικίες του Κάστρου, Σιαράβα, Λειβαδιώτικα, Μητρόπολης θεωρούνται ως αμιγώς γιαννιώτικες συνοικίες.

Οι παραπάνω συνοικίες υφίστανται κι αυτές με τη σειρά τους μεταβολές στον οικιστικό και περιβάλλοντα χώρο τους στο πέρασμα των χρόνων. Τα όρια της πόλης μεταβάλλονται τα μεταγενέστερα χρόνια, καθώς τα Ζευγάρια (δυτικά), Καλούτσιανη (νότια), Γάλατα (βόρεια) και το Κάστρο (ανατολικά) παύουν να την οριοθετούν.⁶³

«Η δημογραφική μεταβολή που γνώρισαν τα Γιάννινα τα μεταπολεμικά χρόνια», αναφέρει η Ρόκου (2004: 153), «δεν είναι πρωτόγνωρη για την ιστορία της πόλης, καθώς η διαρκής τροφοδοσία της πόλης με πληθυσμό που προέρχεται από τις μικρές πόλεις και την ύπαιθρο του ορεινού χώρου είναι ένα φαινόμενο που παρατηρείται σε ένα μεγάλο βάθος χρόνου και το επέβαλλαν κάθε φορά διαφορετικές ιστορικές συνθήκες».

Βέβαια, η ένταση και η έκταση του φαινομένου της εσωτερικής μετανάστευσης διαφέρει στο πέρασμα των χρόνων. Η οικονομική και κοινωνική οργάνωση της πόλης των Γιαννίνων έως την περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου μας επιτρέπει να εντοπίσουμε το πλαίσιο στο οποίο συγκροτείται και η πολιτισμική έκφραση των Γιαννιωτών.

Η ενδοχώρα και ιδιαίτερα η πόλη των Ιωαννίνων επηρεάζεται από το προσφυγικό ρεύμα και την εγκατάσταση σε διάφορες περιοχές, προσφύγων που μεταβάλλουν τη δημογραφία της πόλης. Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή δημιουργούνται νέοι οικισμοί στα όρια της πόλης (Κολχίδος, Μάτσικας) και εκτός

⁶³ Τα οικιστικά όρια της πόλης επεκτείνονται με γρήγορους ρυθμούς τα μεταπολεμικά χρόνια, καθώς ενσωματώνονται διοικητικά στον Δήμο Ιωαννιτών με το σχέδιο Καποδίστριας (που εφαρμόστηκε με το νόμο 2539/1997 και ίσχυσε έως το 2010) τα δημοτικά διαμερίσματα Εξοχής, Μαρμάρων, (Μάρμαρα, Αμμος, Καρδαμίτσια, Κάτω Μάρμαρα, Ολυμπιάδα), Νεοχωρόπουλου (Νεοχωρόπουλο, Κάτω Νεοχωρόπουλο), Σταυρακίου (Σταυράκιον, Βελισσάριο, Πεντέλη, Τσιφλικόπουλο), ενώ με το σχέδιο Καλλικράτης ενσωματώθηκαν και οι Δημοτικές Ενότητες Ανατολής (με τις τοπικές κοινότητες Ανατολή, Μπάφρα, Νεοκασάρεια), Μπιζανίου (με τις τοπικές κοινότητες Πεδινής, Αμπελείας, Ασβεστοχωρίου, Κόντσικας, Κοσμηράς, Μανολιάσας, Μπιζανίου), Παμβώτιδας με τις τοπικές κοινότητες (Κατσικά, Ανατολικής, Βασιλικής, Δαφνούλας, Δροσοχωρίου, Ηλιοκάλης, Καστρίτσας, Κουτσελιού, Κράφης, Λογγάδων, Μουζακαίων, Πλατανιάς, Πλατάνου, Χαροκοπίου), Περάματος, (με τις τοπικές κοινότητες Περάματος, Αμφιθέας, Κρανούλας, Κρύας, Κρυόβρυσης, Λιγκιάδων, Μάζιας, Περιβλέπτου, Σπόθων), Νήσου Ιωαννίνων, (ΦΕΚ Α87 της 07/06/2010).

πόλης (Ανατολή, Μπάφρα, Νεοκαισάρεια), όπου εγκαθίστανται πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία και τον Πόντο (βλ. σχετ. Παναγιωτοπούλου, 2004).

Το φαινόμενο της μετανάστευσης αποκτά νέες διαστάσεις την περίοδο του μεσοπολέμου, όταν, όπως επισημαίνει ο Νιτσιάκος, η γενικότερη παρακμή του ορεινού χώρου οδήγησε στη δραματική μείωση του πληθυσμού των ορεινών κοινοτήτων. Η εγκατάσταση νομάδων στα αστικά κέντρα, συνδέεται με τις δυσχερείς συνθήκες που διαμορφώθηκαν για το τσελιγκάτο με την εφαρμογή της αγροτικής μεταρρύθμισης και την αναδιανομή της αγροτικής γης που άρχισε να εφαρμόζεται από το 1917. Την ίδια σχεδόν περίοδο παρατηρείται ένα κύμα μετεγκατάστασης από τη Νότια Αλβανία στην ελληνική Ήπειρο, οι περισσότεροι εκ των οποίων τελικά διέμειναν στην πόλη (βλ. σχετ. Νιτσιάκος, 1995:65-78, 2010:56-57).

Ήδη από τον 17ο αιώνα χρονικό όριο σηματοδοτείται η βιοτεχνική και εμπορική ανάπτυξη της πόλης των Γιαννίνων, που συγκροτείται μέσα από κάθε είδους συντεχνιακές οργανώσεις δερματεμπόρων, βυρσοδεψών, υποδηματοποιών, βαρελάδων, ξυλεμπόρων, υφασμοτοποιών, ταμπάκηδων, τσαρουχάδων που μεταποιούν τις πρώτες ύλες της ενδοχώρας της Ηπείρου. Τα συντεχνιακά εργαστήρια αναπτύσσονται σε συγκεκριμένο χώρο έξω από το Κάστρο και αργότερα παράπλευρα στα μικρά δρομάκια της οδού Ανεξαρτησίας (Παπαγεωργίου 1988). Η Ρόκου (2004: 135-155), επισημαίνει πως η κοινωνική ζωή των κατοίκων στις συνοικίες της πόλης (Σιαράβα, Λειβαδιώτικα κ.ά.) πριν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οργανώνεται γύρω από συγκεκριμένο χώρο κατοικίας, όπου αναπτύσσονται παράλληλα γύρω από αυτόν, η κύρια εργασία, η οικογενειακή ζωή, η ψυχαγωγία με αποτέλεσμα να διαμορφώνεται μια κοινή πολιτιστική ταυτότητα. Παρατηρείται λοιπόν, πως η οργάνωση των συντεχνιών γίνεται στη βάση των αρχών και των αντιλήψεων της κάθε επαγγελματικής ομάδας και σε πολιτισμικό επίπεδο, εκφράζεται μέσα από κοινά έθιμα τα οποία επιβιώνουν έως και λίγα χρόνια μετά τον πόλεμο.

Η συγκεκριμένη κοινωνική οργάνωση θα εξασθενήσει σταδιακά επηρεασμένη από τις σημαντικές οικονομικές, ιστορικές μεταβολές που συντελούνται στον ελλαδικό χώρο από τις αρχές του 20ου αιώνα με αποτέλεσμα να εκλείψει οριστικά τις πρώτες δεκαετίες μετά τον τελευταίο πόλεμο, οπότε και αρχίζει μια νέα ιστορική περίοδος εθνικής ανασυγκρότησης, η οποία χαρακτηρίζεται από την αστικοποίηση μεγάλου μέρους του αγροτικού πληθυσμού της υπαίθρου που επηρέασε και τις αντιλήψεις του παρελθόντος, διαμορφώνοντας τα χαρακτηριστικά μιας νέας αντίληψης για τον λαϊκό πολιτισμό.

Στο συγκεκριμένο πλαίσιο παρατηρείται η μετοίκηση της συντριπτικής πλειονότητας των Σαρακατσάνων και των Καλαρρυτινών από την υπαίθρο χώρα στην πόλη των Γιαννίνων, αλλά και η μεταβολή του ίδιου του κοινωνικού και οικιστικού χώρου της πόλης που επέφερε η αστυφιλία τα μεταπολεμικά χρόνια, - ενός «τόπου» που οι Γιαννιώτες και Λουτσινοί θεωρούσαν μέχρι πρότινος «δικό» τους. Οι παραπάνω μεταβολές συνέβαλαν στη δημιουργία συλλόγων και αδελφοτήτων που λειτούργησαν ως πολιτιστικοί φορείς ασκώντας πολιτική για τον πολιτισμό παράλληλα με τους κρατικούς πολιτιστικούς οργανισμούς, καθορίζοντας στόχους, εξασφαλίζοντας τις συνθήκες και αναλαμβάνοντας δράσεις για την πραγματοποίησή τους.

Παρατηρώντας τις ευρύτερες εξελίξεις της ελληνικής κοινωνίας μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, διακρίνουμε πως η ραγδαία εγκατάλειψη της υπαίθρου και η εντατικοποίηση του ρυθμού της αστικοποίησης, είχε ως αποτέλεσμα την ανατροπή της ισόρροπης κατανομής του πληθυσμού στη χώρα αλλά και τη διαμόρφωση μιας γενικότερα μη ισόρροπης συσχέτισης ανάμεσα στην πόλη και την υπαίθρο. Οι συνέπειες σε οικονομικό επίπεδο εντοπίζονται στις μεγάλες ελλείψεις ανθρώπινου

δυναμικού στη γεωργία που προκάλεσε η ραγδαία ανάπτυξη των μη παραγωγικών, και μεταπρατικών δομών στα αστικά κέντρα. Ο συγκεντρωτισμός των διοικητικών, πολιτικών και ταυτόχρονα πολιτιστικών εξουσιών στα δυο μεγάλα αστικά κέντρα σηματοδότησαν αντίστοιχες πολιτιστικές αλλαγές στα μικρότερα αστικά κέντρα αλλά και τα χωριά της περιφέρειας, που λειτουργούσαν ως δέκτες των νέων τάσεων αναπαραγωγής και προβολής των αναβιωμένων παραδόσεων. Σε ένα άλλο κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο παρατηρήθηκε η αλλαγή των «παραδοσιακών» ηθικών προτύπων, τρόπων επικοινωνίας, συλλογικών σχέσεων, αξιών, αντιλήψεων και νοοτροπιών, και η υποβάθμιση των κυρίαρχων έως τότε στοιχείων της αυθόρμητης συλλογικής συμμετοχής στις πολιτισμικές διαδικασίες.

Το φαινόμενο της αστικοποίησης στην Ελλάδα, αναφέρει ο Νιτσιάκος, προκάλεσε μια βαθιά αντινομία στις αντιλήψεις και στις πρακτικές του αστικοποιημένου –πρώην χωρικού - πληθυσμού, που, ενώ από τη μία πλευρά απαξίωσε και εγκατέλειψε τον αγροτοποιομενικό τρόπο ζωής, από την άλλη στο νέο ιδεολογικό πλαίσιο της «αστικής νοσταλγίας», εξιδανίκευσε το παρελθόν και τις τοπικές παραδόσεις κατασκευάζοντας μια εικόνα της «παράδοσης» που λειτούργησε ως συνδετικός - συμβολικός δεσμός με την ιδιαίτερη πατρίδα (βλ. σχετ. Νιτσιάκος, 2008).

Η διαχείριση της «παράδοσης» στο πλαίσιο των συλλόγων γνώρισε περιόδους «άνθησης» αλλά και κρίσης, καθώς λειτούργησε επηρεασμένη από το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο και τις οικονομικές, πολιτικές και ιδεολογικές συνθήκες που αναδιαμόρφωναν το ιδεολογικό πλαίσιο λειτουργίας τους στο πέρασμα των χρόνων. Η ύπαρξη των αδελφοτήτων – συλλόγων, συνδέεται τόσο με τις ευρύτερες δημογραφικές μεταβολές και τις ιστορικές και οικονομικές συνθήκες που επικράτησαν, όσο με το παγκόσμιο ρεύμα της νεωτερικότητας αλλά και με τις πολιτικές για τον πολιτισμό που εφαρμόστηκαν κυρίως το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα.

Οι νεοφερμένες πληθυσμιακές ομάδες απομακρυσμένες από τις παλιές τους συνθήκες αναζήτησαν διαφορετικούς τρόπους κοινωνικής οργάνωσης και νέες μορφές σύνδεσης μεταξύ τους. Στο νέο αστικό περιβάλλον δημιούργησαν πολιτιστικούς συλλόγους προσπαθώντας να διατηρήσουν τους δεσμούς μεταξύ τους αλλά και με την ιδιαίτερη πατρίδα τους.

Από την απελευθέρωση της πόλης το 1913 έως τις αρχές του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ιδρύονται συνολικά εξήντα (60) σύλλογοι, (βλ. σχετ. Παράρτημα - Β΄ Πίνακα) Τη συγκεκριμένη περίοδο συστήνονται επίσης πολλοί επαγγελματικοί σύλλογοι με σκοπό την προώθηση των κοινών τους συμφερόντων, ενώ κάνουν την εμφάνιση τους οι σύλλογοι γονέων και κηδεμόνων, που ιδρύονται για την αντιμετώπιση των υφιστάμενων προβλημάτων των σχολείων.

Ο πρώτος σύλλογος που καταγράφεται μετά την απελευθέρωση με τόπο αναφοράς μια ευρύτερη γεωγραφική περιοχή είναι ο “Σύλλογος Σουλιωτών «Το Κούγκι»” (έτος ίδρυσης 1914) και έχει ως έδρα τα Ιωάννινα. Λίγα χρόνια αργότερα ιδρύεται ο “Πατριωτικός Σύνδεσμος Καλαρρυτών «Η Πίνδος»”, (ετ. ίδρ. 1917) που είναι ο πρώτος σύλλογος με τόπο αναφοράς και έδρα το χωριό. Έκτοτε και εφόσον έχουν περάσει σαράντα τρία (43) χρόνια και έχουν ιδρυθεί εβδομήντα επτά (77) σύλλογοι με αναφορά ένα συγκεκριμένο χωριό ή ευρύτερη περιοχή της επαρχίας, συστήνεται ο πρώτος συνοικιακός σύλλογος των Ιωαννίνων “Σύλλογος Καλλιθέα Συνοικία Λυόμενα Αμπελοκήπων, «Η Καλλιθέα»”, (έτ. Ίδρ. 1957), (βλ. σχετ. Παράρτημα – Β΄ Πίνακα).

Η μεγάλη χρονική απόκλιση που παρατηρείται μεταξύ της ίδρυσης του πρώτου συλλόγου με αναφορά ένα συγκεκριμένο χωριό καταγωγής ή μια ευρύτερη

γεωγραφική και πολιτισμική ενότητα χωριών και του πρώτου συνοικιακού συλλόγου, οφείλεται κυρίως στις μεταβολές του ιστορικού και κοινωνικού πλαισίου του ευρύτερου Ηπειρωτικού χώρου και της πόλης των Ιωαννίνων. Η εσωτερική μετανάστευση μεγάλων πληθυσμιακών ομάδων από την ύπαιθρο στην πόλη των Ιωαννίνων και οι δημογραφικές μεταβολές που ακολούθησαν επηρέασαν τη σύσταση και λειτουργία των συλλόγων που αναδιαμόρφωσαν τους σκοπούς και τις μορφές των δράσεών τους. Οι συνοικιακοί σύλλογοι που ιδρύονται εκπροσωπούν ετερογενείς πληθυσμιακές ομάδες και διεκδικούν μέσω διαφόρων αιτημάτων προς την τοπική αυτοδιοίκηση καλύτερες υποδομές και συνθήκες διαβίωσης, διαφοροποιούνται ως προς τους συλλόγους με αναφορά τον τόπο καταγωγής, καθώς οι τελευταίοι απευθύνονται σε πιο ομοιογενείς ομάδες και προσβλέπουν πρώτιστα σε δράσεις που γίνονται στην κοινότητα αναφοράς.

Οι σύλλογοι με αναφορά τον τόπο καταγωγής προηγούνται χρονικά των συνοικιακών συλλόγων ως προς την ίδρυσή τους και εκφράζουν μια νοσταλγική αντίληψη για το παρελθόν και για την ιδιαίτερη πατρίδα. Συνήθως αναβιώνουν τις τοπικές παραδόσεις των κοινοτήτων τους και, όταν έχουν τη δυνατότητα, συμβάλλουν ποικιλοτρόπως ηθικά και υλικά στην κοινότητα. Ορισμένοι από αυτούς όπως π.χ. (Καλαρρύτες, Χουλιαράδες, Περιστέρι, Ζαγορίσιοι, Σκλίβανη) λειτουργούν στην πόλη και έχουν σημαντική δραστηριότητα, ενσωματώνοντας στο σύλλογό τους και άτομα με διαφορετική καταγωγή. Οι συνοικιακοί σύλλογοι, από την άλλη μεριά, στην πλειονότητά τους αναλαμβάνουν δράσεις που έχουν σαν κύριο σκοπό την επίλυση των συνοικιακών ζητημάτων και τη συσπείρωση των μελών τους. Ανάλογα με τη συμμετοχή του κόσμου και τις συνθήκες που διαμορφώνονται κατά περίπτωση, υπάρχει πιθανότητα ένας συνοικιακός σύλλογος να αναπτύξει περισσότερες πολιτιστικές δράσεις, που σχετίζονται συνήθως με το χορό, το θέατρο, και τη μουσική. Παρότι οι περισσότεροι συνοικιακοί σύλλογοι χρησιμοποιούν την «παράδοση» για να συσπειρώσουν τα μέλη τους, ελάχιστοι έχουν καταφέρει να έχουν μια σταθερή παρουσία στα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης. Στις μέρες μας οι σύλλογοι που κάνουν εμφανή την παρουσία τους έχοντας αρκετά εγγεγραμμένα μέλη αλλά και τη δυνατότητα να παρουσιάζουν αξιόλογη πολιτιστική δραστηριότητα σε κεντρικές ή και συνοικιακές εκδηλώσεις, είναι η Λούτσα, τα Λακκώματα, τα Καρδαμίτσια, τα Σεισμόπληκτα, η Κιάφα, η Δροσιά, η Καλλιθέα και ο Πλάτανος.

Την μεταπολεμική περίοδο από το 1949 έως το 1967 ιδρύονται πενήντα πέντε (55) πολιτιστικοί σύλλογοι συνολικά στο Νομό Ιωαννίνων (βλ. σχετ. Παράρτημα – Β' Πίνακα). Το μεταναστευτικό ρεύμα προς τα μεγάλα αστικά κέντρα που αναπτύχθηκε τις πρώτες δεκαετίες της μεταπολεμικής περιόδου, επηρέασε και τον ρυθμό ίδρυσης πολιτιστικών συλλόγων. Οι μέχρι πρότινος κάτοικοι των αγροτικών κοινοτήτων συσπειρώνονται σε συλλόγους στον νέο χώρο διαμονής συνδεδεμένοι μέσα από τα κοινά βιώματα και τη νοσταλγική διάθεση για την ιδιαίτερη πατρίδα τους.

Ο πρώτος συνοικιακός σύλλογος της πόλης ιδρύεται το 1957, ενώ την αντίστοιχη περίοδο 1949 έως το 1967, που αρχίζει η δικτατορία, παρατηρούμε πως ιδρύονται συνολικά μόνο τέσσερις συνοικιακοί σύλλογοι, γεγονός που δηλώνει κυρίως τον χαμηλό ρυθμό ανάπτυξης των νεοσύστατων συνοικιών.

Μια πρώτη αναφορά για τη δραστηριότητα των συλλόγων κατά την περίοδο της δικτατορίας γίνεται μέσα από το επίσημο έγγραφο που στέλνεται από τον Δήμο Ιωαννιτών προς τους υπάρχοντες συνοικιακούς συλλόγους στις 5/8/69, [Αρχείο Πολιτιστικός Σύλλογος Καλλιθέα Ιωαννίνων (στο εξής Π.Σ.Κ.Ι.), Αρ. πρωτ. 16393].

Πιο συγκεκριμένα το έγγραφο κοινοποιείται προς «κ.κ. 1) Κ. Μητροκόσταν, Πρόεδρον Δημ. Σ/λίου 2) Χαρ. Οικονομίδην, Αντ/δρον Δ. Σ/λίου, 3) Μ. Σίκλαν, Γραμματέα Δημ. Σ/λίου, 4) Δ. Μπάρκαν, Δημ. Σύμβουλον 5) Αν. Νταβαντζήν, Δημ. Σύμβουλον, 6) Γ. Εξαρχόπουλον Δημ. Σύμβουλον, 7) Κ. Γκωλέτσην, Δημ. Σύμβουλον, 8) Δημ. Φλίνδρην, 9) Δημ. Γκόβελα Δημ. Σύμβουλον, 10) Σπυρίδωνα Καμποσιώρην Πρόεδρον εξωραϊστικού Συλλόγου Αγίας Τριάδος 11) Κ. Βλαχόπουλον, ομοίως Καλλιθέας, 12) Κ. Διαμαντήν ομοίως Αμπελοκήπων, 13) Μενέλαον Βλαχόπουλον ομοίως Νέας Ζωής, 14) Σπυρίδωνα Σιόρεντα ομοίως Βρυσούλας, 15) Ιωάννην Λιόντον ομοίως Πανόραμα, 16) Ευάγγελον Σαρρέαν ομοίως Πεντέλη, 17) Γρηγόριον Κάλλην ομοίως Λασποπόρου, 18) Ευάγγελον Χρηστιών Εκπρόσωπον ενορίας Περιβλέπτου, 19) Πέτρον Ζωνίδην ομοίως Αγίας Μαρίνης, 20) Σπυρίδωνα Γκίνον ομοίως Μητροπόλεως, 21) Μάνθον Στεφάνου ομοίως Αρχιμανδείου, 22) Νικόλαου Πέτσιον ομοίως Αγίου Νικολάου Αγοράς και 23) Κων/νον Αποστολίδην ομοίως Αγίου Νικολάου Κοπάνων. Ενταύθα Προκειμένου να ανταλλάξωμεν απόψεις περί των εκτελεστέων έργων υπό του Δήμου τόσον κατά το τρέχον οικονομικόν έτος όσον και κατά το ελευσόμενον τοιούτον, έχομεν την τιμήν να σας προσκαλέσωμεν όπως ευαρεστηθήτε να προσέλθετε εις το Δημαρχιακόν Κατάστημα την προσεχή Παρασκευήν 8^{ην} τρέχοντος μηνός Αυγούστου και ώραν 8^{ην} μ.μ. προσκομίζοντες άμα ει δυνατόν και σημείωμα των αναγκών της περιοχής ενός εκάστου εξ υμών», (Αρχείο Π.Σ.Κ.Ι.).

Από τους δεκατέσσερις συνολικά συλλόγους που απευθύνεται η δημοτική αρχή της πόλης, οι τέσσερις βρίσκονται στον παλιό οικιστικό ιστό της πόλης, ενώ οι υπόλοιποι αφορούν νεοσύστατες συνοικίες. Το έγγραφο αφορά «απόψεις περί των εκτελεστέων έργων», και διαπιστώνεται πως οι εν λόγω σύλλογοι λειτουργούν για την προώθηση «των αναγκών της περιοχής» (κυρίως υλικοτεχνικών υποδομών), χωρίς να γίνεται μια οποιαδήποτε αναφορά για το πολιτιστικό τους έργο. Σε ένα άλλο έγγραφο (Αριθ. Πρωτ. 15627 την 24/7/69, Αρχείο Π.Σ.Κ.Ι.), του Δήμου Ιωαννιτών που κοινοποιείται στους κ. κ. Προέδρους των Συνοικισμών 1) Βρυσούλας, 2) Πανοράματος, 3) Νέου Συρράκου, 4) Πεντέλης, 5) Αγίας Τριάδος, 6) Καλλιθέας, 7) Εργατικών Κατοικιών και 8) Νέας Ζωής αναγράφεται: «Έχομεν την τιμήν να σας γνωρίσωμεν ότι το προσεχές Σάββατον 26^{ην} τρέχ. μηνός Ιουλίου, θα αφιχθή εις την Πόλιν μας ο Β΄ Αντ/δρος της Εθν. Επαναστατικής Κυβερνήσεως κ. Δημ. Πατίλης δια να διανείμη τας κατοικίας εις του σεισμοπλήκτους και να εκφωνήση βαρυσήμαντον λόγον υπό του εξώστου του Νομαρχιακού Μεγάρου.

Όθεν παρακαλούμεν όπως ειδοποιήσητε άπαντας τους κατοίκους του Συνοικισμού σας, όπως συν γυναιξί και τέκνοις προσέλθουν εις τον προ της Ν/χίας χώρον από της 7^{ης} απογευματινής του Σαββάτου, δεδομένου ότι ο κ. Αντ/δρος θα εκφωνήση τον λόγον την 8^{ην} μ.μ. ώραν».

Η αποστολή του συγκεκριμένου εγγράφου σε περιορισμένο αριθμό συλλόγων δημιουργεί αρκετά ερωτηματικά ως προς τους «πολιτικούς σκοπούς» που αυτοί εξυπηρετούν, καθώς δεν αποστέλλεται στους υπόλοιπους συλλόγους της πόλης. Η κοινοποίηση δεν σχετίζεται με πολιτιστικά θέματα και, επιπλέον, οι προσκληθέντες σύλλογοι στο σύνολό τους δεν εμπίπτουν σε μια ορισμένη κατηγορία, (δηλαδή σε ορισμένες από τις προαναφερόμενες συνοικίες δεν κατοικούν σεισμοπαθείς π.χ.

Καλλιθέα, Αγίας Τριάδος) και βεβαίως δεν έχουν χτιστεί νέες κατοικίες από το κράτος). Ο ρόλος των συλλόγων στην προκειμένη περίπτωση πιθανότατα να εξυπηρετεί τις πολιτικές σκοπιμότητες της «επαναστατικής κυβερνήσεως».

Η ίδρυση των συνοικιακών συλλόγων τις πρώτες δεκαετίες μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο φαίνεται να ακολουθεί τον ρυθμό της οικιστικής ανάπτυξης της πόλης και ανταποκρίνεται στις νέες δημογραφικές μεταβολές και ανάγκες των ανθρώπων που εγκαθίστανται στις νέες συνοικίες και διεκδικούν μέσω της αντιπροσώπευσης που τους παρέχει ο σύλλογος καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Είναι φανερό πως οι πρώτοι συνοικιακοί σύλλογοι προτάσσουν και ανταποκρίνονται ταυτόχρονα στο αίτημα συσπείρωσης των νέων ετερογενών πληθυσμιακών ομάδων που εγκαθίστανται στις νέες περιοχές λειτουργώντας σχεδόν ανεξάρτητα από την κεντρική εξουσία, χωρίς να ακολουθούν κάποιο πολιτικό ή ιδεολογικό ρεύμα. Οι πρώτοι συνοικιακοί σύλλογοι δημιουργούνται σε συνοικίες περιμετρικά της πόλης, με σκοπό να προωθήσουν πρώτιστα κοινωφελείς σκοπούς που σχετίζονται με τους νεοσύστατους οικισμούς (Καλλιθέας, Αμπελοκήπων, Αγίας Τριάδος, Νέας Ζωής, Βρυσούλας, Καρδαμυσίων, Αγίου Νικολάου, Δροσιάς). Προφανώς, στις εν λόγω συνοικίες εγκαθίστανται χαμηλά κοινωνικά στρώματα που ακολουθούν το μεταναστευτικό ρεύμα προς την πόλη, όπως για παράδειγμα συμβαίνει με τις εργατικές κατοικίες Αμπελοκήπων, όπου εγκαθίστανται αγρότες της υπαίθρου, αλλά και με την τοποθεσία «Λυόμενα» του συνοικισμού Καλλιθέα, όπου φιλοξενούνται βορειοηπειρώτες, (βλ σχετ. Γκιζέλη, Καυτατζόγλου, Τεπέρογλου, Φίλια, 1984). Οι σύλλογοι σε αυτή τη φάση αναλαμβάνουν ένα διαμεσολαβητικό ρόλο ανάμεσα στα «λαϊκά» στρώματα που εγκαθίστανται στις εργατικές κατοικίες (Αμπελοκήπων, Σεισμοπλήκτων, Βρυσούλας), σε προκατ κατασκευές (Καλλιθέα), ή σε νεοσύστατες συνοικίες (Αμπελόκηποι, Καρδαμίτσια, Αγία Τριάδα, Τσιφλικόπουλο) και στην τοπική εξουσία που διαχειρίζεται κεντρικές υποδομές ανάπτυξης και την ένταξη των αντίστοιχων περιοχών στον οικιστικό ιστό της πόλης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το καταστατικό του “Εξωραϊστικού και Φιλοπρόοδου Συλλόγου Συνοικισμού Δροσιάς Ιωαννίνων” (ετ. ιδρ. 1972) όπου αναγράφεται ως βασικός σκοπός: «Η ανάπτυξις και προαγωγή των γενικών ζητημάτων του συνοικισμού Δροσιάς και του εξωραϊσμού αυτού...». Ο συγκεκριμένος σκοπός αναγράφεται σε όλα τα καταστατικά των συνοικιακών συλλόγων, γεγονός που σηματοδοτεί την υψηλά ιεραρχημένη αιτία σύστασης των εν λόγω συλλόγων ⁶⁴.

Την περίοδο της δικτατορίας ιδρύονται σαράντα (40) πολιτιστικοί σύλλογοι με προσδιορισμό τον τόπο καταγωγής των μελών τους, και έξι συνοικιακοί σύλλογοι: Βρυσούλας, Άγιοι Ανάργυροι, Καρδαμυσίων, Νεαπόλεως, Δροσιάς, και Φρουρίου. Η ίδρυσή τους πιθανότατα να συνδέεται με τις πολιτικές συνθήκες της εποχής, καθώς οι σύλλογοι έχουν σημείο αναφοράς νεοσύστατες συνοικίες που απαιτούν συλλογικές δράσεις για την αντιμετώπιση των οικιστικών κυρίως προβλημάτων που προκύπτουν.

⁶⁴ Βιβλίο Καταχώρησης Σωματείων Νομού Ιωαννίνων - Πρωτοδικείο Ιωαννίνων, στο εξής, (Β.Κ.Σ.Ν.Ι.Π.Ι.).

Περνώντας στην περίοδο της μεταπολίτευσης, παρατηρούμε πως ιδρύονται συνολικά πεντακόσιοι έξι (506) σύλλογοι, ενώ κατά τη διάρκεια της ιστορικής «πρώτης περιόδου» της μεταπολίτευσης, που χρονικά οριοθετείται από το καλοκαίρι του 1974 έως το 1996 ιδρύονται τριάντα επτά συνοικιακοί σύλλογοι, (βλ. σχετ. Παράρτημα – Β΄ Πίνακα). Η μεταβολή των βασικών δραστηριοτήτων και του ρόλου των συλλόγων σχετικά με την ανάληψη πολιτιστικού έργου γίνεται από τα πρώτα χρόνια της Μεταπολίτευσης.⁶⁵

Μετά το 1974 τα ποσοστά ίδρυσης συνοικιακών συλλόγων αυξάνουν σταδιακά, με αποκορύφωμα το 1983, που συστήνονται δέκα έξι (16) παρόμοιοι σύλλογοι, (βλ. σχετ. Παράρτημα – Β΄ Πίνακα). Σ' αυτό το διάστημα παρατηρούμε να ενεργοποιούνται κυρίως οι παλιές γειτονιές της πόλης οι οποίες ιδρύουν για πρώτη φορά συλλόγους (Πλάτανος, Λούτσα, Μπουνταλά, Καλούτσιανη, Λασπότοπος Καραβατιά κ. α΄.). Η δημιουργία τους στη συγκεκριμένη περίοδο συνδέεται κυρίως με την πολιτική της κυβέρνησης και εντάσσεται στην ευρύτερη προσπάθεια εδραίωσης ενός κοινωνικού κράτους που είχε αναλάβει το Υφυπουργείο Νέας Γενιάς και Αθλητισμού σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Το συγκεκριμένο πολιτικό πλαίσιο οργανώνει και ιεραρχεί παρεμβάσεις υποστήριξης των πολιτιστικών φορέων ενεργοποιώντας και σε πολλές περιπτώσεις δημιουργώντας νέους θεσμούς και φορείς για τον πολιτισμό. Υφυπουργείο και Τοπική Αυτοδιοίκηση συνεργάστηκαν για την «άμεση σύνδεση της κυβερνητικής μηχανής με κοινωνικούς, πολιτιστικούς φορείς και νεανικά σχήματα, που ως τότε δρούσαν ανεξάρτητα ή και σε αντίθεση πολλές φορές με την κυβερνητική αντίληψη περί πολιτισμού» (Μπασκόζος, 1996: 26-28).

Η δημιουργία τους σχετίζεται επίσης με την αποδοχή από μια μεγάλη μερίδα Γιαννιωτών της πολιτικής της κυβέρνησης του ΠΑ.ΣΟ.Κ., που σχεδίαζε τη δημιουργία πολιτιστικών φορέων που θα αντιστρατεύονταν τις στρατηγικές της πολιτιστικής βιομηχανίας. Η ίδρυση των πολιτιστικών συλλόγων των συνοικιών αποτελεί μέρος μιας γενικότερης πολιτιστικής κίνησης από φορείς της κεντρικής εξουσίας και προσβλέπει στην «πολιτιστική αποκέντρωση» με κύρια χαρακτηριστικά τη δημιουργία και υποστήριξη των Π.Σ. της Ελλάδας. Η κυβέρνηση μέσω του Υπουργείου Πολιτισμού, των Νομαρχιακών Ταμείων, ορισμένων Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και πολιτιστικών φορέων, όπως της Πανελλήνιας Πολιτιστικής Κίνησης, προσπαθεί να υλοποιήσει την κεντρική της πολιτική «στο πλαίσιο της ανάγκης για πολιτιστική επικοινωνία και αποκέντρωση που η κυβέρνηση θεωρεί σημαντικό παράγοντα σ' ολόκληρη την πορεία της αλλαγής», (Απόσπασμα από το χαιρετισμό της Υπουργού Πολιτισμού και Επιστημών Μ. Μερκούρη στο 5^ο Συνέδριο της ΠΑ.ΠΟ.Κ., 1984:11).

⁶⁵ Το Υπουργείο Παιδείας αναφέρει ο Τσαούσης ([1983] 2001:15) ανακηρύσσει το 1979 ως «Έτος της Ελληνικής Παράδοσης» και διοργανώνει πολυθεματικές εκδηλώσεις έχοντας ως βασικό χαρακτηριστικό την ανάδειξη διαφόρων εκφάνσεων του λαϊκού πολιτισμού. «Το Έτος της Ελληνικής Παράδοσης» ερμηνεύεται ως μια εθνοκεντρική κίνηση αντιρρόπησης των όποιων διεθνικιστικών τάσεων εκδηλώνονται σε άλλα επίπεδα με δεδομένο την έντονη διπλωματική δραστηριότητα της κυβέρνησης τη συγκεκριμένη περίοδο για την επίτευξη της ένταξης της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ.

Η παραπάνω πολιτική για τον πολιτισμό ενισχύθηκε από την ίδρυση της ΠΑ.ΠΟ.Κ. (Πανελλήνια Πολιτιστική Κίνηση), το 1976, η οποία το 1984 αριθμούσε 750 συλλόγους ως μέλη της. Τόσο η ίδρυσή της όσο και η μεγάλη συσπείρωση σύμφωνα με τον Μερακλή (1984:49), σχετίζεται με την περίοδο της Δικτατορίας και την κοινωνική και ιδεολογική αφύπνιση ενός μεγάλου μέρους του λαού που αυτή προκάλεσε. Η ΠΑ.ΠΟ.Κ. αποτελούσε ένα μη κυβερνητικό θεσμικό πολιτιστικό φορέα, άμεσα συνδεδεμένο με την κεντρική εξουσία την περίοδο διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, καθώς ιδρυτικά μέλη της κατείχαν καίριες θέσεις στην κυβέρνηση, όπως ήταν η Υπουργός Πολιτισμού Μελίνα Μερκούρη. Ο σημαντικός ρόλος της ΠΑ.ΠΟ.Κ. «στην πολιτιστική ανάπτυξη του τόπου, την αλλαγή και τη δημοκρατία» εξαιρείται από πολλά στελέχη της που φανερώνουν τους ισχυρούς δεσμούς της με την κεντρική εξουσία (βλ. σχετ. Πρακτικά 5^{ης} Πανελλαδικής Συνάντησης Πολιτιστικών Φορέων, 1984).

Η «πολιτιστική αποκέντρωση» απέβλεπε στη δημιουργία πολιτιστικής εστίας σε κάθε χώρο: συνοικία, γειτονιά, Κοινότητα, Δήμο και στη μετατροπή του χώρου αυτού σε πόλο πολιτιστικής δημιουργίας και έκφρασης μέσα από μια σταθερή διαδικασία για αυτενέργεια, συμμετοχή και έκφραση του ατόμου (βλ. σχετ. Πρακτικά 5^{ης} Πανελλαδικής Συνάντησης Πολιτιστικών Φορέων). Οι συνοικιακοί σύλλογοι του κέντρου της πόλης των Ιωαννίνων που ιδρύονται δίνουν μεγάλη προτεραιότητα σε εκδηλώσεις και δράσεις καθαρά πολιτιστικού περιεχομένου, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει πως δεν επιζητούν την επίλυση κοινωφελών έργων της συνοικίας, γεγονός που τους διαφοροποιεί από τους περιφερειακούς συνοικιακούς συλλόγους, που συστήνονται πρώτιστα για την προώθηση οικιστικών ζητημάτων που αφορούν τη συνοικία (ένταξη στο σχέδιο πόλης, κατασκευή δρόμων, πεζοδρομίων κ.ά.). Οι δράσεις των συγκεκριμένων συλλόγων εστιάζονται κυρίως σε πολιτιστικές εκδηλώσεις, όπως είναι οι χορευτικές παραστάσεις, η οργάνωση χοροεσπερίδων και εκδρομών, η αναβίωση εθίμων κ.ά.

Από το 1989 έως και σήμερα δημιουργούνται συνοικιακοί σύλλογοι τόσο σε παλιές γειτονίες (Παλιά Αγορά, Ζευγάρια) όσο και σε νέες συνοικίες (Κιάφα, Ανατολή, Βοτανικός), ενώ την ίδια σχεδόν περίοδο εμφανίζονται και οι πρώτοι Χορευτικοί Όμιλοι. Τα νέα μέλη, μέσα από δραστηριότητες που αναπτύσσουν, αναζητούν έναν τρόπο συσπείρωσης, πολιτιστικής έκφρασης και διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου, αλλά και την ανάληψη πρωτοβουλιών για τη βελτίωση των συνθηκών σε συνοικιακό επίπεδο.

Μετά την οικονομική κρίση το 2009 και μέχρι σήμερα παρατηρούμε να έχουν δημιουργηθεί μόνο τέσσερις συνοικιακοί σύλλογοι σε συνοικίες, που στο παρελθόν κατά διαστήματα λειτουργούσαν ήδη σύλλογοι, οι οποίοι είχαν αδρανοποιηθεί. Οι ευρύτερες δυσχερείς οικονομικές συνθήκες επηρέασαν και τις δράσεις των συλλόγων. Στο νέο διαμορφούμενο πλαίσιο παρατηρούνται προβλήματα στη λειτουργία των συλλόγων τόσο σε οικονομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, με αποτέλεσμα οι συλλογικές δράσεις να έχουν περιοριστεί αισθητά στις απολύτως αναγκαίες (βλ. σχετικό υποκεφάλαιο Συνοικιακοί Σύλλογοι).

Μορφές και τρόποι επαναπροσδιορισμού της πολιτιστικής ταυτότητας στο αστικό περιβάλλον τον 20ο και 21ο αιώνα. Ο ρόλος των συλλόγων στη διαχείριση της παράδοσης.

Κατά την περίοδο της συγκρότησης των κρατών εθνών στην Ευρώπη, η διαμόρφωση της ιδέας της ιστορικής συνέχειας του κάθε έθνους βασίστηκε στις «γνήσιες» λαϊκές παραδόσεις που επιβίωναν στην ύπαιθρο. Διάφοροι ξένοι μελετητές και λαογράφοι συντασσόμενοι στην εθνική ιδέα επιδίδονται συστηματικά σε καταγραφές των λαϊκών παραδόσεων με σκοπό την συγκρότηση της εθνικής συνείδησης των λαών της Ευρώπης. Οι μελέτες εστιάζονται στους γνήσιους εκπροσώπους – φορείς των λαϊκών παραδόσεων, στον «λαό» που διαβιεί στις αγροτικές κοινωνίες.⁶⁶

Όσον αφορά την Ελλάδα ενισχύεται το ενδιαφέρον ξένων φιλελλήνων περιηγητών και λογίων για τις ελληνικές παραδόσεις, αλλά παράλληλα αμφισβητείται η «καθαρότητα» του νεοελληνικού έθνους από ευρωπαίους ιστορικούς (Μερακλής, 2000:13-14). Την ίδια περίοδο όλο και περισσότεροι έλληνες συγγραφείς και λαογράφοι καταγράφουν τις νεοελληνικές παραδόσεις με σκοπό να αναδείξουν την ιστορική «γραμμική» συνέχεια του έθνους⁶⁷.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η αναδυόμενη ιδέα του φολκλορισμού στην Ευρώπη, επηρεάζει τα πολιτιστικά δρώμενα στην Ελλάδα που αφομοιώνει και υιοθετεί τις νέες τάσεις παρουσίασης των λαϊκών παραδόσεων στα αστικά κέντρα, μέσα από σωματεία που τις διαχειρίζονται.⁶⁸

Πώς όμως αναπτύχθηκαν τόσο θεσμοθετημένοι πολιτισμικοί οργανισμοί των συλλόγων αποσκοπώντας στην αναβίωση του λαϊκού πολιτισμού στο πλαίσιο της σύγχρονης κοινωνίας; Μελετώντας ιστορικά τη σύσταση συλλόγων που είχαν ως κύριο μέλημά τους τη διατήρηση και αναβίωση των λαϊκών παραδόσεων διαπιστώνουμε πως ο ρόλος του Λυκείου Ελληνίδων Αθηνών υπήρξε καθοριστικός. Το Λύκειο των Ελληνίδων ιδρύεται το 1911 με πρωτοβουλία της Καλλιρρόης

⁶⁶ Ο Gellner ([1983],1992:109) επισημαίνει πως ο εθνικισμός προβαίνει συχνά στις κατακτήσεις του στο όνομα ενός υποτιθέμενου λαϊκού πολιτισμού. Αντίει τον συμβολισμό του από την υγιή, αρχέγονη, ρωμαλέα ζωή των χωρικών, του Volk to narod (ρωσ. και γερμ. αντιστοίχως, που σημαίνει λαός).

⁶⁷ Βλ. σχετ. Άλκη Κυριακίδου Νέστορος (1993:39-52), η οποία και επισημαίνει πως, «κύριο μέλημα των υποστηρικτών του Ρομαντισμού στην Ελλάδα που καθιερώθηκε στα 1853 από τον Κωνσταντίνο Παπαρρηγόπουλο ήταν η αποκατάσταση την ενότητας ανάμεσα στις τρεις ιστορικές περιόδους του Ελληνικού έθνους: την Αρχαιότητα, το Βυζάντιο και τη νεώτερη Ελλάδα».

⁶⁸ Ο Πούχγερ (2013: 819) αναφέρει σχετικά «με τη βιομηχανική επανάσταση και την επιτάχυνση των τεχνολογικών εξελίξεων, που δεν συνοδεύτηκε και δεν ενορχηστρώθηκε με μian ανάλογη επιτάχυνση των αλλαγών στον τομέα της ανθρώπινης ψυχολογίας και του ανθρώπινου στοχασμού η διαφορά ανάμεσα σε civilisation και culture, υλικό πολιτισμό και κοινωνικό-πνευματικό, μεγάλωνε ολοένα και περισσότερο, και τα αποθέματα αναφομοιώτων εξελίξεων συσσωρεύονταν στην ψυχή των αποπροσανατολισμένων ανθρώπων του 20^{ου} αιώνα... », καταλήγοντας πως «η ταυτοχρονία και παραλληλία ετερόχρονων εξελίξεων οδήγησε σε δύο πανευρωπαϊκά φαινόμενα: 1) τη νοσταλγία για τις παλιές εποχές ... και 2) την ειδική νοσταλγία για τους λαϊκούς πολιτισμούς του παρελθόντος, που οδήγησε στην ιδέα της διάσωσής τους, των μουσείων λαϊκής τέχνης και τη λαογραφία, και της αναβίωσής τους στα πλαίσια του φολκλορισμού ...».

Παρρέν, που υπήρξε μέχρι τότε κεντρική μορφή και πρωτοπόρος του γυναικείου κινήματος στην Ελλάδα. Η Παρρέν δημιουργεί μια νέα ελληνική γυναικεία συσσωμάτωση, το Λύκειον των Ελληνίδων, στο πρότυπο των ευρωπαϊκών Λυκείων Λεσχών (Lyceum Clubs) που συγκρότησαν τον αρχικό πυρήνα του Διεθνούς Συνδέσμου Λυκείων, χωρίς να διαφοροποιηθεί, τουλάχιστον αρχικά, από τις προϋπάρχουσες γυναικείες οργανώσεις, με τις οποίες συνδέεται με κοινούς στόχους, τρόπους οργάνωσης και λειτουργίας. Η σταδιακή αλλαγή του προσανατολισμού του Λυκείου προς την κατεύθυνση του λαϊκού πολιτισμού και τη διατήρηση των λαϊκών εθίμων αποτυπώνεται στις συνεχείς αναθεωρήσεις του καταστατικού από το 1914 και έκτοτε, φέρνοντας σε δεύτερη θέση τους αρχικούς σκοπούς που ήταν η βελτίωση της θέσης της Ελληνίδας. Από τον πρώτο χρόνο ίδρυσης οργανώνονται οι εορτές του Λυκείου με την ονομασία «Εορτές των Ελληνικών Πόθων» και καθιερώνονται στη συνέχεια ως εορτές που «συνετέλεσαν τα μέγιστα εις το να εμπνεύσουν την αγάπην εις τας εθνικάς παραδόσεις, τους εθνικούς μας χορούς, τα δημοτικά μας τραγούδια και εις το να καταστήσουν γνωστούς τους διάφορους τύπους των εθνικών μας ενδυμασιών, αι περισσότεραι των οποίων ήσαν άγνωστοι εις τους πολλούς» (Ν. Ανδριώτης, Ε. Πρωτόπαπα, 2010:30). Η Παρρέν έχει καθοριστική συμβολή στη συστηματοποίηση της διδασκαλίας των χορών και την εισαγωγή τους στο διδακτικό πρόγραμμα των σχολείων, καθώς το 1911 «το Λύκειο υπέβαλε προσχέδιο νόμου για τη διδασκαλία των ελληνικών χορών στα σχολεία, ενώ παράλληλα οργάνωσε “λαϊκά μαθήματα χορού”, τα οποία τον πρώτο χρόνο παρακολούθησαν 180 μαθήτριες» (Ν. Ανδριώτης, Ε. Πρωτόπαπα, 2010:19-66). Παράλληλα, διατηρώντας στενές σχέσεις με προσωπικότητες από τον πολιτικό, πνευματικό και καλλιτεχνικό χώρο, αναλαμβάνει συνεχώς πρωτοβουλίες προβολής του λαϊκού πολιτισμού με διαλέξεις, οργάνωση εκδηλώσεων, μουσικών βραδιών, ελληνικών χορών. Οι νέες αυτές παραστάσεις χορού που ενσωματώνονται στο τελετουργικό μέρος των εορτών, που οργανώνει είτε το ίδιο το Λύκειο είτε το επίσημο κράτος, υιοθετούνται μετέπειτα από τα περιφερειακά Λύκεια των Ελληνίδων ανά την Ελλάδα και από τους νεοσύστατους πολιτιστικούς συλλόγους αναπαράγοντας τις φολκλόρ παραστάσεις.

Η αναβίωση των ηθών και των εθίμων του λαϊκού πολιτισμού ως πολιτιστικής πρακτικής στο αστικό κέντρο των Αθηνών, παρότι πρωτοεμφανίζεται όπως είδαμε από την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα, εντούτοις προσέλαβε μεγάλες διαστάσεις την περίοδο της Μεταπολίτευσης, καθώς υιοθετήθηκε από τη συντριπτική πλειοψηφία των συλλόγων ανά την Ελλάδα.

Η ανάγκη επαναπροσδιορισμού της πολιτιστικής ταυτότητας των μετοίκων με κοινή καταγωγή για ένα χρονικό διάστημα στηρίχτηκε, εκτός των άλλων, στη δημιουργία των πολιτιστικών συλλόγων, που λειτούργησαν καθοριστικά ως προς τον σκοπό αυτό, αναπτύσσοντας ποικίλες δράσεις και κυρίως αναβιώνοντας ήθη και έθιμα και τοπικές «παραδόσεις». Τη συμβολική αυτή γλώσσα που μέσα από τις «παραδόσεις» και τη ρητορική που αναπαράγει ένα εξιδανικευμένο παρελθόν επισημαίνει η Κωνσταντίνα Μπάδα (1996:200),

«Με τη ρητορική των συμβόλων και των πράξεων (όπως με την ανάκληση μιας νοσταλγικά επεξεργασμένης εικόνας του παρελθόντος τους: αναφορές

σε οικεία συμβάντα, στους γονείς τους, στους γειτόνους), με την επιλεκτική χρήση του παρελθόντος στο παρόν (ο πολιτιστικός σύλλογος φροντίζει να εμφανιστούν πρώτοι οι χορευτικοί, παραδοσιακά ντυμένοι, όμιλοι των παιδιών τους σε παραδοσιακούς χορούς), με τη συμβολική απόδοση της ίδιας της κοινωνικής εμπειρίας του παρόντος τους – ενός παρόντος ανταγωνιστικού στις μεταξύ τους σχέσεις, συχνά διεκδικητικού προς τους ξένους-, δείχνουν να αναπαράγουν, να συντηρούν και να ανασυγκροτούν, προσωρινά έστω, την τοπική – συνοικιακή τους ταυτότητα».

Οι τοπικές παραδόσεις, δημιουργήματα των παραδοσιακών κοινωνιών, αναβίωθηκαν μέσα από διάφορες αναπαραστάσεις στα αστικά κέντρα και, παρότι απώλεσαν ένα μεγάλο μέρος του σημασιολογικού τους χαρακτήρα, διατήρησαν τη συνεκτική και ενοποιητική τους ισχύ. Η έκταση της αποδοχής που γνώρισαν οι εν λόγω αναπαραστάσεις αποτυπώνεται στα αρχεία του ιστορικού συλλόγου των Ιωαννίνων του Π.Σ.Κ.Π. Στα πρακτικά των Δ.Σ. του Συνδέσμου Δ.Σ. αναδεικνύεται η έκταση του φαινομένου, καθώς ο Χορευτικός Όμιλος μόνο το καλοκαίρι του 1979 καλείται να συμμετάσχει στις εκδηλώσεις:

«1. Γιορτές κρασιού στο Ρέθυμνο Κρήτης τα μέσα Ιουλίου '79, 2. Γιορτές Δάσους στο Καρπενήσι στα τέλη Ιουλίου '79, 3. "Ηπειρωτικά '79" στα Γιάννενα αρχές Αυγούστου '79, 4. Γιορτές 200 χρόνων Κοσμά Αιτωλού στο Θέρμο Τριγωνίδος 18 Αυγ. '79», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό, 7^ο 19/6/1979).

Η συμμετοχή του Χορευτικού Ομίλου σε χορευτικές εκδηλώσεις συνεχίστηκε με ιδιαίτερη ένταση και τις επόμενες χρονιές. Το καλοκαίρι του 1987 καταγράφεται η συμμετοχή του Χορευτικού Ομίλου σε εννέα εκδηλώσεις, εκ των οποίων οι περισσότερες οργανώθηκαν εκτός πόλης⁶⁹. Οι διοργανωτές ενισχύονται οικονομικά από τοπικούς και κεντρικούς φορείς πολιτικής εξουσίας και καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος των εξόδων συμμετοχής των χορευτικών.⁷⁰ Η ευρύτητα της

⁶⁹ Η μεγάλη συμμετοχή σε χορευτικές εκδηλώσεις φαίνεται να συνεχίστηκε για τουλάχιστον μια δεκαετία καθώς οκτώ χρόνια αργότερα το 1987: «Το Δ.Σ. του Συνδέσμου αποφασίζει τη συμμετοχή του χορευτικού ομίλου στις εκδηλώσεις α) 11/7 στα Γρεβενά, β) 18/7 στο Κεφαλόβρυσο, γ) 19/7 στην Πρέβεζα, δ) 24/7 στο Κομπότι, ε) 9/8 στο Κιάτο, στ) 12/8 στα Ηπειρωτικά '87, ζ) 21/8 στη Φιλιππιάδα, η) 24-27/8 στη Β' Αρκαδική Συνάντηση στη Τρίπολη, θ) 15/9 στο Πνευματικό Κέντρο Δήμου Ιωαννιτών ... σε όλες τις εκδηλώσεις τα έξοδα φιλοξενίας και μετάβασης αναλαμβάνουν οι οργανωτές», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 9^ο 6/7/87). Ενδεικτικό επίσης της μεγάλης έκτασης του φαινομένου είναι η συμμετοχή του Χορευτικού Τμήματος του Δήμου Ιωαννιτών το οποίο την περίοδο 1990 – 1995 πραγματοποιούσε περίπου 30 εμφανίσεις κάθε έτος (Προσωπικό Αρχείο Τμήματος Παραδοσιακών Χορών Δήμου Ιωαννιτών).

⁷⁰ Ο Σύνδεσμος σε άρθρο του όπου προβάλλει τις δράσεις της χρονιάς αναφέρει: «Ο Λαογραφικός – Χορευτικός μας Όμιλος "Καλαρρύτες", φέτος κατακλίστηκε κυριολεκτικά από προτάσεις διαφόρων Πόλεων της Χώρας μας για να συμμετάσχει σε Πολιτιστικές τους εκδηλώσεις...[...], ...πιστός στην διακήρυξη του ότι "ο Ελληνικός Χορός ανήκει στους Έλληνες και δικαίωμα να τον χαρούν και να τον απολαύσουν στην σωστή του μορφή έχουν όλοι οι Έλληνες, από το κέντρο μέχρι το ακριτικότερο χωριό", θα προσπαθήσει να εμφανισθεί σ' όσο το δυνατόν περισσότερα μέρη μη φειδόμενα κόπων και θυσιών, αρκεί οι οργανωτές να καλύπτουν τα βασικά έξοδα εμφάνισης και μεταφοράς του Ομίλου»,

συμμετοχής στις εκδηλώσεις των συλλόγων αναδεικνύεται επίσης από τη μεγάλη διαθεσιμότητα χορευτών και χορευτριών που συμμετείχαν στα χορευτικά τμήματα,⁷¹ αλλά και από τη μαζική συμμετοχή των μελών τόσο στις εκδηλώσεις όσο και στις διαδικασίες εκλογής των Δ.Σ., (βλ. σχετ. Παράρτημα - Πίνακες Διοικητικών Συμβουλίων των μελετώμενων Συλλόγων και συμμετοχή των μελών στις εκλογές).⁷²

Αρχικά οι σύλλογοι ιδρύονται και λειτουργούν από μέλη που είχαν βιωματική σχέση με τον τοπικό πολιτισμό των κοινοτήτων που εκπροσωπούσαν. Είναι οι άνθρωποι που εγκαθίστανται στα μεγάλα αστικά κέντρα, όταν οι ευρύτερες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες δημιουργήσαν το φαινόμενο της αστυφιλίας. Παρατηρούμε πως η ίδρυση των περισσότερων συλλόγων κορυφώνεται τη δεκαετία του '80, όπου τα χορευτικά τμήματα των εμφανίσεων που δημιουργούνται

(Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Ιούλιος – Αύγουστος 1987, αρ. φυλ.11, σ. 2). Η οικονομική ενίσχυση των συγκεκριμένων πολιτιστικών εκδηλώσεων από την πολιτεία, επηρέασε σε σημαντικό βαθμό τη συμμετοχή των νέων στους συλλόγους. Οι εκδηλώσεις (από τις εννέα παρουσιάσεις του Χορευτικού Ομίλου το καλοκαίρι του 1987 οι επτά πραγματοποιούνται εκτός της πόλης των Ιωαννίνων), που γίνονται αφιλοκερδώς και συνδυάζονται με ταξίδι και αναψυχή, λειτουργούν ως το σημαντικότερο κίνητρο συμμετοχής.

⁷¹ «Στην ετήσια παράσταση του Συνδέσμου το 1987 παρουσιάστηκαν από τα 400 παιδιά, 8 παιδικά τμήματα και 5 εφηβικά», (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Μάρτιος – Απρίλιος 1986, αρ. φυλ.9, σ. 10). Η μείωση της διαθεσιμότητας εφήβων χορευτών-τριών σχετίζεται και με την εντατικοποίηση της εκπαίδευσης τα επόμενα χρόνια (κυρίως με την αύξηση των ωρών των φροντιστηριακών μαθημάτων ιδιαίτερα στη Β' και Γ' Λυκείου, καθώς η συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα τροφοδοτούσε κατά κύριο λόγο τα χορευτικά τμήματα των εμφανίσεων τη συγκεκριμένη περίοδο). Είναι ενδεικτικό πως οι εβδομαδιαίες πρόβες χορού των εφηβικών τμημάτων γίνονται κατά τις απογευματινές ώρες 5μ.μ. – 8 ή 9μ.μ. Το ίδιο χρονικό διάστημα καλύπτεται, σχεδόν καθημερινά με φροντιστηριακές ώρες μαθημάτων. Ενδεικτικά αναφέρω ως χαρακτηριστικό παράδειγμα την εμπειρία μου κατά τη διδασκαλία σε εφηβικό τμήμα στον Π.Σ.Α. Το 2013 το μοναδικό εφηβικό τμήμα του Συλλόγου αποτελούνταν από 20 έφηβους και έφηβες μαθητές της Γ' Γυμνασίου και Α' Λυκείου. Την επόμενη χορευτική χρονιά η συμμετοχή των χορευτών-τριών περιορίστηκε στα 4-5 άτομα λόγω αυξημένων φροντιστηριακών υποχρεώσεων. Στην προσπάθεια μου να βρεθεί κάποιο χρονικό κενό στο εβδομαδιαίο απογευματινό πρόγραμμά τους (διαθέσιμες ημέρες Δευτέρα έως Παρασκευή, ώρες 5μ.μ.-9:30μ.μ.), διαπιστώθηκε πως αυτό ήταν αδύνατο, με αποτέλεσμα το τμήμα να διαλυθεί.

⁷² Ενδεικτικά αναφέρω την προσωπική μου εμπειρία όταν το έτος 1984 εγγράφηκα στα τμήματα παραδοσιακών χορών του “Λυκείου Ελληνίδων Ιωαννίνων”. Είχα ενημερωθεί από τους υπεύθυνους πως θα δημιουργηθεί ένα τμήμα «προπαρασκευαστικό» και πως θα γινόταν η πρώτη συνάντηση την Πέμπτη το απόγευμα. Στην πρώτη αυτή συνάντηση παρουσιάστηκαν περίπου 50 – 60 έφηβοι και έφηβες που επιθυμούσαν να μάθουν παραδοσιακούς χορούς. Ένας από τους υπεύθυνους χοροδιδασκάλους μας ανακοίνωσε πως βρίσκονται στη δύσκολη θέση να επιλέξουν μόνο 20 παιδιά, καθώς η μικρή αίθουσα περιόριζε τη δυνατότητα συμμετοχής περισσότερων χορευτών. Ακολούθησε η διαδικασία της επιλογής (χωρίς να γνωρίζουμε τα κριτήρια επιλογής), αφού δεν έγινε κάποια δοκιμαστική πρόβα που να πιστοποιεί την ικανότητα των χορευτών και αμέσως μετά ανακοινώθηκε στους μη επιλεγμένους πως μπορούν του χρόνου να δοκιμάσουν πάλι και πως ίσως τους δοθεί τότε η ευκαιρία συμμετοχής. Ένα από τα βασικά κριτήρια επιλογής των υπευθύνων ήταν ο ευπαρουσίαστος σωματότυπος των χορευτών – τριών (ύψος, βάρος, ομορφιά). Διακρίνεται μέσα από τη διαδικασία πως η χορευτική ικανότητα δεν αποτελούσε σημαντικό κριτήριο ένταξης στη χορευτική ομάδα και πως η προσφορά εφήβων για τη συγκεκριμένη περίοδο είναι μεγάλη και δυσανάλογη με τα σημερινά δεδομένα, αν κρίνουμε με τα επίπεδα συμμετοχής των εφήβων στα χορευτικά τμήματα.

απαρτίζονται στο μεγαλύτερο ποσοστό τους από έφηβους και φοιτητές.⁷³ Η συμμετοχή των εφήβων θα μειωθεί σταδιακά τις τελευταίες δεκαετίες λόγω κυρίως της μεταβολής των αξιακών προτύπων συμπεριφοράς και διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου των εφήβων που επικράτησαν στην κοινωνία. Με το πέρασμα των πρώτων δεκαετιών τα μέλη που αρχικά συγκρότησαν τους συλλόγους αποσύρθηκαν, λόγω κυρίως της μεγάλης ηλικίας τους, και οι σύλλογοι λειτούργησαν πλέον με μέλη που δεν είχαν βιωματική σχέση με τον τόπο καταγωγή τους. Τα νέα αυτά μέλη σχετίστηκαν περισσότερο με τις παραδόσεις του τόπου καταγωγής τους, κυρίως μέσα από το πλαίσιο της χορευτικής διαδικασίας (εκμάθηση χορών, δημόσιες εμφανίσεις κ.ά.). Θα μπορούσαμε να πούμε πως οι παραπάνω μεταβολές ήταν αποτέλεσμα τόσο εξωγενών παραγόντων, όπως ήταν οι υφιστάμενες αλλαγές των δομών και των αντιλήψεων της ευρύτερης κοινωνίας που βρίσκεται σε συνεχή μετασχηματισμό, όσο και των αλλαγών των προσωπικών αντιλήψεων που κατανοούσαν την παράδοση με τους δικούς τους όρους.

Οι μεταβολές της πληθυσμιακής συνοχής της κάθε συνοικίας και ευρύτερα της πόλης επηρεάστηκε από την εγκατάσταση νέων μετοίκων από την περιφέρεια με διαφορετική καταγωγή και πολιτισμική ταυτότητα. Η παραπάνω διαπίστωση, βέβαια, θα πρέπει να συσχετιστεί με τη σύγχρονη πραγματικότητα και τον τρόπο ζωής που διαμορφώθηκε τις τελευταίες δεκαετίες σε ολόκληρη την Ελλάδα και, ειδικότερα, με τους παράγοντες που επιδρούν στο συλλογικό πνεύμα και στην αποκλειστική συμμετοχή των κατοίκων σε μια πολιτιστική δράση. Οι παραπάνω εξελίξεις που παρατηρούνται λίγο ή πολύ στις περισσότερες συνοικίες της πόλης μας και επηρεάζουν ποικιλοτρόπως τη συλλογική και ατομική ταυτότητα αποτελούν μέρος των ευρύτερων δομικών αλλαγών που μετασχηματίζουν τις σύγχρονες κοινωνίες στο τέλος του 20^{ου} αιώνα.

Όπως αναφέρει ο Hall (2004: 402), οι παραπάνω δομικές αλλαγές κατακερματίζουν τα πολιτιστικά πεδία της τάξης και της εθνότητας, που μέχρι σήμερα μας έδιναν σταθερές συντεταγμένες ως κοινωνικά υποκείμενα. Οι παραπάνω μετασχηματισμοί μετέβαλαν και τις προσωπικές ταυτότητες υπονομεύοντας της αίσθηση του εαυτού ως ολοκληρωμένου υποκειμένου. Η απώλεια της σταθερής «έννοιας του εαυτού» προκαλεί αλυσιδωτά, όπως αναφέρει ο ίδιος, διπλή εκτόπιση του ατόμου τόσο από τον κοινωνικό και πολιτιστικό κόσμο όπου ζει όσο και από τον ίδιο του τον εαυτό κάτι που αποτελεί «κρίση ταυτότητας» για το άτομο. Οι πολλαπλές επαγγελματικές και πολιτιστικές ταυτότητες των κατοίκων της συνοικίας είχαν ως αποτέλεσμα την παράπλευρη συμμετοχή τους σε πολιτιστικές δραστηριότητες που οργανώνονταν είτε από επαγγελματικούς συλλόγους, στους οποίους ήταν μέλη, είτε από πολιτιστικούς φορείς των τόπων καταγωγής τους, με συνέπεια να αποδυναμώνεται με τον καιρό η πολιτιστική δράση και πρωτοβουλία ένθεν και ένθεν. Παράλληλα, η αναπτυσσόμενη αγορά θεάματος και ψυχαγωγίας της πόλης επέφερε μια πρωτόγνωρη, καθημερινή ευκαιρία για διασκέδαση, η οποία

⁷³ (Βλ. σχετ. Παράρτημα – Στ' Πίνακα). Σύμφωνα με την καταγραφή που κατατάσσει τους συλλόγους που ιδρύονται ανά έτος παρατηρούμε μια αυξητική τάση που αρχίζει το 1975 (ιδρύονται 15 σύλλογοι) και κορυφώνεται το 1983 (ιδρύονται 88 σύλλογοι).

παράλληλα με τα νέα πεδία δράσης που αναπτύχθηκαν (δημιουργήθηκαν Σύλλογοι κάθε είδους: πολιτικοί, θρησκευτικοί, αθλητικοί, πολιτιστικοί κ.ά.), αποτέλεσαν μια ακόμη «επιλογή» των κατοίκων κατά την απασχόλησή τους τον ελεύθερο χρόνο.⁷⁴ Σε μια ευρύτερη διάσταση του φαινομένου, τόσο η αντίληψη της ευρύτερης κοινωνίας, που αναπαράγει και προβάλλει την ατομική πρωτοβουλία και επιτυχία, όσο και οι απαιτήσεις για προσφορά όλο και περισσότερου χρόνου στον τομέα της εργασίας αλλά και η ίδια η ρυμοτόμηση της πόλης, που σε πολλές συνοικίες δεν «προάγει» τη συλλογική δράση, έχουν ως αποτέλεσμα τη μείωση του διαθέσιμου ελεύθερου χρόνου και της ενασχόλησης των κατοίκων με τα κοινά της συνοικίας. Οι παραπάνω αιτιολογήσεις είναι πιθανόν να ερμηνεύουν την υπολειτουργία των περισσότερων συνοικιακών και μη συλλόγων της πόλης, που είτε αδρανοποιήθηκαν στο πέρασμα των χρόνων είτε αντιμετωπίζουν έντονα το πρόβλημα, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, της πλήρους αδιαφορίας ή της μικρής συμμετοχής των κατοίκων της γειτονιάς σε δράσεις που αναλαμβάνουν.

⁷⁴ Η Κορωναίου (1996:22) στη μελέτη της για τον ελεύθερο χρόνο θεωρεί πως αποτελεί προϊόν ενός πολιτισμού που γεννήθηκε με τη βιομηχανική επανάσταση και απόκτησε τα βασικά χαρακτηριστικά του τη μεταπολεμική “περίοδο της αφθονίας” 1946-1975 και σαφώς διαφοροποιείται από τις ημέρες σχολής των αρχαϊκών και των προβιομηχανικών κοινωνιών. Η συγγραφέας επισημαίνει πως «η “αυθαίρετη” (καθώς προκύπτει με βάση τις αναγκαιότητες της επιχειρηματικής δραστηριότητας, της παραγωγής και της εκβιομηχάνισης) ρύθμιση του χρόνου εργασίας και η διαφοροποίηση της εργασιακής δραστηριότητας ήταν οι απαραίτητες ιστορικές προϋποθέσεις για την εμφάνιση ενός νέου κοινωνικού χρόνου, του ελεύθερου χρόνου, ο οποίος διακρίνεται πλέον σαφώς από την εργασία, αρχίζοντας εκεί όπου αυτή τελειώνει».

Πολιτικές για τον πολιτισμό στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα - Οι πολιτιστικοί σύλλογοι ως πεδία ανάπτυξης πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών σχέσεων.

Η σχέση των συλλόγων με την κεντρική εξουσία γίνεται κατανοητή μέσα από τις συνεργασίες που συνάπτονται σε πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο. Η πολυεπίπεδη συνεργασία των παραπάνω φορέων αναδεικνύει ένα δυναμικό πολιτισμικό πεδίο διαχείρισης του λαϊκού πολιτισμού. Η διερεύνηση στην παρούσα μελέτη εστιάζεται στο ιδεολογικό υπόβαθρο των πρακτικών, στη μορφή και τον τρόπο των συνεργασιών, στον συμβολικό χαρακτήρα των δράσεων που ακολουθούνται, στις ρητορικές που τις συνοδεύουν αλλά και στις σχέσεις που συνάπτονται μέσα από τις συνεργασίες σε οικονομικό επίπεδο.

Ωστόσο, στη διαμόρφωση της πολιτιστικής πραγματικότητας συνεργούν και άλλοι παράγοντες, όπως είναι οι καλλιτέχνες, οι διανοούμενοι, οι δημιουργοί, οι πολιτιστικοί φορείς, οι πρωτοβάθμιοι και δευτεροβάθμιοι σύλλογοι, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και η πολιτιστική αγορά. Για να κατανοήσουμε, λοιπόν, την παρουσία των συλλόγων τα μεταπολεμικά χρόνια θα πρέπει να δούμε πώς λειτούργησε η πολιτιστική πολιτική στον ευρύτερο χώρο.

Το 1950 δημιουργείται στη Γενεύη το “Ευρωπαϊκό Κέντρο Πολιτισμού”, που αποτελεί τον πρώτο θεσμικό φορέα για τον πολιτισμό στην Ευρώπη, ο οποίος συνέβαλε στην προώθηση της ευρωπαϊκής ενοποίησης στον τομέα της παιδείας και του πολιτισμού. Η Γαλλία λίγα χρόνια αργότερα, το 1958, είναι το πρώτο κράτος της Ευρώπης που ιδρύει Υπουργείο Πολιτιστικών Υποθέσεων της Γαλλίας και διαμορφώνει μια κρατική πολιτική για τον πολιτισμό. Οι σοσιαλιστικές κυβερνήσεις των ευρωπαϊκών χωρών προώθησαν προγράμματα για τον πολιτισμό και ένα εγχείρημα αλληλεγγύης της κοινωνίας, πριμοδοτώντας νέες απόψεις, καινοτόμες πρωτοβουλίες και πρακτικές για τη στρατηγική του πολιτισμού. Η συγκεκριμένη πολιτική για τον πολιτισμό αποτέλεσε ένα σημαντικό εργαλείο για την προβολή των νέων πολιτικών ιδεών, και συνιστούσε μια μορφή αντίστασης τόσο στο παλιό ιδεολογικό κατεστημένο, όσο και στις καταναλωτικές τάσεις που προωθούσε η πολιτιστική βιομηχανία (Σπανού, 2008:15-32).

Επίσης από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 διάφορα κοινωνικά κινήματα περιβάλλοντος, φεμινισμού, ομοφυλοφίλων, εθνικών και θρησκευτικών μειονοτήτων στην Ευρώπη συνδέονται με διάφορες πολιτιστικές μορφές έκφρασης, καθώς τα ίδια τους τα μέλη εντάσσονται και σε πολιτιστικές ομάδες θεάτρου, χορού, κινηματογράφου, μουσικής κ.ά. Οι παραπάνω συνθήκες επηρέασαν τις πολιτικές που χρησιμοποίησαν τον πολιτισμό για να αμβλύνουν τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες της πόλης, ενθάρρυναν κάθε δράση που καλλιεργούσε τις διαπροσωπικές σχέσεις και αλληλεπιδράσεις, και προώθησαν την ανασυγκρότηση διαφόρων κοινωνικών ομάδων στα αστικά πλαίσια, ενώ ταυτόχρονα προώθησαν πολλά από τα αιτήματα των κοινωνικών κινημάτων στον σχεδιασμό τους. Ο προγραμματισμός απέβλεπε στη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών ώστε όλες οι κοινωνικές τάξεις να

έχουν άμεση πρόσβαση και ίσες ευκαιρίες για συμμετοχή στις πολιτιστικές δράσεις (Σπανού, 2008).

Τη δεκαετία του 1980 προτάσσονται από την πολιτεία και υλοποιούνται πολιτιστικές δράσεις που προσβλέπουν στην οικονομική ανάπτυξη (Βλάσσης, 2005). Από το 1990 παρουσιάζονται στις κοινωνίες «πολιτισμικά φαινόμενα» που διευρύνουν τις κοινωνικές αντιθέσεις και σχετίζονται με την έκρηξη των τεχνολογιών, τη βιομηχανική ανάπτυξη και την άνοδο του ατομικισμού. Τη συγκεκριμένη περίοδο η πολιτισμική βιομηχανία επιβάλλει τα δικά της πρότυπα στα στρώματα της μεσαίας τάξης τα οποία με δεδομένη την πολιτιστική τους αμφιταλάντευση, ενεργούν πλέον ως παθητικοί δέκτες, αποδεχόμενοι τα πρότυπα και τα πρόσωπα που προβάλλονται από τα μαζικά μέσα ενημέρωσης γίνονται το επίκεντρο της τάσης για ομοιομορφία και κατανάλωση⁷⁵.

Ο πολιτισμός ως πεδίο δράσης της ευρωπαϊκής πολιτικής απέκτησε νομική βάση από τη στιγμή που ενσωματώθηκε θεσμικά στις Συνθήκες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Η νομική βάση για τις πολιτιστικές δραστηριότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση δημιουργήθηκε με την έγκριση του άρθρου για τον Πολιτισμό (άρθρο 128) στη Συνθήκη του Μάαστριχτ, ενώ αργότερα το ίδιο άρθρο ενσωματώθηκε στη Συνθήκη της Λισαβόνας ως (άρθρο 167) (Σπανού, 2008).

Το άρθρο θέτει ως στόχο την ανάπτυξη των πολιτισμών, μέσω της ενθάρρυνσης της πολιτιστικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών, προγραμματίζοντας δράσεις που προωθούν τη συντήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, τη συνεργασία και τις πολιτιστικές ανταλλαγές, την καλλιτεχνική και κινηματογραφική δημιουργία και τον σεβασμό της διαφορετικότητας των πολιτισμών. Για την προώθηση της παραπάνω πολιτικής δημιουργήθηκαν τα προγράμματα: το Kaleidoscope (1995 - 1999), το οποίο ήταν το πρώτο πολιτιστικό πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και είχε στόχο να ενθαρρύνει την καλλιτεχνική δημιουργία, καθώς και να προωθήσει τη γνωριμία και τη διάδοση του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς των λαών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Raphael (1997 - 2000), το οποίο στόχευε στην αξιοποίηση και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς και ενθάρρυνε τη διεθνική συνεργασία για ανταλλαγή τεχνογνωσίας σε θέματα διατήρησής της, το Arienne (1997 - 1998) πρόγραμμα υποστήριξης στον τομέα των βιβλίων και της ανάγνωσης, με στόχο να αυξήσει τη γνώση και τη διάδοση της λογοτεχνικής δημιουργίας και της ιστορίας των ευρωπαϊκών λαών, καθώς και την πρόσβαση του ευρωπαίου πολίτη σε αυτά. Τέλος, δημιουργήθηκε το πρόγραμμα Δημιουργική Ευρώπη (2014 έως 2020), που στοχεύει στην υποστήριξη του ευρωπαϊκού πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα και ενσωματώνει τα υποπρογράμματα Πολιτισμός και Media (2007 - 2013) (Ζορμπά Μ., 2014).

Στην Ελλάδα συστήνεται το 1971 το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών, που αναλαμβάνει το σχεδιασμό και τον προγραμματισμό της πολιτικής για τον πολιτισμό τον οποίο μέχρι τότε διαχειρίζονταν διάσπαρτες υπηρεσίες του κρατικού μηχανισμού. Την περίοδο της δικτατορίας (1967-1974) παρατηρούμε πως ιδρύονται σαράντα πέντε (45) σύλλογοι στο Ν. Ιωαννίνων, σχετικά υψηλό ποσοστό συγκριτικά τόσο με την προηγούμενη περίοδο 1949-1967 όσο και με την περίοδο της

⁷⁵ Γκιζέλης-Καντατζόγλου-Τεπέρογλου-Φίλια (1984:48-50). Με αφορμή τη σκέψη του Silverstone (1990), έχει αναπτυχθεί η τάση της κριτικής παρακολούθησης των ΜΜΕ, σε αντίθεση με τη θεωρούμενη ως δεδομένη παθητική επιρροή (στα ελληνικά υπάρχει το βιβλίο της Μίρκας Μαδιανού (2008).

μεταπολίτευσης έως και σήμερα, γεγονός που πιθανότατα να σχετίζεται με την έμφαση που δόθηκε από την κεντρική εξουσία στη χειραγώγηση της «λαϊκής» πολιτισμικής έκφρασης⁷⁶.

Οι πολιτειακές παρεμβάσεις πολιτικού και πολιτιστικού περιεχομένου συνεχίζονται τα χρόνια της Μεταπολίτευσης με την ίδρυση της Διεύθυνσης του Λαϊκού Πολιτισμού στο Υπουργείο Πολιτισμού (1977), ενώ το 1979 κυρύσσεται ως Έτος Ελληνικής Παράδοσης (Δαλιανούδη 2020:304). Στα χρόνια της Μεταπολίτευσης για πρώτη φορά συνδέθηκε ο πολιτισμός με την κεντρική πολιτική, μέσα από την κατάρτιση του Προγράμματος Πολιτιστικής Ανάπτυξης, το οποίο εντάχθηκε στο Πενταετές Πρόγραμμα Οικονομικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης της περιόδου (1978-1982). «Το 1983 ιδρύεται η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, ενώ το 1985 συστήνονται οι Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης που συμβάλλουν προς την άνθηση των πολιτιστικών σωματείων γενικώς και την επέκτασή τους στην επαρχία, με κορύφωση τη δεκαετία του '80» (Δαλιανούδη 2020:305). Στο επόμενο πενταετές πρόγραμμα (1983-1987), παρά τις δυσκολίες οργάνωσής του, επιχειρήθηκε για πρώτη φορά ο σχεδιασμός σε βάθος χρόνου μιας πολιτικής για τον πολιτισμό και ο συντονισμός μεταξύ των ενεργειών οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης. Το συγκεκριμένο διάστημα η διαδικασία ίδρυσης συλλόγων προσέλαβε μαζικές διαστάσεις, καθώς ενισχύθηκε και από την κεντρική εξουσία στο πλαίσιο μιας πολιτικής για την «πολιτιστική αποκέντρωση» τη δεκαετία του 1980. Σύμφωνα με στοιχεία του ΥΠΠΟ, οι επιχορηγήσεις στην πενταετία 1976-1981 ανέβηκαν στο ύψος των 153,4 εκατομμυρίων δραχμών, ενώ την επόμενη πενταετία 1982-1987 έφθασαν τα 1.167 εκατομμύρια δραχμές. Τα χρήματα μοιράστηκαν «από λίγα σε όλους» δίνοντας έτσι τη δυνατότητα σε ολιγομελείς ή χωρίς έντονη δραστηριότητα συλλόγους να πραγματοποιήσουν κάποιες εκδηλώσεις, ταυτόχρονα δε, δημιουργούσαν εξάρτηση των φορέων από την κυβερνητική μηχανή (Κονσόλα, 1990: 75). Στο πλαίσιο αυτό η εθνική πολιτική που εφαρμόστηκε είχε στόχο τη συγκρότηση μιας πολιτισμικά ομοιογενούς κοινωνίας, που προσπάθησε να διαμορφώσει μέσα από διάφορους μηχανισμούς: σχολεία, επιστήμες, μουσεία και συλλόγους. Στοιχεία της «παραδόσης»⁷⁷ χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο του φολκλορισμού από τους συλλόγους ιδιαίτερα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Οι αναπαραστάσεις των

⁷⁶ (Βλ. σχετ. Παράρτημα – Β΄ Πίνακα) , Οι σύλλογοι του Νομού Ιωαννίνων (1914-2017). Στον πίνακα Β΄ ταξινομούνται οι Σύλλογοι με βάση το έτος ίδρυσής τους, σύμφωνα με τα Αρχεία Πρωτοδικείου Ιωαννίνων, Βιβλία Καταχωρήσεως Αναγνωριζομένων Σωματείων, Πρωτοδικείο Ιωαννίνων, α/α 0-299, 301-601,602-900, 901- 1478, 1480. Τα παραπάνω δεδομένα έρχονται σε αντιδιαστολή με τη διατυπωθείσα άποψη του Μπασκόζου (1996:16) ο οποίος και αναφέρει: «Η δικτατορία απαγόρευε τη σύσταση πολιτιστικών σωματείων». Η ίδρυση συλλόγων την περίοδο της Δικτατορίας στον Νομό Ιωαννίνων είναι ένα αδιαμφισβήτητο γεγονός που θα πρέπει να μελετηθεί ως προς τον ρόλο που διαδραματίζουν και τους σκοπούς που εξυπηρετούν. Σχετικά δεδομένα που αντλούμε από αρχεία του “Πολιτιστικού Συλλόγου Καλλιθέας” φανερώνουν μια μορφή σχέσης συγκεκριμένων συλλόγων της πόλης με την κεντρική εξουσία της συγκεκριμένης περιόδου, - τα οποία ωστόσο χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης.

⁷⁷ Οι «παραδόσεις» τις οποίες σε ένα μεγάλο βαθμό διαχειρίζονται οι σύλλογοι ορίζονται σύμφωνα με την Α. Κυριακίδου – Νέστορος, ως εξής: «ό,τι παραδίδεται από γενιά σε γενιά ανεπίσημα, που σημαίνει όχι μέσω της επίσημης παιδείας, που είναι βασικά γραπτή, αλλά προφορικά – επομένως προσωπικά, σε μια σχέση, δηλαδή, πρόσωπο με πρόσωπο»⁷⁷. Η ίδια συγγραφέας οριοθετεί χωροχρονικά τον «παραδοσιακό» μας πολιτισμό αναφέροντας πως αποτελεί ένα συγκεκριμένο ιστορικό φαινόμενο που καλύπτει χρονικά την Οθωμανική περίοδο, με επιβιώσεις που φτάνουν ως τις μέρες μας τοπικά εκτείνεται όπου ζουν ή ζούσαν Έλληνες την εποχή της Οθωμανικής περιόδου.

συλλόγων αποτελούν ένα ξεχωριστό πεδίο διερεύνησης στην παρούσα εργασία, καθώς τα νοήματα, οι πρακτικές και οι συμβολισμοί που ενέχουν εξαρτώνται άμεσα από την παροντική δράση στο πλαίσιο των συλλόγων, όπου το παρελθόν ανασυγκροτείται μέσα από αναβιώσεις των τοπικών παραδόσεων που συνδέονται κυρίως με την ψυχαγωγία (βλ. σχ. Μερακλής 2004: 137-140, Παπαταξιάρχης 1993: 53, Νιτσιάκος 2003, Αυδίκος 2009: 34).

Την ίδια δεκαετία παρατηρείται μια πρωτόγνωρη για τα ελληνικά δεδομένα μαζική σύσταση και έντονη πολιτιστική δραστηριότητα στο πλαίσιο των συλλόγων, ώστε αρκετοί μελετητές να μιλούν για «πολιτική πολιτιστική έκρηξη»⁷⁸, οριοθετώντας την χρονικά από το 1974 έως το 1989. Την περίοδο αμέσως μετά τη Μεταπολίτευση (1974), δημιουργούνται σύλλογοι, αδελφότητες, λέσχες, άτυπες ομάδες πολιτιστικών ενδιαφερόντων, γεγονός που κορυφώνεται σε όλη την ελληνική επικράτεια τη διετία 1983-84, και αδρανεύει σταδιακά μέχρι το 1989 (Μπασκόζος, 1996:15-49). Η ίδρυση μιας ξεχωριστής διεύθυνσης για τον Λαϊκό Πολιτισμό στο Υπουργείο Πολιτισμού το 1977 έχει ως αποτέλεσμα την ενίσχυση σε οικονομικό, ηθικό και συμβουλευτικό επίπεδο των συλλόγων. Στον Νομό Ιωαννίνων την περίοδο (1974-2017) ιδρύθηκαν πεντακόσιοι έξι (506) πολιτιστικοί σύλλογοι, οι οποίοι ανέπτυξαν έντονη δραστηριότητα προβάλλοντας μέσα από κάθε είδους αναπαραστάσεις τον λαϊκό πολιτισμό (Βιβλίο Καταχωρήσεως Αναγνωρισμένων Σωματείων (Α.Μ. 277 - 2.204).

Κατά την περίοδο της μεταπολίτευσης, οι κοινωνικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξάνονται, γεγονός που φανερώνει την κρατική παρέμβαση στα πολιτιστικά δρώμενα. Η συγκεκριμένη πολιτική μαρτυρεί τον νέο ρόλο που θέλει να διαδραματίσει η πολιτεία στη διαμόρφωση της πολιτιστικής ζωής και των όρων που την καθορίζουν. Πιο συγκεκριμένα, από 11,4% (1976) οι κοινωνικές δαπάνες ανεβαίνουν στο 13,3% (1979) και 15,5% (1981) για να φτάσουν μερικά χρόνια αργότερα στο 21% (1985). Το κράτος διαμορφώνει προς το καλύτερο τους όρους ζωής, αναλαμβάνει μεγαλύτερο μερίδιο για τις δαπάνες υγείας, παιδείας, πολιτιστικών παροχών κ.ά., αλλά συγχρόνως αποκτά και διευρυμένο ρόλο στη διαμόρφωση των πολιτιστικών τάσεων και διαθέσεων (Μπασκόζος, 1996: 21-22). «Μετά το 1981, ο θεσμός των πολιτιστικών συλλόγων θα ενισχυθεί και θα ισχυροποιηθεί ιδιαίτερα» επισημαίνει η Λουτζάκη «και με την ανάληψη της κυβέρνησης από το σοσιαλιστικό κόμμα, με τη δημιουργία της Γενικής Γραμματείας Νεολαίας και τη Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, που στόχο είχαν το μαζικό ενδιαφέρον για τον λαϊκό πολιτισμό και τα προϊόντα του» (Λουτζάκη, 2004: 21).

Οι σύλλογοι λειτούργησαν ως «μοχλός» υλοποίησης των προγραμμάτων για τον λαϊκό πολιτισμό της εκάστοτε κυβέρνησης. Αλλά πώς αναπτύσσεται μια οικονομική σχέση μεταξύ των συλλόγων και των κεντρικών φορέων του κράτους; Οι σύλλογοι στην προσπάθειά τους να πραγματοποιήσουν τους βασικούς σκοπούς σύστασής τους, αναζήτησαν τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους στα ίδια τους τα μέλη, μέσα από υποχρεωτικές ετήσιες συνδρομές και από δωρεές των μελών. Οι οικονομικοί αυτοί πόροι δεν κάλυπταν τις συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες των συλλόγων, οι οποίοι με συνεχή αιτήματα ζητούσαν την οικονομική στήριξη από

⁷⁸ Βλ. σχετ. για το ιδεολογικό πλαίσιο των συγκεκριμένων εκδηλώσεων Σκουτέρη Διδασκάλου (1981: 44-56), Τσαούσης (2001:15-16).

διάφορους κρατικούς φορείς. Η ενίσχυση όμως των συλλόγων από τους κρατικούς φορείς είχε ευκαιριακό και μη προβλέψιμο χαρακτήρα. Η πολιτεία δεν έχει ακόμα και σήμερα θεσμοθετήσει ένα συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο χρηματοδότησης των συλλόγων, καθώς δεν υπάρχει μια κεντρική πολιτική για τον λαϊκό πολιτισμό, που θα μπορούσε να αξιολογήσει τη δυναμική του κάθε συλλόγου και στη βάση συγκεκριμένων κριτηρίων να τους επιχορηγήσει. Η έλλειψη σταθερού νομικού πλαισίου επιχορήγησης των συλλόγων έχει ως αποτέλεσμα η πολιτική των επιχορηγήσεων που εφαρμόζεται να γίνεται σε ένα διαπροσωπικό, σχεδόν πελατειακό επίπεδο σχέσεων, που συνάπτονται μεταξύ των προσώπων των μελών των Δ.Σ. των συλλόγων και των εκπροσώπων της κεντρικής εξουσίας. Παρότι η Υπουργός Πολιτισμού στον χαιρετισμό της στο συνέδριο της Π.Π.Κ. ανακοινώνει πως «η επιλογή των φορέων που ενισχύονται γίνεται με αποκλειστικό κριτήριο τη φυσιογνωμία, την προσφορά και την ποιότητα των προγραμμάτων», διακρίνεται από τις τοποθετήσεις των εκπροσώπων των πολιτιστικών φορέων πως η κατανομή των επιχορηγήσεων δεν γίνεται πάντα με ένα γενικώς αποδεκτό και δίκαιο τρόπο.⁷⁹ Η παραπάνω υπόθεση αναδεικνύεται μέσα από τις μεγάλες διακυμάνσεις των επιχορηγήσεων που δόθηκαν στους συλλόγους. Συνήθως το ποσό των επιχορηγήσεων ήταν μεγάλο, όταν η κομματική ταυτότητα του συλλόγου ήταν σε αντιστοιχία με αυτή του κυβερνώντος κόμματος ή της αντίστοιχης τοπικής αυτοδιοίκησης, ενώ αντίθετα τα ποσά αυτά ελαχιστοποιούνταν, όταν στην τοπική αυτοδιοίκηση ή στην κεντρική εξουσία ήταν αντίθετο κόμμα.

Ο ευκαιριακός χαρακτήρας της οικονομικής ενίσχυσης των συλλόγων αποδεικνύεται από τα πρακτικά που συντάσσουν τα Δ.Σ. των συλλόγων. Στην περίπτωση της Α.Σ.Η. παρατηρούμε πως από την ίδρυσή της ενισχύεται οικονομικά από διάφορους κρατικούς κυρίως φορείς που στηρίζουν τα αιτήματα και τις δραστηριότητες της⁸⁰.

⁷⁹ Πρακτικά 5^{ης} Πανελλαδικής Συνάντησης Πολιτιστικών Φορέων, «Πορεία για την αλλαγή στον πολιτισμό», Αθήνα 13,14,15 Απρίλη 1984. Ενδεικτικά αναφέρουμε συγκεκριμένα παραδείγματα που παρουσιάστηκαν από τους εκπροσώπους διαφόρων πολιτιστικών φορέων που αναδεικνύουν την προβληματική σχέση, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις αναιρούν τις διατυπώσεις της Υπουργού. Σύμφωνα με το εκπρόσωπο του Πολιτιστικού – Μορφωτικού Συλλόγου Ρεθύμνου Κρήτης κ. Γ. Λελεδάκη στην εισήγησή του με θέμα «Διεύρυνση των δημοκρατικών αλλαγών στον πολιτισμό», (σ. 95) επισημαίνει την ανάγκη της δίκαιης κατανομής των οικονομικών εισχύσεων στους συλλόγους μέσα από αναθεωρημένα προγράμματα καθώς όπως αναφέρει «σύμφωνα με ένα δεσμευτικό πρόγραμμα (= χωριό 70 ανθρώπων πήρε 1.000.000 δρχ. ('83) και σύλλογοι άλλοι, με μεγάλη δράση, ποτέ πάνω από 150.000) και το ανάλογο γίνεται στους δήμους. Πέρσι π.χ. στην Κρήτη ο Δήμος Ηρακλείου πήρε 44 εκατ. Για τις καλοκαιρινές εκδηλώσεις, και αν προσθέσει κανείς τα ποσά που έλαβαν όλοι οι άλλοι δήμοι της Κρήτης, με βία μπορεί να συγκεντρώσει το 1/3 ίσως του ποσού».

⁸⁰ Οι επιχορηγήσεις που δίνονται στην Αδελφότητα από το 1976 έως το 2014 είναι από το Υπουργείο Πολιτισμού (1976), το Νομαρχιακό Ταμείο Ιωαννίνων, (1986), τον Εθνικό Οργανισμό Τουρισμού (1989), το Υπουργείο Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού, τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων (1998), το Δήμο Τύμφης (2000), το Δήμο Ηγουμενίτσας (2000), το Δήμο Ιωαννιτών (για τις εκδηλώσεις της Αποκριάς το 2003, το 2005, και το 2006), το Υπουργείο Οικονομικών (2003), το Υπουργείο Πολιτισμού (2003), το Υπουργείο Γεωργίας (2003) πρόγραμμα για φορεσιές - παραδοσιακό υλικό, Ριζάρειο Ίδρυμα (2005, 2006), τον Ε.Ο.Τ. (2006), η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση (2006), η Αγροτική Τράπεζα (2006), το Ριζάρειο Ίδρυμα (2008), η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση (2008), η Τ.Ε.Δ.Κ. (2008), ο ΟΠΑΠ (2008), η Τ.Ε.Δ.Κ. (2008), η Περιφέρεια (2014).

Οι Σαρακατσάνοι αποτελούν μια υπολογίσιμη πολιτικά δύναμη που μπορεί να «διαπραγματεύεται» την ισχύ της με την εκάστοτε κεντρική εξουσία αποκομίζοντας σεβαστά ποσά επιχορηγήσεων⁸¹. Οι επιχορηγήσεις που δίνονται από διαφορετικούς κρατικούς φορείς στην Αδελφότητα φανερώνει τη δυναμική των αιτημάτων που προωθούνται από τα εκάστοτε Δ.Σ. Αυτό οφείλεται κατά ένα μεγάλο ποσοστό στην «άτυπη» κομματική συσπείρωση των μελών της προς τα λεγόμενα «δεξιά» κόμματα, αφού, όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε, «το 90% των Σαρακατσαναίων είναι δεξιοί» (Ε.Π.). Βέβαια οι παραπάνω αναφορά ουδέποτε εκφράστηκε επίσημα από τα μέλη του Δ.Σ. της Αδελφότητας, αντίθετα μάλιστα ο μη πολιτικός χαρακτήρας της Αδελφότητας «διασφαλίζεται» μέσα από σχετικό άρθρο του καταστατικού όπου «απαγορεύεται απόλυτα και αυστηρά κάθε ανάμειξη της Αδελφότητας στην πολιτική διότι αντιβαίνει στους σκοπούς της», (Καταστατικό (Α.Σ.Η. 10/11/2002, Κεφ. 9, Γενικές Διατάξεις, άρθρο 35^ο). Η Αδελφότητα εκπροσωπώντας συμβολικά όλους τους εν Ηπείρω Σαρακατσάνους έχει επιχορηγηθεί από κρατικούς φορείς που δεν σχετίζονται άμεσα με την προώθηση του λαϊκού πολιτισμού (Υπουργείο Οικονομικών, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτική Τράπεζα, Τ.Ε.Δ.Κ. κ.ά.). Οι παραπάνω οικονομικές ενισχύσεις που δίνονται σε ένα πρώτο επίπεδο καταστρατηγούν τη θεσμικά κατοχυρωμένη κρατική πολιτική για τον πολιτισμό που ορίζει το Υπουργείο Πολιτισμού ως το κατ' εξοχήν νομικό όργανο που επιχορηγεί πολιτιστικές δράσεις. Επίσης, ο ευκαιριακός χαρακτήρας των οικονομικών ενισχύσεων έρχεται να επαληθεύσει την άποψη πως οι επιχορηγήσεις που δίνονται δεν εντάσσονται σε ένα προγραμματισμένο σταθερό στο χρόνο θεσμικό πλαίσιο, ενώ η πολυμορφία των κρατικών φορέων που επιχορηγούν επιβεβαιώνει επίσης την ευκαιριακή «εκμετάλλευση», προσώπων, ιδεολογιών, και καταστάσεων για την πραγματοποίηση των σκοπών των συλλόγων. Τα δρώντα υποκείμενα (οι συναλλασσόμενοι φορείς) με τον τρόπο που ενεργούν αναπαράγουν το συγκεκριμένο σύστημα επιχορήγησης, καθώς δημιουργούν ανοιχτές πελατειακές σχέσεις που στηρίζονται σε ηθικό επίπεδο στην εκπλήρωση της υποχρέωσης που έχει δημιουργηθεί μέσα από την προσωπική παρέμβαση πολιτικών προσώπων για την ευόδωση του σκοπού. Ταυτόχρονα, η παραπάνω ενέργεια δημιουργεί πρότυπο συμπεριφοράς και αξίας που διαχέεται μέσω της γνωστοποίησης που γίνεται επί της διαδικασίας στα μέλη και εκφράζεται από τα χείλη των πληροφορητών πως «αν δεν χτυπήσεις πόρτες δεν πετυχαίνεις το σκοπό σου», (Κ.Τ.).⁸²

⁸¹ Ο Campbell (1964:225-226) αναφέρεται στο στρατηγικό πλεονέκτημα των Σαρακατσάνων ως συμπαγούς εκλογικής δύναμης και στη συνηθισμένη πρακτική «διαπραγμάτευσης» που εφαρμόζουν με τους εκάστοτε κοινοτικούς άρχοντες που αποτελεί ένα διαρκές habitus της εθνοτικής τους συμπεριφοράς. Ο Δαλκαβούκης (2005:165-177) επίσης καταγράφει και ερμηνεύει τις συνθήκες ιδιαίτερα κατά την περίοδο του Εμφυλίου πολέμου «που διαμόρφωσαν την ομαδική πρόσδεση των Σαρακατσάνων στο πολιτικό άρμα της Δεξιάς».

⁸² Αρκετοί Σαρακατσάνοι πολιτικοί έχουν αναλάβει καίριες θέσεις στις εκάστοτε κυβερνήσεις. Ο πολιτικός τους ρόλος αποτελεί σημαντικό στοιχείο αναφοράς για τους Σαρακατσάνους: «έχουν περάσει από πολλές θέσεις Κουτσούμπας, Σουφλιάς, Σούρλας, Κατσάρος, Κόκκαλης Τσουμαναίοι, Ακριβάκης Τσιγαρίδας δύο Σαλαγιάννης κ.α.», (Θ.Τ.). Οι αναφορές στους Σαρακατσάνους πολιτικούς γίνονται με ιδιαίτερη έμφαση και υπερηφάνεια, καθώς η ανάδειξη στην πολιτική ενός Σαρακατσάνου

Η κομματική - πολιτική ταυτότητα των μελών του Δ.Σ. του εκάστοτε συλλόγου αποτελεί ένα κομβικό σημείο αναφοράς, που ανασύρεται ανάλογα με τη σημασία που του αποδίδεται, προκαλώντας αλυσιδωτές αλλά και απρόβλεπτες αντιδράσεις εντός του ίδιου του πλαισίου αναφοράς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η παραίτηση προέδρου της Αδελφότητας λόγω της ταυτόχρονης υποψηφιότητάς του με συγκεκριμένο πολιτικό συνδυασμό του λεγόμενου «προοδευτικού χώρου» στις Νομαρχιακές εκλογές του '98.⁸³ Σε μια σχετικά αντίστοιχη περίπτωση ο κ. Ε. Μ., πρόεδρος της Αδελφότητας, παραιτήθηκε από το αξίωμά του, όταν βάζοντας υποψηφιότητα στις δημοτικές εκλογές εξελέγη πρόεδρος της κοινότητας Καλπακίου, (Α.Σ.Η., Πρακτικό 4^ο/82).

Η έλλειψη ενός συγκεκριμένου θεσμικού πλαισίου οικονομικής ενίσχυσης των συλλόγων και η προνομιακή ενίσχυση ορισμένων συλλόγων έναντι των υπολοίπων που δεν είχαν αντίστοιχη υποστήριξη, είχε ως αποτέλεσμα οι περισσότεροι σύλλογοι να εκφράζουν ανοιχτά τη δυσαρέσκειά τους προς τους κυβερνητικούς φορείς μέσα από τον επίσημο και ανεπίσημο λόγο τους.

Η παράσταση του Δ.Σ. του Π.Σ.Κ.Π. στη Νομαρχιακή Επιτροπή Πολιτιστικών το 1988 φανερώνει τη διάσταση του παραπάνω προβλήματος:

«Αναπτύχθηκαν οι θέσεις του Συνδέσμου ως προς την κατανομή των πιστώσεων στους πολιτιστικούς συλλόγους ανάλογα με τη δραστηριότητά τους», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικά 21^ο 21/12/88)⁸⁴.

Η παραπάνω πρόταση του Συνδέσμου αποσκοπεί στην απεμπλοκή του από παρασκηνιακές διαδικασίες διεκδίκησης οικονομικής βοήθειας, καθώς ζητούσε τη

θεωρείται πως είναι το αποτέλεσμα της συσπείρωσης που επιτυγχάνεται μέσα από συγκεκριμένες συλλογικές διαδικασίες στο πλαίσιο των σαρακατσάνικων συλλόγων.

⁸³ Η μομφή που έγινε προς το πρόσωπό του αφορούσε το κατά πόσον είναι θεμιτό ένα μέλος του Δ.Σ. να θέτει ταυτόχρονα υποψηφιότητα με οποιονδήποτε κομματικό συνδυασμό. Παρότι κανένα άρθρο του συλλόγου δεν αποκλείει τέτοια ενέργεια, ο πρόεδρος παραιτήθηκε, δηλώνοντας άنيση μεταχείριση, καθώς όπως υποστήριξε, σε αντίστοιχη περίπτωση δεν έγινε καμία μομφή για τον εκπρόσωπο της Αδελφότητας στην Πρέβεζα που έβαλε υποψηφιότητα για Νομαρχιακός Σύμβουλος χωρίς να έχει τεθεί κατ' αντιστοιχία ζήτημα για τη συμμετοχή του στις συλλογικές διαδικασίες της Αδελφότητας. Παρατηρείται λοιπόν, πως μια πολιτική πράξη κρίνεται «με δύο μέτρα και δύο σταθμά», αναδεικνύοντας κομματικές υποβόσκουσες έριδες που ενεργοποιούνται ανάλογα με την περίπτωση κατά το δοκούν.

⁸⁴ Ωστόσο, ο Σύνδεσμος επανέρχεται στο ζήτημα της χρηματοδότησης και πάλι, «Και μια επισήμανση, που πρέπει να προσεχτεί. Δεν αξίζει οι Σύλλογοι που δραστηριοποιούνται συνεχώς και προσφέρουν σημαντικό έργο στην παράδοση και στον πολιτισμό, να ενισχύονται οικονομικά από την ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ του κάθε τόπου, για να επιτελούν απρόσκοπτα το έργο τους. Δεν πρέπει να υπάρχει αξιοκρατία και στον τομέα αυτό;» ... (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Μάιος – Αύγουστος 2004, αρ. φυλ. 110-111, σ. 7). «Εδειξαν με την κίνησή τους αυτή πως οι πολιτιστικοί φορείς της πόλης χωρίς πακτωλό χρημάτων “πίσω” τους παράγουν σπουδαίο έργο και θα μπορούσαν να εκπροσωπούν (μαζί και με τους άλλους συλλόγους) το Δήμο παντού. Όμως αυτό δε γίνεται ως τώρα, λέτε ο Δήμος να “αντιληφθεί” πως η συνεργασία μαζί τους είναι όχι απλά ωφέλιμη αλλά αναγκαία...», (Π.Σ.Κ.Π., Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Μάρτιος – Απρίλιος, 2006, αρ. φυλ. 118, σ. 8, αναπαραγωγή άρθρου από την εφ. Ήπειρος 15-3-2006).

θεσμοθέτηση αδιάβλητων διαδικασιών και κανόνων οικονομικής στήριξης όλων ανεξαιρέτως των συλλόγων. Η θέση του Συνδέσμου αφορμάται από τη δυναμική που είχε την περίοδο εκείνη ο Σύνδεσμος (πολλά μέλη, διακρίσεις και δράσεις), καθώς θεωρούσε ότι δικαιούται αξιολογικά τη μεγαλύτερη ενίσχυση από τους φορείς⁸⁵. Η πολιτιστική ταυτότητα με την οποία συνδιαλέγεται ο Σύνδεσμος έναντι των άλλων συλλόγων δεν εδράζεται στην ταυτότητα καταγωγής παρά στη συμβολική υπεροχή που διαθέτει μέσα από τις ποικίλες και αποκλειστικές δράσεις που αναπτύσσει. Την συγκεκριμένη εποχή ο Σύνδεσμος έχει ισχυρή παρουσία στα χορευτικά δρώμενα, πληθώρα μελών και χορευτών, διακρίσεις από συμμετοχές σε Φεστιβάλ και μεγάλη αναγνώριση από την τοπική κοινωνία.

Η διασφάλιση του ακομμάτιστου χαρακτήρα του Συνδέσμου φαίνεται πως αποτελούσε μια από τις βασικές αρχές των Δ.Σ. του Συνδέσμου. Είναι χαρακτηριστικό πως σε έκκληση ενός μέλους στη Γ.Σ. του Συνδέσμου να αποταθούν

⁸⁵ Το 2000 καταγράφονται συνοπτικά οι δράσεις του Χορευτικού Ομίλου όπου φανερώνεται μεταξύ των άλλων το εύρος των εκδηλώσεων, η συχνότητα των παρουσιάσεων και η αποδοχή που γνώρισε. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται: «Οι στολές του αυθεντικές, από την Ήπειρο, τη Θεσσαλία, τη Μακεδονία, τη Θράκη, τα νησιά του Αιγαίου κ.λπ. Ο Λαογραφικός και Χορευτικός Όμιλος «ΚΑΛΑΡΡΥΤΕΣ» παρουσιάζει ένα εκπληκτικό και ανεπανάληπτο θέαμα, γι' αυτό έχει πραγματοποιήσει εκατοντάδες επιτυχείς εμφανίσεις στην Ελλάδα και το Εξωτερικό, έχει τιμηθεί με περισσότερα από 60 τιμητικά διπλώματα και μετάλλια και έχει αποσπάσει τις πλέον ευμενείς κριτικές των υπεύθυνων ... συγκεκριμένα έχει μετάρχει επιτυχώς σε μεγάλες εθνικές και Πολιτιστικές εκδηλώσεις των παρακάτω πόλεων της Ελλάδας: Αθήνα, Καρδίτσα, Καβάλα, Αλεξανδρούπολη, Αγρίνιο, Αμφιλοχία, Καλαμάτα, Τρίπολη, Πάτρα, Ρόδο, Σάμο, Ιωάννινα, Φλώρινα, Λίμνη Ευβοίας, Ορεστιάδα, Θεσσαλονίκη, Ξάνθη, Ηράκλειο Κρήτης, Νάουσα, Κέρκυρα, Ζάκυνθο, Άρτα, Μεσολόγγι, Ρέθυμνο Κρήτης, Καρπενήσι, Λευκάδα, Κομοτηνή, Καστοριά, Λαμία, Θήβα, Πρέβεζα, Πύργο, καθώς και σε Πανευρωπαϊκά και Παγκόσμια Επιστημονικά Συνέδρια, παρελάσεις, δεξιώσεις, εκδηλώσεις εγκαινίων κ.λπ. που πραγματοποιήθηκαν στην πόλη των Ιωαννίνων.

Λόγω των πολύ επιτυχών εμφανίσεων του στο εσωτερικό της Ελλάδας αλλά και στο εξωτερικό απέσπασε κατά καιρούς τα παρακάτω βραβεία: 1) Το 2^ο βραβείο στο 6^ο Πανελλήνιο Φεστιβάλ Χορευτικών συγκροτημάτων στη Φλώρινα το έτος 1980, 2) Το Πανευρωπαϊκό βραβείο Λαϊκής Καλλιτεχνίας και Δημοτικής Τέχνης, στο Διεθνές Φεστιβάλ της πόλεως Αμβούργου Γερμανίας το έτος 1983 που συνοδεύταν από 10.000 μάρκα, 3) Το 2^ο βραβείο στο Διεθνές Φεστιβάλ της πόλεως Gorigia της Ιταλίας το 1984, 4) το βραβείο του Παραδοσιακότερου Χορευτικού Συγκροτήματος, στο Διεθνές Φεστιβάλ του SZEGED Ουγγαρίας το 1985. Επίσης σ' αυτό το Φεστιβάλ ο Όμιλος "Καλαρρύτες" απέσπασε τις διακρίσεις του καλύτερου πρωτοχορευτή και του καλύτερου πρακτικού Μουσικού, 5) Το *χάλκινο μετάλλιο στην κατηγορία του Παραδοσιακού Φολκλόρ, στο Διεθνές Φεστιβάλ της πόλεως "Dizon" Γαλλίας το 1985*, 6) το 1^ο βραβείο στον "βουνίσιο χορό" και το 3^ο στην κατηγορία του Παραδοσιακού Φολκλόρ στο Διεθνές Φεστιβάλ "Zakorane" Πολωνίας το 1988, 7) το βραβείο του παραδοσιακότερου Χορευτικού και Μουσικού συγκροτήματος στο 17^ο Διεθνές Φεστιβάλ της πόλεως "Reims" της Γαλλίας το 1988. Πρέπει να σημειωθεί, ότι το Φεστιβάλ αυτό δεν ήταν διαγωνιστικό, γι' αυτό και οι ευγενείς νέοι του Λαογραφικού και Χορευτικού Ομίλου "Καλαρρύτες" αισθάνθηκαν μεγάλη έκπληξη και ιδιαίτερη χαρά και ικανοποίηση όταν ο Διευθυντής του Φεστιβάλ ανακοίνωσε παρουσία των χορευτών και των συνοδών 17 Φολκλωρικών Συγκροτημάτων και πλήθους θεατών, ότι απονέμει εξαιρετικά μόνο στον Όμιλο "ΚΑΛΑΡΡΥΤΕΣ" το σχετικό βραβείο, για την πίστη του στη γνήσια και ανόθευτη Μουσική και Χορευτική Παράδοση» (Εφημ. Καλαρρυτιώτικα Νέα Μάιος – Ιούνιος 2000, αρ. φυλ. 86, σ. 8).

σε Υπουργεία και κόμματα για την εξασφάλιση οικονομικής βοήθειας η απάντηση από το Δ.Σ. ήταν άμεση:

«Το Δ.Σ. δεν συμεριζεται την άποψη να προσφύγει στα κόμματα γιατί ίσως κάποιο από αυτά εκμεταλλευτεί το θέμα κομματικά, πράγμα που είναι αντίθετο με τη γραμμή μας, δηλ. αποκλείουμε κάθε κομματισμό στο Σύνδεσμό μας. Η μεγαλουργία του Συνδέσμου μας οφείλεται και στο ότι στα 15 χρόνια του ποτέ δεν έχει βάλει οποιαδήποτε κομματική γραμμή, οποιασδήποτε πλευράς. Ο Σύνδεσμος είναι και πρέπει να παραμείνει ακομμάτιστος»⁸⁶.

Παρά τις παραπάνω διατυπώσεις, ο Σύνδεσμος λίγα χρόνια αργότερα προσπαθεί μέσω διαπροσωπικής αλληλογραφίας με θεσμικά πολιτικά πρόσωπα της τοπικής κοινωνίας –κυρίως υπουργούς της κυβέρνησης- να προωθήσει τα οικονομικά του αιτήματα σχεδόν παράλληλα με το σχετικό αίτημα για επιχορήγηση στο αρμόδιο Υπουργείο Πολιτισμού: «ο σύλλογος έστειλε αλληλογραφία στους υπουργούς κ. και κ. ώστε να χρηματοδοτήσουν το Σύλλογό μας», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικά 27^ο 1/8/2002).⁸⁷ Η χρηματοδότηση του Συνδέσμου, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις σχέσεις που αναπτύσσονται από το εκάστοτε συμβούλιο με υψηλά θεσμικά πρόσωπα.

Ο Σύνδεσμος ζητά τη διαμεσολάβηση των Γιαννιωτών Υπουργών για την εύρεση χρηματοδότησης, καθώς όπως αναφέρθηκε *«πρέπει να έχεις κάποιον στην κατάλληλη θέση για αν σου προωθήσει το θέμα»* (Σ.Μ.). Η μυστικοπάθεια που περιέβαλλε τις όλες προσπάθειες εξεύρεσης οικονομικής βοήθειας ήταν *«δικαιολογημένη»* από τα νεότερα μέλη του συμβουλίου που δεν γίνονταν κοινωνοί των συγκεκριμένων πρωτοβουλιών από τους παλαιότερους του συμβουλίου, από φόβο μήπως *«μαθευτεί προς τα έξω η πηγή των πόρων»* (Σ.Μ.). Ο Σύνδεσμος αξιοποιεί τη συγκεκριμένη περίοδο το εγκαθιδρυμένο σύστημα χρηματοδότησης, αναπτύσσοντας προσωπικές σχέσεις με πολιτικά πρόσωπα, παρουσιάζοντας όμως προς τα έξω μια εικόνα *«ακομμάτιστου»* συλλόγου έχοντας ως *«άλλοθι»* το γεγονός πως η ενίσχυση τελικά γίνεται από επίσημο φορέα του κράτους.

Σε αντίστοιχη περίπτωση σε άτυπες συζητήσεις ο πρόεδρος του Π.Σ.Λ. εξέφραζε τη δυσαρέσκειά του για την άνιση κατανομή των επιχορηγήσεων που

⁸⁶ (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικά 7^ο, 18/6/86). Ο ακομμάτιστος χαρακτήρας του συλλόγου όμως βρίσκεται υπό διαπραγμάτευση όταν σε διάφορες περιόδους αναπτύσσει οικονομικές σχέσεις με πολιτικά πρόσωπα τα οποία ενισχύουν το Σύνδεσμο *«εξωθεσμικά»* με ίδιους δαπάνες ή προσφορές. Παρότι οι συγκεκριμένες ενέργειες είναι έννομες εντούτοις λαμβάνουν συμβολικό χαρακτήρα και σημασία για όσους κατανοούν τις συγκεκριμένες ενέργειες ως μια στρατηγική εκ μέρους των πολιτικών προσώπων δημιουργίας σχέσεων εξάρτησης σε ηθικό επίπεδο.

⁸⁷ Οι επιστολές αλλά και οι επαφές των μελών των Δ.Σ. προς τους υπεύθυνους διαφόρων Υπουργείων για την οικονομική στήριξη των χορευτικών δράσεων του Συνδέσμου (ιδιαίτερα για τη συμμετοχή σε φεστιβάλ του εξωτερικού) αποτελούσε μια πάγια τακτική που επέφερε ικανοποιητικά αποτελέσματα τουλάχιστον τη δεκαετία του '80 και αναδεικνύεται σε πολλές περιπτώσεις : *«Στα τέλη Φεβρουαρίου έχουμε λάβει απαντήσεις στην αλληλογραφία μας με τα διάφορα Διεθνή Φεστιβάλ της Ευρώπης και έχουμε κάνει τις προτάσεις μας και στα Φεστιβάλ και στα Υπουργεία για να μπορέσουν να μας επιδοτήσουν για εμφανίσεις του Ομίλου μας σ' ορισμένα από αυτά το καλοκαίρι»*, (Εφημ. *«Καλαρρυτιώτικα Νέα»*, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1986, αρ. φυλ.2, σ. 3).

γίνονταν από τη δημοτική αρχή. Ο πρόεδρος του συλλόγου αποτελούσε και αιρετό πολιτικό πρόσωπο σε τοπικό επίπεδο που συμμετείχε στις τοπικές εκλογικές διαδικασίες με συνδυασμό των λεγόμενων «προοδευτικών» κομμάτων. Η δυσαρέσκεια εκφραζόταν ανοιχτά και με έντονο ύφος, ακόμη και σε δημόσιους χώρους, δίνοντας την εντύπωση ενός καθαρά αντιπολιτευτικού λόγου:

«...πρέπει να σταματήσει η ευνοϊκή μεταχείριση ορισμένων συλλόγων της πόλης που παίρνουν τη μερίδα του λέοντος.... αυτό λειτουργεί εις βάρος των υπολοίπων συνοικιακών συλλόγων που δικαιούνται μιας αντίστοιχης ενίσχυσης, εφόσον εκπροσωπούν με τον ίδιο τρόπο τον Δήμο και τον τοπικό πολιτισμό» (Α.Μ.).

Οι αντιδράσεις όμως δεν εκφράζονταν τόσο έντονα και ανοιχτά στις περιόδους που η δημοτική αρχή ήταν προσκείμενη με την πολιτική θέση των υπευθύνων του συλλόγου. Στη δεύτερη περίπτωση ο λόγος του προέδρου «δικαιολογούσε» τη μηδαμινή ή ισχνή ενίσχυση του συλλόγου λέγοντας πως οι οικονομικές συνθήκες δεν δίνουν κανένα περιθώριο στη δημοτική αρχή να ενισχύσει το σύλλογο.

Το 2018 ο σύλλογος βρέθηκε αντιμέτωπος με ένα σοβαρό οικονομικό πρόβλημα που δημιουργήθηκε εξαιτίας της διακοπής πληρωμής του ενοικίου της αίθουσας όπου στεγάζεται από τον Δήμο. Η πληρωμή του ενοικίου της αίθουσας γινόταν από τον Δήμο, ο οποίος κατά περιόδους την λειτουργούσε μέσω διαφόρων προγραμμάτων άθλησης, ενώ περιοδικά συνέδραμε και ο σύλλογος στην πληρωμή των ενοικίων. Το 2018 κοινοποιήθηκε έξωση στο σύλλογο, καθώς ο Δήμος δεν είχε πληρώσει τα ενοίκια των τελευταίων δύο ετών. Ο Σύλλογος προχώρησε σε αύξηση των διδάκτρων και ανέλαβε την ενοικίαση της αίθουσας. Η διοίκηση του συλλόγου ήρθε σε επανειλημμένες επαφές με τους υπεύθυνους της δημοτικής αρχής (προσκείμενης στις πολιτικές πεποιθήσεις του προέδρου) για την αντιμετώπιση του προβλήματος, χωρίς ωστόσο να βρεθεί άμεση λύση. Η αδυναμία ενίσχυσης του συλλόγου δικαιολογήθηκε από το Δημοτικό Συμβούλιο πως θα άνοιγε τους «ασκούς του Αιόλου» και θα δημιουργούσε την υποχρέωση του Δήμου να ενισχύσει αντίστοιχα και τους άλλους συλλόγους μιας και όλες οι δαπάνες αναρτώνται στη Διαύγεια. Ωστόσο, οι προσωπικές σχέσεις των υπευθύνων του Δήμου και του συλλόγου άφησαν το περιθώριο ενίσχυσης του συλλόγου μέσα από την οργάνωση εκδήλωσης στην οποία θα αναλάμβανε την κάλυψη των εξόδων ο Δήμος, ενώ τα έσοδα θα παραχωρούνταν στον σύλλογο. Η εξεύρεση λύσης που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μεροληπτική έναντι των άλλων συλλόγων, από τους οποίους με το συγκεκριμένο τρόπο που αποδίδεται δεν γίνεται «εμφανής», φανερώνει τον σημαντικό ρόλο των πολιτικών στρατηγικών που ακολουθούνται.

Ο παραπάνω χειρισμός που γίνεται εντός νομικού πλαισίου, χωρίς δηλαδή να ενέχει παρατυπίες, δημιουργεί και μεταφέρει το πεδίο της αντιπαράθεσης στην υποκειμενική κρίση και στην ηθική σημασία της απόφασης. Κατά πόσο δικαιούται δηλαδή ο εν λόγω σύλλογος «κάτι παραπάνω» με βάση την προσφορά και τη δυναμική που διαθέτει. Γεγονός είναι πως καμία δημοτική ή κρατική αρχή δεν έχει θεσπίσει κριτήρια επιχορήγησης, με αποτέλεσμα οι κρίσεις να γίνονται κατά το δοκούν και οι επιχορηγήσεις να βρίσκονται σε συνεχή διαπραγμάτευση.

Είναι χαρακτηριστικό πως το 2018 το θέμα της επιχορήγησης των συλλόγων της πόλης απασχολεί τα τοπικά μέσα, όταν κοινοποιείται από την παράταξη «Πολίτες για την Ανατροπή», κείμενο που δηλώνει το μακροχρόνιο κενό θεσμοθέτησης κριτηρίων για τις επιχορηγήσεις που δίνονται. Στην εφημερίδα αναγράφεται σχετικά: «οι “Πολίτες για την Ανατροπή” κάνουν λόγο για “πρακτικές πελατειακής προσέγγισης” των συλλόγων και ζητούν η διαδικασία να είναι συνδεδεμένη άμεσα με τις αρμόδιες υπηρεσίες και όχι με τα γραφεία του εκάστοτε αντιδημάρχου. Στο πλαίσιο αυτό ζητά να γίνει ανάρτηση στη ιστοσελίδα του Δήμου των απαραίτητων δικαιολογητικών, τα κριτήρια επιλογής, το σύνολο των σωματείων που αιτούνται επιχορήγησης και το σύνολο εκείνων που έχουν επιχορηγηθεί και με τι ποσά τα προηγούμενα έτη» (Εφ. Πρωινός Λόγος, 12//6/2018). Η εν λόγω παράταξη συνδέει το θέμα των επιχορηγήσεων με τα πολιτικά πρόσωπα που ασκούν εξουσία σε τοπικό επίπεδο δηλώνοντας:

«Δήμαρχοι, αντιδήμαρχοι και βουλευτές που θα εκλεγούν με παρωχημένες αντιλήψεις δεν θα μπορούν να προσφέρουν αυτό που έχει ανάγκη η κοινωνία και ήδη το ζητά».

Διακρίνουμε πως πρακτικές που εκδηλώνονται στο κεντρικό επίπεδο εξουσίας αντιγράφονται και αναπαράγονται σχεδόν πανομοιότυπα από πολιτικά πρόσωπα της τοπικής αυτοδιοίκησης. Θα μπορούσαμε να δούμε τη σχέση κέντρου – περιφέρειας σε δύο επίπεδα, σε ένα πρώτο επίπεδο μεταξύ Αθήνας και περιφέρειας και σε ένα δεύτερο μεταξύ πόλης και χωριού. Αλλά ας δούμε πώς οι ιδεολογικές και πολιτικές θέσεις των πιο ενεργών μελών των διοικητικών συμβουλίων και των χοροδιδασκάλων επηρεάζουν τις δράσεις που οργανώνει ο Π.Σ.Κ.Π. στην πόλη και στο χωριό μεταβάλλοντας την πολιτιστική ταυτότητα του Συνδέσμου. Η συμβολή του Π.Σ.Κ.Π. στις διαμορφούμενες ανάγκες της κοινότητας Καλαρρυτών αποτελεί ένα σημαντικό θέμα προς συζήτηση στις συνελεύσεις των Δ.Σ. του Συνδέσμου. Η σύσταση του Συνδέσμου έγινε προτάσσοντας ως βασικό σκοπό την ανάληψη συλλογικής δράσης για την οδική σύνδεση του χωριού με την πόλη των Ιωαννίνων, ενώ μετέπειτα τα πρώτα χρόνια λειτουργίας οι περισσότερες αποφάσεις σχετιζόνταν με ζητήματα που αφορούσαν τη καθημερινότητα της κοινότητας. Αργότερα, με την έντονη δραστηριοποίηση του Χορευτικού Ομίλου, προέκυψε το ζήτημα της ισόρροπης κατανομής των δράσεων. Ο προβληματισμός σχετιζόταν με τον βαθμό συμμετοχής του Συνδέσμου σε δράσεις που αφορούσαν το Χορευτικό Όμιλο και σε δράσεις που άπτονταν ζητημάτων του χωριού. Το παραπάνω δίλημμα δρομολόγησε κατά περιόδους ομαδοποιήσεις στο εσωτερικό του Συνδέσμου που αποσκοπούσαν στον έλεγχο των Διοικητικών Συμβουλίων, με απώτερο σκοπό την αξιοποίηση των οικονομικών πόρων του συλλόγου και τον σχεδιασμό εκδηλώσεων είτε στο χωριό είτε στην πόλη.

Πιο συγκεκριμένα, αρκετά πρόσωπα που συμμετείχαν ως μέλη των Δ.Σ. ανέλαβαν αιρετούς ρόλους στην τοπική αυτοδιοίκηση, άλλοτε ταυτόχρονα έχοντας διπλή ιδιότητα και άλλοτε διαδοχικά. Το δίλημμα των ισορροπημένων δράσεων ενισχύθηκε ιδιαίτερα από τη διπλή εμπλοκή ορισμένων προσώπων τόσο με την τοπική αυτοδιοίκηση όσο και με το Σύνδεσμο, γεγονός που ανέδειξε πιο έντονα το ζήτημα της ανισομερούς κατανομής των δραστηριοτήτων. Η παραπάνω σχέση έδωσε

την αφορμή σε πολλούς να πιστεύουν πως η συμμετοχή ορισμένων προσώπων στα κοινά μέσω του Συνδέσμου λειτούργησε ως εφάληριο για την ανάμειξή τους στην τοπική αυτοδιοίκηση. Η παραπάνω διαπίστωση φαίνεται να επηρέασε και τις αποφάσεις των Δ.Σ. που έγειραν την πλάστιγγα στην οργάνωση περισσότερων δραστηριοτήτων στην κοινότητα, δηλαδή σε δράσεις στο χωριό που γίνονται αντιληπτές από τη μεγαλύτερη μερίδα των ψηφοφόρων τους.

Από τη μία πλευρά το Συμβούλιο σχεδιάζει και οργανώνει δράσεις τοπικού χαρακτήρα, δημιουργεί δηλαδή εκδηλώσεις που γίνονται άμεσα αντιληπτές από τους Καλαρρυτινούς καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Οι συγκεκριμένες αποφάσεις σαφώς και σχετίζονται με την πολιτική θέση ορισμένων μελών του συμβουλίου, οι οποίοι σε πολλές των περιπτώσεων είναι και αιρετά μέλη της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η προσωπική αναγνώριση των πολιτικών προσώπων επιτυγχάνεται μέσα από τον συμβολισμό των συγκεκριμένων τοπικών εκδηλώσεων που τους καθιερώνουν στην τοπική κοινότητα ως πρόσωπα που «αγαπούν το χωριό», «που ενδιαφέρονται γι' αυτό», «που είναι κοντά στο χωριό και έχουν κάνει πράγματα για τον κόσμο του χωριού». Οι τοπικοί σύλλογοι μετά το 1990 αποκτούν νέες λειτουργίες, καθώς αναλαμβάνουν την οργάνωση κορυφαίων εκδηλώσεων: χορευτικών βραδιών, πανηγυριών κ.λπ. επανεισάγοντας νέες μορφές κοινωνικότητας στον γενέθλιο τόπο που χαρακτηρίζονται από το πνεύμα του ατομικισμού και της κατανάλωσης. Παρότι ο λόγος περί ιδιαιτερότητας των τοπικών «παραδόσεων» δεν εγκαταλείπεται, εντούτοις οι τοπικές επιτελεστικές πρακτικές υπάγονται από τους συλλόγους σε αυτό που ο Πανόπουλος ορίζει ως «πολιτισμική αποπλαισίωση»⁸⁸.

Στην «αντίθετη» πλευρά, η επιλογή εκδηλώσεων (που απευθύνεται κυρίως στο γιαννιώτικο κοινό που παρακολουθεί τα χορευτικά δρώμενα), που διακρίνονται για το υψηλό επίπεδο απόδοσης των παραδοσιακών χορών και για την άρτια σκηνική παρουσίαση του χορευτικού τμήματος, προσδίδει σε ατομικό επίπεδο αναγνώριση και κύρος στον κύριο εμπνευστή της, που είναι ο εκάστοτε χοροδιδάσκαλος, χωρίς αυτό να σημαίνει πως σε συλλογικό επίπεδο και ο Σύνδεσμος δεν αποκτά αντίστοιχα οφέλη μέσα από τις συγκεκριμένες εκδηλώσεις.

Εφόσον όμως όλοι ωφελούνται από τη συγκεκριμένη εκδήλωση, πού εντοπίζονται οι διαφορές εκείνες που οδηγούν σε συγκρούσεις; Οι συγκρούσεις, όπως αναλύεται και στο επόμενο κεφάλαιο, είναι το αποτέλεσμα της διαχείρισης των ποιοτικών χαρακτηριστικών των πρακτικών που ακολουθούνται, των συμβόλων που υιοθετούνται, του τρόπου οργάνωσης παρουσίασης και προβολής της εκδήλωσης, που σε ένα άλλο επίπεδο δημιουργούν πεδία κρίσεων, αντιπαραθέσεων, και συγκρούσεων καθώς διακυβεύονται συλλογικές και ατομικές αξίες.

⁸⁸ Παπαταξιάρχης, (2006:50-55 και 61-72). Ο Πανόπουλος, (2006:87-101 στο Ε. Παπαταξιάρχης, επιμ., 2006), στο άρθρο του «Επιστρέφοντας στον γενέθλιο τόπο» μελετά τον ετήσιο Μεγάλο Χορό του Συλλόγου Φιλωτιτών στο Φιλώτι της Νάξου. Έχοντας την πολιτισμική αποπλαισίωση ως βασική αναλυτική έννοια την αναδεικνύει ως μια διαδικασία πολύ ευρύτερη της φολκλορικοποίησης. Ο συγγραφέας διερευνά και ερμηνεύει μέσα από παραδείγματα χορευτικών κυρίως επιτελέσεων, πώς ο Σύλλογος μεταφυτεύει στην κοινωνικότητα του χωριού μια εκδήλωση που γεννήθηκε και διαμορφώθηκε σε αστικά πλαίσια, και με σημαντικές παρεμβάσεις στους όρους τέλεσης του χορού - γλεντιού τον αποδυναμώνει από τις πιο σημαντικές πολιτισμικές διαστάσεις, καθώς αυτές χάνουν την έντασή τους και την κοινωνική τους σημασία.

Μελετώντας τα πρακτικά του Π.Σ.Α. - και συγκεκριμένα καταγράφοντας και ομαδοποιώντας 388 θέματα που συζητήθηκαν και απασχόλησαν τα Δ.Σ. από την ίδρυση του συλλόγου έως σήμερα - (βλ. σχετ. Παράρτημα – Πρακτικά και πρακτικές στον Π.Σ.Α.), διαπιστώνεται πως η συνεργασία του συλλόγου με τους εκάστοτε τοπικούς πολιτικούς φορείς προσλαμβάνει τόσο πολιτικό όσο και κομματικό χαρακτήρα, παρότι τόσο στον επίσημο όσο και στον καθημερινό τους λόγο οι εκπρόσωποι αρνούνται οποιαδήποτε σχέση του συλλόγου με πολιτικά πρόσωπα με συγκεκριμένη κομματική ταυτότητα⁸⁹. Η παραπάνω όμως πολιτική σχέση εντοπίζεται σε ένα πρώτο επίπεδο στην οικονομική ενίσχυση των δραστηριοτήτων του συλλόγου από την Τοπική Αυτοδιοίκηση, που λειτουργεί ως μοχλός υλοποίησης μιας κεντρικότερης πολιτικής για τον πολιτισμό. Μπορούμε, ωστόσο, να διακρίνουμε πως η οικονομική ενίσχυση του Συλλόγου από τις τοπικές πολιτικές αρχές (Δήμο – Νομαρχία – Περιφέρεια), αλλά και από τα Υπουργεία και διάφορους κρατικούς οργανισμούς, κυμαίνεται ανάλογα με τον βαθμό της πολιτικής σχέσης που συνάπτεται μεταξύ του εκάστοτε Δ.Σ. του συλλόγου και της τοπικής η κεντρικής εξουσίας.

Παρακάτω καταγράφονται και αναλύονται αποφάσεις που διαμορφώνουν πολιτικές και οικονομικές σχέσεις μεταξύ των συλλόγων και της κεντρικής εξουσίας.

Ο Π.Σ.Α. εγκαθίσταται σε χώρο που παραχωρεί ο Σ. Ν., πολιτικό πρόσωπο της πόλης και αργότερα αντιδήμαρχος του Δήμου Ιωαννιτών.

«...μας είχε πει ο ... τότε ήταν αντιδήμαρχος ότι την αίθουσα του συλλόγου θα την κάνει δώρεάν, δεν μας την έδωσε, ενίσχυσε όμως το σύλλογο και οικονομικά και γενικά πολλές φορές βοήθησε...» (Α.Χ.).

Στην περίπτωση της Α.Σ.Η. οι οικονομικές σχέσεις που αναπτύσσονται με πολιτικά πρόσωπα της εκάστοτε εποχής έχουν εξωθεσμικό χαρακτήρα, γίνονται σε προσωπικό επίπεδο, υποδηλώνοντας έμμεσα μέσα από τον συμβολικό τους χαρακτήρα πολιτικές σκοπιμότητες. Πιο συγκεκριμένα, στα πρακτικά της Αδελφότητας καταγράφεται: «ανακοίνωση του προέδρου δια της οποίας γνωστοποιείται εις το συμβούλιον ότι ο Υπουργός απέστειλε εις την Αδελφότητα εκ του προσωπικού του λογαριασμού το ποσό των πέντε χιλιάδων δραχμών. Στη

⁸⁹ Οι κομματικές σχέσεις και δράσεις των συλλόγων εντοπίζονται και στη μορφή και στον συμβολισμό που εμπεριέχουν οι εκδηλώσεις που οργανώνουν και έχουν υπερτοπικό χαρακτήρα. Ο Π.Σ.Α. τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής του συμμετέχει σε πολιτικές εκδηλώσεις που οργανώνονται από κομματικούς φορείς, κυρίως το Κ.Κ.Ε., όπως είναι: πορείες ειρήνης, συμμετοχή σε εκδηλώσεις του Εργατικού Κέντρου, στη γιορτή του Πολυτεχνείου, στην εργατική Πρωτομαγιά. Οι εκδηλώσεις με καθαρά κομματικό χαρακτήρα τις οποίες οργάνωνε το Διοικητικό Συμβούλιο του Π.Σ.Α. προσέδιδε μια συγκεκριμένη κομματική ταυτότητα στο σύλλογο. Η κομματική ταυτότητα του συλλόγου διακρίνεται και από τις αναφορές παλιών ιδρυτικών μελών του συλλόγου: *«Το ξεκίνημα ήταν κομματικό ήμασταν τρεις τέσσερις αριστεροί στο Κ.Κ.Ε., ξεκινήσαμε όλοι μαζί, ...πολλές φορές οργανώναμε πορείες διαμαρτυρίας στο Άκτιο για τη στρατιωτική βάση, μια φορά ξεκίνησαν με τα πόδια καμιά δεκαπενταριά άτομα και πήγαν από εδώ στο Άκτιο ... έβγαιναν και πασόκοι και αριστεροί, ...στα Λακκόματα και στον Πλάτανο που ξέρω κι εκεί ήταν αριστεροί... η πρώτη τετραετία του Παπανδρέου ήταν καλή για όλη την Ελλάδα από κει άλλαξε η ζωή ...»*, (Α.Χ.). Θα πρέπει να υποθέσουμε πως η έντονη κομματική ταυτότητα του Π.Σ.Α. τα πρώτα χρόνια θα λειτουργήσε περιοριστικά ως προς την ένταξη μελών με διαφορετική κομματική ταυτότητα.

συνέχεια αποφάσισε όπως: α) όπως εγγράψει το ανωτέρω ποσό εις το ενεργητικόν της Αδελφότητας (έσοδα), β) όπως αποστείλει εις τον κ. Α. ειρημένον ευχαριστήριον έγγραφον», (Α.Σ.Η., Πρακτικό 10^ο , 18/10/76). Αργότερα η οικονομική σχέση παίρνει τη μορφή κάλυψης εξόδων του χορευτικού τμήματος, καθώς το 2001 με προσφορά βουλευτού παρέχονται τα έξοδα διαμονής των χορευτών-τριων στην Αθήνα, κάτι που, όπως αναγράφεται σε άλλο θέμα, είναι συνηθισμένη περίπτωση η εξασφάλιση της δωρεάν διαμονής τους στην Αθήνα, δηλώνοντας έτσι την σταθερή και συνεχόμενη οικονομική σχέση μέσω της ενίσχυσης της Αδελφότητας. Σε αντίστοιχη περίπτωση ο Π.Σ.Κ.Π. ευχαριστεί ιδιαιτέρως τον βουλευτή

«...που για αρκετά χρόνια μας παραχώρησε τα γραφεία στην Κουντουριώτου 31» και στη συνέχεια αποφασίζει να του εκφράσει εγγράφως τις ευχαριστίες του, (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 9^ο - 6/7/87).

Η αναγνώριση που προσδίδει ο τίτλος του προέδρου ενός συλλόγου σε ένα πρόσωπο φαίνεται να λειτουργεί ως εφελτήριο για τη μετέπειτα ενασχόλησή του με την πολιτική. Τα περισσότερα πρόσωπα που πέρασαν από τη θέση του προέδρου ανέφεραν πως δέχτηκαν προτάσεις από διάφορα κόμματα και πολιτικούς σχηματισμούς για να συμμετέχουν στις εκλογές της τοπικής αυτοδιοίκησης,

«δεν σου κρύβω πως είχα προτάσεις να συμμετέχω στις δημοτικές εκλογές με συνδυασμό στο Ζαγόρι και παραλίγο να βάλω, είναι γεγονός ότι είσαι αναγνωρίσιμος, εγώ βέβαια είμαι πολιτικοποιημένο άτομο...» (Γ.Α.). Την πρώτη περίοδο της μεταπολίτευσης τα μέλη των διοικητικών συμβουλίων των συλλόγων έχουν ενεργή συμμετοχή στις πολιτικές διαδικασίες αναλαμβάνοντας ρόλους και θέσεις στο πολιτικό προσκήνιο. Η παραπάνω τάση θα εξασθενήσει σταδιακά, όταν οι πολιτιστικοί φορείς εξαιτίας της «αδιαφορίας» και «μη συμμετοχής» του κόσμου στις διαδικασίες των συλλόγων απώλεσαν τη συνεκτικότητα που τους χαρακτήριζε τα πρώτα χρόνια από την ίδρυσή τους.

Η αυτονομία οργάνωσης εκδηλώσεων και διαφόρων δράσεων από τους συλλόγους σταδιακά περιορίστηκε και οδήγησε στη μείωση και στην εγκατάλειψη πολλών πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Οι πολιτιστικοί σύλλογοι αποδυναμωμένοι οικονομικά αναζήτησαν εκ νέου τη συνεργασία με τους τοπικούς κεντρικούς θεσμικούς πολιτιστικούς φορείς, οι οποίοι, παρότι παρείχαν μια μικρότερη αναλογικά με την έκταση της δράσης οικονομική βοήθεια, αποκόμιζαν σε συμβολικό επίπεδο μεγαλύτερα οφέλη από τη συνεργασία τύπου «συνδιοργάνωσης», ή «υπό την αιγίδα» του κεντρικού φορέα», αλλά κυρίως από την οικειοποίηση της δράσης μέσω της προβολής των πολιτικών προσώπων που επισκίαζαν τον ρόλο των τοπικών πολιτιστικών φορέων.

Κεφάλαιο 3^ο

Ονομασίες συλλόγων - Η χρήση και η νοηματοδότηση των προσδιορισμών

Η ανάλυση της ονοματολογίας των συλλόγων, αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για την κατανόηση και ερμηνεία της ιστορικής παρουσίας τους μέσα στο μεταβαλλόμενο κοινωνικό γίγνεσθαι. Οι συγκεκριμένες επωνυμίες, ως ιστορικές έννοιες⁹⁰, αποτυπώνουν και νοηματοδοτούν αντιλήψεις μιας συγκεκριμένης εποχής, άρρηκτα δεμένες με διάφορα πολιτικά και ιδεολογικά ρεύματα, ενώ ταυτόχρονα αποτελούν λεκτικά σύμβολα που παραπέμπουν σε αξίες, συνδέοντας το παρελθόν με το παρόν. Η επωνυμία του κάθε συλλόγου συνήθως αποτελείται από έναν ή και περισσότερους προσδιορισμούς, που παραπέμπουν εξ αρχής στους γενικότερους σκοπούς ίδρυσής τους. Οι πιο συνηθισμένοι προσδιορισμοί που αναγράφονται στον τίτλο είναι: Σύλλογος, Πολιτιστικός, Εκπολιτιστικός, Αδελφότητα, Εξωραϊστικός, Μορφωτικός, Προοδευτικός, Φιλοπρόοδος, Λαογραφικός, Σύνδεσμος και, σπανιότερα, Ορειβατικός, Αθλητικός, Περιβαλλοντικός, Αναπτυξιακός, Φυσιολατρικός, Αγροτικός, Οικολογικός, Κοινωφελής, Πατριωτικός, Εθνικός.⁹¹

Οι παραπάνω όροι που αναγράφονται στους τίτλους των συλλόγων, «νοηματοδοτούνται» σε ένα πρώτο επίπεδο μέσα από τα άρθρα των καταστατικών, όπου περιγράφονται και ορίζονται οι σκοποί, οι δράσεις, η λειτουργία και οι κανόνες που τους διέπουν. Η μελέτη των παραπάνω παραμέτρων μας παρέχει σημαντικά δεδομένα για το πώς κατανοούνται και προβάλλονται βασικές πολιτισμικές έννοιες που αφορούν τον πολιτισμό, την παράδοση, την πρόοδο, τη μόρφωση, τον πατριωτισμό κ.ά.. Επιχειρείται παρακάτω, η ανάλυση των επωνυμιών των συλλόγων η σημασία που αποκτούν στον χρόνο και τον χώρο και πώς αυτές ανταποκρίνονται στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Επίσης, οι διάφορες ονομασίες λειτουργούν ως σύμβολα που συνδέονται με συγκεκριμένα νοήματα τα οποία εντοπίζονται και ερμηνεύεται ο ρόλος τους στη συγκρότηση της πολιτισμικής ταυτότητας.

Η καταγραφή και η ερμηνεία των επωνυμιών, απαιτεί τόσο την αρχειακή μελέτη των καταστατικών, όπου αναγράφονται οι επιδιωκόμενοι σκοποί των συλλόγων, όσο και τον συσχετισμό τους με το ευρύτερο ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο που τους διαμορφώνει, γεγονός που μας βοηθά στην ανάλυση και ερμηνεία της ιστορικής τους πορείας. Επίσης, απαιτείται η διερεύνηση της μορφής και της σημασίας των πρακτικών που υιοθετούνται στο συγκεκριμένο πλαίσιο οργάνωσης και

⁹⁰Η Grawitz (2006:565-587) επισημαίνει πως η έννοια μας βοηθά να οργανώσουμε την πραγματικότητα ξεχωρίζοντας τα διακριτά, σημαντικά χαρακτηριστικά των φαινομένων, να την χρησιμοποιήσουμε ως οδηγό, καθώς μας παρέχει μια πρώτη άποψη, να ορίσουμε, μέσω της αφαίρεσης, να φανταστούμε αυτό που δεν είναι αντιληπτό και να προβλέψουμε μέσω της απαγωγής άλλες συνέπειες των γεγονότων, όταν αυτά τα γενικεύουμε.

⁹¹ Βλ.σχετική συνοπτική αναφορά για τις ονομασίες των συλλόγων Κακάμπουρα (2014:466), στο άρθρο: Αδελφότητες και εθνοτοπικοί σύλλογοι στα αστικά κέντρα, στο συλ. τόμο Ελληνική Λαϊκή Παράδοση, Από το παρελθόν στο μέλλον, γεν. επιμ. Αυδίκος Ε. συντ. επιμ. Λούκας Δ. 2014, Αθήνα.

λειτουργίας. Μια σημαντική παράμετρος των εν λόγω συλλόγων που τους διαφοροποιεί από τους άλλους συλλόγους που έχουν καθαρά θρησκευτικούς, επαγγελματικούς, μορφωτικούς, πατριωτικούς, ή αθλητικούς σκοπούς (και οι οποίοι δεν αποτελούν αντικείμενο έρευνας στην παρούσα διατριβή) είναι η διαχείριση του παρελθόντος των τοπικών κοινωνιών, που αποτελεί έναν από τους βασικότερους σκοπούς σύστασης τους. Προσεγγίζοντας τους συλλόγους μέσα από την ονοματολογία τους θα διαπιστώσουμε πως δεν εμπεριέχουν έναν μονοσήμαντο προσδιορισμό. Η κατανόηση των προσδιοριστικών όρων του κάθε συλλόγου γίνεται διακριτή, αν εστιάσουμε στην ανάλυση των εννοιών που εμπεριέχουν και τις συσχετίσουμε με τις ιστορικές και τις κοινωνικές τους διαστάσεις.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο προσδιορισμός με σημείο αναφοράς τον χώρο, δηλαδή την κοινότητα αναφοράς ή μια ευρύτερη γεωγραφική και πολιτισμική ενότητα, συνυφαίνεται με βασικές έννοιες και αξίες που είχαν καθοριστικό ρόλο στην οργάνωση της ζωής των ανθρώπων των αγροτικών κοινωνιών, όπως είναι οι έννοιες που σχετίζονται με τη συλλογικότητα (σύλλογος), τη συγγένεια (αδελφότητα καταγομένων, σύνδεσμος), τη θρησκευτική συνείδηση (Αγ. Παρασκευή, Αγία Μαρίνα κ.ά.).

Με βάση τις καταχωρημένες ονομασίες των συλλόγων μπορούμε να τους διαχωρίσουμε σε θεματικές ενότητες. Έτσι έχουμε συλλόγους που μας παραπέμπουν σε μια κοινότητα, ή μια συνοικία ή μια ευρύτερη γεωγραφική ή διοικητική περιφέρεια, σε όσους φέρουν περιβαλλοντικό προσδιορισμό, σε όσους έχουν εθνικό προσδιορισμό, σε αυτούς που έχουν ιδεολογικό ή πολιτικό υπόβαθρο, σε όσους συνδέονται συμβολικά με τη θρησκευτική πίστη, σε όσους αναφέρονται σε ιστορικά, πολιτικά, ηρωικά, πρόσωπα και ανθρώπους των γραμμάτων, και τέλος σε όσους μας παραπέμπουν σε πανανθρώπινες αξίες.

“Σύλλογος” και “συλλογικότητα”

Ο όρος «σύλλογος» αναγράφεται στις περισσότερες επωνυμίες των συγκεκριμένων συλλόγων που μελετούμε, και εμφανίζεται σε 486 επωνυμίες συλλόγων με σχετική συχνότητα 33,91%, γεγονός που φανερώνει την έκταση της αποδοχής του όρου που νοηματοδοτεί μια από τις σημαντικότερες αξίες των παραδοσιακών κοινωνιών. Οι σύλλογοι στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ιδρύθηκαν με σκοπό να δημιουργήσουν τις απαραίτητες συνθήκες συσπείρωσης και ανάπτυξης της αλληλεγγύης μεταξύ των μελών, και να συμβάλουν στην προώθηση της ηθικής και υλικής συνεισφοράς προς τον τόπο καταγωγής τους. Οι παραπάνω αξίες συνδέονται άμεσα με την έννοια της συλλογικότητας, μια έννοια που εδράζεται επίσης σε κοινές αξίες, νοοτροπίες και συμπεριφορές. Η συλλογική νοοτροπία αναφέρει η Ντάτση, «θα πρέπει να εκλαμβάνεται ως μια συνισταμένη κοινών διαθέσεων, στάσεων, ροπών και αντιλήψεων, ως μια σταθερή αξία που συνέχει και χαρακτηρίζει όλα τα κοινωνικά

στρώματα» (Ντάτση, 2004:193). Ο Νιτσιάκος (1995:16), επισημαίνει επίσης πως βασικό χαρακτηριστικό των παραδοσιακών κοινωνιών ήταν η οργάνωσή τους σε εργασιακό, οικονομικό, και πολιτισμικό επίπεδο με βάση τις αρχές της συλλογικής νοοτροπίας. Πιο συγκεκριμένα, αναφερόμενος στον όρο «κοινότητα» εστιάζει στην έμφαση που δίνεται από τα μέλη της στο «ήθος» που χαρακτηρίζει τις κοινωνικές και οικονομικές δομές των αγροτικών κοινωνιών και που ορίζεται με τα χαρακτηριστικά της συλλογικότητας και της κοινωνικής αλληλεγγύης. Χαρακτηριστικά παραδείγματα εθιμικών διαδικασιών, το κύριο χαρακτηριστικό των οποίων είναι η συλλογικότητα των πρακτικών και των τελετουργιών που ακολουθούνται, έχουν καταγραφεί στο παρελθόν από πολλούς ακαδημαϊκούς και ερασιτέχνες λαογράφους και αφορούσαν κυρίως ήθη και έθιμα στον κύκλο του χρόνου και της ζωής⁹². Η συλλογική νοοτροπία που καλλιεργήθηκε κατά κόρον στις παραδοσιακές κοινωνίες «μεταφέρθηκε», ή τουλάχιστον επηρέασε τον τρόπο δράσης των ανθρώπων, στο πεδίο των συλλόγων που ενεργούσαν πλέον σε ένα διαφορετικό κοινωνικό πολιτισμικό πλαίσιο σε σχέση με τις αξίες του παρελθόντος.⁹³ Η πρώτη γενιά στελέχωσης των συλλόγων είχε βιωματική σχέση με την κοινότητα του χωριού και είχε αναπτύξει ιδιαίτερα το αίσθημα της κοινοτικής αλληλεγγύης.

Οι επιβιώσεις παραδοσιακών αξιών και τρόπων ζωής που επαναλειτουργούν στα αστικά κέντρα, αποσπασματικά και περιστασιακά, αποκτούν ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον από τη στιγμή που τα υποκείμενα συγκροτούν με βάση αυτές τις αξίες συλλογικές ταυτότητες, από τη στιγμή που εντάσσονται και έχουν έναν διακριτό ρόλο σε έναν πολιτιστικό φορέα, παρότι έχει επισημανθεί ότι οι μέχρι πρότινος αξίες της συμμετοχής, συλλογικότητας, αλληλεγγύης των παραδοσιακών κοινωνιών παραχωρούν τη θέση τους σε ατομικιστικές, κοσμικές και ορθολογιστικές πολιτισμικές αξίες που δομούν τις σύγχρονες κοινωνίες, (Βλ. σχ. Hall, Held, McGrew στο συλ. τ. 2003).

Αρκετοί σύλλογοι στην πορεία διεύρυναν τους σκοπούς ενσωματώνοντας πολυποίκιλες δράσεις και νέους στόχους σε μια προσπάθεια προσαρμογής στις νέες κοινωνικές συνθήκες που διαμορφώθηκαν, αναπτύσσοντας έτσι νέες μορφές συλλογικότητας με διαφορετικά κάθε φορά χαρακτηριστικά. Η σύνδεση των συλλόγων με την ευρύτερη σύγχρονη κοινωνία, ιδιαίτερα μετά τη δεκαετία του 1980, θα πρέπει να ιδωθεί μέσα από τη σχέση τους με τις πολιτικές για τον πολιτισμό αλλά και με το πεδίο της ψυχαγωγίας και της διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου.

⁹² Ενδεικτικά αναφέρουμε, Μέγας (1911, 1960, 1970, 1979,1992), Αικατερινίδης (1975, 1979^α, 1979, 1995, 1996), Αλεξιάκης (1982-1984, 1984, 1990), Αλεξιάδης (1987), Αυδίκος (1996, 2014, 2017), Βαρβούνης (1992,1996,2010), Ζωγράφου (1996) Μερακλής (1986), Νιτσιάκος (1995,1997).

⁹³ Ο Νιτσιάκος (1995:111-112) επισημαίνει επίσης πως το «το γενικό θεωρητικό σχήμα ότι η αστικοποίηση καταλύει τις παραδοσιακές δομές και αποδυναμώνει τα θεσμικά και ιδεολογικά της αντίστοιχα έχει τεθεί ήδη υπό αμφισβήτηση στη βάση εμπειρικών δεδομένων, που αποδεικνύουν την έντονη προσκόλληση που δεν προδίδει μιαν ανορθόλογη στάση απέναντι στις νέες συνθήκες, αλλά, αντίθετα, καταδεικνύει τη λειτουργικότητα παραδοσιακών μορφών κοινωνικότητας στις νέες αντίξοες συνθήκες που χαρακτηρίζουν τους χώρους εγκατάστασης» (βλ. σχετ. Β. Goode 1963, Μ. Anderson 1971, Th. Saloutos 1964).

Η αμφισβήτηση του συλλογικού χαρακτήρα των δράσεων

Οι δράσεις των συλλόγων, έτσι όπως αυτές πραγματώνονται από τον σχεδιασμό την οργάνωση και την παρουσίασή τους, αποκρύπτουν στις περισσότερες των περιπτώσεων μια «αναντιστοιχία» που αφορά την πραγματικότητα των γεγονότων και τη συμβολική ερμηνεία που τους αποδίδεται. Παρατηρείται συχνά μια δράση που σχεδιάζεται και υλοποιείται από ένα πρόσωπο, ή, στην καλύτερη των περιπτώσεων, από δυο ή τρία μέλη του συλλόγου, να ερμηνεύεται ως «συλλογική» από τους άλλους (θεατές, μέλη της κοινότητας).

Σε πολλές περιπτώσεις, προφορικές μαρτυρίες και προβληματισμοί που καταγράφονται στα πρακτικά επισημαίνουν το πρόβλημα της μη συμμετοχής των μελών στις δράσεις των συλλόγων, «Ο Πρόεδρος του Συνδέσμου αλλά και τα μέλη του Δ.Σ. στιγμάτισαν τη μη προσέλευση των μελών του Συνδέσμου που δείχνουν έτσι την αδιαφορία για την πορεία του Συνδέσμου και τα προβλήματά του και κατά δεύτερον αφήνοντας το Δ.Σ. μόνο του χωρίς έστω την ηθική συμπαράσταση που χρειάζεται για τη συνέχιση του έργου του» (Α.Σ.Η. Πρακτικό 19^ο, 17/12/1989). Η ισχυρή συμμετοχή των μελών δεν παρατηρείται μόνο στη Γενική Συνέλευση του Π.Σ.Κ.Π. αλλά και σε παράλληλες δράσεις που οργανώνει ο Σύνδεσμος, «Τέλειωσε δε ο Πρόεδρος την απολογία με την παράκληση προς όλα τα μέλη να φέρουν τα παιδιά τους στις τάξεις του χορευτικού τα δε μεγαλύτερα να συμμετέχουν σε όλες τις δραστηριότητες του Συνδέσμου», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 20^ο, 24/12/1989). Στην περίπτωση του Π.Σ.Α. η αδιαφορία των ανθρώπων της συνοικίας για τις δράσεις του Συλλόγου είναι εμφανής σε όλες τις δραστηριότητες: η συμμετοχή των περιοίκων στην οργάνωση των εκδηλώσεων είναι μηδαμινή, στις εκλογές, όπως ήδη καταγράφηκε ελάχιστη (βλ. σχετ. Παράρτημα - Πίνακα), ενώ όλες οι εκδηλώσεις υλοποιούνται οργανωτικά στις περισσότερες των περιπτώσεων από δύο, τρία μέλη (πρόεδρο, αντιπρόεδρο και ταμία). Μοναδική εξαίρεση είναι η εκδήλωση της Αποκριάς, όπου ευκαιριακά και κατόπιν ονομαστικού καλέσματος προσφοράς (γίνονται τηλέφωνα σε γνωστές οικογένειες της συνοικίας), παρέχονται στον σύλλογο περίπου ογδόντα με εκατό πίτες για κέρασμα στους επισκέπτες, ενώ ακόμη και το στήσιμο της Τζαμάλας και το σερβίρισμα του κρασιού γίνεται από αμειβόμενους εργάτες «Αλβανούς». Εντούτοις, η εντύπωση που δίνεται προς τους επισκέπτες είναι πως πρόκειται για μια συνοικία που λειτουργεί συνεκτικά και συλλογικά διατηρώντας τις τοπικές «παραδόσεις».

Η δυσαρέσκεια που εκφράζεται από τα μέλη του Δ.Σ., ότι δηλαδή «ο κόσμος είναι αδιάφορος και δεν συμμετέχει στα κοινά και στις δράσεις του συλλόγου» (Γ.Μ.), αποτελεί μια τετριμμένη φράση και μια αναμφισβήτητη πραγματικότητα, αποκλίνει δε σε μεγάλο βαθμό από την «εικόνα» που έχουν και την ερμηνεία που δίνεται για τον συλλογικό χαρακτήρα και τη δυναμική που έχει ένας σύλλογος από τα υπόλοιπα μέλη τους θεατές, επισκέπτες ή τηλεθεατές. Η επιτυχία των εκδηλώσεων λειτουργεί

εξισορροπιστικά ως προς τη μικρή συμμετοχή του κόσμου. Η αίσθηση που μένει στον περισσότερο κόσμο είναι διαφορετική από αυτή που βιώνουν τα ενεργά μέλη. Συνήθως με το πέρας μιας εκδήλωσης οι αναφορές που γίνονται σε αυτή είναι θετικές, καθώς δεν είναι εμφανή ούτε διακριτά όλα εκείνα τα στοιχεία που αναιρούν τον συλλογικό, αλληλέγγυο και ισότιμο χαρακτήρα του συλλόγου.

Με αντίστοιχο τρόπο λειτουργεί και η ετήσια χορευτική παράσταση (που συνήθως οργανώνουν όσοι έχουν την οικονομική δυνατότητα, αλλά και το απαραίτητο ανθρώπινο δυναμικό να το κάνουν), που γίνεται στο Πνευματικό Κέντρο και παρουσιάζεται κατόπιν συνεχώς από τα τοπικά κανάλια. Η προβολή της από τηλεοπτικά Μ.Μ.Ε. έρχεται να «επικυρώσει» στη συνείδηση των θεατών αλλά και των ίδιων των συμμετεχόντων την επιτυχία της εκδήλωσης. Το ενδιαφέρον του συλλόγου για τη βιντεοσκόπηση της παράστασης και τη μετέπειτα προβολή της στο ευρύτερο γιαννιώτικο κοινό φανερώνει και τη σημασία που αποδίδεται σ' αυτήν. Οι ίδιοι οι χορευτές ενημερώνονται μεταξύ τους μέσω του διαδικτύου για την προβολή της παράστασης και συνήθως τα σχόλια που γίνονται μεταξύ τους, «έγινες φίρμα πάλι», «παιδιά ανοίξτε τώρα στο κανάλι... μας δείχνει», αντικατοπτρίζουν τη σημασία που αποδίδεται στη συγκεκριμένη έκθεση. Η κυρίαρχη θέση του ρόλου των Μ.Μ.Ε. στη συνείδηση όλων είναι εμφανής, καθώς και μόνο η προβολή της παράστασης μέσω της τηλεόρασης προσδίδει αναγνώριση που ιεραρχείται ψηλά στη συνείδηση των θεατών αλλά και των ίδιων των συμμετεχόντων. «Σε είδα χθες στην τηλεόραση μου είπαν», «σας έδειξε η τηλεόραση» είναι οι πιο συνηθισμένες φράσεις που ακούνε οι χορευτές-τριες από γνωστούς, φίλους, γείτονες και συνήθως με έκδηλη την αυταρέσκεια χαμογελούν στο άκουσμα. Ωστόσο, η αναπαραγωγή της παράστασης μέσω της τηλεόρασης αποκρύπτει εσωτερικές αντιπαραθέσεις, σκηνικά λάθη, χορευτικές ατέλειες, ανάρμοστες συμπεριφορές, διαρρηγμένες σχέσεις και πολλές άλλες προβληματικές ως προς τους σκοπούς του συλλόγου καταστάσεις. Επιπλέον, η προβολή των παραστάσεων από τα τοπικά κανάλια γίνεται κυρίως τις μεταμεσονύκτιες ώρες, κατόπιν απόφασης των υπευθύνων του καθημερινού τηλεοπτικού προγράμματος, καλύπτοντας ανέξοδα τις ώρες εκπομπής του καναλιού. Συνήθως οι υπεύθυνοι του συλλόγου παραχωρούν το D.V.D. της παράστασης στα τοπικά κανάλια δηλώνοντας την επιθυμία της προβολής του, ενώ αργότερα η ίδια η συνεχόμενη προβολή του, που σε ορισμένες περιπτώσεις γίνεται «κουραστική», ερμηνεύεται ως επιτυχία του συλλόγου, καθώς «μας παίζουν κάθε μέρα την παράσταση».

Ο τόπος καταγωγής και η υπέρβασή του

Η συντριπτική πλειονότητα των συλλόγων ενσωματώνουν στην επωνυμία τους την κοινότητα αναφοράς, ως προσδιοριστικό στοιχείο του «τόπου» καταγωγής των μελών του συλλόγου, (π.χ. “Σύλλογος Προσηλιωτών”, “Μορφωτικός Αναπτυξιακός Σύλλογος Γρεβενιτίου”). Η σχετική αναφορά αναδεικνύει την καταγωγή, “τις ρίζες”

ως το θεμέλιο κάθε πολιτισμικής ταυτότητας, ως στοιχείο που ορίζει το άτομο με τρόπο βέβαιο και «αυθεντικό», επισημαίνει ο Cuche (2001). Άμεσα συνυφασμένη έννοια με τον τόπο καταγωγής είναι η έννοια της εντοπιότητας, η αίσθηση δηλαδή συμμετοχής σε ένα περιχαρακωμένο σύνολο, σε μια κοινωνική και συμβολική ολότητα, που εντοπίζεται σ' ένα ενδιάμεσο επίπεδο ανάμεσα στις πρωταρχικές δομές και το κράτος και αποτελεί κοινωνική σχέση και σύμβολο (Παπαταξιάρχης, 1990β: 335). Η αναφορά του τόπου καταγωγής προσδιορίζει έναν κοινό τόπο εμπειριών με τον οποίον συνδέονται τα μέλη μέσω της βιωματικής μνήμης. Η πολιτισμική ταυτότητα θεμελιώνεται στην αξία και στους συμβολισμούς που αποκτούν έννοιες οι οποίες βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με τον τόπο καταγωγής και σχετίζονται με τη συγγένεια, την τοπική ιστορία και τον πολιτισμό, το περιβάλλον, τα πρόσωπα, τους κοινούς μύθους κ.ά.

Η ονομασία του χωριού στην επωνυμία του συλλόγου, προτάσσει την υπάρχουσα ταυτότητα καταγωγής ως στοιχείο αυτοαναφορικότητας που επιχειρεί τη συνομιλία με το παρόν στο νέο τόπο εγκατάστασης. Στις μελετώμενες περιπτώσεις ο τόπος καταγωγής φαίνεται να λειτούργησε συνεκτικά για τα μέλη που ίδρυσαν τους συλλόγους, καθώς οι σύλλογοι απαρτίζονται αρχικά, σχεδόν αποκλειστικά, από μέλη που έχουν βιωματική σχέση με τον τόπο καταγωγής τους και είναι φορείς των τοπικών παραδόσεων. Στην προκείμενη περίπτωση τα μέλη της κοινότητας ακολουθώντας το ρεύμα της εσωτερικής μετανάστευσης εγκαθίστανται σε νέους τόπους, κυρίως στα αστικά κέντρα ανά την Ελλάδα, μεταφέροντας ένα μέρος των τοπικών τους παραδόσεων. Ο τόπος όμως αποκτά διαφορετική σημασία για τις επόμενες γενιές που στελεχώνουν τους συλλόγους, καθώς η εμπειρία που σχετίζεται με αυτόν είναι διαφορετική.

Με την πάροδο των χρόνων διαμορφώνονται νέα δεδομένα στη στελέχωση των συλλόγων, καθώς ενσωματώνονται νεώτερα ηλικιακά μέλη (παιδιά, εγγόνια), αλλά και μέλη με διαφορετικό τόπο καταγωγής (γαμπροί, νύφες)⁹⁴. Η βιωματική εμπειρία που λειτουργούσε καθοριστικά στη διαμόρφωση της συλλογικής συνείδησης στο πλαίσιο της κοινότητας παύει πλέον να αποτελεί τον συνεκτικό ιστό μεταξύ των μελών των συλλόγων στα αστικά κέντρα. Η κοινωνική συγκρότηση πλέον επιτυγχάνεται μέσα από αποσπασματικές δράσεις, πολύμορφες σχέσεις, και

⁹⁴ Η προσαρμογή των συλλόγων στα νέα δεδομένα που δημιουργούνται με την εγκατάσταση στα αστικά κέντρα όλο και μεγαλύτερων πληθυσμιακών ομάδων από την περιφέρεια επηρέασε τους όρους συμμετοχής στον σύλλογο με την επαναδιαπραγμάτευση του ορίου ενσωμάτωσης που έθετε η καταγωγή ενός μέλους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Καταστατικό του “Συλλόγου των εκ της επαρχίας Κονίτισης καταγομένων «Η ΕΝΩΣΙΣ», όπου στο Άρθρον 5^{ον} αναγράφεται: Μέλος του Συλλόγου γίνεται τη αιτήσει του πας τις αδιακρίτως φύλου Έλλην υπήκοος, συμπληρώσας το 21ον έτος της ηλικίας του ασκών τα πολιτικά του δικαιώματα, γεννηθείς εν μια των Δήμων ή Κοινοτήτων ή Συνοικισμών της Επαρχίας Κονίτισης ή καταγομένος εκ γονέων Κονιτσιωτών. Κατά την κρίσιν δε του Διοικητικού Συμβουλίου, δύναται να γίνη μέλος του Συλλόγου και α΄.) πās όστις μη γεννηθείς εν Δήμω τινί ή Κοινοτήτι ή Συνοικισμώ της Επαρχίας Κονίτισης είναι εγγεγραμμένος εις τα μητρώα ή Δημοτολόγια των ανωτέρω Δήμων, Κοινοτήτων ή Συνοικισμών καθ' οιονδήποτε νόμιμον τρόπον, β΄.) πας όστις καίτοι μη γεννηθείς εν Δήμω τινί ή Κοινοτήτι ή Συνοικισμώ της Επαρχίας Κονίτισης κατάγεται εκ πατρός ή μητρός γεννηθέντων εν αυτή, γ΄.) πās όστις καίτοι κατάγεται εξ άλλου μέρους, τελεί εν νομίμω γάμω μετά συζύγου καταγομένου ή καταγομένης εκ της ως άνω Επαρχίας».

διαδικτυακές συνδέσεις σε ένα «φανταστικό επίπεδο», που δημιουργούν την αναγκαία αίσθηση του «ανήκειν» σε μια διαμορφούμενη επίσης «φανταστική κοινότητα».

Στο πλαίσιο των συλλόγων όμως παίρνονται πρωτοβουλίες και αναπτύσσονται διάφορες δράσεις που προϋποθέτουν τη συμμετοχή των μελών σε διαδικασίες διαλόγου, σε σχέσεις αλληλοβοήθειας, άμιλλας και σύμπραξης που λειτουργούν εν τέλει έστω και αποσπασματικά ως «βιωματικοί τόποι», συνδέοντας τα μέλη με κοινές εμπειρίες. Η βιωμένη εμπειρία εδώ όμως είναι περιοδική, αποσπασματική, και ασύνδετη με τον τόπο καταγωγής, είναι προϊόν των σχέσεων που αναπτύσσονται και των δράσεων που αναλαμβάνονται, περιορίζεται στο πλαίσιο των ομαδοποιήσεων που γίνονται μεταξύ των μελών και αφορά κυρίως μια μικρή ενεργή ομάδα μελών, τα μέλη της οποίας έρχονται και παρέρχονται.

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά δεν επιτρέπουν τη διαμόρφωση μιας σταθερής στο χρόνο συλλογικής εμπειρίας, γεγονός που επηρεάζει την πολιτιστική ταυτότητα του συλλόγου, η οποία διακρίνεται για τη «ρευστότητά» της. Κατ' αυτόν τον τρόπο η πολιτιστική ταυτότητα του συλλόγου στο χρόνο επηρεάζεται ανάλογα με τη συνοχή και τη δημιουργικότητα των προσώπων που σε συγκεκριμένη περίοδο καταφέρνουν να συνθέσουν “πολιτιστικά αγαθά” με τα οποία σε συμβολικό επίπεδο μπορούν να ταυτιστούν όλο και περισσότερα μέλη. Η διαφορετική όμως βιωματική εμπειρία των μελών - με ηλικιακό εύρος δυο γενεών - που απαρτίζουν τους συλλόγους επηρεάζει τη διαμόρφωση της πολιτιστικής ταυτότητας του συλλόγου μέσα από κρίσεις, μεταβολές, διχογνωμίες, συγκρούσεις αλλά και συγκερασμούς νεωτερικών και παραδοσιακών στοιχείων των οποίων γίνονται εκφραστές τα ίδια τα μέλη.

Αρκετοί σύλλογοι με αναφορά μια συγκεκριμένη κοινότητα ενσωματώνουν μέλη με διαφορετική ταυτότητα καταγωγής. Η ενσωμάτωση δεν φανερώνει κατ' ανάγκη το βαθμό «ανεκτικότητας» του συλλόγου ως προς τα «ξένα» μέλη, αλλά σχετίζεται περισσότερο με τη δυνατότητα επιλογών στις πολιτιστικές δράσεις του συλλόγου των «ξένων» ως προς την καταγωγή ατόμων. Η παραπάνω διάσταση που γίνεται πιο έντονη την περίοδο της μεταπολίτευσης δεν είναι πρωτόγνωρη. Ήδη από τις αρχές του αιώνα εμφανίζονται οι πρώτοι σύλλογοι (βλ. Λύκειο των Ελληνίδων), που υπερβαίνουν τα τοπικά όρια και γίνονται εκφραστές μιας «υπερτοπικής» εθνικής παράδοσης. Θα ακολουθήσουν κατά την περίοδο της Μεταπολίτευσης αντίστοιχοι σύλλογοι τους οποίους συστήνουν δημοτικοί φορείς και Πνευματικά Κέντρα Δήμων με διάφορες ονομασίες (Χορευτικό Τμήμα, Χορευτικός Όμιλος κ.ά.), όπου η κοινή ταυτότητα καταγωγής των μελών δεν θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση συμμετοχής, παρότι αναγράφεται στον τίτλο ένας ευρύτερος τοπικός προσδιορισμός (π.χ. Λύκειο Ελληνίδων Αθηνών, Χορευτικό Τμήμα Δήμου Ιωαννιτών).

Στο πλαίσιο των συγκεκριμένων συλλόγων προτάσσεται μια πολιτιστική ταυτότητα που συνδέεται με το συμβολικό φορτίο του φορέα που εκπροσωπεί, (συνήθως τον Δήμο αλλά και το Έθνος). Το συμβολικό φορτίο των συλλόγων που εκπροσωπούν τον Δήμο συναρτάται με την έννοια της πολιτικής εξουσίας της οποίας

αποτελούν αναπόσπαστο μέρος, εφόσον «πραγματώνουν» ή και «συνδιαμορφώνουν» την τοπική πολιτική για τον λαϊκό πολιτισμό. Η άμεση συσχέτιση των δημοτικών χορευτικών τμημάτων και Λυκείων με τις κυρίαρχες μορφές εξουσίας πραγματώνεται μέσα από την ταυτόχρονη παρουσίασή τους με τις αρχές της πόλης σε κεντρικές εκδηλώσεις και μέσα από την προβολή που γίνεται από τα τοπικά Μ.Μ.Ε. των εν λόγω πολιτικο-πολιτιστικών εκδηλώσεων. Η πολιτισμική ταυτότητα εδραιώνεται όχι τόσο στην αξία του παραγόμενου πολιτιστικού έργου αλλά στο συμβολικό επίπεδο μέσα από διαύλους προβολής, και ταύτισης με τις κυρίαρχες πολιτικές οικονομικές και θρησκευτικές μορφές εξουσίας.⁹⁵

Εξετάζοντας τον τόπο που δηλώνουν ως έδρα οι σύλλογοι, παρατηρούμε πως αρχικά από το 1914-1950 το μεγαλύτερο ποσοστό δηλώνει το χωριό καταγωγής. Πιο αναλυτικά, τη συγκεκριμένη περίοδο καταγράφονται 61 σύλλογοι με αναφορά το χωριό και 23 σύλλογοι με αναφορά την πόλη των Ιωαννίνων, γεγονός που αναδεικνύει πως οι κοινότητες διατηρούν τον κοινωνικό τους ιστό. Το ποσοστό μεταβάλλεται την περίοδο 1950-1974, όπου ιδρύονται 40 σύλλογοι με έδρα το χωριό και 56 με έδρα την πόλη, και αποτυπώνει τόσο τη δημιουργία νέων συνοικιών άρα και συλλόγων που λειτουργούν αντιπροσωπευτικά ως προς την επίλυση διαφόρων οικιστικών ζητημάτων σε σχέση με τις τοπικές αρχές όσο και το ρεύμα της αστικοποίησης με την εγκατάσταση πληθυσμιακών ομάδων της περιφέρειας στην πόλη. Τα ποσοστά ωστόσο αλλάζουν την περίοδο της Μεταπολίτευσης έως και σήμερα, καθώς δημιουργούνται 345 σύλλογοι με έδρα το χωριό και 179 σύλλογοι με έδρα την πόλη. Η παραπάνω μεταβολή των ποσοστών⁹⁶ παρά τη μετοίκηση της πλειονότητας του πληθυσμού των κοινοτήτων στα αστικά κέντρα, σχετίζεται περισσότερο με το ιδεολογικό ρεύμα της περιόδου της Μεταπολίτευσης που

⁹⁵ Η παρουσία των εν λόγω χορευτικών τμημάτων γίνεται συνήθως σε κεντρικές πολιτικές εκδηλώσεις (παρελάσεις, παρουσιάσεις στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, οργάνωση εκδηλώσεων για την Ολυμπιακή Φλόγα, Πανελλήνια και Διεθνή Συνέδρια επαγγελματικών φορέων, μεγάλες τοπικές Θρησκευτικές εορτές, Κάλαντα στις τοπικές αρχές). Η ταυτόχρονη και εκ παραλλήλου έκθεση των τμημάτων με τις συγκεκριμένες αρχές και η προβολή μέσω των Μ.Μ.Ε. επικυρώνει συμβολικά τα εν λόγω τμήματα ως κυρίαρχους πολιτιστικούς φορείς του λαϊκού πολιτισμού στην πόλη. Η παραπάνω ταυτοτική διαδικασία λειτουργεί ταυτόχρονα ως ένα διαφημιστικό προϊόν που «κατοχυρώνεται» στη συνείδηση των θεατών ως «έγκυρο», από τη στιγμή και μόνο που εμφανίζεται στην τηλεόραση. Είναι γεγονός πως η προβολή των τμημάτων από την τηλεόραση μέσω διαφόρων εκπομπών κάνει αναγνωρίσιμο τον σύλλογο και τον αναδεικνύει στη συλλογική συνείδηση ως τον πλέον «δραστήριο» και «ενεργό». Είναι χαρακτηριστικό πως τα μέλη του συλλόγου «επικυρώνουν» την επιτυχία της εκδήλωσής τους τη στιγμή που αυτή θα αναπαραχθεί από τα τοπικά τηλεοπτικά κανάλια. Συνήθως μετά την προβολή της παράστασης ακολουθεί διαδικτυακή επικοινωνία μεταξύ των μελών, οι οποίοι σχολιάζουν με ιδιαίτερα κολακευτικά λόγια την παρουσία τους στην τηλεόραση με σχόλια του τύπου «άντε πάλι έγινες φίρμα», ή «μας έδειξε η τηλεόραση», υπονοώντας μια μορφή αναγνώρισης και επιβράβευσης της προσπάθειάς τους. Οι τηλεθεατές επίσης, με την πρώτη ευκαιρία εκδηλώνονται με τα πλέον κολακευτικά λόγια στους αναγνωρίσιμους πλέον χορευτές – τριες όπου και όταν συναντηθούν.

⁹⁶ Αν θεωρήσουμε πως την περίοδο 1914-1974 παρατηρείται μια «ισορροπημένη» κατανομή των συλλόγων που ιδρύονται, καθώς συστήνονται 101 σύλλογοι με έδρα το χωριό και 89 με έδρα την πόλη.

προτάσει ως κύριο σύνθημα «την επιστροφή στις ρίζες» και ακολουθεί μια «παρεμβατική» πολιτιστική πολιτική στις κοινότητες αναφοράς μέσα από τη δράση των πολιτιστικών συλλόγων.

Σε αρκετές περιπτώσεις παρατηρείται ο συγκερασμός δυο προσδιοριστικών όρων της κοινότητας, το όνομα του χωριού και η παλαιότερη ονομασία του (εάν αυτή υπάρχει), όπως π.χ. συμβαίνει με τους συλλόγους: Σύλλογος των εν Ιωαννίνους κατοίκων Θεσπρωτικού Πρεβέζης «Τα Λέλοβα», Σύλλογος Παρακαλαμιωτών Ιωαννίνων «Η Πογδόριανη», Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Λευκοθέας «Η Αραχωβίτσα», Πολιτιστικός Σύλλογος Μελιάς – Ιωάννινα «Το Μελίλοβο», Προοδευτικός Σύλλογος Νέων Πολυλόφου «Κοβίλιανη» κ.ά. Η αναγραφή της παλαιότερης ονομασίας και η παράλληλη χρήση της με τη νεότερη ονομασία «επικυρώνει» συμβολικά την ιστορική παρουσία του χωριού αλλά ταυτόχρονα την ύπαρξη κατά το παρελθόν μιας διαφορετικής εθνότητας στα όριά της. Ωστόσο, η χρήση τους δεν παύει να έρχεται έστω και συμβολικά σε αντιπαράθεση με την επίσημη πολιτική του κράτους που με διάταγμα⁹⁷ της 17^{ης} Σεπτεμβρίου του 1926 επιτρέπει «ίνα μεταβληθώσι ξενόφωνα ή κακόχηα ονόματα συνοικισμών, πόλεων ή κωμών» που θεωρεί πως «...μολύνουσι και ασχημίζουν την όψιν της ωραίας ημών πατρίδος, παρέχουσι δε και αφορμήν εις δυσμενή δια το ελληνικό έθνος εθνολογικά συμπεράσματα, τα οποία οι αντίπαλοι λαοί μεταχειρίζονται εναντίον ημών...» (Χουλιαράκης 1973:209).

Οι παλαιότερες όμως ονομασίες, οι οποίες προσδιορίζουν μια ορισμένη εθνοτική ομάδα ανανοηματοδοτούνται μέσα από πρακτικές επιλεκτικής χρήσης. Η χρήση των παλαιότερων ονομασιών αποκτά διαφορετική σημασία ανάλογα με τα νοήματα που εμπεριέχει. Στις περιπτώσεις που η παλαιότερη ονομασία του χωριού έχει σλάβικη προέλευση, η νοηματοδότηση που της αποδίδεται εστιάζεται στον χρόνο, δηλαδή στην ύπαρξη ενός απώτερου παρελθόντος και όχι στη σύνδεση με την εθνοτική ταυτότητα την οποία υπαινίσσεται. Θα μπορούσαμε να πούμε πως αποδίδεται σημασία μονομερώς στη χρονική διάσταση της ονομασίας, η οποία παρουσιάζεται αποφορτισμένη από οποιοσδήποτε εθνοτικές καταβολές, επιρροές και προσμίξεις που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι λειτουργούν διασπαστικά ως προς την «καθαρότητα» της ταυτότητας καταγωγής του χωριού.⁹⁸ Είναι άξιο παρατήρησης

⁹⁷ Στην εισηγητική έκθεση του υπουργού Εσωτερικών Ν. Λεβίδη, εξηγούνται οι λόγοι που επέβαλαν την απόφαση του εξελληνισμού: «Τα βάρβαρα ονόματα και τα κακόφωνα ελληνικά λυπούσι μεν το γλωσσικόν αίσθημα, έχουσι δε και επιβλαβή μορφωτικήν επήρειαν εις τους κατοικούντας, συστέλλοντά πως και ταπεινούντα το φρόνιμα αυτών, αλλά και παρέχουσι ψευδή υπόνοιαν της εθνικής συστάσεως του πληθυσμού των χωρίων εκείνων, ων τα ξενικά ονόματα ηδύνατο να εκληφθώσιν ως μαρτυρούντα και ξενικήν καταγωγήν» (Λιθοξόου 2005).

⁹⁸ Η αναφορά της παλαιότερης ονομασίας που γίνεται στο πλαίσιο επαναπροσδιορισμού της τοπικής συλλογικής ταυτότητας, έρχεται σε αντιδιαστολή με τη βούληση της κεντρικής εξουσίας που είχε προβεί στο παρελθόν σε μετονομασία των σλάβικων ονομασιών των χωριών με σκοπό να τονίσει την εσωτερική ομοιογένεια του έθνους. Το ελληνικό κράτος από το Μεσοπόλεμο και μετά επιδιώκει μέσα από διάφορους κρατικούς μηχανισμούς να κατασκευάσει μια ενιαία εθνική ταυτότητα και να ενσωματώσει όλους τους επιμέρους τοπικούς πολιτισμούς, Βλ. σχετ. Νιτσιάκος – Μάντζιος, «Πολιτικοποιώντας την παράδοση. Χρήσεις των πολυφωνικών τραγουδιών στην Ελλάδα και την Αλβανία», Ιωάννινα 2002.

πως σε αντίστοιχες περιπτώσεις βλάχικων χωριών, σε καμία περίπτωση δεν έχει αναγραφεί στον τίτλο του συλλόγου η παλαιότερη βλάχικη ονομασία, γεγονός που δηλώνει την πλήρη ταύτιση των εν λόγω συλλόγων με την κυρίαρχη πολιτική του κράτους, που ονοματοθετεί επίσημα τοπωνύμια, χωριά και ευρύτερες διοικητικές περιφέρειες.

Οι δράσεις των συλλόγων εξισορροπούνται ανάμεσα σε αυτές που γίνονται στην κοινότητα αναφοράς και σε αυτές που οργανώνουν δραστηριότητες στην πόλη όπου έχει μετοικήσει το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού των χωριών της υπαίθρου. Οι σύλλογοι με αναφορά ένα χωριό που δραστηριοποιούνται στην πόλη είναι ελάχιστοι και ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε τους: “Πατριωτικός Σύνδεσμος Καλαρρυτών «Η Πίνδος»”, “Πολιτιστικός Σύνδεσμος Ζαγορισίων”, “Σύνδεσμος Συρρακιωτών Ιωαννίνων”, “Καλαρρύτες Πολιτιστικός και Λαογραφικός Οργανισμός Ιωαννίνων”, “Σύλλογος Περιστεργιωτών Ιωαννίνων”, “Αδελφότητα Σκλιβανιτών Ιωαννίνων”, “Χορευτικός Όμιλος Χουλιαράδων”. Συνήθως οι δράσεις τους επικεντρώνονται σε χοροεσπερίδες, στη διδασκαλία παραδοσιακών χορών και σε χορευτικές παραστάσεις. Οι συγκεκριμένες δράσεις, ενώ γίνονται σε διαφορετικό χωρικό πλαίσιο αναφοράς από τον αναφερόμενο τόπο καταγωγής, εντούτοις η αναγνώρισή τους προσδίδει κύρος και ενισχύει την πολιτιστική ταυτότητα της κοινότητας ή της ευρύτερης πολιτισμικής ενότητας αναφοράς.

Παρατηρείται πως αρκετά συχνά υιοθετούνται προσδιορισμοί ευρύτερων πολιτισμικών ενοτήτων δημιουργώντας τις προϋποθέσεις ένταξης και συμμετοχής όλο και περισσότερων μελών, χωρίς να υφίσταται ο περιορισμός της καταγωγής από μια συγκεκριμένη κοινότητα αναφοράς, ούτε ο περιορισμός της διαμονής σε μια συγκεκριμένη πόλη ή χωριό. Έτσι η επωνυμία που προσδιορίζει μια ευρύτερη γεωγραφική και πολιτισμική ενότητα αναφοράς (π.χ. Σύλλογος των εν της επαρχίας Κόνιτσας καταγομένων «Η Ένωσις»), επιχειρεί να ενσωματώσει και να εκπροσωπήσει όλες τις επιμέρους κοινότητες, υπερβαίνοντας τα τοπικά όρια της κάθε κοινότητας, με σκοπό την ισχυρότερη εκπροσώπηση των αιτημάτων τους απέναντι στην κυβερνητική εξουσία. Είναι χαρακτηριστικό πως οι συγκεκριμένοι σύλλογοι δεν τυγχάνουν αναλογικά της αντίστοιχης αποδοχής. Για παράδειγμα, ενώ παρατηρείται έντονο ενδιαφέρον για τη λειτουργία ενός τοπικού συλλόγου που ανήκει σε μια ευρύτερη περιοχή, π.χ. του Ζαγορίου, δεν υπάρχει αντίστοιχη συμμετοχή στις διεργασίες του Συνδέσμου Ζαγορισίων, γεγονός που καταδεικνύεται από τα ενεργά μέλη του Συνδέσμου, χωρίς ωστόσο να εικάζονται κάποιες αιτίες ή λόγοι για τη συγκεκριμένη άρνηση ενσωμάτωσης σε έναν «πανζαγορισιακό» φορέα.

Επίσης ένας ακόμη προσδιορισμός που υιοθετείται από αρκετούς συλλόγους είναι «...των απανταχού», (π.χ. Αδελφότης των απανταχού Βλαχατάνων «Η Αγία Παρασκευή»), ο οποίος επεκτείνει τα όρια συμμετοχής μελών πέρα από τα συνηθέστερα πλαίσια της πόλης, που ορίζει ο όρος π.χ. «των εν Ιωαννίνους», ή της «Ηπείρου», επιχειρώντας να συσπειρώσει ένα μεγαλύτερο ποσοστό μελών, αξιοποιώντας για τον σκοπό αυτό σύγχρονα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και επικοινωνίας (facebook, blog κ.ά.). Τα «απανταχού» μέλη, παρότι γίνονται κοινωνοί

διαφορετικών τρόπων και αξιών και συμπεριφορών ζωής ανά την υφήλιο, συνάπτουν κάθε είδους σχέσεις σε διαφορετικό κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο, εντούτοις μπορούν να είναι κοινωνοί των ιδεών και σκοπών μιας νέας συλλογικότητας. Με τον προσδιορισμό «των απανταχού», η συμμετοχή στο συγκεκριμένο σύλλογο αποτελεί μια ανοιχτή υπόθεση, διευρύνονται οι όροι συμμετοχής, όπου μπορεί κάποιος χωρίς τους παλαιότερους «χωρικούς» περιορισμούς να αυτοπροσδιορίζεται ως μέλος, και να δηλώνει «είμαι Κονιτσιώτης ή είμαι Σαρακατσάνος», χωρίς ποτέ να έχει ζήσει ή ακόμα και να επισκεφτεί τον τόπο αναφοράς του συλλόγου. Τα όρια του συλλόγου διευρύνονται, γίνονται εν δυνάμει παγκόσμια ενσωματώνοντας και το πιο απομακρυσμένο μέλος.

Επίσης, ορισμένοι σύλλογοι, (πρέπει να επισημάνουμε πως αυτοί είναι ελάχιστοι, γεγονός που φανερώνει την περιορισμένη αποδοχή του όρου), υιοθετούν τον προσδιορισμό «...φίλου», ή «...και φίλων αυτής», (π.χ. Σύλλογος κατοίκων και φίλων του Κάστρου, Σύλλογος, Οι φίλοι του ακριτικού χωριού Άνω Πεδινά, Σύλλογος Φίλων Λεπτοκαρυάς Ζαγορίου), διεκδικώντας τη συμμετοχή στο συγκεκριμένο πλαίσιο μελών με ή χωρίς κοινή καταγωγή που ζουν σε άλλες πόλεις, ακόμη και σε άλλα κράτη, σε σχέση με τον τόπο που προσδιορίζεται στην επωνυμία. Οι «φίλοι», δηλαδή, οποιοδήποτε κι αν είναι, οπουδήποτε κι αν βρίσκονται, μπορούν να αποτελούν μέλη του συγκεκριμένου συλλόγου. Στην προκειμένη περίπτωση η οριοθετημένη συμμετοχή στον σύλλογο με βάση την καταγωγή και τον τόπο εγκατάστασης παύει να υφίσταται, καθώς ο σύλλογος διευρύνει τα όρια του και εν δυνάμει μπορεί να ενσωματώσει όλη την κοινωνία. Επιχειρείται κατ' αυτόν τον τρόπο η δημιουργία ενός πολιτιστικού φορέα, του οποίου η ταυτότητα εδράζεται σε νέα ιδεολογικά χαρακτηριστικά που σχετίζονται με πολιτικές ιδεολογίες, με περιβαλλοντικές ευαισθησίες, με τρόπους αυτοδιαχείρισης αγαθών και τοπικών υποθέσεων, με διαφορετικές μορφές συλλογικότητας σε διάφορες δράσεις. Στους συγκεκριμένους συλλόγους συμμετέχουν άνθρωποι που συνήθως αναλαμβάνουν δράσεις, αναπτύσσοντας δίκτυα επαφών μέσα από διάφορα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης.

Στις περισσότερες, πάντως, περιπτώσεις των μελετώμενων συλλόγων παρατηρείται πως είτε ο τόπος διαβίωσης είτε ο τόπος καταγωγής αποτελούν περιοριστικούς όρους συμμετοχής στον σύλλογο. Η “Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπείρου” έχει μέλη όσους Σαρακατσάνους ζουν στην Ήπειρο, οι “Παλιοί Γιαννιώτες” όσους κατάγονται από την πόλη, ο “Πατριωτικός Σύνδεσμος Καλαρρυτιών «Η Πίνδος»” τους Καλαρρυτινούς των Ιωαννίνων. Στις παραπάνω περιπτώσεις η ταυτότητα ως στοιχείο συνοχής εδράζεται στην «καθαρότητα» της καταγωγής των μελών σε αντίθεση με άλλους συλλόγους, όπως είναι για παράδειγμα ο “Πολιτιστικός Σύλλογος «Η Λούτσα»”, όπου μπορούν να ενσωματωθούν όσοι το επιθυμούν ανεξαρτήτως καταγωγής και τόπου διαμονής. Στην περίπτωση της Λούτσας η παραπάνω διαφοροποίηση προκύπτει ως αναγκαία συνθήκη συσπείρωσης κατοίκων με διαφορετική ταυτότητα καταγωγής που διαβιούν ακόμα και εκτός ορίων της συνοικίας, όπως έχουμε ήδη αναφέρει.

Είναι προφανές πως διαμορφώνεται μια νέα μορφή συλλόγων όπου η κοινή προέλευση, ο «κοινός» τύπος διαβίωσης και οι στενές διαπροσωπικές σχέσεις (κοινωνικές, οικονομικές, συγγένειας, αλληλογνωριμίας) παύουν να υφίστανται και δεν αποτελούν πλέον απαραίτητη συνθήκη συγκρότησης μιας νέας συλλογικότητας. Η καταγωγή εδώ αντιμετωπίζεται ως μια αϊστορική έννοια, καθώς, παρότι αναφέρεται στην κοινή προέλευση των προγόνων και στον κοινό τόπο αναφοράς τους, ο «αυθεντικός» τύπος καταγωγής για μια δεύτερη και τρίτη γενεά των απογόνων μιας κοινότητας παγιώνεται, γίνεται πεπερασμένος στο χρόνο και για όλες τις επόμενες γενεές. Δηλαδή η καταγωγή του παππού ή της γιαγιάς γίνεται σημείο αναφοράς για όλες τις μετέπειτα γενεές που ακολουθούν.

Οι συνοικιακοί σύλλογοι έχουν ως χωρικό προσδιορισμό είτε την ονομασία παλαιότερης γειτονιάς (π.χ. Λούτσα, Καραβατιά, Κάστρο) είτε την ονομασία με την οποία εκ νέου νοηματοδοτήθηκε η περιοχή (π.χ. Παλιά Αγορά, Συνοικισμός Κολχίδος, Σύλλογος Γηροκομείου). Η καταγωγή του κάθε μέλους παύει πλέον να αποτελεί περιοριστικό παράγοντα ενσωμάτωσης, γεγονός που διακρίνεται και από τις επωνυμίες των συλλόγων που εγκαθιδρύουν νέους όρους συλλογικότητας, «*Μέλη του Συλλόγου είναι οι εν τω Συνοικισμώ τούτω κατοικούντες οι έχοντες ιδιοκτησίας εν αυτώ*»⁹⁹. Οι συνοικιακοί σύλλογοι αναγράφουν ως προσδιορισμό τη συνοικία και συμπληρωματικά την ονομασία της πόλης, χωρίς ο δεύτερος προσδιορισμός να διεκδικεί έναν κοινό τόπο καταγωγής των μελών. Η αναγραφή της πόλης λειτουργεί αφομοιωτικά ως προς τις ετερογενείς πληθυσμιακές ομάδες που βρίσκονται στο εσωτερικό της, δημιουργώντας την εντύπωση πως πρόκειται για μια συσπείρωση μελών που κατάγονται από τα Γιάννενα και ζουν στη συνοικία.

Ο τύπος διαμονής λειτουργεί πλέον ως κυρίαρχος παράγοντας έναντι του τύπου καταγωγής, αδρανοποιεί τον τόπο και την ταυτότητα καταγωγής των μελών της συνοικίας, καθώς η «επωνυμία» του συλλόγου ταυτοποιεί εκ νέου και εκπροσωπεί όλους όσους διαβιούν στα όρια της συνοικίας. Η συνοχή και η συσπείρωση των μελών εγκαθιδρύεται σε νέες δράσεις που αναπτύσσονται και σε αξίες που αφορούν το νέο περιβάλλον διαβίωσης. Εδώ το παρελθόν που διαχειρίζονται οι εν λόγω σύλλογοι εμπεριέχει πανηπειρωτικές και πανελλήνιες παραδόσεις που ξεπερνούν το τοπικό πλαίσιο αναφοράς και προβάλλονται ως μέρος ενός «κοινού παρελθόντος». Η συνοχή επίσης στηρίζεται σε κοινωφελείς σκοπούς που προτάσσονται ως οι κύριοι λόγοι σύστασης του συλλόγου¹⁰⁰.

⁹⁹ (Καταστατικό, Άρθρον 2^{ον}, Εκπολιτιστικός Σύλλογος Συνοικισμού Καρδαμισίων Προφήτου Ηλία Ιωαννίνων)

¹⁰⁰ Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το *Καταστατικό, Άρθρο 3^ο* του Εκπολιτιστικού Συλλόγου Συνοικισμού Καρδαμισίων Προφήτου Ηλία Ιωαννίνων, όπου αναγράφεται: «Σκοπός του Συλλόγου είναι η εξυπηρέτησις των εκπολιτιστικών αναγκών του Συνοικισμού δια της δημιουργίας ψυχαγωγικών μέσων, ήτοι ανθοκήπων, αλυσλλίων, αθλητικών εγκαταστάσεων, η καταβολή πάσης νομίμου προσπαθείας δια την απόκτησιν υπό του Συνοικισμού απάντων των μέσων του πολιτισμού, ήτοι ηλεκτρικού ρεύματος, ύδατος, κ.λ.π., η ανάπτυξις πόρων δια την ανοικοδόμησιν διδαστηρίου και εν γένει η διαμόρφωσις του Συνοικισμού εις έναν των καλύτερων της περιοχής Ιωαννίνων». Οι

Ο προσδιορισμός “Αδελφότητα”

Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα συστήνονται στην πόλη των Ιωαννίνων σύλλογοι με τον προσδιορισμό «Αδελφότης» που ασχολούνται με κοινωφελείς και φιλανθρωπικούς σκοπούς, όπως είναι η “Αδελφότης Ελληνίδων Κυριών «Η Ζωοδόχος Πηγή»” (ετ. ιδρ. 1911), η “Φιλεκπαιδευτική Αδελφότης «Άγιος Νικόλαος»” (ετ. ιδρ. 1915), και η “Αδελφότης Άγιος Ελευθέριος Νήσου Ιωαννίνων” (ετ. ιδρ. 1915). Οι συγκεκριμένοι σύλλογοι αποτελούν γυναικείες συσσωματώσεις μιας και όπως αναγράφεται στο καταστατικό τους «Τακτικά μέλη της Αδελφότητας εγγράφονται δι’ αποφάσεως του Διοικητικού Συμβουλίου πάσαι αι Ηπειρώτιδες και Ελληνίδες κυρίαί»¹⁰¹. Οι συγκεκριμένες Αδελφότητες διαφοροποιούνται ως προς τους σκοπούς ίδρυσής τους από τους υπόλοιπους θρησκευτικούς συλλόγους.¹⁰² Για παράδειγμα η “Φιλόπτωχος Αδελφότης Ελληνίδων Κυριών «Η Ζωοδόχος Πηγή»” τροποποιεί την επωνυμία της σε “Αδελφότης Ελληνίδων Κυριών «Η Ζωοδόχος Πηγή»” έχοντας ως βασικούς σκοπούς:

α) Να ιδρύση εν Ιωαννίνοις Οικοτροφείον Θηλέων εν ω να διαιτώνται μαθήτριάι και εργάτιδες εκ της πόλεως Ιωαννίνων και επαρχίας αυτής και εκ των περιόικων επαρχιών, β) να εκπαιδεύει ιδία δαπάνη πτωχάς και ορφανάς μαθητριάς και εργάτιδας εκ των ανωτέρω μερών εν τω διδασκαλείω ή Νηπιαγωγείω Ιωαννίνων και γ) Να μεταδίδη εις την περίοικον χώραν γνώσεις πρακτικάς και τέχνας ωφελίμους δια τον αγροτικόν κόσμον οίον και βαμβακοτροφίαν υφαντουργίαν και τα τοιαύτα»¹⁰³.

Η «αδελφότητα», ως συναφής έννοια με τον όρο «αδελφού» που χρησιμοποιείται κατά κόρον από την Ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησία, συνδέει σε συμβολικό επίπεδο τη χριστιανική θρησκεία με τα κοσμικά σωματεία που υιοθετούν την ονομασία, ενώ

συγκεκριμένοι σκοποί του παραπάνω άρθρου ενσωματώνονται σε όλα τα καταστατικά των συνοικιακών συλλόγων διαφοροποιούμενοι μόνο ως προς τη διατύπωσή τους.

¹⁰¹ Κανονισμός αναγνωρισμένου σωματείου Αδελφότητος Ελληνίδων Κυριών “Η Ζωοδόχος Πηγή” (ετ. ιδρ. 1911, άρθρον 3^{ον}).

¹⁰² Η Κακάμπουρα (1999:26) στη διατριβή της αναφέρεται στις διαφορές μεταξύ των θρησκευτικών και των επαγγελματικών αδελφοτήτων : «Οι αδελφότητες ήταν προσκολλημένες στην Εκκλησία και είχαν πιο περιορισμένους σκοπούς από τα ισνάφια, κυρίως θρησκευτικούς και φιλανθρωπικούς», ενώ για τον όρο «Αδελφότης» επισημαίνει: «η λέξη “αδελφότης” έχει ληφθεί από την Α΄ επιστολή του Πέτρου (β΄17 και ε΄9) και χαρακτηρίζει την κοινότητα των πιστών στο Χριστό, οι οποίοι θεωρούνται μεταξύ τους “αδελφοί” ...[...], η πρώτη χριστιανική αδελφότητα ιδρύθηκε στην Αλεξάνδρεια». Στη συνέχεια κάνει εκτενή ιστορική αναφορά στη μορφή που αυτές αποκτούν, επισημαίνοντας πως «τη μεσαιωνική περίοδο, επειδή υπήρχε στενή αλληλεξάρτηση θρησκείας και επαγγέλματος, οι αδελφότητες συχνά ταυτίζονταν με τις συντεχνίες, [...]», «κάθε αδελφότητα είχε ένα προστάτη –άγιο, στη γιορτή του οποίου οργάνωνε θρησκευτική τελετή». Θα μπορούσαμε εδώ να ισχυριστούμε πως στα ισνάφια των Ιωαννίνων παρατηρούμε κοινά χαρακτηριστικά στοιχεία με τις αδελφότητες της Ευρώπης (βλ σχετ. Παπαγεωργίου 1982, Ρόκου 2004).

¹⁰³ Κανονισμός αναγνωρισμένου σωματείου Αδελφότητος Ελληνίδων Κυριών “Η Ζωοδόχος Πηγή” (ετ. ιδρ. 1911, άρθρον 1^{ον})

σε ένα δεύτερο «πραγματικό» επίπεδο η ένωση επιτυγχάνεται μέσα από την υλοποίηση κοινών φιλανθρωπικών και κοινωφελών δράσεων. Η θρησκευτική αυτή διάσταση του όρου είναι αναγνωρίσιμη, τουλάχιστον από τα πρώτα μέλη που συμμετείχαν στους συλλόγους που έχουν έντονο το θρησκευτικό συναίσθημα ως κοινωνοί των αξιών των παραδοσιακών κοινωνιών, όπου η θρησκευτική συνείδηση είχε σημαντική θέση στις αντιλήψεις τους.¹⁰⁴ Ο Αυδίκος (1993:90), ενισχύει την παραπάνω υπόθεση αναφερόμενος στο έργο των ηπειρωτικών Αδελφοτήτων¹⁰⁵ την περίοδο του Μεσοπολέμου επισημαίνοντας πως, «βασική σκέψη των μελών της αδελφότητας είναι “να εμφανίσουν την πατρίδα των πολιτισμένη κάπως”. Σ’ αυτή την κατεύθυνση εντάσσονται μια σειρά από ενέργειες, που στοχεύουν [...] και την κατασκευή ή επισκευή εκκλησιών, για να επιτελούν οι μόνιμοι κάτοικοι τα θρησκευτικά και γενικότερα τελετουργικά τους καθήκοντα, ... παρατηρείται βέβαια διαφοροποίηση στην ιεράρχηση των αναγκών, όπως προβάλλονται από τις διάφορες κοινότητες. Όλες όμως ασχολούνται με την επισκευή ή κατασκευή σχολείων και εκκλησιών».

¹⁰⁴ Ο Δαλκαβούκης (2005: 64), αναφέρεται στα συμπεράσματα στα οποία οδηγούνται οι Campbell (1964:321-356) και ο Καββαδίας (1991:337-343). Πιο συγκεκριμένα αναφέρει: «Ο Campbell εντοπίζει τον χαλαρό τρόπο σύνδεσης των Σαρακατσάνων με την επίσημη εκκλησία, ερμηνεύοντάς τον ως απόρροια του επαγγελματικού τους βίου (1964:321,353) και ταυτόχρονα αποδίδει τη θρησκευτική τους αφοσίωση στον θεό, τον Χριστό και την Παναγία ως «θεϊκή επικύρωση» της δικής τους ζωής που βασίζεται στην οικογένεια (1964:354). Ο Καββαδίας από την άλλη μεριά (1991: 339-340) εντοπίζει την απουσία Σαρακατσάνων ιερέων και επιχειρεί να την ερμηνεύσει. Ωστόσο και οι δύο τονίζουν τη βαθιά θρησκευτικότητα των Σαρακατσάνων». Αντίστοιχα διακρίνουμε μέσα από την αρθρογραφία στην εφημερίδα “Καλαρρυτιώτικα Νέα” πως η θρησκευτικότητα αποτελεί ή τουλάχιστον προβάλλεται ως αναπόσπαστο μέρος της πολιτισμικής ταυτότητας των Καλαρρυτινών. Η χριστιανική συνείδηση των Καλαρρυτινών συνδέεται άμεσα και συμβολικά με την εθνική συνείδηση, καθώς αναπαράγονται κάθε είδους συγγράμματα των εθνικών μας συγγραφέων, λαογράφων, ποιητών και πεζογράφων. Ενδεικτικά αναφέρουμε συγκεκριμένα άρθρα ή διηγήματα θρησκευτικού περιεχομένου της περιόδου 1985-1991 που παρουσιάζονται στις στήλες της εφημερίδας: [Φώτη Κόντογλου (Ανέτειλε το Έαρ, Χριστούγεννα στη σπηλιά, Πρωτομαγιά), Άλκη Τροπαιάτη (Πάσχα Ιερών), Κώστα Κρυστάλλη (Το Πάσχα στην Πίνδο), Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη (Εξοχική Λαμπρή, Στην Αγ. Αναστάσια), Αριστοτέλη Βαλαωρίτη (Η προσευχή του Διάκου), Ιωάννη Θεοχάρη (Αναστάσεως ημέρα, Παραμονή Χριστουγέννων, Μοναχής Ολυμπιάδος “Δέσις”, Η πραγματικότητα της Αναστάσεως), Γιάννης Μπεράτης (Ευαγγελισμός), Σεραφείμ Τσίτσα (Αη Δημήτρης). Δημητρίου Λουκάτου (Τ’ Αγίου Δημητρίου, Ο Αϊ Γιώργης των Σαρακατσάνων), Κώστα Ρωμιάου (το Χριστουγεννιάτικο τραπέζι), Βασίλης Ασημομύτη (Η ανάγνωση μιας βυζαντινής εικόνας), Π. Β. Πάσχου (Ο γλυκασμός των αγγέλων, ο Μέγας Βασίλειος), Γ. Βερίτης (Χριστιανική ποίηση- Ο ποιμενικός, Το θαύμα των Χριστουγέννων), Ι.Μ. Χατζηφώτη (Χαλκογραφία Ι.Μ. Αγ. Βησσαρίωνος (Δουσίκου και περιπέτειά της κατά την Επανάσταση), Γεωργούλα Γρ. Μόκα (Επιστροφή στο Χριστό)], καθώς και τοπικά χριστιανικά ήθη και έθιμα, ευχές του πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, του Αρχιεπισκόπου Αμερικής. Παρότι ο Σύνδεσμος έχει καθιερώσει διάφορες εκδηλώσεις άσχετες και ασύνδετες με τις τοπικές θρησκευτικές γιορτές, εντούτοις ενισχύει τις καθιερωμένες τοπικές θρησκευτικές εκδηλώσεις οργανώνοντας παράλληλες πολιτιστικές εκδηλώσεις. Ο Σύλλογος Παλιών Γιαννιωτών συνδέει τη δράση του με τη θρησκευτικότητα των μελών του μέσα από την καθιέρωση της λειτουργίας στο σπίτι του Αγίου Γεωργίου την παραμονή της λιτανείας του Αγίου. Στην περίπτωση του Π.Σ.Α. η θρησκευτικότητα δεν αποτέλεσε παράγοντα ανάδειξης της πολιτιστικής ταυτότητας της συνοικίας. Η σύνδεση με την ενορία Περιβλέπεται περιορίζεται στην πρωτοβουλία του Δ.Σ. να συγκεντρώνει είδη διατροφής από τους περίοικους για την ενίσχυση των συσσιτίων της ενορίας, ενώ λαμβάνει σχεδόν κάθε χρόνο οικονομική βοήθεια για την υλοποίηση πολιτιστικών εκδηλώσεων.

¹⁰⁵ Για τις οποίες ωστόσο αναγνωρίζει πως «επιφυλάσσεται ο ρόλος του μοχλού πίεσης για την αφύπνιση της κοινότητας, χωρίς την ενεργοποίηση της οποίας κινδυνεύει να αποτύχει οποιαδήποτε αναγεννητική προσπάθεια στην Ήπειρο».

Το συγκεκριμένο προσδιορισμό χρησιμοποιούν έκτοτε¹⁰⁶ αρκετοί μη θρησκευτικοί σύλλογοι στον τίτλο τους, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει πως επιτελούν και τους ίδιους σκοπούς και δράσεις. Ο όρος «Αδελφότητα» που επιλέγεται από τους πολιτιστικούς συλλόγους ως μέρος του διακριτικού τίτλου τους αποκτά έναν ακόμη σημαντικό συμβολικό χαρακτήρα, «παραπέμπει πρώτα από όλα στην έννοια και το περιεχόμενο της συγγένειας,[...] αυτό το ιδίωμα της συγγένειας, όπως επισημαίνεται, χρησιμοποιείται με τονισμένη την ιδεολογική του διάσταση σ' ένα νέο πλαίσιο, όπου ο ηθικός δεσμός που συνεπάγεται η συγγενική σχέση είναι επιτακτική ανάγκη να ενώσει το σύνολο των “συμπατριωτών” για την αντιμετώπιση της νέας κατάστασης» (Νιτσιάκος, 1995:111). Ο λεκτικός του συμβολισμός νοηματοδοτεί άτομα με κοινή καταγωγή και ιδανικά, και προσκαλεί για επανένωση μια κοινότητα ανθρώπων. Ο όρος χρησιμοποιείται σαν να πρόκειται για μια συγγενική ομάδα που, ενώ είναι διασκορπισμένη στο χώρο, παραμένει αμετάβλητη στον χρόνο, καθώς συνδέεται με δεσμούς αίματος. Ο ρόλος της συγγένειας στη δομή και στην οργάνωση της κοινωνικής ζωής των παραδοσιακών κοινοτήτων υπήρξε καθοριστικός παράγοντας για την εξέλιξή τους και είχε σημαντική αξιολογική θέση στη συνείδηση των ανθρώπων που βίωσαν τις αξίες της παραδοσιακής κοινότητας και ίδρυσαν τους πρώτους πολιτιστικούς συλλόγους (βλ. σχετ. για την έννοια της συγγένειας Μερακλής 1984:59, Νιτσιάκος 1991:65-94).

Ο όρος Αδελφότητα επίσης, χρησιμοποιείται συνηθέστερα ως μέρος του τίτλου από συλλόγους που ιδρύονται κυρίως στα αστικά κέντρα και απευθύνεται, είτε στα μέλη μιας φαντασιακής πλέον κοινότητας της πόλης των Ιωαννίνων «Αδελφότης των εν Ιωαννίνους...», (π.χ. “Αδελφότης των εν Ιωαννίνους Ραφτανιωτών «Ο Άγιος Γεώργιος»”), είτε σε αντίστοιχα μέλη του ευρύτερου γεωγραφικού χώρου της Ηπείρου (π.χ. “Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπείρου”, “Αδελφότης των εν Ηπείρω Μικρασιατών”, “Αδελφότης των εν Ηπείρου Κρητών η 21^η Μαΐου 1941”), είτε σε μέλη διαφόρων περιοχών ανά την υφήλιο, (π.χ. “Αδελφότης απανταχού ευρισκομένων Μελιγγιωτών «Η Θεοτόκος»”, “Αδελφότης των απανταχού Κεφαλοβρυσιτών”). Ο Νιτσιάκος (1995:110-117), επισημαίνει επίσης, πως ο όρος “αδελφότητα” παραπέμπει περισσότερο στην έννοια της κοινωνικής αλληλεγγύης και αλληλοβοήθειας, δυο βασικές αρχές με τις οποίες λειτούργησαν οι πρώτες ιστορικά αδελφότητες στην προσπάθειά τους να δημιουργήσουν ευνοϊκές συνθήκες στους νέους τόπους εγκατάστασής τους. Ο Χασιώτης (1993:60) συνδέει την ίδρυση των Αδελφοτήτων με τις μεγάλες ελληνικές παροικίες της πρώτης περιόδου μετανάστευσης, όπου

«οι πάροικοι επιχειρούσαν να συνδυάσουν τις κοινοτικές παραδόσεις της γενέτειρας με τους κανόνες που ίσχυαν στη χώρα υποδοχής για τη λειτουργία

¹⁰⁶ Τον όρο “Αδελφότητα” χρησιμοποιούν συνολικά 75 σύλλογοι (επί συνόλου 704 συλλόγων που ιδρύθηκαν έως το 2017). Ο όρος χρησιμοποιείται ως μέρος της επωνυμίας των συλλόγων από το 1914 έως και το 2012, αλλά θα πρέπει να επισημάνουμε πως υποχωρεί σημαντικά η συχνότητα χρήσης του από το 2000, καθώς την περίοδο 2000-2017 ανάμεσα σε 119 ιδρυθέντες συλλόγους μόνο δύο φέρουν στην επωνυμία τους τον συγκεκριμένο όρο.

θηρσκευτικών, συντεχνιακών, κοινωνικών και φιλανθρωπικών οργανώσεων (συσσωματώσεων). Η συσπείρωση των παροίκων [...] απέβλεπε στην κάλυψη τριών βασικών αναγκών: της κοινωνικής πρόνοιας, της εκπαίδευσης και, κυρίως, της θρησκευτικής λατρείας των μελών της παροικίας. Η ομογενειακή αλληλεγγύη εκδηλωνόταν καταρχήν με την μέριμνα για τα άπορα και ανήμπορα μέλη των παροικιών».¹⁰⁷

Η ίδρυση των αδελφοτήτων αποσκοπούσε, επίσης, όπως έχει ήδη ειπωθεί, στην παροχή υλικής και ηθικής βοήθειας στους συγγενείς, τους συγχωριανούς και στην κοινότητα καταγωγής τους. Η πιο συνηθισμένη μορφή υλικής βοήθειας προς την κοινότητα καταγωγής ήταν η δωρεά ενός χρηματικού ποσού που προοριζόταν για κοινωφελείς σκοπούς. Θα μπορούσε να ειπωθεί πως η δωρεά έχει τα χαρακτηριστικά της συνήθειας της ευεργεσίας,¹⁰⁸ που παρατηρείται στον ευρύτερο ηπειρωτικό χώρο, μόνο που διαφοροποιείται ως προς το μέγεθος του ποσού, διαμεσολαβείται από τον σύλλογο, πραγματώνεται με μεγαλύτερη συχνότητα, και αφορά ένα μεγάλο ποσοστό μελών. Ο Αυδίκος (1993:139), αναφέρει σχετικά, «Οι Αδελφότητες συνεχίζουν την παράδοση των Ηπειρωτών ευεργετών, που προτιμούσαν κατά κανόνα να διαθέσουν χρήματα για σχολείο ή εκκλησία. Το πρώτο σχετίζεται με το μέλλον της κοινότητας, αφού προσδοκάται μια καλύτερη συνέχιση μέσα από το σχολείο. Το δεύτερο, η εκκλησία, αποτελεί εκτός των άλλων συμβολικών όψεων, και μια στάση μετάνοιας του διαθέτη απέναντι στο θείο για την προγενέστερη ζωή του, προετοιμαζόμενος για την άλλη ζωή».

Ο προστάτης – προστάτιδα του χωριού ως ιερός τόπος ανασυγκρότησης της ταυτότητας.

¹⁰⁷ Είναι χαρακτηριστικό πως στο πρώτο καταστατικό του Π.Σ.Κ.Π. αναγράφονται οι στόχοι που αφορούν την οικονομική ανάπτυξη της κοινότητας και την αλληλεγγύη στους άπορους ως εξής: «Άρθρον 3.

Η παροχή τούτο (άρθρο 2) παροχή πάσης δυνατής ηθικής και υλικής υποστηρίξεως.

Άρθρον 4.

Η ίδρυσις εν ιδιαιτέρω παραρτήματι αναγνωστηρίου μετά βιβλιοθήκης προσιτής τοις πάσιν, ως και ιδιαιτέρου τμήματος υφαντικής και ραπτικής.

Άρθρον 5.

Η προς οικονομικήν ευημερίαν της Πατρίδος μας διάδοσις και ανάπτυξις της υφαντουργίας δια συστηματοποιήσεως της εν λανθανούση καταστάσει διατελούσης τοιαύτης και δια νέων μεθόδων, αναδασώσεως, επισκευής οδών και υδραγωγείων, προς προσειλκυσιν τόσον των αποδημούντων πατριωτών όσον και διαφόρων άλλων ξένων, όπως παραθερίσωσιν.

Άρθρον 7.

Η παροχή και διανομή βοηθειών τοις απόροις, οσάκις λαμβάνεται ανάγκη, αναλόγως του βαθμού της δυσπραγίας εκάστου επί τη βάσει καταλόγου συντασσομένου προς τούτο υπό του Δ. Συμβουλίου.» (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Ιούλιος – Δεκέμβριος 2017, αρ. φυλ. 165, σ. 1). Κων/νος Γ. Τσόλας πρόεδρος, Ηλίας Β. Φασουλής αντιπρόεδρος, Περικλής Αντ. Μπίζιος Γεν. Γραμματεύς, Βασίλειος Ιω. Χατζής Ειδ. Γραμματεύς, Κων/νος Ν. Μπαζάκης ταμίας. εν Καλαρρύταις τη 6 Αυγούστου 1916.

¹⁰⁸ Βλ. σχετ. με την ευεργεσία Λαμπρίδης (1890).

Η επωνυμία «Αδελφότης» στη συντριπτική της πλειονότητα χρησιμοποιείται σχεδόν παράλληλα στον τίτλο με τον φερόμενο προστάτη Άγιο ή Αγία του χωριού καταγωγής (π.χ. Αδελφότητα Μαντείου Ιωαννίνων «Η Αγία Παρασκευή»). Παρατηρείται πως η επωνυμία «Η Αγία Παρασκευή» είναι η συνηθέστερη καθώς αναγράφεται σε 18 συλλόγους με ποσοστό συχνότητας 1,26%, γεγονός που μαρτυρεί τη δυσαναλογία του ηπειρωτικού τοπίου όπου οι δασικές εκτάσεις υπερτερούν της γεωργικής γης (βλ. επίσης Νιτσιάκος, επιμ., σ. τ., 1998:24, καθώς και Παράρτημα – Πίνακα όπου δίνεται η ποσοστιαία αναλογία χρήσης ονομασιών των Αγίων).

Το όνομα του προστάτη Αγίου ή της προστάτιδας Αγίας του χωριού στον τίτλο του κάθε συλλόγου λειτουργεί πολυεπίπεδα στη συνείδηση των μελών του συλλόγου. Στις παραδοσιακές κοινωνίες ο θρησκευτικός εορτασμός στη μνήμη ενός αγίου συνδεόταν πάντα με διάφορες κοινωνικές εθμικές διαδικασίες και τελετουργίες (βλ. σχετ. Νιτσιάκος, 1995, Αυδίκος 2017). Ο εορτασμός του – της προστάτη-τιδας του χωριού γινόταν με την τέλεση της Θείας Λειτουργίας και τον εκκλησιασμό των πιστών, και συνεχιζόταν πάντα με το πανηγύρι στον προαύλιο χώρο της εκκλησίας.¹⁰⁹ Η εθμική διαδικασία του εκκλησιασμού και του «πανηγυριού» σε ορισμένες περιπτώσεις μεταφέρεται στα αστικά κέντρα από τις Αδελφότητες σε μια προσπάθεια ανασυγκρότησης της κοινοτικής ταυτότητας που ο Αυδίκος την εντάσσει στην ευρύτερη κίνηση του ηπειρωτισμού¹¹⁰. Οι θρησκευτικές και κοινωνικές – κοσμικές εκδηλώσεις στη συνείδηση των χωριανών εκλαμβάνονταν ως διαδικασίες αλληλένδετες μεταξύ τους. Η αναγραφή του-της προστάτη-τιδας μας παραπέμπει σε ένα κοινό μνημονικό τόπο όπου η κοινότητα αναπαρήγαγε τις βασικές της αξίες και αντιλήψεις μέσω των εθμικών διαδικασιών. Μέσω του συμβολισμού της αποτελεί «έναν ιερό τόπο όπου ανασυγκροτείται η κοινοτική συνείδηση και λειτουργεί ως πλαίσιο που επιβάλλει τη συσπείρωση και την υπηρετήση αυτής της ιδέας» (Αυδίκος, 2017: 227).

Στις μέρες μας οι συγκεκριμένες εκδηλώσεις αναβίωσης των πανηγυριών για τα νεότερα μέλη λειτουργούν αποσπασματικά και περιοδικά, ως ένας τρόπος αντάμωσης στο μέσον του καλοκαιριού που προσφέρει στιγμές γνωριμίας και διασκέδασης, που ενισχύουν την ταυτότητα αναφοράς ανάλογα με τον βαθμό

¹⁰⁹ Η Κυριακίδου – Νέστορος (1989:15-40) εμβαθύνοντας στη λογική του ελληνικού τοπίου στον παραδοσιακό πολιτισμό, αναλύει τη διαμορφούμενη σχέση ανάμεσα στο φυσικό περιβάλλον και την εκκλησία ή το εξωκλήσι. Υπογραμμίζει δε πως η σχέση αυτή βρίσκει την εντυπωσιακότερη έκφρασή της στον ανοιχτό χώρο μπροστά στο εξωκλήσι ή την εκκλησία, όπου γίνεται κάθε χρόνο στη γιορτή του αγίου, το πανηγύρι – γι αυτό και λέγεται πανηγυρότοπος, ο τόπος όπου “πάντες αγειρόνται”», (ό.π., 1989:28). Επισημαίνει επίσης πως «δεν υπάρχει αφηρημένη έννοια του χώρου, γιατί η έννοια δεν “αφαιρείται” από την εμπειρία του χώρου: χώρος στον παραδοσιακό πολιτισμό είναι ο τόπος, ο συγκεκριμένος τόπος, με τον οποίον συνδέονται ορισμένες μνήμες και προσλαμβάνουσες παραστάσεις – χώρος είναι η εμπειρία του. Για την παραδοσιακή κοσμοθεωρία κάθε τόπος είναι φορτισμένος με μια συγκεκριμένη σημασία, και η σημασία αυτή ανήκει συνήθως στον τομέα του θείου...[...] ο χώρος αποκτά υπόσταση στην κοινωνική συνείδηση των ανθρώπων, γίνεται δηλαδή πραγματικός, μόνον αφού πρώτα καθαγιαστεί...», (ό.π., 1989:16).

¹¹⁰ Ο Αυδίκος (1993:51-98), αναφέρεται στον «ηπειρωτισμό» ως μια έννοια που αναδεικνύεται σε διάφορες εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής στο πλαίσιο των αγροτικών – αστικών κοινοτήτων (οικονομία, εμποροπανήγυρη, κοινωνική ζωή, βιοτεχνία κ.ά.), αλλά και σε διάφορες εκδηλώσεις στα αστικά κέντρα όπου οι Αδελφότητες έχουν καθοριστικό ρόλο.

αποδοχής των συμμετεχόντων καθώς και την έκταση και τα χαρακτηριστικά που προσλαμβάνουν οι διάφορες πρακτικές που οργανώνονται. Τον συγκεκριμένο προσδιορισμό της αναγραφής του προστάτη Αγίου ή της προστάτιδας Αγίας στην επωνυμία τους χρησιμοποιούν έκτοτε νεοσύστατοι σύλλογοι και στην πόλη των Ιωαννίνων, κυρίως όσοι λειτουργούν στο πλαίσιο παλιών συνοικιών της πόλης, οικειοποιούμενοι την ιστορική παρουσία της συνοικίας η οποία κατά την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ταυτιζόταν και προσδιοριζόταν με την ονομασία της εκκλησίας της ενορίας.¹¹¹

Τα μεταγενέστερα χρόνια παρατηρούμε να δημιουργούνται σύλλογοι με νέες επωνυμίες χωρίς να επιλέγεται η αναγραφή ενός προστάτη αγίου – αγίας, (π.χ. “Πολιτιστικός Σύλλογος Ιωαννίνων «Νέα Πνοή»” κ.ά.). Η αποσύνδεση των πολιτιστικών γεγονότων πιθανόν να οφείλεται στην υποχώρηση της θρησκευτικής συνείδησης των μελών, καθώς αντίστοιχα παρατηρούμε πως οι κεντρικές εκδηλώσεις των πολιτιστικών φορέων (συνήθως οι ετήσιες παραστάσεις) δεν ταυτίζονται ημερολογιακά με κάποιο θρησκευτικό γεγονός, ενώ αντίστοιχα οργανώνονται νέες γιορτές (γιορτή του κρασιού, της πατάτας, της πέστροφας, γιορτές τσίπουρου), οι οποίες επίσης είναι αποπλαισιωμένες από οποιοδήποτε θρησκευτικό γεγονός. Οι νέες αυτές «πολιτιστικές» εκδηλώσεις ανταποκρίνονται στις νέες διαμορφούμενες αντιλήψεις και συνδέονται περισσότερο με την ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας.

¹¹¹ Ο “Σύλλογος κατοίκων Φρουρίου «Οι Άγιοι Ανάργυροι»”(ετ. ιδρ. 1966) δραστηριοποιείται στην παλιά συνοικία της περιοχής του Κάστρου, ο “Πολιτιστικός Σύλλογος Καλούτσιανης «Αγία Μαρίνα»” στην περιοχή της Αγίας Μαρίνας, ο “Εκπολιτιστικός Σύλλογος Συνοικισμού Νεαπόλεως «Αγίου Νικολάου» Αμπελοκήπων” (ετ.ιδρ.1971), Βέβαια θα πρέπει να επισημάνουμε πως και σύλλογοι σε νεοσύστατες συνοικίες χρησιμοποιούν στην επωνυμία τους θρησκευτικούς προσδιορισμούς, όπως για παράδειγμα ο “Σύλλογος Νεοσύστατου Συνοικισμού Αγίας Τριάδος «Η Πρόοδος»” (ετ. ιδρ.1963), που δραστηριοποιείται στη νεοσύστατη συνοικία της Αγίας Τριάδος. Οι Οθωμανικές αρχές την περίοδο του 16^{ου} αιώνα, καταγράφοντας τις χριστιανικές συνοικίες και τον αριθμό των νοικοκυριών, (με ή χωρίς τους άρρενες του κάθε νοικοκυριού), τις ονοματοθετούν με βάση το όνομα του αγίου ή της αγίας στον οποίο είναι αφιερωμένη η εκκλησία που βρίσκεται στα όρια της συνοικίας, γεγονός που φανερώνει πως και το επίσημο κράτος έχει κάνει τον διαχωρισμό των υπηκόων του με βάση τη θρησκευτική πίστη. Με βάση λοιπόν τα τουρκικά κατάστιχα το έτος 1564 καταγράφονται 36 συνοικίες, ενώ λίγα χρόνια αργότερα σε μια επόμενη καταγραφή αναγράφονται 31 συνοικίες. Σύμφωνα με τον κατάλογο του 1564 το σύνολο των χριστιανικών οικογενειών ανέρχεται στις 1.331, και των μουσουλμανικών οικογενειών σε 58, ενώ δεν γίνεται διακριτός ο καταμερισμός των χριστιανικών, μουσουλμανικών και εβραϊκών νοικοκυριών σε κάθε συνοικία, παρότι στα κατάστιχα καταγράφεται στις χριστιανικές συνοικίες η ύπαρξη (ελάχιστων) μουσουλμανικών νοικοκυριών. Ο Κορδώσης (2003: 315-318), που εκδίδει και μελετά τα κατάστιχα καταλήγει στο συμπέρασμα πως τα ονόματα των εκκλησιών που μνημονεύονται στον Κουβαρά συναντώνται ως ονόματα συνοικιών (προφανώς κυρίως εντός κάστρου), στο Κατάστιχο του 1564» εκ των οποίων οι 13 ήταν στα όρια του Κάστρου. Οι χριστιανικές συνοικίες που μνημονεύονται στο κατάστιχο του 1564 είναι οι: 1) Αγ. Βαρβάρα (Βάρβαρος) μεγάλη, 2) Αγία Βαρβάρα μικρή, 3) Αγία Yerire (Ειρήνη;), 4) Άγιοι Ανάργυροι, 5) Μοναστήρι μεγάλο μαζί με μικρό, 6) Μητρόπολη, 7) Κυριώτισσα, 8) Bigadovitce (Πηγαδιώτισσα), 9) Αγ. Κωνσταντίνος, 10) Αγ. Γεώργιος μεγάλος, 11) Άγιος Αντρέας μεγάλος 12) Σωτήρας, 13) Άγιος Θόδωρος, 14) άγιος Αντρέας μικρός, 15) Άγιος Νικόλαος, 16) άγιοι Απόστολοι, 17) Άγιος Γεώργιος μικρός, 18) Θεολόγος, 19) Alkose /Elkose (Λουκάς), 20) Άγιος Βασίλης, 21) Krada / Kralisa; 22) Pankin / Pankit, 23) Cenkare (Τσιγαράς), 24) Hamam (Λουτρό), 25) Karagul / Karagol, 26) Golemi, 27) Αγία Παρασκευή μικρή, 28) Άγιος Δημήτρης, 29) Αγία Παρασκευή μεγάλη, 30) Άγιος Αθανάσιος, Aneyas, 31) Modoryani (Παναγία Ταρανή;), 32) Κοκκινόχωμα, 33) Kalafak, 34) Guherger / Forthurger, 35) Tiyotoko (Θεοτόκος), 36) Alekdiki / Alkedeki;

“Πολιτιστικός” – “Εκπολιτιστικός” – “Νέων” – “Προοδευτικός”

Οι σύλλογοι υιοθετούν τον προσδιορισμό «Πολιτιστικός», «Εκπολιτιστικός» και βέβαια τους συναφείς ως προς τα ιδεολογικά χαρακτηριστικά όρους «Προοδευτικός», «Νέων», σε ευρεία έκταση από τα χρόνια της Μεταπολίτευσης και μετά.¹¹²

Ο “Πολιτιστικός Σύλλογος Λαϊκού Κόμματος Ηπείρου” (1933), αποτελεί τον πρώτο σύλλογο που φέρει στην επωνυμία του τον όρο «πολιτιστικός» και τον προσδιορισμό ενός πολιτικού κόμματος (Λαϊκού). Σε μια πρώτη ανάγνωση διακρίνουμε, μέσα από την «ευθύτητα» των νοημάτων των παραπάνω προσδιορισμών, πως ο συγκερασμός των πολιτικών και πολιτιστικών δράσεων στο πλαίσιο των συλλόγων αποτελεί μια πραγματικότητα ήδη από τα χρόνια του Μεσοπολέμου. Ο όρος «Πολιτιστικός», αν και είχε ταυτιστεί με έναν συγκεκριμένο πολιτικό χώρο, αυτόν της αριστεράς στην περίοδο του Μεσοπολέμου, στην πορεία αποσυνδέθηκε από τα πρωταρχικά του πολιτικά χαρακτηριστικά, επανανοηματοδοτήθηκε, καθώς υιοθετήθηκε ευρύτατα από συλλόγους προσκείμενους στον λεγόμενο «σοσιαλιστικό» χώρο και όχι μόνο.

Η αναγραφή του όρου «Λαϊκού Κόμματος» στις επωνυμίες των συλλόγων, παρότι δημιουργήθηκαν και άλλοι ομώνυμοι σύλλογοι στην Ήπειρο την ίδια περίοδο, εγκαταλείφτηκε οριστικά τα μεταπολεμικά χρόνια. Ωστόσο, την ίδια περίοδο η επιχειρούμενη σύνδεση της πολιτικής ιδεολογίας με την πολιτιστική δράση γίνεται αναγνωρίσιμη μέσα από την αναπαραγωγή στις επωνυμίες διαφόρων συλλόγων των όρων «Νέων»¹¹³ και «Προοδευτικός», που εντοπίζονται για πρώτη φορά το 1928 και χρησιμοποιούνται εκ παραλλήλου με άλλους όρους στις επωνυμίες διαφόρων συλλόγων¹¹⁴. Ο όρος «Νέων» που υιοθετείται από πάρα πολλούς συλλόγους δεν αναφέρεται αποκλειστικά σε μια ομοιογενή ηλικιακά ομάδα που αναλαμβάνει τη διοίκηση ενός συλλόγου, παρά σηματοδοτεί συμβολικά τόσο την ύπαρξη ενός παλαιού ιδεολογικού κατεστημένου, όσο και την «υπόσχεση» της αλλαγής (προόδου)

¹¹² Η Χατζητάκη – Κατωμένου (2002:374) επισημαίνει στο άρθρο της “Οι πολιτιστικοί σύλλογοι και οι παράδοξη: το πρόβλημα της αυθεντικότητας” πως σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία από την έρευνα στο Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης σχετικά με την ίδρυση συλλόγων μετά το 1982 ο χαρακτηρισμός “Πολιτιστικοί” ή “Πολιτιστικοί και Εκπολιτιστικοί” αναγράφεται σε 288 συλλόγους, γεγονός που αναδεικνύει την ευρύτητα υιοθέτησης του όρου στην ελληνική επικράτεια, στο συλ.τομ. Το παρόν του παρελθόντος Ιστορία, Λαογραφία, Κοινωνική Ανθρωπολογία (19-21 Απριλίου 2002) Επιστημονικό Συμπόσιο, Ε.Σ.Ν.Π.&Γ.Π.

¹¹³ Σχετικό παράδειγμα αναφοράς αποτελεί η “Λαϊκή Νεολαία Περιφέρειας Μετσόβου Μέτσοβον” που ιδρύθηκε το 1936, σκοπός δε του συλλόγου είναι η «η επιδίωξη προς επικράτησιν των αρχών του λαϊκού κόμματος της Ελλάδος α) διαλέξεων, συζητήσεων, συγκεντρώσεων κλπ ».

¹¹⁴ Ενδεικτικά αναφέρουμε τους: “Δενδροκομικός Σύλλογος Νέων Βρυσσοχωρίου” (ετ. ιδρ. 1928), “Προοδευτική Ένωσις Νεολαίας Τουρνοβιτών Κονίτσης” (ετ. ιδρ. 1929), “Προοδευτικός Σύλλογος Νέων Πολυλόφου” (ετ. ιδρ. 1929), “Σύλλογος Νέων Τσαμανιά «Η Πρόοδος»” (ετ. ιδρ. 1929), “Σύλλογος Νεολαίας Ελευθέρου «Η Αναγέννησις»” (ετ. ιδρ. 1931), “Προοδευτικός Σύλλογος Νέων Φούρκας Κονίτσης” (ετ. ιδρ. 1931), “Ένωση Νέων Πυρσόγιαννης «Ο Φοίνιξ»” (ετ. ιδρ. 1932), “Προοδευτικός Σύλλογος των Νέων Παλαιά Αλώνια” (ετ. ιδρ. 1932), Αθλητικός Μορφωτικός Σύλλογος Νέων Ζίτσας (ετ. ιδρ. 1932)

σε μια νέα τάξη πραγμάτων.¹¹⁵ Γίνεται εμφανές πως οι δύο όροι απέκτησαν ιδεολογικό και πολιτικό περιεχόμενο άμεσα συνδεδεμένο με τον πολιτικό χώρο της αριστεράς, καθώς αναπαρήχθησαν μέσα από τις επωνυμίες των συλλόγων που ιδρύθηκαν από αριστερούς και χαρακτηρίστηκαν ως «αριστεροί σύλλογοι»¹¹⁶. Η σύνδεση των παραπάνω όρων με έναν ευρύτερο «προοδευτικό» πολιτικό χώρο γίνεται πιο διακριτή τη Μεταπολιτευτική περίοδο, όταν δημιουργούνται σύλλογοι με ξεκάθαρη «αριστερή» ταυτότητα, “Μορφωτικός Σύλλογος Νέων Καλλιθέας” (βλ. σχετικά “Εκπολιτιστικός Σύλλογος Καλλιθέας Ιωαννίνων”) και “Κοινότητα Νέων Λακκωμάτων Γιαννίνων” (βλ. σχετ. Παράρτημα “Πολιτιστικός Σύλλογος Λακκωμάτων”).

Μπορούμε να διακρίνουμε πως από την περίοδο του Μεσοπολέμου μέχρι το 1974, και εφόσον έχουν ιδρυθεί εκατόν τριάντα δύο αδελφότητες - σύλλογοι, μόνο τέσσερις εξ αυτών φέρουν τον επιθετικό προσδιορισμό, «εκπολιτιστικός» ο Μορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Κάτω Πεδινών (ετ. ίδρ. 1961), Εξωραϊστικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βωβουσιωτών «Η Αγία Παρασκευή» (ετ. ίδρ. 1963), Εκπολιτιστικός Σύλλογος Συνοικισμού Καρδαμυτσίων «Προφήτης Ηλίας» (ετ. ίδρ. 1971) και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Συνοικισμού Νεαπόλεως Αγίου Νικολάου Αμπελοκήπων (ετ. ίδρ. 1971), που σημαίνει πως ο «πολιτικοποιημένος» όρος δεν γνώρισε ευρεία αποδοχή, πιθανότατα λόγω των πολιτικών εξελίξεων στον ελλαδικό χώρο τα μεταπολεμικά χρόνια. Η κυρίαρχη πολιτικά ιδεολογία επέβαλε τους δικούς της όρους σε πολιτικό και πολιτιστικό επίπεδο αποθαρρύνοντας οποιαδήποτε μορφή δράσης εκπροσωπούσε την αντίπαλη «ηττημένη» ιδεολογία.

Ο όρος «εκπολιτιστικός» ή «πολιτιστικός» ή «μορφωτικός», αναφέρει ο Νιτσιάκος, «δηλώνει μια διάθεση εκπολιτιστική μιας κοινωνίας που εκλαμβάνεται ως χρήζουσα μιας τέτοιας παρέμβασης»¹¹⁷ και καταλήγει, πως «η γενική τάση στον χώρο μελέτης είναι η απουσία της ενδογενούς πολιτισμικής έκφρασης και δημιουργίας, λόγω της αποσύνθεσης των οικονομικών και κοινωνικών μηχανισμών, που παραδοσιακά την στήριζαν, και φυσικά της πληθυσμιακής αποψίλωσης που αυτή προϋποθέτει», Νιτσιάκος (1995:183). Η παραπάνω επισήμανση, παρότι αναφέρεται στις «αποψιλωμένες πληθυσμιακά» κοινότητες της περιφέρειας του ελλαδικού χώρου, αφορά άμεσα και τα αστικά κέντρα. Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να συμπληρώσουμε πως στο αστικό κέντρο η πολιτιστική αυτή παρέμβαση είχε καθαρά πολιτικά κίνητρα, καθώς οι δράσεις των τοπικών συλλόγων για ένα διάστημα

¹¹⁵ Ο όρος δεν θα πρέπει να συσχετιστεί με την αναγραφή του από συλλόγους όπως ο “Εθνικός Μορφωτικός Όμιλος Νέων Παραμυθίας” (ετ. ίδρ. 1937), που εκφράζει μια διαφορετική πολιτική ιδεολογία.

¹¹⁶ Σχετική είναι η αναφορά για τον σύλλογο, “Προοδευτικός Σύλλογος «Η Αγία Παρασκευή» Κοσμηράς” (ετ. ίδρ. 1961), «Όλοι γνωρίζαμε πως ο σύλλογος ήταν αριστερός, είχε ιδρυθεί από αριστερούς, γινόταν χαμός τότε ήταν και ο Τ. που πολιτευόταν με τη δεξιά και είχαν συνέχεια κόντρες ... », (N.N.)

¹¹⁷ Ο Νιτσιάκος (1995:182), επισημαίνει πως πρόκειται για μια παρεμβατική λογική, που συνήθως εξαντλείται σε κάποια έργα εξωραϊσμού (που δυστυχώς όχι σπάνια αλλοιώνουν την οικιστική φυσιογνωμία των χωριών), σε εκδηλώσεις φολκλορικού περιεχομένου (χορευτικό συγκρότημα, κάποιες αναπαραστάσεις σκηνών της παραδοσιακής ζωής κ.λπ.) ή και κάποιες εκδόσεις που αφορούν τα χωριά (εφημερίδες, βιβλία).

συντονίστηκαν από τον μη κυβερνητικό θεσμικό πολιτιστικό φορέα την Πανελλήνια Πολιτιστική Κίνηση (ΠΑ.ΠΟ.Κ.),¹¹⁸ όπου εγγράφηκαν περίπου 750 σύλλογοι από όλοι την Ελλάδα, Μερακλής (1984:49). Οι θέσεις της ΠΑ.ΠΟ.Κ. σχετικά με την περιφέρεια που περιελάμβανε τόσο τις κοινότητες όσο και τους δήμους, εκφράστηκαν συνοπτικά ως εξής:

«Ξεκινάμε από το ότι θέλουμε τη δημοκρατική πολιτιστική αποκέντρωση για να πετύχουμε την πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας προς όφελος του λαού, στα πλαίσια της αλλαγής στον πολιτισμό» (από το λόγο του Χ. Δίπλα, μέλος του Δ.Σ. της ΠΑ.ΠΟ.Κ. στην Ε΄ Πανελλαδική Συνάντηση Πολιτιστικών Φορέων).

Η μαζική υιοθέτηση του όρου από τους συλλόγους τα χρόνια της μεταπολίτευσης σχετίζεται άμεσα με την περιρρέουσα αντίληψη πως «οι εκπολιτιστικοί σύλλογοι θα φέρουν τον πολιτισμό στα χωριά μας», ένα ιδεολόγημα που τέμνεται με την κρατική πολιτική για τον πολιτισμό της συγκεκριμένης περιόδου. Διαπιστώνεται λοιπόν πως οι δύο παραπάνω όροι την περίοδο της Μεταπολίτευσης σχετίζονται με την πολιτική για τον πολιτισμό που εφαρμόστηκε κατά τη διάρκεια διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ.¹¹⁹

¹¹⁸ Η ΠΑ.ΠΟ.Κ., έτσι όπως μπορούμε να διακρίνουμε μέσα από το λόγο του προέδρου της προς τους αντιπροσώπους των πολιτιστικών φορέων από όλη την Ελλάδα που παρευρέθησαν στην Ε΄ Συνάντηση των Πολιτιστικών Φορέων το 1984, διεκδικεί με την πολιτιστική της δράση μια σημαντική θέση στον κυβερνητικό σχεδιασμό για τον πολιτισμό. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται σχετικά «Η Ε΄ Πανελλαδική Συνάντηση των Πολιτιστικών Φορέων, θα έπρεπε να είχε ήδη περάσει στους κρατικούς θεσμούς της αλλαγής. Δυόμιση χρόνια, δηλαδή, που ο ελληνικός λαός τοποθέτησε τη Δεξιά στη γωνία και οι δημοκρατικές δυνάμεις, οι προοδευτικές δυνάμεις, ανέλαβαν το έργο της διακυβέρνησης της χώρας. Εδώ θα πρέπει ιδιαίτερα να τονίσω ότι η συμβολή του πολιτιστικού κινήματος στον τόπο μας, η συμβολή του πνεύματος και της τέχνης στους λαϊκούς αγώνες για την αλλαγή και τη δημοκρατία, στάθηκε αποφασιστική». (από το λόγο του προέδρου της ΠΑ.ΠΟ.Κ., Α. Τάσσου στην Ε΄ Πανελλαδική Συνάντηση Πολιτιστικών Φορέων). Είναι χαρακτηριστικό πως ο εκφερόμενος πολιτικός λόγος του προέδρου συνδέει άμεσα την πολιτιστική δράση του φορέα (που ιδρύθηκε το 1976) και βέβαια των συλλόγων που εκπροσωπεί με μια συγκεκριμένη πολιτική ιδεολογία, ενώ διακρίνεται η προσπάθεια ανάδειξης του ρόλου της ΠΑ.ΠΟ.Κ. στην «αλλαγή» της πολιτικής κατάστασης τη συγκεκριμένη περίοδο. Ο συγκεκριμένος λόγος αναπαράγεται σχεδόν από όλα τα μέλη της ΠΑ.ΠΟ.Κ., που θεωρούν κατά βάση πως «ο Πολιτισμός και η Τέχνη είναι μέσα παρέμβασης στις κοινωνικές διεργασίες», (από το λόγο της Καζαντζίδου μέλος του Δ.Σ. του παραρτήματος Πειραιά της ΠΑ.ΠΟ.Κ. στην Ε΄ Πανελλαδική Συνάντηση Πολιτιστικών Φορέων). Είναι χαρακτηριστικό πως η ΠΑ.ΠΟ.Κ. οικειοποιείται την «πολιτιστική έκρηξη» που σημειώθηκε τη συγκεκριμένη περίοδο με την οργάνωση 20.000 εκδηλώσεων, χαρακτηρίζοντάς την «πραγματική πολιτιστική ανάπτυξη».

¹¹⁹ Παρατηρώντας το συνοπτικό πίνακα όπου αναγράφονται αριθμητικά οι σύλλογοι που φέρουν στην επωνυμία τους τον όρο «εκπολιτιστικός», (βλ. σχετ. Παράρτημα – Πίνακας Γ΄) διαπιστώνεται πως εμφανίζεται στις επωνυμίες δευλιά το 1962, αποκτά αυξητικές τάσεις τα χρόνια της Μεταπολίτευσης και κορυφώνεται το 1983, γεγονός που αναδεικνύει το ιδεολογικό περιεχόμενο του όρου. Από το 1984 ο όρος επιλέγεται ως προσδιορισμός σε 14 από τους 214 νεοϊδρυθέντες συλλόγους, ενώ από το 2010 εγκαταλείπεται οριστικά ο όρος. Ο όρος «εκπολιτιστικός», θεωρήθηκε αρκετά επιθετικός ως προσδιορισμός, καθώς υπαινίσσεται πως ο σύλλογος, δηλαδή τα ενεργά του μέλη, «εκπολιτίζουν» μέσα από τις δράσεις τους αυτούς στους οποίους απευθύνονται. Οι δράσεις που οργανώνονται από τους συλλόγους προσβλέπουν σε μεγάλο βαθμό στον αντίκτυπο που θα επιφέρουν στον «άλλο», που στην περίπτωσή μας είναι οι θεατές, η κοινότητα αναφοράς, οι ανταγωνιστικές πολιτιστικές ομάδες, και μέσα από μια σύνθετη διαδικασία η ίδια η ομάδα που ενεργεί. Συνήθως το αποτέλεσμα της δράσης φιλτράρεται μέσα από υποκειμενικές προσλαμβάνουσες και αναλύεται κατά τη διαδικασία

Οι τοπικοί σύλλογοι, ως πολιτιστικός χώρος, θεωρήθηκε σημαντικό πεδίο δραστηριοποίησης, ένωσης και έκφρασης των «λαϊκών» στρωμάτων, τα οποία μπορούσαν να ωθήσουν τον τόπο σε μια κοινωνική αλλαγή. Στην προκειμένη περίπτωση και με βάση τη συγκεκριμένη πολιτική για τον πολιτισμό αναγνωρίστηκε ο ρόλος και η αξία του δρώντος υποκειμένου που στο συγκεκριμένο πλαίσιο, όπως διαπιστώθηκε από την παρούσα μελέτη, λειτούργησε ως συμπαραγωγός μιας πολιτιστικής διαδικασίας που χαρακτηρίστηκε από τη μαζική συμμετοχή στα κοινά και από την ανάληψη δράσεων και πρωτοβουλιών σε τοπικό επίπεδο προάγοντας τις τοπικές επιμέρους πολιτικές. Ταυτόχρονα όμως οι σύλλογοι λειτούργησαν ως αναπόσπαστο κομμάτι υλοποίησης του κυβερνητικού πολιτιστικού σχεδιασμού, καθώς συνδέθηκαν μαζί του σε οικονομικό, ιδεολογικό, και σε πολιτικό επίπεδο. Η παραπάνω υπόθεση επαληθεύεται τόσο από τις πρωτοβουλίες που πάρθηκαν, πολλές από τις οποίες διαμόρφωσαν το πολιτιστικό τοπίο σε τοπικό επίπεδο όσο και από τις σχέσεις που αναπτύχθηκαν με την κεντρική εξουσία, οι οποίες καταγράφονται με λεπτομέρειες στα πρακτικά των μελετώμενων συλλόγων και αναφέρονται στα παρακάτω κεφάλαια.

σχολιασμών, και κριτικών που γίνονται σε ένα δεύτερο επίπεδο. Η διάκριση, λοιπόν, τις περισσότερες φορές μεταφέρεται όχι στο ίδιο το έργο που αντικειμενικά «εκπολιτίζει» σε μικρό ή μεγαλύτερο βαθμό τον καθένα, αλλά στο ιδεολογικό περιεχόμενο το οποίο εκπροσωπεί η δράση. Τα δίπολα που ενεργοποιούνται συνήθως εδράζονται σε κομματικές αντιπαράθεσεις, σε θέσεις ισχύος, σε προσωπικά ζητήματα και ανταγωνιστικές υποθέσεις. Με το πέρασμα πολλών εκδηλώσεων συνηθίζεται σε άτυπες συναθροίσεις φίλων και γνωστών να σχολιάζεται η έκβασή τους. Συνήθως η συζήτηση γίνεται σε δύο φυγόκεντρους ιδεολογικά πόλους, όπου η μια ομάδα, συνήθως η διοργανώτρια, θεωρεί πως πρόσφερε ένα έργο δικό της ή ένα θέαμα αντάξιο ενός «επιπέδου» που οι «άλλοι» δεν καταλαβαίνουν τη σημασία του, ενώ η άλλη ομάδα, συνήθως εστιάζεται στον εντοπισμό λαθών και αρνητικών κρίσεων. Σε πολλές περιπτώσεις ο διοργανωτής θεωρεί πως η δράση «και πολύ τους είναι», ή «πού θα τα έβλεπαν όλα αυτά», ή «καμία αναγνώριση για ό,τι κάνω δεν υπάρχει», ενώ η αντίθετη άποψη εκφράζεται εστιάζοντας στο λάθος που τελικά αναδεικνύεται περισσότερο και από τα καλώς κείμενα. Τα Δ.Σ. των συλλόγων σταδιακά με τροποποιήσεις των καταστατικών τους άλλαξαν τον όρο με τον επικρατέστερο και εμφανώς «ουδέτερο» ως προς τα σημειώμενα «πολιτιστικός», (π.χ. ο “Εκπολιτιστικός Σύλλογος Εργατικών Κατοικιών Σεισμοπλήκτων Ιωαννίνων”, με τροποποίηση του 1990, έγινε “Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Εργατικών Κατοικιών Νεοχωροπούλου”). Ωστόσο, σε ορισμένες άλλες περιπτώσεις, εκεί δηλαδή όπου διατηρείται ο όρος (εκπολιτιστικός) στις επωνυμίες, αυτό γίνεται όχι λόγω υιοθέτησης της σημασίας που του προσδίδεται, αλλά λόγω κυρίως οικονομικών ζητημάτων, καθώς μια τροποποίηση καταστατικού απαιτεί ένα σεβαστό οικονομικό ποσό για τη διευθέτησή του. Ο όρος “πολιτιστικός”, παρότι εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1933, επαναφέρεται η χρήση του αρκετά χρόνια αργότερα το 1978. Καθ’ όλη τη διάρκεια της ιστορίας των πολιτιστικών συλλόγων της πόλης, ο όρος “πολιτιστικός” αποκτά μεγαλύτερη διάρκεια χρήσης (1978 - 2017), έχει τη δεύτερη μεγαλύτερη συχνότητα χρήσης (συνολικά 153 σύλλογοι), έναντι του όρου “εκπολιτιστικός” που διατηρεί τη μεγαλύτερη συχνότητα χρήσης 160, αλλά ουσιαστικά εγκαταλείπεται η χρήση του το 1996 (έκτοτε έχουν δημιουργηθεί 5 μόνο σύλλογοι με την επωνυμία), ενώ έχει μεγαλύτερη διάρκεια χρήσης (1962 – 2010), Ωστόσο, από το 1962 έως το 1971 ιδρύονται μόνο 2 σύλλογοι και από το 1996 έως το 2017 μόνο πέντε, γεγονός που ουσιαστικά σημαίνει πως ο όρος γίνεται ευρύτερα αποδεκτός σε μικρότερη χρονικά περίοδο (1971-1996).

Το παράδειγμα “Πολιτιστικός Σύλλογος «Η Καλλιθέα» Ιωαννίνων”¹²⁰

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της συνεχούς αλληλεπίδρασης της πολιτικής ιδεολογίας και της πολιτιστικής δράσης των συλλόγων αποτελεί η λειτουργία του Π.Σ.Κ.Ι. Ο σύλλογος είναι από τους παλαιότερους συνοικιακούς συλλόγους της πόλης, ενώ από την ίδρυσή του μέχρι σήμερα συνδέθηκε πολυεπίπεδα με συγκεκριμένες πολιτικές ιδεολογίες. Υπήρξε πολιτιστικός φορέας άμεσα συνδεδεμένος με την εξουσία (δικτατορικό καθεστώς), αποτέλεσε πεδίο πολιτικής αντιπαράθεσης, ενώ στις μέρες μας διακρίνεται από το αξιόλογο κοινωνικό του έργο και τη συλλογικότητα των δράσεών του, διατηρώντας ένα σπάνιο αρχείο αλληλογραφίας με την κεντρική εξουσία της περιόδου της δικτατορίας.

Το 1957 «ιδρύεται εκπολιτιστικός Σύλλογος υπό των εν τη συνοικία “Λυόμενα Αμπελοκήπων” κατοικούντων της πόλεως Ιωαννίνων με έδραν τα Ιωάννινα και υπό την επωνυμίαν “Καλλιθέα”». Βασικοί σκοποί του συλλόγου, όπως αναγράφονται στα άρθρο 2 του καταστατικού, είναι:

«να εξυπηρετήσει τας εκπολιτιστικάς ανάγκας της συνοικίας δια της δημιουργίας ψυχαγωγικών μέσων ήτοι Ανθοκήπων, Αλσυλίων, ανάπτυξιν πόρων διά την ανοικοδόμησιν εκκλησίας, διδαστηρίου, και εν γένει την διαμόρφωσιν της συνοικίας εις μιαν των καλλιτέρων της πόλεως και την καλλιτέραν διαβίωσιν των κατοικούντων εν τω Συνοικισμώ», (Ε.Σ.Κ.Ι., Καταστατικό Άρθρον 1^{ον} 1957).

Το 1973 ο σύλλογος προχωρεί σε τροποποίηση του καταστατικού που προσαρμόζεται στο υπάρχον πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο. Σύμφωνα με το άρθρο 1^{ον} του καταστατικού «ιδρύεται Εκπολιτιστικός Σύλλογος υπό των εν τω Συνοικισμώ της πόλεως των Ιωαννίνων Καλλιθέα κατοικούντων με έδραν τα Ιωάννινα και υπό την αυτήν επωνυμίαν (Η ΚΑΛΛΙΘΕΑ). Τα όρια του Συνοικισμού καθορισθήσονται δι’ αποφάσεως του Διοικητικού Συμβουλίου εγκριθησομένου υπό της Γενικής Συνελεύσεως των μελών εις τακτικήν ή έκτακτον συνεδρίαν αυτής, δυνάμενα να αναθεωρηθώσιν κατά τον αυτόν ως ανωτέρω τρόπον»¹²¹, Στο 2^{ον} άρθρο διαφοροποιούνται εν μέρει οι πολιτιστικοί του σκοποί: «Σκοπός του Συλλόγου είναι η προαγωγή των μελών αυτού διά διαφόρων εκπολιτιστικών μέσων και εκδηλώσεων», ενώ ο σύλλογος συντάσσεται πλήρως με τους εθνικούς σκοπούς της πολιτείας που είναι «...η επίτευξις Εθνικού ιδεαλιστικού συνδέσμου μεταξύ των μελών του Συλλόγου», για να θέσει στο τέλος με το άρθρο 14^{ον} τα όρια της πολιτικής του δράσης ως εξής: «Απαγορεύεται επί ποινή αποδόσεως μομφής και αποπομπής εκ του

¹²⁰ Έκτοτε ο σύλλογος θα αναγράφεται ως Ε.Σ.Κ.Ι.

¹²¹ Σε έγγραφο του συλλόγου την 2/4/69 αναγράφεται ότι: «ο Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ιωαννίνων “Η Καλλιθέα” υφίσταται από ετών, ιδρυθείς κατά το έτος 1957 αριθμεί δε 300 και πλέον οικογενείας...», (Ε.Σ.Κ.Ι., αρ.πρωτ. 174 Αρχείο).

Συλλόγου η εκ μέρους των μελών αυτού οιασδήποτε εντεθνικής εκδηλώσεως»¹²². Ο σύλλογος μετονομάστηκε το 2014 σε “Πολιτιστικός Σύλλογος “Η Καλλιθέα” Ιωαννίνων”. Μελετώντας την ιστορική πορεία του συλλόγου παρατηρούμε πως το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο που διαμορφώνεται από τις ευρύτερες συνθήκες επηρεάζει τις σχέσεις των μελών, τις πρακτικές που εφαρμόζονται και την ταυτότητα του συλλόγου. Επιγραμματικά μπορούμε να αναφέρουμε τα χαρακτηριστικά εκείνα που επισημάνθηκαν και αποτέλεσαν τη βάση της ανάλυσης του συγκεκριμένου συλλόγου: α) είναι ο πρώτος σύλλογος με προσδιορισμό μια συνοικία της πόλης που ιδρύεται στα Γιάννενα, β) η τροποποίηση της επωνυμίας του συλλόγου σκιαγραφεί την οικιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής και ταυτόχρονα την ένταξη ετερογενών πληθυσμιακών ομάδων στα όριά της γ) το ευρύτερο πολιτικό πλαίσιο βρίσκεται σε άμεση αλληλεπίδραση με την κομματική ταυτότητα του συλλόγου, δ) η πολιτιστική ταυτότητα βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με την κομματική και ε) η νέα ταυτότητα του συλλόγου στηρίζεται στην καθιέρωση νέων πρακτικών που εφαρμόζονται και στο ιδεολογικό περιεχόμενο που εμπεριέχουν.

Ο προσδιορισμός «Λυόμενα» που εμπεριέχεται στην αρχική ονομασία του συλλόγου αναφερόταν στα «Τολ» που υπήρχαν στο στρατόπεδο που βρισκόταν στην περιοχή Χατζή και που χρησιμοποιήθηκαν από το ελληνικό κράτος για την πρόσκαιρη εγκατάσταση των «Βορειοηπειρωτών». Ο Νιτσιάκος (2010:56-57) αναφέρει πως κατά το χρονικό διάστημα του Μεσοπολέμου και το διάστημα μεταξύ του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και της εδραίωσης του κομμουνιστικού καθεστώτος στην Αλβανία μετεγκαταστάθηκαν πολλοί Έλληνες και Αλβανοί χριστιανοί από τη Νότια Αλβανία στην Ήπειρο, οι οποίοι έγιναν γνωστοί με τον όρο «Βορειοηπειρώτες». Είναι χαρακτηριστικό πως στο πρώτο καταστατικό του συλλόγου οι «Βορειοηπειρώτες» δεν έχουν δικαίωμα εγγραφής στο σύλλογο, καθώς «*Μέλη του Συλλόγου δύνανται να είναι οι εν τη συνοικία ταύτη κατοικούντες και έχοντες την Ελληνικήν Ιθαγένειαν*», (Ε.Σ.Κ.Ι., Καταστατικό Άρθρον 3^{ον} 1957). Αργότερα, ο σύλλογος, στην προσπάθειά του να εντάξει στον κοινωνικό ιστό της συνοικίας και θεσμικά τους «Βορειοηπειρώτες», αναπροσαρμόζει το καταστατικό του ως εξής:

«*Μέλη του Συλλόγου δύνανται να είναι οι έχοντες την Ελληνικήν Ιθαγένειαν ως και οι Ελληνικού γένους εκ Βορείου Ηπείρου καταγόμενοι κάτοικοι του Συνοικισμού Καλλιθέα*», για να ακολουθήσει νέα τροποποίηση όπου «*μέλη του Συλλόγου μπορούν να εγγραφούν όλοι όσοι έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους και δεν έχουν καταδικαστεί από αδικήματα. Μέλη μπορούν να είναι όσοι έχουν γεννηθεί στην Καλλιθέα, όλοι οι κάτοικοι της Καλλιθέας, καθώς και οι κατοικούντες στις γειτονικές περιοχές και οι φίλοι*, (Ε.Σ.Κ.Ι., Καταστατικό Άρθρον 3^{ον} 1973). *Οι κατοικούντες στις γειτονικές περιοχές και οι φίλοι έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν κι όχι του εκλέγεσθαι*», (Ε.Σ.Κ.Ι., Καταστατικό Άρθρον 3^{ον} 2014).

¹²² (Ε.Σ.Κ.Ι., Καταστατικό Άρθρον 1^{ον}, 2^{ον}, 14^{ον}, 1973).

Ο προσδιορισμός «Λυόμενα» αφαιρέθηκε από την επωνυμία του συλλόγου, όταν οι συγκεκριμένες κατασκευές γκρεμίστηκαν και οικοδομήθηκε η περιοχή, χάνοντας έτσι το τοπωνύμιο τα ερείσματα που το νοηματοδοτούσαν. Επίσης με την τροποποίηση του καταστατικού αφαιρέθηκε και το τοπωνύμιο «Αμπελόκηποι», καθώς με την ανάπτυξη της περιοχής η συγκεκριμένη ονομασία τα μεταγενέστερα χρόνια προσδιορίζει πλέον μίαν άλλη περιοχή,

«τι είναι οι Αμπελόκηποι, είναι μια περιοχή που οικοδομήθηκε το '80 και μετά που αγόραζαν οι μετανάστες από την Γερμανία τα αμπέλια, το '80 ονομάστηκε η περιοχή, ιστορικά είμαστε ίδια περιοχήστο Χατζή γράφει, είμαστε και ανηφορίζουμε την Καλλιθέα, το καταστατικό μας οριοθετεί την περιοχή, το μέρος εκεί ήταν κλήρος κατοίκων των Γραμμενοχωριών, το κράτος τους έδωσε κλήρους στους Αμπελόκηπους μέσω αναδασμού γιατί ήταν πετρώδες το έδαφος στα χωριά τους ...ήταν και το στρατόπεδο στην περιοχή το χώρισαν και το έδωσαν» (Σ.Β.).

Όπως αναφέρθηκε στην ευρύτερη περιοχή παλαιότερα υπήρχαν πολλά αμπέλια και θεωρούνταν ενιαία, χωρίς να γίνεται διακριτή η οριοθέτηση των σημερινών διαφορετικών συνοικιών Αμπελοκήπων και Καλλιθέας. Μέρος της άλλοτε συνοικίας Καλλιθέας σήμερα συμπεριλαμβάνεται στη συνοικία Αμπελοκήπων αλλά και στη συνοικία της Αγίας Τριάδος. Στο αρχείο του συλλόγου βρέθηκε παλιό τοπογραφικό σκαρίφημα των περιοχών Αγίας Τριάδος και Καλλιθέας, όπου η οδός Ολυμπιάδος δηλώνεται ως σημείο όπου τέμνονται οι δύο περιοχές. Το 2014 τροποποιείται το καταστατικό του συλλόγου και στο άρθρο 1 οριοθετείται εκ νέου η συνοικία ως εξής:

«τα όρια του συνοικισμού ορίζονται από την οδό Μεγ. Αλεξάνδρου 76 έως τα μισά της οδού Μακρυγιάννη (Κώστα Βάρναλη), συμπεριλάμβαναν τα παλιά ΛΙΒ (σημερινή Πλατεία Χατζή) και κάθετα έως οδού 8^{ης} Μεραρχίας. Μεγάλου Αλεξάνδρου 76, προς τα πάνω κάθετα με οδό Φορέστη προς Λαμπράκη, παράλληλα με οδό Λαμπράκη, προς τα κάτω με κάθετη οδό την Ολυμπιάδος, έως οδό Μακρυγιάννη και Βάρναλη, πλατεία Χατζή και 8^{ης} Μεραρχίας», (Ε.Σ.Κ.Ι., Πρακτικό 8, 2014).

Αλλά ας δούμε πώς περιγράφουν τη συνοικία και τους ανθρώπους της τα παλαιότερα μέλη του συλλόγου,

«Από τον Καπά μέχρι Σελλών είναι από τα Γραμμενοχώρια, η οδός Πασαρρώνος είναι από τα Γραμμενοχώρια, φάτσα στο δρόμο το κεντρικό είναι Γραμμενοχωρίτες, υπάρχει εξήγηση όλα αυτά ήταν οικόπεδα του Νταλαμάγκα, ο οποίος είχε σύζυγο από τα Γραμμενοχώρια και ο ένας έφερνε τον άλλο ήταν και δυο οικογένειες γιαννιώτικες που είχαν τα οικόπεδα Στουρνάρας και Καπός... από τον Καπά μέχρι το περίπτερο οι περισσότεροι είναι από την Πυρσόγιαννη Κόνιτσας, είναι και ο Κουρματζής ο πιο αρχαίος παλιός γιαννιώτης, στη μέση Πασαρρώνος είναι Ζιούληδες αυτοί ήταν απ' τα Ζαγόρια Άνω Πεδινά, η οδός Σελλών ήταν όλοι μουσικοί ο Βύρωνας Καψάλης έπαιζε

βιολί, ο Ζιούλης έπαιζε ντέφι και ο Γρηγόρης καθόταν εδώ... ήταν και Βορειοηπειρώτες και πιο πάνω έχει Βορειοηπειρώτες, έχει κόσμο από τη Βουτσαρά από την Πρωτόπαπα ... Εδώ ήταν αμπέλια και χωράφια κάλυπταν μέχρι κάτω μέχρι και το Σανατόριο πέρα, γι' αυτό και λέγεται και Αμπελόκηποι, αστική συγκοινωνία αποκτήσαμε το 1967, πάνω ήταν το Σανατόριο δεν ήταν νοσοκομείο, εδώ κάτω ήταν τα Α.Υ.Β. (Λόχος Υποψήφιων Βαθμοφόρων)...μέχρι το εκκλησάκι πάνω από τα Α.Υ.Β. υπήρχε ταβέρνα εξοχική, επειδή η περιοχή ήταν εκτός σχεδίου τα σπίτια έγιναν αυθαίρετα ...ήταν όλοι ιδιοκτήτες δεν υπήρχαν ενοικιαστές από το 1957 έως το 1965 όλα αυτά, τότε έπαιρνες οικόπεδο με 30 λίρες αγοράζες 350 τετραγωνικά, όλοι οι δρόμοι ήταν στεγνοί χείμαρροι όπως κατέβαινε από το βουνό το νερό, νερό δεν υπήρχε πηγαίναμε σε μια βρύση έξω από τον παιδικό σταθμό και το ανεβάζαμε πάνω στα σπίτια, μόνο αυτά τα σπίτια είχαν πλεονέκτημα που ήταν πάνω στο δρόμο, εδώ στη Βορείου Ηπείρου ήταν όλοι με λυόμενα και φέραν κόσμο από την Κόνιτσα τότε με τον εμφύλιο, και στον Ζορμπά (κέντρο αναφυχής), εκεί που είναι η εκκλησία σήμερα, υπήρχαν λυόμενα. Ο Ζορμπάς ήταν ένα μεγάλο μαγαζί και με γυναίκες, ήταν απόμερο, από εδώ και πέρα ήταν όλο φύση, όλοι οι μερακλήδες ερχόταν με τις φίλες τους εδώεμάς μας απαγόρευαν οι γονείς να περνάμε, είχε ποδοσφαιράκια στο μαγαζί, υπήρχαν και κάνα δύο καφενεία με ακακίες, το είχαν οι Πρωτοπαπαδίτες, η Γιαννούλα και πιο κάτω ένας Βορειοηπειρώτης και η Διαμάντω... απέναντι έγινε το εικονοστάσι. Εμείς ακόμα και σήμερα ανήκουμε στο Αρχιμαντριά, τα παιδιά πήγαιναν σχολείο στο Βαλάνειο και στο Ελισαβέτειο. Ο σύλλογος που έγινε ήθελε να φτιάξει εικονοστάσι στους Δώδεκα Αποστόλους το '67, και να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που υπήρχαν».

Ο σύλλογος, στην προσπάθειά του να οικειοποιηθεί το χώρο, προχωρά σε αιτήματα προς τον δήμο για την ονοματολογία των κεντρικότερων σημείων αναφοράς της συνοικίας και υποβάλει σχετική πρόταση στον Δήμο, «όπως η πλατεία της συμβολής των οδών Μ. Αλεξάνδρου και Πατατούκα ονομασθή εις πλατείαν ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ, η δε οδός η άγουσα προς Σανατόριον μετανομασθή από οδό Σανατορίου εις οδό ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ», (Ε.Σ.Κ.Ι., Πρακτικό 4, 1973).

«Η εκκλησία ήταν από τους αρχικούς σκοπούς του συλλόγου, έγινε μετά το 57 με εισφορές των κατοίκων ό,τι χρήματα είχε ο σύλλογος το 79, αφού παραχώρησε ο Σεραφείμ το οικόπεδο. Επί Χούντας έγινε ένα κτίριο που προοριζόταν για γηροκομείο αλλά λειτούργησε μέχρι το '78 ως οικοτροφείο για κορίτσια που πήγαιναν στο γυμνάσιο. Ο σύλλογος είχε σκοπό να φτιάξει σχολείο και εκκλησία... έβγαλε έναν όρο ο Σεραφείμ να ονομαστεί η εκκλησία Άγιος Σεραφείμ και έτσι η εκκλησία πήρε διπλό όνομα Δώδεκα Απόστολοι και Άγιος Σεραφείμ, γιορτάζει δύο φορές το χρόνο.

Στη γειτονιά μέχρι το '70 τρία άτομα είχαν κούρσα που σημαίνει μια εκδρομή που πήγαινε ο σύλλογος στο Βοϊδομάτη στην Αρίστη πήγαιναν 30 λεωφορεία¹²³, συνήθως Πρωτομαγιά με συνοδεία τα Τακούτσια έπαιρναν και φαγητά μαζί, αρκετοί γείτονες δούλευαν στα ΚΤΕΛ σαν οδηγοί, όχι ιδιοκτήτες, ήταν ένα πλεονέκτημα.... και ταυτόχρονα κρατούσε και το έθιμο της Τζαμάλας στις απόκριεςείχαμε και τα Τακούτσια ήταν πολύ σημαντικό γιατί είχαμε γηγενή ορχήστρα και λειτουργούσε και το χορευτικό, γινόταν πολλά αυτοσχέδια γλέντια στα καφενεία, ερχόταν γραφικοί τύποι από όλα τα Γιάννενα συν τους δικούς μας μερακλήδες, είχαμε και το πανηγύρι γινόταν των Δώδεκα Αποστόλων πότε στο οικόπεδο του Γκιζά στις Τσιγαλιές (Αμυγδαλιές) και πότε δίπλα ακριβώς στο κτίριο (Γηροκομείο), το δίνανε σε ιδιώτη και αυτό έγινε μέχρι να πάρει μορφή η εκκλησία, μόλις έγινε μεταφέρθηκε, μέχρι το 71- 72 γινόταν αυτά... Παλιά κάθε τεμάχιο είχε δική του φωτιά, την άναβαν όπου είχε άπλα, ήταν συνολικά οκτώ φωτιές. Αργότερα άναψε μόνο μία φωτιά κάτω στο κέντρο μπορεί να έγινε το '71 ή το '74 δε θυμάμαι στο τρίγωνο στη διασταύρωση όπου ήταν ο Σαλίγκαρος. Σαλίγκαρο το λέγαμε γιατί κάναν οι οδηγοί εκπαίδευση, είχαμε θερινό σινεμά εκεί που είναι τα ηλεκτρικά σήμερα(στην τοποθεσία Σαλίγκαρος)...κι επειδή είπες να μιλήσουμε ελεύθερα τα πρώτα χρόνια ήταν δημοκράτες οι άνθρωποι, στην επταετία ο σύλλογος πέρασε στα χέρια της Χούντας, υπήρχαν εδώ στελέχη, ζήσαμε εκφοβισμό επί χούντας, μικρά παιδάκια όταν βλέπαμε στο δρόμο έναν συγκεκριμένο άνθρωπο κρυβόμασταν, δεν ξέραμε γιατί, έτσι ακούγαμε από τους μεγάλους ...υπήρχαν στελέχη, υπήρχαν παλιοί στρατιωτικοί και αστυνομικοί ... έγιναν οι εκλογές στο σύλλογο, ε ο απλός κόσμος ακολουθούσε το ρεύμα, αυτή η στροφή το να πέσει ο σύλλογος και να γίνει η αλλαγή κράτησε πολλά χρόνια και δεν ασχολιόταν κανένας, τα πρώτα χρόνια ακολουθούσε ο κόσμος, μετά έπεσε η αδράνεια και σταματήσαν και τα πανηγύρια και οι εκδρομές, έμειναν 4, 5 άτομα στο σύλλογο, μέλη δεν ξέρω αν υπήρχανο σύλλογος κρατούσε τη ρετινιά από τη χούντα, εγώ βρήκα στοιχεία πως στηνόταν στις 21 Απριλίου εκδηλώσεις και γινόταν χοροί και πανηγύρια ...πάντως ο σύλλογος επί χούντας είχε πολύ μεγάλη ακμή, είχαμε το προνόμιο ότι ο σύλλογος μας έκανε παιδικό πάρτι, έκλεινε το Σκορπιο και μας έκανε παιδικό χορό, ερχόταν στο σχολείο και έλεγε στο διευθυντή ότι σήμερα δεν θα έρθουν στο σχολείο έχουμε τον αποκριάτικο

¹²³ Σχετικό έγγραφο του συλλόγου αποστέλλεται στον κ. Α. Μιχαλόπουλον στην Αθήνα όπου αναγράφεται: «Αξιότιμη κύριε Πρόεδρε. Ο Σύλλογός μας όπως κάθε χρόνο έτσι κι εφέτος θα πραγματοποιήση την ετησίαν εκδρομήν την 8^{ην} του μηνός Ιουνίου εις νέαν ωραιωτάτην τοποθεσίαν ΝΤΟΥΒΡΙΤΣ (Καλό νερό) μεταξύ των κοινοτήτων Κουκλιούς, Ριαχόβου, Μαζαρακίου, Γλύζιανης, Ιερομνήμης. Ήδη δια ανακοινώσεων τόσον του Συλλόγου μας όσον και της πλησιεστέρας κοινότητος Ριαχόβου, ειδοποιήθησαν οι κάτοικοι των χωρίων οίτινες και θα μας συντροφεύσουν. Απ' εδώ πλέον τα δέκα πούλμαν θα οδεύσουν κατάμεστα πλην των Ι.Χ. θα γίνη και λειτουργία εν υπαίθρῳ. Σας περιμένουμε λοιπόν πάντες μαζί και οι αγαπητοί σας οργανοπαίκται. Τα σέβη μας εις την σύζυγόν σας κυρία Άννα θα σας περιμένουμε μαζί». (Ε.Σ.Κ.Ι., Παλιό Αρχείο 20/5/69 αριθ. Πρωτ. 178). Έχει ενδιαφέρον πως στο πλαίσιο των συνεντεύξεων που έγιναν αναπαράγεται μέσω των αφηγήσεων η συγκεκριμένη δράση του συλλόγου εστιάζοντας στο εύρος της συμμετοχής των περίοικων της συνοικίας, ενώ ταυτόχρονα αποσιωπούνται τα πολιτικά της συμφραζόμενα και η σχέση του συλλόγου με το δικτατορικό καθεστώς.

χορό.ερχόταν ο Παπαδόπουλος και φωνάζαμε εμείς πιτσιρίκια Παπαδόπουλος, στο βουνό βλέπαμε λοκατζήδες»,(Μ.Β., Σ.Β., Κ.Κ.).

Την περίοδο της δικτατορίας καταγράφονται 267 εξερχόμενα έγγραφα στο Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας, χωρίς όμως να βρίσκονται καταχωρισμένα όλα τα έγγραφα στο αρχείο του Συλλόγου. Ο μεγάλος αριθμός των εξερχομένων εγγράφων δηλώνει τον σημαντικό ρόλο του συλλόγου στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που είχε η συνοικία εκείνη την περίοδο. Παράλληλα, διακρίνεται ο ρόλος του συλλόγου που λειτουργεί ως μηχανισμός αναπαραγωγής της ιδεολογίας της “Επαναστατικής Κυβέρνησης” μέσα από συγκεκριμένους τρόπους που επιβάλλει η κεντρική εξουσία¹²⁴. Αλλά ας δούμε πως εγκαθιδρύεται η παραπάνω σχέση του συλλόγου με τους διοικητικούς μηχανισμούς της κυβέρνησης. Η Νομαρχία Ιωαννίνων, Τμήμα Δ΄, κοινοποιεί στις 12/1/1970 με αριθ. Πρωτ. 1403 προς τους συλλόγους υπόμνημα με θέμα: «Υποβολή στοιχείων δράσεως Σωματείων και Συλλόγων» όπου αναγράφεται:

«Εκ της εξετάσεως των παρά τη Νομαρχία τηρουμένων φακέλλων των αφορώντων εις έκαστον των εν τω Νομώ συσταθέντων Σωματείων, προκύπτει ότι ελάχιστα εκ τούτων συνεμορφώθησαν προς την υποχρέωσιν περί υποβολής των στοιχείων εξ ων δύναται να μορφωθή η γνώμη περί της δραστηριότητος ην ανέπτυξεν έκαστον Σωματείον.

Επειδή τα στοιχεία τούτα είναι απαραίτητα εις την ημετέραν Υπηρεσίαν ως εποπτεύουσαν Αρχήν, παρακαλούμεν όπως υποβάλητε ημίν το ταχύτερον τα κάτωθι:

- 1) Απολογισμό του έτους 1969.
- 2) Προυπολογισμό του έτους 1970.
- 3) Αντίγραφον του Καταστατικού κωδικοποιημένον, μετά των επενεχθεισών τροποποιήσεων, εφ’ όσον δεν υπεβλήθη τοιούτον εις το πρόσφατον παρελθόν.
- 4) Ονομαστικόν πίνακα των αποτελούντων την διοίκησιν εκάστου Σωματείου μελών, μετά των αξιωμάτων αυτών.
- 5) Ονομαστικήν κατάστασιν απάντων των μελών του Σωματείου εις ην θα αναγράφονται εν ίδια στήλη μέχρι ποίου έτους έκαστον μέλος κατέβαλε την συνδρομήν του προς το Σωματείον.

¹²⁴ Την 24/7/69 ο σύλλογος ανακοινώνει στα μέλη με ανακοίνωση που τυπώνει ότι: «Φέρεται εις γνώσιν των μελών του Συλλόγου ότι, το προσεχές Σάββατον 26^{ην} τρέχοντος μηνός Ιουλίου, θα αφιχθή εις την Πόλιν μας ο Β΄ Αντ/δρος της Εθνικής Κυβερνήσεως κ. Δημήτριος Πατίλης δια να διανεμή τας κατοικίας εις τους σεισμοπλήκτους και αν εκφωνήση βαρυσήμαντον λόγον από του εξώστου του Νομαρχιακού Μεγάρου. Προς τούτο παρακαλούμεν άπαντα τα μέλη του Συλλόγου όπως προσέλθουν οικογενειακώς, (στο πρωτότυπο αναγράφεται: “συν γυναιξί και τέκνοις”) εις τον προ της Νομαρχίας χώρον από της 7^{ης} απογευματινής του Σαββάτου, δεδομένου ότι ο κ. Αντ/δρος θα εκφωνήση τον λόγον την 8^{ην} μ.μ. ώραν», (Ε.Σ.Κ.Ι., Αρχείο αρ. πρωτ. 248, 1969). Είναι χαρακτηριστικό πως η επιστολή κοινοποιείται στους προέδρους των συνοικισμών: 1) Βρυσούλας, 2) Πανόραμα, 3) Νέου Συρράκου, 4) Πεντέλης, 5) Αγίας Τριάδος, 6) Καλλιθέας, 7) Εργατικών Κατοικιών και 8) Νέας Ζωής, κατ’ εξοχήν νεοσύστατες συνοικίες, σε ορισμένες εκ των οποίων χτίστηκαν εργατικές κατοικίες.

- 6) Αντίγραφον αρχικής αποφάσεως του Πρωτοδικείου δι' ης ανεγνωρίσθη το Σωματείον και των μεταγενεστέρων τοιούτων δεών ενεκρίθησαν οι τροποποιήσεις εφ' όσον δεν υπεβλήθη τοιούτο.
- 7) Κατάστασιν εμφαίνουσιν την κινητήν και ακίνητον περιουσίαν του Σωματείου¹²⁵.
- 8) Πίνακα των δαπανών διοικήσεως των ετών 1968 και 1969.
- 9) Συνοπτικήν έκθεσιν διαλαμβάνουσιν ποία τα μέχρι τούδε πεπραγμένα του Σωματείου και ποίον το πρόγραμμα δράσεως κατά το έτος 1970.

Επί τούτοις παρακαλούμεν όπως εν τη μετώπη της αναφοράς σας αναγράφεται η ακριβής διεύθυνσις των Σωματείων δια την ευχερή επίδοσιν της αλληλογραφίας.

Επ' ευκαιρία παρέχομεν προς υμάς την διαβεβαίωσιν ότι θα παράσχωμεν εις τα Διοικήσεις των Σωματείων, πάσαν δυνατήν συνδρομήν δια την εύρυθμον λειτουργίαν αυτών και την εκπλήρωσιν της αποστολής των ως φορέων αναλήψεως δράσεως και αναπτύξεως του κοινωνικού συνόλου, υπό την προϋπόθεσιν ότι αύτοι θα ενεργούν πάντοτε, εντός των πλαισίων των Νόμων της Πολιτείας και δεν θα παρεκκλίνουν, του δι' όν συνεστήθησαν σκοπού.

Διακρίνουμε από το έγγραφο της Νομαρχίας πως ο ενδεδειγμένος έλεγχος των συλλόγων γίνεται μέσα από την καταγραφή των προσώπων του διοικητικού συμβουλίου, των μελών, των δράσεων, των αποφάσεων, του ελέγχου των οικονομικών των εσόδων και εξόδων, της περιουσίας αλλά και των σκοπών λειτουργίας του συλλόγου.

Ο σύλλογος συντάσσει την 16/3/69 «Έκθεσιν πεπραγμένων ως και πρόγραμμα 1969»

α) Ο Εκπολιτιστικός Σύλλογος ΚΑΛΛΙΘΕΑ από της ιδρύσεως του (1957) μέχρι σήμερον επραγματοποίησεν τα κάτωθι. Ως εμφανίζεται εκ των τηρουμένων βιβλίων

- 1) Ενέργειαι δια την ύδρευσιν του Συνοικισμού
- 2) Ενέργειαι δια τον Δημοτικόν φωτισμόν
- 3) Ενέργειαι δια την αποξύλωσιν των Λυομένων παραπηγμάτων.

¹²⁵ Ο Ε.Σ.Ι.Κ. παρέδωσε κατάστασιν στις 16/3/1969, όπου αναγράφεται η περιουσιακή κατάστασιν του συλλόγου ως εξής: Κατάστασις εμφαίνουσα την κινητήν και ακίνητον περιουσίαν του Συλλόγου, 1) Μία σημαία, 2) Μία (1) βιβλιοθήκη, 3) Ένα μεταλλικό Τραπέζι (Γραφείον), 4) Επτά (7) καρέκλες, 5) Μία (1) γραφομηχανή, 6) Μία ηλεκτρική σόμπα, 7) Δύο (2) αγαματίδια (ΑΣΠΑΣΙΑ, ΥΓΕΙΑ ΑΠΙΟΥ), 8) Δύο (2) φωτογραφίαι (ΒΑΣΙΛΕΩΣ και ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ), 9) Μία εικόνα των 12 Αποστόλων, 10) Έναν χάρτην Ελλάδος μεγάλου μεγέθους, 11) Σφραγίς του Συλλόγου και γραφικά ως και διάφορα βιβλία. Η παραπάνω καταγραφή μας δίνει τη δυνατότητα να αναγνώσουμε με βάση τα αντικείμενα που διαμορφώνουν το χώρο του συλλόγου, τον συμβολικό τους χαρακτήρα που μας παραπέμπει στα εθνοκοινωνικά ιδεώδη της συγκεκριμένης περιόδου. Η εικόνα των γραφείων ενός πολιτιστικού συλλόγου που θα μπορούσαμε να φανταστούμε δεν διαφέρει καθόλου από οποιοδήποτε άλλο χώρο ανήκει σε διοικητική υπηρεσία του κράτους.

4) ενέργειαι δια την προσπέλασιν της λεωφόρου (ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ) Ηγουμενίτσας δια μέσου του Συνοικισμού Καλλιθέας.

5) Ενίσχυσις απόρων οικογενειών μελών του Συλλόγου.

6) Ενοικίασις και επίπλωσις Γραφείου του Συλλόγου.

7) Δενδροφύτευσις της Λεωφόρου Δοσιθέου Φιλίτου δια Φυλλίρων

8) Οδόστρωσις παρόδου του Συνοικισμού δια μετεού (τσιμέντου) και προσωπικής εργασίας των μελών.

9) Καθορισμός και πραγματοποίησις ετησίας εκδρομής.

10) Καθορισμός και πραγματοποίησις κατ' έτος αποκριάτικης χοροεσπερίδος

11) Καθορισμός και πραγματοποίησις κατ' έτος αποκριάτικου παιδικού χορού.

12) Ανέγερσις Εικονοστασίου 12 Αποστόλων.

13) Πανήγυρις κατά την μνήμην των 12 Αποστόλων 30 Ιουνίου.

14) Κινηματογραφική προβολή παρά της Γεωργικής Υπηρεσίας Νομαρχίας Ιωαννίνων και παρά της 8^{ης} Μεραρχίας

Β) Ο εκπολιτιστικός Σύλλογος Καλλιθέας κατά το τρέχον έτος 1969 πλην των καθοριζομένων εκδηλώσεων προγραμματίζει τα κάτωθι:

1) Κατασκευή των υπολοίπων 9 παρόδων του Συνοικισμού.

2) Βράβευσις των αριστούχων μαθητών Δημοτικού, Γυμνασίου, Τεχνικών Σχολών του Συνοικισμού δια διπλώματος και μικρού χρηματικού ποσού.

3) Ίδρυσις παιδικής χαράς παρά τω συνοικισμό.

4) Ανοικοδόμησις εκκλησίας των 12 Αποστόλων.

5) Δενδροφύτευσις του υπολοίπου τμήματος της οδού Δοσιθέου Φιλίτου.

6) Επέκτασις τέρματος αστικού λεωφορείου ΒΗΛΑΡΑ εις τέρμα Δοσιθέου Φιλίτου προς εξυπηρέτησιν των μαθητών διαμενόντων εις περιοχόν σανατορίου ως και των κατοίκων του Συνοικισμού.

Δια την εφαρμογήν των ανωτέρω, παρακαλούμεν όπως συνδράμητε οικονομικώς τον Σύλλογον μας.

Σε έγγραφο (Αρχείο Ε.Σ.Κ.Ι.), που κοινοποιείται στη Νομαρχία Ιωαννίνων στις 29/10/69 από το Διοικητικό Συμβούλιο αναγράφεται:

«Ο Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ιωαννίνων Η Καλλιθέα, ιδρυθείς εν έτει 1957 δρα Εθνοφελώς και κοινοφελώς μέχρι σήμερα. Κατά δε το τρέχον έτος 1969 προέβη εις τας κάτωθι εκδηλώσεις.

1. Ετήσιος Χορός των κατοίκων (αποκριάτικος χορός)
2. Ετήσιος Παιδικός χορός
3. Εκδρομή Πρωτομαγιάς εις Παλιουρήν (Ιεράν Μονήν)
4. Διάλεξις κ. Βασιλείου Μπάρμπα εκπαιδευτικού με θέμα Εθνικού Περιεχομένου.
5. Ετήσια Εκδρομή των Μελών του Συλλόγου με 10 Πούλμαν φέροντα συνθήματα της Εθνικής μας Κυβερνήσεως. Κατ' αυτήν δε εγένετο εσπερινός Χοροστατούντος του Σεβασμιωτάτου επισκόπου Δαφνουσίας Γρηγορίου. Επίσης εγένετο ομιλία εκπαιδευτικού κ. Ανδρέα Στεφοπούλου με θέμα Εθνικού Περιεχομένου.
6. Πανήγυρις των 12 Αποστόλων Προστατών του Συλλόγου, παρά το υπάρχον Εικονοστάσιον εις το τέρμα της οδού Δοσιθέου Φιλήτου. Συμμετέσχον δε πλέον των 3000 προσκυνητών.
7. Κατά το λήξαν Σχολικόν έτος 1968-1969 Εβραβεύθησαν 14 μαθηταί και μαθήτριά του Συνοικισμού, φέροντες τον βαθμόν Άριστα. Εις τους μαθητάς χορηγήθη δίπλωμα, ως και χρηματικών ποσόν.
8. Κατά το διάστημα της θερινής περιόδου επραγματοποιήθησαν 7 κινηματογραφικά προβολαί Ευγενή προσφορά ΥΠΙ Μερραρχίας και Γεωργικής Υπηρεσίας Νομαρχίας Ιωαννίνων, εις την πλατείαν των 12 Αποστόλων¹²⁶.

¹²⁶ Αρκετά αντίτυπα ανακοινώσεων που δίνονταν σε μέλη του συλλόγου για να παρευρεθούν στις διάφορες κινηματογραφικές προβολές έχουν βρεθεί στο αρχείο του συλλόγου. Οι προβολές γινόνταν σε διάφορα μέρη έως και κέντρα «εις το κέντρον κυρίου ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΚΩΣΤΗ», «12 Αποστόλων». Σε μια εκ των ανακοινώσεων αναγράφεται: «Φέρεται εις γνώσιν των μελών του Συλλόγου ως και απάντων των συμπολιτών ότι, ο εκπολιτιστικός Σύλλογος της πόλεως μας η ΚΑΛΛΙΘΕΑ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΕΙ τας κάτωθι εορταστικάς εκδηλώσεις:

1) Εορταστικήν εκδήλωσιν εν τω ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΩ επί τη εθνική εορτή της 21^{ης} ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967 Με λαϊκούς χορούς ως και κινηματογραφική προβολή: ευγενούς προσφερομένη δια τον Σύλλογόν μας υπό της Νομαρχίας και VIII Μερραρχίας εις τον χώρον των 12 ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ.

Δραττόμεθα της ευκαιρίας όπως απευθύνωμεν τας καλιτέρας μας ευχάς δια το άγιον ΠΑΣΧΑ, και αν σας γνωρίσωμεν ότι το Διοικητικόν Συμβούλιον του Συλλόγου Καλλιθέας εργάζεται εις άνθρωπος δια την επίτευξιν του έργου εις ο ανέλαβε. Ήδη ο δήμος Ιωαννιτών κατόπιν ενεργειών μας προγραμματίσεν την κατασκευήν των παρόδων του Συνοικισμού ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ ΔΙΑΘΕΣΑΣ προς τούτο σεβαστόν ποσόν και οι δε εργασίαι θα αρχίσουν λίαν προσεχώς», (Ε.Σ.Κ.Ι., Αρχείο).

Σε έγγραφο του συλλόγου προς VIII Μερραρχίαν Γραφείο Δημοσίων Σχέσεων αναγράφεται: Ημείς το Διοικητικό Συμβούλιο του Εκπολιτιστικού Συλλόγου "Η ΚΑΛΛΙΘΕΑ" Ιωαννίνων εκπροσωπούντες το σύνολον των κατοίκων του συνοικισμού Καλλιθέας και εκφράζοντες τα αισθήματα τούτων, ευχαριστούμεν Υμάς θερμότατα δια τας κατά την θερινήν περίοδον 1970 προβολάς κινηματογραφικών ταινιών, προς ψυχαγωγίαν των μελών του Συλλόγου και των κατοίκων του συνοικισμού μας

9. Μετάβασις μελών του Διοικητικού Συμβουλίου εις το προσκύνημα της 29^{ης} Αυγούστου εις Γράμμον. Κατάθεσις στεφάνου εις τους ηρωικούς νεκρούς.
10. Συμπαράστασις του Συλλόγου εις τους πληγέντες συσμοπαθείς.

Οι εκδηλώσεις τον επόμενο χρόνο ελάχιστα διαφοροποιούνται από τις προηγούμενες, καθώς σε σχετικό πρόγραμμα προβλεπόμενων εκδηλώσεων για το έτος 1970 αναφέρεται:

1. Ετησία εκδρομή των μελών του Συλλόγου.
2. Πανήγυρις κατά την εορτήν των 12 Αποστόλων εν τω συνοικισμῷ.
3. Βράβευσις των αριστούχων μαθητῶν Δη. Σχολείου των μελών του Συλλόγου.
4. Παρακολούθησις κινηματογραφικῶν ταινιῶν ὑπὸ των μελών του Συλλόγου (Προσφερθησομένων και προβαλλομένων ὑπὸ της στρατ. υπηρεσίας και Γεωργ. Υπηρεσίας Ιωαννίνων).
5. Οργάνωσις διαλέξεων Ἐθνικοθρησκευτικοκοινωνικοῦ περιεχομένου.
6. Οργάνωσις εβδομάδος καθαριότητος του Συνοικισμού.
7. Τυχόν οργάνωσις ημερησίων εκδρομῶν εις παραθαλασσίους περιοχάς.
8. Οργάνωσις χοροεσπερίδος του Συλλόγου.
9. Οργάνωσις παιδικού χοροῦ.
10. Τυχόν ἕτεραι εκδηλώσεις του Συλλόγου μη δυνάμεναι να προβλεφθῶσι ἀπὸ τούδε.

Ἐν Ἰωαννίνοις τη 15/5/70

Παρατηροῦμε πως καλλιεργεῖται μια ιδιότυπη σχέση του συλλόγου με στελέχη της τότε κυβέρνησης ἀλλὰ και τον ἴδιο τον «πρωθυπουργό» καθώς στέλνεται τηλεγράφημα στον πρόεδρο του συλλόγου ἀπὸ τον Π. Μάνο στο οποίο αναγράφεται:

«ΛΑΜΠΡΑΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΝ ΕΙΣ ΕΡΤΑΣΜΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΜΑΣ ΕΟΡΤΗΣ 21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ ΩΣ ΚΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΡΤΙΑΝ ΟΡΓΑΝΩΣΙΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΘΕΡΜΑ ΣΥΓΧΑΡΗΤΗΡΙΑ», (Αρχείο Ε.Σ.Κ.Ι.). Στο ἴδιο πνεῦμα ο «πρωθυπουργός» της χώρας ἀπαντᾷ στο ευχητήριο του συλλόγου «Προς Τους Κατοίκους Συν/σμού Καλλιθέας Ιωαννίνων», «ευχαριστῶ θερμῶς δι' ευχάς σας», «ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ», (Αρχείο Ε.Σ.Κ.Ι.).

γενικότερα. Δηλώντες συγχρόνως ὅτι εὐρισκόμεθα ὁμοψύχως παρά το πλευρό της Ἐθνικῆς Ἐπαναστατικῆς μας Κυβερνήσεως ἡτοι δια της ...εργασίας της και των επαναστατικῶν της μεθόδων ὁδηγεί την Ἑλληνική Πατρίδα εις νέον Χρυσούν αἰῶνα», (Ε.Σ.Κ.Ι., Αρχείο).

Ξεχωρίζουμε ανάμεσα στις περιλήψεις των εξερχομένων εγγράφων τα αιτήματα προς το Τμήμα Ασφάλειας κάθε φορά που επρόκειτο να πραγματοποιηθεί γενική συνέλευση του συλλόγου, «Αίτησις προς το Τμήμα Ασφαλείας (περί πραγματοποίησης Γενικής Συνέλευσης)», (Πρωτόκολλον Αλληλογραφείας 15/6/67), ενώ σε άλλο έγγραφο απεστάλη «Κατάστασις προς το Τμήμα Ασφαλείας εμφανίοντα τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου», (Πρωτόκολλον Αλληλογραφείας 14/5/72). Στα εισερχόμενα έγγραφα διαπιστώνεται πως γίνεται απογραφή από το επίσημο κράτος των «Πνευματικών», όπως χαρακτηρίζει τους συλλόγους, οργανώσεων («Απογραφή Πνευματικών Οργανώσεων», (Πρωτόκολλον Αλληλογραφείας 15/8/72). Σε αίτημα του συλλόγου προς τα αρμόδια όργανα για οικονομική βοήθεια λαμβάνει την απάντηση πως ο σύλλογος παρά τη σημαντική του δράση δεν θεωρείται «Πνευματικός» σύλλογος. Σύμφωνα με τα πρακτικά, την αντίστοιχη περίοδο ο σύλλογος «εκτυπώνει 455 ημερολόγια ... τα οποία διετέθησαν άπαντα εις μέλη και μη μέλη του Συλλόγου» (Ε.Σ.Κ.Ι, Πρακτικό 11, 1972) γεγονός που μπορεί να ερμηνευτεί ως μια μορφή «διαπίστευσης» προς την ιδεολογία του συλλόγου, αν κρίνουμε συγκριτικά με τον πρώτο χρόνο της μεταπολιτευτικής περιόδου όπου το 1975 τυπώνονται 350 ημερολόγια και πωλούνται 247, (Ε.Σ.Κ.Ι, Πρακτικό 11, 1975), ενώ το 1976 τυπώνονται 250 ημερολόγια και πωλούνται μόλις 94 (Ε.Σ.Κ.Ι, Πρακτικό 11, 1977). Το 1973 ο σύλλογος, παρά τις προσπάθειες που καταβάλλει για συμμετοχή των περιοίκων στον καθιερωμένο αποκριάτικο χορό, αδυνατεί να συγκεντρώσει τον αναγκαίο αριθμό των εκατό ατόμων για το κλείσιμο του κέντρου παρά «την προσπάθειαν ην κατέβαλον δια της περιφοράς από οικίαν εις οικίαν, ίνα άπαντα τα μέλη λάβουσι γνώσι και πισθούν δια να συμμετάσχουν εις τον χορόν», (Ε.Σ.Κ.Ι, Πρακτικό 13, 1972). Τον ίδιο χρόνο το Διοικητικό Συμβούλιο φέρνει ως θέμα στη συνεδρίαση

«την ανωνύμως δημοσιευθείσαν εις την εφημερίδα της πόλεώς μας “ΠΡΩΙΝΑ ΝΕΑ” επιστολής, περί της δραστηριότητος του Συλλόγου μας. Αν και εκ του όλου περιεχομένου της επιστολής φαίνεται η καθαρά ψευδολογία του επιστολογράφου αφενός, και η δηλίαν τούτου αφ’ ετέρου να θέση την υπογραφήν του κα να ερωτήση ευθαρσώς περί της δραστηριότητος του Συλλόγου, στο Συμβούλιον κρίνει σκόπιμον να μην απαντήση εις τον ανώνυμον επιστολογράφον επί της ουσίας του ψευδούς περιεχομένου ταύτης, ελλ’ αξουσιοδοτεί τον Πρόεδρον του Συλλόγου όπως απαντήση δια της ίδιας εφημερίδος εις τον επιστολογράφον και τον προκαλέση, ότι το Συμβούλιον του Συλλόγου είναι πρόθυμον να απαντήση εις πάντα όστις ενυπογράφως θα ανδιαφερόταν πράγματι δια την δραστηριότητα του καθ’ ημάς Συλλόγου», (Ε.Σ.Κ.Ι., Πρακτικό 15, 1973). Τον Αύγουστο του 1974 το συμβούλιο του συλλόγου αποφασίζει την «α) Ενίσχυσις Ενόπλων δυνάμεων δρχ. 2000 και β) Ενίσχυσις θεμάτων Κύπρου επίσης δρχ. 2000», (Ε.Σ.Κ.Ι., Πρακτικό 9, 1974).

Σύμφωνα με τις μαρτυρίες των μελών του Δ.Σ. διαπιστώνουμε πως με βάση την καταγωγή οι πληθυσμιακές ομάδες που κατοίκησαν στα όριά της αρχικά

αποτελούνταν από ανθρώπους της περιοχής Γραμμενοχωρίων, Ζίτσας, Κόνιτσας, Βορείου Ηπείρου και ελάχιστους παλιούς Γιαννιώτες. Η παραπάνω κατηγοριοποίηση, αν αναλογιστούμε πως η κατοίκησή τους στο χώρο, έτσι όπως αναφέρθηκε, έγινε σε μεγάλο ποσοστό κατά ομάδες με άξονα μια συγκεκριμένη οδό, φανερώνει με μια πρώτη ανάγνωση, πως η συνοικία είχε ένα ελάχιστο βαθμό συγκρότησης με βάση την ταυτότητα καταγωγής. Τα ποσοστά όμως της κάθε πολιτισμικής ομάδας είναι μικρά και δεν αρκούν για να διαμορφωθεί ένας αυτοτελής σύλλογος με βάση την καταγωγή π.χ. Σύλλογος Γραμμενοχωριτών, με αποτέλεσμα, ο νέος τύπος, η συνοικία Καλλιθέα, να λειτουργήσει αντιπροσωπευτικά προσδίδοντας μια νέα ταυτότητα στους ανθρώπους που κατοίκησαν σ' αυτή. Παρόλα αυτά, οι υπάρχουσες ομαδοποιήσεις των κατοίκων με άξονα την κοινή καταγωγή συνέβαλε στο να αναπτυχθούν οι διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ τους και ίσως εκεί να βρίσκεται και η απάντηση στο ερώτημα, γιατί η Καλλιθέα συγκροτεί πρώτη συνοικιακό σύλλογο. Επιπλέον, στην περιοχή φαίνεται να κατοικούν στο μεγαλύτερο ποσοστό εργάτες διαφόρων επαγγελμάτων (αναφέρθηκαν αρκετοί οδηγοί στο Κ.Τ.Ε.Λ.). Ο σύλλογος από την πρώτη στιγμή της ίδρυσής του θέτει ως βασικούς σκοπούς την κατασκευή εκκλησίας και σχολείου, εκφράζοντας ουσιαστικά το γενικότερο αίτημα των κατοίκων για τη δημιουργία μιας κοινότητας που συγκροτείται και αποκτά τα δικά της χαρακτηριστικά στον χώρο μέσα από την ύπαρξη βασικών κοινωνικών υποδομών. Ήδη το 1972 συζητιέται η μετατροπή του σχεδίου της εκκλησίας ως εξής:

«Ειδόντες τας διαστάσεις της υπό ενέγερσιν εκκλησίας και σκεπτόμενοι ότι ο αντικειμενικός σκοπός του Συλλόγου μας και ο διακαής πόθος των κατοίκων της συνοικίας μας είναι η ανέγερσις εκκλησίας αποφασίζωμεν όπως προτείνωμεν εις τον Σεβασμιότατον την μεγέθυνσιν της εκκλησίας και προς επίτευξιν τούτου συνδράμει και ο Σύλλογος κατά το δυνατόν» (Ε.Σ.Κ.Ι., Πρακτικό 9, 1972),

για να ακολουθήσει ένα διάστημα μιας δεκαετίας, έως ότου το 1982 ξεκινήσουν οι εργασίες αποπεράτωσης της εκκλησίας (Ε.Σ.Κ.Ι., Πρακτικό 7, 1982). Επί πλέον, οι ψυχαγωγικές εκδρομές που οργάνωσε ο σύλλογος συνέβαλαν στη συσπείρωση των μελών που συμμετείχαν αθρόα σε αυτές. Η επιτυχία τους επισημαίνεται στα πρακτικά με διακριτό τρόπο: «άπαντα τα μέλη του Συλλόγου με επικεφαλής το Διοικητικόν Συμβούλιον γλέντησαν καθ' όλην την διάρκειαν αγαπημένοι και αδελφωμένοι σαν μια καλή οικογένεια» (Ε.Σ.Κ.Ι., Πρακτικόν 6, 1972). Κατά τη διάρκεια των εκδρομών της Πρωτομαγιάς ο σύλλογος προσκαλεί και έχει μαζί του τους δικούς του οργανοπαίκτες που διαμένουν στη γειτονιά, τους καταξιωμένους οργανοπαίκτες που απαρτίζουν την περίφημη κομπανία του Ζαγορίου «Τα Τακούτσια». Οι οργανοπαίκτες ανταποκρίνονται άμεσα στα άτυπα γλέντια που γίνονται στα καφενεία της περιοχής, στις εκδρομές, και ενίοτε στο πανηγύρι που οργανώνει ο σύλλογος. Τέλος, η συνοικία ανασυγκροτείται γύρω από την τέλεση του εθίμου της Αποκριάς, που αρχικά οργανωνόταν άτυπα από διάφορες παρέες και άναβε σε διάφορα σταυροδρόμια της συνοικίας, ενώ αργότερα την οργάνωσή του ανέλαβε ο σύλλογος. Οι παραπάνω πολιτιστικές και ψυχαγωγικές δράσεις που οργανώνονται από τον

σύλλογο συσπειρώνουν τους κατοίκους διαμορφώνοντας μια κοινή πολιτιστική ταυτότητα. Το 1987 ο σύλλογος αντιμετωπίζει τα πρώτα προβλήματα στις γενικές συνελεύσεις καθώς δεν εξασφαλίζεται η απαρτία των μελών (Ε.Σ.Κ.Ι. Πρακτικό 6,1986), κάτι που δηλώνεται και μέσα από τις μειωμένες συνεδριάσεις του συλλόγου την περίοδο 1985 έως 1988, ενώ αργότερα, στο διάστημα 1988 έως 2014, ο σύλλογος υπολειπεται, καθώς οι συνελεύσεις γίνονται για τυπικά διαδικαστικά θέματα και είναι ελάχιστες, ενώ σε ορισμένα χρονικά διαστήματα παρατηρείται πλήρης αδράνεια του συλλόγου, αφού δεν καταγράφεται καμία συνέλευση του συλλόγου, (Ε.Σ.Κ.Ι. Πρακτικό περιόδου,1985 έως 2013). Οι πρακτικές του συλλόγου στις μέρες μας διαφοροποιούνται ως προς τα ποιοτικά τους χαρακτηριστικά που εντοπίζονται τόσο στη «φιλοσοφία» με την οποία οργανώνονται όσο και στον τρόπο με τον οποίο διεκπεραιώνονται,

«...εμείς θα τους τραπεζώσουμε, με τα γαλοτύρια, με τις φέτες, τα σουβλάκια, με αναψυκτικά με μπίρες, πήγαμε στην ... (σε αντίστοιχη χορευτική εκδήλωση που οργανώθηκε από άλλη συνοικία της πόλης), μας είχαν ένα σουβλάκι για δυο, τέσσερα νερά για δεκαεπτά άτομα, μην καλείς, βγάλε το δικό σου το χορευτικό, δεν συγκρίνεται τώρα πως κάνουμε εμείς» (Φ.Κ.).

Μέσα από τις αναφορές για τις εκδηλώσεις τον τρόπο οργάνωσης, τον βαθμό συμμετοχής, και τα χαρακτηριστικά της προσφοράς διακρίνουμε μια ιδεολογική διαφοροποίηση που χαρακτηρίζει τις πρακτικές που ακολουθούνται και διαμορφώνουν την ετερότητα του συλλόγου. Πιο συγκεκριμένα, σε διάφορες εκδηλώσεις που οργανώνει ο σύλλογος προσφέρονται δωρεάν στον κόσμο διάφορα φαγητά και ποτά, συνήθως πίτες, κοτόπουλα, κρασί, αναψυκτικά, κάτι που δεν συμβαίνει σε εκδηλώσεις άλλων συλλόγων που πουλούν τα προϊόντα και εμπλέκονται έτσι με διαδικασίες «εμπορευματοποίησης» των αγαθών που προσφέρουν. Τα μέλη του συλλόγου της Καλλιθέας προσφέρουν δωρεάν οτιδήποτε έχουν οι ίδιοι παρασκευάσει ή εξασφαλίσει μέσω χορηγιών. Το ίδιο συνηθίζεται και σε άλλες πιο μικρής εμβέλειας εκδηλώσεις. Η παραπάνω στάση του συλλόγου, που αποτρέπει οποιαδήποτε συμμετοχή του συλλόγου σε διαδικασίες εμπορευματοποίησης των εκδηλώσεων (πώληση ποτών, σουβλάκια, εισιτήριο εισόδου, διάφορα φαγώσιμα που προσφέρονται), αποκτά συμβολικό περιεχόμενο, καθώς προβάλλεται ως αποτέλεσμα του συλλογικού έργου της ομάδας που δεν επιτρέπει τη συμμετοχή σε μια εμπορευματική διαδικασία που αποφέρει κέρδος. Εδώ τα μέλη προσφέρουν μια μορφή κοινωνικού έργου, καθώς αναζητούν από πριν προσφορές, χορηγίες, υλικά και παρέχουν δωρεάν εργασία, γεγονός που τους δίνει τη δυνατότητα έως έναν βαθμό να μην αναζητούν άλλους τρόπους εξεύρεσης χρημάτων μέσα από διαδικασίες πώλησης για την υλοποίηση των στόχων του.

«Το πρωτοποριακό για μένα ήταν αυτό που λέγαμε πανηγύρι και γινόταν με ιδιωτική πρωτοβουλία, αυτό άλλαξε, ο σύλλογος καθιέρωσε τρεις μέρες πολιτιστικές εκδηλώσεις και είχε αγώνες ποδηλάτου, δρόμου, ποδοσφαίρου, με τη συμμετοχή των ερασιτεχνών του Π.Α.Σ. Γιάννενα, και έστηνε τις εκδηλώσεις σε δύο μέρη στο σαλίγκαρο και στους Αγίους, στον παιδικό σταθμό και στο

σχολείο, θέλαμε αλλού τα ροκ αλλού τα χορευτικά, μέχρι εκθέσεις κεντήματος, ότι υπήρχε πολιτιστικό ερχόταν στην Καλλιθέα, για τρία τέσσερα χρόνια, δεν γινόταν σε καμία άλλη γειτονιά των Ιωαννίνων. Το χορευτικό της Καλλιθέας, είχαμε παιδικό χορευτικό το χορευτικό μας πήγαινε να χορέψει παντού, με αποκορύφωμα ίσως ήταν ο μοναδικός σύλλογος όταν ερχόταν ο Λαλιώτης την εποχή της πολιτιστικής επανάστασης του ΠΑ.ΣΟ.Κ. οι εκδηλώσεις γινόταν στο Κάστρο και ερχόταν διάφορα συγκροτήματα και το μοναδικό χορευτικό της πόλης ήταν της Καλλιθέας την εποχή '84 ή '85, είχαμε πάρει μέρος στο καρναβάλι το είχε κάνει ο Φίλιος και είχαμε πάει με άρματα, αυτό το άρμα είχε γράψει ιστορία είχαμε κηδεία πυραύλων μας το ζητούσανε να το πάμε κι αλλού ...και μετά λόγω ότι είχε όριο ηλικίας τα άτομα πανδρευότανε φεύγαν πιαναν δουλειά, δεν είχε γραφεία να στεγαστεί στην ουσία αυτοδιαλύθηκε έπεσε σε αδράνεια ...όπως σε όλους τους συλλόγους είναι λίγοι αυτοί που ασχολούνται πραγματικά», (Σ.Β.).

Το 2014 εγγράφονται 45 μέλη στον σύλλογο, οι οποίοι αναλαμβάνουν σημαντικές δράσεις επαναλειτουργώντας τον σύλλογο με συγκεκριμένες ιδεολογικές θέσεις.

«Η φιλοσοφία, ξαναξεκίνησε αυτό που γινόταν παλιά,, μπορεί να ήμασταν ποιοτικά όχι στο μεγάλο το μπαμ, είδαν κάτι, βγήκε ο κόσμος, και αμέσως πήρε μορφή και δέσιμο το τμήμα. Από το '14 και μετά τροποποιήσαμε το καταστατικό, σε μερικά σημεία το αλλάξαμε, εν τω μεταξύ πλησίαζαν και οι Δώδεκα Απόστολοι και αποφασίσαμε για διήμερες εκδηλώσεις πολιτιστικές, ξεκινήσαμε φοβισμένα, πρώτη απόφαση ήταν να δημιουργηθεί χορευτικό, στην ουσία ενεργοποιούσες είκοσι άτομα για να συμμετέχουν στις δουλειές, αυτός που θα σε προωθήσει είναι και το χορευτικό να σε μάθουν ότι λειτουργείς, μαζευτήκαμε όσοι χορεύαμε στο Σύλλογο Νέων μέσα σε ένα μήνα το καταφέραμε, εδώ δεν υπάρχει δημόσιος χώρος, πρώτα στο Σύλλογο Νέων κάναμε πρόβα μέσα στο ζυλουργείο φέραμε τους μουσικούς τέτοια ώρα βράδυ. Επειδή ο σύλλογος έβαλε τα χρήματα να γίνει η σκάλα που συνέδεε την εκκλησία με το δρόμο στην πάνω πλευρά, ο Σεραφείμ έδωσε άδεια να χτιστεί το κάτω μέρος της σκάλας και να γίνει γραφείο για το σύλλογο. Είχαμε θέμα που να γίνουν οι εκδηλώσεις, είπαμε στο χώρο της εκκλησίας μας το αρνήθηκε η εκκλησία, υπήρχε η φιλοσοφία επειδή ξεκινούσαμε απ' την αρχή και είπαμε ο απλός κόσμος να δει ότι κάτι γίνεται, έτσι αφού δεν πήραμε άδεια πήγαμε στην Πλατεία Χατζή, φέραμε το χορευτικό της Λούτσας εμείς παρουσιάσαμε ποδοσφαιρικό τουρνουά παλαιίμαχοι και νέοι Καλλιθέας, που έγινε προς τιμή του Χαράλαμπου Κατσάνου, και τη δεύτερη μέρα είχαμε λαϊκή βραδιά και παρουσιάστηκαν οι τραγουδιστές της γειτονιάς, πήγαμε στο Κανάλι εκδρομή μετά με συνοδούς και άρχισες να αισθάνεσαι ότι κάτι γίνεται, συνεχίσαμε με εκδρομές, στις εκδρομές έχουμε μεγάλη συμμετοχή, πήγαμε στην “Κιβωτό του κόσμου” και γεμίσαμε όλο το λεωφορείο τις μπακαζιέρες με διάφορα είδη ανάγκης, η αντίληψη που υπάρχει είναι ότι ο σύλλογος Καλλιθέα είναι ο πιο δυνατός σύλλογος στην Ελλάδα, εμείς φτάσαμε, να στις φωτιές πήγαμε με πίτες

κοτόπουλα και οι άλλοι σύλλογοι πουλούσαν σουβλάκια, ...ήταν ο Λάκμος, οι Αμπελόκηποι η ποδοσφαιρική ομάδα και εμείς ...έκανε δυο χρόνια πριν από μας ο Λάκμων τη φωτιά, εμείς κάναμε αίτηση στην εφορία στο Δήμο και στο Πνευματικό Κέντρο, είχαμε πει όλα να είναι προσφορά δωρεάν στον κόσμο και είπαμε να συνεργαστούμε, δεν θέλαμε να χαλάσουμε τις σχέσεις. Ο Λάκμων έθεσε τον όρο ή μόνος ή τίποτα....., σαν συνοικιακός σύλλογος μέχρι τα Καρδαμίτσα είμαστε εμείς, όλα τα χρόνια, αυτός είναι χορευτικός όμιλος, το πνεύμα μας είναι να συνεργαζόμαστε, αυτό το είδε και ο δήμαρχος ότι η πλατεία μαζεύει κόσμο. Αυτοί έβγαζαν πολλά λεφτά με οι δύο ομάδες ήταν χωρισμένες οι ερασιτέχνες τα παιδικά και ο Λάκμων κατηγορούσε πως η Καλλιθέα με τους Αμπελόκηπους δεν παραχωρούν το χώρο. Η άδεια είπε ο Δήμος θα δίνεται σε σύλλογο των Ιωαννίνων και όχι σε σύλλογο με αναφορά εκτός Ιωαννίνων, είχαμε χορηγίες κοτόπουλα, εμείς μπήκαμε χωρίς οικονομικό όφελος, εσείς πουλήστε ότι θέλετε το κάναμε εντελώς διαφορετικά από την μια πλευρά δίναμε εμείς και από την άλλη αυτοί πουλούσαν σουβλάκια, για μια χρονιά έγινε αυτό την επόμενη φορά εξαφανίστηκαν. Την τζαμάλα και μετά το '16 – '17 με κλόουν, δρώμενα, τσουβαλοδρομίες, γαϊτανάκι και το βράδυ βάλαμε φασολάδα, δεν υπάρχει σύλλογος στα Γιάννενα να κάνει τόσες προσφορές, όλοι φέρνουν πίτες, γλυκά, δηλαδή είναι η φιλοσοφία να μην είναι εμπορικοί σύλλογοι. Απόκριες και το καλοκαίρι με εκδηλώσεις το απαιτεί η ιστορία του συλλόγου, μας παίρνουν καλλιτέχνες από όλα τα μέρη, την εκδρομή την ξεκινήσαμε για τη γειτονιά με μονοήμερη, μετά είπαμε ας πάμε και μια διήμερη, οι ίδιες υπηρεσίες προσφέρονται αλλά φτηνότερες για να μπορούν όλοι, την πρώτη διήμερη Αργυρόκαστρο Αυλώνα ήμασταν 56 άτομα και αφήσαμε 20 ακόμα έξω, σε όλες τις εκδρομές, πήγαμε στην Οχρίδα 2 λεωφορεία, εμείς δεν βγάζουμε κέρδος από τις εκδρομές, δαλματικές ακτές γινόμαστε μια παρέα, φτιάχνουμε πίτες, αυτοί που μας ακολουθούν λένε κι άλλο κέρασμα, δεν έχουμε αναβάλει ποτέ εκδήλωση, βγαίνει ο αεροσυνοδός... στα καπιταλ κοντρόλ όλοι οι σύλλογοι είχαν ακυρώσει εμείς όχι, φέτος με τις βροχές τις πολλές, εμείς είπαμε πάμε κι ό,τι γίνει, μέχρι δέκα και δέκα και είκοσι σταμάτησε η βροχή ... Εμείς πάμε πολιτιστικά παραδοσιακά να κάνουμε κάτι, εμείς συνεργαζόμαστε, δέκα μέρες πριν τη φωτιά, η φιλοσοφία οι άλλοι λένε "εγώ θέλω να εισπράξω, θέλω να πουλάω σουβλάκια", εμείς δια δύο για να βγουν τα έξοδα, δεν επιβαρύνουμε το σύλλογο, εμείς τα φαγητά που θα κάνουμε τα κάνουμε σαν άτομα,να απαντηθεί το ερώτημα τι είναι λαϊκός πολιτισμός, είναι να μεταφέρεις τον τάδε τραγουδιστή ή να παράγεις; Εμείς έχουμε τμήματα λάτιν, παραδοσιακών χορών ενηλίκων και το παιδικό τμήμα που είναι δωρεάναυτό τι σημαίνει ...έχουμε την αίθουσα του σχολείουκόβουμε την πίτα με 200 άτομα μπουφέ, έχουμε για τον κόσμο ορχήστρα όλα δωρεάν», (Κ.Κ.).

Ο σύλλογος διεκδικεί τη θέση του στα πολιτιστικά δρώμενα αναζητώντας τρόπους και μέσα υλοποίησης των εκδηλώσεων. Οι διεκδικήσεις και οι συγκρούσεις με την υπεύθυνη οργανωτική αρχή του δήμου, που στηρίζει την αναβίωση του εθίμου της αποκριάς μέσω της προσφοράς στους συλλόγους ξύλων και κρασιού, γίνεται στο

πλαίσιο της δίκαιης αντιμετώπισης και βοήθειας που λαμβάνει σε σχέση με τους άλλους συλλόγους της πόλης. Οι διεκδικήσεις που γίνονται φαίνεται να έχουν αποτέλεσμα,

«υπάρχει η ελίτ στους συλλόγους, πάμε στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου για να οργανώσουμε τις εκδηλώσεις του καλοκαιριού που κάνουμε εδώ στη συνοικία και ζητήσαμε να μας φέρουν μια θεατρική παράσταση, μέχρι 15 Ιουνίου πηγαίναμε στο Πνευματικό Κέντρο για να φτιάξουμε την αφίσα να μας πούνε ποιον θα μας φέρουν να τον γράψουμε στην αφίσα, ...περάστε σε τρεις μέρες μας είπαν και έφτασε 27 Ιουνίου και λέμε μας κοροϊδεύετε πρέπει να κάνουμε κάτι ...δεν μας έλεγαν ότι δεν μας δίνουν, βρίσκω τον υπεύθυνο της λαϊκής ορχήστρας και του λέω “ έχουμε κάνει μια αίτηση να έρθετε στην Καλλιθέα”, “ εγώ πρώτη φορά το ακούω μου λέει δεν μπορώ να έρθω γιατί έχω κλείσει σε γάμο αλλά εγώ δεν ξέρω ότι κάνατε αίτηση”, ευτυχώς ο ίδιος μεσολάβησε την παραμονή για να έρθει μια άλλη ορχήστρα να παίζει, αλλά πήγαμε δέκα άτομα στο Πνευματικό Κέντρο, κατάλαβα ότι αν δεν φωνάξεις, δεν διεκδικήσεις, δεν κάνεις τίποτα δεν σ’ ακούει κανείς.... την επόμενη χρονιά κάναμε την αίτηση για το κρασί, μας είχαν 50 κιλά κρασί και χωρίς κόκκινο, πάνε οι άλλοι οι σύλλογοι φόρτωναν, φόρτωναν, οι άλλοι έπαιρναν 200 κιλά και εμείς για μια πλατεία με τόσο κόσμοε λέω “ας πάω να δω τι γίνεται [...] ο χάρτης σας έχει ότι μαζεύετε λίγο κόσμο γι’ αυτό σας δίνουμε τόσο”, τελικά πήραμε 90 κιλά, φέτος μας έδωσαν 200.... ... πρέπει να έχεις την ελευθερία, εμείς έχουμε θέσεις αντίθετες με το Δήμο και σήμερα γίνεται το ίδιο ..παράδειγμα πριν από το εκκλησάκι αποφασίσαμε σαν σύλλογος να το κάνουμε αθλητικό κέντρο, όπως είναι το πάρκο δίπλα στον Παπαδόπουλο, ήρθε η επιτροπή από το Δήμο και το είδανε “α ωραίο φιλέτο, πώς μας ξέφυγε εμάς”, ...πάμε με είκοσι αιτήματα κάθε φορά και τι μας λέει “αν δεν υπάρχει κέρδος, αν δεν γεννάει, δεν χρηματοδοτείται” δεν μπορεί να το προσφέρει στη γειτονιά, αυτή είναι αντίθετη με την ιδεολογία του συλλόγου, ο σύλλογος πρέπει και να διεκδικεί ...τους τα λέμε έχουμε πολλά αιτήματα, ...τόρα με τις πυρκαγιές το τελευταίο σπίτι θα καεί αν πάρει πυρκαγιά δεν φτάνει επάνω όχημα και ήρθε η τωρινή η εξουσία και λέει “έχει μακριά λάστιχα η πυροσβεστική”, δεν έχει ξαναγίνει αυτό να δώσει σε ιδιώτη πεζόδρομο αυτό έγινε επί δημαρχίας Γκόντα, τον έδωσε σε ιδιώτη, για να μεγαλώσει το οικόπεδοέχουμε σχέσεις με το δήμαρχο αλλά έχουμε τις ανάγκες μας, πρέπει να αγωνιζόμαστε, την κάνεις πολιτική πράξη μέχρι όσο πάει... Είχε ζητήσει ο Δήμος να κάνουμε προτάσεις για την πόλη ιδιώτες και φορείς, εμείς δεν έχουμε δημοτικό χώρο και κάναμε μια πρόταση και μια μελέτη, η οποία εγκρίθηκε να γίνει παρκάκι στη θέση που ήταν παλιά ο Σαλίγκαρος στην άκρη .. », (Κ.Κ.)

Ένα μέρος των δράσεων που αναλαμβάνει ο σύλλογος έχουν ως σκοπό τη συσπείρωση των μελών που πρωτοστατούν στις εκδηλώσεις που οργανώνονται. Βέβαια από τις αναφορές των πληροφορητών διακρίνουμε την έμφαση που δίνουν και την περηφάνια που νιώθουν, όταν μιλούν για την αθρόα συμμετοχή του κόσμου

που αριθμητικά θεωρείται πως υπερτερεί έναντι άλλων συλλόγων της πόλης. Πιο συγκεκριμένα, οι αναφορές που έγιναν σχετικά με τη συμμετοχή του κόσμου μιλούν για 150 άτομα και πλέον στις εκλογές του συλλόγου, για τη συμπλήρωση δύο λεωφορείων στις καθιερωμένες μονοήμερες ή και διήμερες εκδρομές, για 200 άτομα στην κοπή της πρωτοχρονιάτικης πίτας, για πολύ περισσότερες συμμετοχές θεατών στις ευρύτερες εκδηλώσεις και για 15 άτομα που διεκπεραιώνουν τις περισσότερες δραστηριότητες,

« ...έχουμε 15 μουτζαχεντίν αλλά είναι μουτζαχεντίν, δεν μπορείς να τα κάνεις όλα, άμα δεν δώσεις δουλειά στον έναν και στον άλλο, εμείς όταν κάνουμε τις εκδηλώσεις μας πάντα θα περισσέψουν μερικά σουβλάκια, άλλοι σύλλογοι τα χρησιμοποιούν την επόμενη χρονιά, μόλις ξεκουραζόμαστε, όποιος θέλει από τη γειτονιά, τα χορευτικά, τον ψήστη μας και τα ψήνουμε και τα τρώμε δεν μένουμε στο τυπικό προσπαθούμε να έχουμε σχέσεις να τις διατηρούμε ...μύδια αχνιστά και γαριδομακαρονάδα, έχεις δει κόσμο να τρώει στο πεζοδρόμιο; Ε, εμείς το κάναμε, μαζευτήκαμε στο σύλλογο για να μοιράσουμε τις δουλειές για τις εκδηλώσεις και τρώγαμε στο πεζοδρόμιοπερνούσε και χάζευε ο κόσμος ...πως να γίνει; θέλαμε να ευχαριστήσουμε και τον κόσμο που μας βοηθάει, έρχονται και στήνουν τη μπαράγκα δωρεάν, ο ηλεκτρολόγος δωρεάν τους καλούμε από ευχαρίστηση, το θέλουν κι αυτοί έρχονται...», (Κ.Κ.).

Η προσδοκώμενη συμμετοχή και προσφορά του κόσμου στον σύλλογο είναι ένα αμφιλεγόμενο δεδομένο που κρίνεται ποικιλοτρόπως. Τα λόγια των πληροφορητών φανερώνουν μια κρίση που γίνεται και που βλέπει το ποτήρι μια φορά μισοάδειο και μια φορά μισογεμάτο,

«...οι γείτονες μας θεωρούν ότι είμαστε πελάτες πρέπει να το αγοράσεις ...μια φορά ψωνίζουμε από το έναν μια από τον άλλον, και σε έναν που ήταν και ιδρυτικό μέλος πήγαμε να στείλουμε ένα φαξ και μας το χρέωσε ...υπάρχει και άνθρωπος που μας ρωτάει τι ανάγκες έχει ο σύλλογος και μας δίνει, υπάρχει και τέτοιος κόσμος ...», (Κ.Κ.).

Το κοινωνικό έργο του συλλόγου περιλαμβάνει διάφορες και πολύμορφες δράσεις που σχετίζονται κυρίως με τα προβλήματα της συνοικίας. Ουσιαστικά ο σύλλογος λειτουργεί σα να αποτελεί μια ακόμη κοινωνική δομή του Δήμου, εντοπίζοντας σε ένα πρώτο επίπεδο τα προβλήματα της συνοικίας, για τα οποία άλλοτε ενεργεί με τα μέσα που διαθέτει για την άμεση επίλυσή τους και άλλοτε απευθύνεται στις δομές της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η βοήθεια σε άπορα άτομα της συνοικίας, ιδιαίτερα τις ημέρες των Χριστουγέννων, αποτελεί μια πάγια πρακτική του συλλόγου «μετά γενομένην συζήτησιν απεφασίσθη όπως ο Σύλλογος βοηθήσει με τρόφιμα, αξίας εκατόν πενήντα (150) δραχμών δι εκάστην οικογένειαν έξη απόρους οικογενείας του Συνοικισμού», (Ε.Σ.Κ.Ι. Πρακτικό 10,1972), που συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας, «...σε ευπαθείς ανθρώπους κάθε Χριστούγεννα μοιράζουμε τρόφιμα, το περίσσειμα δεν είναι να πάει στην τράπεζα» (Κ.Κ.). Ο σύλλογος προσπαθώντας να ανταποκριθεί στις νέες συνθήκες και ανάγκες των μελών αναλαμβάνει δράσεις που δεν σχετίζονται

με την παράδοση και προσβλέπουν μέσα από την ψυχαγωγία στη συσπείρωση των κατοίκων,

«Μια φορά κάναμε χορηγία έναν υπολογιστή, πήγαμε στο σχολείο και ρωτήσαμε τι ανάγκη έχουν, έχουμε τμήματα χορού, γυμναστικής, λάτιν, ζούμπα, γιόγκα, εμείς το κάναμε για τον κόσμο να βγει εύκολα να περάσει όμορφα, ασχολούμαστε με τη γειτονιά με οικόπεδα που δεν καθαρίζονται, να για παράδειγμα υπήρχε ένα καμένο κτίριο πίσω από εκκλησιάκι όπου μαζεύονταν ναρκομανείς εμείς ζητήσαμε ήρθαν και το περίφραζαν, με τον κόσμο που έχει ανάγκη, για να κάνεις κάτι δε γίνεται τίποτα χωρίς υπογραφές, κάνουμε εκδήλωση για τη γιορτή της γυναίκας μαζεύονται 35 γυναίκες, φέτος λέμε να στραφούμε προς το θέατρο και προς τη χορωδία.... τίποτα δεν πάει, τίποτα δε χάθηκε ...», (Κ.Κ.).

Μορφωτικός Σύλλογος Νέων Καλλιθέας

Ο σύλλογος ιδρύθηκε το 1981 από μια παρέα νέων της συνοικίας με αφορμή την άρνηση ένταξής τους από τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου στον παλαιότερο σύλλογο της Καλλιθέας. Τα βαθύτερα αίτια της ίδρυσής του ήταν η αντίδραση στην πολιτική ταυτότητα των μελών του Δ.Σ. που χαρακτηρίζονταν ως «χουντικοί» και η αδράνεια στην οποία περιήλθε ο σύλλογος, *«...γιατί ιδρύεται ένας σύλλογος; για να ικανοποιεί τις ανάγκες των μελών, αυτό είναι σύλλογος, δεν είναι κομματικό αυτοί οι παλιοί υπηρετούσαν τη χούντα», (Κ.Κ.).*

Ο εμπνευστής της ίδρυσης του συλλόγου ανέφερε χαρακτηριστικά:

«Η σειρά είναι η εξής: ήμουν πρωτεργάτης σ' αυτό, είχαμε ομάδα ποδοσφαιρική και είπαμε κάποια στιγμή να φτιάξουμε ένα σύλλογο, να κάνουμε κάτι άλλο, εγώ ήμουν φοιτητής, εγώ τους είπα να πάνε να γραφτούν στο σύλλογο, πήγε μια ομάδα 10 ατόμων, να φανταστείς οι συγγενείς τους ήταν στο σύλλογο, αυτή είναι και η αντίφαση, και τους αρνήθηκαν, ο λόγος που δεν δέχτηκαν οι μεγάλοι ήταν που οι νέοι θα έχουν κάποιες ιδέες πιο καλές από αυτούς, μετά συνεννοηθήκαμε στην ιδέα πως πρέπει να κάνουμε κάτι δικό μας, τέλος πάντων μαζευτήκαμε στο σύλλογο Καλλιθέας, προβληματισμένοι, έπειτα την περίοδο εκείνη ανέβαινε το ΠΑ.ΣΟ.Κ. υπήρχε ένα αντιδεξιό κλίμα, ο σύλλογος πάντως στήθηκε από την αδράνεια, τον προβληματισμό και την αντίδραση των παλιών, κράτησε 4 -5 χρόνια, είχε όριο ηλικίας, γι' αυτό και δεν συνεχίστηκε, αν μας δεχόταν θα μπαίναμε στον παλιό, αυτοί που ήταν στο σύλλογο νέων το 70% είμαστε σήμερα στο σύλλογο Καλλιθέας...», (Σ.Β.).

Η αντιπαλότητα που εδράζεται κυρίως στην κομματική ταυτότητα του πρωτεργάτη της ίδρυσης του συλλόγου και των παλαιότερων μελών του Δ.Σ. του συλλόγου Καλλιθέας γίνεται διακριτή μέσα από την παρακάτω αφήγηση:

«...είχα πολιτευτεί όταν έγινε ο θεσμός των συνοικιακών συμβουλίων, εδώ ήταν το... συνοικιακό συμβούλιο από τα Σαράντα σκαλιά μέχρι το νοσοκομείο πάνω και τους Αμπελόκηπους, ο Σύλλογος Νέων μπορεί να κουβαλούσε το όνομα της Καλλιθέας, την πρώτη μέρα συγκεντρωθήκαν 200 άτομα, εκείνη τη μέρα είχαμε γράψει 150 άτομα και φάνηκε αμέσως πως υπήρχε μια τάση και φάνηκε πως ο παλιός ήταν της δεξιάς και ο νέος της αριστεράς, είχε μια ταυτότητα, είχαμε την όρεξη και την ανάγκη, όλοι ήταν 18 μέχρι 22 ετών, ήταν πολιτικοποιημένα άτομα...», (Σ.Β.).

Είναι χαρακτηριστικό δε πως ο όρος “Νεολαίας” συναντάται για πρώτη φορά σε πολιτικό σύλλογο το 1936, όταν ιδρύεται “Λαϊκή Νεολαία Περιφερείας Μετσόβου Μέτσοβον”, του οποίου σκοπός είναι η «η επιδίωξη προς επικράτησιν των αρχών του λαϊκού κόμματος της Ελλάδος α) διαλέξεων, συζητήσεων, συγκεντρώσεων κλπ ». Η υιοθέτηση του όρου από έναν πολιτιστικό σύλλογο παραπέμπει συμβολικά και στην κομματική ταυτότητά του, γεγονός που επαληθεύεται στην παραπάνω περίπτωση. Θα πρέπει εδώ να επισημάνουμε πως ο όρος “Νέων” στην επωνυμία των συγκεκριμένων συλλόγων δηλώνει κάτι νέο χωρίς ωστόσο, να έχει την έννοια μιας διάδοχης ή κληρονομικής κατάστασης. Ο όρος σαφώς χρησιμοποιείται σε αντιδιαστολή με την έννοια του «παλαιού» και χρησιμοποιείται συμβολικά εκφράζοντας την οριστική ρήξη με τον προϋπάρχοντα σύλλογο. Η έντονη συσπείρωση των μελών του Συλλόγου Νέων και η μεταβολή του πολιτικού τοπίου τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης οδήγησε σε αδράνεια τον «παλαιό» σύλλογο,

«...ο άλλος σύλλογος ήταν σε μεγάλη αδράνεια, εκλογές δεν ξέραμε αν γινόταν, λείπουν φύλλα του καταστατικού, να φανταστείς τι βρήκα στα πρακτικά τους, όταν εμείς οργανώσαμε εκδρομή στη Κορωνησία, αυτοί έγραφαν στα πρακτικά ότι θα κάνουμε εκδρομή και στο άλλο φύλλο έγραφαν ότι με επιτυχία έγινε η εκδρομή, αυτοί ούτε καν συμμετείχαν, το μόνο που κάναν ήταν ότι υπήρχαν γραφεία όπου μπορούσαν να συνεδριάζουν, κρατούσαν τη βασιλόπιτα και για λίγα χρόνια τη τζαμάλα», (Κ.Κ.).

Το 1982 παρατηρείται η πρώτη επίσημη συνεργασία των δύο συλλόγων, όταν αποφασίζει ο Ε.Σ.Κ.Ι. να «α) Συζητηθή το θέμα εκδρομών του Συλλόγου δια την πρωτομαγιά στην Κορωνησία Άρτης, μαζί με τον Μορφωτικό Σύλλογο Νέων Καλλιθέας να γίνει μαζί και να γίνουν και διάφορες εκδηλώσεις στην εκδρομή, όπως λαχειοφόρος αγορά και διάφοροι χοροί από το Μορφωτικό Χορευτικό σύλλογο των Νέων», (Ε.Σ.Κ.Ι., Πρακτικό 3, 1982). Σταδιακά αδρανοποιείται ο Σύλλογος Νέων και τα μέλη του συσπειρώνονται στον Σύλλογο Καλλιθέας,

«Αφού πέφτει ο Σύλλογος Νέων σε αδράνεια, ο άλλος είναι κι αυτός αδρανοποιημένος, ταυτόχρονα είχαν εκπληρώσει και το σκοπό της ίδρυσης της εκκλησίας, και με αφορμή να συζητήσουμε για τη γειτονιά μας σε μια εκπομπή για τα παλιά Γιάννενα, ήρθε ένα μέλος με ένα χαρτί και έγραφε ότι μας παραδίδει το σύλλογο, και πήγαμε και γραφτήκαμε στο σύλλογο αυτόν που έχουμε τώρα...», (Σ.Β.).

“Εκπαιδευτικός” – “Φιλεκπαιδευτικός” - “Μορφωτικός” – “Επιμορφωτικός”,

Η “Φιλεκπαιδευτική Αδελφότης «Άγιος Νικόλαος»” (ετ. ιδρ. 1915, έδρα Κράψη) αποτελεί τον πρώτο σύλλογο που φέρει στην επωνυμία του τον προσδιορισμό “Φιλεκπαιδευτικός”. Οι προσδιορισμοί “Εκπαιδευτικός”, “Φιλεκπαιδευτικός” υιοθετούνται από 18 συλλόγους, γεγονός που σημαίνει πως η χρήση τους δεν είναι καθολική και ουσιαστικά η χρήση τους εγκαταλείπεται το 1976, παρότι το 2000 επανα-ιδρύεται ο “Φιλεκπαιδευτικός Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Δελβινακίου Ηρακλής Βασιιάδης”¹²⁷. Η υιοθέτηση των όρων θα πρέπει να συσχετιστεί με τη δημιουργία του πρώτου Ηπειρωτικού συλλόγου στην Κωνσταντινούπολη που λειτουργούσε ως εκπαιδευτικός θεσμός. Στην πορεία του ανέπτυξε σημαντική δράση, καθώς πρωτοστάτησε στη μόρφωση δασκάλων, στην ίδρυση σχολείων και στην οικονομική ενίσχυση αντίστοιχων δομών στην Ήπειρο. Η Κακάμπουρα (1999:32) επισημαίνει τον σημαντικό ρόλο του συλλόγου στην εκπαίδευση την τελευταία περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, «το 1872 ιδρύθηκε στην Κωνσταντινούπολη, ύστερα από προσπάθειες οκτώ χρόνων του Ηρακλή Βασιιάδη και μελών της ηπειρωτικής παροικίας, ο εν Κωνσταντινουπόλει Ηπειρωτικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος. Σκοπός του συλλόγου ήταν η διάδοση της δημοτικής εκπαίδευσης στην Ήπειρο με τη σύσταση διδασκαλείων για τη μόρφωση των δασκάλων, την ίδρυση δημοτικών σχολείων και νηπιαγωγείων, τη συντήρηση των ήδη υπαρχόντων, την έκδοση διδακτικών και άλλων βιβλίων και τη διανομή τους στους άπορους μαθητές. Ο Χ. Ζωγράφος και ο Κ. Ζάππας πρόσφεραν από 1.000 και 500 λίρες, με τις οποίες δημιουργήθηκε οικοδόμημα (ολοκληρώθηκε το 1881) για τη συστέγαση του Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου και του Ηπειρωτικού. Η προσφορά του Ηπειρωτικού Συλλόγου στην εκπαίδευση της Ηπείρου ήταν σημαντικότερη, ιδίως στη συγκρότηση των Ζωγραφείων Διδασκαλείων (ήταν μαζί με τα Ζαρίφεια της Φιλιππούπολης τα αρχαιότερα εκπαιδευτήρια συστηματικής μόρφωσης δασκάλων και διδασκαλισσών στον τουρκοκρατούμενο και ελεύθερο ελληνικό χώρο)». Ο όρος «Φιλεκπαιδευτικός» συνέδεε συμβολικά τον ιστορικό Ηπειρωτικό σύλλογο της Κωνσταντινούπολης, και τους Ηπειρώτες που πρωτοστάτησαν στην ίδρυσή του σημαντικότερου συλλόγου της Κωνσταντινούπολης, με τον τόπο καταγωγής τους και το έργο των συλλόγων που υιοθέτησαν τον προσδιορισμό μετέπειτα. Ωστόσο, η οργάνωση της δημόσιας εκπαίδευσης από το ελεύθερο ελληνικό κράτος περιόρισε εκ των πραγμάτων την αιτία σύστασης «Φιλεκπαιδευτικών» συλλόγων και του ρόλου τους στην εκπαιδευτική διαδικασία. Αρκετοί σύλλογοι που είχαν υιοθετήσει τον προσδιορισμό, τα μεταπολεμικά χρόνια τροποποίησαν την ονομασία τους αφαιρώντας τον όρο «εκπαιδευτικός» (π.χ. “Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Δολιανών «Ο Γεννάδιος»” ετ. ιδρ. 1958, “Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Γυμνασίου Δολιανών «Ο Γεννάδιος»”, τρ.1983, “Πολιτιστικός και Περιβαλλοντικός Σύλλογος Δολιανών «Ο Γεννάδιος»”, τρ. 1995).

Ο συναφής όρος “Μορφωτικός” “Επιμορφωτικός” υιοθετείται σε μεγαλύτερη έκταση (103 σύλλογοι φέρουν τον προσδιορισμό) και φαίνεται να

¹²⁷ Πρόκειται για τον ομώνυμο σύλλογο που αδρανοποιήθηκε κατά περιόδους και είχε τις επωνυμίες “Σύλλογος Δελβινακιωτών «Ο Ηρακλής Βασιιάδης»” (ετ. ιδρ. 1932), “ Ένωσις Φιλοπρόδοος και Επιμορφωτική των απανταχού Πωγωνισίων ο Ιατροφιλόσοφος «Ηρακλής Βασιιάδης»” (ετ. ιδρ. 1960), “Φιλεκπαιδευτικός Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Δελβινακίου Ηρακλής Βασιιάδης” (ετ. ιδρ. 2000).

εκφράζει μια γενικότερη αντίληψη που ο Αυδίκος (1993) την εντάσσει στην προσπάθεια της επιχειρούμενης προσπάθειας του «ηπειρωτισμού» την περίοδο του Μεσοπολέμου, της διαμόρφωσης μιας κοινής ηπειρωτικής συνείδησης μέσω της ανάπτυξης του μορφωτικού επιπέδου των Ηπειρωτών. Όπως επισημαίνει ο ίδιος (ό.π., 1993: 90-91), βασικός στόχος των αδελφοτήτων είναι η εκπαιδευτική και οικονομική ανάπτυξη του χωριού, «παρατηρείται βέβαια διαφοροποίηση στην ιεράρχηση των αναγκών, όπως προβάλλονται από τις διάφορες κοινότητες. Όλες όμως ασχολούνται με την επισκευή ή κατασκευή σχολείων και εκκλησιών. Οι δύο αυτές ανάγκες κατέχουν την πρώτη θέση, “πρώτιστον και κύριον μέλημα της Αδελφότητας ταύτης, προτιμώμενον παντός άλλου είναι η ανέγερσις του σχολείου της κοινότητος”. Το πάθος εξάλλου των Ηπειρωτών για την εκπαίδευση είναι γνωστό». Παρότι η παραπάνω επισήμανση αναφέρεται για την περίοδο του Μεσοπολέμου παρατηρούμε πως το ενδιαφέρον για μόρφωση αποτελεί προτεραιότητα για πολλούς συλλόγους τα μεταπολεμικά χρόνια, είτε ενσωματώνουν στις επωνυμίες τους συναφείς προσδιορισμούς είτε όχι. Είναι χαρακτηριστικό πως στο ίδιο πνεύμα κινούνται οι μελετώμενοι σύλλογοι ενσωματώνοντας ο καθένας στα άρθρα του καταστατικού του ως βασικό σκοπό την εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα στο «Καταστατικόν του εν Καλαρρύταις – Ηλείου εδρεύοντος Πατριωτικού Συνδέσμου Καλαρρυτών η “Πίνδος” (ετ. ιδρ. 1917), αναγράφονται σε τρία από τα επτά άρθρα του οι εκπαιδευτικοί του προσανατολισμοί ως εξής:

«Σκοπός του Συνδέσμου:

Άρθρον 2. Η βελτίωσις και κανονική λειτουργία των εν τη Πατρίδι εκπαιδευτηρίων μας, η Ελληνοπρεπής μόρφωσις των εν αυτοίς φοιτώντων και η επί το πρακτικώτερον και αναλόγως των σημερινών κοινωνικών αναγκών ανάπτυξις αυτών.

Άρθρον 3. Η προς τούτο (άρθρο 2) παροχή πάσης δυνατής ηθικής και υλικής υποστηρίξεως.

Άρθρον 4. Η ίδρυσις εν ιδιαιτέρω παραρτήματι αναγνωστηρίου μετά βιβλιοθήκης προσιτής τοις πάσιν, ως και ιδιαιτέρου τμήματος υφαντικής και ραπτικής». Στην περίπτωση του Συνδέσμου η μόρφωση αποτελεί το μέσο ενσωμάτωσης των Καλαρρυτών στο ελληνικό έθνος και προς αυτό το σκοπό στέκεται αρωγός με την παροχή υλικής και ηθικής βοήθειας. Ο Σύνδεσμος, ωστόσο από το 1984, προχωρά στην έκδοση της τοπικής εφημερίδας “Καλαρρυτιώτικα Νέα” και προσπαθεί να συλλέξει και να καταγράψει προφορικές μαρτυρίες, διάφορες αφηγήσεις, τοπικές παραδόσεις, ήθη και έθιμα, σε μια προσπάθεια καταγραφής και γνωστοποίησης της τοπικής ιστορίας.

Στην περίπτωση των Σαρακατσάνων η γνώση της ιστορίας και των εθίμων προτάσσεται ως ένας από τους βασικούς στόχους της Αδελφότητας. Σε σχετικό άρθρο (Α.Σ.Η. Καταστατικό 1971, Σκοποί, άρθρο 2^ο) που αναγράφονται οι σκοποί της Αδελφότητας αναφέρεται:

«Σκοπός της Αδελφότητας είναι β) η συγκέντρωσις και διαφύλαξις παντός στοιχείου αναφερομένου εις την καταγωγήν, την ζωήν, τα ήθη και έθιμα των Σαρακατσαναίων, γ) η ανασκευή των μέχρι τούδε διατυπωθεισών ανακριβειών περί των Σαρακατσαναίων και η ορθή ιστορική τοποθέτησις τούτων». Σε τροποποίηση του καταστατικού (τρ. 1991), συμπληρώνεται ανάμεσα σε άλλους επιμέρους σκοπούς, η μόρφωσις ως μια διαδικασία ανάπτυξης των Σαρακατσάνων, «...4) η ηθική, κοινωνική, μορφωτική, επαγγελματική, και επιστημονική ανάπτυξη των Σαρακατσαναίων».

“Φιλοδασικός” – “Φυσιολατρικός” – “Περιβαλλοντικός”

Την περίοδο του μεσοπολέμου ιδρύονται σύλλογοι (οι περισσότεροι εκ των οποίων χρησιμοποιούν τον προσδιορισμό «Ένωσις»), συμπεριλαμβάνοντας στους βασικούς σκοπούς σύστασής τους την «αναδάσωση», και την «προαγωγή» του κοινοτικού περιβάλλοντος.¹²⁸ Οι σκοποί των συγκεκριμένων συλλόγων συνδέονται με τους άγραφους κανόνες του εθνικού δικαίου των αγροτικών κοινωνιών που οργάνωναν την κοινοτική ζωή και προέβλεπαν τη συλλογική διαχείριση και προστασία των δημόσιων χώρων, την ορθολογική ξύλευση των δασών, την προστασία των ιερών δασών, τη διαμόρφωση δημόσιων χώρων καλντερίμια, πλατείες, βρύσες, και διάφορες άλλες συλλογικές δράσεις. Η εθελοντικού χαρακτήρα πρωτοβουλίες προστασίας του περιβάλλοντος και η ανάγκη ίδρυσης νομικά κατοχυρωμένων συλλόγων στις επιμέρους κοινότητες, φανερώνει την εξασθένηση της ισχύος του εθνικού δικαίου και μαζί των αξιών της συλλογικότητας, και της ορθής διαχείρισης των φυσικών αγαθών.¹²⁹

Παρατηρείται λοιπόν πως από τα τέλη της δεκαετίας του '20 ιδρύονται ο “Δενδροκομικός Σύλλογος Νέων Βρυσοχωρίου” (ετ. ιδρ. 1928), και η “Φιλοδασική

¹²⁸ Θα πρέπει ωστόσο να τονίσουμε πως η «αναδάσωση» αποτελεί έναν από τους βασικότερους σκοπούς ίδρυσης των περισσότερων συλλόγων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το καταστατικό του 1917 του Π.Σ.Κ.Π. όπου μια δεκαετία πριν τη διαμορφούμενη γενικότερη τάση ίδρυσης συλλόγων με πρωτεύοντα σκοπό την προστασία και δενδροφύτευση του φυσικού περιβάλλοντος, προτάσσεται ανάμεσα στους σκοπούς η δενδροφύτευση του χωριού. Πιο συγκεκριμένα στο Άρθρον 5 αναγράφεται: «Η προς οικονομική ευημερίαν της Πατρίδος μας διάδοσις και ανάπτυξις της υφαντουργίας δια συστηματοποίησεως της εν λανθανούση καταστάσει διατελούσης τοιαύτης και δια νέων μεθόδων, αναδασώσεως, επισκευής οδών και υδραγωγείων, προς προσελεύσειν τόσον των αποδημούντων πατριωτών όσον και διαφόρων άλλων ξένων, όπως παραθερίσωσιν». Το 1925 γίνεται νέα προσπάθεια δραστηριοποίησης του Σύνδεσμου μετά από μια περίοδο 5-6 χρόνων αδράνειάς του, «Επακολούθησε μια δημιουργική και πλήρης δραστηριοτήτων περίοδος 7-8 ετών για το Σύνδεσμο». Ο Σύνδεσμος ανάμεσα στις δράσεις του πραγματοποιεί δενδροφυτεύσεις, «με ενέργειες και προτροπές του πραγματοποιήθηκαν δενδροφυτεύσεις. Οι καρυδιές που σώζονται σήμερα σε κτήματα στο Σέλιτσι καθώς και οι καρυδιές πίσω από την Κασαρεία και πάνω απ' αυτή είναι ένα μέρος του δενδροφυτευτικού οργασμού που κατάφερε να εμψυχήσει ο Σύνδεσμος στα μέλη του», (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Ιούλιος Αύγουστος, αρ.φυλ 5, σ. 6, 1986). Το 1931 ιδρύεται ξεχωριστός σύλλογος στους Καλαρρύτες η “Φιλοδασική Ένωσις Καλαρρυτών”, χωρίς ωστόσο να γίνεται διακριτή η δράση του λόγω έλλειψης σχετικών αναφορών, πιθανόν όμως οι δενδροφυτεύσεις να οφείλονται στη δική του παρουσία, καθώς χρονικά η περίοδος λειτουργίας των δύο συλλόγων συμπίπτει. Η συγκεκριμένη δράση ωστόσο δεν εγκαταλείπεται, αφού και τα επόμενα χρόνια έστω και περιστασιακά ο Σύνδεσμος οργανώνει δενδροφυτεύσεις στο χωριό, «Αφού φορτώσαμε τα τριακόσια (300) δέντρα στα ζώα, καρυδιές, τήλια, έλατα, πεύκα, τούγιες κ.λ.π. (είχαμε αφήσει περίπου πενήντα δέντρα στον συνοικισμό της Κηπίνας) ανηφορίσαμε για το χωριό», (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Μάιος Ιούνιος, αρ.φυλ 4, σ. 6, 1986).

¹²⁹ Ο Νιτσιάκος (2015: 81-86), αναφέρεται διεξοδικά στη διαμόρφωση, αναπαραγωγή και αναπροσαρμογή ενός συστήματος «κοινωνικής οικονομίας», χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα την κοινότητα του Πεκλαρίου, όπου διαπιστώνει μεταξύ των άλλων «... ανεξάρτητα από τις αλλαγές στο ευρύτερο πλαίσιο ένταξης, την προσκόλληση της κοινότητας σε μια οικονομία παραγωγής αξιών χρήσης, σε μια διαδικασία αυτοσυντήρησης, διατηρεί σε μεγάλο βαθμό μια σχέση δυναμικής ισορροπίας με το φυσικό της περιβάλλον, η οποία συνδέεται με εσωτερικούς μηχανισμούς ενός ενδιαφέροντος κοινωνικού εξισωτισμού...».

Ένωσις Πραμάντων” (ετ. ιδρ. 1929), όπου αναγράφεται ως βασικός σκοπός «η αναδάσωση των πέριξ λόφων, βουνών, ο εξωραϊσμός του τόπου». Την ίδια περίπου περίοδο ιδρύεται η “Φιλοδοσική Ένωσις Ασπραγγέλων” (ετ. ιδρ. 1931) με βασικό σκοπό την «δια παντός νομίμου μέσου προσπάθεια προς προαγωγήν της δενδροκομίας εν Ασπραγγέλους και ειδικότεραν: α) Τη σύστασιν οπωρώνων και δενδροκήπων, εν τη θέσει Λιβαδάκια παρ’ όλων των εχόντων κτήματα εν τη ως άνω θέσει, β) Την μέριμναν δια την ίδρυσιν Σχολικού κήπου, γ) Τον κατά προτίμησιν εξευγενισμόν των εν τη θέσει Λειβαδάκια αγριοδένδρων, ε) Την αναδάσωσην δια μουριών κατά προτίμησιν του άνωθεν της κοινότητος ευρισκομένου λόφου της αγίας Παρασκευής», (Καταστατικό “Φιλοδοσικής Ένωσις Ασπραγγέλων”). Την ίδια χρονιά ιδρύονται: η “Φιλοδοσική Ένωσις Γραμμένου” (ετ. ιδρ. 1931), “Φιλοδοσική Ένωσις Ζίτσας” (ετ. ιδρ. 1931) και η “Φιλοδοσική Ένωσις Καλαρρυτών” (ετ. ιδρ. 1931), με σκοπό τη «φυσική και τεχνική αναδάσωση χώρων και βουνών δενδροφύτευση και εξωραϊσμό του τόπου ή αναπτύξεως της βλαστήσεως».

Οι παραπάνω σύλλογοι θα πρέπει να διαχωριστούν ως προς την ιδεολογική τους σύσταση από τους συλλόγους που συστήνονται τα μεταπολεμικά χρόνια οι οποίοι εκφράζουν τις νεότερες ιδέες που διαμορφώνονται από ευρύτερα ιδεολογικά κινήματα σε όλο τον κόσμο τα οποία έχουν ως βασικό στόχο την ευαισθητοποίηση του κόσμου για την προστασία του φυσικού παγκόσμιου περιβάλλοντος από τον κίνδυνο της βιομηχανικής ανάπτυξης. Η ίδρυση του πρώτου συλλόγου με προσδιορισμό που παραπέμπει σε ζητήματα σχετικά με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, συγχρονίζεται με την εμφάνιση των πρώτων περιβαλλοντικών ανησυχιών που λαμβάνουν νομική υπόσταση με τη σύσταση εθελοντικών μη κερδοσκοπικών οργανισμών από τις αρχές της δεκαετίας του ’50 και κλιμακώνονται τις επόμενες δεκαετίες. Στη συγκεκριμένη περίοδο αναπτύσσονται σε παγκόσμια κλίμακα κοινωνικά οικολογικά κινήματα, όταν εθελοντικές οργανώσεις οργανώνουν εκστρατείες και φέρουν στη δημοσιότητα τα οικολογικά προβλήματα του πλανήτη (Yearley 2003). Τα κινήματα αυτά συνδέονται με την εμφάνιση των πρώτων παγκόσμιων οργανώσεων που ιδρύονται τα μεταπολεμικά χρόνια (The Nature Conservancy (1951), WWF (1961), Greenpeace (1971)).

Στην Ελλάδα ιδρύεται στις αρχές της δεκαετίας του ’50 η περιβαλλοντική μη κυβερνητική οργάνωση “Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης” (ετ. ιδρ. 1951), με σκοπό «να ενημερώνει και να ευαισθητοποιεί τόσο τους Έλληνες όσο και αυτούς που αγαπούν την Ελλάδα για τη φυσική κληρονομιά της χώρας και να δραστηριοποιείται για την προστασία της». Οι συγκεκριμένοι σύλλογοι στην ελληνική επικράτεια τα μεταπολεμικά χρόνια διαφοροποιούνται από τους προγενέστερους τόσο στη διεγερμένη πολιτική που ακολουθούν για το περιβάλλον όσο και στους νεότερους προσδιορισμούς που χρησιμοποιούν στις επωνυμίες τους: Οικολογικός, Περιβαλλοντικός, Φυσιολατρικός, Ορειβατικός. Η ίδρυση των περισσότερων συλλόγων σχετίζεται με το σύνθημα για «επιστροφή στη φύση», απευθύνεται στις ανάγκες διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου ενός αστικού πληθυσμού και προτάσσει ως βασικούς σκοπούς την «... επαφή, γνωριμία και

σύνδεσιν των μελών, μετά του φυσικού περιβάλλοντος και την εκ τούτου άντλησιν των ψυχοσωματικών ωφελειών ...» (Καταστατικό συλλόγου “Το Φυσικόν Περιβάλλον”).

Στο συγκεκριμένο πλαίσιο εμφανίζεται δειλά το 1957 ο πρώτος σύλλογος με την επωνυμία “Φυσιολατρικός”, ο “Φυσιολατρικός και Εκδρομικός Σύλλογος Ιωαννίνων” (ετ. ιδρ. 1957, Διελύθη 1970), και αρκετά χρόνια αργότερα το 1972 ιδρύεται ο ο “Εξωραϊστικός Φυσιολατρικός Σύλλογος Ελατινών «Η Ελάτη»” (1972), ο “Φυσιολατρικός και Εκπολιτιστικός Σύνδεσμος Ιωαννίνων” (1979).¹³⁰ Οι εν λόγω σύλλογοι, χωρίς βέβαια να σχετίζονται με τις συγκεκριμένες οργανώσεις, συνήθως ενσωματώνουν άρθρα στα καταστατικά τους που σκοπεύουν σε δράσεις όπως είναι οι ενημερώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος για τη ρύπανση και για βιώσιμους τρόπους ζωής, αναλαμβάνουν δένδροφυτεύσεις αλλά και την προβολή του φυσικού περιβάλλοντος. Μέσα στο ίδιο ιδεολογικό πλαίσιο δημιουργούνται και οι σύλλογοι που εστιάζουν σε δραστηριότητες στη φύση όπως είναι η ορειβασία.¹³¹

Επίσης αρκετοί σύλλογοι χρησιμοποιούν στις επωνυμίες τους περιβαλλοντικούς προσδιορισμούς όπως είναι οι ονομασίες βουνών, λιμνών κ.ά., που λειτουργούν συμβολικά στην επαναδιαπραγμάτευση της ταυτότητας, καθώς νοηματοδοτούν φυσικά τοπία με ιστορικό υπόβαθρο. Οι παραπάνω επωνυμίες συνδέονται μέσω της συλλογικής μνήμης είτε με παραγωγικές διαδικασίες, είτε με ιστορικά γεγονότα του παρελθόντος¹³². Στις συγκεκριμένες χρήσεις μπορούμε να διακρίνουμε πως το φυσικό περιβάλλον αποτελεί κεντρικό σημείο αναφοράς στη προσπάθεια για διαμόρφωση της τοπικής ταυτότητας, καθώς συνδέεται με την τοπική ιστορία, τη λαϊκή παράδοση αλλά και με σύγχρονες χρήσεις και νοηματοδοτήσεις. Η ανασυγκρότηση της τοπικής ταυτότητας γίνεται μέσα από την αναγραφή των αναγνωρίσιμων επωνυμιών που αποτελούν κοινά συμβολικά σημεία αναφοράς για πολλές διάσπαρτες κοινότητες αλλά και διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες που οικειοποιούνται την ιστορία του τόπου μέσα από την υιοθέτηση των συμβόλων.

¹³⁰ Αργότερα ιδρύονται οι: “Πολιτιστικός και Περιβαλλοντικός Σύλλογος Ποντικάτων «Η Παράδοση»” (1995), ο “Πολιτιστικός και Οικολογικός Σύλλογος Νέων Ελάτης «Γα Παλτένια»” (1996), “Φυσιολατρικός Σύλλογος Κοινότητας Δερβιζιάνων Λάκκας Σουλίου «Σουλιώτικη Πνοή»” (2003), “Σύλλογος Προστασίας Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς Ματσουκίου” (2005), “Φυσιολατρικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Η κοίμηση της Θεοτόκου» Μπαουσιών” (2010), “Πολιτιστικός Οικολογικός Σύλλογος Κουρέντων” (2012), “Παραδοσιακός Φυσιολατρικός Σύλλογος Ποτιστικών “Το Λούτζινο” (2017), “Ορειβατικός Περιβαλλοντικός Σύλλογος Παρδαλίτσας «Νερό της προβατίνας»” (2018).

¹³¹ “Μορφωτικός και Ορειβατικός Σύλλογος Βρυσοχωρίου” (1971), “Εκπολιτιστικός Ορειβατικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Παλαιοσελίου «Η Αγία Παρασκευή»” (1978), “Πολιτιστικός Ορειβατικός Σύλλογος Σκαμνελίου” (2006).

¹³² Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν ο “Σύνδεσμος των εν Ιωαννίνους και περιχώρων Σαμαριναίων «Ο Σμόλικας»”, ο “Πατριωτικός Σύνδεσμος Κοινότητας Καλαρρυτών «Η Πίνδος»”, ο “Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Κονίτης «Ο Γράμμος»”, ο “Εξωραϊστικός Επιμορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νησιωτών «Η Παμβώτης»”, και ο “Εξωραϊστικός Σύλλογος Αγίας Αναστασίας «Η Ολύτσικα»”.

Στα παραδείγματά μας οι συγκεκριμένοι περιβαλλοντικοί προσδιορισμοί βοηθούν επίσης στην υπέρβαση των ορίων των κοινοτήτων και βοηθούν στην συνένωση κοινών αλλά διάσπαρτων πολιτικών, πολιτιστικών ή και εθνοτικών ομάδων. Μπορούμε να διακρίνουμε πως ο Γράμμος στην ιστορική του παρουσία συνδέεται ποικιλοτρόπως με παραγωγικές διαδικασίες του παρελθόντος που ανέπτυξαν συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες κτηνοτρόφων στην περιοχή, αλλά και με ιστορικά γεγονότα που συντελέστηκαν στα όριά του, ιδιαίτερα κατά την περίοδο του Εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα. Πλέον αποτελεί ένα αναγνωρίσιμο συμβολικό τοπίο που συνδέθηκε για ορισμένους με τους «αντιστασιακούς» αγώνες των ανταρτών, ενώ για άλλους με τους «εθνικούς» αγώνες ενάντια στον κομμουνισμό, ενώ ταυτόχρονα το επιβλητικό τοπίο του συνδέεται με τις σύγχρονες φυσιολατρικές αντιλήψεις που εκδηλώνονται με περιηγήσεις στο χώρο κατά τον ελεύθερο χρόνο. Έτσι το συμβολικό ιδεολογικό φορτίο που προβάλλεται στην επωνυμία, μπορεί να κινητοποιήσει και να λειτουργήσει ενοποιητικά για μια ομάδα ανθρώπων που μοιράζεται κοινές πολιτικές ή περιβαλλοντικές ιδέες ή βιωματικές μνήμες.

Κατά τον ίδιο τρόπο η “Πίνδος”, αποτελεί ταυτόχρονα “αρχέγονο φυσικό τοπίο”, ιστορικό τόπο που συνδέεται με την ύπαρξη της εθνοτικής ομάδας των Βλάχων που διαβιεί στα όριά της, με τους απελευθερωτικούς αγώνες των κλεφτών, τον ελληνο-ιταλικό πόλεμο, αλλά και με πλήθος τοπικών παραδόσεων, τα Τζουμέρκα ταυτίζονται με την ηρωική αντίσταση των κλεφτών κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας, και η Παμβώτιδα σχετίζεται με πλήθος παραδόσεων και λαϊκών αντιλήψεων, δημιουργήματα των χρόνων της Οθωμανικής κυριαρχίας. Τέλος, η εξιδανίκευση των «παραδοσιακών» τρόπων ζωής και της τοπικής ιστορίας συνδέεται με το φυσικό και “αμόλυντο” περιβάλλον μέσα από το συμβολισμό της ονομασίας αλλά και των πρακτικών που αναλαμβάνονται στο πλαίσιο των συλλόγων.¹³³

“Λαογραφικός”

Η επωνυμία “Λαογραφικός” πρωτοεμφανίζεται ως τίτλος σε πολιτιστικό σύλλογο το 1971 όταν ιδρύεται ο Ηπειρωτικός “Λαογραφικός Όμιλος «Ο Κρυστάλλης»”. Όπως αναγράφεται στο καταστατικό του, βασικός σκοπός είναι «η απεικόνισις της ζωής και δράσεως των ανθρώπων της υπαίθρου των οικογενειακών, κοινωνικών, εθνικών κλπ». Έκτοτε συνολικά δέκα πέντε σύλλογοι (15) αναγράφουν στην επωνυμία τους τον ίδιο προσδιορισμό (βλ. σχετ. Παράρτημα – Α΄ Πίνακα). Σχετικά με την εισαγωγή του όρου “Λαογραφία” ο Αλεξιάδης, (1988:41), αναφέρει, πως ο «Ν. Γ. Πολίτης εισήγαγε τον όρο “Λαογραφία” στη χώρα μας το 1884 και το 1909 τον

¹³³ Σχετικοί σύλλογοι είναι οι: “Μορφωτικός και Ορειβατικός Σύλλογος Βρυσοχωρίου” (1971), “Εκπολιτιστικός Ορειβατικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Παλαιοσελίου «Η Αγία Παρασκευή»” (1978), “Πολιτιστικός Ορειβατικός Σύλλογος Σκαμνελίου” (2006).

επισημοποίησε στο προγραμματικό άρθρο του για την έννοια και το περιεχόμενο της λαογραφικής επιστήμης». Ο Λουκάτος ([1977], 1992:21-24), δίνει έναν στοιχειώδη ορισμό της Λαογραφίας ως εξής: «Λαογραφία γενικά είναι η επιστήμη που παρακολουθεί και ερμηνεύει τις εκδηλώσεις της ζωής του λαού, πνευματικές, ψυχικές και (καλλι)τεχνικές, αυτές που αποτελούν τον πολιτισμό του ίδιου του λαού και του έθνους. Στην πρωταρχική μορφή των εκδηλώσεων αυτών, έθνος και λαός συνταυτίζονται. Ο ελληνικός “λαός” μένει πάντα η βασική πηγή, απ’ όπου το ελληνικό “έθνος” αντλεί τα στοιχεία της ψυχικής και πολιτιστικής ιδιομορφίας του. Επίσης, χωρίζει τους σκοπούς της Λαογραφίας σε τέσσερις κατηγορίες: «επιστημονικοί, εθνικοί, ανθρωπιστικοί και διεθνικιστικοί». Συνοπτικά θα μπορούσαμε να διατυπώσουμε πως το αντικείμενο της επιστήμης της Λαογραφίας είναι ο λαϊκός πολιτισμός, με την ευρύτερη αποδοχή των όρων “λαός” (όλα τα κοινωνικά στρώματα), και “πολιτισμός” (όλες οι μορφές της ανθρώπινης δραστηριότητας που μελετώνται ως ιστορικά φαινόμενα). Παράλληλα με την επιστημονική Λαογραφία που εδραιώθηκε με συγκεκριμένα θεωρητικά και μεθοδολογικά πλαίσια, αναπτύχθηκε η ερασιτεχνική Λαογραφία από διάφορα πρόσωπα, ανεξαρτήτως μορφωτικού επιπέδου, που θέλησαν να γράψουν κυρίως για διάφορα θέματα του παρελθόντος (προσωπικές εμπειρίες, ήθη και έθιμα κ.ά.).¹³⁴ Η χρήση του επιστημονικού όρου «Λαογραφία» από τους πολιτιστικούς συλλόγους θα πρέπει να θεωρηθεί ένας απλουστευτικός τρόπος ερμηνείας του όρου που έγινε αρχικά από ορισμένα μέλη των συλλόγων και υιοθετήθηκε άκριτα στη συνέχεια. Η συγγραφική δραστηριότητα στην οποία επιδόθηκαν οι ερασιτέχνες λαογράφοι σαφώς και δεν ανταποκρίνεται στις επιστημονικές αρχές που διέπουν την επιστήμη της Λαογραφίας, παρά αποσκοπούσε κυρίως στον προσεταιρισμό του συμβολικού κύρους που προσδίδει ο επιστημονικός όρος. Με βάση τους παραπάνω εννοιολογικούς όρους η διερεύνηση του πρώτου συλλόγου με τη συγκεκριμένη επωνυμία μας βοηθά να κατανοήσουμε τους ιδεολογικούς όρους με βάση τους οποίους επιλέχτηκε η συγκεκριμένη ορολογία.

Το παράδειγμα, “Ηπειρωτικός Λαογραφικός Όμιλος «Ο Κρυστάλλης»”

Ο “Ηπειρωτικός Λαογραφικός Όμιλος «Ο Κρυστάλλης»” ιδρύθηκε το 1971 και λειτουργούσε περιοδικά χορευτικό τμήμα που παρουσίαζε την τοπική μουσικοχορευτική παράδοση, κυρίως σε διάφορα διεθνή φεστιβάλ, ενώ διατηρούσε αξιολογή ιματιοθήκη με παραδοσιακές φορεσιές της κοινότητας του Συρράκου. Η κ. Ε. Φωτιάδου υπήρξε ιδρυτικό μέλος και διετέλεσε για όλα τα χρόνια πρόεδρος. Σύμφωνα με τους πληροφορητές, αναλάμβανε όλες τις επαφές, τις πρωτοβουλίες και τις δράσεις τους συλλόγου. Ενδεικτικό του προσωποπαγούς χαρακτήρα του συλλόγου

¹³⁴ Ο Λουκάτος ([1977], 1992:16) κάνει ιδιαίτερη αναφορά στο «πλήθος των ευσυνείδητων και ακούραστων επαρχιακών λαογράφων», που «συγκεντρώνουν στοιχεία που κατατοπίζουν και “εισάγουν” στη γνώση των παραδοσιακών μορφών της εθνικής και βιοματικής αγωγής μας».

είναι το γεγονός πως ο σύλλογος αδρανοποιήθηκε από τη στιγμή που η πρόεδρος έφυγε από τη ζωή, χωρίς να έχει συλλογικά ερείσματα που θα συνέβαλλαν στη συνέχιση της λειτουργίας του.¹³⁵ Σύμφωνα με τις μαρτυρίες

«Ο Σύλλογος ξεκίνησε ως Κτηνοτροφικός Σύλλογος με σκοπό να ενώσει τους κτηνοτρόφους Συρρακιώτες που ήταν διασκορπισμένοι στα χειμαδιά ...κυρίως στην περιοχή της Άρτας... πήγαινε και συναντιόνταν στα χειμαδιά έπαιρνε και μια δασκάλα χορού μαζί ...αυτό έγινε για καμιά δεκαετία, οι άνθρωποι εκεί μεγάλωσαν δεν μπορούσαν να υποστηρίξουν τις δράσεις, έτσι έγινε τροποποίηση του καταστατικού και αργότερα δημιουργήθηκε ο χορευτικός όμιλος και στελεχώθηκε από φοιτητές και φοιτήτριες του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Έπαιρνε μέρος σε εκδηλώσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, από το 1976 μέχρι το πέρας, οι εκδηλώσεις που συμμετείχε ήταν στο εξωτερικό, φτάσαμε μια εποχή που κάναμε τέσσερα πέντε ταξίδια στο εξωτερικό σε ελληνικές παροικίες και σε φεστιβάλ. Είχε προσωποπαγή χαρακτήρα, τα πάντα από τη δράση της, είχε τις διασυνδέσεις και τις γνωριμίες της».¹³⁶

“Χορευτικός Όμιλος”

Ο προσδιορισμός “Χορευτικός Όμιλος” στην επωνυμία των συλλόγων της Ηπείρου εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1973 όταν ιδρύεται ο “Χορευτικός Όμιλος

¹³⁵ Η δράση του συλλόγου σχετιζόταν με τις πρωτοβουλίες της προέδρου που σπούδασε νομικά, χωρίς να ασκήσει τη δικηγορία, ενώ ήταν μέλος της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών, μέλος της Διεθνούς Ένωσης Δημοσιογράφων Τουρισμού, μέλος της Εταιρείας Ελλήνων Δημοσιογράφων του παραρτήματος Ηπείρου, μέλος του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, και της Αντικαρκινικής Εταιρείας. Τιμήθηκε με τον αργυρό σταυρό του φοίνικα από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας για την εν γένει προσφορά της στην παράδοση. Είναι χαρακτηριστικό πως η πρόεδρος του “Χορευτικού Ομίλου ο Κρυστάλλης” βρισκόταν στο επίσημο τραπέζι που παρέθετε στον πρωθυπουργό της χώρας, ο εκάστοτε Δήμαρχος κάθε χρόνο την ημέρα της απελευθέρωσης της πόλης ανάμεσα σε άλλους επίτιμους καλεσμένους. Η πρόεδρος έχει εκδώσει τριάντα περίπου βιβλία με θέματα παράδοσης, λογοτεχνικά, ταξιδιωτικά, ενώ δώρισε την πατρική της περιουσία, το σπίτι του παππού της κ. Αυδίκου, στην κοινότητα Συρράκου, ιδρύοντας το “Λαογραφικό Μουσείο Ερμηνείας Φωτιάδου”.

¹³⁶ Παρατηρούμε πως το προσωνύμιο “Λαογραφικός” προσδίδει επιστημοσύνη και κύρος στον σύλλογο και κατ’ επέκταση επιχειρεί να ταυτοποιήσει τις ερασιτεχνικές λαογραφικές αναφορές και καταγραφές με λαογραφικές καταγραφές που διέπονται από συγκεκριμένες επιστημονικές θεωρητικές και μεθοδολογικές αρχές (βλ. σχετ. Νιτσιάκος, 2008:27-56 και Νιτσιάκος – Παρασκευόπουλος, επιμ. 2018). Είναι χαρακτηριστικό πως η συγγραφέας στο κείμενό της “Συρρακιώτικος γάμος στα κεφαλοχώρια της Ηπείρου” όπου καταγράφει τον Συρρακιώτικο γάμο, έτσι όπως της τον περιέγραψε η μητέρα της, καταλήγει: «Δεν θα συνεχίσω τούτη τη φορά, μα θα παρακαλέσω πάλι τους κυρίους καθηγητές και όσους έχουν ειδικές γνώσεις για το καθένα, να ερευνήσουν αυτά τα στοιχεία από κάθε πλευρά για να διασωθούν όσο είναι ακόμα καιρός στην πηγαία τους μορφή», Πρακτικά του Β΄ Συμποσίου Λαογραφίας, (1976 : 519). Η συγγραφέας μας παρέχει σημαντικές περιγραφές για ήθη και έθιμα του τόπου καταγωγής της φανερώνοντας τους ισχυρούς δεσμούς ένωσης με την ιδιαίτερη πατρίδα και τους ανθρώπους της που ζουν σε διάφορα αστικά κέντρα. Οι προσωπικές της φιλοδοξίες επιτεύχθηκαν μέσα από έναν ιδιότυπο συγκερασμό ατομικής δράσης στο πλαίσιο μιας θεσμοθετημένης συλλογικότητας, όπως ήταν ο σύλλογος που ίδρυσε.

Μετσόβου”¹³⁷. Διακρίνεται λοιπόν μέσα από τον συγκεκριμένο προσδιοριστικό όρο ένα σαφή διαχωρισμό των δράσεων, όπου η χορευτική πρακτική¹³⁸ αποτελεί πλέον κυρίαρχη δραστηριότητα.¹³⁹

Τη δεκαετία του '70 δημιουργούνται τα πρώτα χορευτικά τμήματα εντός των συλλόγων και ο χορός σταδιακά κυριαρχεί έναντι των άλλων δραστηριοτήτων, παρότι το καταστατικό τους δεν διαφοροποιείται από αυτό των άλλων πολιτιστικών συλλόγων ως προς τους σκοπούς και τους γενικούς όρους λειτουργίας¹⁴⁰. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε από ιδρυτικό μέλος νεοϊδρυθέντος Χορευτικού Ομίλου,

«το καταστατικό το αντιγράψαμε από κανονικούς συλλόγους, δεν αφαιρέσαμε τα άρθρα που γράφουν για σκοπούς καταγραφής παραδόσεων, δημιουργίας μουσείων, κ.ά. μήπως και καταφέρουμε και μπούμε σε κανένα πρόγραμμα επιδότησης και χρειάζεται να έχεις τέτοιους σκοπούς...», (Γ.Μ.).

Γίνεται εμφανές, πως οι συγκεκριμένοι σύλλογοι διαφοροποιούνται από τους άλλους ως προς την αποκλειστικότητα των δράσεών τους, καθώς αναδεικνύεται στις περισσότερες των περιπτώσεων μόνο δράσεις που εμπεριέχουν χορευτικές διαδικασίες.¹⁴¹ Ο παραδοσιακός χορός αντιμετωπίζεται ως μια τεχνική διαδικασία και αποκόπτεται όλο και περισσότερο από τις διάφορες άλλες εκφάνσεις του λαϊκού μας πολιτισμού, (είναι χαρακτηριστικό πως στην επωνυμία αποφεύγεται η χρήση του όρου “Πολιτιστικός”). Οι εν λόγω σύλλογοι διαμορφώνουν μια πολιτισμική “χορευτική ταυτότητα”, που ανταποκρίνεται σε μεγάλο βαθμό στις νέες σχέσεις και όρους συμμετοχής σε δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου που διαμορφώνονται στα αστικά κέντρα. Σε ένα πρώτο επίπεδο η ανάδειξη του παραδοσιακού χορού ως κυρίαρχου στοιχείου αναβίωσης της «παράδοσης» σχετίζεται με ποικίλους κοινωνικούς παράγοντες που επηρεάζουν και διαμορφώνουν σε μεγάλο βαθμό τόσο

¹³⁷ Οι συνηθέστεροι προσδιορισμοί που υποδηλώνουν τον χορό ως την κύρια δραστηριότητα του συλλόγου είναι “Χορευτικός Όμιλος”, “Χορευτικός Σύλλογος”, “Χορευτικό Τμήμα”. Συναντώνται επίσης Σύλλογοι που χρησιμοποιούν διάφορους όρους άσχετους με τον όρο “Χορευτικός” στην επωνυμία τους, παρότι έχουν ως αποκλειστική δραστηριότητα το χορό (π.χ. Στα βήματα της παράδοσης, Πολιτιστικός Σύλλογος «Ο Αυγερινός» κ.ά.).

¹³⁸ Η Κακάμπουρα –Σαλαπίδα (2011 - 312) στο συλ. τομ. “Η διαχείριση της παράδοσης” επιμ. Μ. Βαρβούνης, Μ Σέργης, Δ. Δαμιανού, Ν. Μαχά – Μπιζούνη, Θεοδωρίδου, επισημαίνει πως η εμφάνιση συλλόγων με υπερτοπικό χαρακτήρα αυξάνεται σημαντικά τα τέλη της δεκαετίας του 90, οπότε και παρατηρείται η μετατόπιση της συμμετοχής πολλών κατοίκων των αστικών κέντρων από τους τοπικούς σε υπερτοπικούς συλλόγους που είχαν ως κύρια δραστηριότητα τη διδασκαλία των παραδοσιακών χορών, γεγονός που επαληθεύεται και στην περίπτωση της πόλης των Ιωαννίνων. Τη συγκεκριμένη περίοδο εμφανίζεται πιο συχνά και ο όρος “Χορευτικός” στις επωνυμίες των συλλόγων των Ιωαννίνων δηλώνοντας έτσι μιας πιο ξεκάθαρη στόχευση που περιορίζεται στη χορευτική δραστηριότητα.

¹³⁹ Ωστόσο, θα πρέπει να επισημάνουμε πως στην πόλη των Ιωαννίνων έχουν δημιουργηθεί τη συγκεκριμένη περίοδο δύο σύλλογοι, το “Λύκειον Ελληνίδων Ιωαννίνων” (ετ. ιδρ. 1971), και ο “Ηπειρωτικός Λαογραφικός Όμιλος «Κρυστάλλη»” (ετ. ιδρ. 1971), οι οποίοι, παρότι δεν αναφέρουν τον συγκεκριμένο όρο “Χορευτικός” στην επωνυμία τους, εντούτοις, ο παραδοσιακός χορός αποτελεί επίσης, τη σημαντικότερη δραστηριότητά τους.

¹⁴⁰ Βλέπε σχετικό παράδειγμα τον Π.Σ.Κ.Π. και τον Π.Σ.Α. στην παρούσα εργασία όπου διακρίνεται η μεταβολή των δράσεων.

¹⁴¹ Βλέπε σχετικό παράδειγμα του Χορευτικού Ομίλου Ιωαννίνων στο Παράρτημα – Χορευτικοί Όμιλοι.

το περιεχόμενο όσο και τη μορφή των δράσεων των συλλόγων. Τα υφολογικά και τα κινησιολογικά στοιχεία του χορού λειτουργούν πλέον ως συμβολικά στοιχεία, ως χορευτικές αξίες που προσδίδουν αναγνώριση και ατομική ταυτότητα, η οποία ενισχύεται μέσα από τη διαμεσολαβητικό ρόλο, της προβολής, από τα Μ.Μ.Ε.

Αρκετοί από αυτούς τους συλλόγους ιδρύονται από μια ομάδα φίλων ή συνεργατών μέσα από την ανάγκη αυτοδιάθεσης και αυτοδιαχείρισης των χορευτικών δράσεών τους. Συνήθως η επωνυμία ενός συλλόγου φέρει τον προσδιοριστικό όρο ενός τόπου αναφοράς (“Πολιτιστικός Σύλλογος Η Καραβατιά”, “Εκπολιτιστικός Σύλλογος Χουλιαράδων Τα Τζουμέρκα”, “Πολιτιστικός Σύνδεσμος Ζαγορισίων”), γεγονός που λειτουργεί περιοριστικά ως προς την ένταξη ατόμων με διαφορετική καταγωγή, καθώς αρνούνται να ταυτιστούν με το χωριό καταγωγής που προσδιορίζει η επωνυμία ενός συλλόγου. Σε άτυπες συζητήσεις με διάφορα γνωστά πρόσωπα και έπειτα από παρότρυνσή μου να συμμετάσχουν σε χορευτικούς ομίλους που λειτουργούν κοντά στον τόπο διαμονής τους, ή σε τμήματα όπου εγώ διδάσκω, παρατηρώ μια συστολή που επικεντρώνεται στον συμβολισμό της ονομασίας του συλλόγου που τους προτείνω, και που στην πλειονότητα εστιάζεται σε στερεότυπα που συνδέονται με την καταγωγή και τον τόπο αναφοράς, «τι να κάνω εγώ με τους Βλάχους...», ή «αυτοί είναι υπερόπτες... δε σε κάνουν δικό τους». Η προαναφερθείσα περιοριστική συνθήκη συμμετοχής αποδομείται, στην περίπτωση των χορευτικών ομίλων όπου δεν αναγράφεται μια κοινότητα αναφοράς, αλλά απευθύνεται σε όλο τον αστικό πληθυσμό των Ιωαννίνων. Η ένωση των συμμετεχόντων εδώ πραγματώνεται στη χορευτική διαδικασία και βέβαια στο διαμεσολαβητικό ρόλο και αξία των προσώπων που τη χειρίζονται και λιγότερο σε άλλους παράγοντες (καταγωγή, πολιτιστικές δράσεις σε μια κοινότητα). Αναζητώντας τις αιτίες σύστασης των εν λόγω συλλόγων διακρίνουμε πως στις περισσότερες των περιπτώσεων, ο έλεγχος των αποφάσεων για τις δράσεις που αναλαμβάνουν είναι ο πιο καθοριστικός λόγος δημιουργίας τους (χαρακτηριστικό παράδειγμα ανάλυσης αποτελεί ο Χορευτικός Όμιλος Ιωαννίνων). Η απόσχιση μελών από ένα σύλλογο αλλά κυρίως η διαφωνία στη χάραξη ενός κοινού σχεδιασμού μεταξύ διοίκησης και χοροδιδασκάλου, αναδεικνύουν τις Οι συναπτόμενες σχέσεις μεταξύ των μελών της διοίκησης και του χοροδιδασκάλου αναδεικνύονται ως καθοριστικός παράγοντα λειτουργίας ενός συλλόγου. Η δημιουργία συλλόγων - χορευτικών ομίλων, οφείλεται σε ένα μεγάλο βαθμό σε προγενέστερες συγκρουσιακές σχέσεις μεταξύ των πιο ενεργών μελών σε άλλα συλλογικά πλαίσια οι οποίες οδήγησαν σε ρήξεις. Οι συγκεκριμένοι σύλλογοι ιδρύονται με πρωτοβουλία του χοροδιδασκάλου γύρω από τον οποίο συσπειρώνεται μια ομάδα χορευτών-τριών, ορισμένοι, εκ των οποίων συμμετέχουν στο Δ.Σ. του χορευτικού ομίλου. Ωστόσο, η παραπάνω εκδοχή δε σημαίνει πως η δημιουργία Χορευτικών Ομίλων δεν αποκρύπτει προσωπικές φιλοδοξίες και δεν καταλήγει στην πρόκτηση οικονομικού οφέλους. Ορισμένοι χοροδιδάσκαλοι εκφέρονται απαξιωτικά, χαρακτηρίζοντάς τους

«ιδιωτικούς» συλλόγους, καθώς δεν προσβλέπουν σε συλλογικούς σκοπούς, παρά δημιουργούνται εξυπηρετώντας ιδιοτελείς σκοπούς.¹⁴²

Άμεσα συνδεδεμένες με τη χορευτική διαδικασία είναι ευρύτερες εθνικές οργανώσεις που ασχολούνται με την διοργάνωση φεστιβάλ χορού όπως είναι η “C.I.O.F.F.” Εταιρεία Οργάνωσης Φολκλορικών Φεστιβάλ (1990), και το Ελληνικό Εθνικό Τμήμα, Τμήμα Ιωαννίνων του Διεθνούς Συμβουλίου Χορού C.I.D. (2015). Οι παραπάνω οργανώσεις αποτελούν τμήματα διεθνών οργανισμών, και λειτουργούν διαμεσολαβητικά ανάμεσα στα εγγεγραμμένα μέλη-συλλόγους στην Ελλάδα και στους συλλόγους των άλλων χωρών. Κύριο έργο τους είναι η οργανωτική υποστήριξη των Φεστιβάλ, που πραγματοποιούνται σε διάφορες χώρες υπό την αιγίδα της οργάνωσης.

Το παράδειγμα, “Πολιτιστικός Λαογραφικός Χορευτικός Όμιλος Ιωαννίνων”, Χ.Ο.Ι. (ετ. ιδρ. 2009)

Ο Χορευτικός Όμιλος Ιωαννίνων ιδρύθηκε από μια φιλική παρέα χορευτών-τριών που στο παρελθόν αποτελούσε μέρος άλλων συλλόγων της πόλης. Σημαντικό ρόλο τόσο στην ίδρυση όσο και στην οργάνωση του συλλόγου είχαν οι δύο χοροδιδάσκαλοι και ο πρόεδρος που πρωτοστατούν και υλοποιούν το μεγαλύτερο μέρος των εκδηλώσεων,

“Εμείς ήμασταν μια ομάδα χορευτών και με πρωτεργάτη εμένα και τη Ν. έπεσε η ιδέα να κάνουμε ένα σύλλογο δικό μας, που να έχει την ταυτότητα της πόλης, επειδή ήμασταν παιδιά της πόλης, κατοικούσαμε στο κέντρο της πόλης, ήμασταν Γιαννιώτες πως να στο πω γι’ αυτό και το ονομάσαμε Χορευτικό Όμιλο Ιωαννίνων, δεν θέλαμε να έχει σχέση με την περιφέρεια”, (Γ.Μ.).

Η επιλογή της επωνυμίας του Ομίλου δεν αποσκοπεί στην ανάδειξη μιας συγκεκριμένης ταυτότητας καταγωγής ή συνοικίας, παρά προσδιορίζει χωρικά την πόλη όπου διαβιούν άτομα με διαφορετική καταγωγή. Ο χώρος που επιλέχτηκε και που λειτουργεί ο Όμιλος βρίσκεται στα όρια της συνοικίας της Αγίας Τριάδας, μια συνοικία η οποία δεν έχει επιδείξει στο παρελθόν κάποια έντονη πολιτιστική δραστηριότητα που θα ταυτοποιούσε τον Όμιλο με τον συγκεκριμένο χώρο. Στην προκειμένη περίπτωση τόσο η επωνυμία όσο και η συνοικία όπου δραστηριοποιείται ο σύλλογος λειτούργησαν αφαιρετικά και ουδέτερα, ώστε τα μέλη του Ομίλου δεν

¹⁴² Ωστόσο, ακόμα και αν υποθέσουμε πως υπάρχει ιδιοτέλεια πίσω από τη συγκεκριμένη μορφή συλλόγων, θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθούμε στο θετικό κοινωνικό ισοδύναμο που τους αντιστοιχεί. Επιγραμματικά θα μπορούσαμε να σημειώσουμε πως από την παρατήρηση ενός συγκεκριμένου συλλόγου της πόλης (Χ.Ο.Ι.), διακρίνουμε ότι τόσο οι δράσεις του, που είναι παρεμφερείς των άλλων συλλόγων και σε ορισμένες περιπτώσεις υπερτερούν, όσο και οι σχέσεις των μελών μέσα από τις διαδικασίες σχεδιασμού και υλοποίησης δράσεων σε ορισμένες περιπτώσεις αποκτούν ιδιαίτερη δυναμική και συλλογικά χαρακτηριστικά, (βλ. σχετ. Παράρτημα – Χορευτικός Όμιλος Ιωαννίνων).

αισθάνονται πως εντάσσονται στο πλαίσιο μιας συνοικίας, ούτε σε ένα σύλλογο με ταυτότητα καταγωγής κάποιο χωριό,

«...ταυτότητα γειτονιάς δεν έχουμε σίγουρα, παρότι έχω πολλούς από εδώ τριγύρω, δεν θέλαμε τέτοια ταυτότητα, αν δίναμε τέτοιο τίτλο, μιας γειτονιάς για παράδειγμα θα ήταν περιοριστικό ... όμως εκ των υστέρων το σκέφτηκα αυτό, τώρα που το σκέφτομαι δεν με αντιπροσώπευε κάτι τέτοιο γι' αυτό και ο τίτλος μας παραπέμπει σε κάτι πιο γενικό, ...χορευτικό της πόλης ...άλλωστε τα ιδρυτικά μέλη δεν ήμασταν κι από τις ίδιες γειτονιές ηΣταύρος από Ανατολή, η Αμαλία κάθεται στο Μώλο, εγώ από την Κουντουριώτου, η Νατάσα στους Αμπελόκηπους», (Γ.Μ.).

Η επιλογή της επωνυμίας λειτουργεί κατ' αυτόν τον τρόπο διευκολύνει την ενσωμάτωση μελών με διαφορετική ταυτότητα καταγωγής,

«μας περιόριζε ο τίτλος γιατί πάντα από πίσω υπήρχαν χωριά, να για παράδειγμα όταν ήμουν στο σύλλογο της Κόνιτσας έρχονταν κόσμος κυρίως από τα χωριά της Κόνιτσας, ή στη συνοικία του Πλατάνου από εκεί γύρω, όταν ήμουν σ' αυτούς του συλλόγους πάντα είχαμε μπροστά τους παλιούς οι οποίοι μίλαγαν και ανακύκλωναν τα παλιά, είπαμε να μην είμαστε κάτω από συλλόγους που είχαν μεγάλα (σε ηλικία) συμβούλια, εμείς θέλαμε κάτι καινούργιο, θέλαμε να κάνουμε κάτι δικό μας δεν υπήρχε καν η ιδέα του κέρδους θέλαμε την ενέργεια τόσων χρόνων να την κάνουμε όπως θέλαμε εμείς, να έχουμε μια χορευτική ομάδα με λίγα μέλη να πηγαίνουμε σε σεμινάρια, να κάνουμε ταξίδια, αυτός ήταν ο στόχος ο πρωταρχικός και στο μιλάω ειλικρινά, αργότερα με τη δυναμική που είχαμε αναπτύχτηκε ο σύλλογος και σήμερα έφτασε να απαριθμεί 300 μέλη, οπότε φτάσαμε σε ένα σημείο και πατάμε διαφορετικά, νοικιάσαμε χώρο δικό μας, ενώ πριν στις αρχές κάναμε πρόβες σε χώρους που μας παραχωρούσαν φίλοι... Ανταποκρίνεται ο τίτλος εν μέρη επιλέξαμε το «Λαογραφικός», γιατί το κάνω, ερευνώ τον λαϊκό πολιτισμό όταν πάω και παρακολουθώ για τις στολές, πάω σε σεμινάρια όταν ψάχνω ...με την έννοια απλά μελετάμε τον λαϊκό πολιτισμό ή ερευνούμε πάμε να δούμε τι μας έδειξαν δεν βγαίνεις να κάνεις επιτόπια έρευνα μπορεί να υπάρξει και αυτό, δεν κάνω και λαϊκό πολιτισμό; μη σου πωτο να έχεις πολλά ονόματα στην επωνυμία σου είναι καλό γιατί μπορεί να σε εντάξουν κάπου, σε ένα ερευνητικό πρόγραμμα ...υπάρχει η μελέτη του πολιτισμού ...θεωρώ δεν έρχεται ένα παιδί και του λέμε ένα δεξιά, δύο αριστερά, τους εξηγούμε τι γίνεται, το πλαίσιο που εντάσσεται ο χορός που μαθαίνει ...Περνάει μέσα από το χορό ...μόνο και μόνο σε προδιαθέτει ότι όλα έχουν σχέση και περνάν μέσα από το χορό....», (Γ.Μ.).

Το χορευτικό λειτούργησε για ένα χρονικό διάστημα οκτώ μηνών σε νοικιαζόμενη αίθουσα του Ριζαρείου Ιδρύματος στην περιοχή της Λιμνοπούλας, για να μεταφερθεί στη συνέχεια σε αίθουσα στην περιοχή της Αγίας Τριάδας, όπου λειτουργεί έως σήμερα. Η αποκλειστική χρήση του συγκεκριμένου χώρου επηρέασε θετικά την

ανάπτυξη του συλλόγου, καθώς λειτουργεί μακριά από ανταγωνιστικούς συλλόγους που θα διεκδικούσαν μια αντίστοιχη θέση,

«Δεν θα με πείραζε να κάνω σε ένα σχολείο πρόβα αλλά έχουμε τόσα άτομα, τόσες εκδηλώσεις, πρέπει να ανοίγουμε σχεδόν κάθε μέρα, ... καταρχήν δεν θέλαμε να είμαστε ανταγωνιστικοί, ήταν αρχή μας αυτό, έπαιξε ρόλο το ότι δεν ήταν άλλοι σύλλογοι στην περιοχή δεν θέλαμε να είμαστε δίπλα σε άλλο σύλλογο, έπειτα μας άρεσε ο χώρος, ήταν μια αίθουσα 120 τ. μ., μας άρεσε να είναι κάτι μοντέρνο που σου κάνει αίσθηση να κάνεις πρόβα ...», (Γ.Μ.).

Η ενοικιαζόμενη αίθουσα αποτελεί έναν ζωτικό λειτουργικό χώρο για τα μέλη καθώς εκεί στεγάζονται το γραφείο, η ιματιοθήκη, το αναψυκτήριο και η αίθουσα διδασκαλίας. Ο συγκεκριμένος χώρος λειτούργησε θετικά σε σχέση με τους απρόσωπους χώρους (συνήθως αίθουσες πολλαπλών χρήσεων των σχολείων), όπου αναγκάζονται να κάνουν τις εβδομαδιαίες πρόβες πολλοί σύλλογοι της πόλης να μην εντάσσεται στα «χωρικά όρια» ενός άλλου συλλόγου,

Ο Όμιλος στην μέχρι τώρα πορεία του λειτουργεί χορευτικά τμήματα όλων των ηλικιών οργανώνει την ετήσια παράσταση όλων των τμημάτων, και διάφορες εκδρομές που συνδυάζονται με σεμινάρια, συμμετέχει σε φεστιβάλ στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, πραγματοποιεί εκδρομές με τουριστικό χαρακτήρα καθαρά για τη γνωριμία των μελών, κόβει σε κέντρο της πόλης την πρωτοχρονιάτικη πίτα και συμμετέχει σε εκδηλώσεις που οργανώνουν άλλοι σύλλογοι στην Ελλάδα.

Παρότι στο πλαίσιο της αυτοαναφορικότητας δεν προβάλλονται κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Ομίλου, εντούτοις μέσα από τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των συνηθισμένων δράσεων αναδεικνύονται οι παράγοντες εκείνοι που προσδίδουν την ετερότητα του Ομίλου,

«δε νομίζω ότι κάνω κάτι διαφορετικό, απλά είμαι πολύ ενεργός σύλλογος δηλαδή κάθε μήνα κάτι έχω να κάνω, δεν κρύφτηκα, εμείς απλωθήκαμε στην πόλη, χόρεψα στο δρόμο στις πλατείες, κάθε μήνα κάτι θα υπάρχει, δεν έχω την αίσθηση ότι κάνω κάτι διαφορετικό, ...το φεστιβάλ έχει δώσει δυναμική στις εγγραφές των μελών το ότι βγήκαμε στην πόλη έπαιξε μεγάλο ρόλο, σας είδαμε το καλοκαίρι μας λένε ...», (Γ.Μ.).

Η οργάνωση του “1^{ου} Διεθνούς Φεστιβάλ Παραδοσιακών Χορών Ιωαννίνων” το 2005 προσέδωσε μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα κύρος και αναγνώριση στο Χ.Ο.Ι., «σκεφτήκαμε να οργανώσουμε Φεστιβάλ, κοίταζε εμείς δεν έχουμε ταυτότητα», ήταν τα λόγια του υπεύθυνου χοροδιδασκάλου του Χ.Ο.Ι. πριν ακόμα οργανωθεί το πρώτο Φεστιβάλ,

«όλοι οι σύλλογοι έχουν κάτι, μα ο ένας έχει την ιστορία του, ο άλλος ένα χωριό που τον στηρίζει, ο άλλος μια συνοικία ..., εμείς δεν έχουμε κάτι δικό μας και είπαμε να το κάνουμε, παρότι τα έξοδα είναι τεράστια, γιατί οι τοπικοί φορείς (Περιφέρεια, Δήμος) καλύπτουν μόνο το 20% των εξόδων σε έναν

προϋπολογισμό περίπου 30.000 ευρώ... τα υπόλοιπα χρήματα καλύπτονται από χορηγούς και από ίδιους πόρους του Ομίλου».

Το εύρος της επιτυχίας σύμφωνα με τις μαρτυρίες των υπευθύνων εκδηλώθηκε σε ένα πρώτο επίπεδο στην αύξηση των εγγραφών των μελών που έφτασαν την περίοδο 2017-18 στα τριακόσια χορευτικά μέλη, γεγονός που κατατάσσει με έναν πρόχειρο εμπειρικό υπολογισμό τον Όμιλο από την πλευρά των συμμετοχών στα χορευτικά στην ίδια κατηγορία με το Λύκειο των Ελληνίδων και το Δήμο Ιωαννιτών. Η επιτυχία της εκδήλωσης λειτούργησε θετικά ως προς τη συσπείρωση των μελών του Ομίλου, καθώς για την επίτευξή της ενεργοποιήθηκαν πολλά μέλη αναλαμβάνοντας διάφορους ρόλους ως «υπεύθυνοι» των προγραμματισμένων δράσεων,

«Συλλογικότητα, αν υπάρχει; μόνο υπάρχει; ο κόσμος ψάχνει τη συλλογικότητα και όσο οι εποχές δυσκολεύουν τόσο ο κόσμος ψάχνει να ενταχθεί κάπου, οι δράσεις διήμερων πολυήμερων εκδηλώσεων στήνονται από τους ίδιους χορευτές θα μπουν στα τμήματα στολών, φιλοξενίας, ...όσες πιο πολλές δράσεις δίνεις για συμμετοχή τόσο αποκτά ομαδικότητα ...στο φεστιβάλ βλέπεις τον εθελοντισμό, στήνουν το μισό φεστιβάλ, βλέπεις την προσπάθεια, για έναν κοινό στόχο, ...παρόλα αυτά η συλλογικότητα στη σημερινή εποχή είναι μέχρι να πετύχει, γίνεται με πιο πολύ δυσκολία επειδή ο κόσμος έχει αποξενωθεί γίνεται λίγο πιο αργά όχι όπως παλιά ...», (Γ.Μ.).

Η συσπείρωση των μελών επιτεύχθηκε και μέσα από την οργάνωση δελεαστικών ως προς τον προορισμό ταξιδιών (Ταϊλάνδη) στο πλαίσιο της ανταλλαγής με τα χορευτικά ξένων κρατών που συμμετείχαν στο Φεστιβάλ. Το όνομα του Χ.Ο.Ι. συνδέθηκε στη συλλογική συνείδηση των Γιαννιωτών με το Φεστιβάλ και με τα χαρακτηριστικά που του προσέδιναν οι πολύμορφες εκδηλώσεις κατά τη διάρκεια του Φεστιβάλ που αποπνέουν ζωντάνια, ευχάριστη διάθεση και έναν σύγχρονο τρόπο παρουσίασης των παραδοσιακών χορών. Οι παρουσιάσεις γίνονται από επαγγελματίες παρουσιαστές των τοπικών καναλιών, ενώ παράλληλα σχεδιάζονται διάφορες δράσεις με ομαδικά παιχνίδια στο κέντρο της πόλης και επισκέψεις σε μουσεία. Ένα επίσης χαρακτηριστικό του Ομίλου είναι η εύκολη ενσωμάτωση νέων μελών, χωρίς τους περιορισμούς της ταυτότητας καταγωγής ή της χορευτικής ικανότητας. Η μέθοδος που ακολουθείται κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας διακρίνεται από τη μη αυστηρή επιτήρηση του ύφους της χορευτικής κίνησης και από την εύκολη ένταξη σε ομάδες παρουσίασης διαμορφώνοντας ένα πλαίσιο συμμετοχής που προτεραιότητα δίνεται στη χαρούμενη διάθεση επί της διαδικασίας.

Σύλλογοι με διάφορους προσδιοριστικούς όρους

Ορισμένοι σύλλογοι χρησιμοποιούν στην επωνυμία τους, όρους που νοηματοδοτούν συμβολικά ένα νέο αισιόδοξο πολιτιστικό ξεκίνημα, μια «άνοιξη» πολιτιστική ή μια τάση για πρόοδο και ευημερία, όπως είναι ο “Πολιτιστικός

Σύλλογος Ιωαννίνων Νέα Πνοή”, “Πολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος «Το Άνθος»”, “Έκπολιτιστικός Σύλλογος υπό την επωνυμία «Η Πρόοδος»”.

Αρκετοί σύλλογοι, (“Σύλλογος Πνευματικής Κοινωνικής Αναπτυξιακής Κίνησης «Η Ελλοπία»”), επίσης, προτάσσουν αρχαιοελληνικά ονόματα επιχειρώντας έτσι να συσχετίσουν την μακρόχρονη ύπαρξη της κοινότητας αναφοράς με τους προγενέστερους λαούς που κατοίκησαν στο χώρο. Ο συμβολισμός της ονομασίας είναι εμφανής και νοηματοδοτεί τη γραμμική ύπαρξη και συνέχεια της κοινότητας στο χώρο, κάτι που επισημαίνει και η Κυριακίδου (1978) που θεωρεί πως η αρχαιολογία αποτελεί μια ανώδυνη πρακτική που κινείται στη βάση της αδιάλειπτης συνέχειας και της ευθύγραμμης σχέσης του τόπου με τον αρχαιοελληνικό κόσμο και τη συνδέει με την κυρίαρχη ιδεολογία που, όπως τονίζει, αποσκοπεί στην υποβάθμιση των ετεροτήτων.

Ο προσδιορισμός «Τουριστικός» ενσωματώνεται στην επωνυμία συλλόγων που βρίσκονται σε αναπτυσσόμενη τουριστικά περιοχή, όπως είναι η περιοχή του Ζαγορίου, “Έξωραϊστικός Τουριστικός Φιλαθλητικός Σύλλογος Παπιγκιωτών «Το Πάπιγκο»” (1973), “Έκπολιτιστικός Έξωραϊστικός Τουριστικός Σύλλογος Φραγκαδιωτών «Οι Φραγκάδες»” (1976), “Έκπολιτιστικός Έξωραϊστικός Λαογραφικός Τουριστικός Σύλλογος «Το Βραδέτο»” (1983). Μοναδική εξαίρεση αποτελεί ο “ Έξωραϊστικός Φιλαθλητικός Τουριστικός Σύλλογος Κόντσικας «Η Λεμεσσός»” (1975), που βρίσκεται σε περιοχή που δεν διακρίνεται για την τουριστική της ανάπτυξη. Η δημιουργία των συγκεκριμένων συλλόγων συνδέεται κυρίως με την οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής που στηρίζεται στην προώθηση επαγγελματικών συμφερόντων τα οποία συνδέονται με την τουριστική ανάπτυξη. Η αναβίωση των τοπικών παραδόσεων λειτουργεί επικουρικά ως προς την επίτευξη των σκοπών τους.

Αρκετοί σύλλογοι ενσωματώνουν τον προσδιορισμό “Αγροτικός” ή “Κτηνοτροφικός” στην προσπάθειά τους να αξιοποιήσουν οικονομικές κυρίως παροχές του κράτους που δίνονταν για την περιφερειακή αγροτική ανάπτυξη σε μια συγκεκριμένη περίοδο της Μεταπολίτευσης μεταξύ (1979 και 1983), “Αγροτικός και Μορφωτικός Σύλλογος Κρανούλας Ιωαννίνων” (1979), “Έξωραϊστικός Αγροτικός Σύλλογος Δρυμάδων Πωγωνίου «Η πρόοδος»” (1980) “Κτηνοτροφικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μεγάλου Περιστερίου” (1983), “Γεωργοδασικός και Έξωραϊστικός Σύλλογος Δολού Πωγωνίου” (1980).¹⁴³

¹⁴³ Εξαίρεση αποτελεί ο “Μορφωτικός Αγροτικός Αθλητικός Σύλλογος “Νικηφόρος” Κάτω Λαψίστας” (1972), που εντάσσεται εκτός του συγκεκριμένου πολιτικού πλαισίου. Οι πολλοί και ετερόκλητοι προσδιορισμοί στην επωνυμία δυσκολεύουν την ανίχνευση της ιεράρχησης των λόγων για τους οποίους ιδρύθηκε ο σύλλογος. Παρόλα αυτά, μπορούμε να δικαιολογήσουμε τον όρο “Αγροτικός” με τις νέες αναγκαιότητες που δρομολόγησε η αποξήρανση της λίμνης της Λαψίστας το 1958 και η αλλαγή των παραγωγικών διαδικασιών στην περιοχή.

Επίσης ιδρύονται σύλλογοι που συσπειρώνουν μετανάστες διαφόρων κρατών που κατοικούν στην πόλη όπως είναι ο “Πολιτιστικός Σύλλογος «Οι φίλοι της Γκρέτσια Σαλεντίνια»”(1994) που οργανώνει εκδρομές και δράσεις για τη σύσφιξη των σχέσεων με τους Έλληνες της Ιταλίας, ο “Έλληνο – γερμανο – αυστριακός Πολιτιστικός Σύλλογος” (1995), ο Πακιστανικός Σύνδεσμος Ιωαννίνων (2008), ο “Αραράτ Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος των εν Ηπείρω και Ιονίων Νήσων κατοίκων Αρμενίων” (2015 Μπάφρα), και ο “Έλληνορωσικός Πολιτιστικός Σύλλογος Ιωαννίνων Άγιος Γεώργιος”, (2016). Οι συγκεκριμένοι σύλλογοι δεν έχουν αποκτήσει τη δυναμική εκείνη που θα έκανε διακριτή την παρουσία τους μέσα από την πολιτιστική τους δραστηριότητα.

Τη δεκαετία του 1990 ιδρύονται δύο Ομοσπονδίες προσπαθώντας να προωθήσουν ζητήματα των συλλόγων προς το επίσημο κράτος, χωρίς όμως να γίνεται διακριτή η δράση τους, καθώς δεν κατορθώνουν να εντάξουν στο πλαίσιο τους έναν ικανοποιητικό αριθμό τοπικών συλλόγων, “Ο.Π.Σ.Ε.Ε. Ομοσπονδία Πνευματικών Σωματείων Ελληνικής Επαρχίας”(1989), “Πανεπειρωτική Ομοσπονδία Πνευματικών και Πολιτιστικών Φορέων Ηπείρου” (1990).

Αρκετοί σύλλογοι αναγράφουν στην επωνυμία τους το όνομα εξεχουσών ιστορικών προσωπικοτήτων που έλκουν την καταγωγή τους από το χωριό αναφοράς. Οι αναγνωρισμένες στη συλλογική συνείδηση της κοινότητας προσωπικότητες, συνήθως έχουν επιδείξει σημαντικό έργο σε διάφορους κοινωνικούς τομείς αλλά και μέσα από την προσφορά τους στην ίδια την κοινότητα ή στο κράτος μέσω της ευεργεσίας και τον πατριωτισμό τους. Η οικειοποίηση και προβολή της προσωπικότητας λειτουργεί ενισχυτικά ως προς την ταυτότητα καταγωγής των μελών της κοινότητας. Η αναγωγή που γίνεται στο εξέχον πρόσωπο, συνδέει συμβολικά όλα τα μέλη της κοινότητας με το έργο τους. Εδώ η ταυτότητα καταγωγής λειτουργεί ως «συγκολλητική» ουσία, η εξέχουσα προσωπικότητα και τα μέλη της κοινότητας συνδέονται μεταξύ τους σε συμβολικό επίπεδο, μέσα από μια «κατασκευασμένη» σχέση καταγωγής, εν δυνάμει συγγενική. Όταν συνήθως διατυπώνεται η συνηθισμένη φράση: *«στο χωριό μου γεννήθηκαν μεγάλοι άντρες»*, ή *«κατάγομαι από χωριό ηρώων»*, σημαίνει πως δικαιούμαι να νιώθω κι εγώ μορφωμένος ή ήρωας. Συνήθως όμως, η εξέχουσα προσωπικότητα εκθειάζεται σε έναν ύστερο χρόνο, όταν αναγορεύεται ευεργέτης ή ήρωας, με σκοπό να οικειοποιηθούν τα μέλη μια εντελώς «ξένη» προς τους ίδιους ταυτότητα, που τις περισσότερες φορές διαμορφώθηκε μέσα σε ένα εντελώς διαφορετικό κοινωνικό πλαίσιο. Η συνειδητή οικειοποίηση των αρετών, με τις οποίες επενδύεται το έργο της κάθε εξέχουσας προσωπικότητας, προσδίδει συμβολικά κύρος στα μέλη, έτσι η προσφορά στην παιδεία συνδέεται με την έννοια της καλλιέργειας και της εξυπνάδας, η οικονομική ευρωστία με την έννοια της επιτυχίας, η συμβολή στον εθνικό αγώνα με την έννοια του ηρωισμού, της ευεργεσίας με την έννοια της συλλογικότητας και του κοινοτικού πνεύματος. Οι παραπάνω αρετές νοηματοδοτούνται ως «ουσία», ως βιολογικά χαρακτηριστικά που μεταφέρονται στα μέλη της κοινότητας μέσω της αναφοράς του ονόματος, άρα της

καταγωγής¹⁴⁴. Ο προσδιορισμός “Πατριωτικός” αναγράφεται στην επωνυμία τριών μόνο συλλόγων μέχρι σήμερα: “Πατριωτικός Σύνδεσμος Καλαρρυτών «Η Πίνδος»” (1917 - 1971) (βλ. σχετ. αναφορά Κεφ. 6°). “Πατριωτικός Σύνδεσμος Πραμάντων” (1939) , και “Πατριωτικός Σύλλογος Πατριωτών Ιωαννίνων” (1983). Σχετικά με τον “Πατριωτικό Σύνδεσμο Πραμάντων” και λόγω του χρόνου σύστασής του, θα μπορούσαμε να εικάσουμε πως συνδέεται με την καλλιέργεια της εθνικής συνείδησης που πρότασε ως βασική αρχή η δικτατορία του Μεταξά τη συγκεκριμένη περίοδο.

¹⁴⁴ Χαρακτηριστικοί σύλλογοι με τους εν λόγω προσδιορισμούς είναι οι: “Φιλοπρόοδος Σύλλογος Ραδοβιζίου «Ο Διονύσιος Φιλόσοφος»”, “Ελληνορωσικός Σύνδεσμος Φιλίας και συνεργασίας Ηπείρου «Μάξιμος Γραικός»”, “Ενωσις Φιλοπρόοδος και Επιμορφωτική των απανταχού Πωγωνισίων ο Ιατροφιλόσοφος «Ηρακλής Βασιάδης»”, “Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Δολιανών «Ο Γεννάδιος»”, “Σύλλογος Δελβινακιωτών, «Ο Ηρακλής Βατιάδης»”, “Αδελφότης Κουκουλιωτών «Ευγένιος Πλακίδα»”, “Ηπειρωτικός Λαογραφικός Όμιλος «Κρυστάλλης»”, “Πολιτιστικός Σύλλογος Μονοδεντρίου «Αδελφοί Ριζάρη»”, “Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βίτσης «Αλεξίου και Αγγελική Παπάζογλου»”, “Εξωραϊστικός Μορφωτικός Σύλλογος Νέων Κληματιάς «Ο Γεώργιος Σταύρου»”, “Σύλλογος Γραμμενοχωρίων «Οι Ζωσιμάδες»”, “Αδελφότης των εν Ιωαννίνους Πλαισιτών Διαμάντης Παπαδιαμάντης”, “Αγαθοεργός Σύλλογος Πετροβουνίου «Ο Κατσαντώνης»”, “Πολιτιστικός και Λαογραφικός Σύλλογος «Ο Κατσαντώνης»”, “Επιμορφωτικός Σύλλογος Μπαλντούμας «Ο Μπαλάσκας»”, “Αδελφότης Πρεβεζαίων «Το Ζάλογγο»”, “Μορφωτικός Σύλλογος Πλατανιών «Τα Τσερίτσανα»”, “Σύλλογος Σουλιωτών «Το Κούγκι»”, “Μορφωτικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Μεγάλου Γαρδικίου «Το Καστρί της Πασσαρώνος»”, “Σύλλογος Πνευματικής Κινήσεως «Η Αρχαία Δωδώνη»”, “Αδελφότης των εν Ηπείρου Κρητών η 21^η Μαΐου 1941”, “Αδελφότης των εν Ηπείρω Μικρασιατών”, Εξωραϊστικός, “Αδελφότης Πρεβεζαίων «Το Ζάλογγο»”.

Κεφάλαιο 4ο

Δομικοί μετασχηματισμοί και διαδικασίες.

Τις διαμορφούμενες σχέσεις, τις πρωτοβουλίες και το ρόλο των προσώπων επί των διαδικασιών πραγματεύεται το παρόν υποκεφάλαιο αναζητώντας τα σημαινόμενα των πρακτικών που ακολουθούνται και τον τρόπο που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της πολιτισμικής ταυτότητας.

Οι σύλλογοι ιδρύονται με βάση ένα συγκεκριμένο καταστατικό που ορίζει μέσα από τα άρθρα τους σκοπούς, τους ρόλους των μελών, και τον τρόπο λειτουργίας τους. Το συγκεκριμένο καταστατικό λειτουργίας ως δομικός παράγοντας προσδιορίζει το πλαίσιο ανάπτυξης του συλλόγου θέτοντας τους στόχους, τα όρια και τους κανόνες, που άλλοτε περιορίζουν και άλλοτε διευρύνουν το πεδίο δράσης των μελών. Οι συνεχείς τροποποιήσεις του καταστατικού δημιουργούν αρκετά ερωτηματικά διερεύνησης των παραγόντων που συνέβαλαν στις συγκεκριμένες μεταβολές. Η τροποποίηση των καταστατικών είναι πολυσήμαντες πρακτικές διαχείρισης του πλαισίου οργάνωσης που προκύπτει συνήθως μέσα από τον επαναπροσδιορισμό και τις αναθεωρήσεις των αρχικών σκοπών των συλλόγων, από τον προβληματισμό ως προς την αποτελεσματικότητα των όρων και κανόνων λειτουργίας, αλλά και το συσχετισμό με τις ευρύτερες αντιλήψεις και συνθήκες που επικρατούν.

Το καταστατικό ενός συλλόγου τη στιγμή της ίδρυσής του συνήθως ανταποκρίνεται στις ιστορικά προσδιορισμένες κοινωνικές αντιλήψεις, χωρίς αυτό να σημαίνει πως ο συγκεκριμένος συγχρονισμός είναι απόλυτος και πως δεν παρατηρούνται αναχρονισμοί. Οι περισσότεροι ενεργοί σύλλογοι, προσπαθώντας να ανταποκριθούν στις μεταβολές των κοινωνικών αντιλήψεων αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις να διασφαλίσουν την ενότητα των μελών τους, προχωρούν σε τροποποιήσεις των καταστατικών τους, είτε μεταβάλλοντας, είτε ενσωματώνοντας νέους σκοπούς και όρους λειτουργίας. Κατ' αυτόν τον τρόπο προσαρμόζονται στις διαμορφούμενες ιστορικές, ιδεολογικές και πολιτικές συνθήκες της κοινωνίας. Ωστόσο, η προσαρμογή αυτή των συλλόγων στο κοινωνικό γίνεσθαι δεν γίνεται αδιαπραγμάτευτα, ούτε εγκαθιδρύονται «άνευ όρων» οι νέες αντιλήψεις στο συγκεκριμένο πλαίσιο.¹⁴⁵ Η συμμετοχή των μελών σε ένα σύλλογο προϋποθέτει ένα ελάχιστο σημείο σύγκλισης ως προς την αποδοχή κοινών κανόνων, αντιλήψεων και εννοιών όπως είναι η πολιτιστική ταυτότητα, η καταγωγή, η συγγένεια, η «παράδοση», οι διαπροσωπικές σχέσεις κ.ά. Αν θελήσουμε να εξετάσουμε τους λόγους που ωθούν τα άτομα στην ένταξή τους στους πολιτιστικούς φορείς διακρίνουμε πως αυτοί είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι όχι μόνο με τις διαμορφούμενες ιστορικά κοινωνικές αντιλήψεις (π.χ. περί «παράδοσης») αλλά και με βαθύτερες προσωπικές ανάγκες (ταυτότητας, συντροφικότητας, κοινωνικότητας, αναγνώρισης κ.ά.). Αυτό βέβαια, δεν σημαίνει πως στην πορεία τα παραπάνω κίνητρα συμμετοχής

¹⁴⁵ Στην παρούσα διατριβή εντοπίζονται αρκετές περιπτώσεις «αποκλίσεων» από το θεσμικά κατοχυρωμένο πλαίσιο, που εκδηλώνονται μέσα από παράτυπες αποφάσεις, καταστρατήγηση διαδικασιών και μη νομότυπων πρακτικών και συμπεριφορών κ.ά.

μπορεί να διαφοροποιηθούν, καθώς η βιωμένη εμπειρία μπορεί να διαμορφώσει μια νέα αντίληψη και κίνητρο συμμετοχής.

Η τροποποίηση του καταστατικού σε ορισμένες περιπτώσεις διασφαλίζει την ενότητα του συλλόγου απέναντι στην αμφισβητούμενο ρόλο και δράση ορισμένων μελών που καταστρατηγούν τους καθιερωμένους όρους λειτουργίας. Ωστόσο, μέσα από τη σύγκλιση της ατομικής δράσης των ενεργών μελών και του θεσμικού πλαισίου προκύπτουν διακριτά χαρακτηριστικά που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της πολιτισμικής ταυτότητας.

Το παρόν υποκεφάλαιο πραγματεύεται τις δράσεις που επηρεάζουν ή και διαμορφώνουν τη συλλογική συνείδηση και ταυτότητα ενός συλλόγου, εστιάζοντας στις τροποποιήσεις των καταστατικών και στα σημεινόμενά τους και στο ρόλο του ατόμου ως ρυθμιστικού παράγοντα στην διασφάλιση ή μη της κανονικότητας του συλλόγου.

Η περίπτωση του Συνδέσμου Καλαρρυτών «Η Πίνδος»

Η διαπραγμάτευση της ταυτότητας μέσω των συγκρουσιακών σχέσεων - Ατομικές και συλλογικές πρακτικές

Η πρώτη ρήξη – Η απόσχιση του Συνδέσμου

Ο Π.Σ.Κ.Π. αποτελεί έναν από τους παλαιότερους συλλόγους των Ιωαννίνων, καθώς ιδρύθηκε¹⁴⁶ το 1917 με έδρα τους Καλαρρυτές. Στη συνέχεια αδρανοποιήθηκε για να ανασυσταθεί το 1924 πραγματοποιώντας αρκετές δράσεις στην κοινότητα. Το 1971, ανασυσταίνεται έχοντας ως έδρα τα Ιωάννινα με βασικό σκοπό την οδική σύνδεση του χωριού με την πόλη των Ιωαννίνων¹⁴⁷. Όσο μπορούμε να διακρίνουμε από τις ελάχιστες αναφορές στη δράση του κατά την περίοδο 1917 έως και 1971, ο Σύνδεσμος λειτούργησε με μεγάλες περιόδους αδράνειας που εντοπίζονται στις επιμέρους περιόδους 1919-1924 και 1932 -1971. Από το 1971 και έκτοτε έχουμε περισσότερα στοιχεία και λεπτομερείς περιγραφές των αποφάσεων και των δράσεων που υλοποιούνται. Συνολικά καταγράφονται τέσσερις τροποποιήσεις στο άρθρο 26 του ισχύοντος καταστατικού του Συνδέσμου.¹⁴⁸ Αλλά ας δούμε πως διαμορφώνεται

¹⁴⁶ Βλ. σχετ. Παράρτημα – Καταστατικόν του εν Καλαρρυταίς Ηπείρου εδρεύοντος “Πατριωτικού Συνδέσμου Καλαρρυτών Η Πίνδος” έτος ίδρυσης 1917.

¹⁴⁷ Στο πρώτο άρθρο του καταστατικού του Π.Σ.Κ.Π. αναγράφεται: «Βασικός και πρωταρχικός σκοπός είναι η δραστηριοποίηση όλων των Πατριωτικών δυνάμεων για την οδική σύνδεση των Καλαρρυτών», (Π.Σ.Κ.Π. Καταστατικό 1971).

¹⁴⁸ «Το καταστατικό αυτό, που είχε εγκριθεί με την αριθ.160/1971 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ιωαννίνων, αντικαταστάθηκε ολοκληρωτικά με τροποποίησή του που εγκρίθηκε με την αριθ. 30/1976 απόφαση του ίδιου δικαστηρίου. Στη συνέχεια τροποποιήθηκε μερικώς και κωδικοποιήθηκε με την αριθ. 103/1982 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ιωαννίνων. Το Φεβρουάριο ύστερα από γενική απαίτηση όλων των μελών του Συνδέσμου μας το Δ.Σ. προχωρεί στην τροποποίηση του καταστατικού του που στόχευε στην εύρυθμη, απρόσκοπτη και αρτιότερη λειτουργία του ίδιου του Συνδέσμου μας. ... (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Ιανουάριος Φεβρουάριος 1987, αρ. φυλ. 8, σ. 6), που εγκρίθηκε με την αριθ. 62/1986 απόφαση του ίδιου δικαστηρίου. Θα ισχύει δε εις το εξής με τις τροποποιήσεις των άρθρων του 2, 21 και 26 που έγιναν από τη Γενική Συνέλευση της 15^{ης}

ιστορικά η δράση του Συνδέσμου. Παρακάτω μεταγράφουμε το πρώτο καταστατικό ίδρυσης του Π.Σ.Κ.Π.:

«ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΝ ΤΟΥ ΕΝ ΚΑΛΑΡΡΥΤΑΙΣ – ΗΠΕΙΡΟΥ ΕΔΡΕΥΝΤΟΣ ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΚΑΛΑΡΡΥΤΩΝ Η «ΠΙΝΔΟΣ» (Αναγνωρίσθη το Σωματείον του Πατριωτικού Συνδέσμου Καλαρρυτών η «Πίνδος» ως νομικόν πρόσωπον δια της υπ' αριθ. 27 αποφάσεως του δικαστηρίου των εν Ιωαννίνους Πρωτοδικών την 8 Μαρτίου 1917).

Αντί προλόγου

Πάντες οι απανταχού κάτοικοι της κωμοπόλεως Καλαρρυτών, ελάχιστον ευγνώμοσύνης φόρον αποτίοντες τη γενέτειρα και φίλη ημών Πατρίδι, απεφασίσαμεν και προέβημεν σήμερον (την 6^{ην} Αυγούστου ε. ε. 1916 ημέραν Σάββατον) εις την σύμπτηξιν και ίδρυσιν, με έδραν την εν Ηπείρω κωμόπολιν Καλαρρύται, Σωματείου υπό την επωνυμίαν: Πατριωτικός Σύνδεσμος Καλαρρυτών η «Πίνδος».

Σκοπός του Συνδέσμου

Άρθρον 1.

Η μέριμνα υπέρ της βελτιώσεως και προαγωγής των Κοινοτικών πραγμάτων και η ανάθεσις των της διαχειρίσεως προσόδων της Πατρίδος μας εις χείρας ικανών και ενεπιλήπτου παρελθόντος προσώπων.

Άρθρον 2.

Η βελτίωσις και κανονική λειτουργία των εν τη Πατρίδι εκπαιδευτηρίων μας, η Ελληνοπρεπής μόρφωσις των εν αυτοίς φοιτώντων και η επί το πρακτικώτερον και αναλόγως των σημερινών κοινωνικών αναγκών ανάπτυξις αυτών.

Άρθρον 3.

Η προς τούτο (άρθρο 2) παροχή πάσης δυνατής ηθικής και υλικής υποστηρίξεως.

Άρθρον 4.

Η ίδρυσις εν ιδιαιτέρω παραρτήματι αναγνωστηρίου μετά βιβλιοθήκης προσιτής τοις πάσιν, ως και ιδιαιτέρου τμήματος υφαντικής και ραπτικής.

Άρθρον 5.

Η προς οικονομικήν ευημερίαν της Πατρίδος μας διάδοσις και ανάπτυξις της υφαντουργίας δια συστηματοποίησεως της εν λανθανούση καταστάσει διατελούσης τοιαύτης και δια νέων μεθόδων, αναδασώσεως, επισκευής οδών και υδραγωγείων, προς προσείλκυσιν τόσον των αποδημούντων πατριωτών όσον και διαφόρων άλλων ξένων, όπως παραθερίσωσιν.

Άρθρον 6. Η επί πλακών «χρυσοίς γράμμασι» χάραξις, των εν τοις πολέμοις 1912 και 1913 πεσόντων συμπατριωτών μας, και την τοποθέτησιν αυτών εν τε τη εκκλησία, τοις σχολείοις και τη αιθούση του Συνδέσμου.

Άρθρον 7.

Η παροχή και διανομή βοηθειών τοις απόροις, οσάκις λαμβάνεται ανάγκη, αναλόγως του βαθμού της δυσπραγίας εκάστου επί τη βάσει καταλόγου συντασσομένου προς τούτο υπό του Δ. Συμβουλίου.» (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Ιούλιος – Δεκέμβριος 2017, αρ. φυλ. 165, σ. 1). Κων/νος Γ. Τσόλας πρόεδρος, Ηλίας Β. Φασουλής αντιπρόεδρος, Περικλής Αντ. Μπίζιος Γεν. Γραμματεύς, Βασίλειος Ιω. Χατζής Ειδ. Γραμματεύς, Κων/νος Ν. Μπαζάκης ταμίας. εν Καλαρρύταις τη 6 Αυγούστου 1916.

Δεκεμβρίου 1993. Τις τροποποιήσεις αυτές, μετά την έγκρισή τους από το αρμόδιο δικαστήριο, εξουσιοδοτείται το Δ.Σ. να κωδικοποιήσει σε ενιαίο κείμενο καταστατικού», (Π.Σ.Κ.Π., Καταστατικό 89/1994, άρθρο 26).

Σε σχετική επιστολή που στέλνεται στους απόδημους Καλαρρυτιώτες όπου αναφέρονται οι λόγοι που οδήγησαν στη συγκεκριμένη πρωτοβουλία ίδρυσης του Συνδέσμου διακρίνουμε πως η ίδρυσή του αποτελεί κοινή πρωτοβουλία κατοίκων των Καλαρρυτιών αλλά και αποδήμων Καλαρρυτινών: «Τούτων ένεκα, η παρעυρισκομένη εν ταύτη νεολαία και λοιποί συμπατριώται, μνήμονες της άλλοτε πατρίδος μας και διαπνεόμενοι υπό των αρίστων αισθημάτων όπως ιδωμεν ταύτην ανορθουμένην ως άλλας Κωμοπόλεις της Ηπείρου, ανελάβομεν την ιδιωτικήν πρωτοβουλιάν ούτως έχόντων των πραγμάτων, ιδρύσεως Πατριωτικού Συνδέσμου των απανταχού διεσπαρμένων ημετέρων.

Τούτου τον κανονισμόν λαμβάνομεν το θάρρος να σας αποστείλωμεν και έχοντες ακράδαντον την πεποίθησιν επί των προθύμων πατριωτικών αισθημάτων και της μη αποξενώσεώς σας, ότι μελετώντες και αναπολούντες προς στιγμίν και την πατρίδα μας, ου μόνον θα επικροτήσητε την ενέργειάν μας ταύτην, αλλά ηθικώς και υλικώς τουλάχιστον κατά τούτον, θα συντρέξητε την φίλην πατρίδα εκ καθήκοντος»¹⁴⁹.

Η ίδρυση του Συνδέσμου αποσκοπεί στη βελτίωση και προαγωγή των «Κοινοτικών πραγμάτων» μέσω της ηθικής και υλικής υποστήριξης που εστιάζεται σε έργα κοινής ωφελείας, (δενδροφύτευση, επισκευή δρόμων, υδραγωγείων), με απώτερο σκοπό την τουριστική ανάπτυξη, ενώ σε ξεχωριστό άρθρο (7) προβλέπεται η αλληλεγγύη προς τους αδύναμους, κυρίως «απόρους» συγχωριανούς.

Επίσης σε τρία από τα επτά άρθρα επισημαίνεται η αναγκαιότητα της «Ελληνοπρεπούς» μόρφωσης, ως πολύτιμο αγαθό που «εντάσσει» την τοπική κοινότητα στο Ελληνικό Έθνος, ενώ η ίδια σύνδεση επιχειρείται με την κατασκευή ενός μνημονικού τόπου, του μνημείου των πεσόντων Καλαρρυτινών στον πόλεμο του 1912-13.

Το ενδιαφέρον των μελών του Συνδέσμου που εκφράζεται μέσα από τις αποφάσεις των εκάστοτε Δ.Σ., στρέφεται επίσης στην αντιμετώπιση και διαχείριση πλήθους άλλων θεμάτων και προβλημάτων που αντιμετωπίζει τα μεταπολεμικά χρόνια η κοινότητα. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1976, ο Σύνδεσμος συστήνει Χορευτικό Όμιλο και επιδεικνύει μια πρωτόγνωρη για την πόλη χορευτική δραστηριότητα που εκδηλώνεται μέσα από παραστάσεις και κάθε είδους χορευτικές διαδικασίες. Μέσα από τις συγκεκριμένες δράσεις γίνεται αισθητή και αναγνωρίσιμη η παρουσία των Καλαρρυτινών στο αστικό κέντρο των Ιωαννίνων. Οι διαδικασίες υλοποίησης των παραπάνω δράσεων, ωστόσο, δημιούργησαν ένα πεδίο έντονων αντιπαραθέσεων σε συλλογικό επίπεδο με βασικό στοιχείο διαπραγμάτευσης την πολιτισμική ταυτότητα των Καλαρρυτινών. Το 1971 οι Καλαρρυτινοί που εγκαταστάθηκαν στα Ιωάννινα επαναλειτούργησαν το Σύνδεσμο προτάσσοντας ως βασικό αίτημα την οδική σύνδεση του χωριού με τα Γιάννενα. Για το λόγο αυτό ανέλαβαν θεσμικά πλέον, μια σειρά πρωτοβουλιών προς τους αρμόδιους τοπικούς και κρατικούς φορείς.¹⁵⁰ Το κυρίαρχο αυτό αίτημα επαληθεύει την κοινή διαπίστωση στους κόλπους των λαογράφων πως οι σύλλογοι ιδρύονται με βασικό σκοπό την κοινοτική αλληλεγγύη και την προώθηση ζητημάτων που αφορούν τον τόπο καταγωγής, (βλ. σχετ. Αυδίκος, 1993:89-92, Νιτσιάκος, 1995:181-184). Η συσπείρωση των Καλαρρυτινών στο πλαίσιο του Συνδέσμου ήταν αρχικά μεγάλη,

¹⁴⁹ (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Ιούλιος – Δεκέμβριος 2017, αρ. φυλ. 165, σ. 7, σε σχετικό άρθρο της Λιάνα Γραβάνη από το αρχείο του παππού της Ιωάννη Δογορίτη).

¹⁵⁰ Ο Σύνδεσμος από τη στιγμή της ίδρυσής του και για περίπου 20 χρόνια μέχρι που ολοκληρώθηκε η οδική συγκοινωνία το 1991 με τα Ιωάννινα, με συνεχή αιτήματα προς τους αρμόδιους κρατικούς φορείς επιδίωκε την κατασκευή του δρόμου. (Εφημερίδα, “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1991, αρ. φυλ. 36)

γεγονός που αποδεικνύεται από τη ευρύτητα της συμμετοχής στις αρχαιρεσίες του Συνδέσμου τη δεκαετία του '70, όπου σύμφωνα με τις μαρτυρίες, «έφτασε να αριθμεί και μέχρι τα 1500 μέλη»¹⁵¹. Η συμμετοχή των μελών στο πέρασμα των χρόνων μειώθηκε σταδιακά φτάνοντας τις τελευταίες εκλογές ο αριθμός των συμμετεχόντων να κυμαίνεται από 60 έως 65 μέλη. Η μικρή συμμετοχή μελών στις διαδικασίες του Συνδέσμου τα μεταγενέστερα χρόνια ερμηνεύτηκε από τους πληροφορητές πως οφείλεται στο μικρό αριθμό οικογενειών Καλαρρυτινών που διαβιούν στην πόλη των Ιωαννίνων. Οι αιτίες όμως μεταξύ των άλλων, θα πρέπει να αναζητηθούν τόσο στις σχέσεις και στις έντονες αντιπαραθέσεις μεταξύ των μελών του Συνδέσμου στο πέρασμα των χρόνων, όσο και στις γενικότερες μεταβολές των κοινωνικών συνθηκών που επηρέασαν τους όρους συμμετοχής και διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου των Καλαρρυτινών.

Το 1976 προτείνεται η δημιουργία του Χορευτικού Ομίλου του Συνδέσμου με σκοπό την προβολή του χωριού μέσα από την παρουσίασή του σε διάφορες εκδηλώσεις, «τότε λίγοι σύλλογοι ακουγόταν στην πόλη όπως αυτοί του Λυκείου των Ελληνίδων, των Σουλιωτών, του Φωτιάδη», (Γ.Φ). Οι δράσεις που σχετίζονταν με το Χορευτικό Όμιλο, προκάλεσαν στην πορεία έντονες συζητήσεις και διαφωνίες σχετικά με τους σκοπούς και τον τρόπο λειτουργίας του Συνδέσμου, έχοντας ως βασικό διακύβευμα την ισόρροπη κατανομή των δράσεων του Συνδέσμου μεταξύ του Χορευτικού Ομίλου και της κοινότητας. Διακρίνουμε πως από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του Χορευτικού Ομίλου δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση σε συγκεκριμένες δράσεις όπως στη δημιουργία ιματιοθήκης «παραδοσιακών» φορεσιών, στην παρουσίαση ποικίλων χορευτικών προγραμμάτων και στη συμμετοχή σε εκδηλώσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Καθοριστικό ρόλο στο συγκεκριμένο σχεδιασμό είχε η απόφαση του Δ.Σ. που έθεσε εξ αρχής ως στόχο του Ομίλου την εκμάθηση και παρουσίαση χορών που αντιπροσώπευαν και άλλες περιοχές της Ελλάδας.¹⁵²

Η παραπάνω έμφαση στις χορευτικές διαδικασίες, που εκδηλωνόταν τόσο στην αναζήτηση του κατάλληλου χοροδιδασκάλου (ο οποίος θα έπρεπε να γνωρίζει και να διδάσκει χορούς άλλων περιοχών) όσο και στις δραστηριότητες του Χορευτικού Ομίλου, προκάλεσε πολλές συζητήσεις και διχογνωμίες σχετικά με την ορθότητα του σχεδιασμού. Οι αντίθετες αυτές απόψεις καταγράφονται στα πρακτικά των Γ.Σ. του Συνδέσμου ως εξής:

«Φιλοδοξία κάθε Δ.Σ. είναι να υπηρετεί σωστά τα συμφέροντα του Συνδέσμου και του χωριού. Όμως τα τελευταία δέκα χρόνια απ' όλους τους σκοπούς κυρίως το βάρος πέφτει σ' ένα, στη διατήρηση των ηθών και εθίμων, δηλαδή στο Χορευτικό τμήμα. Το 1982 ζήτησα ευρύτερη τροποποίηση του καταστατικού που τελικά δεν έγινε. Από τον ισολογισμό του 1985 φαίνεται ότι για το χωριό διατέθηκαν 103 χιλ. δρχ. και τ' άλλα για το χορευτικό που νομίζω ότι η απόδοσή του δεν ανταποκρίνεται. Για το δρόμο τι κάνουμε; Να γίνουν και στο χωριό κάποια έργα και γενικά να δοθεί περισσότερη σημασία

¹⁵¹ Η συγκεκριμένη αναφορά δεν ισχύει αν λάβουμε υπόψη μας πως η μεγαλύτερη συσπείρωση των Καλαρρυτινών έφτασε τα 145 μέλη στις εκλογές του 1971, όταν ιδρύθηκε ο Σύνδεσμος. Πιθανότατα να αναφέρεται στο συνολικό αριθμό των Καλαρρυτινών που διαβιούν στα Γιάννενα και όχι στη συμμετοχή στις διαδικασίες του Συνδέσμου.

¹⁵² «Να παραμείνουν στο πρόγραμμα του χορευτικού όλοι οι παλαιοί παραδοσιακοί χοροί και να μαθευτούν κι απ' όλους τους νέους, διότι οι χοροί αυτοί κυρίως μας εκφράζουν σαν Καλαρρυτίτες. Στο πρόγραμμα θα προστεθούν και στεριανοί θεαματικοί χοροί για να έχουμε την δυνατότητα και μεγάλης χρονικής διάρκειας κάλυψη και θεάματος όπου κρίνεται αναγκαίο...», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 6^ο. 10/4/1979).

στα προβλήματα του χωριού. Στην ανάγκη να περιοριστεί το Χορευτικό και όχι τ' άλλα να γίνονται θυσία στο βωμό του χορευτικού...», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 25^ο: 1985).

Στην παραπάνω τοποθέτηση υπήρξε άμεση απάντηση του Δ.Σ. του Συνδέσμου που αναφέρει:

«Ίσως δεν κάνουμε έργα βιτρίνας (βρύσες, τοίχους, καλντερίμια κ.α.) όμως να του θυμίσουμε ποιος φροντίζει για το δρόμο; Το Δ.Σ. δεν δραστηριοποιήθηκε και έβγαλε τα 53 εκατ.; Το Δ.Σ. δε φροντίζει για δενδροφύτευση στο χωριό; Για εγκατάσταση ασυρμάτου; Για την κατασκευή του ξενώνα που μας κόστισε 110 χιλ. δρχ. για φέτος; Νομίζουμε ότι αυτά τα βασικά έργα υποδομής είναι πιο ουσιαστικά και σπουδαιότερα παρά τα μπαλώματα και η βιτρίνα. Τα χρήματα που ξοδεύονται στο Χορευτικό βγαίνουν απ' αυτό και γι' αυτό», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 25^ο: 1985).

Από τη μελέτη των πρακτικών διακρίνουμε πως το ποσοστό των δραστηριοτήτων τη συγκεκριμένη περίοδο, που η ισόρροπη κατανομή των δράσεων αποτελεί αιτία αντιπαράθεσης, ελάχιστα αποκλίνει ευνοϊκά προς την πλευρά των δράσεων του χορευτικού. Η αντιπαράθεση σχετίζεται περισσότερο με μια μερίδα μελών του Δ.Σ. που ενεργοποιείται κυρίως από αποστροφή στον προσωποπαγή χαρακτήρα της διοίκησης και την περιθωριοποίηση των δικών τους φωνών. Οι απόψεις αυτές εξωτερικεύονται μέσα από ανοιχτή κριτική που ασκούν σε ζητήματα που δεν τυγχάνουν της δέουσας προσοχής από το εκάστοτε Δ.Σ. Οι δεύτερες αυτές φωνές, που θα μπορούσαμε να πούμε είναι αυτές που δεν κυριαρχούν στις αποφάσεις του Δ.Σ., τη συγκεκριμένη περίοδο, παρακάμπτονται και βρίσκουν διέξοδο στην κριτική των δράσεων. Για παράδειγμα οι δράσεις που αναλαμβάνονται από το Σύνδεσμο και αφορούν υποθέσεις του χωριού λόγω του τρόπου διεκπεραίωσής τους από το γραφειοκρατικό μηχανισμό, δημιουργούν την ψευδή εντύπωση πως δεν αποτελούν προτεραιότητα για το Δ.Σ. Σχετικό αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αποτελεί η διάνοιξη του δρόμου, για τους Καλαρρύτες που υλοποιήθηκε μετά από δύο δεκαετίες παρά τις έντονες και συνεχείς παρεμβάσεις των εκάστοτε Δ.Σ.

Την περίοδο 1984-85 διαφωνίες μεταξύ των μελών του συμβουλίου και του προέδρου είχε ως αποτέλεσμα τη ρήξη, μεταξύ των μελών, την καθαίρεση του προέδρου και τη δημιουργία αργότερα ενός νέου οργανισμού, όπου πρόεδρος εξελέγει ο τέως πρόεδρος του Συνδέσμου. Ως αφορμή της διάσπασης του Συνδέσμου αναφέρθηκαν γεγονότα που σχετίζονται με την προσωπική ζωή του προέδρου, ενώ στις βαθύτερες αιτίες της διάσπασης εντοπίζονται και προσωπικές αντιπαλότητες, ενώ ταυτόχρονα ενεργοποιούνται και πολιτικές συμμαχίες. Ορισμένα μέλη του Δ.Σ. εκδήλωσαν την αντίδρασή τους κυρίως γιατί μια συλλογικότητα όπως ήταν ο Σύνδεσμος είχε αναπτύξει προσωποπαγή χαρακτηριστικά, πως η συμπεριφορά του προέδρου ήταν «απρεπής» «εμείς ενεργήσαμε με σκοπό να προστατεύσουμε το πρόσωπό του αλλά και το Σύνδεσμο, καθώς ακουγόταν άσχημα πράγματα», (Β.Α.). Αφορμή της ρήξης όπως αναφέρθηκε ήταν η αμφισβήτηση της ισότιμης θέσης των μελών του Δ.Σ., καθώς συνεχείς υποδείξεις που γίνονταν προς τον πρόεδρο και σχετίζονταν με τις αποφάσεις και την έκθεση του προσώπου του δεν λαμβάνονταν υπόψη από τον ίδιο. Η αντιπαράθεση μεταφέρθηκε στις επικείμενες εκλογές του Συνδέσμου όπου οι δύο πλευρές διεκδίκησαν τη διοίκηση του Συνδέσμου. Το Δ.Σ. ενήργησε καλώντας σε έκτακτη Γενική Συνέλευση τα μέλη με σκοπό την τροποποίηση του καταστατικού, το οποίο δεν θα επέτρεπε τη συμμετοχή στις εκλογικές διαδικασίες μελών που δεν διαβιούν στα Γιάννενα και όσων μελών δεν εκπλήρωσαν τις οικονομικές υποχρεώσεις τους στο Σύνδεσμο. Για το λόγο αυτό πάρθηκε απόφαση μέχρι την τροποποίηση του καταστατικού να μην γίνουν νέες εγγραφές. Η συγκεκριμένη

απόφαση ουσιαστικά αποδυνάμωνε τον τέως πρόεδρο, καθώς νέα μέλη οργανωμένα έρχονταν με λεωφορεία από τη Θεσσαλία, κυρίως από τη Λάρισα, για να τον υποστηρίξουν. Την ημέρα της έκτακτης Γενικής Συνέλευσης επικράτησε ένταση και λογομαχία μεταξύ των διαφωνούντων μερών, η οποία εκδηλώθηκε βίαια με έντονες παρεμβάσεις που οδήγησαν στη διάλυση της συνέλευσης. Στα πρακτικά του Συνδέσμου το Δ.Σ. αποφασίζει:

«Να καταδικάσει με αποτροπιασμό τα θλιβερά επεισόδια που προκλήθηκαν κατά τη σύγκληση της έκτακτης Γ.Σ. από Καλαρρυτιώτες διαμένοντες στην Θεσσαλία και που στην συντριπτική τους πλειοψηφία δεν είναι μέλη του Συνδέσμου, οι οποίοι βίαια και με την προτροπή λίγων Καλαρρυτιωτών των Ιωαννίνων, απώθησαν το Δ.Σ. και κατέλαβαν την αίθουσα της Γ.Σ. Παρ' όλες τις εκκλήσεις του Δ.Σ. ν' αποχωρήσουν και να είναι δυνατή πλέον η Γ.Σ. για την τροποποίηση του Καταστατικού, όχι μόνο αρνήθηκαν αλλά εξύβρισαν και απείλησαν το Δ.Σ., στον δε Πρόεδρο του Συνδέσμου βιαιοπράγησαν. Μετά απ' αυτά, αφού ήταν αδύνατη η σύγκληση της Γ.Σ., το Δ.Σ. αποφάσισε την διάλυση της συγκέντρωσης ώστε να αποφευχθούν τα επεισόδια. Να δώσει τους ταραξίες στην κρίση των μελών του συνδέσμου ώστε να εξευρεθεί τρόπος ν' αποφευχθούν παρόμοιες καταστάσεις σε βάρος του Συνδέσμου στο μέλλον», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 20^ο -1985).

Στη συνέχεια ο Σύνδεσμος παίρνει αποφάσεις για την αποφυγή νέων βίαιων επεισοδίων ενημερώνοντας:

«τον εισαγγελέα και τη αστυνομία για τη Γ.Σ., ώστε να ενεργήσουν τα νόμιμα για την προστασία των μελών και την διαφύλαξη του Συνδέσμου από τυχόν ταραξίες, που ούτε καν μέλη είναι και καθοδηγούνται από γνωστούς κύκλους που επιδιώκουν για προσωπικούς τους λόγους αναταραχή στο Σύνδεσμο και με τις υποβουλιαμαίες ενέργειές τους την αμαύρωση του ονόματος και της διεθνούς ακτινοβολίας του Συνδέσμου μας», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 21^ο – 1985).

Η νέα Γ.Σ. που αποφασίστηκε για την τροποποίηση του καταστατικού αμαυρώθηκε και πάλι από βίαια γεγονότα. Το Δ.Σ. για δεύτερη φορά αποφασίζει και «καταδικάζει τα νέα θλιβερά γεγονότα που διαδραματίστηκαν με τη μεταφορά πολλών Θεσσαλών μη μελών του Συνδέσμου και την κατάληψη της αίθουσας της Γ.Σ. από αυτούς με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί η έκτακτη Γ.Σ. της 6/11/85», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 22^ο-1985).

Κατόπιν αυτών των εξελίξεων και υπό το βάρος της δημόσιας έκτασης που έλαβε το θέμα, καθώς έγιναν σχετικές αναφορές σε τοπικές εφημερίδες για τα γεγονότα, αποφασίστηκε

«να δοθεί δημόσια συνέντευξη τύπου με σκοπό να ενημερώσει την κοινή γνώμη σωστά, υπεύθυνα και αντικειμενικά για τα γεγονότα των προηγούμενων ημερών και να κάνει έκκληση στους τυχόν υποκινητές αυτών να αναλογιστούν τις σοβαρότατες ευθύνες τους και τις δυσάρεστες συνέπειες που έχουν για το Σύνδεσμο οι ενέργειές τους αυτές», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 22^ο-1985).

Ο τέως πρόεδρος του Συνδέσμου απέδωσε τις συγκρούσεις του παρελθόντος σε «προσωπικές ζηλιές», (Α.Γ.), ενώ οι βασικές αιτίες της αντιπαράθεσης σχετιζόταν με την έντονη προβολή προσωπικών φιλοδοξιών, με τον συγκεντρωτικό τρόπο

διοίκησης και με ανάρμοστες συμπεριφορές.¹⁵³ Την επόμενη χρονιά, το 1986, παρατηρείται η μεγαλύτερη συσπείρωση των μελών στις εκλογικές διαδικασίες. Η συγκεκριμένη εκλογική αναμέτρηση υπήρξε καθοριστική για την πορεία του Συνδέσμου, εφόσον η πλειονότητα των Καλαρρυτινών που διαβιούν στα Γιάννενα θεώρησε πως με τις ενέργειες του συγκεκριμένου προέδρου απειλήθηκε η ενότητα και η συνέχεια του Συνδέσμου.¹⁵⁴

Η ρήξη είχε ως αποτέλεσμα να ιδρυθεί ένας νέος πολιτιστικός φορέας με την αρχική ονομασία “Καλαρρύτες Εκπολιτιστικός και Λαογραφικός Σύνδεσμος”, όπου εντάχθηκαν αρκετοί Καλαρρυτινοί που είχαν συγγενικούς δεσμούς με τον πρόεδρο που ανέλαβε την πρωτοβουλία, αλλά και κοινή κομματική ιδιότητα.

«Δεξιοί πήγαν στον Γ., αρκετοί από αυτούς αποτραβήχτηκαν μετά από ένα – δύο χρόνια, και αυτοί μετά δεν ήρθαν στο Σύνδεσμο, ίσως γιατί ένιωθαν ενοχές, δεν ήρθαν να γραφτούν... ούτε τα παιδιά τους έφεραν στο Σύνδεσμο, κοίταξε ορισμένοι τα προβλήματα εκείνα τα πέρασαν έντονα ...», (Θ.Μ.).

Η επιφυλακτικότητα και σε πολλές περιπτώσεις η αποσιώπηση των γεγονότων από μέρος των πληροφορητών και η άρνησή τους να αναφερθούν στη συγκεκριμένη περίοδο είναι χαρακτηριστική και αναδεικνύει τη σημασία που αποδίδεται στην λήθη του συγκρουσιακού παρελθόντος του Συνδέσμου, «τι θες να μάθεις;», «γιατί ρωτάς,

¹⁵³ Η συγκεκριμένη ρήξη δρομολόγησε την τροποποίηση ορισμένων άρθρων του καταστατικού με απόφαση του 62/1986 (εγκρίθηκε από το Πολυμ. Πρωτοδικείο Ιωαννίνων) που αφορούσαν τη μη συμμετοχή στις εκλογικές διαδικασίες όσων δεν είχαν τόπο διαμονής τα Γιάννενα.

¹⁵⁴ Την ίδια χρονιά καταγράφεται η συλλογική αντίδραση των Καλαρρυτινών στο οικονομικό χρέος που κληρονόμησε ο Σύνδεσμος από την απελθούσα διοίκηση, όταν ο τέως πρόεδρος διεκδίκησε δικαστικά το δάνειο που ο ίδιος είχε κάνει στο Σύνδεσμο. Οι Καλαρρυτινοί συνεισέφεραν ατομικά ο καθένας για να μπορέσει ο Σύνδεσμος να ξεπεράσει το μεγάλο χρέος. Σε άρθρο με τίτλο: «Μεγαλειώδεις στιγμές» της εφημερίδας “Καλαρρυτιώτικα Νέα” (Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1986, αρ. φυλ. 6, σελ. 8) εξάιρεται η εθελούσια προσφορά ως εξής: «Τετάρτη απόγευμα ώρα 7:30. Σύναξη των μελών του Συλλόγου μας, ξαφνικά και απρόοπτα για την ενημέρωση και αντιμετώπιση επείγουσας κατάστασης. Στη συζήτηση εξεύρεσης λύσεων αντιμετώπισης αυτής της κατάστασης κάποιο μέλος ρίχνει το σύνθημα πως το πρόβλημα μπορεί να ξεπεραστεί με προσφορά του κάθε μέλους ελεύθερα και αβίαστα. Το σύνθημα πέρασε στη λαο-μάζωξη σαν ηλεκτρικό ρεύμα υψηλής τάσης. Η ανταπόκριση αστραπιαία δυναμική, μεγαλειώδης. Αρχίζει το αζεπέραστο σε ομορφιά πανηγύρι της ελεύθερης, της αβίαστης, της εθελούσιας προσφοράς. Αφυπνίζεται η πατριωτική συνείδηση μπροστά στον επικαλούμενο κίνδυνο, γιγαντώνεται, ατσαλώνεται και κονταροχτυπιέται με δαύτον για να τον ξεπεράσει. Ο κάθε πατριώτης, απ’ το δικό του μετερίζι, δίνει τη μάχη του για την ενίσχυση του Συλλόγου του. Για όλους προέχει το συλλογικό συμφέρον. ... ». Το αποτέλεσμα της παραπάνω συλλογικής πρωτοβουλίας απέδωσε εντυπωσιακά και σε σύντομο χρονικό διάστημα, μόλις το 1988 ξεχρεώθηκε το δάνειο. Στη Γενική Συνέλευση του Συνδέσμου επισημαίνεται το αποτέλεσμα της προσπάθειας ως εξής: «Από τα λεπτομερώς αναφερθέντα οικονομικά στοιχεία στην Έκθεση της Εξελεγκτικής Επιτροπής, ιδιαίτερη εντύπωση και ικανοποίηση προκάλεσε το ύψος του ισολογισμού για το 1988 που ανερχόταν στα 5,5 εκατομμύρια δραχμές και αφήνει επιπλέον 200 χιλιάδες δραχμές για χρήση στο νέο Δ.Σ. η αξία αυτής της μεγάλης επιτυχίας είναι μοναδική αν λάβει κανείς υπόψη του ότι το Δ.Σ. παρέλαβε προ 4ετίας το Σύνδεσμο με ένα τεράστιο χρέος – περισσότερο από 1,5 εκατομμύριο δραχμές- που με σύνεση, υπευθυνότητα χρηστή διαχείριση και πολύ δουλειά...[...], το όνειρο αυτό έγινε πραγματικότητα – κι αυτό του δίδει μεγαλύτερη σημασία-χωρίς ουδεμία οικονομική ενίσχυση από την Πολιτεία...», “Καλαρρυτιώτικα Νέα” (Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1986, αρ. φυλ. 20, σελ. 5). Ωστόσο, η μεγάλη συμμετοχή των μελών θα πρέπει να συσχετιστεί με την αντίστοιχη συσπείρωση που επιδεικνύουν και οι άλλοι μελετώμενοι σύλλογοι. Την ίδια περίοδο με μικρή χρονική απόκλιση παρατηρείται και στους άλλους συλλόγους (βλ. Π.Σ.Λ.(1984), Α.Σ.Η.) παρόμοια κορύφωση συμμετοχής, γεγονός που σχετίζεται με την πολιτική κυρίως κατάσταση της συγκεκριμένης περιόδου.

οι λαογράφοι δεν ασχολούνται με τέτοια θέματα;... αυτά τα έχει σβήσει η λήθη» (Ε. Γ.).¹⁵⁵ Είναι χαρακτηριστικό πως αιτίες, γεγονότα και πρόσωπα που οδήγησαν σε δικαστικούς αγώνες το Σύνδεσμο αποσιωπούνται από την πρώτη απολογιστική έκθεση στην ετήσια τακτική Γενική Συνέλευση του Συνδέσμου που πραγματοποιήθηκε στις 8/12/85, στοχεύοντας στη διασφάλιση της ενότητας του Συνδέσμου. Η επίσημη αποσιώπηση αποτελεί μια στρατηγική διαχείρισης, η οποία επιστρατεύεται με σκοπό τη διασφάλιση της ενότητας των μελών και της συνέχειας του Συνδέσμου, χωρίς να τροφοδοτεί με νέες εντάσεις τα μέλη αναπαράγοντας γεγονότα και διαλόγους ή και δημιουργώντας επιπλέον κρίσεις, επικρίσεις και αρνητικούς σχολιασμούς,

«Λόγοι υψηλού πατριωτικού ήθους και έμπρακτης ανθρωπιάς μας υπαγορεύουν να παραλείψουμε από την έκθεση πεπραγμένων τα αποσπάσματα, που αναφέρονται σε επιθέσεις και ενέργειες... κατά του Συνδέσμου από... παρακαλούμε για την κατανόηση της πατριωτικής χειρονομίας», (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1986, αρ. φύλ.2, σ.3).¹⁵⁶

Η αποσιώπηση του συγκρουσιακού παρελθόντος σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο είναι εμφανής. Η κοινωνική μνήμη μέσω της λήθης των γεγονότων, των ρόλων των προσώπων και των συγκρουσιακών σχέσεων του παρελθόντος που λειτούργησαν ως «πρόβλημα» λειτουργεί ως φίλτρο που στοχεύει στη διατήρηση εκείνων των στοιχείων που στηρίζουν την ταυτότητα, ατομική και συλλογική στο παρόν. Το παρελθόν λοιπόν κατασκευάζεται στο παρόν, καθώς η επιλογή των γεγονότων που προορίζονται να διατηρηθούν στη μνήμη και αυτών που θεωρούνται πως πρέπει να κατευθυνθούν στην κοινωνική λήθη, γίνεται με όρους διασφάλισης της ατομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ταυτότητας στο παρόν και στο μέλλον.

Αρκετά χρόνια αργότερα το 1990 επήλθε νέα ρήξη μεταξύ του χοροδιδασκάλου και του Δ.Σ. που οδήγησε στην παραίτηση του χοροδιδασκάλου και σε απόσχιση μερίδας χορευτών-τριών εκ των οποίων οι περισσότεροι εντάχθηκαν στο νεοϊδρυθέντα συνοικιακό “Πολιτιστικό Σύλλογο Πλατάνου”.¹⁵⁷ Αιτία αυτή τη φορά ήταν η συμπεριφορά του χοροδιδασκάλου που συζητήθηκε στο συμβούλιο του Συνδέσμου,

«καυτηριάστηκε η καθ’ όλα απρεπής και αντιπατριωτική στάση του συμπατριώτη δασκάλου του χορευτικού ... και προς τον Σύνδεσμο και προς το Δ.Σ. Το Δ.Σ. διέκοψε τη συνεργασία μαζί του και η Γ.Σ. ομόφωνα καταδίκασε τη στάση του δασκάλου και ενέκρινε τις ενέργειες του Δ.Σ.», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 10^ο, 1990).

Ο χοροδιδάσκαλος δίδαξε στο Σύλλογο του Πλατάνου μόνο για ένα χρόνο (περίοδος 1990-91) και την επόμενη χρονιά έγινε χοροδιδάσκαλος στο “Πολιτιστικό και Λαογραφικό Οργανισμό Καλαρρυτές”, (περίοδος 1992-1998). Η ρήξη επηρέασε

¹⁵⁵ «Στη διαδικασία κατασκευής των μνημών» επισημαίνει η Μαντόγλου (2013:28) «η λήθη και η λογοκρισία παίζουν καθοριστικό ρόλο, εφόσον φιλτράρουν το περιεχόμενο της μνήμης και διατηρούν κρυμμένη μια διάστασή της που αντανάκλα το αναπαραστασιακό παρελθόν».

¹⁵⁶ Σε κάθε επίπεδο, η ενότητα είναι σημάδι μιας στρατηγικής επισημοποίησης (όπου συμπεριλαμβάνεται και ο ίδιος ο επίσημος λόγος), ενώ η έλλειψη ενότητας είναι το οικείο πρόβλημα, στο οποίο μόνο οι δικόι μας δικαιούνται να έχουν πρόσβαση αναφέρει ο Herzfeld, (1998:208).

¹⁵⁷ Η σχέση μεταξύ χοροδιδασκάλων και χορευτών τείνει να αποτελεί στις μέρες μας ένα από τα βασικά κριτήρια συμμετοχής των χορευτών-τριών σε έναν σύλλογο. Η σχέση αφορά το βαθμό αποδοχής, του ευρύτερου τρόπου διδασκαλίας ενός χοροδιδασκάλου αλλά και της εν γένει συμπεριφοράς του. Η σύνδεση επιτυγχάνεται τόσο σε συναισθηματικό επίπεδο για τον τρόπο συμπεριφοράς του χοροδιδασκάλου όσο και σε συνειδησιακό, καθώς διαβαθμίζεται και ιεραρχείται η γνώση και η χορευτική του ικανότητα από τους ίδιους τους χορευτές – τριες.

τη λειτουργία του Συνδέσμου και ιδιαίτερα το Χορευτικό Όμιλο που αποδυναμώθηκε από του έφυγαν οι βασικοί του χορευτές. Ο πρόεδρος στη Γενική Συνέλευση «αναφέρθηκε στις δραστηριότητες του Δ.Σ. το 1991, στις τεράστιες προσπάθειες αναδιοργάνωσης του Χορευτικού Ομίλου, επιλύοντας πλείστα προβλήματα που προέκυψαν.Στις διάφορες εκδηλώσεις του χορευτικού εσωτερικό – εξωτερικό και στην άσπογη συνεργασία των μελών του Δ.Σ. για την διατήρηση της φήμης του συλλόγου», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 15° 22/12/91). Επίσης την ίδια περίοδο ο Σύνδεσμος αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα που συνδέονται και με τα προαναφερθέντα ζητήματα, γεγονότα που αναγκάζουν τη «δίμηνη αναστολή των εργασιών του χορευτικού την 16/7/1990 για οικονομικούς λόγους», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 8° 16/7/1990), ενώ ένα χρόνο αργότερα «σταματούν οι εκδηλώσεις Καλαρρυτιώτικα 1992 λόγω οικονομικών και τεχνικών δυσχερειών», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 8° - 22/6/82).

Η πρωτοβουλία ίδρυσης του Χορευτικού Ομίλου ωστόσο, έδωσε τεράστια ώθηση στο Σύνδεσμο, η συμμετοχή των χορευτών –τριών αυξήθηκε και έκτοτε ο Χορευτικός Όμιλος συμμετείχε σε πολλά διαγωνιστικά χορευτικά φεστιβάλ¹⁵⁸. Μέσα από τις χορευτικές εκδηλώσεις που οργάνωσε στην πόλη ο Σύνδεσμος κατάφερε να καθιερωθεί στη συνείδηση των Γιαννιωτών ως ένα από τα πιο δυναμικά και αναγνωρίσιμα χορευτικά της πόλης, ώστε μέλη της διοίκησης να αναφέρουν ακόμη και σήμερα την αποδοχή που γνώρισε ο Σύνδεσμος «*το αγκάλιασε η πόλη το χορευτικό*», (Θ.Μ.). Η εκμάθηση και παρουσίαση χορευτικών προγραμμάτων από άλλες περιοχές της Ελλάδος (νησιώτικοι, μακεδονίτικοι, θρακιώτικοι χοροί)

¹⁵⁸ Σε άρθρο της εφημερίδας “Καλαρρυτιώτικα Νέα” προβάλλεται η συμμετοχή του χορευτικού Ομίλου σε 44 συνολικά Διεθνή Φεστιβάλ έως το 2000, «Έτσι κατόπιν επισήμων προσκλήσεων μεγάλων Διεθνών Φολκλορικών Φεστιβάλ μετέβη 4 φορές στη Γερμανία, 8 φορές στην Ισπανία, 14 στη Γαλλία, 2 στην Πολωνία, 1 στην Αγγλία, 2 στην Πορτογαλία, 4 στο Βέλγιο, 2 στην Ολλανδία, 1 στην Σουηδία, 1 στην Ιταλία, 2 στην Ουγγαρία, 2 στην Αυστρία και 1 στη Νορβηγία....», (Εφημ. Καλαρρυτιώτικα Νέα Μάιος - Ιούνιος 2000, αρ. φυλ. 80, σ. 8). Ο αριθμός είναι ενδεικτικός της σημασίας που αποδίδεται από τα Δ.Σ. στη συμμετοχή του Ομίλου σε εκδηλώσεις του εξωτερικού. Η συμμετοχή των χορευτικών τμημάτων σε διεθνή Φεστιβάλ παραδοσιακών χορών, αποτελούσε το σημαντικότερο κίνητρο συμμετοχής των χορευτών-τριών στα τμήματα των Συλλόγων. Οι όροι συμμετοχής των χορευτών-τριών ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκοί, καθώς τα ταξίδια συνήθως επιδοτούνταν από διάφορες πηγές (συνήθως Υπουργεία του κράτους), και δεν συνεισέφεραν οικονομικά τα μέλη, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις προβλεπόταν ως ενίσχυση, ένα χρηματικό ποσό από τη διοργανώτρια αρχή για τον κάθε σύλλογο, γεγονός που διευκόλυνε τη συμμετοχή. Το κίνητρο συμμετοχής σε μια χορευτική ομάδα, και κατ’ επέκταση σε ένα σύλλογο, αποτελεί ένα δυναμικό παράγοντα που καθορίζει σε μεγάλο ποσοστό την ύπαρξη του ίδιου του συλλόγου. Η συμμετοχή σε ένα ταξίδι στο εξωτερικό τη συγκεκριμένη περίοδο (χωρίς οικονομική επιβάρυνση των χορευτών-τριών) έδωσε μεγάλη ώθηση σε έφηβους και έφηβες για συμμετοχή σε διάφορα χορευτικά τμήματα της πόλης. Σταδιακά οι οικονομικοί όροι συμμετοχής στα ταξίδια άλλαξαν, οι επιχορηγήσεις μειώθηκαν και τα μέλη συνέβαλαν με μια μικρή οικονομική συμμετοχή στα έξοδα του ταξιδιού, ώσπου σήμερα τα έξοδα του ταξιδιού να τα καλύπτουν σχεδόν εξολοκλήρου οι συμμετέχοντες σε αυτό. Η συμμετοχή των εφήβων στις δράσεις των συλλόγων σταδιακά μειώθηκε, καθώς η χορευτική πρακτική απαξιώθηκε ιδεολογικά ως μια «αναχρονιστική» δράση που δε συνάδει με το «μοντέρνο», το «προοδευτικό» και το «σύγχρονο» που προβάλλουν τα Μ.Μ.Ε. ως νέα πρότυπα κατανάλωσης του ελεύθερου χρόνου.

αποτελέσει μια καινοτόμα πρωτοβουλία για τα δεδομένα της εποχής¹⁵⁹. Υλοποιώντας του στόχους που έθεσε το Δ.Σ. του Συνδέσμου προχώρησε μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα στην πρόσληψη και αντικατάσταση αρκετών χοροδιδασκάλων. Στους παρακάτω πίνακες αποτυπώνεται η χρονική περίοδος διδασκαλίας των χοροδιδασκάλων:

Α. Πίνακας χοροδιδασκάλων Π.Σ.Κ.Π.

	ΧΟΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ	ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ
1.	Γιάννης Αυδίκος – Γεώργιος Τσούμπος	1979 - 1980
2.	Δεν αναγράφεται	1980 – 1983
3.	Γιώργος Παπαβασιλείου (εμφανίσεων)	1983 – 1990
4.	Ξενοφώντας Παπάζογλου (εμφανίσεων)	1990 – 1991
5.	Ευάγγελος Γούσιας (εμφανίσεων) Παπαχριστοδούλου Γεωργία(παιδικά τμήματα)	1991 – 2000
6.	Γρηγόρης Κάκος (εμφανίσεων παιδικά τμήματα)	2001 – 2008
7.	Δημήτρης Κίγκας (εμφανίσεων)	2008 – 2009
8.	Νίκος Καμπέρης (εμφανίσεων) Στέφανος Σακκάς (ενηλίκων) Κατερίνα Στεφάνου (παιδικά τμήματα)	2009 – 2015 1998-σήμερα
9.	Γρηγόρης Κάκος (εμφανίσεων) Στέφανος Σακκάς (ενηλίκων) Κατερίνα Στεφάνου (παιδικά τμήματα)	2015 - σήμερα

¹⁵⁹ Στα πρακτικά του Συνδέσμου αναφέρεται σχετικά: «Με σκοπό την αρτιότερα εμφάνιση του Χορευτικού, την διάδοση των εθίμων, των χορών και τραγουδιών μας σε μεγαλύτερο κύκλο νέων και νεανίδων και έχοντας υπ’ όψιν μας ότι η μακροχρόνια και ακμαία και αξιόλογη διατήρηση του χορευτικού μας απαιτεί συνεχή εισροή και ανανέωση, αφού αυτό δεν είναι πλέον δυνατόν να γίνει μόνον από παιδιά Καλαρρυτιών επειδή δεν υπάρχουν, θα κληθούν και παιδιά που αγαπούν τους χορούς μας και τα έθιμά μας να γίνουν μέλη του χορευτικού μας και κατοικούν στα Γιάννενα.. στην εκμάθηση και εναρμόνιση των χορών θα επιβλέπουν οι γυμναστές κ.κ. Αυδίκος και Τσούμπος οι οποίοι προσεφέρθησαν ευγενώς να βοηθήσουν την προσπάθειά μας, αμισθί για το 1979, γι αυτό τους ευχαριστούμε για την μεγάλη τους συμβολή», (Π.Σ.Κ.Π.,Πρακτικό 4^ο, 27/2/1979).

Η σχετικά συχνή αλλαγή των χοροδιδασκάλων στην προκειμένη περίπτωση αναδεικνύει τη βαρύτητα και τη σημασία που αποδίδει το εκάστοτε Δ.Σ. στην οργάνωση και λειτουργία του Χορευτικού Ομίλου. Διακρίνεται επίσης, πως η συνεργασία των χοροδιδασκάλων με το Δ.Σ. του Συνδέσμου βρίσκεται συνεχώς υπό διαπραγμάτευση¹⁶⁰, γεγονός που αναδεικνύει μια μακροχρόνια διαδικασία μετάβασης και μεταβολής των όρων λειτουργίας του Συνδέσμου που συνδέονται κυρίως με τη δημιουργία του Χορευτικού Ομίλου και τις δράσεις που ανέπτυξε. Ο μετασχηματισμός της λειτουργίας οφείλεται κυρίως στην ισχυροποίηση, μέσω της ανάδειξης-κυριαρχίας των χορευτικών διαδικασιών και του ρόλου του χοροδιδασκάλου. Θα προσπαθήσουμε να ορίσουμε εδώ την «αξία» του χοροδιδασκάλου για να μπορέσουμε να τη συσχετίσουμε ως καθοριστικό στοιχείο διαπραγμάτευσης των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των χοροδιδασκάλων και των Δ.Σ. Η «αξία» έγκειται στην ικανότητα του χοροδιδασκάλου να διδάσκει ένα μεγάλο ρεπερτόριο παραδοσιακών χορών, να δημιουργεί χορευτικά τμήματα με υψηλό χορευτικό επίπεδο, να διατηρεί ένα μεγάλο αριθμό χορευτών-τριών και να συνθέτει μια παράσταση αρεστή στο κοινό που την παρουσιάζει. Παράλληλα, θα πρέπει να επιδεικνύει ιδιαίτερη ικανότητα στην εξομάλυνση των διαφορών μεταξύ των χορευτών-τριών αντιμετωπίζοντάς τους ισότιμα και να συνεργάζεται αρεστά με τα μέλη του Δ.Σ. ως προς τους στόχους που θέτουν¹⁶¹. Ο σημαντικός και πολυεπίπεδος ρόλος του χοροδιδασκάλου στις χορευτικές διαδικασίες και στη προβολή του Συνδέσμου επιβεβαιώνεται στις αναφορές που γίνονται στα πρακτικά του Συνδέσμου:

«...να ανανεωθεί η συμφωνία του Συνδέσμου με το γυμναστή κ. Γ.Π. τον οποίο θεωρούμε ότι επέτυχε πάρα πολλά και χάρις στην εργατικότητα του, τη μεθοδικότητα και την επιστημονική του κατάρτιση αποτέλεσε έναν από τους σπουδαιότερους παράγοντες για τις επιτυχίες του χορευτικού μας και την εμπιστοσύνη του Γιαννιώτικου κοινού στον Όμιλό μας », (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 19^ο, 1985).

Βέβαια η συνεργασία των εκάστοτε χοροδιδασκάλων με το Δ.Σ. βρίσκεται υπό συνεχή διαπραγμάτευση των όρων, των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που απορρέουν από τους εκάστοτε ρόλους και αποτελεί μια αβέβαιη ως προς το χρόνο σχέση. Πολλές αναφορές χοροδιδασκάλων αλλά και μελών του Δ.Σ. επισήμαναν πως κατά τη διαδικασία της μεταξύ τους συνεργασίας διέκριναν: επικρίσεις, αιχμές, μομφές, αποποίηση ευθυνών, αυταρχικές συμπεριφορές, άγνοια, έλλειψη εκτίμησης κ.α. χαρακτηριστικά που όξυναν τις σχέσεις και σε πολλές περιπτώσεις δημιούργησαν αντιπαραθέσεις και οδήγησαν ακόμη και σε διακοπή της συνεργασίας.

¹⁶⁰ Η συνεχής διαπραγμάτευση της σχέσης των χοροδιδασκάλων με το εκάστοτε Δ.Σ. αναδεικνύεται σχεδόν σε όλες τις συνεργασίες που έγιναν και περιγράφονται παρακάτω.

¹⁶¹ Το επιθυμητό αποτέλεσμα, ωστόσο, δεν προκύπτει μέσα από την προσωπική προσπάθεια του εκάστοτε χοροδιδασκάλου. Η «πετυχημένη» πορεία ενός συλλόγου δεν συναρθρώνεται μόνο με βάση τις παραπάνω παραμέτρους που άπτονται του έργου του χοροδιδασκάλου, αλλά συνδέονται επίσης με ένα πλήθος παραγόντων που αφορούν, την οικονομία, τις σχέσεις των μελών, την εκάστοτε πολιτική, τις αντιλήψεις μιας κοινωνίας, κ.ά.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η προαναφερθείσα περίπτωση που μετά από ένα χρονικό διάστημα η αξιολόγηση της συμπεριφοράς του ίδιου χοροδιδασκάλου (που πριν λίγα χρόνια εκθειαζόταν) κρίθηκε στη συνέχεια ανάρμοστη ως προς τους χορευτές και το Δ.Σ. αποτέλεσε θέμα προς συζήτηση και οδήγησε στη λύση της συνεργασίας μαζί του, (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 12^ο, 1989).

Ο Σύνδεσμος το 1991 προχώρησε στην πρόσληψη νέου χοροδιδασκάλου το επόμενο χρονικό διάστημα, για να διακόψει τη συνεργασία μαζί του μόλις μετά από ένα χρόνο χωρίς να αιτιολογείται η απόφαση στα πρακτικά, (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 7^ο, 1991)¹⁶².

Στη συνέχεια προσλήφθηκε ένας άλλος εμπειρικός χοροδιδάσκαλος που για μια δεκαετία περίπου ανέδειξε το Χορευτικό Όμιλο του Συνδέσμου παρουσιάζοντας στο Γιαννιώτικο κοινό παραστάσεις με χορούς από διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Ωστόσο, φαίνεται να υπάρχει μια διαρκής αναζήτηση μιας ιδανικής συνθήκης λειτουργίας και οργάνωσης του Χορευτικού Ομίλου μέσα από τις αποφάσεις του Δ.Σ. που αποφασίζει ότι:

«πρέπει να προσελκύσουμε νέους χορευτές, να παρέχουμε τις ίδιες ευκαιρίες σε όλους τους χορευτές, οι δάσκαλοι θα πρέπει να πλησιάζουν τα παιδιά ώστε να αποκτήσουν χορευτική συνείδηση με αποτέλεσμα να μην αντιμετωπίζεται πρόβλημα όταν χρειάζονται οι χορευτές για τις εκδηλώσεις του συλλόγου και οι δάσκαλοι έχουν την υποχρέωση να ενημερώνουν το Δ.Σ. του συλλόγου για θέματα που αφορούν τη συμπεριφορά των χορευτών», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 9^ο 2001).

Τη συγκεκριμένη περίοδο στο Χορευτικό Όμιλο του Συνδέσμου συμμετείχαν αρκετοί χορευτές, του «Πολιτιστικού Συλλόγου «Η Λούτσα»» δημιουργώντας άτυπα μια διακριτή υποομάδα στο εσωτερικό του Ομίλου. Η παρουσία των Λουτσινών χορευτών αρχικά λειτούργησε ευνοϊκά ως προς τη χορευτική ταυτότητα του Συνδέσμου, καθώς οι συγκεκριμένοι χορευτές είχαν πολύ καλό χορευτικό επίπεδο προσδίδοντας κύρος στη χορευτική ταυτότητα του Συνδέσμου. Στη συγκεκριμένη περίοδο η συμμετοχή στις χορευτικές διαδικασίες και «ξένων» μελών δεν προκαλεί ζητήματα αντιπαράθεσης. Η ταυτότητα καταγωγής των δύο υποομάδων «Λουτσινών», «Καλαρρυτινών» τη συγκεκριμένη περίοδο φαίνεται πως δεν εγείρει ζητήματα επικυριαρχίας. Στην πορεία όμως άρχισε να γίνεται όλο και πιο διακριτή η διαφορετική ταυτοτική αναφορά των Λουτσινών χορευτών, μια διάκριση που εδράζονταν κυρίως στην καλή χορευτική τους ικανότητα αλλά και για τις στενές φιλικές σχέσεις που είχαν μεταξύ τους, λειτουργώντας ως μια υποομάδα στο Χορευτικό Όμιλο. Σταδιακά αναδείχθηκε έντονα το ζήτημα της εξάρτησης του

¹⁶² Πιθανότατα, η διακοπή της συγκεκριμένης συμφωνίας να οφείλεται στο μη ικανοποιητικό βαθμό ανταπόκρισης του χοροδιδασκάλου στο απαιτούμενο χορευτικό ρεπερτόριο διδασκαλίας του Συνδέσμου, καθώς ο χοροδιδάσκαλος δεν διέθετε την ανάλογη εμπειρία. Εντούτοις, διακρίνουμε πως η αποσιώπηση των αιτιών διακοπής της σύμβασης από τον επίσημο γραπτό λόγο, αποτελεί μια στρατηγική που αποσκοπεί στη διασφάλιση μιας φαινομενικής ισορροπίας, καθώς μειώνει τις πιθανότητες αντιδράσεων στην αιτιολογημένη απόφαση αποκρύπτωντας σε μεγάλο βαθμό τον αντίλογο.

Συνδέσμου από «ξένους» χορευτές που λειτουργούσε διασπαστικά από τη στιγμή που προσλάμβανε «κυρίαρχο» χαρακτήρα εντός του Συνδέσμου. Η «κυριαρχία» γινόταν διακριτή από την παρουσία στη θέση του πρωτοχορευτή, «Λουτσινών» πρωτοχορευτών, από τη συσπείρωση της υποομάδας λόγω των φιλικών σχέσεων που είχαν μεταξύ τους δημιουργώντας την αίσθηση μιας κλειστής κυρίαρχης υποομάδας, που αναφέρθηκε ως «κλίκα»¹⁶³. Διακρίνουμε λοιπόν, πως η συμμετοχή των Λουτσινών άλλοτε λειτουργούσε συνεκτικά και συν-διαμόρφωνε σε μεγάλο βαθμό τη συλλογική χορευτική ταυτότητα του Συνδέσμου και άλλοτε (κυρίως όταν δεν συμμετείχε σε ορισμένες παραστάσεις) έθετε σε κίνδυνο τη λειτουργία του Ομίλου. Η παρουσία τους λοιπόν αποτέλεσε στοιχείο προβληματισμού από τη στιγμή που γινόταν διακριτός ο βαθμός της εξάρτησης του Συνδέσμου από τη συμμετοχή της συγκεκριμένης υποομάδας.

Μια νέα ρήξη μεταξύ μελών του χορευτικού του Συνδέσμου με το Δ.Σ. είχε ως αποτέλεσμα τη διαγραφή τους από το χορευτικό με απόφαση του Δ.Σ.. Η ρήξη επήλθε ύστερα από την ματαίωση ενός ταξιδιού που επρόκειτο να γίνει στο εξωτερικό. Το Δ.Σ. είχε οργανώσει σε συνεργασία με έναν ατζέντη τη συμμετοχή του χορευτικού τμήματος σε εκδηλώσεις στον Καναδά και, ενώ είχαν γίνει οι σχετικές προετοιμασίες (πληρώθηκαν οι βίρες από τους χορευτές κατόπιν μετακίνησής τους στην Αθήνα, δηλώθηκαν άδειες εργασίας), το ταξίδι ακυρώθηκε στο «πάρα πέντε», με αποτέλεσμα μερίδα χορευτών να επιρρίψει τις ευθύνες της ακύρωσής του στον Πρόεδρο και το χοροδιδάσκαλο που το είχαν προγραμματίσει. Τα επικριτικά σχόλια εκ μέρους των χορευτών και η ανοιχτή αρνητική κριτική που γινόταν αρχικά προς τους υπεύθυνους προκάλεσαν την έντονη αντίδραση του Δ.Σ., το οποίο κάλεσε σε απολογία τους χορευτές. Η συζήτηση που ακολούθησε παρεκτράπηκε σε έντονη λογομαχία και σε προσβλητικές εκφράσεις και τέλος αποφασίστηκε η διαγραφή όσων εκφράστηκαν επικριτικά ως προς τις ενέργειες του Δ.Σ. Ορισμένα από τα μέλη του χορευτικού που διαγράφησαν ενσωματώθηκαν αρχικά στο Σύλλογο του Πλατάνου. Αργότερα με πρωτοβουλία του νέου προέδρου του Συνδέσμου προσλήφθηκε νέος

¹⁶³ Με τον όρο “κλίκα” στο πλαίσιο των συλλόγων, εννοείται μια «κλειστή» παρέα ατόμων που συνδέονται με φιλικές κυρίως σχέσεις μεταξύ τους. Η συγκεκριμένη παρέα αποτελείται συνήθως από τα παλαιότερα χορευτικά μέλη που απολαμβάνουν ιδιαίτερο κύρος, και εκδηλώνεται με τρόπους και πράξεις που δημιουργούν μια ιεράρχηση που δομείται στο δίπολο «παλαιός» «νέος». Η συγκεκριμένη ομάδα, παρότι θεσμικά δεν έχει καμία αρμοδιότητα, εντούτοις, σε ορισμένες περιπτώσεις και συνθήκες επηρεάζει τις αποφάσεις των Δ.Σ., ενώ λειτουργεί κυριαρχικά στην ευρύτερη χορευτική ομάδα, καθώς ο λόγος της τυγχάνει ιδιαίτερης βαρύτητας και αποδοχής. Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε πως η διαφοροποίησή της εκδηλώνεται σε χορευτικό επίπεδο με τη θέση που κατέχουν τα συγκεκριμένα άτομα στον κύκλο κατά τη διάρκεια της πρόβας ή μιας παράστασης αλλά και με την κυρίαρχη παρουσία τους στην «εκπροσώπηση» του συλλόγου σε διάφορες εκδηλώσεις, όπου συμμετέχουν σχεδόν πάντα και γίνονται διακριτοί από τις υπόλοιπες χορευτικές ομάδες ως χορευτές του τάδε ή του δεύνα συλλόγου. Η διαχείριση της δυναμικής-εξουσίας που ενέχει η συγκεκριμένη ομαδοποίηση στο πλαίσιο ενός συλλόγου μπορεί να προσδώσει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στην ταυτότητά του, που σχετίζονται με το βαθμό συσπείρωσης των μελών, τις διαφοροποιήσεις στο εσωτερικό του, την ένταξη ή μη ορισμένων μελών, τη διαπραγμάτευση όρων, ενεργειών και πρωτοβουλιών, την άτυπη εκπροσώπηση. Θα μπορούσαμε να πούμε πως η “κλίκα” στο συγκεκριμένο πλαίσιο, λειτουργεί ως μια άτυπη υποομάδα που επηρεάζει τη συλλογική νοοτροπία, τις συμπεριφορές και τις αποφάσεις που παίρνονται.

χοροδιδάσκαλος (ο οποίος ήταν μέλος της ομάδας που διαγράφηκε), και τα χορευτικά μέλη που είχαν διαγραφεί επέστρεψαν στο Χορευτικό Όμιλο.

Το 2015 διαφωνία μεταξύ του χοροδιδασκάλου και μελών της διοίκησης έχει ως αποτέλεσμα να εγκαταλείψει το Σύνδεσμο ο τέως πρόεδρος, ο χοροδιδάσκαλος και η βασική ομάδα χορευτών-τριών και να ιδρύσουν το Σεπτέμβριο της ίδιας χρονιάς έναν νέο Σύλλογο με την ονομασία “Χοροτέχνες Συντροφιά Λαϊκού Ήθους”. Αφορμή για τη διάσπαση στάθηκε η μη ψήφιση του τέως προέδρου στις εσωτερικές διαδικασίες ανάληψης θέσεων για το Δ.Σ. του Συνδέσμου, γεγονός, που θεωρήθηκε από τον ίδιο μομφή για το πρόσωπό του και το έργο του. Οι εκλογές λοιπόν του Συνδέσμου τον Ιανουάριο του 2015, όπου συμμετείχαν 75 μέλη ανέδειξαν νέα άτομα υποψήφια για τις αρμοδιότητες στο Δ.Σ. Στις αρχαιρεσίες που έγιναν μεταξύ των εκλεγμένων μελών δυο μέλη δήλωσαν προθυμία να αναλάβουν τα καθήκοντα του προέδρου. Στην ψηφοφορία που έγινε πλειοψήφησε ένα νέο μέλος με ψήφους 5 – 0 έναντι του προηγούμενου προέδρου, γεγονός που προκάλεσε δυο μέρες αργότερα την παραίτηση του ενός από τους διεκδικητές της προεδρίας που ήταν ο τέως πρόεδρος του Συνδέσμου, καθώς θεώρησε πως τα μέλη του νέου Δ.Σ. δεν αναγνώρισαν το πρότερο έργο του. Οι λόγοι της παραίτησής του γνωστοποιήθηκαν στην τοπική εφημερίδα και αναφέρονταν κυρίως στην έλλειψη συνέπειας ορισμένων μελών του Δ.Σ. ως προς τις υποχρεώσεις τους και στη «σημαντική διάσταση απόψεων μεταξύ μας σε βασικά ζητήματα λειτουργίας του συλλόγου»¹⁶⁴.

Ως αιτίες της απόσχισης μιας μεγάλης μερίδας χορευτών – τριων μαζί με το χοροδιδάσκαλο και τον απελθόντα πρόεδρο αναφέρθηκαν διαφωνίες που σχετιζόταν με την απροθυμία του χοροδιδασκάλου να συμμετάσχει το χορευτικό σε εκδηλώσεις που οργάνωνε το Δ.Σ. στο χωριό, κάτι που θεωρήθηκε από το Δ.Σ. ως «ελιτίστικη συμπεριφορά». Η αντιπαράθεση μεταξύ των άλλων καλλιεργούνταν από την ξεκάθαρη θέση του χοροδιδασκάλου να μη συμμετέχει το τμήμα των εμφανίσεων του Χορευτικού Ομίλου σε εκδηλώσεις που οργανωτικά δεν πληρούσαν τις κατάλληλες προϋποθέσεις που ο ίδιος επιθυμούσε. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ετήσια μουσικοχορευτική παράσταση του Συνδέσμου, που γινόταν σε μια ορισμένη ημέρα, όπου εμφανιζόταν όλα τα χορευτικά τμήματα. Η καθιερωμένη για

¹⁶⁴ (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Ιανουάριος- Φεβρουάριος- Μάρτιος 2015, αρ. φυλ. 155, σ. 10). Η επιστολή, που μεταφέρεται αυτούσια στο συγκεκριμένο φύλο της εφημερίδας, αναδεικνύει «τη σημαντική διαφορά απόψεων μεταξύ μας σε βασικά ζητήματα λειτουργίας». Η διαφοροποίηση εκδηλώνεται μέσα από συγκεκριμένες στάσεις και συμπεριφορές ορισμένων μελών του Δ.Σ. που σε βάθος χρόνου δυσχεραίνουν τον τρόπο λειτουργίας του Συνδέσμου και οδηγούν σε ρήξη. Διακρίνουμε, πως οι διεργασίες αποδόμησης των θέσεων του τέως προέδρου και του χοροδιδασκάλου σχετίζονται με τον ηγεμονικό λόγο και τον τρόπο που αυτός εκφέρεται. Οι δεύτερες φωνές εντός του πλαισίου λειτουργούν σε αντιδιαστολή προς αυτόν, χωρίς ωστόσο να γίνεται σαφής αναφορά στο διακύβευμα της αντιπαράθεσης. Οι αιτίες που οδήγησαν στην παραίτηση τον πρόεδρο αναφέρονται γενικά ως εξής: «οι αιτίες που με οδήγησαν στη συγκεκριμένη απόφαση σχετίζονται με το γεγονός ότι ορισμένα από τα μέλη του σημερινού διοικητικού συμβουλίου υπήρξαν, κατά το παρελθόν, ασταθή ως προς την ενεργή και συνεπή συμμετοχή τους στις υποχρεώσεις του διοικητικού συμβουλίου. Τα τελευταία 4 χρόνια της συμμετοχής μου στη διοίκηση, τα μέλη αυτά είτε επικαλέστηκαν έλλειψη χρόνου, προκειμένου να δικαιολογήσουν τη συνεχή απουσία τους από τις συνελεύσεις, είτε επικαλέστηκαν προσωπικούς λόγους για να δικαιολογήσουν τις επαναλαμβανόμενες ήξεις αφήξεις στη διοίκηση του συλλόγου...».

πολλά χρόνια παρουσίαση όλων των τμημάτων άλλαξε με απόφαση του Δ.Σ. κατόπιν υπόδειξης του χοροδιδασκάλου. Για αρκετά χρόνια το τμήμα των εμφανίσεων του Συνδέσμου δεν παρουσιαζόταν στην ετήσια χορευτική εκδήλωση. Η στάση αυτή σχετιζόταν με την απόφαση του χοροδιδασκάλου, αφενός να μην παρουσιαστεί το τμήμα αν δεν είναι έτοιμο σε ικανοποιητικό βαθμό να αποδώσει κάποια χορευτικά προγράμματα, αφετέρου να μην παρουσιαστεί με τα παιδικά ή άλλα τμήματα του Συνδέσμου κάνοντας σαφέστατο διαχωρισμό του ρόλου του τμήματος των εμφανίσεων που σχεδιάζόταν να παρουσιάζει εξ ολοκλήρου μια πιο «άρτια» παράσταση.

Επίσης, η μη συμμετοχή του τμήματος εμφανίσεων σε εκδηλώσεις στο χωριό που οργάνωνε ο ίδιος ο Σύνδεσμος αποτέλεσε την αφορμή επικριτικών σχολείων προς το πρόσωπο του χοροδιδασκάλου και όξυνε τις σχέσεις του ιδίου με το Δ.Σ. Η ιδεολογική αυτή θέση του χοροδιδασκάλου έφερε στην επιφάνεια έννοιες και ζητήματα που σχετιζόνταν με το τι θεωρείται «παραδοσιακό», «φολκλόρ», ποιος ο ρόλος του χορευτικού τμήματος και εν τέλει έφερε σε αντιπαράθεση τα μέλη, τους χορευτές και το Δ.Σ. που κλήθηκαν να υποστηρίξουν αντίθετες απόψεις. Το νέο Δ.Σ. πρόβαλε ως προτεραιότητα τις εκδηλώσεις στο χωριό, κάτι που αποτυπώνεται στη φράση μελών του Συνδέσμου πως: *«εμείς δεν είμαστε χορός, είμαστε και χορός... εμείς είμαστε για το χωριό»*, (Ε.Μ.). Σχεδόν την ίδια περίοδο ανακοινώθηκε στο νέο Δ.Σ. η απόφαση εκ μέρους του χοροδιδασκάλου να παραιτηθεί από τις υπηρεσίες του στο τέλος της χορευτικής χρονιάς. Μία από τις αιτίες που οδήγησαν στην παραίτηση του χοροδιδασκάλου αναφέρθηκε η κατάσταση από το χοροδιδάσκαλο του προϋπολογισμού της ετήσιας παράστασης του τμήματος εμφανίσεων του Χορευτικού Ομίλου που ανερχόταν στο ποσό των 19.000 ευρώ. Το ποσό θεωρήθηκε υπέρογκο από το νέο Δ.Σ. του Συνδέσμου με δεδομένο πως ο προϋπολογισμός αντίστοιχων ετήσιων παραστάσεων κεντρικών συλλόγων της πόλης ανέρχεται περίπου στα 4.000 έως 7.000 ευρώ. Η αιτία ρήξης της συμφωνίας εστιάστηκε επίσης στην έλλειψη κατανόησης και συνεργασίας μεταξύ του νέου Δ.Σ. και του χοροδιδασκάλου, κάτι που επισημάνθηκε από το χοροδιδάσκαλο που υποστήριξε πως η διοίκηση δεν στηρίζει το όραμα και τους στόχους του χορευτικού τμήματος.

Η ρήξη σχετίζεται άμεσα με ζητήματα που αφορούν την πρόθεση κυρίως εκ μέρους του χοροδιδασκάλου αλλά και μερίδας χορευτών αλλαγής της ίδιας της δομής εντός και εκτός πλαισίου του Συνδέσμου. Ένα ζήτημα που δημιουργούσε αντιπαραθέσεις ήταν η εκπροσώπηση του Χορευτικού Ομίλου στο Δ.Σ. Η ένσταση εκ μέρους των χορευτών ήταν, πως ο εκπρόσωπος έπρεπε να επιλέγεται από τα μέλη του χορευτικού Ομίλου και να μην ορίζεται ανάμεσα στα μέλη του εκλεγμένου Δ.Σ. Η αλλαγή δεν επήλθε εντός του πλαισίου, καθώς η καταγωγή των χορευτών (οι περισσότεροι δεν έλκουν την καταγωγή τους από τους Καλαρρύτες) δεν τους έδινε τη δυνατότητα του «εκλέγεσθαι» στο Δ.Σ. Ο χοροδιδάσκαλος και ο βασικός πυρήνας της χορευτικής ομάδας των εμφανίσεων θεώρησαν πως ζητήματα του Χορευτικού Ομίλου δεν εισακούονται με τη δέουσα προσοχή από τη Διοίκηση του Συνδέσμου. Με τον καιρό οι ενστάσεις-αποφάσεις του χοροδιδασκάλου για τη συμμετοχή ή όχι του Χορευτικού

Ομίλου σε εκδηλώσεις που δεν πληρούσαν τις προϋποθέσεις που ήθελε αλλά και αποφάσεις που πάρθηκαν και όριζαν τον τρόπο διεξαγωγής των κεντρικών εκδηλώσεων δημιούργησαν εντάσεις και ζητήματα που αφορούσαν την αμφισβήτηση των ρόλων και των διαδικασιών στον Σύνδεσμο. Ποιο συγκεκριμένα, ο Σύνδεσμος προχώρησε στην οργάνωση χορευτικής εκδήλωσης μετά από 6 χρόνια στο θέατρο της Ε.Η.Μ., όπου παρουσιάστηκε μόνο το τμήμα των εμφανίσεων του Χορευτικού Ομίλου του Συνδέσμου. Η παρουσίαση αυτή επικρίθηκε από τα μέλη του Δ.Σ. ως μονομερής και άδικη για το Σύνδεσμο που αποτελείται από πολλά χορευτικά τμήματα, *«είδες εσύ κανέναν Σύνδεσμο; Εκεί φάνηκε ο χοροδιδάσκαλος και κανένας άλλος»* ήταν ο σχετικός σχολιασμός. Εφόσον τα ζητήματα της αντιπαράθεσης δεν μπόρεσαν να λυθούν σε ένα βάθος χρόνου με το μετασχηματισμό του ίδιου του πλαισίου, η λύση δόθηκε κατά ένα τρόπο εκτός πλαισίου. Ο χοροδιδάσκαλος ανακοίνωσε επίσημα την δημιουργία ενός νέου οργανισμού με την ονομασία “Χοροτέχνες” και το μεγαλύτερο μέρος των χορευτών του Συνδέσμου εγγράφηκε στο νέο σύλλογο. Με την έναρξη των μαθημάτων χορού ο Σύνδεσμος προχώρησε μέσω των εφημερίδων σε καταγγελία του νεοϊδρυθέντος συλλόγου, δηλώνοντας «όχληση» των χορευτών του Συνδέσμου που «υποκινήθηκαν» να συμμετάσχουν στο νέο σύλλογο. Η νέα διοίκηση του Συνδέσμου έβαλε ως σκοπό την εγγραφή νέων μελών, Καλαρρυτινών κυρίως, που μέχρι σήμερα απέχουν από το Σύνδεσμο και για το λόγο αυτό δρομολόγησε άτυπες επαφές,

«δεν μας αρέσει να πηγαίνουμε στη συνέλευση και να είναι όλοι 65ρηδες θέλω να πάω στη Γ.Σ, και να δω είκοσι 40ρηδες και 50ρηδες, να ξαναγίνουμε πάλι έτσι (γροθιά), να δυναμώσει η βάση, από τα 80 παιδάκια τα 40 είναι δικά μας παιδιά, γι’ αυτά κάνουμε εκδηλώσεις στο χωριό, για να ενωθούν τα παιδιά, έφτασαν τώρα τα ίδια να λένε στους γονείς τους να πάμε στο χωριό, εκεί πρέπει να δώσουμε βάση»», (Σ.Μ.).

Οι παραπάνω «επίμονες» και λεπτομερείς περιγραφές συγκρουσιακών σχέσεων εντός του Συνδέσμου, ανεξαρτήτως των αποτελεσμάτων που επιφέρουν, αναδεικνύουν μια διαρκή στο χρόνο αλληλεπίδραση μεταξύ της καθορισμένης δομής και των διαδικασιών των οποίων κύριοι εκφραστές αποτελούν τα ενεργά υποκείμενα (πρόεδροι, χοροδιδάσκαλοι, και χορευτές-τριες). Διακρίνουμε, πως το προϋπάρχων μοντέλο οργάνωσης και λειτουργίας του Συνδέσμου έτσι όπως διατυπώνεται στο καταστατικό του, παρότι διασφαλίζει τη συλλογικότητα των δράσεων, δημιουργεί μέσα από την ίδρυση του Χορευτικού Ομίλου τις προϋποθέσεις μιας «επιχειρηματικού» τύπου δραστηριότητας, ανοίγοντας την πόρτα ανασυγκρότησης των ρόλων των συμμετεχόντων σε αυτή. Η δραστηριότητα συνάπτεται μέσα από προκαθορισμένες διαδικασίες εύρεσης θέσης χοροδιδασκάλου¹⁶⁵, σύναψης

¹⁶⁵ Η αναζήτηση ωστόσο γίνεται άτυπα, χωρίς να δημοσιοποιείται μέσα από διερευνητικές επαφές που γίνονται μεταξύ των μελών του Δ.Σ. και χοροδιδασκάλων που θεωρούνται «ικανοί» υποψήφιοι για τη θέση. Η διερεύνηση γίνεται μέσα από εμπιστευτικές «κρυφές» προσωπικές επαφές, χωρίς να γίνεται ευρέως γνωστή μέχρι να καταλήξει σε συμφωνία. Ο λόγος της αποσιώπησης της διαδικασίας σχετίζεται με τη δυσκολία εύρεσης του κατάλληλου χοροδιδασκάλου αφού η «προσφορά» στη «ζήτηση» δεν είναι η αναμενόμενη, καθώς είναι λίγοι οι χοροδιδάσκαλοι που θεωρούνται ικανοί να

οικονομικής συμφωνίας και πρόσληψής του, ενώ σταδιακά απαιτείται από το Σύνδεσμο οικονομική συνδρομή από τους συμμετέχοντες χορευτές-τριες και οργανώνονται εκδηλώσεις με προσδόκιμα έσοδα και έξοδα. Η μετάβαση στην προαναφερθείσα συνθήκη έγινε σταδιακά, καθώς στην αρχή (τη χρονιά ίδρυσης του Χορευτικού Ομίλου) ο χοροδιδάσκαλος δεν αμειβόταν, οι συμμετέχοντες χορευτές-τριες δεν πλήρωναν μηνιαία δίδακτρα για τη χορευτική δραστηριότητα και οι εκδηλώσεις - ταξίδια καλύπτονταν εξ ολοκλήρου από κρατικές ή μη επιχορηγήσεις. Ο Σύνδεσμος «εγκολπώνει» τη συγκεκριμένη «επιχειρηματική» χορευτική δραστηριότητα που προσλαμβάνει όλο και περισσότερα οικονομικά χαρακτηριστικά. Η προσφορά και ζήτηση της χορευτικής πρακτικής στο συγκεκριμένο πλαίσιο γίνεται κυρίαρχος και ρυθμιστικός παράγοντας λειτουργίας του Συνδέσμου. Η μεγάλη συμμετοχή στη χορευτική διαδικασία αναγνωρίζεται ως δικαίωση του έργου πρώτιστα του χοροδιδασκάλου και μετά της Διοίκησης. Μετατοπίζεται έτσι η κυριαρχία στο ρόλο του χοροδιδασκάλου και των χορευτών που αναλαμβάνουν ένα μεγάλο μέρος των δράσεων, (που εκ των πραγμάτων αποτελούν οι χορευτικές επιτελέσεις), καθώς σχεδιάζουν, δρουν και εισφέρουν οικονομικά, στο σύλλογο. Αναγνωρίζεται ήδη, από την καταγραφή των δράσεων, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, πως οι περισσότερες από αυτές δημιουργούνται και απευθύνονται στα χορευτικά μέλη, ενώ αρχίζουν και τελειώνουν με χορευτικές πρακτικές. Όσο ενδυναμώνεται ο ρόλος του χοροδιδασκάλου και των χορευτών παρατηρούμε να οξύνεται η αντιπαλότητα με τις «φωνές» που επιζητούν μια ισότιμη διαχείριση των δράσεων προς την κοινότητα. Οι περισσότερες από τις συγκεκριμένες δράσεις προς την κοινότητα, (δενδροφύτευση, καθαρισμός, οργάνωση δραστηριοτήτων για παιδιά,) γίνονται¹⁶⁶ εκτός του πλαισίου της οικονομικής συναλλαγής, καθώς διακρίνονται από τα χαρακτηριστικά της ανιδιοτελούς προσφοράς και της αλληλεγγύης στους χωριανούς. Δημιουργείται σταδιακά μια υβριδική πολιτιστική ταυτότητα μέσα από το μετασχηματισμό της δομής, οργάνωσης και λειτουργίας του συλλόγου, που επιτρέπει «επιχειρηματικού»¹⁶⁷ τύπου δράσεις οι οποίες μέσα από οικονομικές και χορευτικές διαδικασίες ενδυναμώνουν ρόλους και πρόσωπα που μέχρι πρόσφατα δεν κυριαρχούσαν στο συγκεκριμένο πλαίσιο.

Από τις παραπάνω αναφορές διακρίνεται ο καθοριστικός ρόλος της διαλεκτικής σχέσης που αναπτύσσεται εντός του Συνδέσμου μεταξύ του προέδρου, των μελών του

ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις ενός αναγνωρισμένου χορευτικού ομίλου. Η διαδικασία εύρεσης νέου χοροδιδασκάλου αποτελεί μια μορφή μομφής στο πρόσωπο του υπάρχοντος χοροδιδασκάλου, η οποία συνήθως, αποσιωπείται, αφού το μεταβατικό στάδιο εύρεσης μπορεί να προκαλέσει αντιπαλότητα μεταξύ της διοίκησης και του υπάρχοντος χοροδιδασκάλου εάν και εφόσον δεν καταλήξει σε επιθυμητά αποτελέσματα.

¹⁶⁶ Θα πρέπει να επισημάνουμε πως οι περισσότερες δραστηριότητες απαιτούν μια οικονομική συνεισφορά έναν προβλεπόμενο μικρό ή μεγάλο οικονομικό προϋπολογισμό. Εντούτοις, πολλές από αυτές διακρίνονται από τη θηρόα συμμετοχή, την ανιδιοτέλεια των συμμετεχόντων και του σκοπού που επιδιώκουν, γεγονός που τις κάνει να διαφοροποιούνται από άλλες δράσεις ως προς τα χαρακτηριστικά και τις αξίες από τις οποίες διέπονται.

¹⁶⁷ Ο όρος χρησιμοποιείται ως προς τα χαρακτηριστικά που την εκφράζουν. Οι διαδικασίες προκήρυξης, πρόσληψης, υπογραφής σύμβασης, αξιολόγησης του έργου, μηνιαίας εισφοράς, απόδοσης Φ.Π.Α. και οργάνωσης (2) νομικά κατοχυρωμένων εκδηλώσεων που να αποφέρουν κέρδος συνιστούν πρακτικές που δικαιολογούν την ένταξη των δράσεων στο συγκεκριμένο τομέα.

Δ.Σ., του χοροδιδασκάλου, των χορευτών – τριών, και των μελών. Η παραπάνω σχέση αναγάγετε σε ρυθμιστικό παράγοντα του χαρακτήρα αλλά και των αποτελεσμάτων των δράσεων που αναλαμβάνονται. Η συμμετοχή στη συλλογική διαδικασία γίνεται στη βάση ατομικών ή και κοινών προσδοκιών που εν δυνάμει εκπληρώνονται στο συγκεκριμένο πλαίσιο. Οι ατομικές αντιλήψεις, κίνητρα, σκοποί και φιλοδοξίες όσο καθοριστικές κι αν είναι στην ευόδωση διαφόρων δράσεων και επιτελέσεων φιλτράρονται μέσα από μια συλλογική διαδικασία αναστοχασμού, διαλόγου και αποτίμησης που συντελείται σε ένα δεύτερο επίπεδο. Στην «πρώτη ρήξη» - «παράδειγμα» η αυθαίρετη συμπεριφορά και διαχείριση του προέδρου ήρθε σε αντιδιαστολή με το κανονιστικό πλαίσιο που διασφαλίζει την ομαλή λειτουργία του Συνδέσμου. Η εφαρμογή συγκεκριμένων άρθρων του καταστατικού, που αποτέλεσαν τη βάση της σύννομης λειτουργίας διασφαλίστηκε από τη μομφή στο πρόσωπο του προέδρου και την αλλαγή των προσώπων του Δ.Σ.. Αλλά και στα επόμενα παραδείγματα – ρήξεις του Συνδέσμου αναγνωρίζεται η διαδικασία εντός του πλαισίου καθοριστικός παράγοντας λειτουργίας και διαμόρφωσης της φυσιογνωμίας του. Κοινή συνισταμένη των παραπάνω περιπτώσεων, που σχετίζονται στην πλειονότητά τους άμεσα με τις χορευτικές δράσεις που αναπτύσσονται στο Σύνδεσμο, αποτελεί η διαδικασία συγκρότησης της συλλογικής ταυτότητας ως αποτέλεσμα της ατομικής δράσης. Στην περίπτωση μας ατομικές συμπεριφορές, τρόποι διαχείρισης καταστάσεων, ανάληψης ρόλων και δράσεων, που συνδέονται με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά όταν έρχονται σε αντιδιαστολή με συλλογικές αξίες και κοινά αποδεκτούς κανόνες δημιουργούν ένα πεδίο διαπραγμάτευσης που μπορεί να οδηγήσει σε συγκρούσεις ή και απομάκρυνση μελών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο συγκεντρωτικός - προσωποπαγής χαρακτήρας διοίκησης ορισμένων προέδρων καταστρατήγησε τον θεσμικά κατοχυρωμένο συλλογικό χαρακτήρα ανάληψης των αποφάσεων, οι ανάρμοστες συμπεριφορές μελών και προέδρου ήρθαν σε αντιδιαστολή με συλλογικούς άγραφους ηθικούς κανόνες και αρχές, η μη διαφανείς οικονομικές διαδικασίες επίσης από μέρος των προέδρων δημιούργησαν δυσπιστία στα μέλη και αφορμές μομφής για τον τρόπο διαχείρισης.

Επίσης, τα χαρακτηριστικά της ατομικής δράσης από πλευράς χοροδιδασκάλων αποτελούν ένα ακόμη ρευστό πεδίο αλληλεπίδρασης τόσο με τα χορευτικά μέλη όσο και με τη διοίκηση του συλλόγου. Η καθοριστική συμβολή τους στη διαμόρφωση μιας διακριτής χορευτικής ταυτότητας σχετίζεται με το βαθμό ανταπόκρισης του έργου του χοροδιδασκάλου στις προσδοκίες των χορευτών-τριών και κατ' επέκταση των μελών των Δ.Σ. . Η σημαντική τους θέση διακρίνεται από τον κεντρικό ρόλο που κατέχουν στις προαναφερθείσες διαδικασίες. Ωστόσο, όπως επίσης διακρίνουμε η συναπτόμενη σχέση είναι ευμετάβλητη στο χρόνο, καθώς ο «καταξιωμένος» και κοινά αποδεκτός χοροδιδάσκαλος μπορεί με «ανάρμοστες» ή και μη «αποδεκτές» συμπεριφορές, η και φιλόδοξες πρωτοβουλίες και εγωιστικές συμπεριφορές να χάσει την αναγνώριση και να απομακρυνθεί από τα καθήκοντά του.

Επιγραμματικά θα μπορούσαμε να πούμε πως εντός του Συνδέσμου διαμορφώνεται μια ρευστή ισορροπία που οδηγεί σε συγκρούσεις. Η παραπάνω συνθήκη είναι το

αποτέλεσμα μιας υπό διαπραγμάτευσης σχέσης της δομής που επιτρέπει την ανάδειξη νέων ρόλων και δράσεων άμεσα συνυφασμένων με μια «επιχειρηματικού» τύπου δραστηριότητα (η οποία αναδεικνύεται όλο και περισσότερο στους κόλπους των πολιτιστικών συλλόγων) και διαδικασιών που άλλοτε συγκλίνουν με την παραπάνω δραστηριότητα και αναδεικνύουν ατομικές πρωτοβουλίες, οικονομικά οφέλη, και εγωιστικές συμπεριφορές και άλλοτε αποκλίνουν επαναφέροντας όρους κοινοτικής αλληλεγγύης, συλλογικότητας και συσπείρωσης στη λειτουργία του συλλόγου.

Η περίπτωση του Πολιτιστικού Συλλόγου «Η Λούτσα»

Ο “Πολιτιστικός Σύλλογος « Η Λούτσα»” – Δομή και διαδικασίες

Στην περίπτωση του Π.Σ.Λ. παρατηρούμε πως η έντονα πολιτική διάσταση των δράσεων και η κομματική ταυτότητα των ενεργών μελών διαμόρφωσε μια διακριτή πολιτική ταυτότητα στο σύλλογο. Τα εκάστοτε Δ.Σ. αξιοποίησαν στο έπακρο την πολιτική τους ιδιότητα και ταυτότητα αποκομίζοντας σημαντικά οφέλη για τον σύλλογο λόγω των συγκεκριμένων πολιτικών συνθηκών (επικράτηση των «προοδευτικών» κομμάτων στην τοπική αυτοδιοίκηση για μεγάλο χρονικό διάστημα από την ίδρυση του συλλόγου). Ωστόσο, ο συγκεκριμένος τρόπος διαχείρισης έθεσε σημαντικά όρια ως προς την ευρύτερη συμμετοχή μελών της συνοικίας στο σύλλογο, και το βασικότερο, δημιούργησε μια αμφιλεγόμενη πολιτική σχέση με την κεντρική τοπική εξουσία, με την οποία λειτουργούσε αλληλένδετα ως δύο συγκοινωνούντα δοχεία, δημιουργώντας εν τέλει μια ρευστή κατάσταση άμεσα εξαρτώμενη από τους εξωγενείς πολιτικούς παράγοντες. Στο υποκεφάλαιο που ακολουθεί αναδεικνύονται οι μορφές των δράσεων και οι σχέσεις (πολιτικές, οικονομικές, πολιτιστικές) που αναπτύσσονται σε τοπικό επίπεδο με την κεντρική διοίκηση, καθώς επίσης και ο ρόλος τους στη διαμόρφωση της ταυτότητας του συλλόγου. Η ανάλυσή τους αναδεικνύει τον αμφιλεγόμενο χαρακτήρα ως προς την αποτελεσματικότητα του εγχειρήματος, κατά πόσο δηλαδή η πολιτική συσπείρωση σε έναν πολιτιστικό φορέα προάγει και καλλιεργεί αξίες και έννοιες συλλογικότητας, πολυφωνίας, ή αποτελεί όριο αποκλεισμού και δημιουργεί σχέσεις και συνθήκες εξάρτησης.

Η μεταβολή των δημογραφικών συνθηκών της πόλης τα μεταπολεμικά χρόνια είχε ως αποτέλεσμα να επηρεαστεί η πληθυσμιακή σύσταση της συνοικίας, όταν ετερογενείς ως προς την καταγωγή πληθυσμιακές ομάδες της περιφέρειας μετοίκησαν στην πόλη και εγκαταστάθηκαν σε νεόκτιστες πολυώροφες πολυκατοικίες της περιοχής. Η εγκατάστασή τους κορυφώνεται τη δεκαετία του '70, χρονική περίοδο που συμπίπτει με την ίδρυση του συλλόγου (ετ. ιδρ. 1977), και είναι αυτή που επηρεάζει και ουσιαστικά διαμορφώνει τους όρους συμμετοχής των κατοίκων στο σύλλογο. Το καταστατικό προβλέπει την ισότιμη συμμετοχή των περιόικων στο σύλλογο και στη διαχείρισή του. Η παραπάνω σχέση κατοχυρώνεται από τα άρθρα του καταστατικού του συλλόγου, όπου η καταγωγή των μελών δεν περιορίζει το δικαίωμα του εκλέγεσθαι στο Δ.Σ. του Συλλόγου.¹⁶⁸ Αναζητώντας λοιπόν το ρόλο της καταγωγής των μελών στην ανάληψη διοικητικών θέσεων στους συλλόγους διαπιστώνεται πως, στην περίπτωση της Λούτσας, η καταγωγή των υποψήφιων μελών των Δ.Σ. δεν αποτέλεσε περιοριστικό παράγοντα στην διαδικασία εγγραφής ενός μέλους, ούτε της εκλογής τους στα Δ.Σ. του συλλόγου.

¹⁶⁸ Το “Καταστατικόν Εκπολιτιστικού Συλλόγου Συνοικίας Λούτσας Ιωαννίνων «Η Λούτσα»”, στο κεφ. ΜΕΛΗ ΟΡΟΙ, Άρθρο 5^ο, σ.2, προβλέπει σχετικά: «Ο Σύλλογος αποτελείται από τα τακτικά και επίτιμα μέλη: Τακτικά μέλη δύναται να γίνουν όλοι όσοι συμπλήρωσαν το 18 έτος της ηλικίας τους αμφοτέρων των φίλων και κατοικούν στην Λούτσα ή έχουν δεσμούς και ενδιαφέροντα με τη συνοικία. Η εγγραφή γίνεται μετά από έγκριση του Δ.Σ. που αποφασίζει μετά από σχετική αίτηση του ενδιαφερομένου», και Άρθρο 13^ο. Τα τακτικά μέλη έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις... Να εκλέγουν και να εκλέγονται στα όργανα του συλλόγου».

Ωστόσο, μπορούμε να υποθέσουμε πως τα όρια ενσωμάτωσης στο σύλλογο τα έθεσε η έντονα πολιτικοποιημένη ταυτότητα που απέκτησε, κυρίως μέσα από τις πρωτοβουλίες και τη δράση των ενεργών μελών της.

Ο σύλλογος από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας αποκτά κομματικό χαρακτήρα κυρίως μέσα από τις δράσεις που αναλαμβάνει και από τη συμμετοχή σε αυτόν προσώπων με έντονη την κομματική τους ταυτότητα. Ο κομματικός του χαρακτήρας αποτυπώνεται πρώτα και κύρια στις αποφάσεις του Δ. Σ. που αφορούν ψηφίσματα και τη συμμετοχή του συλλόγου σε εκδηλώσεις που οργανώνονται από κόμματα του «προοδευτικού» χώρου. Το 1984 ο σύλλογος αποφασίζει ομόφωνα και εγγράφεται στην Πανελλήνια Πολιτιστική Κίνηση¹⁶⁹, που αποτελούσε έναν πολιτιστικό οργανισμό που συστάθηκε από το Κ.Κ.Ε. με σκοπό να συντονίσει τις δράσεις των συλλόγων που ήταν μέλη της. Το 1985 ο πρόεδρος του συλλόγου συμμετέχει στην 5^η Πανελλαδική Συνάντηση Πολιτιστικών Φορέων που διοργάνωσε η Πανελλήνια Πολιτιστική Κίνηση στην Αθήνα στις 13-14-15 Απριλίου 1984 με θέμα «Πορεία για την αλλαγή στον πολιτισμό» παρουσιάζοντας τις

«14 κατηγορίες των πολιτιστικών εκδηλώσεων του εκπολιτιστικού συλλόγου Λούτσας Ιωαννίνων υπό το πρίσμα των εννοιών της διαρκούς δράσης του μαζικού φορέα», (Π.Σ.Λ., Πρακτικό 2^ο, 1984).

Την ίδια περίοδο στην πόλη των Ιωαννίνων δημιουργήθηκε ένα άτυπο συντονιστικό όργανο ορισμένων τοπικών συλλόγων με σκοπό να συντονίσει κοινές πολιτιστικές δράσεις. Στα πρακτικά του Π.Σ.Λ. αναγράφεται μια κοινή δράση των συλλόγων ως εξής:

«ο πρόεδρος Θ. Μαλδογιάννης ενημέρωσε τα μέλη του Δ.Σ. για τη Συναυλία που θα παρουσιάσει ο Γιάννης Σπανός σε συνεργασία με το Δήμο Ιωαννιτών, στο υπαίθριο θέατρο της Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών ή αν βρέχει στο κινηματοθέατρο Παλλάδιο. Ο εισηγητής πρότεινε η συνοικία Λούτσας μαζί με του Συλλόγους Ζευγαριών, Πλατάνου, Ε.Γ.Ε., και Κοινότητα Νέων Πλατάνου να πάρουν και να διαθέσουν εισιτήρια προς πώληση. Όσα χρήματα συγκεντρωθούν από την πώληση των εισιτηρίων θα μοιραστούν στους Συλλόγους που θα τα πουλήσουν...», (Π.Σ.Λ., Πρακτικό 19^ο, 1985).

Την ίδια περίοδο ο σύλλογος εκδίδει ψήφισμα που συντάσσεται με την πολιτική των «προοδευτικών» κομμάτων της εποχής

«Εμείς ο Πολιτιστικός Σύλλογος Λούτσας Γιαννίνων κατανοώντας τη σημασία των Αμερικάνικων βάσεων στο Άκτιο Πρέβεζας καταγγέλλουμε την ύπαρξη και παραμονή αυτών, ζητώντας να μην έρθουν τα κατασκοπευτικά αεροπλάνα AWACS στο Άκτιο να μη λειτουργήσει η Αμερικανο - Νατοϊκή βάση και να απομακρυνθεί το συντομότερο δυνατό για τη διατήρηση της Ειρήνης στα Βαλκάνια. Τέλος συμμετέχουμε στην πορεία ειρήνης της πόλης της Πρέβεζας», (Π.Σ.Λ., Πρακτικά 22^ο, 1985).

Παράλληλα, συμμετέχει σε πορεία ειρήνης, στον εορτασμό επετείου του Πολυτεχνείου και σε εκδηλώσεις του Εργατικού Κέντρου Ιωαννίνων, ενώ συνεργάζεται με την τοπική αυτοδιοίκηση που είναι προσκείμενη στον ίδιο πολιτικό χώρο, λειτουργώντας ορισμένες φορές συμπληρωματικά ως προς τις δράσεις που αναλαμβάνει ο Δήμος.¹⁷⁰ Επίσης ο σύλλογος συνδέεται με πολιτικά πρόσωπα της

¹⁶⁹ Η Πανελλήνια Πολιτιστική Κίνηση σύμφωνα με ορισμένους πληροφορητές είχε κομματικό χαρακτήρα, γεγονός που αποθάρρυνε τη συμμετοχή άλλων συλλόγων, «Εμείς δεν γραφήκαμε γιατί και να μιλούσαμε θα έκαναν αυτό που ήθελαν αυτοί», αναφέρθηκε χαρακτηριστικά από τον πρόεδρο του Π.Σ. Πλατάνου, (Λ.Γ.).

¹⁷⁰ Ένα από τα πολλά παραδείγματα στενής πολιτικής σχέσης του συλλόγου με τον δήμο αποτελεί το παράδειγμα εκταμίευσης 700.000 δραχμών από το δήμο προς το σύλλογο με σκοπό ο σύλλογος να τα

τοπικής αυτοδιοίκησης που ανήκουν επίσης στον «προοδευτικό» χώρο, μέσω δωρεών που λαμβάνει κατά τακτά χρονικά διαστήματα από αυτούς, (Π.Σ.Λ., (Πρακτικά 1985, 1987, 1993, 2008). Η πολιτική σύνδεση του συλλόγου με την ηγεσία της τοπικής αυτοδιοίκησης και της Νομαρχίας την ίδια περίοδο δημιουργεί πρόσφορες συνθήκες επιχορήγησης του συλλόγου από διάφορα κρατικά και ευρωπαϊκά κονδύλια. Διακρίνουμε επίσης, πως ο σύλλογος επιχορηγείται σταθερά τις περιόδους από το 1986 έως το 1990 και 2006 έως 2010. Στις συγκεκριμένες περιόδους στην ηγεσία της τοπικής αυτοδιοίκησης και της Νομαρχίας βρίσκονται πολιτικά πρόσωπα του λεγόμενου «προοδευτικού» χώρου, (Π.Σ.Λ., Πρακτικά 1986,1987,1988,1989,1990,2006,2007,2008,2009,2010). Είναι χαρακτηριστικό πως, όταν η τοπική αυτοδιοίκηση και η Νομαρχία διοικείται από πρόσωπα του λεγόμενου «συντηρητικού» χώρου, ο σύλλογος παύει (εκτός ελαχίστων περιπτώσεων π.χ. περίοδο Αποκρίας) να επιχορηγείται. Είναι αξιοσημείωτο επίσης ότι κατά τη διάρκεια λειτουργίας του συλλόγου δεν παρουσιάστηκε θέμα κομματικών αντιπαραθέσεων και διεκδίκησης του συλλόγου από μέλη προσκείμενα σε άλλα κόμματα, γεγονός που φανερώνει σύμφωνα με τους πληροφορητές την ισχυρή θέση του προοδευτικού χώρου στη συνοικία. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες μόνο σε μια περίπτωση *«μεθοδευμένα παρουσιάστηκαν ομαδικά μέλη του Κ.Κ.Ε. στις εκλογές του συλλόγου με σκοπό να διεκδικήσουν τη διοίκησή του»*, (Γ.Μ.). Η προσπάθεια δεν ευοδώθηκε, καθώς αρκετά από τα νεοεισερχόμενα άτομα στις εκλογές δεν ήταν μέλη του συλλόγου και θεωρήθηκε από τους διοικούντες πως δεν είχαν δικαίωμα ψήφου, με αποτέλεσμα να αποκλειστούν από την εκλογική διαδικασία.

Η κομματική ταυτότητα του συλλόγου σταδιακά ατόνησε, καθώς πολλά μέλη του Δ.Σ. με έντονη την κομματική τους ταυτότητα για διάφορους λόγους αποχώρησαν από το σύλλογο. Ταυτόχρονα, ο σύλλογος έχασε τα πολιτικά ερείσματα που του εξασφάλιζαν μια επιπλέον οικονομική υποστήριξη μέσω των επιχορηγήσεων, με αποτέλεσμα το 2007 να οδηγηθεί σε εσωτερικό οικονομικό δανεισμό από μέλη του Δ.Σ. για να αντιμετωπίσει τα δυσβάσταχτα οικονομικά προβλήματα. Πιο συγκεκριμένα, ο πρόεδρος και ο ταμίας του συλλόγου δανείζουν από ένα σημαντικό ποσό το σύλλογο για να αποπληρώσει οικονομικές εκκρεμότητες προηγούμενων ετών, που δημιουργήθηκαν κυρίως από τη συμμετοχή του χορευτικού στην Ολλανδία και από την κατασκευή παραδοσιακών φορεσιών. Και στις δύο περιπτώσεις το Δ.Σ. είχε λάβει υποσχέσεις από κρατικούς φορείς για την οικονομική κάλυψη των εξόδων, κάτι το οποίο αναιρέθηκε στην πορεία με αποτέλεσμα να χρεωθεί ο σύλλογος.

Ο σύλλογος διήλθε μια οικονομική αλλά και ευρύτερη διοικητική κρίση από το τέλος της δεκαετίας του '90 γεγονός που διαπιστώθηκε πρώτη φορά και καταγράφηκε στα πρακτικά το 1991, ημερομηνία που συμπίπτει χρονικά με την παύση των επιχορηγήσεων από διάφορους κρατικούς φορείς, που έως τότε για την περίοδο 1986 έως 1990, επιχορηγούσαν κάθε χρόνο το σύλλογο, (βλ. σχετ. Παράρτημα – Πρακτικά και πρακτικές του Π.Σ.Λ.) με αποτέλεσμα ο σύλλογος να στραφεί σε οικονομικές ενισχύσεις που δόθηκαν από μικρές επιχειρήσεις και μαγαζιά της συνοικίας αλλά και από πολιτικά πρόσωπα.

Από τη μελέτη των πρακτικών διακρίνουμε πως την ίδια περίοδο παγιώνονται οι δράσεις και εκλείπουν οι καινοτόμες πρωτοβουλίες και η ανάληψη πολυσχιδών δράσεων, ενώ οι αποφάσεις των Δ.Σ. των επόμενων χρόνων στην πλειονότητά τους αφορούν διαδικαστικά θέματα λειτουργίας των ήδη υπάρχοντων τμημάτων, (βλ.

σχετ. Παράρτημα – Πρακτικά και πρακτικές του Π.Σ.Α.). Αργότερα οι πρωτοβουλίες ανάληψης δράσεων αποκτούν άλλη μορφή και συνδέονται κυρίως με τις διαμορφούμενες τάσεις της εποχής. Ο σύλλογος, στην προσπάθειά του να ενισχύσει τους οικονομικούς του πόρους, δε διστάζει να αναλάβει δράσεις που δεν αφορούν την «παράδοση». Οι προσπάθειες αυτές αρχίζουν με την οργάνωση τμημάτων πληροφορικής και, αργότερα, με τη δημιουργία τμημάτων Latin χορών και Zumba. Οι τελευταίες «νεωτερικές» αυτές δράσεις που εντάσσονται στο σύλλογο αναδεικνύουν την ευρύτερη προσαρμογή στις αντιλήψεις της σύγχρονης κοινωνίας, που υιοθετεί «παραδόσεις» άλλων χωρών στο πλαίσιο της ψυχαγωγίας και της διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου. Θα πρέπει να επισημάνουμε πως τα μέλη που συμμετέχουν στις συγκεκριμένες δράσεις δεν συμμετέχουν στις δράσεις με «παραδοσιακό» χαρακτήρα, αναδεικνύοντας τη διαφορετικότητα των αστικών αντιλήψεων περί διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου.

Τα οικονομικά προβλήματα του συλλόγου συνδέονται με την ευρύτερη πολιτική κρίση του «προοδευτικού πολιτικού χώρου» με τον οποίο ήταν άμεσα συνδεδεμένα τα πρόσωπα των Δ.Σ, διαμορφώνοντας ένα νέο πλαίσιο λειτουργίας του συλλόγου. Η κρίση εκδηλώθηκε επίσης στο μειωμένο ποσοστό συμμετοχής των περίοικων στις εκδηλώσεις του συλλόγου αλλά και στην έλλειψη ενδιαφέροντος συμμετοχής στις εκλογικές διαδικασίες. Από τα δεδομένα της συμμετοχής των μελών στις εκλογικές διαδικασίες προκύπτει πως η συμμετοχή των μελών κορυφώνεται το 1984 (βλ. σχετ. Παράρτημα – Πίνακας Πρόεδροι Δ.Σ. του Π.Σ.Α.), γεγονός που σχετίζεται με την πολιτική για τον λαϊκό πολιτισμό που εφάρμοσε η κυβέρνηση του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κόμματος με κύριο χαρακτηριστικό την ενίσχυση των πολιτιστικών συλλόγων. Τα περισσότερα μέλη των Δ.Σ. του συλλόγου εκείνης της περιόδου ανήκαν στο λεγόμενο «προοδευτικό» χώρο. Η κομματική ταυτότητα του συλλόγου διακρίνεται και από τις αναφορές παλιών ιδρυτικών μελών του συλλόγου:

«Το ξεκίνημα ήταν κομματικό ήμασταν τρεις τέσσερις αριστεροί στο Κ.Κ.Ε., ξεκινήσαμε όλοι μαζί, ...πολλές φορές οργανώναμε πορείες διαμαρτυρίας στο Άκτιο για τη στρατιωτική βάση, μια φορά ξεκίνησαν με τα πόδια καμιά δεκαπενταριά άτομα και πήγαν από εδώ στο Άκτιο ... έβγαιναν και πασόκοι και αριστεροί,στα Λακκώματα και στον Πλάτανο που ξέρω κι εκεί ήταν αριστεροί... η πρώτη τετραετία του Παπανδρέου ήταν καλή για όλη την Ελλάδα από κει άλλαξε η ζωή», (Α.Χ.).¹⁷¹

Σε σχετική καταγραφή των μελών τα εγγεγραμμένα μέλη φτάνουν το 1984 τα 234, εκ των οποίων φαίνεται να έχουν εκπληρώσει τις οικονομικές τους υποχρεώσεις στο σύλλογο οι 167, ενώ συμμετέχουν στις εκλογές οι 142.¹⁷² Παρατηρείται λοιπόν μέσα από τα παραπάνω αριθμητικά δεδομένα πως υπάρχει ένα ποσοστό μελών (ενηλίκων επαγγελματιών) που απαρτίζουν το σύλλογο, τα οποία μαζί με τα νεότερα μέλη των διαφόρων χορευτικών κυρίως τμημάτων (περίπου 150-200 άτομα) που συμμετέχουν σε διάφορες δράσεις του συλλόγου φτάνουν συνολικά τα 340 άτομα. Τα δεδομένα που διατηρούνται μέσα από τα αρχεία του συλλόγου φανερώνουν πως ο αριθμός των εγγεγραμμένων μελών έως και το 1988 φτάνουν τα 238 και τα μέλη των τμημάτων παραμένουν περίπου στον ίδιο αριθμό.¹⁷³ Θα πρέπει εδώ να λάβουμε υπόψη πως μέλη του συλλόγου ατομικά η κατά ομάδες πήγαιναν σε ορισμένες

¹⁷¹ Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε πως η έντονη κομματική ταυτότητα του Π.Σ.Α. τα πρώτα χρόνια λειτουργήσε περιοριστικά ως προς την ένταξη μελών με διαφορετική κομματική ταυτότητα στις δράσεις του συλλόγου, χωρίς ωστόσο να γίνεται διακριτή η παραπάνω επισήμανση.

¹⁷² 1^{ον} Βιβλίο Μητρώου Μελών Εκπολιτιστικού Συλλόγου Λούτσας Ιωαννίνων (1988).

¹⁷³ 2^{ον} Βιβλίο Μητρώου Μελών Εκπολιτιστικού Συλλόγου Λούτσας Ιωαννίνων (1988).

περιπτώσεις από σπίτι σε σπίτι και ζητούσαν την ετήσια συνδρομή προς το σύλλογο, ή κάποια έκτακτη ενίσχυση, γεγονός που φανερώνει πως η πραγματική συμμετοχή των μελών της συνοικίας ήταν σε μικρότερο ποσοστό απ' ό,τι καταγράφεται στα αρχεία του Μητρώου Μελών. Για τις επόμενες χρονιές δεν έχουμε επαρκή στοιχεία για να μπορέσουμε να δούμε το ποσοστό συμμετοχής των μελών στο σύλλογο. Μετά το 2015 ο σύλλογος χρεώνει στην αρχή των μαθημάτων χορού με 5 ευρώ ως εγγραφή έναν εκ των γονέων των παιδιών που έρχονται στο σύλλογο και τον καταγράφει ως μέλος. Η παραπάνω στρατηγική ακολουθήθηκε λόγω των δυσχερών οικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο σύλλογος ιδιαίτερα μετά το 2009. Στο Μητρώο Μελών του συλλόγου εμφανίζονται πλέον ως μέλη 80-90 άτομα, ένας αριθμός εικονικός,

«απλώς βρήκαμε τον τρόπο και κάνουμε εκλογές αλλιώς έπρεπε ή να γυρίζουμε στα σπίτια να μαζεύουμε συνδρομές όπως παλιά ή να κλείσουμε το σύλλογο... αν δεν κάναμε αυτό θα είχαμε 15 μέλη, τόσοι είναι όσοι δίνουν την ετήσια συνδρομή στο σύλλογο από τη γειτονιά», (Γ.Μ.).

Σταδιακά η συμμετοχή στις εκλογικές διαδικασίες μειώθηκε, γεγονός που οφείλεται στο ευρύτερο πλαίσιο αποδυνάμωσης των συλλογικών δράσεων (βλ. επόμενο κεφάλαιο) αλλά και της πολιτικής που εφαρμόστηκε για το λαϊκό πολιτισμό από τις εκάστοτε κυβερνήσεις, οι οποίες, μέσα από τις επιχορηγήσεις που έδιναν, φαίνεται να λειτούργησαν αποσπασματικά και ευκαιριακά ως προς τον τρόπο και το βαθμό στήριξης των συλλόγων. Από το 1992 και έκτοτε παρατηρείται αισθητή μείωση της συμμετοχής των κατοίκων της συνοικίας στις εκλογές του συλλόγου, γεγονός που αντικατοπτρίζει την αδιαφορία τους ως προς τα πολιτιστικά δρώμενα αλλά και τη σημαντική μείωση του συνεκτικού ρόλου του συλλόγου στη συσπείρωση των κατοίκων¹⁷⁴. Η μείωση θα πρέπει να θεωρηθεί ακόμα μεγαλύτερη, αφού στις εκλογικές διαδικασίες της τελευταίας εικοσαετίας στην ψηφοφορία δεν συμμετέχουν μόνο κάτοικοι της συνοικίας, αλλά και χορευτές – τριες που δεν κατοικούν στα όριά της. Ο Σύλλογος καταφέρνει και συσπειρώνει ένα ελάχιστο ποσοστό μελών της συνοικίας (περίπου 100 άτομα) μόνο μέσα από τις χορευτικές δραστηριότητες που οργανώνει.¹⁷⁵

¹⁷⁴ Η έλλειψη συμμετοχής των κατοίκων της συνοικίας στις δράσεις του συλλόγου θα πρέπει να συσχετιστούν με τις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται στις σύγχρονες κοινωνίες, όπου ο ανταγωνιστικός χαρακτήρας των επαγγελματικών υποχρεώσεων περιορίζει όλο και περισσότερο τον ελεύθερο χρόνο και τις δραστηριότητες που συνδέονται με αυτόν, με αποτέλεσμα οι περισσότεροι σύλλογοι να αντιμετωπίζουν συνεχώς προβλήματα και να αποδυναμώνονται ως προς τη συμμετοχή των μελών. Στις περισσότερες των περιπτώσεων οι σύλλογοι σταδιακά έχασαν τη δυναμική που είχαν όταν ιδρύθηκαν, περιορίστηκαν οι δραστηριότητές τους και μειώθηκαν τα μέλη τους, με αποτέλεσμα αρκετοί να μιλούν για «συλλόγους σφραγίδα», υπονοώντας μ' αυτόν τον τρόπο την αδράνειά τους. Οι λόγοι που οδήγησαν στη συγκεκριμένη κατάσταση τους συλλόγους σχετίστηκαν από τους πληροφορητές που διετέλεσαν κατά το παρελθόν μέλη των διοικητικών συμβουλίων, με πολλούς και διαφόρους παράγοντες, όπως είναι οι προσωπικές και κομματικές διαφωνίες, η απόσυρση από τα κοινά λόγω ηλικίας όσων ίδρυσαν τους συλλόγους, η έλλειψη οικονομικής ενίσχυσης από κεντρικούς φορείς, η μη συμμετοχή του κόσμου λόγω των εξαντλητικών ωραρίων εργασίας, και των πολλών εξωσχολικών δραστηριοτήτων των νέων. Ωστόσο, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας την αρνητικά διακαείμενη αξιολογική αντίληψη ενός μεγάλου μέρους της τοπικής κοινωνίας για τη συγκεκριμένη μορφή συλλογικότητας, η οποία δεν αποτελεί μέρος της επιστημονικής διερεύνησης της παρούσας εργασίας.

¹⁷⁵ Ωστόσο το αποτέλεσμα θα πρέπει να θεωρηθεί «ικανοποιητικό» αν κρίνουμε από το γεγονός ότι καθημερινά απασχολούνται διάφορα άτομα σε δραστηριότητες του συλλόγου (σε τμήματα διδασκαλίας παραδοσιακών χορών και γυμναστικής Ζούμπα) και να το δούμε συγκριτικά με τη

Στην περίπτωση του Π.Σ.Λ. επίσης παρατηρούμε πως μετά το 1988 παγιώνεται η παρουσία του ίδιου προσώπου στη θέση του προέδρου και του ταμιά και εναλλάσσονται μόνο τα υπόλοιπα πρόσωπα στις θέσεις του Δ. Σ. Ο λόγος που τα συγκεκριμένα πρόσωπα βρίσκονται στη θέση αυτή τόσα χρόνια οφείλεται, όπως οι ίδιοι ανέφεραν, στην έλλειψη πρόθεσης συμμετοχής στις εκλογικές διαδικασίες άλλων προσώπων,

«Για να μην διαλυθεί ο σύλλογος κάθομαι, λυπάμαι γιατί έχουν γίνει τόσες προσπάθειες μέχρι τώρα και ο σύλλογος έχει μια περιουσία που μπορεί να χαθεί ...», (Γ.Μ.).

Η κομματική ταυτότητα του συλλόγου λειτούργησε καθοριστικά στη συσπείρωση ομοϊδεατών μελών, χάνοντας ωστόσο την «πολιτική του ουδετερότητα» καθώς «απέκλεισε» μέλη με αντίθετες κομματικές πεποιθήσεις. Παρότι σε θέσεις των Δ. Σ. υπήρξαν και άτομα του αντίθετου ιδεολογικά χώρου, εντούτοις, οι ελάχιστες αυτές περιπτώσεις δεν αναδεικνύουν μια πολυκομματική ταυτότητα που θα χαρακτήριζε το σύλλογο. Σε χαρακτηριστικά παραδείγματα που ήδη αναφέρθηκαν διαπιστώνεται πως τα αυστηρά καθορισμένα όρια που θέτει η «κυριαρχία» μιας ορισμένης ταυτότητας καταγωγής χορευτικής ή κομματικής προκαλούν είτε τη δημιουργία μιας νέας συλλογικότητας με κοινό τόπο αναφοράς, είτε, κι αυτό συμβαίνει στις περισσότερες των περιπτώσεων, την αποχή από το σύλλογο της αντίπαλης ιδεολογικά ομάδας, είτε αναπτύσσονται συγκρουσιακές σχέσεις και ομαδοποιήσεις στο εσωτερικό του συλλόγου με σκοπό την ανάληψη της διοίκησης. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται από τους περισσότερους Λουτσινούς η συνοικία «βγάζει Δήμαρχο», καθώς κατά καιρούς έχουν εκλεγεί δήμαρχοι του λεγόμενου «προοδευτικού» χώρου που διαβιούν στη γειτονιά όπως είναι οι: Κώστας Μπέγκας (1975-1978), Φίλιππος Φίλιος (1987-1994, 2011-2014), Χαρίλαος Τόλης (1984-1986), Σάββας Νικολάτος (αντιδήμαρχος), Θωμάς Μπέγκας (2015- 2019), Μουσής Ελισάφ (2019 - σήμερα).

Η πολύπλευρη κρίση του συλλόγου, ωστόσο, αναδεικνύεται επίσης στον τρόπο λειτουργίας του συλλόγου και ιδιαίτερα στον τρόπο με τον οποίο ασκείται η διοίκηση και παίρνονται οι αποφάσεις. Πιο συγκεκριμένα, από το 1991 παρατηρείται αισθητή μείωση των προγραμματισμένων συμβουλίων, γεγονός που καταδεικνύει την έλλειψη του ενδιαφέροντος για την ανάληψη πρωτοβουλιών από πλευράς Δ.Σ. Φαίνεται πως η έλλειψη ενδιαφέροντος για την ανάληψη δράσεων συνδέεται και με αντίστοιχη μείωση του ενδιαφέροντος των περίοικων στις δράσεις. Τον επόμενο χρόνο τα έσοδα από τη χοροεσπερίδα, όπως δηλώνεται, «είναι μικρά», γεγονός που μαρτυρεί τη βαθμιαία μείωση του ενδιαφέροντος των περίοικων για τη συγκεκριμένη δράση, η οποία εγκαταλείπεται οριστικά τον επόμενο χρόνο. Την ίδια χρονιά από τα δέκα συμβούλια που πραγματοποιεί το Δ.Σ. μόνο τα τρία απασχολούνται με θέματα εκδηλώσεων, ενώ τα υπόλοιπα γίνονται για την επίλυση διαχειριστικών θεμάτων. Το 2005 τίθεται για πρώτη φορά θέμα δυσλειτουργίας του συλλόγου, όταν ο πρόεδρος του συλλόγου θέτει ως πρόβλημα τη συχνή ακύρωση συνεδριάσεων του Δ.Σ. λόγω έλλειψης απαρτίας, που οφείλεται, όπως επισημαίνεται, σε προβλήματα (διαθέσιμου χρόνου) που δημιουργούνται εξαιτίας των προσωπικών δραστηριοτήτων των μελών του Δ.Σ. Η δυσκολία σύστασης του Δ.Σ. έχει ως αποτέλεσμα να μην τίθενται θέματα προς διάλογο και σχεδιασμό, να μην λαμβάνονται αποφάσεις και γενικότερα να δυσλειτουργεί ο σύλλογος. Η παραπάνω δυσχερής κατάσταση ως προς τη λειτουργία

συσπείρωση των μελών που επιτυγχάνεται από άλλους συνοικιακούς συλλόγους (βλ. σχετικό υποκεφάλαιο Συνοικιακοί Σύλλογοι των Ιωαννίνων).

του Δ.Σ. συζητήθηκε από το συμβούλιο και αφού ακούστηκαν διάφορες προτάσεις, αποφασίστηκε ομόφωνα:

«Σε όσες περιπτώσεις συγκαλείται Δ.Σ. και δεν υπάρχει απαρτία, μπορεί με ομόφωνη απόφαση των παρόντων η συνεδρίαση να συνεχισθεί και να συζητηθούν τα θέματα της ημερήσιας διάταξης άτυπα μόνο από τα παρόντα μέλη του Δ.Σ. Τα παρόντα μέλη εφόσον καταλήξουν σε συγκεκριμένη πρόταση ή απόφαση, ενημερώνουν σχετικά προφορικά ή τηλεφωνικά τα απόντα μέλη. Τα απόντα μέλη, μετά την ενημέρωσή τους, τοποθετούνται επί των θεμάτων της ημερήσιας διάταξης και εφόσον τελικά διαμορφωθεί πρόταση ή απόφαση με την οποία συμφωνούν όλα τα μέλη του Δ.Σ., αυτή θα υλοποιείται από μέλος του Δ.Σ. που θα έχει εξουσιοδοτηθεί σχετικά. Ο πρόεδρος του Συλλόγου αναλαμβάνει την ευθύνη να συγκαλεί υποχρεωτικά το Δ.Σ. σε ειδική συνεδρίαση εντός του Ιανουαρίου κάθε έτους της θητείας του Δ.Σ. και επίσης πριν από την ημερομηνία των εκλογών για την ανάδειξη των νέων μελών του Δ.Σ., προκειμένου να επικυρώνονται τυπικά και ουσιαστικά με το σχετικό πρακτικό που συντάσσεται οι δραστηριότητες, οι αποφάσεις και οι οικονομικές συναλλαγές που έλαβε και πραγματοποίησε ο σύλλογος το προηγούμενο διάστημα σύμφωνα με την παραπάνω διαδικασία», (Π.Σ.Λ., Πρακτικό 17^ο, 2005).

Το Δ.Σ. με τη συγκεκριμένη απόφαση καθορίζει έναν διαφορετικό τρόπο λειτουργίας, όπου τα μέλη του κατόπιν προφορικής ή τηλεφωνικής επικοινωνίας ενημερώνονται από τον πρόεδρο για κάποιο ζήτημα και δίνουν την έγκριση ή μη κατά περίπτωση. Στο τέλος της χρονιάς τα μέλη υπογράφουν απλά τη δράση. Πιο ενδεικτική είναι η αναγραφή της απόφασης:

«Επικύρωση, σύμφωνα με το από 6/2/2005 Πρακτικό Συνεδρίασης του Δ.Σ. τυπικά και ουσιαστικά όλων των αποφάσεων που ελήφθησαν ως και όλων των οικονομικών συναλλαγών που πραγματοποιήθηκαν από τον Πρόεδρο του Συλλόγου ... και τον Ταμία... το διάστημα από 17 Ιουνίου 2006 μέχρι 31 Δεκεμβρίου 2006 προκειμένου να υλοποιηθούν οι παρακάτω δραστηριότητες. Για όλες οι αποφάσεις και τις οικονομικές συναλλαγές που πραγματοποιήθηκαν είχαν έγκαιρα ενημερωθεί προφορικά ή τηλεφωνικά όλα τα μέλη του Δ.Σ. και ομόφωνα τις είχαν εγκρίνει και είχαν εξουσιοδοτήσει τα παραπάνω μέλη του Δ.Σ. για να τις υλοποιήσουν».

Διακρίνουμε λοιπόν πως η ύπαρξη και λειτουργία του Π.Σ.Λ. βρίσκεται σε μια σταθερή σχέση εξάρτησης με την πολιτική για τον πολιτισμό που εφαρμόζεται από την κεντρική εξουσία. Ο Σύλλογος επηρεάζεται από το βαθμό της οικονομικής και πολιτικής ενίσχυσης που λαμβάνει, καθώς δεν διατηρεί κανένα άλλο έρεισμα (π.χ. κοινής καταγωγής) που να μπορεί να διαχειριστεί για να ανταπεξέλθει στις συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες. Στην προσπάθεια επιβίωσής του δημιουργεί δράσεις μη παραδοσιακού χαρακτήρα και καταφεύγει σε επιχορηγήσεις από τις παρακείμενες μικρές επιχειρήσεις της συνοικίας. Η συνέχιση της λειτουργίας του τα τελευταία χρόνια εξαρτάται από τον ισόρροπο καταμερισμό των εσόδων και των εξόδων που βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με την ομαλή λειτουργία των χορευτικών τμημάτων. Διακρίνουμε επίσης πως η πολιτική ταυτότητα των μελών και η συλλογική πολιτική ταυτότητα του συλλόγου αποτελούν σημαντικές παραμέτρους που συγκυριακά ευνοούν ή δυσχεραίνουν την πολιτιστική δράση.

Η περίπτωση της “Αδελφότητας Σαρακατσαναίων Ηπείρου”

Η “Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπείρου”¹⁷⁶ ιδρύθηκε το 1971 με έδρα τα Ιωάννινα, αναλαμβάνοντας θεσμικό ρόλο στην ανασυγκρότηση της ταυτότητας των Σαρακατσάνων στο αστικό κέντρο των Ιωαννίνων, (Α.Σ.Η., Καταστατικό 1971).¹⁷⁷ Οι σκοποί σύστασης της Αδελφότητας αναγράφονται στο Άρθρο 2^ο ως εξής:

«1. Η ανάπτυξης πνεύματος αλληλεγγύης, συνεργασίας και συναδέλφωσης μεταξύ των μελών της καθώς και η σύσφιξη σχέσεων και δεσμών μεταξύ τους. 2. Η συγκέντρωση και διαφύλαξη κάθε στοιχείου που αναφέρεται στην καταγωγή, τα ήθη και τα έθιμα των Σαρακατσαναίων. 3. Η ανασκευή των ανακριβειών που διατυπώθηκαν ή τυχόν θα διατυπωθούν για τους Σαρακατσαναίους, και η ορθή ιστορική τοποθέτηση αυτών. Αργότερα με τροποποίηση του καταστατικού προστίθεται και τέταρτος σκοπός 4. Η ηθική, μορφωτική, επαγγελματική και επιστημονική ανάπτυξη των Σαρακατσαναίων».

Στην μέχρι σήμερα πορεία της η Α.Σ.Η. μέσα από πρωτοβουλίες των Δ.Σ. της αναλαμβάνει διάφορες πολιτιστικές δράσεις που σκοπό έχουν την ενίσχυση των δεσμών των Σαρακατσάνων. Με γνώμονα τον παραπάνω σκοπό ενεργεί και διαχειρίζεται διάφορα ζητήματα, σχέσεις και προβλήματα που δημιουργούνται μεταξύ των μελών εξισορροπώντας τις όποιες αντιθέσεις προκύπτουν, ενώ ταυτόχρονα προσπαθεί να διασφαλίσει την πολιτισμική ταυτότητα και την ιστορία των Σαρακατσαναίων απέναντι σε φορείς και πρόσωπα που θεωρεί πως υπονομεύουν την ύπαρξή της.

Μελετώντας τις διαδικασίες ανασυγκρότησης της ταυτότητας στο πλαίσιο της Αδελφότητας, διακρίνουμε πως αυτές συγκλίνουν σε δύο πεδία διαπραγμάτευσης, πρώτα στην καθιέρωση μιας συγκεκριμένης ιστορικά διαμορφωμένης δομής που εκφράζεται με την εδραίωση αλλά και τη μεταβολή του θεσμικού πλαισίου μέσω των τροποποιήσεων του καταστατικού, και δεύτερο στην εξισορρόπηση των εν δυνάμει ή και πραγματικών συγκρουσιακών σχέσεων των μελών με απώτερο σκοπό τη διασφάλιση της ενότητας της Αδελφότητας. Τα δύο παραπάνω πεδία αποτελούν τους δύο βασικούς άξονες διαμόρφωσης και παγίωσης συγκεκριμένων χαρακτηριστικών της πολιτισμικής ταυτότητας των Σαρακατσάνων. Μελετώντας τα καταστατικά της Αδελφότητας, έτσι όπως αυτά διαμορφώθηκαν και αναδιαμορφώθηκαν στη συνέχεια, προσπαθούμε να διακρίνουμε ποια δομικά στοιχεία όρισαν, περιόρισαν ή και οριοθέτησαν τους σκοπούς της Αδελφότητας και συνέβαλαν στην ανασυγκρότηση της πολιτισμικής ταυτότητας των Σαρακατσάνων στο αστικό κέντρο των Ιωαννίνων. Η διερεύνηση, επίσης, επικεντρώνεται σε επιμέρους πεδία, στο επίπεδο των σχέσεων των μελών, έτσι όπως εκδηλώνεται στην εβδομαδιαία συνάντηση των μελών στην

¹⁷⁶ Η ίδρυσή του θα πρέπει να συσχετιστεί και με τους άλλους 30 περίπου ομώνυμους Σαρακατσάνικους συλλόγους που έχουν ιδρυθεί ανά την Ελλάδα (Α.Σ.Η., περ. “Σαρακατσαναίοι”, Ν.Α. Βαγγελής “Οι σύλλογοι των Σαρακατσαναίων”, Έτος 9^ο, 1992, σ.27).

¹⁷⁷ Το 1977 ιδρύθηκε η “Αδελφότητα των εν Αθήναις Ηπειρωτών Σαρακατσαναίων”, (Τσουμάνης, 1998: 3).

αίθουσα της Αδελφότητας, που αποτελεί μια πρακτική ένωσης των Σαρακατσάνων που συντελείται στη βάση της φιλίας και της κοινής καταγωγής. Η επιμέρους μελέτη επίσης, εστιάζεται στον τρόπο διαχείρισης των δημοσιευμάτων που θεωρούνται πως παραχαράσσουν την «αντικειμενική» ιστορία των Σαρακατσάνων, αλλά και σε ενέργειες που θεωρήθηκε πως οικειοποιούνται μέρος της κοινής ιστορίας των Σαρακατσάνων προτάσσοντας τις ατομικές φιλοδοξίες έναντι των συλλογικών υποθέσεων. Παράλληλα, αναλύονται οι συλλογικές στρατηγικές που επιστρατεύονται στην αντιμετώπιση φυγόκεντρων τάσεων, όπως υπήρξε κατά το παρελθόν η δημιουργία δύο νέων συλλόγων Σαρακατσάνων (Θεσπρωτίας και Πρεβέζης)¹⁷⁸, του Συλλόγου Σαρακατσάνων Φοιτητών ή υπονομευτικών ως προς την ενότητα των μελών διαδικασιών που χαρακτηρίζει το ανταγωνιστικό πλαίσιο των εκλογικών αναμετρήσεων. Τέλος, αναδεικνύεται από μικρότερα παραδείγματα διαφόρων δράσεων και διαδικασιών εν δυνάμει συγκρουσιακών, πως η οριοθέτησή τους αποτελεί μια δυναμική συλλογική στρατηγική, η οποία, ανεξάρτητα από τον τρόπο που επιβάλλεται, γίνεται με γνώμονα την ενότητα των μελών της.

Η καταγωγή ως όριο ενσωμάτωσης και αποκλεισμού.

Η “Αδελφότης Σαρακατσαναίων Ηπείρου”, από την ίδρυσή της έως σήμερα έχει προχωρήσει σε έξι τροποποιήσεις του καταστατικού (Τρ. 1976, αρ. αποφ. 80), (Τρ. 1982, αρ. αποφ. 15), (Τρ. 1989, αρ. αποφ. 79), (Τρ. 1992, αρ. αποφ. 53), (Τρ. 2003, αρ. αποφ. 106), (Τρ. 2007, αρ. αποφ. 135) προσαρμόζοντάς το στις διαμορφούμενες συνθήκες που επιβάλουν νέους, θεσμικά κατοχυρωμένους τρόπους διαχείρισης. Η καταγωγή έτσι όπως αναδεικνύεται μέσα από την τροποποίηση των καταστατικών, αποτέλεσε έναν από τους βασικούς παράγοντες διαπραγμάτευσης της ταυτότητας των Σαρακατσάνων στο πλαίσιο της Αδελφότητας, αλλά και ευρύτερα στο αστικό κέντρο των Ιωαννίνων.

Στο πρώτο καταστατικό της Α.Σ.Η. (Α.Σ.Η., Καταστατικό 1/9/1971) αναγράφονται οι όροι συμμετοχής στην Αδελφότητα στο Άρθρο 4^ο ως εξής:

«Μέλη της Αδελφότητας εγγράφονται όλοι οι Σαρακατσαναίοι ανεξαρτήτως κατοικίας τούτων, ήτοι οι καταγόμενοι εκ Σαρακατσαναίων γονέων, ή έστω εξ ενός των γονέων Σαρακατσάνικης προελεύσεως... ».

¹⁷⁸ Παρατηρούμε πως παρότι η Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπείρου αναφέρεται σε έναν υπερ-τόπο όπως είναι η ευρύτερη περιφέρεια της Ηπείρου εντούτοις, δημιουργούνται ακόμη δύο Σύλλογοι που αναφέρονται επίσης, σε ευρύτερες διοικητικές περιφέρειες, υπερ-τόπους προσπαθώντας και οι τρεις σύλλογοι να συσπειρώσουν τους μικρο-τόπους τις επιμέρους κοινότητες όπου διαβιούν οικογένειες Σαρακατσάνων. Η συγκεκριμένη επιλογή προκρίνεται ως αναγκαία συνθήκη και σχετίζεται κυρίως με τη διάσπαρτη στο χώρο Σαρακατσάνικη κοινότητα που δεν είναι εφικτό, λόγω κυρίως της έλλειψης δυναμικής, να αναπτύξει συλλογική δράση σε μικρές κοινότητες. Μια «αντίστοιχη» τάση ιδιαίτερα μετά το 1990 επισημαίνει ο Αυδίκος (2008:23-37) παρατηρείται στο χώρο των Τζουμέρκων όπου οι Τζουμερκιώτες προκρίνουν στο δημόσιο λόγο τους την υπερ-τοπική τους ταυτότητα, αυτή του Τζουμερκιώτη και όχι την κοινότητα καταγωγής τους. Η Κακάμπουρα (2012:553-563) στη μελέτη του συλλόγου “Φάρου Ποντίων” εντοπίζει αντίθετες διαδικασίες για τους Πόντιους αναφέροντας χαρακτηριστικά: «αυτή η περηφάνια της αξίας της ιδιαίτερης ταυτότητας εντοπίζεται και στα νεότερα μέλη του Φάρου Ποντίων, τα οποία δηλώνουν πια “Κρωμέτες”, “Σαντέτες”, “Ζαβερέτες”, “Λιβερέτες”, ή “Ορντουλής”, θυμίζοντας τον αντίστοιχο τοπικό αυτοπροσδιορισμό της πρώτης γενιάς. Ωστόσο, η επαφή με τον τόπο δημιουργεί μια ποιοτική διαφοροποίηση στον αυτοπροσδιορισμό: αυτός πλέον αναδιπλώνεται στην έννοια του μικρο-τόπου του συγκεκριμένου χωριού καταγωγής και όχι στην ευρύτερη έννοια του υπερ-τόπου του Πόντου που χαρακτήριζε την πρώτη γενιά ».

Ωστόσο, είναι αξιοπρόσεκτο πως στο άρθρο 12^ο (ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ), δε γίνεται καμία αναφορά στην καταγωγή, ως προϋπόθεση για τη συμμετοχή στη διοίκηση των μελών. Η καταγωγή στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν προκρίνεται ως καθοριστικός παράγοντας συμμετοχής στην άσκηση διοικητικών καθηκόντων. Τα δεδομένα που έχουμε για τη συγκεκριμένη περίοδο δεν μας βοηθούν να εντοπίσουμε τους λόγους της συγκεκριμένης μη αναφοράς στην καταγωγή, που λίγα χρόνια αργότερα με την πρώτη τροποποίηση του καταστατικού αποτέλεσε βασικό όρο ένταξης στις διεργασίες του Συνδέσμου.

Στην πρώτη τροποποίηση του καταστατικού το 1976 στο άρθρο 4^ο, σχετικό με την εγγραφή μελών, προστίθεται περιοριστικός όρος για τη συμμετοχή ενός μέλους:

«Μέλη της Αδελφότητας οι καταγομένοι εκ γονέων Σαρακατσάνων ή έστω του ενός εκ τούτων, καταγομένου όμως του τελευταίου εκ γονέων αμφοτέρων Σαρακατσαναίων», ενώ στο Άρθρον 12^ο επίσης οριοθετείται για πρώτη φορά η συμμετοχή στη διοίκηση με βάση πάντα την καταγωγή ως εξής: «...και να κατάγονται τουλάχιστον εκ πατρός Σαρακατσάνου, αποκλεισμένων των εχόντων μόνο μητέρα Σαρακατσάνα».

Τα παραπάνω άρθρα αποτελούν την πρώτη θεσμικά διατυπωμένη συλλογική έκφραση για τη σημασία της Σαρακατσάνικης καταγωγής και του ρόλου της στη διαμόρφωση της πολιτισμικής τους ταυτότητας από τους ίδιους τους Σαρακατσάνους. Η μόνιμη εγκατάσταση των Σαρακατσάνων στο χωριό ή στην πόλη, που είχε συντελεστεί σε μεγάλο βαθμό έως το 1950, και η εγκατάλειψη του νομαδικού τρόπου ζωής, σήμαινε και την ένταξή τους σε νέες συνθήκες και τρόπους ζωής άμεσα επηρεασμένους από τις σύγχρονες μορφές κοινωνικής οργάνωσης των πόλεων, (Βλ. σχετ. Ανθογαλίδου, (1987:36)¹⁷⁹. Οι κοινωνικές μεταβολές επέβαλαν τη μεταβολή των πολιτισμικών χαρακτηριστικών (συγγένεια, παραδόσεις), που μέχρι πρότινος συγκροτούσαν την πολιτισμική ταυτότητα των Σαρακατσάνων. Η ανασυγκρότηση της ταυτότητας των Σαρακατσάνων στο αστικό κέντρο στηρίχτηκε στην ιδιότυπη ιδεολογική κατασκευή που ανήγαγε την καταγωγή, σε αξιολογικά υψηλά ιεραρχημένη συνιστώσα της κοινής ταυτότητας. Θα μπορούσαμε, ωστόσο, να πούμε πως η καταγωγή (πατροπλευρική) εδώ λαμβάνεται ως ουσία, ως μια βιολογική κληρονομημένη αξία που δίνει το δικαίωμα της διοίκησης της Αδελφότητας σε όσους την κληρονομούν. Η καταγωγή (εκ μητρός) αποτελεί ταυτόχρονα όριο ενσωμάτωσης στις διαδικασίες ως μέλους, και όριο αποκλεισμού στους ρόλους διοίκησης. Η αντίληψη περί καταγωγής, ωστόσο, δεν περιορίζεται στο προαναφερθέν ιδεολογικό σχήμα, παρά για ορισμένους αποκτά αξία από το συμβολισμό που εμπεριέχει, δηλαδή ως διαμεσολαβητικό σχήμα της αναγνώρισης μέσω των επωνύμων μιας συνέχειας, άρα της ίδιας της ιστορίας των Σαρακατσάνων. Πιθανότατα, η ιδιαίτερη έμφαση που αποδίδεται στην καταγωγή εκ πατρός, να υπεραναπληρώνει την έλλειψη μιας σταθερής τοπικής αναφοράς, λόγω της διάσπαρτης παρουσίας των Σαρακατσάνων στον ελλαδικό χώρο, να αποτελεί μια αναγνωρίσιμη σταθερά που συνδέει τους Σαρακατσάνους με το παρελθόν. Επίσης, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας την κοινωνική οργάνωση των Σαρακατσάνων και ιδιαίτερα του ρόλου της ευρείας οικογένειας μέχρι και το 1950. Η Ανθογαλίδου (1987:143-144), μελετώντας τις μορφές οργάνωσης των Σαρακατσάνων αναφέρει:

¹⁷⁹ Σε σχετικό άρθρο «Ο Κοινωνικός Μετασχηματισμός των Σαρακατσάνων της Ηπείρου» του Δημήτρη Α. Τάγκα (Περ. Σαρακατσαναίοι Έτος 26^ο – Ιωάννινα 2009-2010, σ.16-27), γίνεται συνοπτική, ωστόσο ενδιαφέρουσα αναφορά στην πορεία μετάβασης των Σαρακατσάνων της Ηπείρου από τη νομαδική στην αστική διαβίωση, πως συντελέστηκε αυτή, ποιοι ήταν οι πρωταγωνιστές και κάτω από ποιες συνθήκες. Ο συγγραφέας βασίζεται στην ήδη υπάρχουσα βιβλιογραφία που έχει καταπιαστεί με το θέμα.

«η ευρεία οικογένεια δημιουργούνται αποκλειστικά στη βάση της συγγένειας αίματος ανάμεσα στους άρρενες απογόνους ενός κοινού γενάρχη, που συγκατοικούσαν και συναποτελούσαν μια παραγωγική μονάδα μαζί με τις οικογένειές τους, ήταν δηλαδή πατρογραμμική και πατροτοπική», ενώ αξιολογεί αναφορές της Χατζημιχάλη που επισημαίνει πως η «η γυναίκα για τον Σαρακατσάνο είχε μικρότερη αξία από τα ζώα του...», και του Καββαδία που τονίζει πως

«όταν παντρευόταν η γυναίκα έχανε ακόμη και το όνομά της, ήταν η Πελοπίδαινα, Παντελίνα...», (Ανθογαλίδου, 1987:146).

Οι παραπάνω επισημάνσεις μας βοηθούν να ερμηνεύσουμε την μεταφορά σε ένα νέο πλαίσιο μιας συνειδητής αντίληψης περί οργάνωσης της Αδελφότητας, που εκδηλώνεται με την έμφαση στην «πατροπλευρικότητα» της καταγωγής ως απαραίτητη συνθήκη για τη διαχείριση των συλλογικών υποθέσεων. Επίσης αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, που λειτουργεί επικουρικά στην παραπάνω υπόθεση, ότι στις συνθέσεις των Δ.Σ. που αναδείχτηκαν μέσα από 25 συνολικά εκλογικές αναμετρήσεις, όπου συμμετείχαν 175 Σαρακατσάνοι, εντοπίζονται μόνο τρεις παρουσίες γυναικών, (Κάλλη Ράπη Πολυξένη, γεν. γραμματέας 1997, Τσουμάνη Γιαννάκη Ελένη αντιπρόεδρος 2010, Ντέτσικα Αλεξάνδρα γεν. γραμματέας 2012, 2014),

Η διατυπωθείσα φράση στο άρθρο 4^ο του προηγούμενου καταστατικού «...καταγομένου όμως του τελευταίου εκ γονέων αμφοτέρων Σαρακατσαναίων» αφαιρέθηκε με τροποποίηση του καταστατικού το 1982, όπου και ορίζεται:

«περί της δυνατότητας να γίνει μέλος και καταγόμενος μόνον εκ μητρός Σαρακατσάνας». Στη συγκεκριμένη τροποποίηση στο άρθρο 12^ο αναπαράγεται το δικαίωμα συμμετοχής στη διοίκηση:

«...αποκλειομένων των εχόντων μόνο μητέρα Σαρακατσάνα».

Η τροποποίηση του καταστατικού το 1989 δεν διαφοροποιείται από την προηγούμενη ως προς την ένταξη των μελών, όπου και αναγράφεται:

«μέλη της Αδελφότητας εγγράφονται όλοι οι Σαρακατσαναίοι, ανεξαρτήτως κατοικίας των, ήτοι οι καταγόμενοι εκ γονέων Σαρακατσαναίων, ή έστω του ενός εκ τούτων», ενώ σχετικά με το δικαίωμα συμμετοχής στη διοίκηση αναπαράγεται ο όρος,

«... να κατάγονται εκ πατρός Σαρακατσάνου αποκλειομένων των εχόντων μόνο μητέρα Σαρακατσάνα».

Στην τροποποίηση του 1992 στο άρθρο 4^ο ορίζεται «Μέλη της Αδελφότητας γράφονται αυτοί που κατάγονται από ένα γονέα τουλάχιστον με Σαρακατσάνικη καταγωγή», ενώ στο άρθρο 10^ο ορίζεται πως τα μέλη που θα διοικούν το Δ.Σ. θα πρέπει «Να κατάγονται τουλάχιστον από Πατέρα Σαρακατσάνο». Οι ίδιοι όροι που σχετίζονται με τη συμμετοχή στην Αδελφότητα και στο Δ.Σ. αυτής διατηρούνται και στις μετέπειτα τροποποιήσεις (2003, 2007) μέχρι σήμερα.

Το 1991 η Γενική Συνέλευση (Πρακτικό 10/11/1991), αποφασίζει να γίνει

«τυπική τροποποίηση του καταστατικού με την μεταγλώττισή του και αλλαγή στη συντακτική του διατύπωση σε όλα τα άρθρα, και ουσιαστική τροποποίηση με την προσθήκη, νέων διατάξεων, αφαίρεση παλαιών, αναμόρφωση κα αναδιάταξη των άρθρων».

Στη συγκεκριμένη τροποποίηση στο άρθρο 2^ο όπου αναγράφονται οι σκοποί της Αδελφότητας προστίθεται ως σκοπός:

«η ηθική και κοινωνική, μορφωτική, επαγγελματική και επιστημονική ανάπτυξη των Σαρακατσαναίων».

Ωστόσο, το 2006 προτείνεται τροποποίηση του 4^{ου} κεφαλαίου άρθρο 10^ο σε Γενική Συνέλευση της Αδελφότητας (Α.Σ.Η., Πρακτικό 27/11/2006),

«Πρόταση για αλλαγή στο άρθρο 10 του 4^{ου} κεφαλαίου ενότητα 5, περί καταγωγής από πατέρα Σαρακατσάνο τουλάχιστον όσον αφορά τη συμμετοχή μέλους στο Διοικητικό Συμβούλιο της Α.Σ.Η.».

Από τα σημεινόμενα της διαλογικής συζήτησης αποκαλύπτεται ο προβληματισμός για την ορθότητα του άρθρου που ορίζει το δικαίωμα συμμετοχής στη διοίκηση με βάση την καταγωγή. Το δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού που ενισχύεται από την ατομική πρακτική ορισμένων μελών (εθελοντική προσφορά), αναιρεί ή τουλάχιστον θέτει σε κρίση την «ουσιοκρατική» και επιλεκτική αντίληψη περί καταγωγής.

«Κατά τη δήλωση υποψηφιότητας του κ. Ι.Μ.¹⁸⁰ ο πρόεδρος της Γενικής Συνέλευσης κ. Α. Τ. πρότεινε να συνεχίσει να αποτελεί μέλος του Δ.Σ. διότι αν και Σαρακατσάνος μόνο εκ μητρός, έχει προσφέρει πλούσιο έργο μέχρι τώρα στην Α.Σ.Η. και συνεχίζει να αγκαλιάζει με την ίδια δίψα κάθε πολιτιστική και πολιτισμική δράση της και είναι ειδικός σε θέματα που η Α.Σ.Η. αδυνατεί να διεκπεραιώσει. Ο Ε. Μ. είπε πως δεν έχει δικαίωμα να συμμετάσχει μέλος από πατέρα μη Σαρακατσάνο. Στη συνέχεια βέβαια μετέβαλε την αρχική του άποψη. Δήλωσε ότι αν δεν υπάρξουν υποψήφιοι, ο κ. Ι.Μ. μπορεί να εισχωρήσει στο Δ.Σ. της Α.Σ.Η. ο κ. Ι. Μ. παίρνοντας το λόγο διατύπωσε τα εξής: “αν διατηρήσουμε την 5^η ενότητα του άρθρου 10, του 4^{ου} κεφαλαίου, η Α.Σ.Η. κάνει ένα βήμα στο σκοταδισμό και τον εγκλεισμό της, κάτι που παραδέχεται η καθηγήτρια του Πανεπιστημίου της Σορβόνης κ. Ελένη Γλυκατζή Αρβελέρ αλλά και τα πρακτικά του Συνεδρίου των Σαρακατσαναίων στη Λαμία. Είναι αναχρονιστικό και έτσι χάνει την ταυτότητά της ως πλουραλιστική κοινότητα ανθρώπων αναιρώντας τους σκοπούς της για την συμφιλίωση των μελών της».

Η Γενική Συνέλευση δεν προχώρησε σε συγκεκριμένη απόφαση, παρά δηλώθηκε πως το θέμα θα συζητηθεί στην επόμενη συνέλευση. Γίνεται εμφανές πως το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, που εκφράζεται μέσα από την έλλειψη συμμετοχής στις συλλογικές διαδικασίες και επηρεάζει αρνητικά τη λειτουργία της Αδελφότητας προκαλεί συζητήσεις και διαφοροποιήσεις στο εσωτερικό ως προς τον τρόπο διαχείρισης του προβλήματος. Μια σημαντική, αλλά ωστόσο μη αξιοποιήσιμη, παράμετρος στην ενίσχυση της συμμετοχής θεωρείται από πολλούς η ένταξη Σαρακατσάνων στο Δ.Σ. από μητέρα Σαρακατσάνα. Σε πρόσφατη Γενική Συνέλευση της Αδελφότητας το 2018, ανάμεσα στα άλλα θέματα που συζητήθηκαν και με δεδομένο το πρόβλημα της μικρής συμμετοχής υποψηφιοτήτων στην ανάληψη καθηκόντων στο Δ.Σ., εκφράστηκε η άποψη να έχουν το δικαίωμα να εκλέγονται και άλλα άτομα στο Διοικητικό συμβούλιο. Η πρόταση τροποποίησης του συγκεκριμένου άρθρου έρχεται ως λύση σε ένα από πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Αδελφότητα με τη μειωμένη συμμετοχή μελών στις δράσεις της. Η παραπάνω πρόταση συνοδεύτηκε με αντίστοιχη πρόταση να μπορεί να διοικείται ο σύλλογος και από πενταμελές συμβούλιο όποτε αυτό χρειαστεί. Παρά τους προβληματισμούς όμως, δεν παρατηρήθηκε κάποια μεταβολή στο θεσμικό πλαίσιο που θα έδινε την ευκαιρία για μεγαλύτερη συμμετοχή στις διαδικασίες και θα διευκόλυνε τη λειτουργία της Αδελφότητας,

«Παρότι οι ίδιοι γνωρίζουν πως τα επώνυμα στο μέλλον μπορεί και να μην αποτελούν στοιχείο ταυτότητας, εντούτοις σε γενική συνέλευση του συλλόγου

¹⁸⁰ Ο Ιωάννης Μπισέλας παρουσίαζε το 2006 για τρίτη συνεχή χρονιά την εκπομπή «Σαρακατσάνικα μολοήματα» στο Δημοτικό Ραδιόφωνο Ιωαννίνων, ενώ αποτέλεσε μέλος εκτελώντας χρέη Γεν. γραμματέα του Δ.Σ της Αδελφότητας το 2004.

ειπώθηκε “πως τουλάχιστον για όσο είμαστε εμείς θα το κρατήσουμε κι ας το αλλάξουν τα παιδιά μας”», (Ε.Π.).

Τελικά αυτό που προτάθηκε είναι τουλάχιστον ο πρόεδρος να έχει σαρακατσάνικο επίθετο, χωρίς, ωστόσο, να κατοχυρωθεί θεσμικά με νέα τροποποίηση του καταστατικού.

Η καταγωγή με την ευρύτερη έννοια¹⁸¹, ως αναζήτηση της κοινής ιστορικής πορείας του συνόλου των Σαρακατσάνων στο χώρο και στο χρόνο, απασχόλησε στο παρελθόν τόσο τους ίδιους τους Σαρακατσάνους, όσο και πλήθος ερευνητών που ασχολήθηκαν προσεγγίζοντας το θέμα από διαφορετικές οπτικές. Ωστόσο, η Αδελφότητα ως θεσμικός φορέας φαίνεται να έχει αναλάβει παρεμβατικό ρόλο σε όποια ιστορική εικασία ή εκδοχή περί καταγωγής των Σαρακατσάνων δεν συνάδει με την ήδη διαμορφούμενη ιστορική άποψη που θεωρεί επιστημονικά ορθή και έχει υιοθετήσει μέχρι σήμερα στο πλαίσιο της αυτοαναφορικότητας. Σε γενικές γραμμές, καθώς τα κενά της επιστημονικής ιστοριογραφίας φαίνεται να δικαιολογούν πολλαπλές αναγνώσεις της ιστορίας των Σαρακατσάνων, η Αδελφότητα αλλά και τα περισσότερα μέλη υιοθετούν και προβάλλουν τη γενικότερη άποψη της συνεχούς και αδιάλειπτης ιστορικής πορείας της Σαρακατσάνικης κοινότητας στο χρόνο και στο χώρο. Η έμφαση που αποδίδεται στην κοινή καταγωγή εκφράζεται από το 2^ο άρθρο του καταστατικού ίδρυσής της, όπου αναγράφεται:

«Σκοπός της Αδελφότητας είναι: α) η ανάπτυξις μεταξύ των μελών της πνεύματος αλληλεγγύης, συνεργασίας, και συναδελφώσεως ως και η σύσφιξις των σχέσεων και δεσμών μεταξύ των, β) η συγκέντρωσις και διαφύλαξις παντός στοιχείου αναφερομένου εις την καταγωγήν, την ζωήν, τα ήθη και έθιμα των Σαρακατσαναίων, γ) η ανασκευή των μέχρι τούδε διατυπωθεισών ανακριβειών περί των Σαρακατσαναίων και η ορθή ιστορική τοποθέτησις τούτων», (Α.Σ.Η., Καταστατικό 1973).

Οι όποιες μελέτες θεωρήθηκαν πως είναι ανακριβείς προσέκρουσαν στην σθεναρή αντίδραση της Αδελφότητας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η έκδοση του Καλοδήμου, ο οποίος στο Β΄ τόμο του βιβλίου Σαρακατσαναίοι εικάζει πως οι Σαρακατσάνοι κατάγονται από το Συρράκο Ιωαννίνων. Η συγκεκριμένη εκδοχή προκάλεσε την απάντηση της Αδελφότητας ως εξής:

«ομόφωνα το Δ.Σ. και με αγανάκτηση θεώρησε απαράδεκτο το τμήμα της εργασίας του Καλοδήμου (ο κλεφταρματωλός Γληγόρης Λιακατάς) που αναφέρεται στην καταγωγή των Σαρακατσαναίων από το Συρράκο και προέβη στις παρακάτω ενέργειες: α) ήρθε σε άμεση επαφή με το προεδρείο της Π.Ο.Σ.Σ. και ζήτησε να σταματήσει η διανομή του βιβλίου και να συγκεντρωθούν όσα έχουν απομείνει με ευθύνη της Π.Ο.Σ.Σ. Β) Εστάλη επιστολή στην Ομοσπονδία και αναφέρονται αναλυτικά οι λόγοι για τη συγκέντρωση και καταστροφή του Β΄ τόμου».

Αντίστοιχα ζητήματα αντιπαράθεσης απόψεων σχετικά με την εγκυρότητα ή μη άρθρων ή βιβλίων που εκδίδονται και διαπραγματεύονται τα θέματα της καταγωγής και της ονομασίας των Σαρακατσάνων εντοπίζονται σε διάφορα άρθρα του περιοδικού «Σαρακατσαναίοι». Η διαφορετική ανάγνωση του παρελθόντος λειτουργεί πολλές φορές συγκρουσιακά ως προς τη διασφάλιση της ταυτότητας των φορέων της γεγονός που «δικαιολογεί» τον παρεμβατικό ρόλο της Αδελφότητας. Ωστόσο, τέτοιου είδους παρεμβάσεις θεωρούνται πάγιες στρατηγικές στη διαδικασία κατασκευής της μνήμης. Η Μαντόγλου (2013:28), επισημαίνει πως

«η λήθη και η λογοκρισία παίζουν καθοριστικό ρόλο, εφόσον φιλτράρουν το

¹⁸¹ Που δεν εστιάζεται στη γενεαλογία των Σαρακατσάνικων οικογενειών.

περιεχόμενο της μνήμης και διατηρούν κρυμμένη μια διάστασή της που αντανακλά το αναπαραστασιακό παρελθόν».

Η καταγωγή και η ονομασία¹⁸² φαίνεται να αποτελεί βασικό παράγοντα της αυτογνωσίας των Σαρακατσάνων και κατ' επέκταση στοιχείο διαπραγματεύσεως της ταυτότητας τους. Ενδεικτικό της σημασίας που αποδίδεται στις παραπάνω παραμέτρους είναι η προσπάθεια αναζήτησης και διερεύνησης των ίδιων των μελών που μελετούν διάφορες πηγές, με στόχο την ανάδειξη στοιχείων που να αναδεικνύουν ιστορικά την ύπαρξη της κοινότητας των Σαρακατσάνων.¹⁸³ Ωστόσο, η παραπάνω προσπάθεια αντί να δια φωτίσει την ιστορική συνέχεια, σε ορισμένες περιπτώσεις προκαλεί αντιπαραθέσεις και πεδία συγκρούσεων¹⁸⁴,

«κάθε αναφορά στην ιστορία και το παρελθόν μας πρέπει να στηρίζεται σε στοιχεία αξιολογικά, επαρκή και αναμφισβήτητα, διότι οι μέχρι σήμερα υποθέσεις για την προέλευση, τη ζωή μας, την ονομασία κ.τ.λ. δημιούργησαν σύγχυση, αποπροσανατολισμό, ατέρμονες συζητήσεις, αστήρικτες προσωπικές θεωρίες και «ατροφικούς» ιστοριογράφους. Οι Σαρακατσάνοι διακατέχονται από αναζήτηση και θέλουν να μάθουν πότε, γιατί και που τους δόθηκε το όνομα που ξέρουν σήμερα. Δεν δέχονται όμως πλαστογράφηση της ιστορίας, ούτε διάψευση και παραγνώριση των βιωμάτων τους. Κυρίως, δεν δέχονται συγγραφικές εγωπάθειες και συνειρμικές υποθέσεις. Αυτό που αποτελεί γι' αυτούς απόλυτη αναγκαιότητα είναι η διάθεση και η αγωνία να συνεχίσουν τη συνοχή τους και την ιστορική τους διαδρομή»¹⁸⁵.

Το πρόβλημα όπως προαναφέρθηκε εντείνεται από την έλλειψη και ασάφεια των ιστορικών πηγών αλλά και από την έλλειψη μιας ολιστικής επιστημονικής προσέγγισης. Οι πλειονότητα των συγγραφικών έργων για τους Σαρακατσάνους που καταπιάνονται με τα δύο παραπάνω βασικά ζητήματα χαρακτηρίζεται από την έλλειψη βασικών θεωρητικών και μεθοδολογικών αρχών έρευνας κι αυτό γιατί γίνεται από ερασιτέχνες ιστοριοδίφες ή λαογράφους, γεγονός που αποτυπώνεται στην παρακάτω αναφορά,

«Εκεί όμως που διαφωνώ, είναι στην καταγωγή των Σαρακατσαναίων. Φαίνεται ότι έχει επηρεαστεί από τους ισχυρισμούς μερικών Σαρακατσάνων».¹⁸⁶

¹⁸² Ο όρος “Σαρακατσάνοι” ως ιστορικό στοιχείο επαλήθευσης της χρονικής ύπαρξης της συγκεκριμένης εθνοτικής ομάδας αποτέλεσε βασικό στοιχείο προς διερεύνηση για αρκετούς συγγραφείς της ιστορίας των Σαρακατσάνων. Η αναζήτηση σχετικών παλιών εγγράφων που τοποθετούν στη γραπτή ιστορία την ύπαρξή τους, ουσιαστικά αποτελεί ένα τεκμήριο μη αμφισβητήσιμο γι' αυτό και σημαντικό. Στο περιοδικό “Σαρακατσαναίοι” αρκετά άρθρα παρουσιάζουν σχετικά έγγραφα με την επισήμανση: «...Αντιλαμβάνεστε την αξία των εγγράφων αυτών για μας τους Σαρακατσάνους, καθώς, μπορεί να μην είναι η πρώτη χρονολογικά πηγή που αναφέρει το όνομα Σαρακατσάνος αλλά τα στοιχεία που παραθέτουν για τους νομάδες σκηνίτες είναι σημαντικά...», (Περ. Σαρακατσαναίοι, άρθρο: “Ένα παλιό έγγραφο”, της Λένα Τσουμάνη Γιαννάκη, Έτος 27°, Ιωάννινα 2011, σ.6-7).

¹⁸³ Ενδεικτικά αναφέρουμε τα βιβλία: “Σαρακατσάνικη Λαλιά” του Θεόδωρου Γιαννακού, “Όσα μου είπαν τα Σαρακατσάνικα Τραγούδια” του Γιώργου Καψάλη.

¹⁸⁴ Σχετικά άρθρα στο περιοδικό διαφόρων συγγραφέων Σαρακατσάνων αντικρούουν διατυπωμένες απόψεις περί καταγωγής των Σαρακατσάνων στα βιβλία: “Σαρακατσαναίοι – Οι Αρχαιότεροι Ινδοευρωπαίοι Νομάδες” του Θωμά Καλοδήμου, “Σαρακατσάνοι οι σταυραετοί της Πίνδου” του Βασίλη Τσαούση, “Η καταγωγή των σαρακατσαναίων μύθος και πραγματικότητα” του Γ.Κ. Τσουμάνη, “Αυτοί είναι οι Βλάχοι” του κ. Γ. Εξάρχου κ.α',

¹⁸⁵ (Περ. Σαρακατσαναίοι, άρθρο: “Το αρχαιότερο επίσημο γραπτό έγγραφο του Ελληνικού κράτους με την ονομασία «Σαρακατσάνοι»”, του Χρήστου Ράπτη, Έτος 26°, Ιωάννινα 2009-2010, σ.14 -15)

Οι όποιες επιστημονικές προσεγγίσεις (γλωσσολογικές, ανθρωπολογικές) ωστόσο δεν δίνουν μια σαφή επιστημονική απάντηση στο θέμα της καταγωγής και της ονομασίας. Η παραπάνω διαπίστωση εντείνει τη σύγχυση και την ασάφεια που περιβάλλει την ονομασία και την καταγωγή των Σαρακατσάνων. Ωστόσο, διακρίνεται μια προσπάθεια απόδειξης μιας «γραμμικής» συνέχειας στο χρόνο και στο χώρο των Σαρακατσάνων, καθώς προκρίνεται, σχεδόν καθολικά, ως υπόθεση εργασίας η αρχαιοελληνική καταγωγή:

«ο ιδρυτικός μύθος... αυτό που θα ήθελαν να πιστέψουν είναι πως αποτελούν μια ομάδα με συνοχή και όχι μαζέματα... πως έχουν ένα ιδίωμα κοινό, ένα επιχείρημα που στηρίζεται πολύ στην ενδογαμίατο θεωρούν βασικό επιχείρημα, παρότι έχουν ακουστεί και πιο συνετές απόψεις, “καλά είναι αυτά που ψάχνετε αλλά σας υποβιβάζουν ...γιατί αγγίζουν τα όρια της γραφικότητας” “μην μας παραπαινεύετε γιατί μας κάνετε κακό”, εικασίες γίνονται αλλά χωρίς αποδείξεις, οι ιστορικές πηγές είναι ενδεικτικές κάποιων πραγμάτων δεν είναι αποδεικτικές» (Ε.Π.).

Η εναλλαγή των προσώπων στις θέσεις των προέδρων της Α.Σ.Η.

Στην περίπτωση της Αδελφότητας παρατηρείται η διαρκής εναλλαγή των προσώπων στις θέσεις των προέδρων των Δ. Σ. (βλ. σχετ. Παράρτημα – Δ΄ Πίνακα). Η παραπάνω διαπίστωση εγείρει ερωτήματα σχετικά με τον συγκεκριμένο τρόπο διαχείρισης της διοίκησης της Αδελφότητας (ιδιαίτερα για τη θέση του προέδρου). Τα ερωτήματα που προκύπτουν σχετίζονται με το πώς η «πρακτική» της εναλλαγής προσώπων στη θέση του προέδρου, αλλά και στη συγκρότηση του Δ.Σ. , συνδέεται με τη σημασία που αποδίδουν οι Σαρακατσάνοι στη συγγένεια και το ρόλο που αποκτά στη συνοχή και στην υποστήριξη των δράσεων της Αδελφότητας ιδιαίτερα την περίοδο που ένα συγγενικό μέλος αναλαμβάνει ένα συγκεκριμένο ρόλο στο Δ.Σ.

Η εναλλαγή των προσώπων στα Δ.Σ. της Αδελφότητας εκφράζει τη συλλογική αντίληψη περί ισότιμης διαχείρισης των κοινών και συσχετίζεται τόσο με την εξισορρόπηση των διαφορών και τη συσπείρωση των μελών, όσο και με τη στρατηγική της «εκ περιτροπής» διαχείρισης των συλλογικών δράσεων. Οι συγκεκριμένες αρμοδιότητες αποτελούν ένα «βαρύ φορτίο» και λειτουργούν αποτρεπτικά ως προς τη συμμετοχή, καθώς απαιτούν την ανάληψη μεγάλων ευθυνών στην οργάνωση ποικίλων δράσεων αλλά και τη διάθεση προσωπικού και οικογενειακού χρόνου. Η εναλλαγή των προσώπων στα Δ.Σ., επιπλέον, διασφαλίζει την Αδελφότητα από οποιαδήποτε προσπάθεια ή τάση οικειοποίησής της, καθώς λειτουργεί ρυθμιστικά στη συγκρουσιακή σχέση παλαιότερων και νέων αξιών, και πιο συγκεκριμένα ως προς τον τρόπο που η αξία της συλλογικότητας και της ισοτιμίας έρχονται σε αντιδιαστολή με νεωτερικές αντιλήψεις όπου προτάσσονται διάφοροι σκοποί που εξυπηρετούν προσωπικές φιλοδοξίες, οικονομικά, κομματικά, ή επαγγελματικά συμφέροντα.

Είναι χαρακτηριστικό πως σχεδόν κάθε διετία εκλέγεται νέος πρόεδρος, με μικρές εξαιρέσεις τις περιπτώσεις των προέδρων Ε. Μακρή (3 διετίες), του Χ. Ράπτη, Γ. Τσουμάνη, Α. Κάτση, που διετέλεσαν πρόεδροι και δεύτερη διετία. Η αλλαγή

¹⁸⁶ (Περ. Σαρακατσαναίοι, άρθρο του Αντρέα Τσουμάνη: “Λίγα λόγια για το βιβλίο του Γ. Κ. Τσουμάνη, Η καταγωγή των Σαρακατσαναίων μύθος και πραγματικότητα”, Έτος 27°, Ιωάννινα 2011, σ. 4).

των προσώπων στη θέση του προέδρου σε ορισμένες περιπτώσεις θεωρήθηκε από πολλούς πληροφορητές ως μειονέκτημα, καθώς, όπως αναφέρθηκε,

«στάθηκε εμπόδιο για ορισμένα άτομα που ήταν ικανά και μπορούσαν να αναπτύξουν με τις ιδέες τους και τις πράξεις τους την Αδελφότητα», (Ε.Π.).

Αντίστοιχα η συγκεκριμένη πρακτική οδήγησε στον περιορισμό των δραστηριοτήτων της Αδελφότητας όταν εκλέχτηκαν άτομα που δεν είχαν την ανάλογη ικανότητα διαχείρισης συλλογικών θεμάτων. Οι πληροφορητές κρίνοντας το έργο των συγκεκριμένων προέδρων αναφέρθηκαν επιγραμματικά στο έργο τους χαρακτηρίζοντάς το ως «αδιάφορο», ή «διαδικαστικό», ή «τίποτα το ιδιαίτερο»¹⁸⁷.

Αλλά ας δούμε πώς η συγκεκριμένη πρακτική, παρότι εκ των πραγμάτων εντάσσεται σε ένα ανταγωνιστικό πλαίσιο τελικά φαίνεται να ενισχύει το συλλογικό χαρακτήρα της Αδελφότητας.

Η ανάληψη της προεδρίας και σε μικρότερο βαθμό η ανάληψη των υπόλοιπων διοικητικών θέσεων, αποτελεί πάνω από όλα μια προσωπική υπόθεση, μια ευθύνη διεκπεραίωσης, όπου το παραγόμενο έργο, ανάλογα με τον τρόπο που διάφορες παράμετροι (ικανότητα οργάνωσης, ο βαθμός του αποτελέσματος, διαχείριση σχέσεων και καταστάσεων) αναγνωρίζονται από τα μέλη, θέτει σε «έκθεση» άρα και σε κρίσεις την ατομική ταυτότητα των μελών των Δ.Σ. , εφόσον μέσα από την ανάληψη δράσεων διακυβεύονται έμμεσα ηθικές αξίες (εμπιστοσύνης, κύρους, αποδοχής, αναγνώρισης κ.α.). Ο συγκεκριμένος ρόλος αποκτά επίσης ειδική βαρύτητα, καθώς θέτει σε διαπραγμάτευση τη συλλογική ταυτότητα μιας συγγενικής ομάδας Σαρακατσάνων σε ένα πλαίσιο που χαρακτηριζόταν τουλάχιστον κατά το παρελθόν από στενούς συγγενικούς δεσμούς και κοινά αποδεκτούς ηθικούς κώδικες.
188

Η ανάληψη της ευθύνης της προεδρίας της Αδελφότητας ωστόσο, συνδέεται με την ανάδειξη νέων και «ορθότερων» πρωτοβουλιών, με τη «σωστότερη» διαχείριση των δράσεων, με τη διόρθωση των «κακώς κειμένων», και ουσιαστικά αποτελεί προσπάθεια δημιουργίας μιας αναγνωρίσιμης διαφοράς στο συγκεκριμένο πλαίσιο, το οποίο και υπό τις παραπάνω προϋποθέσεις γίνεται ιδιαίτερα ανταγωνιστικό.¹⁸⁹ Οι παραπάνω ενέργειες ανάλογα με το βαθμό και την έκταση της

¹⁸⁷ Με αφορμή την παραπάνω εικασία αποδελτιώθηκαν από τα πρακτικά της Αδελφότητας οι συνεδριάσεις και τα θέματα που συζητήθηκαν (συχνότητες), την εκάστοτε περίοδο θητείας ενός προέδρου με σκοπό τη διεξαγωγή συμπερασμάτων ως προς τη συμβολή του εκάστοτε προέδρου στο γενικότερο τρόπο διαχείρισης της Αδελφότητας. Ωστόσο, τα δεδομένα δεν ήταν τα αναμενόμενα, καθώς ο τρόπος συγγραφής των θεμάτων – αποφάσεων διαφοροποιούνταν συνεχώς με αποτέλεσμα τα ποσοτικά δεδομένα να μην ανταποκρίνονται στα συγκριτικά ποιοτικά ερωτήματα της έρευνας. Για παράδειγμα κατά τη διάρκεια της θητείας ενός προέδρου μπορεί να εμφανίζονται αριθμητικά, υψηλά ποσοστά θεμάτων προς συζήτηση, εντούτοις όμως ως θέμα να ορίζεται π.χ. η τιμή της πρόσκλησης στον ετήσιο χορό, που για άλλη συνεδρία να καταγράφεται ως μέρος [α)...β)...] του θέματος του ετήσιου χορού. Επίσης μια συνεδρίαση μπορεί να περιλαμβάνει ένα σημαντικό ως προς τη διαχείρισή του θέμα (π.χ. Αντάμωμα στο Γυφτόκαμπο), ενώ μια άλλη να περιλαμβάνει ένα απλό διαδικαστικό θέμα (εξουσιοδότηση για ανάληψη επιχορήγησης). Ωστόσο μια σταθερά που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι η συχνότητα πρόσκλησης σε συνεδριάσεις που αποτελεί μια σημαντική αφετηρία ενεργοποίησης του συλλόγου και έκφραση ενδιαφέροντος. Τα θέματα προς συζήτηση θα μπορούσαν να μας παρέχουν σημαντικές πληροφορίες αν η μέθοδος αποδελτίωσης και ερμηνείας των θεμάτων συνδυαζόταν με την επιτόπια παρατήρηση τη χρονική στιγμή των συνεδριάσεων, κάτι που δεν στάθηκε εφικτό στην παρούσα εργασία για το συγκεκριμένο σύλλογο.

¹⁸⁸ Η Ανθογαλίδου (1987:51), επισημαίνοντας τον ρυθμιστικό ρόλο της συγγένειας στην εργασιακή διαδικασία, αναφέρει: «Οι πρωταρχικές κοινωνικές σχέσεις που οργάνωναν την εργασιακή διαδικασία και καθόριζαν την πρόσβαση στις πηγές και τα μέσα παραγωγής, τη διανομή και την κυκλοφορία των προϊόντων ήταν οι γενεαλογικές σχέσεις συγγένειας».

¹⁸⁹ Στην τελευταία διετία ανάληψης των καθηκόντων από το νέο Δ.Σ. 2019-2020, παρατηρήθηκε αύξηση των μελών των χορευτικών τμημάτων, που, όπως αναφέρθηκε, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο

αποτελεσματικότητας και της αναγνώρισής τους αποτελούν παράγοντες που μπορούν να λειτουργήσουν συγκρουσιακά ως προς τις σχέσεις μεταξύ των νέων και παλαιότερων μελών των διοικητικών συμβουλίων. Η σύγκρουση έγκειται στο βαθμό αναγνώρισης της διαφοράς του έργου των Δ.Σ. από τα μέλη. Η διαφορά όμως συνήθως αποκρύπτεται, δεν αποκτά επίσημο χαρακτήρα, ιδιαίτερα όταν τα χαρακτηριστικά σύγκρισης παρουσιάζουν μεγάλη απόκλιση. Ακόμη και στον καθημερινό λόγο οι αρνητικές αξιολογήσεις δεν γίνονται ανοικτά ή τουλάχιστον δεν λαμβάνουν μεγάλη έκταση ανάγοντας την παραπάνω συμπεριφορά σε μια στρατηγική εξισορρόπησης των σχέσεων. Ακόμη μια βασική παράμετρος συμπεριφοράς αποτελεί η αποστασιοποίηση ορισμένων μελών του απερχόμενου Δ.Σ. από τις δράσεις των επόμενων συμβουλίων. Παρότι κι εδώ η συγκεκριμένη πρακτική μέσω της απουσίας, αποτελεί μια σιωπηλή πρακτική εξισορρόπησης των σχέσεων, δεν παύει όμως, να αποκρύπτει τα ανταγωνιστικά χαρακτηριστικά που υποδηλώνονται έμμεσα (ικανότητας, κύρους). Η στάση όμως της αποστασιοποίησης των προηγούμενων εκλεγμένων μελών είναι πολυσήμαντη και δικαιολογείται τις περισσότερες φορές λεκτικά με τις φράσεις «ας δουλέψουν κι άλλοι», «δεν υπήρχε καμία αναγνώριση», «κουράστηκα» «δεν έχω χρόνο». Οι παραπάνω αναφορές διακρίνονται από μια δισημία στο νόημά τους, καθώς η ιδεολογική επένδυση των προγενέστερων πράξεων δεν ταυτίζεται με τις εκ διαμέτρου αντίθετες μεταγενέστερες. Η συμμετοχή στις δράσεις της Αδελφότητας φαίνεται να αποτελεί μια σημαντική αξία για ένα πρόσωπο, και προβάλλεται ως τέτοια, μόνο όταν το ίδιο πρόσωπο συνδέεται άμεσα και ισχυρά μέσω ενός αναγνωρίσιμου προσωπικού ρόλου στο πλαίσιο αναφοράς. Η συμμετοχή στα κοινά δεν συνδέεται κατ' αποκλειστικότητα με την συνειδητή επιλογή ή την αποδοχή μιας θεωρητικής αρχής ενός ατόμου που αξιολογεί τη συλλογική προσφορά ως μια αδιαπραγμάτευτη αξία την οποία υπηρετεί ανιδιοτελώς. Ουσιαστικά ο βαθμός συμμετοχής στα κοινά παρουσιάζεται ιεραρχημένος μέσα από το ρόλο που επιβάλλει η θέση στη διοίκηση. Όταν, κι αυτό συμβαίνει στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν υπάρχει αυτός ο ρόλος, παύει να υφίσταται και η ατομική συμμετοχή στη συλλογική δράση, άρα το θεώρημα περί

νέο πρόεδρο. Παρατηρώντας τη διαδικασία οργάνωσης της ετήσιας εκδήλωσης της κοπής της βασιλόπιτας από τα μέλη του Δ.Σ., διαπιστώθηκε πως ο τρόπος κατανομής των αρμοδιοτήτων στα μέλη από τον πρόεδρο ξεχώριζε από την δυνατότητα επιλογής που δινόταν στην ανάληψη κάποιας δράσης. Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της συζήτησης που εκδηλωνόταν μέσα από το σεβασμό της γνώμης κατά τη διαλογική συζήτηση, τη σχεδόν καθολική στήριξη των αποφάσεων, αλλά και την εμπιστοσύνη προς το πρόσωπο του προέδρου που αναλάμβανε το κλείσιμο συμφωνιών (ισορροπώντας διάφορες υποχρεώσεις της Αδελφότητας και σχέσεις καταγωγής) με διάφορους επαγγελματίες που στηρίζουν την Αδελφότητα με τη διάθεση διαφόρων υπηρεσιών ή προϊόντων, καθιστούσε τη συνεργασία μεταξύ των μελών μια πρακτική και ευχάριστη διαδικασία. Είναι χαρακτηριστικό πως στο ερώτημα του προέδρου ποιος θα ανοίξει την αίθουσα την επόμενη μέρα για τη λειτουργία των χορευτικών τμημάτων η απάντηση όλων των μελών ήταν αρχικά αρνητική λόγω των μεγάλων προσωπικών υποχρεώσεων. Μπροστά στο αδιέξοδο, τρία μέλη του Δ.Σ. αναθεώρησαν την απόφαση και προσφέρθηκαν να διευκολύνουν τη λειτουργία του χορευτικού μέσω του ελάχιστου διαθέσιμου χρόνου που είχαν αναλαμβάνοντας διαδοχικά το άνοιγμα, την παραμονή στο χώρο και το κλείσιμο της αίθουσας. Ο παρακάτω διάλογος μεταξύ των μελών της Αδελφότητας είναι ενδεικτικός του περιορισμένου χρόνου διάθεσης στις δραστηριότητες: «-Γιαννάκη μην βγάζεις την ουρά απ έξω...- εγώ δουλεύω στην κόρη μου απ' τις οκτώ μέχρι τις 9 το βράδυ... - α εσύ δουλεύεις περισσότερο τώρα, συγγνώμη εγώ νόμισα τώρα που βγήκες στη σύνταξη πως κάθεσαι...».

αξίας μιας συλλογικής δράσης, μένει μετέωρο.¹⁹⁰ Παράλληλα, παρατηρείται άτομα που δεν συμμετέχουν στα κοινά, όταν βρεθούν σε μια συλλογική εκδήλωση, σχολιάζουν ή και αποδοκιμάζουν την μη συμμετοχή του κόσμου στις εν λόγω δράσεις, γεγονός που επιπρόσθετα επαληθεύει την παραπάνω υπόθεση.

Παρατηρώντας τον ρόλο του προέδρου, διακρίνουμε πως αποτελεί το κεντρικό πρόσωπο που επωμίζεται τις περισσότερες αρμοδιότητες, ενώ τα υπόλοιπα μέλη του Δ.Σ. συμμετέχουν ανάλογα με τη θέση τους σε μικρότερο βαθμό. Βέβαια, υπάρχει περίπτωση να αναιρεθεί η παραπάνω ιεράρχηση στην ανάληψη δράσεων κάτι όμως που συμβαίνει σε εξαιρετικές περιπτώσεις.¹⁹¹ Η διαχείριση της κυρίαρχης θέσης του προέδρου, αποτελεί το σημαντικότερο παράγοντα δημιουργίας μιας ικανής σχέσης συνεργασίας μεταξύ των μελών και καθορίζει σε μεγάλο βαθμό το βαθμό συμμετοχής των υπολοίπων μελών στις δράσεις, καθώς και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της συνεργασίας που επιτυγχάνεται. Πιο συγκεκριμένα, ο βαθμός οικειοποίησης των δράσεων, που συνήθως εκφράζεται από τον τρόπο που αυτές προβάλλονται προς τα έξω από τον πρόεδρο μέσα από τον επίσημο και ανεπίσημο λόγο του, συμβάλει στην εγκαθίδρυση ή μη μιας συλλογικής αντίληψης που βασίζεται στην ισότιμη συνεργασία αλλά και αναγνώριση μεταξύ των μελών του Δ.Σ.¹⁹²

Η αλλαγή του προέδρου, που σημαίνει την ανάδειξη μιας νέας συγγενικής ομάδας¹⁹³ στη διαχείριση των κοινών, λειτουργεί εξισοροπητικά ως προς τις αντιθέσεις που προκύπτουν στη βάση του «κύρους» που έχει η κάθε συγγενική ομάδα και υπεραναπληρώνει τις όποιες διαφοροποιήσεις εντοπίζονται στους τρόπους δράσης στο ανταγωνιστικό πλαίσιο της Αδελφότητας. Οι συγγενικές ομάδες επιβεβαιώνουν την ισχύ τους μέσα από την εκλογή του «δικού» τους προέδρου που τους εκπροσωπεί και στη συνέχεια «παραχωρώντας» τη θέση εξισοροπούν, μέσα από την ιδιόμορφη αυτή στρατηγική, τις αντιθέσεις τους ως προς τις άλλες

¹⁹⁰ Στις βασικές εκδηλώσεις ενός συλλόγου παρατηρείται συνήθως να γίνεται ένας άτυπος έλεγχος των συμμετεχόντων από τα μέλη του Δ.Σ., όπου σχολιάζονται επικριτικά οι απουσίες ορισμένων μελών που θα έπρεπε να είναι παρόντες λόγω του πρότερου θεσμικού τους ρόλου στο Δ.Σ.

¹⁹¹ Μια χαρακτηριστική περίπτωση εξαίρεσης αποτελεί το παράδειγμα λειτουργίας στον “Πολιτιστικό Σύλλογο η Λούτσα”. Το Δ.Σ. εδώ και πολλά χρόνια απαρτίζουν ο Α. Μέμος στη θέση του προέδρου, ο Γ. Μηνόγιαννης στη θέση του ταμία, ενώ στις υπόλοιπες θέσεις τα τελευταία χρόνια εκλέγονται διάφορα άτομα που ασχολούνται λιγότερο με τις υποθέσεις του συλλόγου. Η κατανομή των αρμοδιοτήτων άτυπα έχει ως εξής: ο πρόεδρος έχει αναλάβει την εκπροσώπηση του συλλόγου προς τους τοπικούς φορείς ενώ ο ταμίας όλες τις άλλες υποχρεώσεις που αφορούν την οργάνωση των εκδηλώσεων, την διαχείριση οικονομικών θεμάτων (αμοιβές, συνδρομές, οφειλές), του σχεδιασμού προγράμματος λειτουργίας της αίθουσας, την οργάνωση της ιματιοθήκης και όλα τα υπόλοιπα ζητήματα.

¹⁹² Μια απλή διατύπωση του προέδρου που προβάλλει την πραγματοποίηση μιας δράσης σε μια εκδήλωση, ως ένα προσωπικό «χρέος», «όνειρο», ή «επιδίωξη», η «στοίχημα» και που συνήθως εκφέρεται με το «εγώ...» ή το «εμείς...», αποκτά μεγαλύτερη σημασία για τα μέλη του Δ.Σ. παρά για τους υπόλοιπους παραβρισκόμενους. Σε πολλές περιπτώσεις που έχω παρακολουθήσει τους επίσημους λόγους των προέδρων των συλλόγων διαπιστώνω μια συχνή αυτοαναίρεση των όσων διατυπώνονται. Ενώ, δηλαδή, γίνεται αναφορά στη συμβολή των μελών του Δ.Σ. αποδίδοντάς τους έτσι μια ηθική ανταμοιβή για την προσπάθεια που κάνουν, εντούτοις ο λόγος τους μαρτυρεί μια αμετροέπεια που σχετίζεται με την ανάγκη προβολής της προσωπικής τους συμβολής σε βαθμό οικειοποίησης της ίδιας της δράσης. Η εντύπωση που μένει είναι πως όλα τα μέλη του Δ.Σ. συμβάλλουν στην επίτευξη ενός προσωπικού «στόχου» του προέδρου, γεγονός που αποθαρρύνει τη συμμετοχή των μελών στις διαδικασίες και καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη συμμετοχή τους στο σύλλογο στο μέλλον.

¹⁹³ «Εγώ είμαι στην Αδελφότητα εδώ και επτά χρόνια... αλλά κάπως ήταν, τώρα που μπήκε ο Κ.Τ. δουλεύει πάρα πολύ, είναι νέος πολύ καλός, μας έχει εντυπωσιάσει, είμαστε τρίτα ξαδέρφια και τον έχω καλύτερα κι από πρώτο, όλοι τον βοηθάμε (το σόι μας), όσο να 'ναι είναι δικός μας άνθρωπος οι Σαρακατσάνοι δίνουν μεγάλη σημασία στο σόι, εγώ δηλαδή να καταλάβεις έχω καλές σχέσεις, καθημερινές με τα ξαδέρφια μου», (Τ. Μ.).

συγγενικές ομάδες. Η υποστήριξη του προέδρου από τους συγγενείς του, διακρίνεται όπως μας ανέφερε ο Ευάγγελος Παπιγκιώτης,

«στη συμμετοχή τους στις εκδηλώσεις (στον ετήσιο χορό), χωρίς να μεταφέρεται η υποστήριξη στο ανταγωνιστικό πλαίσιο των εκλογών».

Ο ρόλος της συγγένειας στις δράσεις της Αδελφότητας -

Η συγγένεια, όπως αναφέρθηκε, έχει ένα καθοριστικό ρόλο στη συμμετοχή και στις δράσεις της Αδελφότητας και καθορίζεται σε ένα σημαντικό βαθμό από την εκλογή ενός μέλους στο Δ.Σ. της Αδελφότητας. Αν εκλεγεί ένα μέλος στο Δ.Σ. αμέσως προκύπτει η ηθική υποχρέωση στα συγγενικά του πρόσωπα να υποστηρίξουν το συγγενικό μέλος, μια υποχρέωση που συνάδει, όπως θα δούμε παρακάτω, με τον αξιολογικό και ηθικό κώδικα της σαρακατσάνικης κοινότητας και στηρίζεται στη βάση των παραδοσιακών αξιών και αρχών που διέπουν τη συγγένεια.

Ο Παπιγκιώτης¹⁹⁴ (2009) διαπιστώνει πως η ταυτότητα των Σαρακατσαναίων, που μέχρι πρότινος, διακρινόταν από τους ισχυρούς συνεκτικούς δεσμούς των συγγενικών σχέσεων και της συλλογικής μνήμης, τείνει να μετεξελιχθεί εκ των πραγμάτων σε μια απλή αναφορά καταγωγής. Στο συγκεκριμένο υποκεφάλαιο διερευνούμε το μετασχηματισμό της παραπάνω εκδοχής αναζητώντας τις μορφές που αποκτά ο ρόλος της συγγένειας στο πλαίσιο των συλλόγων.

Ένα σημαντικό ζήτημα για την Αδελφότητα αποτέλεσε η πληθυσμιακή διεύρυνση της κοινότητας των Σαρακατσαναίων, που είχε ως αποτέλεσμα την εξασθένηση των δεσμών που λειτουργούσαν συνεκτικά ως προς τα μέλη της. Είναι χαρακτηριστικό πως η πρώτη γενιά των Σαρακατσαναίων γνώριζε τις σκλήθρες των υπολοίπων και τον τόπο διαβίωσής τους, έχοντας μια ξεκάθαρη εικόνα της κοινότητας όπου ανήκε:

«ήμασταν ένα πράγμα, ξέραμε ο ένας τον άλλο, οι περισσότεροι ξέρουν τα εβδομήντα οκτώ σόγια απ' έξω. Αυτό χάλασε μετά το 1975, μέχρι τότε δεν παντρεύτηκε κανείς μη Σαρακατσάνο», (Λ.Ρ.).¹⁹⁵

Η «καθαρότητα» της καταγωγής των Σαρακατσαναίων, έτσι όπως αυτή

¹⁹⁴ Παπιγκιώτης Ε. (2009), διπλωματική εργασία «Ορεινές πολιτισμικές ταυτότητες στην πόλη: Οι Σαρακατσάνοι στα Γιάννενα», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

¹⁹⁵ Ο παραπάνω ισχυρισμός δεν ευσταθεί, αν δεχτούμε την αναφορά που γίνεται στο βιβλίο «Σαρακατσαναίοι της Ηπείρου, Γενεαλογικά δέντρα» της Αδελφότητας των εν Αθήναις Σαρακατσαναίων Ηπείρου (2016:11), όπου καταγράφεται η ενδογαμία των Σαρακατσαναίων σε συνάρτηση με το χρόνο, παρουσιάζεται ποσοτικά η μείωση της ενδογαμίας ως εξής: μέχρι το 1900 η ενδογαμία είναι σχεδόν καθολική (97%), για το διάστημα 1900-1930 το ποσοστό μειώνεται στο (87%). Στους Σαρακατσάνους που γεννήθηκαν μεταξύ 1930 και 1950 το ποσοστό των γάμων μεταξύ Σαρακατσαναίων είναι 65%, ενώ την επόμενη αμέσως περίοδο μεταξύ 1950-1970 το ποσοστό μειώνεται στο 40%. Διακρίνεται λοιπόν πως η συλλογική μνήμη διαμορφώνει το παρελθόν με βάση τις ανάγκες του παρόντος, γεγονός που διευκολύνεται μέσα από τη δίοδο της προφορικής ιστορίας .

εκφράστηκε μέσα από την προφορική παράδοση αρχικά και μέσα από την καταγραφή και έκδοση μετέπειτα των επωνύμων, λειτούργησε καθοριστικά ως προς της ανασυγκρότηση της ταυτότητάς τους. Ο Παπιγκιώτης επισημαίνει το ρόλο της συγγένειας στη διατήρηση της συνείδησης καταγωγής στο αστικό κέντρο των Ιωαννίνων:

«οι συγγενικοί δεσμοί, αλλά και οι κάθε είδους επαγγελματικές οικονομικές και φιλικές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των Σαρακατσαναίων αλλά και με την ευρύτερη κοινωνία διαμορφώνουν νέες κανονικότητες και ένα διαφορετικό πλέγμα σχέσεων, μέσα στο οποίο η καταγωγή δεν παίζει κεντρικό ρόλο, αλλά επηρεάζει οπωσδήποτε την ποιότητα και τη μορφή των σχέσεων μέσα και έξω από την κοινότητα. Η σαρακατσάνικη ταυτότητα είναι ταυτόχρονα μια ισχυρά βιωμένη εμπειρία, αλλά κι ένα σύμβολο κι ένα «εργαλείο» στην καθημερινή ζωή, στις πρακτικές και στην κοσμοαντίληψη των Σαρακατσαναίων της πόλης, (Παπιγκιώτης 2009).

Ο καθοριστικός ρόλος που είχε η γνώση των επωνύμων των Σαρακατσάνικων οικογενειών στην αίσθηση του «ανήκειν» και στη συνοχή της κοινότητας των Σαρακατσάνων διαφαίνεται από την έκδοση της “Αδελφότητας των εν Αθήναις Ηπειρωτών Σαρακατσαναίων”, όπου καταγράφονται και παρέχονται πληροφορίες για τις οικογένειες των προγόνων των Σαρακατσάνων της Ηπείρου. Η καταγραφή των ονομάτων επιχειρεί, μέσω της γνωστοποίησής τους στη νεότερη γενιά, να μεταφέρει έναν αξιακό κώδικα που κατατάσσει την καταγωγή σε υψηλά ιεραρχούμενη θέση, αντιμετωπίζοντας ταυτόχρονα τον κίνδυνο της λήθης των ονομάτων, ως έναν κίνδυνο άμεσα συνυφασμένο με την απώλεια της ταυτότητας καταγωγής. Η καταγραφή των επωνύμων των σαρακατσάνικων οικογενειών λειτουργεί όμως και έμμεσα ως μια αδιαμφισβήτητη απόδειξη της «καθαρότητας» της Σαρακατσάνικης καταγωγής, *«είμαι περήφανος γιατί είμαστε καθαροί από αίμα»*, (Λ.Τ.) ανέφερε ο πληροφορητής μας έχοντας πλέον γραπτά τη διαπίστευση της συνέχειας, αφού πλέον *«έτσι γνωρίζουμε όλοι, γραπτά πλέον, ποιοι είμαστε και ποιοι δεν είμαστε»* (Λ.Τ.). Η εθνοτική ταυτότητα των Ηπειρωτών Σαρακατσάνων δεν έχει ως βάση ένα συγκεκριμένο τόπο, καθώς διαμένουν σε διάφορα χωριά της Ηπείρου. Ως βασικό στοιχείο της ταυτότητας των Σαρακατσάνων προκρίνεται η πατροπλευρική καταγωγή η οποία μετατρέπεται σε γραπτή ιστορία μέσα από την καταγραφή των σαρακατσάνικων επωνύμων σε ειδική έκδοση. Ο σημαντικός ρόλος των σαρακατσάνικων επωνύμων διακρίνεται μέσα από τα άρθρα που οριοθετούν τη συμμετοχή τόσο των μελών στην Αδελφότητα όσο και την συμμετοχή σε διοικητικούς ρόλους αλλά και στον προφορικό λόγο, καθώς είναι διάχυτη η άποψη πως *«το όνομα θα μείνει ...και ότι βιβλίο έχει γραφτεί»*, (Θ. Γ.).

Ο ρόλος της καταγωγής γίνεται επίσης αντιληπτός μέσα από την πρακτική της καθιερωμένης εβδομαδιαίας συνάντησης των μελών της Αδελφότητας στην αίθουσα του Συλλόγου. Η συγκέντρωση των μελών κάθε Τετάρτη απόγευμα στα γραφεία της Αδελφότητας αποτελεί μια πρακτική ενίσχυσης της συλλογικής συνείδησης, που εδράζεται στην κοινή καταγωγή και αναπτύσσεται με τους φιλικούς δεσμούς που

διέπουν τη σχέση τους.¹⁹⁶ Κατά το συμποσιασμό στο κτίριο της Αδελφότητας, οι παρευρισκόμενοι, ως γνώστες της ευρύτερης σαρακατσάνικης κοινότητας, αναφέρονται στις συζητήσεις τους στους Σαρακατσάνους και στις κάθε είδους σχέσεις που τους διέπουν (συγγένειας, επαγγελματικές, φιλικές κ.ά.). Οι συχνές αναφορές που γίνονται σε πρόσωπα των σαρακατσάνικων οικογενειών σε καθημερινό επίπεδο φανερώνουν και την έμφαση που αποδίδεται στη γνώση της ευρύτερης κοινότητας και πολύ περισσότερο στο ίδιο τους το σόι. Είναι χαρακτηριστικός ο τρόπος αντιμετώπισης όσων δεν γνωρίζουν πρόσωπα του οικείου περιβάλλοντος

«εσύ πως φύτρωσες; Δεν έχεις ρίζες; λέω στην ξαδέρφη μου...δεν ξέρει κανέναν απ' το σόι μας», (Κ.Τ.).¹⁹⁷

Η συντριπτική παρουσία του ανδρικού φύλου στις παραπάνω συναντήσεις φανερώνει και τον ιεραρχημένο ρόλο που χαρακτηρίζει στις πρακτικές διαχείρισης της ταυτότητας στο συγκεκριμένο πλαίσιο.¹⁹⁸ Η διαδικασία του συμποσιασμού αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τα μέλη της Αδελφότητας, καθώς η παρουσία των μελών στις συναντήσεις λειτουργεί καθοριστικά ως προς την ανατροφοδότηση των σχέσεών τους. Όταν η συμμετοχή των μελών είναι μικρή, διακυβεύεται η δυναμική, άρα η ίδια η ύπαρξή της, καθώς η στάση των απόντων μελών ερμηνεύεται ως απαξίωση στο έργο της Αδελφότητας προκαλώντας τη δυσaréσκεια των παρευρισκόμενων μελών: *«μας αρνήθηκαν πολλοί απόψε» (Θ. Γ.)*. Τη συμμετοχή, ως αξία, θέτει σε αμφισβήτηση επίσης η συμπεριφορά ορισμένων μελών που συμμετέχουν επιλεκτικά στις διαδικασίες της Αδελφότητας, αποδυναμώνοντας έτσι την ισχύ της:

«είναι τρεις χιλιάδες σαρακατσάνοι στα Γιάννενα, και είναι 60 συνδρομητές κι αυτοί όταν έρχονται στην πίτα, απ τους χίλιους συμμετέχουν μόνο οι δύο... που είναι αυτός ο κόσμος πρώτα καίγονταν το πελεκούδι, νόμισαν ότι θα τους μοιράσει (η Αδελφότητα) λιβάδια, βοσκοτόπια, ζωοτροφές, μόδα ήταν...», (Θ. Γ.). «Στην αρχή όταν ιδρύθηκε η Αδελφότητα ο κόσμος ο πολύς δεν ήξερε τι ήταν, τι θα έκαναν και τι εξυπηρετούσε και ρωτούσαν αν θα τους δώσουν

¹⁹⁶ Άλλη μια παράμετρος συσχετισμού αποτελεί η ανάπτυξη σχέσεων, σε φιλικό επίπεδο που αποτελεί αφετηρία ή και προκύπτει κατά τη συσσωμάτωση μελών στο συγκεκριμένο πλαίσιο και που σε ορισμένες περιπτώσεις οδηγεί στη δημιουργία νέων σχέσεων (π.χ. κουμπαριά). Σε αρκετές περιπτώσεις αναφέρθηκε πως η προσωπική φιλία λειτούργησε καθοριστικά στη συμμετοχή στα Δ.Σ. της Αδελφότητας. Η υπάρχουσα φιλική σχέση ορισμένων μελών λειτούργησε καθοριστικά στη συμμετοχή στο Δ.Σ., *«όπου συμμετέχει ο Τ. μπαίνω κι εγώ γιατί τον ξέρω, ξέρω πως μπορώ να συνεργαστώ μαζί του», (Α.Π.)*. Υπάρχουν και περιπτώσεις γνωριμίας στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της Αδελφότητας που και αυτές ενίσχυσαν τη συλλογική δράση.

¹⁹⁷ Η Γκέφου- Μαδιανού (2003:41) επισημαίνει σχετικά: *«...διαπιστώνουμε συχνά ότι οι ρητορικές που διαμορφώνονται για την εθνοτική ταυτότητα προκαλούν μια έντονη συναισθηματική φόρτιση, το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται ταυτίζεται με όρους δανεισμένους από την οικογένεια και τη συγγένεια, με στόχο να δημιουργήσει μια έντονη συναισθηματική και συγκινησιακή ατμόσφαιρα που να ενοποιεί και να ταυτίζει τα μέλη της μιας ομάδας μεταξύ τους (αδέλφια, αγάπη, πίστη, αφοσίωση), ενώ ταυτόχρονα να τα διαχωρίσει από κάποια άλλη ομάδα».*

¹⁹⁸ Σε αντίστοιχες πρακτικές που χαρακτηρίζονται για την εξομοιωτική τους δυναμική, αναφέρεται η έρευνα του Παπαταξιάρχη, που εστιάζει στο πεδίο του ανδρικού συμποσιασμού στο καφενείο, και στους τρόπους με τους οποίους θεμελιώνεται η “φυσική” ομοιότητα και οι συνακόλουθες «σχέσεις καρδιακής φιλίας», Papataxiarchis (1991: 169-175).

λιβάδια ή θα τους βάλουν σε προγράμματα ...», «κρίμα γιατί ο ... ήταν παλιά πρόεδρος και δεν έχει πατήσει σε καμία εκδήλωση μετά την προεδρία του... ».

Η σημασία της καταγωγής διασφαλίζεται και από τα άρθρα του Καταστατικού, όπου αναφέρεται ότι

«μέλη της Αδελφότητας εγγράφονται όλοι οι Σαρακατσαναίοι, ανεξαρτήτως κατοικίας τούτων, ήτοι οι καταγόμενοι εκ γονέων Σαρακατσαναίων ή έστω εκ ενός των γονέων Σαρακατσάνικης προελεύσεως», (Α.Σ.Η., Καταστατικό, 1971, άρθρο 4^ο).

Η αναγραφή «*ανεξαρτήτως κατοικίας*» δηλώνει ότι μπορούν να γίνουν μέλη της Αδελφότητας και Σαρακατσαναίοι που κατάγονται από άλλες περιοχές και εργάζονται στην Ήπειρο. Το 1973 η Αδελφότητα στην προσπάθεια να συσπειρώσει τους Σαρακατσάνους της Ηπείρου και της Γερμανίας, καθιερώνει το ρόλο των αντιπροσώπων της Αδελφότητας σε Αθήνα Ηγουμενίτσα, Άρτα, Πρέβεζα, Φιλιπιάδα, Δ. Γερμανία, γεγονός που καταδεικνύει τους τόπους διαβίωσης Σαρακατσαναίων και συνάμα το πεδίο αναφοράς της Αδελφότητας,

«...αποφασίζει το διορισμό Αντιπροσώπων...: Σωτηρίου Βαγγελή του Αποστόλου διά Νομόν Θεσπρωτίας, Τηλεμάχου Τσουμάνη του Κωνσταντίνου δια περιοχή Πρεβέζης, Αθανασίου Κάλλη του Θεοδώρου δια περιοχή Φιλιππιάδας, Κων/νου Τσουμάνη του Λεωνίδα δια Νομόν Άρτης, Ηλία Κάλλη του Θεοδώρου δια περιοχή Αθηνών – Πειραιώς, ... (δεν αναγράφονται), Κων/νου Καψάλη του Λεωνίδα, Θεοδώρου Κουμπή του Λεωνίδα, Αλεξίου Τσουμάνη του Ευαγγέλου, Αποστόλου Φερεντίνου του... δια Δυτική Γερμανία. Οι ανωτέρω αντιπρόσωποι θα εφοδιαστούν δια του Δ.Σ. δια διεπιστευτηρίων εγγράφων, [...], ούτοι θα μεριμνήσουν δια την διάδοσιν των σκοπών της Αδελφότητας μεταξύ όλων των Σαρακατσαναίων και δια την εγγραφήν των ως μελών της Αδελφότητας», (Α.Σ.Η., Πρακτικό 3^ο, 2/8/1973).

Για τον λόγο αυτό λίγα χρόνια αργότερα το 1975 γίνεται ορισμός αντιπροσώπων στη Αθήνα, Φιλιάτες, Ηγουμενίτσα, Παραμυθιά, Μαργαρίτι, Κανάλι, Αρχαγγέλου, Πρέβεζας Σμυρτούλας, Λούρο Φιλιππιάδα, Άρτα, Μουζακαίων Καλπακίου, Τσεπελόβου, Σκαμνελίου. Το 1983 γίνεται ορισμός αντιπροσώπων της Αδελφότητας στο Ν. Ιωαννίνων: Σκαμνέλι Τσεπέλοβο, Βραδέτο, Κουκούλι, Βίτσα, Μονοδένδρι, Άνω Πεδινά, Ασπραγγέλους, Πάπιγκο, Νεγράδες, Καλπάκι, Ραβένια, Δελβινάκι, Ελεούσα Μουζακαίοι. Στο Ν. Θεσπρωτίας: Σύβοτα, Πέρδικα, Σαράτι, Καστρί, Μαυρούδι, Μακρυχώρα, Ηγουμενίτσα, Φιλιάτες, Ριζιά, Δραμεσί, Μεσοβούνι, Ασπροκλήσια, Μαζαρακιά, Πλαταριά, Καρβούνι, Λάκα, Χαραυγή, Παλιόκαστρο, Καταβόθρα, Μαργαρίτι, Παραμυθιά, Ν. Πρέβεζας : Κανάλι Καστροσυκιά, Αρχάγγελος, Σινώπι, Μυρσίνη, Καμαρίνα, Πρέβεζα, Σμυρτούλα, Μύτικας, Λούρος, Θεσπρωτικό, Στεφάνη, Ηλιοβούνια, Νέα Κερασούντα, Φιλιππιάδα, Ρωμιά,

Φλάμπουρα, Σαμψούντα, Μιχαλίτσι... στο εξωτερικό Βούπερταλ.¹⁹⁹ Ο ορισμός αντιπροσώπων μας παρέχει έμμεσα, σε ένα πρώτο επίπεδο, σημαντικά στοιχεία ως προς τη γεωγραφική κατανομή των Σαρακατσάνων στον Ηπειρωτικό χώρο. Εντούτοις, το ερώτημα που προκύπτει είναι ποιες συνθήκες δημιούργησαν την ανάγκη σύστασης μιας θεσμικής μορφής εκπροσώπησης των Σαρακατσαναίων, πώς προέκυψε οι Σαρακατσάνοι των Ιωαννίνων να πρωτοστατούν στην ίδρυση της Αδελφότητας, ένα ερώτημα που θα μπορούσε να διατυπωθεί πιο απλά: «γιατί αυτοί και όχι οι άλλοι γιατί εδώ και όχι αλλού», τη στιγμή που οι περισσότερες κοινότητες όπου διαβιούν οι Σαρακατσάνοι βρίσκονται στο Νομό Θεσπρωτίας (21), ακολουθώντας ο Νομός Πρέβεζας (19) και Ιωαννίνων (15). Ένας ίσως από τους βασικότερους λόγους δημιουργίας της Αδελφότητας στα Γιάννενα να συνδέεται με την ύπαρξη και διάθεση προς ενοίκιαση μεγάλων βοσκοτόπων στην περιοχή του Ζαγορίου, γεγονός που συνέβαλε στη μετακίνηση του μεγαλύτερου αριθμού Σαρακατσάνων κτηνοτρόφων από την περιοχή της Θεσπρωτίας και της Πρέβεζα προς την περιοχή κατά την περίοδο του καλοκαιριού. Η ευρύτερη περιοχή του Ζαγορίου λειτούργησε ως ένας κοινός τόπος αναφοράς για τους περισσότερους Σαρακατσάνους κτηνοτρόφους. Σε μικρότερο βαθμό Σαρακατσάνοι κτηνοτρόφοι μετακινούνταν προς τις περιοχές του Γράμμου και του Μετσόβου καθώς οι περιοχές αυτές τις χρησιμοποιούσαν Βλάχοι κτηνοτρόφοι και δεν ήταν αρκετά διαθέσιμοι.

Αργότερα, η αρχική, διευρυμένη μορφή εκπροσώπησης των Σαρακατσάνων της περιφέρειας στην Αδελφότητα μέσα από το ρόλο των αντιπροσώπων, συνεχίστηκε αποκτώντας ωστόσο μια πιο περιορισμένη μορφή. Κοινή επιδίωξη των ενεργών μελών της Αδελφότητας ήταν η συμμετοχή στα εκάστοτε Δ.Σ. τουλάχιστον ενός εκπροσώπου από την περιοχή Θεσπρωτίας και ενός από την περιοχή Πρέβεζας. Για την επίτευξη της συμμετοχής τους στις εκλογικές διαδικασίες με απώτερο σκοπό την ανάληψη ρόλων στο Δ.Σ., μέλη της Αδελφότητας αναλάμβαναν την εκ προοιμίου συνεννόηση με Σαρακατσάνους των παραπάνω περιοχών. Η παραπάνω συλλογική στρατηγική της Αδελφότητας είχε ως στόχο τη συσπείρωση των Σαρακατσάνων της Ηπείρου, με τους οποίους ενώνονταν όχι μόνο με συγγενικούς δεσμούς²⁰⁰ αλλά και με σχέσεις κοινής ιστορικής συνείδησης, καθώς οι περισσότεροι εξ αυτών την περίοδο του καλοκαιριού μετακινούνταν στην περιοχή του Ζαγορίου. Ωστόσο, η παραπάνω μορφή εκπροσώπησης εξελίχτηκε μέσα από συζητήσεις και πρωτοβουλίες διαφόρων προσώπων (σημαντικό ρόλο στη δημιουργία νέων συλλόγων είχαν οι Σαρακατσάνοι της Θεσπρωτίας, που ήταν μια πολυπληθής ομάδα, και αποτελούνταν από άτομα με κύρος στην τοπική κοινωνία), σε μια νέα μορφή εκπροσώπησης με τη δημιουργία νέων συλλόγων στις επιμέρους περιοχές όπου διαβιούν Σαρακατσάνοι. Το 1986 ιδρύεται “Σύλλογος Σαρακατσαναίων Θεσπρωτίας” και το 2001 ο “Σύλλογος Σαρακατσαναίων Ν. Πρέβεζας”. Η Αδελφότητα, παρότι αρχικά

¹⁹⁹ Ο Ευριπίδης Μακρής (1990:110-113) καταγράφει το 1984 την πληθυσμιακή κατανομή των Σαρακατσαναίων της Ηπείρου κατά κοινότητα και οικογένεια.

²⁰⁰ Στην πρόσφατη έκδοση της “Αδελφότης των εν Αθήναις Σαρακατσαναίων Ηπείρου”, μέσα από τη λεπτομερή καταγραφή της γενεαλογίας των σαρακατσάνικων οικογενειών διακρίνεται ο σημαντικός ρόλος των ενδογαμικών σχέσεων, ιδιαίτερα την περίοδο του Μεσοπολέμου στη διαμόρφωση της συλλογικής συνείδησης των Σαρακατσάνων.

συστήθηκε με σκοπό την ένωση των Σαρακατσαναίων της Ηπείρου, εντούτοις στην πορεία συστήθηκαν δύο ακόμη σύλλογοι Σαρακατσαναίων θέτοντας υπό αμφισβήτηση τον «πανηπειρωτικό» της ρόλο. Παρότι οι πρωτοβουλίες σύστασης των νέων συλλόγων προκάλεσαν τον προβληματισμό των μελών, και σε ορισμένες περιπτώσεις την αυστηρή κριτική ως προς τους διασπαστικούς σκοπούς που εξυπηρετούν, το Δ.Σ. της Αδελφότητας αποδέχτηκε το διαχωρισμό, επαναπροσδιορίζοντας ωστόσο τη θέση του στα νέα δεδομένα.²⁰¹

Αλλά ποιοι λόγοι οδήγησαν στην ανάγκη μιας διαφορετικής μορφής εκπροσώπησης των Σαρακατσάνων των εν λόγω περιοχών; Η εγκατάλειψη του νομαδικού τρόπου ζωής²⁰² και η μόνιμη εγκατάσταση της πλειονότητας των Σαρακατσάνων στα αστικά κέντρα της Ηγουμενίτσας και Πρέβεζας, σήμαινε και τη μεταβολή της κοινωνικής και οικονομικής τους οργάνωσης, που προσαρμόστηκε στα δεδομένα ενός αστικού τρόπου ζωής, δημιουργώντας έτσι τις συνθήκες επαναπροσδιορισμού της ταυτότητας καταγωγής σε σχέση με τον τόπο διαμονής. Η δημιουργία των πολιτιστικών συλλόγων σχετίζεται με την εκ νέου διαμορφούμενη συνείδηση της ταυτότητας των Πρεβεζιάνων και Θεσπρωτών Σαρακατσάνων που εδράζεται πλέον σε συγκεκριμένο τόπο αναφοράς. Διακρίνουμε, ωστόσο, πως η συγκρότηση της ταυτότητας των Σαρακατσάνων με έναν συγκεκριμένο τόπο αναφοράς, εντάσσεται σε μια πολύπλοκη διαδικασία, όπου κυρίαρχο ρόλο παίζουν οι του παρόντος ανάγκες.²⁰³ Η

²⁰¹ Σχετικό θέμα που προβληματίσε το Δ.Σ. της Αδελφότητας υπήρξε η πρωτοβουλία νέων φοιτητών που ζήτησαν να τους παραχωρηθεί ο χώρος για την δημιουργία ξεχωριστού τμήματος χορού. Η πρόταση συζητήθηκε στο Δ. Σ. και προέκυψε ο προβληματισμός για το αν πρέπει να ενσωματωθεί η ομάδα των φοιτητών στο υπάρχον πλαίσιο ή να λειτουργεί αυτόνομα στον ίδιο χώρο. Τελικά παραχωρήθηκε ο χώρος και η ομάδα φοιτητών λειτούργησε παράλληλα και ανεξάρτητα από την Αδελφότητα. Από τη συγκεκριμένη απόφαση του Δ.Σ. της Αδελφότητας παρατηρούμε πως σε ζητήματα που εν δυνάμει μπορεί να προκαλέσουν έντονες ρήξεις στις σχέσεις των μελών, μιας και ο κίνδυνος διάσπασης μεταξύ των νέων που εκπροσωπούσαν οι φοιτητές και των ηλικιωμένων που εκπροσωπεί το Δ.Σ. ήταν ορατός, το Δ.Σ. αποφάσισε να εξισορροπήσει την διαφαινόμενη σύγκρουση παρέχοντας τη δυνατότητα λειτουργίας μιας αυτόνομης ομάδας εντός της Αδελφότητας.

²⁰² «Κατά την περίοδο του χειμώνα στους κάμπους κυρίως της Θεσπρωτίας Πρεβέζης και Ξηρομέρου ...[...],ενώ το καλοκαίρι κυρίως ανεβαίνουν στα βουνά του Ζαγορίου, και λιγότερο στον Σμόλικα, περιοχή Μετσόβου Γρεβενών, τα βουνά του Σουλίου και αργότερα στον Γράμμο και σε άλλα βουνά», (Σαρακατσαναίοι της Ηπείρου, 2016:10).

²⁰³ Σχετικές αναφορές που καταγράφηκαν κατά τη σύσταση των γενεαλογικών δέντρων (βλ. ό.π. 2016:10) φανερώνουν τη ρευστή έννοια της ταυτότητας σε σχέση με τον τόπο αναφοράς, «Πολλοί από τους Σαρακατσάνους που περιέχει το Λεύκωμα, περίπου οι μισοί, αναφέρουν ότι ήρθαν στην Ήπειρο από την Αιτωλοακαρνανία, άλλοι από συγκεκριμένο μέρος και άλλοι χωρίς να κατονομάζουν συγκεκριμένο τόπο», και παρακάτω αναφέρει «Οι Τσουμαναίοι της Αιτωλοακαρνανίας αισθάνονται ότι είναι από τη Μεσούντα Άρτης στην οποία πήγαν περίπου το 1880, οι Τσουμαναίοι της Θεσσαλίας θεωρούν ότι είναι από το Ζαγόρι. Κανένας από αυτούς δεν κατονομάζει τη Μουκοβίνα, όπως κάποιοι άλλοι Τσουμαναίοι από την Ήπειρο επειδή πιθανόν είχαν μείνει εκεί για πολλά χρόνια οι πρόγονοί τους». Η αναφορά σε έναν τόπο ή περιοχή καταγωγής καθορίζεται σε ένα μεγάλο βαθμό από τη διάρκεια της συλλογικής μνήμης που αναπαράγεται μέσα από την προφορική ιστορία και δηλώνεται στο παρόν ως μέρος της ιστορικής συνέχειας και παρουσίας του σογιού. Την συγκεκριμένη αναφορά σε έναν προϋπάρχοντα τόπο γέννησης των γονέων ή των παππούδων – γιαγιάδων κ.ο.κ. θα πρέπει να τον εκλάβουμε ως μια αναφορά γνώσης της ιστορίας και διαπραγμάτευσης της ταυτότητας μέσω της αναγνώρισης της συγγένειας. Η ρευστότητα αναφοράς στον τόπο καταγωγής αποτυπώνεται στην παρακάτω απόσπασμα συνέντευξης, «εγώ που έχω χωριό λέω πως είμαι από το Τσεπέλοβο αν

Συντακτική Επιτροπή χαρακτηρίζει την απουσία των «Θεσπρωτών» και των «Πρεβεζιάνων» από τη Γενική Συνέλευση τις 15 Οκτώβρη του 2000 «πιο ανησυχητικό στοιχείο από τη μικρή προέλευση μελών στα γραφεία της Αδελφότητας», και θέτει το ερώτημα: «Μήπως είναι λάθος ο κατακερματισμός της Αδελφότητας;». Η μειωμένη συμμετοχή στην ετήσια Γενική Συνέλευση, σύμφωνα με την Επιτροπή, οφείλεται στο δισταγμό πολλών Σαρακατσάνων να ασχοληθούν με τις πολλές υποχρεώσεις της Αδελφότητας, ανάγοντας έτσι τη διεκπεραίωσή τους υπόθεση ατομικής ή συλλογικής δράσης, ενώ η «διάσπαση» της Αδελφότητας με τη δημιουργία ενός νέου συλλόγου οφείλεται σε διοικητικό λάθος, καθώς δεν προχώρησε μια παλιότερη «πρόταση αλλαγής καταστατικού της Αδελφότητας που θα προέβλεπε τη δημιουργία κάποιας μορφής επιτροπές ή Συμβούλια στην Πρέβεζα και τη Θεσπρωτία με διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια», γεγονός που οδήγησε στο να αισθάνονται παραγκωνισμένοι οι Θεσπρωτοί. Ωστόσο, επισημαίνει πως «παρόμοιες κινήσεις ίδρυσης (ή διαχωρισμού) συλλόγων Σαρακατσαναίων παρατηρούνται στην υπόλοιπη Ελλάδα», φέρνοντας στο προσκήνιο το ρόλο του «τόπου» στη διαμόρφωση εκ νέου της ταυτότητας του Σαρακατσάνου. Η Επιτροπή προσπαθεί να απαντήσει στο ερώτημα που η ίδια θέτει:

«Μήπως αυτή η κίνηση δείχνει ότι σιγά-σιγά αποξενωνόμαστε ή είναι αντίδραση αποκέντρωσης; Απαντώντας: « Πιστεύουμε ότι ισχύουν και τα δύο».

Στη συνέχεια σε μια διάθεση αυτοκριτικής και κριτικής διαφόρων ενεργειών και στρατηγικών που ακολουθήθηκαν στο παρελθόν και οδήγησαν στη δημιουργία του νέου συλλόγου επισημαίνεται η αποσιώπηση από πλευράς Θεσπρωτών της πρωτοβουλίας «πληροφορηθήκαμε ότι στη Θεσπρωτία ίδρυσαν νέο σύλλογο και έχουν εκλέξει νέο συμβούλιο», παρότι «στο νέο Δ.Σ. της Αδελφότητας συμμετέχουν δύο μέλη που κατάγονται από τη Θεσπρωτία». αναδεικνύονται συγκεκριμένες ενέργειες και στρατηγικές που σύμφωνα με την άποψη της Επιτροπής συνέβαλαν στη δημιουργία του νέου συλλόγου.

Ένα ακόμη ζήτημα που το Δ.Σ. της Αδελφότητας αναγκάστηκε να διαχειριστεί ήταν η δημιουργία αγάλματος του Κατσαντώνη. Η πρόταση για τη δημιουργία του έγινε το 1979 και τελικά τελεσφόρησε το 1987, όταν έγιναν τα εγκαίνια της προτομής. Παρότι η πρωτοβουλία έγινε από την Αδελφότητα, συνέδραμαν όλοι οι σύλλογοι των Σαρακατσαναίων στη δημιουργία. Αρκετά χρόνια αργότερα ο πρόεδρος του Λαογραφικού Μουσείου Σαρακατσαναίων Σερρών θέλησε να τοποθετήσει μνημειακή στήλη δίπλα στο άγαλμα του Κατσαντώνη και ζήτησε την έγκριση από το Δήμο Ιωαννιτών. Το θέμα απασχόλησε την Αδελφότητα που θεώρησε την πρωτοβουλία υστερόβουλη και εγωιστική, καθώς προβαλλόταν μόνο αυτός που ανέλαβε την πρωτοβουλία και όχι το σύνολο των συλλόγων των Σαρακατσαναίων που τίμησαν συνδράμοντας στην κατασκευή του αγάλματος του αγωνιστή.

προχωρήσει η κουβέντα τότε λέω πως είμαι Σαρακατσάνος... η γυναίκα μου που δεν έχει χωριό λέει πως είναι Σαρακατσάνα», (Γ. Α).

Η αντίδραση της Αδελφότητας μέσα από την τοποθέτηση του Λ. Ράπτη ήταν άμεση:

«Δεν είμαι σύμφωνος με την τοποθέτηση της μνημειακής στήλης από τον πρόεδρο του Λαογραφικού Μουσείου Σαρακατσαναίων Σερρών για τους εξής λόγους: α) Η Αδελφότητά μας έκανε το χρέος της στον Κατσαντώνη και έστησε το άγαλμά του στα Γιάννινα (στον κήπο των ηρώων στο κέντρο της πόλης) μαζί με όλους τους Σαρακατσάνικους Συλλόγους της χώρας και την Ομοσπονδία το 1987 πλην του κ. Τσαούση, ο οποίος ήταν αντίθετος στο στήσιμο του ανδριάντα στην πλατεία όπου στήθηκε, διότι, προφανώς, πρωτοστάτησε η Αδελφότητά μας. Β) Ο Κατσαντώνης δεν θανατώθηκε ή τουλάχιστον δεν είναι βέβαιο, στον τόπο που ο κ. Τσαούσης θέλει να στήσει τη στήλη. Γ) Πιστεύω πως ένα τόσο σοβαρό θέμα, όπως είναι αυτό που αποσκοπεί στη μνήμη του Κατσαντώνη, που είναι καύχημα και καμάρι όλων των Σαρακατσαναίων, δεν είναι θέμα του Λαογραφικού Μουσείου Σερρών ή προσωπικό του κ. Τσαούση. Είναι θέμα της Π.Ο.Σ.Σ., αν πάρει απόφαση η Π.Ο.Σ.Σ. που είναι συλλογικό όργανο, τότε να γίνει το έργο. Αλλά νομίζω πως ο Δήμος Ιωαννιτών δεν είναι σωστό να επιτρέπει στον καθένα που εξοικονομεί χρήματα να στήνει κι από ένα άγαλμα ή στήλη. Πρόσφατο παράδειγμα εμείς στην Αδελφότητα σκεφτήκαμε να πάμε στη σπηλιά του Κατσαντώνη στα Άγραφα να βάλουμε μια μνημειακή πλάκα και να γράφουμε πως εκεί πιάστηκε ο Κατσαντώνης. Δεν οικειοποιηθήκαμε όμως την ιδέα, αλλά την κοινοποιήσαμε στην Π.Ο.Σ.Σ. ώστε κι αυτό το έργο να φαίνεται πως το κάνουν ΟΛΟΙ οι Σαρακατσαναίοι. Είμαι συνεπώς κάθετα αντίθετος στις ενέργειες του κ. Τσαούση», (Α.Σ.Η., Πρακτικό 6 /98).

Η Αδελφότητα αποφάσισε να μην τοποθετηθεί στήλη που να ξεχωρίζει ένα συγκεκριμένο φορέα και να «καπελώσει» όπως αναφέρθηκε τους υπόλοιπους που συνέδραμαν για την κατασκευή του ανδριάντα. Τελικά η στήλη δεν τοποθετήθηκε, αναδεικνύοντας ένα θέμα που φαίνεται πως καθορίζει τη συμπεριφορά και τις αποφάσεις των Σαρακατσαναίων, και άπτεται της διασφάλισης της συλλογικότητας των δράσεων.

Η αντίληψη περί συλλογικότητας ως πρακτικής υπονομεύεται σε πάρα πολλές περιπτώσεις μέσα από κάθε είδους στάσεις, λόγους και πράξεις. Σχετικό παράδειγμα είναι η τάση πολλών γλεντιστών να φέρνουν στο χώρο δικά τους ποτά και τρόφιμα, γεγονός που στερεί την Αδελφότητα από τα «προβλεπόμενα» έσοδα από τις αγορές των πανηγυριστών, ώστε να ανταποκριθεί στα μεγάλα έξοδα της εκδήλωσης. Ο σχολιασμός του προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου είναι ενδεικτικός:

«και το Σάββατο πολλά ψυγείακια, ήταν οργανωμένοι, αλλά δεν μπορείς να πεις δεν θα περάσεις ή γιατί παίρνεις μαζί σου ποτά και φαγητά ...αυτός οφείλει να το καταλάβει μόνος του, τι να πεις ο κόσμος έχει και δυσκολίες, ο άλλος ήταν μια βδομάδα πάνω, πως θα τα βγάλει πέρα; οι κατασκηνωτές ψήνουν ...».

Η Αδελφότητα βρίσκεται ανάμεσα σε δύο παράπλευρα συγκρουσιακά ζητήματα, από τη μία πλευρά η δυσκολία να ανταπεξέλθει στο οικονομικό πρόβλημα των εξόδων της εκδήλωσης που αντιμετωπίζεται κυρίως μέσα από τις εισφορές, από το αντίτιμο του εισιτηρίου που πρέπει να πληρώσει ο κάθε επισκέπτης και από την πώληση ποτών και φαγητού, γεγονός που καταστρατηγείται από τις πρακτικές των κατασκηνωτών, που αποτελούν τον πιο «πιστή» της ομάδα, καθώς είναι αυτοί που σταθερά συμμετέχουν σε τέτοιου είδους δραστηριότητες και παρευρίσκονται σε πολλά αντίστοιχα ανταμώματα Σαρακατσαναίων. Μάλιστα, η παρατεταμένη συμμετοχή τους στο χώρο, καθώς τα εν λόγω μέλη κατασκηνώνουν συνήθως δύο και τρεις ημέρες πριν την έναρξη της εκδήλωσης, εγκαθιδρύει ένα νέο πλαίσιο κοινωνικότητας στο ήδη υπάρχον «κανονιστικό» της Αδελφότητας. Η συγκεκριμένη πρακτική είναι αξιολογικά υψηλά ιεραρχημένη, καθώς στηρίζεται στις αναγνωρίσιμες και αποδεκτές αξίες της φιλίας και της παρέας και γίνεται αποδεκτή από τα εκάστοτε Δ.Σ. που τη διαχειρίζονται μέσω της στρατηγικής εξισορρόπησης, αναλαμβάνοντας το «κόστος» της ζημιάς που προκαλείται, χωρίς να έρχεται σε ρήξη ή σε περιορισμό των μελών και βέβαια ποτέ δεν αναφέρεται επίσημα, πως η συγκεκριμένη πρακτική υπονομεύει την προσπάθεια της Αδελφότητας. Η αναγνώριση της δυναμικής και της σημασίας της διακρίνεται και από την αναφορά σχετικού άρθρου του Δ.Σ. της Αδελφότητας:

«Ζωντάνεψε η Στάνη για ένα τετραήμερο από τους χιλιάδες επισκέπτες και όχι από τα κοπάδια. Ήδη από την Πέμπτη 2 Αυγούστου βρίσκονταν στη Στάνη όπου κατασκηνώσαν πάρα πολλοί, ιδιαίτερα δε νέοι. Την Παρασκευή δύσκολα κανείς εύρισκε χώρο κατασκηνώσης, η Στάνη και ο γύρω χώρος είχε γεμίσει. Παντού φωνές, χαρές, γέλια, το γλέντι δεν άργησε να αρχίσει από ερασιτέχνες καλλιτέχνες τραγουδιστές και τη συμμετοχή πλήθους κόσμου και ιδιαίτερα νέων. Οι νέοι μας μάς γεμίζουν ελπίδα, γιατί είναι άξιοι συνεχιστές της Σαρακατσάνικης παράδοσης. Μας έκαναν ιδιαίτερα περήφανους εκείνο το βράδυ, βλέποντάς τους να τραγουδούν και να χορεύουν», (Περ. Σαρακατσαναίοι, άρθρο 28^ο αντάμωμα Σαρ/ναίων Ηπείρου, έτος 24^ο, 2007, σ.4).

Κεφάλαιο 5ο

Παραστασιακές επιτελέσεις των Συλλόγων

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί διερευνούμε τις παραστασιακές επιτελέσεις των συλλόγων, αναζητώντας τις διαμορφούμενες σχέσεις μεταξύ των ενεργών μελών (χοροδιδασκάλων, μελών Δ.Σ.) και των θεατών που συναρθρώνουν ένα διαδραστικό πεδίο που συγκροτείται στη βάση συγκεκριμένων αξιών. Επιγραμματικά θα μπορούσαμε να πούμε πως η διαμορφούμενη διαλεκτική σχέση μεταξύ τους είναι αυτή που καθορίζει συνέχειες και ασυνέχειες «παραδόσεων», διαμορφώνει τις μορφές και τους όρους με τους οποίους αυτές πραγματώνονται και εν τέλει εγκαθιδρύει αντιληπτικούς τρόπους διαχείρισής τους. Οι παραπάνω υποθέσεις συνιστούν πεδία διερεύνησης μπορούν να αποτυπώσουν μέρος της πολυσήμαντης ιστορίας ενός συλλόγου, και να «ερμηνεύσουν» τους τρόπους συγκρότησης της πολιτισμικής ταυτότητας. Το εθνογραφικό υλικό που συγκεντρώθηκε από τη μελέτη των επιμέρους συλλόγων και σχετίζεται με παρεμφερείς δράσεις οδήγησε στην υιοθέτηση της θεωρίας της παραστασιακής επιτέλεσης (performance theory)²⁰⁴,

²⁰⁴ Ο Κάβουρας (1997:50) υιοθετεί την άποψη πως η έννοια της επιτέλεσης έχει άμεση συνάφεια με την έννοια της δράσης και αναφέρει σχετικά: «...κάθε δράση και ειδικότερα, κάθε κοινωνική δράση έχει μια ιδιαίτερη επιτελεστική πλευρά, και αντιστρόφως, μια επιτέλεση είναι μια ειδική μορφή δράσης ... ». Σε σχετικό απόσπασμα από ανασκοπική μελέτη αναφέρεται: «Στα ελληνικά δεδομένα ο όρος performance συναντάται ως παραστασιακή επιτέλεση ή επιτέλεση εξαιτίας του ότι δεν υπάρχει μέχρι τώρα μια κοινή αντιμετώπιση της μετάφρασής του από τους μελετητές. Έτσι ως επιτέλεση χρησιμοποιείται για την ανάλυση καθημερινών ή τελετουργικών γεγονότων ενώ ως παραστασιακή επιτέλεση, εμφανίζεται με δύο διαστάσεις: α) είτε με την έννοια της σκηνικής παρουσίασης των δρωμένων (Κάβουρας 1997), β) είτε με την έννοια της θεώρησης του κοινωνικού με όρους δραματουργικούς (Παπαπαύλου 2004α), “Χορός και θεωρία της Επιτέλεσης: Όψεις των Παραστασιακών Πολιτισμικών Πρακτικών Ανασκοπική μελέτη” (2011:26). Η επιτέλεση (performance theory) ως όρος έχει χρησιμοποιηθεί από αρκετούς μελετητές διαφορετικών επιστημονικών πεδίων (κοινωνιολογία, ανθρωπολογία). Ο Singer (1972:70-71) είναι από τους πρώτους μελετητές που όρισε τις πολιτισμικές επιτελέσεις ως «...τις πλέον εξέχουσες απτές, καθορισμένες εμπειρίες που είναι ευκολοδιάκριτες μονάδες της κουλτούρας, με οριοθετημένο χρόνο ζωής, δηλαδή με αρχή και τέλος, ένα οργανωμένο πρόγραμμα δράσης (πλοκή), μια ομάδα ερμηνευτών (τελεστές), κοινό καθώς και συγκεκριμένο χώρο τέλεσης...». Ο Turner (1974:36-37,) επισημαίνει την επικοινωνιακή διάσταση των κοινωνικών και πολιτικών θεσμών που μετατρέπονται σε δυναμικά σχήματα, εφόσον συνδέονται με τη μελέτη «...των συμβόλων, σημείων, συνθημάτων και λεκτικών ή μη λεκτικών ενδείξεων που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι, ώστε να επιτύχουν ατομικούς και συλλογικούς σκοπούς...». Ο ίδιος διέκρινε δύο είδη επιτέλεσης: α) τις πολιτισμικές επιτελέσεις και β) τις κοινωνικές επιτελέσεις. Στο ίδιο πνεύμα κινείται και ο Fabian (1990), ο οποίος αναφέρθηκε σε δύο εκδοχές: α) στην επιτέλεση, ως έννοια, η οποία μπορεί να καλύψει σχεδόν κάθε είδος δράσης, ή β) στην επιτέλεση, ως καλλιτεχνικό επίτευγμα. Ο Bauman (1992), ακολουθώντας την ίδια λογική, αντιμετώπισε τα δημόσια γεγονότα ως περιπτώσεις υψηλής βιωματικότητας εξαιτίας της αισθητικής και ολοκληρωμένης φόρμας τους, προβάλλοντας τη μαζική συμμετοχή κοινού και τελεστών. Επίσης ο Shieffelin (1985), χρησιμοποίησε τη δραματουργική διάσταση δίνοντας έμφαση στον εναλλασσόμενο χαρακτήρα του χώρου της συγκέντρωσης (προσκήνιο-παρασκήνιο) για να αποδώσει το περιβάλλον των πνευματιστικών συγκεντρώσεων των Kaluli. Ο ίδιος αναφέρθηκε: α) στις πολιτισμικές επιτελέσεις που ανήκουν στην περιοχή συγκεκριμένων συμβολικών και αισθητικών τρόπων δράσης και β) στις παραστάσεις της καθημερινής ζωής. Ο Goffman (2006:11), αναλύει μέσω της δραματουργικής προσέγγισης τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι παρουσιάζουν τους εαυτούς τους στην καθημερινή αλληλεπίδραση, «... το θέατρο, διευρύνεται για να καλύψει έναν άλλο τύπο πολύ διαφορετικό, το σύνολο της κοινωνικής ζωής...».

προκειμένου να εντοπιστούν και να ερμηνευτούν οι σχέσεις αλληλεπίδρασης μεταξύ του κοινού και των ενεργών μελών. Σύμφωνα με την παραπάνω θεωρία η επιτυχία ή αποτυχία της παραστασιακής επιτέλεσης εξαρτάται από την αλληλεπίδρασή της με το κοινό και την αποδοχή ή την αποδοκιμασία που γνωρίζει. Η δράση των ενεργών μελών και το προσδοκώμενο αποτέλεσμα, προσδιορίζεται, διαμορφώνεται και εξαρτάται από τη σχέση που συνάπτεται με τους θεατές και τα υπόλοιπα μέλη που γίνονται αποδέκτες των μηνυμάτων και της σημειολογίας των συγκεκριμένων επιτελέσεων. Η σχέση αυτή λοιπόν, που δημιουργείται στη βάση κοινών αξιών αποτυπώνεται στις διάφορες πρακτικές, δηλαδή στους τρόπους και στα πεδία μέσω των οποίων οι αντιλήψεις αυτές «πραγματώνονται, κατανοούνται και γίνονται πραγματικές» (Cowan, 1998:23). Οι επιτελέσεις ωστόσο, κατασκευάζουν διαφορές και παράγουν νοήματα τα οποία διερευνούμε σε σχέση με το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, το ιδεολογικό και πολιτικό τους υπόβαθρο, τη σημασία και το συμβολισμό που αποκτούν, καθώς και το ρόλο τους στη διαμόρφωση της ταυτότητας. Στα υποκεφάλαια που ακολουθούν η διερεύνηση εστιάζεται σε επιμέρους παραστασιακές επιτελέσεις που υιοθετούν οι σύλλογοι στην προσπάθεια συγκρότησης της πολιτιστικής ταυτότητας .

Η χορευτική παράσταση ως μέσο επαλήθευσης της ετερότητας το διακύβευμα της συλλογικότητας του “Πατριωτικού Συνδέσμου Καλαρρυτών «Η Πίνδος»”

Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις επισημαίνει ο Μερακλής, (2004:136-142), συμβάλλουν στην αντιρρόπηση του φαινομένου που παρατηρείται τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα και που σχετίζεται με τον αστικό τρόπο ζωής και τα νέα πολιτισμικά πρότυπα που υιοθετούν οι νέες διαμορφούμενες κοινωνικές τάξεις στην πόλη. Οι αναπαραστάσεις του λαϊκού πολιτισμού²⁰⁵ στο αστικό πλαίσιο και ιδιαίτερα οι χορευτικές επιτελέσεις, απέκτησαν νέες λειτουργίες, αναδιαμόρφωσαν τη μορφή και το περιεχόμενο τους ενσωματώνοντας νέα στοιχεία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ανασυγκρότησης της πολιτισμικής ταυτότητας μέσα από παραστασιακές επιτελέσεις αποτελεί ο Π.Σ.Κ.Π. Μελετώντας τα αρχεία του Συνδέσμου διακρίνεται πως η

²⁰⁵ Ο Μερακλής ορίζει την έννοια του φολκλορισμού ως «την αναβίωση παλαιών μορφών ζωής, εκείνων κατεξοχήν, που μπορούν να παρασταθούν σαν ένα θέαμα, και μάλιστα για τους αστούς». Η Ζωγράφου ωστόσο (1998:20), θεωρεί τον ευρύτερα διαδεδομένο όρο «φολκλορικός χορός» ως μη αποδεκτό και παρερμηνευμένο καθώς αποτελεί τη μεταφορά του όρου folk-lore που σημαίνει γνώση του λαού ενώ χρησιμοποιείται για να δηλώσει το χορό των χορευτικών συγκροτημάτων. Η Δαλιανούδη (2020:318-327) επισημαίνει πως οι όροι φολκλόρ-φολκλορισμός αποτελούν παράγωγα της παράδοσης και «συνιστούν προϊόντα αποπλαισίωσης και συνειδητές, διαμεσολαβημένες διαδικασίες πολιτιστικής διαχείρισης και πολιτικής οικονομίας από το αστικό κοινό σε επίπεδο πολιτιστικού συλλόγου, κοινότητας ή / και κράτους». Η συγγραφέας στη μελέτη της επιχειρεί μια διεπιστημονική προσέγγιση των όρων και περιγράφει τις διάφορες οπτικές με τις οποίες προσεγγίζονται οι παραπάνω αναλυτικές έννοιες.

πλειονότητα των αποφάσεων αφορά τη δράση του Χορευτικού Ομίλου²⁰⁶ (βλ. σχετ. Παράρτημα –Πίνακας Στ’).

Η παρουσίαση των χορευτικών «παραδόσεων» άλλων πολιτισμικών ενοτήτων της Ελλάδας από τον Π.Σ.Κ.Π., λόγω του αποκλειστικού τους χαρακτήρα²⁰⁷, συνέβαλε καθοριστικά στη διαμόρφωση της χορευτικής ετερότητας του Συνδέσμου, καθώς λειτούργησε ως στοιχείο διάκρισης έναντι των άλλων πολιτιστικών φορέων.²⁰⁸ Την δεκαετία του ’80 ο Π.Σ.Κ.Π. ήταν ο μοναδικός σύλλογος στην πόλη των Ιωαννίνων που παρουσίαζε σε τόσο μεγάλη έκταση μουσικοχορευτικά προγράμματα και άλλων περιοχών στις εκδηλώσεις που κάθε χρόνο πραγματοποιούσε με την εμφάνιση του χορευτικού τμήματος «Λαογραφικός Χορευτικός Όμιλος ΚΑΛΑΡΡΥΤΕΣ» στο υπαίθριο θέατρο της Ε.Η.Μ.(Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών) στην πόλη μας.

Αλλά ας δούμε πως λειτούργησε μια συγκεκριμένη χορευτική παράσταση του Συνδέσμου που πραγματοποιήθηκε το 2013. Το χορευτικό τμήμα των εμφανίσεων

²⁰⁶ Σταθμοί στην πορεία του Χορευτικού Ομίλου αποτελούν οι παρακάτω παρουσιάσεις όπου σταδιακά συμμετέχει σε εκδηλώσεις «υπερτοπικού» χαρακτήρα: Τον Ιούνιο του 1976 αποφασίζεται να «δημιουργηθεί μόνιμος Χορευτικός Όμιλος ο οποίος θα δύναται να συμμετάσχει εκδηλώσεων απανταχού της Ελλάδος και εις την ξένην παρουσιάζων όχι μόνον τους Καλαρρυτιώτικους χορούς αλλά όλους του Ηπειρωτικούς τοιούτους», (Πρακτικό 7^ο: 10/6/1976). Το ίδιο καλοκαίρι αποφασίζεται η συμμετοχή του σε εκδηλώσεις της πόλης όπου «συμμετάσχει 23 Αυγούστου 1976 στο πάρκο της κεντρικής πλατείας κατά τας εκδηλώσεις “Ηπειρωτικά 76”», (Πρακτικό 9^ο: 9/7/1976), εκτός της πόλης των Ιωαννίνων, «Πρώτη εμφάνιση του χορευτικού μας ομίλου εις τας εκδηλώσεις της Πρεβέζης “ΝΙΚΟΠΟΛΙΑ” κατά την 1^η Αυγούστου 1976», (Πρακτικό 11^ο: 29/7/1976), στο χωριό των Καλαρρυτιών, «Μετάβασις του Δ.Σ. του Πατριωτικού Συνδέσμου Καλαρρυτιών “Η ΠΙΝΔΟΣ” μετά του Χορευτικού Ομίλου εις Καλαρρύτες και συμμετοχή στις εκδηλώσεις του χωριού μας την 15^η Αυγούστου», (Πρακτικό, 13^ο: 9/8/1976), ενώ το 1979 πρωτοπαρουσιάζεται στην τηλεόραση της ΕΡΤ στην εκπομπή «ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ» (Πρακτικό, 7^ο: 15/5/1979), και το καλοκαίρι του 1981 πραγματοποιεί τις πρώτες εμφανίσεις στο εξωτερικό, « Γίνονται ετοιμασίες για το εξωτερικό (Δυτική Γερμανία - Πολωνία), (Πρακτικό 11^ο: 2/7/1981).

²⁰⁷ Τη συγκεκριμένη περίοδο άλλοι σύλλογοι της πόλης των Ιωαννίνων δεν συμπεριελάμβαναν σε τόσο μεγάλη έκταση στο πρόγραμμά τους χορούς άλλων περιοχών της Ελλάδας,

²⁰⁸ Ενδεικτικά αναφέρουμε τον απόηχο της εκδήλωσης «Καλαρρύτες 86» έτσι όπως καταγράφηκε στην εφημερίδα “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Ιούλιος – Αύγουστος 1986, αρ. φυλ. 5, σ. 2), στο άρθρο με τίτλο: «Πρωτοφανής επιτυχία, Εκδηλώσεις “ΚΑΛΑΡΡΥΤΕΣ ‘86”, Αγγιγμα στην τελειότητα». Στο άρθρο αρχικά γίνεται περιγραφή στις επίπονες προσπάθειες των μελών να οργανώσουν την παράσταση ενώ στη συνέχεια γίνεται αναφορά στην παρουσίαση του Χορευτικού Ομίλου που χορεύει χορούς από τους Καλαρρύτες, Ήπειρο, Μακεδονία, Δωδεκάνησα, Κρήτη, Αν. Ρωμυλία, και Θεσσαλία. Οι αναφορές είναι ενδεικτικές της αποδοχής που γνώρισε η παράσταση από το γιαννιώτικο κοινό, «Ωρα 9:30. Το θέατρο είναι κατάμεστο από ένα κοινό που χτυπά ρυθμικά παλαμάκια. Σημάδι της αδημονίας του για έναρξη της παράστασης...[...], άλλα ήθη, άλλα έθιμα διαφορετικές στολές, διαφορετικοί χοροί. Θέαμα που οπωσδήποτε εντυπωσιάζει τους θεατές, αφού δεν τους δίνεται εύκολα η δυνατότητα να θαυμάσουν τέτοιες εμφανίσεις...[...], τώρα επάνω στην πίστα 150 χορευτές χορεύουν και χαίρετούν τον κόσμο που με παρατεταμένα χειροκροτήματα και με άκρατο ενθουσιασμό τους αποθεώνουν. Είναι η λήξη! Το πρόγραμμα ήταν τόσο πλούσιο, με τόσες εναλλαγές και τόσο ζηλευτή και κεφάτη παρουσίαση που κανένας θεατής δεν θέλει να φύγει. Ακόμη και τα μικρά παιδιά καθηλωμένα στις θέσεις τους χορταίνουν από το ωραίο θέαμα».

παρουσίασε (μετά από 25 χρόνια όπως τονίστηκε στο πρόγραμμα) παραδοσιακούς χορούς από διάφορες περιοχές της Ελλάδος. Η προγραμματισμένη παράσταση προβλημάτισε τα μέλη του Δ.Σ., καθώς ο χοροδιδάσκαλος αρνήθηκε την κοινή παρουσίαση όλων των τμημάτων του Συνδέσμου (ιδιαίτερα του πολυπληθούς «προπαρασκευαστικού» τμήματος που απαρτίζεται από μεγαλύτερους ηλικιακά χορευτές-τριες), μια πρακτική που συνηθίζεται στις ετήσιες χορευτικές εκδηλώσεις από όλα σχεδόν τα χορευτικά της πόλης (εκτός του Λυκείου Ελληνίδων που διαφοροποιείται εξαιτίας του μεγάλου αριθμού των χορευτών-τριων), όπου παρουσιάζονται από κοινού, τα παιδικά τμήματα και τα τμήματα ενηλίκων και αρχαρίων. Ο Σύνδεσμος με δεδομένη την άρνηση του χοροδιδασκάλου οργάνωσε μια δεύτερη εκδήλωση για την παρουσίαση των παιδικών τμημάτων και των ενηλίκων στην αίθουσα της Ζωσιμαίας Παιδαγωγικής Ακαδημίας. Η παραπάνω απόφαση του χοροδιδασκάλου δημιούργησε στα μέλη του Δ.Σ. ένα πρώτο προβληματισμό σχετικά με το συμβολισμό της δράσης, καθώς το «κατώτερο» χορευτικό τμήμα δεν παρουσιάστηκε «για να μην χαλάσει τη γενικότερη “άρτια” εικόνα της παράστασης». Η συγκεκριμένη επιλογή θεωρήθηκε πως αποδυναμώνει τη συλλογικότητα του Συνδέσμου καθώς, έμμεσα τα τμήματα διαχωρίστηκαν σε καλούς και κακούς χορευτές, σε αυτούς που θεωρούνται ικανοί και σ’ αυτούς που δεν θεωρούνται ικανοί να εκπροσωπούν μια τοπική μουσικοχορευτική παράδοση. Η μονομερής παρουσίαση ενός χορευτικού τμήματος σε τέτοιου είδους παραστάσεις απομονώνει τη δράση εστιάζοντας στο παραγόμενο έργο μιας ομάδας που λειτουργεί αυτόνομα, χωρίς να συνδέει μεταξύ τους τα τμήματα παρέχοντας μια ολόπλευρη εικόνα των χορευτικών δραστηριοτήτων του Συνδέσμου

«Είδες κανένα σύλλογο; ... ήταν ένας σκηνοθέτης που έβγαλε την χορευτική του ομάδα, εμείς δεν είμαστε χορός, είμαστε και χορός, τα τελευταία δέκα χρόνια από όλους τους σκοπούς το βάρος πέφτει σ’ ένα, θυσία όλα στο βωμό του χορευτικού»,(B.M.).

Στο αίτημα του Δ.Σ. να συμμετάσχουν και τα άλλα τμήματα στην εκδήλωση η απάντηση που δόθηκε ήταν «μπορούν να συγκριθούν οι χορευτές των τμημάτων, τι σχέση μπορεί να έχει το χορευτικό επίπεδο των αρχαρίων με των εμφανίσεων;» (Σ.Σ). Αρνητικά επίσης σχολιάστηκε το γεγονός ότι αναγράφηκαν στο πρόγραμμα τα ονόματα των χορευτών-τριων που συμμετείχαν στην παράσταση, όπως και η ανάδειξη-προβολή (παρουσίαση φωτογραφιών) που δόθηκε από τους χορευτές στο χοροδιδάσκαλο στο γλέντι που ακολούθησε σε γνωστό κέντρο των Ιωαννίνων,

«Όλοι ξέραν ότι είναι η παράσταση του χοροδιδασκάλου και όχι των Καλαρρυτών, δεν δούλεψε το συλλογικό, έλεγε να βοηθήσουμε στις φορεσιές, δεν σε άφηνε, θα τα βρουν οι κοπέλες έλεγε, ήθελε να απομακρυνθεί το συμβούλιο να μην έχει καμιά επαφή, τι γίνεταιτο πρόγραμμα της παράστασης, που ήταν καλή δουλειά, δεν το είχαμε δει καν τυπωμένο να πεις τη γνώμη σου, κάποιες ευχαριστίες ...τον βόλεψε ο πρόεδρος που ήταν οσαν διοικητικό ήμασταν ανύπαρκτο ...τα κανόνισε ο ...για να μπει το λάβαρό μας στη γωνία κάναμε καυγά δεν φαίνεται πιο χορευτικό είναικαι το λάβαρο

που μπήκε σε μια άκρη δεν φάνηκε ουσιαστικά πάντα σε όλες τις κεντρικές εκδηλώσεις κλείναμε με καλαρρυτιώτικο πρόγραμμα και έλεγαν αυτοί είναι οι Καλαρρύτες ...δεν το έβαλε στο πρόγραμμα»,(B.M.).

Το 2013 μοιράστηκε στους χορευτές ερωτηματολόγιο από το χοροδιδάσκαλο με διάφορα ερωτήματα που σχετιζόταν με τη λειτουργία, τις προσδοκίες και θέματα αντίληψης των χορευτών. Ορισμένα ερωτήματα προκάλεσαν τον προβληματισμό των μελών του Δ.Σ., καθώς ζητούσαν τη γνώμη των χορευτών σε θέματα που σχετιζόνταν με αποφάσεις που θεσμικά ελάμβανε το Δ.Σ. (ενδεικτικά αναφέρθηκε πως το ερωτηματολόγιο είχε συνταχθεί με ερωτήσεις του τύπου, αν κρίνουν οι ίδιοι πρωτεύον να συμμετέχουν σε εκδηλώσεις οπουδήποτε, ρωτούσε για το ενδιαφέρον για ταξίδια, αν επιθυμούν να συμμετέχουν στις παρελάσεις,

«το πάσαρε δεν καλλιεργήθηκε η ιδέα να κατεβούν για παρέλαση, ώσπου είπαμε επ, τι γίνεται εδώαπό το '85 δεν έχει Καλαρρυτιώτες τότε το πήρε ο Π. (χοροδιδάσκαλος)» (B.M.).

Οι αντιπαραθέσεις μεταξύ Δ.Σ. και χοροδιδασκάλου εστιάζονται επίσης στους περιορισμούς που έθετε ο χοροδιδάσκαλος στην παρουσία του χορευτικού τμήματος σε εκδηλώσεις που δεν πληρούσαν συγκεκριμένες συνθήκες παρουσίας (την κατάλληλη ορχήστρα, την σωστή οργάνωση κ.ά.). Μια κυρίαρχη μερίδα χορευτών – τριών αποδεχόμενη την αντίληψη του χοροδιδασκάλου ως προς τους όρους συμμετοχής απείχε από τέτοιου είδους εκδηλώσεις που οργάνωνε το Δ.Σ. με αποτέλεσμα να προκαλέσει την αντίδραση των μελών της,

«σε χορευτική εκδήλωση το καλοκαίρι στην πλατεία του χωριού υπήρξαν χορευτές του τμήματος των εμφανίσεων που βρισκόταν στην εκδήλωση αλλά δεν χόρεψαν με το τμήμα του Συνδέσμου... καθόταν στα скаλιά και μας κοιτούσαν», (Θ.Μ.), σχολιάστηκε χαρακτηριστικά.

Τα παραπάνω ζητήματα λειτούργησαν ως αφορμές κρίσεων και συζητήσεων μεταξύ των μελών του Δ.Σ. που θεώρησε πως η παραπάνω στάσεις χορευτών-τριών και χοροδιδασκάλου διακυβεύει τον τρόπο λειτουργίας αλλά και τις αποφάσεις του Συνδέσμου. Οι αιτίες που οδήγησαν στην απομάκρυνση του χοροδιδασκάλου και μαζί στην εγκατάλειψη του Συνδέσμου από μια μεγάλη μερίδα χορευτών – τριών σχετίζονται με την αμφισβήτηση του ρόλου του Δ.Σ. που σχεδίαζε και αποφάσιζε δράσεις, χωρίς ωστόσο να έχει την ανάλογη υποστήριξη και αποδοχή εκ των έσω, από τα μέλη της χορευτικής ομάδας και βέβαια ούτε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Η διαφωνία μεταξύ ορισμένων μελών του Δ.Σ. και του χοροδιδασκάλου αφορούσε την επαναδιαπραγμάτευση πάγιων πρακτικών που καθιερώθηκαν μέσω της επανάληψής τους στο χρόνο και αποτελούσαν «παράδοση» για το Σύνδεσμο.

Συνοπτικά θα μπορούσαμε να πούμε πως το διακύβευμα αφορούσε τα συμφραζόμενα των πρακτικών που εστιάζονταν στην συμβολική αναίρεση ή αναπαραγωγή της έννοιας του συλλογικού. Πιο συγκεκριμένα τα σημανόμενα

εστιάζονται: α) στη συμμετοχή όλων των ενήλικων τμημάτων σε κοινή εκδήλωση ως πρακτική ένωσης και αποδοχής όλων των μελών ανεξάρτητα της χορευτικής τους ικανότητας, β) στο κλείσιμο της εκδήλωσης με Καλαρρυτιώτικο χορευτικό πρόγραμμα που επαναφέρει, (αφού πρώτα έχει αντιπροσωπεύσει παρουσιάζοντας άλλες μουσικοχορευτικές παραδόσεις), συμβολικά στο οικείο, γ) την τοπική μουσικοχορευτική παράδοση και τη φορεσιά στο επίκεντρο των χειροκροτημάτων, δ) την παρουσία του λαβάρου ως αναπόσπαστο συμβολικό μέρος μιας συλλογικότητας, και ε) στη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων σχετικά με το σχεδιασμό και την υλοποίηση της παράστασης.

Συνθήκες ενσωμάτωσης και όρια αποκλεισμού στις μελετώμενες περιπτώσεις. Η ταυτότητα καταγωγής και η χορευτική ταυτότητα

Στο παρόν υποκεφάλαιο διερευνούμε τον τρόπο με τον οποίο η ταυτότητα καταγωγής και η χορευτική ταυτότητα λειτουργούν ως παράγοντας ένταξης ή και αντίστροφα ως όριο αποκλεισμού, ανάλογα με τις διαμορφούμενες συνθήκες στο εκάστοτε πλαίσιο. «Οι ταυτότητες» αναφέρει η Γκέφου – Μαδιανού (2003:68) «λειτουργούν ως σημεία ταύτισης, αναγνώρισης και σύνδεσης εξαιτίας της δυνατότητάς τους να αποκλείουν, να αφήνουν απ' έξω, να ονοματίζουν το «εκτός», να αποκληρώνουν αυτό που δεν έχουν. Η εσωτερική ομοιογένεια, την οποία οι ταυτότητες συχνά επικαλούνται και η οποία θεωρείται βασικό τους συστατικό, δεν είναι φυσική, αλλά αποτελεί μια κατασκευασμένη μορφή «τέλους», μια μορφή ορίου με το οποίο κάθε ταυτότητα ορίζει και περιορίζει τον αναγκαίο γι' αυτήν, αν και συχνά άρρητο, «Άλλο», αυτόν τον οποίο δεν έχει και την έλλειψη η την απουσία του οποίου εκφράζει».

Είναι χαρακτηριστικό πως το ιδρυτικό καταστατικό του Σ.Π.Γ. της Α.Σ.Η. και του Π.Σ.Κ.Π. η καταγωγή ενός μέλους αποτελεί καθοριστικό παράγοντα συμμετοχής του στις εκλογικές διαδικασίες, γεγονός που συνεπάγεται τη θεσμική οριοθέτηση της ενσωμάτωσης μελών, κάτι που δεν ισχύει στην περίπτωση του Π.Σ.Λ. όπου δικαίωμα συμμετοχής έχει το κάθε μέλος εφόσον έχει εκπληρώσει τις οικονομικές του υποχρεώσεις.

Πιο συγκεκριμένα στην περίπτωση του Π.Σ.Κ.Π., άρθρο του καταστατικού που αποκλείει την συμμετοχή στις εκλογικές διαδικασίες όσων δεν έχουν καταγωγή από τους Καλαρρύτες, έχει δημιουργήσει έντονη αντιπαράθεση μεταξύ του Δ.Σ. και ορισμένων μελών του χορευτικού τμήματος που δεν κατάγονται από το χωριό. Οι εν λόγω χορευτές-τριες θεωρούν πως δεν εισακούεται «άμεσα» η δική τους φωνή στις συνεδριάσεις των Δ.Σ., καθώς δεν έχουν το δικαίωμα της άμεσης εκπροσώπησης σε αυτό – θα πρέπει εδώ να επισημάνουμε πως οι περισσότεροι χορευτές του τμήματος εμφανίσεων δεν κατάγονται από τους Καλαρρύτες. Στον αντίποδα της παραπάνω θέσης επισημαίνεται από τους διοικούντες πως υπάρχει εκλεγμένος εκπρόσωπος του χορευτικού που αποτελεί μέλος του Δ.Σ. που έχει αρμοδιότητα να βρίσκεται πιο κοντά στα χορευτικά τμήματα και στις ανάγκες τους. Η νέα αντίληψη περί άμεσης

εκπροσώπησης των χορευτών στο Δ.Σ., όπου ο εκπρόσωπος των χορευτών δεν θα ορίζεται από το Δ.Σ. αλλά από τα ίδια τα χορευτικά μέλη συγκρούεται με την παγιωμένη αρχή λειτουργίας και ανάθεσης ρόλων (υπεύθυνος χορευτικού, ματιοθήκης) στο εσωτερικό του Συνδέσμου, αναδεικνύοντας ένα «δομικό» κενό που σχετίζεται με τη νέα διαφοροποιημένη αντίληψη περί αμεσότητας στην εκπροσώπηση. Το ερώτημα όμως που προκύπτει εδώ σχετίζεται με την ανάγκη δημιουργίας μιας τέτοιου είδους εκπροσώπησης.

Ενώ λοιπόν το ζήτημα της αντιπαράθεσης φαίνεται να δημιουργείται από το «κενό» στο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του συλλόγου, τα βαθύτερα αίτια της αντιπαράθεσης εντοπίζονται στη χειραγώγηση των αποφάσεων που σχετίζονται με το χορευτικό τμήμα και τη σύγκρουση των ρόλων που αποτυπώνεται στο ερώτημα: ποιος αποφασίζει για ένα συγκεκριμένο ζήτημα του χορευτικού; Η παραπάνω αντιπαράθεση ως ένα χρόνιο και άλυτο ζήτημα μεταφέρεται στην καθημερινότητα στις άτυπες συζητήσεις των χορευτών που ρίχνουν το βάρος στη διοίκηση διαμαρτυρόμενοι για την έλλειψη κατανόησης των αναγκών του χορευτικού. Οι ατέρμονες συζητήσεις που γίνονται για μικρά η μεγάλα ζητήματα του χορευτικού λειτουργούν εν τέλει διασπαστικά, καθώς κρίνονται με προκατάληψη όσες ενέργειες γίνονται από το Δ.Σ. και ερμηνεύονται σχεδόν στερεοτυπικά, ως μια κατάσταση που οι διοικούντες «δεν μπορούν να καταλάβουν και δεν θέλουν να αλλάξουν», (N.K.).

Τα όρια που τίθενται σε ένα ακόμη επίπεδο αφορούν κυρίως, το επίπεδο απόδοσης των χορών και κυρίως τη σωστή εμπέδωση της κίνησης και του χορευτικού ύφους κάθε περιοχής που διδάσκεται. Ο χορός εδώ εντάσσεται σε μια αυστηρά εξειδικευμένη χορευτική διαδικασία, καθώς η απόδοση ενός ευρύτατου ρεπερτορίου «παραδοσιακών» χορών από διαφορετικά πολιτισμικά διαμερίσματα της Ελλάδος, απαιτεί υψηλές τεχνικές χορευτικές ικανότητες από τους χορευτές και πολύ καλό επίπεδο διδασκαλίας από το χοροδιδάσκαλο. Οι παραπάνω δύο βασικοί παράμετροι οριοθετούν τους χορευτές-τριες στο εσωτερικό του συλλόγου, αλλά και τη χορευτική ομάδα του συλλόγου σε σχέση με τα άλλα χορευτικά της πόλης. Τα ποσοτικά και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των παραπάνω στοιχείων προσδίδουν αναγνώριση και κύρος τόσο στο χοροδιδάσκαλο όσο και στο σύλλογο.

Η χορευτική ικανότητα και η ηλικία αποτελούν ένα καθοριστικό «όριο» συμμετοχής στα διαμορφούμενα χορευτικά τμήματα. Στην πιο ενεργή ομάδα του Συνδέσμου, στο χορευτικό τμήμα των εμφανίσεων που εκπροσωπεί το σύλλογο στις περισσότερες εκδηλώσεις, η χορευτική ικανότητα ενός ατόμου αποτελεί κυρίαρχο στοιχείο ενσωμάτωσης ή αντίθετα απόρριψης από αυτή και λιγότερο η ηλικία, ενώ στη περίπτωση των άλλων τριών τμημάτων η ηλικία αποτελεί το βασικότερο κριτήριο συμμετοχής. Τα χορευτικά τμήματα στο Π.Σ.Κ.Π. διαρθρώνονται με βάση την ηλικία και τη χορευτική ικανότητα. Έτσι έχουν δημιουργηθεί τέσσερα επίπεδα διδασκαλίας: Παιδικά τμήματα, Αρχαρίων και Προπαρασκευαστικό, Ενηλίκων, Εμφανίσεων. Η συμμετοχή Καλαρρυτινών, στο χορευτικό τμήμα των εμφανίσεων είναι μικρή, καθώς το 2014 μόνο τρία άτομα έλκουν την καταγωγή τους από το χωριό ανάμεσα σε μια ομάδα 40 περίπου ατόμων που την απαρτίζουν. Τα ποσοστά συμμετοχής

Καλαρρυτινών στα τμήματα ενηλίκων είναι σχετικά η ίδια 5 άτομα σε ένα σύνολο 30 χορευτών-τριων (1/6) και σχεδόν ίδια στα παιδικά τμήματα 8 παιδάκια σε σύνολο 63 χορευτών-τριων (1/8).

Σημαντικοί παράμετροι επίσης που διαφοροποιούν το πλαίσιο της χορευτικής επιτέλεσης είναι οι θεωρητικές αναφορές που γίνονται και ο τρόπος διδασκαλίας που εφαρμόζει ο χοροδιδάσκαλος στην διάρκεια της πρόβας. Ως θεωρητικές αναφορές εδώ νοούνται η μεταφορά προσωπικών γνώσεων και αντιλήψεων αλλά και ο τρόπος μετάδοσής τους από το χοροδιδάσκαλο στους χορευτές. Η αυστηρή ή η χαλαρή τήρηση των κανόνων συμμετοχής, η αναλυτική ή μη διδασκαλία των βημάτων και του ύφους του χορού, και οι εκτενείς ή όχι αναφορές στο ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο του χορού αποτελούν βασικές συνιστώσες ανάλυσης που πέραν της πρακτικής τους χρησιμότητας στην ίδια τη διδασκαλία, εγκαθιδρύουν έναν τρόπο αντίληψης στα μέλη που βιώνουν τη διαδικασία της διδασκαλίας ως στοιχείο διαφοράς. Οι συγκεκριμένες αναφορές θεωρούνται σημαντικές γιατί συγκροτούν – μαζί βέβαια με άλλους παράγοντες που αναπτύσσονται σε ξεχωριστά κεφάλαια- μέρος της ιδιαιτερότητας του συλλόγου, από τη στιγμή που γίνονται αναγνωρίσιμες και αποδεκτές από τα χορευτικά μέλη και αναπαράγονται ως διακριτό γνώρισμα με υψηλά ιεραρχημένη αξία.

Η διαφορά στην περίπτωση του Π.Σ.Κ.Π. εδράζεται στον τρόπο μετάδοσης της γνώσης κατά τη διδασκαλία των χορών, και στην ακρίβεια απόδοσης του χορευτικού ύφους των χορών. Δεν θα ήταν όμως ξεκάθαρη η διάκριση των στοιχείων της, αν δεν μιλήσουμε για το ευρύτερο πλαίσιο λειτουργίας των χορευτικών της πόλης. Τι συμβαίνει λοιπόν αντίστοιχα στις χορευτικές ομάδες των άλλων συλλόγων της πόλης ώστε να μπορέσουμε να μιλήσουμε για τη συγκεκριμένη περίπτωση, πως διαχέεται η διαφορά προς τα έξω και ποιοι οι εκφραστές της;

Κατά τη δεκαετία του 1990 παρατηρείται μια σημαντική αλλαγή στην δομή του ρεπερτορίου που παρουσιάζουν τα χορευτικά τμήματα των συλλόγων. Μέχρι το 1990 τα χορευτικά τμήματα της πόλης παρουσίαζαν σε περιορισμένη έκταση χορούς από άλλες περιοχές της Ελλάδος, επιλέγοντας χορούς από ένα μεγάλο γεωγραφικό διαμέρισμα (π.χ. χοροί Μακεδονίας, Θράκης, Ηπείρου κ.λπ.). Η χορευτική πρακτική δεν αποτελούσε «όριο ενσωμάτωσης», καθώς το χορευτικό ρεπερτόριο ήταν περιορισμένο γεγονός που καθιστούσε τόσο τη διδασκαλία και την εκμάθηση όσο και την ένταξη των μελών σε έναν χορευτικό όμιλο μια σχετικά εύκολη και χρονικά σύντομη υπόθεση. Είναι χαρακτηριστικό πως κεντρικό χορευτικό της πόλης για είκοσι σχεδόν χρόνια παρουσίαζε 25 συνολικά χορούς στις παραστάσεις που έκανε στην πόλη και στο εξωτερικό. Η παραπάνω ιδεολογικά κατασκευασμένη δομή του προγράμματος διευκόλυνε την άμεση και γρήγορη ενσωμάτωση χορευτών – τριών στις χορευτικές διαδικασίες. Τη συγκεκριμένη περίοδο στα χορευτικά προγράμματα κυριαρχούσε η μορφή της «σουίτας», η παρουσίαση μιας αλληλουχίας χορών (συχνά

διασκευασμένων από τους χοροδιδασκάλους) των οποίων η επιλογή γινόταν πολλές φορές με αυθαίρετο τρόπο²⁰⁹.

Έκτοτε παρατηρείται, από κεντρικά χορευτικά (με πρωτοπόρο το Λύκειο των Ελληνίδων Αθηνών), στα μεγάλα αστικά κέντρα της Θεσσαλονίκης και της Αθήνας, να παρουσιάζονται χοροί, είτε ενός συγκεκριμένου χωριού (π.χ. Μετσόβου, Βοβούσας, Φλάμπουρου Σερρών, Ασβεστάδων Θράκης), είτε μιας πολιτισμικής ενότητας χωριών (Ζαγορίου Ιωαννίνων, χωριά Μάρηδων κ.λπ.). Η παραπάνω τάση που ακολουθήθηκε και από τα χορευτικά της πόλης των Γιαννίνων οφείλεται κυρίως στην αμφισβήτηση του προηγούμενου τρόπου παρουσίασης των χορών. Η παραπάνω μεταβολή οφείλεται στις πρώτες αναζητήσεις των καθηγητών Φυσικής Αγωγής που άρχισαν να εντοπίζουν στις τοπικές κοινωνίες χορούς και χορευτικά μοτίβα που δεν είχαν μέχρι τότε παρουσιαστεί επί σκηνής είτε γιατί αγνοούνταν η ύπαρξή τους, είτε γιατί δεν θεωρήθηκαν άξια παρουσίασης. Τα πρώτα λοιπόν ερωτήματα που δημιουργήθηκαν σχετίστηκαν με την αναζήτηση των «παραδοσιακών», «αυθεντικών» χορευτικών μοτίβων στις επιμέρους κοινότητες. Στην αναζήτηση αυτή πρωτεύοντα ρόλο είχαν οι οι χοροδιδάσκαλοι απόφοιτοι Τ.Ε.Φ.Α.Α.²¹⁰ Επιπλέον η ανάγκη παρουσίασης χορευτικών προγραμμάτων διαφόρων περιοχών σε μεγάλη έκταση, ανέδειξε ένα τεράστιο πεδίο αμφισβήτησης και κρίσης που σχετίστηκε με το βαθμό απόδοσης του χορευτικού ύφους της κάθε περιοχής. Οι γνώσεις των χοροδιδασκάλων για τη διδασκαλία των «παραδοσιακών» χορών από όλες τις περιοχές της Ελλάδας ήταν συνήθως ελλιπείς, με αποτέλεσμα τόσο το επίπεδο διδασκαλίας όσο και το επίπεδο απόδοσης των χορευτών να μην είναι «αξιόπιστο». Επίσης, ένα μεγάλο ποσοστό χοροδιδασκάλων της πόλης είναι «εμπειρικοί», υπήρξαν συνήθως χορευτές σε κάποιους συλλόγους και σταδιακά ασχολήθηκαν με τη διδασκαλία των παραδοσιακών χορών. Αλλά ακόμα και οι χοροδιδάσκαλοι που έχουν ειδικότητα στον παραδοσιακό χορό και είναι απόφοιτοι του Τ.Ε.Φ.Α.Α. υπολείπονται των πολύπλευρων γνώσεων που θα προσέδιδε επιστημονική εγκυρότητα στο αντικείμενο της διδασκαλίας των παραδοσιακών χορών. Οι παραπάνω παράμετροι που σχετίζονται με το τεράστιο εύρος του χορευτικού ρεπερτορίου και τη δυσκολία διδασκαλίας και εκμάθησης των επιμέρους υφολογικών του στοιχείων, ανήγαγαν τις χορευτικές επιτελέσεις ως ένα σύνθετο και δυσανάγνωστο γνωστικό αντικείμενο, δημιουργώντας, ωστόσο, τις συνθήκες να αναπτυχθεί ένα ανταγωνιστικό πεδίο μεταξύ των συλλόγων που εκδηλώθηκε μέσω της αντιπαράθεσης σε λεκτικό επίπεδο με βασικό αντικείμενο συζήτησης, κρίσεων και επικρίσεων, την πιστότητα της απόδοσης της χορευτικής επιτέλεσης. Κατ' αυτόν

²⁰⁹ Η επιλογή των χορών δεν ακολουθούσε κάποια αρχή που θα ομαδοποιούσε τους χορούς με βάση ένα συγκεκριμένο χωριό ή περιοχή αναφοράς.

²¹⁰ Τμήμα Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού. Το Τ.Ε.Φ.Α.Α., του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τη δεκαετία του 80 στελεχώθηκε σε ένα μεγάλο ποσοστό από αποσπασμένους καθηγητές Φυσικής Αγωγής. Το κενό της θεωρητικής και μεθοδολογικής κατάρτισης έρευνας των «παραδοσιακών» χορών δημιούργησε επιπλέον σύγχυση ως προς την αξιοπιστία και την επιστημονική ορθότητα της συλλογής των χορών.

τον τρόπο η χορευτική επιτέλεση αποτέλεσε ένα από τα βασικότερα στοιχεία συγκρότησης της πολιτιστικής ταυτότητας των συλλόγων.

Παρακάτω αναλύεται ο τρόπος με τον οποίο η διαχείριση μιας χορευτικής παράστασης ενεργοποιεί ανταγωνιστικές και συγκρουσιακές σχέσεις, θέτει σε κρίση συλλογικές αξίες, αναθεωρεί δεδομένες αντιλήψεις, διαχωρίζει και θέτει όρια εντός του συλλόγου. Ο Π.Σ.Κ.Π. οργάνωσε και πραγματοποίησε κεντρική χορευτική παράσταση το καλοκαίρι του 2014 στο θέατρο της Εταιρίας Ηπειρωτικών Μελετών με υψηλό οικονομικό κόστος. Πιο συγκεκριμένα, η έμφαση δόθηκε στην καλά μελετημένη σκηνική παρουσίαση, στην αυστηρή επιλογή οργανοπαικτών που αποδίδουν με τον καλύτερο τρόπο το τοπικό μουσικό ιδίωμα της κάθε περιοχής, (επιλέχθηκαν οργανοπαίκτες που κατάγονται και δραστηριοποιούνται επαγγελματικά από τις περιοχές από όπου παρουσιάστηκαν χορευτικά προγράμματα), και στην αυστηρή επιλογή συγκεκριμένων χορευτών-τριων. Η τελευταία παράμετρος υπήρξε δυσανάλογη των πολλών χορευτικών προγραμμάτων που παρουσιάστηκαν με αποτέλεσμα να κριθεί από πολλούς «πλεονασμός», να χορεύουν οι ίδιοι 9-11 άντρες χορευτές σε δέκα συνολικά χορευτικά προγράμματα. Από την παράσταση αποκλείστηκαν χορευτές-τριες με «χαμηλότερο»²¹¹ χορευτικό επίπεδο με στόχο την παρουσίαση κατά το δυνατόν πιο «άρτια» χορευτικής απόδοσης. Η παράσταση, όπως ανέφεραν άμεσα εμπλεκόμενα χορευτικά μέλη παρουσίασε με έναν διαφορετικό τρόπο το λαϊκό πολιτισμό. Η παραπάνω άποψη στηρίχτηκε σε επιχειρήματα που εστιάστηκαν στις εξαντλητικές πρόβες που έγιναν (σε αρκετές περιπτώσεις ξεπερνούσαν τις τέσσερις ώρες και έφταναν και στις έξι). Η συγκεκριμένη πρακτική

²¹¹ Η Jane Cowan ([1990]1998:113) διερευνώντας τις σχέσεις κυριαρχίας στις γαμήλιες επιτελέσεις στο Σοχό, δίνει έναν συνοπτικό ορισμό του «καλού χορευτή» ως εξής: «ορισμένοι όμως χορευτές διακρίνονται με ένα πιο διαρκή τρόπο, χάρη στην εξαιρετική δεξιότητα, αυτοπεποίθηση και φαντασία: καλός χορευτής ή μερακλής (βλ. Caraveli 1985) είναι κάποιος που με “με κάποιον τρόπο ξεχωρίζει”». Η αξιολόγηση του χορευτικού επιπέδου ενός χορευτή-τριας αποτελεί μια σύνθετη υπόθεση λόγω των πολυσήμαντων χαρακτηριστικών που ενέχει. Ωστόσο, ο ρόλος αξιολόγησης της ατομικής χορευτικής ικανότητας των μελών στο πλαίσιο των χορευτικών ομάδων είναι αποκλειστική υπόθεση του χοροδιδασκάλου, χωρίς αυτό να σημαίνει πως η έννοια δεν σταχυολογεί ανταγωνιστικές, ιεραρχικές ή και φιλικές σχέσεις. Η δυσκολία «αντικειμενικής» αξιολόγησης της δεξιότητας, του χορευτικού ύφους, της προσωπικής ή συλλογικής έκφρασης, του αυτοσχεδιασμού, έγκειται όχι μόνο στον ορισμό κριτηρίων για τις παραπάνω παραμέτρους αλλά και στην υποκειμενικότητα των κριτών-θεατών, που αποφασίζουν με διαφορετικές προσλαμβάνουσες, γνώσεις και βιώματα, (στο πλαίσιο ακόμη και μιας μικρής κοινότητας αναφοράς). Ωστόσο, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι καλός χορευτής (οπότε εκ του αντιθέτου ορίζεται ο μέτριος ή κακός χορευτής) ξεχωρίζει όχι μόνο από την ικανότητά του να αποδίδει τα σύνθετα χορευτικά μοτίβα και τους αυτοσχεδιασμούς, αλλά να σωματοποιεί και να γίνονται αναγνωρίσιμα συγκεκριμένα τοπικά υφολογικά χαρακτηριστικά των χορών. Η παραπάνω συνθήκη θα πρέπει να ενσωματώνει μια συναισθηματικά προσδόκιμη συναισθηματική έκφραση. Επειδή όμως τα τοπικά υφολογικά χαρακτηριστικά του χορού βρίσκονται σε άμεση σχέση με οικονομικούς, ηθικούς και κοινωνικούς παράγοντες και πάντα σε συνάρτηση με τις εμπειρίες του πρωτοχορευτή και τη συναισθηματική του φόρτιση καθιστούν το εγχείρημα της διδασκαλίας τους στο πλαίσιο μιας χορευτικής ομάδας μια ιδιαίτερα δύσκολη διαδικασία. Αντίστοιχα, θα μπορούσαμε να εικάσουμε πως μια χορευτική παράσταση δεν είναι ένα μονοσήμαντο γεγονός. Αξιοσημείωτες είναι οι πολλές και διαφοροποιημένες αναγνώσεις που γίνονται, από τους ίδιους τους συμμετέχοντες, από τα υπόλοιπα μέλη του συλλόγου, από συγγενικά πρόσωπα, από μέλη διαφορετικών χορευτικών συγκροτημάτων, από εξειδικευμένους ή μη χοροδιδασκάλους. Οι αποκλίσεις στις αξιολογήσεις μιας παράστασης αναδεικνύει την ισχύ των υποκειμενικών κριτηρίων, που στην προκειμένη περίπτωση εδράζεται στις γνώσεις αλλά και στην πρόθεση και τη διάθεση με την οποία κρίνει κανείς μια παράσταση.

μέσα από αναφορές και σχολιασμούς των ίδιων των χορευτών σε φίλους και γνωστούς εκλαμβάνονταν ως μια σημαντική διαφοροποίηση του χορευτικού που δουλεύει στη λεπτομέρεια ώστε να αποδώσει το αντίστοιχο χορευτικό ύφος της κάθε περιοχής με ακρίβεια. Σημαντικά στοιχεία διαφοροποίησης αναφέρθηκαν επίσης η ενοικίαση και παρουσίαση «αυθεντικών» φορεσιών και κυρίως η σωστή απόδοση των χορών. Το χορευτικό τμήμα των εμφανίσεων του Π.Σ.Κ.Π. θεωρώντας πως «δεν πρέπει να παρουσιάζεται στο κοινό μια προσπάθεια που δεν έχει ένα πολύ καλό επίπεδο απόδοσης»(Π.Θ.), παρουσιάστηκε στα έξι τελευταία χρόνια μόνο σε μία ετήσια εκδήλωση (συνηθίζεται ο κάθε σύλλογος της πόλης να παρουσιάζει τουλάχιστον μια φορά το χρόνο τα χορευτικά τμήματά του σε μια ετήσια μουσικοχορευτική jjeκδήλωση), ενώ στα τμήματά του δεν εντάχθηκαν χορευτές από τα προπαρασκευαστικά τμήματα διατηρώντας όλα αυτά τα χρόνια μια αυστηρά επιλέξιμη, ολιγομελή ομάδα που αποτελείται από 11 άντρες. Παρατηρείται εδώ πως η αυστηρή οριοθέτηση που επιχειρείται σε πολλαπλά επίπεδα επιλογής χορευτών, φορεσιών, μουσικών, προγραμμάτων, χρόνου παράστασης, επιπέδου απόδοσης σε συνδυασμό με την ιδεολογική ρητορική που τη συνοδεύει και που δηλώνει τι είναι «σωστό», «αυθεντικό» και επομένως σημαίνουν, διαμορφώνουν μια ιδεολογικά κατασκευασμένη διαφορά η οποία προβάλλεται προς τα έξω από τους ίδιους τους χορευτές αξιολογικά ανώτερη έναντι των άλλων χορευτικών ομάδων που δραστηριοποιούνται στην πόλη.

Αλλά ας δούμε πώς η ταυτότητα καταγωγής και η χορευτική ταυτότητα διαπλέκονται κατά την οργάνωση και λειτουργία των επιμέρους χορευτικών επιτελέσεων. Η συμμετοχή ενός χορευτή – τριας στο τμήμα των εμφανίσεων απαιτεί ικανοποιητικό χορευτικό επίπεδο, αλλά, και την κατάλληλη ηλικία, χαρακτηριστικά που αξιολογούνται από τον χοροδιδάσκαλο, ενώ η συμμετοχή στα παιδικά τμήματα γίνεται μόνο με βάση την ηλικία τους. Στα παιδικά τμήματα η κατάτμηση δεν σχετίζεται με τη χορευτική ικανότητα αλλά με την ηλικία των παιδιών. Η ποσοστιαία συμμετοχή παιδιών με καταγωγή από τους Καλαρρύτες σε σχέση με τα υπόλοιπα παιδιά της πόλης που πλαισιώνουν για διάφορους λόγους τα χορευτικά τμήματα είναι τις περισσότερες φορές δυσανάλογη. Παρατηρήθηκε πως μόνο το 1/8 από αυτά έλκει την καταγωγή του από το χωριό, ενώ τα άλλα είναι παιδιά της πόλης ή της γειτονιάς όπου γίνονται οι πρόβες. Η συμμετοχή παιδιών που δεν έχουν καταγωγή από το συγκεκριμένο χωριό στα τμήματα του συλλόγου σχετίζεται με το κύρος του χορευτικού τμήματος που διεκδικεί εδώ και χρόνια μια μεγαλύτερη μερίδα χορευτών της πόλης που εντάσσονται στα τμήματά του παρότι έχουν διαφορετική καταγωγή.

Η άποψη πως πρέπει να δίνεται έμφαση στα παιδιά των Καλαρρυτινών είναι εμφανής από σχετική θέση που διατυπώνεται σε Γενική Συνέλευση το 1989 και αναφέρει:

«Το λόγο πήραν μετά μέλη του συνδέσμου όπως ο κ. Π. που ζήτησε να προωθούνται τα Καλαρρυτικόπουλα στο χορευτικό», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 20^ο / 89),

ενώ σε άλλη περίπτωση εκδήλωσης που πραγματοποιήθηκε στο χωριό εκθειάζεται η αποκλειστική συμμετοχή ως εξής:

«Παρουσίαση τμήματος του παιδικού χορευτικού απαρτισμένο από Καλαρρυτιώτπουλα!!!», (Εφημ. Καλαρρυτιώτικα Νέα, (2012), Απολογισμός των εκδηλώσεων του Συνδέσμου το 2012).

Απόψεις μελών του Δ.Σ. στις μέρες μας ταυτίζονται με την προαναφερθείσα άποψη καθώς πιστεύουν πως ο σύλλογος πρέπει πρώτα να συσπειρώνει τους Καλαρρυτινούς και κυρίως τους νέους και τα παιδιά που κατάγονται από το χωριό. Διακρίνουμε πως οι συγκεκριμένες πρωτοβουλίες εσωστρέφειας γίνονται πιο αισθητές σε περιόδους κρίσης, -όταν ο σύλλογος δεν έχει πολλά παιδιά ή μετά από ρήξεις με χορευτές- όπου πλέον πιο συστηματικά και με περισσότερη πειθώ τα μέλη του Δ.Σ. απευθύνονται και προσκαλούν τους Καλαρρυτινούς να πλαισιώσουν το Σύνδεσμο και να μην «αφήσουν το σύλλογο να διαλυθεί». Η συγκεκριμένη ενέργεια που αναζητά τη συμμετοχή και τη δυναμική στους «δικούς» της ανθρώπους, και όχι στα «ξένα» παιδιά διευκολύνει σε πολλές περιπτώσεις την ανάπτυξη δράσεων που σχετίζονται με το ίδιο το χωριό, αποκλείοντας όμως εκ των πραγμάτων τα «ξένα» παιδιά. Οι δράσεις που γίνονται στο χωριό είναι πιο εύκολο να υλοποιηθούν από Καλαρρυτιώτπουλα που μπορούν κατά την περίοδο του καλοκαιριού (όταν γίνονται περισσότερες εκδηλώσεις στο χωριό) να βρίσκονται εκεί, «αποκλείοντας» όπως εύκολα μπορεί να εννοηθεί όσα παιδιά μέλη του χορευτικού δεν κατάγονται από το χωριό λόγω αντικειμενικών δυσκολιών συμμετοχής. Οι εκδηλώσεις που προγραμματίζονται κατά τη διάρκεια της χρονιάς είναι ευκολότερο να υποστηριχτούν όταν οι χορευτές των μεγαλύτερων τμημάτων κατάγονται από το χωριό. Ωστόσο, είναι κοινή διαπίστωση των μελών του Συνδέσμου, πως οι «Καλαρρυτινοί που διαβιούν στα Γιάννενα δεν πηγαίνουν όλοι τα παιδιά τους στο χορευτικό του Συνδέσμου», (Σ.Μ.), γεγονός που όπως ερμηνεύεται από τους ίδιους, οφείλεται στις παλαιότερες έριδες που επικρατούσαν στο Σύνδεσμο.

Το πρόβλημα της μη συμμετοχής χορευτών στις εκδηλώσεις που προγραμματίζονται έχει αναδειχθεί σε πολλές περιπτώσεις, και εξαρτάται από τον αριθμό των διαθέσιμων χορευτών, από τις αντικειμενικές δυσκολίες συμμετοχής (εργασία, ασθένεια, οικογενειακές ή σχολικές υποχρεώσεις), από το περιθώριο επιλογής που έχουν οι χορευτές-τριες να συμμετάσχουν στην εκδήλωση και με τον τρόπο που αυτή η επιλογή παραχωρείται στους χορευτές από το χοροδιδάσκαλο και το Δ.Σ. Όταν για παράδειγμα παρατηρήθηκε έλλειψη συμμετοχής χορευτών για συγκεκριμένες εκδηλώσεις αιτιολογήθηκε πως, «οι χορευτές δεν έχουν συνειδητοποιήσει τις υποχρεώσεις τους απέναντι στο σύλλογο», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 28^ο / 2002), ενώ σε άλλη συνεδρία ζητήθηκαν διευκρινίσεις από το χοροδιδάσκαλο γιατί «δεν έδειξε τη δέουσα προσοχή» για την εκδήλωση.

Ο τρόπος που θα εκφραστεί η πρόθεση για συμμετοχή σε μια εκδήλωση από το χοροδιδάσκαλο ή το Δ.Σ. προς τους χορευτές, καθώς και η αιτιολογία με την οποία θα υποστηριχτεί η δράση, αναδεικνύει τα ποιοτικά χαρακτηριστικά με τα οποία λειτουργεί ο εκάστοτε σύλλογος. Σε πολλές περιπτώσεις η πρόσκληση και η απόφαση συμμετοχής ανακοινώνονταν από τον πρόεδρο χωρίς να μεσολαβεί κάποια συζήτηση με το Δ.Σ. πολύ δε περισσότερο με τα μέλη-χορευτές καταδεικνύοντας τον προσωποπαγή χαρακτήρα λειτουργίας του συλλόγου. Η απόφαση συμμετοχής του χορευτικού τμήματος σε μια εκδήλωση σχετίζεται με πολύμορφους ιδεολογικούς

παράγοντες όπως είναι η αντίληψη για το τι είναι παραδοσιακό και το τι όχι, η ηθική περί υποχρέωσης η ανταπόδοση σε ένα φορέα ή πρόσωπο, η αναγνωσιμότητα που προσφέρει η παρουσίαση και πολλές φορές συνδυάζεται με την ευρύτητα της προβολής όπως για παράδειγμα γίνεται σε περιπτώσεις που διάφορα τηλεοπτικά κανάλια ζητούν την παρουσίαση ενός χορευτικού τμήματος. Έχει παρατηρηθεί πως στην περίπτωση παρουσίασης μέσω των τηλεοπτικών εκπομπών η αποδοχή και η συμμετοχή είναι μεγάλη και σε ορισμένες περιπτώσεις ο σύλλογος αναλαμβάνει τα έξοδα της παραγωγής. Όταν η απόφαση του Δ.Σ. για τη συμμετοχή του χορευτικού σε μια εκδήλωση ανακοινώνεται στους χορευτές υπάρχει περίπτωση να γίνει αποδεκτή η και να απορριφθεί από ένα μεγάλο ποσοστό χορευτών-τριών για πολλούς και ποικίλους λόγους. Είναι εμφανές ότι από τη στιγμή που επαφίεται στην κρίση των χορευτών η συμμετοχή, οι παράγοντες που καθορίζουν την απόφασή τους είναι πολυδιάστατοι. Αν συμβεί να μη τελεσφορήσει η απόφαση τότε ο σύλλογος εισέρχεται σε διαδικασία κρίσης. Η κρίση δημιουργείται από την αμφισβήτηση της δυνατότητας του συλλόγου να συμμετέχει η και να πραγματοποιεί εκδηλώσεις. Σε εκδηλώσεις τοπικού χαρακτήρα που γίνονται στο πλαίσιο της κοινότητας που εκπροσωπεί ο σύλλογος και σε εκδηλώσεις όπου συμμετέχουν γειτονικά ανταγωνιστικά ως προς την ταυτότητα αναφοράς χορευτικά, παρατηρείται μεγαλύτερη ενεργοποίηση από πλευράς Δ.Σ. και χοροδιδασκάλου για τη συσπείρωση των μελών. Η παραπάνω διαφοροποίηση σχετίζεται με τη σημασία που αποδίδεται στην κριτική εκ των έσω, στα σχόλια δηλαδή των μελών της κοινότητας, αλλά και στην κρίση γειτονικών ομάδων που «ετεροπροσδιορίζουν» το σύλλογο. Ένα σχετικό με τις παραπάνω αναφορές ζήτημα απασχόλησε το Δ.Σ. του Συνδέσμου που φανερώνει πόσο σημαντικές θεωρούνται τέτοιου είδους παρουσιάσεις,

«το 5^ο αντάμωμα βλαχόφωνων κοινοτήτων Τζουμέρκων πραγματοποιήθηκε στις 20 Ιουλίου 2003 στο Παλαιοχώρι Συρράκου. Δυστυχώς το χορευτικό μας έκανε μια απογοητευτική εμφάνιση αφού έλαβαν μέρος λίγοι χορευτές με το πρόσχημα ότι ετοιμαζόταν για το ταξίδι στο εξωτερικό. Ο Σύλλογός μας πρέπει να εμφανίζεται σύσσωμος σε τέτοιου είδους εκδηλώσεις τις οποίες παρακολουθεί πλήθος συγχωριανών και μελών του Συλλόγου μας. Θα τονιστεί στους χορευτές η σημασία αυτών των εκδηλώσεων ώστε να μην παρατηρηθούν ανάλογες εμφανίσεις»²¹².

²¹² Π.Σ.Κ.Π., (Πρακτικό 12^ο /2003). Η σημασία ωστόσο που δόθηκε στην παρουσία του Συνδέσμου μέσα από την παρουσίαση του Χορευτικού Ομίλου δε στάθηκε ικανή συνθήκη συμμετοχής στην εκδήλωση του Ανταμώματος το 2007 όταν η συμπεριφορά της διοργανώτριας αρχής της εκδήλωσης θεωρήθηκε πως αγνοεί την παρουσία του Συνδέσμου και δεν αντιμετωπίζεται ισότιμα με τους άλλους συμμετέχοντες. Ο Σύνδεσμος προχώρησε στην παρακάτω απόφαση την οποία και κοινοποίησε μέσω της εφημερίδας του: «Να γιατί αποχωρούμε από το θεσμό του Ανταμώματος των βλαχόφωνων χωριών»» Ύστερα από την απόφαση του Κοινοτικού Συμβουλίου Καλαρρυτιών, που στηρίχθηκε στην απαίτηση των Καλαρρυτινών και όλων των φορέων του χωριού μας εστάλη σχετική επιστολή διαμαρτυρίας και καταγγελίας προς τον οικοδεσπότη του ανταμώματοςέλλειψη κάθε αναφοράς στη συμμετοχή των Καλαρρυτιών σ' εκείνες τις εκδηλώσεις... αποχωρούν από το θεσμό του ανταμώματος, αφού αυτό αντί να ενώνει διχάζει τον κόσμο μας, αν και έχουμε προσφέρει πολλά στη

Μια ακόμη αφορμή αντιπαράθεσης μεταξύ της διοίκησης με ορισμένους χορευτές ήταν η άρνηση των τελευταίων στη συμμετοχή στις παρελάσεις της 28^η Οκτωβρίου και της 21^{ης} Φεβρουαρίου στα Ιωάννινα. Η παρουσίαση των χορευτικών τμημάτων του Ομίλου πέραν του ότι αποτελεί πλέον «παράδοση» για το Σύνδεσμο, καθώς έχει καθιερωθεί και αναπαράγεται από το 1979. Η συγκεκριμένη πρακτική προβολής του Συνδέσμου έχει αποκτήσει συμβολικό χαρακτήρα αναδιαπραγμάτευσης της ίδιας της ταυτότητας καθώς, ο ικανοποιητικός αριθμός συμμετοχής σε αυτή των χορευτών-τριών αναδεικνύει τη σταθερή πορεία του Συνδέσμου επαληθεύοντας την ίδια του τη δυναμική.²¹³ Η αρνητική θέση ως προς τη συμμετοχή στην παρέλαση τόσο του χοροδιδασκάλου όσο και των χορευτών που εκφραζόταν με τη δικαιολογία, «*εμείς τώρα σ' αυτή την ηλικία είμαστε για να παρελάσουμε στον κόσμο;*», (Π.Θ.), δημιουργούσε ένα κλίμα αμφισβήτησης προς την απόφαση του Δ.Σ. που επιδίωκε τη συμμετοχή στην παρέλαση. Η σύγκρουση ωστόσο αφορά το διαφορετικό ιδεολογικό περιεχόμενο των δύο πλευρών που αντιλαμβάνονται την συγκεκριμένη πρακτική με διαφορετικό νόημα και χαρακτήρα. Η έκθεση μέσω της παρέλασης για ορισμένους χορευτές θεωρήθηκε «αναχρονιστική» πρακτική ενώ για τη διοίκηση μια σημαντική ευκαιρία προβολής της δυναμικής του Συνδέσμου. Ο Σύνδεσμος στην προσπάθειά του να διασφαλίσει την ομαλή λειτουργία του έθεσε τους όρους συμμετοχής των χορευτών σε άλλους συλλόγους. Το Δ.Σ. προσπαθώντας να διασφαλίσει την αποκλειστική συμμετοχή των χορευτών του, στις δραστηριότητες του Συνδέσμου, προχώρησε σε συστάσεις απαγόρευσης στην εκ παραλλήλου συμμετοχή τους στις χορευτικές εκδηλώσεις άλλων συλλόγων της πόλης. Η συγκεκριμένη παραίτηση έγινε ως εξής:

«θα γίνει σύσταση στους χορευτές μας ότι ο Σύλλογός μας δεν επιτρέπει στους χορευτές του να συμμετέχουν σε εκδηλώσεις άλλων χορευτικών Συλλόγων της πόλης μας», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 23^ο /2002).

Η συγκεκριμένη απόφαση περιόρισε τη συμμετοχή χορευτών – τριών σε δύο συλλόγους κάτι που έγινε και σε αντίστοιχη περίπτωση στο σύλλογο της Λούτσας όταν παρατηρήθηκε μια μικρή ομάδα από χορευτές του συλλόγου να συμμετέχουν στις πρόβες και τις εκδηλώσεις άλλου συλλόγου της πόλης. Η οριοθέτηση της

δημιουργία του, την εδραίωση και την ποιοτική του αναβάθμιση». Εφημ. «Καλαρρυτιώτικα Νέα», Οκτώβριος – Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2007, αρ. φυλ. 127, σ. 11). Η αναφορά της απόδοσης ευθύνης στον οικοδεσπότη της οργάνωσης της εκδήλωσης, χωρίς ωστόσο να φανερώνονται οι βαθύτερες αιτίες υποκρύπτει σύμφωνα με άτυπες συζητήσεις με διάφορα μέλη προσωπικές πολιτικές αντιπαραθέσεις συγκεκριμένων προσώπων, οι οποίες ωστόσο μεταφέρθηκαν σε συλλογικό επίπεδο.

²¹³ Είναι χαρακτηριστικό πως μετά από κάθε παρουσίαση αφιερώνεται ιδιαίτερο άρθρο που συνοδεύεται με φωτογραφικό υλικό στην εφημερίδα «Καλαρρυτιώτικα Νέα», όπου εκθειάζεται η συμμετοχή των μελών των χορευτικών τμημάτων: «το χορευτικό μας με την πολυπληθή και επιβλητική του παρουσία στην παρέλαση της 73^{ης} επετείου Απελευθέρωσης των Ιωαννίνων πρόσθεσε ακόμη μια επιτυχία στις δραστηριότητές του. Οι λεβέντες χορευτές μας και οι λυγερόκορμες χορεύτριές μας με το λαμπερό χαμογελαστό τους πρόσωπο, τα καλογυμνασμένα κορμιά του, το ρυθμό στο αίμα τους και τον παλικάρισιο αέρα στην κίνησή τους κατάφεραν με την εμφάνισή τους να σκορπίσουν το βάρος από την καρδιά του κόσμου...» (Εφ. «Καλαρρυτιώτικα Νέα Μάρτιος Απρίλιος ' 86, αρ. φυλ. 3, σ.2»)

συμμετοχής των χορευτών προσβλέπει στην διασφάλιση της ομαλής επιτέλεσης των χορευτικών πρακτικών και την δυνατό αρτιότερη εκπροσώπηση του συλλόγου που πρέπει να στηρίζεται στις «δικές» του δυνάμεις και ανθρώπους. Ωστόσο, η οριοθέτηση δεν κατοχυρώνεται θεσμικά μέσα από τα άρθρα του καταστατικού αλλά αποτελεί μια στρατηγική ενότητας που αποφασίζεται από το Δ.Σ. όταν κριθεί πως είναι αναγκαία. Η σημαντική θέση των χορευτικών πρακτικών στην ανάδειξη της πολιτισμικής ταυτότητας αναδεικνύεται και μέσα από αρθρογραφία που εκδηλώνεται στο πλαίσιο της αυτοαναφορικότητας από την πρόεδρο του Συνδέσμου,

«Είναι αλήθεια ότι υπάρχει μια γενικότερη παρακμή των χορευτικών καθώς υπάρχει κορεσμός και ταυτόχρονα αδιαφορία των νέων να τα ακολουθήσουν. Κάθε μεγάλο ή μικρό χωριό τώρα πια έχει το δικό του χορευτικό όμιλο και τις δικές του εκδηλώσεις. Ως αποτέλεσμα είναι ο κόσμος να έχει βαρεθεί είτε να παίρνει μέρος είτε να τα παρακολουθεί. Αλλά ας έρθουμε στα δικά μας. Πράγματι κατά καιρούς έχει λεχθεί ότι το χορευτικό είναι περιττό και δαπανηρό, ωστόσο ας μην ξεχνάμε ότι μέσα από το χορευτικό μας έγινε γνωστός ο Σύνδεσμός αλλά κυρίως το χωριό μας οι Καλαρρύτες. Αυτός ήταν και ο πρωταρχικός στόχος του άλλωστε από την ίδρυσή του το 1971, κλείνει 40 χρόνια επιτυχημένης πορείας, υπηρετώντας αδιάκοπα την γνήσια παράδοση όχι μόνο των Καλαρρυτιών αλλά και της υπόλοιπης Ελλάδας. Το όνομα Καλαρρύτες χάρη στον Λαογραφικό και Χορευτικό όμιλο έγινε γνωστό τόσο πανελλαδικά όσο και στο εξωτερικό με τις αμέτρητες συμμετοχές σε φεστιβάλ και τα πάμπολλα βραβεία. Όλα τα πράγματα όμως έχουν κάποτε και μια φθίνουσα πορεία.» (Α.Ζ.).

Ο Χορευτικός Όμιλος έχει καταξιωθεί στη συνείδηση των Καλαρρυτινών μέσα από την διεθνώς επιβραβευμένη του δράση, καθώς λειτούργησε ως «πρεσβευτής» του χωριού και πολύ περισσότερο ως φορέας των τοπικών παραδόσεων των Καλαρρυτιών.²¹⁴ Τόσο από την πλειονότητα των χορευτικών επιτελέσεων όσο και από τον επίσημο λόγο διακρίνεται ο σημαντικός ρόλος του Λαογραφικού Χορευτικού Ομίλου στις δράσεις του Συνδέσμου, γεγονός που δικαιολογεί το ενδιαφέρον της διοίκησης για τον «έλεγχο» της λειτουργίας του. Διακρίνουμε λοιπόν, από τη μέχρι τώρα ανάλυση πως η έννοια της καταγωγής και της χορευτικής ταυτότητας ενεργοποιούν δίπολα που σχετίζονται με τον εσωστρεφή και εξωστρεφή χαρακτήρα των δράσεων, το ρόλο του ατομικού ή συλλογικού τους χαρακτήρα εγκαθιδρύουν ιεραρχήσεις, οριοθετώντας τα μέλη ως προς την ένταξη και τη συμμετοχή στις

²¹⁴ Η Δαλιανούδη (2020:327) αναλύοντας τους όρους φολκλόρ και φολκλωρισμός διακρίνει τις ιδιότυπες σχέσεις εγκαθίδρυσής τους και επισημαίνει πως σε παρόμοιες εξωστρεφείς όπως τις χαρακτηρίζει διαδικασίες παρατηρείται το εξής οξύμωρο σχήμα: «παρότι το φολκλόρ και ο φολκλωρισμός απορρέουν από το τοπικό στοιχείο, με την (ανα)παράσταση “ουδετεροποιούνται”, με αποτέλεσμα να οδηγούν σε και να διαμορφώνουν λιγότερο ή περισσότερο – “αποχρωματισμένες ομοιογενείς τοπικότητες” (βλ. Πανόπουλος 2006:99)». Και καταλήγει «Μέσω αυτών των “ουδετεροποιημένων” ή “απεδαφοποιημένων” τοπικοτήτων, οι οποίες ασκούν μια γοητεία εν είδει “οίκου εξωτισμού” στο εκσυγχρονισμένο αστικό κοινό, διευκολύνεται η εξάπλωση αυτής της διαμεσολαβημένης παράδοσης αυτής καθαυτήν σε μεγάλα ακροατήρια σε υπερ-τοπικό, εθνικό ακόμη και υπερ – εθνικό επίπεδο, κυρίως με τη μορφή θεαμάτων».

χορευτικές επιτελέσεις δημιουργώντας ταξινομήσεις στο εσωτερικό του συλλόγου. Η ανάδειξη των χορευτικών επιτελέσεων και των συναφών ρόλων και αρμοδιοτήτων του χοροδιδασκάλου ωστόσο, εδραίωσε στο εσωτερικό του Συνδέσμου μια δεύτερη ισχυρή φωνή η οποία δημιούργησε σε αρκετές περιπτώσεις συγκρουσιακά δίπολα που αφορούσαν κυρίως τους επιβαλλόμενους όρους συμμετοχής σε μια δράση. Όσο η χορευτική πρακτική ενδυναμώνεται, γεγονός που προϋποθέτει άνοιγμα του Ομίλου στην ευρύτερη κοινωνία και ενσωμάτωση μελών με διαφορετική ταυτότητα καταγωγής, τόσο ισχυροποιείται ο ρόλος του χοροδιδασκάλου – χορευτών στο συγκεκριμένο πλαίσιο (κυρίως μέσα από το σχεδιασμό και την υλοποίηση παραστάσεων, αλλά και τη λήψη αποφάσεων). Στην περίπτωση του Συνδέσμου Καλαρρυτών η ανάλυση των επιμέρους χορευτικών πρακτικών που πραγματοποιήθηκαν κατά το παρελθόν μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως αυτές λειτούργησαν κατά περίπτωση και ανάλογα με τη διαχείρισή τους, άλλοτε συγκροτώντας και άλλοτε αποδομώντας την ταυτότητα καταγωγής. Επίσης, η αναγνώριση του Συνδέσμου μέσα από τις χορευτικές επιτελέσεις αναπαρήγαγε αντίστοιχες πρακτικές ενδυναμώνοντας και εν τέλη αναδεικνύοντας το ρόλο του χοροδιδασκάλου ως βασικό συντελεστή διαμόρφωσης των προϋποθέσεων στην κατασκευή μιας διακριτής πολιτισμικής ταυτότητας. Όπως επισημάνθηκε παραπάνω ο χοροδιδάσκαλος αποτέλεσε στη μακρόχρονη πορεία του Χορευτικού Ομίλου το κεντρικό πρόσωπο που άλλοτε λειτουργούσε επικουρικά ως προς το θεσμικό και κυρίως το ιδεολογικό πλαίσιο λειτουργίας και άλλοτε συγκρουσιακά ως προς αυτό, αναλαμβάνοντας ρόλους, πρωτοβουλίες και δράσεις που έρχονταν σε αντιπαράθεση με τις συλλογικές διαδικασίες.

Η διαχείριση της «παράδοσης» από τον Πολιτιστικό Σύλλογο “Η Λούτσα”

Η ανασυγκρότηση της εθνικής και πολιτισμικής ταυτότητας των Γιαννιωτών – Το έθιμο της Αποκριάς στα Γιάννενα.

Η Αποκριά ως ευετηριακό έθιμο των αγροτικών κοινωνιών σχετίζεται με τον εποχιακό κύκλο και την έννοια του κυκλικού χρόνου. Ο Λουκάτος, (1992: 262). καταγράφοντας το έθιμο εξηγεί πως οι φωτιές που άναβαν στα τρίστρατα σε ορισμένες περιοχές (Ηπειρος, Δ. Μακεδονία κ.ά.) αποτελούσαν ομοιοπαθητικές προσπάθειες των ανθρώπων για τη βλάστηση και καρποφορία στις αγροτικές κοινωνίες.

Το έθιμο τελείται ήδη με διαφορετικά σημαινόμενα το 19ο αιώνα στην πόλη των Γιαννίνων που αποτελούσε σημαντικό εμπορικό, μεταπρατικό αστικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής της Ηπείρου, (Παπαγεωργίου, 1982). Η συνθηκολόγηση των Γιαννιωτών με τους Οθωμανούς κατακτητές στα 1430 εξασφάλιζε θρησκευτικά προνόμια και προέβλεπε μεταξύ των άλλων και το δικαίωμα της διατήρησης των εθίμων. Το προνόμιο να φορούν μάσκα οι Γιαννιώτες κατά τη διάρκεια της Αποκριάς, παρότι κάτι τέτοιο αναφέρεται από διάφορους συγγραφείς, δεν είναι βάσιμο, καθώς κάτι τέτοιο δεν επαληθεύεται από τον καταστατικό χάρτη των προνομίων, γνωστό ως «Ορισμό» του Σινάν Πασά²¹⁵. Το πιθανότερο είναι η άτυπη ανοχή των μουσουλμανικών αρχών στο μασκάρεμα²¹⁶ να συνδέθηκε στη συνείδηση των Γιαννιωτών ως έμμεση αναγνώριση της ταυτότητας των γλεντζέδων Γιαννιωτών που συμμετείχαν έως τότε αυθόρμητα στις αποκριάτικες εθιμικές διαδικασίες. Πιθανότατα, με μιαν άλλη ανάγνωση, η παραπάνω διαδικασία εξήγησης του «προνομίου της μάσκας» να είναι προϊόν μυθοπλασίας. Όπως και να είναι, η «μάσκα» καθιερώθηκε ως σύμβολο που εξέφραζε την ταυτότητα του Γιαννιώτη «γλεντζέ», γεγονός που αναπαρήγαγε τόσο η προφορική όσο και η γραπτή παράδοση. Μπορούμε να διακρίνουμε τον παραπάνω χαρακτηρισμό από τα επικριτικά σχόλια του Δ. Χατζή που καυτηριάζει την τάση για ξεφάντωμα των Γιαννιωτών στις αποκριάτικες εκδηλώσεις την περίοδο του 1914, σε μια περίοδο που το θέμα της Βορείου Ηπείρου συγκλόνιζε τη γιαννιώτικη κοινωνία,

«Μα είναι καιρός για καρναβάλια αυτή την εποχή; Διαμαρτυρόταν. Θα μπορούσαν να λείψουν οι προσωπίδες, οι χοροί και τα βιολιά, χωρίς να ζημιωθεί το καλό όνομα των Γιαννιωτών ως γλεντζέδων», (Νικολαΐδης, Α΄ 1992: 125-126).

²¹⁵ Σαλαμάγκας (1958).

²¹⁶ Στη νεότερη Ελλάδα το έθιμο των μεταμφιέσεων “επιχωριάζει”, όπως αναφέρει ο Ν. Πολίτης, κυρίως στις βόρειες ελληνικές επαρχίες της Θράκης και διατηρείται με την ονομασία που αποδίδεται στους κατά τόπους μασκαράδες κουδουνάτοι, γιαντίσαροι, κουκούγεροι, καμουζέλες, μούσκαροι, προσωπεία, (Μέγας 1988: 99, Πολίτης, 1994: 334 –335).

Ο Σαλαμάγκας, (1957:9, 58-63) αρκετά χρόνια αργότερα αναπαράγει την παραπάνω άποψη, περιγράφοντας το πλαίσιο ψυχαγωγίας της τοπικής κοινωνίας ως εξής:

«Τις Απόκρεω, ο Γιαννιώτης – στους καιρούς της Τουρκοκρατίας – γλεντούσε γερά. Στους καιρούς αυτούς, θέατρα, κινηματογράφοι, θέαμα, γενικά καφενεία της πόλης ή εξοχικά, όπως τα χαιρόμαστε σήμερα, δεν υπήρχαν. Υπήρχαν μονάχα τα καζίνα (δηλ. κοινά καφενεία), τα κρασοπουλειά, τα ρακοπουλειά, οι φάμπρικες, οι λοκάντες, κι αυτά, μονάχα για τους άνδρες. Το καλοκαίρι, οι εξοχικοί περίπατοι, μονάχα για μερικές προέχουσες οικογένειες. Η γυναίκα, ήταν τότε κλεισμένη στο σπίτι ακόμα και στην εκκλησία στεκόταν πίσω από τα καφάσια. Και οι εκδρομές ακόμα, όπως τις εννοούμε σήμερα έλειπαν. Στον παλιό λοιπόν Γιαννιώτη, δεν έμειναν για να ξεσκάσει, παρά τα παντοδαπά πανηγύρια, κοντινά ή μακρινά, κι η περίοδος των Απόκρεω, ευκαιρία σπιτικού και δημόσιου γλεντιού. Και για το ξέσπασμα αυτό, το μασκάρωμα, μουντζούρα ή προσωπίδα, αμφίεση μαρκήσιου ή αρκουδιάρη, ιπποτική στολή ή τα ρούχα της κυραμάννας, ήταν απαραίτητο. Άλλως τε, ήταν κι από τα προνόμια της πόλης».

Από τα μέσα του 19ου αιώνα και μέχρι τις μέρες μας παρατηρούμε την ενσωμάτωση αλλά και την εγκατάλειψη πολλών τελετουργιών και πρακτικών, τον έντονο συμβολισμό τους και την εκ νέου νοηματοδότησή τους. Στο έθιμο ενσωματώνονται νέες τελετουργίες, όπως το Γαΐτανάκι, που το πρωτοχορεύουν στην Αποκρία το 1847 οι αγωνιστές του Γρίβα και αφυπνίζουν την εθνική συνείδηση των Γιαννιωτών²¹⁷. Το χορευτικό αυτό δρώμενο συνεχίζεται από τους θερμόαιμους νέους της πόλης, τους μπαντίδους, (οι νέοι που κατά περιόδους κατατάσσονται εθελοντικά στον εθνικό στρατό της ελεύθερης Ελλάδας που καταβάλλει προσπάθειες να απελευθερώσει περισσότερα εδάφη), οι οποίοι διατηρούν την ιδέα της απελευθέρωσης μέσα από το συμβολισμό του χορευτικού δρωμένου. Τη συγκεκριμένη περίοδο είναι εμφανές πως το έθιμο της αποκριάς συσπειρώνει τους Γιαννιώτες και ανασυγκροτεί την εθνική τους ταυτότητα.

Την ίδια σχεδόν περίοδο, στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα, ο χορός γύρω από τη Τζαμάλα²¹⁸ και τα καυστικά στιχοπλάκια των εμπνευσμένων

²¹⁷ Ο Δ. Σαλαμάγκας (1958:37-42) αναφέρει «πως το χορευτικό δρώμενο πρωτοχορεύτηκε από τα παλικάρια του Γρίβα, όταν αυτός κατέφυγε στο τότε τουρκικό έδαφος των Ιωαννίνων φοβούμενος τα αντίποινα του Όθωνα προς τον οποίο είχε στασιάσει.»

²¹⁸ Στις μέρες μας οι Γιαννιώτες λέγοντας Τζαμάλες εννοούν τις φωτιές που ανάβουν την Κυριακή (Τυρινή) της Αποκριάς σε διάφορες συνοικίες της πόλης. Οι παλαιότεροι Γιαννιώτες αναφέρουν τις φωτιές ως «Τζόρες» και όχι Τζαμάλες, όπως επικράτησε να λέγονται στις μέρες μας. Ο όρος «τζόρα», που δηλώνει τη μεγάλη φωτιά είναι ευρύτερα διαδεδομένος στην περιοχή της Ηπείρου «Η καλή μας τύχη που 'χε καν κοντοπούρναρα ξηρά το χάνι μέσα. Τους βάλαμε φωτιά και κάμαμε μια τζόρα για να στεγνώσουμε...», (Κρυστάλλης, 1894: 131). Η λέξη “τζαμάλι” όμως μας παραπέμπει στον κουδουνάτο, δηλαδή το μασκαρά που φορούσε πάνω του κουδούνια και περιφερόταν στις φωτιές της πόλης, (Υπερλεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, 1985: 2678). Πιθανόν στο πέρασμα των χρόνων να παρερμηνεύτηκε η έννοια των κουδουνοφόρων μασκαράδων που περιφέρονταν παλαιότερα στις

Γιαννιωτών, που κριτικάρουν ανοιχτά τους προύχοντες της πόλης μετατρέπουν το έθιμο σε πεδίο αντιπαλότητας των δύο ισχυρών κομμάτων της εποχής της Κόσσας (αρχοντιάς) και της Βληώρας (λαού).²¹⁹ Η πολιτική διάσταση των δρωμένων γύρω από τη Τζαμάλα γίνεται διακριτή από συγκεκριμένες εκδηλώσεις αντιστροφής της καθεστηκυίας τάξης πραγμάτων που εκδηλώνεται μέσα από το σατιρικό γιαννιώτικο στιχοπλάκι που καυτηριάζει τα ευτράπελα της γιαννιώτικης κοινωνίας και ιδιαίτερα τις κοινωνικές ανισότητες.

Η πολιτιστική ταυτότητα της κάθε γειτονιάς έως τα μέσα του 20ου αιώνα καθοριζόταν από κοινωνικούς και ιστορικούς παράγοντες που μπορούμε να αναγνώσουμε μέσα από τις υπάρχουσες πηγές. Η κοινωνική ζωή στην πόλη αναπτύσσεται γύρω από ένα βασικό χώρο όπου οργανώνεται η εργασία, η οικογενειακή ζωή και η ψυχαγωγία, (Ρόκου, 2004: 135-155). Το αποτέλεσμα ήταν να διαμορφώνεται μια κοινή τοπική πολιτιστική ταυτότητα που έβρισκε την έκφρασή της και στις εκδηλώσεις της Αποκριάς. Οι εκδηλώσεις της Αποκριάς μαζί με τις ονομαστικές γιορτές αποτελούσαν τις σημαντικότερες ευκαιρίες εκτόνωσης και ψυχαγωγίας των κατοίκων των συνοικιών, «εμείς δεν είχαμε τίποτε άλλο περιμέναμε πως και πως να γιορτάσουμε την Αποκριά... τα πανηγύρια μας», *μας ανέφερε ο Στουρνάρας που ζούσε στη συνοικία Λακκωμάτων.*

Το έθιμο²²⁰ της Τζαμάλας έπαψε να υφίσταται τα μεταπολεμικά χρόνια στις συνοικίες που εξέλειπαν οι παράγοντες συγκρότησης μιας κοινής συνοικιακής πολιτιστικής ταυτότητας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Τζαμάλα στη συνοικία Σιαράβα η οποία σταμάτησε να ανάβει από τη στιγμή που αποδιοργανώθηκε η κοινωνική συνοχή της συνοικίας που διατηρούνταν μέσα από τις εργασιακές σχέσεις και την άσκηση του επαγγέλματος του βυρσοδέψη. Η συνοικία άλλοτε είχε σημαντική παρουσία στην κοινωνική ζωή της πόλης αναφέρει η Ρόκου

«Στο τέλος του 19ου αιώνα τα ταμπάκια αποτελούν ένα νεοϊδρυμένο χώρο, με τις τεχνικές εργασίες κάτω από την ίδια στέγη, μαζί με το ενδεχόμενο της συστέγασης στο πλησίον σπίτι. Την οικογενειακή κοινότητα σε μία οικογενειακή επιχείρηση, είτε αυτή προέρχεται από οικογενειακή παράδοση είτε δημιουργεί μία νέα τεχνική, οικονομική και κοινωνική ταυτότητα», (Ρόκου, 2004:149).

φωτιές και η ονομασία Τζαμάλες να αποδόθηκε στη φωτιά που άναβε σε κάθε γειτονιά και όχι στους ανθρώπους της.

²¹⁹ Σαλαμάγκας, (1958: 25-36).

²²⁰ Ένα σημαντικό ερώτημα που τίθεται είναι αν οι νέες εκδηλώσεις που κάθε λίγο τελούνται και οργανώνονται στους Συλλόγους αποτελούν συνέχεια των παλαιών εθίμων των παραδοσιακών κοινωνιών. Αρκετά παλαιά έθιμα αναβιώνουν κατά ένα μόνο μέρος τους, σε ότι δηλαδή σχετίζεται με την παραστατική θεαματική πλευρά τους και εφόσον αυτή ανταποκρίνεται στα νέα ήθη της κοινωνίας μας. Οι αποσπασματικές τελετουργίες που γίνονται δεν μπορούν να οριστούν ως νέα έθιμα όπως επισημαίνει ο Μερακλής. Τα νέα ήθη δεν μορφοποιούνται σε έθιμα, καθώς έχει αλλάξει η αντίληψη του σύγχρονου ανθρώπου για αυτά αναφέροντας ως κύρια αιτία την εκμηχάνιση της παραγωγής και την έλλειψη καθολικού χρόνου.

Το έθιμο της Αποκριάς σταδιακά αποδυναμώνεται ως αποτέλεσμα των χαλαρών κοινωνικών σχέσεων που δημιουργήθηκαν με την εγκατάσταση των ευυλίδων σε κάθε συνοικία. Επίσης οι ευρύτερες οικονομικές συνθήκες διαμορφώνουν ένα νέο πλαίσιο που επιφέρει σημαντικές αλλαγές σε παραδοσιακά επαγγέλματα που σβήνουν μη μπορώντας να αντέξουν στις νέες ανταγωνιστικές συνθήκες. Παρατηρείται για παράδειγμα πως σταδιακά στο πέρασμα των χρόνων η κοινότητα των βυρσοδεψών χάνει τη συνοχή της, από τη στιγμή που

«...η δύναμη εργασίας που απασχολήθηκε εδώ, αφού τελείωσε η βυρσοδεψία ουσιαστικά στα μέσα του αιώνα, έσβησε ως κοινωνική κατηγορία, όσα βυρσοδεψεία της πόλης επέκτειναν της δραστηριότητές τους στην υποδηματοποιία, συντηρήθηκαν μέχρι το 1970», (Ρόκου, 2004:105-107).

Διαπιστώνεται πως με την εγκατάλειψη της επαγγελματικής δραστηριότητας της βυρσοδεψίας εκλείπει σχεδόν ταυτόχρονα και η εθμική διαδικασία στη συνοικία Σιαράβα.²²¹

Το έθιμο από τον ίδρυση των συνοικιακών συλλόγων τη δεκαετία του 70 και μετά, αποκτά έναν νέο χαρακτήρα και συνδέεται εκ νέου με τη συνοικιακή πολιτιστική ταυτότητα. Η Αποκριά μέσω των τελετουργιών και κυρίως των συμβολισμών της συντηρούσε την ύπαρξη μιας συνέχειας και σύνδεσης του εθίμου και των προσώπων της με το παρελθόν και λειτουργούσε αναπαράγοντας το μύθο ενοποιητικά, (Μπάδα, 1996: 201).

Η γιαννιώτικη Αποκριά έχει πλέον έντονο ψυχαγωγικό χαρακτήρα, λειτουργεί ως στοιχείο ανάδειξης της συνοικιακής ταυτότητας και συμβολίζει τη συνοχή και τη δημιουργικότητα των ανθρώπων και των φορέων που την οργανώνουν. Η σημερινή ενεργή συμμετοχή προσώπων και φορέων της τοπικής κοινωνίας στην Αποκριά και η ανταπόκριση μεγάλης μερίδας επισκεπτών δηλώνει πέραν των άλλων και την προσαρμογή των εκδηλώσεων του εθίμου στις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας.²²² Η τελετουργική, παραστατική και θεαματική πλευρά της Αποκριάς συνέχισε να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της σύγχρονης γιαννιώτικης κοινωνίας η οποία μέσα από αναβιωμένες εκδηλώσεις θεάματος και διασκέδασης αναζητά την απαραίτητη σύνδεση με το παρελθόν και την επαφή με μορφές παραδόσεων που για τους

²²¹ Βέβαια η μη συνέχιση του εθίμου στη συγκεκριμένη γειτονιά οφείλεται σε ιστορικούς και κοινωνικούς παράγοντες, όπως είναι η εισροή κατοίκων της υπαίθρου στο γύρω χώρο που μεταφέρουν το δικό τους πολιτιστικό παρελθόν (κυρίως των ορεινών βλάχικων κοινοτήτων της Ηπείρου), η αλλαγή χρήσης του περιβάλλοντος χώρου της λίμνης και των οικημάτων που αξιοποιούνται αργότερα με τη δημιουργία νέων χώρων ψυχαγωγίας, παράγοντες που επηρεάζουν εν τέλει την πολιτιστική ταυτότητα της συνοικίας.

²²² Αξίζει να αναφερθεί εδώ πως το γυναικείο φύλο αρχίζει δειλά να συμμετέχει στο έθιμο κατά το μεσοπόλεμο φορώντας οπωσδήποτε την προσωπίδα και κυρίως στο έθιμο των επισκέψεων μασκαράδων σε σπίτια συγγενικών προσώπων. Τα μεταπολεμικά χρόνια γίνεται αισθητή η παρουσία των γυναικών στα νυχτερινά κέντρα, στις χοροεσπερίδες που διοργανώνονται, αλλά και στα δρώμενα γύρω από τις Τζαμάλες γεγονός που φανερώνει την αλλαγή της κοινωνικής της θέσης.

κατοίκους της αντιπροσωπεύουν την «ετερότητα», (Μερακλής, 2004: 134, Gross, 2003: 40).²²³

Η μορφή και το περιεχόμενο της γιαννιώτικης Αποκριάς είναι αποτέλεσμα μιας συνεχούς διεργασίας στο πέρασμα των χρόνων που τη χαρακτηρίζει τόσο η συνέχιση και ο μετασχηματισμός των τοπικών «παραδόσεων», όσο και η καθιέρωση νέων. «Αναγνωρίζουμε εδώ», αναφέρει η Μπάδα, (1996: 202)

«τη δυναμική μιας παράδοσης, επινοημένης ή όχι, που στη διαδικασία της ιστορικής διαπραγμάτευσης της ταυτότητας αποκτά από τους ίδιους τους κοινωνικούς δράστες διαφορετική κάθε φορά σημασία: συντήρησης, αλλαγής, αγνόησης ή αναβίωσης της».

Το έθιμο της Αποκριάς στα Γιάννινα από τη δεκαετία του 1970 αναβιώνει ως ένα πολιτιστικό φαινόμενο που οργανώνεται πλέον από τους Πολιτιστικούς Συλλόγους των συνοικιών σε συνεργασία με το Δήμο της πόλης. Αλλά ποιες ανάγκες συνέβαλαν στην συνεργασία των δύο φορέων; Η διαδικασία τους στησίματος της Τζαμάλας περιελάμβανε επιμέρους δράσεις, τη συγκέντρωση²²⁴, τη φύλαξη²²⁵, το κλέψιμο ξύλων από άλλες γειτονιές²²⁶ και τέλος την κατασκευή της²²⁷ που συνάρθρωναν ένα

²²³ Η αναβίωση των εθίμων της Αποκριάς στις πόλεις εκδηλώνεται στην ελληνική επικράτεια από τις αρχές του 20ου αιώνα και αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου πολιτισμικού φαινομένου ανασυγκρότησης των αγροτικών παραδόσεων σε αστικά περιβάλλοντα που παρατηρείται ήδη στην Ευρώπη από τον 19ο αιώνα, (Gross, 2003: 75). Η επικράτηση των σύγχρονων κοινωνικών αντιλήψεων τον 20ο αιώνα οδήγησαν σε ευρύτερες πολιτισμικές αλλαγές επηρεάζοντας τόσο τη μορφή όσο και τη σημασία των παραδοσιακών εθίμων. Η μελέτη του εθίμου της Αποκριάς αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, καθώς η εκ νέου νοηματοδότησή της από ένα έθιμο με καθαρά ευγονικό χαρακτήρα σε ένα θέαμα τουριστικό με νέες κοινωνικο-οικονομικές λειτουργίες φανερώνει το μετασχηματισμό της. Η αλλαγή του πλαισίου στο οποίο πραγματώνεται η σύγχρονη Αποκριά επηρέασε τη δομή της και οδήγησε στη συνύπαρξη παλαιών και νέων «παραδόσεων».

²²⁴ Παρέες παιδιών προσπαθούσαν να μαζέψουν όσα περισσότερα ξύλα μπορούσαν από νωρίς φυλάσσοντας τα σε κρυψώνες που μόνο αυτά γνώριζαν «τα ξύλα τα φύλαγαν νύχτα μέρα σε καλό μέρος... να μη τα βλέπουν ...ξένα μάτια», (Γ. Μακρίδης, εφ. Ελευθερία, (16-17 / 3/ 2002: 12). Η παραπάνω συνήθεια να μαζεύουν ξύλα αποδίδεται έμμετρα από τον Αυδή, λίγο μετά τον πόλεμο ως εξής: «Αντέτ' να δίνουν στα πιδιά, / ήταν παληό στα σπήτια / σιούφαρα, τσάκνα κι δαδιά / ξύλα, σανίδις σπάρτα / τριώς, Τιρνή κι Κριατνή / να τάχουν για τζιαμάλα / γιατ' χόριβαν γύρα οι νηοί / απ' σόρχουνταν αντράλα», (Αυδής, 1952: 53-55). Σχετικές περιγραφές για το μάζεμα ξύλων για τη φωτιά της Καραβατιάς μας έδωσαν οι πληροφορητές τριες (Α. Γκόγκου, Κ. Ευθυμίου, Α. Αλεξίου) «τα παιδιά από την Καραβατιά έφταναν ως τη Σαντοβίτσα (σημ. Μάρμαρα) για να κόψουν γκορτσιές (αγριαχλαδιές) τις οποίες κατόπιν μετέφεραν στη γειτονιά τους σέρνοντας σε όλη τη διαδρομή τα μεγάλα κλωνάρια που είχαν κόψει. Τα παιδιά από το Κάστρο έκοβαν ακακίες και συκιές από τη γύρω περιοχή. μάζευαν επίσης τα κομμένα κλωνάρια των πλατάνων αλλά και λάστιχα αυτοκινήτων. Βέβαια, τα ξύλα ποτέ δεν έφταναν, γι' αυτό το κλέψιμο ήταν αναμενόμενο.»

²²⁵ Σχετικές αναφορές γίνονται από τον Κοράκη (1999:33).

²²⁶ Ο Γ. Μακρίδης (εφημ. Ελευθερία 16-17/3/2002), αναφέρεται στο κλέψιμο των ξύλων της φωτιάς της πύλης του Κάστρου τη δεκαετία του 1970 από παρέα παιδιών της οδού Τσαπαλάμου ως εξής: «τέσσερις το πρωί, ένα κάρο πλησίασε στο μέρος που ήταν τα ξύλα της γειτονιάς. Τα τρία παιδιά δεν φαινόταν ...μέσα στο σκοτάδι και την ομίχλη...είχαν βρει την κρυψώνα της άλλης γειτονιάς, το άνοιγμα, το αφύλαχτο μέρος ...μπήκαν και χέρι, χέρι φόρτωσαν το κάρο έως πάνω, τα 'δεσαν με την

μεγάλο μέρος της πολιτιστικής ταυτότητας της κάθε γειτονιάς. Οι συγκεκριμένες δράσεις πραγματοποιούνταν στη βάση κοινών αξιών (συλλογικότητας, συνεργασίας, αλληλεγγύης) που μοιραζόταν τα μέλη και αναπαρήγαγαν της αίσθηση του ανήκειν. Η δυσκολία συγκέντρωσης ξύλων για τη Τζαμάλα, προέκυψε αφενός ως φυσικό επακόλουθο της έντονης οικοδόμησης και της μεταβολής του υλικού καύσης της κεντρικής θέρμανσης των σπιτιών τα οποία θερμαίνονταν πλέον με πετρέλαιο, αφετέρου με την σταδιακή οριοθέτηση των ιδιοκτητων εκτάσεων που υπήρχαν περιμετρικά της πόλης που μέχρι πρότινος τροφοδοτούσαν με καύσιμη ύλη τη φωτιά της συνοικίας. Επίσης η έντονη ανοικοδόμηση πολυκατοικιών στην περιοχή λειτούργησε διασπαστικά ως προς τη συνοχή των κατοίκων της συνοικίας. Οι συνοικιακοί σύλλογοι που δημιουργούνται την ίδια περίοδο αναλαμβάνουν την οργάνωση των αποκριάτικων εκδηλώσεων λειτουργώντας συνεκτικά ως προς την ενσωμάτωση των ετερογενών πληθυσμιακών ομάδων που εγκαθίστανται στα όρια της. Οι σύλλογοι διαπιστώνοντας τη δυσκολία συμμετοχής των περίοικων στις δράσεις και αντίστοιχα της εύρεσης ξύλων για τη φωτιά απευθύνθηκε στο δήμο που έκτοτε ανέλαβε την ευθύνη της διάθεσης ξύλων στους συλλόγους.²²⁸ Η συνεργασία των δύο φορέων, δήμου και συλλόγου, σε αυτό το επίπεδο θα μπορούσαμε να πούμε πως προέκυψε ως φυσικό επακόλουθο της μεταβολής του κοινωνικού πλαισίου που έθεσε στο περιθώριο παλιές πρακτικές των κατοίκων της γειτονιάς. Από τη στιγμή που ο Δήμος προμηθεύει τις συνοικίες με ξύλα οι διαδικασίες της συγκέντρωσης, του κλεψίματος των ξύλων από τις άλλες γειτονιές, της εξασφάλισής τους με ομάδες περιφρούρησης μπήκαν στο περιθώριο²²⁹. Η διατήρηση των τοπικών «παραδόσεων» αποτέλεσε το βασικό σύνθημα και αιτία σύστασης των πολιτιστικών συλλόγων, παρότι στην ιστορική τους διαδρομή ενσωμάτωσαν στοιχεία και άλλων μη τοπικών παραδόσεων.

τριχιά, τα πήγαν στη δικιά τους, τα κρυψαν καλά. Έπειτα άλλη μια στράτα, άφησαν μόνο τα λιανά. Κυριακή πρωί, αναστάτωση στην άλλη γειτονιά, κάποιοι τα κλεψαν; Ποιοι; Μερικοί τριγύριζαν στις γειτονιές ψάχνοντας για τα ξύλα τους. Η φωτιά στήθηκε στα γρήγορα, στη μέση μπήκαν τα κλεμμένα (μερικά από αυτά). Έβαλαν σε μια άκρη τα δικά τους να φαίνονται. Τα κλεμμένα τα 'ριχναν στη φωτιά κουβαλώντας τα από την κρυψώνα, ένα ένα ...».

²²⁷ Η κατασκευή της Τζαμάλας γίνεται με ειδική τεχνική, ώστε, όταν καίγονται τα ξύλα, να σχηματίζουν όσο γίνεται μεγαλύτερη φλόγα. Η καλή καύση των ξύλων επιτυγχάνεται με την κατασκευή της «πόρτας της αλεπούς» που επιτρέπει την είσοδο του αέρα στο εσωτερικό της Τζαμάλας ώστε τα ξύλα να καίγονται ομοιόμορφα. Μέχρι και την περίοδο σύστασης τους Συλλόγου το μάζεμα των ξύλων ήταν υπόθεση των παιδιών της γειτονιάς, η μεγάλη φλόγα δε, αποτελούσε στοιχείο επιτυχίας και αποτελούσε αντικείμενο κρίσεων και συζητήσεων τις επόμενες μέρες.

²²⁸ Η Τζαμάλα πλέον στις περισσότερες συνοικίες δεν στήνεται από τους περίοικους, παρά αναλαμβάνει ένας εργάτης έναντι αμοιβής να την κατασκευάσει. Η παραπάνω μεταβολή σχετίζεται άμεσα με τη φθίνουσα συμμετοχή των περίοικων στο έθιμο.

²²⁹ Η δημοτική αρχή έχει εντάξει τις εκδηλώσεις των τοπικών συλλόγων υπό την αιγίδα Δήμου. Η ενίσχυση που δίνεται από τις υπηρεσίες του Δήμου, περιορίζεται στην προσφορά ξύλων και κρασιού που διαχειρίζεται ο σύλλογος της κάθε συνοικίας.

Η αναβίωση της Αποκριάς από τον Πολιτιστικό Σύλλογο “Η Λούτσα” – Συμβολισμοί και επιτελέσεις

Ο σύλλογος της Λούτσας από την ίδρυσή του έως σήμερα αναβιώνει το έθιμο της Τζαμάλας κατά τη διάρκεια της Αποκριάς στο χώρο της ομώνυμης συνοικίας. Από τα πρακτικά του συλλόγου διακρίνουμε πως η οργάνωση του εθίμου αποτελεί μια από τις σημαντικότερες εκδηλώσεις, καθώς διάφορα θέματα και αποφάσεις σχετικά με το έθιμο απασχολούν κάθε χρόνο τις συνεδριάσεις των Δ. Σ. Τα σχετικά θέματα αφορούν συζητήσεις, προτάσεις και ανάληψη ρόλων και δράσεων που καθιερώνουν με τη σειρά τους νέες «παραδόσεις» που ενσωματώνονται σταδιακά στο τελετουργικό της συνοικιακής Τζαμάλας. Οι παραπάνω ενέργειες στοχεύουν στη μεγαλύτερη συμμετοχή των κατοίκων της γειτονιάς και κυρίως των παιδιών σε πολύπλευρες δραστηριότητες, και έχουν ως απώτερο σκοπό τη συσπείρωση των μελών και την προβολή της γειτονιάς. Η ανασυγκρότηση της πολιτισμικής ταυτότητας της συνοικίας γίνεται μέσω της αναβίωσης του εθίμου όπου οι παλαιότερες τοπικές «παραδόσεις» συνυφαίνονται με νεότερες δημιουργώντας μια εκδήλωση ξεχωριστή ως προς τη μορφή, το περιεχόμενο και το νόημά της.

Οι έντονες κοινωνικές αλλαγές που γνώρισε η πόλη των Γιαννίνων τα μεταπολεμικά χρόνια επηρέασαν και το χαρακτήρα της συνοικίας της Λούτσας που είχε αναπτύξει τη δική της δυναμική και ταυτότητα.²³⁰ Παράλληλα με τις κοινωνικές μεταβολές της

²³⁰ Στην προσπάθειά μας σε ένα πρώτο στάδιο να προσδιορίσουμε την πολιτισμική ταυτότητα της συνοικίας της Πέρα Λούτσας με βάση την καταγωγή, όπως αυτή διαμορφώθηκε μετά τη Μικρασιατική καταστροφή και την ανταλλαγή των πληθυσμών, καταγράφηκε η σύνθεση της γειτονιάς με βάση τις προφορικές μαρτυρίες παλιών Λουτσινών και επιγόνων τους, οι οποίες φανερώνουν μια πολυπολιτισμική παρουσία διαφορετικών ως προς την καταγωγή κατοίκων. Η μικρασιατική καταστροφή το 1922 και η μετέπειτα υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης το 1923 που προέβλεπε την ανταλλαγή των πληθυσμιακών ομάδων χριστιανών και μουσουλμάνων αποτέλεσαν δύο ιστορικά γεγονότα που οδήγησαν σε σημαντικές κοινωνικές μεταβολές την πόλη των Ιωαννίνων και αποτυπώθηκαν στις δημογραφικές μεταβολές της συνοικίας. Μετά λοιπόν την υπογραφή της συνθήκης η συνοικία της Λούτσας γνώρισε μια ραγδαία δημογραφική μεταβολή, καθώς τα σπίτια όπου κατοικούσε μέχρι πρότινος η εθνοτική ομάδα των Τούρκων πουλήθηκαν σε Έλληνες. Τα σπίτια αγοράστηκαν όπως μπορούμε να διακρίνουμε από τις μαρτυρίες γηγενών Λουτσινών, από Γιαννιώτες (επιθ. Μέμος, Κουντουρατζή, Σαραμπασίνας, Μέκαλης), από πρόσφυγες (επιθ. Τιντικίδου, Χατζή, Νικολάου, Θρουμουλόπουλος, Ακάκιος), από τα περίχωρα της πόλης (Σταυράκι, επιθ. Τσίτας, Κοτρώτσος, Μάρμαρα επιθ. Θώμος), από τον ευρύτερο χώρο της Ηπείρου από Βλάχους κυρίως της περιοχής Τζουμέρκων (επιθ. Μπίζιος, Μπαρμπούτης, Δούβλη, Γάτσιου), από Τζουμερκιώτες (επιθ. Γκορτζής, Χαρίσης), από Πωγωνίσιους (επιθ. Νάστος Παλαιόπυργο), από Βορειοηπειρώτες (επιθ. Φεΐδης, Παπούλιας, Λαμπράκης) και από την Κόνιτσα (επιθ. Μάτσιος). Ισχυρότερη παρουσία στη συνοικία έχουν οι εθνοτικές ομάδες των Βλάχων, και των Γιαννιωτών. Διακρίνουμε πως τη συγκεκριμένη περίοδο του μεσοπολέμου η συνοικία ανασυγκροτείται με βάση την εθνική και θρησκευτική συνείδηση, καθώς η ταυτότητα καταγωγής δεν αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στη συνοχή της. Ωστόσο, οι ελάχιστες εθμικές διαδικασίες (ονομαστικές εορτές) που επιβιώνουν και κυρίως το έθιμο της Αποκριάς αποτελούν τους σημαντικότερους παράγοντες συγκρότησής της. Η

πόλης παρατηρούνται μετασχηματισμοί στη μορφή, τη δομή, τα χαρακτηριστικά και στη νοηματοδότηση του εθίμου. Ο επαναπροσδιορισμός της πολιτισμικής ταυτότητας της συνοικίας στηρίχτηκε, εκτός των άλλων, στην ίδια την ιστορία της, και ιδιαίτερα στο αποκριάτικο έθιμο. Το έθιμο της Τζαμάλας επιδεικνύει αξιοπρόσεκτη συνέχεια στο πέρασμα του χρόνου και συσπειρώνει σήμερα, έστω για σύντομο χρονικό διάστημα, αρκετούς κατοίκους της συνοικίας, ενώ προσελκύει ταυτόχρονα πολλούς επισκέπτες που έρχονται την πόλη με αφορμή τις αποκριάτικες εκδηλώσεις.

Η Αποκριά στη συνοικία τις πρώτες δεκαετίες μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο παρουσιάζεται εξιδανικευμένη στα λόγια των ανθρώπων που την έζησαν, (βλ. σχετ. για τη μυθοποίηση της παράδοσης Μερακλής, 2004:137-140). Οι αναφορές τους εστιάζονται κυρίως στην αυθόρμητη συμμετοχή του κόσμου, σε γεγονότα, πρόσωπα και καταστάσεις που λάμβαναν χώρα κατά την πολυήμερη προετοιμασία για το έθιμο. Η Μπάδα, (1996: 200) επισημαίνει πως η δομή του εθίμου της Αποκριάς στη συνοικία εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο αναβιωμένων παραδόσεων και αναφέρει σχετικά:

«με τη ρητορική των συμβόλων και των πράξεων (όπως με την ανάκληση μιας νοσταλγικά επεξεργασμένης εικόνας του παρελθόντος τους: αναφορές σε οικεία συμβάντα, στους γονείς τους, στους γειτόνους), με την επιλεκτική χρήση του παρελθόντος στο παρόν (ο πολιτιστικός σύλλογος φροντίζει να εμφανιστούν πρώτοι οι χορευτικοί, παραδοσιακά ντυμένοι, όμιλοι των παιδιών τους σε παραδοσιακούς χορούς), με τη συμβολική απόδοση της ίδιας της κοινωνικής εμπειρίας του παρόντος τους – ενός παρόντος ανταγωνιστικού στις μεταξύ τους σχέσεις, συχνά διεκδικητικού προς τους ξένους-, δείχνουν να αναπαράγουν, να συντηρούν και να ανασυγκροτούν, προσωρινά έστω, την τοπική – συνοικιακή τους ταυτότητα».

Η καλή οργάνωση της Τζαμάλας από το σύλλογο (κεράσματα, μουσική, διάφορες εκδηλώσεις γύρω από τη φωτιά), η συμμετοχή του κόσμου στο χορό, καθώς και η ζωντανία και το κέφι που επικρατεί γύρω από τη φωτιά, αποτελούν τα βασικά κριτήρια για την επιτυχία της Τζαμάλας και σχετίζεται με την ανασυγκρότηση της πολιτιστικής ταυτότητας της συνοικίας. Από τα πρακτικά του συλλόγου διακρίνουμε τον εξωστρεφή χαρακτήρα της κυρίως μέσα από το έντονο ενδιαφέρον του Δ.Σ. να κρατήσει τον κόσμο και ουσιαστικά να παρατείνει το χρόνο τέλεσης του εθίμου μέσα από πρακτικές που καθιερώνει για το σκοπό αυτό,

«έχοντας σαν σκοπό να κρατηθεί ο κόσμος μέχρι τις πρωινές ώρες στη φωτιά, ο Γ. και Μ. Κόττικας, ο Σ. Μέμος και ο Γ. Φασούλας, με δικά τους έξοδα διοργάνωναν γλέντι στη φωτιά προσφέροντας για τη διασκέδαση τη δική τους και του κόσμου που θα έμενε, τρία αρνιά που τα φτιάχνανε στη σούβλα, μια

παλαιότερη οικιστική μορφή της συνοικίας παραμένει αμετάβλητη έως το τέλος της δεκαετίας του 1970. Τα περισσότερα σπίτια είναι μονώροφα με υπόγεια πέτρινα και έχουν εσωτερική αυλή με πηγάδι που περιβάλλεται από πέτρινο ψηλό μαντρότοιχο.

μεγάλη σούβλα από κοκορέτσι από 4 συκωταριές και 5 αντεριές και δύο κιβώτια σφραγισμένο κρασί που τα προσέφερε ο Σ. Μέμος». Τα αρνιά άρχισαν να ψήνονται αργά περίπου στις 12 με αποτέλεσμα να ετοιμαστούν και αργά. Έτσι σερβιρίστηκαν στον κόσμο τις πρώτες πρωινές ώρες», (Π.Σ.Λ., Πρακτικό 13^ο, 1987).

Η παραπάνω πρωτοβουλία αφού συνεχίστηκε και τις επόμενες δύο χρονιές σταμάτησε, καθώς το Δ.Σ. εξέφρασε τις επιφυλάξεις του για τη συγκεκριμένη πρακτική που «κινδύνευε να γίνει πασχαλιάτικο γλέντι από τα πολλά αρνιά που προσφέρονταν για ψήσιμο», (Π.Σ.Λ., Πρακτικό 13^ο, 1987). Η απόφαση να μην συνεχιστεί η συγκεκριμένη πρωτοβουλία φανερώνει την αυτοκριτική διάθεση του Δ.Σ., καθώς μπορεί και αναθεωρεί τις ίδιες του τις αποφάσεις και επιπλέον αναδεικνύει τη διαλεκτική σχέση μεταξύ των μελών του Δ.Σ. με τους κατοίκους της γειτονιάς. Η συνέχιση ή η διακοπή μιας δράσης στο πλαίσιο του συλλόγου τελικά εξαρτάται από το βαθμό αποδοχής της ευρύτερης ομάδας στην οποία απευθύνεται.

Κατά την περίοδο της Μεγάλης Αποκριάς συνηθίζεται οι κάτοικοι μιας συνοικίας να επισκέπτονται τις Τζαμάλες των άλλων συνοικιών²³¹ για να παρακολουθήσουν το έθιμο και να μπορέσουν να διαμορφώσουν ένα μέτρο σύγκρισης και να έχουν άποψη κυρίως για την επιτυχία της δικής τους οργάνωσης και την αποδοχή που έχει στον κόσμο. Η κριτική που γίνεται μετέπειτα στις διάφορες συζητήσεις επαναπροσδιορίζει πρακτικές, στάσεις και συμπεριφορές. Στη συντριπτική πλειοψηφία τα μέλη των Δ. Σ. στην πρώτη συνεδρίαση μετά την Αποκριά συζητούν και κρίνουν την έκβαση της εκδήλωσης κάτι που δεν γίνεται αντίστοιχα με τις άλλες εκδηλώσεις που οργανώνουν, γεγονός που φανερώνει το ενδιαφέρον για την επιτυχία της. Η αυτοκριτική που γίνεται σχετίζεται με την ευρύτητα της έκθεσης όχι μόνο στα μέλη του συλλόγου ή στους κατοίκους της συνοικίας αλλά σε ένα ευρύτερο κόσμο επισκεπτών, που αποτελείται από Γιαννιώτες κατοίκους άλλων συνοικιών αλλά και τουρίστες οι οποίοι ετεροπροσδιορίζουν μέσω της έκβασης του εθίμου τον ίδιο το σύλλογο.

Ο χαρακτήρας της Αποκριάς στη Λούτσα εκδηλώνεται μέσα από συγκεκριμένα εορταστικά φαινόμενα. Το αποκριάτικο έθιμο στη συνοικία της Λούτσας οργανώνεται από τον τοπικό σύλλογο σε συνεργασία με το Δήμο και εκδηλώνεται με διάφορα δρώμενα, όπως είναι το «τραπέζι»²³² που γίνεται για τους Λουτσινούς το

²³¹ Στα Γιάννενα ανάβουν κάθε χρόνο περίπου εξήντα πέντε Τζαμάλες, χωρίς αυτό να σημαίνει πως λειτουργούν αντίστοιχοι συνοικιακοί σύλλογοι σε αριθμό που τις οργανώνουν. Ο Δήμος παραχωρεί σε όλους τους φορείς, ξύλα, κρασί και σε ορισμένες περιπτώσεις συνεισφέρει οικονομικά στην οργάνωση του εθίμου. Η σημασία που αποδίδεται στην οργάνωση του εθίμου από την δημοτική αρχή φανερώνεται και σε εκείνες τις περιπτώσεις, όπου παρότι δεν υπάρχει οργανωμένος σύλλογος σε ορισμένες γειτονιές (π.χ. ο Λασπότοπος), παρέχεται η ίδια βοήθεια.

²³² Η καθιέρωση του «τραπέζιου» στο σύλλογο θα πρέπει να συσχετιστεί με το γιαννιώτικο έθιμο του κεράσματος το μάστορα στους καρφάδες που γινόταν την Τσικνοπέμπτη. Ο Κοράκης (1999:133) αναφέρει σχετικά «Η Τσικνοπέφτ' ήταν τότε γιορτάσιμη μέρα και για τα ισνάφια (συντεχνίες) των Γιαννίνων, γιατί μάστορας και καρφάδες έτρωγαν μαζί στα μαγαζιά τους και οι καρφάδες την περίμεναν με μεγάλη ανυπομονησία. Η Μπούλα, η γυναίκα δηλαδή του μάστορα, από το πρωί

μεσημέρι της Κυριακής της μεγάλης Αποκριάς, το άναμμα της Τζαμάλας που στήνεται στη διασταύρωση των οδών Καποδιστρίου 19 και αρχές Λαμπρίδη, η παρουσίαση χορευτικών τμημάτων με αποκριάτικους χορούς το βράδυ της ίδιας μέρας, το χορευτικό δρώμενο γαϊτανάκι, το κέρασμα που προσφέρεται στους επισκέπτες και το μασκάρωμα των συμμετεχόντων. Παλαιότερα το έθιμο το πλαισιώναν και άλλες εκδηλώσεις όπως ήταν οι χοροεσπερίδες σε διάφορα κέντρα διασκέδασης της πόλης.

Στις παραπάνω αποκριάτικες εκδηλώσεις μπορεί κανείς να παρατηρήσει την «αντιστροφή» της καθημερινής τάξης πραγμάτων, κυρίως μέσα από την αναστολή των καθημερινών απαγορεύσεων, το άφθονο φαγοπότι, το χορό γύρω από τη Τζαμάλα, τις κάθε είδους αυθόρμητες εκδηλώσεις γύρω από τη φωτιά, τη μέθη, την αντιμετάθεση των κοινωνικών ρόλων και των φύλων μέσα από το μασκάρωμα, την αυθόρμητη διακωμώδηση επίκαιρων πολιτικών αλλά και κοινωνικών θεμάτων.²³³ Το έθιμο ολοκληρώνεται την Καθαρά Δευτέρα με την έξοδο κυρίως των Λουτσινών σε διάφορες περιοχές της Ηπείρου.

Μια σημαντική επιτέλεση που συνεχίζεται μέχρι και σήμερα αποτελεί το «τραπέζι» που γίνεται προς τους κατοίκους της συνοικίας το μεσημέρι της ίδιας μέρας στο χώρο του συλλόγου, όπου προσφέρονται φαγητά, ποτά και ακολουθεί χορός με διάφορες ερασιτεχνικές κομπανίες ή και με τραγούδια που επιλέγονται από ψηφιακούς δίσκους. Στο μεσημεριανό τραπέζι συνήθως παρευρίσκονται ηλικιωμένοι κάτοικοι της «γειτονιάς», οι παλιοί Λουτσινοί και οι χορευτές-τριες των τμημάτων. Στο τραπέζι προσφέρονται διάφορα φαγητά και ακούγονται «παραδοσιακά», ή και λαϊκά τραγούδια που τα τραγουδούν οι ηλικιωμένοι κυρίως, ενώ λίγο αργότερα ορχήστρα που αποδίδει κυρίως ρεμπέτικα τραγούδια αναλαμβάνει τη διασκέδαση των παρευρισκομένων. Η ορχήστρα που παίζει στο μεσημεριανό φαγοπότι συνήθως αποτελείται από οργανοπαίκτες που είναι μέλη του συλλόγου και από φίλους οργανοπαίκτες που καλούν για τη συγκεκριμένη περίπτωση. Η συμμετοχή των οργανοπαικτών είναι ανιδιοτελής αλλά σε περίπτωση αδυναμίας να παρευρεθούν, καλούνται οργανοπαίκτες που παίζουν έναντι αμοιβής. Τα τελευταία χρόνια ένα παλιό μέλος του χορευτικού τμήματος που παίζει μπουζούκι αναλαμβάνει και φέρνει φίλους οργανοπαίκτες που ανήκουν στο σύλλογο των ρεμπετόφιλων και παίζουν μαζί διάφορα παλιά και σκωπτικά ρεμπέτικα τραγούδια. Στη συνέχεια επιλέγονται τραγούδια από ψηφιακούς δίσκους από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, και το γλέντι συνεχίζεται μέχρι τη στιγμή που ο πρόεδρος του συλλόγου θα ανάψει τη φωτιά αργά το απόγευμα. Ουσιαστικά το κοινό τραπέζι οργανώνεται σε δύο επιμέρους ομάδες των ηλικιωμένων και των νέων χορευτών - τριών. Συνήθως στο τραπέζι των

σηκώνονταν να πλάσει τις πίτες: λαχανόπιτες, κρεατόπιτες και γαλατόπιτες. Επίσης, μαγείρευε κρέας με πατάτες ή φαλαρίδες με κρομμύδια στο φούρνο και ο μάστορας αγόραζε κρασί σε μεγάλη νταμιζάνα. Όλα αυτά τα μετέφεραν στο μαγαζί δύο καλφάδες και το μεσημέρι στρώνονταν το τραπέζι στη μέση του μαγαζιού... ».

²³³ Ο Κιουρτσάκης (1985:31) επισημαίνει αντίστοιχα εορταστικά φαινόμενα που τα χαρακτηρίζει «καρναβαλικά» κατά την περίοδο της Αποκριάς, τα συνδέει με αντίστοιχες γιορτές της αρχαιότητας, του Μεσαίωνα και των νεότερων χρόνων αλλά και την κωμική παράδοση των λαών.

ακούγονται διάφορα αποκριάτικα ή και λαϊκά τραγούδια για να συνεχιστεί το γλέντι με χορό από τα νεότερα μέλη που παρευρίσκονται στο χώρο.

Κατά τις 9 μ.μ. χορευτές-τριες των παιδικών τμημάτων χορεύουν αποκριάτικους χορούς γύρω από τη Τζαμάλα, ενώ το πρόγραμμα παρουσίασης ολοκληρώνεται με το χορευτικό δρώμενο γαϊτανάκι που παρουσιάζουν τα μεγαλύτερα παιδιά. Ο σύλλογος δημιουργεί το 1984 χορευτικά τμήματα «με σκοπό την εκμάθηση χορών και την συμμετοχή του Συλλόγου σε διάφορες εκδηλώσεις», (Π.Σ.Λ., Πρακτικό 7^ο, 1984). Το χορευτικό τμήμα εμφανίζεται στις αποκριάτικες εκδηλώσεις της συνοικίας τρία χρόνια αργότερα το 1987 όπου παρουσιάζει παραδοσιακούς χορούς, ενώ προγραμματίζει να παρουσιάσει το χορευτικό δρώμενο Γαϊτανάκι τον επόμενο χρόνο, (Π.Σ.Λ., Πρακτικό 13^ο, 1987). Μετά την παρουσίαση χορών από τα χορευτικά τμήματα του συλλόγου ακολουθεί ελεύθερο γλέντι για όλους με χορούς από όλη την Ελλάδα που διαρκεί μέχρι τις πρώτες μεταμεσονύκτιες ώρες, ανάλογα βέβαια και με τη συμμετοχή του κόσμου. Το μουσικό πρόγραμμα που ακούγεται το έχει επιμεληθεί ο πρώην χοροδιδάσκαλος του συλλόγου, αποτελείται από 120 περίπου δημοτικά τραγούδια από όλες τις περιοχές της Ελλάδος και είναι αυτό που ακούγεται σταθερά την τελευταία εικοσαετία. Η συγκεκριμένη επιλογή των τραγουδιών πλαισιώνει ένα εύθυμο και «ζωντανό» χορευτικό πρόγραμμα που αποτελείται κυρίως από συρτούς χορούς, χορούς στα τρία και λιγότερα ζαγορίσια, τσάμικα, νησιώτικα συρτά και θρακιώτικα ζωναράδικα. Η επιλογή των τραγουδιών αποτέλεσε θέμα προς συζήτηση στο Δ.Σ. του συλλόγου

«για το συγκρότημα της Δημοτικής μουσικής αποφασίστηκε να γίνει προσαρμογή στο ρεπερτόριο των τραγουδιών. Να αποφευχθούν τα πωγωνίσια και να δοθεί κέφι με συρτά – καλαματιανά. Να ακουστούν επίσης αποκριάτικα τραγούδια, που ειδικά φέτος απουσίασαν τελείως», (Π.Σ.Λ., Πρακτικό 10^ο, 1988).

Ο σύλλογος τις πρώτες χρονιές αποφάσισε να καλύψει μουσικά την αποκριάτικη βραδιά με τοπικές κομπανίες αλλά η οικονομική επιβάρυνση αποτελούσε ένα δυσβάσταχτο έξοδο με αποτέλεσμα να αποφασιστεί να αναπαράγονται μουσικές από διάφορα επιλεγμένα cds. Η ιδεολογική παρέμβαση του Δ.Σ. στην επιλογή των τραγουδιών στις Τζαμάλες επηρέασε το περιεχόμενό της, καθώς επικράτησαν νέα χαρακτηριστικά στη επιτέλεση του χορού. Τα πωγωνίσια λόγω της αργής μουσικής αγωγής (ρυθμός 4/4) με την οποία αποδίδονται αποκλείστηκαν από το αποκριάτικο ρεπερτόριο και μαζί με αυτά τα τραγούδια που χορεύονται ως «συρτά στα τρία» (ρυθμός 3/4). Ωστόσο, τα αποκριάτικα τραγούδια αποδίδονται στην πλειονότητά τους με ρυθμό 3/4. Η συγκεκριμένη απόφαση μεταβάλλει ένα σημαντικό μέρος της τοπικής παράδοσης καθιερώνοντας πιο «κεφάλτα», δηλαδή γρήγορα στη ρυθμική τους αγωγή «συρτά καλαματιανά», που αποτελούν μέρος τραγουδιστικών παραδόσεων άλλων περιοχών της Ελλάδας (κυρίως της Πελοποννήσου). Η παραπάνω επιλογή του Δ.Σ. επηρεάζεται από την ευρύτερη μεταβολή των ιδεολογικών αντιλήψεων που μετασχηματίζουν τις τοπικές μουσικοχορευτικές παραδόσεις εδραιώνοντας νέα χαρακτηριστικά τόσο στον τρόπο παρουσίασής τους

όσο και στο περιεχόμενό τους.²³⁴ Με το τέλος της παρουσίασης των χορευτικών τμημάτων προσφέρονται επίσης στους επισκέπτες διάφορα εδέσματα που προετοιμάζουν για το σύλλογο οικογένειες της συνοικίας, καθώς και κρασί που είναι προσφορά συνήθως του Δήμου προς το σύλλογο. Το 1987 καθιερώνεται το κέρασμα της πίτας στους επισκέπτες που θα αποτελέσει στη συνέχεια αναπόσπαστο μέρος του τελετουργικού της Αποκριάς στη Λούτσα. Πιο συγκεκριμένα κατόπιν εισήγησης του αντιπροέδρου της Λούτσας κ. Π. Μπέλλου ενθαρρύνεται η δημιουργία πιτών ως εξής:

«ενώ πέρυσι πρόσφερε ο Σύλλογος στους επισκέπτες δεκαπέντε πίτες φέτος να γίνει προσπάθεια να φτιαχτούν τριάντα με τριανταπέντε διαφορετικές πίτες και να μειωθούν αντίστοιχα τα κοτόπουλα. Αυτή η ενέργεια τόνισε ο Αντιπρόεδρος, προτείνει να καθιερωθεί για κάθε χρόνο, έτσι ώστε ο κάθε επισκέπτης να γνωρίζει ότι υπάρχει το έθιμο στη γειτονιά της Λούτσας να προσφέρουν κάθε Αποκριά πίτες», (Π.Σ.Λ., Πρακτικό 31^ο, 1986).

Η πρωτοβουλία πλέον καθιερώθηκε μέχρι τις μέρες μας οπότε και προσφέρονται από τους περίοικους περίπου 70 με 100 πίτες κάθε Αποκριά, χωρίς αυτό να σημαίνει πως τα διαθέσιμα κέρασματα του συλλόγου επαρκούν αφού η συμμετοχή του κόσμου είναι μεγάλη. Τη Τζαμάλα της Λούτσας επισκέπτονται ένα μεγάλο μέρος των διασκεδαστών, καθώς βρίσκεται σε κεντρική θέση και ανάμεσα σε άλλες φωτιές που ανάβουν εδώ και χρόνια στην πόλη (Λακκωμάτων, Πλατάνου). Η Τζαμάλα στη Λούτσα διατηρεί τον αυθόρμητο χαρακτήρα της κυρίως από την παρουσία των μασκαράδων οι οποίοι σε μικρές παρέες περνούν από το χώρο. Οι ομάδες των μασκαράδων οργανώνονται μεταξύ τους χωρίς την καθοδήγηση κάποιου φορέα, και περιφέρονται στις φωτιές της πόλης αναπαριστώντας τους ρόλους της μεταμφίεσής τους ορμώμενοι κυρίως από τη διάθεσή τους. Η παρουσία τους προσδίδει στην Αποκριά έναν ξεχωριστό χαρακτήρα που τον συνθέτουν ο αυθορμητισμός της συμμετοχής και η πρωτοτυπία στις αποκριάτικες μεταμφιέσεις. Η συμμετοχή του κόσμου κατ' αυτόν τον τρόπο αποτελεί μια σημαντική παράμετρο που λειτουργεί συμπληρωματικά ως προς το ρόλο του συλλόγου που οργανώνει το χώρο, προγραμματίζει ένα μέρος των εκδηλώσεων και προσφέρει στον κόσμο διάφορα κέρασματα.

²³⁴ Τα τελευταία χρόνια ο σύλλογος καταβάλλει προσπάθειες να ηχογραφήσει με ηπειρώτικες κομπανίες αποκριάτικα ηπειρώτικα τραγούδια ώστε να προσδώσει ένα τοπικό ηπειρώτικο χαρακτήρα στο έθιμο της Γιαννιώτικης αποκριάς.

Πρακτικά και πρακτικές - Αναγνώσεις των «Θεμάτων προς συζήτηση» του Π.Σ.Α. της περιόδου 1984-2015

Η αποδελτίωση των θεμάτων προς συζήτηση και η ταξινόμησή τους δημιούργησε μια βάση δεδομένων που στη συνέχεια αναλύθηκε και ερμηνεύτηκε με σκοπό την κατανόηση του ρόλου των μελών των Δ.Σ στην καθιέρωση νέων «παραδόσεων» και στην οργάνωση των πολύμορφων εκδηλώσεων που προγραμματίστηκαν. Ομαδοποιώντας λοιπόν τα θέματα προς συζήτηση που απασχόλησαν τα Δ.Σ. διαπιστώνουμε πως ένα μεγάλο ποσοστό αφορά διαδικαστικά θέματα, (οργάνωση, ρόλοι, εκλογές, λειτουργία, ισολογισμοί), ένα άλλο ποσοστό σχετίζεται με προτάσεις για την υλοποίηση διαφόρων κοινωνικών δράσεων και εκδηλώσεων (εκδρομές, ημερίδες, συνεστιάσεις κ.ά.) και τέλος ένα μεγάλο μέρος αυτών περιλαμβάνει αποφάσεις για διάφορες παραστασιακές επιτελέσεις (θεατρικές παραστάσεις, χορευτικές επιτελέσεις, αποκριάτικος χορός). Ο σύλλογος μέσα από πρωτοβουλίες και δράσεις δημιούργησε νέες «παραδόσεις», χωρίς ωστόσο να καταφέρει να διατηρήσει ορισμένες από αυτές στο χρόνο, καθώς η διάρκειά τους σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό από την αποδοχή και τη δυναμική που αναδεικνύουν. Η αμφίδρομη αυτή σχέση μεταξύ των ενεργών μελών που τις καθιερώνουν και του «κοινού» που τις αποδέχεται ή τις απορρίπτει αποτελεί μια ρευστή και συνεχή διαδικασία που δεν αποφέρει πάντα τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Αλλά ας δούμε πως καθιερώνονται διάφορες επιτελέσεις στον Π.Σ.Α. και πως αυτές αποκτούν ή χάνουν τα ερείσματά τους και αδρανοποιούνται όπως είναι: ο ετήσιος χορός της συνοικίας (συνεστίαση), η ετήσια συγκέντρωση των Λουτσινών της τρίτης ηλικίας,²³⁵ η ετήσια μουσικο-χορευτική παράσταση στη συνοικία στο τέλος της σχολικής χρονιάς²³⁶, η οργάνωση των Αποκριάτικων εκδηλώσεων στη συνοικία, οι παρεμφερείς χορευτικές πρακτικές που καθιερώνονται, οι πολύμορφες δράσεις όπως είναι οι παιδικές θεατρικές παραστάσεις,²³⁷ η δημιουργία ομάδων τραγουδιού, αφηγήσεων, τμημάτων εκμάθησης λατινοαμερικάνικων χορών και Zoumpa.²³⁸ Η εκμάθηση και η παρουσίαση των «παραδοσιακών» χορών κυριολεκτικά μονοπωλεί

²³⁵ Η συγκεκριμένη εκδήλωση σταμάτησε, καθώς η γενιά των ηλικιωμένων «Λουτσινών» που πλαισίωσε την εκδήλωση αποσύρθηκε λόγω γήρατος από τις κοινωνικές εκδηλώσεις της συνοικίας.

²³⁶ Η ετήσια μουσικοχορευτική εκδήλωση που πραγματοποιείται έξω από την αίθουσα του συλλόγου επί της οδού Καποδιστρίου κάθε Ιούνιο με το τέλος της χορευτικής χρονιάς, παρότι διατηρείται μέχρι σήμερα, έχει χάσει ένα μεγάλο μέρος της αποδοχής του κόσμου αλλά και της σημασίας της για τα μέλη τόσο του Δ.Σ. όσο και των χορευτών. Η μικρή συμμετοχή των περιόικων σε αυτή σε συνδυασμό με το υψηλό κόστος οργάνωσής της (περίπου 1600 – 2000 ευρώ), αποτελούν τις βασικότερες αιτίες έκφρασης διαφόρων προβληματισμών για τη συνέχισή της.

²³⁷ Οι θεατρικές παραστάσεις που οργανώθηκαν από το σύλλογο σταμάτησαν σχετικά γρήγορα καθώς η πραγμάτωσή τους γινόταν ερασιτεχνικά από μέλη του συλλόγου, ενώ απαιτούσε πιο συστηματική και εξειδικευμένη καθοδήγηση.

²³⁸ Η υιοθέτηση των συγκεκριμένων δράσεων (η πρώτη λόγω έλλειψης ικανού αριθμού συμμετεχόντων σταμάτησε) συνδέονται με τις νέες μορφές εκγύμνασης που εφαρμόζονται σε διάφορα ιδιωτικά γυμναστήρια. Ο σύλλογος οργάνωσε τα συγκεκριμένα τμήματα με βασικό σκοπό την ενίσχυση των οικονομικών του πόρων.

τις δράσεις του συλλόγου από το 1983, που δημιουργούνται τα πρώτα χορευτικά τμήματά του.²³⁹

Πριν ωστόσο προχωρήσουμε στην επιμέρους ερμηνεία τους ας δούμε συνοπτικά το σύνολο των δράσεων και του ρόλου των συγκεκριμένων δράσεων στη διαμόρφωση της ταυτότητας του συλλόγου. Το Δ.Σ. του συλλόγου το 2018 στο πλαίσιο διεκδίκησης επιδότησης από την περιφέρεια της Ηπείρου για την κατασκευή παραδοσιακών φορεσιών γράφει μια σύντομη αναφορά των δράσεών του αναφέροντας εκείνα τα στοιχεία που έκρινε πως μπορεί να κάνουν διακριτή την πολιτιστική του ταυτότητα ως εξής:

«Ο Πολιτιστικός Σύλλογος “Η Λούτσα” ιδρύθηκε το 1977 από κατοίκους της ομώνυμης συνοικίας και ανέπτυξε πολύπλευρες πολιτιστικές δράσεις τόσο στην πόλη των Γιαννίνων σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας και στο εξωτερικό προβάλλοντας την τοπική μουσικοχορευτική παράδοση της πόλης και της ευρύτερης περιοχής της Ηπείρου. Η συνοικία αποτελεί μια από τις πολυπληθέστερες περιοχές των Ιωαννίνων και βρίσκεται στο κέντρο της πόλης.

Συνεχίζοντας μια μακρά παράδοση συλλογικής πολιτιστικής δράσης που χαρακτηρίζει τη συνοικία από την απελευθέρωση της πόλης μέχρι σήμερα, ο σύλλογός μας αποτελεί έναν από τους πιο δυναμικούς συνοικιακούς συλλόγους που λειτουργεί ανελλιπώς στα Γιάννενα από το 1977 και εκπροσωπεί την πλούσια μουσικοχορευτική παράδοση της πόλης μέσα από ξεχωριστές εκδηλώσεις που οργανώνει καθ’ όλη τη διάρκεια της λειτουργίας του.

Ο σύλλογος διατηρεί τμήματα παραδοσιακών χορών για όλες τις ηλικίες και συγκεκριμένα: 1) Παιδικά τμήματα (Προσχολικής και Δημοτικού), 2) Εφηβικό τμήμα, 3) Τμήμα Ενηλίκων, 4) Προπαρασκευαστικό και 5) Τμήμα Εμφανίσεων. Επίσης λειτουργούν τμήματα Zumba για παιδιά και ενήλικες.

Ποιο συγκεκριμένα ο σύλλογός μας :

Συμμετέχει σε διάφορα Φεστιβάλ παραδοσιακών χορών στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Ενδεικτικά αναφέρουμε τη συμμετοχή του στα παρακάτω φεστιβάλ και εκδηλώσεις:

Ιανουάριος 2003: σε εκδήλωση της Ελληνικής κοινότητας στο Μόναχο της Γερμανίας.

Μάιος 2003: σε εκδήλωση της Ελληνικής κοινότητας στη Στοκχόλμη της Σουηδίας

²³⁹ Οι συγκεκριμένες δράσεις τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια γίνονται αντιληπτές από τους κατοίκους της συνοικίας κυρίως μέσα από την προβολή τους από τα Μ.Μ.Ε. και πολύ λιγότερο από την παρακολούθησή τους στον πραγματικό χρόνο που αυτές υλοποιούνται, καθώς η συμμετοχή των περίοικων σε αυτές είναι μικρή, (συνήθως την πλειονότητα των θεατών αποτελούν συγγενικά μέλη των χορευτών – τριών, ένα μικρό μέρος περίοικοι και ακόμα λιγότερα άτομα ανήκουν σε άλλες χορευτικές ομάδες της πόλης).

Αύγουστος 2003: στο ετήσιο φεστιβάλ του συλλόγου “Σπάρτακος” στην Άνθεια της Αλεξανδρούπολης
 Δεκέμβριος 2003: σε εκδήλωση της Ελληνικής κοινότητας στο Ντύσελτορφ της Γερμανίας
 Αύγουστος 2005: στο S.I.V.O. Festival στην πόλη Odoorn της Ολλανδίας
 Φεβρουάριος 2006: στην πίτα του Ηπειρώτη, που διοργάνωσε η Πανεπειρωτική Συνομοσπονδία Ελλάδος στην Αθήνα
 Μάιος 2006: στο φεστιβάλ παραδοσιακής μουσικής και χορού που διοργάνωσε το Τμήμα Πειραιώς και Νήσων της UNESCO στην Αθήνα
 Ιούνιος 2006: στο φεστιβάλ «Καραισκάκεια» του Δήμου Καρδίτσας
 Ιούλιος 2006: στο Comemoracoes do 27o Aniversario της πόλης Alheira της Πορτογαλίας
 Ιούλιος 2006: στο XXVI Festival Internacional de Folclore Rio 2006 στην πόλη Barcelos της Πορτογαλίας
 Ιούλιος 2006: στο Festival Internacional de Folclore “Tradicoes do Mundo” στην πόλη Espinho της Πορτογαλίας
 Ιούλιος 2006: στο VIII Festival Folclorico στην πόλη Arantei- Salvaterra do Minho της Ισπανίας
 Ιούλιος 2006: στο XVIII Folclorico Internacional de Coruxo 2006, στην πόλη Rebordans – Tuy της Ισπανίας
 Σεπτέμβριος 2006: σε εκδήλωση της Ελληνικής κοινότητας και του ομώνυμου Δήμου στο Brindisi της Ιταλίας
 Μάιος 2007: στο φεστιβάλ παραδοσιακής μουσικής και χορού που διοργάνωσε το Τμήμα Πειραιώς και Νήσων της UNESCO στην Αθήνα
 Αύγουστος 2007: XXIX Festival Internazionale del Folclore στην πόλη Staffolo της Ιταλίας
 Οκτώβριος 2007: εκπροσώπηση της Περιφέρειας Ηπείρου στην Διεθνή Έκθεση Τουρισμού Philoxenia στη Θεσσαλονίκη
 Ιούλιος 2008: στο VII Festival Internacional de Folclore “Arautapala” στην Τενερίφη της Ισπανίας
 Μάρτιος 2008: στις Αποκριάτικες εκδηλώσεις του Δήμου Κοζάνης
 Ιούλιος 2009: στις εορταστικές εκδηλώσεις στο Ξηρολίβαδο Ημαθίας
 Αύγουστος 2009: σε εκδήλωση του Συλλόγου Γυναικών Σύμης στη Σύμη
 Αύγουστος 2010: στο 51e Festival Mondial de Folklore στην πόλη Montrejeau της Γαλλίας
 Απρίλιος 2011: στο Lido di Jesso Folk Festival στη Βενετία της Ιταλίας
 Ιούλιος 2012: σε εκδήλωση του Δήμου Θήρας στη Σαντορίνη
 Αύγουστος 2013: σε εκδήλωση της Ελληνικής κοινότητας στην Ίμβρο
 Σεπτέμβριος 2013: σε εκδήλωση της Θρακικής Εστίας Βέροιας στη Βέροια
 Μάρτιος 2014: στο φεστιβάλ του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης της Χ.Ο.Φ.Ε.Θ. στη Θεσσαλονίκη
 Ιούλιος 2017: σε εορταστικές εκδηλώσεις στη Μικρόπολη Δράμας
 Μάρτιος 2018: στις εκδηλώσεις για την απελευθέρωση της Καρδίτσας
 Οργανώνει και παρουσιάζει θεματικές μουσικοχορευτικές παραστάσεις στην πόλη των Ιωαννίνων:

Δεκέμβριος 2008: «Μια βραδιά στο Καφέ Αμάν... αναμνήσεις της Σμύρνης»
 Μάρτιος 2010: «...στο γύρισμα της μέρας»
 Μάρτιος 2011: «Στην βρύση, την κρυόβρυση»
 Μάρτιος 2012: «Γυναίκα ... του μόσχου το κλαδί και της ελιάς το φύλλο»

Φεβρουάριος 2013: «Εις τ' αρδιά πάντοτες εγλεντούσαμεν»
Μάρτιος 2014: «Γένεσις»
Απρίλιος 2015: «Εμείς ο Ένας»
Μάιος 2017: «Ανδρας, αφέντης του σπιτιού κι απαντοχή του κόσμου»
Μάιος 2019: «Ντουινιάς»
Οργάνωσε και λειτούργησε τμήματα εκμάθησης πληροφορικής για παιδιά και ενήλικες
Διατηρεί βεστιάριο παραδοσιακών φορεσιών από όλη σχεδόν την Ελλάδα
Οργανώνει σε συνεργασία με το Δήμο Ιωαννιτών την αναβίωση του αποκριάτικου εθίμου της «Τζαμάλας» στη συνοικία της Λούτσας
Οργανώνει κάθε Ιούνιο την Ετήσια Εκδήλωση του για τη λήξη των μαθημάτων χορού στη συνοικία της Λούτσας
Οργανώνει κάθε χρόνο Χριστουγεννιάτικη γιορτή με παραδοσιακά τραγούδια και αφήγηση παραμυθιών για τα παιδιά της συνοικίας
Συμμετέχει ως καλεσμένος σε εκδηλώσεις και φεστιβάλ χορού που οργανώνουν διάφοροι φορείς και Σύλλογοι στην περιοχή των Ιωαννίνων και της Ηπείρου γενικότερα. Αναφέρουμε ενδεικτικά:
Το Φεστιβάλ Παραδοσιακών Χορών που διοργανώνει το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Ιωαννιτών
Τις Αποκριάτικες παιδικές εκδηλώσεις που διοργανώνει ο Δήμος στα Ιωάννινα
Το φεστιβάλ ρεμπέτικου τραγουδιού και μουσικής που διοργανώνει ο Σύλλογος Ρεμπετόφιλων Ιωαννίνων
Το Διεθνές Φεστιβάλ Χορού που διοργανώνει ο Χ.Ο.Ι. στα Ιωάννινα
Το Φεστιβάλ Παραδοσιακών Χορών που διοργανώνει ο Πολιτιστικός Σύλλογος Κατσικά Ιωαννίνων
Τις γιορτές παραδοσιακής μουσικής και χορού που διοργανώνει ο Δήμος Πρέβεζας
Τις γιορτές παραδοσιακής μουσικής και χορού που διοργανώνει ο Δήμος Πάργας
Τις γιορτές παραδοσιακής μουσικής και χορού που διοργανώνει ο Δήμος Φιλιππιάδας
Οργανώνει εκπαιδευτικά Σεμινάρια Διδασκαλίας Παραδοσιακών Χορών καλώντας διακεκριμένους χοροδιδασκάλους
Διεξάγει εθνογραφική καταγραφή της ιστορίας της συνοικίας της Λούτσας μετά την απελευθέρωση
Ηχογράφησε τα παραδοσιακά αποκριάτικα τραγούδια της συνοικίας σε συνεργασία με το φορέα έκδοσης ΚΑΠΗ πόλεως Ιωαννίνων και συμμετείχε στην εκδήλωση για την παρουσίασή τους στο κοινό της πόλης των Ιωαννίνων τον Μάρτιο του 2009
Καταγράφει τα αποκριάτικα τραγούδια της Ηπείρου με σκοπό να εκδώσει CDs συμβάλλοντας στην ανάδειξη του παραδοσιακού ηχοχρώματος της Γιαννιώτικης Αποκριάς
Ανέλαβε συνεργασίες με σημαντικούς πολιτιστικούς και κοινωνικούς φορείς, όπως ο Ο.Κ.Α.Ν.Α., το Κέντρο Πρόληψης Εξαρτήσεων «Σχεδιά», η Κιβωτός του Κόσμου, η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους πρόσφυγες
Διεξάγει ανά τακτά χρονικά διαστήματα εκδηλώσεις κοινωνικού σκοπού, όπως η συγκέντρωση τροφίμων, ρούχων και ειδών πρώτης ανάγκης, σε συνεργασία με τον Ι.Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου Περιβλέπτου

Καταγράφει τα προβλήματα που απασχολούν την κοινωνική ζωή και καθημερινότητα, τόσο της συνοικίας της Λούτσας, όσο και της πόλης των Ιωαννίνων και παρεμβαίνει, με δράσεις για την ανάδειξη τους και με προτάσεις για την επίλυσή τους, προς το Δήμο Ιωαννιτών και τους υπόλοιπους αρμόδιους φορείς».

Με βάση το παραπάνω συνοπτικό «βιογραφικό» του συλλόγου σε συνδυασμό με τις αποδελτιωμένες δράσεις του συλλόγου από τα Πρακτικά των συνεδριάσεων των Δ.Σ. (βλ. σχετ. Παράρτημα – Πρακτικά και πρακτικές του Π.Σ.Λ.), διακρίνουμε πως ο σύλλογος από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής του αναπτύσσει πολύπλευρες κοινωνικές δράσεις και συνεργάζεται με κρατικές δομές και την εκκλησία που λειτουργούν στον ευρύτερο χώρο της συνοικίας, (ΚΑΠΗ, Άσυλο ανιάτων και Συσσίτια Ιερού Ναού Περιβλέπτου). Ταυτόχρονα πρωτοστατεί σε δένδροφυτεύσεις, οργανώνει συνεστίαση γυναικών, συνεστίαση ηλικιωμένων, χοροεσπερίδες για τους κατοίκους της συνοικίας, συνεργάζεται με άλλους πολιτιστικούς συλλόγους παραχωρώντας την αίθουσα για συγκεκριμένες δράσεις που αναπτύσσουν (σκάκι, θέατρο, χορό, συμβούλια). Παράλληλα οργανώνει εκδρομές κυρίως την περίοδο της Πρωτομαγιάς, του Πάσχα και ημερήσιες εκδρομές καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου σε διάφορα μέρη της Ελλάδος. Οι παραπάνω δράσεις ατονούν σταδιακά λόγω έλλειψης ενδιαφέροντος, κυρίως από τα μέλη του συλλόγου, με αποτέλεσμα το Δ.Σ. του συλλόγου μπροστά στην μικρή συμμετοχή των κατοίκων να τις τροποποιεί ή και να σταματά την οργάνωσή τους. Στις μέρες μας από τις προαναφερθείσες δράσεις διατηρούνται η βοήθεια στα συσσίτια της Ενορίας Περιβλέπτου δύο φορές το χρόνο με συγκέντρωση τροφίμων στο σύλλογο και η παραχώρηση της αίθουσας σε συλλόγους που έχουν ανάγκη χώρου δραστηριοτήτων.

Η πλειονότητα των κοινωνικών δράσεων των πρώτων χρόνων λειτουργίας του συλλόγου σταδιακά υποχωρεί, και δίνεται έμφαση όλο και περισσότερο στις παραστασιακές επιτελέσεις. Η επικέντρωση στις συγκεκριμένες δράσεις γίνεται σταδιακά και τα τελευταία χρόνια σχεδόν μονοπωλούν το ενδιαφέρον των Δ.Σ.²⁴⁰ Αλλά ας δούμε με περισσότερες λεπτομέρειες πως δημιουργούνται και πως εκλείπουν ορισμένες δράσεις και ποιοι λόγοι συμβάλλουν σε αυτό.

Ο σύλλογος συμμετέχει καθυστερημένα θα λέγαμε σε διεθνή φεστιβάλ παραδοσιακών χορών στο εξωτερικό, καθώς, μόλις το 2003 κάνει το πρώτο του ταξίδι στο εξωτερικό, ενώ το 2013 πραγματοποιεί το τελευταίο, με δεδομένο, ότι διάφορα χορευτικά της πόλης συμμετέχουν σε διεθνή φεστιβάλ στο εξωτερικό, ήδη, από τις αρχές της δεκαετίας του '70. Η ανάγκη συμμετοχής σε διεθνή φεστιβάλ παραδοσιακών χορών, που ήρθε ως αίτημα από τους ίδιους τους χορευτές, δημιουργήθηκε όταν διαμορφώθηκε η απαραίτητη δυναμική των χορευτικών του τμημάτων. Η συμμετοχή ωστόσο θα πρέπει να θεωρηθεί ως αποτέλεσμα του ανταγωνισμού και της επιρροής των «άλλων» χορευτικών της πόλης που έχουν επιδείξει παρόμοια δράση,

²⁴⁰ Βλ. σχετ. Παράρτημα – Πρακτικά και πρακτικές του Π.Σ.Λ., όπου παρουσιάζονται κατά έτος το σύνολο των δραστηριοτήτων που έχει αναπτύξει ο σύλλογος.

«εμείς μαθαίναμε τα παιδιά της Λούτσας να χορεύουν από μικρά αλλά όταν αυτά μεγάλωναν πήγαιναν σε άλλα χορευτικά του Δήμου, στους Καλαρρύτες για να πάνε ταξίδια, και εμείς δεν μπορούσαμε να έχουμε ένα δυνατό τμήμα εμφανίσεων, γι αυτό είπαμε να κάνουμε κι εμείς ταξίδια για να κρατήσουμε αυτές τις ηλικίες» (Ε.Γ.).

Παρά την «καθυστερημένη» συμμετοχή, ο Π.Σ.Λ. είναι από τους ελάχιστους συνοικιακούς συλλόγους της πόλης που συμμετέχει σε τέτοιου είδους διοργανώσεις, γεγονός που τον κατατάσσει σε έναν από τους πλέον ενεργούς συλλόγους στις χορευτικές επιτελέσεις.²⁴¹ Τη συγκεκριμένη δεκαετία 2003-2011 το βασικό κορμό της χορευτικής ομάδας απαρτίζουν χορευτές – τριες της συνοικίας που αναπτύσσουν μια ιδιαίτερη συνοχή και δυναμική πρωτοστατώντας σε αρκετές δράσεις (συστήνουν μουσική κομπανία, συμμετέχουν παράλληλα για ένα διάστημα ως χορευτές στο Χορευτικό Όμιλο του Π.Σ.Κ.Π., οργανώνουν θεματικές παραστάσεις, ενώ ορισμένα μέλη δημιουργούν το σενάριο των εκδηλώσεων των ετών 2008, 2010, 2011 επιλέγοντας τα κείμενα και τη μουσική των παραστάσεων. Τα ταξίδια σε διεθνή φεστιβάλ στο εξωτερικό σταμάτησαν λόγω των δυσχερών οικονομικών συνθηκών που οδήγησαν σε μείωση του ενδιαφέροντος για συμμετοχή σε τέτοιου είδους εκδηλώσεις.

Το 2003 δημιουργήθηκε ένα τμήμα διδασκαλίας παραδοσιακών χορών για φοιτητές με σκοπό την ενσωμάτωση νέων χορευτών-τριων στα τμήματα του Συλλόγου. Η πρωτοβουλία αυτή ήταν το αποτέλεσμα δυο συγκυριακών παραγόντων που εκ παραλλήλου συνέβαλαν στην ευόδωση της ιδέας. Ορισμένοι χορευτές του συλλόγου είχαν την ιδιότητα του φοιτητή και αποτελούσαν παράλληλα και μέλη του Χορευτικού Ομίλου του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Στη Χορευτική Ομάδα του Πανεπιστημίου δίδασκε ο χοροδιδάσκαλος της Λούτσας αφιλοκερδώς (Ε. Γούσιας), ενώ ήταν υπάλληλος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Τα συγκεκριμένα πρόσωπα και η λειτουργία του τμήματος λειτούργησαν ως συνδετικός κρίκος μεταξύ του Συλλόγου και του Πανεπιστημίου. Είναι χαρακτηριστικό πως ακόμη και σήμερα συνεχίζουν να ενσωματώνονται στα τμήματα του Συλλόγου φοιτητές που έρχονται στην πόλη και επιθυμούν να διδαχτούν παραδοσιακούς χορούς, παρότι οι λόγοι σύνδεσης των δύο φορέων έχει εκλείψει, καθώς έχει αλλάξει ο χοροδιδάσκαλος στη Λούτσα και στο Πανεπιστήμιο και έχουν απολέσει την ιδιότητα του φοιτητή τα μέλη που πρωτοδημιούργησαν το τμήμα. Οι καλύτεροι χορευτές που εγγράφονταν στο σύλλογο ενσωματωνόταν στο τμήμα των εμφανίσεων, ενώ οι αρχάριοι από το 2009 παρουσιαζόταν επί σκηνής αποδίδοντας διάφορα πιο απλά από άποψη τεχνικής δυσκολίας χορευτικά προγράμματα. Η συμμετοχή τους στα χορευτικά τμήματα προσέδωσε ένα πιο «νεανικό» προφίλ στο σύλλογο, καθώς έγινε ευρέως γνωστό πως το τμήμα εμφανίσεων της Λούτσας απαρτίζεται από πολλούς φοιτητές.

²⁴¹ Παρόμοια δράση αλλά σε μικρότερη έκταση έχει αναπτύξει μόνο ο “Πολιτιστικός Σύλλογος Λακκωμάτων” και ο “Πολιτιστικός Σύλλογος Πλατάνου” για ένα μικρό χρονικό διάστημα.

Ο σύλλογος από την ίδρυσή του καθιερώνει την ετήσια συνεστίαση – χοροεσπερίδα²⁴² που πραγματοποιείται σε κεντρικούς χώρους ψυχαγωγίας της πόλης (Ξενία- Λιθαρίτσια), η οποία συνδυάζεται με φαγητό, ποτό και μουσική ορχήστρα. Δεκαπέντε χρόνια αργότερα (το 1992), επισημαίνεται στα πρακτικά του συλλόγου η έλλειψη ενδιαφέροντος των κατοίκων προς αυτές, καθώς η μειωμένη συμμετοχή τους «αποφέρει μικρά κέρδη» στο σύλλογο (Π.Σ.Λ., Πρακτικό 1992-93). Ο σύλλογος διαπιστώνοντας τη μικρή συμμετοχή των κατοίκων της συνοικίας διαφοροποίησε τους όρους συμμετοχής στην εκδήλωση, μειώνοντας την οικονομική επιβάρυνση των συμμετεχόντων σε αυτή θεωρώντας πως είναι ο βασικός λόγος μη συμμετοχής. Η συνεστίαση μεταφέρεται από το χώρο συνεστιάσεων του Ξενία στο κέντρο διασκέδασης στα Λιθαρίτσια, (από το 2018 στην αίθουσα εκδηλώσεων του ξενοδοχείου Essence κοντά στο αεροδρόμιο), όπου τα μέλη μπορούν να παραβρίσκονται στην παρουσίαση των χορευτικών τμημάτων με την ελάχιστη δυνατή οικονομική επιβάρυνση. Η συμφωνία με του υπεύθυνους του κέντρου προέβλεπε την διάθεση ενός ποσού από το σύλλογο για το κλείσιμο της αίθουσας την προβλεπόμενη ημέρα και εναπόκειτο στα μέλη αν το επιθυμούσαν να παραγγείλουν ένα ποτό της αρεσκείας τους με προσωπική χρέωση, χωρίς να είναι υποχρεωμένοι να πληρώσουν την καθιερωμένη κάρτα εισόδου (που ωστόσο κάλυπτε φαγητό, ποτό και ορχήστρα). Η συνεστίαση αποκτά διαφορετική μορφή, καθώς πραγματοποιείται σε συνδυασμό με την πρωτοχρονιάτικη κοπή πίτας και την παρουσίαση χορευτικών τμημάτων, χάνοντας ωστόσο τα δυναμικά χαρακτηριστικά της, καθώς δεν συνδυάζεται στη συνέχεια με φαγοπότι και αυθόρμητο γλέντι.

Με δεδομένο τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζε ο Σύλλογος πάρθηκε απόφαση το 2009 για τη σύσταση τμημάτων διδασκαλίας χορών Latin με την πρόσληψη μιας εξειδικευμένης χοροδιδασκάλου. Τα τμήματα λειτούργησαν μέχρι το 2013 και σταμάτησαν λόγω της μη ικανοποιητικής συμμετοχής χορευτών. Το 2014 ο Σύλλογος προχώρησε στη δημιουργία τμημάτων γυμναστικής Ζούμπα προσλαμβάνοντας για το λόγο αυτό γυμνάστρια και οργανώθηκαν 3 εβδομαδιαία τμήματα τα οποία συνεχίζονται μέχρι σήμερα με επιτυχία ενισχύοντας τα οικονομικά του Συλλόγου. Και οι δύο παραπάνω πρωτοβουλίες απέβλεπαν στην ενίσχυση των οικονομικών του συλλόγου, χωρίς ωστόσο να σχετίζονται με το σκοπό «διατήρησης και διάδοσης των τοπικών παραδόσεων», καθώς πρόκειται για ενέργειες που συνδέονται με καθαρά οικονομικά κίνητρα και κινούνται στο πνεύμα της ψυχαγωγίας των μελών.

Για την καλύτερη οργάνωση των τμημάτων το 2011 δημιουργήθηκαν καινούργια τμήματα, αναδιαρθρώθηκαν τα παιδικά τμήματα κατά ηλικία, δημιουργήθηκε εφηβικό τμήμα, ενηλίκων αρχαρίων, και ενηλίκων προχωρημένων, τμήμα ανδρών (όπου διδάσκονταν φιγούρες και τεχνικές πρωτοχορευτών), η προσπάθεια είχε ως

²⁴² Η Δαλιανούδη (Εθνολογία τ. 17, 2017-1018, σ. 39-68) διερευνώντας τις αστικές και δυτικές επιρροές στη μουσική και στο χορό στα νησιά του βορειοανατολικού Αιγαίου επισημαίνει αντίστοιχες δραστηριότητες στους συλλόγους των νησιών Λέσβου, Λήμνου, Χίου, Σάμου, και Ικαρίας και τις εντάσσει στο ευρύτερο πλαίσιο εκσυγχρονισμού και εξευρωπαϊσμού που παρατηρείται ήδη από τα τέλη του 19^{ου} και κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα.

στόχο να προσαρμοστεί η διδασκαλία των χορών με τη γενικότερη οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος που διαχωρίζει τη διδασκαλία σε βαθμίδες και τάξεις ανάλογα με την ηλικία των διδασκομένων. Στις ηλικίες των ενηλίκων ο διαχωρισμός γίνεται με βάση την ηλικία αλλά και το χορευτικό επίπεδο, χωρίς ωστόσο να πετυχαίνεται πάντα το προσδοκώμενο αποτέλεσμα, καθώς σε ορισμένες περιπτώσεις ο μειωμένος αριθμός συμμετοχής δεν το επιτρέπει οπότε και γίνεται συγχώνευση τμημάτων. Η παραπάνω συνθήκη ωστόσο λειτουργεί αποθαρρυντικά ως προς τη συμμετοχή για ορισμένα μέλη (νεαρότερα) που επιθυμούν να συμμετέχουν σε ένα τμήμα που απαρτίζεται από χορευτές της ίδιας ηλικίας.

Διακρίνεται μέσα από τη μελέτη των δράσεων του συλλόγου πως τόσο η δημιουργία όσο και η συνέχιση μιας δραστηριότητας αποτελεί συνάρτηση πολλών επιμέρους παραγόντων που σχετίζονται με το ευρύτερο κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο που «επιβάλλει» διάφορα πρότυπα και τρόπους διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου. Η αποδοχή των νέων τρόπων κοινωνικής συνένυσης αποτελεί μια δυναμική διαδικασία και βρίσκεται πάντα σε μια διαλεκτική σχέση με τη δεκτικότητα των ανθρώπων της συνοικίας. Μπορούμε ωστόσο να διακρίνουμε πως οι χορευτικές επιτελέσεις κυριαρχούν σταδιακά έναντι των άλλων δραστηριοτήτων, ενώ ενσωματώνονται νέες μορφές χορευτικών δραστηριοτήτων. Οι παραπάνω δράσεις αποτελούν τους άξονες ενσωμάτωσης νέων μελών στο σύλλογο.

Σχέσεις συμβολικής διαντίδρασης – Παραστασιακές επιτελέσεις στη Λούτσα

Στο υποκεφάλαιο που ακολουθεί διερευνάται η ετήσια παράσταση του Π.Σ.Α. όπου καταγράφονται και ερμηνεύονται οι συμβολικές διαντιδράσεις που εντοπίζονται στις επιμέρους παραστασιακές επιτελέσεις. Οι ανθρωπιστικές επιστήμες που ασχολούνται με τη μελέτη του χορού εδώ και χρόνια δεν μελετούν πλέον το χορό ως ένα αυτόνομο γεγονός, παρά τον αντιμετωπίζουν ως ένα κοινωνικό γεγονός που εμπεριέχει συμβολισμούς και παράγει νοήματα.²⁴³ Ο Goffman²⁴⁴ (2006) μελετώντας τις συμβολικές διαντιδράσεις στην καθημερινότητα των ανθρώπων²⁴⁵ εστιάζει στη

²⁴³ Η Παπαπούλου (2004:13) επισημαίνει σχετικά: η θεωρία της επιτέλεσης (performance theory) αντιμετωπίζει το χορό ως ενεργό μέρος των κοινωνικών διαδικασιών, «ως μια κατεξοχήν επιτελεστική πρακτική», η οποία «όχι μόνο καταφέρνει να εκφράσει προϋπάρχουσες δομές αλλά επιτυγχάνει να δομήσει και καινούργιες πραγματικότητες». Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένες μελέτες Κάβουρας Π. (1996:47-70) “Ο χορός στην Όλυμπο Καρπάθου” και του ίδιου (ό.π., 65-81) “Το Καρπάθιο γλέντι ως τελετουργία και παράσταση: μια κριτική ανθρωπολογική προσέγγιση του συμβολισμού των παραδοσιακών τελεστικών τεχνών”, Πρακτικά Α Συνεδρίου Υπουργείου Πολιτισμού, Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού, Λουτζάκη Ρ. “Για μια ανθρωπολογία του χορού” Εθνογραφικά 8, (1992: 11-16)

²⁴⁴ Ο E. Goffman (2006) στο έργο του “Η παρουσίαση του εαυτού στην καθημερινή ζωή”, προσδιορίζει την οπτική και τους στόχους της προσέγγισής του.

²⁴⁵ Σύμφωνα με τον Ritzer (2003) ο Blumer εισήγαγε τη «θεωρία της συμβολικής διαντίδρασης» η οποία ανέδειξε το ρόλο των διαδικασιών νοηματοδότησης του κοινωνικού κόσμου και της συμπεριφοράς από την πλευρά των ίδιων των ατόμων, ασκώντας κριτική στο συμπεριφορισμό και το δομικό λειτουργισμό που δεν εξέταζαν τη δημιουργική ικανότητα του ατόμου να ερμηνεύει τις κοινωνικές καταστάσεις και τις δυνάμεις (δομές, κανόνες, κοινωνικές επιταγές) και βάσει των

δραματουργική ανάλυση της κοινωνικής ζωής η οποία βασίζεται στην παραδοχή ότι η κοινωνική ζωή έχει αναλογίες με τα δρώμενα μιας θεατρικής σκηνής. Ο ίδιος στο έργο του εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο το άτομο βρισκόμενο σε εργασιακές καταστάσεις παρουσιάζει τον εαυτό του και τη δραστηριότητά του στους άλλους τους τρόπους με τους οποίους καθοδηγεί και ελέγχει την εντύπωση που σχηματίζουν γι' αυτόν.²⁴⁶

Μεταφέροντας το αναλυτικό μοντέλο της δραματουργικής ανάλυσης που υιοθετεί ο Goffman στην περίπτωση των παραστασιακών επιτελέσεων²⁴⁷ του Π.Σ.Λ., θα διερευνήσουμε πως οι κεντρικοί φορείς της δράσης ο χοροδιδάσκαλος, οι ερμηνευτές (χορευτές-τριες) και οι θεατές (το κοινό και μέλη άλλων συλλόγων) συγκροτούν ανάλογες συμβολικές διαντιδράσεις σε δύο επίπεδα α) στο προσκήνιο (πρόβα) μεταξύ χορευτών-τριών και χοροδιδασκάλου, και μεταξύ των ίδιων των χορευτών-τριών β) στη σκηνή μεταξύ τελεστών και θεατών, (κοινού και μελών άλλων χορευτικών ομάδων)²⁴⁸.

Ο σύλλογος από το 2008 οργάνωσε καινοτόμες θεματικές παραστάσεις²⁴⁹ συνδυάζοντας στοιχεία θεατρικών και μουσικοχορευτικών παραστάσεων. Η καινοτομία αφορούσε τη δημιουργία ενός σεναρίου που συνέδεε τους συμβολισμούς των κειμένων που αποδίδονταν με αφηγηματικό-θεατρικό τρόπο και τον συμβολισμό των μουσικοχορευτικών δρωμένων με συγκεκριμένα νοήματα. Το σενάριο αξιοποιούσε σκηνικά διάφορα στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού της παραδοσιακής

ερμηνειών αυτών να διαμορφώνει τη δράση του και τον κοινωνικό του κόσμο. Η παραπάνω άποψη ωστόσο αποτελεί αντίστοιχο πεδίο διερεύνησης για την επιστήμη της ανθρωπολογίας που εστιάζεται στους αναλυτικούς όρους της συνείδησης του «εαυτού» και του «άλλου». Ο Taylor (1985:262) επισημαίνει χαρακτηριστικά: «η συνείδηση του εαυτού και των άλλων επιτυγχάνεται δι-υποκειμενικά, ερμηνεύοντας κοινές εμπειρίες ή την έκφραση των εμπειριών αυτών μέσα από αναπαραστάσεις, επιτελέσεις και κείμενα, ουσιαστικά δηλαδή μέσα από μια συνεχή διαδικασία αναζήτησης νοημάτων και σημασιών». Η επισήμανση του Taylor συνομίζεται από την Γκέφου Μαδιανού (2003: 45) ως εξής: «έργο της ανθρωπολογίας είναι, επομένως, η κατανόηση των συμφραζομένων και των διαδικασιών με τις οποίες οι εμπειρίες και τα νοήματα ερμηνεύονται και αναπαράγονται από τα υποκείμενα».

²⁴⁶ Ο Turner (1987) υποστηρίζει τη διαδραστική σχέση μεταξύ τέχνης και ζωής που μετασχηματίζουν η μία την άλλη μέσα από πληροφορίες και μεταφορές στο πλαίσιο επαναλαμβανόμενων παραστάσεων/επιτελέσεων. Καθιστά μ' αυτόν τον τρόπο την παράσταση ως ένα ερμηνεύσιμο πολιτισμικό γεγονός.

²⁴⁷ Σύμφωνα με τον Κάβουρα (1997:50) «...κάθε δράση και ειδικότερα, κάθε κοινωνική δράση έχει μια ιδιαίτερη επιτελεστική πλευρά, και αντιστρόφως, μια επιτέλεση είναι μια ειδική μορφή δράσης ...». Στην παρούσα μελέτη υιοθετείται η άποψη πως η έννοια της επιτέλεσης έχει άμεση συνάφεια με την έννοια της δράσης έτσι όπως διατυπώνεται παρακάτω σε αντίστοιχη ανασκοπική μελέτη: «Στα ελληνικά δεδομένα ο όρος performance συναντάται ως παραστασιακή επιτέλεση ή επιτέλεση εξαιτίας του ότι δεν υπάρχει μέχρι τώρα μια κοινή αντιμετώπιση της μετάφρασής του από τους μελετητές. Έτσι ως επιτέλεση χρησιμοποιείται για την ανάλυση καθημερινών ή τελετουργικών γεγονότων ενώ ως παραστασιακή επιτέλεση, εμφανίζεται με δύο διαστάσεις: α) είτε με την έννοια της σκηνικής παρουσίας των δρωμένων (Κάβουρας 1997), β) είτε με την έννοια της θεώρησης του κοινωνικού με όρους δραματουργικούς (Παπαπαύλου 2004α), "Χορός και θεωρία της Επιτέλεσης: Όψεις των Παραστασιακών Πολιτισμικών Πρακτικών Ανασκοπική μελέτη" (2011:26).

²⁴⁸ Θα πρέπει να εδών να επισημάνουμε πως επιχειρούμε τη μεταφορά του μοντέλου διερεύνησης στο πλαίσιο της πρόβας, όπου παρατηρούνται αναλογίες ως προς την έκθεση του «εαυτού» και παράγονται νοήματα μέσα από τις επιτελέσεις του «παρασκηνίου» εξίσου σημαντικά για τους διαπλεκόμενους με αυτά της παραστασιακής επιτέλεσης «επί σκηνής».

²⁴⁹ Παράσταση σύμφωνα με τον Goffman (2006) είναι η δραστηριότητα ενός ατόμου ή μιας ομάδας ερμηνευτών μπροστά σε ένα όμιλο παρατηρητών και η επίδραση που μπορεί να ασκείται στο κοινό. Με τη συγκεκριμένη εννοιολόγηση χρησιμοποιείται και ο όρος στην ανάλυσή μας.

κοινωνίας (παραμύθια, αφηγήσεις, τραγούδια, χορούς, έθιμα και δρώμενα). Οι πρώτες παραστάσεις είχαν τίτλο: «Τα καφέ αμάν της πόλης» (2008), «Στο γύρισμα της μέρας» (2010) «Στη βρύση στην κρυόβρυση» (2011). Η πρωτοβουλία και η σύνθεση των συγκεκριμένων παραστάσεων ήταν αποτέλεσμα της συνεργασίας δύο κυρίως μελών της χορευτικής ομάδας που δημιουργούσαν το σενάριο και επέλεγαν τους χορούς και τις μουσικές, με σκοπό τη δημιουργία μιας κατά βάση θεματικής μουσικοχορευτικής παράστασης που ενσωμάτωνε και θεατρικά στοιχεία. Τα κείμενα απέδιδε ερασιτέχνης ηθοποιός που πλαισιωνόταν από χορευτές του συλλόγου που υποδύονταν σε μικρότερο βαθμό τους δεύτερους ρόλους. Η παράσταση είχε στοιχεία πρωτοτυπίας για τα δεδομένα της πόλης, παρότι θεματικές παραστάσεις είχαν ήδη γίνει στην πόλη από το χορευτικό του Δήμου Ιωαννιτών (περίοδος 2005-2009), όπου ο παραδοσιακός χορός-τραγούδι τα δρώμενα και ο αφηγηματικός λόγος συνδεόταν επί σκηνής παρέχοντας μια επίσης πρωτοποριακή μορφή αναπαράστασης της «παράδοσης» στο Γιαννιώτικο κοινό ²⁵⁰. Η διαφοροποίηση των παραστάσεων του Π.Σ.Λ. έγκειται στη αρτιότερη ανάπτυξη των θεατρικών κειμένων και στην απόδοσή τους από επαγγελματία ηθοποιό. Είναι χαρακτηριστικό πως τα ενεργότερα μέλη της χορευτικής ομάδας από τις πρώτες κιάλας θεματικές παραστάσεις αναζητούσαν τρόπους δημιουργίας μιας διαφοράς που επικεντρωνόταν στον εμπλουτισμό του περιεχομένου τους με νέα στοιχεία

«εμείς κοιτούσαμε εσάς (το χορευτικό του Δήμου) και λέγαμε να κάνουμε κάτι αντίστοιχο και διαφορετικό στα χορευτικά μας προγράμματα ώσπου δημιουργήσαμε πιο συγκεκριμένες θεματικές παραστάσεις» (Σ.Φ.).²⁵¹

²⁵⁰ Τη συγκεκριμένη περίοδο δίδασκα στο τμήμα εμφανίσεων του Τμήματος Παραδοσιακών Χορών και για πρώτη φορά πριν την παρουσίαση Ποντιακών χορών εκφώνησα ένα κείμενο (αυτοβιογραφία) για τον ξεριζωμό των Ελλήνων του Πόντου, σε αντίθεση με την επικρατούσα μέχρι τότε συνήθεια εκφώνησης (από εκφωνήτρια) των χορών που θα ακολουθούσαν. Η πρωτοβουλία προκάλεσε το ενδιαφέρον των θεατών και αναγνωρίστηκε ως μια πρωτότυπη και εύστοχη ιδέα, που εισήγαγε τους θεατές με τον καλύτερο τρόπο στο χορευτικό πρόγραμμα που ακολουθούσε. Η αποδοχή του κοινού αποτέλεσε μια βασική παράμετρο αναπαραγωγής του συγκεκριμένου τρόπου σύνδεσης των χορευτικών προγραμμάτων. Αργότερα, παρουσιάστηκαν με τον ίδιο τρόπο αρκετά κείμενα αφηγηματικού χαρακτήρα (αρκετά ήταν αυτοσχέδιες δημιουργίες) δημιουργώντας συνδέσεις με το χορευτικό θέμα που θα ακολουθούσε. Η πρόθεση του εμπνευστή της παράστασης να εισάγει «συναισθηματικά» και «πρωτότυπα» τους θεατές στο χορευτικό πρόγραμμα που ακολουθούσε γνωρίζοντας την αποδοχή διαμόρφωσε στη συνέχεια μια σχέση μεταξύ τους που στηριζόταν στην αναμενόμενη προσδοκία ενός αντίστοιχου θεάματος. Η παραπάνω διαμορφούμενη σχέση, που αποτελεί μια μορφή διαντίδρασης μεταξύ του εμπνευστή των παραστάσεων και του κοινού αναδεικνύει τη σημασία εφαρμογής του δραματουργικού μοντέλου στην ανάλυσή μας που εισηγείται ο Goffman (2006:13) ο οποίος επισημαίνει τη σημασία «στους σκοπούς και στις προθέσεις που εντοπίζουν οι μετέχοντες στις πράξεις αλλήλων».

²⁵¹ Διακρίνουμε λοιπόν το συσχετισμό στο πεδίο σύγκρισης μεταξύ των χορευτικών της πόλης μέσα από το διττό ρόλο των ενεργών μελών, καθώς από τελεστές (πρωταγωνιστές στη δική τους παράσταση) λειτουργούν ταυτόχρονα και ως θεατές (παρατηρητές των άλλων). Η διάδραση μεταφερόταν επίσης και σε ένα άλλο επίπεδο λεκτικοποίησης της διαφοράς, των στοιχείων δηλαδή που παρουσιάζονται ως πρωτότυπα ή υφολογικά άρτια και που χαρακτηρίζουν ένα σύλλογο έναντι των άλλων (βλ. σχετ. κεφ. 7°).

Αρχικά θα αναλύσουμε τη θεματική παράσταση που καθιερώθηκε ως μια από τις πιο βασικές εκδηλώσεις του συλλόγου έτσι όπως διαμορφώθηκε στην πορεία, μετασχηματίζοντας ή και αλλάζοντας ορισμένα χαρακτηριστικά της δομής, της μορφής, του περιεχομένου και του τρόπου οργάνωσής της²⁵².

Συμβολικές διαδραστικές σχέσεις εντός πλαισίου και οι δραματουργικοί ρόλοι

Θεωρώντας το χορό ως στοιχείο επιτέλεσης που συμμετέχει ενεργά στην παραγωγή κοινωνικού νοήματος (Παπαπαύλου 1992:12), υποθέτουμε πως ο ρόλος του χοροδιδασκάλου στο προσκήνιο (πρόβα) βρίσκεται σε διαδραστική σχέση με τα χορευτικά μέλη σε τρία επίπεδα: α) στο πλαίσιο της διδασκαλίας του χορού κατά τη διαδικασία αναπαραγωγής του «πρωτότυπου» (χορού), β) της αμφοτέρης εκδηλωμένης «συμπεριφοράς» και του τρόπου αντιμετώπισης των σχέσεων και των καταστάσεων που προκύπτουν, και γ) της μεταφοράς της «γνώσης» σε λεκτικό επίπεδο. Θεωρούμε επίσης, πως στο συγκεκριμένο πλαίσιο «εντός» του συλλόγου, μέσα από διάφορες χορευτικές πρακτικές και συμβολισμούς γίνονται αναγνωρίσιμα τα κίνητρα, οι προθέσεις, οι προσδοκίες, και οι αντιλήψεις που διαμορφώνουν ένα πεδίο διαντίδρασης μεταξύ των χορευτών-τριών και του χοροδιδασκάλου.

Με γνώμονα τις παραπάνω εκδοχές η έννοια του «κατοπτρικού εαυτού» έτσι όπως αναλύεται από τον C.H. Cooley αποτελεί μια χρήσιμη παράμετρο ανάλυσης των διαδραστικών επιτελέσεων στο πλαίσιο του συλλόγου. Ο Cooley λοιπόν (αναφερόμενος στην ικανότητα του ανθρώπου να θέτει τον εαυτό του ως αντικείμενο), διέκρινε τρία συστατικά στοιχεία του «κατοπτρικού εαυτού»: α) την ικανότητα να φανταζόμαστε το πώς φαινόμαστε στους άλλους, β) να φανταζόμαστε την κρίση των άλλων για τον εαυτό μας και γ) την ικανότητα ανάπτυξης μιας αυτο-αίσθησης σε σχέση με τις κρίσεις των άλλων για τον εαυτό μας. (Ritzer, 2003: 254).

Ας δούμε πως το παραπάνω μοντέλο εφαρμόζεται επί της διαδικασίας και στην ανάληψη διαφόρων ρόλων από τα μέλη κατά τη διάρκεια της πρόβας, όπου αναδεικνύεται η επικοινωνία²⁵³ ως βασική παράμετρος ανάλυσης της παρουσίας του εαυτού σε προσκηνιακό επίπεδο.

Αρχικά θα αναφερθούμε σε ένα συγκρουσιακό γεγονός μεταξύ των μελών που εξελίχτηκε αρκετά χρόνια πριν την μελετώμενη παράσταση όπου αναδεικνύεται ο

²⁵² Οι παραπάνω αλλαγές συνδέονται με την αποχώρηση λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων από τον σύλλογο των δύο μελών που την οργάνωναν και την ανάληψη καθηκόντων χοροδιδασκάλου από το γράφοντα.

²⁵³ Η διευρυμένη έννοια της επικοινωνίας στην περίπτωση μας αφορά το λεκτικό αλλά και σωματικό επίπεδο εκφοράς του «εαυτού».

σημασιολογικός χαρακτήρας των δράσεων μέσα από την καθιέρωση αντιλήψεων και αξιών και ο αντίκτυπος στις συμπεριφορές των μελών.

Το 2013, κατόπιν πρωτοβουλίας ενός μέλους του Δ.Σ. και παλαιότερου χορευτή του τμήματος, δημιουργήθηκε ένα τμήμα χορού με χορευτές-τριες του τμήματος των εμφανίσεων στο πλαίσιο του συλλόγου. Η δημιουργία του τμήματος έγινε με το σκεπτικό πως «δεν βόλευαν οι ώρες του καθιερωμένου μαθήματος της Παρασκευής για μια μερίδα παλαιότερων χορευτών που επιθυμούσαν να κάνουν πρόβα το Σάββατο», (Σ.Φ.). Επίσης, σε άτυπη συζήτηση με το μέλος του Δ.Σ. αναφέρθηκε η δυσαρέσκεια ορισμένων παλαιότερων χορευτών που δεν τυγχάνουν της αποδοχής από ορισμένα νέα μέλη του τμήματος εμφανίσεων και που επιθυμούσαν να συμμετέχουν στο νέο τμήμα. Η έγκριση πάρθηκε από τον πρόεδρο του συλλόγου, ενώ με την παραπάνω δικαιολογία ζητήθηκε η έγκριση του χοροδιδασκάλου, που δόθηκε, χωρίς ωστόσο να ενημερωθούν όλα τα μέλη του Δ.Σ., καθώς συζητήσεις γινόταν άτυπα και ευκαιριακά²⁵⁴. Ενώ η σύσταση του τμήματος αφορούσε τα παλαιότερα χορευτικά μέλη, όπως άφησε να εννοηθεί ο έχων την πρωτοβουλία, στη συνέχεια στάλθηκαν επιλεκτικά μηνύματα (SMS) σε χορευτές νεότερους του υπάρχοντος τμήματος εμφανίσεων που προσκαλούσαν όσους δεν συμφωνούσαν με την «νέα τάξη πραγμάτων»²⁵⁵ να συμμετάσχουν στην πρόβα του νεοσύστατου τμήματος. Το τμήμα έκανε αρχικά πρόβες στην αίθουσα του συλλόγου, ενώ τα μηνύματα που στάλθηκαν δημιούργησαν σύγχυση στους χορευτές-τριες που αναρωτιόντουσαν γιατί δημιουργείται αυτό το τμήμα και γιατί ορισμένοι από αυτούς δεν ενημερώθηκαν μέσω των μηνυμάτων, θεωρώντας πως η κίνηση αυτή έφερνε σε διχασμό τα μέλη του χορευτικού. Η δυσαρέσκεια αυτή των περισσότερων χορευτών-τριών προκάλεσε την παρέμβαση του Δ.Σ. και ζητήθηκε από το μέλος του Δ.Σ. να σταματήσει τις πρόβες του τμήματος. Ο πρόεδρος ανέφερε πως δεν θα επιτρέψει να διασπαστεί το χορευτικό «ένα είναι το χορευτικό και ένας είναι ο χοροδιδάσκαλος», (Α.Μ.). Η παρέμβαση αυτή του προέδρου, που έγινε γνωστή στο μέλος του Δ.Σ. τηλεφωνικά, προκάλεσε με τη σειρά της την παραίτηση του μέλους από το Δ.Σ., το οποίο, παρόλα αυτά, συνέχισε να κάνει πρόβες μαζί με τα δυσαρεστημένα μέλη, σε έναν άλλο ενοικιαζόμενο χώρο για το χρονικό διάστημα ενός εξαμήνου περίπου, οπότε και σταμάτησε να λειτουργεί. Η πρωτοβουλία αυτή προκάλεσε πολλές συζητήσεις που έγιναν μέσω του διαδικτύου κυρίως και μηνυμάτων που στάλθηκαν μεταξύ δυσαρεστημένων και μη χορευτών-τριών. Η δυσαρέσκεια εστιαζόταν στην έλλειψη της δέουσας προσοχής που έπρεπε να δοθεί στους Γιαννιώτες χορευτές-τριες από το χοροδιδάσκαλο, στην υποστήριξη δηλαδή της ύπαρξης ενός πυρήνα Γιαννιωτών που προϋπήρχε στο χορευτικό και που θα εξασφάλιζε, όπως υποστήριζαν, την συνέχιση της ύπαρξης του συλλόγου.

²⁵⁴ Σε συγκεκριμένη υπόδειξη του προέδρου να ενημερώσει ο έχων την πρωτοβουλία και τα υπόλοιπα μέλη του Δ.Σ. για τη σύσταση του νέου χορευτικού τμήματος ο ίδιος απάντησε απαξιωτικά λέγοντας «δεν θα δώσω λογαριασμό εγώ στον...».

²⁵⁵ Η συγκεκριμένη φράση εκφράστηκε από τους έχοντες την πρωτοβουλία δημιουργίας του νέου τμήματος προς τα μέλη του χορευτικού που τους ζητήθηκε να συμμετέχουν στο τμήμα, χωρίς ωστόσο να αναφερθούν περισσότερες λεπτομέρειες για τα χαρακτηριστικά της «νέας τάξης» που προκαλούσαν τις συγκεκριμένες ενέργειες.

Παρατηρώντας εκ των έσω τις τάσεις τις διαφωνίες και τη στάση των ατόμων έτσι όπως εκδηλωνόταν στο πλαίσιο του συλλόγου, υποθέτουμε πως η καθιέρωση μιας σειράς νέων δυναμικών και δράσεων που δρομολογήθηκαν με την αλλαγή του χοροδιδασκάλου απαιτούσαν την εκ νέου τοποθέτηση των ατόμων στο νέο πλαίσιο. Πιο συγκεκριμένα, η ένταξη στο τμήμα των εμφανίσεων νέων χορευτών-τριών κυρίως φοιτητών με καταγωγή από διάφορα μέρη της Ελλάδος, την περίοδο 2011 και μετέπειτα, έδωσαν ώθηση στο σχεδιασμό και στους στόχους του τμήματος. Ένα μεγάλο μέρος των παραστάσεων στηρίχτηκε στη δυναμική των προσώπων και στην χορευτική τους ικανότητα με αποτέλεσμα αφενός να ανεβεί το χορευτικό επίπεδο του τμήματος, αφετέρου, να δημιουργηθεί αυθόρμητα μια ομάδα που πρωτοστατούσε σε διάφορες πρωτοβουλίες, ρόλους, εκδηλώσεις, και σχέσεις που διαμορφώνονταν κάθε φορά. Η παρέα των Γιαννιωτών χορευτών-τριών, που υστερούσαν σε χορευτική ικανότητα, μη μπορώντας να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των χορευτικών προγραμμάτων, στις ανάγκες συμμετοχής στους νέους ρόλους αφηγήσεων και τραγουδιού, και να αποτελέσει μέρος της νέας κυρίαρχης ομάδας που απέκτησε ιδιαίτερη συνοχή, ένωσε έντονα την αίσθηση του παραγκωνισμού.²⁵⁶ Η «παλαιότητα», δηλαδή η μεγάλη σε διάρκεια συμμετοχή ενός μέλους στο χορευτικό και η εντοπιότητα, (όσων έλκουν την καταγωγή τους από τον ευρύτερο Νομό Ιωαννίνων), φάνηκε να χάνουν την παλαιότερη υψηλά ιεραρχημένη θέση τους, έναντι της ενεργότερης συμμετοχής στις νέες δράσεις και της χορευτικής ικανότητας που αποτέλεσαν βασικά κριτήρια ένταξης στο πλαίσιο της ομάδας. Εδώ θα πρέπει να επισημανθεί πως όσα από τα παλαιότερα μέλη του χορευτικού (με καταγωγή από την Ήπειρο) είχαν την χορευτική ικανότητα να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των νέων χορευτικών προγραμμάτων, παρέμειναν στο χορευτικό και ανέλαβαν πρωταγωνιστικούς ρόλους, ανατρέποντας ουσιαστικά το επιχείρημα «*πως παραγκωνίζονται παιδιά από την Ήπειρο, και πως δεν τους δίνεται η δέουσα προσοχή*» . Η ανάγκη ύπαρξης του γιαννιώτικου πυρήνα που επικαλέστηκε η δυσαρεστημένη ομάδα ερμηνεύτηκε, από χορευτές-τριες που βίωσαν την «παλιά και τη νέα τάξη πραγμάτων», το «παλιό κατεστημένο», ως πρόσχημα, μπροστά στις προσωπικές φιλοδοξίες ενός μέλους της ομάδας²⁵⁷. Μέχρι το 2010 εντός του χορευτικού τμήματος εμφανίσεων λειτουργούσε άτυπα μια κυρίαρχη υποομάδα που πρωτοστατούσε στο σχεδιασμό των χορευτικών προγραμμάτων, των εκδηλώσεων συμμετοχής του χορευτικού τμήματος, των εκδρομών ψυχαγωγίας, των άτυπων εξόδων των μελών της χορευτικής ομάδας. Σχετικά αναφέρθηκε, πως η αναφορά με παρατσούκλια που προσέδιδαν κυρίως σε νέα μέλη ήταν κάτι σύνηθες, που αποκρυπτογραφούσε ωστόσο, την κυριαρχία της υποομάδας που εκφραζόταν στο επίπεδο των καθημερινών συναναστροφών, καθιερώνοντας όρους και κριτήρια ένταξης μιας

²⁵⁶ Όπως αναφέρθηκε: «ούτε και τα προηγούμενα χρόνια τα συγκεκριμένα άτομα διακρινόταν για τη χορευτική τους ικανότητα, αλλά αποτελούσαν μέρος της κεντρικής παρέας της χορευτικής ομάδας, είχαν φιλικές σχέσεις μεταξύ τους, έβγαιναν συχνά, έκαναν πολύ παρέα...», (Β.Π.). Ο βασικός πυρήνας της συγκεκριμένης παρέας ωστόσο, έφυγε από το χορευτικό ακολουθώντας διαφορετική ο καθένας επαγγελματική ενασχόληση σε άλλες πόλεις της Ελλάδος, (Β.Π.).

²⁵⁷ Η πρωτοβουλία δημιουργίας του νέου τμήματος πάρθηκε από ένα μόνο μέλος της παλαιότερης χορευτικής υποομάδας που είχε καθοριστικό ρόλο στις δράσεις του συλλόγου έως το 2010, (τα άλλα τα μέλη για διάφορους επαγγελματικούς λόγους είχαν αποχωρήσει από το σύλλογο).

χαλαρής κοινωνικότητας που παρότι γινόταν σε φιλικό επίπεδο, δημιουργούσε ομαδοποιήσεις και διαφοροποιήσεις μεταξύ των «κριτών» και των «κρινόμενων», των «παλαιών» και των «νέων», εγκαθιδρύοντας ωστόσο, άτυπους ρόλους και όρους λειτουργίας. Η δυναμική της συγκεκριμένης ομάδας οφειλόταν κυρίως στην πολύ καλή χορευτική ικανότητα των ηγετικών της μελών, οι οποίοι δίδασκαν στο φοιτητικό τμήμα, έπαιζαν μουσικά όργανα και τα δύο τελευταία χρόνια οργάνωσαν εξ ολοκλήρου μουσικοχορευτικές θεματικές παραστάσεις αποκτώντας, εν τέλει, αν και «άτυπα», κυρίαρχο ρόλο στο Σύλλογο. Η ενέργεια απόσχισης ερμηνεύτηκε από τα εναπομείναντα μέλη ως φυσιολογικό αποτέλεσμα της αλλαγής της νοοτροπίας εντός της χορευτικής ομάδας, την οποία δεν μπορούσαν να αποδεχτούν τα παλαιά μέλη, που ως τότε απολάμβαναν την αποδοχή των κυρίαρχων προσώπων κυρίως στις άτυπες συναναστροφές. Οι παραπάνω μεταβολές σε επίπεδο σχέσεων, ιεραρχιών και ρόλων μεταξύ των μελών της χορευτικής ομάδας, αλλά και σε επίπεδο λειτουργίας του συλλόγου από τη στιγμή της καθιέρωσης νέων όρων ενσωμάτωσης των μελών στις διαδικασίες, μια αλλαγή που συνδέεται με την αλλαγή του χοροδιδασκάλου, αλλά και την αποχώρηση παλαιών μελών της χορευτικής ομάδας, αναδεικνύουν μια σημαντική αλλαγή εντός του πλαισίου που επέρχεται από τη δράση συγκεκριμένων ατόμων.

Ας επιστρέψουμε τώρα στα σημεινόμενα των επιτελέσεων που διαρθρώνουν την ετήσια παράσταση του συλλόγου. Διερευνώντας το ρόλο της επικοινωνίας μεταξύ των ενεργών μελών διαπιστώνουμε πως πραγματώνεται αρχικά μέσα από την αποκωδικοποίηση των σημεινόντων της παράστασης. Σε ένα πρώτο στάδιο το κάθε μέλος επεξεργάζεται νοητικά²⁵⁸ τα δεδομένα της παράστασης και προσδιορίζει τη δική του συμπεριφορά, στάση και θέση στη διαδικασία. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο κάθε χορευτής-τρια κρίνει με τις δικές του προσλαμβάνουσες την συνολική αξία της παράστασης στην οποία συμμετέχει και η οποία πρωτο-ορίζεται από τον χοροδιδάσκαλο. Παρατηρήθηκε λοιπόν, πως όταν ένας χορευτής – τρια ιεραρχήσει υψηλά το πλαίσιο δράσης, δηλαδή συνολικό περιεχόμενο της παράστασης (υφολογικά χαρακτηριστικά του χορού, οργάνωση, νοήματα, σκηνοθεσία, συμμετοχή), τους συγχορευτές (επικοινωνιακό επίπεδο) και το χοροδιδάσκαλο, τότε αλλάζουν οι όροι συμμετοχής σε αυτή. Διακρίθηκε λοιπόν μεγαλύτερη διάθεση και ενσυνείδητη συμμετοχή στις δράσεις ως προς την επίτευξη των κοινών στόχων και προσδοκιών που στην περίπτωσή μας σήμαινε την αποδοχή από μέρους των

²⁵⁸ Ο G. Ritzer αξιοποιεί την ικανότητα της σκέψης ως μια βασική αρχή στη θεωρία του. Σύμφωνα με τον ίδιο ο άνθρωπος μπορεί να στοχάζεται την κοινωνική κατάσταση με την οποία αναμετράται και να την ερμηνεύει: «ο στοχασμός και η ερμηνεία της κατάστασης είναι μια εσωτερική νοητική διαδικασία, που βασίζεται στα νοήματα και τα σύμβολα, τα οποία μαθαίνει ο άνθρωπος μέσω των κοινωνικών του διαντιδράσεων και μέσω της πιο βασικής μορφής διαντίδρασης, της κοινωνικοποίησης. Με τη γνώση των συμβόλων και των νοημάτων που είναι αποδεκτά και χρησιμοποιούνται από μια κοινωνική ομάδα ή/και από το σύνολο της κοινωνίας, το άτομο μπορεί να σκεφθεί και να ερμηνεύσει τους ορισμούς μιας κατάστασης, το νόημα των συμπεριφορών, των πράξεων των άλλων, των συμβόλων (λεκτικών, εικονικών, «φυσικών») που χρησιμοποιούν. Με αυτό τον τρόπο, διαντιδρά με τον εαυτό του, με την έννοια ότι εξετάζει τους δυνατούς τρόπους δράσης, αξιολογεί τις συνέπειες (θετικές και αρνητικές) της κάθε επιλογής και στο τέλος αποφασίζει, επιλέγει τον τρόπο με τον οποίο θα δράσει», (Ritzer (2003: 236), “Θεωρία των συμβολικών διαντιδράσεων”, στο Μ. Πετμεζίδου (επιμ.), *Σύγχρονη κοινωνιολογική θεωρία*, τ.1, μετ. Β. Καπετανγιάννης – Γ. Μπαρουκτσής, ΠΕΚ, Ηράκλειο.

χορευτών-τριών για διάθεση περισσότερου χρόνου προετοιμασίας. Πρακτικά αυτό σήμαινε σε ένα πρώτο επίπεδο την συμμετοχή τους σε πρόβες μεγαλύτερης χρονικής διάρκειας από τις καθιερωμένες και σε περισσότερες την εβδομάδα, και σε ένα δεύτερο ατομικό επίπεδο, την επιπλέον προσωπική προετοιμασία με τη μελέτη βίντεο χορών, κειμένων και καλύτερης απόδοσής τους. Αλλά πως διαμορφώθηκε η παραπάνω συνθήκη; Για να κατανοήσουμε την παραπάνω εκδοχή που αφορά τους τρόπους συμπεριφοράς των χορευτών-τριών θα χρησιμοποιήσουμε την αναλυτική έννοια του έμμεσου ελέγχου των μετεχόντων σε μια αλληλεπίδραση μέσω της κατάλληλης επιλογής κινήτρων έτσι όπως μας την περιγράφει ο Goffman:

«όταν οι άλλοι έλκονται από τα κίνητρα που διακρίνουν στην πράξη κάποιου, τότε αυτά μετατρέπονται σε στρατηγικές δράσης με στόχο την επιρροή και τον έλεγχο, αλλά και την επίτευξη προσωπικών στόχων» που σημαίνει πως «αποτελούν κοινωνικά εργαλεία, μέσα με τα οποία το υποκείμενο μπορεί να ασκήσει επιρροή στον εαυτό του και στους άλλους» (Goffman, 2006:15) ²⁵⁹.

Η οργάνωση και η παρουσίαση της παράστασης με την ανάληψη των καθηκόντων μου ως χοροδιδασκάλου διαφοροποιήθηκε ως προς τις προγενέστερες σε ορισμένα οργανωτικά και δομικά στοιχεία αποκτώντας ένα πιο συλλογικό χαρακτήρα.

Πιο συγκεκριμένα, η συλλογική συμμετοχή των χορευτών – τριών διακρίθηκε σε πολλά επίπεδα αλλά κυρίως μέσα από την ανάληψη πολλών και διαφορετικών ρόλων από τα μέλη, που μέχρι τότε αποτελούσαν αρμοδιότητα του χοροδιδασκάλου ή της διοίκησης (διαφήμιση, σχεδιασμό αφίσας προγραμμάτων, διδασκαλία χορών, σύνθεση σεναρίου κ.ά.). Η επιμέρους προετοιμασία αφορούσε, την αναζήτηση διαφόρων στοιχείων για τη σύνθεση του σεναρίου, λογοτεχνικών ή λαογραφικών κειμένων, χορών, μουσικών, τραγουδιών και δρωμένων που να συνδέουν τα νοήματα της θεματικής εκδήλωσης, την απόδοση τραγουδιών, αφηγήσεων, παραμυθιών, χορών, τη διδασκαλία χορών ή τραγουδιών, τη σκηνοθεσία ή μικρές σκηνοθετικές παρεμβάσεις, τη δημιουργία (έμπνευση, σχεδιασμό) της αφίσας, τη δημιουργία

²⁵⁹ Για να γίνει πιο κατανοητή η παραπάνω επισήμανση θα αναφερθούν ορισμένα παραδείγματα που καταγράφηκαν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων. Ένας χορευτής (φοιτητής), δήλωσε ενδιαφέρον να παρακολουθήσει μαθήματα παραδοσιακών χορών στον Π.Σ.Α. Στην ερώτηση που του έγινε αν είχε χόρευσει ποτέ σε άλλο σύλλογο, απάντησε πως είχε κάνει εγγραφή σε μεγάλο σύλλογο της πόλης όπου χόρευε για ένα διάστημα αλλά δεν του άρεσε καθόλου ο τρόπος με τον οποίο εκφραζόταν ο χοροδιδάσκαλος. Ποιο συγκεκριμένα ανέφερε πως σε μια κοινή εκδήλωση με άλλα χορευτικά της πόλης και λίγο πριν την παρουσίαση του τμήματος ο χοροδιδάσκαλος τόνιζε στους χορευτές επανειλημμένα «μπείτε στο πατάρι και δείξτε τους ποιοι είμαστε». Η φράση δυσaráστησε τον χορευτή ο οποίος σχολίασε πως «έτσι όπως το άκουσα νόμισα πως βρίσκομαι σε ποδοσφαιρική ομάδα και ανταγωνίζομαι άλλες ομάδες, ήταν λες και το χορευτικό αντικατέστησε το γήπεδο», (Χ.Μ.). Επίσης ένα άλλο παράδειγμα αναφέρθηκε, όταν στην προσπάθεια χορευτή να βρει χορευτικό για να ενταχθεί βρέθηκε σε τμήμα όπου ο «χοροδιδάσκαλος μιλούσε περισσότερο από ότι έκανε πρόβα, για τη διαφορά του χορευτικού τμήματος τονίζοντας συνέχεια τη μεγάλη διαφορά που υπήρχε μεταξύ του χορευτικού με τα άλλα χορευτικά της πόλης»(Δ.Γ.). Ο ίδιος πληροφορητής επισήμανε πως οι συγκεκριμένες αναφορές φαίνεται να επηρέασαν την αντίληψη των χορευτών με αποτέλεσμα, «οι χορευτές να συμπεριφέρονται υπερποπτικά να απαξιώνουν τις δράσεις των άλλων χορευτικών, να μη συμμετέχουν στις εκδηλώσεις τους και να θεωρούν τους εαυτούς τους καλύτερους από τους άλλους, προφανώς γιατί κάποιος τους το εμπέδωσε...», (Δ.Γ.).

σχετικού διαφημιστικού βίντεο, και τέλος, την προώθηση εισιτηρίων και την προβολή της εκδήλωσης μέσα από συνεντεύξεις τους στα τοπικά Μ.Μ.Ε.. Η επιχειρούμενη συνειδητή διεύρυνση των ρόλων των χορευτών-τριών επέφερε σημαντικά αποτελέσματα ως προς τον εμπλουτισμό της παράστασης με διάφορα «νέα» στοιχεία, αλλά κυρίως στο επικοινωνιακό επίπεδο μέσα από την διαλεκτική σχέση που αναπτύχθηκε με την ενεργοποίηση περισσότερων πεδίων που προσφέρονταν προς διαχείριση (ιδεών, πρωτοβουλιών, δράσεων κ.ά.) μεταξύ των μελών.

Ο τρόπος ανάληψης των ρόλων που βασιζόταν στην αρχή της αυτοδιάθεσης, και ο τρόπος αποδοχής, αναγνώρισης ή απόρριψης των πρωτοβουλιών και των ενεργειών που αναλάμβανε ο καθένας αποτέλεσαν μια σημαντική συνθήκη, ένα «ασφαλές» πλαίσιο ανάδειξης του «εαυτού»²⁶⁰ των μελών. Είχε σχεδιαστεί να γίνονται πρόβες στην αίθουσα του συλλόγου με την παρουσία όλων των χορευτών-τριών ώστε να ξεπεραστούν θέματα δομής της αφήγησης, εκφραστικότητας και διαχείρισης του άγχους. Ο προσκηνιακός αυτός χώρος δημιούργησε επίσης, οικείες συνθήκες διαχείρισης της «έκθεσης» του αφηγητή με την παρουσία γνωστών φιλικών προσώπων (συγχορευτών-τριών) στην πλευρά των θεατών δημιουργώντας μια ασφαλή σχέση μεταξύ τελεστή και ακροατηρίου. Η παραπάνω διεργασία συνέβαινε και κατά τη διάρκεια της χορευτικής διαδικασίας, όπου μέσα από διάφορες τεχνικές επιχειρούσαμε να αποδώσουμε τα δύσκολα υφολογικά χαρακτηριστικά του κάθε χορού με τη διασφάλιση αντίστοιχων συνθηκών. Οι συχνές αναφορές επεξηγηματικού χαρακτήρα και εφαρμογής ενός αντίστοιχα ανοικτού τρόπου δράσης και συμπεριφοράς από μέρους του χοροδιδασκάλου είχαν ως σκοπό την εμπέδωση ενός κοινού κώδικα συμπεριφοράς που θα βασιζόταν στις βασικές αρχές αποδοχής και σεβασμού γεγονός που θα διαμόρφωνε ένα ασφαλές²⁶¹ και αποδεκτό πλαίσιο παρουσίας του εαυτού.²⁶² Διακρίθηκε λοιπόν μια βασική συνθήκη λειτουργίας των επιμέρους αυτών επιτελέσεων η οποία διατυπώνεται επιγραμματικά ως εξής: η

²⁶⁰ Ο «εαυτός» στη παρούσα ανάλυση χρησιμοποιείται έτσι όπως ορίζεται από τον Goffman (2006:), ο οποίος θεωρεί τον εαυτό ως ένα «δραματουργικό παράγωγο» ως προϊόν δηλαδή της διαντίδρασης μεταξύ του φορέα της δράσης, του ερμηνευτή και των άλλων, του κοινωνικού του ακροατηρίου. Ο ίδιος θεωρεί πως οι άνθρωποι παρουσιάζουν στην καθημερινή τους ζωή μια σταθερή και εξιδανικευμένη εικόνα του εαυτού τους «δίνοντας παραστάσεις» μπροστά σε άλλα άτομα που αποτελούν το ακροατήριό του. Στη δική μας περίπτωση θεωρούμε πως κατά τον ίδιο τρόπο τα μέλη της χορευτικής ομάδας και ο χοροδιδάσκαλος συμμετέχουν σε μια εβδομαδιαία (τουλάχιστον) συνάντηση όπου διαντίζουν μέσα από την έκθεση του «εαυτού» τους ως προς τους άλλους, αναλαμβάνοντας ωστόσο, το διττό ρόλο του θεατή και του τελεστή.

²⁶¹ Ο όρος διατυπώνεται με την έννοια του πλαισίου εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών που ενθαρρύνει για μεγαλύτερη έκθεση και παρουσίαση του «εαυτού» στους άλλους. Θεωρούμε πως κατά τη διδασκαλία χορών διαμορφώνεται ένα ανταγωνιστικό πλαίσιο διάκρισης μεταξύ των χορευτών-τριών οι οποίοι διαχειρίζονται νοητικά την ατομική τους θέση κατά τον τρόπο που επισημαίνει ο Goffman και αναλύεται παραπάνω μεταφορικά στο πρόσωπο του χοροδιδασκάλου (έννοια κατοπτρικού εαυτού).

²⁶² Από την εμπειρία μου σε άλλες χορευτικές ομάδες που διδάσκω (ηλικιακά μεγαλύτερες) διακρίνω πως η έκθεση παρουσίας του «εαυτού», είναι πιο ανοιχτή όταν γίνεται στο πλαίσιο υποομάδων (επιμέρους παρέες) όπου τα μέλη εκδηλώνονται πιο άμεσα και διαχυτικά. Στο συγκεκριμένο επίπεδο μπορεί κανείς να εντοπίσει πιο άμεσα εκμυστηρεύσεις, αυτοσαρκασμό, κουτσομπολιό, αδυναμίες, πάθη, εγωισμό. Όσο μεγαλώνει το εύρος θέασης, όπως είναι η χορευτική ομάδα που συνήθως αριθμεί 30 έως 40 μέλη, τόσο οι παραπάνω συμπεριφορές γίνονται πιο ελεγχόμενες και λιγότερο εκδηλωτικές.

διαμόρφωση ενός πλαισίου έκθεσης, εμπιστοσύνης, πειραματισμού, δεν επιβάλλεται νομοτελειακά μέσα από μια τυπική μορφή διδασκαλίας και ανάθεσης ρόλων, αλλά προϋποθέτει πρώτιστα τη διαμόρφωση των συνθηκών αναγνώρισης των παραπάνω χαρακτηριστικών (αξιών) μέσα κυρίως από το παράδειγμα του χοροδιδασκάλου, και βέβαια των τελεστών, που επιτυγχάνεται πρακτικά μέσα από τη διαδικασία αυτοπαρουσίασης κατά την ανάληψη ποικίλων ρόλων. Ο ρόλος του χοροδιδασκάλου απαιτούσε τη συμμετοχή σε πολυεπίπεδες δράσεις που σχετίζονται με το σχεδιασμό μιας αφήγησης μέσα από τη σύνθεση μιας μορφής σεναρίου διαρθρωμένη με διάφορα μουσικοχορευτικοθεατρικά στοιχεία, τη διδασκαλία αφηγήσεων και τραγουδιών, τη διαχείριση αντιθέσεων και προβλημάτων, την προβολή της παράστασης με οπτικοακουστικά μέσα και επιπλέον, την σωματοποίηση αρχικά και κατόπιν τη διδασκαλία διαφορετικών υφολογικών στοιχείων των χορών. Η τελευταία πρακτική θα πρέπει να θεωρηθεί ως μια δραματουργική πρακτική, καθώς ο χοροδιδάσκαλος καλείται να κατανοήσει, να σωματοποιήσει, να εκφράσει και στη συνέχεια να διδάξει τη διαφορά των υφολογικών χαρακτηριστικών των χορών που εν τέλη εντάσσουν και ιεραρχούν την χορευτική επιτέλεση μέσα από τα συμβολικά στοιχεία της κίνησης στα πολιτισμικά συμφραζόμενα των επιμέρους πολιτισμικών ενοτήτων (νησιώτικα, μακεδονίτικα, ηπειρώτικα). Η παραπάνω ρόλοι προϋποθέτουν την έκθεσή του στα μέλη μέσα από πρακτικές και επιμέρους δράσεις. Η Παπαπαύλου (2004:13) επισημαίνει σχετικά:

«τόσο η Ανθρωπολογία του σώματος όσο και οι πρόσφατες συζητήσεις για μια ανθρωπολογία των αισθήσεων²⁶³ αντιμετωπίζουν το σώμα ως φορέα του κοινωνικού, ενός τόπου που εγγράφονται και καταγράφονται συνειδητά και ασυνείδητα πολιτισμικές πρακτικές και συνήθειες».

Αλλά ας δούμε πως διαμορφώνεται το συγκεκριμένο πλαίσιο σε διάφορες επιτελέσεις.

Η παραπάνω διαδικασία συντελέστηκε στο χωροχρονικό πλαίσιο εβδομαδιαίων καθιερωμένων προβών όπου η προσπάθεια αφήγησης ενός κειμένου, ή την απόδοση ενός χορευτικού μοτίβου ή μιας χορευτικής φιγούρας αναγόταν σε στοιχείο συμβολικής διαντίδρασης. Πιο συγκεκριμένα, η διαδικασία της διδασκαλίας ενός χορευτικού «προτύπου»²⁶⁴, προϋποθέτει την κοινή αποδοχή και αναγνώριση από μέρους των συμμετεχόντων (χορευτών-τριών) των κινητικών και υφολογικών του χαρακτηριστικών τα οποία λειτουργούν ως σύμβολα με συγκεκριμένα νοήματα. Τα υφολογικά χαρακτηριστικά του χορού όταν σωματοποιούνται από έναν χορευτή – τρια συνδέονται με διάφορες έννοιες του φύλου, του ανδρισμού, της

²⁶³ Η Σερεματάκη (1997) επιχειρεί μια διεπιστημονική προσέγγιση των τρόπων με τους οποίους οι αισθητήριες πρακτικές και προτιμήσεις κατασκευάζονται, περιθωριοποιούνται, μετατοπίζονται, αποσιωπούνται και πλαστογραφούνται κατά τη διαπραγμάτευση και διεκδίκηση της ιστορίας και της σύγχρονης εποχής.

²⁶⁴ Ο χοροδιδάσκαλος λειτουργεί ως «μεταπράτης» μεταφέροντας το χορευτικό πρωτότυπο στους αποδέκτες χορευτές-τριες κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας. Ο Benjamin (1973:222) θεωρεί πως η αναπαραγωγή του πρωτότυπου βρίσκεται σε άμεση συνάφεια με την έννοια της αυθεντικότητας, παρότι η αναπαραγωγή του πρωτότυπου από το χοροδιδάσκαλο δεν παύει να αποτελεί μια εκδοχή του.

σεξουαλικότητας, της χορευτικής ικανότητας²⁶⁵ που εδραιώνουν μια διακριτή θέση του «εαυτού» που συνδιαλέγεται με τα υπόλοιπα μέλη και με τον χοροδιδάσκαλο.

Ο χοροδιδάσκαλος ωστόσο, βρίσκεται συνεχώς σε μια διαδικασία προβολής μιας συναρθρωμένης εκδοχής του «εαυτού» του μέσα από σωματοποιημένες και λεκτικές εκφορές. Η παρουσίαση του χοροδιδασκάλου ενέχει αναγνωρίσιμα στοιχεία ως προς τα νοήματα που εκφέρονται και προσλαμβάνονται από τους χορευτές-τριες και αφορούν: την προετοιμασία, τους τρόπους συμπεριφοράς, το γνωστικό επίπεδο, το ιδεολογικό πλαίσιο αναφοράς, τα εμπειρικά δεδομένα, τους τρόπους διαχείρισης διαφόρων ζητημάτων και προβλημάτων και τον έλεγχο των διαδικασιών. Οι παραπάνω εκφορές που τις θεωρούμε προβολές του «εαυτού» σχετίζονται με διάφορα στοιχεία της προσωπικότητας του χοροδιδασκάλου (χορευτική ικανότητα, εγωισμό, αυταρέσκεια, υπεροψία, διαλεκτικότητα, αποδοχή, απόκρυψη, μετριοπάθεια, γνώσεις κ.ά.)²⁶⁶ Κατά τη διδασκαλία λοιπόν είναι αδιάλειπτος και συνεχής ο στοχασμός ως προς την ακριβή απόδοση της «προτύπου» κίνησης και του βαθμού αποδοχής της από τους χορευτές-τριες. Οι χορευτικές και κοινωνικές συμπεριφορές του χοροδιδασκάλου μας αφορούν από τη στιγμή που αποκτούν χαρακτηριστικά συλλογικής μίμησης από τους χορευτές-τριες. Θα αναφερθούμε σε ένα παράδειγμα ατομικής χορευτικής επιτέλεσης που από το πλαίσιο της πρόβας διαχέεται και γίνεται αναγνωρίσιμο ως προς τους συμβολισμούς του σε διάφορες άλλες παρεμφερείς επιτελέσεις. Η διάχυση ενός προσωπικού χορευτικού ύφους σε χορευτές – τριες ενός χορευτικού ομίλου αναδεικνύει μια σχέση διαντίδρασης που αποκτά συλλογικά χαρακτηριστικά. Σε γλέντι όπου παραβρέθηκα με αφορμή την απόσταξη τσίπουρων χόρευε, ως πρωτοχορευτής, ένας πρωτοχορευτής ενός συλλόγου της πόλης. Η παρουσία του σχολιάστηκε χαρακτηριστικά από συνάδελφο «σα να βλέπω τον (τον χοροδιδάσκαλό του), του τα 'χει αντιγράψει όλα» (Χ.Σ.). Η παραπάνω περίπτωση που θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι αποτελεί ένα απλό παράδειγμα «χορευτικής μίμησης» ενός χορευτικού προτύπου, αναγάγεται σε στοιχείο διαντίδρασης καθώς λειτουργεί συνδυαστικά με αντίστοιχη υιοθέτηση των κινήτρων, των προθέσεων και

²⁶⁵ Βλ. σχετ. Cowan J. (1998). Θα πρέπει εδώ να δώσουμε ένα ορισμό για τη σχετική με την έννοια της χορευτικής ικανότητας, έννοια της χορευτικής ταυτότητας. Ως χορευτική ταυτότητα θεωρούμε τη διαδικασία κατασκευής μιας διακριτής χορευτικής ικανότητας που εμπεριέχει κινητικά και υφολογικά στοιχεία της πρότυπης χορευτικής μορφής και γίνονται αναγνωρίσιμα μέσα από χορευτικές επιτελέσεις στους θεατές.

²⁶⁶ Θα αναφέρω ορισμένα παραδείγματα που συνδέουν τη χορευτική πρακτική με την προσωπικότητα του χοροδιδασκάλου. Σε αρκετές περιπτώσεις (οργάνωση σεμιναρίων, ετήσιοι χοροί των Συλλόγων), παραβρίσκονται μέλη διαφορετικών χορευτικών ομίλων σε ένα κοινό γλέντι. Σε ορισμένες περιπτώσεις έχει παρατηρηθεί η συχνή παρουσία χοροδιδασκάλου στη θέση του πρωτοχορευτή ως μια εγωιστική και αμετροεπείς προβολής του «εαυτού», ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις μη συμμετοχής χοροδιδασκάλου σε εκδηλώσεις (συνήθως σεμινάρια), όπου είναι διαπραγματεύσιμη η συμμετοχή των άλλων συλλόγων ως ένδειξη αλληλεγγύης στο φορέα, έχει σχολιαστεί η σταθερή απουσία χορευτικών μελών ενός συλλόγου ως ένδειξη αντιπαλότητας και ανταγωνισμού που έχει καλλιεργηθεί και εμπεδωθεί στα μέλη και συνδέεται με τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του χοροδιδασκάλου. Επίσης, η μη παρουσία ορισμένων χοροδιδασκάλων στις συγκεκριμένες χορευτικές επιτελέσεις που συνήθως μετατρέπονται σε μια μορφή γλεντιού όπου χορεύονται χοροί από όλη την Ελλάδα, έχει συνδυαστεί με το φόβο και την ανασφάλεια με την οποία αντιμετωπίζουν την έκθεσή τους σε ένα ευρύτερο κοινό, καθώς όπως επισημάνθηκε «δεν γνωρίζουν το διευρυμένο χορευτικό ρεπερτόριο».

των συμπεριφορών του χοροδιδασκάλου.²⁶⁷ Η παραπάνω διαντίδραση που συντελείται εντός του πλαισίου των συλλόγων μεταφέρεται σε ένα ακόμη δίπολο διαντίδρασης μεταξύ τοπικού και αστικού πλαισίου. Αν επιχειρήσουμε μια (περιγραφική - εμπειρική) συγκριτική ανάλυση που να εστιάζει στην σχέση «ατομικού χορευτικού προτύπου» έτσι όπως εκφράζεται από συγκεκριμένα πρόσωπα (συνήθως χοροδιδασκάλους) και «συλλογικής αναπαραγωγής» από την κοινότητα θα διαπιστώσουμε πως μετά το 1970 σε ορισμένα τοπικά πανηγύρια αναπαράγονται ως συλλογικά, συγκεκριμένα ατομικά χορευτικά πρότυπα (χοροδιδασκάλων) τα οποία διαχέονται μέσα από διάφορες χορευτικές επιτελέσεις. Είναι φανερό πως ο χοροδιδάσκαλος λειτουργεί σε πολλές των περιπτώσεων²⁶⁸ ως χορευτικό «πρωτότυπο», καθώς επίσης και ως πρότυπο συμπεριφοράς ως προς την ιδεολογική συνάφεια που δημιουργείται μέσα από την εμπέδωση των μηνυμάτων που εκπέμπει και των αξιών που προβάλλει. Καταξιωμένος χοροδιδάσκαλος αναφέρει σχετικά:

«...τι βρήκα εγώ, απ' τον Α. (χοροδιδάσκαλος) έμαθα τι μου αρέσει και τι θα δώσω στον άλλο ... αλλά κι ένας απλός χορευτής μπορεί να γίνει πρότυπο αν έχει την ικανότητα να χορέψει καλά κι αυτόν τον αντιγράφουν και καλά κάνουν ... σε ένα βίντεο που είχα από ένα πρωτοχρονιάτικο χορό το 1987 ακούγεται μέσα να λέει ο ένας στον άλλον - ρε συ ο Βασίλης του Πουλιάνου πήρε το χορό δηλαδή να σου δώσω να καταλάβεις αν δω εγώ έναν χορευτή θα καταλάβω από που έχει περάσει (χορευτικό) στην πρόβα συνήθως δεν ακούν αυτά που λες, παίρνουν αυτά που βλέπουν ...εγώ δε μιλάω για παράδοση για κινητική συμπεριφορά μιλάω, την ικανότητα να χορέψω κοντά σ' αυτό που βγαίνει από τη μουσικήοι χορευτές μου ταυτίζονται με μένα μέσα από την αποδοχή της χορευτικής μου ικανότητας και με τον τρόπο που το δικαιολογώ διδακτικά, σε αγαπάν αν δεν τους υποτιμάς και τους ενθαρρύνεις να βελτιωθούν» (Σ.Π.)

Αλλά ας δούμε μέσα από ένα ακόμη παράδειγμα πως χορευτική ή αφηγηματική πρόβα συμπεριλάμβανε επιμέρους «ατομικές» παραστασιακές επιτελέσεις όπου παρουσιαζόταν η εικόνα του «εαυτού» των χορευτών – τριών.²⁶⁹

²⁶⁷ Σχετικά με το συγκεκριμένο παράδειγμα διακρίναμε στο πλαίσιο της συμμετοχικής παρατήρησης μιαν αντίστοιχη συμπεριφορά του χορευτή ως προς τη συμπεριφορά του χοροδιδασκάλου που εκδηλώνονταν εκ παραλλήλου με τη μη συμμετοχή σε κοινές εκδηλώσεις και στην εκφορά ενός ταυτόσημου κυρίαρχου λόγου ως προς το χορευτικό του επίπεδο και των κρίσεων ως προς τους «άλλους» χορευτικούς ομίλους (βλ. σχετ. παράδειγμα).

²⁶⁸ Θα πρέπει να επισημάνουμε πως αρκετοί χορευτές αναζητώντας μέσα από το διαδίκτυο και σχετικά σεμινάρια που παρακολουθούν τα υφολογικά στοιχεία στα οποία εισάγονται μέσα από τη διδασκαλία σε έναν χορευτικό όμιλο, καταφέρνουν να σωματοποιήσουν διαφορετικά «πρωτότυπα» πιο κοντά στα τοπικά υφολογικά χορευτικά πρότυπα.

²⁶⁹ Η διερεύνηση δεν εστιάζεται στο συμποσιασμό που ακολουθεί σχεδόν πάντα τη χορευτική πρόβα. Θα αναφέρω ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα για να γίνει πιο κατανοητή η παραπάνω εκδοχή. Στο τμήμα εμφανίσεων του Π.Σ.Α. συμμετείχε η Χ. μια από τις πιο καλές χορεύτριες η οποία ήταν πάντα διαθέσιμη να εξισορροπήσει αντιθέσεις και να συμμετέχει σε δράσεις. Η ίδια είχε συνάψει σχέση με τον Ψ. ο οποίος χόρευε στο τμήμα αρχαρίων με εμφανή τη δυσκολία του να μάθει τους χορούς που διδασκόταν. Λόγω της σχέσης με τη χορεύτρια Χ. του δόθηκε η ευκαιρία να συμμετέχει στο τμημάτων εμφανίσεων. Σταδιακά κατάφερε να ανταποκριθεί στις ανάγκες του τμήματος, χωρίς ωστόσο να θεωρείται καλός χορευτής. Ο ίδιος είχε πάντα χιουμοριστική διάθεση και αντιμετώπιζε τη χορευτική

Κατά τη διάρκεια της πρόβας οι επιμέρους επιτελέσεις αφορούσαν ευκαιριακές περιπτώσεις παρουσίας της χορευτικής ικανότητας, αυθόρμητους σχολιασμούς παρεμβάσεις εν είδη προβληματισμού, διάφορες κρίσεις, και την έκφραση χιουμοριστικής διάθεσης. Η παραπάνω διαδικασία λόγω της μεγάλης συχνότητας (γινόταν δύο εβδομαδιαίες τρίωρες συναντήσεις), του εύρους της συμμετοχής (έκθεση σε τουλάχιστον 40 μέλη της ομάδας) και των ποικιλόμορφων δράσεων δημιούργησε μια μορφή παραστασιακής επιτέλεσης²⁷⁰, ένα πεδίο, όπου ο χορευτής – τρια καλούνταν να διαχειριστεί την επιθυμία του να δράσει με έναν συγκεκριμένο τρόπο ώστε να ανταποκριθεί στις προσδοκίες των άλλων.²⁷¹ Στο συγκεκριμένο πεδίο επίσης, αναπτύχθηκαν σχέσεις ανταγωνιστικές μεταξύ των χορευτών – τριών, που οδήγησαν σε επιμέρους ομαδοποιήσεις στο εσωτερικό αλλά και σε διαγραφή ή ρήξεις ορισμένων μελών (βλ. σχετ. Κεφ.4., Παράρτημα). Οι προσωπικές κρίσεις που γίνονταν δεν αφορούσαν αποκλειστικά την αξιολόγηση της χορευτικής ικανότητας του «άλλου», αλλά συμπεριελάμβαναν τις προθέσεις, τους σκοπούς, τις συμπεριφορές και τις πράξεις του που αποτελούσαν δηλωτικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του. Η έκθεση λοιπόν του «εαυτού» μέσα από πολλαπλές διαδικασίες και δράσεις συνεπαγόταν και αντίστοιχα ποικίλες ερμηνείες. Η επικρότηση των ενεργειών του «άλλου» που σήμαινε την αποδοχή αποτελούσε μια συνθήκη διασφάλισης της συνοχής, ενώ αντίθετα η επικριτική διάθεση δημιουργούσε πεδία διαφωνιών και διάσπασης. Ενώ λοιπόν ανάμεσα στα μέλη ενός συλλόγου

του δυσκολία με αυτοσαρκασμό. Στις σχέσεις του με τα άλλα μέλη ήταν ιδιαίτερα επικοινωνιακός, ομιλητικός και εξωστρεφής με αποτέλεσμα να προσεγγίζει πάντα τους υπόλοιπους και ιδιαίτερα τα νέα μέλη με τον καλύτερο τρόπο. Μάλιστα συχνά πυκνά έκανε παρεμβάσεις κατά την ώρα της διδασκαλίας, για διάφορα θέματα είτε αυτοσαρκασζόμενος, είτε διακωμωδώντας πρόσωπα και καταστάσεις αποφορτίζοντας την κούραση και την έντονη προσπάθεια των χορευτών-τριών. Επίσης, σε διάφορες παραστάσεις που οργανώθηκαν και όπου χρειάστηκε να έχει ρόλο αφηγητή – ηθοποιού λάμβανε με ιδιαίτερη επιτυχία θέση πρωταγωνιστή και συνέδραμε στις όποιες οργανωτικές προσπάθειες. Η ισχυρή παρουσία του στην ανάληψη πρωτοβουλιών, στη συμμετοχή και στη διάθεση δημιούργησαν μια αρεστή εικόνα στους υπόλοιπους χορευτές που επιζητούσαν την παρέα και τη φιλία του, υπεραναπληρώνοντας τις όποιες χορευτικές τους ατέλειες. Το παραπάνω παράδειγμα ωστόσο, είναι μια ιδιαίτερη περίπτωση που πραγματώνεται στο συγκεκριμένο πλαίσιο που λειτουργεί δίνοντας περιθώρια εκδήλωσης του «εαυτού» και ίσως αποτελεί εξαίρεση από τον κανόνα ανάλογων χορευτικών ομάδων που ο τρόπος διδασκαλίας εστιάζει σε μια οριοθετημένη αυστηρή διαδικασία διδασκαλίας χορών και δεν επιτρέπει οποιαδήποτε διαφορετική έκθεση του «εαυτού».

²⁷⁰ Την έννοια την ορίζουμε όπως διατυπώνεται στη μελέτη “Χορός και θεωρία της Επιτέλεσης: Όψεις των Παραστασιακών Πολιτισμικών Πρακτικών Ανασκοπική μελέτη” (2011:27) «επιτέλεση είναι κάθε γεγονός οριοθετημένο στο χώρο και στο χρόνο όπου τελεστές και κοινό αλληλεπιδρούν μεταξύ τους μέσα από μια ενδεχόμενη δράση που αναδύεται από τις προσδοκίες αλλήλων. Οι συμμετέχοντες μέσω μιας διυποκειμενικής μοιρασμένης εμπειρίας ανακαλύπτουν και εσωτερικεύουν κανόνες και συμπεριφορές με αποτέλεσμα να αναστοχάζονται και να αποτιμούν τις εμπειρίες τους, τις σκέψεις τους και τις δράσεις που οι ίδιοι έχουν επιτελέσει. Ο όρος επιτέλεση αφορά τις παρακάτω χρήσεις: α) ως συγκεκριμένο γεγονός στο οποίο διερευνώνται οι ρόλοι (roles) που παίζουν οι τελεστές μέσα από συγκεκριμένες δράσεις (acts) επιτελώντας συγκεκριμένα είδη (genre), β) ως κοινωνική δράση που έχει συγκεκριμένο και ειδικό χαρακτήρα, φέροντας όμως τα χαρακτηριστικά της αναδύομενης και ενδεχόμενης δράσης, που σημαίνει ότι διερευνώνται το πως και που γίνεται ό,τι γίνεται, ποιος κάνει κάτι, με ποιο τρόπο το κάνει και τι προσδοκά από αυτό, γ) ως δραματουργική πρακτική για να αναδείξει τον επικοινωνιακό χαρακτήρα της εκφραστικής συμπεριφοράς των δρώντων προσώπων με το ακροατήριό τους».

²⁷¹ Για τον Goffman (2006) το κοινωνικό άτομο καλείται να διαχειριστεί μια σχέση μεταξύ δύο όψεων του εαυτού του, μεταξύ του «ανθρώπινου εαυτού» (που αντιστοιχεί στο “εγώ”, δηλαδή στο αυθόρμητο εγώ, στο τι θέλουμε να κάνουμε κάθε φορά) και του «κοινωνικοποιημένου εαυτού» που αντιστοιχεί στο “εμέ” στις προσδοκίες που έχουν οι άλλοι για εμάς.

υπάρχει μια ηθική σχέση ενότητας μέσα από τις κοινές πρακτικές και τις συλλογικές δράσεις εντούτοις, δεν παύει να αποτελεί ένα πεδίο αντιπαλότητας καθώς αναπτύσσονται ανταγωνιστικές σχέσεις που σε αρκετές περιπτώσεις οδηγούν σε ομαδοποιήσεις και υπονομεύουν τη συνοχή.

Συμβολικές διαδραστικές σχέσεις μεταξύ χορευτών –τριών και κοινού

Αλλά ας δούμε τη διαδικασία αλληλεπίδρασης μεταξύ χοροδιδασκάλου-χορευτών-τριων που συνεργούν επί σκηνής και του κοινού - θεατών που παρακολουθούν μια συγκεκριμένη παραστασιακή επιτέλεση. Για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε το ιδεολογικό υπόβαθρο των συγκεκριμένων παραστάσεων και τους παράγοντες που συνέβαλαν στη διαμόρφωσή της, που προσέδωσε αναγνώριση και κύρος στο σύλλογο δίνοντας το έναυσμα σε ορισμένους Λουτσινούς να δηλώσουν με το πέρας μιας παράστασης «είμαι περήφανος που είμαι Λουτσινός», θα αναλύσουμε την τελευταία παράσταση του συλλόγου με τίτλο: “Ντουινιάς” .

Στο εισαγωγικό σημείωμα προβολής της εκδήλωσης αναφέρονται τα εξής:

«Η εκδήλωση θα έχει ως τίτλο τη λέξη: “ΝΤΟΥΝΙΑΣ”, . Ο φερόμενος τίτλος σημαίνει τον “κόσμο” και είναι μια λέξη που και στο τουρκικό και στο αλβανικό και στο σέρβικο και στο βουλγάριο λεξιλόγιο έχει την ίδια έννοια. Μια κοινή λέξη λοιπόν που μοιράζονται σχεδόν όλα τα κράτη που συνορεύουν με την Ελλάδα, στην παράσταση χρησιμοποιείται νοηματοδοτώντας τον “κοινό κόσμο”, δηλαδή τον κόσμο που μοιράζεται, αλληλεπιδρά, αφομοιώνει και αγαπά ως “δικό” του οτιδήποτε “ξένο” προάγει τον άνθρωπο και τον πολιτισμό.

Θέμα της εκδήλωσης είναι οι κοινές μουσικοχορευτικές παραδόσεις της Ελλάδας με τις γείτονες χώρες, την Ιταλία, την Αλβανία, τη Β. Μακεδονία, τη Βουλγαρία, και την Τουρκία.

Σκοπός της εκδήλωσης είναι να αναδειχτούν και να παρουσιαστούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο από τους χορευτές και χορεύτριες του συλλόγου σε μια παράσταση τα κοινά μουσικοχορευτικά στοιχεία των κρατών που αποτελούν για το κάθε κράτος μέρος της πλούσιας πολιτιστικής του παράδοσης.

Στόχος της εκδήλωσης επίσης είναι να αναδείξει επί σκηνής την ιδέα πως ο πολιτισμός δεν έχει σύνορα, πως οι «παραδόσεις» του κάθε λαού τέμνονται σε πάρα πολλά σημεία είτε στις μελωδίες, είτε στους ρυθμούς, είτε στους στίχους, είτε στην κίνηση και διαφοροποιούνται ταυτόχρονα με έναν μοναδικό τρόπο από τον εκφραστικό πλούτο η το ύφος που διαθέτει η κάθε χώρα».

Το πρόγραμμα δομήθηκε σε κοινούς χορούς²⁷² μεταξύ των κρατών που ωστόσο, διαφοροποιούνταν ως προς τη μελωδική τους απόδοση, τα χορευτικά μοτίβα, τα υφολογικά χαρακτηριστικά και τις φορεσιές. Το πρόγραμμα παρουσιάστηκε σε αλληλουχία από δύο χορευτικά τμήματα επί σκηνής, δηλαδή παρουσιαζόταν ο χορός Μπαϊντούσκα όπως χορεύεται στην Ελλάδα και αμέσως μετά η Μπαϊντούσκα όπως χορεύεται στη Β. Μακεδονία και στη Βουλγαρία.²⁷³ Το κοινό στοιχείο που αναδείχτηκε στην Ελληνική – Τούρκικη ενότητα ήταν η τραγουδιστική απόδοση μιας κοινής μελωδίας στα ελληνικά και στα τούρκικα. Τα τούρκικα τραγούδια αποδόθηκαν από καλλίφωνη χορεύτρια του συλλόγου, τα κείμενα σε μορφή αφήγησης αποδόθηκαν στα σλάβικα και στα αλβανικά επίσης από χορεύτριες του συλλόγου (αποδόθηκαν κείμενα π.χ. του νεκρού αδερφού, που αποτελεί μέρος των εθνικών παραδόσεων των επιμέρους κρατών).²⁷⁴

²⁷² Σε πρακτικό επίπεδο οι χορευτές συμμετείχαν από την αρχή της χρονιάς σε εξειδικευμένες πρόβες, όπου διδάσκονταν οι ελληνικοί χοροί και οι αντίστοιχοι χοροί της Αλβανίας από τον υποφαινόμενο, οι χοροί της Β. Μακεδονίας από χοροδιδάσκαλο από την πόλη των Σκοπίων, ενώ οι χοροί της Βουλγαρίας από τη χορεύτρια Θ. Ράπη του συλλόγου που σπούδασε στη Σόφια και διδασκόταν βουλγάρικους χορούς κατά τη διάρκεια της φοίτησής της. Για τις ανάγκες της παράστασης προσκλήθηκε κομπανία από την Αλβανία (περιοχή Τεπελένι) για να αποδώσει το αντίστοιχο μουσικό ηχόχρωμα, ενώ τις μελωδίες των περιοχών της Β. Μακεδονίας και της Βουλγαρίας απέδωσε κομπανία από έλληνες οργανοπαίκτες που εξειδικεύεται στην απόδοση των ευρύτερων βαλκανικών μελωδιών. Τις υπόλοιπες μελωδίες απέδωσε τοπική κομπανία.

²⁷³ Αντίστοιχη χορευτική επιτέλεση επί σκηνής με διαφορετική θεματική που ωστόσο, εμπίπτει στην ίδια φιλοσοφία σύνθεσης μιας παράστασης, περιγράφουν και αναλύουν οι Κακάμπουρα – Σαλαπίδα (2011:311) στο άρθρο τους με τίτλο: “Από την παράδοση στην παράσταση – Τα βιωματικά χοροστάσια και οι αναπαραστάσεις τους”, όπου και αναλύουν την παράσταση του συλλόγου “Σεμέλη” (βλ. στο συλ. τομ. “Η διαχείριση της παράδοσης. Ο λαϊκός πολιτισμός ανάμεσα στον φολκλορισμό, την πολιτιστική βιομηχανία και τις τεχνολογίες αιχμής” επιμ.. Μ. Βαρβούνης, Μ. Σέργης, Δ.Δαμιανού, Ν. Μαγά – Μπιζούμη, Γ. Θεοδωρίδου). Η συγγραφέας στην εισήγησή τους επιχειρούν να αναδείξουν «τη σχέση ανάμεσα στη θεωρητική και στην “εφαρμοσμένη” λαογραφία (applied folklore) εστιάζοντας στην περίπτωση της επίδρασης της σύγχρονης ακαδημαϊκής λαογραφικής ανάλυσης για τη σχέση ανάμεσα στον παραδοσιακό χορό και τη “δεύτερη ύπαρξή” του στη διοργάνωση “αναστοχαστικών” φολκλορικών αναπαραστάσεων».

²⁷⁴ “Πολιτιστικός Σύλλογος Η Λούτσα” Μουσικοχορευτικό Πρόγραμμα “Ντουνιάς”

ΑΦΗΓΗΣΗ: ΜΑΝΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΕΝΝΙΑ ΣΟΥ ΓΙΟΥΣ

Αφήγηση: Μάνα με τους εννιά σου γιούς (Ελληνικά, Αλβανικά, Βουλγάρικα), ΗΠΕΙΡΟΣ – ΑΛΒΑΝΙΑ: Πωγωνίσιο - Rogonishte, Κλέφτες παλιοί – Βελτιστινιοί – Kacakut , Οσμαντάκας - Vallje Osman Taka, Μπεράτι Τσακιστός - Beratce devollice , Γιατρός Ελ Μπασάν – Γιατρός ελληνικό, Μενούσης - Minushit Aga, Ζαραβίνα – (παιδικά τμήματα)

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ – ΒΟΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ: Χασαποσέρβικο - Ελληνικό - Σέρβικο , Συρτός Μακεδονίας – Ντομάκινε , Σουλειμάνοβο, Πουσνίτσα, Πουστσένο, Τικφέσκικο , Σόφκα, Μπαϊντούσκικο, Κόρη Ελένη

ΘΡΑΚΗ – ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ: Το Μαργούδι κι Αλεξανδρής – Tsufnalo bjalo kokiche (Τραγ. Από χορεύτριες), Wnpto khoro (ΒΟΥΛ.) - Ένα καιρό ήμουνα πουλί , Κάθεται Μάρω και κεντά , Τσέστος - Pravo Traknnsko khoro , Μπαϊντούσκα (Μπογιαλίκι – Μοναστήρι) - Paydushkokhoro, Κόρη Ελένη – Elenino Khoro

Η παράσταση αποτέλεσε μια πανελλήνια πρωτοτυπία ως προς το ιδεολογικό της υπόβαθρο²⁷⁵ αλλά και τον τρόπο παρουσίασης. Ο σκοπός της παράστασης ήταν δηλωτικός ενός σχεδιασμού που στόχευε στην ανάδειξη των κοινών μουσικοχορευτικών στοιχείων μεταξύ των γειτονικών κρατών, που λειτούργησε σε αντίθεση με την καθεστηκυία χρήση των χορευτικών «παραδόσεων» από τους χορευτικούς ομίλους των συλλόγων, που επιχειρούν να προβάλλουν σε εθνικό επίπεδο τις όποιες διαφορές με τα άλλα γειτονικά έθνη, δημιουργώντας σε ορισμένες περιπτώσεις καινοφανή πολιτισμικά όρια.²⁷⁶ Σημαντική επίσης πρωτοτυπία αποτέλεσε η απόδοση όλων των χορών από τους χορευτές-τριες του συλλόγου, σε μια προσπάθεια που στόχευε στην ενσώματη γνώση μέσα από τη χορευτική διαδικασία των υφολογικών χαρακτηριστικών των διαφορετικών «παραδόσεων». Η επίπονη αυτή προσπάθεια των χορευτών και το ρίσκο που ενείχε η πρωτοβουλία «αντιπροσώπευσης» των χορευτικών παραδόσεων των άλλων χωρών, ενεργοποιούσε πιο έντονα το αίσθημα ευθύνης ως προς την απόδοση των υφολογικών χαρακτηριστικών ώστε καμία χορευτική επιτέλεση να μην υπολείπεται της άλλης. Η παραπάνω ψυχολογική διεργασία εκδηλώθηκε τόσο από το χοροδιδάσκαλο όσο και από τους χορευτές σε διάφορες συζητήσεις και επισημάνσεις και δημιούργησαν μια φορτισμένη ψυχολογικά κατάσταση.

Η προετοιμασία της παράστασης αλλά και το θέαμα επί σκηνής είχε το προσδοκώμενο αποτέλεσμα, καθώς όλοι απόλαυσαν μια εμπνευσμένη παράσταση

ΕΛΛΑΔΑ – ΤΟΥΡΚΙΑ :Από ξένο τόπο – Uskudara Gider iken, Ο τσακιτζής – Dilek Koc , Σε περίμενα να 'ρθεις - Bekledim de gelmedin , Gulbahar , Ολμάζ - Saz Grubu , Αμάν Κατερίνα μου - Çiğdem Aslan - Χασαποσέρβικο

²⁷⁵ Θεωρώντας πως το ελληνικό έθνος συγκροτείται πολιτισμικά με το αφήγημα μιας κοινής πολιτισμικής παράδοσης που τη διαφοροποιεί από τα γειτονικά κράτη, η παράσταση λειτουργούσε μέσα από τις συμβολικές επιτελέσεις αποδομώντας το παραπάνω εθνικό ιδεολόγημα.

²⁷⁶ Είναι χαρακτηριστικό πως δύο νέα μέλη του συλλόγου, χορευτές-φοιτητές από την περιοχή της Πιερίας, μόλις άκουσαν από το χοροδιδάσκαλο το γενικό πλάνο της παράστασης και πως θα αποδοθούν χοροί από τη Β. Μακεδονία, εξέφρασαν τη δυσαρέσκειά τους και εγκατέλειψαν το σύλλογο, καθώς θεώρησαν πως δεν πρέπει να χορεύουμε χορούς που αποτελούν μέρος των εθνικών παραδόσεων άλλων χωρών. Οι συγκεκριμένοι χοροί που χορεύονται ήδη από πολλά ελληνικά χορευτικά σε διάφορες περιοχές της Μακεδονίας, και βέβαια σε όλη την Ελλάδα, θεωρείται από τους ίδιους πως έχουν «εισαχθεί» στο ελληνικό ρεπερτόριο τα τελευταία χρόνια ως αποτέλεσμα μιας καθαρά ιδεολογικής πολιτικής για τον πολιτισμό ορισμένων συλλόγων που εργαλειοποιεί διάφορες τοπικές παραδόσεις με προσδόκιμα αντεθνικά συμφέροντα. Για το θέμα αυτό βλ. σχετ. Μάνος Ι. 2004:51-72), στο άρθρο του «Ο χορός ως μέσο για τη συγκρότηση και διαπραγμάτευση της ταυτότητας στην περιοχή της Φλώρινας» που διερευνά το ρόλο της ατομικής διαμεσολάβησης σε διαδικασίες συγκρότησης εθνικών ταυτοτήτων όπως αυτές επιτελούνται μέσα από το χορό και τη συμμετοχή σε χορευτικά γεγονότα στην περιοχή της Φλώρινας. Ο Παπακώστας (2010-2012:719-730) Λαογραφία τόμ. ΜΒ, (42) επίσης, επισημαίνει πως «σε δύσκολες και ασταθείς ιστορικές περιόδους αρκετοί χοροί του Μακεδονικού χώρου (π.χ. κόρη Ελένη- Λένω μόμε και χρωματιστά τσουράπια – σιάρνε τσουράπι) κρίθηκε ότι αντιβαίνουν στις επιταγές του έθνους κράτους και σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους απαγορεύτηκαν ή εντάχθηκαν στο εθνικό ρεπερτόριο υπό όρους. Ορισμένες “θεραπευτικές” πρακτικές ήταν η αλλαγή της ονομασίας του χορού και η μετάφραση των στίχων του αντίστοιχου τραγουδιού)». Οι παραπάνω αναφορές αναδεικνύουν την ιδεολογική χρήση του χορού και όπως επίσης επισημαίνει ο Παπακώστας (2010-2012:723) «οποιαδήποτε χορευτική μορφή δεν ικανοποιεί τις γενικές αρχές (δηλαδή τον ισομορφισμό μεταξύ χορού, τόπου και εθνικού χώρου...), μετασηματίζεται, αποκρύπτεται, αποβάλλεται και γενικότερα αντιμετωπίζεται ως πρόβλημα»

που οι χορευτές – τρεις κατάφεραν να υλοποιήσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Η προετοιμασία της παράστασης ανέδειξε διάφορους ρόλους που ανέλαβαν και πραγματοποίησαν πολλά χορευτικά μέλη του συλλόγου, ενδεικτικά αναφέρουμε τη διαχείριση της ματιοθήκης, τη διαμόρφωση των φορεσιών, την έμπνευση της αφίσας, το σχεδιασμό και εκτύπωση του προγράμματος, την προβολή της παράστασης στο ραδιόφωνο, τη πραγματοποίηση έξτρα προβών χωρίς την παρουσία του χοροδιδασκάλου, την ατομική μελέτη του ύφους των χορών από διάφορες αναρτήσεις βίντεο, την κατασκευή σκηνικών για την παράσταση, την προώθηση των εισιτηρίων. Η θεματικές παραστάσεις πλέον αποτελούν «παράδοση» για τον Π.Σ.Λ., καθώς το Δ.Σ. και όλα τα μέλη περιμένουν τον επόμενο σχεδιασμό προς υλοποίηση, χωρίς ωστόσο αυτό να είναι εφικτό να γίνεται κάθε χρόνο, καθώς ο σχεδιασμός, η προετοιμασία και η υλοποίηση αποτελούν μια δύσκολη, επίπονη και πολυδάπανη διαδικασία. Η ανασυγκρότηση της ταυτότητας του συλλόγου, ωστόσο εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την έκβαση της επόμενης παράστασης.²⁷⁷

Η νοητική διεργασία²⁷⁸ ήταν το «κλειδί» για την παρακολούθηση της παραστασιακής επιτέλεσης “Ντουνιάς”, αποτελούσε μια αναγκαία συνθήκη

²⁷⁷ Θα πρέπει να επισημάνουμε εδώ πως η πραγμάτωση μιας επιτέλεσης ενέχει μια πληθώρα ποιοτικών στοιχείων που είναι δύσκολο να αξιολογηθούν ως προς τη συμβολή τους στην αποδοχή ή όχι μια παράστασης. Για να γίνει πιο κατανοητή η παραπάνω επισήμανση θα πρέπει να διαχωρίσουμε το τελικό αποτέλεσμα, την καθεαυτού παράσταση, από τη διαδικασία πραγμάτωσής (προετοιμασία) της ως προς τα χαρακτηριστικά που τη διακρίνουν. Μια παραστασιακή επιτέλεση αποτελεί μια πολιτιστική διαδικασία, μια συνέργια που προάγει τα μέλη ανάλογα με το βαθμό, τον τρόπο που αυτά ενεργούν για την πραγμάτωσή της αλλά και τις σχέσεις που συνάπτουν για την ευόδωσή της. Ο σύλλογος λειτουργεί ως πολιτιστικό πεδίο μέσα από τη διεκπεραίωση των τεχνικών και διαδικαστικών θεμάτων, από το επίπεδο των διαμορφούμενων σχέσεων αλλά και από το βαθμό ενεργοποίησης της κρίσης, της άμιλλας, της προσπάθειας, της έμπνευσης, της συνεργασίας, της συλλογικότητας και άλλων αξιών που προάγουν πολύπλευρα τα μέλη. Η παραπάνω διαδικασία που διαφοροποιείται από σύλλογο σε σύλλογο, ωστόσο, δεν γίνεται εύκολα αντιληπτή από τους θεατές που κρίνουν συνήθως από το αποτέλεσμα του θεάματος που παράγεται σε μια εκδήλωση. Οι θεατές ωστόσο, παρότι μπορεί να διαμορφώσουν μια θετική αντίληψη για μια παράσταση και να εκφραστούν με κολακευτικά σχόλια για το σύλλογο, εντούτοις δεν είναι σε θέση να έχουν άποψη για το σύνολο της πολιτιστικής διαδικασίας που συντελείται στο συγκεκριμένο πλαίσιο. Υπάρχει πιθανότητα μια άρτια χορευτική παρουσία να συνοδεύεται από ίντριγκες και διαφωνίες μεταξύ των χορευτών, καταστρατήγηση ρόλων μεταξύ των διοικούντων, ανάρμοστες ή αυθαίρετες συμπεριφορές προς τους χορευτές από το χοροδιδάσκαλο γεγονός που υποβαθμίζει την «πολιτιστική» διαδικασία. Η ευρύτητα της αποδοχής του αποτελέσματος μιας παράστασης δίνει ουσιαστικά τη δυνατότητα αναπαραγωγής της στο χρόνο. Στον παραπάνω διαχωρισμό παράστασης και προετοιμασίας συναρθρώνονται και άλλες παράμετροι όπως είναι η προβολή της εκδήλωσης, το ατομικό (γνωστικό, συναισθηματικό, συνειδητό) επίπεδο κρίσης, καθώς και οι ατομικές προσλαμβάνουσες που κάνουν ακόμα πιο δύσκολη την ερμηνεία της συμβολής των παραπάνω παραμέτρων στην καθιέρωση ή μη μιας παραστασιακής επιτέλεσης.

²⁷⁸ Η ικανότητα της σκέψης σύμφωνα με τον G. Ritzer αποτελεί μια από τις βασικές θεωρητικές αρχές-παραδοχές της σύγχρονης θεωρίας των συμβολικών διαντιδράσεων. Ο ίδιος επισημαίνει το ρόλο της σκέψης στο να διαμορφώνει και να διαμορφώνεται (από) στη διαδικασία της συμβολικής διαντιδράσης, στον ορισμό των τριών ειδών α) υλικά (υλικά αντικείμενα), β) κοινωνικά (πρόσωπα), γ) αφηρημένα (ιδέες, έννοιες, αξίες) και στο διαφορετικό νόημα που αποκτούν κατά την ερμηνεία τους από τα άτομα, και στη λειτουργία των συμβόλων και της γλώσσας στην απόδοση του κοινωνικού τους νοήματος.

κατανόησης και ερμηνείας των συμβολισμών και των νοημάτων της. Μια νοητική διεργασία, που να μπορεί να εντοπίζει και να αξιολογεί τους συμβολισμούς των αφηγηματικών λόγων, των χορευτικών πρακτικών, της δομής του προγράμματος, των συνδέσεων και των υφολογικών στοιχείων και βέβαια των νοημάτων της συγκεκριμένης παράστασης που παρουσίαζε την οικουμενική εκδοχή των τοπικών παραδόσεων, τα ενοποιητικά της στοιχεία, τις επιμέρους διαφορές μέσα στις κοινές παραδόσεις των λαών, αλλά και την αναγνώριση της ικανότητας «υπόδυσης» των δύσκολων ρόλων²⁷⁹ που καλούνταν να ερμηνεύσουν τα νεαρά ως προς την ηλικία και την εμπειρία μέλη της χορευτικής ομάδας. Η παραπάνω αναγνώριση των επιμέρους στοιχείων της επιτέλεσης αφορούσε μια μερίδα θεατών που είχε την ικανότητα της αναστοχαστικής διεργασίας και που αποτέλεσαν μια νέα κατηγορία κοινού που παρακολουθούσε σταθερά τις παραστάσεις της Λούτσας προσδοκώντας το «αναμενόμενο» θέαμα. Ωστόσο, η παραπάνω συνθήκη δεν αφορούσε την πλειονότητα των θεατών που συνήθως εστιάζει περισσότερο στη θεαματική εκδοχή²⁸⁰ και όχι στα σημειώματα μιας παράστασης.²⁸¹ Διακρίνουμε λοιπόν πως εισήχθησαν νέοι συμβολισμοί και νοήματα στην παράσταση που απαιτούσαν μέσω της γνώσης την πρόσβαση στα νοήματα μιας «επιπέδου»²⁸² παράστασης.²⁸³

Θα πρέπει εδώ να πούμε πως σταδιακά οι θεματικές παραστάσεις απέκτησαν ένα αναγνωρίσιμο συμβολικό φορτίο, που συνδεόταν με τις έννοιες της συλλογικής δημιουργίας, της έμπνευσης, της πρωτοτυπίας, του πειραματισμού, της ιδεολογίας και της γνώσης. Οι έννοιες της έμπνευσης και της πρωτοτυπίας αποτυπώθηκαν τόσο στη θεματική των παραστάσεων (τίτλος, θέμα αφίσας, υπόθεση παράστασης) και της σκηνοθεσίας όσο και στη συνάρθρωση θεατρικών και χορευτικών επιτελέσεων. Η ιδεολογία και η γνώση αφορούσαν την συνειδητή καθιέρωση μιας διαφορετικής παράστασης και τη μεταφορά ενός γνωστικού

²⁷⁹ Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί πως ορισμένοι χορευτές-τριες με μέσο όρο ηλικίας 20 χρονών παρουσιαζόταν για πρώτη φορά σε παράσταση στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Ιωαννιτών με ελάχιστη σκηνική εμπειρία και αναλάμβαναν ρόλους αφηγηματικούς παραμυθιών και κειμένων ή την απόδοση ενός τραγουδιού μπροστά σε μια κατάμεστη αίθουσα.

²⁸⁰ Η προσέγγιση μιας παραστασιακής επιτέλεσης μέσω των συναισθημάτων που αναδύονται.

²⁸¹ Καταθέτω εδώ προσωπικές εμπειρίες που επαληθεύουν την παραπάνω υπόθεση. Διδάσκοντας σε πολλά χορευτικά τμήματα στην πόλη των Ιωαννίνων και ιδιαίτερα σε ηλικιωμένα μέλη των ΚΑΠΗ του Δήμου Ιωαννιτών έχω την ευκαιρία να συζητώ και να επιζητώ τις εντυπώσεις τους για διάφορες χορευτικές παραστάσεις που γίνονται και τις οποίες παρακολουθούν με ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Παρατήρησα λοιπόν πως αναφέρονται με τα καλύτερα λόγια για παραστάσεις τις οποίες άλλα χορευτικά μέλη (συνήθως νεότερα ηλικιακά και επίσης μέλη διαφόρων χορευτικών ομίλων της πόλης) κρίνουν ως «αδιάφορες» ή ακόμα και ως «απαράδεκτες». Επίσης στα μέλη της ίδιας χορευτικής ομάδας παρατηρείται απόκλιση στις κρίσεις που γίνονται για μια χορευτική παράσταση που έχουν παρακολουθήσει. Η διαφορά των απόψεων ωστόσο, συνίσταται περισσότερο στην υποκειμενική αντιληπτική ικανότητα του καθενός.

²⁸² Με τις φράσεις «ένιωθα ότι τα παιδιά είχαν ένα άλλο επίπεδο», «επιπέδου παράσταση» εκφράστηκαν ορισμένοι θεατές αξιολογώντας έτσι ιεραρχικά υψηλά τη συγκεκριμένη παράσταση.

²⁸³ Με παρόμοιες διαδικασίες δημιουργήθηκαν και παρουσιάστηκαν οι παραστάσεις: «Γυναίκα του μόσχου το κλαδί και της ελιάς το φύλλο» (2012), «Είς τ' αρδιά πάντοτες εγλεντούσαμεν» (2013), «Γένεσις» (2014), «Εμείς ο Ένας» (2015), «Άνδρας, ο αφέντης του σπιτιού κι η απαντοχή του κόσμου» (2017), «Ντουινιάς» (2019).

κεφαλαίου που σχετίζεται περισσότερο με τις σπουδές, εμπειρίες και αντιληπτικές ικανότητες του λαογράφου-χοροδιδασκάλου²⁸⁴.

Η αναγνώριση της «διαφορετικότητας» και του «επιπέδου» των συγκεκριμένων παραστάσεων διαπιστώθηκε επίσης, από την συμμετοχή των θεατών σε συνδυασμό με την πώληση των εισιτηρίων (σε ορισμένες περιπτώσεις υπήρξαν κέρδη για το σύλλογο), τις κριτικές που ακούστηκαν αλλά και την υιοθέτηση της συγκεκριμένης μορφής από άλλους συλλόγους της πόλης καθώς λειτούργησε ως πρότυπο αναπαραγωγής. Πιο συγκεκριμένα, ο σύλλογος μην έχοντας τη δυνατότητα της οικονομικής κάλυψης των εξόδων της παράστασης αναγκάστηκε να βάλει εισόδο έναντι της χρηματικής επιβάρυνσης των 5 ευρώ. Τη συγκεκριμένη περίοδο οι σύλλογοι της πόλης παρουσίαζαν δωρεάν τα χορευτικά τους τμήματα στην ετήσια παράστασή τους στο Πνευματικό Κέντρο ή και στο θέατρο της Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών. Η απόφαση καθιέρωσης εισιτηρίου ήταν ένα ρίσκο για το σύλλογο και για την έκβαση της παράστασης, καθώς ο κόσμος δεν ήταν συνηθισμένος να πληρώνει για τέτοιου είδους παραστάσεις. Η ανταπόκριση του κόσμου ωστόσο, σήμαινε και την «αναγνώριση» της προσπάθειας αλλά και του θεάματος που προσφερόταν. Από χοροδιδασκάλους ακούστηκαν σχόλια του τύπου «εγώ δεν μπορώ να κάνω τέτοια παράσταση» (Θ.Φ.), «μου άρεσε ο τρόπος που δένονται πολλά στοιχεία επί σκηνής... ήθελα κι εγώ να κάνω κάτι αντίστοιχο» (Γ.Α), ενώ αρκετοί θεατές που ασχολούνται με τον παραδοσιακό χορό σχολίασαν κατά καιρούς «την παρακολουθείς χωρίς να βαριέσαι», «έρχομαι πάντα στις παραστάσεις της Λούτσας» και γενικότερα οι εντυπώσεις για την παράσταση στην πλειονότητά τους ήταν πολύ καλές. Δημιουργήθηκε στην πορεία ένα κοινό που παρακολουθούσε τις παραστάσεις με συγκεκριμένη προσδοκία που δεν συνέπιπτε με τις καθιερωμένες προσδοκίες των γονέων που θέλουν να θαυμάσουν τα παιδιά τους σε ένα χορευτικό θέαμα επί σκηνής. Η προσδοκία σχετιζόταν με την έκθεση πρωτότυπων μορφών και στοιχείων του λαϊκού μας πολιτισμού.²⁸⁵

²⁸⁴ Θεωρώ πως οι σπουδές μου στο Τμήμα Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων με βοήθησαν στο βαθμό που να μπορώ να συνθέτω στη βάση συγκεκριμένων εννοιών που επιλέγω χορευτικές παραστάσεις. Η συγγραφή ενός βιβλίου “Αλφαβητάρι του χορού” (απευθύνεται σε μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης), όπου προτείνεται η διδασκαλία του χορού συνδυαστικά με τη διδασκαλία στοιχείων του λαϊκού μας πολιτισμού (δρώμενα, παραδοσιακά παιχνίδια, παραμύθια, παιχνιδιότραγουδα, μύθους, παραδόσεις κ.ά.) θα πρέπει να θεωρηθεί επίσης ως αποτέλεσμα των επιρροών μου από το γνωστικό αντικείμενο της Λαογραφίας.

²⁸⁵ Είναι γεγονός πως η πρώτη σημαντική προσδοκία των χορευτών-τριών και του Δ.Σ. είναι ανταπόκριση των θεατών στο «κάλεσμα» της παράστασης ενός συλλόγου. Η κάλυψη μεγάλου αριθμού των θέσεων συνιστά μια πρώτη εκδοχή αναγνώρισης του συλλόγου, που λειτουργεί ενθαρρυντικά σε ψυχολογικό επίπεδο για τους χορευτές. Θα πρέπει να επισημάνουμε πως έχουν μειωθεί οι θεατές που παρακολουθούν τέτοιου είδους (ετήσιες παραστάσεις) χορευτικές εκδηλώσεις. η επισήμανση έχει γίνει και από άλλους συναδέλφους που επισημαίνουν πως το κοινό έχει περιοριστεί στους γονείς των χορευτών-τριών που χορεύουν και πως «ακόμα και αυτοί έχουν βαρεθεί να βλέπουν τα ίδια και τα ίδια». Αξίζει να αναφερθεί ως παράδειγμα που ενδυναμώνει την παραπάνω εκδοχή την οργάνωση φεστιβάλ χορού από το Τμήμα Παραδοσιακών Χορών του Δήμου που φιλοξενούσε 8 μεγάλα χορευτικά της πόλης, που έγινε στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Ιωαννιτών το 2017, με δωρεάν εισόδο, όπου το κοινό που την παρακολούθησε δεν ξεπερνούσε τα 300 άτομα. Η παραπάνω συνθήκη δημιούργησε μεγάλο προβληματισμό στους οργανωτές για την αναγκαιότητα συνέχισης του θεσμού με

Το συμβολικό φορτίο που απέκτησε η παράσταση μέσω της αναγνωρίσιμης «διαφοράς» θα πρέπει να θεωρήσουμε πως αποτέλεσε την αφορμή για τη δημιουργία αντίστοιχων παραστάσεων από άλλους συλλόγους της πόλης των Ιωαννίνων αλλά και από άλλους συλλόγους της Ελλάδας. Αργότερα, αρκετοί σύλλογοι της πόλης παρουσίασαν με τον συγκεκριμένο τρόπο διάφορα αντίστοιχα θέματα συμπεριλαμβάνοντας αφηγήσεις θεατρικά δρώμενα και διαλόγους (Χ.Ο.Ι., Δροσοχώρι - Καλαρρύτες, Σύνδεσμος Συρρακιωτών Ιωαννίνων, Χοροτέχνες)²⁸⁶, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις οι παραστάσεις σχεδόν αντιγράφηκαν από συλλόγους της Κέρκυρας “Σύλλογος Ηπειρωτών Κέρκυρας” και της Αργολίδας “Χορευτική Ομάδα Ερμιόνης”.²⁸⁷ Η παραπάνω διάχυση των προτύπων της συγκεκριμένης μορφής παραστασιακής επιτέλεσης αναδεικνύεται από την αναπαραγωγή τους, με διαφορετικές ωστόσο θεματικές, από αντίστοιχους συλλόγους. Η διαδικασία διαντίδρασης συνίσταται στην υιοθέτηση - οικειοποίηση από πλευράς των αποδεκτών (άλλων συλλόγων) αντίστοιχων στη μορφή και στο περιεχόμενο παραστασιακών επιτελέσεων, έστω κι αν ορισμένες από αυτές διαφοροποιήθηκαν ως προς ορισμένα χαρακτηριστικά,

αποτέλεσμα τα επόμενα χρόνια να σταματήσει να γίνεται, ενώ συνεχίστηκε το αντίστοιχο φεστιβάλ Παιδικών Τμημάτων που η ανταπόκριση ήταν λίγο μεγαλύτερη.

²⁸⁶ Ο Χ.Ο.Ι. παρουσίασε αντίστοιχα παράσταση με τίτλο «Παραμυθένια βήματα» με τέσσερις αφηγητές που ήταν ερασιτέχνες ηθοποιοί και υποδύονταν την ιστορία του πριγκιπόπουλου που μεταμορφώθηκε σε βάτραχο. Ο βάτραχος σύμφωνα πάντα με το σενάριο έπρεπε να ταξιδεύει από περιοχή σε περιοχή στην Ελλάδα (οπότε και χορευόταν αντίστοιχα οι επιμέρους χοροί κάθε περιοχής) αναζητώντας μέσα από τη δοκιμασία όσα στοιχεία θα του έλυναν τα μάγια ώστε να του δοθεί πάλι η δυνατότητα να γίνει πριγκιπόπουλο. Η αφήγηση του διασκευασμένου παραμυθιού συνέδεε τις ενότητες του μουσικοχορευτικού προγράμματος. Κατά τον ίδιο τρόπο σχεδιάστηκαν κατόπιν οι παραστάσεις: «Μια βραδιά στο μουσείο» όπου επίσης δημιουργήθηκε ένα αφήγημα όπου αφηγητές υποδύονταν τα εκθέματα διαφόρων περιοχών της Ελλάδας τα οποία ξυπνούσαν μέσα στο μουσείο και μιλούσαν (νοηματοδοτώντας πως η «παράδοση» είναι ζωντανή), και επίσης, τα «Μουσικά φτερουγίσματα» όπου δύο αφηγητές – πουλιά, πατέρας και γιός ταξίδευαν σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας και συνέδεαν με ατάκες «στιλ Αρκά» τις μουσικοχορευτικές ενότητες που παρουσιαζόταν στη συνέχεια. Είναι χαρακτηριστική η αναζήτηση ενός εμπνευσμένου αφηγήματος που θα δίνει ένα κατανοητό νόημα στην εκδήλωση πέραν της χορευτικής παρουσίας. Σε σχετικό διάλογο που είχα με συνάδελφο που οργάνωσε αντίστοιχες παραστάσεις ειπώθηκαν τα εξής: -...είχατε κάνει κι εσείς μετά τη Λούτσα θεματικές παραστάσεις μπορείς να μου πεις τους τίτλους και την υπόθεσή τους; - Γιατί είπατε μετά τη Λούτσα...- Γιατί τις κάνατε μετά από εμάς...- Εμείς φίλε κάναμε παραστάσεις επιπέδου με υψηλά νοήματα που να τα καταλάβεις εσύ...», συνεχίζοντας να τις περιγράφει. Ο διάλογος συνεχίστηκε χαριτολογώντας σε ιδιαίτερα φιλικό πνεύμα εντούτοις, δεν έκρυβε τη διάθεση της προβολής μιας πρωτότυπης ως προς τα νοήματα και την έμπνευση παράστασης. Η μετατόπιση της αξίας της παράστασης στην ανάδειξη νοημάτων που προκύπτουν από ένα εμπνευσμένο σενάριο ουσιαστικά υπεραναπληρώνουν σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμα και τα χαρακτηριστικά της χορευτικής πρακτικής που κυριαρχούν στη σκηνή. Ο Σύνδεσμος Συρρακιωτών Ιωαννίνων παρουσίασε την ιστορική πορεία των Συρρακιωτών στο χρόνο και στον τόπο μετεγκατάστασής τους μέσα από αφηγήσεις κειμένων, ενώ ο σύλλογος Χοροτέχνες σύνδεσε με σχετικά αφηγηματικά κείμενα τα χορευτικά προγράμματα την παράσταση με τίτλο: «στον ήρωα», εμπλουτίζοντας με λόγο το αφήγημα της εκδήλωσης.

²⁸⁷ Αρχικά θα πρέπει να επιστημόνουμε πως οι αφηγήσεις που γινόταν ενδιάμεσα των χορευτικών προγραμμάτων σχολιάστηκαν αρνητικά από ορισμένα μέλη άλλων χορευτικών της πόλης, «πάμε να παρακολουθήσουμε παραμυθάκια από τη Λούτσα». Η αποκάλυπτη αντιγραφή (όχι διασκευή) ορισμένων παραστάσεων από άλλους συλλόγους προκάλεσε την δυσαρέσκεια των χορευτών-τριών που θέλησαν να απαντήσουν γνωστοποιώντας το «πρωτότυπο» με διάφορες αναρτήσεις στο διαδίκτυο. Τελικά οι αναρτήσεις δεν έγιναν, καθώς μέσα από μια δεύτερη ανάγνωση καταλήξαμε πως «είναι τιμητικό να έχουν σημείο αναφοράς τη δική μας παράσταση έστω κι αν την αντιγράφουν».

«από ό,τι παρατήρησα κατάλαβα πως τη δική σου παράσταση παρακολούθησαν ηλικιακά 40 έως 60 χρονών, ενώ σε εμάς ο μέσος όρος ήταν ηλικίας 20 έως 40 ετών. Η δική μας ήταν πιο ανάλαφρη, πιο επικοινωνιακή, τα θέματα που είχαμε ...δεν ξέρω γιατί... αυτό έχει να κάνει με εμάς τους χοροδιδασκάλους γιατί κακά τα ψέματα εμείς τις δημιουργούμε απ' την αρχή μέχρι το τέλος...» (Γ.Μ.).

Η περιγραφή των διαδικασιών με δραματουργικούς όρους επιτέλεσης ανέδειξε τη διαφορά ως βασική παράμετρο διαμόρφωσης της ετερότητας. Η διαφορά ωστόσο, επισημαίνεται ως μια ιδεολογική κατασκευή που εγκαθιδρύεται στις παραστασιακές επιτελέσεις είτε από τα ενεργά μέλη²⁸⁸ που την επινοούν, είτε ως στοιχείο της νεωτερικότητας.²⁸⁹ Προσπαθήσαμε να αναλύσουμε την παραστασιακή επιτέλεση ως ένα γεγονός απαντώντας πρώτιστα στις ερωτήσεις του ποιός, που, πότε, πως και γιατί. Εντούτοις, η επικοινωνία που επιτυγχάνεται πολυεπίπεδα μεταξύ των συμμετεχόντων αποτέλεσε μία εξίσου σημαντική παράμετρο ανάλυσης. Διαπιστώθηκε λοιπόν, πως στο επίπεδο της επικοινωνίας η σύγκλιση των διαφορετικών πόλων επικοινωνίας (χοροδιδάσκαλου-χορευτών-τριών, χοροδιδάσκαλου χορευτών-τριών - θεατών) επιτυγχάνεται στη βάση των νοημάτων με τα οποία αναγνωρίζεται μια οποιαδήποτε δράση (πρόβα, χορευτική πρακτική, παράσταση). Ο δεσμός μεταξύ τους, είτε ενδυναμώνεται δημιουργώντας σταθερές σχέσεις επικοινωνίας και συνέχειας των παραστασιακών επιτελέσεων, είτε διαταράσσεται (αποδυναμώνεται, λειτουργεί στο περιθώριο ή και εγκαταλείπεται οριστικά). Η αναζήτηση ενός νέου νοήματος στις παραστασιακές επιτελέσεις που μεταφέρουν στοιχεία του «παραδοσιακού» πολιτισμού, αποτελεί ζητούμενο, δημιουργεί μια κοινή προσδοκία που λειτουργεί ως συγκολλητική ουσία μεταξύ των ενεργών μελών ενός συλλόγου και των θεατών. Για να έχουμε μια πιο σφαιρική ανάγνωση της συμβολικής διαντίδρασης έτσι όπως διαμορφώνεται με δραματουργικούς όρους στο πλαίσιο των παραστασιακών επιτελέσεων θα πρέπει να ενσωματώσουμε στην οπτική μας τις επιρροές ενός ευρύτερου κοινωνικού πλαισίου έτσι όπως αναλύεται στο 7^ο Κεφ. Κατ' αυτόν τον τρόπο γίνεται πιο κατανοητή η επικοινωνία μεταξύ των ενεργών μελών και των θεατών, που λειτουργούν ταυτόχρονα ως φορείς των νεωτερικών αντιλήψεων και των προσωπικών τους ιδεολογημάτων.

²⁸⁸ Κυρίως από το χοροδιδάσκαλο που κατασκευάζει μια παράσταση λειτουργώντας ταυτόχρονα ως σεναριογράφος, σκηνοθέτης και βέβαια ως δάσκαλος και χοροδιδάσκαλος.

²⁸⁹ Βλ. σχετ. κεφ. Όπου γίνεται αναφορά στις μεταβολές της δομής ενός ρεπερτορίου, στις διαδικασίες εγκαθίδρυσής της και στο ρόλο της μίμησης, των χρονικοτήτων, και των μορφών που αυτές αποκτούν. Οι παραπάνω αναφορές αναδεικνύει τη σχέση της νεωτερικότητας με τις τοπικές πολιτιστικές εκδοχές.

Ο Γυφτόκαμπος ως χώρος επαναπροσδιορισμού της ταυτότητας καταγωγής των Σαρακατσάνων

Το αντάμωμα των Σαρακατσαναίων στο Γυφτόκαμπο

-«αυτός εδώ»

-«Αυτός είναι ο Βαγγέλης ο Μάστορας»

-«Ναι; Παναγία μου!»

-Αυτή;

-Αυτήνα η μάνα τς κράταγε απ' τς Κουμπαίους...

-Εμένα δε μ' έχει εδώ, δεν ξέρω γιατί...»²⁹⁰

Η κεντρική και η σημαντικότερη εκδήλωση της Α.Σ.Η. είναι το αντάμωμα των Σαρακατσάνων στο Γυφτόκαμπο, «κάθε αντάμωμα», αναφέρει ο Νιτσιάκος, (1995:105), «συνιστά μια φορτισμένη αναβάπτιση στην ιδέα της κοινότητας μιαν ενδυνάμωση των οικογενειακών και συλλογικών δεσμών και τόνωση της αίσθησης της ιδιαίτερης ταυτότητας».

Η σημασία που αποδίδεται από τους Σαρακατσαναίους στην εκδήλωση που οργανώνει κάθε χρόνο η Αδελφότητα στο Γυφτόκαμπο, σε έναν τόπο²⁹¹ άρρηκτα συνυφασμένο με το παρελθόν των Σαρακατσάνων της Ηπείρου, μας οδήγησε στη διερεύνηση της πολιτιστικής συγκρότησής του, δηλαδή στην καταγραφή της μορφής

²⁹⁰ Ο παραπάνω διάλογος καταγράφηκε μπροστά στην έκθεση φωτογραφιών που είχε οργανώσει η Αδελφότητα στον προαύλιο χώρο της εκκλησίας κατά τη διάρκεια του ανταμώματος των Σαρακατσάνων. Ο διάλογος εξελίχτηκε ανάμεσα σε δύο ηλικιωμένες Σαρακατσάνες. Ο διάλογος αναγνώρισης προσώπων και καταστάσεων που συνεχίστηκε μπροστά σε όλες σχεδόν τις φωτογραφίες είναι πολυσήμαντος και φανερώνει την ύπαρξη μιας κοινότητας που στηριζόταν στην αλληλογνωριμία, άλλωστε αυτό ταυτοποιείται μέσα από τις αναφορές της κυρίας που ανακαλεί μέσω της μνήμης τις σχέσεις των προσώπων, αλλά ταυτόχρονα φανερώνει την ανάγκη του ανθρώπου να συνδεθεί στο παρόν με το παρελθόν.

²⁹¹ Θα πρέπει να επισημάνουμε τη σχέση του συγκεκριμένου τόπου με τη συλλογική μνήμη των Σαρακατσάνων μέσα από τη διαμόρφωση και συντήρηση ενός «μνημονικού τόπου» στο Γυφτόκαμπο. Ο Halbwachs (2013:155-185) που θεωρείται ο εμνευστής της ιδέας της συλλογικής μνήμης αναφερόμενος στη σχέση της με το χώρο επισημαίνει: «δεν είναι, λοιπόν, ακριβές πως για να θυμηθούμε πρέπει να μεταφερθούμε νοερά εκτός του χώρου, αντιθέτως, μόνον η εικόνα του χώρου – λόγω της σταθερότητάς της- μας δίνει την ψευδαίσθηση ότι δεν έχουμε καθόλου αλλάξει διαμέσου του χρόνου και ότι ξαναβρίσκουμε το παρελθόν στο παρόν, έτσι μπορεί κανείς να ορίσει τη μνήμη, και ο χώρος μόνος του».

και του περιεχομένου των δράσεων που επιτελούνται και στους συμβολισμούς με τους οποίους συνδέονται τα νοήματα των επιτελέσεων που οργανώνονται.

Οι διαμορφούμενες ανάγκες υλοποίησης της εκδήλωσης ώθησαν την Αδελφότητα στην τροποποίηση του καταστατικού της, έτσι ώστε να μπορεί να οργανώσει με τον καλύτερο τρόπο τις επιμέρους επιτελέσεις που δομούν το όλο πρόγραμμα. Πιο συγκεκριμένα, η Αδελφότητα με τροποποίηση του καταστατικού της το 2002 συστήνει ειδικό φορέα την “Διεύθυνση Σαρακατσάνικης Στάνης” (ΔΙ.ΣΑ.ΣΤΑ.), και ενσωματώνει στο υπάρχον καταστατικό άρθρα που προέβλεπαν την καλύτερη διαχείριση, οργάνωση, έρευνα, προβολή και προστασία της Σαρακατσάνικης Στάνης, (Α.Σ.Η., Καταστατικό Κεφ. 8^ο, 10/11/2002).

Επίσης, ο φυσικός χώρος στο Γυφτόκαμπο μέσα από συνεχείς προσπάθειες της Αδελφότητας διαμορφώθηκε σταδιακά σε έναν συμβολικό χώρο, όπου τα παλιά αντικείμενα που τοποθετήθηκαν στο χώρο και οι κατασκευές που έγιναν αποτελούν αναπόσπαστα μέρη στην κατασκευή ενός μνημονικού τόπου²⁹², που συμβάλλει στον επαναπροσδιορισμό της ταυτότητας των Σαρακατσαναίων. Οι παρεμβάσεις εδώ ωστόσο, συνιστούν πρακτικές οι οποίες διαμορφώνουν τα αναγκαία «πλαίσια» ανάκλησης της συλλογικής μνήμης.²⁹³ Ο Halbwachs (2013:13-14) συσχετίζει τη διαδικασία ανάκλησης της ατομικής μνήμης με το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώνεται. Ως αναγνωρίσιμα «πλαίσια» όπου τοποθετούνται οι αναμνήσεις ορίζει τη γλώσσα, το χρόνο, το χώρο και την εμπειρία. Με βάση τις παραπάνω αναλυτικές έννοιες θα προσπαθήσουμε να ερμηνεύσουμε τις δράσεις που οργανώνονται στο πλαίσιο του ανταμώματος των Σαρακατσάνων στο Γυφτόκαμπο.

Αλλά ας δούμε πως σταδιακά ο φυσικός χώρος στην περιοχή του Γυφτόκαμπου, σε ένα συμβολικό τοπίο μέσα από συγκεκριμένες ενέργειες των μελών της Αδελφότητας. Στις 22/7/80 προτείνεται από τον κ. Αχιλλέα Χαρίση, ένα απλό μέλος του Δ.Σ. της Αδελφότητας, η οργάνωση εκδήλωσης ανταμώματος των Σαρακατσαναίων Ηπείρου στο Γυφτόκαμπο. Στις 3/8/80 αποφασίζεται και έκτοτε καθιερώνεται ως ημερομηνία της εκδήλωσης το πρώτο Σαββατοκύριακο του Αυγούστου, (Α.Σ.Η., Πρακτικό 4^ο /80). Από το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου μέχρι σήμερα, ποικίλα θέματα που αφορούν τόσο τη διαμόρφωση του χώρου όσο και την οργάνωση της καλοκαιρινής εκδήλωσης στο Γυφτόκαμπο απασχολούν τις περισσότερες συνεδριάσεις των Δ.Σ.

²⁹² Βλ. σχετ. Pierre Nora, (1989: 7-24), “Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire”, *Representations* 26.

²⁹³ Σύμφωνα με τον Halbwachs (“Η συλλογική μνήμη”2013:167), “δεν υπάρχει συλλογική μνήμη που να μην εκτυλίσσεται σ’ ένα χωρικό πλαίσιο. Ο χώρος είναι μια πραγματικότητα που διαρκεί: οι εντυπώσεις μας κνηγούν η μια την άλλη, τίποτε δεν παραμένει στο μυαλό μας και δεν θα καταλαβαίναμε ότι μπορούμε να ξανασυλλάβουμε το παρελθόν εάν αυτό δεν διατηρούνταν μέσω του υλικού περιβάλλοντος γύρω μας. Πρέπει να στρέψουμε την προσοχή μας στον χώρο, στον δικό μας χώρο...[...] τον χώρο που σε κάθε περίπτωση η φαντασία ή η σκέψη μας είναι ανά πάσα στιγμή ικανή να ανασυνθέσει, σ’ αυτόν πρέπει να επικεντρωθεί η σκέψη μας προκειμένου να επανεμφανιστεί η μία ή η άλλη κατηγορία αναμνήσεων”.

Παρακολουθώντας την εξέλιξη των διαδικασιών διακρίνουμε πως σταδιακά από το 1981 αρχίζουν οι προσπάθειες οικειοποίησης και διαμόρφωσης του χώρου. Αρχικά, μετά από συνεχή αιτήματα στο Υπουργείο Γεωργίας παραχωρείται ο χώρος στην Αδελφότητα και στη συνέχεια σε ένα σχετικά μεγάλο βάθος χρόνου ο χώρος διαμορφώνεται με κατασκευές κάθε είδους (στάνες, καλύβια, γεφύρια, εκκλησία κ.α.). Οι πρώτες αποφάσεις για τη δημιουργία μόνιμων εγκαταστάσεων λαμβάνονται λίγα χρόνια μετά την πρώτη εκδήλωση με απόφαση του Δ.Σ., (Α.Σ.Η., Πρακτικό 5^ο /83), και ακολουθούν οι αποφάσεις για την κατασκευή στάνης, (Α.Σ.Η., Πρακτικό 6^ο /83). περίφραξη του χώρου, δημιουργία κωνακιών, παραχώρηση από το Υπουργείο Γεωργίας χώρου έκτασης 16,17 στρεμμάτων (Α.Σ.Η., Πρακτικό 10^ο /85), ύδρευση της στάνης, (Α.Σ.Η., Πρακτικό 11^ο /85), εγκατάσταση σωλήνα ύδρευσης, μπαρ, αποθηκευτικού χώρου, προθήκες ανακοινώσεων, πινακίδες σήμανσης, πάγκοι και τραπεζάκια, (Α.Σ.Η., Πρακτικό 3^ο /90), κυλικείου, κωνακιών, ξύλινες γέφυρες, κιόσκι ορχήστρας, δημοπρασία κυλικείου, (Α.Σ.Η., Πρακτικό 6^ο /88), αναμόρφωση των κωνακιών, (Α.Σ.Η., Πρακτικό 5^ο /90), σπορά γκαζόν, (Α.Σ.Η., Πρακτικό 7^ο /91). δημοπράτηση μπαρ, (Α.Σ.Η., Πρακτικό 8^ο /91), οικονομική ενίσχυση του Νομάρχη για τη στάνη, (Α.Σ.Η., Πρακτικό 9^ο /91), παραδοσιακή στάση, (Α.Σ.Η., Πρακτικό 4^ο /92), υλικά για την κατασκευή εκκλησίας, παρουσίαση του χορευτικού, δημοπρασία της καντίνας, (Α.Σ.Η., Πρακτικό 6^ο /92), κατασκευή εκκλησίας, (Α.Σ.Η., Πρακτικό 8^ο /92), αναδιαμόρφωση χώρου, (Α.Σ.Η., Πρακτικό 9^ο /92), ορισμός φύλακα, (Α.Σ.Η., Πρακτικό 2^ο /95), κατασκευή πέτρινης γέφυρας, τοίχου αντιστήριξης της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου, (Α.Σ.Η., Πρακτικό 4^ο /96), αναψυκτήριο με λιθόκτιστο υπόγειο, τρία πέτρινα διαζώματα, (Α.Σ.Η., Πρακτικό 5^ο /97), εγκατάσταση καλοριφέρ, (Α.Σ.Η., Πρακτικό 2^ο /97). Διακρίνουμε λοιπόν μέσα από την ταξινόμηση των διαφόρων κατασκευών πως συνδέονται συμβολικά με συγκεκριμένες διαδικασίες (παραγωγικές, οικονομικές, θρησκευτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και βέβαια χρηστικές). Το σύνολο των δραστηριοτήτων της κοινωνικής ζωής των Σαρακατσάνων αναπαρίσταται συμβολικά στο χώρο δημιουργώντας τις προϋποθέσεις ανάκλησης της μνήμης που να συνδέει το παρόν με το παρελθόν της. Ο Halbwachs ([1968] 2013:94) αναφέρει σχετικά:

«η ανάμνηση είναι σε πολύ μεγάλο βαθμό μια ανακατασκευή του παρελθόντος με τη βοήθεια δεδομένων που δανειζόμαστε από το παρόν, ανακατασκευή την οποία έχουν προετοιμάσει άλλες ανακατασκευές που έχουν δημιουργηθεί σε προηγούμενες εποχές και απ' όπου η εικόνα του παρελθόντος έχει προκύψει ήδη παραλλαγμένη»

Αλλά δεν είναι μόνο οι επιμέρους κατασκευές (σχολείο, στρούγκα, κονάκια κ.α.) που συμβάλλουν στην ανάκληση της μνήμης αλλά και η εκ παραλλήλου σύνδεσή τους με ένα πλαίσιο επιμέρους εκδηλώσεων στον περιβάλλοντα χώρο που συνδέουν το τελετουργικό μέρος του παρόντος χρόνου με το παρελθόν που αντιπροσωπεύεται στις υλικές συμβολικά φορτισμένες κατασκευές. Στο χώρο οργανώνονται παράλληλα θρησκευτικές και πολιτιστικές επιτελέσεις αλλά και άτυπες δράσεις ποικίλου περιεχομένου (ξεναγήσεις στο χώρο από φιλικά κυρίως πρόσωπα, συμποσιασμός,

φιλικές παρέες) δημιουργώντας τους όρους αναπαραγωγής της έννοιας του κοινού ανήκειν. Η πολυμορφία των δράσεων συνιστούν πρακτικές που συνδέουν μέσω των νοημάτων τους, τα δρώντα υποκείμενα με την πολιτιστική ταυτότητα αναφοράς. Επιπλέον, αναγάγουν τους εμπνευστές τους ως φορείς κοινωνικής δράσης που επιλέγουν στρατηγικές δημιουργίας, αναπαραγωγής και αναδημιουργίας συμβόλων μέσα από διάφορες επιτελέσεις. Η αποτύπωση των βασικών χαρακτηριστικών του υλικού πολιτισμού των Σαρακατσάνων στο χώρο του Γυφτόκαμπου λειτουργεί πολυεπίπεδα. Στην τοποθεσία συμμετέχουν Σαρακατσάνοι από διαφορετικές περιοχές της Ηπείρου και όχι μόνο. Είναι η μοναδική χωροχρονική στιγμή όπου τα μέλη της πολιτισμικής αυτής ομάδας συμμετέχουν στην τέλεση ενός κοινού «πανηγυριού» το οποίο σε συνδυασμό με τις ποικίλες άλλες εκδηλώσεις με τις οποίες πλαισιώνεται οδηγεί σε μια νέα συλλογική εμπειρία διαμορφώνοντας εκ νέου τη συλλογική τους ταυτότητα.

Αλλά γιατί επιλέχτηκε ο Γυφτόκαμπος ως η αντιπροσωπευτικότερη τοποθεσία για την εκδήλωση; Η ανακατασκευή του παρελθόντος των Σαρακατσάνων που βίωσαν έντονες δημογραφικές μεταβολές και συνθήκες πολιτισμικής ασυνέχειας, βασίστηκε κατά πολύ στην αναζήτηση ενός κοινού «τόπου», που να μπορεί να ενεργοποιεί τη βιωματική μνήμη και να είναι λειτουργικός στις νέες επιτελέσεις. Η επιλογή της συγκεκριμένης τοποθεσίας του Γυφτόκαμπου θεωρήθηκε από τους Σαρακατσάνους ως μια «ουδέτερη» περιοχή, ως ένας χώρος που ανήκει σε όλους – ή τουλάχιστον στους περισσότερους Σαρακατσάνους της Ηπείρου - αποχρωματισμένη από οποιαδήποτε ταύτιση ή οικειοποίηση με κάποιο χωριό ή και συγγενική ομάδα.

Η πλειοψηφία των Σαρακατσαναίων, καθ' όλη τη διάρκεια που η κτηνοτροφία, με την οποία απασχολούνταν είχε νομαδικό χαρακτήρα, νοίκιαζε τα βοσκοτόπια της περιοχής του Ζαγορίου, καθώς αυτά ήταν διαθέσιμα λόγω της εγκατάλειψής τους σχετικά νωρίς από τους ντόπιους.²⁹⁴ Η επιλογή της συγκεκριμένης τοποθεσίας η οποία εντάσσεται στην ευρύτερη περιοχή του Ζαγορίου, σχετίζεται επίσης με την καθοριστική συμβολή των Σαρακατσάνων του Ζαγορίου στη σύσταση της Αδελφότητας οι οποίοι θεωρούν την ευρύτερη περιοχή του Ζαγορίου έναν τόπο²⁹⁵ άρρηκτα δεμένο με την ιστορική τους συνέχεια. Όπως διακρίνουμε στον παρακάτω πίνακα σχεδόν όλα τα μέλη δηλώνουν ως τόπο εποχιακής (καλοκαιρινής) διαμονής ένα χωριό του Ζαγορίου (εκτός του Δελημήτρου).

²⁹⁴ Ο Campbell (1964:13), θεωρεί πως η παρουσία των Σαρακατσάνων στο Ζαγόρι εντοπίζεται από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα κάτι που επισημαίνει και ο Δαλκαβούκης (2005:37).

²⁹⁵ Ο άνθρωπος, καθώς οικειοποιείται το χώρο και το χρόνο, τον μετασηματίζει και αυτό γίνεται με όρους ιστορικούς, δηλαδή με βάση τις συνθήκες παραγωγής και αναπαραγωγής των υλικών και συμβολικών προϋποθέσεων της κοινωνικής ζωής, οι οποίες μεταβάλλονται μέσα στο χρόνο, δημιουργώντας κατά περιόδους έναν επανανοηματοδοτούμενο χώρο που λειτουργεί ως το αναγκαίο πλαίσιο αναφοράς των ανθρώπων. Στην παραδοσιακή κοινωνία ο φυσικός χώρος δεν είναι απλώς ένα πεδίο άσκησης της παραγωγικής δραστηριότητας, αλλά ένας τόπος που φέρει τη σφραγίδα της ιστορίας και του πολιτισμού της κοινότητας, που συμβολίζει την ιδιαίτερη συλλογική ταυτότητά της και που αναπαράγεται με συγκεκριμένες εθμικές πρακτικές στον κύκλο του χρόνου, αλλά και στο πλαίσιο της καθημερινότητας, με βάση τις συλλογικές νοοτροπίες, (Νιτσιάκος 2003:13, 2008:92).

Πίνακας – Μέλη του πρώτου Δ.Σ. της Α.Σ.Η.²⁹⁶

Μέλη Διοικητικών Συμβουλίων	Ιδιότητα	Τόπος ενασχόλησης του σογιού στο παρελθόν	Επάγγελμα
19 / 7 / 1973			
Τσουμάνης Κων/νος	Πρόεδρος	Βραδέτο- Λούρος	Πολιτικός Μηχανικός
Μακρής Θεόδωρος	Αντ/δρος	Νεγράδες –Γιάννενα	Πολιτικός Μηχανικός
Δελμηήτρος Ευάγγελος	Γεν. Γραμ/τέας	Άνω Ραβένια – Πωγωνίου	Δάσκαλος
Φερεντίνος Γεώργιος	Ταμίας	Τσεπέλοβο – Μακρυχώρα Θεσπρωτίας	Ο.Τ.Ε.
Κολιός Κων/νος	Μέλος	Ελατοχώρι – Καρβουνάρι Θεσπρωτίας	Ελευθ. επαγγ. Οδηγός ταξιτζής – φορτηγατζής
Βαγγελής Σωτήριος	Μέλος	Τσεπέλοβο – Ηγουμενίτσα	Δημόσιος. Υπάλληλος Αστυνομικός
Τάγκας Δημήτριος	Μέλος	Κουκούλι –Γιάννενα	Καθηγητής

Διακρίνουμε πως στην προκειμένη περίπτωση ο Γυφτόκαμπος λειτουργεί συμβολικά ως «τόπος» αναφοράς και ανασυγκρότησης της Σαρακατσάνικης ταυτότητας, μέσα από τις κάθε είδους αναπαραστάσεις που οργανώνει η Αδελφότητα, ως ένας τόπος άμεσα συνυφασμένος με την πολιτισμική τους ταυτότητα, (βλ. σχετ. Παράρτημα – Πίνακα Δ.Σ., Α.Σ.Η.)²⁹⁷. Το σύνθημα «επιστροφή στις ρίζες» εκφράστηκε από τους ίδιους, πέρα από τις οποιοσδήποτε άλλες πρακτικές που υιοθετήθηκαν, πρώτα και κύρια με την οργάνωση ευρύτερης εκδήλωσης στο φυσικό χώρο των προγόνων τους,

²⁹⁶ Ο Αντρέας Τσουμάνης (Α.Σ.Η., περ. “Σαρακατσαναίοι”, «Πως ξεκινήσαμε» Έτος 15^ο, 1998, σ.3) αναφέρει πως το οριστικό ξεκίνημα έγινε στο Τσεπέλοβο όπου εγκαταστάθηκε και δραστηριοποιείται μέχρι σήμερα ένας σημαντικός αριθμός Σαρακατσάνικων οικογενειών, «...το οριστικό ξεκίνημα δόθηκε στο Τσεπέλοβο, στην είσοδο του χωριού, στην τοποθεσία “Σελιό”. Εκεί ανταμώσαμε αρκετοί Σαρακατσαναίοι, το Δεκαπενταύγουστο του 1972».

²⁹⁷ Ο Νιτσιάκος (2003:98), αναφέρει πως το ζήτημα δεν είναι να αμφισβητήσουμε τη σημασία του τόπου σε ότι αφορά τη συγκρότηση των πολιτισμικών ταυτοτήτων αλλά να απομυθοποιήσουμε τη σχέση τους.

(εδώ ως χώρος νοηματοδοτείται η ευρύτερη ύπαιθρος χώρα του Ζαγορίου όπου διαβιούσαν για χρόνια νομάδες Σαρακατσάνων). Λίγα χρόνια μετά τη λειτουργία της Αδελφότητας, η πρόταση οργάνωσης μιας κοινής εκδήλωσης των Σαρακατσάνων της Ηπείρου σε μια συγκεκριμένη τοποθεσία, βρήκε πρόσφορο έδαφος στη σκέψη των μελών που ανέλαβαν έκτοτε μια σειρά πρωτοβουλιών, αποφάσεων και δραστηριοτήτων για την υλοποίησή της.²⁹⁸

Η νέα αυτή παραστασιακή επιτέλεση που δημιουργήθηκε εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο εκδηλώσεων συγκεκριμένων πολιτισμικών ομάδων στον ελλαδικό χώρο (Σαρακατσαναίων, Βλάχων και αργότερα των Ποντίων, Μακεδόνων κ.ά.), που σχεδόν την ίδια χρονική περίοδο προσπαθούν να συσπειρώσουν τα μέλη τους και να προβάλουν την πολιτισμική ταυτότητά τους με εκδηλώσεις κοινού χαρακτήρα. Την ίδια σχεδόν χρονική περίοδο οργανώνεται το πρώτο Πανελλήνιο αντάμωμα των Σαρακατσαναίων στο Περούλι (1981), λίγα χρόνια αργότερα πραγματοποιείται από την Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων το πρώτο αντάμωμα των Βλάχων (1984), και αρκετά χρόνια αργότερα οι Πόντιοι πραγματοποιούν στην Παναγία Σουμελά το Συναπάντημα Νεολαίας Ποντιακών Σωματείων (1998). Αργότερα παρόμοιες πρακτικές υιοθετούνται από παρεμφερείς εθνοτοπικές πολιτισμικές ομάδες οι οποίες πραγματοποιούν εκδηλώσεις σε διάφορα γεωγραφικά διαμερίσματα ανά την Ελλάδα. Οι συγκεκριμένες εκδηλώσεις «ανταμώματος» που πραγματοποιήθηκαν αρχικά από διάσπαρτες εθνοτικές ομάδες στον ελλαδικό χώρο, (Σαρακατσάνοι, Βλάχοι, Πόντιοι), που οργανώνονται για πρώτη φορά τη δεκαετία του 80, εντάσσονται στο πλαίσιο της πολιτιστικής πολιτικής που ασκήθηκε τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης. Ωστόσο, οι συγκεκριμένες εκδηλώσεις έχουν έναν υπερτοπικό χαρακτήρα, καθώς υπερβαίνουν τα τοπικά όρια όπου διαβιούν οι πολιτισμικές ομάδες στις οποίες απευθύνονται και επιχειρούν να ενώσουν συμβολικά τα μέλη μιας ευρύτερης «φαντασιακής κοινότητας» που βρίσκεται διάσπαρτη σε πολλά μέρη της Ελλάδας. Αρκετά χρόνια αργότερα δημιουργείται ο “Σύλλογος Σαρακατσαναίων Πρεβέζης” (ετ. ίδρ. 2003), και αναλαμβάνεται πρωτοβουλία από το σύλλογο για τη δημιουργία αντίστοιχης εκδήλωσης στα Σαρακατσάνικα χειμαδιά. Για το λόγο αυτό παραχωρήθηκε το 2006 από το Δήμο Πρέβεζας δημοτική έκταση στη θέση Προφήτης Ηλίας.

Αλλά ας δούμε πως η περίπτωση του Ανταμώματος των Σαρακατσαναίων στο Γυφτόκαμπο μέσα από τις παρεμβάσεις στο χώρο και τις επιτελέσεις που πραγματοποιούνται ανασυγκροτούν την ταυτότητα των Σαρακατσάνων²⁹⁹. Η

²⁹⁸ Η Γκέφου-Μαδιανού (2003:37) επισημαίνει μια ακόμη παράμετρο ανάλυσης που αναδεικνύεται μέσα από τη μελέτη των σχέσεων των ατόμων με τη δράση ως μέρος της ταυτοτικής διαδικασίας. Αναφέρει σχετικά «από τη στιγμή που οι άνθρωποι θεωρούνται “δρώντες”, προσλαμβάνονται δηλαδή ως φορείς κοινωνικής δράσης, η έμφαση παύει να εστιάζεται στις διαφορές ανάμεσα στις έννοιες “πρόσωπο”, “άτομο”, “εαυτός”, “υποκείμενο” και μετακινείται στο πως οι άνθρωποι εννοιολογούν τον εαυτό τους μέσα από τη δράση τους».

²⁹⁹ Η σημασία που αποδίδεται στο συμβολισμό των δράσεων στο χώρο και στην προσπάθεια ταύτισής του με τη συγκεκριμένη εθνοτική ομάδα διακρίνεται και από τις προσπάθειες να μην αποχαρακτηρισθεί ως προς τα σημειώμενα με τα οποία επενδύθηκε. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα που αναγκάστηκε να διαχειρισθεί η Αδελφότητα σχετικά πρόσφατα μπορούμε να αναφέρουμε το

καθιέρωση μιας ξεχωριστής Πανσαρακατσάνικης εκδήλωσης εκτός των οικιστικών ορίων των κοινοτήτων του Ζαγορίου –παρότι σε πολλές κοινότητες διαβιούσαν πολλοί Σαρακατσάνοι- φανερώνει την ανάγκη προβολής και προσδιορισμού μιας πολιτισμικής σαρακατσάνικης ταυτότητας διαφοροποιημένη από το οργανωτικό και συμβολικό πλαίσιο που διέπει τις πανηγυρικές εκδηλώσεις των κοινοτήτων του Ζαγορίου. Η εκδήλωση λειτουργεί ως μια μορφή πολιτιστικής ετερότητας στην καρδιά της πολιτισμικής ομάδας των Ζαγορισίων. Η δημόσια αναπαράσταση της Σαρακατσάνικης ταυτότητας συντελείται στον κατάλληλα διαμορφωμένο «φυσικό» χώρο, με το περιεχόμενο των «αυθεντικών» επιτελέσεων, όπου ο εκφερόμενος λόγος περί αρχέγονης καταγωγής και επαγγελματικής δραστηριότητας, αναπαριστούν τη διαφορετικότητα των Σαρακατσάνων, η οποία συνδέεται συμβολικά με τις έννοιες της γνησιότητας (παράδοσης), της καθαρότητας (καταγωγής), και αγνότητας, (επαγγελματικής ενασχόλησης) που χρησιμοποιούνται με θετικό πρόσημο σε διάφορα πλαίσια αναφοράς.

Οι διαφορές που εγκαθιδρύονται και γίνονται αντιληπτές από όλους τους παρευρισκόμενους δημιουργούν την επιθυμητή ετερότητα όχι μόνο ως προς τη γειτονική πολιτισμική ομάδα των Ζαγορισίων, αλλά και ως προς την ευρύτερη πολιτισμική ομάδα των Σαρακατσάνων,

«θεωρείται το καλύτερο αντάμωμα από όσα γίνονται, ίσως γιατί είναι ο χώρος, η φύση, έπειτα φέρνουμε τους καλύτερους μουσικούς, διαρκεί πολλές ημέρες, πολλοί ανεβαίνουν πάνω από την Τετάρτη, είναι κατά κάποιο τρόπο βιωματικό, δεν είναι σαν το Περτούλι που είναι Πανελλήνιο εκεί πηγαίνουν και μιλούν πολλοί πολιτικοί, είναι ολόημερο το γλέντι γίνεται μέρα, όποιος θέλει παίρνει θέση και τραγουδάει, ζενερώνεις έτσι, σε μας την Παρασκευή ήταν παρεϊστικο, έρχονταν και έπαιζαν ερασιτέχνες, το Σάββατο γίνεται εσπερινός και μετά αρχίζει το γλέντι, την Κυριακή κάναμε εκδηλώσεις χόρευαν τα χορευτικά και κατά τη μια με δύο το μεσημέρι τελείωνε, αλλά σιγά σιγά ατόνησε, ο κόσμος

παρακάτω ζήτημα, το κυλικείο που έχει κατασκευαστεί στο χώρο ενοικιάζεται σε διάφορους ενδιαφερόμενους επαγγελματίες προς εκμετάλλευση. Το 1918 είχε ενοικιαστεί σε έναν νεαρό ιδιώτη ο οποίος χαρακτηριζόταν από τα οικολογικά του ενδιαφέροντα και την προσωπική επιλογή διατροφής περί χορτοφαγίας. Η προσωπική του διατροφική επιλογή άρχισε να προβληματίζει τα μέλη που επισκέπτονταν το Γυφτόκαμπο από τη στιγμή που δεν εξυπηρετούσε όσους επιθυμούσαν φαγητό που να περιέχει κρέας, «Σέβομαι την οικολογία αλλά πρέπει να σεβαστείς και εμάς όταν εσύ είσαι φυτοφάγος πρέπει να σεβαστείς και τον άλλον...», (Μ.Τ.). Ωστόσο, ένα ακόμη γεγονός δημιούργησε θέμα αντιπαράθεσης μεταξύ του Δ.Σ. της Αδελφότητας και του ενοικιαστή όταν ο τελευταίος οργάνωσε εκδήλωση στο χώρο χωρίς να ενημερώσει το Δ.Σ. «Η εκδήλωση απευθυνόταν σε διαφορετικά άτομα ...κάναν κάτι εκδηλώσεις και δεν ενημερώσαν ... και καναν μια εκδήλωση ραπ; ...δεν είναι σ' αυτό το πνεύμα τούτος ο χώρος... εμείς δεν είμαστε αντίθετοι σε κάτι καινούργιο ...να νοικιάζαμε και τα κονάκια να γίνει σαν επιχείρησηέδωσε η περιφέρεια χρήματα ..αλλά δεν είχε επίβλεψη ... δεν πρέπει να γίνεται αρνητική κριτική....», (Μ.Τ.). Η αντίδραση στην εκδήλωση αφορούσε κυρίως στην εγκαθίδρυση νέων συμβολισμών στο χώρο μέσα από την καθιέρωση άλλου είδους εκδηλώσεων.

ήταν κουρασμένος από το ολονύχτιο γλέντι, έφευγαν και πολλοί και το σταματήσαμε, σήμερα γίνεται δυο μέρες», (Γ.Α.).

Η Γκέφου - Μαδιανού (2003:44) αναλύοντας την ταυτότητα σε σχέση με τις εμπειρίες και τα συναισθήματα επικαλείται την άποψη του Giddens πως ο «Άλλος» αποτελεί αναπόσπαστο για τη συγκρότηση της ατομικής ταυτότητας. Ή ίδια αναφέρει πως:

«αντίστοιχα μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι και η ταυτότητα-ατομική, εθνοτική, εθνική, θρησκευτική ή ταυτότητα του φύλου – δεν μπορεί να υπάρξει σε απομόνωση και αποκτά το νόημά της από τον “Άλλο”. Η αίσθηση του «εαυτού» είναι στενά συνδεδεμένη τόσο με την επίγνωση της παρουσίας του “Άλλου” όσο και με το “ανήκειν” σε μια ευρύτερη συλλογικότητα».

Η εκδήλωση του ανταμώματος στο Γυφτόκαμπο αποτελούσε και αποτελεί την πιο σημαντική δραστηριότητα της Αδελφότητας γεγονός που φανερώνεται από την πληθώρα των θεμάτων που έρχονται προς συζήτηση που σχετίζονταν με την εκδήλωση - υπήρξε θέμα προς συζήτηση 119 φορές από το 1973 μέχρι σήμερα στις 288 συνεδριάσεις που έγιναν. Αλλά δεν είναι μόνο η αριθμητική υπεροχή των συγκεκριμένων θεμάτων που απασχολεί την Αδελφότητα που μας ενδιαφέρει, όσο οι συχνότερες και εμφατικές αναφορές στις εμπειρίες από το αντάμωμα που γίνονται στο πλαίσιο της καθημερινότητας των Σαρακατσαναίων. Το αντάμωμα μέσα από τις ποικίλες επιτελέσεις που οργανώνονται δημιουργεί τις συνθήκες ανάπτυξης νέων κοινών «βιωματικών» εμπειριών που λειτουργούν θετικά ως προς τον επαναπροσδιορισμό της σαρακατσάνικης ταυτότητας. Η εκδήλωση αποτελεί κεντρικό χωροχρονικό σημείο κατασκευής αλλά και ανάκλησης της μνήμης για τους Σαρακατσάνους της Ηπείρου και όχι μόνο³⁰⁰. Διακρίνουμε λοιπόν πως οι κοινές εμπειρίες συνιστούν ένα από τα βασικά στοιχεία του «κοινωνικού πλαισίου» και μέσο αναγνώρισης και τοποθέτησης των αναμνήσεων των Σαρακατσάνων και συμβάλλουν στην κατασκευή της ατομικής και συλλογικής μνήμης «τα άτομα» επισημαίνει η Μαντόγλου (2013:13), «χρειάζονται τους άλλους και σημεία αναφοράς (κοινωνικά πλαίσια) για να ανακαλέσουν το παρελθόν τους. Το άτομο δεν είναι μόνο του και οι αναμνήσεις του συνδέονται με τις αναμνήσεις των άλλων».

Βέβαια η αναπαραγωγή της ταυτότητας καθορίζεται από πολλούς αστάθμητους παράγοντες όπως η συμμετοχή του κόσμου³⁰¹, το κέφι του πανηγυριού, οι ατομικές προσλαμβάνουσες και νοηματοδοτήσεις των γεγονότων.

³⁰⁰ Ο Halbwachs (2013:13), καταλήγει στο συμπέρασμα πως η μνήμη, η πιο προσωπική νοητική λειτουργία, δεν υφίσταται εκτός του κοινωνικού πλαισίου εντός του οποίου πραγματώνεται. Θεωρεί την εμπειρία αναπόσπαστο μέρος του κοινωνικού πλαισίου και επισημαίνει το βοηθητικό ρόλο της στην ανάκληση της μνήμης, και αναφέρει σχετικά «όταν ενθυμούμαστε ανακατασκευάζουμε συγκεκριμένες εικόνες που διαμορφώνονται στο παρόν και βοηθούμαστε από κοινωνικά πλαίσια».

³⁰¹ Καθοριστικός παράγοντας στην εξέλιξη της δομής και των μορφών που αποκτούν οι εκδηλώσεις στο χώρο αναδεικνύεται η παρουσία (αριθμητική και συμμετοχική) του κόσμου στις επιμέρους επιτελέσεις αναδεικνύοντας τη θεωρία της συμβολικής διαντίδρασης ως βασική παράμετρο ανάλυσής τους.

Η παραστασιακή επιτέλεση στο Γυφτόκαμπο οργανώνεται κυρίως σε δύο μέρη, στο πρώτο μέρος παρουσιάζονται τα χορευτικά τμήματα των σαρακατσάνικων συλλόγων που έχουν προσκληθεί στην εκδήλωση και στο δεύτερο μέρος ακολουθεί γενικός χορός όπου μπορεί να συμμετέχει ο κάθε παρευρισκόμενος.

Στο πρώτος μέρος παρουσιάζονται μόνο χορευτικά τμήματα σαρακατσάνικων συλλόγων από διάφορες περιοχές της Ηπείρου αλλά και τις Ελλάδας και αποδίδουν αποκλειστικά σαρακατσάνικα τραγούδια.³⁰²

Το δεύτερο μέρος μπορεί να διαχωριστεί σε δύο ενότητες, όπου στην πρώτη ενότητα ο χορός είναι ελεύθερος για όλους και τα τραγούδια επιλέγονται και αποδίδονται από την εκάστοτε κομπανία, ενώ στη δεύτερη ενότητα ο πρωτοχορευτής παίρνει τις δικές του παραγγελίες και χορεύει χορούς της αρεσκείας του έναντι φιλοδωρήματος στους οργανοπαίκτες. Ο διακανονισμός πληρωμής των οργανοπαικτών από την Αδελφότητα στο πρώτο μισό του δεύτερου μέρους του προγράμματος αποκλείει το συγκρουσιακό χαρακτήρα της παραγγελιάς όπου η επίδειξη της πληρωμής ενέχει το στοιχείο της διάσπασης και διαφοροποίησης των ίδιων των γλεντιστών.³⁰³

Και στις δύο ενότητες ακούγονται μόνο «σαρακατσάνικα» τραγούδια και η χορευτική διαδικασία δεν παρεκκλίνει του πλαισίου. Στη συγκεκριμένη περίπτωση η οριοθέτηση που γίνεται αφορά το δίπολο: σαρακατσάνικο η οποιοδήποτε άλλο δημοτικό τραγούδι, και διαφοροποιείται ως προς την ευρύτερη πολιτισμική έκφραση του Ζαγορίου όπου η διάκριση του ρεπερτορίου μετατοπίζεται στο δίπολο παραδοσιακό – νεώτερο, ή ψευδοπαραδοσιακό τραγούδι.³⁰⁴ Η παραπάνω παρέμβαση

³⁰² Ενδεικτικά αναφέρουμε την παρουσίαση στο 28^ο αντάμωμα Σαρ/ναίων Ηπείρου τη συμμετοχή η βραδιά...[...], συνεχίστηκε με σαρακατσάνικα τραγούδια από τη χορωδία της Αδελφότητας (οι τρανύτεροι), το χορό άνοιξαν τα μικρά χορευτικά των Συλλόγων μας: της Α.Σ.Η., του Συλλόγου Σαρακατσαναίων Θεσπρωτίας και το χορευτικό της Πρέβεζας...[...], και του Συλλόγου Σαρακατσαναίων Κορδελιού Θεσσαλονίκης», (Περ. Σαρακατσαναίοι έτος 24^ο, 2007, σ.4-5).

³⁰³ Ο Πανόπουλος, (2006:97, στο Ε. Παπαταξιάρχης, επιμ., 2006), διερευνώντας τη σχέση των τοπικών συλλόγων με την πολιτισμική κατασκευή του τόπου στην περίπτωση του Χορού του Συλλόγου σε ένα χωριό της Νάξου συμπεραίνει πως η συλλογικότητα στο Χορό του Συλλόγου, παρόλο που φαίνεται να αναπαράγει πολιτισμικές πρακτικές, στην πραγματικότητα μεταφέρει στην ιδεατή πλατεία του ιδεατού χωριού του Συλλόγου μια αστικής προέλευσης κοινωνικότητα. Η αναδιάρθρωση του χώρου, η ισοκατανομή του χρόνου, η κατάργηση του επιδεικτικού και συγκρουσιακού χαρακτήρα του χορού και του χρήματος αποχρωματίζουν, σε ένα καίριο επίπεδο, τις τοπικές συμβολικές πρακτικές». Η περίπτωση του ανταμώματος θα μπορούσε να ερμηνευτεί με τους όρους της αποπλαισίωσης που χρησιμοποιεί ο Πανόπουλος ως προς το πρώτο μέρος του προγράμματος, καθώς στο δεύτερο μέρος του προγράμματος αλλά και στις άτυπες και αυθόρμητες επιτελέσεις γλεντιού τις προηγούμενες μέρες επαναφέρουν μορφές γλεντιού που συγκροτείται γύρω από τις έννοιες του αυτοσχεδιασμού στο χορό, της ελεύθερης συμμετοχής, της ελεύθερης επιλογής τραγουδιών από τους χορευτές, του άτυπου προγραμματισμού, και της απουσίας δεσμεύσεων.

³⁰⁴ Είναι χαρακτηριστικό πως σε αρκετά πανηγύρια του Ζαγορίου γίνονται επισημάνσεις τόσο από τους διοργανωτές – συλλόγους προς τους πανηγυριστές να παραγγέλνουν παραδοσιακά τραγούδια, όσο και από τους ίδιους τους οργανοπαίκτες – περίπτωση Γρηγόρη Καψάλη στο Τσερβάρι, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις «επιβάλλεται» το παραπάνω ιδεολόγημα. Στο χωριό Ελαφότοπος (Τσερβάρι), ο Γρηγόρης Καψάλης διέκοψε το χορό ενός γλεντιστή που είχε παραγγείλει ένα ψευδοδημοτικό – νεότερο τραγούδι λέγοντας «πως εδώ στο Ζαγόρι μόνο παραδοσιακά τραγούδια παίζονται». (Σε ορισμένα πανηγύρια παρατηρείται η παρουσία δύο τραγουδιστών ή κλαρίνων για την καλύτερη

στο ρεπερτόριο του γλεντιού, που επιχειρείται στο πρώτο μέρος της δεύτερης ενότητας του γλεντιού, ενώ προσβλέπει στην αποκλειστική ικανοποίηση των Σαρακατσάνων, (αγνοώντας τους «ξένους» επισκέπτες), εντούτοις, «απονευρώνει» το τοπικό γλέντι από τον αυθορμητισμό της στιγμής, καθώς οι γλεντιστές ακολουθούν τις επιλογές των οργανοπαικτών. Η παραπάνω μεταβολή εντοπίζεται σε σχέση πάντα με την «παραδοσιακή» επιτελεστική πρακτική του γλεντιού που εξελισσόταν με βάση την παραγγελιά,

«από τη στιγμή που δεν υπάρχει χαρτούρα επί θητείας μου 89-93 ο χορός γινόταν κατά παρέες αριθμούσαμε τις παρέες και άρχισαν οι γκρίνιες έβαλες εμένα εσένα...για το ίσιωμα και για να αποφύγουμε τα παράπονα το κάναμαν ελεύθερο το χορό...και τώρα έχουμε άλλα, ένα παλικαράκι χορεύει δεκαπέντε χορούς μπροστά, για κάτσε, δεν θα χορεύεις για να κάνεις επίδειξη, την επίδειξη αν θες να την πληρώσεις», (X.P.).

Εξισοροπητικά θα μπορούσαμε να πούμε λειτουργεί η δεύτερη ενότητα που έρχεται να αποκαταστήσει την παλαιότερη πρακτική κατά τη χορευτική διαδικασία και να επανεισάγει την «παραγγελιά» στο γλέντι. Το γλέντι εδώ οργανώνεται στη βάση της φιλικής ανδρικής παρέας όπου η έμφαση μετατοπίζεται στη διάθεση, στον αυθορμητισμό, στον αυτοσχεδιασμό, στην ελεύθερη επιλογή των ακουσμάτων και στην αυτοδιαχείριση του γλεντιού χωρίς τη δέσμευση εξωτερικών παραγόντων. Με τη συγκεκριμένη πρακτική δημιουργούνται δύο υποομάδες στο εσωτερικό των Σαρακατσάνων γλεντιστών, σε όσους αρέσκονται στο γλέντι του πρώτου μέρους του γλεντιού και σε όσους επιλέγουν το αντίστοιχο δεύτερο μέρος. Η παραπάνω διαφοροποίηση για τους συμμετέχοντες στο δεύτερο μέρος του γλεντιού είναι αξιολογικά ιεραρχημένη. Συνήθως παριστούν τη διαφορετικότητά τους στον «άλλο», δηλαδή στους συγχορευτές τους, συμβολικά μέσω της επιλογής και της πληρωμής του τραγουδιού της αρεσκείας τους. Η χορευτική ταυτότητα του Σαρακατσάνου «μερακλή» χορευτή πραγματώνεται μέσα από την διαχείριση της παραγγελιάς, του χρόνου, της αμοιβής, της ικανότητας απόδοσης των υφολογικών και κινητικών χαρακτηριστικών του χορού. Τα χρονικά όρια της συγκεκριμένης επιτέλεσης μετατοπίζονται εκτός του επίσημα καθιερωμένου προγράμματος, στην παραμονή του Ανταμώματος και στις μεταμεσονύκτιες ώρες του Σαββάτου.

Μια σημαντική παράμετρος που αναδεικνύει την σημασία που αποδίδεται στην υπερέκθεση μέσω της προβολής από τα Μ.Μ.Ε. αποτελεί η διαπραγμάτευση των όρων βιντεοσκοπήσης και προβολής. Η έκθεση μέσω τοπικού τηλεοπτικού καναλιού του χορού που γίνεται κατά τη διάρκεια της ετήσιας εκδήλωσης της Αδελφότητας απασχόλησε το Διοικητικό Συμβούλιο σε συνεδρίαση το 1999 όπου αποφασίστηκε:

απόδοση των τραγουδιών, αλλά και για την διεκπεραίωση των αναγκών του γλεντιού που καταλήγει να τελειώνει τις πρώτες πρωινές ώρες).

«Σε περίπτωση που τοπικό τηλεοπτικό κανάλι θελήσει να μαγνητοσκοπήσει την εκδήλωσή μας, να βιντεοσκοπήσει τα προκαταρκτικά και το χορευτικό, όχι όμως το γλέντι, γιατί αυτό προκαλεί αντιδράσεις σε κάποιους από τους προσκαλεσμένους», (Α.Σ.Η., Πρακτικό 10^ο /1999).

Η απόφαση του Δ. Σ. να περιορίσει το εύρος της έκθεσης των χορευτών αντικατοπτρίζει την οριοθετημένη αντίληψη των Σαρακατσάνων για την χορευτική πρακτική και το βαθμό έκθεσης στο ευρύτερο κοινό. Η συμμετοχή στη συγκεκριμένη χορευτική διαδικασία σε αρκετές περιπτώσεις εκλαμβάνεται ως μια πολύ προσωπική υπόθεση που τα συμφραζόμενά της μπορούν να τα μοιραστούν μόνο όσοι γίνονται μέτοχοι σε αυτή.³⁰⁵ Η συγκεκριμένη στάση δεν έχει καθολική ισχύ και βέβαια μεταβάλλεται ανάλογα με την περίπτωση και τις συνθήκες της έκθεσης. Όταν λοιπόν ο χορός είναι γενικός όπως στην περίπτωση του πρώτου μέρους και της πρώτης ενότητας του δεύτερου μέρους του χορού στο Γυφτόκαμπο η βιντεοσκόπηση και η προβολή δεν αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα, καθώς το γλέντι έχει απογυμνωθεί από τον αυθορμητισμό, την υπερβολή την επίδειξη και γενικότερα από τα στοιχεία εκείνα που θα το μετέτρεπαν σε ένα θέαμα με τα χαρακτηριστικά μιας γκροντέσκο παράστασης. Αντίθετα, η χορευτική πρακτική στο δεύτερο μέρος της δεύτερης ενότητας αποτελεί μια οριοθετημένη ηθική και αισθητική έκφραση καθώς παράγεται και απευθύνεται αυστηρά στους συμμετέχοντες.³⁰⁶

Συνήθως, την επόμενη μέρα του πανηγυριού το πρώτο γεγονός που γίνεται αντικείμενο σχολιασμού είναι η διάρκεια του γλεντιού, καθώς το πρώτο που ρωτούν να μάθουν οι παρευρισκόμενοι είναι το πότε σταμάτησε το γλέντι. Η διάρκεια του γλεντιού³⁰⁷ αναδεικνύεται μια σημαντική παράμετρος επιβεβαίωσης της ταυτότητας

³⁰⁵ Υπάρχει ένας σαφής αντιληπτικός διαχωρισμός του γλεντιού που σχετίζεται με την εμπειρία της στιγμής και τον καταθέτω με βάση τις βιωματικές μου εμπειρίες. Οι συμμετέχοντες ως χορευτές στο γλέντι συνήθως βιώνουν με θετικό πρόσημο τη χορευτική διαδικασία, σε αντίθεση με όσους επιλέγουν να μένουν θεατές. Η διαφορετική αντίληψη των χορευτών οφείλεται όχι μόνο στην ίδια την χορευτική πράξη που μέσω της συμμετοχικής διαδικασίας μπορεί να προσδώσει μεγαλύτερη ικανοποίηση, αλλά συντελείται και σε φανταστικό επίπεδο όπου η σωματική έκθεση προβάλλεται μαζί με άλλα στοιχεία της ατομικής ταυτότητας (αναγνώριση, θέση, αποδοχή, εξωτερική εμφάνιση, κύρος κ.α.), ενισχύοντας με θετικό συνήθως τρόπο τη διαδικασία αυτοαναγνώρισης και αυτοεπιβεβαίωσης. Είναι χαρακτηριστικό πως ακόμη και χορευτές – τρεις που δεν διακρίνονταν για τη χορευτική τους ικανότητα και σε πολλές των περιπτώσεων ήταν άρρυθμοι προκαλώντας τα σατιρικά σχόλια από τους παρευρισκόμενους, οι ίδιοι στο τέλος του γλεντιού ένιωθαν ιδιαίτερη ικανοποίηση και μιλούσαν με τα καλύτερα λόγια για την επιτυχημένη έκβαση του γλεντιού που συναρθρώνονταν από την ατομική και συλλογική συμμετοχή. Η παραπάνω διαφοροποίηση έχει και έμφυλα χαρακτηριστικά, καθώς οι άνδρες συνήθως χορεύουν υπό την επίρεια αλκοολούχων ποτών, σε αντίθεση με το γυναικείο φύλο, όπου το μεγαλύτερο ποσοστό δεν καταναλώνει αλκοολούχα ποτά. Οι άνδρες κατ' αυτόν τον τρόπο εισέρχονται πιο εύκολα υπό την επίρεια του αλκοόλ σε μια ψευδαίσθηση, η οποία αργότερα μέσα από την ανάκληση του χορευτικού γεγονότος και βιώματος εξιδανικευμένη παρουσιάζεται ως μια ανεπανάληπτη και μοναδική εμπειρία.

³⁰⁶ Η έννοια του “κατοπτρικού εαυτού” για την ανάλυση της συγκεκριμένης χορευτικής πρακτικής αποκτά ιδιαίτερη σημασία όταν από ατομική υπόθεση ανάγεται σε μια συλλογική στρατηγική διαχείρισης του «συλλογικού εαυτού», από τη στιγμή που ο προγραμματισμός της επιτέλεσης προκύπτει μέσα από την ικανότητα να φανταζόμαστε τον εαυτό μας μέσα από τη χορευτική έκθεσή του και να αναγνωρίζουμε την αντίληψη που διαμορφώνουν οι άλλοι για εμάς.

³⁰⁷ Ο συγκεκριμένος τρόπος γλεντιού με τη συνειδητή οριοθέτηση των χρονικών του ορίου (μέχρι τις πρώτες πρωινές ώρες), παρότι διαμορφώνει μια επίπλαστη μορφή συγκρότησης στη βάση του αυθορμητισμού, της ελεύθερης επιλογής των χορών «παραγγελιά», της απουσίας χρονικών

καταγωγής που εδράζεται στην χορευτική πρακτική και στις έννοιες- αξίες με τις οποίες συνδέεται, δηλαδή της παρέας, του πάθους, του μερακλή, του πότη³⁰⁸, του χορευταρά. Οι παραπάνω αξιολογήσεις του γλεντιού δεν είναι πρωτόγνωρες, παρά συνδέονται με τα γλέντια στα χωριά του Ζαγορίου όπου συμβαίνουν αντίστοιχες διαδικασίες σε πρακτικό και συμβολικό επίπεδο.³⁰⁹

Εκτός των αναλυτικών επισημάνσεων που έγιναν παραπάνω στην περιγραφή των διαφορών επιτελέσεων θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε πως ο χώρος στο Γυφτόκαμπο μετατρέπεται σε ένα «μνημονικό τόπο»³¹⁰ πάνω στον οποίο εγγράφονται η πολιτισμική διαφορά, η ιστορική μνήμη και η κοινωνική οργάνωση της Σαρακατσάνικης κοινότητας του παρελθόντος. Οι διαμεσολαβούμενες πρακτικές που ανακαλούν και αναπαράγουν τη συλλογική μνήμη αποτελούν ένα διευρυμένο πεδίο δράσεων που περιλαμβάνει λόγους, επιτελέσεις και συμβολισμούς αντικειμένων οι οποίες στοχεύουν στην επισήμανση της διαφοράς. Η διακριτή πολιτισμική ταυτότητα γίνεται κατανοητή στα συμβολικά στοιχεία με τα οποία επενδύεται ο χώρος, στα σημαινόμενα του επίσημου και ανεπίσημου λόγου και στα νοήματα των μουσικοχορευτικών επιτελέσεων. Η αναγνώριση της πολιτισμικής

δεσμεύσεων κατά τη διάρκεια του χορού, εντούτοις, αποχαρακτηρίζει και αποδυναμώνει το γλέντι εντάσσοντάς το σε μια συνειδητή και ελεγχόμενη επιτέλεση με προκατασκευασμένα νοήματα.

³⁰⁸ Ο Παπαταξιάρχης (1992:230) διερευνώντας τα σημαινόμενα του ανδρικού συμποσιασμού στο χώρο του καφενείου μέσα από συγκεκριμένες επιτελέσεις ανταλλαγής, επισημαίνει τις συμβολικές ιδιότητες του ρακιού στον πολιτισμικό καθορισμό του φύλου και της ταυτότητας των Μουριανών. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει «η ρακοποσία δεν είναι το τι αλλά το πόσο ρακί πίνεις, το “πόσο αντέχεις το ποτό”, ένδειξη της γενικότερης φυσικής αντοχής του πότη και της ικανότητάς του να αντιμετωπίζει τις πιέσεις της ζωής χωρίς να χάνει τον έλεγχο». Επισημαίνει την αδόκιμη πολιτισμικά χρήση του ρακιού όταν δεν συνάπτει σχέσεις και συντελείται εκτός συγκεκριμένου κοινωνικού πλαισίου, αντίθετα «η από κοινού ρακοποσία, όταν οροθετείται στο χρόνο, και ιδιαίτερα σε ειδικές εορταστικές περιστάσεις, στο λεγόμενο “γλέντι”, οδηγεί σε μία κατάσταση όχι μόνο ύψιστης ευθυμίας ή ευχαρίστησης αλλά και ενότητας ανάμεσα στους συμποσιαζόμενους. Στο μεθύσι συντελείται η υπέρβαση της κατάτμησης και αποκαθίσταται το όλον του εαυτού. Το μεθύσι χαρακτηρίζεται από τη διάχυση, την όσμωση των εξωτερικών ορίων της ταυτότητας, και υπ’ αυτή την έννοια ολοκληρώνει την εξισωτική προοπτική της παρέας. Παράλληλα συνοδεύεται από μια αίσθηση “λύτρωσης” από τα “βάσανα” και τον “πόνο” της καθημερινής ζωής... » (ό. π., 1992:236).

³⁰⁹ Σε ένα πανηγύρι σε χωριό του Ζαγορίου πριν μια δεκαετία κατά τη διάρκεια προσωπικής έρευνας, γνωστός τραγουδιστής ιδιαίτερα ενοχλημένος με το γεγονός που μια παρέα γλεντζέδων προς τα ξημερώματα υπό την επήρεια του αλκοόλ «κρατούσε» το γλέντι, και τους οργανοπαίκτες σε ένα ιδιόμορφο γλέντισμα που για τον ίδιο δεν είχε κανένα νόημα, μου είπε, «αυτή τη συνήθεια την έκανε ο Κ...., αυτός χάλασε τα πανηγύρια στο Ζαγόρι που έκανε τα χατίρια στους μεθυσμένους μέχρι το πρωί και το πήραν όλοι τώρα ...τι είναι αυτό τώρα, είναι γλέντι;». Το γλέντι στις συγκεκριμένες ώρες αποκτά νέες λειτουργίες καθώς οι νόμοι που το λειτουργούσαν μεταβάλλονται και δημιουργούνται σχέσεις κυρίαρχες και κυριαρχούμενες. Στις περισσότερες των περιπτώσεων η μέθη των γλεντιστών και η έλλειψη συνειδησης που τους διακατέχει μεταβάλλει τη διαμορφούμενη σχέση τους με τους οργανοπαίκτες, που είναι αναγκασμένοι να υπακούουν σε κάθε προτροπή των γλεντιστών με το φόβο της χειροδικίας.

³¹⁰ Κατά τον Auze (1995), ο τόπος έχει τρία βασικά χαρακτηριστικά: α) είναι ο χώρος που συνδέεται με τη συγκρότηση της ταυτότητας, με την έννοια ότι τα άτομα μπορούν να αναγνωρίσουν και να ορίσουν τον εαυτό τους μέσα από αυτόν, β) είναι χώρος που παραπέμπει σε σχέσεις, με την έννοια ότι τα άτομα μπορούν να αναγνωρίσουν σ’ αυτόν τη σχέση που τα συνδέει με τα άλλα μέλη της ομάδας, γ) είναι χώρος συνυφασμένος με την ιστορία, με την έννοια ότι τα άτομα μπορούν να αναγνωρίσουν σ’ αυτόν τα ίχνη της ιστορίας της ομάδας, με άλλα λόγια μια ιστορική συνέχεια.

ομοιότητας και της συνέχειας της καταγωγής αποτελούν δύο από τις βασικότερες παραμέτρους στην ανασυγκρότηση της ταυτότητας των Σαρακατσάνων στο παρόν.

Ο «εαυτός» και ο «άλλος» «εαυτός» της Αδελφότητας

Διερευνώντας διάφορες δράσεις και εκδηλώσεις της Αδελφότητας, διακρίνουμε πως αυτές χαρακτηρίζονται από μια εσωστρέφεια που λειτουργεί ως βασική ιδεολογική παράμετρος οριοθέτησης των πρωτοβουλιών και των αποφάσεων των Δ.Σ. διαμορφώνοντας ένα ιδιαίτερο πλαίσιο αναφοράς. Η Ανθογαλίδου (1987:35-36) διερευνώντας το ρόλο της εκπαίδευσης στην αναπαραγωγή και την εξέλιξη, που οδήγησε στη διάλυση, της παραδοσιακής κοινωνίας των Σαρακατσάνων, έχει ήδη επισημάνει πως καθ' όλη τη διάρκεια του πρώτου μισού του 20^{ου} αιώνα η σαρακατσάνικη κοινωνία χαρακτηρίζεται από μια εσωστρέφεια και την εντοπίζει τόσο στην άρνηση της δημόσιας εκπαίδευσης όσο και σε συμπεριφορές εθνοτικής ενδογαμίας και εμμονής στην παράδοση.

Η δράση της Αδελφότητας προσδιορίζεται, διαμορφώνεται και εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τα ίδια της τα μέλη που γίνονται αποδέκτες της σημασίας και των μηνυμάτων που εμπεριέχονται σε αυτές, λειτουργώντας κατά κάποιον τρόπο «κατοπτρικά» απευθυνόμενη προς τον ίδιο της τον «εαυτό». Τόσο η διάρκεια όσο και η καθολική υιοθέτηση της συγκεκριμένης στρατηγικής από τα μέλη των Δ.Σ. της Αδελφότητας, την αναγάγει σε κυρίαρχη μορφή συλλογικής δράσης. Για την κατανόηση της εσωστρέφειας των δράσεων της Αδελφότητας θα αξιοποιήσουμε ως βασική αναλυτική έννοια, την έννοια του «κατοπτρικού εαυτού»³¹¹ την οποία ωστόσο θα την εντάξουμε σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, όπου ως «εαυτός» ορίζεται η Αδελφότητα μέσα από το συλλογικό σημασιολογικό κώδικα διαχείρισης της ταυτότητας με τον οποίο «σκέπτεται» αποφασίζει και δρα. Διακρίνουμε λοιπόν, κυρίως μέσα από τις αποφάσεις των Δ.Σ. αλλά και τις άτυπες συζητήσεις πως στις ελάχιστες περιπτώσεις που η Αδελφότητα απευθύνεται με εκδηλώσεις προς το ευρύτερο κοινό, αυτό γίνεται με ιδιαίτερες επιφυλάξεις, φοβούμενη κυρίως τις εσωτερικές επικρίσεις των μελών που γίνονται όταν οι δράσεις παρεκκλίνουν από τους σκοπούς που συνάδουν με την προσφορά έργου προς την σαρακατσάνικη «κοινότητα».

Αλλά ας δούμε πως τα δεδομένα της έρευνας συνεπικουρούν στην παραπάνω υπόθεση εργασίας. Το 1980 συστήνονται τα πρώτα τμήματα διδασκαλίας

³¹¹ Υιοθετούμε εδώ την έννοια του «κατοπτρικού εαυτού» που συγκροτεί ένα μέρος της θεωρίας της συμβολικής διαντίδρασης έτσι όπως διατυπώνεται από τον Cooley που την ορίζει ως την ικανότητα του ανθρώπου να θέτει τον εαυτό του ως αντικείμενο. Ο Cooley διέκρινε τρία συστατικά στοιχεία του «κατοπτρικού εαυτού»: α) την ικανότητα να φανταζόμαστε το πώς φαινόμαστε στους άλλους, β) να φανταζόμαστε την κρίση των άλλων για τον εαυτό μας και γ) την ικανότητα ανάπτυξης μιας αυτο-αίσθησης σε σχέση με τις κρίσεις των άλλων για τον εαυτό μας (G. Ritzer, 2003:254).

σαρακατσάνικων παραδοσιακών χορών στα Γιάννινα³¹², και η Αδελφότητα προσλαμβάνει για τη διδασκαλία των παραδοσιακών χορών χοροδιδάσκαλους αποκλειστικά Σαρακατσάνους: Θωμά Κάτσενο (1987 – 1991), Σταύρος Μυριούνης (1991 – 1992), Θωμάς Βούρβος (1992 – 2002), Νικόλαος Βέντζης (2002 – 2005), Αντωνία Εσνεμπίδου Ράπτη (2005 -2007), Νικόλαος Βέντζης (2008 – 2009), Δημήτριος Καμηνάς (2009 – σήμερα). Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η πρόσληψη του μη Σαρακατσάνου χοροδιδασκάλου Δ. Καμηνά (λόγω έλλειψης άλλων επιλογών).

Στο συγκεκριμένο πλαίσιο η διδασκαλία αποκλειστικά σαρακατσάνικων χορών (αφιερώνεται ελάχιστος χρόνος στη διδασκαλία χορών από άλλες περιοχές της Ηπείρου), διαφοροποιεί τις χορευτικές επιτελέσεις έναντι των άλλων χορευτικών τμημάτων των συλλόγων που επιλέγουν συνήθως τη διδασκαλία χορών από όλες τις περιοχές της Ελλάδας.

Επίσης τα χορευτικά τμήματα της Αδελφότητας στην συντριπτική πλειοψηφία του απαρτίζονται από παιδιά Σαρακατσάνων, σε αντίθεση με τις χορευτικές ομάδες των άλλων συλλόγων που απαρτίζονται σε μεγάλο ποσοστό από χορευτικά μέλη με διαφορετική καταγωγή. Η παραπάνω διαπίστωση σχετίζεται κυρίως με τη διατήρηση καθημερινών προσωπικών σχέσεων ορισμένων γονέων Σαρακατσάνων που επιδιώκουν τρόπους γνωριμίας και δημιουργίας επαφών με άλλους Σαρακατσάνους,

«η καταγωγή σε σας (ενν. στο χορευτικό του Δήμου όπου διδάσκω σε παιδικά τμήματα) δεν υπάρχει, είναι απρόσωπος σύλλογος, σε σας μπορεί να είναι μαζέματα στο σύλλογο κι από διαφορετικές ράτσες, ...θα ήξερε η Αντιγόνη (η κόρη της που χορεύει στα παιδικά τμήματα της Αδελφότητας) τον άλλον δίπλα; ...εδώ είναι όλοι με προσωπική γνωριμία μεταξύ τους είναι και πολλοί συγγενείς μεταξύ τους...», (Κ.Τ.).

Η μελέτη των πρακτικών της Α.Σ.Η. των ετών 1979 έως σήμερα όπου και καταγράφονται οι αποφάσεις για τις εκδηλώσεις που οργανώνονται, μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως οι δράσεις που αποφασίζονται (ταξίδια, διάφορες εκδηλώσεις, ανταλλαγές) έχουν ως κοινό στόχο την ενίσχυση της Σαρακατσάνικης ταυτότητας, αναπτύσσοντας ωστόσο για την επίτευξή του μια ιδιόμορφη τακτική συνεργασίας με άλλες αντίστοιχες ομάδες Σαρακατσάνων στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό. Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένες εκδηλώσεις από αυτές που αναδεικνύουν την παραπάνω εκδοχή, εκδρομή γνωριμία με άλλη Σαρακατσάνικη αδελφότητα (1979), Σαρακατσάνους Μαγνησίας, Πανελλήνιο αντάμωμα Σαρακατσάνων στο Περούλι (σχεδόν κάθε χρόνο), αντάμωμα Σαρακατσαναίων Βάλτου – Ξηρομέρου και Αγράφων (συχνή συμμετοχή), Αντάμωμα Πρέβεζας (σχεδόν κάθε χρόνο), εκδρομή στην Κατερίνη σε σαρακατσάνικο γάμο, εκδρομή στη Βουλγαρία με επίσκεψη στους εκεί Σαρακατσάνους, αργότερα φιλοξενείται στο Γυφτόκαμπο χορευτικό

³¹² Λίγα χρόνια αργότερα δημιουργούνται αντίστοιχα τμήματα στην Πρέβεζα (1986) και αμέσως μετά στην Ηγουμενίτσα (1987), προσβλέποντας στη συσπείρωση μέσω της χορευτικής πρακτικής των Σαρακατσάνων που διαβιούν στις ομώνυμες πόλεις. Η παραπάνω πρωτοβουλία ωστόσο αποτυπώνει το ιδεολογικό υπόβαθρο που επιχειρεί την ανασυγκρότηση της ταυτότητας των Σαρακατσάνων σε ένα διακριτό συλλογικό πλαίσιο που ενσωματώνει διάφορες πρακτικές.

Σαρακατσάνων της Βουλγαρίας, γίνεται επίσκεψη των Σαρακατσαναίων Αλεξανδρούπολης, οργανώνεται συγκέντρωση τροφίμων για τους Σαρακατσάνους της Βουλγαρίας (1991, 2003), Αντάμωμα Σαρακατσαναίων στο Σακαρέτσι (2003) Εκδήλωση τιμής στον αρχιστράτηγο Σαρακατσάνο Κατσαντώνη «Ακτή Μαγεμένου 2-7-1807» στη Λευκάδα (2007) κ.λπ.³¹³ Αρκετά χρόνια αργότερα (2000) το Δ. Σ. θέτει ως θέμα: «την ανάπτυξη σχέσεων με άλλους πολιτιστικούς συλλόγους», και αποφασίζει την συμμετοχή του χορευτικού τμήματος σε μια κοινή παράσταση με άλλους συλλόγους της πόλης,

«Μετά από συζητήσεις με τους συλλόγους Ζαγορισίων, Σαρακατσαναίων, Πωγωνησίων, Σουλιωτών, και Καλαρρυτών να πραγματοποιηθεί κοινή Μουσικοχορευτική παραδοσιακή εκδήλωση στο υπαίθριο θέατρο της Ε.Η.Μ. την 10/9/1986. Σκοπός η σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των Συλλόγων» (Α.Σ.Η., Πρακτικό 8^ο 15/7/1986).

Ένα χρόνο αργότερα τίθεται θέμα προβολής της Αδελφότητας και αποφασίζεται η «συμμετοχή του χορευτικού σε διάφορες εκδηλώσεις για την προβολή της Αδελφότητας», (Α.Σ.Η., Πρακτικό 2^ο /91). Οι παραπάνω αποφάσεις των Δ.Σ. είχαν αποσπασματικό χαρακτήρα, καθώς οι παρουσιάσεις των τμημάτων και οι εκδηλώσεις προς το ευρύτερο κοινό είναι συγκριτικά λιγότερες των άλλων χορευτικών της πόλης.³¹⁴

Η Αδελφότητα προγραμματίσει το 2004 μουσικοχορευτική εκδήλωση στον παραλίμνιο χώρο του Περάματος, με σκοπό την ενίσχυση των οικονομικών της πόρων. Η εκδήλωση οργανώθηκε με βασικό στόχο «να είναι ευρείας αποδοχής», ώστε να προσελκύσει το δυνατόν περισσότερο κόσμο και να μην απευθύνεται μόνο σε Σαρακατσάνους. Η Αδελφότητα για πρώτη φορά προχώρησε σε συνεργασία με μη Σαρακατσάνους οργανοπαίκτες και απευθύνθηκε στο ευρύτερο γιαννιώτικο κοινό. Ωστόσο, ανάμεσα στις υπόλοιπες διαδικαστικές αποφάσεις που πάρθηκαν για τη διεκπεραίωση της εκδήλωσης, αποφασίστηκε να αποφευχθεί, όσο είναι δυνατόν, η προβολή του ρόλου της Αδελφότητας τόσο στην οργάνωση όσο και στη διαφήμιση της εκδήλωσης, «για να μην κατηγορηθούμε ότι πραγματοποιούμε εκδηλώσεις πέραν των καθαρά σαρακατσάνικων εκδηλώσεων», (Α.Σ.Η., Πρακτικό 2004). Η συγκεκριμένη εκδήλωση αποτελεί παρέκκλιση από τη συντριπτική πλειοψηφία των υπολοίπων εκδηλώσεων της Αδελφότητας, που όπως διακρίνεται, οργανώνονται με συγκεκριμένους κανόνες και έχουν αποκτήσει πάγια και αμετάβλητα χαρακτηριστικά,

³¹³ Στον απολογισμό του Δ.Σ. της Αδελφότητας για το έτος 2009 αναφέρονται οι εκδηλώσεις: Ετήσιος χορός, Παρουσίαση του βιβλίου «Η Σαρακατσάνα εικόνα και λόγος», 21^ο Πανελλήνιο Οργανωτικό Συνέδριο Συλλόγων Σαρακατσαναίων, Συμμετοχή σε εκδήλωση του Πανεπιστημίου (ερμηνεύοντας παραδοσιακά σαρακατσάνικα τραγούδια), Αντάμωμα Σαρακατσαναίων Βάλτου, Ξηρομέρου, και Αγράφων, 29^ο αντάμωμα Σαρακατσαναίων (Γυφτόκαμπος), Αντάμωμα Πρέβεζας, Έκτακτ Γενική Συνέλευση, Αιμοδοσία – τράπεζα Αίματος Α.Σ.Η., Ευχαριστίες σε Σαρακατσάνο δωρητή. Είναι χαρακτηριστική η έντονη παρουσία του σαρακατσάνικου στοιχείου στην πλειονότητα των εκδηλώσεων συμμετοχής, και η ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ τους μέσα από τα σημειώματα των επιτελέσεων.

³¹⁴ Η σύγκριση εδώ γίνεται μέσα από την καταγραφή των αντίστοιχων χορευτικών παρουσιάσεων των χορευτικών ομίλων του Π.Σ.Α. και του Π.Σ.Κ.Π.

τα οποία είναι αναγνωρίσιμα και υπόκεινται στην άμεση κρίση από το σύνολο των Σαρακατσάνων. Η αυτοαναιρούμενες αποφάσεις του Δ.Σ., που ενώ αποφασίζουν την οργάνωση μιας «εξωστρεφούς» εκδήλωσης αποκρύπτουν τον κυρίαρχο ρόλο της Αδελφότητας, φοβούμενη κυρίως την κριτική των «εσωτερικών φωνών», φανερώνει τον ιδεολογικό υπόβαθρο των αποφάσεων όλων των Δ.Σ.³¹⁵. Η διαχείριση των δράσεων πρέπει να εμπεριέχει όλα εκείνα τα κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα που έχουν γίνει αποδεκτά και είναι άμεσα αναγνωρίσιμα από όλα τα μέλη της Αδελφότητας.

Το 1980 προτείνεται ραδιοφωνική εκπομπή με τίτλο: «Η Ώρα των Σαρακατσάνων». Με απόφαση του Συμβουλίου τονίζεται πως «το υλικό θα πρέπει να γνωστοποιείται στο Διοικητικό Συμβούλιο». Η συγκεκριμένη απόφαση παρότι επιχειρεί τη γνωστοποίηση της παράδοσης των Σαρακατσαναίων στο ευρύ γιαννιώτικο κοινό, εντούτοις επιχειρεί να ελέγξει τον τρόπο και το υλικό μετάδοσης, οριοθετώντας ξεκάθαρα την πρωτοβουλία. Η απόφαση λειτουργεί ως «ασφαλιστική δικλείδα» στις όποιες άστοχες ενέργειες μπορεί να συμβούν στην πραγματοποίηση της εκπομπής. Για το λόγο αυτό προτάσσει τη «συλλογική» απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου μπροστά στην «ατομική» επιλογή των θεμάτων ως εγγύηση για την αποφυγή λαθών. Το 2004 αναλαμβάνεται μια δεύτερη πρωτοβουλία από τον πρόεδρο της Αδελφότητας Σπύρο Καραγιάννη ο οποίος είχε αποκτήσει ραδιοφωνική συχνότητα και σκέφτηκε να δημιουργήσει ένα σαρακατσάνικο σταθμό, ο οποίος δεν έγινε ποτέ. Στη συνέχεια σε συνεργασία των Γ. Μπισιέλα και Ε. Παπιγκιώτη παρουσιαζόταν σε επιμέλεια του τελευταίου με κείμενα, συνεντεύξεις και σαρακατσάνικα τραγούδια μια ώρα κάθε Σάββατο στο Δημοτικό Ραδιόφωνο. Η παραπάνω πρωτοβουλία δεν οριοθετείται με τον ίδιο τρόπο με την αρχική, πιθανότατα γιατί το πρόσωπο που αναλάμβανε την πραγματοποίησή της θεωρήθηκε το πιο ειδικό, καθώς είχε τις γνώσεις, την εμπειρία και το ερευνητικό υλικό που εξασφάλιζαν την άνευ όρων υλοποίησή της.

Οι παραπάνω πρακτικές «εσωστρέφειας» δηλώνουν την ανάγκη επαναπροσδιορισμού της ταυτότητας καταγωγής γεγονός που επισημαίνεται σε πολλές πολιτισμικές ομάδες που η ταυτότητά τους βρίσκεται σε κρίση. Ωστόσο, η έννοια της καταγωγής αποτελεί ρυθμιστικό παράγοντα των επιμέρους διαδικασιών, λειτουργεί ως καθοριστικό στοιχείο επιλογής των προσώπων στην ανάληψη διαφόρων συνεργασιών, διαμορφώνει το πλαίσιο λήψης των αποφάσεων οριοθετώντας τη συμμετοχή στο Δ.Σ. αλλά και αντίστοιχα τους όρους συμμετοχής και λειτουργίας στις διάφορες επιτελέσεις, επηρεάζει τη μορφή και το περιεχόμενο διαφόρων επιτελέσεων (εκδρομών, παραστάσεων, εκδηλώσεων) και επικαθορίζει τους ρόλους του «εαυτού» και του «άλλου». Η παραπάνω ιδιαιτερότητα λειτουργεί συνεκτικά ως προς τα ίδια της τα μέλη και «περιορίζει» τους «άλλους», τους μη Σαρακατσάνους, τόσο στην ένταξη στο σύλλογο όσο και στη συμμετοχή στη διοίκηση της Αδελφότητας. Η αποκλειστική αναβίωση των Σαρακατσάνικων

³¹⁵ Με δεδομένο πως δεν έχει καταγραφεί παρόμοια εκδήλωση «εξωστρεφούς» χαρακτήρα, που να απευθύνεται δηλαδή πρώτα και κύρια στις άλλες πολιτισμικές ομάδες της πόλης.

παραδόσεων φαίνεται να επηρεάζει αρνητικά την ένταξη μελών με διαφορετική ταυτότητα καταγωγής στην Αδελφότητα, καθώς το ποσοστό συμμετοχής στις χορευτικές επιτελέσεις μη Σαρακατσάνων είναι ελάχιστο.

Κεφάλαιο 6^ο

Ο λόγος ως στοιχείο προσδιορισμού της ταυτότητας

Η «χρυσή» και η «ασημένια» ιστορία των Καλαρρυτών μέσα από τον επίσημο λόγο - «“Μη λησμονείτε το χωριό μας Καλαρρύτες”, μη το ξεχνάμε»³¹⁶

Το γεγονός ότι οι Καλαρρύτες αποτέλεσαν ιστορικά μια κοινότητα αναγνωρισμένη από την ανάπτυξη της τέχνης της αργυροχρυσοχοΐας και λιγότερο ως μια κοινότητα ημινομάδων κτηνοτρόφων έχει επηρεάσει τον τρόπο που συγκροτείται η συλλογική μνήμη και βιώνεται η τοπική ιστορία. Στην περίπτωση των Καλαρρυτινών προκρίνεται ως ταυτότητα αναφοράς, η ιστορία των ανθρώπων της συνυφασμένη με την τέχνη της αργυροχρυσοχοΐας που άνθησε για μια συγκεκριμένη ιστορική περίοδο στους Καλαρρύτες.³¹⁷ Αλλά ας δούμε πως οι ιστορικές και οι κοινωνικές συνθήκες επηρέασαν στην ανάπτυξη της συγκεκριμένης επαγγελματικής δραστηριότητας και συνέβαλαν στη διαμόρφωση ενός συμβολικού κεφαλαίου που λειτούργησε καθοριστικά στην ανασυγκρότηση της ταυτότητας των Καλαρρυτινών τα μεταγενέστερα χρόνια.

Ο Φίλος (2000) αναφερόμενος στις ευρύτερες πολιτικές και ιστορικές συνθήκες που διαμόρφωσαν τις προϋποθέσεις ανάπτυξης της τοπικής οικονομίας επισημαίνει:

«Το χωριό Καλαρρύτες είναι η έδρα των προνομιακών χωριών της περιοχής του Μαλακασίου. Κινούμενοι οι Καλαρρυτινοί εντός του πλαισίου του καθεστώτος των φοροαπαλλαγών και των προνομίων, όπως αυτά λειτουργούσαν στα δεδομένα του κοινωνικού σχηματισμού της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, διαμόρφωσαν σταδιακά τους όρους ανάπτυξης ενός αξιόλογου και αυτόνομου μηχανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης/αυτονομίας. Η

³¹⁶ Η φράση είναι διατυπωμένη από τον τ. λυκειάρχη Ιωάννη Γ. Θεοχάρη ο οποίος για σειρά ετών αρθρογραφούσε στο περιοδικό “Καλαρρυτιώτικα Νέα”.

³¹⁷ Τόσο οι προσωπικές αναφορές όσο και η πλειονότητα των άρθρων της εφημερίδας αναδεικνύουν τις επαγγελματικές δραστηριότητες του αργυροχρυσοχού, του εμπόρου και του επιχειρηματία ως τα σημαντικότερα στοιχεία που συγκροτούν την ταυτότητα των Καλαρρυτών. Η παραπάνω διαπίστωση πιθανότατα να σχετίζεται με τη συνέχιση της επαγγελματικής δραστηριότητας του αργυροχρυσοχού και του εμπόρου των Καλαρρυτινών που εγκαταστάθηκαν στα Γιάννενα. (Θα είχε ενδιαφέρον, κάτι που δεν αποτελεί μέρος της παρούσας μελέτης, να διερευνηθεί αντίστοιχα με ποια στοιχεία ανασυγκροτείται η ταυτότητα των Καλαρρυτινών της Λάρισας, καθώς όπως γνωρίζουμε ένα μεγάλο ποσοστό των κτηνοτρόφων των Καλαρρυτών εγκαταστάθηκε μόνιμα σε διάφορες περιοχές στον κάμπο της Θεσσαλίας).

επαγγελματική εξειδίκευση αρκετών οικογενειών των Καλαρρυτών με την τέχνη της αργυροχρυσοχοΐας στο παρελθόν και η οικονομική ευρωστία που επέφερε η ανάπτυξη εμπορικών σχέσεων με ευρύτερους κοινωνικούς, οικονομικούς και πνευματικούς (θρησκευτικούς) παράγοντες της Ελλάδας αλλά και του εξωτερικού»³¹⁸.

Ο Κατσίκης εντοπίζει τις παραγωγικές δραστηριότητες που ακμάζουν την περίοδο του 18^{ου} αιώνα στους Καλαρρυτές και την έκταση που αυτές λαμβάνουν:

«το εμπόριο δερμάτων είχε τόσο προοδεύσει ώστε έφθανε μέχρι τη Γαλλία. Η εριουργία των Καλαρρυτών που άρχισε με την κατασκευή καπών των κτηνοτρόφων αλλά και των ναυτικών προήχθη σε σημαντική βιοτεχνία και παρήγαγε θαυμάσια υφαντά και μάλλινα είδη πολλά από τα οποία εξάγονταν. Με την ακατάβλητη φιλεργατικότητα τους κατόρθωσαν οι Καλαρρυτινοί να ιδρύσουν κατά τον 18^ο αιώνα σοβαρούς εμπορικούς οίκους σε πολλές πόλεις του εξωτερικού, βενετία, Τεργέστη, Λιβόρνο, Γένοβα, Σαρδηνία, Αγκόνα, Βιέννη, και Μόσχα. Οι φτωχότεροι ασχολούνταν με τη ραπτική, ραφτάδες ή καποραφτάδες καλούμενοι. Η εμπορική κίνηση των Καλαρρυτών κατά την εποχή εκείνη συναγωνίζετο αυτή των κυριότερων εμπορικών πόλεων της Ευρώπης...[...], Η τάξη που δεν είχε κεφάλαιο ακολούθησε τον επικερδέστερο κλάδο της αργυροχοΐας που αναπτύχθηκε σε τέτοιο βαθμό που όπως αναφέρει ο Πουκεβίλ απ' αυτούς τους χρυσοχόους μπορούσε κανείς να προμηθευτεί αρχαία νομίσματα». (Π.Σ.Κ.Π., Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Απ. Κατσίκη άρθρο: “Πουκεβίλ και Καλαρρυτές”, Μάρτιος – Απρίλιος 1996, αρ. φ. 3, σ.4).

Η Μπάδα (1997) εστιάζοντας στη μελέτη της ιστορίας και της μνήμης του κόσμου της εργασίας των ασημουργών της πόλης των Ιωαννίνων και των Καλαρρυτών συνδέει την συγκεκριμένη δραστηριότητα με την ανάπτυξη οικιακών βιοτεχνιών και του εμπορίου που παρατηρείται σε συγκεκριμένες ορεινές περιοχές, που εγκαινίασαν μια διαφορετική πορεία για την οικονομική και κοινωνική εξέλιξη της πρώην αγροτο-ποιμενικής Ηπείρου:

«Μια αντίστοιχη βιοτεχνική διαδρομή³¹⁹, βασισμένη, ωστόσο, στην παραγωγή του ελεύθερου τεχνίτη, διαγράφηκε και στις ορεινές κοινότητες - κυρίως σε

³¹⁸ (Π.Σ.Κ.Π., Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Απ. Κατσίκη άρθρο: “Πουκεβίλ και Καλαρρυτές”, Μάρτιος – Απρίλιος 1996, αρ. φ. 3, σ.4).

³¹⁹ Στο ίδιο της άρθρο η Μπάδα συνδέει την παραγωγική δραστηριότητα των ασημουργών των Καλαρρυτών με την ευρύτερη ανάπτυξη της πόλης των Ιωαννίνων τη συγκεκριμένη περίοδο και μας παρουσιάζει συνοπτικά την εξέλιξή της: «Αναλυτικότερα, η ιστορία και η μνήμη της χειροτεχνικής δραστηριότητας των ασημουργών (χρυσικών, όπως λέγονταν) δείχνει ότι ο 18ος αι. εγκαινίασε μια διαφορετική πορεία για την οικονομική και κοινωνική εξέλιξη της πρώην αγροτο-ποιμενικής Ηπείρου και της υποτυπώδους λειτουργίας κάποιων αστικών περιβάλλοντων της (Γιάννενα, Αργυρόκαστρο, βενετοκρατούμενη Πρέβεζα). Προς τις τελευταίες, ειδικότερα, δεκαετίες του 18ου αι. Ώ αρχές 19ου αι. τα Γιάννενα γίνονται η πρωτεύουσα ενός εκτεταμένου πασαλικιού με σημασία και δύναμη, και εξελίσσονται μέσα στις συνθήκες της αναδυόμενης εμπορευματικής οικονομίας σε σημαντική εμπορική, βιοτεχνική και πολιτισμικά αναπτυσσόμενη πόλη. Ένας σημαντικός αριθμός ασκούμενων βιοτεχνικών δραστηριοτήτων που διαμοιράζονται στα 1.000 περίπου χριστιανικά εργαστήρια της

αυτές που ίσχυε το καθεστώς των προνομίων (όπως π.χ. στο Συρράκο και στους Καλαρρύτες και σε άλλα Τζουμερκοχώρια, στο Μέτσοβο, στα Ζαγοροχώρια κ.ά.). Πρόκειται για έναν ορεινό κόσμο που ανταποκρίθηκε στα δεδομένα της εμπορευματικής οικονομίας και κοινωνίας αξιοποιώντας παγιωμένες πρακτικές του, όπως π.χ. την κινητικότητα των δυνάμεών του και των πόρων του, την οικογενειακή/συγγενική υποστήριξη, ή βρίσκοντας νέες διεξόδους, όπως την ορεινή οικιακή βιοτεχνία και το εμπόριο. Μεταξύ αυτών οι Καλαρρυτινοί, όπως και οι Συρρακιώτες, Βλάχοι ως προς την εθνοτική τους ταυτότητα, εκμεταλλευόμενοι τις περιστάσεις ανέπτυξαν κατά την περίοδο 1750-1821 συμπληρωματικά στην κτηνοτροφία που ήταν η κύρια παραγωγική τους δραστηριότητα, την οικιακή βιοτεχνία των μάλλινων ειδών ένδυσης (π.χ. κάπες), την τέχνη της ραπτικής και το εμπόριο των μεγάλων αποστάσεων, ενώ οι Καλαρρυτινοί επιδόθηκαν επιπρόσθετα στην ιδιαίτερη δραστηριότητα της ασημουργικής τέχνης».

Οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες των Καλαρρυτινών στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, αποτυπώνονται στις ιστορικές αναφορές του προξένου – περιηγητή Πουκεβίλ που ταξίδεψε τον Αύγουστο του 1814 στα Βλαχοχώρια της Πίνδου. Έκτοτε οι σημαντικές ιστορικές αναφορές του αναπαράγονται από διάφορους αρθρογράφους της τοπικής εφημερίδας με σαφή στόχο τη δημιουργία και τη διαχείριση της τοπικής συλλογικής μνήμης (Μπενβενίστε, 1999:127). Ενδεικτικό είναι το παρακάτω άρθρο που συμπεριλαμβάνει και άλλες αναφορές ξένων περιηγητών,

«Ήταν η εποχή που οι Καλαρρυτιώτες έμποροι εδέσποζαν στο Εξωτερικό (Τεργέστη, Λιβόρνο, Οδυσσό, Βενετία) και στα επτάνησα (Ζάκυνθο, Κέρκυρα). Ο Πουκεβίλ ρητά αναφέρει ότι βρήκε στους Καλαρρύτες εμπορική κίνηση που συναγωνίζονταν με την κίνηση των κυριοτέρων εμπορικών πόλεων της Ευρώπης. Ήταν η εποχή που η ευημερία και το πνευματικό επίπεδο ήταν τόσο υψηλό ώστε να υπάρχουν στους Καλαρρύτες βιβλιοθήκες με αρχαίους Έλληνες συγγραφείς και αρκετούς ξενόγλωσσους τόμους (Ιταλικά, Γαλλικά, Γερμανικά). Ήταν η εποχή που η οικονομική ευρωστία ήταν τόσο αξιοζήλευτη ώστε ο Λήκ χαρακτηριστικά γράφει ότι “στους Καλαρρύτες υπάρχει ο μικρότερος τόκος και τα ασφαλέστερα δάνεια”. Η ξεχωριστή αυτή υλική και πνευματική θέση των Καλαρρυτινών από τα άλλα χωριά της Ηπείρου προέρχονταν από την ευφυΐα και φιλοπονία των ανδρών

πόλης, υπόκειται στις δομές και τις ιεραρχημένες εργασιακές και κοινωνικές σχέσεις των συντεχνιών.¹¹ Μεταξύ αυτών η αργυροχοϊκή δραστηριότητα¹² αναπτύσσεται σημαντικά τον 18ο και 19ο αι. με προώθηση των προϊόντων της στην εσωτερική αγορά, στην ευρωπαϊκή Δύση και στον βαλκανικό κόσμο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Από τις τελευταίες, ωστόσο, δεκαετίες του 19ου αι. τα μέλη των συντεχνιών μαζί με τους καλφάδες και τα τσιράκια τους βιώνουν την προοδευτική εξασθένηση της συντεχνιακής οργάνωσης και των εργασιακών σχέσεων εξαιτίας πολλών παραγόντων,¹³ κυρίως όμως λόγω της επικράτησης των καπιταλιστικών σχέσεων και του σκληρού ανταγωνισμού των ευρωπαϊκών βιομηχανικών προϊόντων έναντι των εγχώριων προϊόντων της χειροτεχνικής-βιοτεχνικής παραγωγής. Ο κόσμος των ασημουργών επλήγη περισσότερο εξαιτίας της αδυναμίας του να ανταποκριθεί στις νέες απαιτήσεις της αγοράς και επιπρόσθετα λόγω της υψηλής οικονομικής δαπάνης προμήθειας της πρώτης ύλης (ασήμι, χρυσό και άλλα μέταλλα).

και από την λιτότητα και οικονομία των γυναικών , όπως διαβεβαιώνει στα γραπτά του ο ιερομόναχος Ιερεμίας της Μονής Τζιόρας» (Π.Σ.Κ.Π., Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Θ. Κ. Μπαργιάννη “ Το αερόστατο των Καλαρρυτιών”, Νοέμβριος – Δεκέμβριος 1986, αρ. φυλ. 7, σ. 6).

Η Μπάδα³²⁰ αναφέρει τα εμπορικά δίκτυα που ανέπτυξαν διάφοροι Καλαρρυτινοί στις ευρωπαϊκές αγορές προς το τέλος του 18^ο αιώνα:

«...Στην Ιταλία ανοίγουν πολλοί εμπορικοί οίκοι: Ο Γεώργιος Δουρούτης δραστηριοποιείται στην Ανκόνα και τη Νάπολη, ο αδελφός του, Χρήστος Δουρούτης, στην Τεργέστη, οι αδερφοί Σταματάκη, οι αδερφοί Μπαχώμη, ο Κ. Παράσχος και η οικογένεια Σγούρου δραστηριοποιούνται στο Λιβόρνο (και στην Ισπανία οι τελευταίοι), οι αδερφοί Τουρτούροι στη Βενετία, οι αδερφοί Λάμπρου στη Νάπολη, ενώ στα Γιάννενα κάνουν αισθητή την εμπορική και κοινωνική παρουσία τους οι αδελφοί Γεωργίου και Νικολάου Λάμπρου, Ιωάννη και Αποστόλου Παράσχη, Γεωργίου Τουρτούρη, Δημητρίου Δαμίρη και Νικολάου Σγουρού μετά το 1815.³²¹

Αξιοσημείωτο είναι πως οι παραπάνω ιστορικές αναφορές αναπαράγονται σε μεγάλο βαθμό και σε συνδυασμό με πληροφορίες που αναφέρονται στη ζωή και στη δράση επιφανών εμπόρων, βιομηχάνων, τεχνιτών, εκδοτών, πολιτικών Καλαρρυτινών σχεδόν σε κάθε έκδοση της εφημερίδας. Διακρίνουμε πως διάφοροι αρθρογράφοι Καλαρρυτινοί αναζητούν, καταγράφουν και δημοσιοποιούν στοιχεία στο πλαίσιο μιας προσπάθειας που επικεντρώνεται την ανάδειξη της ετερότητας, που σχετίζεται με την συγκεκριμένη επαγγελματική ενασχόληση των Καλαρρυτινών στο παρελθόν.

Ωστόσο, διακρίνουμε πως η καλαρρυτιώτικη κτηνοτροφική παραγωγή δεν προκρίνεται ως στοιχείο διαφοροποίησης, παρότι στο παρελθόν αποτελούσε την κύρια ενασχόληση των Καλαρρυτινών

«ξεκίνησαν σαν ποιμένες που ζούσαν από την πώληση κτηνοτροφικών προϊόντων, ενώ το προσωπικό – προβατονόμιο – χαράτσι ανέρχεται σε 1400 πιάστρα, και αποδίδεται ως ετήσιος φόρος στη Βαλιδέ Σουλτάνα».

Ο βαθμός, η έκταση και η ιστορική συνέχεια της ενασχόλησης των Καλαρρυτινών με την κτηνοτροφία, δεν έχει πλήρως μελετηθεί, καθώς απουσιάζουν οι σχετικές πηγές

³²⁰ Η Μπάδα (1997) στην εργασία της με τίτλο: “Η ιστορία και η μνήμη του κόσμου της χειροτεχνικής εργασίας στα Γιάννενα. Ασημουργοί και έργα” μελετά τη συμβολή της ιστορίας και της μνήμης του κόσμου της εργασίας των ασημουργών της πόλης των Ιωαννίνων και του μικρού ορεινού τόπου των Καλαρρυτινών από τον 18ο αι.

³²¹ Βλ., ενδεικτικά, Γ. Παπαγεωργίου, Μαρτυρίες για τις δραστηριότητες Καλαρρυτινών εμπόρων (τέλη 18ου αιώνα 1821)Ε, *Ηπειρωτικά Χρονικά* 30 (1992) 171-189, Μαίρη Ζάγκλη- Μπόζιου, *Ιστορικός οικισμός στις κορυφές της νοτιοδυτικής Πίνδου, Καλαρρυτίες. Οδηγός. Ιστορία - Αξιοθέατα - Περιηγήσεις, Κοινότητα Καλαρρυτινών, χ.τ. 2005.*

με αποτέλεσμα να μην μπορούμε να στοιχειοθετήσουμε επαρκώς πότε άρχισε και πότε ολοκληρώθηκε χρονικά η μετάβαση της κτηνοτροφικής κοινότητας σε μια κοινότητα εμπόρων και τεχνιτών. Την ασθενέστερη οικονομική κατάσταση των κτηνοτρόφων επισημαίνει και ο Ληκ, χωρίς ωστόσο να αναφέρεται συγκριτικά στην κατανομή των επαγγελμάτων στους Καλαρρύτες «οι φτωχότεροι νοικοκυραίοι είναι κυρίως αγωγιάτες ή βοσκοί»³²² Ο Μπαργιάννης σε σχετικό άρθρο με τίτλο “Λιβάδι Καλαρρυτών” αναφέρει τη σχετικά μειονεκτική θέση των νομάδων Καλαρρυτινών κτηνοτρόφων έναντι των άλλων κοινωνικών επαγγελματικών ομάδων

«η τάξη αυτή των κτηνοτρόφων ήταν ολιγαριθμότερη της προηγούμενης (εμπόρων, τεχνιτών), πολύ ασθενέστερη οικονομικά και ως προς την μόρφωση υστερούσε σημαντικά διότι η μετακίνησή τους στα μη μόνιμα συχνά χειμαδιά τους και η φτώχεια τους στερούσε τη δυνατότητα παρακολούθησης ακόμα και του βασικού σχολείου», (Π.Σ.Κ.Π., Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1992, αρ. φυλ. 42, σ. 8).

Ο συγγραφέας στο ίδιο άρθρο με αφορμή τη δικαστική διένεξη μεταξύ της Κοινότητας και του Αγροτικού Συνεταιρισμού τα μεταπολεμικά χρόνια για τη διαχείριση ιδιωτικών βοσκήσιμων εκτάσεων αναφέρει την υπερίσχυση (δεκαετίες '80-'90) της κοινωνικής ομάδας των κτηνοτρόφων. Πιο συγκεκριμένα αναφέρει:

«η κοινοτική αρχή τα τελευταία 14 χρόνια ελέγχεται από την πρώτη ομάδα (κτηνοτρόφων), ενώ παρουσιάζει σε ποσοστά τη δυναμική των τριών “κοινωνικών ομάδων”, «1) κτηνοτρόφοι (5/12 των ψήφων, 2) μόνιμοι κάτοικοι και εμποροτεχνίτες – διαμένοντες κυρίως στα Γιάννενα (4/12) των ψήφων 3) συννοικισμός (3/12) των ψήφων»³²³.

Ωστόσο, θα πρέπει να επισημάνουμε πως η καταστροφή των Καλαρρυτινών κατά την επανάσταση του 1821 είναι πρωτοφανής καθώς από τις 500 οικογένειες που καταγράφονται στην απογραφή του 1821 μόνο 26 από αυτές επιστρέφουν το 1831 παρά τις διαταγές που εκδόθηκαν το 1822 και το 1826 για αμνηστία και ασφαλή

³²² (Π.Σ.Κ.Π., Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, “Οι Καλαρρύτες μέσα από τα κείμενα του Ληκ” μετ.

Μαίρη Ζαγκλή- Μπόζιου, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1993, αρ. φυλ. 44, σ. 6).

³²³ Σε σχετικό άρθρο στην εφημερίδα παρουσιάζεται η πληθυσμιακή κατάσταση των Καλαρρυτινών το 1975 έτσι όπως την έχουν καταγράψει ντόπιοι κάτοικοι, σκιαγραφώντας έμμεσα την κύρια αλλά ισχνή κτηνοτροφική ενασχόληση των κατοίκων, «πρόκειται για μια καταγραφή που έγινε το 1975 (πιθανότατα το χειμώνα) στους Καλαρρύτες από τους τότε κοινοτικούς συμβούλους Μπακαγιάννη Παντελή και Γκογκάκη Πέτρο. Η καταγραφή αυτή έχει να κάνει με τον πληθυσμό τους χωριού μας (δίνεται ο ακριβής αριθμόςμελών κάθε οικογένειας), καθώς και με τα ζώα, μικρά (γιδοπρόβατα) και μεγάλα (άλογα και αγελάδες) που κατείχε η κάθε οικογένεια...[...]...Μετά το 1960 οι ελάχιστοι οικονομικοί πόροι δεν επιτρέπουν την επιβίωση των κατοίκων στην ιδιαίτερα ορεινή πατρίδα τους. έτσι η μετανάστευση είναι αναπόφευκτη και αφήνει την κοινότητα Καλαρρυτινών με ελάχιστους κατοίκους (μόλις 55 οικογένειες) που ασχολούνται με την κτηνοτροφία» (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Ιανουάριος – Φεβρουάριος – Μάρτιος 2015, αρ. φυλ. 155, σ. 11. Θα πρέπει να επισημάνουμε πως 19 από τις 55 οικογένειες δεν συντηρούν καθόλου ζώα χωρίς ωστόσο να αναγράφεται η κύρια ενασχόλησή τους (εκτός του παπά του αστυνομικού, του γιατρού, του δασκάλου και της νοσοκόμας). Επίσης 21 οικογένειες συντηρούν άνω των 20 σε αριθμό ζώα, (14 από αυτούς συντηρούν άνω των 50 αριθμό ζώων).

επιστροφή των κατοίκων. Η κοινωνική και οικονομική επανασυγκρότηση του χωριού στηρίχτηκε στην

«ανέκαθεν ασκούμενη κτηνοτροφία (και στη μεταποίηση των προϊόντων της, π.χ. τυροκομία), συμπληρωματικά στη γεωργία και σταδιακά προς τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα, στον εισαγόμενο πλούτο που έστελναν οι απόδημοι. Ένα μικρό ποσοστό επιδίδεται, ωστόσο, και στην ασημουργική δραστηριότητα και τη διακίνηση των προϊόντων της. Προφορικές μαρτυρίες και γραπτές πηγές θέτουν ως σημείο οριστικής λήξης της δραστηριότητας στους Καλαρρύτες τη δεκαετία του 1940-1950» (Μπάδα, 1997:51).

Η ανασυγκρότηση της ταυτότητας των Καλαρρυτινών στηρίχτηκε στις πρώτες γραπτές αναφορές διαφόρων συγγραφέων που σχετίζονταν με συγκεκριμένες παραγωγικές δραστηριότητες, το εμπόριο, τις τέχνες και μεταγενέστερα με την επιχειρηματικότητα. Οι παραπάνω δραστηριότητες, ταυτισμένες με τις έννοιες της προόδου, της οικονομικής επιτυχίας και καταξίωσης στην κοινωνία, λειτούργησαν ως συμβολικό φορτίο στη συνείδηση των Καλαρρυτινών, που στοιχειοθέτησαν με συγκεκριμένες αναφορές σε σχετικά πρόσωπα και γεγονότα την «ασημένια»³²⁴ ιστορία των Καλαρρυτινών. Αλλά ας δούμε μέσα από συγκεκριμένες πρακτικές πως οι παραπάνω δραστηριότητες απέκτησαν συμβολικό περιεχόμενο καθώς συνδέθηκαν με συγκεκριμένες αξίες που συγκρότησαν την πολιτισμική ταυτότητα των Καλαρρυτινών.

Η ίδρυση του πρώτου Συνδέσμου στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα επισημαίνει την ανάγκη συσπείρωσης των Καλαρρυτινών για την ανάδειξη των Καλαρρυτινών, φανερώνοντας ταυτόχρονα σύμφωνα με τα συμφραζόμενα του ιδρυτικού τους κειμένου την γενικότερη κρίση σε οικονομικό, παραγωγικό και πνευματικό επίπεδο που διέρχεται η κοινότητα. Η σύσταση του πρώτου θεσμοθετημένου φορέα στους Καλαρρύτες του «Πατριωτικού Συνδέσμου» με έδρα την ομώνυμη κωμόπολη απευθύνει πρόσκληση «των απανταχού διεσπαρμένων ημετέρων» αναφέροντας τα εξής:

«Επειδή η γενέτειρα και φίλη Πατρίς η πρότυπος άλλοτε ολοκλήρου της περιφέρειάς εις πάντα τα εκπολιτιστικά έργα τέχνας και επιστήμας, δικαίως

³²⁴ Ο Σύνδεσμος, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, προσπαθεί να αναδείξει την «ασημένια» (όπως χαρακτηριστικά αναγράφεται, Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Ιανουάριος – Φεβρουάριος – Μάρτιος 2017, αρ. φυλ. 163, σ. 1), ιστορία των Καλαρρυτινών για την αργυροτεχνία και τους περιώνυμους Καλαρρυτινούς τεχνίτες. Το 2015 εγκαινιάστηκε το «Μουσείο Καλαρρυτινής Αργυροτεχνίας» στους Καλαρρύτες. Έκτοτε οργάνωσε διάφορες σχετικές εκδηλώσεις με αποκορύφωμα την εκδήλωση - ομιλία το 2017 για την Καλαρρυτινή Αργυροτεχνία σε συνεργασία με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων και το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς στα Γιάννενα. Όπως ανέφερε ο κύριος ομιλητής Ομότιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Απόστολος Κατσίκης βασικοί στόχοι της ομιλίας του ήταν: α) Να φωτίσει άγνωστες στο ευρύ κοινό πτυχές της αργυροτεχνίας με έμφαση στην καλαρρυτινή έκφρασή της, β) [...] να συμβάλλει σε επαναπροσδιορισμό της θέσης της αργυροτεχνίας στον αναπτυξιακό μέλλον αυτού του τόπου, γ) [...] [...] εκπλήρωσης χρέους και απόδοσης οφειλόμενης τιμής στους Καλαρρυτινούς που υπηρέτησαν, ανέπτυξαν και διέδωσαν την τέχνη της αργυροχοΐας σε ολόκληρο τον ελλαδικό, τον βαλκανικό, ευρύτερα τον ευρωπαϊκό χώρο . [...]. (ό.π., Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”).

πάντων, ουμόνον μέχρι Άρτης Τρικκάλων και Ιωαννίνων, αλλά και πανταχού όπου διήρχετο η εγκαθίστατο πατριότης μας τον θαυμασμόν επέσυρε και εθεωρείτο ως κωμόπολις εκ των μάλλον ευηγγμένων... επειδή δ' αφ' ης εποχής εγένετο παραμεθόριος ήρχισεν αραιουμένη να εκπίπτη και δια γενικής άλλας αιτίας και εκ της ατασθαλίας της πολιτικής και της συγκεντρωτικής εξουσίας της Ελλάδος, τέλος κατέστη ήδη χωρίδιον ποιμενικόν άξιον αρχαιολογικής αναμνήσεως.

Τούτων ένεκα, η παρευρισκομένη εν ταύτη νεολαία και λοιποί συμπατριώται, μνήμονες της άλλοτε πατρίδος μας και διαπνεόμενοι υπό των άριστων αισθημάτων όπως ιδωμεν ταύτην ανορθουμένην ως άλλας Κωμοπόλεις της Ηπείρου, ανελάβομεν την ιδιωτικήν πρωτοβουλίαν ούτως εχόντων των πραγμάτων, ιδρύσεως Πατριωτικού Συνδέσμου των απανταχού διεσπαρμένων ημετέρων.

Τούτου τον κανονισμόν λαμβάνομεν το θάρρος να σας αποστείλωμεν και έχοντες ακράδαντον την πεποίθησιν επί των προθύμων πατριωτικών αισθημάτων και της μη αποξενώσεώς σας, ότι μελετώντες και αναπολούντες προς στιγμήν και την πατρίδα μας, ου μόνον θα επικροτήσητε την ενέργειάν μας ταύτην, αλλά ηθικώς και υλικώς τουλάχιστον κατά τούτον, θα συντρέξητε την φίλην πατρίδα εκ καθήκοντος»³²⁵.

Από την επιστολή-κάλεσμα των «απανταχού» Καλαρρυτινών διακρίνουμε την πρόθεση ανασυγκρότησης της ταυτότητας των Καλαρρυτινών που εστιάζεται στην ανασύσταση μιας κοινότητας που στο παρελθόν ήταν «η πρότυπος άλλοτε ολοκλήρου της περιφέρειας εις πάντα τα εκπολιτιστικά έργα τέχνας και επιστήμας...[...], το οποίον κατέστη ήδη χωρίδιον ποιμενικόν άξιον αρχαιολογικής αναμνήσεως». Η επιλεκτική αυτή χρήση του παρελθόντος³²⁶, η οποία βασίζεται στην ιεραρχική αξιολόγηση συγκεκριμένων παραγωγικών δραστηριοτήτων του παρελθόντος αναπαράγεται έκτοτε μέσω του περιοδικού, αλλά και από τον επίσημο και καθημερινό λόγο των Καλαρρυτινών στο πλαίσιο της αυτοαναφορικότητας. Είναι

³²⁵ (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Ιούλιος – Δεκέμβριος 2017, αρ. φυλ. 165, σ. 7, σε σχετικό άρθρο της Λιάνα Γραβάνη από το αρχείο του παππού της Ιωάννη Δογορίτη του Σπυρίδωνα).

³²⁶ Ο Halbwachs (2013) αναφερόμενος στην επιλεκτικότητα της μνήμης διακρίνει πως το παρελθόν είναι ένα κεφάλαιο μνημών και λησμονιών και χαρακτηρίζει ως «κοινωνική λήθη» τη μορφή μνήμης που είναι άδηλη και άρρητη. Η Μαντόγλου (2013) προλογίζοντας το έργο «Η συλλογική μνήμη» στην ελληνική έκδοση αναφέρει σχετικά: «Η μνήμη επιλέγει να θυμάται και αποφασίζει να λησμονά. Μνημοσύνη και λησμοσύνη είναι άρρηκτα συνδεδεμένες και αποτελούν ένα “όλο”. Η επιλογή των γεγονότων που προορίζονται να αποθηκευτούν στη μνήμη και αυτών που καταδικάζονται στην κοινωνική λήθη, στη σιωπή ή στην άρνηση, γίνεται βάσει της διασφάλισης μιας ατομικής, κοινωνικής, εθνικής ταυτότητας στο παρόν και στο μέλλον. Τα άτομα συχνά δεν επιθυμούν να διατηρήσουν όλο το παρελθόν τους. Η μνήμη λειτουργεί ως φίλτρο των παρελθόντων γεγονότων που στοχεύει στη διατήρηση των εικόνων εκείνων οι οποίες στηρίζουν την ταυτότητα του ατόμου ή της ομάδας στο παρόν. Το παρελθόν κατασκευάζεται στο παρόν και ακροβατεί μεταξύ της απώλειας του νοήματος, λόγω της απώλειας οποιουδήποτε επίκαιρου ενδιαφέροντος και της οικειοποίησης και ενσωμάτωσης στα προβλήματα και τις ανάγκες της στιγμής», Μαντόγλου (2013:27).

ενδεικτικό πως η «ριζική ρήξη με το κτηνοτροφικό παρελθόν» ουσιαστικά αποτελεί και «ένα ρήγμα στη συνεχή ροή της ιστορίας»³²⁷.

Ο Π.Σ.Κ.Π. το 1985 ιδρύει την εφημερίδα “Καλαρρυτιώτικα Νέα” με σκοπό την προβολή και ενημέρωση των Καλαρρυτινών γύρω από διάφορα πολιτιστικά και κοινωνικά θέματα, και αποτέλεσε μια «φωνή γνωριμίας με τον μοναδικό παραδοσιακό πολιτισμό των Καλαρρυτινών και φωνή επικοινωνίας μεταξύ των Καλαρρυτιωτών»³²⁸. Η ύλη της εφημερίδας συμπεριελάμβανε διάφορα κοινωνικά θέματα (προτάσεις, ενημερώσεις, επιστολές, γεννήσεις, βαφτίσεις, γάμους, θανάτους), ιστορικά θέματα με άρθρα και αναφορές στην τοπική ιστορία, στους αγώνες της απελευθέρωσης, αλλά και τους αγώνες του Β΄ παγκοσμίου πολέμου, πολιτιστικά θέματα με δράσεις του χορευτικού, εκδηλώσεις στο χωριό, λαογραφικές αναφορές (αφηγήσεις, συνεντεύξεις, ήθη και έθιμα, παραδόσεις, οικογενειακά αρχεία, φωτογραφικό υλικό), άρθρα θρησκευτικού και φυσιολατρικού περιεχομένου, καθώς και βιογραφικά άρθρα³²⁹ σημαντικών Καλαρρυτινών που διέπρεψαν στον κοινωνικό τους βίο. Η ανασυγκρότηση της ταυτότητας των Καλαρρυτινών είναι πλέον μια συνειδητή διαδικασία που αναπτύσσεται στο συγκεκριμένο πλαίσιο του Συνδέσμου

«Ζούμε σε δύσκολους καιρούς, πρέπει όμως όλοι να καταλάβουμε ότι με δουλειά όλα μπορούν να γίνουν, οι Σύλλογοι είναι αυτοί που με την οντότητά τους θα διατηρήσουν την ταυτότητα της κάθε περιοχής, έτσι και εμείς θα κάνουμε ότι είναι δυνατόν από την πλευρά μας για να διατηρηθεί η

³²⁷ Δανεϊζόμαστε εδώ τον όρο που χρησιμοποιεί ο Μπενεντίκτ Άντερσον (1997:284) αναλύοντας τον τρόπο που «Η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας του 1776» στο Νέο Κόσμο δεν έκανε καμία αναφορά σε σημαντικά ιστορικά στοιχεία που θα τόνιζαν την αρχαιότητα των Αμερικανών, δημιουργώντας έτσι «την αίσθηση μιας ριζικής ρήξης με τον παρελθόν». Η επιλεκτική αυτή χρήση του παρελθόντος ερμηνεύεται ως μια πολιτική στρατηγική να εκληφθεί το έθνος ως κάτι εντελώς καινούργιο.

³²⁸ (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Νοέμβριος – Δεκέμβριος 1985, αρ. φυλ. 1, σ. 1).

³²⁹ Στην εφημερίδα παρουσιάζεται το βιογραφικό διαφόρων Καλαρρυτινών που θεωρείται πως διέπρεψαν στον κοινωνικό τους βίο, όπως ο Αθανάσιος Νικολάου Τζ(σ)ημούρης (χρυσοχόος), ο Δαμίρης (χρυσοχόος), ο Ποντικός (χρυσοχόος) ο Σέργιος Ραφτάνης (εκδότης στη Ζάκυνθο με το μεγαλύτερο Βαλκανικό τυπογραφείο) ο Σωτήριος Βούλγαρης (1857) και μετέπειτα η οικογένεια Βούλγαρη (προέρχονται από οικογένεια χρυσοχόων), Παύλος και Μιχαήλ Βουσάκης (λόγιοι), Δημήτριος Κωνσταντίνου (βιομήχανος), ο Αθανάσιος Σπ. Φασούλας (μεγαλο- κτηνοτρόφος, Δημοτικός σύμβουλος Δήμου Λάρισας), ο Δημήτριος Ε. Κωσταδήμας (βιομήχανος υποδημάτων), ο Κων/νος Τσόλας (ράφτης), η Κλεονίκη Θεοχάρη (υφάντρα), ο Κώστας, ο Απόστολος και ο Αριστείδης Νέσσης (αργυροχρυσοχόοι στη Ρώμη), ο Σπυρίδων Μουσαφίρης (αργυροχρυσοχόος), ο Ευάγγελος Απ. Τσόλας (ξυλουργός) αλλά και πολιτικοί όπως ο Σπυρίδων Λάμπρος (1851-1919 πρωθυπουργός, καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών), η Λίνα Τσαλδάρη (1887-1981, γυναίκα του πρωθυπουργού Παναγιώτη Τσαλδάρη – πρώτη γυναίκα υπουργός - Κοινωνικής Πρόνοιας κατά την περίοδο 1958-1961), Γεώργιος Δουρούτης (1770-1836) (βιομήχανος), ο Κωνσταντίνος Δουρούτης (γεν. 1809, βιομήχανος) και Παναγιώτης Δουρούτης (βιομήχανος), ο Απόστολος Πατούνης, ο Νίκος Μπαζάκης (γεωργοκτηνοτρόφος) και Σπύρος Μπαζάκης (επιχειρηματίας σαπωνοποιίας), Γεώργιος Δ. Μπάφας (χρυσοχόος στη Ζάκυνθο) Αδελφοί Κοντοχρόνηδες (χρυσοχόοι), Πέτρος Σ. Γκογκάκης (ράφτης), διάφοροι “Αγωνισταί Καλαρρυτινών”, ο Απόστολος Κατσίκης καθ. Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης, Κων/νος Β. Τσουμάγκας (αργυροχρυσοχόος), Κώστας Μουσαφίρης (ζωγράφος).

πολιτιστική και κοινωνική ταυτότητα της πρώην Κοινότητάς μας, του χωριού μας, των Καλαρρυτών.» (Λ. Ζέρβα, εφημ. “Καλαρρυτινά Νέα”).

«Οι δυνάμεις που διαθέτει το χωριό» στην κοινή προσπάθεια που στόχο έχει τη διασφάλιση της πολιτιστικής ταυτότητας των Καλαρρυτών μέσω της διατήρησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας των Καλαρρυτών είναι η Κοινότητα, οι Πατριωτικοί Σύνδεσμοι, ο Φορέας Αναπτύξεως Καλαρρυτών και οι Καλαρρυτιώτες. Μέσα από τους συγκεκριμένους φορείς εκπροσώπησης οι Καλαρρυτινοί οργανώνουν συλλογικές δράσεις και αιτήματα προς κρατικούς φορείς προωθώντας διάφορα θέματα. (Π.Σ.Κ.Π., Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, “Η πολιτιστική ταυτότητα”, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1988, αρ. φ. 19, σ.1).

Οι Καλαρρυτινοί που διαβιούν στα Γιάννενα, οι οποίοι σε μεγάλο ποσοστό υπήρξαν απόγονοι οικογενειών που ασχολήθηκαν κατά το παρελθόν με την τέχνη της αργυροχρυσοχοΐας³³⁰, μέσα από τις επίσημες αφηγήσεις τους έτσι όπως αυτές διατυπώνονται σε διάφορα άρθρα της τοπικής εφημερίδας, ανακαλούν στη μνήμη το παρελθόν, το οποίο παρότι, επιλεκτικά, αναφέρεται σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, παρουσιάζεται άμεσα συνδεδεμένο με την ταυτότητα του σύγχρονου Καλαρρυτινού. Η σημασία που αποδίδεται στους σύγχρονους επιχειρηματίες που ασχολούνται παραδοσιακά με την τέχνη και το εμπόριο του κοσμήματος και της αργυροχρυσοχοΐας, είναι ενδεικτική της προσπάθειας ανάδειξης της συνέχειας μιας παράδοσης που συνδέεται μέσω του επίσημου αφηγήματος με τις αρετές του Καλαρρυτινού,

«Η πάστα η ιδιοσυγκρασία, ο χαρακτήρας του Καλαρρυτιώτη είναι φύση καλλιτεχνική. Έχει γεννηθεί καλλιτέχνης, έχει στο αίμα του την καλαισθησία, το μεράκι, με έμφαση στην αισθητική, το πλησίασμα και την έκφραση του ωραίου...», (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Μάιος – Αύγουστος 2005, αρ. φυλ. 114, σ. 2), «η καλλιτεχνική πάστα, η ζύμη, η φύση, το ποιόν του Καλαρρυτιώτη καλλιεργήθηκε στο μοναδικό περιβάλλον της Πίνδου...», (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Μάιος – Αύγουστος 2005, αρ. φυλ. 114, σ. 2).

Πιο ειδικά, οι συχνές αναφορές μέσω των άρθρων της εφημερίδας στην

«καταξιωμένη παγκοσμίως οικογένεια Βούλγαρη που έλκει την καταγωγή της από τους Καλαρρυτές και ασχολείται με επιχειρήσεις κοσμήματος και ρολογιών, αποτελεί ακόμη ένα σημείο σύνδεσης της τοπικής ιστορίας με το παρόν μέσω της ικανότητας των απογόνων που επιχειρούν και αναγνωρίζονται διεθνώς σε παρεμφερή κλάδο με αυτόν της άλλοτε ανθηρής οικονομίας «BULGARI στο κόσμημα ευγενών μετάλλων και άλλων ειδών

³³⁰ Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένες από τις τελευταίες οικογένειες αργυροχρυσοχόων Καλαρρυτινών που μετοίκησαν στην πόλη των Ιωαννίνων τα μεταπολεμικά χρόνια «Δημητρίου Μαντζαβίνη, του Σωτηρίου και Κώστα Δογορίτη, του Κωνσταντίνου Κοτσάφτη, και του Βασιλείου Τσουμάγκα (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, “Μνήμες... αργυροχοΐας” Λ. Ζέρβα, Ιούλιος – Αύγουστος – Σεπτέμβριος 2015, αρ. φυλ. 157, σ. 11).

Τέχνης σημαίνει δόξα: Ελληνική, Καλαρρυτιώτικη, οικουμενική, κυρίως σημαίνει ψυχή της Πίνδου και πέταγμα αετών» ...», (Εφημ. «Καλαρρυτιώτικα Νέα», Μάιος – Αύγουστος 2005, αρ. φυλ. 114, σ. 2).

Η προσπάθεια ανάδειξης μιας «γραμμικής» συνέχειας της καλαρρυτιώτικης ιστορίας, επιχειρεί να συνδέσει την καταγωγή με συγκεκριμένα σημαίνοντα χαρακτηριστικά όπως το «επιχειρηματικό πνεύμα», που αποτελεί μια «βιολογικά» καθορισμένη ικανότητα με «πανελλαδική και διεθνή αναγνώριση». Ο δεσμός των Καλαρρυτινών, επονομαζόμενος ως «δεσμός αίματος», μεταφέρεται και στην πολιτιστική δράση που αναπτύσσουν οι Καλαρρυτινοί στο πλαίσιο των συλλόγων,

«οι Καλαρρυτιώτες του Ελλαδικού χώρου έχουν ιδρύσει πατριωτικούς πολιτιστικούς Συλλόγους στα Γιάννινα, Λάρισα και Αθήνα, όπου μοχθούν και ευημερούν συμπατριώτες μας. Θα μπορούσαν και σε άλλα διαμερίσματα της ώρας π.χ. Θεσσαλονίκη, να ιδρύσουν παράλληλους Συλλόγους, διότι αφθονεί δυναμικό ανθρώπινο υλικό. Διαφανής σκοπός των ανωτέρω Συλλόγων μας είναι η διατήρηση της γνήσιας πολιτιστικής αρχοντιάς του χωριού μας με την οποία συνδέονται άρρηκτα, βιωματικά και εθμικά, όσο με την ανάσα τους και όλα αυτά όχι για να δώσουν διέξοδο και περιεχόμενο στον ελεύθερο χρόνο τους, αλλά για να χαρούν υψηλής ποιότητας ζωής κοντά στις ρίζες της ζωντανής μας παράδοσης και στον μοναδικό κόσμο των διαχρονικών αξιών. Οι Σύλλογοι των Καλαρρυτινών έχουν μεταξύ τους δεσμό αίματος, δηλαδή μας συνδέει βιολογική αμεσότητα. Ακόμη μας δένει και η ψυχολογική συγγένεια, ο κοινός καημός της κοινωνικής και προσωπικής προκοπής. Για να καθορίσουμε το δεσμό καλύτερα θα έπρεπε να επιχειρήσουμε μια ανατομία της Καλαρρυτιώτικης πραγματικότητας στους ποικίλους τομείς της εκδήλωσής της, αλλά αυτή ξεφεύγει από τα πλαίσια του παρόντος άρθρου μας. Φτάνει η κάτοψη του σκαριφήματος του δεσμού μας, που αναφέραμε» (Σε άρθρο του Δ.Σ. «ο παλμός μας», «Καλαρρυτιώτικα Νέα», Μάρτιος – Απρίλιος 1986, αρ. φυλ. 3, σ. 1).³³¹

Τόσο οι συχνές αναφορές όσο και ο υπέρμετρος «λόγος» αναφοράς στις τοπικές «παραδόσεις», στις παρουσιάσεις του χορευτικού ομίλου, του φυσικού τοπίου του «επιτυχημένου» Καλαρρυτιώτη που υπάρχει έκδηλος σε όλη την ύλη του περιοδικού φέρνουν στην επιφάνεια το ζήτημα της διάκρισης της σχέσης του μύθου και της

³³¹ Σε σχετικό άρθρο με θέμα: «Η Πολιτιστική ταυτότητα» που δημοσιεύεται στην εφημερίδα «Καλαρρυτιώτικα Νέα», (Νοέμβριος – Δεκέμβριος 1988 αρ. φυλ.19,σελ.1), συνδέεται η πολιτιστική ταυτότητα των Καλαρρυτινών με τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Υπεύθυνοι στη διατήρησή της θεωρούνται όλοι οι τοπικοί φορείς, Κοινότητα Καλαρρυτινών, Σύνδεσμοι Ιωαννίνων, Αθηνών, Λαρίσης, ο Φορέας Ανάπτυξης, αλλά και οι Καλαρρυτιώτες και καλούνται να συνδράμουν με γνώμονα μια βασική αρχή: «ότι γίνεται, να γίνεται, όπως ήταν», ώστε να υπάρξει συνέχεια μιας μεγάλης παράδοσης στο χωριό. Η συνειδητή αυτή παρέμβαση των τοπικών φορέων που αποτέλεσε και έναν πραγματικό μοχλό διεκδίκησης μιας σχετικής νομοθεσίας δημιούργησε μια οικιστική ετερότητα στον ευρύτερο χώρο των Τζουμέρκων, καθώς διατήρησε την αρχιτεκτονική της παράδοσης σε αντίθεση με άλλα χωριά που δεν προτάθηκε ισχυρά έως καθόλου από την τοπική κοινωνία το αίτημα διατήρησης της αρχιτεκτονικής τους δομής.

ιστορίας. «Ο μυθολογικός χαρακτήρας κάθε ιστορίας» (βλ. σχ. Η. White 1978), στην περίπτωση μας διαφαίνεται στις παρακάτω περιγραφές,

«το υπερφυσικό σε μέγεθος κτίσμα της βρύσης της Τσόρας προΐδεάζει, προετοιμάζει τους επισκέπτες του χωριού μας για την ποιότητα του χωριού μας ιστορική και πολιτιστική, που θα δουν να βιώσουν, θα χαρούν. Οι Καλαρρύτες, το κεφαλοχώρι μας είναι ένα εύρος πνευματικό σε βάθος αιώνων, όπου ο μύθος και η ιστορία γειτονεύουν και η έρευνα μέχρι σήμερα δεν βρίσκεται ούτε στην αφετηρία» (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Μάιος – Αύγουστος 2005, αρ. φυλ. 114, σ. 4).

Ο υπέρμετρος «λόγος» ωστόσο, αποκτά στοιχεία επικαθορισμού σε ένα άλλο πεδίο, αυτό της χορευτικής πρακτικής, η οποία αποτέλεσε κυρίαρχη δραστηριότητα στο πλαίσιο του Συνδέσμου και βασικό στοιχείο αναγνώρισής του. Ο πρόεδρος του Συνδέσμου σε προσφώνηση χορευτικής εκδήλωσης αναφέρει,

«Η προσέγγιση της ανόθευτης³³² μορφής του Ελληνικού χορού...[...]..προϋποθέτει, α) Γνήσιο δημοτικό τραγούδι. Η μουσική αυθεντικότητα και τελειότητα πάντοτε στην παραδοσιακή της μορφή, είναι αναντικατάστατη για τους πληροφορημένους. Δεν επιτρέπονται βέβηλες και βάρβαρες διασκευές και αλλοιώσεις ούτε στον ήχο, ούτε στο λόγο... 2) Αυθεντική χορευτική εκτέλεση,Ο Ελληνικός χορός είναι τεχνική και ψυχοπνευματικό γεγονός τελειότητας. Είναι μυσταγωγία! 3) Οι εθνικές ενδυμασίες. Κάθε χορός απαιτεί τις γνήσιες στολές του τόπου και του χρόνου της προέλευσής του. 4) Ο δάσκαλος των χορευτών. Αυτός είναι το τεχνικό και ψυχολογικό παρόν στη γνήσια χορευτική δημιουργία. Η σπουδή και η προσέγγιση των αυθεντικών σχημάτων του Ελληνικού χορού απαιτεί ειδήμονα. Αυτός κακά τα ψέματα σπανίζει, αλλ’ υπάρχει... είναι ανικανοποίητος απ’ το καλό, ποθεί το άψογο, το τέλειο το ιδανικό... 5) Τα παιδιά, τα παιδιά μας. Πρωτοπόροι του μόχθου μας στον πολιτιστικό στίβο... και κλείνει η ομιλία, Κυρίες και κύριοι, αθεράπευτοι νοσταλγοί της γνησιότητας, της λεβεντιάς του Ελληνικού χορού και πιστοί των ηθικοπλαστικών του επιδράσεων για μια πραγματική ποιότητα ζωής στην πράξη, σας καλούμε αν χαρούμε την ομορφιά και την αλήθεια των γνήσιων Ελληνικών χορών και να πανηγυρίσουμε παραδοσιακά. Απ’ αυτή τη στιγμή κοντά στην γνήσια χαρά και το αυθεντικό γλέντι. Καλή διασκέδαση» (Π.Σ.Κ.Π., Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Λέων Ζώης “Καλαρρύτες ’88”

³³² Η Γκέφου – Μαδιανού (2003:51) αναφέρει σχετικά με την έννοια «συχνά η απόδοση μιας ταυτότητας σε μειονότητες και η αναγνώρισή της από μια πλειοψηφία ή μια ηγεμονική ομάδα βασίζεται στο κριτήριο της «αυθεντικότητας»: ποιος ή ποιοι κατέχουν τα «αυθεντικά» χαρακτηριστικά της φυλής, του έθνους ή της κυρίαρχης ομάδας, όπως η γλώσσα, η θρησκεία, το ιστορικό παρελθόν, η εδαφική κυριαρχία, καθώς και άλλα σύμβολα ή αναγνωρισμένα χαρακτηριστικά και πρακτικές. Οι άνθρωποι επενδύουν συνήθως τεράστια αξία στις έννοιες της ταυτότητας, των ορίων και της αυθεντικότητας (Cohen 2000^a 5)». Γίνεται εδώ διακριτή η μεταφορά ενός εθνικιστικού λόγου μέσω της προσπάθειας κατασκευής μιας «αυθεντικής» παράστασης που τη συνδέει σημασιολογικά με μια αντίστοιχη γνήσια ταυτότητα.

Ιούλιος – Αύγουστος 1988, αρ. φυλ. 17, σ. 6, ανατύπωση άρθρου της εφημ. Πρωινός Λόγος 6/7/1988). «Οι εκδηλώσεις μας, είτε είχαν τον επίσημο τίτλο: “ΒΗΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ” . Και πράγματι απόψε τα χορευτικά βήματά σας ήταν γνήσια Ελληνικά. Δεν σας άγγιξε, αγαπητά μου παιδιά η παγκοσμιοποίηση, αλλά παραμείνατε, πιστοί στις Παραδόσεις του Έθνους»,», (Π.Σ.Κ.Π., Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Μάιος – Αύγουστος 2005, αρ. φυλ. 114, σ. 8).

Η σχετικά πρώιμη ένταξη του Χορευτικού Ομίλου του Συνδέσμου σε διεθνή φεστιβάλ χορού και η αναγνώρισή του μέσω των βραβεύσεων έναντι των άλλων χορευτικών ομίλων της πόλης, δημιούργησε μια διακριτή συλλογική χορευτική ταυτότητα στο Σύνδεσμο, ένα «προβάδισμα», ένα συμβολικό κεφάλαιο γνώσης και εμπειρίας προς χρήση, που εκφράστηκε, πέραν των όποιων άλλων διαχειρίσεών του, στο πεδίο της ρητορικής με την ανάληψη πρωτοβουλίας για την οργάνωση σύσκεψης όλων των Πολιτιστικών συλλόγων με θέμα συζήτησης “την βοήθεια των νέων συλλόγων για την επίτευξη του σκοπού ίδρυσής τους”.(Π.Σ.Κ.Π., Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, άρθρο «Οι Καλαρρυτίτες και οι πολιτιστικοί Σύλλογοι της πόλης μας», Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1986, αρ. φυλ. 2, σ. 6). Σε διάφορα άρθρα³³³ μελών του Δ.Σ. και των χοροδιδασκάλων επισημαίνονται διάφορα προβλήματα, προτείνονται τρόποι λειτουργίας, γίνονται αναφορές σχετικά με τη σωστή διδασκαλία των χορών, κάνοντας διακριτή την προσπάθεια ανάληψης ενός συμβουλευτικού ρόλου στον τρόπο λειτουργίας των συλλόγων της πόλης για την επίτευξη των στόχων τους, ένας ρόλος που

«αποκτήθηκε από την πολυετή παρουσία τους στον Πολιτιστικό χώρο. Μια παρουσία που ενισχύθηκε με την συμμετοχή τους σε Ελληνικά και παγκόσμια φεστιβάλ και σαν μέλος της IOFA (Διεθνή οργάνωση λαϊκής τέχνης)», (Π.Σ.Κ.Π., Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, άρθρο «Οι Καλαρρυτίτες και οι πολιτιστικοί Σύλλογοι της πόλης μας», Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1986, αρ. φυλ. 2, σ. 6).

Στην εφημερίδα “Καλαρρυτιώτικα Νέα” εντοπίζονται στοιχεία ειδικού περιεχομένου που αναφέρονται στην ιστορία³³⁴, πρόσωπα ήθη και έθιμα κ.λπ. του

³³³ Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένα «Η διδασκαλία των Ελληνικών χορών», «Η σύγχυση συρτού - καλαματιανού», «Οι ελληνικοί χοροί», (Π.Σ.Κ.Π., Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, 1986)

³³⁴ Ο κ. Χρήστος Γκολφινόπουλος και η σύζυγός του κα. Αικατερίνη Μουσαφίρη εξέδωσαν το σύγγραμμά τους με τίτλο «ΚΑΛΑΡΡΥΤΕΣ ...της πέτρας και του ασημιού (Στον χώρο και στον χρόνο – Ιστορικές αναδρομές). Πρόκειται για μια αξιόλογη έκδοση, φροντισμένη και βασισμένη σε μελέτη και γεγονότα, που πραγματεύεται το θέμα της Επανάστασης του 1821. Συγκεκριμένα το ρόλο που έπαιξαν οι Φιλέλληνες και οι Έλληνες της αλλοδαπής (διασποράς), κυρίως όμως το βιβλίο αναφέρεται στην Επανάσταση Καλαρρυτιών & Συρράκου (30 Ιουνίου 1821), την κατάσταση των Καλαρρυτιών προ επανάστασης, την κήρυξη της και την συμβολή του Καλαρρυτιώτη Γεωργίου Ιωαν. Δουρούτη στον Αγώνα του Έθνους. Το βιβλίο «ντύνεται» κατάλληλα με φωτογραφικό υλικό, εντύπωση όμως κάνει η μεγάλη συλλογή χειρόγραφων επιστολών της εποχής εκείνης. Πρόκειται για μια πραγματικά αξιόλογη δουλειά που είναι βασισμένη σε μελέτη και αγάπη για την ιστορία του έθνους μας και κυρίως των

χωριού, αλλά και γενικού περιεχομένου εθνικοί, ποιητές, λαογράφοι, πεζογράφοι κ.ά., γεγονός που φανερώνει τον τρόπο συγκρότησης της αστικής «κοινότητας» των Καλαρρυτινών, που προσπαθεί να διατηρήσει τις σχέσεις της με την κοινότητα αναφοράς αλλά και να προσαρμοστεί στο αστικό περιβάλλον.

«Ο “Καλλικράτης” είναι πια γεγονός και οφείλουμε όλοι να προσαρμοστούμε στα νέα δεδομένα. Πιστεύουμε ότι οι πολιτιστικοί Σύλλογοι, σύμφωνα με την «αντοχή» του καθενός, θα παίζουν ουσιαστικότερο ρόλο απ’ ότι παλαιότερα. Αν και το κύριο έργο των Συλλόγων είναι πολιτιστικό εντούτοις δεν μπορεί να αμφισβητήσει κανείς και τον κοινωνικό τους ρόλο, της προσφοράς τους στην κοινωνία της οποίας φέρουν το όνομα. Οι Σύλλογοι της κοπής βασιλόπιτας και της μιας χοροεσπερίδας δεν θα έχουν πια λόγο ύπαρξης, χρειάζεται ουσιαστικότερος ρόλος, περισσότερη δουλειά, ενδιαφέρον και υπευθυνότητα για την κοινωνία στην οποία απευθύνεται ο κάθε Σύλλογος. Ζούμε σε δύσκολους καιρούς, πρέπει όμως όλοι να καταλάβουμε ότι με δουλειά όλα μπορούν να γίνουν, οι Σύλλογοι είναι αυτοί που με την οντότητά τους θα διατηρήσουν την ταυτότητα της κάθε περιοχής, έτσι και εμείς θα κάνουμε ότι είναι δυνατόν από την πλευρά μας για να διατηρηθεί η πολιτιστική και κοινωνική ταυτότητα της πρώην Κοινότητάς μας, του χωριού μας, των Καλαρρυτινών» (ο.π., εφημ. «Καλαρρυτιώτικα Νέα»).

Ο σημαντικός ρόλος του Χορευτικού Ομίλου ως μέσου αναφοράς και διάκρισης έναντι των άλλων συλλόγων της πόλης επισημαίνεται από την πρόεδρο του Συνδέσμου,

«Είναι αλήθεια ότι υπάρχει μια γενικότερη παρακμή των χορευτικών, καθώς υπάρχει κορεσμός και ταυτόχρονα αδιαφορία των νέων να τα ακολουθήσουν. Κάθε μεγάλο ή μικρό χωριό τώρα πια έχει το δικό του χορευτικό όμιλο και τις δικές του εκδηλώσεις. Ως αποτέλεσμα είναι ο κόσμος να έχει βαρεθεί είτε να παίρνει μέρος είτε να τα παρακολουθεί. Αλλά ας έρθουμε στα δικά μας. Πράγματι κατά καιρούς έχει λεχθεί ότι το χορευτικό είναι περιττό και δαπανηρό, ωστόσο ας μην ξεχνάμε ότι μέσα από το χορευτικό μας έγινε γνωστός ο Σύνδεσμός αλλά κυρίως το χωριό μας οι Καλαρρυτίτες. Αυτός ήταν και ο πρωταρχικός στόχος του άλλωστε από την ίδρυσή του το 1971, κλείνει 40 χρόνια επιτυχημένης πορείας, υπηρετώντας αδιάκοπα την γνήσια παράδοση όχι μόνο των Καλαρρυτινών αλλά και της υπόλοιπης Ελλάδας. Το όνομα Καλαρρυτίτες χάρη στον Λαογραφικό και Χορευτικό όμιλο έγινε γνωστό τόσο πανελλαδικά όσο και στο εξωτερικό με τις αμέτρητες συμμετοχές σε φεστιβάλ και τα πάμπολλα βραβεία. Όλα τα πράγματα όμως έχουν κάποτε και μια φθίνουσα πορεία, έτσι και το χορευτικό μας πέρασε από αυτό το στάδιο, δοκιμάστηκε και άντεξε. (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Ν. Παζαίτη-

Καλαρρυτινών. (Π.Σ.Κ.Π., εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα” , Λ. Ζέρβα “Μια αξιόλογη έκδοση”, Απρίλιος Μάιος Ιούνιος 2011,αρ.φυλ. 141, σ.5).

Γκογκάκη, “Με αρετή και τόλμη”, Απρίλιος – Μάιος – Ιούνιος 2011, αρ. φυλ.141, σ. 6-7).

Η αναγνώριση των «άλλων» προβάλλεται ως μια σημαντική παράμετρος της πολιτισμικής ταυτότητας των Καλαρρυτινών στην πόλη των Ιωαννίνων «Δεκάδες εφημερίδες και περιοδικά τόσο της Ελλάδας όσο και πολλών χωρών της Ευρώπης έχουν γράψει ευμενείς κρίσεις και έχουν αφιερώσει επαινετικά σχόλια για τη δράση, τη συνέπεια και την αφοσίωση στη γνήσια Μουσικοχορευτική Παράδοση του Λαογραφικού και Χορευτικού Ομίλου³³⁵ “ΚΑΛΑΡΡΥΤΕΣ”, καθώς και για τις λίαν επιτυχείς εμφανίσεις του.», (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Μάιος – Ιούνιος 2000, αρ. φυλ. 86, σ. 8).

Σχετικά πρόσφατα (2015) ο Σύνδεσμος προχώρησε στη δημιουργία μουσείου αργυροτεχνίας στους Καλαρρύτες, ενός «μνημονικού τόπου», δημιουργώντας τις προϋποθέσεις ανασυγκρότησης της συλλογικής μνήμης μέσω των αντικειμένων που εκθέτονται. Η Μπάδα (1997: 56) αναφέρει σχετικά με το συμβολισμό και του ρόλου των αντικειμένων στη διαδικασία ανασυγκρότησης της πολιτισμικής ταυτότητας:

«Αυτά τα ασημένια αντικείμενα που κουβαλούν το βάρος μιας κοινωνικής, εμπορευματικής και κοινωνικής λειτουργικότητας και χρήσης, εγγενούς, επίσης, αισθητικής και αξίας, μετατρέπονται σε δυναμικά πεδία δράσης και παράγουν, τελικά, αποτελέσματα πάνω στα πρόσωπα. Στο χωριό υπάρχει π.χ. ένα παλιό ασημοσταχωμένο Ευαγγέλιο που φιλοτέχνησε ο Αθ. Τσιμούρης τον 18ο αιώνα (βλ. Πόπη Ζώρα, *Δύο μεγάλοι μαστόροι του ασημιού*). Από τότε, αφού διέγραψε μια διαδρομή ως χρηστικό, και ευρύτερα πολιτισμικό, αντικείμενο της χριστιανικής λατρείας (αυτό το ευαγγέλιο κρατούσε κάθε Κυριακή και γιορτή ο παπάς και διάβαζε, και αυτό ασπαζόμουν κάθε Κυριακή), έγινε το ακριβό κειμήλιο του παρελθόντος, μια υλική μνήμη που έχει μετατραπεί σε ένα δυναμικό πεδίο δράσης που συμμετέχει στη διαδικασία συγκρότησης της τοπικής πολιτισμικής ταυτότητας και της ταυτότητας των εμπλεκόμενων υποκειμένων. Αυτό το κειμήλιο μεταβιβάζεται κάθε χρόνο σε ένα επιλεγμένο μέλος του χωριού, το οποίο και αναλαμβάνει την ιερή αποστολή της φύλαξής του».

Διακρίνουμε λοιπόν πως η συλλογική μνήμη ανακαλεί επιλεκτικά ορισμένες πτυχές του παρελθόντος των Καλαρρυτινών. Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε επιγραμματικά ορισμένα δίπολα που στοιχειοθετούν την έννοια της «κατασκευής» της συλλογικής μνήμης και εντοπίζονται στην αναπαραγωγή των διακρίσεων του Χορευτικού Ομίλου της «χρυσής» του ιστορίας και στην απόκρυψη των αιτιών και των γεγονότων που λειτούργησαν διασπαστικά στη λειτουργία του, στην ανάδειξη της επαγγελματικής ενασχόλησης των ασημοουργών της «ασημένιας» ιστορίας τους, έναντι των κτηνοτροφικών παραγωγικών διαδικασιών, την ανάδειξη της εθνικής ταυτότητας και ιστορίας σε σχέση με την εθνοτική (βλάχικη) ταυτότητα.

Η παρουσία και οι διακρίσεις του Χορευτικού Ομίλου που συγκροτούσαν ένα σημαντικό μέρος της πολιτιστικής ταυτότητας του Σύνδεσμου αναδεικνύεται μια ρευστή και διαπραγματεύσιμη επιλογή που συναρτάται όλο και περισσότερο με την

³³⁵ «Χορευταράδες ανέκαθεν οι Καλαρρυτινοί...», (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Σεπτέμβριος Οκτώβριος 1993, αρ. φυλ.48, σ. 10).

ατομική ταυτότητα και την δράση που την κινητοποιεί. Είναι χαρακτηριστικός ο τρόπος με τον οποίο γίνεται διαχειρίσιμη η εμπειρία που αποκομίζεται από τις χορευτικές πρακτικές. Το συμβολικό κύρος της εμπειρίας γίνεται κεφάλαιο διαπραγμάτευσης και σύναψης σχέσεων ιεραρχίας έναντι των άλλων συλλόγων, «οι ιστορικά και γεωγραφικά διαμορφωμένες διαφορές μετατρέπονται σε ιδεολογικά και πολιτικά “κατασκευασμένες” ετερότητες, σε σχέσεις δηλαδή που εμπεριέχουν συγκεκριμένη αξιολογική ιεραρχία» (Κυριακάκης-Μιχαηλίδου, 2005:15) Η μετάδοση της «γνώσης» της «επιτυχίας» που σημαίνει ταυτόχρονα και την ταξινόμηση του Συνδέσμου σε μια ιεραρχικά ανώτερη θέση έναντι των άλλων συλλόγων της πόλης.

Ωστόσο, η διαδραστική σχέση μεταξύ Συνδέσμου και θεατών γίνεται διακριτή μέσα από την αναγνώριση της διαφοράς ως προς τις χορευτικές επιτελέσεις. Το συμβολικό φορτίο του χορευτικού ομίλου εξασθενεί σταδιακά μέσα από την πολυπαραγοντική επίδραση (εσωτερικών ζητημάτων, μεταβολή του πλαισίου των αναπαραστάσεων). Το ενδιαφέρον μετατοπίζεται στην ανάδειξη πτυχών του παρελθόντος κυρίως παραγωγικών διαδικασιών που επενδύονται με συμβολικό φορτίο και επικουρούν στη συγκρότηση της «ασημένιας» ιστορία των Καλαρρυτών. Η δημιουργία ενός μνημονικού τύπου στους Καλαρρυτές με την κατασκευή μουσείου αργυροτεχνίας ανασυγκροτεί τη συλλογική μνήμη και διαπραγματεύεται το παρελθόν της κοινότητας με εκδηλώσεις στο αστικό κέντρο. Η ανάδειξη της «ασημένιας» ιστορίας της κοινότητας προτάσσεται ως βασικό στοιχείο ανασυγκρότησης τις πολιτισμικής ταυτότητας των Καλαρρυτών στο αστικό κυρίως κέντρο των Ιωαννίνων. Η συλλογική μνήμη επαναφέροντας μέσω του καθημερινού και του επίσημου λόγου, των αντικειμένων³³⁶ του μουσείου και των επιτελέσεων που οργανώνονται μέσω των παραγόμενων νοημάτων της τέχνης της αργυροτεχνίας, την ένταξή τους στον κόσμο της πόλης:

«Ο δικός τους, άλλωστε, πραγματικός και συμβολικός κόσμος συνιστά το κατεξοχήν πεδίο που συμμετέχει στη διαδικασία συγκρότησης της πολιτισμικής ταυτότητας της πόλης: Τα Γιάννενα, η πόλη δηλαδή “των γραμμάτων, των τεχνών, των θρύλων και των μύθων”, έχει επιλέξει να προβάλλει ως συστατικό στοιχείο της τοπικής πολιτισμικής της ταυτότητας την “τέχνη” της ασημουργίας και τους συντελεστές της, ενσωματώνοντας την ιστορία και τη μνήμη των Καλαρρυτινών μαστόρων: “Η πόλη των ασημουργών σάς καλωσορίζει”, “Γιάννενα, η πόλη των ασημουργών”, γράφουν οι επιγραφές στις δύο εισόδους της πόλης».

³³⁶ «Στους Καλαρρυτές, όπου άκμασε αυτή η δραστηριότητα αλλά εν τέλει έσβησε οριστικά, η διαδικασία διαπραγμάτευσης και συγκρότησης της τοπικής πολιτισμικής ταυτότητας και των προσώπων βασίζεται περισσότερο στην πολιτιστική βιογραφία των αντικειμένων» (Μπάδα, ό.π., 56)

**“Και μόνο που κατορθώθηκε να κρατηθεί ο Σύλλογός μας είναι άθλος...”-
“Πέρα Λούτσα”**

Στην περίπτωση του Π.Σ.Λ. η τοπική ιστορία δεν αποτελεί στοιχείο διάκρισης και συγκρότησης της ταυτότητας των κατοίκων της συνοικίας. Η μοναδική σύνδεση με το παρελθόν γίνεται μέσω της αναφοράς του τοπωνυμίου «Τούρκοι καφενέδες» του κέντρου δηλαδή της συνοικίας, που ωστόσο προσδιορίζει την ύπαρξη μιας “άλλης” ισχυρής εθνικής ομάδας στον πυρήνα της. Επιπλέον, η συνοικία δεν χαρακτηρίστηκε από την ομοιογένειά της ως προς την καταγωγή των κατοίκων της, καθώς διαδοχικά επυλίδες από διάφορα χωριά της περιφέρειας εγκαταστάθηκαν στα όριά της. Η δεύτερη γενιά³³⁷ των Λουτσινών, η μόνη εν δυνάμει γενιά που θα μπορούσε να αναπτύξει μια κοινή ταυτότητα καταγωγής, βρέθηκε αντιμέτωπη με τις ραγδαίες δημογραφικές μεταβολές που έγιναν αισθητές μετά τη δεκαετία του '70 και την εγκατάσταση στη συνοικία νέων ετερογενών πληθυσμιακών ομάδων ως προς την καταγωγή και όχι μόνο. Η συγκρότηση στη συνείδηση των κατοίκων μιας κοινής ταυτότητας καταγωγής αποδομήθηκε μέσα από τις διαμορφούμενες κοινωνικές συνθήκες. Σε σχέση λοιπόν με την ταυτότητα της συνοικίας προκρίνεται ο ρόλος του πολιτικού λόγου μέσα στον οποίο χαρακτηρίστηκαν και εμβαπτίστηκαν οι πολιτιστικές δράσεις στο παρελθόν. Αλλά ας δούμε μέσα από τον επίσημο γραπτό λόγο ορισμένων προέδρων του συλλόγου πως η τοπική πολιτιστική δράση συνδιαλέγεται με την κρατική πολιτική για τον πολιτισμό και πως γίνεται φορέας μιας ενιαίας εθνικής «παράδοσης».

«Να πως ο σύλλογός μας ...έπιασε το σφυγμό της εποχής που περνάμε και της επιτροπής που διοργάνωσε τούτη τη σύναξη και με τις 14 κατηγορίες των εκδηλώσεών της που είχε στα σκαριά της και οι οποίες επιγραμματικά είναι εκδηλώσεις: 1) Θρησκευτικές, 2) εθνικές, κοινωνικές, ανθρωπιστικές, 3) τοπικές (της γειτονιάς και της πόλης), 4) διαλέξεις προβληματισμού, 5) διάφορες άλλες διαλέξεις 6) συμμετοχές, 7) εκδρομές εσωτερικού – εξωτερικού, 8) εκδηλώσεις εικαστικών τεχνών, 9) μουσικές, 10) θέατρο Καραγκιόζης και κουκλοθέατρο, 11) κέντρο νεότητας, 12) χοροί και φολκλόρ, 13) συναυλίες και καντάδες, 14) φιλολογικές συγκεντρώσεις – θα έχει όπως πολύ καλά καταλαβαίνετε, μια διαρκή δράση όλου του λαού της συνοικίας μας, ισόρροπη δραστηριότητα σε όλες σχεδόν τις εκδηλώσεις και ενεργοποίηση ολόκληρου του λαού αξιοποιώντας τα ταλέντα του καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Τώρα όπως αντιλαμβάνεσθε, θα αναπτυχθεί πολύ η

³³⁷ Ο ετερογενής ως προς την καταγωγή και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά πληθυσμός που εγκαταστάθηκε στη συνοικία της Λούτσας μετά τη Συνθήκη της Λωζάννης δεν πρόκρινε σύμφωνα με τους πληροφορητές μια συλλογική ταυτότητα με χαρακτηριστικό την κοινή καταγωγή. Η δεύτερη γενιά των κατοίκων της Λούτσας, όσων δηλαδή, γεννήθηκαν και ζούνε στα όρια της συνοικίας, δεν απέκτησε τη δυναμική και τη συνοχή που θα της επέτρεπε να δημιουργήσει μια ταυτότητα διακριτή. Πιθανότατα, το μεταγενέστερο κύμα εγκατάστασης πληθυσμιακών ομάδων της περιφέρειας στη συνοικία, που εκδηλώθηκε από τη δεκαετία του 1970 και μετά, αφείρεσε εκ νέου τις εν δυνάμει προϋποθέσεις διαμόρφωσης μιας κοινής ταυτότητας καταγωγής που θα χαρακτήριζε τη συνοικία.

ερασιτεχνική δημιουργία, που πηγάζει από τον αυθορμητισμό των μελών του συλλόγου μας και από την αγάπη για την παλιά γειτονιά.

Με τα διάφορα ταξίδια εσωτερικού, εξωτερικού θα δημιουργήσουμε προϋποθέσεις μετακλητικότητας δηλαδή θα παρουσιάσουμε κάτι από τις εκδηλώσεις μας εκεί, θα καλέσουμε κλπ. Και από τα άλλα μέρη ελληνικά και ξένα, από διάφορους συλλόγους, συγκροτήματα για εκδηλώσεις στη συνοικία μας, στην πόλη μας.

Μερικές από τις εκδηλώσεις αυτές τις έχουμε πραγματοποιήσει αλλά τις περισσότερες όμως όχι, λόγω έλλειψης συστήματος και προγραμματισμού. Τώρα βάσει προγράμματος και κατάλληλης ευαισθητοποίησης των συνοικιών μας ελπίζουμε ότι θα πραγματοποιήσουμε όλους μας τους σκοπούς.

Θέλοντας να είμαστε συνεπείς προς τις εξαγγελίες μας όταν θα είμαστε σχεδόν απολύτως έτοιμοι, τότε θα τυπώσουμε και τον προγραμματισμό των παραπάνω 14 κατηγοριών εκδηλώσεων και ποιοι και πόσοι θα τις πραγματοποιήσουν με τη διαρκή δράση του μαζικού φορέα.»³³⁸

Το κενό της τοπικής παράδοσης ή ακόμα και της εδραίωσης μιας ισχυρής ταυτότητας με σημείο αναφοράς τη Λούτσα, αναπληρώνεται με την υπέρβασή της, μέσα από τη διαμεσολάβηση και εμπάπτιση του “τοπικού” στο “εθνικό”. Ο λόγος που λαμβάνει χαρακτήρα πολιτικής «εξαγγελίας», επικεντρώνεται στο παρόν, στην υιοθέτηση των 14 κατηγοριών εκδηλώσεων, αλλά και στη δράση του συλλόγου, όπου η αναπαραγωγή μέσω της διδασκαλίας και η εκπροσώπηση των εθνικών μουσικοχορευτικών παραδόσεων σε διάφορα διεθνή φεστιβάλ χορού, λειτουργούν ως νομιμοποιητικό κριτήριο της ύπαρξης του συλλόγου.³³⁹

Αρκετά χρόνια αργότερα ο πρόεδρος του Π.Σ.Λ. στη χορευτική εκδήλωση που συνέπεσε με τα 30 χρόνια (2007) από την ίδρυση του Συλλόγου αναφέρθηκε επιγραμματικά με το λόγο του στο έργο και στις διακρίσεις ως εξής:

«Κάθε χρόνο, τέτοια περίπου ημέρα, ο Πολιτιστικός Σύλλογός μας με την ευκαιρία της λήξης των μαθημάτων, οργανώνει ψυχαγωγική χορευτική εκδήλωση, εδώ στη συνοικία μας ...[...]...είπανε: Αυτοί είναι για πανηγύρια. Απαντούμε: θεωρούμε εθνική προσφορά το γεγονός, ότι τα παιδιά μας, χορεύουν με τις φουστάνελες, που συμβολίζουν την πολεμική αρετή μας, της ουσίας μας, τους αγώνες των προγόνων μας για την ελευθερία και την ανεξαρτησία της πατρίδας μας. Θεωρούμε εθνική προσφορά τη διατήρηση τα παράδοσης και των εθίμων και συγχαίρουμε γι' αυτό το Δάσκαλό μας Β.

³³⁸ Από την εισήγηση του προέδρου Θ. Μ. του Π.Σ.Λ., (Πρακτικά Πανελληνίας Συνάντησης Πολιτιστικών Φορέων, Πορεία για την αλλαγή στον πολιτισμό, 1984:209-210).

³³⁹ Στο 5^ο Κεφάλαιο αναλύεται και αναδεικνύεται μέσα από τις παραστασιακές επιτελέσεις του συλλόγου ο ρόλος της διδασκαλίας ενός ευρύτερου πανελληνίου ρεπερτορίου «παραδοσιακών» χορών στην ανασυγκρότηση της πολιτισμικής ταυτότητας της συνοικίας.

Γούσια που επιτελεί γνήσια και αυθεντική δουλειά, ώστε η παράδοση να συνεχίζεται ανόθευτη και καθαρή»

Αισθανόμαστε Εθνική υπερηφάνεια γιατί πρόπερσι σε χορευτικό φεστιβάλ στην Ολλανδία τιμηθήκαμε με το 1^ο βραβείο χορού, ανάμεσα σε 21 συγκροτήματα απ' όλο τον κόσμο. Αισθανόμαστε υπερήφανοι που πέρυσι στην Ισπανία και την Πορτογαλία τιμηθήκαμε με βραβείο μαζί με άλλες δύο χώρες σε Φεστιβάλ χορού ανάμεσα σε 18 χορευτικά συγκροτήματα από όλο τον κόσμο. Αισθανόμαστε υπερήφανοι που εκπροσωπούμε τη Λούτσα, τα Γιάννενα την Ελλάδα.

Θέλουμε να αισθάνεστε και εσείς υπερήφανοι για το Σύλλογό μας... η μοναδική υποστήριξη για αυτά είσαστε εσείς και εμείς... γι' αυτό θέλουμε την ενεργή συμμετοχή πολλών μελών, ώστε πολλά οράματα σκέψεις και σκοποί να πραγματοποιηθούν... στο σημείο αυτό πρέπει να αναφέρουμε τους γείτονες χορηγούς της εκδήλωσης...».

Γίνεται διακριτή η προσπάθεια ανάδειξης της «εθνικής προσφοράς» του συλλόγου μέσω της ανάληψης πρωτοβουλιών που συνδέουν τις δράσεις του συλλόγου με τους αγώνες και τις αξίες για την εθνική ανεξαρτησία. Η επίσημη ρητορική αναγάγει το ρόλο του συλλόγου σε καθοριστικό παράγοντα «εκπροσώπησης» της εθνικής ιδεολογίας μέσω των εκδηλώσεων και των πρακτικών που οργανώνει σε τοπικό και διεθνή επίπεδο.

Η παραπάνω διεργασία καλύπτει το κενό της συλλογικής μνήμης σε τοπικό επίπεδο , ενός συνόλου αναμνήσεων, ενός βιωμένου παρελθόντος, ή της υλικής του υπόστασης. Η κατασκευή της συλλογικής μνήμης στηρίζεται στις χορευτικές επιτελέσεις που αποκαταστούν μια ιστορική ασυνέχεια και συνδέουν μέσα από τα συμβολικά τους στοιχεία την τοπική με την εθνική ιστορία.

«Την ημερομηνία λήξης της ταυτότητάς μας την καθορίζουμε εμείς»³⁴⁰ Ο ορισμός του Σαρακατσάνου

Η ανασυγκρότηση της πολιτισμικής ταυτότητας των Σαρακατσάνων στο πλαίσιο της Αδελφότητας αποτέλεσε μια μακρόχρονη διαδικασία αποδόμησης του απαξιωτικού χαρακτήρα με τον οποίο είχε συνδεθεί ο νομαδικός τρόπος ζωής των Σαρακατσάνων της παραδοσιακής κοινωνίας. Η παραπάνω διαδικασία μελετάται σε σχέση με το ρόλο βασικών παραμέτρων που την καθόρισαν, όπως είναι η μόρφωση της πλειονότητας των Σαρακατσάνων της δεύτερης γενιάς που εγκαταστάθηκαν στα αστικά κέντρα, η καταγραφή του λαϊκού πολιτισμού της σαρακατσάνικης παραδοσιακής κοινωνίας, ο παραδοσιακός τρόπος κοινωνικής οργάνωσης και οι «παραδοσιακές» αξίες που αποτέλεσαν «στηρίγματα» στον σύγχρονο τρόπο ζωής των μεταγενέστερων γενεών, αλλά και το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας που λειτούργησε καθοριστικά στην αναγνώριση του «εαυτού» των Σαρακατσάνων. Ο Β. Παπιγκιώτης παρουσιάζει συνοπτικά τη μετάβαση της «θεώρησης» της σαρακατσάνικης κοινότητας ως εξής:

«Οι Σαρακατσαναίοι εντάχθηκαν στην ευρύτερη κοινωνία βρισκόμενοι σε μειονεκτική θέση, σε σχέση με τους υπόλοιπους ελληνικούς πληθυσμούς. Γι' αυτό το λόγο η στάση αρκετών νέων Σαρακατσαναίων προς την Κοινότητα από την οποία κατάγονταν ήταν εμφανώς αρνητική. Ήδη από τη δεκαετία του '60 εμφανίζεται η λεγόμενη "πολιτισμική αυτοαναίρεση". Τα νεαρά άτομα βιώνουν την καταγωγή τους ως μειονέκτημα, ως εμπόδιο για την ατομική τους ελευθερία και ευημερία. Η ρήξη φαινόταν οριστική, κυρίως τη δεκαετία του '80, όταν είχαν κυριαρχήσει πλήρως οι νέες συνθήκες. Όμως, τη δεκαετία του '90, οι άνθρωποι που παλιότερα επιχειρούσαν να "σβήσουν" την καταγωγή τους άρχισαν να στηρίζονται σ' αυτήν και να της προσδίδουν μια νέα, διαφορετική έννοια. Η συντηρητική κοινότητα των Σαρακατσαναίων απέκτησε μια άλλη θεώρηση»³⁴¹.

Αναζητώντας τους όρους και τους τρόπους επαναπροσδιορισμού της ταυτότητας των Σαρακατσάνων διαπιστώνουμε πως οι έννοιες της ατομικής και συλλογικής μνήμης αποτελούν τους βασικούς άξονες μετασηματισμού της Σαρακατσάνικης ταυτότητας.

Η Μπάδα (2008^a 105-109) επισημαίνει πως,

«η μνήμη αναδεικνύεται σε εξέχον εργαλείο για τη διερεύνηση της προσωπικής εμπειρίας και της σημασίας της ως οπτικής για τη μελέτη κυρίως των συλλογικών και κοινωνικών μνημών αλλά και πολλών άλλων

³⁴⁰ Με την παραπάνω φράση ο Βαγγέλης Παπιγκιώτης ολοκληρώνει την ανάλυση του ρόλου της ατομικής και συλλογικής προσπάθειας στη διατήρηση της σαρακατσάνικης ταυτότητας, διεισδύοντας εύστοχα σε πρακτικές και αντιλήψεις που προάγουν ή και ακυρώνουν δεσμούς αλληλεγγύης οι οποίοι, όπως αναφέρει, χαρακτηρίζουν τη σαρακατσάνικη ταυτότητα στο αστικό περιβάλλον, (Α.Σ.Η., περ. Σαρακατσαναίοι, άρθρο: "Ο άντρας κάνει τη γενιά" Έτος 17^ο, 2000, σ.17).

³⁴¹ (Α.Σ.Η., Περ. Σαρακατσαναίοι, Β. Παπιγκιώτης άρθρο: "Ο άντρας κάνει τη γενιά", Έτος 17^ο, 2000, σ.16).

αντικειμένων. Το ενδιαφέρον στράφηκε στις μνήμες όχι για τη σημασία που έχουν ως ενθυμήσεις και μνήμες προσωπικές, αλλά γιατί οι μνήμες είναι συλλογικές...».

Αποδεχόμενοι την έννοια της βιωματικής μνήμης ως μιας ιστορικής αναλυτικής κατηγορίας, προσπαθούμε να επισημάνουμε και να αναλύσουμε τις παραμέτρους που την προσδιορίζουν στις μελετώμενες περιπτώσεις. Η συνειδητοποίηση του καθοριστικού της ρόλου, από τους ίδιους τους Σαρακατσάνους, είναι μία από τις βασικές αιτίες καταγραφής του προφορικού λόγου και των παραδόσεων και της μετατροπής τους σε γραπτή ιστορία.³⁴² Η κοινή αυτή αντίληψη περί παράδοσης αποτυπώνεται στα λόγια του Θ. Γιαννακού, «*αρκεί να ξέρουμε να κάνουμε καλή χρήση της παράδοσης*», υπονοώντας τις πρακτικές που πρέπει να ακολουθηθούν, τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να λειτουργήσουν και το σκοπό που πρέπει να εξυπηρετήσουν ώστε να ανασυγκροτήσουν την ταυτότητα των Σαρακατσάνων. Από την ίδρυση της Αδελφότητας και έκτοτε σημαντικές μελέτες, αφηγήσεις και καταγραφές συνέβαλαν στην οριστική αποδόμηση του πρότερου σκληρού και απαξιωμένου βίου των Σαρακατσάνων και την ανάδειξή του σε βασικό στοιχείο της ταυτότητάς του. Η παραπάνω διαδικασία συντελέστηκε σε μεγάλο βαθμό μέσα από τη δημιουργία του περιοδικού «Σαρακατσαναίοι» που φιλοξένησε και γνωστοποίησε διάφορα άρθρα και παράλληλα ώθησε πολλούς Σαρακατσάνους στην καταγραφή διαφόρων όψεων του σαρακατσάνικου παραδοσιακού τρόπου ζωής. Παράλληλα, δημοσιοποιούνται διάφορες εκδόσεις σε μορφή, μονογραφιών, βιβλίων, συλλογών των ίδιων των Σαρακατσάνων, όπου καταγράφονται βιωμένες εμπειρίες αλλά και διάφορα στοιχεία του λαϊκού τους πολιτισμού.

«Το ίδιο το γεγονός» επισημαίνει η Μπάδα (2008α: 105-109) «αποτελεί από αυτή την άποψη το υπόστρωμα πάνω στο οποίο η μνήμη και η φαντασία χτίζουν ένα σύνολο από μύθους, σύμβολα και φαντασιακές κατασκευές, όπου όμως εγγράφεται το νόημα, η σημασία και η ερμηνεία που δίνουν τα δρώντα υποκείμενα στην ιστορία και στα συμβάντα».

Αλλά ας δούμε πως συμβαίνει αυτό. Μπορούμε να διακρίνουμε στα άρθρα του περιοδικού τον πολυσυλλεκτικό του χαρακτήρα μέσα από τη μεγάλη ποικιλία των θεμάτων που διαπραγματεύεται τα οποία έχουν ως βασικό παρονομαστή αποκλειστικά και μόνο το λαϊκό πολιτισμό των Σαρακατσάνων. Επίσης, παρατηρείται μεγάλη συμμετοχή αρθρογράφων Σαρακατσάνων³⁴³ που εμπλουτίζουν την ύλη – μνήμη μέσω των αφηγήσεων, των εμπειριών, των παραδόσεων, των ιστορικών γεγονότων και άλλων θεμάτων που κρίνουν απαραίτητα «να γραφτούν για να

³⁴² Βλ. σχετ. για το γραπτό και προφορικό λόγο στην λαϊκή παράδοση Αλεξιάδης (2008). Η Κακάμπουρα (2012:555) μελετώντας ζητήματα της σύγχρονης ποντιακής ταυτότητας μέσα από τη μελέτη του συλλόγου Φάρος Ποντίων εντοπίζει παρόμοιες διαδικασίες ανασυγκρότησης της ταυτότητας, «Η παράδοση των Ποντίων περνά από την προφορικότητα και την καλλιέργεια της μνήμης της παραδοσιακής κοινωνίας, στην απόδοσή της και με γραπτό λόγο μέσα από τις εκατοντάδες εκδόσεις βιβλίων με ποντιακό περιεχόμενο...».

³⁴³ Η Συντακτική Επιτροπή του περιοδικού απεύθυνε πρόσκληση σε όλους τους Σαρακατσάνους να συνδράμουν την έκδοση του περιοδικού καταθέτοντας ο καθένας γραπτά οτιδήποτε σχετίζεται με το λαϊκό πολιτισμό των Σαρακατσάνων, «Η Συντακτική Επιτροπή έκανε και κάνει απ' αυτή τη στήλη του περιοδικού την έκκλησή της να την πλαισιώσουν κι άλλοι του συναφιού ως συνεργάτες και μέλη της, γιατί κινείται με καλή πρόθεση και συνειδητή θέληση, αναδιοτελώς, ...» (περ. «Σαρακατσαναίοι», Έτος 9^ο – Β' εξάμηνο 1991, σ. 1). Η πρωτοβουλία, η «συνειδητή θέληση» όπως αναφέρεται απέφερε σημαντικά αποτελέσματα, καθώς η ανταπόκριση των Σαρακατσάνων ήταν μεγάλη αποφέροντας ένα σημαντικό υλικό καταγραφής που στοιχειοθετεί πολλές πτυχές της σαρακατσάνικης ιστορίας.

μείνουν». Η έμφαση που έχει δοθεί από την Αδελφότητα στην ανάδειξη των τοπικών «παραδόσεων» είναι διακριτή και αφορά όχι μόνο τις αναπαραστάσεις αλλά και την έντυπη καταγραφή του παρελθόντος όπου η προφορική ιστορία (εμπειρίες, γενεαλογίες, παραδόσεις, αφηγήσεις, γεγονότα, ήθη και έθιμα) μετατρέπεται σε γραπτή³⁴⁴. Ο έντυπος καπιταλισμός έτσι όπως έχει καταδειχτεί από τον B. Anderson (1983), αποτελεί ένα σημαντικό τρόπο με τον οποίο ομάδες ανθρώπων που δεν είχαν ποτέ επαφή πρόσωπο με πρόσωπο μπορούν να αρχίσουν να θεωρούν τον εαυτό τους μέρος μιας ευρύτερης κοινότητας. Αποδελτιώνοντας το γραπτό και ως εκ τούτου δημόσιο, επίσημο και μη λόγο των Σαρακατσάνων, μέσα από τις σελίδες του περιοδικού “Σαρακατσαναίοι” διακρίνουμε πως το σύνολο των άρθρων αναφέρονται στο παρελθόν, εκτός ελαχίστων περιπτώσεων όπου παρουσιάζονται οι δράσεις στο παρόν. Επίσης διακρίνουμε πως το σύνολο των αρθρογράφων αποτελούν Σαρακατσάνοι εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, που όμως είναι συγγραφείς μελετητές του σαρακατσάνικου τρόπου ζωής (Campbell, Hoeg).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αντλούμε από το 23^ο Περιοδικό (48 σελίδων) που εκδόθηκε το 2006 όπου παρουσιάζονται είκοσι άρθρα: «Η χρονιά που πέρασε» παρουσιάζονται σε τρεις σελίδες οι δράσεις της χρονιάς της Αδελφότητας όπου γίνεται εμφανής η αναγνώριση και η έμφαση στους Σαρακατσάνους συγγραφείς.³⁴⁵

Παράλληλα με την έκδοση του περιοδικού διάφορα άλλα βιβλία εκδίδονται είτε από συγγραφείς Σαρακατσάνους είτε από τις δύο Αδελφότητες.³⁴⁶ Απώτερος

³⁴⁴ Σχετικά με το γραπτό και προφορικό λόγο στη λαϊκή παράδοση βλ. Αλεξιάδης (2008:59-91).

³⁴⁵ «Το νέο Δ.Σ. της Αδελφότητας» Συντακτική Επιτροπή, «Στη μνήμη του Δημήτρη Κώτση» Συντακτική Επιτροπή, «Στο Σακαρέτσι σαράντα χρόνια μετά» Αντρέας Τσουμάνης, “Les Saracatsans, une tribu nomade greque” Ευριπίδης Μακρής, «Δύο σαρακατσάνικες εκδηλώσεις στην Ήπειρο» Michael Varming, «Αυτοί που έγραψαν για τους Σαρακατσαναίους... φόρος τιμής: Δ. Γεωργακάς» Δημήτρης Α. Τάγκα, «Ανοιχτή επιστολή στο Θωμά Καλοδήμο» Αντρέας Τσουμάνης, «Σαρακατσάνικα τραγούδια» Θεόδωρος Γιαννακός, «John P. Campbell “Εκδηλώσεις αλληλεγγύης”» Μετάφραση Θεοδώρα Τάγκα, «Τον μάλωσα καμπόσο, τον βάρεσα και λίγο...» Δημήτρης Αθ. Τσουμάνης, «Η Βίγλα Μουζακαίων και οι Σαρακατσάνοι της» Γιώργος Χουλιάρης, «Η Σαρακατσάνα γυναίκα και μάνα» Κώστας Σιντόρης, «Το παιδί της χήρας» (παραμύθι) Βασίλης Κώτσης, «Κουβεντιάζοντας με τον Παναή Λαδιά» Βαγγέλης Π. Παπιγκιώτης, «Οδοιπορικό στη στράτα των προγόνων μας: Τα Μπανιώτκα τα β’να» Νίκος Ντέντας, «Η διατήρηση της σαρακατσάνικης παράδοσης» Σπύρος Κάτσης, «Η ζιομπανιά κι ο κόσμος της» Θεόδωρος Γιαννακός, «Οδοιπορώντας για το Γυφτόκαμπο» Νίκος Βέντζης, «Η αλφαβήτα με σαρακατσάνικες παροιμίες» Ηλίας Αλ. Τσουμάνης.

³⁴⁶ Η “Αδελφότητα των εν Αθήναις Σαρακατσαναίων Ηπείρου”³⁴⁶ (ιδρ. 1977), έχει επιδείξει ένα σημαντικό πνευματικό έργο εκδίδοντας για σειρά ετών βιβλία που αφορούν την κοινωνική ζωή των Σαρακατσάνων της Ηπείρου. Η σχέση των δύο Αδελφοτήτων είναι αγαστή, καθώς στις εκδόσεις της επί χρόνια συγγράφουν αρκετά μέλη της Α.Σ.Η. Πιο συγκεκριμένα η Α.Σ.Η. έχει εκδώσει τα βιβλία: «Σαρακατσάνικα Τραγούδια της Ηπείρου» (1983), με επιμέλεια των Θεόδωρου Γόγολου και Θεοχάρη Γιαννακού, όπου καταγράφονται με τη βοήθεια των μελών της 400 παραδοσιακά τραγούδια από τους μεγαλύτερους σε ηλικία Σαρακατσάνους που ζούσαν τότε στην ήπειρο, ενώ περιέχει και σημαντικά λαογραφικά και ιστορικά στοιχεία. Η Αδελφότητα εξέδωσε το 1984 σε κασέτα και αργότερα σε CD τα τραγούδια του Σαρακατσάνικου παραδοσιακού γάμου, ενώ το 1985 εξέδωσε και δεύτερη κασέτα με τραγούδια του γάμου. Το 2008 η Α.Α.Σ.Η. επανεξέδωσε δυο από τις παλαιότερες βιογραφίες του Κατσαντώνη σε ένα βιβλίο με τίτλο: «Μνήμη Κατσαντώνη». Η πρώτη βιογραφία είναι ο «Βίος του Κατσαντώνη» (εκδ. 1862), του Επαμεινώνδα Φραγγίστα, και η δεύτερη του Eugene Yemeniz μετ.

στόχος είναι «η διάσωση της Σαρακατσάνικης παράδοσης και ιστορίας» καταγράφοντας τραγούδια, μνήμες, παραδόσεις, ήθη και έθιμα φωτογραφικό υλικό και κάθε είδους αντικείμενα για μουσειακή χρήση. Η Α.Σ.Η. το 1973 τυπώνει ημερολόγιο σε περίπου 700 αντίτυπα, ενώ το 1983 προτείνεται και τον ίδιο χρόνο συστήνεται συντακτική επιτροπή και γίνεται η έκδοση 3μηνου περιοδικού – ετήσιας επιθεώρησης με τίτλο: «Σαρακατσαναίοι»³⁴⁷.

Ο Παπιγκιώτης³⁴⁸ αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο οι ηθικές αξίες των Σαρακατσάνων λειτούργησαν ως συνεκτικός ιστός κατά τη διαδικασία προσαρμογής τους στο αστικό περιβάλλον. Αναλύοντας τη σαρακατσάνικη ταυτότητα στο αστικό περιβάλλον διακρίνει πως τα σημαντικότερα στηρίγματα στην προσαρμογή των Σαρακατσάνων στις νέες συνθήκες ήταν, α) Η κοινωνική συνοχή και η αλληλεγγύη μεταξύ τους β) Η εμπιστοσύνη στις δυνατότητές τους, που προέρχεται από τον “ασκητικό” τρόπο ζωής τους και από το πνευματικό “οπλοστάσιο” της σαρακατσάνικης κοινότητας γ) Η επιμονή τους στην εκπαίδευση ως μέσο για να αποφύγουν τον παραγκωνισμό τους και να αναδειχθούν κοινωνικά.

Η παραπάνω πρώτη και δεύτερη εκδοχή του συγγραφέα «επαληθεύεται» ποικιλοτρόπως μέσα από τις αποφάσεις των Δ.Σ., όπου η καταγωγή λειτουργεί με θετικό πρόσημο, ως «διαβατήριο», ως ιδιότητα αποδοχής και επιλογής. Πιο συγκεκριμένα οι συνεργασίες που γίνονται με Σαρακατσάνους επαγγελματίες (τραγουδιστές, οργανοπαίκτες, ελεύθερους επαγγελματίες, χοροδιδασκάλους, φορείς και συλλόγους) και αναδεικνύονται σε όλη την ύλη της παρούσας διατριβής αναδεικνύουν τη συγγένεια – καταγωγή ως μια από τις πιο σημαντικές παραμέτρους ανάπτυξης κάθε είδους σχέσεων μεταξύ των Σαρακατσάνων (οικονομικών, επαγγελματικών, ηθικών, φιλικών κ.ά.). Ο ίδιος συγγραφέας αναφέρει ενδεικτικά:

«αργότερα, όταν κατέβηκα στην πόλη, συνάντησα ανθρώπους του “συναφιού” που με αντιμετώπιζαν με οικειότητα κι ενδιαφέρονταν για μένα, απλώς και μόνο επειδή είχαμε κοινή καταγωγή».

Λένα Τσουμάνη –Γιαννάκη, (εκδ. 1869 στο Παρίσι). Η έκδοση του λευκόματος φωτογραφιών - αφιέρωμα στη γυναίκα της υπαίθρου- «Η Σαρακατσάνα – Εικόνα και Λόγος» επιμ. Π.Κατρής, Δ.Κατσένος, Β. Σαλμάς, Δ.Τάγκας, επιστημονική επιμέλεια Αικατερίνη Πολυμέρου – Καμηλάκη. «Σαρακατσαναίοι, Πορεία στον τόπο και το χρόνο, Φωτογραφικό Λεύκωμα» (2012), επιμέλεια Π. Κατρής, Δ. Τάγκας, επιστ. επιμ. Μ. Βρέλλη-Ζάχου, «Σαρακατσάνικα Μολοήματα» (2012) Ν. Βαγγελής. Εκδίδει από το 2002 την εφημερίδα «Τα Σαρακατσάνικα Χαιρετήματα» πρόκειται για δωδεκασέλιδη εφημερίδα (3000 αντίτυπα) η οποία περιέχει ειδήσεις κοινωνικού περιεχομένου, άρθρα λαογραφικά ιστορικά, κ.λπ. Το 2015 η Α.Α.Σ.Η. εξέδωσε το Λεύκωμα γενεαλογικών Δένδρων των Σαρακατσαναίων της Ηπείρου και συμπληρώνεται με την «ιστορία» του καθενός, τους τόπους μετακίνησής τους και πλούσιο φωτογραφικό υλικό από την εποχή της νομαδικής εποχής και των πρώτων μετανομαδικών χρόνων, επιμ. Π. Κατρής, Δ. Τάγκας. «Σαρακατσάνικα τραγούδια» 3 CDs

³⁴⁷ Σε απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου αναγράφεται: «...πως τα θέματα θα κρίνονται από τη συντακτική επιτροπή που θα κρίνει αν πρέπει να δημοσιευτεί ένα άρθρο ή όχι, άρθρα ανώνυμα υβριστικά που θίγουν της Αδελφότητα και πρόσωπα δεν θα δημοσιεύονται» αποτρέποντας με αυτό τον τρόπο οποιεσδήποτε αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις που θα έθεταν σε κίνδυνο την ενότητα της Αδελφότητας.

³⁴⁸ (Α.Σ.Η., Περ. Σαρακατσαναίοι, άρθρο: “Ο άντρας κάνει τη γενιά” Έτος 17^ο, 2000, σ.16-17).

Η τρίτη εκδοχή του συγγραφέα αναδεικνύεται από την ανάπτυξη του μορφωτικού επιπέδου της πλειονότητας των Σαρακατσάνων κάτι που αποτυπώνεται στην πλούσια αρθρογραφία πολλών Σαρακατσάνων που καταγράφουν τις προσωπικές τους εμπειρίες «δημιουργώντας» έτσι τη δική τους ιστορία. Η Ανθογαλίδου (1987:57-58) στην έρευνά της για το ρόλο της εκπαίδευσης στην αναπαραγωγή και εξέλιξη της παραδοσιακής κοινωνίας των Σαρακατσάνων ερμηνεύει την παραπάνω διαδικασία ως εξής:

«όλοι οι Σαρακατσάνοι που γεννήθηκαν στα χρονικά όρια 1900 έως το 1950, [...], υπήρξαν - μαζί με τις οικογένειές τους – μέλη κάποιου τσελιγκάτου», που σημαίνει πως κύρια και αποκλειστική ενασχόληση τους ήταν η κτηνοτροφία με κύριο χαρακτηριστικό το νομαδικό τρόπο ζωής. Η πλειονότητα των Σαρακατσάνων πληροφορητών μας (γεννημένοι μετά το 1950), που βίωσαν τον συγκεκριμένο τρόπο ζωής κατά την παιδική - εφηβική τους ηλικία, μέσα από τις αφηγήσεις τους παρουσιάζουν εξιδανικευμένο το παρελθόν, όπου ο νομαδικός τρόπος ζωής είναι ο βασικός φορέας έκφρασης της διαφοράς της ταυτότητάς τους. Στην περίπτωση μας το παρελθόν ενός Σαρακατσάνου λειτουργεί ως εξηγητικό μοντέλο, καθώς η οικογενειακή ιστορία του «εξηγεί» τη σημερινή του ταυτότητα που ενσωματώνει όλες τις αξίες του παρελθόντος που προαναφέρθηκαν. Ο λόγος για τη σαρακατσάνικη ιστορία επικεντρώνεται σε αναφορές για την ιστορία της οικογένειας - του σογιού³⁴⁹.

Ο σαρακατσάνικος τρόπος ζωής παρουσιάζεται πλέον μέσα από τα κείμενα ως “γνήσιος”, “ανόθευτος” και “αγνός”, ως μια ζωή αξιολογικά ανώτερη που βασιζόταν σε ηθικές αξίες που χάθηκαν ανεπιστρεπτι³⁵⁰,

Η παραπάνω διαδικασία γίνεται πιο κατανοητή από τις αναφορές:

«... εγώ τα έζησα αυτά, ο πατέρας μου είχε πρόβατα και πηγαινοερχόμασταν από τη Φιλιπιάδα στο Ζαγόρι, - βγάζει από το συρτάρι του γραφείου του παλιές ασπρόμαυρες φωτογραφίες και μου τις δείχνει – Πάσχα στο χωριό μου να δεις πως περνάμε, εδώ μαζεύω τσάι, εδώ φαίνεται το κοτέτσι, εδώ καβάλα στα άλογα τα καβαλικεύαμε ξεσαμάρωτα, εδώ με δική μου στολή μου την έραψε η γιαγιά, εδώ φυλάω τα πρόβατα... », (Κ.Τ.).³⁵¹

³⁴⁹ «Σαν τσίκα από στάχτη, έγινε γνωστό στους νεότερους Σαρακατσάνους ότι στους Μουζακαίους υπάρχουν και Σαρακατσαναίοι και όχι λίγοι...[...] Αρχικά, τρία ήταν τα οικογενειακά που πρωτοκατοίκησαν στη Βίγλα. Τα αδέρφια Δημήτρης και Γιάννης, παιδιά του Φώτη Χουλιάρρα, ο μεταγενέστερα συμπέθερός τους Ηλίας Διαμάντης, γνωστός στους τότε Σαρακατσάνους και σαν Συρτάρης και ο ξάδερφος των Χουλιαραίων Σπύρος Γόγολος. ... » (περ. “Σαρακατσαναίοι”, Έτος 23^ο, 2006, σ. 25).

³⁵⁰ «Είχαν αέρα οι Σαρακατσάνοι με τη ζωή που έκαναν, δεν ήταν υποταγμένοι σε κανέναν. Και με τις σχέσεις τους με τους κλέφτες, που πολλοί απ’ αυτούς ήταν από το μιλέτι τους είχαν πλάτες γερές και δε λογάριαζαν κανέναν. Ήταν νταήδες, αλλά όχι με τη σημερινή έννοια, αλλά με την έννοια της περηφάνιας και της ανεξαρτησίας...» (Μποτός 1982:346-349).

³⁵¹ Η παρουσίαση της εξιδανικευμένης εικόνας της ζωής της σαρακατσάνικης οικογένειας από τον πληροφορητή μας, παρουσιάζει αρκετές συνάψεις με την καθιερωμένη αντίληψη που ο Δαμιανάκος ([1996], 2002:200) εύστοχα αποκαλεί «μυθοποιητική εξιδανικευτική στάση του λαογραφικού λογιωτατισμού». Όπως επισημαίνει ο συγγραφέας «η στάση αυτή, αν από τη μια μεριά εξάγει τον παραδοσιακό τρόπο ζωής του χωρικού, έναν τρόπο ζωής υγιή, απέριττο και γαλήνιο στους αντίποδες του μολυσμένου, περιττού και γεμάτου άγχους σύγχρονου κόσμου, [...], από την άλλη μεριά, διακηρύσσει καμιά φορά την ανάγκη επιστροφής στην «αυθεντικότητα» της ζωής και των αισθημάτων του χωρικού, όπως κάνουν οι ρομαντικοί διανοούμενοι του τέλους του 19^{ου} αιώνα, αυτό δε σημαίνει ότι διαπνέεται λιγότερο από μια έντονη νοσταλγία απέναντι στο “ένδοξο παρελθόν”».

Αρκετές από τις εν λόγω φωτογραφίες βρίσκονται στον προσωπικό πίνακα ανακοινώσεων που βρίσκεται ακριβώς πίσω από την καρέκλα του γραφείου του πληροφορητή μας σε θέση που εύκολα κανείς μπορεί να δει, «*αυτές πάντα τις είχα εδώ να τις βλέπει ο κόσμος*», (Κ.Τ.). Διακρίνουμε λοιπόν, πως παρόμοιες βιοματικές εμπειρίες καταθέτονται σε μορφή γραπτού κειμένου και γνωστοποιούνται μέσω του περιοδικού³⁵².

Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας που συνέβαλε στην αυτογνωσία των Σαρακατσάνων και τη συγκρότηση της ταυτότητάς τους, προέκυψε με αφορμή το ενδιαφέρον που έδειξε η επιστημονική κοινότητα για τον τρόπο ζωής και την κοινωνική τους οργάνωση. Καθοριστικό ρόλο στην παραπάνω διαδικασία «αφύπνισης» της κοινής συνείδησης των Σαρακατσάνων, είχε το ενδιαφέρον διαφόρων ξένων επιστημόνων που μελέτησαν πτυχές του νομαδικού τρόπου ζωής, προσδίδοντας συμβολικό κύρος στο αντικείμενο μελέτης καθιστώντας το «άξιο» παρατήρησης. Είναι χαρακτηριστική η μεγάλη συχνότητα αναφοράς στους πρώτους μελετητές του Σαρακατσάνικου τρόπου ζωής και το ενδιαφέρον αναπαραγωγής των εργασιών τους από την Αδελφότητα.³⁵³

Το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας φαίνεται να λειτούργησε ως αφορμή στην ανάληψη πρωτοβουλίας σύστασης της Αδελφότητας, ενός Σαρακατσάνικου πολιτιστικού φορέα διαχείρισης της ταυτότητάς τους. Ο Αντρέας Τσουμάνης περιγράφει με λεπτομέρειες πως μια «καλή» παρέα από Σαρακατσάνους που βρίσκεται στην Αθήνα και αποτελείται από φοιτητές, μετεκπαιδευόμενους και εργαζόμενους ρίχνει την ιδέα σύστασης ενός Σαρακατσάνικου συλλόγου:

«Πως ξεκινήσαμε», τα γεγονότα, «πρώτος που έκανε τη σκέψη για την ίδρυση συλλόγου Σαρακατσαναίων ήταν ο Βαγγέλης Δελημήτρος (δάσκαλος), παρακινούμενος από το εξής περιστατικό: Διάφοροι μελετητές των Σαρακατσαναίων και του τρόπου ζωής τους μας καλούσαν και πηγαίναμε, πότε για αιματολογικές εξετάσεις, πότε για μετρήσεις κρανίου, προσώπου, ζυγωματικών και πότε για να μας ρωτήσουν για τα ήθη και τα έθιμά μας και για τη ζωή μας στις στάνες, όταν είμαστε μικρά παιδιά. Οπότε ο Βαγγέλης, σωστά σκεπτόμενος, μου λέει μια μέρα, όταν γυρίζαμε από το σπίτι της Χατζημιχάλη στην Πλάκα, ενθουσιασμένοι απ' ό,τι είδαμε: Βλέπω, Αντρέα, πολύ ζήλο έχουν όλοι για τους Σαρακατσαναίους και για τη ζωή μας. Γιατί καθόμαστε και δεν κάνουμε ένα σύλλογο, για να τους αντιμετωπίσουμε καλύτερα και να μας υπολογίζουν και καλύτερα... Έτσι έγινε το πρώτο βήμα. Συμφωνήσαμε όλοι ότι κάτι έπρεπε να ξεκινήσει και δημιουργήσαμε μια άτυπη επιτροπή από τους...» (Α.Σ.Η., Περ. "Σαρακατσαναίοι", άρθρο «Πως ξεκινήσαμε» Αντρέας Τσουμάνης, Έτος 15^ο, 1998 σ.3).

³⁵² Η Μαντόγλου (2012:28) επισημαίνει πως βιωμένα μοναδικά γεγονότα που συνοδεύονται από έντονα συναισθήματα καταγράφονται στη μνήμη και η διαθεσιμότητά τους είναι μακρόχρονη.

³⁵³ Ενδεικτικά αναφέρουμε τους Campbell John, 1976, Hoeg Carsten 1926.

Από τις παραπάνω αναφορές μπορούμε να επισημάνουμε πως η ιδέα σύστασης του συλλόγου γίνεται από τους πρώτους Σαρακατσάνους που εγκαθίστανται στο αστικό κέντρο των Αθηνών. Ο αρθρογράφος καταγράφει τα ονόματά τους (31 συνολικά άτυπα ιδρυτικά μέλη) και τους ομαδοποιεί κατά επάγγελμα και μορφωτικό επίπεδο (εργαζόμενοι, σε μετεκπαίδευση δασκάλων, στρατιωτικοί, ευέλπιδες, φοιτητές, σχολή αξιωματικών αστυνομίας, σχολή αστυνομίας, σχολή Ο.Τ.Ε., σχολή Δ.Ε.Η., υπάλληλος Ταμείου, υπάλληλος Ο.Τ.Ε.). Η πλειονότητά της παρέας αποτελείται από Σαρακατσάνους της «νέας γενιάς» που σπουδάζουν σε διάφορες σχολές, και έχουν βιωματική σχέση με τον παραδοσιακό τρόπο ζωής των προγόνων τους. Η αναγνώριση των Σαρακατσάνων ως ξεχωριστής και σημαντικής κοινότητας συντελείται σε ένα πρώτο επίπεδο μέσω της εκδήλωσης ενδιαφέροντος διαφόρων επιστημόνων που καταγράφουν και μελετούν το νομαδικό τρόπο ζωής τους καθώς και τα πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά καταθέτοντας έναν επιστημονικό «λόγο» που αποκτά για τους ίδιους ιδιαίτερη βαρύτητα και σημασία,

«όσοι είχαν την τύχη να το διαβάσουν – διότι δυστυχώς εξαντλήθηκε πολύ γρήγορα – έμαθαν ποιοι είναι οι Σαρακατσαναίοι. Έμαθαν για την γνήσια ελληνική καταγωγή τους, την ελληνική γλώσσα τους, τα ήθη και τα έθιμά τους, την οργάνωση της κοινωνίας τους, την αγάπη τους για την πατρίδα και γενικά για τον πολιτισμό τους» (Α.Σ.Η., Περ. “Σαρακατσαναίοι”, άρθρο «Αγγελική Χατζημιχάλη 1895-1965» Ν. Βαγγελής, Έτος 10^ο, 1993 σ.7).

«Το τι ήταν στην πραγματικότητα οι σαρακατσαναίοι, από που ξεκίνησαν οι ρίζες τους, ποια ήταν η προσφορά τους στο Έθνος ελάχιστα ήξεραν και κυρίως κάποιοι που είχαν μεράκι με το “συνάφι” τους. είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι αρκετοί επιφυλάσσονταν να αναφέρουν ότι είναι Σαρακατσαναίοι φοβούμενοι μη θεωρηθούν “βλάχοι” μήπως χλευάσουν οι περίοικοι και άλλοι, ντρέπονται για μια καταγωγή, που ουσιαστικά αγνοούσαν...» (Α.Σ.Η., Περ. “Σαρακατσαναίοι”, άρθρο «Οι σύλλογοι των Σαρακατσαναίων», Ν. Α. Βαγγελής, Έτος 9^ο, 1992 σ.28).

Οι συχνές αναφορές των Σαρακατσάνων στο παρελθόν, σε μία ευρύτερη «κοινότητα»³⁵⁴ ημινομάδων κτηνοτρόφων, επηρεάζει τον τρόπο σκέψης στο παρόν, τον τρόπο δηλαδή που συγκροτείται η συλλογική μνήμη και βιώνεται η ιστορία καταγωγής τους σε σχέση πάντα με τις τοπολογικές ταυτοτικές αναφορές. Οι παραπάνω παράμετροι σχετίζονται με την ευρύτερη κοινωνία και τον τρόπο που αυτοπαρουσιάζονται αναδομώντας την ταυτότητα του περιφρονημένου νομάδα όπως διαπιστώνεται από τον Κάρστεν Χεγκ,

«Οι νομάδες είναι παντού και πάντα το αντικείμενο της περιφρόνησης των πληθυσμών με μόνιμη κατοικία... οι χωρικοί τους αντιμετωπίζουν του Σαρακατσάνους αφ’ υψηλού και πολλοί Σαρακατσάνοι αισθάνονται

³⁵⁴ Η «κοινότητα» με την ευρύτερη έννοια της εθνοτικής ομάδας είναι μεταγενέστερη και αποτελεί κατασκευή της ακαδημαϊκής κοινότητας Ο Campbell επισημαίνει την οικογένεια / συγγένεια ως μονάδα – κοινότητα.

ταπεινωμένοι απ' το γεγονός ότι δεν έχουν μόνιμη κατοικία και ντρέπονται που δεν έχουν σπίτια ... » (Περ. “Σαρακατσαναίοι” Έτος 23^ο, 2006 σ.11).³⁵⁵

Η ταυτότητα δημιουργείται συχνά από έξω και σίγουρα σε αντιδιαστολή με τους «άλλους». Όσο παραβιάζεται το τοπικό σύνορο από τα έξω, τόσο τείνει να ενισχύεται από τα μέσα. Ο Δαλκαβούκης στη μελέτη του στο Ζαγόρι διαπιστώνει πως η αναπαραγωγή της ταυτότητας και η συνοχή που τη διακρίνει οφείλεται στη διαδραστική σχέση αντιπαλότητας με τις άλλες, «χωρικές» και μετακινούμενες, κοινότητες και με την κρατική εξουσία, (Cohen (1985), Δαλκαβούκης (2004). Σχετικό παράδειγμα, αποτελεί η διαμορφούμενη διαδραστική σχέση μεταξύ των Σαρακατσάνων και των Ζαγορισίων που αποτυπώνεται στο περιοδικό Σαρακατσαναίοι και εκδηλώνεται μέσα από διάφορες αντιπαραθέσεις του παρελθόντος που ωστόσο, αποκαλύπτει συλλογικές πρακτικές διαχείρισης και σχέσεις κυριαρχίας,

«είναι γνωστή η έχθρα με την οποία αντιμετωπίζονταν οι Σαρακατσαναίοι στα Ζαγοροχώρια αλλά και στον Ελαφότοπο. Με την παραμικρή αφορμή η Κοινότητα προσπαθούσε να περιορίσει τις θερινές βοσκές, για τα κοπάδια των Σαρακατσαναίων, οι οποίοι βέβαια δεν ασπάζονταν το “σφάξε με αγά μου ν’ αγιάσω”, και πολλές φορές άφηναν ελεύθερα τα κοπάδια τους σε περιοχές που απαγόρευε η Κοινότητα» (Περ. “Σαρακατσαναίοι” Έτος 8^ο, 1991 σ.7).

³⁵⁵ Η Α.Σ.Η. το 2006 εξέδωσε το βιβλίο του Carsten Hoeg “Οι Σαρακατσάνοι μια ελληνική νομαδική φυλή” και τίμησε τους απογόνους του δανού γλωσσολόγου-μουσικολόγου και ελληνιστή. Το βιβλίο μεταφράστηκε από την Ελένη Τσουμάνη-Γιαννάκη και την επιμέλεια έκανε ο Ευάγγελος Π. Παπιγκιώτης. Η Αδελφότητα σε ξεχωριστή εκδήλωση βράβευσε και τους απογόνους του John P. Campbell ο οποίος ως γνωστό, μελέτησε την κοινωνία των Σαρακατσαναίων αναλύοντας τον τρόπο ζωής του αξιοποιώντας συγκεκριμένες αναλυτικές έννοιες. Αφού διαβάστηκε ένα σύντομο βιογραφικό του συγγραφέα δόθηκε ο λόγος στους απογόνους και στη συνέχεια, αφού είχαν χορέψει τα χορευτικά της Αδελφότητας και της Θεσπρωτίας «άνοιξαν» το χορό μαζί με τους χορευτές των τμημάτων. Η πρωτοβουλία για να πιαστούν στο χορό οι απόγονοι του Campbell έγινε εκείνη τη στιγμή από ένα μέλος της Αδελφότητας κάτι που αποδέχτηκε ευχάριστα η διοίκηση «θα προτιμούσα να είχε προβλεφτεί αυτό γιατί ήταν πολύ καλή ιδέα κι εμένα μου αρέσουν οι ωραίες ιδέες, τις εκμεταλλεύομαι ...» αναφέρθηκε από τον πρόεδρο. Η συγκεκριμένη βράβευση αποτελεί μια συμβολική κίνηση της Αδελφότητας που επανατοποθετεί τη σχέση των Σαρακατσαναίων με την ευρύτερη κοινωνία. Η μελέτη των Σαρακατσαναίων από τον Campbell έγινε τη δεκαετία του 1960 σε μια εποχή που η κοινότητα των Σαρακατσαναίων εντασσόταν σταδιακά στον κοινοτικό ιστό της Ζαγορίσιας κοινότητας εγκαταλείποντας βαθμιαία τον πρότερο τρόπο ζωής. Ο βρετανός κοινωνικός ανθρωπολόγος Campbell ως διεθνώς αναγνωρισμένος επιστήμονας μελέτησε την κοινότητα των Σαρακατσαναίων γράφοντας για αυτούς το βιβλίο “Honour, family and patronage”. Εδώ θα σταθούμε στο παράδοξο πως, ενώ το βιβλίο δεν έχει εκδοθεί στα ελληνικά, άρα δεν έχουν γνωστοποιηθεί ευρέως τα γραφόμενά του, που σημαίνει πως δεν γνωρίζουν οι Σαρακατσάνοι τι ακριβώς έχει γράψει για τους ίδιους, εντούτοις άκριτα μέσα από ελάχιστες προφορικές μαρτυρίες παλαιότερων Σαρακατσάνων που θυμούνται την παρουσία του στο χώρο δέχονται ως μια αναγνώριση την ενασχόλησή του με αυτούς. Το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας αλλά και το «άκριτο» βιβλίο για τους Σαρακατσάνους αρκεί, για να προσδώσει κύρος στην εθνοτική ομάδα των Σαρακατσάνων που αναγνωρίζεται έμμεσα ως μια περίπτωση ιδιαίτερης πολιτισμικής αξίας που χρήζει στην ευρύτερη επιστημονική διερεύνηση.

Η αντιπαράθεση αναπαράγεται με άλλους όρους και συνθήκες στο παρόν σε ένα διαφορετικό πεδίο και εκδηλώνεται πλέον με άλλη μορφή, μέσα από γραπτές επίσημες και ανεπίσημες επιστολές που δημοσιοποιούνται σε διάφορα περιοδικά επαληθεύει το παραπάνω θεωρητικό σχήμα. Η Αδελφότητα απάντησε σε άρθρο που αφορούσε δημοσίευμα της μηνιαίας έκδοσης της ΙΛΕΖ, «Το ΖΑΓΟΡΙ μας», στο τεύχος Μαΐου - Ιουνίου 2014, στο οποίο αναφερόταν στους «φερτούς» κατοίκους στα Ζαγοροχώρια, προκαλώντας πολλές και δικαιολογημένες αντιδράσεις από πολλούς Σαρακατσαναίους του Ζαγορίου. Η απάντηση που δόθηκε ήταν η εξής:

«Εμείς θέλουμε να πιστεύουμε ότι πράγματι «Το ΖΑΓΟΡΙ μας» δεν θα μπορούσε ύστερα από 200 χρόνια να θεωρεί φερτούς τους Σαρακατσαναίους στο Ζαγόρι. Όμως, όπως είχε διατυπωθεί και γραφτεί η συγκεκριμένη παράγραφος, με το δίκιο τους οι Σαρ/ναίοι νόμισαν ότι αυτούς χαρακτηρίζουν ως «φερτούς», μιας και οι Ζαγορίσιοι δεν τους θεωρούν γηγενείς. Το θέμα χρήζει ιδιαίτερης μελέτης, ποιοι είναι γηγενείς και ποιοι είναι φερτοί, γιατί είναι πολλοί εκείνοι που αμφισβητούν την εντοπιότητα των Σαρ/ναίων, κάτι που δεν συμβαίνει με άλλους φερτούς που ήρθαν στο Ζαγόρι εδώ και πενήντα ή εκατό χρόνια. Στα μητρώα αρρένων Τσεπελόβου ο Γεώργιος Κ. Τσουμάνης είναι εγγεγραμμένος το 1827, στο Κουκούλι ο Δημήτριος Ζήγος το 1854, στο Σκαμνέλι ο Αθανάσιος Μακρής το 1844, οι περισσότεροι –σήμερα τουλάχιστον- κάτοικοι στο Ζαγόρι είναι μεταγενέστεροι, εν τούτοις αυτοαποκαλούνται Ζαγορίσιοι γηγενείς, όταν τυχαίνει να μην είναι Σαρακατσάνοι αλλά φερτοί από χωριά άλλων επαρχιών. Τελικά εμείς εδώ στην Αδελφότητα Σαρακατσαναίων, όσοι καταγόμαστε από τα Ζαγοροχώρια, θεωρούμε τους εαυτούς μας Ζαγορίσιους Σαρακατσάνους, γιατί αυτή είναι η πραγματικότητα. Θεωρούμε ακόμα ότι και όλοι οι άλλοι συνάνθρωποί μας που κατοικούν στο Ζαγόρι είτε από προγόνους εδώ και πεντακόσια χρόνια είτε από άλλους που εγκατοίκησαν σε αυτό έστω και πριν λίγες δεκαετίες, έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες υποχρεώσεις απέναντι στον τόπο που ζουν και απέναντι σε όλους τους συμπατριώτες ή συνδημότες, όπως είναι με τον καινούριο Καλλικρατικό Δήμο Ζαγορίου. Ο καθένας βέβαια έχει την ιδιαιτερότητά του, την οποία κανένας δεν μπορεί να του την αφαιρέσει, αλλά το «ποιος είμαι εγώ» και το «ποιος είσαι εσύ», ανήκει ίσως σε μια πολύ μακρινή και ξεχασμένη εποχή», (Α. Σ. Η., Περ. “Σαρακατσαναίοι”, Έτος 31^ο, 2015).

Στο παραπάνω παράδειγμα έχει ενδιαφέρον να δούμε με ποιόν τρόπο δηλώνεται ο «εαυτός» των Σαρακατσάνων και την σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ των δύο πολιτισμικών ομάδων. Ο όρος που χρησιμοποιείται στην επιστολή είναι «Ζαγορίσιος Σαρακατσάνος» και απέχει πολύ τον μέχρι πρότινος «ετεροπροσδιορισμό» «βλάχου» ή «Βλάχου»³⁵⁶ που τους προσέδιδαν υποτιμητικά οι Ζαγορίσιοι. Οι Σαρακατσάνοι

³⁵⁶ Οι ιστορικές ανακρίβειες περί καταγωγής των Σαρακατσάνων ώθησαν πολλούς Σαρακατσάνους να μελετήσουν και να γράψουν σχετικά με σκοπό να αποδείξουν την ελληνική τους καταγωγή και βέβαια την αποστασιοποίησή τους από άλλες εθνικές ομάδες (Βλάχους, Αρβανιτόβλαχους). Αναφέρουμε

μέσα από τα κείμενά τους σε διάφορα βιβλία και το περιοδικό αποποιήθηκαν τους όρους «βλάχος» και «Βλάχος» καταφέροντας στις μέρες μας να γίνει πιο διακριτή η ταυτότητα αναφοράς του Σαρακατσάνου από τους «άλλους» ετερο-προσδιορισμούς.

Αρχικά, εφόσον απουσίαζε η δυνατότητα αναφοράς σε έναν κοινό τόπο καταγωγής και σε ένα κοινό ιστορικό αφήγημα, εξαιτίας του νομαδικού τρόπου ζωής των Σαρακατσάνων, η ταυτότητα αναφοράς αναπαραγόταν στη βάση ενός ιδιαίτερου πολιτισμικού φορτίου το οποίο διαμορφώθηκε μέσω της κοινής καταγωγής. Ο συνεκτικός ρόλος της έννοιας της καταγωγής γίνεται διακριτός από τις συνήθειες αναφορές στην παλαιότερη καταγωγή των συγγενών τους. Ο Παπιγκιώτης αναφέρει σχετικά

«Η κατασκευή της σαρακατσάνικης ετερότητας πραγματοποιήθηκε στον «πάτριο» χώρο των Αγράφων, στη βάση της ακτημοσύνης, η οποία σε συνδυασμό με δημογραφικούς και ιστορικούς παράγοντες προκάλεσε το νομαδισμό και τη μετεγκατάσταση σε διάφορες περιοχές»³⁵⁷.

Η αναφορά στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή (Αγράφων) που αποτελεί συμβολικά ένα κοινό υπερ-τόπο καταγωγής μια κοινή χωρική αφετηρία, γίνεται με τον επικαθορισμό σε αυτόν συγκεκριμένων πολιτισμικών στοιχείων (γλωσσικό ιδίωμα, ήθη και έθιμα, παραγωγικές και συγγενικές σχέσεις) καθώς και άλλων ιστορικών αναφορών. Με την μόνιμη εγκατάσταση των Σαρακατσάνων σε διάφορες περιοχές, γεγονός που συντελέστηκε από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα έως τα μέσα του δεύτερου μισού, δημιουργούνται οι συνθήκες προσδιορισμού των Σαρακατσάνων με βάση τον τόπο εγκατάστασης και ταυτόχρονα η ανάγκη ετεροπροσδιορισμού μεταξύ των Σαρακατσαναίων, όπως για παράδειγμα συνέβη με τους Σαρακατσάνους της Θεσπρωτίας και της Πρέβεζας που δημιούργησαν και νέους πολιτιστικούς συλλόγους. Η έννοια του «Τόπου» «ως βιωμένο ή καλύτερα ως σωματοποιημένο περιβάλλον»³⁵⁸ επανέρχεται με τη μεταβολή των κοινωνικών συνθηκών και τη μόνιμη εγκατάσταση των Σαρακατσάνων, ως μια νέα συνθήκη αναφοράς της ταυτότητας «Ζαγορίσιος -Σαρακατσάνος», «Σαρακατσάνοι της Πρέβεζας» κ.ο.κ.

Η ενσωμάτωση των Σαρακατσάνων στο Ζαγόρι αποτέλεσε μια μακρόχρονη και δύσκολη διαδικασία, εξαιτίας της «αρνητικής» στάσης των Ζαγορισίων, η οποία ωστόσο «δικαίωσε» ιστορικά τους Σαρακατσάνους, καθώς «πολλοί επώνυμοι

ενδεικτικά ορισμένα άρθρα όπου σε τοπικό ή και εθνικό επίπεδο αντικρούουν διάφορες αναφορές που θεωρούνται ανακριβείς , Ο Χασκής (Α.Σ.Η., Περ. “Σαρακατσαναίοι”, Χάσκος Β.Δ. “Οι Σαρακατσαναίοι στο Ζαγόρι”, Έτος 8^ο, 1991, σ.7), αντικρούει την αναφορά του Κικόπουλου που «κατατάσσει τους Σαρακατσαναίους στους Βλάχους», ο Δελημήτρου Βαγγ. (Α.Σ.Η., Περ. “Σαρακατσαναίοι”, “Συμπληρώματα και διορθώσεις εις τα περί Σαρακατσάνων της Ηπείρου”, Έτος 8^ο, 1991, σ.23-27), αντικρούει τις αναφορές Capidan T. Papanagi, N. Jorga. Α.Θ. Σπηλιωτόπουλου κ.α. που εκφράζουν την άποψη πως οι Σαρακατσάνοι είναι Αρωμόνιοι εξελληνισθέντες ή ότι αποτελούν υποκατηγορίες των Βλάχων μαζί με τους Κατσαούνιδες, ο Ανδρέας Τσουμάνης (Α.Σ.Η., Περ. “Σαρακατσαναίοι”, “Ανοιχτή επιστολή στο Θωμά Καλοδήμο”, Έτος 23^ο, 2006, σ.16-17), αντικρούει την άποψη του Καλοδήμου για την ονομασία των Σαρακατσάνων.

³⁵⁷ Ευάγγελος Παπιγκιώτης Μεταπτυχιακή εργασία, “Ορεινές πολιτισμικές ταυτότητες στην πόλη: Οι Σαρακατσάνοι στα Γιάννινα” (2009: 45).

³⁵⁸ Η Μπακαλάκη (2006: 16) δίνει τον παραπάνω ορισμό αναφερόμενη στην έννοια του «Τόπου».

Ζαγορίσιοι αναγνωρίζοντας ότι δεν έγινε σωστή αντιμετώπιση στους Σαρακατσαναίους του Ζαγορίου ομολόγησαν ότι

«είναι σφάλμα μας που δεν αγκαλιάσαμε από την αρχή τους Σαρακατσαναίους γιατί θα ήταν εντελώς διαφορετική η κατάσταση των χωριών μας» (Α.Σ.Η., Περ. “Σαρακατσαναίοι”, Χασκής Β.Δ. “Οι Σαρακατσαναίοι στο Ζαγόρι”, Έτος 8^ο, 1991, σ.8).

Η παραδοχή που κάνει ο συγγραφέας (χωρίς ωστόσο να αναφέρει την πηγή της αναφοράς του) βασίζεται στο παράδειγμα του Τσεπελόβου που καταφέρνει και διατηρεί μέχρι σήμερα μια ισχυρή αλλά σημαντική τοπική οικονομία εξαιτίας της δραστηριοποίησης ενός σημαντικού αριθμού Σαρακατσάνων στην περιοχή

«...ας πάρουμε σαν παράδειγμα την Κοινότητα Τσεπελόβου που αντιμετώπισε διαφορετικά τους Σαρακατσαναίους. Ίσως το Τσεπέλοβο, να βρισκόταν σήμερα σε μεγαλύτερο μαρασμό από τον Ελαφότοπο» (ό.π., Χασκής Β.Δ. σ. 8).

Ο ταυτοτικός όρος «Ζαγορίσιος» της επιστολής σαφώς και δεν αναφέρεται στα πολιτισμικά του σημαινόμενα, παρά προσδιορίζει έναν ευρύτερο τόπο αναφοράς που σχετίζεται περισσότερο με τη διαμονή ως χωρική έννοια παρά με την καταγωγή ως πολιτισμική έννοια.³⁵⁹

Το καλοκαίρι του 2018 στο αντάμωμα των Σαρακατσαναίων στο Γυφτόκαμπο η Αδελφότητα μοίρασε στους παρευρισκόμενους σε μια φωτοτυπία ένα συνοπτικό, ωστόσο αντιπροσωπευτικό κείμενο που διαρθρώνεται πάνω σε βασικές έννοιες που συγκροτούν την σύγχρονη πολιτισμική ταυτότητα αναφοράς των Σαρακατσάνων (καταγωγή, ασχολίες,). Πρόκειται για μια πράξη αυτοπροσδιορισμού που προτάσσει τη συνέχεια της ύπαρξής τους στο χώρο και στο χρόνο ως βασική παράμετρο απόδειξης της ελληνικότητας των Σαρακατσάνων. Η σύνδεση τους με την ελληνική ιστορία αποδίδεται στα κοινά πολιτισμικά τους στοιχεία (γλώσσα, ήθη, έθιμα), στον τρόπο της κοινωνικής τους οργάνωσης που έδινε ιδιαίτερη έμφαση στην κοινή καταγωγή (συγγένεια) και στις ενδογαμικές σχέσεις και τέλος στην αποκλειστική ενασχόλησή τους με μια συγκεκριμένη παραγωγική διαδικασία. Στο κείμενο αναγράφονταν τα εξής:

«Για την ξενάγηση των επισκεπτών της στάνης στο Γυφτόκαμπο

Σαρακατσαναίοι ή σαρακατσάνοι

³⁵⁹ Ωστόσο, έχει επισημανθεί από αντίστοιχη έρευνα (Δαλκαβούκης 2005) αλλά και από τις συνεντεύξεις της παρούσας εργασίας οι πολιτισμικές επιρροές των Σαρακατσαναίων από τους Ζαγορίσιους, παρότι οι ίδιοι Σαρακατσάνοι τονίζουν την πολιτισμική διαφορετικότητά τους. Η παραπάνω διαφοροποίηση των λόγων των πληροφορητών σχετίζεται κυρίως με την αγνόηση εκείνων των στοιχείων πολιτισμού που διαχέονται ανάμεσα στις πολιτισμικές ομάδες και ενσωματώνονται ιστορικά στην πολιτισμική ταυτότητα της κάθε ομάδας. Η κάθε ομάδα τα αντιλαμβάνεται ως δικά της ιθαγενή στοιχεία ενώ αποτελούν «δάνεια» μέσα από την αέναη πολιτισμική όσμωση, (βλ. σχετ. Κεφ. 7^ο επιρροές στην τραγουδιστική παράδοση των Σαρακατσάνων).

Καταγωγή

Κοιτίδα των Σαρακατσάνων θεωρείται η ευρύτερη περιοχή των Αγράφων μέχρι την Αιτωλοακαρνανία. Δε γνωρίζουμε πότε εμφανίστηκαν ως ξεχωριστή κοινωνική ομάδα, αλλά αν λάβουμε υπόψη τα ξεχωριστά ήθη, έθιμα και τα πλούσια πολιτιστικά τους στοιχεία, τα οποία προϋποθέτουν αρκετούς αιώνες για αν διαμορφωθούν, συμπεραίνουμε ότι η καταγωγή των Σαρακατσαναίων χάνεται στους αιώνες της ελληνικής Ιστορίας. Κατά την εποχή του Αλή- πασά και μετά, ίσως και λίγο πριν, άρχισαν να εξαπλώνονται, σύμφωνα πάντα με τις ανάγκες των αιγοπροβάτων, σε όλη σχεδόν τη σημερινή ηπειρωτική Ελλάδα, μερικοί και στην Εύβοια, αλλά και αρκετοί στη σημερινή Βουλγαρία, στα Σκόπια, ακόμη και στη Μικρά Ασία. Η γλώσσα των σαρακατσαναίων, αμιγώς ελληνική, τα πολιτιστικά τους στοιχεία και οι ενδογαμικές τους σχέσεις (Σαρακατσάνος με Σαρακατσάνα) συνέβαλαν στο να θεωρούνται οι Σαρακατσαναίοι ως οι πλέον αμιγείς Έλληνες.

Προέλευση του ονόματος

Ως προς την ονομασία των Σαρακατσάνων υπάρχουν διάφορες θεωρίες, σύμφωνα με την επικρατέστερη από αυτές, το όνομα Σαρακατσάνος έχει τούρκικη προέλευση και είναι σύνθετη λέξη αποτελούμενη από το Kara (καρά) που σημαίνει μαύρος, μαυροντυμένος, και το kasan (κατσάν) που σημαίνει φυγάζ, μετακινούμενος, ανυπότακτος. Έτσι και το Karakacan (Καρακατσάν) προήλθε με παραφθορά η λέξη σαρακατσάνος.³⁶⁰

Ασχολίες

Οι Σαρακατσαναίοι ασχολούνταν αποκλειστικά με την κτηνοτροφία, κυρίως προβάτων και κατά δεύτερο λόγο αιγών. Ζούσαν ως νομάδες μετακινούμενοι το καλοκαίρι στα βουνά και το χειμώνα στα χειμαδιά, συχνά όχι στα ίδια, και σύμφωνα με τις ανάγκες των αιγοπροβάτων. Ήταν οργανωμένοι σε μικρές ομάδες, αποτελούμενες κυρίως από συγγενικές οικογένειες, τα λεγόμενα τσελιγκάτα, με επικεφαλής τον τσέλιγκα, ο οποίος κατά κανόνα ήταν ένας από τους ηλικιωμένους και ικανός για τις ανάγκες της διοίκησης και των δημοσίων σχέσεων του τσελιγκάτου.

Η ανωτέρω οργάνωση άρχισε να χαλαρώνει μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο και να διαλύεται μετά το δεύτερο, οπότε άρχισε και η αλλαγή του

³⁶⁰ Η σημασία που αποδίδουν οι Σαρακατσάνοι στην έννοια της καταγωγής αποτυπώνεται και στον τρόπο με τον οποίο επιχειρηματολογούν και αντικρούουν σχετικά άρθρα διαφόρων συγγραφέων που καταπιάνονται με το ζήτημα. Ενδεικτική είναι η απάντηση της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού σε δύο καινούργια βιβλία των Θωμά Καλοδήμου “Σαρακατσαναίοι – Οι Αρχαιότεροι Ινδοευρωπαϊοί Νομάδες”, Λαμία 2006, και Βασίλη Τσαούση “Σαρακατσάνοι οι σταυραετοί της Πίνδου”, Σέρρες 2006. Η διαφοροποίηση της συντακτικής επιτροπής εστιάζεται στην «λαθμενή» κατά την άποψή τους παρουσίαση της εκδοχής του συγγραφέα περί καταγωγής των Σαρακατσάνων από το Συρράκο, ενώ στο βιβλίο του Τσαούση αναφέρονται στις ιστορικές ανακρίβειες στις οποίες έχει επιπέσει ο συγγραφέας.

τρόπου ζωής των σαρακατσαναίων, ενταγμένων πλέον στην ευρύτερη ελληνική κοινωνία.

Στάνη

Ήταν το μέρος στο οποίο έμεναν οι οικογένειες και συγκεντρώνονταν τα κοπάδια, με τις απαραίτητες εγκαταστάσεις για τις ανάγκες αυτών, ήτοι: κονάκια για τις οικογένειες, γρέκια για τα αιγοπρόβατα, στρούγκες για άρμεγμα, οβορός για τα μεγάλα ζώα, μπατζαριό (τυροκομείο), αλλά και μικρότερες καλύβες, όπως για το δάσκαλο, όταν λειτουργούσε υποτυπώδες σχολείο, για τον τζομπάνο, για τον αργαλειό ή και μικρότερα μαντριά για τα αρνιά, για τα κατσίκια κ.λπ.

Αναπαράσταση μιας τέτοιας στάνης είναι η παρούσα του Γυφτόκαμπου, την οποία έφτιαξε και συντηρεί η Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπείρου».

Στο κείμενο γίνονται διακριτά εκείνα τα στοιχεία που αποτυπώνουν τη συλλογική αντίληψη των Σαρακατσαναίων για την ταυτότητά τους. Το παρελθόν των Σαρακατσαναίων αναδεικνύεται με έντονο τρόπο στο παρόν, και σχεδόν αφαιρετικά με αυτό, καθώς καμία αναφορά δεν γίνεται, όπως εύλογα θα περίμενε κανείς, για το πρόγραμμα της εκδήλωσης που περιλαμβάνει, λειτουργία, ομιλίες, παρουσιάσεις χορευτικών, βραβεύσεις, συμμετοχές τραγουδιστών, πολιτικών προσώπων κ.λπ. Οι λέξεις που εμπλουτίζουν το κείμενο είναι ενδεικτικές της εμπρόθετης σημασίας που αποδίδουν σε βασικές έννοιες που ιεραρχούνται υψηλά στην αξιολογική κλίμακα της συλλογικής συνείδησης των Σαρακατσαναίων. Αν δεχτούμε την επισήμανση του Halbwachs (2013:28), πως «το περιεχόμενο της μνήμης κατασκευάζεται στη βάση της ταυτότητας των κοινωνικών υποκειμένων και των συνεπειών που επιφέρει στην ταυτότητα» τότε μπορούμε να κατανοήσουμε την επιλεκτική χρήση των ειδοποιών διαφορών από μέρους της Αδελφότητας. Το ενδιαφέρον από την αρχή στρέφεται στην καταγωγή που «χάνεται στα βάθη της ελληνικής ιστορίας», ως να πρόκειται για μια γραμμική και απaráλλακτη στο χρόνο βιολογικά καθορισμένη καταβολή, που επαληθεύεται από την «αμιγώς ελληνική γλώσσα» τις «ενδογαμικές σχέσεις, σαρακατσάνος με σαρακατσάνα», που διατηρούν ανέπαφες και καθαρές τις καταβολές, και «τα ξεχωριστά ήθη, έθιμα και τα πλούσια πολιτιστικά τους στοιχεία», που διαφοροποιούν τους Σαρακατσαναίους από τις άλλες πολιτισμικές ομάδες. Ο επίσημος «λόγος» αναπαράγεται σχεδόν ταυτόσημα και από τον προφορικό λόγο στις καθημερινές συναντήσεις, είναι δε χαρακτηριστικό πως στις πρώτες συνεντεύξεις με τους Σαρακατσάνους επαναλαμβάνονται σχεδόν στερεοτυπικά οι ίδιες αναφορές για την καταγωγή.³⁶¹ Ωστόσο, και οι δύο λόγοι εκφράζουν την ανάγκη διαμόρφωσης και υιοθέτησης μιας κοινά αποδεκτής αντίληψης της ιστορικής πορείας των Σαρακατσάνων. Η συγκεκριμένη ανάγκη γίνεται εμφανής, στον τρόπο με τον οποίο

³⁶¹ «Σαρακατσάνος, Αρβανίτης η και Βλάχος αν ήμουν θα ήμουν περήφανος ...θα χαιρόμουν την καταγωγή μου», (Θ. Γ.).

αντιπαρέρχεται η Αδελφότητα στις «ανακρίβειες» που διατυπώνονται από διάφορους συγγραφείς ιδιαίτερα όταν συνδέουν τους Σαρακατσάνους με μια άλλη εθνοτική ομάδα (π.χ. Βλάχων). Η Γκέφου – Μαδιανού (2003:40-41) επισημαίνοντας το ρόλο των εμπειριών και των συναισθημάτων στη διαμόρφωση της ταυτότητας αναφέρει σχετικά:

«...διαπιστώνουμε συχνά ότι οι ρητορικές που διαμορφώνονται για την εθνοτική ταυτότητα προκαλούν μια έντονη συναισθηματική φόρτιση, το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται ταυτίζεται με όρους δανεισμένους από την οικογένεια και τη συγγένεια, με στόχο να δημιουργήσει μια έντονη συναισθηματική και συγκινησιακή ατμόσφαιρα που να ενοποιεί και να ταυτίζει τα μέλη της μιας ομάδας μεταξύ τους (αδέλφια, αγάπη, πίστη, αφοσίωση), ενώ ταυτόχρονα να τα διαχωρίζει από κάποια άλλη ομάδα».

Στη συλλογική αντίληψη των Σαρακατσάνων έχει εμπεδωθεί ο καθοριστικός ρόλος των δράσεων της Αδελφότητας στη διαμόρφωση της συνείδησης της σαρακατσάνικης ταυτότητας των νεότερων μελών. Στη Γενική Συνέλευση το 2006 ο πρόεδρος Α.Τ. «...ας προτρέψετε τα παιδιά σας να παισιώσουν τόσο την Α.Σ.Η. όσο και τις πολιτισμικές και πολιτιστικές δράσεις της για να υπάρξει διάδοχος κατάσταση», (Πρακτικά Γενικής Συνέλευσης 26/11/2006). Η ένταξη των νεότερων μελών στις διαδικασίες της Αδελφότητας αποτελεί ένα βασικό στόχο για πολλούς Σαρακατσάνους παρότι δεν επιτυγχάνεται πάντα,

«Έρχονται τα παιδιά μου στο Γυφτόκαμπο, όχι σαν Σαρακατσαναίοι... έτσι όπως έρχεσαι κι εσύ σαν τουρίστες, του Γιάννη όμως, (προέδρου της Αδελφότητας) το περηφανεύονται, ίσως οι γονείς, ίσως δεν είχαμε τα πρόβατα γιατί πέθανε ο πατέρας δεν μπόρεσαν να δουν, να ζήσουν κι αυτά όπως εμείς, ίσως δεν τα πήγαινα πάνω στο Γυφτόκαμπο από μικρά, πήγαιναν με τη μαμά το σαββατοκύριακο εκείνο στην Κατερίνη, ίσως γιατί αδιαφόρησα, αν τα πήγαινα στο σύλλογο μπορεί να ήταν αλλιώς», (Κ.Τ.).

Η παραπάνω τοποθέτηση του πληροφορητή εξισορροπεί τη μνήμη που στηρίζεται στο βίωμα με τη μνήμη που διδάσκεται μέσα από τις παραδόσεις, δηλώνοντας πως τα βιώματα που αποκτά κάποιος, μέσα από τις συγκεκριμένες δράσεις της Αδελφότητας μπορούν να αναπαράγουν τη συλλογική συνείδηση των Σαρακατσαναίων, έστω και αν έχουν αποσπασματικό και περιστασιακό χαρακτήρα. Η εξασθένιση της συλλογικής συνείδησης αποδίδεται τόσο σε οικονομικούς όσο και σε κοινωνικούς παράγοντες,

«κάθε μέρα και δυσκολότερα είναι, είναι οικονομικό το πρόβλημα, οι σύλλογοι κάποτε θα σβήσουν, τουλάχιστον ο δικός μας η αναφορά μας, ο δεσμός μας είναι η καταγωγή, κάποτε αυτό τελειώνει ...», (Γ. Α.).

Τα νεότερα μέλη κατά κύριο λόγο γίνονται εκφραστές αλλά ταυτόχρονα κατασκευάζουν μια νέα συλλογική ταυτότητα που στηρίζεται στο κοινό βίωμα εντός του πλαισίου των συλλόγων. Οι εκδηλώσεις των συλλόγων εμπλουτίζουν τις

εμπειρίες των μελών μέσα από γεγονότα που επανέρχονται μέσω της ανάκλησής τους από τη μνήμη και επικυρώνουν το παλιό βίωμα στο παρόν. Οι εμπειρίες αυτές γεννιούνται και διατηρούνται μέσα στη ζωή των ανθρώπων για όσο σχετίζονται και όσο διατηρούν την επαφή με τα άλλα μέλη του συλλόγου. Ενδεικτικό της σημασίας που έχει για συγκεκριμένα μέλη της Αδελφότητας που έχουν αναπτύξει σχέσεις και το στενό φιλικό τους περιβάλλον αποτελείται από Σαρακατσάνους είναι ο διάλογος που είχα με έναν Σαρακατσάνο οδηγό ενός τουριστικού λεωφορείου όταν, την ημέρα του ανταμώματος των Σαρακατσαναίων στο Γυφτόκαμπο, συνόδευε το χορευτικό που ήμουν υπεύθυνος σε ένα ταξίδι στο εξωτερικό. Περνώντας, λοιπόν, από τη γέφυρα της Μπαλντούμας ανατολικά των Ιωαννίνων μου είπε με απaráμιλλη νοσταλγία και λύπη μαζί,

«εγώ ξέρεις που έπρεπε να είμαι τώρα; Στο Γυφτόκαμπο είναι όλα τα φιλαράκια πάνω, κι εγώ φεύγω για ταξίδι και άρχισε να μου αφηγείται γεγονότα και καταστάσεις που έζησε στο Γυφτόκαμπο όλα τα προηγούμενα χρόνια», (Α. Τ.)

Η συμμετοχή των νέων επισημαίνεται πάντα από το Δ.Σ. και τη Συντακτική Επιτροπή του περιοδικού που κάνει ιδιαίτερη αναφορά στην παρουσία τους

«...Την Παρασκευή το βράδυ οι ερασιτέχνες μουσικοί και τραγουδιστές δημιούργησαν μια ιδιαίτερη ατμόσφαιρα και σχεδόν ξημέρωσαν γλεντώντας. Ήταν τόσο όμορφα, που κανένας δεν ήθελε να φύγει από την παρέα. Το Σάββατο το βράδι, στο κύριο γλέντι, ήταν εντυπωσιακή η παρουσία της νεολαίας. Τα παιδιά μας, που είναι και το μέλλον της Αδελφότητας, γλέντησαν μέχρι τις 7 το πρωί ... » (Περ. “Σαρακατσαναίοι”, Έτος 23^ο, 2006 σ. 3-4).

Είναι χαρακτηριστική η επίδραση των νέων βιωματικών εμπειριών των Σαρακατσαναίων που δημιουργούνται μέσα από την οργάνωση νέων τελετουργικών χρόνων και χώρων. Οι νέες αυτές εμπειρίες εντάσσονται σε ένα διαφορετικό κοινωνικό πλαίσιο, είναι βραχύβιες και αποσπασματικές, ενέχουν τα χαρακτηριστικά της ψυχαγωγίας, και διαφοροποιούνται ως προς τις βιωματικές εμπειρίες των παλαιότερων μελών που κοινωνικοποιούνταν στο πλαίσιο των αγροτικών κοινωνιών λειτουργώντας ως φορείς και αποδέκτες των αξιών της. Η Μαντόγλου (2013:16)³⁶² επισημαίνει πως, «η υπαγωγή σε μια ομάδα με την κοινή ταυτοτική διάσταση των μελών της βοηθάει στην κατασκευή και ανάκληση του παρελθόντος». Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα που μας βοηθά να κατανοήσουμε το ρόλο των νέων βιωματικών εμπειριών, αναφέρουμε το παρακάτω κείμενο που περιγράφει με περισσή σκωπτική γλαφυρότητα το αντάμωμα στο Γυφτόκαμπο και έχει ως τίτλο: “Αξίζει η μέρα σήμερα φλουριά με το στατέρι που αντάμωσα τους φίλους μου δίχως να ’χω χαμπέρι”

³⁶² Μαντόγλου Άννα, επιμέλεια – πρόλογος στο Maurice Halbwachs (2013) “Η συλλογική μνήμη”, Παπαζήση.

«Αξίζει η μέρα σήμερα φλουριά με το στατέρι που αντάμωσα τους φίλους μου δίχως να 'χω χαμπέρι..... Ανταμώθ'καν οι Συμπεθέροι. Χρειάσ'κι ένας χρόνος ν' ανταμώσουν δυο νοματαίοι με στυλό κι χαρτί.

Ένα γλέντ' ωρέ παιδιά! Τι κάθιστι κι λέτι! Ένα γλέντ' θ'κό μας, αυτό μ' λείπιτι μένα. Ο Γυφτόκαμπος αργεί, το προηγούμενο ξεχάσ'κι. Έτσι απλά με δυο τηλέφωνα, σε δυο βδομάδες... «καλώς ανταμωθήκαμαν» ακούσ'κι απ' τα όργανα. Τριάντα–σαράντα νοματαίοι, μια παρέα Σαρακατσάνοι της νιότερης γενιάς, στήσαν το γλεντάκι τους, χωρίς όρια κι σειρά στο χορό. Εκεί κανένας δε παραπονέθ'κι κι κανένα παπ'τσάκι δεν έφ'κι αχόρευτο. Σάββατο 12 Μάη. Γιουροβίζιον εσείς, κλαρίνα εμείς, Σαρμπέλ εσείς, Γιαννακό εμείς, έβδομοι εσείς, πρώτοι εμείς! Ποιος κέρδισι;

Η μέρα μεγάλωσε, κατακαλόκαιρο. Ο Γυφτόκαμπος έπρεπε να συνοδευτεί με προεόρτια. Όλο Ζαγόρ', όλο β'νά, ας τραβήξουμε κι κατά τον κάμπου. Άλλα γλέντια αυτά, άλλα χούγια, όμως η αφορμή ήταν απ' τα μακρινά τα σνάφια μας... «*Να κάτσω να συλλογιστώ παινέκματα και χάρες, από τα νύχια ως την κορφή, σου βρίσκω νοστιμάδες*». Γεια σου ωρέ Γιώτα, αηδόνι! Τι να λέμε τώρα, ήρθη ο Γυφτόκαμπος. Κάναμε τα κουμάντα μας κι τραβήξαμε τουν ανήφουρο. Η λάκκα μας μεγάλωσε. Ικεί, ανάμεσα στα ελατάκια κι στις «σκηνούλες» στήθ'κι κουνάκι. Νοικουκυρεύκι η δ'λειά, δε μας τρώμαζε ούτε βροχή, ούτε αέρας, είχαμαν γιατάκι. Σύμασαμαν μεγάλ' ψησταριά, οι παγωμένες δεν τιλεύουνταν... Όλα καλά, παράπονο κανένα. Κάμποσοι σιαχούλευαν, άλλοι έψηναν, άλλοι έτρωγαν κι ένας «παφλάκος» το ξουράφι τ', την πιτσιτούλα στουν ώμου..., «*Ξουράφι από την Πρέβεζα κι ακόνι από την Άρτα*», ακόμα λίγο κι τουν παντρέψαμε. Μας πιάσ'κι το φετινό το γλέντι, ήταν αλλιώς'κα απ' άλλες χρονιές. Κράτησι λιγότερο -τ'ν Κυριακή έβριξι- αλλά το Σαββατόβραδο το χάρ'καμαν πλιότερου. Γι' αυτό σας λέωΑξίζε η μέρα σήμερα φλουριά με το στατέρι που αντάμωσα τους φίλους μου δίχως να 'χω χαμπέρι...», (Περ. “Σαρακατσαναίοι”, Δεκ. 2007).

Η ανάγνωση του κειμένου εγείρει μια σειρά ζητημάτων και αναλύσεων που σχετίζονται με τα δεδομένα μιας εμπρόθετης πρακτικής που εντάσσεται στο νεωτερικό πλαίσιο και αξιοποιεί με ξεχωριστό τρόπο στοιχεία από την «παράδοση» των αγροτικών κοινωνιών. Η ανδρική παρέα εδώ προτάσσεται ως ιδανική συνθήκη πραγμάτωσης του γλεντιού.³⁶³ Η διαπροσωπική σχέση των φίλων

³⁶³ Ο Παπαταξιάρχης Ε. [1992], 1998:209-250) αναλύει τη σχέση της ταυτότητας και ανταλλαγής στον ανδρικό συμποσιασμό στο χώρο του καφενείου διερευνώντας τις κοινωνικές επιπτώσεις του δώρου του ποτού μέσα από τη μελέτη των σχέσεων που συνάπτονται στο συγκεκριμένο χώρο. Ωστόσο, η έμφυλη διάσταση της ταυτότητας δεν αποτελεί αντικείμενο διερεύνησης της παρούσας μελέτης, καθώς θεωρούμε πως πρέπει να αποτελέσει ένα αυτοτελές αντικείμενο διερεύνησης εξαιτίας των πολυσήμαντων και πολύμορφων διαστάσεων που αποκτά στις διάφορες επιτελέσεις στο πλαίσιο των συλλόγων.

επαναπροσδιορίζεται σε μια νέα μορφή εκδήλωσης η οποία αποκτά χαρακτηριστικά σταθερότητας μέσω της επανάληψής της στον κυκλικό χρόνο γεγονός που τη συνδέει έστω και συμβολικά με τα έθιμα των παραδοσιακών κοινωνιών. Η επινοημένη εκδήλωση στο Γυφτόκαμπο έρχεται σε αντιδιαστολή με την αντίστοιχη νεωτερική εκδήλωση της «Γιουροβίζιον», αντιπαραθέτοντας έννοιες και αξίες όπως είναι το «θ'κο» μας και το «ξένο», «εμείς» και οι «άλλοι». Στο ρητορικό ερώτημα «ποιος κέρδισε;» σαφώς και υπονοείται πως κέρδισε, η «παράδοση», το οικείο που πραγματώνεται στη βάση της αξίας της συλλογικότητας και της ισοτιμίας, αφού κανένας δεν έμεινε «παραπονεμένος», και κανένας δεν έφυγε «αχόρευτος», όπως παλιά, τότε που τις ημέρες του πανηγυριού εκπληρωνόταν η άγραφη επιταγή να χορευτούν όλα τα κορίτσια που βρισκόταν σε ηλικία γάμου. Η μια «γιορτή» οργανώνεται έξωθεν, στα ευρωπαϊκά πρότυπα υποταγμένη στους κανόνες του θεάματος και της εμπορευματοποίησης και η άλλη πραγματώνεται εξ ολοκλήρου από τους συμμετέχοντες οι οποίοι οργανώνονται σε μια συλλογική διαδικασία, όπου ο ένας λειτουργεί συμπληρωματικά ως προς τον άλλο και όλοι κοινωνούν σε αξίες που αναδεικνύονται μέσα από τη διαδικασία (φιλίας, αποδοχής, κ.ά.).

Η διαχείριση του παρελθόντος συνιστά μια διαδικασία που εκδηλώνεται σε ξεχωριστά επίπεδα και βέβαια πραγματώνεται τόσο από άτυπους φορείς (άτομα, παρέες) όσο και από τα επίσημα μέλη της διοίκησης της Αδελφότητας. Παρακάτω επιχειρείται η σύνδεση των προαναφερθέντων θεμάτων παρουσιάζοντας ένα μικρό απόσπασμα συνέντευξης που έγινε στα γραφεία της Αδελφότητας το καλοκαίρι του 2018 μετά από την εκδήλωση στο Γυφτόκαμπο.

«- Καλώς τον

-Ηρθα ακάλεστος σήμερα ...

-Έλα μέσα καλά έκανες

-Βασίλης Ράπτης

-Είσαι σαρακατσάνος;

-Δεν είναι σαρακατσάνος ...αν ήταν θα ήταν καλύτερα γι αυτόν ...».

Ο παραπάνω διάλογος εξελίχτηκε τη στιγμή που εισήλθα στην αίθουσα -γνωρίζοντας πως συγκεντρώνονται μέλη της Αδελφότητας κάθε Τετάρτη απόγευμα,- όπου πήγα για να καταγράψω τα «μεθεόρτια», δηλαδή να αποτυπώσω τις εντυπώσεις από την εκδήλωση που έγινε μόλις το προηγούμενο Σαββατοκύριακο του 2018 στο Γυφτόκαμπο. Στην αίθουσα βρίσκονταν ορισμένα μέλη του Δ.Σ. η άτυπη υπεύθυνη της ιματιοθήκης, καθώς και δύο παλιά μέλη του Δ.Σ. Η συζήτηση εξελίχτηκε ελεύθερα χωρίς περιορισμούς, σε θέματα που «άνοιγαν» από την ίδια την επιθυμία των μελών της παρέας, με κάθε είδους αναφορές και σχόλια, με μικρούς διαλόγους και αξιολογήσεις των πεπραγμένων της εκδήλωσης και όχι μόνο.

«Φέτος βραβεύσαμε τον Μπόνια για την αφιλοκερδή προσφορά του, γιατί έρχεται πάντα δωρεάν, ενώ οι άλλοι οι τραγουδιστές πληρώνονται... δεν παίρνουν τα ίδια όλοι, πληρώνονται αναλόγως ...η δουλειά είναι να βγουν στο αυθεντικό ... για, τραγούδησε ο Π. (τραγουδιστής μη Σαρακατσάνος)... κανείς οποιοσδήποτε άλλος μη σαρακατσάνος δεν μπορεί να τα αποδώσει τα τραγούδια μας... είναι οι στίχοι μπορεί να ακούσεις τρία τραγούδια με την ίδια μελωδία αλλά έχει διαφορετικό στίχο, τραγούδια, έχουν γραφτεί βιβλία ολόκληρα πέντε μέρες κρατούσε ένας σαρακατσάνικος γάμος... γιατί να νοθευτούν με τους άλλους, γιατί να μπερδευτούν με τους άλλους, τα λόγια μιλάν για τη φύση είναι ατόφια ...για κλεφτουριά ...δεν μιλάν για ξενιτιά, μόνο ένα μιλάει για ξενιτιά, θέλω να καταραστώ τα τρία βιλαέτια... διαφέρει το αντάμωμα των Σαρακατσαναίων, πως δεν διαφέρει, έχει καμιά σχέση αυτό που ακούς εδώ με το ηπειρώτικο τραγούδι;», (Θ.Ρ.)

«Ο Νάκας ήταν από τους πιο παλιούς και ο πιο γνήσιος αυτός βοσκούσε πρόβατα και ζυγούρια, κι ο Γιαννακός έχει βιώματα, (Μ.Τ.). «...εμείς που γεννήθηκαμ στα κονάκια, εγώ παραδείγματος χάριν θέλω να βλέπω ένα κονάκι, ένα τζομπάνο, για μένα ήταν η ζωή μου ...», (Μ.Τ.).

«Έχουμε ξεχωριστή παράδοση, είχαμε κυρίως κτηνοτροφία προβάτων και μετά αιγών, τα θεωρούσαν παρακατιανά τα γίδια και τα κατσίκια, είχαμε αποκλειστική εργασία εμείς την κτηνοτροφία, ... βουνά χειμαδιά πήγαιναν οι παλιοί, δεν είχαν μόνιμη κατοικία... πέρασαν αιώνες, η γλώσσα ελληνικότατη ενώ οι βλάχοι είχαν και άλλα επαγγέλματα, από σύγχυση μας αποκαλούν βλάχους δεν έχουμε καμιά σχέση με τους βλαχόφωνους... κάποιος έγραψε πως έχουμε καταγωγή από Συρράκο ότι είμαστε χωριάτες, εκδοχές... για την καταγωγή δίνουν και παίρνουν.... », (Μ.Τ.)

Η συζήτηση άνοιξε με το θέμα της βράβευσης του τραγουδιστή Μπόνια αναδεικνύοντας τη σημασία της αφιλοκερδούς του παρουσίας στις εκδηλώσεις της Αδελφότητας για πολλά χρόνια. Ο κ. Μπόνιας θεωρείται ένα σημαντικό συμβολικό κεφάλαιο για την Αδελφότητα, αν κρίνουμε από το ενδιαφέρον που δείχνουν τα μέλη του Δ.Σ. για την εξασφάλιση της συμμετοχής του στις εκδηλώσεις και την αθρόα συμμετοχή των Σαρακατσαναίων σε εκδηλώσεις που εμφανίζεται. Είναι ενδεικτικό ότι στο ξεκίνημα της οργάνωσης της χορευτικής βραδιάς της Αδελφότητας για την κοπή της πίτας του 2019, η πρώτη τηλεφωνική επαφή του προέδρου απέβλεπε στην εξασφάλιση της συμμετοχής του, η οποία έγινε ζητώντας του τη συγκατάθεση και ρωτώντας για τη διάθεσή του σε μια συγκεκριμένη ημερομηνία.

Ο ίδιος ο Μπόνιας κατά τη διάρκεια της βράβευσής του αναφέρθηκε αποδίδοντας τιμή με τα λεγόμενά του σε δύο ακόμη τραγουδιστές με εξέχοντα τον Νάκα και τον Γιαννακό. Οι Σαρακατσάνοι συνδέουν την «μοναδική» τραγουδιστική ικανότητα των τριών προαναφερθέντων τραγουδιστών με την καταγωγή και τη βιωματική εμπειρία τους, καθώς όπως λένε «αυτοί έχουν βοσκήσει πρόβατα». Η παραπάνω σύνδεση που γίνεται καθιστά το «βίωμα» ως ένα διακριτό γνώρισμα της ταυτότητας των

Σαρακατσάνων που τους ιεραρχεί σε υψηλότερη θέση έναντι των άλλων νεότερων Σαρακατσάνων τραγουδιστών, λειτουργώντας τελικά ως μια ακόμη σημαντική παράμετρος διαμόρφωσης της ταυτότητας του Σαρακατσάνου τραγουδιστή. Επίσης μέσω της σχετικής αναφοράς τίθεται ένα ακόμη αξιολογικό κριτήριο που σχετίζεται με την ανιδιοτελή, «δωρεάν» προσφορά του τραγουδιστή. Η Αδελφότητα επιβραβεύοντας τον τραγουδιστή, αναδεικνύει συμβολικά τη συγκεκριμένη «ενέργειά» του και επιχειρεί μέσα από τη διαδικασία της βράβευσης να τη θέσει ως πρότυπο, προς «χρήση» προς «μίμηση» από τα μέλη. Ο απώτερος σκοπός είναι η καθεαυτού αξία της ανιδιοτελούς προσφοράς να αποκτήσει μιμητές και να συνεχιστεί ως συστατικό στοιχείο ύπαρξης της Αδελφότητας που λειτουργεί με βάση τη συγκεκριμένη αξία από τη στιγμή της σύστασής της. Μια ακόμη σημαντική παράμετρος που σχετίζεται με τα δρόντα υποκείμενα και λειτουργεί ως συμβολικό κεφάλαιο είναι η αξιολογική θέση που κατέχουν στη συλλογική συνείδηση των Σαρακατσάνων οι τραγουδιστές και γενικότερα οι οργανοπαίκτες. Οι Σαρακατσάνοι τραγουδιστές - οργανοπαίκτες ως «κύριοι» και «μοναδικοί» εκφραστές των σαρακατσάνικων μουσικοχορευτικών παραδόσεων, συνδέονται με τις έννοιες της «γνήσιας έκφρασης» και της «ανόθευτης παράδοσης» αποκτώντας μια συμβολική υπόσταση στη συνείδηση των Σαρακατσάνων. Ωστόσο, τα παραπάνω χαρακτηριστικά των τραγουδιστών, παρότι προσδίδουν κύρος στις εκδηλώσεις της Αδελφότητας δεν παύουν ταυτόχρονα να διαμορφώνουν ένα πεδίο συγκρουσιακών σχέσεων μέσα από την αξιολογικά ιεραρχημένη θέση τους στη συνείδηση των Σαρακατσάνων που καλείται η Αδελφότητα να διαχειριστεί εξισορροπητικά, ιδιαίτερα σε ζητήματα συνεργασιών μαζί τους. Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένες από τις στρατηγικές που ακολουθεί για την απόσβεση των διαφοροποιήσεων που υπάρχουν και τη διασφάλιση της ενότητας στο συγκεκριμένο επίπεδο, η εκφώνηση των οργανοπαικτών-τραγουδιστών γίνεται με αλφαβητική σειρά και όχι με βάση μια αξιολογική θέση που θα μπορούσε να εγείρει διαφωνίες και προστριβές, η συμμετοχή στο πρόγραμμα κατανέμεται ισότιμα, καθώς ξεκινούν τραγουδώντας από ένα τραγούδι και στη συνέχεια μοιράζονται τον ίδιο χρόνο στο γλέντι, ενώ δεν παραλείπεται να προσκαλούνται εκ περιτροπής στις εκδηλώσεις.

Κεφάλαιο 7^ο

Νεωτερικότητα και «παράδοση»

Η ιστορική διαμόρφωση της δομής των χορευτικών προγραμμάτων

Γνωρίζοντας πως η Νεωτερικότητα και η «παράδοση» δεν αλληλοαποκλείονται, αλλά λειτουργούν αλληλοεξαρτώμενες αναζητήσαμε τον τρόπο με τον οποίο συνδιαμορφώνουν το παρόν των συλλόγων με βασικό άξονα αναφοράς τις χορευτικές διαδικασίες (Hall , 2003:15-38). Ο Gross (2003:45-6) μελετώντας τη μεταβολή που υπέστησαν οι «παραδόσεις» στα αστικά κέντρα αναφέρει πως:

«οι τοπικές “παραδόσεις” εξελίχθηκαν σταδιακά σε ολοκληρωμένες ταξικές, επαγγελματικές και περιφερειακές “παραδόσεις” επηρεάζοντας τη συμμετοχή των μελών μιας κοινωνίας σε αυτές. Το κάθε μέλος μπορούσε να αφομοιώσει ένα μικρό μόνο μέρος τους, ενώ τις υπόλοιπες είτε δεν τις αντιλαμβάνονταν καθόλου (αφού ήσαν απομακρυσμένες από την καθημερινή του εμπειρία), ή, εάν τις αντιλαμβάνονταν, τις παρέβλεπε (διότι θεωρούνταν ακατάλληλες για την κοινωνική του θέση)».

Συγχρόνως, διαφορετικοί άνθρωποι υιοθετούσαν τις ίδιες παραδόσεις σε διαφορετικούς βαθμούς έντασης, καθώς ορισμένοι ακολουθούσαν πιστά και με ευσυνειδησία αυτές ενώ άλλοι ενεργούσαν αποκλίνοντας από αυτές,

«όποτε ο βαθμός αφοσίωσης στην παράδοση γινόταν ζήτημα επιλογής, η εξουσία της παράδοσης εξασθένιζε και, συνακόλουθα, η κυριαρχία της πάνω στους ανθρώπους περιοριζόταν.....» (Gross, 2003:45-6).

Η επιλογή σχετιζόταν επίσης με τις ανταγωνιστικές παραδόσεις που παρείχαν την ευκαιρία της επιλογής στα μέλη με αποτέλεσμα εκεί όπου υπήρχε μικρότερη κοινοτική πίεση για ενίσχυση και στήριξη της αξίας τους να αντιμετωπίζονται με επιπολαιότητα και να ατονήσουν, ενώ εκεί όπου συνδέονταν περισσότερο τα μέλη να διατηρήσουν ένα ικανοποιητικό βαθμό συνοχής.

Αν ένα από τα βασικότερα αιτήματα της Νεωτερικότητας αποτελεί η συνεχής πρόοδος και η εξέλιξη, τότε φαίνεται να αποτελεί παράδοξο πως η «παράδοση» και βεβαίως ο «παραδοσιακός» χορός ως ένα από τα πιο ανθεκτικά στοιχεία της, μπορεί να ανταποκριθεί στα νέα δεδομένα και στις συνθήκες των σύγχρονων κοινωνιών. Η διερεύνηση εδώ εστιάζεται ιστορικά στις διαδικασίες που συμβάλλουν στην καθιέρωση της δομής ενός χορευτικού προγράμματος³⁶⁴, στους παράγοντες που

³⁶⁴ Η Λουτζάκη (2003:116) αντίστοιχα χρησιμοποιεί τον όρο ρεπερτόριο θεωρώντας πως αποτελεί βασική παράμετρο συγκρότησης μιας παράστασης. Αναλύοντας την έννοια του ρεπερτορίου καταλήγει: «Συγκρίνοντας τις διαφορετικές χρήσεις και ερμηνείες του όρου, καταλήγω ότι η έννοια που επικρατεί στους χορευτικούς συλλόγους εκφράζει ένα σύνολο “κλειστών” κινητικών μορφών, ειδικά διαμορφωμένων για μαθησιακές ομάδες χορού, με στόχο την παροχή χορευτικής γνώσης και

συντελούν σε αυτό, αλλά και στις σχέσεις αιτιότητας και αποτελέσματος που συγκροτούν μια συγκεκριμένη μορφή του.

Ο «παραδοσιακός» χορός ενταγμένος στις υπάρχουσες εθμικές διαδικασίες και στις διάφορες αναπαραστάσεις των αστικών κέντρων, αποτελεί ακόμη και σήμερα ένα κοινωνικό πολιτικό και πολιτισμικό φαινόμενο που χρήζει μιας βαθύτερης ανάγνωσης καθώς ο συλλογικός χαρακτήρας των χορευτικών πρακτικών συνδέεται άμεσα με ζητήματα ταυτότητας, κοινωνικότητας, αναγνώρισης, σεξουαλικότητας, εξουσίας, καταγωγής. Το φαινόμενο του χορού επισημαίνει ο Νιτσιάκος (1994:5),

«δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται απλά ως μια τεχνική υπόθεση (βημάτων και φιγούρας) αλλά και ως μια μορφή τέχνης που καλούμαστε να γνωρίζουμε πως οι άλλες του διαστάσεις ,(κοινωνική λειτουργία, συμβολισμός, ήθος, ύφος κ.λπ.), είναι όχι απλώς σημαντικές αλλά και αυτές που καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό και τη μορφή του».

Την ίδια επισήμανση κάνει και η Cowan³⁶⁵, (1998: 11- 12) η οποία αναφέρει πως:

« η πολιτισμική έμφαση που δίνεται, σε όλη την Ελλάδα, στη σωματική παρουσίαση, και η σύνδεση αυτής της έμφασης με ζητήματα κύρους, υπόληψης και σεξουαλικότητας, προσδίδουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στους τρόπους με τους οποίους οι Έλληνες και οι Ελληνίδες αυτοπαρουσιάζονται και αξιολογούν οι μεν τις πράξεις των δε στα πλαίσια του χορού».

Διερευνώντας λοιπόν την αδιάλειπτη παρουσία του χορού ο Παραδέλλης, (1995: 43), αναφέρει πως αυτό οφείλεται σε ένα μεγάλο βαθμό στην ανθεκτικότητα της σωματικής μνήμης σε σχέση με την ανθεκτικότητα της νοητικής, κάτι που παρατηρείται να συμβαίνει «και με πολλές άλλες λατρευτικές εκδηλώσεις που περιέχουν τη μουσική, τις τελετουργικές πρακτικές, τις εκφράσεις του προσώπου, τα νεύματα, τις χειρονομίες».

Παρόμοια επισήμανση κάνει και η Κρητσιώτη, (2000: 287), όταν αναφέρει πως,

«η μνημονική ανθεκτικότητα του σώματος οφείλεται κατά τον ίδιο στο γεγονός ότι πολυποίκιλα χαραγμένες σ' αυτό πληροφορίες ταυτίζονται με αυτό, ενσωματώνονται, ταξιδεύουν μαζί του για χρόνια και χρόνια και επαναλαμβάνονται με τη δύναμη της συνήθειας».

Το παρελθόν και ειδικότερα εκείνα τα στοιχεία των τοπικών «παραδόσεων» που μπορούσαν να αναβιωθούν³⁶⁶ στα αστικά κέντρα, αποτέλεσαν το βασικό άξονα

εμπειρίας. Οι μορφές αυτές χαρακτηρίζονται από συνοχή, αναπλάθονται ως είδος, ανανεώνονται ως μορφή στοχεύοντας πάντα σε ένα αισθητικό αποτέλεσμα».

³⁶⁵ Η Cowan επισημαίνει πως παρότι έχει αναγνωριστεί η σημασία του χορού από αρκετούς επιστήμονες (Danforth 1978, 1979^a, Campbell 1964:285-287, Herzfeld 1985^a:63,65, Stewart χ.χ.), εντούτοις οι αναφορές τους είναι περιορισμένες.

³⁶⁶ Η «αναβίωση» και η αντιθετική της έννοια η «επιβίωση», υιοθετείται με τη σημασία που της αποδίδει ο Αναγνωστόπουλος (2005:23), ο οποίος αναφέρει σχετικά: «Η επιβίωση και η αναβίωση της παράδοσης είναι έννοιες ασύμπτωτες, αφού με την πρώτη εννοούμε ό,τι έχει διασωθεί ασυνείδητα,

ανάπτυξης και διαμόρφωσης της ταυτότητάς των συλλόγων στην προσπάθειά τους να δηλώσουν παρόν σε έναν κόσμο που συνεχώς μεταβάλλεται. Ο «παραδοσιακός» χορός δημιουργήμα των αγροτικών παραδοσιακών κοινωνιών, αναβίωθηκε τα μεταπολεμικά χρόνια στο αστικό περιβάλλον μέσα σε νέες συνθήκες και αντιλήψεις αποκομμένος από το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο των κοινοτήτων που τον δημιούργησαν, και εντάχθηκε σε πολύμορφες πολιτιστικές και κοινωνικές εκδηλώσεις, (γάμους, βαφτίσεις, αυθόρμητα γλέντια κ.ά.).

Η αναβίωσή του στις μέρες μας συνδέεται με την ανταπόκρισή του στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας του θεάματος και της διασκέδασης που ζούμε και της ανάγκης επαφής των ανθρώπων με μορφές «παραδόσεων» αντιπροσωπευτικές μιας ετερότητας, (D. Gross 2003:154-161, Νιτσιάκος 2003:97-110, Παπακώστας 2004:73-90)³⁶⁷. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο ο «παραδοσιακός» χορός ενσωμάτωσε νέα μορφολογικά στοιχεία, και συμβολισμούς, εντάχθηκε σε νέα κοινωνικά γεγονότα και λειτούργησε μέσα σε νέες σχέσεις και ανάγκες αποκτώντας ένα διαφορετικό συμβολικό και δομικό ρόλο. Η συντριπτική πλειοψηφία των μελών των συλλόγων, αντιλαμβάνονται το χορό ως ένα στοιχείο της «παράδοσης» που διατηρείται «ανόθευτο», και «αυθεντικό»³⁶⁸ στο χρόνο, χωρίς να συνειδητοποιεί τις ιστορικές του διαστάσεις³⁶⁹. Η συμμετοχή όμως ενός ατόμου στο σύλλογο, δεν συνιστά μόνο μια συνειδητή αντίληψη περί διατήρησης της «παράδοσης», παρά συνδέεται επίσης με παραμέτρους αναγνώρισης, προβολής, ταυτότητας, ψυχαγωγίας, στοιχεία που έχουν αναλυθεί στην μέχρι τώρα ανάπτυξη της διατριβής. Παρότι ο όρος «παραδοσιακός χορός» θεωρείται αδόκιμος και δεν αντιπροσωπεύει το χορό που ως πρακτική ενσωματώνεται σε πολλές εκδηλώσεις των συλλόγων τα μεταπολεμικά χρόνια, δεν έχει επαναπροσδιοριστεί ένας όρος - έννοια αποδεκτός από την επιστημονική κοινότητα.³⁷⁰ Διακρίνεται λοιπόν πως ο όρος αποκτά διαφορετικά νοήματα, που

ενώ με τη δεύτερη ό,τι διασώζεται συνειδητά». Ωστόσο η αναβίωση δεν παύει να «συνιστά μια διαμεσολαβημένη, σκηνοθετημένη και ετεροχρονισμένη πράξη διαχείρισης της παράδοσης» (Δαλιανούδη 2020:327).

³⁶⁷ Ενδεικτικά για την έννοια του φολκλόρ - φολκλωρισμού (Μερακλής 1989, Moeller 1998, Bendix 1987, Παπαταξιάρχης – Παραδέλλης 1993, Κάβουρας 2010).

³⁶⁸ Βλ. σχετ. τους προβληματισμούς που θέτει σχετικά με την έννοια της αυθεντικότητας η Χατζητάκη – Καψωμένου Χρυσούλα (2002:369-382), “Οι πολιτιστικοί σύλλογοι και οι παράδοση: το πρόβλημα της αυθεντικότητας” στο συλ.τομ. Το παρόν του παρελθόντος Ιστορία, Λαογραφία, Κοινωνική Ανθρωπολογία (19-21 Απριλίου 2002) Επιστημονικό Συμπόσιο, Ε.Σ.Ν.Π.& Γ.Π.

³⁶⁹ Ο Μερακλής (1989) επισημαίνει σχετικά: «όσοι ζητούν την απόλυτα πιστή αναβίωση των μορφών του παραδοσιακού πολιτισμού, και τη ζητούν μέσα στις πλατείες και τους δρόμους των πόλεων και όχι στα μουσεία, διαπράττουν μίαν αντίφαση: ζητούν το αυθεντικό ως κάτι το σταματημένο και αιώνιο, ενώ αυτό συνεχώς αλλάζει. Κάθε ιστορική στιγμή έχει τη δική της αυθεντικότητα, γιατί η ζωή ρέει διαρκώς, διαρκώς αλλάζει».

³⁷⁰ Η Νιώρα (2009) καταγράφοντας τις διάφορες ονομασίες με τις οποίες αποδίδεται ο «παραδοσιακός» χορός στον ιστορικό χρόνο αναδεικνύει μεταξύ των άλλων και την προβληματική υιοθέτησης ενός κοινά αποδεκτού όρου, «από την άλλη πλευρά, ο χορός ως αντικείμενο μελέτης, αντιμετωπίστηκε από τους Έλληνες μελετητές ως “εθνικός”, “δημοτικός”, “παραδοσιακός”, “χορευτική κίνηση”, “χορευτική δραστηριότητα”, “χορευτικό φαινόμενο”, ή ως “αγροτικός”, “αστικός” και “κοινωνικός”, όροι που ο καθένας τους εκφράζει μια ιστορική πραγματικότητα».

οφείλεται στη διφορούμενη θεώρησή του, γεγονός που φανερώνει πως η νοηματοδότησή του βρίσκεται υπό διαπραγμάτευση.

Το εκπαιδευτικό σύστημα, επίσης, υπήρξε ένας ακόμη παράγοντας που συνέβαλε στην ενίσχυση του ρόλου του χορού στη συνείδηση των Ελλήνων. Το 1914 εντάσσεται η διδασκαλία των παραδοσιακών χορών στο αναλυτικό πρόγραμμα των Ελληνικών Σχολείων και Γυμνασίων με την ονομασία «εθνικοί χοροί» αναγνωρίζοντας έτσι τον εκπαιδευτικό τους ρόλο.³⁷¹ Η ένταξή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία υπηρετεί πρώτα και κύρια το στόχο της συγκρότησης και αναπαραγωγής μιας κοινής εθνικής ταυτότητας.

Διαπιστώνουμε λοιπόν πως οι χορευτικές επιτελέσεις αποτελούν ένα ιστορικό και πολυσήμαντο φαινόμενο που παρατηρείται σε όλο το εύρος της ελληνικής επικράτειας από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ωστόσο, διακρίνουμε πως η χρήση τους κορυφώνεται τη δεκαετία του 80 ως αποτέλεσμα της κυβερνητικής πολιτικής για τον λαϊκό πολιτισμό που εφαρμόστηκε. Το καλοκαίρι του 1983 πραγματοποιήθηκαν 20.000 πολιτιστικές εκδηλώσεις στην Ελλάδα, γεγονός που προκάλεσε τον προβληματισμό για «το βάθος και την ποιότητα των εκδηλώσεων», (Τάσσος, 1984: 8). Παρόμοιος προβληματισμός εκφράζεται και από σύγχρονους λαογράφους που προβληματίζονται για τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της μορφής και του περιεχομένου των εκδηλώσεων:

«ο κίνδυνος μιας τυποποίησης των μορφών πολιτιστικής δράσης, όσο αυξάνει και ο αριθμός των συλλόγων και άλλων φορέων που δημιουργούνται, ώστε η ανησυχία και η αναζήτηση ολοένα και δελεαστικών κινήτρων για το κοινό επιβάλλεται πιο πολύ τώρα, που θα νόμιζε κανείς ότι έφτασε η ώρα της επανάπαυσης»³⁷².

Δεν έχουμε δεδομένα για μια σαφή ποσοστιαία διάκριση των χορευτικών παραστάσεων από τις θεατρικές, συναυλίες ή άλλες επιμέρους παρουσιάσεις. Θεωρούμε πως στο μεγαλύτερο ποσοστό των εκδηλώσεων που οργανώνονται από τους συλλόγους κυριαρχούν οι χορευτικές αναπαραστάσεις αν κρίνουμε από την κυριαρχία των χορευτικών πρακτικών στις δραστηριότητες των συλλόγων.³⁷³

³⁷¹ Αργότερα όπως επισημαίνει η Γκαρτζονίκα – Κώτσικα (2016:17-32) η ονομασία άλλαξε σε «ελληνικοί χοροί», για να γίνει «ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί» μετά το 1980.

³⁷² Μερακλής, (2004:477-478). Ο Μερακλής (2004:237-241) επισημαίνει επίσης πως «Στο φολκλορισμό δοκιμάζεται το παλαιό με την αναβίωσή του και την ένταξή του στο σύστημα νέων αξιών, δοκιμάζεται το εθνικό μας με την παράθεσή του δίπλα στο υπερεθνικό και διεθνικό. Οι συζεύξεις αυτές σπάνια είναι ισόρροπες και ιδανικές, οι αναβιώσεις και η ανάκληση στην ενεργό δράση παλαιών μορφών δεν οφείλονται πάντα σε πρωτογενείς, άμεσες ανάγκες, αλλά ικανοποιούν άλλες σκοπιμότητες όπως είναι η οικονομική».

³⁷³ Μπορούμε ωστόσο να παραθέσουμε ως παράδειγμα τις δραστηριότητες του Π.Σ.Κ.Π. το 1985 έτσι όπως έχουν καταγραφεί στην ετήσια τακτική Γενική Συνέλευση του Συνδέσμου που έγινε στις 8/12/ 1985, όπου διακρίνουμε πως, αναλογικά με τις δράσεις που υλοποιεί ο Σύνδεσμος δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στις χορευτικές διαδικασίες, καθώς σχεδόν τα 2/3 των αποφάσεων σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τη δράση του Χορευτικού Ομίλου:

Στο συγκεκριμένο πλαίσιο αναφοράς λειτούργησαν και η Α.Σ.Η., ο Σ.Κ.Π., και ο Π.Σ.Λ. σχεδόν από τη στιγμή της σύστασής τους, ενσωματώνοντας αρχικά και αναπαράγοντας στη συνέχεια διάφορες «παραδόσεις» στις οποίες ο «παραδοσιακός» χορός είχε κυρίαρχη θέση. Ήδη έχει καταγραφεί και ερμηνευτεί η σημαντική θέση των χορευτικών διαδικασιών μέσα από την καταγραφή των συγκεκριμένων εκδηλώσεων που οργάνωσαν οι μελετώμενοι σύλλογοι³⁷⁴ (βλ. σχετ. Κεφάλαια).

-
1. Τελετή προς τιμή των Αφών Κωσταδήμα
 2. Έκθεση υφαντών και της Παραδοσιακής Υφαντικής Τέχνης Καλαρρυτών στο ξενοδοχείο Χίλτον Αθηνών
 3. 9-10 Φεβρουαρίου σύσκεψη πολιτιστικών φορέων για τη δημιουργία άτυπου φορέα για την τουριστική αξιοποίηση των Καλαρρυτών»
 4. 21 Φεβρουαρίου παρέλαση του χορευτικού
 5. Ενέργειες προς τις δημόσιες υπηρεσίες για τη διάνοιξη του δρόμου
 6. Καταγραφή των Καλαρρυτιωτών
 7. Πρόταση στο Δήμο Ιωαννιτών για τη διοργάνωση Διεθνούς Φολκκλωρικού Φεστιβάλ
 8. Χορευτική παράσταση για τον εορτασμό της 25^{ης} Μαρτίου
 9. Εκκαθάριση αρχείων του Συνδέσμου διαγραφή μελών που δεν συμμετέχουν σε οποιαδήποτε εκδήλωση
 10. Συμμετοχή του χορευτικού στις γιορτές «Μπιζτουριάτικα» τον Απρίλιο
 11. Συντήρηση κατασκευή φορεσιών
 12. Επαφή με κλιμάκια του Ε.Ο.Τ. για την τουριστική ανάπτυξη του χωριού
 13. Προγραμματισμός εκδηλώσεων «Καλαρρύτες 85» το καλοκαίρι
 14. Εξασφάλιση κονδυλίων για τη συμμετοχή του χορευτικού σε δύο φεστιβάλ του εξωτερικού
 15. Παρουσίαση του χορευτικού ομίλου τον Ιούλιο στην Πρέβεζα
 16. Συμμετοχή τον Ιούλιο σε διεθνές φεστιβάλ της Ουγγαρίας
 17. Αρχές Αυγούστου παρουσιάζεται ο Χορευτικός Όμιλος στο Χαλάνδρι
 18. 10-11 Αυγούστου παρουσιάζεται ο Χορευτικός Όμιλος στους Καλαρρύτες
 19. 18-19 Αυγούστου παρουσιάζεται ο Χορευτικός Όμιλος στο Αμβούργο
 20. Τον Αύγουστο συμμετέχει στο μεγαλύτερο διαγωνιστικό φεστιβάλ στη Dizon της Γαλλίας
 21. 8 Σεπτεμβρίου παρουσιάζεται ο Χορευτικός Όμιλος στο Καλοχώρι Καστοριάς
 22. Επίσκεψη στο χωριό συνοδεύοντας τον μηχανικό προϊστάμενο του Ε.Ο.Τ.
 23. Σεπτέμβριο οργανώνεται γιορτή λήξης της χορευτικής περιόδου
 24. 1 Οκτωβρίου αρχή των μαθημάτων εκμάθησης Ελληνικών χορών (διπλάσιοι μαθητές 8 παιδικά τμήματα 3 τμήματα προπαρασκευαστικά 3 τμήματα εμφανίσεων)
 25. Οκτώβριο κυκλοφορεί το πρώτο φύλλο της εφημερίδας
 26. Προμήθεια από τα φυτώρια του δασαρχείου δενδρυλλίων
 27. Γενική συνέλευση για την τροποποίηση του καταστατικού. Εφημ. «Καλαρρυτιώτικα Νέα», (Ιαν.- Φεβ. 1986 σ.3-4).

³⁷⁴ Είναι χαρακτηριστικό πως ενώ η παρουσίαση χορευτικών τμημάτων των συλλόγων κορυφώνεται τη δεκαετία του 1980 η εμπέδωση της σημασίας του ρόλου τους σε διάφορες εκδηλώσεις προηγείται χρονικά. Πιο συγκεκριμένα σε μια από τις αποφάσεις του Δ.Σ. του Π.Σ.Κ.Π. το 1973 «απεφασίσθη όπως απαρτίσουν τον Χορευτικό Όμιλον οι κάτωθι: Γκατζόγιας Νικόλαος, Σακαβίτσης Ευάγγελος, Τσομάκας Δημήτριος, Αρλέτος Απόστολος, Γκούμας Ευάγγελος, Γκογκάκης Ηλίας, Λώλη Χαρίκλεια, Σκαμενίδου Ανθούλα, Αρλέτου Ιουλία, Γκόπη Μαρία, Δογορίτη Όλγα, και Μπολάνου Άννα», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικόν 2^{ον} 10/1/1973). Τρία χρόνια αργότερα το 1976, «αποφαινεται ομοφώνως όπως: 1. Δημιουργηθεί μόνιμος Χορευτικός Όμιλος ο οποίος θα δύναται να συμμετάσχη εκδηλώσεων απανταχού της Ελλάδας και εις την ξένην παρουσιάζων όχι μόνον τους Καλαρρυτιώτικους χορούς

Με το πέρασμα των πρώτων δεκαετιών μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο πρόβαλλε όλο και πιο επιτακτικά η ανάγκη συστηματικής διδασκαλίας του χορού από εξειδικευμένους χοροδιδασκάλους εξαιτίας της διεύρυνσης του χορευτικού ρεπερτορίου. Οι περισσότεροι σύλλογοι των Ιωαννίνων που ιδρύθηκαν την ίδια περίοδο προσπάθησαν να οργανώσουν τμήματα διδασκαλίας παραδοσιακών χορών με σκοπό τόσο την προβολή, όσο και τη συσπείρωση, των νεαρών μελών τους, χωρίς ωστόσο πάντα η προσπάθεια να ευοδωθεί. Όσοι σύλλογοι δεν κατάφεραν να οργανώσουν ή να διατηρήσουν χορευτικά τμήματα οι δραστηριότητές τους περιορίστηκαν σημαντικά σε συγκεκριμένα πλαίσια, γεγονός που σε ορισμένες περιπτώσεις η παρουσία των εν λόγω συλλόγων στα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης να ατονήσει σταδιακά με αποτέλεσμα οι περισσότεροι να υπάρχουν «μόνο στα χαρτιά», ή να υπολειπώνονται οργανώνοντας ελάχιστες εκδηλώσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι συνοικιακοί Σύλλογοι της Καραβατιάς, των Ζευγαριών, της Περιβλέπτου, της Καλούτσιανης, του Κάστρου, κ.ά. οι οποίοι αντιμετώπισαν, σχετικά πρόωρα, το πρόβλημα της μη συμμετοχής των περιοίκων στα κοινά, και περιόρισαν τις δράσεις τους σε συγκεκριμένες αποσπασματικές εκδηλώσεις, χωρίς να διαθέτουν την απαραίτητη συνοχή και δυναμική που θα τους επέτρεπε να λειτουργούν σε καθημερινή βάση. Η λειτουργία τους είχε περιστασιακό χαρακτήρα, καθώς ακόμα και τα μέλη του Δ.Σ. συνέρχονταν με αφορμή την διεκπεραίωση των ελάχιστων εκδηλώσεων. Διαφορετικά εξελίχθηκαν οι σχέσεις των μελών στους συλλόγους που κατάφεραν να οργανώσουν και να διατηρήσουν χορευτικά τμήματα. Οι συνοικιακοί σύλλογοι που δημιούργησαν χορευτικά τμήματα όπως είναι η Λούτσα, τα Λακκόματα, τα Σεισμόπληκτα, κατάφεραν να συσπειρώσουν έναν σημαντικό αριθμό μελών αναπτύσσοντας περισσότερες δράσεις.

Η υψηλά ιεραρχημένη θέση του «παραδοσιακού» χορού βέβαια θα πρέπει να μελετηθεί σε συνδυασμό με την προβολή και την ευρύτητα της έκθεσης και αποδοχής μέσω των Μ.Μ.Ε.³⁷⁵ Η λειτουργία των χορευτικών τμημάτων σε εβδομαδιαία βάση συνέβαλε στη συσπείρωση των μελών του συλλόγου, στον επαναπροσδιορισμό της πολιτισμικής τους ταυτότητας, και στην ενίσχυση της οικονομικής τους κατάστασης μιας και η κύρια πηγή εσόδων προέρχονταν από τις συνδρομές των ενεργότερων μελών (χορευτών - χορευτριών) του συλλόγου. Η οικονομική ενίσχυση του συλλόγου μέσα από τους συγκεκριμένους πόρους, ήταν καθοριστική στο σχεδιασμό δράσεων

αλλά όλους τους Ηπειρώτικους τοιούτους», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικόν 7^{ον} 10/6/1976). Η έκταση της αποδοχής του χορού και η προτεραιότητα στις δράσεις που σχετίζονται με αυτόν επισημαίνεται ως πρόβλημα καθώς δίνεται όλο και μεγαλύτερη σημασία στις χορευτικές διαδικασίες: «Πρέπει να ενδιαφερθούμε περισσότερο για τις ανάγκες του χωριού και όχι μόνον για τον Χορευτικό Όμιλο και τον δρόμο», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 2^{ον} 23/1/1977).

³⁷⁵ Ο χορευτικός Όμιλος του Π.Σ.Κ.Π. παρουσιάζεται στην ΕΡΤ στην εκπομπή «ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ» το 1981, (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικόν 11^{ον} 2/7/1981).

που κι αυτές με τη σειρά τους ανατροφοδότησαν πολλές πτυχές και εκφάνσεις του συλλόγου.

Ο «παραδοσιακός» χορός όπως επισημάνθηκε παραπάνω γίνεται και πάλι λειτουργικός στο πλαίσιο των συλλόγων όπου αποκτά συμβολικό χαρακτήρα, ιεραρχεί, αξιολογείται, προσδίδει και επαναπροσδιορίζει την ταυτότητα του συλλόγου. Χαρακτηριστική είναι η θέση των μελών του Δ.Σ. του Π.Σ.Κ.Π. όταν τα πρώτα χρόνια δημιουργίας του Χορευτικού Ομίλου του Συνδέσμου παρουσιάζεται το ζήτημα συνέχισης ή διάλυσής του.³⁷⁶

Στη συνέχεια της διερεύνησης των ζητημάτων που διαπραγματεύεται το παρόν κεφάλαιο καταγράφονται και ταξινομούνται οι δράσεις των συλλόγων εστιάζοντας στα χορευτικά τους προγράμματα ώστε να αναδείξουμε μέσα από την ανάλυση της δομής του περιεχομένου τους τις εκάστοτε ιδεολογικές κατασκευές που επηρέασαν τη διαμόρφωσή τους. Η καταγραφή και ανάλυση της δομής των χορευτικών προγραμμάτων των συλλόγων αποτελεί έναν σημαντικό άξονα μελέτης που μας βοηθά να κατανοήσουμε τα στοιχεία εκείνα που συνθέτουν το πλαίσιο αναφοράς των παραστάσεων, δηλαδή το ιδεολογικό υπόβαθρο της κατασκευής τους, τις συνδέσεις τους με την εθνική ιδεολογία, τις μεταβολές που υφίστανται στο πλαίσιο της νεωτερικότητας και τις εκ νέου νοηματοδοτήσεις τους. Θα πρέπει εδώ να υποθέσουμε

³⁷⁶ Από τις τοποθετήσεις των μελών διακρίνεται η υψηλά ιεραρχημένη θέση των αναπαραστάσεων του χορού και η συνείδηση της συμβολικής του αξίας. Οι τοποθετήσεις των μελών έχουν ως εξής: «Περί συνέχισης η μη του Χορευτικού Ομίλου. Επί του αναφερόμενου θέματος η κ. Μπίτα προτείνει να διακοπούν οι πρόβες του Χορευτικού Ομίλου οι οποίες γίνονται μια φορά την εβδομάδα και να γίνονται μόνον πριν από κάθε εκδήλωση που πρόκειται να λάβει μέρος ο Χορευτικός Όμιλος. Ο κ. Γκατζόγιας προτείνει την συνέχιση του Χορευτικού Ομίλου σύμφωνα με την προηγούμενη απόφαση του διοικητικού Συμβουλίου. Ο κ. Τσουκανέλης επί του αναφερόμενου θέματος προτείνει την συνέχιση της πρόβας του χορευτικού επί δίμηνον λόγω των πιθανών εκδηλώσεων και αναφέρει τα εξής αυτολεξί: «Δεν συμφωνώ εις την καθ' ολοκληρίαν μονιμοποίησιν του Χορευτικού Ομίλου και ότι το χορευτικό πρέπει να περιορισθή απλώς εις του χορούς τους έχοντας σχέσιν με το χωριό (καθαρώς παραδοσιακούς χορούς) δια να μην έχουμε περιττά έξοδα και τον παρόν Διοικητικόν Συμβούλιον να αφήση εις τον Σύνδεσμον περιουσίαν...». Κ. Βάκκα: Δεν γνωρίζω τι ακριβώς γίνεται με το χορευτικό τι πρόβες κάνουν και πως εργάζεται ο Δάσκαλος, εφόσον ικανοποιηθή από τις πρόβες είμαι υπέρ της συνέχισης του χορευτικού. Κ. Τσόλας: Ο Χορευτικός Όμιλος του Συνδέσμου μας αποτελεί την βιτρίνα του και όπως κάθε ένας φροντίζει ώστε η βιτρίνα του να είναι πάντοτε καθαρή έτσι και εμείς πρέπει να φροντίζουμε για το χορευτικό μας Όμιλο. Εξ άλλου τα περισσότερα έξοδα και οι μεγαλύτερες προσπάθειες όλων των Δ.Σ. μέχρι σήμερα είχαν ως σκοπό την κατασκευή στολών τόσο ανδρικών όσο και γυναικείων. Αυτές οι στολές δεν νομίζω ότι έχουν σαν σκοπό να μένουν μόνο στην ντουλάπα του Συνδέσμου αλλά να χρησιμοποιούνται. Προτείνω λοιπόν την συνέχιση του Χορευτικού Ομίλου. Κ.Τσουμάγκας: Προτείνω τη συνέχιση του Χορευτικού Ομίλου και εάν σταματήσει λόγω οικονομικών δυσκολιών να βάλουμε όλοι τα χέρια μας στην τσέπη. Εγώ προσφέρω 10.000 δρχ. για να μην σταματήσουν οι πρόβες. Στο σημείο αυτό η κ. πρόεδρος δήλωσε ότι προσφέρει 20.000 δρχ. Ο κ. Δογορίτης: επί του αναφερομένου θέματος εδήλωσε ότι προτείνει την συνέχιση της πρόβας του Χορευτικού Ομίλου. Κατόπιν των ανωτέρω απεφασίσθη η συνέχις του Χορευτικού Ομίλου επί μονίμου βάσεως. Κατόπιν τούτου απεφασίσθη η αποστολή γραμμάτων εις του Δήμους της Ελλάδος με τον σκοπόν να γνωρίσουν την ύπαρξη του Χορευτικού Ομίλου του Συνδέσμου μας», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικόν 5^{ον} 26/4/1977).

πως τα δομικά χαρακτηριστικά του ρεπερτορίου μιας αναβιωμένης χορευτικής επιτέλεσης βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με το εκάστοτε ιδεολογικό πλαίσιο της νεωτερικότητας, που σημαίνει, πως η φολκλόρ αναπαράσταση αποτελεί από μόνη της μια πολιτισμική πραγματικότητα, ένα κοινωνικό γεγονός που παράγει νοήματα και θα πρέπει να διερευνηθεί και να ερμηνευτεί στον ιστορικό χρόνο.

Η διερεύνηση του ρεπερτορίου³⁷⁷ των χορευτικών τμημάτων εστιάστηκε σε συλλόγους που υπήρξαν σημαντικοί φορείς προβολής της τοπικής χορευτικής «παράδοσης» και λόγω του κύρους και της υψηλά ιεραρχημένης συμβολικής τους αξίας επηρέασαν στον ιστορικό χρόνο τη διαμόρφωση των χορευτικών προγραμμαμάτων των άλλων συλλόγων της πόλης.

Επιλέχθηκαν για το λόγο αυτό τρεις αντιπροσωπευτικοί χορευτικοί όμιλοι της πόλης,³⁷⁸ α) ο “Λαογραφικός Όμιλος ο «Κρυστάλλης»” που ιδρύθηκε από την Ερμηνεία Φωτιάδη, ένα σημαίνων πρόσωπο που τιμήθηκε από τον πρόεδρο της Δημοκρατίας με το χρυσό φοίνικα για την εν γένη πολιτιστική και κοινωνική της προσφορά, ενώ η ίδια λειτουργούσε χορευτικό τμήμα που πρωτοπαρουσίασε χορούς από όλη την Ελλάδα, β) το “Λύκειο Ελληνίδων Ιωαννίνων” ως ένας πολιτιστικός φορέας άμεσα συνδεδεμένος με την κυρίαρχη εθνική ιδεολογία που λειτούργησε κατά το «πρότυπο» του “Λυκείου Ελληνίδων Αθηνών”. Η πρόεδρος του Λυκείου³⁷⁹ είχε άμεση γνωριμία με τον πρώην πρωθυπουργό και αργότερα πρόεδρο της Δημοκρατίας (Κ. Καραμανλή), και όπως αναφέρθηκε «εμφανιζόταν στο μπαλκόνι του κτιρίου της Νομαρχίας δίπλα του», (Ε.Φ.) και γ) το χορευτικό του Δήμου Ιωαννιτών που αποτέλεσε τον αντιπροσωπευτικότερο φορέα έκφρασης της πολιτικής που ασκήθηκε από την τοπική αυτοδιοίκηση για το λαϊκό πολιτισμό της πόλης. Αντίστοιχα, ο εκάστοτε πρόεδρος του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου Ιωαννιτών αποφασίζει για τις δράσεις του χορευτικού του Δήμου Ιωαννιτών, το οποίο εμφανίζεται σχεδόν κατ’ αποκλειστικότητα στις κεντρικές εκδηλώσεις που οργανώνει ο Δήμος, με προεξέχουσα την εκδήλωση για την απελευθέρωση των Ιωαννίνων σε κεντρικό ξενοδοχείο της πόλης όπου παρουσιάζει τοπικούς παραδοσιακούς χορούς. Ο πρόεδρος του Πνευματικού Κέντρου καθορίζεται από το Δημοτικό Συμβούλιο ανάμεσα από άλλα αιρετά μέλη της παράταξης που αναλαμβάνει τη Δημαρχεία.

³⁷⁷ Ένας νεότερος λαογράφος και μελετητής των χορευτικών δρωμένων, ο Παπακόστας, (2013: 719-728), αναλύοντας την έννοια του ρεπερτορίου ως βασική συνιστώσα παραγωγής της παράστασης, τη συσχετίζει με τη νεωτερικότητα (φολκλωρισμό) της οποίας αποτελεί παράγωγο, αναδεικνύοντας παράλληλα τους όρους σύνδεσής της με την κοινότητα και το έθνος – κράτος. Ο ίδιος συγγραφέας χρησιμοποιεί τον όρο «αυθεντικότητα» ως βασική αναλυτική έννοια στην προσπάθεια αποσαφήνισης των παραγόντων που συγκροτούν τη μορφή και το περιεχόμενο του ρεπερτορίου.

³⁷⁸ Θα πρέπει ωστόσο, να αναφερθεί και η δημιουργία του Χορευτικού του Φρότζου που αποτέλεσε ένα πρώιμο χορευτικό όμιλο για τα δεδομένα της πόλης με καθοριστική συμβολή στην μετέπειτα οργάνωση και εξέλιξη των χορευτικών επιτελέσεων. Ο Κ. Φρόντζος υπήρξε βουλευτής της Ε.Ρ.Ε. ενώ διετέλεσε δήμαρχος της πόλης κατά την περίοδο 1978-1980. Επίσης υπήρξε πρόεδρος της Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών που αποτέλεσε έναν πνευματικό και πολιτιστικό οργανισμό που προώθησε τις τέχνες και τα γράμματα στην πόλη, καθώς προχώρησε σε εκδόσεις, συναυλίες, διαλέξεις, ίδρυσε βιβλιοθήκη, δημιούργησε θέατρο, μουσείο, περίπτερα Ε.Η.Μ., Λιθαρίτσια, πηγές Λούρου κ.ά. Επίσης ίδρυσε το χορευτικό της “Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών” που διακρίθηκε για τη συμβολή του στη αναβίωση της Ηπειρώτικης «παράδοσης»

³⁷⁹ Η Άννα Θρουμονοπούλου υπήρξε πρόεδρος του Λυκείου Ελληνίδων Ιωαννίνων για σειρά ετών

Τα εν λόγω χορευτικά λειτούργησαν κατά ένα τρόπο ως σημεία αναφοράς και «πρότυπα» για τους υπόλοιπους συλλόγους της πόλης, αλλά και ως «προπομποί», δηλαδή, ως κεντρικοί φορείς αναπαραγωγής των νεωτερικών αντιλήψεων που επηρέασαν και διαμόρφωσαν τις χορευτικές παραστάσεις, πρωτοστατώντας στην παρουσίαση νέων μορφών χορευτικών αναπαραστάσεων στην πόλη των Ιωαννίνων, άμεσα συνδεδεμένη με τις φολκλόρ αντιλήψεις που διαχέονταν στην περιφέρεια από το ηγεμονικό πολιτιστικό κέντρο των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης. Διακρίνουμε επίσης πως τα ιδρυτικά πρόσωπα και κυρίως οι πρόεδροι, των συγκεκριμένων συλλόγων σχετίζονται άμεσα με την πολιτική κατάσταση σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, έχοντας ενεργό ρόλο στην πολιτική που εφαρμόστηκε για το λαϊκό πολιτισμό σε τοπικό επίπεδο.

Η ανάλυση του χορευτικού προγράμματος που πρωτοπαρουσιάζεται στο Γιαννιώτικο κοινό το 1972 το “Λύκειο των Ελληνίδων” και ο “Χορευτικός Όμιλος ο «Κρυστάλλης»”, και τις επόμενες δεκαετίες το “Τμήμα Παραδοσιακών Χορών του Δήμου Ιωαννιτών” μας βοηθά να κατανοήσουμε πως η ανάλυση και ερμηνεία της δομής ενός προγράμματος αποτυπώνουν το ιδεολογικό πλαίσιο δημιουργίας του στην εκάστοτε περίοδο.

Παραθέτουμε παρακάτω το χορευτικό πρόγραμμα του “Λυκείου Ελληνίδων Ιωαννίνων” και του “Χορευτικού Ομίλου ο Κρυστάλλης” που παρουσιάστηκε το 1972 στο θέατρο της Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών στο Φρότζο.

ΛΥΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ

Είσοδος: ΧΟΡΟΣ ΣΟΥΛΙΟΥ

ΑΉΜΕΡΑ

Άνδρες Φουστάνελα – Γυναίκες Γιαννιώτισσα

ΜΕΝΟΥΣΗΣ: Είναι ο μόνος Ηπειρωτικός χορός που δείχνει τον άνδρα να κλαίει. Οι βηματισμοί του σε μια κυκλική παλινδρόμηση υπογραμμίζουν κάτι το ασυνήθιστο και πρωτότυπο.

ΔΟΝΤΙΑ ΠΥΚΝΑ: Καθαρός Γιαννιώτικος χορός. Ύμνος του έρωτα, τραγούδι της αγάπης, έπαινος στα γυναικεία κάλλη, σε σκλαβώνουν με την ιδιότυπη σκερτσόζα μουσική, και τη συγκινητική απήχηση στην καρδιά μας.

ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗΣ: Ο χορός αυτός πήρε το όνομα από τον αετό των Αθαμανικών ορέων, τον κλέφτη Κατσαντώνη, που μαρτύρησε φρικτά, στα χέρια του Αλή Πασά. Χορεύεται στην Τζουμερκιώτικη περιοχή.

ΦΥΣΣΟΥΝΙ: Χορεύεται στην Πρέβεζα, αλλά είναι Πανηπειρωτικός λόγω των στροφών των χορευτριών τα φουστάνια ανεμισμένα φυσούν θροΐζουν, εξ ου και το όνομά του.

ΜΕΤΣΟΒΟ

ΣΥΡΤΟ ΜΕΤΣΟΒΟΥ: Χαρούμενος χορός, εκτυλίσσει την πλοκή του κατά ζεύγη στο μεσοχώρι του χωριού.

ΚΑΡΑΠΑΤΑΚΙ: Χαρούμενος χορός ευθυμοχορτασμένος σαν μπουμπουκιάζει τον ενθουσιασμό στα λογικά μέτρα του μετρημένου Διονυσιασμού.

ΒΑΣΙΛΩ-ΑΡΧΟΝΤΙΣΣΑ: Χορός αρχοντικός. Είναι διαποτισμένος ο χορός από το παράπονο, το ξαφνικό κακό, τη λαχτάρα και τα βάσανα της ταλαιπωρίας, τα αναπάντεχα γεγονότα της ζωής.

ΣΥΓΚΑΘΙΣΤΟΣ: Ομοιάζει με τον Μετσοβίτικον συγκαθιστό. Χορεύεται στις κωμοπόλεις στα Τζουμέρκα Καλαρρυτών και Συρράκου, Παλαιοχώρι, Βαθύπεδον.

Β' ΗΜΕΡΑ

ΣΤΟΛΕΣ: Άνδρες Μπουραζάνα – Γυναίκες Δροπόλεως Β. Ηπείρου

ΠΩΓΩΝΙ – ΚΛΕΙΔΩΤΟΣ: Χορός της αλυτρώτου Β. Ηπείρου. Οι έλληνες κάτοικοι της μοιρολογούν στους στίχους το κατόνημα της ζωής των και περιμένουν τη μεγάλη προσδοκία με ένα βουβό παράπονο, με μια συγκρατημένη αναμονή τη μεγάλη ώρα της Ενώσεως.

ΔΕΡΒΕΝΑΓΑΣ: Ο μισητός χριστιανοδιώκτης Δερβέναγας (Τούρκος αποσπασματάρχης) τολμάει ν' ανεβεί στα βουνά της Πίνδου όταν αντικρίζει το αρματολίκι που τον συντρίβει.

ΜΠΕΡΑΤΙ: Είναι χαρακτηριστικός χορευτικός σκοπός που πολυτραγουδιέται σε χοροστάσια παλληκαριών.

ΓΙΑΤΡΟΣ: Το ερωτικό παράπονο της παγωνίσιας κόρης που παρακαλεί τη μάνα της να φέρη το γιατρό το Νικολή που είναι όμορφο παιδί» για να της γειάνη την ψυχή.

ΣΤΟΛΕΣ: Άνδρες Φουστανέλα – γυναίκες Ζαγόρι

ΖΑΓΟΡΙΣΙΟΣ: γεννήθηκε στα Ζαγοροχώρια τα ιστορικά και πολιτισμένα των Πινδικών βουνών μας, σ' αυτά όπου στέριωσε η αντρείοσύνη των κλεφτών. Περιφρονώντας το θάνατο ο Ζαγορίσιος με μια ευγενική κίνηση του ποδιού θέλει ν' απομακρύνει το χόμα που θα μας φάη.

ΚΟΦΤΟΣ: Το βήμα σταματά απότομα. Περήφανος χορός, αρρενωπός φανερώνει την ακμαιοτήτα του Ελληνισμού αντικατοπτρισμένη στην ψυχική διάθεση του χορευτικού συνόλου.

ΤΣΑΜΙΚΟΣ: Επικρατεί στην Ήπειρο και το Μωριά. Από τη Θεσπρωτία η καταγωγή του. Σουλιώτες τον μετέφεραν στην Πελοπόννησο το 1804. Ενθουσιώδης ο σκοπός. Κάποιος (ενεπεσμός;) Του Γένους διαβαίνει πάνω του.

ΑΡΒΑΝΙΤΟΒΛΑΧΙΚΟΣ: Χορός ανθισμένος στις κτηνοτροφικές περιοχές της Ηπείρου. Ο φυσιολατρισμός στο θρίαμβό του.

Τα επεξηγηματικά στοιχεία που συνοδεύουν τους χορούς επιχειρούν να συνδέσουν τον παραδοσιακό χορό με ιστορικά γεγονότα και πρόσωπα που συνέβαλαν στην αφύπνιση της εθνικής συνείδησης και βοήθησαν στην απελευθέρωση. Παράλληλα τα

κείμενα διακρίνονται για τη ρομαντική τους διάθεση και είναι σαφές πως προσπαθούν να εγείρουν την απαραίτητη συναισθηματική φόρτιση μέσω εννοιών που συνδέονται κυρίως με τα πατριωτικά συναισθήματα. Οι φράσεις που επιλέγονται υποδηλώνουν άμεσα τα νοήματά τους, «ακμαιοσύνη του Ελληνισμού», «αντρείοσύνη των κλεφτών», «αναμονή τη μεγάλη ώρα της Ενώσεως» κ.ά. Είναι χαρακτηριστικό πως ο συνδυασμός εικόνας (χορού) και λόγου (προσφωνήσεις των χορών) και πιο συγκεκριμένα η σύνθεση των ιστορικών προσώπων και γεγονότων με μυθοπλαστικά στοιχεία, έχει ως σκοπό την προβολή ενός συλλογικού μύθου μιας «χορευτικής παράδοσης», όπου εξιδανικεύονται εκείνα τα στοιχεία «πατριωτισμός», «ανδρεία», «ένωση, ελευθερία», που αναπαράγουν την εθνική συνείδηση.

Στο πρώτο μέρος του προγράμματος της δεύτερης μέρας της παρουσίασης στους χορούς της ενότητας της περιοχής του Πωγωνίου συνδέεται σχεδόν αυθαίρετα ο χορός Πωγωνίσιος υφολογικά και συναισθηματικά με το εθνικό ζήτημα της Βορείου Ηπείρου και της ένωσής της με την Ελλάδα. Επίσης συμπεριλαμβάνεται και ο χορός Δερβέναγας που αποτελεί μέρος της μουσικοχορευτικής παράδοσης του ανατολικού Ζαγορίου όπου και συνέβη το ιστορικό γεγονός του θανάτου του Δερβέναγα Φέζου. Η εισαγωγή χορών από διαφορετικές περιοχές της Ηπείρου, σε ένα μέρος του προγράμματος που επιχειρεί να παρουσιάσει αποκλειστικά με Πωγωνίσιους, η Γιαννιώτικους η μόνο Ζαγορίσιους χορούς μπορεί να εκληφθεί αρχικά ως μια «αυθαίρετη» πρωτοβουλία που μπορεί να οφείλεται σε άγνοια. Πιθανότατα όμως η συγκεκριμένη επιλογή να αποτελεί μια στοχευόμενη ενέργεια που προσβλέπει στη διαμόρφωση ενός πιο «ενδιαφέροντος» προγράμματος παρουσίασης. Ο όρος «ενδιαφέροντος» υπονοεί την σύνθεση ενός προγράμματος που διακρίνεται από ρυθμικές εναλλαγές, κάτι που δεν μπορεί να το προσφέρει μια τοπική μουσικοχορευτική παράδοση αποκλειστικά³⁸⁰, οπότε ενσωματώνονται χοροί από διαφορετικές περιοχές προσφέροντας τις απαραίτητες ρυθμικές εναλλαγές στο πρόγραμμα που θεωρούνται πιο ενδιαφέρουσες για το κοινό. Η συγκεκριμένη επιλογή των χορών φανερώνει τις πρώτες ιδεολογικές παρεμβάσεις που γίνονται στο πρόγραμμα με βάση τα γνωστικά και αισθητικά κριτήρια του χοροδιδασκάλου.

Επίσης στην ομαδοποίηση που επιχειρείται στο πρόγραμμα της δεύτερης ημέρας παρουσίασης στο δεύτερο μέρος του προγράμματος στους Ζαγορίσιους χορούς συγκαταλέγεται ως ο πλέον αντιπροσωπευτικός, ο πανελλήνιος χορός τσάμικος που η παρουσία του στη χορευτική παράδοση του Ζαγορίου εντοπίζεται τα μεταπολεμικά

³⁸⁰ Στο τοπικό ρεπερτόριο ενός χωριού λίγο πριν το Μεσοπόλεμο κυριαρχούσαν ένας ή δύο ρυθμοί. Σε προσωπική μου έρευνα στα χωριά Παρακάλαμος (Ράπτης, 2000) και Ζίτσα (Ράπτης, 2003), σε διάφορες περιοχές στο Νομό Ιωαννίνων (Ράπτης, 2009), αλλά και με το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (Τομέας Λαογραφίας) ως ερευνητής στο Πρόγραμμα Κοινωνικής Πρωτοβουλίας Interreg II, I A Πρόγραμμα Γειτνίασης Ελλάδα – Αλβανία, με τίτλο: «Ερευνητική συνεργασία και εξ αποστάσεως εκπαίδευση στον Ελληνικό πολιτισμό και την κοινή πολιτισμική ταυτότητα» με το , Ιωάννινα 01/10/2007 έως 30/04/2008, ηχογραφώντας φωνητικά τραγούδια από ντόπιους κατοίκους διαπιστώθηκε πως η συντριπτική πλειοψηφία των τραγουδιών αποδίδονταν στο ρυθμό $\frac{3}{4}$ και αρκετά σε ελεύθερη ρυθμική αγωγή (τραγούδια της τάβλας). Με την είσοδο του γραμμοφώνου και το άκουσμα των πρώτων ηχογραφημένων δίσκων όπου κυριαρχούσαν τα τραγούδια του Μοριά και της Στερεάς Ελλάδας συντελείται μια πιο γρήγορη εισαγωγή και εν τέλη αφομοίωση νέων ρυθμών κυρίως των ρυθμών $\frac{3}{4}$ (σε μορφή τσάμικου), $\frac{7}{8}$ (σε μορφή καλαματιανού) και λιγότερο σε ρυθμό $\frac{9}{8}$.

χρόνια, καθώς επίσης ο κοφτός χορός που δεν αποτελεί μέρος της χορευτικής παράδοσης του Ζαγορίου και είναι αμφιβόλου προελεύσεως αφού εντοπίζεται και στις χορευτικές παραδόσεις άλλων περιοχών (Θεσσαλίας). Τέλος ο Αρβανιτοβλάχικος χορός αποτελεί μέρος της μουσικοχορευτικής παράδοσης των βλάχικων χωριών του Ζαγορίου και όχι μόνο.

Παρατηρώντας το πρόγραμμα βλέπουμε πως παρουσιάζονται 8 συνολικά χοροί την πρώτη μέρα και 8 επίσης τη δεύτερη μέρα. Τα ποσοτικά αυτά δεδομένα θα αλλάξουν στην πορεία, καθώς μετά τη δεκαετία του '80 παρουσιάζονται χορευτικές ενότητες που απαρτίζονται συνήθως από 20 έως 25 χορούς, ενώ τη δεκαετία του 90 και έκτοτε ένα αντίστοιχο πρόγραμμα παρουσίασης μιας ετήσιας παράστασης συμπεριλαμβάνει περίπου 50 χορούς κατά τη διάρκεια 2:30' ωρών περίπου. Είναι φανερό πως η ανάγκη παρουσίασης όλο και περισσότερων χορών κατά τη διάρκεια της παράστασης γίνεται όλο και μεγαλύτερη. Επιπλέον τη συγκεκριμένη περίοδο που αναγράφονται τα παραπάνω προγράμματα δεν παρατηρείται καμία ανάγκη μουσικής απόδοσης των διαφόρων περιοχών από τοπικές ορχήστρες, κάτι που άλλαξε τα επόμενα χρόνια, μετά το 1990, όπου πλέον αποδίδονται με τοπικές κομπανίες τα χορευτικά προγράμματα της κάθε περιοχής.

Την ίδια περίοδο (1972) ο «Λαογραφικός Όμιλος ο «Κρυστάλλης»» παρουσιάζει σε πρόγραμμά του τους χορούς:

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ Ο «ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ»

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΕΙΣΟΔΟΣ ΟΜΙΛΟΥ: Τραγούδι κλαρίνο, ποταμιά, Χοροί ανδρών και γυναικών: Παλαμάκια-Κατσανώνης – Δεροπολίτισσα.

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ: Μονόπρακτο από την εποποιία του 40. Χοροί ανδρών: Ζαγορίσιος – Κοφτός – Τσάμικος.

ΜΑΓΕΜΕΝΟ ΒΟΣΚΟΠΟΥΛΟ: Μονόπρακτο, Δοξασίες και μύθοι των ανθρώπων του βουνού, Χορός γυναικών: Βγήκα ψες να σεργιανίσω, Ανδρών: Φυσσούνι.

ΤΑ ΚΑΡΑΒΑΝΙΑ ΦΕΥΓΟΥΝ: Μονόπρακτο από τις συνήθειες των νομάδων κτηνοτρόφων: Τραγούδι: «Τώρα τα πουλιά», «Ήρθε ο καιρός να φύγουμε». Χορός ανδρών: «ο Γιατρός», Απαγγελία Καρβανάρος. Χορός γυναικών «Σαμαρίνα».

ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ 10'

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Χαιρετισμός εκ μέρους της προέδρου του Ομίλου κ. Ερμηνείας Φωτιάδου. Χοροί ανδρών και γυναικών από διάφορα διαμερίσματα της Ελλάδας «Κερκυραϊκός» - «Κρητικός» - «Τσακόνικος» - «Καστοριανός» - «Χασάπικος» - «Ικαριώτικος».

ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΥ: Μονόπρακτο από τον ξενιτεμό του Έλληνα. Υπόκρουσις Σκάρος. Τραγούδι «Ξενιτεμένο μου πουλί» Χορός συγκαθιστός απ' όλον τον Όμιλο.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ: Σκηνές και εικόνες από τα ποιήματα του τραγουδιστή του Χωριού και της Στάνης. Τραγούδια αφιερωμένα στον ξενιτεμένο στη Γερμανία Έλληνα. Χορός αρβανιτοβλάχικος από όλον τον Όμιλο.

Συνοδεύει το μουσικό συγκρότημα του Νικολάου Χαλκιά.

Η διαφορετικότητα του προγράμματος του “Χορευτικού Ομίλου ο Κρυστάλλης” εντοπίζεται στην παρουσίαση αντιπροσωπευτικών χορών από την ευρύτερη Ελλάδα, γεγονός που καθιστά τον Όμιλο ως τον πρώτο φορέα που παρουσιάζει χορούς από την ευρύτερη Ελλάδα στα Γιάννενα, έστω και σε περιορισμένο αριθμό. Πιο συγκεκριμένα παρουσιάζεται σε μια ενότητα ένας χορός από την Κρήτη, ένας χορός από τη Μακεδονία κ.ο.κ.³⁸¹ Η ενσωμάτωσή τους ουσιαστικά λειτουργεί συμπληρωματικά ως προς την εδραίωση μιας κοινής εθνικής χορευτικής παράδοσης. Ο Όμιλος εντάσσει στο πρόγραμμά του νεότερα δημοτικά τραγούδια ιδιαίτερα σε παρουσιάσεις στο εξωτερικό (κυρίως για τους Έλληνες της Γερμανίας), σε μια ιδιόμορφη προσπάθεια σύνδεσης με το κοινό στο οποίο απευθύνεται. Ο Όμιλος ήταν γνωστός στα Γιάννενα από τη συμμετοχή του σε εκδηλώσεις της Ομογένειας στην Ευρώπη και στο Ευρωπαϊκό φεστιβάλ, την Ευρωπαϊάδα. Ουσιαστικά επρόκειτο για ένα χορευτικό τμήμα που οργανωνόταν λίγο πριν τη συμμετοχή του σε εκδηλώσεις του εξωτερικού. Η συνδυασμένη μορφή παρουσίασης μονόπρακτων και χορών από την παραδοσιακή ζωή των κοινοτήτων αποτελούσε μια ακόμη πρωτοτυπία του Ομίλου που δεν υιοθετήθηκε από κανέναν άλλο σύλλογο την εποχή εκείνη.

Η επιλογή των χορών στην περίπτωση του “Χορευτικού Ομίλου ο Κρυστάλλης” δεν ακολουθεί αυστηρά τη θεματική αναφορά της κάθε ενότητας, για παράδειγμα στην ενότητα «ΤΑ ΚΑΡΑΒΑΝΙΑ ΦΕΥΓΟΥΝ» επιλέγονται άσχετα με το θέμα τραγούδια όπως είναι το μεταγενέστερο τραγούδι «ο Γιατρός», και η «Σαμαρίνα», ενώ στην ίδια ενότητα εντάσσεται ένα τραγούδι του γάμου «Ήρθε ο καιρός να φύγουμε» που

³⁸¹ Η Λουτζάκη (2004:17), αναφέρει πως «πριν το 1960, στα προγράμματα των παραστάσεων των συλλόγων η παρουσίαση των χορών γινόταν με το όνομα του χορού, ως μεμονωμένου και αυτόνομου είδους, π.χ. παρτάλος». Αν αναλογιστούμε πως η συγγραφέας αντλεί τα δεδομένα της από τα προγράμματα των κεντρικών συλλόγων της Αθήνας (Λύκειο Ελληνίδων, Δόρα Στράτου) μπορούμε να διακρίνουμε πως ο συγκεκριμένος τρόπος παρουσιάσής τους (δομή, μορφή περιεχόμενο) διαχέεται στην περιφέρεια με αρκετή καθυστέρηση, καθώς τα χορευτικά προγράμματα των χορευτικών των Ιωαννίνων το 1972 διατηρούν ακόμη πολλά από τα στοιχεία των παραστάσεων των Αθηνών πριν του 1960. Η παρουσίαση παραστάσεων όπου τα χορευτικά προγράμματα δομούνται σε μορφή «σουίτας» στα Ιωάννινα γίνεται μετά το 1979 όταν πρωτοπαρουσιάζεται συγκεκριμένο πρόγραμμα θρακιώτικων χορών από το Λύκειο των Ελληνίδων Ιωαννίνων.

εντάσσεται σε διαφορετικές εθμικές διαδικασίες. Είναι σαφές πως η διαμόρφωση του προγράμματος γίνεται με σκοπό την πολύπλευρη αναφορά στις πτυχές της αγροτικής κοινωνίας και γι' αυτό επιλέγονται χοροί που προσπαθούν να αναδείξουν πτυχές της γυναικείας φύσης, τη ζωή στο βουνό, την ξενιτειά, την τοπική και εθνική ιστορία. Ουσιαστικά η συγκεκριμένη ιδεολογική κατασκευή του προγράμματος, που αποτελούσε επιλογή της προέδρου, αναδείκνυε μέσα από τα μονόπρακτα μια καλλιτεχνική προσέγγιση διαφόρων λαογραφικών θεμάτων, (η ίδια η πρόεδρος αυτοπροσδιοριζόταν ως λαογράφος).

Στις αρχές του 1980 οι χορευτικοί όμιλοι παρουσιάζουν χορούς της ευρύτερης περιοχής της Ηπείρου, χωρίς ωστόσο να γίνεται διαχωρισμός σε επιμέρους πολιτισμικές ενότητες. Η συγκεκριμένη δόμηση του χορευτικού ρεπερτορίου ενός χορευτικού προγράμματος προβάλλει και νοηματοδοτεί τη μουσικοχορευτική «παράδοση» της Ηπείρου αλλά και άλλων ευρύτερων περιοχών ως μια και αδιαίρετη, χωρίς να είναι σε θέση να διαχωρίσει και να προβάλλει τις επιμέρους χορευτικές ιδιαιτερότητες των διαμορφούμενων πολιτισμικών ενότητων της Ηπείρου, (βλ. σχετ. Β. Νιτσιάκος, Μ. Αράπογλου, Κ. Καρανάτσης, 1998). Οι τίτλοι που δίνονται στα έντυπα προγράμματα των χορευτικών εκδηλώσεων ομαδοποιούν διαφορετικές χορευτικές πολιτισμικές ενότητες παρουσιάζοντάς τες ως ενιαίες, (π.χ. χοροί Ηπείρου, Μακεδονίας, Νησιών). Οι αντιλήψεις περί «παράδοσης» στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο επηρεασμένες από τις ευρύτερα διαδεδομένες στους χώρους της εκπαίδευσης εθνοκεντρικές αντιλήψεις που αντιλαμβάνονταν και πρόβαλαν την «παράδοση» της Ελλάδος ως μια και ενιαία, δεν λαμβάνουν υπόψη τους τις επιμέρους τοπικές παραδόσεις και χορευτικές διαφοροποιήσεις.

Το “Λύκειο των Ελληνίδων Ιωαννίνων” αρχικά και ο “Πατριωτικός Σύνδεσμος Καλαρρυτών η Πίνδος”³⁸² λίγο αργότερα (και σε μεγαλύτερη έκταση) καθιέρωσαν στην πόλη τη δεκαετία του 1970 μια νέα μορφή πολιτιστικών εκδηλώσεων με την παρουσίαση χορών από άλλες πολιτισμικές ενότητες εκτός Ηπείρου. Έως τότε το μόνο χορευτικό συγκρότημα της πόλης που παρουσίασε χορούς εκτός Ηπείρου ήταν ο “Χορευτικός Όμιλος ο Κρυστάλλης” κι αυτό γινόταν σε ένα περιορισμένο επίπεδο. Το Λύκειο Ελληνίδων σε συνεργασία δύο χοροδιδασκάλων του Κ. Καμπέρη και του Χ. Γκορτζή

«παρουσίασε για πρώτη φορά το 1980 χορευτικό πρόγραμμα από τη Μακεδονία και Θράκη με συγκεκριμένους χορούς (Καστρινός, Τσέστος, Τριπάτι, Μπαινούσκα, Ζωναράδικος, Ακριτικό Φλώρινας, Αντικρυστός, Γκάνιντα), στη Σουηδία). Το ίδιο πρόγραμμα παρουσίασε για πρώτη φορά

³⁸² Ο Π.Σ.Κ.Π. στο πρότυπο των ήδη υπαρχόντων χορευτικών ομίλων δημιουργεί χορευτικό τμήμα ορίζοντας το πλαίσιο διδασκαλίας ως εξής: «να δημιουργηθεί μόνιμος Χορευτικός Όμιλος ο οποίος θα δύναται να συμμετάσχει εκδηλώσεων απανταχού της Ελλάδος και εις την ξένην παρουσιάζων όχι μόνον τους Καλαρρυτιώτικους χορούς αλλά όλους του Ηπειρώτικους τοιούτους», (Π.Σ.Κ.Π., Πρ. 7^ο 10/6/1976).

την επόμενη χρονιά στο θέατρο του Φρότζου της Εταιρίας Ηπειρωτικών Μελετών», (Κ.Κ.).³⁸³

Η συμβολή του Κ. Καμπέρη στη διδασκαλία των εν λόγω χορών ήταν σημαντική, καθώς ο ίδιος διδάχτηκε ως φοιτητής στη Γυμναστική Ακαδημία Αθηνών τους παραπάνω χορούς που τους δίδαξε κατόπιν στο Λύκειο των Ελληνίδων. Το συγκεκριμένο χορευτικό πρόγραμμα δίδασκε τότε ο χοροδιδάσκαλος και αργότερα καθηγητής των Τ.Ε.Φ.Α.Α. Αθηνών, Η. Δήμας στους φοιτητές της Γυμναστικής Ακαδημίας και τους παρουσίαζε σε διάφορα χορευτικά τμήματα συλλόγων της Αθήνας όπου δίδασκε. Το χορευτικό αυτό πρόγραμμα που καθιερώθηκε έως τη δεκαετία του 1990 σε πολλά χορευτικά της πόλης αμφισβητήθηκε έντονα ως προς την γνησιότητα των χορευτικών του μοτίβων που είχαν δεχτεί παρεμβάσεις από τους χοροδιδασκάλους των Αθηνών και εγκαταλείφθηκε μετέπειτα οριστικά. Στις αρχές του 1980 ο καθηγητής Φυσικής Αγωγής και χοροδιδάσκαλος ο Γ. Παπαβασιλείου εγκαθίσταται μόνιμα στα Γιάννενα προερχόμενος από την Αθήνα, και πρωτοπαρουσιάζει χορούς από περιοχές της Μ. Ασίας, των Νησιών του Αιγαίου, της Φλώρινας και της Θράκης, με μαθητές του Ελισαβαίτειου ιδιωτικού σχολείου στο τέλος της σχολικής χρονιάς. Το 1981 προσλαμβάνεται ως χοροδιδάσκαλος του Π. Σ. Κ. Π. και έκτοτε το χορευτικό ρεπερτόριο που διδάσκεται στο Σύνδεσμο διευρύνεται, περιλαμβάνοντας χορούς από πολλές περιοχές της Ελλάδας και παρουσιάζεται στο Γιαννιώτικο κοινό μέσω των εκδηλώσεων που οργανώνονται.

Η αποδοχή που γνώρισε από το Γιαννιώτικο κοινό, η νέα για τα τοπικά δεδομένα παρουσίαση, είχε σαν αποτέλεσμα σταδιακά και άλλοι σύλλογοι σε ένα βάθος χρόνου να διευρύνουν το χορευτικό τους ρεπερτόριο, ώσπου σήμερα, όλοι οι σύλλογοι αλλά σε διαφορετικό ποσοστό ο καθένας να διδάσκει και να παρουσιάζει χορούς από διάφορα διαμερίσματα της Ελλάδας μαζί με ηπειρωτικούς χορούς.

Αναφέρθηκε σχετικά πως οι προσκλήσεις για συμμετοχή σε Διεθνή φεστιβάλ χορού έφταναν τις πενήντα κάθε χρόνο, δίνοντας τη ευχέρεια στο Δ.Σ. να επιλέξει τις καλύτερες από αυτές. Η δραστηριότητα και η αναγνώριση του Συνδέσμου δεν γνώρισε την ίδια αποδοχή στην πόλη που φαίνεται να προκάλεσε κακοπροαίρετες κρίσεις σε λεκτικό επίπεδο που όμως δεν καταγράφηκαν λεπτομερώς στα πρακτικά που αναφέρουν:

³⁸³ Η διάχυση του συγκεκριμένου προγράμματος θα πρέπει να συσχετιστεί με τις παρουσιάσεις της “Εταιρείας Ελληνικών Χορών και Τραγουδιού” η οποία παρουσιάζει τη νέα αυτή δομή χορευτικού προγράμματος η οποία είτε αναπαράγεται είτε εμπνέει χοροδιδασκάλους και δημιουργούν πανομοιότυπα προγράμματα αντιγράφοντας το πρωτότυπο. Μια σχετική αναφορά αναδεικνύει τη διαδικασία διάχυσης των συγκεκριμένων προγραμμάτων: «Στο Δ.Σ. του Λυκείου των Ελληνίδων (Αθηνών) είχαμε στείλει επίσημη επιστολή (16/10/62) αφού είχαμε πιά βαρεθή να υφιστάμεθα επί 4 χρόνια συνέχεια την “άγρυπνον” παρακολούθηση των παραστάσεών μας και την ... “πιστή” αλλά κακότεχνη αντιγραφή των χορών που παρουσιάζαμε στο Αρχαίο Θέατρο Πειραιώς. Ότι είχαμε παρουσιάσει έως τότε από σκηνης, το είχαν αντιγράψει επιμελώς, αφού άλλωστε είχαν για επιμελητή τους, παλιό μέλος του συγκροτήματός μας- επί 5 χρόνια είχε την ευκαιρία να διδάσκεται ότι συλλέγαμε – που τελικά απομακρύναμε όταν πιστοποιήσαμε ότι όλον αυτόν τον καιρό εχόρευε και στο Λύκειον».

«Η φήμη και η ζηλευτή υπόσταση που έχει αποκτήσει ο Σύνδεσμός μας με την κατάκτηση διεθνών βραβείων, ίσως είναι κάποια από τις αιτίες που δεχόμαστε επιθέσεις λόγω αντιζηλίας», (Π.Σ.Κ.Π., Πρακτικό 70^ο, 1986).

Η συγκεκριμένη δομή προγράμματος εγκαταλείπεται σταδιακά από τους χοροδιδασκάλους για να διαμορφωθούν από τις αρχές της δεκαετίας του '80 προγράμματα με χορούς που ομαδοποιούνται σε ενότητες (σουίτες)³⁸⁴, σχεδόν αυθαίρετα από τους χοροδιδασκάλους. Χορευτικά τραγούδια που επιλέγονται από τους χοροδιδασκάλους αποδίδονται από τους μουσικούς διαδοχικά χωρίς μεγάλες παύσεις μεταξύ τους διαμορφώνοντας μια ενότητα χορών (γνωστή και ως σουίτα). Χαρακτηριστικό των συγκεκριμένων προγραμμάτων επίσης είναι η συντόμευση της διάρκειας του κάθε τραγουδιού και η απόδοσή τους με γρηγορότερη ρυθμική αγωγή³⁸⁵. Η δημιουργία τέτοιων ενοτήτων επιδιώκει τη συνεχή ροή χορευτικών μοτίβων και μελωδιών, με σκοπό να διατηρήσει το ενδιαφέρον των θεατών αμείωτο. Το νέο διαμορφούμενο πρόγραμμα Ηπειρώτικων χορών σε «σουίτες», φαίνεται να επηρεάζεται άμεσα από το νεοεισαχθέν πρόγραμμα από την Αθήνα Μακεδονίτικων και Θρακιώτικων χορών που διδάσκει για πρώτη φορά σε χορευτικό των Ιωαννίνων απόφοιτος της σχολής της Γυμναστικής Ακαδημίας. Τα συγκεκριμένα προγράμματα συμπεριελάμβαναν τους θρακιώτικους χορούς: «Καστρινό, Τσέστο, Τριπάτι, Μπαϊντούσκα, Τι κλαις κυρά Μαρία, Ζωναράδικος, Μαντηλάτος, Τραμπανιστός». Αντίστοιχα ο χοροδιδάσκαλος κ. Γιάννης Αυδίκος εμπνέεται από τη δομή τους και δημιουργεί σουίτες με «Ηπειρώτικους» χορούς τις οποίες όπως ανέφερε τις χόρευε ως επί το πλείστον στα φεστιβάλ του εξωτερικού από το 1983 έως το 1996. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι «σουίτες» που παρουσιάζονται από το τμήμα Εμφανίσεων του “Τμήματος Παραδοσιακών Χορών του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου Ιωαννιτών” το 1994 και το 1995 στην αίθουσα Βασιλείου Πυρσινέλλα στο πλαίσιο της ετήσιας παράστασης:

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ 26 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1994

ΤΜΗΜΑΤΑ ΕΜΦΑΝΙΣΕΩΝ

ΑΙΘΟΥΣΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΥΡΣΙΝΕΛΛΑΣ

Α. ΟΜΑΔΑ «Αρβανιτοβλάχικο, Πουλιά Πετούμενα, Αλεξάνδρα, Βιργινάδα, Βασιλικός, Μενούσης, Χειμαριώτικο».

³⁸⁴ Η Λουτζάκη (2004:17) αναφέρει πως «από τη δεκαετία του '60, οπότε και αρχίζουν οι πρώτες μεγάλων αξιώσεων θεατρικές παραστάσεις σε χώρους όπως το Ηρώδειο, το Θέατρο Ολύμπια, το Εθνικό Θέατρο, που απαιτούσαν ποικίλο περιεχόμενο και πρωτοτυπία στην παρουσίαση, εισάγεται η έννοια της σουίτας, όπου οι χοροί συγκροτούνταν σε ομάδα και παρουσιάζονταν με βάση τον τόπο προέλευσης, π.χ. χοροί της Θράκης ή χοροί του Γιδά».

³⁸⁵ Ο γνωστός κλαρινίστας Γρηγόρης Καψάλης μας εκμυστηρεύτηκε μια σημαντική αλλαγή στη μουσικοχορευτική παράδοση του Ζαγορίου, που έφερε ο ίδιος παίζοντας με τη γνωστή κομπανία του Ζαγορίου τα «Τα Τακούτσια», «...εμείς παίζαμε γρήγορα τα κομμάτια κι έρχονταν όλοι σε μας, που να μας πιάσουν οιαυτοί έπαιζαν αργά». Η παραπάνω παραδοχή φανερώνει πως η μεταβολή –πιο γρήγορη– της ρυθμικής αγωγής των τραγουδιών δεν μετέβαλε μόνο τα χαρακτηριστικά των φολκλόρ αναπαραστάσεων αλλά επηρέασε και την απόδοση των τραγουδιών που παιζόταν στα τοπικά πανηγύρια.

Β. ΟΜΑΔΑ «Δόντια πυκνά, Παραμυθιά, Συρτός Μετσόβου, Βασιλω-Αρχόντισσα, Βασιλίτσα».

Γ. ΟΜΑΔΑ Χοροί από Μακεδονία και Θράκη «Κασρινό, Τσέστο, Τριπάτι, Μπαιντούσκα, Τι κλαις κυρά Μαρία, Ζωναράδικος, Μαντηλάτος, Τραμπανιστός».

Δ. ΟΜΑΔΑ Χοροί από Ήπειρο και Θεσσαλία «Αρβανιτόβλαχα, Γιατρός, Κλέφτες, Γάιτες, Γιανν' Κώστας, Συρτός κοφτός, Μπεράτι, Σβαρνιάρα, Καραγκούνα, Παλαμάκια, Αρβανίτικο, Μπαζαρκάνα, Αριστείδης, Κοφτός».

Ε.ΟΜΑΔΑ Χασάπικο

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ 9 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1995

ΥΠΑΙΘΡΙΟ ΘΕΑΤΡΟ Ε.Η.Μ.

ΤΜΗΜΑΤΑ ΕΜΦΑΝΙΣΕΩΝ

1. ΣΤΟΛΗ: ΜΠΟΥΡΑΖΑΝΑ - ΔΡΟΠΟΛΗ

Α. Γενοβέφα

Β. Μενούσης Βασιλικός

2. ΣΤΟΛΗ: ΜΕΤΣΟΒΟΥ

«Δόντια πυκνά, Παραμυθιά»,

«Συρτός Μετσόβου, Βασίλω-Αρχόντισσα, Βασιλίτσα»

3. ΣΤΟΛΗ: ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (Γυναικεία Γιδά)

(ΧΟΡΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ)

«Κασρινό, Τσέστο, Τριπάτι, Μπαιντούσκα, Τι κλαις κυρά Μαρία, Ζωναράδικος, Μαντηλάτος, Τραμπανιστός».

4. ΣΤΟΛΗ: ΦΟΥΣΤΑΝΕΛΛΑ - ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΗ

Α. «Αρβανιτόβλαχα, Γιατρός, Κλέφτες, Γάιτες, Πωγωνίσκος», «Παλαμάκια, Αρβανίτικο, Μπαζαρκάνα, Αριστείδης, Κοφτός, Σέλφος»,

5. «ΧΑΣΑΠΙΚΟ».

ΤΜΗΜΑΤΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Α' Ομάδα – Ήπειρος

Ποταμιά- Γκέκας- Κεντημένη ποδιά-Παλαμάκια-Θιακός- Φράσια

Β΄ Ομάδα – Ανατολική Ρωμυλία:

Καστρινός – Ποδαράκι – Ζωναράδικος – Στις τρεις – Μπογδάνος – Συγκαθιστός

Γ΄ Ομάδα – Μακεδονία:

Χασαποσέρβικο – Συρτός Μακεδονίας – Τσουράπια – Κόρη Ελένη – Παναιώτα (τραγούδι) - Ράϊκος

Η δομή των επιμέρους προγραμμάτων του τμήματος εμφανίσεων δεν αποσκοπεί στην παρουσίαση της μουσικοχορευτικής παράδοσης μιας συγκεκριμένης πολιτισμικής ενότητας. Η σύνθεση των επιμέρους προγραμμάτων ακολουθεί μια πιο αυθαίρετη αρχή που στόχο έχει να εναλλάσσει γρήγορα τους χορούς. Η ιδεολογική κατασκευή των συγκεκριμένων προγραμμάτων είχε ως στόχο την «παρουσίαση όσο το δυνατόν περισσότερων χορών στη μονάδα του χρόνου», (Γ.Α.), ένα ιδεολόγημα φανερά επηρεασμένο από τα χορευτικά προγράμματα των ανατολικών κρατών που πρωτοπαρουσιάζουν σε διάφορα διεθνή φεστιβάλ τους δικούς τους χορούς, χορογραφημένους σε μια συνεχή και γρήγορη εναλλαγή κινητικών μοτίβων.³⁸⁶ Στα διεθνή φεστιβάλ χορού συμμετείχε τουλάχιστον μια φορά το χρόνο το χορευτικό του Δήμου Ιωαννιτών από τη στιγμή της ίδρυσής του 1983 έως το 2004. Η αίσθηση που αποκόμιζε κανείς μέσα από τις κοινές αυτές παρουσιάσεις των χορευτικών διαφορετικών κρατών ήταν, πως η δική μας χορευτική «παράδοση» υπολείπεται σε ζωντάνια, θέαμα και βέβαια της αποδοχής των θεατών. Η συγκεκριμένη δομή των χορευτικών προγραμμάτων (σουίτες), διατηρήθηκε για περίπου μια δεκαπενταετία στο ρεπερτόριο σχεδόν όλων των εν ενεργεία χορευτικών της πόλης, καθώς την ίδια περίοδο και άλλοι χοροδιδάσκαλοι διαμορφώνουν χορευτικά προγράμματα με την ίδια λειτουργική δομή.

Στην ίδια παράσταση, της οποίας μελετούμε το πρόγραμμα, παρουσιάζονται τα τμήματα Γυμνασίου όπου διδάσκουν χορούς ο Β. Ράπτης και ο Η. Γκαρτζονίκας δύο νέοι χοροδιδάσκαλοι που «εισάγουν» νέα χορευτικά προγράμματα με χορούς από τη Μακεδονία (περιοχή Αλμωπίας) και την Ανατολική Ρωμυλία (από πρόσφυγες του χωριού Μοναστήρι Φθιώτιδας), ενώ εντάσσουν στο ρεπερτόριο φωνητικό τραγούδι το οποίο τραγουδούν οι χορευτές-τριες του τμήματος. Τα προγράμματα επίσης δεν παρουσιάζονται με τη μορφή της «σουίτας», αλλά επιχειρούν να παρουσιάσουν τους χορούς έτσι όπως αποδίδονται στο χοροστάσι του εκάστοτε χωριού, χωρίς να παρεμβαίνουν στα χορευτικά μοτίβα, στις ρυθμικές αγωγές και στους χρόνους απόδοσης. Αναλύοντας το πρόγραμμα των τμημάτων του Γυμνασίου στα οποία είναι υπεύθυνοι οι εν λόγω γυμναστές παρατηρείται η υπερίσχυση προγραμμάτων άλλων περιοχών έναντι των προγραμμάτων με ηπειρώτικους χορούς, κάτι που συνεχίστηκε με την ίδια ένταση και σε μεγαλύτερη έκταση τα επόμενα χρόνια, αφού η

³⁸⁶ Ο Appadurai, (2014:53), ήδη έχει επισημάνει πως «στις παράξενες χρονικότητες του ύστερου καπιταλισμού το ποτ-πουρί και η νοσταλγία αποτελούν βασικούς τρόπους παραγωγής και πρόσληψης της εικόνας».

συγκεκριμένη πρακτική υιοθετήθηκε από όλα τα χορευτικά της πόλης. Η μετατόπιση της βαρύτητας των προγραμμάτων οφείλεται στην παρουσίαση ενός προγράμματος «διαφορετικού», που αναζητήθηκε αρχικά εκτός των γεωγραφικών ορίων της ηπειρωτικής μουσικοχορευτικής παράδοσης, στους «πρωτοεμφανιζόμενους» χορούς, που παρουσιαζόταν σε συνδυασμό με νέα ηχοχρώματα και φορεσιές. Η νέα αυτή προσπάθεια επενδύθηκε με το ιδεολόγημα της επαναφοράς των «αυθεντικών» χορών έτσι όπως αυτοί επιβιώνουν στις επιμέρους κοινότητες. Αργότερα το Τμήμα Εμφανίσεων προχώρησε σε πιο εξειδικευμένες παρουσιάσεις χορών διαφόρων ενοτήτων. Στα αστικά κέντρα, και δη στη Θεσσαλονίκη όπου σπούδαζαν οι δύο χοροδιδάσκαλοι, τα χορευτικά τμήματα είχαν προχωρήσει στην παρουσίαση χορών από άλλες περιοχές όσο και στην εκμάθηση φωνητικών τραγουδιών. Η αναζήτηση των «πρότυπων», παλαιότερων, χορευτικών μοτίβων και των ανθρώπων που τα εκφράζουν αποτέλεσε βασική προτεραιότητα των χοροδιδασκάλων στους χορευτικούς ομίλους τη συγκεκριμένη περίοδο. Η Χορευτική Ομάδα των Φοιτητικών Εστιών Θεσσαλονίκης που πρωτοστατούσε στα χορευτικά δρώμενα της Θεσσαλονίκης και οργάνωνε κάθε χρόνο διεθνές φεστιβάλ, αναζητούσε και προσκαλούσε χορευτικούς ομίλους από την Ελλάδα με ηλικιωμένους χορευτές και χορεύτριες για να πλαισιώσουν το φεστιβάλ χορών. Την ίδια εποχή αμφισβητήθηκε η «αυθεντικότητα» πολλών χορευτικών μοτίβων που παρουσιαζόταν, μέχρι τότε από τις χορευτικές ομάδες ανά την Ελλάδα. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο αμφισβητήθηκε η αξιοπιστία των προγραμμάτων που παρουσιαζόταν την περίοδο εκείνη από το Τμήμα Εμφανίσεων με αποτέλεσμα η αμφισβήτηση να οδηγήσει στην παραίτηση του χοροδιδασκάλου. Πολλά χορευτικά μοτίβα που παρουσίαζε το Τμήμα Παραδοσιακών χορών εκείνη την εποχή δεν ήταν δημιουργήματα των φορέων μιας τοπικής «παράδοσης», παρά αποτελούσαν παρεμβάσεις χοροδιδασκάλων της Αθήνας και των Ιωαννίνων.³⁸⁷

Αργότερα κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1990 παρουσιάζονται χορευτικά προγράμματα από το “Τμήμα Παραδοσιακών Χορών του Δήμου Ιωαννιτών” με θεματικό περιεχόμενο (Πασχαλιά, Ξενιτιά, Μάνα κ.ά.) όπου επιλέγονται χορευτικά

³⁸⁷ Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε ορισμένους χορούς που για τουλάχιστον μια τεσσαρακονταετία χορεύονται από διάφορα χορευτικά συγκροτήματα της πόλης (ορισμένοι από αυτούς συνεχίζουν και παρουσιάζονται από τα χορευτικά), όπως είναι ο Συγκαθιστός Μετσόβου, Γάϊτα μονή, Γάϊτα διπλή, Κατσαντώνης, Μαρίκα, Βεληγκέκας κ.ά. Τα συγκεκριμένα χορευτικά μοτίβα με τα οποία αποδίδονται οι παραπάνω μελωδίες ήταν δημιουργήματα συγκεκριμένων χοροδιδασκάλων, δεν αποτελούσαν μέρος μιας τοπικής χορευτικής «παράδοσης», παρά, μέσα από την αναπαραγωγή τους από όλα σχεδόν τα χορευτικά για αρκετές δεκαετίες δημιούργησαν μια «χορευτική παράδοση των χορευτικών», δίνοντας την εντύπωση πως πρόκειται για χορούς «παραδοσιακούς». Επίσης μετά το 1990 από έρευνες σε διάφορα πανηγύρια ορισμένων χοροδιδασκάλων «ανακαλύφθηκαν» πολλά χορευτικά μοτίβα αμφιβόλου αξιοπιστίας, καθώς δεν αποτελούσαν μέρος μιας συλλογικής, διαχρονικής, και αυθόρμητης τοπικής παράδοσης, προκαλώντας μεγαλύτερο προβληματισμό και ερωτηματικά στη χορευτική κοινότητα. Η άγνοια από μέρους των χοροδιδασκάλων βασικών θεωρητικών και μεθοδολογικών αρχών λαογραφικής έρευνας, επιτείνει το πρόβλημα. Θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας πως ένας μεγάλος αριθμός χοροδιδασκάλων είναι εμπειρικοί, ασκούν κάποιο άλλο βασικό επάγγελμα και δεν έχουν επιστημονική γνώση για τη διδακτική που πρέπει να ακολουθήσουν. Κατ' αυτόν τον τρόπο η «αυθεντικότητα» των «παραδοσιακών» χορών αποτέλεσε μια έννοια σύγκρουσης και βρίσκεται υπό συνεχή διαπραγμάτευση, καθώς δεν αναγνωρίστηκε ως ιστορική έννοια.

τραγούδια και δρώμενα από διάφορες περιοχές της Ελλάδας και αποδίδονται ως μια ενότητα. Παράλληλα αναβιώνονται παλιές μορφές τραγουδίσματος φωνητικών τραγουδιών από τους ίδιους τους χορευτές και από ομάδες τραγουδιού χωρίς τη συνοδεία μουσικών οργάνων. Οι χοροδιδάσκαλοι του Τμήματος Παραδοσιακών Χορών του Δήμου που εισήγαγαν τον συγκεκριμένο τρόπο παρουσίασης ήταν ο Β. Ράπτης, Η. Γκαρτζονίκας και Ν. Νούσιας.

Πιο εξειδικευμένες θεματικές παραστάσεις όπου συνδυάζονται χοροί τραγούδια και λόγος με τη μορφή αφηγήσεων ποιητικών και λαογραφικών κειμένων που αποδίδονται θεατρικά γίνονται σπανιότερα και από μεμονωμένους συλλόγους όπως αυτός της Λούτσας που παρουσιάζει τέτοιου είδους παραστάσεις από το 2000 (βλ. σχετ. υποκεφάλαιο).

Την ίδια περίοδο οι ενότητες χορών που παρουσιάζονται ταξινομούνται άλλοτε κατά νομούς (χοροί Φλώρινας, Ιωαννίνων κ.ά.), άλλοτε κατά πολιτισμικές ενότητες (Ζαγορίου, Πωγωνίου κ.ά.) και άλλοτε κατά χωριά (Καλαρρύτες, Βοβούσα, Μηλιά, Συρράκο, κ.ά.).

Η ευρύτητα του χορευτικού ρεπερτορίου διαμορφώνει νέες ανάγκες σκηνικής παρουσίασης. Έκτοτε ο χορός αντιμετωπίζεται ως μια αυστηρά εξειδικευμένη πρακτική, όπου οι αναπαραστάσεις των ποικίλων τοπικών «παραδόσεων» απαιτούν την ανάλογη αντιπροσωπευτικότητα ως προς τα υφολογικά, κινητικά, ενδυματολογικά και μουσικά στοιχεία δημιουργώντας νέες συνθήκες και όρους σκηνικής παρουσίασης. Η ετερότητα πλέον των χορευτικών τμημάτων διακρίνεται όχι τόσο στη διαφορετικότητα της ποικιλίας των περιοχών που παρουσιάζονται όσο στα ποιοτικά υφολογικά χαρακτηριστικά με τα οποία αποδίδει πιστά το «πρωτότυπο», δηλαδή τα τοπικά χορευτικά μοτίβα της κάθε περιοχής, αλλά και στην όλη σκηνική παρουσίαση που σχετίζεται με τη μουσική, τη φορεσιά τα σκηνικά κ.ά..

Διακρίνουμε λοιπόν πως καθ' όλη τη διάρκεια της φολκλόρ παρουσίασης των «παραδοσιακών» χορών η δομή του ρεπερτορίου που παρουσιάζεται διαμορφώνεται και μεταβάλλεται συνεχώς ως προς τις νοηματοδοτήσεις που αποκτά, τα μορφολογικά του χαρακτηριστικά και τους όρους σύνθεσής του.

Οι πολιτιστικοί σύλλογοι δομούν ένα σταθερά επαναλαμβανόμενο ετήσιο πρόγραμμα που ορίζει τον τρόπο λειτουργίας και προβολής του έργου που υλοποιείται στο χρόνο. Ο προγραμματισμός αυτός προσπαθεί να καθιερώσει μέσω της επανάληψης, του συγκεκριμένες χρονικές περιοδικότητες, που αποτελούν σημεία αναφοράς της δράσης του κάθε συλλόγου. Οι χρονικότητες αυτές είναι άρρηκτα δεμένες με τα νέα κοινωνικά δεδομένα της ζωής στα αστικά κέντρα και βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση με πολιτικές και οικονομικές συνθήκες με τη διαχείριση του ελεύθερου χρόνου, τις αστικές συνήθειες και τη δυναμική των πολιτισμικών ομάδων.

Παρατηρώντας τις δράσεις των συλλόγων διακρίνουμε πως αυτές οι χρονικότητες μπορούν είτε να ατονήσουν σταδιακά, είτε να αδρανοποιηθούν οριστικά, είτε να

επαναπροσδιοριστούν μεταβάλλοντας πολλά από τα δομικά χαρακτηριστικά τους, είτε τέλος, να αντικατασταθούν από νέες που θα προκύψουν.

Σε ένα πρώτο επίπεδο οι σύλλογοι συνθέτουν ένα εβδομαδιαίο πρόγραμμα συναντήσεων των μελών που συνήθως οργανώνει τις χορευτικές πρόβες των τμημάτων και τις συναντήσεις των μελών. Οι ώρες αυτές σχεδιάζονται για τους μαθητές κυρίως κατά τις απογευματινές ώρες της εβδομάδας, στο πλαίσιο του ελεύθερου χρόνου τους, ενώ για τους φοιτητές η και επαγγελματίες ενήλικες τις ώρες μετά τις 8 μ.μ. ή και 9 μ.μ. όταν ήδη έχουν τελειώσει οι κάθε είδους επαγγελματικές τους υποχρεώσεις αλλά και άλλες «βασικές» ανάγκες που ιεραρχούνται υψηλότερα στη λίστα των δραστηριοτήτων της καθημερινότητας του καθενός (οικογένειας, παιδιών, κ.α.). Οι συμμετοχή των μικρών παιδιών στις εβδομαδιαίες δράσεις του συλλόγου, εφορμάτε συνήθως από τη βιωμένη εμπειρία που ωθεί τους γονείς να φέρουν τα μικρά παιδιά τους στο χορευτικό, και βέβαια από άλλους ιδιαίτερα σύνθετους παράγοντες, όπως είναι η καταγωγή, η προβολή των εκδηλώσεων, η διαφήμιση και κάθε είδος επιρροές και επιθυμίες μεταξύ των παιδιών .

Οι περιοδικότητες των κεντρικών εκδηλώσεων που εγκαθίδρυσαν οι σύλλογοι (βλ. σχετικό κεφάλαιο) ελάχιστα στηρίχτηκαν στο προϋπάρχον χωροχρονικό όριο που έθετε το πλαίσιο της παραδοσιακής κοινωνίας. Η αναβίωση των παραπάνω τοπικών παραδόσεων φαίνεται να εντάσσονται σε νέες τοπικές χρονικότητες αλλά σε μια διαφορετική βάση από αυτή του παρελθόντος, καθώς αυτές πραγματοποιούνται σε νέα συμφραζόμενα, στο πλαίσιο του ελεύθερου χρόνου, και άλλων παραμέτρων που επηρεάζουν κατά πολύ τόσο το περιεχόμενό όσο και τη μορφή τους. Για παράδειγμα παρατηρούμε πως στη Λούτσα το αποκριάτικο μεσημεριανό γεύμα αποτελεί μια νεότερη «παράδοση» που καθιερώνεται από το σύλλογο μέσα από την επανάληψη. Διακρίνουμε πως από τις ποικίλες σταθερές χρονικότητες με τις οποίες συνδέονταν τα μέλη των συνοικιών ή των κοινοτήτων, μόνο η αναβίωση της Αποκριάς στη Λούτσα, το πανηγύρι και η Αποκριά στους Καλαρρύτες αναπαράγονται στα χωροχρονικά πλαίσια που καθόριζε η παραδοσιακή κοινότητα.

Οι υπόλοιπες και περισσότερες μελετώμενες περιπτώσεις αφορούν νέες χρονικότητες που παγιώθηκαν μέσω της επανάληψης, καταδεικνύοντας την εσωτερική δυναμική των νέων αυτών επιτελέσεων.

Ο χρονική έκταση του προγράμματος που δομούσε μια παράσταση ακολούθησε συγκεκριμένες αρχές που επιβλήθηκαν μέσα από διαδικασίες εμπορευματοποίησης και θεάματος της σύγχρονης εποχής. Η χρονική διάρκεια του κάθε χορού επηρεάστηκε από τα χρονικά όρια που διαμόρφωσε και επέβαλε η βιομηχανία της δισκογραφίας που καθιερώθηκε την περίοδο του Μεσοπολέμου ως ένας σημαντικός παράγοντας προώθησης του λαϊκού και δημοτικού τραγουδιού. Πως όμως επηρεάστηκαν τα χαρακτηριστικά αυτά, ποιους κανόνες και πρότυπα ακολούθησαν και ποιοι ήταν οι συντελεστές που τα επέβαλλαν;

Η χορευτική παράσταση στις αρχές του 1970 δομούνταν από επιμέρους χορούς που είχαν διάρκεια περίπου 3' :30'', όσο δηλαδή και η διάρκεια ενός ηχογραφημένου δημοτικού τραγουδιού σε δίσκους βινιλίου, ενώ το συνολικό πρόγραμμα ολοκληρωνόταν περίπου σε δύο ώρες.

Τη δεκαετία του 1980 τα χορευτικά προγράμματα³⁸⁸ αποτελούνταν από 4 ή 5 ενότητες διάρκειας 15' περίπου λεπτών το καθένα, όπου στην κάθε ενότητα παρουσιαζόταν χοροί μιας συγκεκριμένης περιοχής της Ελλάδος (Ηπειρος, Μακεδονία, Θράκη κ.λπ.). Η διάρκεια του κάθε χορού μειώνεται και φτάνει περίπου στα 2':30'' και ο συνολικός χρόνος της παράστασης δεν διαφοροποιείται πολύ.

Στους πρώτους δίσκους βινιλίου ηχογραφούνται λαϊκά τραγούδια διάρκειας μέχρι 3':20'', χρόνος που επιβάλλεται από τις τεχνικές δυνατότητες κατασκευής του ίδιου του δίσκου. Αργότερα με την εξέλιξη της τεχνολογίας, παρότι ο χρόνος ηχογράφησης σε έναν δίσκο αυξάνει παρέχοντας τη δυνατότητα ηχογράφησης 6 περίπου τραγουδιών σε κάθε πλευρά του δίσκου, η χρονική διάρκεια του κάθε κομματιού παραμένει η ίδια. Η ηχογράφηση των δημοτικών τραγουδιών ακολουθεί τους ίδιους κανόνες, και η ευρύτερη διάδοση τους μέσω των γραμμοφώνων, του ραδιοφώνου και αργότερα όλων των ακουστικών Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης δρομολογεί σημαντικές εξελίξεις στην κατανόηση του χρόνου απόδοσης του κάθε τραγουδιού – χορού. Ο χορός πλέον έγινε αναγνωρίσιμος και μέσα από τη χρονική του διάρκεια που επιβλήθηκε κυρίως μέσα από τα ηχογραφημένα τραγούδια που άρχισαν να προωθούνται σε μεγάλη έκταση από τη διάδοση των γραμμοφώνων στην περιφέρεια. Η αναγνώριση των χρονικών ορίων του κάθε χορού πλέον είναι τόσο διακριτή στους συμμετέχοντες και στο ευρύτερο κοινό, ώστε στις ελάχιστες περιπτώσεις που ο χρόνος των χορευτικών κομματιών επιμηκύνεται στα 4', 5', 6' λεπτά, ο θεατής μιας παράστασης να εκφράζει τη δυσαρέσκειά του *«ατελείωτα ήταν τα τραγούδια»* και ο χορευτής-τρια κατά τη διάρκεια μιας συνηθισμένης πρόβας να διαμαρτύρεται πως το τραγούδι είναι μεγάλο και βαρετό *«δεν τα κόβεις; δεν χρειάζεται να είναι τόσο μεγάλα»*³⁸⁹. Η εμπέδωση του γραμμικού χρόνου είναι εμφανής καθώς μέσω της παραπάνω διαδικασίας αλλάζει η αντίληψη του χρόνου που δεν υπολογίζεται πλέον με βάση την περιστασιακή συναισθηματική φόρτιση αλλά τον ωρολογιακό χρόνο. Η αντίληψη του χρόνου στις λεγόμενες παραδοσιακές κοινωνίες δεν λάμβανε υπόψη τον ωρολογιακό χρόνο παρά συνέδεε την τέλεση μιας διαδικασίας με το ίδιο το γεγονός. Στην περίπτωση των εθίμων έπρεπε να ολοκληρωθεί το τελετουργικό μέρος του, στις περιπτώσεις της χορευτικής πρακτικής όπως αυτή εκδηλωνόταν στα γλέντια

³⁸⁸ Βλ. σχετ. για την έννοια του ρεπερτορίου και της λειτουργίας του ως καθοριστικού παράγοντα διαμόρφωσης των χορευτικών φολκλορικών αναπαραστάσεων (Παπακόστας Χ., 2013:719-730, Λαϊκός Πολιτισμός και Φολκλορισμός, Λαογραφία Τ. ΜΒ' (42):2010-2012).

³⁸⁹ Οι παραπάνω υποδείξεις γίνονται από χορευτές – τρεις όλων των ηλικιών κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας παραδοσιακών χορών που κάνω από πολλούς χορευτές που έχω σε διάφορα τμήματα όταν η ηχογράφηση ενός τραγουδιού επιμηκύνεται πέραν των 3':30''. Η μεταβολή της αντίληψης του χρόνου είναι ενδεικτική και σε ηλικιωμένους χορευτές – τρεις, οι οποίοι έχουν γεννηθεί πριν το Β' Παγκόσμιο πόλεμο και είναι φορείς της τραγουδιστικής παράδοσης του χωριού τους. Παρότι λοιπόν έχουν βιωματική σχέση με τα φωνητικά τραγούδια που σημαίνει και αποδοχή μιας μεγάλης διάρκειας απόδοσής τους, εντούτοις επηρεασμένοι από το νέο τρόπο ζωής και ακούσματος, εκλαμβάνουν την παράταση μιας καθιερωμένης χρονικότητας ενός χορού ως «βαρετή» άρα μη επιτρεπτή.

έπρεπε να ψυχαγωγηθεί πρώτα ο πρωτοχορευτής για να συνεχιστεί το γλέντι με την επόμενη παραγγελιά, ενώ στις περιπτώσεις των γενικών, κοινοτικών τελετουργικών χορών τα σημεία του χώρου προσδιόριζαν επί το πλείστον τη χρονική διάρκεια του τελετουργικού μέρους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο γενικός χορός στη Βοβούσα όπου ο κάθε πρωτοχορευτής χόρευε όσους χορούς ήθελε ολοκληρώνοντας αυστηρά έναν κύκλο στο χώρο, ξεκινώντας και καταλήγοντας πάντα από ένα σταθερό σημείο, μια πέτρα, που σηματοδοτούσε το χωροχρονικό όριο του χορού. Η νεωτερική αντίληψη περί χρόνου διακρίνεται στην αναφορά χοροδιδασκάλου που προσπαθούσε όπως είπε «στη μονάδα του χρόνου να παρουσιαστούν όσοι περισσότεροι χοροί γίνεται, για να μη γίνεται βαρετή στους θεατές η παράσταση», (Γ.Α.). «*To tempo*» αναφέρει ο Πανόπουλος αναφερόμενος στις κοινωνικές σχέσεις σε ένα διαφορετικό πλαίσιο και σε διαφορετική περίπτωση, «έχει εργαλειακό χαρακτήρα, είναι ένα από τα μέσα που μπορεί να χειριστεί κανείς για να επιτύχει έναν επιθυμητό στόχο», (Πανόπουλος, 2003). Η χρονική διάρκεια λοιπόν της σύνταξης ενός χορευτικού προγράμματος και η επιμέρους κατανομή των χορών καθορίζεται από τον εκάστοτε χοροδιδάσκαλο και έχει εμπρόθετο συνειδητό χαρακτήρα και αισθητική διάσταση, γεγονός που φανερώνει τον ευμετάβλητο χαρακτήρα και την υποκειμενική θεώρησή του. Η παραπάνω αντίληψη περί χρόνου, διαμεσολαβούμενη πλέον από τους χοροδιδασκάλους, διαμορφώνει ένα χορευτικό ρεπερτόριο οριοθετημένο, που περιορίζει σε συγκεκριμένη χρονική μονάδα τον κάθε χορό (2:30 έως 3'), την ενότητα χορών που παρουσιάζεται (15' έως 20'), και την διάρκεια της όλης παράστασης (έως 2ώρες και 30' περίπου).³⁹⁰

Το πρόγραμμα επίσης δομείται από την επιλογή συγκεκριμένων χορών της περιοχής που παρουσιάζεται, μια επιλογή που γίνεται από το χοροδιδάσκαλο με κριτήριο την ποικιλία των χορευτικών μοτίβων, των ρυθμών, και των τραγουδιών σε συνδυασμό με τη θεαματική πλευρά απόδοσής τους και το επίπεδο των χορευτών του τμήματος. Η μορφοποίηση των χορευτικών προγραμμάτων σε ενότητες και οι ιδιαίτεροι συνδυασμοί που γίνονται έχουν ως στόχο στη διαμόρφωση ενός χορευτικού θεάματος³⁹¹ που προσφέρει στον θεατή μια εικόνα συνεχούς εναλλαγής ρυθμών, μελωδιών, χορευτικών μοτίβων, φορεσιών, και προσώπων.³⁹²

³⁹⁰ Σε ένα χορευτικό πρόγραμμα παιδικών τμημάτων του Δήμου όπου διδάσκω έχω δημιουργήσει ένα χορευτικό πρόγραμμα που αποτελείται από 7 χορούς (Στα Γιάννενα στον Κουραμπά, Παλαμάκια, Μπαίνω μεσ' τ' αμπέλι, Τασιά, Φεζοδερβέναγας, Παραμυθιά, Νερατζιά) που διαρκεί περίπου 13- 15 λεπτά και παρουσιάζεται συνήθως σε παιδικά Φεστιβάλ χορού. Το πρόγραμμα διαφοροποιείται στην ετήσια παράσταση όπου συνήθως παρουσιάζονται σε μια ενότητα 4 – 5 χοροί σε διάρκεια 12- 15 λεπτών.

³⁹¹ Σε σχετικό άρθρο της εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, αντιλαμβανόμαστε πως ο συγκεκριμένος τρόπος δομής μιας χορευτικής παράστασης είχε ήδη παγιωθεί από τις αρχές της δεκαετίας του '80. Το σχετικό άρθρο είναι ενδεικτικό: «Υπηρετούν τη γνήσια παράδοση με πίστη και δυναμισμό»... τριακόσιοι και πλέον νέοι και νέες, με πίστη και δυναμισμό στη γνήσια Καλαρρυτινή και Εθνική μουσική και χορευτική παράδοση ...οι τέλειες και ακριβείς χορευτικές κινήσεις τόσο των παιδικών τμημάτων όσο και των τμημάτων των εφήβων οι φαντασμαγορικές στολές με την ποικιλία των χρωμάτων και η εκπληκτική μουσική πανδαισία των οκτώ μουσικών ...οι λυγρόκορμοι νέοι και νέες των χορευτικών τμημάτων του Συνδέσμου χόρεψαν με άψογο τρόπο ογδόντα τρεις (83) χορούς από όλη την Ελλάδα και ειδικά από τις περιοχές της Θεσσαλίας, Μακεδονίας, Ανατολικής Ρωμυλίας,

Γίνεται διακριτό πως η αναλυτική έννοια του χρόνου γίνεται βασική παράμετρος καθορισμού του χορευτικού ρεπερτορίου, της διάρκειας του κάθε χορού, της συνολικής χορευτικής επιτέλεσης. Ο χρόνος επίσης επηρεάζει και εν πολλοίς καθορίζει τις περιοδικότητες των χορευτικών επιτελέσεων και βρίσκεται σε διαρκή εξάρτηση με τον ελεύθερο, εργασιακό, εκπαιδευτικό χρόνο. Ταυτόχρονα, αναδείχτηκε ο καθοριστικός ρόλος του χοροδιδασκάλου που λειτουργεί διαμεσολαβητικά ανάμεσα στο αστικό κέντρο και στα ηγεμονικά πολιτισμικά πρότυπα που διαχέονται μέσα από τη διαδικασία της χοροδιδασκαλίας στην περιφέρεια.

Χορευτικές αξίες Μίμηση - Αναλογία – Ομοιότητα

Οι «παραδοσιακοί» χοροί αποτελούν πλέον αντικείμενο διδασκαλίας στο πλαίσιο πολιτιστικών φορέων, εκπαιδευτικών θεσμών και εξειδικευμένων σεμιναρίων. Η ένταξη του «παραδοσιακού» χορού στην παραπάνω διαδικασία λειτούργησε επικουρικά στην αναβίωσή του, κάτι που συνέβη όπως επισημαίνει ο Gross (2003:31-34), με πολλές άλλες εκφάνσεις της «παράδοσης» στις οποίες υπήρχε ο κίνδυνος της περιθωριοποίησής τους, εφόσον δεν υπήρχαν τα ερείσματα στην σύγχρονη κοινωνία που θα τις καθιστούσαν βιώσιμες. Η συστηματική διδασκαλία του «παραδοσιακού» χορού στο πλαίσιο των συλλόγων επέφερε σημαντικές αλλαγές στα περισσότερα στοιχεία που τον διακρίνουν, επαναπροσδιορίζοντας τη θέση του στην σύγχρονη κοινωνία με την οποία συνδιαλέγεται λειτουργώντας ως πομπός και δέκτης των αντιλήψεών της. Συμβαδίζει θα λέγαμε κατά κάποιο τρόπο με τους κανόνες, τις τάσεις, και τις εξελίξεις μιας σύγχρονης κοινωνίας όπου η πρωτοτυπία της τέχνης, η κυριαρχία των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και η όροι ψυχαγωγίας και διασκέδασης λειτουργούν καθοριστικά στα δομικά και υφολογικά του χαρακτηριστικά. Η μορφή του πλέον εμφανίζεται ομοιόμορφη, αυστηρά ελεγχόμενη, οριοθετημένη σε νέα χωρικά και χρονικά πλαίσια αναπαράγοντας τις αρχές και της αντιλήψεις της σύγχρονης κοινωνίας όπου έχει ενταχθεί.

Το ερώτημα που διατυπώνεται είναι, πως οι «παραδοσιακοί» χοροί σε ένα νέο πλαίσιο διαφορετικό από το πλαίσιο αναφοράς που τους παρήγαγε, αναπαρίστανται ως μορφή υψηλής επιδεξιότητας και αποκτούν μια νέα σημασία για τους αστούς; Ο

Νησιών Αιγαίου και Μικράς Ασίας, Βορείου Ηπείρου, Κέρκυρας, Πωγωνίου, Ζαγορίου και Καλαρρυτιών... (Εφημ. "Καλαρρυτιώτικα Νέα", Μάρτιος Απρίλιος 1999, αρ. φυλ. 80, σ. 10).

³⁹² Η δομή ενός χορευτικού προγράμματος θα πρέπει να συσχετιστεί με το σημαντικό ρόλο της τηλεόρασης. Οι εικόνες που εναλλάσσονται κατά τη διάρκεια μιας διαφήμισης, ή ενός σύγχρονου έργου επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη σκηνική παρουσίαση των χορευτικών τμημάτων, που εναλλάσσουν φορεσιές, ρυθμούς, χορευτικά μοτίβα, μελωδίες, ορχήστρες δημιουργώντας έτσι ένα πρόγραμμα όπου η συνεχής αλλαγή των παραπάνω παραμέτρων συμβαδίζει με τους βασικούς όρους τηλεθέασης.

Appadurai, (2014:53), επισημαίνει για τη διαχείριση συγκεκριμένων στοιχείων της παράδοσης πως,

«... δεν πρόκειται για ζήτημα νοσταλγίας αλλά κοινωνικού φαντασιακού, οικοδομημένου κυρίως με υλικά επανεκδόσεων... συνδέοντας την ανειλικρινή νοσταλγία του με την επιθυμία τους για κάτι νέο που να μυρίζει παλιό».

Ο Simmel στο έργο του Κοινωνικότητα (1971α) καταθέτει μια διαφορετική προσέγγιση εστιάζοντας στον πλαισιωμένο χαρακτήρα του χορευτικού γεγονότος και εξηγεί,

«η κοινωνικότητα στην οποία συγκαταλέγεται το χορευτικό γεγονός μπορεί να ιδωθεί ως η παιγνιώδης μορφή της κοινωνικής συνεργασίας μέσα στην οποία περικλείεται η καθημερινή ζωή».

Ο ίδιος βλέπει την κοινωνικότητα σε μια ιδεώδη σχεδόν μορφή κοινωνικής ζωής, δημοκρατική και αμοιβαία ενθαρρυντική που δίνει στους συμμετέχοντες μια εικόνα του πως θα μπορούσε να είναι η συλλογική ζωή. Παραδέχεται όμως πως αυτό το πλαίσιο είναι εύθραυστο, πάντοτε έτοιμο να διαλυθεί εξαιτίας παρεξηγήσεων και συγκρούσεων. Οι σύλλογοι αποτελούν κατεξοχήν χώρους όπου μέσα από τις χορευτικές διαδικασίες αναπτύσσονται πολύμορφες κοινωνικές σχέσεις «*το θεωρώ δεύτερο σπίτι*», (Γ.Λ.), ήταν η χαρακτηριστική φράση φοιτητή που συμμετείχε στο χορευτικό του Π.Σ.Λ. κατά τη διάρκεια των σπουδών του στα Γιάννενα, «*είναι σημαντικό γιατί εκεί έκανα όλες μου τις καθοριστικές φιλίες*», (Β.Π.), ανέφερε σχετικά μια επίσης φοιτήτρια του ίδιου συλλόγου, «*σταμάτησα το χορευτικό όταν οι φίλοι μου το διέκοψαν σταδιακά, ο καθένας για τους δικούς του λόγους*», ανέφερε παλαιότερο μέλος του Π.Σ.Λ., (Ε.Φ.), «*άμα δεν είναι οι φίλοι σου δεν πηγαίνεις*», «*εγώ έρχομαι όχι τόσο για το χορό αλλά για την παρέα, όλο αυτό που γίνεται μετά*»(Α.Σ.) (εννοώντας το συμποσιασμό που ακολουθεί την εβδομαδιαία διδασκαλία χορό).

Τις κοινωνικές διαστάσεις του χορευτικού γεγονότος επισημαίνει και η Cowan (1998: 27), αναφέροντας πως, «ο χορός, που και παραστατικά υποδηλώνει μια συλλογικότητα που διατηρείται από την κοινή γνώση, τις κοινές δεξιότητες και τους φυσικούς δεσμούς, θεωρείται επιτυχημένη μεταφορά για την ίδια την κοινότητα, αποτελώντας ταυτόχρονα ένα διαφορούμενο τόπο κοινωνικής δράσης καθώς σχολιάζεται με ιδιαίτερη έμφαση στην καθημερινότητα των ανθρώπων».

Ο αναβιωμένος χορός σύμφωνα με τον Αυδίκο, (2009: 341), θα πρέπει να ειδωθεί στο πλαίσιο της αναψυχής και της επινόησης παραδόσεων των σύγχρονων κοινωνιών, ενώ ο Νιτσιάκος, (2003:97-110), τοποθετεί το χορό στο πλαίσιο ανασυγκρότησης της ταυτότητας μιας κοινότητας και σε άλλο παράδειγμά του τον συσχετίζει με την οικονομία και πιο συγκεκριμένα με την τουριστική ανάπτυξη.

Το χορευτικό γεγονός εκδηλώνεται μέσα από ποικίλες και αλληλένδετες πρακτικές όπως είναι η πρόβα, το γλέντι και η παράσταση. Στις συγκεκριμένες επιτελεστικές διαδικασίες μπορεί να μελετηθεί υπό το πρίσμα συγκεκριμένων αναλυτικών εννοιών

όπως είναι η κοινωνικότητα, η έμφυλη διάκριση, η χορευτική και πολιτισμική ταυτότητα, η τοπικότητα, η ψυχαγωγία, η έκφραση της ατομικότητας και της συλλογικότητας, την έννοια του αυθεντικού, των συμβολικών στοιχείων, της δομής, των σχέσεων, της λειτουργίας και της πολιτικής για τον πολιτισμό.

Ένα βασικό ερώτημα που προκύπτει είναι κατά πόσο ο χορός, στο συγκεκριμένο πλαίσιο των συλλόγων, παραπέμπει στην τοπικότητα, σε μια τοπική κλίμακα πολιτισμικής έκφρασης και στην εντοπιότητα, στην αίσθηση και τη συνείδηση μιας ιδιαίτερης ταυτότητας καταγωγής που αντιστοιχεί σ' ένα τόπο, (Νιτσιάκος, 2003:102).

Είναι γεγονός πως στα χορευτικά τμήματα της Λούτσας και των Καλαρρυτών έχουν ενσωματωθεί (για συγκεκριμένες περιόδους) άτομα με διαφορετική ταυτότητα καταγωγής, προερχόμενοι από τόπους καταγωγής ευρύτερων περιοχών της Ελλάδος αλλά και του Νομού των Ιωαννίνων. Σημαντικό ρόλο στην ένταξή τους στα χορευτικά τμήματα και εν τέλει στο σύλλογο αποτέλεσαν οι χορευτικές διαδικασίες, όπου η συστηματική διδασκαλία και εκμάθηση των υφολογικών στοιχείων του χορού αποτέλεσαν τα σημαντικότερα μέσα ενσωμάτωσης. Τα μέλη των εν λόγω συλλόγων παρά τη διαφοροποίησή τους ως προς την ταυτότητα καταγωγής, κατέχουν σημαντική θέση την αντιπροσώπευση των τοπικών παραδόσεων. Σε περιπτώσεις αναπαράστασης των τοπικών «παραδόσεων» της πόλης των Ιωαννίνων και των Καλαρρυτών, σε διάφορα φεστιβάλ χορού και χορευτικές παραστάσεις που οργανώνονται από διάφορους φορείς, οι συγκεκριμένοι σύλλογοι θεωρούνται οι πλέον αντιπροσωπευτικοί. Η «εγκυρότητα» της αντιπροσώπευσης της τοπικής χορευτικής παράδοσης πλέον μεταφέρεται στο ύφος απόδοσης της χορευτικής κίνησης και δεν σχετίζεται με την ταυτότητα καταγωγής.³⁹³

Η χορευτική πρακτική στο πλαίσιο των συλλόγων αποδόμησε και περιθωριοποίησε πολλά υφολογικά στοιχεία του «παραδοσιακού» χορού που παρουσιάζονταν σε διάφορες περιστάσεις γλεντιού. Έτσι ο χορός παρουσιάζεται πλέον χωρίς τα στοιχεία του αυθορμητισμού, του αυτοσχεδιασμού, της υπερβολής, της συναισθηματικής του έντασης, των ιδεολογικών του χαρακτηριστικών, συνεχίζει όμως, να προβάλλει μια εικόνα που δημιουργεί και αναπαράγει συμβολικές σχέσεις. Η παραπάνω μεταβολή σχετίζεται με τη νέα διαμορφούμενη διαδικασία διδασκαλίας, όπου το πρότυπο τοπικό χορευτικό ύφος μεταφέρεται με τη μεσολάβηση του χοροδιδασκάλου που αναλαμβάνει να αναπαράγει την «αυθεντική»³⁹⁴ μορφή του στην αίθουσα διδασκαλίας³⁹⁵.

³⁹³ Ο Geertz, (2003: 211), προσδιορίζει την έννοια του ύφους μέσα από τη μελέτη σημαντικών άλλων παραμέτρων όπως είναι η μεταφορά, η αναλογία, η ειρωνεία, η αμφισημία, το λογοπαίγνιο, το παράδοξο, η υπερβολή, ο ρυθμός και άλλα.

³⁹⁴ Ο Πούχγερ (2011:67) αναφέρει πως «το αυθεντικό είναι και ήταν και αυτό ρευστό και μεταβαλλόμενο και οι συλλογικές σκηνοθεσίες είναι κι αυτές μια υπαρκτή κοινωνική πραγματικότητα».

³⁹⁵ Βλ. ενδεικτικά για την έννοια του αυθεντικού Benjamin (1973), Hobsbawm – Ranger (1983), Πούχγερ (2011), Καψωμένου – Χατζητάκη (2003).

Σε ένα πρώτο επίπεδο οι επιμέρους λεπτομέρειες των επιτελέσεων που συγκροτούν τη χορευτική πρακτική, όπως είναι η κυκλική μορφή του χορού, το πιάσιμο των χορευτών από τα χέρια, η ομοιομορφία της κίνησης, η θέση του χορευτή στον κύκλο, η δεξιότητα στον αυτοσχεδιασμό, σε συνδυασμό με τις φορεσιές, τη μουσική κάλυψη και τις σκηνοθετικές παρεμβάσεις, συνιστούν αναλογικές πρακτικές που στόχο έχουν να συνδέσουν το πρότυπο με το αντίγραφο, το παρελθόν με το παρόν και βέβαια να αναπαράγουν στο παρόν τις συμβολικές αξίες με τις οποίες επενδύουν την χορευτική κίνηση. «Η αναλογική πρακτική» αναφέρει ο Σταυρίδης, (1990:61), «φέρει σε επαφή περιοχές πρακτικής, στις οποίες η σύγκριση μεταβιβάζει ιδιότητες, περιεχόμενο και τελικά αξία». Ωστόσο, οι διαφορετικές προσλαμβάνουσες των θεατών καθιστούν τη σύγκριση μια σχετική διαδικασία με πολλαπλές ερμηνείες. Η ερμηνεία καθορίζεται σε μεγαλύτερο ποσοστό από την ανάγνωση των συγκεκριμένων παραμέτρων που αναλύουμε και λιγότερο από τα ιδιαίτερα τοπικά υφολογικά χαρακτηριστικά, για τα οποία οι περισσότεροι θεατές έχουν άγνοια, καθώς απαιτούν εξειδικευμένη γνώση.

Η χορευτική παράσταση βασίστηκε εκτός των άλλων στην παρουσία του όμοιου, η οποία επιβλήθηκε από το ιδεολογικό ρεύμα που κυριάρχησε στον τρόπο παραγωγής και κουλτούρας της σύγχρονης κοινωνίας. Η παρουσία του όμοιου εκφράζει μια γενικότερη αρχή που στηρίζει τη μετατροπή του χορού από αγαθό σε αντικείμενο εμπορεύσιμο. Η δημιουργία του «όμοιου» στην περίπτωσή μας ακολουθεί τη διαδικασία ποσοτικοποίησης ορισμένων χαρακτηριστικών που δομούν τα χορευτικά προγράμματα. Η αυστηρά οριοθετημένη χρονική διάρκεια των μεμονωμένων χορών, των χορευτικών ενοτήτων, της συνολικής διάρκειας μιας παράστασης, αλλά και ο ελεγχόμενος αριθμός των χορών, των χορευτικών μοτίβων, των φορεσιών, των ρυθμών, των μελωδιών και των χορευτών που παρουσιάζονται αποτελούν τους βασικούς διαχωρίσιμους όρους στην οργάνωση μιας χορευτικής εκδήλωσης. Είναι εμφανές πως η έννοια της «ποσότητας» στη διαχείριση των παραπάνω παραμέτρων προσδιορίζει σε μεγάλο βαθμό το περιεχόμενο τη μορφή και το τελικό αποτέλεσμα της παράστασης. Η ιδεολογικά κατασκευασμένη δομή ενός χορευτικού προγράμματος γίνεται πιο διακριτή στην ετήσια παράσταση που οργανώνει ένας σύλλογος. Ο χοροδιδάσκαλος οριοθετώντας τον αριθμό των χορευτών του κάθε τμήματος διαμορφώνει συνήθως ομάδες από 6 – 7 ζευγάρια και άνω, ή άνω των 8 ατόμων σε περίπτωση που το τμήμα απαρτίζεται από γυναίκες. Απαραίτητη προϋπόθεση παρουσίας του τμήματος είναι η δημιουργία τουλάχιστον οκτώ χορευτικών προγραμμάτων σε ένα δίωρο πρόγραμμα παράστασης. Η αρχή της ποσοτικοποίησης αποτελεί τον αξιολογικό ορίζοντα των περισσότερων χοροδιδασκάλων μέχρι σήμερα, καθώς η διδασκαλία στρέφεται στην εκμάθηση και παρουσίαση διαφορετικών χορευτικών τα οποία ωστόσο, χαρακτηρίζονται από την ομοιομορφία ως προς τα δομικά τους χαρακτηριστικά. Είναι χαρακτηριστικό πως η διαφοροποίηση του Συνδέσμου Καλαρρυτών στηρίχτηκε εκτός των άλλων στην αριθμητική υπεροχή χορών, προγραμμάτων, φορεσιών. Στις μέρες μας η διδασκαλία πολλών περιοχών προσδίδει επιπλέον κύρος στη χορευτική ομάδα. Η έννοια της «ποσότητας» στο επίπεδο της προβολής και της ρητορικής που τη συνοδεύει

λειτουργεί ως ένα δεδομένο που δημιουργεί προϋποθέσεις «αναγνώρισης» και λειτουργεί συμβολικά. Τα χρόνια λειτουργίας του συλλόγου, ο αριθμός των χορευτών, των χορών, των φορεσιών και των δράσεων αποτελούν αριθμούς σύμβολα που αναγράφονται στο βιογραφικό νοηματοδοτώντας την προσδοκώμενη διαφορά ενός συλλόγου έναντι των άλλων συλλόγων. Οι παραπάνω αριθμοί συνδέονται άμεσα με αξίες που προσδίδουν κύρος και ετερότητα στο σύλλογο, καθώς μεταφορικά σχετίζονται με την ιστορικότητα και τη συνεχή πορεία του συλλόγου, την αποδοχή και αναγνώριση μέσω της μεγάλης συμμετοχής μελών, την κοινωνική ευαισθησία και το υψηλό χορευτικό επίπεδο.

Η αξία της ομοιομορφίας όμως, είναι αυτή που στηρίζει την ερμηνεία της παρουσίας της ομοιότητας. Ο χορός εκφράζεται σαν άθροισμα επιμέρους κινήσεων επιβάλλεται μέσα από την ομοιομορφία του, προσφέρεται επιμερισμένος, περιορισμένος σε διακριτές όμοιες ενότητες έτοιμες να συνδέσουν το παρόν με το παρελθόν μέσω της πειθαρχίας στο αυθεντικό, στο αρχέτυπο πρότυπο, στο επαναλαμβανόμενο χορευτικό μοτίβο. Είναι χαρακτηριστικό πως η ομοιομορφία του χορού στην παραδοσιακή κοινωνία αφορούσε κατά το πλείστον τα χορευτικά μοτίβα των τελετουργικών χορών, των οποίων η τέλεσή τους δεν αποσκοπούσε στην ψυχαγωγία και την προσωπική προβολή. Αντίθετα, οι χοροί του γλεντιού αποτελούσαν μια χορευτική πρακτική που τη διέκριναν τα στοιχεία του αυθορμητισμού που αναλύθηκαν παραπάνω. Ο συμβολικός τους χαρακτήρας ενεργοποιούσε αντιλήψεις και συμπεριφορές άμεσα συνυφασμένες με εθνικές, θρησκευτικές και κοινοτικές αξίες και έννοιες. Μπορούμε να διακρίνουμε λοιπόν, πως η ομοιομορφία ως αξιολογική έννοια του χορού επαναπροσδιορίστηκε στο αστικό κέντρο, αποτέλεσε αναπόσπαστο στοιχείο των χορευτικών παραστάσεων στο πλαίσιο της ψυχαγωγίας επηρεάζοντας ακόμη και χορευτικούς τρόπους που προβάλλονται ως κατεξοχήν «αυτοσχεδιαστικούς».

Η χορευτική ταυτότητα του κάθε συλλόγου ενισχύεται ή αποδυναμώνεται από το βαθμό απόδοσης του χορευτικού ύφους μιας πολιτισμικής ενότητας που παρουσιάζει. Η έκθεση του συλλόγου μέσα από τις χορευτικές παραστάσεις που πραγματοποιεί και η αναπαραγωγή της εκδήλωσης μέσω της προβολής της από την τηλεόραση, γίνεται αφορμή και αντικείμενο κριτικής από ένα ευρύ κοινό της γιαννιώτικης κοινωνίας αλλά κυρίως από τα μέλη άλλων χορευτικών ομάδων που ενδιαφέρονται για τα χορευτικά δρώμενα της πόλης. Είναι γνωστό πως «μια πιο νηφάλια, περισσότερο αναλυτική στάση προς την παράδοση καθίσταται δυνατή όταν αυτή μετατρέπεται σε «αντικείμενο οπτικού καθώς και ακουστικού ελέγχου», (Gross 2003:192-195). Η διάχυση της χορευτικής πληροφορίας στα μέλη των χορευτικών ομάδων μέσω σεμιναρίων, βίντεο, η και διαδικτυακά, όπου παρουσιάζονται διάφοροι «αυθεντικοί» «τρόποι» μιας συγκεκριμένης τοπικής χορευτικής παράδοσης, συνέβαλε στο να αναπτυχθεί ένα νέο πεδίο κριτικής, αμφισβήτησης, αντιπαράθεσης και αξιολόγησης της χορευτικής ικανότητας και της ταυτότητας του κάθε συλλόγου. Ο επαναπροσδιορισμός της χορευτικής ταυτότητας εδώ λειτουργεί διαδραστικά μέσω των ηλεκτρονικών μέσων, και αφορά τόσο την ίδια τη χορευτική ομάδα που δρά και εκτίθεται, όσο και τις χορευτικές ομάδες που την παρακολουθούν και

επαναπροσδιορίζουν την χορευτική τους ταυτότητα με βάση το χορευτικό επίπεδο των «άλλων». Ο σχολιασμός και η κριτική που ακολουθεί και αφορά κυρίως το χορευτικό επίπεδο, προβάλλει φιλτραρισμένη από διαφορετικά υποκειμενικά κριτήρια αξιολόγησης. Εδώ η εμπρόθετη διάθεση παίζει κυρίαρχο ρόλο, καθώς τα μέλη των χορευτικών ομάδων βιώνουν ανταγωνιστικά την έκθεση μιας άλλης χορευτικής ομάδας. Τις περισσότερες περιπτώσεις η έκφραση που ακούγεται στο σχολιασμό της παράστασης είναι «ναιμεν.... αλλά...», όπου τα «αλλά» (αρνητικά σχόλια), είναι ποσοτικά δυσανάλογα των καλών στιγμών που αναγνωρίζονται. Είναι χαρακτηριστικό πως ακόμη και στις παραδοσιακές κοινωνίες οι «αποκλίνουσες» χορευτικές συμπεριφορές, προκαλούσαν την άλλη μέρα συζητήσεις «γινόςουν σούσουρο», «σε πέρναγαν από κόσκινο», κάτι που αναδεικνύει τη μεταφορά αντίστοιχων αξιακών συμπεριφορών στο αστικό κέντρο.

Η ιστορική διαμόρφωση της μουσικοχορευτικής «παράδοσης» των Καλαρρυτινών και των Σαρακατσάνων - Επιρροές - Μετασχηματισμοί

Οι οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των εθνοτοπικών ομάδων μέσα από τη συνύπαρξή τους σε ένα γεωγραφικό χώρο έχει ως αποτέλεσμα την αφομοίωση από κάθε εθνοτοπική ομάδα νέων πολιτισμικών στοιχείων και χαρακτηριστικών που τελικά μετασχηματίζουν και διαμορφώνουν μια νέα πραγματικότητα αναφέρει ο Δαλκαβούκης, (2005: 24, 102-103), ο οποίος διερεύνησε την παραπάνω υπόθεση στην περιοχή του Ζαγορίου, μέσα από τη συνύπαρξη Βλάχων, Σαρακατσάνων, Γύφτων και Ζαγορίσιων τον 20ο αιώνα.

Στην περίπτωση μας η διερεύνηση της πολιτισμικής ταυτότητας των Καλαρρυτινών και των Σαρακατσάνων εστιάζεται στους μετασχηματισμούς και στην εκ νέου διαμόρφωση της μουσικοχορευτικής παράδοσή τους, σε σχέση με τις γειτονικές πολιτισμικές ομάδες, έχοντας ως αναλυτικά εργαλεία το ρυθμό, το τραγούδι και τα κινητικά μοτίβα.

Τα δεδομένα που θα μας έδιναν μια σαφή εικόνα για τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της μουσικοχορευτικής παράδοσης των Καλαρρυτινών είναι ελάχιστα, καθώς η ιστοριογραφία αλλά και συγγενείς κοινωνικές επιστήμες δεν έστρεψαν το ερευνητικό τους ενδιαφέρον προς αυτό το πεδίο. Οι πηγές μας περιορίζονται σε επιγραμματικές αναφορές που γίνονται σε ελάχιστα γραπτά κείμενα και σκιαγραφούν μόνο τη μορφή της τα μεταπολεμικά κυρίως χρόνια, ενώ τα δεδομένα που αντλούμε από την επιτόπια συγχρονική έρευνα δεν μας επιτρέπουν να έχουμε μια άρτια και επιστημονικά τεκμηριωμένη συγκριτική μελέτη. Η συγχρονική μελέτη των βλάχικων χορών εγείρει πολλά ερωτηματικά και σχετίζονται με την ιστορική διαμόρφωση των μορφολογικών τους χαρακτηριστικών, τις επιρροές που δέχτηκαν, το συμβολικό και ιδεολογικό τους φορτίο, αλλά και τη λειτουργία τους στο πλαίσιο της πόλης των Ιωαννίνων.

Με κατευθυντήριους άξονες τη ρυθμική αγωγή, το τραγούδι και τα χορευτικά μοτίβα που επικρατούν στις υπάρχουσες εθιμικές διαδικασίες προσπαθούμε να αναδείξουμε τη δυναμική, τις αφομοιώσεις και τους μετασχηματισμούς, της μουσικοχορευτικής παράδοσης των συγκεκριμένων εθνοτικών ομάδων (Σαρακατσάνων και Καλαρρυτινών) σε σχέση με γειτονικές εθνοτικές και πολιτισμικές ομάδες με τις οποίες έρχεται σε αλληλεπίδραση. Ο «παραδοσιακός» χορός ανήκει στα είδη λαϊκής τέχνης που αναδιαμορφώνονται στο πέρασμα των χρόνων ανάλογα με τις επικρατούσες συνθήκες επηρεάζοντας ταυτόχρονα την πολιτισμική έκφραση της τοπικής κοινωνίας.

Η δυναμική του «παραδοσιακού» χορού στους Καλαρρύτες, οι μετασχηματισμοί, οι αλληλεπιδράσεις και οι αφομοιώσεις νέων στοιχείων είναι άρρηκτα συνυφασμένες με το ευρύτερο πλαίσιο μιας κοινωνίας ανοιχτής στον εξωτερικό κόσμο σε οικονομικό αλλά και στο ευρύτερο πολιτισμικό επίπεδο, γεγονός που αποτυπώνεται στη μεγάλη ποικιλία των ρυθμών και των μελωδιών αλλά και στα κοινά τραγούδια της τοπικής παράδοσης με αντίστοιχες γειτονικές κοινότητες.

Εστιάζοντας στην ιδιαιτερότητα των κινησιολογικών στοιχείων των βλάχικων χορών στους Καλαρρύτες παρατηρούμε πως τα διάφορα τοπικά χορευτικά μοτίβα³⁹⁶ αλλά και οι ρυθμικές αγωγές στη συντριπτική τους πλειονότητα ενώνουν τη χορευτική παράδοση των Καλαρρυτινών με τη χορευτική παράδοση της Ηπείρου αλλά και της Ελλάδας. Διακρίνουμε λοιπόν πως στα πανηγύρια του χωριού επικρατεί ο πανελλήνιος χορός συρτός (σε ρυθμό 4/4), «συρτός στα τρία» ή πατητός, (σε ρυθμό $\frac{3}{4}$ και 4/4) το τσάμικο (σε ρυθμό 3/4), και ο γνωστός «συγκαθιστός» χορός (σε ρυθμό κυρίως 5/4 αλλά και 7/8). Τα συγκαθιστά σε διάφορους ρυθμούς 2/4, 5/4, 7/8, 8/4 αποτελούν μέρος της χορευτικής παράδοσης των περισσότερων βλάχικων χωριών. Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί ο χορός Γιανν' Κώστας και η ρυθμική αγωγή (5/4) με την οποία αποδίδεται. Διακρίνουμε επίσης πως υπάρχουν βασικά κινητικά μοτίβα³⁹⁷ τα οποία επαναλαμβάνονται στη διάρκεια μιας μουσικής φράσης. Ως κινητικό μοτίβο θεωρούμε μια μικρή κινητική ενότητα που συμπίπτει τις περισσότερες φορές με το μουσικό μέτρο, (Πραντσίδης, 2007:47).

Πριν αναλύσουμε τους επικρατέστερους ρυθμούς στη μουσικοχορευτική παράδοση των Καλαρρυτινών θα πρέπει να αναφερθούμε στην ύπαρξη του ρυθμού 8/4 με τον οποίο αποδίδονται οι τελετουργικοί "Γενικοί" χοροί των περισσότερων βλάχικων κοινοτήτων (Βοβούσας, Μετσόβου, Βλάχων Κόνιτσας κ.ά.). Ο συγκεκριμένος ρυθμός αποτελεί βασικό στοιχείο διαφοροποίησης της μουσικοχορευτικής παράδοσης των βλάχικων χωριών με τις γειτονικές κοινότητες της Ηπείρου.

³⁹⁶ Ως χορευτικό μοτίβο εννοούμε μια κινητική ενότητα, η επανάληψη της οποίας ή οι τυχόν παραλλαγές της σχηματίζουν το χορό. Η Ζωγράφου, (1989:99) το αναφέρει ως «κινητικό στοιχείο που αποτελεί τη μικρότερη αναλυτική μονάδα του χρόνου», *Βλ. σχετ.* Πραντσίδης, (2007), Βαβρίτσας (2008).

³⁹⁷ Η Ζωγράφου, (1989:99) το αναφέρει ως «κινητικό στοιχείο που αποτελεί τη μικρότερη αναλυτική μονάδα του χρόνου», *Βλ. σχετ.* Πραντσίδης, (2007), Βαβρίτσας (2008).

Πρόκειται για έναν ρυθμό που προσδίδει ετερότητα και συνδέεται με την χορευτική ταυτότητα των βλάχικων κοινοτήτων. Είναι άξιο παρατήρησης πως ο ίδιος ρυθμός δεν έχει καταγραφεί σε κανένα τραγούδι ή οργανική μελωδία των Καλαρρυτών, διαφοροποιώντας έτσι την τοπική μουσικοχορευτική παράδοση από τις άλλες βλάχικες κοινότητες³⁹⁸. Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε πως ο συγκεκριμένος ρυθμός υπέστη μεταβολές ή και αλλοιώσεις στο πέρασμα των χρόνων, μέσα από διάφορες πρακτικές και επιρροές, που ωστόσο, είναι δύσκολο να εντοπιστούν ιστορικά, ώστε να μπορέσουμε να στοιχειοθετήσουμε μια ασφαλή άποψη για την μη ύπαρξή του στο χορευτικό ρεπερτόριο των Καλαρρυτών.

Επίσης μια άλλη σημαντική παράμετρος που επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τη διαμόρφωση της μουσικοχορευτικής παράδοσης του χωριού είναι η πολιτισμική σχέση των Καλαρρυτών με το όμορο χωριό Συρράκο. Πρόκειται για μια ανταγωνιστική σχέση που διακρίνεται στο πεδίο διαχείρισης της τοπικής μουσικοχορευτικής παράδοσης. Πιο συγκεκριμένα παρατηρείται οι χοροί Γιανν' Κώστας, Βαριά βαρούν τα σήμαντρα, και Τσάμικος να διαφοροποιούνται ως προς τα χορευτικά τους μοτίβα στα δύο χωριά. Η προσπάθεια οικειοποίησης μελωδιών και χορών πραγματώνεται στην διαφορετική κινητική απόδοση των ίδιων χορών με σκοπό να δημιουργηθεί μια χορευτική ετερότητα, που θα ταυτοποιεί (γίνεται αναγωνρίσιμη) όμως το κάθε χωριό από τον τρόπο που το αποδίδει.

Ο ρυθμός $\frac{3}{4}$ που αποδίδεται χορευτικά με τη μορφή του τσάμικου χορού, αποτελεί κυρίαρχο στοιχείο της χορευτικής παράδοσης όλων των μη βλάχικων χωριών που βρίσκονται στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή Τζουμέρκων με τα οποία γειτνιάζουν οι Καλαρρυτές. Ουσιαστικά ο συγκεκριμένος ρυθμός – χορός ενώνει τη μουσικοχορευτική παράδοση των Καλαρρυτών με την αντίστοιχη των μη βλάχικων χωριών των Τζουμέρκων. Στο χωριό Καλαρρυτές διαπιστώνεται πως ο χορός «τσάμικος» σε ρυθμό $\frac{3}{4}$ αποτελεί τη συνηθέστερη επιλογή για τους περισσότερους χορευτές του χωριού κατά τη διάρκεια του πανηγυριού με αποτέλεσμα στις μέρες μας να κυριαρχεί ο συγκεκριμένος χορός στην τοπική χορευτική παράδοση. Πρόκειται δηλαδή για ένα «δάνειο» της κυρίαρχης πολιτισμικής ομάδας των Τζουμερκιώτικων χωριών³⁹⁹ που σε βάθος χρόνου ενσωματώθηκε στην παράδοση των Καλαρρυτών. Είναι χαρακτηριστικό πως ο συγκεκριμένος ρυθμός και το αντίστοιχο χορευτικό μοτίβο, ελάχιστα εντοπίζεται στο μουσικοχορευτικό ρεπερτόριο των άλλων βλάχικων χωριών, γεγονός που αποδεικνύει πως αποτελεί πολιτιστικό «δάνειο» που τελικά ενσωματώθηκε μέσα από την αποδοχή και την επανάληψή του

³⁹⁸ Εξάιρεση αποτελεί η περίπτωση του Συρράκου όπου εντοπίζονται κοινά χαρακτηριστικά με αυτά των Καλαρρυτών.

³⁹⁹ Η πολιτισμική ενότητα των Τζουμέρκων συνδέεται πολιτισμικά με τις περιοχές της Πελοποννήσου, Στερεάς Ελλάδας και ιδιαίτερα του Ξηρομέρου και της Άρτας μέσα από τις κοινές ρυθμικές αγωγές που κυριαρχούν στις εν λόγω περιοχές (ρυθμοί $\frac{3}{4}$ και $\frac{7}{8}$), το ρεπερτόριο των χορών (συρτός και τσάμικος), των τραγουδιών που επιλέγονται και των μουσικών οργάνων που τα αποδίδουν (αρμόνιο, ντράμς, ηλεκτρική κιθάρα). Η διαδικασία αφομοίωσης αυτών των στοιχείων οφείλεται σε ιστορικά διαμορφωμένους κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες που συνέβαλαν στην πολιτισμική αυτή επιρροή και εν τέλει διαμόρφωση μιας ξεχωριστής ενότητας, καθώς οι περισσότεροι μετακινούμενοι εργάτες απασχολούνταν στα «ψωμοτόπια» των περιοχών της Άρτας, του Ξηρομέρου και του Αγρινίου.

στην τοπική παράδοση. Όσον αφορά το τοπικό χορευτικό μοτίβο του τσάμικου χορού που επικρατεί ταυτίζεται με το πανελληνίως γνωστό χορευτικό μοτίβο των 10 χορευτικών κινήσεων που ολοκληρώνονται σε 5 μουσικά μέτρα⁴⁰⁰. Η μορφή του συγκεκριμένου χορευτικού μοτίβου έχει καθιερωθεί και αναπαράγεται στις περισσότερες πολιτισμικές ενότητες της Ηπείρου⁴⁰¹. Τόσο το πανελληνίως διαδεδομένο χορευτικό μοτίβο όσο και η διαδικασία καθιέρωσής του αναδεικνύουν το σημαντικό ρόλο των μηχανισμών εκπαίδευσης (κυρίως το σχολείο) αλλά και των χορευτικών τμημάτων των συλλόγων που το αναπαρήγαγαν στο πλαίσιο της διαμόρφωσης μιας κοινής εθνικής παράδοσης.

Το χαρακτηριστικό χορευτικό μοτίβο του πανελλήνιου συρτού χορού των έξι βηματισμών που κυριαρχεί στους περισσότερους βλάχικους χορούς σε οποιαδήποτε ρυθμική αγωγή κι αν αυτοί αποδίδονται, αποτελεί βασικό στοιχείο που ενώνει πολιτισμικά την βλάχικη κοινότητα των Καλαρρυτών με τις γειτονικές κοινότητες αλλά και τον ευρύτερο ελλαδικό χώρο.

Στην περίπτωση των Καλαρρυτών η κυρίαρχη ρυθμική αγωγή 5/4 αποδίδεται με δύο χορευτικά μοτίβα, με τα βήματα του πανελλήνιου συρτού, και ένα ιδιόμορφο τοπικό χορευτικό μοτίβο. Ο ρυθμός 5/4 είναι ευρύτατα διαδεδομένος στην πολιτισμική ενότητα του Ζαγορίου, και λιγότερο στις πολιτισμικές ενότητες του Πωγωνίου και της Κόνιτσας, ενώ δεν αποτελεί μέρος της μουσικοχορευτικής παράδοσης των υπόλοιπων βλάχικων χωριών⁴⁰² της Ηπείρου, γεγονός που μας οδηγεί στην εκδοχή της επιρροής και αφομοίωσης του συγκεκριμένου ρυθμού, που όμως δεν μπορεί να είναι ιστορικά διακριτή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της μεταβολής αρκετών στοιχείων της τοπικής μουσικοχορευτικής παράδοσης αποτελεί η αμφισβήτηση του ιδιόμορφου κινητικού μοτίβου με το οποίο αποδίδεται ο συγκεκριμένος ρυθμός.⁴⁰³

⁴⁰⁰ Εξαιρέση αποτελούν οι βλάχικες κοινότητες του Μετσόβου, Βοβούσας, Συρράκου, και συγκεκριμένων χωριών της Κόνιτσας (Καστάνιανης, Δροσοπηγή), όπου το τσάμικο αποδίδεται με διαφορετικό χορευτικό μοτίβο. Η ύπαρξη των διαφορετικών μοτίβων αποτελεί μέρος της ανάλυσης αδημοσίευτης εργασίας του υποφαινόμενου συγγραφέα που μελετά τους Ηπειρώτικους χορούς στο ιστορικό τους πλαίσιο με βάση τη ρυθμική τους αγωγή και τα χορευτικά και κινητικά μοτίβα.

⁴⁰¹ Εξαιρέση και εδώ αποτελεί το χωριό Συρράκο που παρουσιάζει κοινά στοιχεία με την παράδοση των Καλαρρυτών.

⁴⁰²

⁴⁰³ Πρόσφατα οργανώθηκε από τους Συνδέσμους Συρρακιωτών συνάντηση ντόπιων χοροδιδασκάλων στο Συρράκο με θέμα τον τρόπο που πρέπει να αποδίδονται οι τοπικοί χοροί. Τα χορευτικά τμήματα των Συνδέσμων Ιωαννίνων και Πρεβέζης, Φιλιππιάδας χόρευαν τον Συγκαθιστό χορό (Βαριά βαρούν τα σήμαντρα) με διαφορετικό χορευτικό μοτίβο το καθένα, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα πεδίο αμφισβήτησης ως προς το σωστό τρόπο απόδοσης του χορού. Αλλά ας δούμε πως διαμορφώθηκε ιστορικά το ζήτημα της απόδοσης του χορού. Έως τις μέρες μας από τη μεγαλύτερη μερίδα των χορευτικών ο Συγκαθιστός χορευόταν όπως ο χορός "Γιανν' Κώστας", ενώ ορισμένα άλλα χορευτικά τον απέδιδαν με τα βήματα του συρτού χορού (η διαπίστωση εδώ γίνεται κατά προσέγγιση για να αποδοθεί το βασικό νόημα, καθώς ο χορός έχει διαφορετικά υφολογικά στοιχεία). Καθοριστικό ρόλο σ' αυτήν τη διάχυση είχε ο κυρίαρχος ρόλος του χορευτικού του Δήμου Ιωαννιτών στο οποίο δίδασκε Συρρακιώτης χοροδιδάσκαλος. Η αλλαγή στο χορευτικό μοτίβο όπως μας επισήμανε ο χοροδιδάσκαλος (Γ.Α.) «έγινε από τον Χρήστο Συγκούνα (χορευτή) για αλλαγή ...για να δείξει ο χορός» και έκτοτε για σαράντα περίπου χρόνια τον αναπαρήγαγαν όλα τα χορευτικά. Ο Συρρακιώτης χοροδιδάσκαλος (Γ.Α.) ανέφερε πως ο παλιός τρόπος ήταν τα βήματα του συρτού, αλλά η άποψή του δεν εισακούστηκε από τους άλλους συρρακιώτες χοροδιδασκάλους και ο ίδιος δεν θέλησε να επιμείνει κατά τη διάρκεια της συζήτησης. Τελικά σε τηλεοπτική εκπομπή «Αλάτι της γης» το 2020

Στους Καλαρρύτες ο λεγόμενος “Συγκαθιστός χορός” (Βαριά βαρούν τα σήμαντρα) σε ρυθμό 5/4 αποδίδεται με το χορευτικό μοτίβο του συρτού χορού, ενώ σε αντίστοιχη ρυθμική αγωγή της μελωδίας του Γιανν’ Κώστα αποδίδεται με ιδιόμορφο τοπικό χορευτικό μοτίβο. Η χορευτική απόδοση της ίδιας ρυθμικής με διαφορετικό τρόπο μαρτυρεί τη μεταβολή τους στο χρόνο που όμως και εδώ οι υπάρχουσες καταγραφές και αναφορές δεν μας βοηθούν να επιβεβαιώσουμε.⁴⁰⁴ Επίσης ο χορός Γιανν’ Κώστας που αποτελεί μέρος και της χορευτικής παράδοσης του Συρράκου και αποδίδεται με ιδιαίτερο χορευτικό μοτίβο, στην περίπτωση των Καλαρρυτών διαφοροποιείται από αυτό του Συρράκου ελάχιστα ως προς το χορευτικό του μοτίβο. Η διαφοροποίησή του ωστόσο δημιουργεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις οικειοποίησής του, καθώς η τοπική εκδοχή του χορευτικού του μοτίβου προσδίδει ετερότητα και συνδιαλέγεται με ίσους όρους με την αντίστοιχη πολιτιστική ομάδα των Συρρακιωτών που προσπαθούν επίσης να οικειοποιηθούν το χορό⁴⁰⁵.

συμφώνησαν οι υπεύθυνοι των τμημάτων και απέδωσαν όλα τα χορευτικά τμήματα των Συνδέσμων με τον ίδιο τρόπο το Συγκαθιστό με τα βήματα του συρτού. (Η. Δήμα 1989, Η. Γκαρτζονίκα 2001:125-126).

⁴⁰⁴ Θα πρέπει να θεωρήσουμε ως θεμελιώδη κανόνα την εξοικείωση των μελών μιας αγροτικής κοινότητας με ένα κινητικό μοτίβο (συνήθως του συρτού χορού που ολοκληρώνεται σε έξι κινήσεις), το οποίο ενσωμάτωναν σε κάθε νέα ρυθμική αγωγή. Το νέο αυτό χορευτικό μοτίβο έδινε την ασφαλή εντύπωση πως πρόκειται για ένα συγγενικό χορευτικό μοτίβο ως προς το συρτό χορό έστω και αν ήταν ελαφρώς παραλλαγμένο.

⁴⁰⁵ Η προσπάθεια οικειοποίησης του συγκεκριμένου χορού είναι εμφανής στο διάλογο μεταξύ δύο γυναικών που κατάγονται από τα δύο χωριά κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας παραδοσιακών χορών στα τμήματα του ΟΚΠΑΠΑ Ιωαννίνων. Όταν λοιπόν ήρθε η σειρά να χορευτεί η μελωδία του Γιανν’ Κώστα, η κ. (Ε.Γ.), με καταγωγή από τους Καλαρρύτες είπε πως θα τον χορέψει «έτσι όπως τον χορεύουν στους Καλαρρύτες, γιατί έτσι χορεύεται κανονικά, είναι Καλαρρυτιώτικος χορός, κι όχι επειδή κάποιοι δάσκαλοι τον έδειξαν (Συρρακιώτες) πάει να πει πως είναι Συρρακιώτικος». Εκείνη τη στιγμή η κ. (Α.Μ.) με καταγωγή από το Συρράκο αντέδρασε δηλώνοντας «από που είναι δικό σας ο χορός, τι σχέση έχετε εσείς με τον Γιανν’ Κώστα, αυτός πολέμησε στο Συρράκο σε σας τι έκανε;». Η επιχειρηματολογία των δύο χορευτριών - που ουσιαστικά αναπαράγει το «λόγο» πιο εξειδικευμένων ανθρώπων (κυρίως χοροδιδασκάλων) που ερμηνεύουν την καταγωγή του χορού με τον ίδιο τρόπο – σαφώς και δεν βασίζεται σε κάποια ιστορικά άρα αντικειμενικά δεδομένα. Πρόκειται για εκδοχές που στόχο έχουν την οικειοποίηση ενός δημοτικού τραγουδιού που η δημιουργία του δεν μπορεί να προσδιοριστεί στο χρόνο. Η ετερότητα του συγκεκριμένου χορού, αφού δεν αποτελεί μέρος της τοπικής παράδοσης άλλων χωριών, αποτελεί το «μήλο της έριδος» για τα δύο χωριά, καθώς μπορεί να αποτελέσει στοιχείο που θα ενισχύσει τη χορευτική ταυτότητά τους. Χαρακτηριστική επίσης περίπτωση παρόμοιας αντιπαράθεσης αποτελεί ένα γεγονός που περιγράφεται αναλυτικά στο άρθρο “Με αφορμή ένα γεγονός στο Συρράκο”, (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα”, Ιούλιος – Δεκέμβριος 2011, αρ. φυλ. 142, σ. 10, στη στήλη “Από την πένα των αναγνωστών”), όπου γίνεται αναφορά σε ένα γεγονός που συνέβη την ημέρα του πανηγυριού του Σωτήρος στο Συρράκο όπου μεταξύ των άλλων διακρίνεται μια αρνητική συμπεριφορά ορισμένων Συρρακιωτών προς την παρέα Καλαρρυτινών που βρέθηκε στο πανηγύρι. Συγκεκριμένα αναφέρεται: «η παρέα των νέων σηκωθήκαμε να χορέψουμε και από την αρχή το κλίμα δεν ήταν το καλύτερο, καθώς κάποιος από τους Συρρακιώτες χορευτές σε ένα από τα άτομα της παρέας μας δεν θέλησε να δώσει το χέρι να πιαστεί στο χορό. Ενώ λοιπόν ο χορός ήταν διπλοκάγκελος και το πρώτο ζευγάρι της παρέας χόρεψε, επειδή δεν υπήρχαν άλλοι άντρες μαζί μας, χόρεψαν δύο γυναίκες πρώτες. Μάλιστα επειδή το τραγούδι ήταν τσάμικο, το χόρεψαν με δέκα βήματα όπως χορεύεται στους Καλαρρύτες και όχι με οκτώ όπως χορεύεται στο Συρράκο. Κάποιοι από τους Συρρακιώτες που βρίσκονταν στο χορό θεώρησαν σωστό να μην ακολουθήσουν τις πρωτοχορεύτριες αλλά να χορέψουν με τα δικά τους βήματα. Ας σημειωθεί, ότι όσες φορές

Στην περίπτωση των Σαρακατσαναίων το χορευτικό ρεπερτόριο που εκπροσωπεί την συγκεκριμένη εθνοτική ομάδα προς τα έξω μέσα από φολκλόρ εκδηλώσεις είναι πιο περιορισμένο, καθώς επιλέγονται μόνο «σαρακατσάνικοι» χοροί και τραγούδια. Το πρόγραμμα συνήθως περιλαμβάνει μια ποικιλία τραγουδιών που αποδίδονται χορευτικά όπως οι χοροί «στα τρία», και «συρτός», οι χοροί «Σταυρωτός», «Λιάκαινα», ο «Κτσάδ'κος» (ο οποίος αποδίδεται με 4 διαφορετικά τραγούδια), και διάφοροι άλλοι χοροί όπως η «Τριανταφυλλιά» και ο χορός «Το τι κακό σας έκαμα». Μελετώντας τη χορευτική παράδοση των Σαρακατσαναίων έτσι όπως αυτή παρουσιάζεται προς τα έξω με την παρουσίαση των χορευτικών τμημάτων της Αδελφότητας σε διάφορες εκδηλώσεις, παρατηρούμε τη συνέχεια μιας χορευτικής παράδοσης που διακρίνεται από συνέχειες, μεταβολές, και επιρροές που σχετίζονται με τις τοπικές παραδόσεις όπου εγκαθίστανται ιστορικά ως νομάδες. Οι περιπτώσεις των χορών «Τριανταφυλλιά» και «Το τι κακό σας έκαμα» σχετίζονται με την τοπική μουσικοχορευτική παράδοση του Ζαγορίου απ' όπου επηρεάζονται άμεσα. Ποιο συγκεκριμένα, τόσο η ρυθμική αγωγή όσο και το χορευτικό μοτίβο τους, προσομοιάζει με τους κατεξοχήν χορούς του Ζαγορίου, «Ζαγορίσιο» και «Φεζοδερβέναγα» αντίστοιχα. Η αφομοίωση στοιχείων της κυρίαρχης πολιτισμικά ομάδας των Ζαγορισίων είναι εμφανής. Ο χορός «Κάτσα» σύμφωνα με αναφορές των

φιλοξενήθηκαν Συρρακιώτες στο χοροστάσι των Καλαρρυτών χόρεψαν με τον τρόπο που επιθυμούσαν χωρίς να τους γίνει η παραμικρή υπόδειξη ή παρατήρηση από κάποιον. Αφού το πρώτο τραγούδι τελείωσε άρχισαν να ακούγονται φωνές και φράσεις όπως «Να φύγετε από εδώ να πάτε στους Καλαρρύτες να χορέψετε έτσι», «Έτσι έχετε μάθει να χορεύετε εσείς στους Καλαρρύτες», «Είναι απαγορευτικό να χορεύουν δύο γυναίκες μαζί στο Συρράκο». Δεν το εκλάβαμε ως προσωπική προσβολή αλλά ως προσβολή προς το χωριό μας, γι αυτό κι όταν κάποιος από τους Συρρακιώτες χορευτές θέλησε να κατευνάσει τα πνεύματα ζητώντας από τα κορίτσια να χορέψουν μαζί του, οι κοπέλες σταμάτησαν το τραγούδι και αποχώρησαν από το χοροστάσι και από το χωριό όπως και η υπόλοιπη παρέα. Η επιλογή των τραγουδιών της παρέας μας ήταν ηπειρώτικα και ταίριαζαν με την παράδοση. Άρα για ποια αλλοίωση της παράδοσης μας κατηγορήσαν; Τι είναι λοιπόν παράδοση και τι είναι αυτό που την αλλοιώνει; Τα διαφορετικά βήματα από τόπο σε τόπο και ο διπλός χορός με πρωτοχορευτές γυναίκες; Μήπως όλα αυτά βρίσκονται πίσω από τη μάσκα της παράδοσης και στην πραγματικότητα υπάρχουν πολύ βαθύτερες διαφορές που χωρίζουν δύο τόπους με κοινή πορεία στο χρόνο; Μέρι τώρα πιστεύαμε πως το Συρράκο και τους Καλαρρύτες τους χώριζε ένα ποτάμι και τίποτε άλλο. Η παρουσία όμως των καλαρρυτινών σε ένα «ελεύθερο» πανηγύρι έδειξε την εμπάθεια μερικών που δήθεν προασπίζονται την παράδοση και ξεχνούν άλλες αξίες που στους Καλαρρύτες δεν λησμονούνται, όπως η ευγένεια και η φιλοξενία...». Διακρίνουμε μέσα από τις διατυπωθείσες φράσεις πως διατυπώνεται ένας άτυπος αλλά ισχυρός και κυρίαρχος λόγος που επιχειρηματολογεί με βάση τις έννοιες της «παράδοσης» και του «αυθεντικού» που αποτελούν αδιαπραγμάτευτες «ουσίες», σταθερές και αναλλοίωτες στο χρόνο. Οι ξένοι έχουν υποχρέωση στην συγκεκριμένη περίπτωση να εναρμονίζονται με τις τοπικές παραδόσεις, τις οποίες κανείς δεν έχει το δικαίωμα να αλλοιώνει, ταυτόχρονα δε, θεωρούν υποχρέωση να συμπεριφερθούν με βάση τη δική τους χορευτική παράδοση ως μέρος μιας διακριτής πολιτιστικής ταυτότητας η οποία επίσης θεωρείται «γνήσια». Η πολιτισμική αυτή επινοημένη διαφορά έγινε αντικείμενο διαπραγμάτευσης των τοπικών χορευτικών ταυτοτήτων, ώσπου το κυρίαρχο πλαίσιο επέβαλε τους όρους ενός ακανθώδους ιδεολογήματος και δεν άφησε κανένα περιθώριο έκφρασης της χορευτικής ετερότητας των Καλαρρυτινών.

Σαρακατσάνων δεν υπήρχε στο τοπικό μουσικοχορευτικό ρεπερτόριο παρά αποτελεί επιρροή της τοπικής παράδοσης των Σαρακατσαναίων της Θράκης, (Ε.Π.). Στην περίπτωση των Σαρακατσάνων η αναβίωση της μουσικοχορευτικής παράδοσης στηρίχτηκε στην ετερότητα των χορευτικών μοτίβων, που όμως, περιορίστηκε εντός συγκεκριμένου πλαισίου, μέσω δηλαδή της προσαρμογής διαφορετικών χορευτικών μοτίβων όμορων πολιτισμικών ομάδων, όπως αυτή των Ζαγορισίων, ή και από συγγενικές πολιτισμικά ομάδες, όπως αυτή της Θράκης, στη δική της τραγουδιστική παράδοση.

Το ρεπερτόριο των χορευτικών τμημάτων της Αδελφότητας περιορίζεται στην παρουσίαση αποκλειστικά της σαρακατσάνικης μουσικοχορευτικής παράδοσης, δημιουργώντας συνθήκες διακριτής «ετερότητας» ως προς τους άλλους συλλόγους της πόλης που επιλέγουν ακριβώς το αντίθετο, να παρουσιάζουν δηλαδή χορούς άλλων περιοχών, ενώ σπάνια παρουσιάζουν σαρακατσάνικους χορούς. Η συγκεκριμένη παρέμβαση στο χορευτικό ρεπερτόριο δεν αποτελεί μόνο επιλογή του εκάστοτε χοροδιδασκάλου αλλά καθορίζεται θεσμικά μέσω απόφασης του Δ.Σ. που αναφέρει,

«επίσης σε συνεννόηση με τη χοροδιδάσκαλο αποφασίσαμε το χορευτικό της Α.Σ.Η. να παρουσιάσει αποσπάσματα ήθη και έθιμα της σαρακατσάνικης φυλής», (Α.Σ.Η., Πρακτικό 11° /06).

Επίσης, η συγκεκριμένη επιλογή έρχεται σε αντίθεση με την ευρύτερη τάση που έχει επικρατήσει και επηρέασε τη διαμόρφωση του ρεπερτορίου διδασκαλίας. Η συγκεκριμένη τάση διακρίνεται από τη διδασκαλία διαφορετικών τοπικών παραδόσεων και βέβαια από τη συνεχή εναλλαγή χορών, μουσικών και φορεσιών. Η παρουσίαση των συγκεκριμένων σαρακατσάνικων μουσικοχορευτικών προγραμμάτων λειτουργεί θα μπορούσε να πει κανείς αντίστροφα, ως «αντιδομή» στο ίδιο το νεωτερικό μοντέλο εκδηλώσεων και παρουσιάσεων που έχουν ακολουθήσει οι περισσότεροι σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, σύλλογοι των Ιωαννίνων. Οι σαρακατσάνικοι χοροί στη συγκεκριμένη περίπτωση αποτελούν «όριο» στη διδασκαλία και στην εκπροσώπηση της ομάδας καθορίζοντας τη χορευτική ταυτότητα των Σαρακατσαναίων όχι μόνο στο επίπεδο των φοκλόρ εκδηλώσεων αλλά και σε εκδηλώσεις που έχουν τη μορφή γλεντιού όπως γίνεται στο αντάμωμα των Σαρακατσαναίων στο Γυφτόκαμπο. Το Πανηπειρωτικό αντάμωμα των Σαρακατσαναίων που διαβιούν στην Ήπειρο και όχι μόνο που γίνεται στην περιοχή του Γυφτόκαμπου κάθε καλοκαίρι, δομείται εκτός των άλλων τελετουργιών και από το μουσικοχορευτικό γλέντι που γίνεται αργά το βράδυ. Έως τις αρχές της δεκαετίας του 90 το γλέντι γινόταν με «χαρτούρα», όπως συγκεκριμένα αναφέρθηκε, δηλαδή συνηθιζόταν ο πρωτοχορευτής να πληρώνει, να «κερνάει», με χρήματα τα όργανα και να χορεύει χορούς της αρεσκείας του, έδινε δηλαδή ο καθένας τη δική του «παραγγελιά» χωρίς περιορισμούς. Αποτέλεσμα αυτής της συνήθειας ήταν να χορεύονται και τραγούδια «μη παραδοσιακά», ανάλογα με τις προτιμήσεις των πρωτοχορευτών, κάτι που προκαλούσε δυσμενή σχόλια αρκετών Σαρακατσαναίων που έκριναν «σωστό» να ακούγονται τραγούδια «παραδοσιακά» και κατά το πλείστον

Σαρακατσάνικα. Η παραπάνω κακώς κείμενη για πολλούς διαδικασία φαίνεται να ξεπεράστηκε από τη στιγμή που το Δ.Σ. της Αδελφότητας αποφάσισε να πληρώσει τους οργανοπαίκτες με σκοπό τη μεγαλύτερη και πιο αυθόρμητη συμμετοχή του κόσμου στο γλέντι. Η συμμετοχή των Σαρακατσαναίων στο γλέντι του Γυφτόκαμπου είχε ατονήσει για ένα χρονικό διάστημα και η συμμετοχή των Σαρακατσαναίων δεν ήταν η αναμενόμενη, γεγονός που ερμηνεύτηκε ως αποτέλεσμα των δυσχερών οικονομικών συνθηκών. Η παραπάνω αιτιολόγηση οδήγησε σε απόφαση του Δ.Σ. να αναλάβει την πληρωμή των οργανοπαίκτων, δίνοντάς τους έτσι ταυτόχρονα την ευκαιρία αλλά και τη δυνατότητα ελέγχου του μουσικοχορευτικού προγράμματος, καθώς η οικονομική συμφωνία πλέον που γίνεται με τους οργανοπαίκτες, προϋποθέτει τον όρο να παίζονται μόνο σαρακατσάνικα τραγούδια. Οι παραγγελίες πλέον είναι ελάχιστες και βέβαια «περιορισμένες» στις μεταμεσονύκτιες ώρες όταν η συμμετοχή των παρευρισκομένων στο χορό είναι μειωμένη. Η συγκεκριμένος τρόπος αυτοπαρουσίασης της ομάδας, που πλέον είναι και θεσμικά κατοχυρωμένος μέσα από αποφάσεις που οριοθετούν την τέλεση της χορευτικής διαδικασίας, συμβολικά αναπαράγει και επαναπροσδιορίζει την ταυτότητα των μελών που αντιλαμβάνονται την όλη εκδήλωση ως αμιγώς σαρακατσάνικη και υποστηρίζουν «ας είναι καθαρό, ας ακούγονται τα δικά μας,ένα Σαββατοκύριακο είναι μεταξύ μας..... », (Α.Ρ.).

Η περίπτωση του χορευτικού τμήματος της Λούτσας διαφέρει από τις δύο άλλες περιπτώσεις, καθώς απουσιάζει η τοπική μουσικοχορευτική παράδοση που θα λειτουργούσε συνεκτικά ως προς τα μέλη και θα προσέδιδε μια τοπική πολιτισμική ταυτότητα. Επίσης η καθολική «πολιτιστική» εκπροσώπηση των ετερογενών πολιτισμικών ομάδων που κατοικούν στη συνοικία συνέβαλε στη διαμόρφωση ενός προγράμματος διδασκαλίας και παρουσίασης χορών από όλες της περιοχές της Ελλάδος, διευρύνοντας τους όρους συμμετοχής στις διαδικασίες του συλλόγου. Η ποικιλία του χορευτικού ρεπερτορίου και τα χαρακτηριστικά της διδασκαλίας και παρουσιάσής τους συνιστούν τους βασικότερους παράγοντες ανάδειξης της πολιτιστικής ταυτότητας του συλλόγου. Οι θεματικές παραστάσεις που πραγματοποιήθηκαν διαφοροποίησαν επίσης το σύλλογο ως προς τους άλλους συλλόγους της πόλης, προσδίδοντας μια ταυτότητα στο σύλλογο που συνδέεται με τη μοναδικότητα του περιεχομένου της. Η κεντρική παράσταση που καθιερώθηκε τα τελευταία επτά χρόνια συνδυάζει κείμενα – τραγούδι και χορό προσπαθώντας να δημιουργήσει μια πρωτότυπη εκδήλωση που θα διαφοροποιήσει το σύλλογο προβάλλοντας έναν διαφορετικό τρόπο παρουσίασης. Η διαφοροποίηση εδώ έγκειται στη συλλογική δημιουργία της παράστασης, στον εκπαιδευτικό της ρόλο και κυρίως στην ανάγνωση νοημάτων και αξιών μέσα από το χορό. Η δημιουργία της παράστασης ακολουθεί συγκεκριμένα βήματα που αποσκοπούν στην ανάδειξη των ικανοτήτων των χορευτών-τριών πολυεπίπεδα, καθώς οι ίδιοι γίνονται συνδημιουργοί της και όχι απλοί εκτελεστές, αναλαμβάνοντας αρμοδιότητες σε διάφορες ομάδες τραγουδιού, σχεδιασμού της αφίσας, σύνθεση κειμένων για το σενάριο της εκδήλωσης, αφηγήσεων, σκηνοθεσίας και μουσικής κάλυψης. Το προγραμματισμένο πλαίσιο οργάνωσης και δράσης παρέχει τη δυνατότητα στα μέλη στη συνδιαμόρφωση της εκδήλωσης επιχειρώντας την αναδιαμόρφωση του

καθιερωμένου τρόπου παρουσίασης των μουσικοχορευτικών παραστάσεων. Η διαχείριση της θέσης του πρωτοχορευτή στην περίπτωση της Λούτσας αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του συμβολικού του χαρακτήρα που εγκαθιδρύει αξίες και νέες νοηματοδοτήσεις. Κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας ως πρωτοχορευτής ορίζεται όποιος η όποια έχει την επιθυμία να χορέψει πρώτος-η στο χορό. Η χορευτική αξία με αυτό το σκεπτικό ιεραρχείται ψηλά στην κλίμακα του χορού. Ένα νέο μέλος είναι εν δυνάμει ο νέος πρωτοχορευτής. Η παραπάνω αντίληψη για τη θέση στο χορό επηρεάζει τη σύσταση της ομάδας και την ιεράρχηση των αξιών που τη διέπουν. Σε ένα πρώτο επίπεδο ένα νέο μέλος μπορεί να ενταχθεί αν διακρίνεται για την χορευτική του ικανότητα πιο εύκολα από ένα μέλος που υστερεί στο χορό. Ταυτόχρονα όμως αναιρείται, κατά τα φαινόμενα, η πρωτοκαθεδρία των παλαιότερων μελών που μπορεί να υποσκελιστούν από την ικανότητα ενός νέου μέλους. Η παραπάνω πρακτική δημιούργησε στο παρελθόν αντιδράσεις με αποτέλεσμα να φύγουν ορισμένοι παλιοί χορευτές που θεώρησαν ότι δεν είναι υπολογίσιμοι στη «νέα τάξη πραγμάτων». Η εναλλαγή των πρωτοχορευτών – τριών υπηρετεί το ιδεολόγημα πως η χορευτική ομάδα δεν λειτουργεί με τα ιεραρχικά δίπολα παλιός – νέος, ντόπιος – ξένος, αλλά με το σκεπτικό της ισοτιμίας στη χορευτική διαδικασία. Βέβαια, η παραπάνω αντίληψη προκάλεσε τη δυσαρέσκεια αρκετών μελών που όπως ανέφεραν «εγώ θέλω να μου λες εσύ να μπω πρώτος», δίνοντας στο δάσκαλο το «μπαλάκι» της αναγνώρισης της χορευτικής ικανότητας του συγκεκριμένου προσώπου μέσα στο σύνολο. Το πεδίο της έντασης μεταφέρεται έτσι σε ένα άλλο επίπεδο στο δίπολο παλιός – νέος, ή στο δίπολο εγώ και ο άλλος όπου οι υποκειμενικές κρίσεις αξιολόγησης όλων προς όλους, προκαλεί εντάσεις, διαφωνίες ή και ρήξεις (συνήθως οι κρίσεις μετατοπίζονται σε ένα διαπροσωπικό επίπεδο). Ο παραπάνω τρόπος λειτουργίας της πρόβας ανοίγει ένα πεδίο υποκειμενικών κρίσεων, επικρίσεων, αυτογνωσίας, κυριαρχίας το οποίο συνειδητά εγκαθιδρύεται από το χοροδιδάσκαλο για να προβληματίσει και να καλλιεργήσει μια διαδικασία που θα οδηγήσει στην αυτογνωσία. Η πραγμάτωση της ιδέας της ομάδας δεν γίνεται πλέον στη βάση παγιωμένων εγκαθιδρυμένων και μη μεταβαλλόμενων θέσεων του κάθε χορευτή αλλά ούτε στις εξισωτικές αντιλήψεις των νεότερων χρόνων που θέλουν τον καθένα να έχει την ικανότητα του πρωτοχορευτή, (στα μικρότερα τμήματα χορευτών συνήθως οι γονείς «πιέζουν» το χοροδιδάσκαλο να βάλει μπροστά το παιδί τους). Δεν παύει όμως η εναλλαγή των πρωτοχορευτών κατά τη διαδικασία της παράστασης να είναι μια επίφαση ακύρωσης ή ανατροπής της ιεραρχίας που αποβλέπει στην εξισορρόπηση των αποκλινουσών συμπεριφορών.

Επίλογος

Η πρόθεση ανάδειξης των τρόπων και των διαδικασιών με τους οποίους ανασυγκροτείται η πολιτισμική ταυτότητα στο πλαίσιο συγκεκριμένων συλλόγων που δραστηριοποιούνται στο αστικό κέντρο των Ιωαννίνων αναδείχτηκε μέσα από την ανάλυση της πολιτιστικής διαδικασίας, εστιάζοντας στην πολύπλοκη σχέση αλληλεπίδρασης παρελθόντος και παρόντος μέσα από πρακτικές, λόγους και σχέσεις που συνθέτουν το χαρακτήρα της.

Επιχειρώντας την ανάλυση των δράσεων σε ένα πρώτο επίπεδο κρίθηκε απαραίτητη η διερεύνηση της σημασίας, των αξιών και των αντιλήψεων που συνδέονται με συγκεκριμένες επιτελέσεις. Η διερεύνηση εστιάστηκε στα σημειώματα των πρακτικών, στην ανάλυση της δομής τους, στη σχέση τους με την ευρύτερη κοινωνία, και στο ρόλο των ενεργών μελών στην επιτέλεσή τους. Η μελέτη των δεδομένων που αντλήθηκαν με συγκεκριμένες μεθοδολογικές αρχές και κατευθύνθηκαν από ορισμένες υποθέσεις εργασίας και ερωτήματα και που εμπλουτίζουν τη λαογραφική έρευνα σε ζητήματα που μέχρι σήμερα ελάχιστα μελετήθηκαν μας οδηγούν στη διατύπωση των παρακάτω συμπερασμάτων:

Οι σύλλογοι αποτελούν θεσμικά κατοχυρωμένους φορείς με διακριτό ρόλο αντιπροσώπευσης στην επίλυση διαφόρων τοπικών κοινοτικών ή συνοικιακών ζητημάτων, και έχουν σημαντική θέση στην πολιτιστική διαδικασία που διαμορφώνεται με ιστορικούς όρους στο αστικό κέντρο των Ιωαννίνων. Ο μετασχηματισμός των υφιστάμενων κοινωνικών δομών καθ' όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα επηρέασαν και την πολιτιστική δράση των συλλόγων. Το κοινωνικό πλαίσιο μεταβαλλόμενο από την επίδραση σημαντικών ιστορικών, οικονομικών και πολιτικών γεγονότων επηρέασε το ίδιο το πλαίσιο ανάπτυξης των συλλόγων. Η αστικοποίηση, τα ιδεολογικά ρεύματα, οι πολιτικές για τον πολιτισμό, οι οικιστικές και δημογραφικές μεταβολές της πόλης των Ιωαννίνων, σε συνδυασμό με τη δράση των ενεργών μελών των συλλόγων αποτέλεσαν τους βασικούς παράγοντες που επηρέασαν την πολιτιστική δράση των συγκεκριμένων φορέων.

Οι μελετώμενοι σύλλογοι λειτουργούν στη βάση ιδεολογικά κατασκευασμένων πρακτικών που στόχο έχουν την καθιέρωση μιας πολιτιστικής διαφοράς. Η καθιέρωση και αναπαραγωγή της διαφοράς στο πλαίσιο των συλλόγων επηρεάζει και διαμορφώνει στη συνείδηση των μελών των συλλόγων μια διακριτή αίσθηση της πολιτιστικής τους ταυτότητας. Διακρίναμε λοιπόν, πως παρότι οι πολιτιστικοί σύλλογοι ως θεσμικοί φορείς οργανώνονται στη βάση ενός «κοινού» κανονιστικού πλαισίου με παρεμφερείς σκοπούς λειτουργίες και δράσεις, ο τρόπος διαχείρισής τους και η σύνθεση των στοιχείων της «παράδοσης» αποτελούν τους καθοριστικούς παράγοντες που προσδίδουν την ετερότητα στον κάθε σύλλογο. Θα μπορούσαμε εδώ να αναφέρουμε ως σχετικό παράδειγμα τον διαφορετικό τρόπο που διαχειρίζονται οι τρεις σύλλογοι τις επιμέρους χορευτικές επιτελέσεις, όπου η “Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπείρου” τις οριοθετεί αυστηρά και αναβιώνει

μόνον όσες θεωρεί αντιπροσωπευτικές της παράδοσης της ευρύτερης κοινότητας των Σαρακατσάνων, ενώ ο “Πατριωτικός Σύνδεσμος Καλαρρυτών «Η Πίνδος»” και ο “Πολιτιστικός Σύλλογος «Η Λούτσα»”, παρότι ενσωματώνουν στο ρεπερτόριό τους και αναπαράγουν χορευτικές παραδόσεις διαφορετικών περιοχών της Ελλάδας διεκδικώντας μια αναγνωρίσιμη ταυτότητα «αντιπροσώπευσης» των ευρύτερων εθνικών χορευτικών παραδόσεων στην πόλη, εντούτοις διαφοροποιούνται ως προς τον τρόπο με τον οποίο αυτές παρουσιάζονται επί σκηνής. Οι αναβιωμένες «παραδόσεις» και οι μετασχηματισμοί που αυτές υφίστανται στην πορεία αναδεικνύουν αφενός ένα δυναμικό πλαίσιο λειτουργίας, που εν πολλοίς προσδιορίζεται από τη διαλεκτική σχέση των ατομικών και συλλογικών αντιλήψεων, αφετέρου προσδίδουν στην ίδια την έννοια της αναβίωσης –συνώνυμη της έννοιας του φολκλόρ- τα χαρακτηριστικά ενός κοινωνικού γεγονότος που διαμορφώνεται σε ιστορικά πλαίσια, άλλωστε όπως αναφέρει και η Δαλιανούδη (2020:325)

«το φολκλόρ δεν θεωρείται ως κάτι παγιωμένο, στατικό και δεδομένο, αλλά ως μια από τις πάμπολλες όψεις/αποτυπώσεις ενός εν εξελίξει πολιτισμικού γεγονότος χωροχρονικά προσδιορισμένου, που στο πλαίσιο των νεωτερικών αλλαγών άλλοτε μπορεί να συμφωνεί με τη φαντασιακή εικόνα, που έχουμε για την παράδοση κι άλλοτε ν’ απομακρύνεται από αυτήν» (Δαλιανούδη 2020:325).

Στο συγκεκριμένο πλαίσιο δράσεων που αναλαμβάνει και υλοποιεί ο κάθε σύλλογος προτάσσει και εργαλειοποιεί εκείνα τα στοιχεία της τοπικής του «παραδόσης» που θεωρεί πως ενισχύουν μια διακριτή ετερότητα έναντι των «άλλων». Η συνειδητή διαδικασία διαχείρισης των «παραδόσεων» προϋποθέτει την εκ των προτέρων αναγνώριση μιας ιδεολογικά ιεραρχημένης αξίας που εγκαθιδρύει τη διαφορά. Η Σαρακατσάνικη ταυτότητα συνδέεται μέσα από τη ρητορική, τις σχέσεις και τις πρακτικές με τις αξίες του νομαδικού τρόπου ζωής του παρελθόντος, η Καλαρρυτιώτικη με τα σημαίνοντα της επιτυχημένης επαγγελματικής ενασχόλησης με την αργυροχρυσοχοΐα που συνάδουν σε συμβολικό επίπεδο με την ιδιοσυγκρασία του σημερινού Καλαρρυτιώτη. Ο Π.Σ.Λ., καθώς η τοπική ιστορία και «παραδοση» δεν αποτελούν διακριτά στοιχεία διαπραγμάτευσης στο παρόν λόγω έλλειψης ιστορικών αναφορών για τη συνοικία, η ανασυγκρότηση της ταυτότητας επιτυγχάνεται μέσα από συγκεκριμένες δράσεις (διαχείρισης της ευρύτερης «εθνικής» παράδοσης) σε ένα σχετικά «νεότερο» πλαίσιο αναφοράς. Η σύνθεση διαφόρων στοιχείων της παράδοσης, η σκηνική πρωτοτυπία της παρουσίασης, η ιδεολογικά κατασκευασμένη δομή της συνιστούν παράγοντες που συνδέουν το σύλλογο με τις έννοιες της «πρωτοτυπίας», της «έμπνευσης» της «συλλογικής δημιουργίας» και του «νέου» τρόπου παρουσίασης «παραδοσιακών» παραστάσεων. Ταυτόχρονα οι ίδιες οι «παραδόσεις» και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που τις δομούν και ετεροπροσδιορίζουν τον κάθε σύλλογο αποτελούν τους βασικούς παράγοντες δημιουργίας συνάφειας και ομοιότητας εντός των συλλόγων.

Οι σημασίες με τις οποίες νοηματοδοτείται μια δράση ποικίλουν ως προς τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που τις δομούν. Έτσι λοιπόν, το Σαρακατσάνικο

τραγουδιστικό και μουσικοχορευτικό ρεπερτόριο αποκτά υπόσταση, από την επιλεκτική διαχείρισή του. Η αποσύνδεσή του από άλλα αντίστοιχα ρεπερτόρια κατά την διάρκεια διαφόρων εθιμικών εκδηλώσεων, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του (μελίσματα, θεματολογία) και η παλαιότητα των τραγουδιών, συνδέονται με τις έννοιες του «γνήσιου», «μοναδικού» και «παραδοσιακού» που λειτουργούν ως αξίες και συνδέονται συμβολικά με την πολιτιστική ταυτότητα του Σαρακατσάνου. Έχουμε λοιπόν «κεντρικά σύμβολα», κεντρικές εκδηλώσεις όπου η διαδικασία πραγμάτωσής τους γίνεται στη βάση συγκεκριμένων και κοινά αποδεκτών αρχών και αξιών οι οποίες συνέχουν τα μέλη του κάθε συλλόγου και τα διαφοροποιούν από τους «άλλους».

Οι συναπτόμενες σχέσεις μεταξύ των μελών ενός συλλόγου αποτέλεσαν καθοριστικό παράγοντα διαμόρφωσης μιας διακριτής ταυτότητας. Ο σύνθετος και μεταβλητός χαρακτήρας τους αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον από τη στιγμή που επηρεάζει τη λειτουργία του συλλόγου. Όπως ήδη επισημάνθηκε σε διάφορες περιπτώσεις, επιβαλλόμενες αποφάσεις που αναδείκνυαν σχέσεις κυριαρχίας οδήγησαν σε αμφισβητήσεις, ομαδοποιήσεις και συγκρούσεις μεταξύ των μελών, ενώ αντίθετα, οι συλλογικές καθιέρωσαν σχέσεις εξισορρόπησης και στρατηγικές εξομάλυνσης των διαφορών. Ωστόσο, οι δύο παραπάνω μορφές σχέσεων που εντοπίστηκαν και αναφέρονται ως παράδειγμα διέπονται από ρευστότητα ως προς την καθιέρωση και εμπέδωση ενός διακριτού τρόπου λειτουργίας που διαμορφώνει τα χαρακτηριστικά της πολιτιστικής ταυτότητας. Υπάρχει περίπτωση ένας σύλλογος να λειτουργεί με καθαρά προσωποπαγή χαρακτηριστικά για ορισμένα χρόνια ώσπου να αμφισβητηθεί ο συγκεκριμένος τρόπος και να ανατραπεί στη συνέχεια. Η όλη διαδικασία διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό από την αλληλεπίδραση των κοινωνικών διαφορών των μελών, των τρόπων οργάνωσης και λειτουργίας και βέβαια από τις ατομικές φιλοδοξίες και συμπεριφορές. Κατ' αυτόν τον τρόπο οι σχέσεις «εντός» των συλλόγων αναδεικνύονται επίσης ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας καθορισμού της ταυτότητας. Οι συγκεκριμένες σχέσεις ωστόσο, εξαρτώνται και από τον τρόπο διαχείρισης και ανάδειξης της ατομικής ταυτότητας στο πλαίσιο των άτυπων συναναστροφών, ή τυπικών διαδικασιών που οργανώνονται. Η εγκαθίδρυση ή εξομάλυνση της διαφοράς είναι αυτή που τελικά καθορίζει τα επιμέρους χαρακτηριστικά της πολιτιστικής ταυτότητας του συλλόγου. Από τη μελέτη της ιστορικής πορείας των τριών συλλόγων επισημάνθηκε η μεταβολή του πλαισίου λειτουργίας μέσα από «αποκλίνουσες» συμπεριφορές, αντιπαραθέσεις, εσωτερικές ομαδοποιήσεις, ρήξεις και αποσχίσεις και ο καθοριστικός ρόλος των «δεύτερων» φωνών. Έχουν αναφερθεί πολλά παραδείγματα ενεργειών εξισορρόπησης των διαρρηγμένων σχέσεων στους μελετώμενους συλλόγους κάτι που άλλωστε αποτελεί πάγιο και θεσμικά κατοχυρωμένο αίτημα που αναγράφεται σε ξεχωριστό άρθρο σε όλα τα καταστατικά. Η ενότητα των μελών και η ανάπτυξη των ευάρεστων κοινωνικών σχέσεων μεταξύ τους αποτελεί βασικό στόχο διαφόρων στρατηγικών που αναπτύσσονται συνεχώς, χωρίς ωστόσο να επιτυγχάνεται πάντα η αναμενόμενη επιτυχία. Μπορούμε να διακρίνουμε πως στην περίπτωση των Σαρακατσάνων η εξομάλυνση των διαφορών και η ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ τους αποτελεί μια

κοινά αποδεκτή στρατηγική που φαίνεται να διαχέεται σε πολλούς κοινωνικούς τομείς δράσης όπου συμμετέχουν Σαρακατσάνοι.

Στην περίπτωση της Λούτσας η συσπείρωση των μελών και η συλλογικότητα των δράσεων (τουλάχιστον τα πρώτα χρόνια από την ίδρυση του συλλόγου) προκύπτουν ως αποτέλεσμα αποδοχής συγκεκριμένης πολιτικής ιδεολογίας και πολιτικών αρχών. Η πολιτιστική δράση υποκινείται από το ιδεολογικό αίτημα που σκοπό έχει την καλλιέργεια της ευρύτερης παιδείας των μελών μέσω της δημιουργικής ενασχόλησης κατά τον ελεύθερο χρόνο σε πολιτιστικές δράσεις, της υποστήριξης των κοινωνικών αγώνων για τη δημιουργία ίσων ευκαιριών που θα επιφέρουν την κοινωνική πρόοδο σε τοπικό επίπεδο. Η κοινωνική δράση του συλλόγου άμεσα συνδεδεμένη με τα ιδεολογικά χαρακτηριστικά ενός συγκεκριμένου πολιτικού χώρου επηρέασαν την πολιτιστική του ταυτότητα. Η συσπείρωση των περιόικων κορυφώθηκε τα πρώτα χρόνια λειτουργίας μέσα από τις δράσεις που ανέπτυξε ο σύλλογος. Η συλλογικότητα των δράσεων, η ισότιμη συμμετοχή στις αποφάσεις και η αгаστή συνεργασία των μελών αποτέλεσαν τις βασικές αρχές λειτουργίας του συλλόγου. Ωστόσο, σταδιακά υποχώρησαν τα ιδεολογικά χαρακτηριστικά που κινητοποιούσαν και εξέφραζαν την πολιτιστική ταυτότητα του συλλόγου και αναδείχτηκαν άλλοι παράμετροι ανασυγκρότησής της που συνδέονταν κυρίως με τις παραστασιακές επιτελέσεις.

Η ύπαρξη ενός συγκεκριμένου και σε πολλές περιπτώσεις «παρόμοιου» κανονιστικού πλαισίου που ορίζεται από το καταστατικό των συλλόγων δεν «περιορίσει» τη διαμόρφωση της πολιτιστικής «διαφοράς». Οι τροποποιήσεις των καταστατικών αναδεικνύουν το δυναμικό χαρακτήρα λειτουργίας των συλλόγων, που ενσωματώνουν νέες δράσεις, προσαρμόζονται στις νέες συνθήκες, οριοθετούν εκ νέου τους όρους συμμετοχής των μελών και ανακατανέμουν αρμοδιότητες. Σχεδόν παράλληλα το πολιτιστικό έργο του εκάστοτε Δ.Σ. διαμόρφωνε ένα νέο πλαίσιο λειτουργίας και εγκαθίδρυε μικρές ή μεγάλες πολιτιστικές διαφορές. Τα χαρακτηριστικά της ταυτότητας του συλλόγου όπως ήδη αναφέρθηκε βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με τις δράσεις που αναλαμβάνουν τα ενεργά μέλη, και κατ' επέκταση με τις αντιλήψεις και αξίες που αυτά υιοθετούν. Οι ενέργειες, καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από το βαθμό διασφάλισης της «τιμής» του ατόμου που αναλαμβάνει τις πρωτοβουλίες και από τα αποτελέσματα των πράξεών του στους «άλλους». Η έννοια της «τιμής», που ο ανθρωπολόγος Τζών Κάμπελ θεωρεί βασική παράμετρο ανάλυσης του τρόπου σκέψης και δράσης των Σαρακατσάνων, αναδεικνύεται επίσης στην παρούσα μελέτη ως βασικό στοιχείο συμπεριφοράς και δράσης. Οι ατομικές πρωτοβουλίες που αποκτούν συλλογική υπόσταση, καθώς πραγματώνονται στο πλαίσιο των συλλόγων, φιλτράρονται και διαμορφώνονται στη βάση των προϋπαρχόντων συλλογικών αξιών. Σε πολλά παραδείγματα της μελέτης αναδείχτηκε η σημασία που αποδίδεται σε συγκεκριμένες συλλογικές αξίες που καθόρισαν αδιαπραγμάτευτους τρόπους δράσης και έκθεσης. Στην περίπτωση των Σαρακατσαναίων η ευρύτερη κοινότητα των Σαρακατσάνων αποτελεί το σημαντικότερο παράγοντα αποδοχής ή απόρριψης μιας δράσης η οποία αντίστοιχα θέτει σε αμφισβήτηση ή επικυρώνει την «τιμή» του δρώντος υποκειμένου . Η

περίπτωση της αποτυχίας να πραγματοποιήσει ένα μέλος αυτό που περιμένουν οι άλλοι, δηλαδή μια ομολογουμένως επιτυχημένη εκδήλωση, συνοδεύεται από την αγωνία για το πως θα παρουσιαστούν στα μάτια των άλλων οι ενέργειές του ώστε η εκτίμηση τους προς αυτόν να σχετίζεται με την ιδανική εικόνα που περιμένουν από αυτόν. Αναδεικνύεται έτσι η ατομική ταυτότητα καθοριστικός παράγοντας δράσης καθώς, ακόμη και όταν οι ενέργειές του αναπαράγουν τις καθιερωμένες δράσεις η διαχείρισή τους αποτελεί μια ξεχωριστή δοκιμασία επιτέλεσης και ανασυγκρότησης της ταυτότητας από τη στιγμή που αξίες όπως αυτές της συλλογικότητας, της καταγωγής, του φιλότιμου, του εγωισμού κ.ά. βρίσκονται σε συνεχή διαπραγμάτευση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα για τους Σαρακατσάνους αποτελεί το «Αντάμωμα στο Γυφτόκαμπο», όπου η συγκεκριμένη κεντρική εκδήλωση αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα, καθώς απευθύνεται πέραν των υπαρχόντων μελών της Αδελφότητας σε ένα ευρύτερο κοινό που περιλαμβάνει πολιτικά πρόσωπα, ξένους επισκέπτες αλλά και Σαρακατσάνους που διαβιούν εκτός Ηπείρου. Η έκβασή της θέτει σε κρίση τις προσωπικές επιλογές, τις στρατηγικές που ακολουθούνται και εν τέλη την «τιμή» των μελών του Δ.Σ., μέσα από την αποδοχή και το βαθμό συσπείρωσης που επιτυγχάνει και βέβαια μέσα από το βαθμό ενεργοποίησης των αξιών του φιλότιμου, της συλλογικότητας και της αλληλεγγύης που θεωρούνται αναπόσπαστα στοιχεία της ταυτότητας του Σαρακατσάνου. Σε ένα δεύτερο ιεραρχικά και αξιολογικά επίπεδο η ευρύτερη κοινωνία αποτελεί μια δεύτερη εκδοχή του «άλλου» με μικρότερη επιρροή στη δράση της Αδελφότητας.

Θα μπορούσαμε επίσης να πούμε πως μέσα από μακροχρόνιες πολιτιστικές διαδικασίες στο πλαίσιο της Αδελφότητας δημιουργήθηκε μια υψηλά ιεραρχημένη, γενική πεποίθηση για την πολιτιστική ταυτότητα του Σαρακατσάνου. Οι Σαρακατσάνοι σε κάθε πράξη ατομικής ή συλλογικής αυτοπαρουσίασης αναδεικνύουν αποκλειστικά και μόνο το δικό τους παρελθόν. Σημαντικός παράγοντας στην ολοκλήρωση της παραπάνω διαδικασίας υπήρξε η μόρφωση των Σαρακατσάνων που οδήγησε στην αθρόα καταγραφή εμπειριών και στοιχείων της κοινωνικής ζωής τους. Η κειμενική πλέον καταγραφή της απαξιωμένης μέχρι πρότινος κοινωνικής ζωής των νομάδων Σαρακατσάνων, προσέδωσε μια εκ νέου ιδεολογικά κατασκευασμένη υπόσταση της ταυτότητας των Σαρακατσάνων. Η νέα αυτή αντίληψη του παρελθόντος εδράζεται στην ευρύτερη ελληνική αποτίμηση του υψηλού κοινωνικού στάτους ενός μορφωμένου ατόμου έναντι ενός αμόρφωτου. Την όλη διαδικασία διευκόλυνε η δημιουργία του περιοδικού των Σαρακατσαναίων αλλά και οι προσωπικές και άλλες συλλογικές εκδόσεις. Στην παρούσα μελέτη αναδείχτηκε η στενή σχέση της πολιτιστικής παραγωγής σε μορφή κειμένων και της διαδικασίας αναπαραγωγής τους σε διάφορες επίσημες και ανεπίσημες πρακτικές.

Αντίστοιχα, η εργαλοιοποίηση του παρελθόντος των Καλαρρυτινών μέσα από έντυπες μορφές αναπαραγωγής της τοπικής τους ιστορίας και «παράδοσης» αλλά και στο πλαίσιο της αυτοαναφορικότητας στηρίχτηκε σε δύο βασικούς άξονες, στην ιστορία της κοινότητας των Καλαρρυτινών και στη «χορευτική» δράση του Συνδέσμου στην πόλη των Ιωαννίνων. Ο Πατριωτικός Σύνδεσμος Καλαρρυτινών αποτελεί έναν

από τους μακροβιότερους συλλόγους της πόλης. Η πρόωμη και ιδιαίτερα επιτυχημένη ένταξη του Χορευτικού Ομίλου του Συνδέσμου στις φοκλόρ αναπαραστάσεις της πόλης προσέδωσε κύρος και αναγνώριση στο Σύνδεσμο σε τοπικό και διεθνή επίπεδο. Η χορευτική ταυτότητα του Συνδέσμου αποτέλεσε σημαντικό εργαλείο διαπραγμάτευσης των κοινοτικών ζητημάτων με το επίσημο κράτος και τις τοπικές αρχές και υπήρξε ο συνεκτικός κρίκος μεταξύ των μελών του Συνδέσμου. Ταυτόχρονα, όμως, η διαχείρισή της από τα ενεργά μέλη στο επίπεδο των σχέσεων και των πρακτικών διαμόρφωσε ένα ιδιαίτερα ανταγωνιστικό πεδίο προκαλώντας αντιπαλότητες που οδήγησαν στη διάσπαση του Συνδέσμου. Το συγκεκριμένο παράδειγμα αναδεικνύει την ατομική δράση ως βασική παράμετρο καθορισμού της ενότητας ή της διάσπασης μιας συλλογικότητας. Εξίσου σημαντική παράμετρος διαχείρισης του παρελθόντος είναι η έννοια της συλλογικής μνήμης και της «επιλεκτικότητας» που την χαρακτηρίζει καθώς στην περίπτωση του Π.Σ.Κ.Π. «επιλέγει να θυμάται και αποφασίζει να λησμονά».

Διακρίνουμε μέσα από τη διαδικασία επιτέλεσης των διαφόρων πρακτικών, πως αυτές οργανώνονται στη βάση συγκεκριμένων αξιών και συμπεριφορών. Τα Δ.Σ. συμβούλια της Αδελφότητας απαρτίζονται στη συντριπτική τους πλειονότητα από άντρες. Η διαχείριση της πολιτιστικής ταυτότητας στο πλαίσιο της Αδελφότητας αποτελεί ανδρική υπόθεση (εκτός ελαχίστων περιπτώσεων). Στη μελέτη μας αναδεικνύεται ο καθοριστικός ρόλος συγκεκριμένων εννοιών στις πρακτικές που ακολουθούνται. Έχει επισημανθεί σε πολλές περιπτώσεις η βαρύτητα που δίνεται κατά τη διαδικασία οργάνωσης και επιτέλεσης διαφόρων δράσεων, στην προστασία της τιμής των μελών του Δ.Σ. που καθορίζεται από την αποδοχή των αποτελεσμάτων των πράξεων από τους άλλους. Η έκθεση των δραστηριοτήτων στην κρίση των άλλων αυξάνει τον κίνδυνο προσβολής της τιμής. Ο περιορισμός των δράσεων σε όλα τα επίπεδα (πρόβας, εκδρομής, ρεπερτορίου, εκδηλώσεων, εκδόσεων) σε θέματα και πρακτικές που άπτονται του σαρακατσάνικου τρόπου ζωής αλλά και οι στρατηγικές εξομάλυνσης των διαφορών αποτελεί μια πάγια υποχρέωση των ενεργών μελών που φαίνεται πως διεκπεραιώνεται στη βάση συγκεκριμένων αρχών και κανόνων που διέπουν τη συλλογικότητα στο πλαίσιο της Αδελφότητας.

Η πολιτεία δηλώνει συνεχώς παρούσα στις πολιτιστικές δράσεις των συλλόγων, παρότι η σχέση που αναπτύσσεται έχει περιστασιακό και πελατειακό χαρακτήρα. Η όποια οικονομική επιχορήγηση προς τους συλλόγους παρέχεται στη βάση μιας πελατειακής σχέσης, καθώς δεν αποτελεί μέρος μιας προγραμματισμένης και θεσμικά κατοχυρωμένης πολιτικής για τον πολιτισμό. Η συγκεκριμένη σχέση αποκτά πελατειακά χαρακτηριστικά από τη στιγμή που διαμεσολαβείτε από την παρέμβαση πολιτικών προσώπων. Είναι ενδεικτικό πως η οικονομική υποστήριξη στις περισσότερες των περιπτώσεων έχει «ονοματεπώνυμο», γεγονός που φανερώνει τη διαπροσωπική και όχι θεσμικά κατοχυρωμένη σχέση μεταξύ πολιτείας και συλλόγου. Ωστόσο, η παραπάνω σχέση «αποσιωπάται» από τον επίσημο λόγο με στόχο την αποφυγή διάρρηξης των σχέσεων των μελών με αφορμή την έκφραση των αντίθετων πολιτικών πεποιθήσεων. Παράλληλα όμως, προβάλλεται ως επιχείρημα

αναγνώρισης και υποστήριξης στον ανεπίσημο λόγο, λόγω των σημαινόντων που συμβολικά ενέχει η οικονομική υποστήριξη των κρατικών φορέων προς τους ίδιους. Η πολιτιστική δράση στο πλαίσιο της Αδελφότητας δεν αποτελεί μόνο ένα πεδίο ανασυγκρότησης και προβολής της πολιτισμικής ταυτότητας των Σαρακατσάνων αλλά και ένα σημαντικό εργαλείο διαπραγμάτευσης με επίσημους κρατικούς φορείς και πολιτικά πρόσωπα.

Η διαδοχικότητα των προσώπων στη διοίκηση και η πολυμορφία των δράσεων που αναλαμβάνουν, αλλά και οι προσωπικές, οικονομικές, κομματικές, σχέσεις που συνάπτονται στο εσωτερικό των συλλόγων και έξωθεν με την κεντρική εξουσία, συγκροτούν σε γενικές γραμμές ένα νέο πλαίσιο διαχείρισης των πολιτισμικών αγαθών, που λειτουργεί παράλληλα με άλλους τοπικούς και κρατικούς φορείς που ασκούν ευρύτερα την πολιτιστική πολιτική της κυβερνητικής εξουσίας (Υπουργείο Πολιτισμού, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Πολιτιστικοί Οργανισμοί, Εκπαιδευτικό σύστημα).

Η μελέτη που προέκυψε μέσα από την αποδελτίωση, καταγραφή και ταξινόμηση των 704 πολιτιστικών συλλόγων του Νομού Ιωαννίνων μας οδήγησε επίσης στη διατύπωση των παρακάτω γενικών συμπερασμάτων. Η επίσημη αναγνώριση ενός συλλόγου από το Πρωτοδικείο Ιωαννίνων δεν σημαίνει απαραίτητα και «αναγνωρίσιμη» πολιτιστική παρουσία. Αρκετοί σύλλογοι βρίσκονται σε αδράνεια, καθώς δεν αναπτύσσουν καμία δράση, ενώ κάποιοι άλλοι πραγματοποιούν ορισμένες τυπικές διαδικασίες, χωρίς ωστόσο και οι μεν και οι δε να αναπτύσσουν έντονη πολιτιστική δράση. Επίσης, η καταγραφή και ερμηνεία των προσδιοριστικών όρων των συλλόγων μας οδήγησε σε ένα πρώτο επίπεδο στη διαπίστωση, πως οι όροι αποτελούν ιστορικές έννοιες άμεσα συνδεδεμένες με το κοινωνικό πλαίσιο που τις παράγει.

Η εθελοντική ενασχόληση των μελών με τους πολιτιστικούς συλλόγους αποτελεί μέρος μιας πολιτιστικής διαδικασίας ενσωμάτωσης στο αστικό κέντρο που συντελείται μέσα από τη μεταφορά και αναπαραγωγή αξιών και αντιλήψεων των παραδοσιακών κοινωνιών στο συγκεκριμένο πλαίσιο. Η πολιτιστική έκφραση των λαϊκών στρωμάτων στην Ελλάδα, μέσα από την ύπαρξη και τη λειτουργία των πολιτιστικών συλλόγων επηρεάστηκε από το έντονο φαινόμενο της αστυφιλίας μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν για τον πολιτισμό την περίοδο της δικτατορίας και της μεταπολίτευσης, τον αντίκτυπο της περιόδου της οικονομικής κρίσης μετά το 2009, καθώς και από το ευρύτερο ρεύμα της νεωτερικότητας και της πολιτιστικής βιομηχανίας της ίδιας περιόδου. Ήδη από τα πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση των Γιαννίνων οι τοπικές κοινωνίες ιδρύουν αδελφότητες και συλλόγους έχοντας ως βασικούς σκοπούς τόσο την κοινωνική αλληλεγγύη και αλληλοβοήθεια προς τα μέλη της κοινότητας αναφοράς όπου κι αν αυτά βρίσκονται, στο χωριό ή στο νέο τόπο εγκατάστασης, όσο και την προαγωγή των γραμμάτων, των τεχνών και την πνευματική καλλιέργεια των μελών τους. Οι αδελφότητες-σύλλογοι στα τέλη του 19^{ου} αιώνα συστήνονται με σκοπό την πνευματική καλλιέργεια των μελών τους, ένας σκοπός που έχει υιοθετηθεί και

προτάσσεται ως βασικό αίτημα μέχρι τις μέρες μας, παρότι ατονεί σταδιακά γεγονός που οφείλεται σε ένα μεγάλο βαθμό στην εδραίωση του εκπαιδευτικού συστήματος στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Οι εκπαιδευτικοί μηχανισμοί του κράτους αποτελούν πλέον το βασικό φορέα μόρφωσης, με αποτέλεσμα οι όποιες προσπάθειες των συλλόγων σχετίζονται με την επιμόρφωση των μελών (δημιουργία βιβλιοθηκών, μαθήματα φιλολογικά, μουσικής, υπολογιστών, θεατρικής αγωγής) να λειτουργούν επικουρικά ως προς τον κεντρικό φορέα να αδρανοποιούνται σταδιακά και να εγκαταλείπονται στο τέλος. Με τη μεταβολή των κοινωνικών συνθηκών οι σύλλογοι έχασαν ένα σημαντικό έρεισμα να διατηρήσουν και να έχουν ένα σημαντικό ρόλο στη μόρφωση. Επίσης, υποβαθμίστηκε σταδιακά ο διαμεσολαβητικός τους ρόλος στην εκπροσώπηση των μελών της συνοικίας προς τη δημοτική αρχή για την διεκπεραίωση κοινωφελών έργων στη συνοικία που εκφραζόταν μέσα από διάφορα αιτήματα, όπως η ένταξη της συνοικίας στο σχέδιο πόλης, η αναβάθμιση της περιοχής μέσα από τις διαμορφώσεις των δημόσιων χώρων (παιδικές χαρές, πεζοδρόμια κ.ά.). Οι πολιτιστικοί σύλλογοι βρίσκονται σε άμεση εξάρτηση από την τοπική εξουσία, η οποία οικειοποιείται σε μεγάλο βαθμό οποιοδήποτε έργο πραγματοποιεί στην κάθε συνοικία μέσα από τους μηχανισμούς υλοποίησης και προβολής που διαθέτει. Η επιδιωκόμενη αναγνώριση των Δ.Σ. των συλλόγων για το πολιτιστικό έργο που προσφέρουν είναι δυσανάλογη των προσπαθειών που καταβάλλουν. Η δυσαρέσκεια που εκφέρει η πλειονότητα των μελών των Δ.Σ. διαφόρων συλλόγων σχετίζεται με τη μικρή αναγνώριση των προσπαθειών και των έργων τους και την ισχνή υποστήριξη που γνωρίζουν στις διάφορες δράσεις που υλοποιούν τόσο από την πλευρά της πολιτείας όσο και από τα ίδια τους τα μέλη.

Επίσης, η ανάπτυξη των σχέσεων των μελών που αποτελούσε έναν από τους βασικότερους σκοπούς των συνοικιακών συλλόγων, δυσχεραίνονται όλο και περισσότερο κυρίως, από το πρόβλημα της διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου. Οι νέες εργασιακές συνθήκες και τα εξαντλητικά επαγγελματικά ωράρια αλλά και οι απογευματινές δραστηριότητες των παιδιών που επιβάλλουν την υποχρεωτική παρουσία των γονέων στη μετακίνησή τους, δυσχέραναν τη συμμετοχή σε συλλογικές δραστηριότητες κατά τον ελεύθερο χρόνο. Ταυτόχρονα, οι πολύπλευρες μορφές ψυχαγωγίας και διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου των ανθρώπων της πόλης που αναπτύχθηκαν τα μεταπολεμικά χρόνια στο πλαίσιο της Νεωτερικότητας λειτούργησαν σε αντιδιαστολή με τις δράσεις των συλλόγων που πρότειναν την επιστροφή στις παραδόσεις μειώνοντας κατά πολύ την ίδια τη συμμετοχή των μελών τους που είχαν πλέον να επιλέξουν ανάμεσα σε πολύμορφες και πολυποίκιλες δραστηριότητες. Οι παραπάνω συνθήκες σε συνδυασμό με τα δυσβάσταχτα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπισαν οι σύλλογοι λόγω των υψηλών λειτουργικών εξόδων (εγκατάστασης, καθαριότητας, αμοιβών χοροδιδασκάλων), της έλλειψης οικονομικών πόρων, αλλά και τα μεγάλα οικονομικά ποσά που απαιτούσε η οργάνωση εκδηλώσεων, διαμόρφωσαν ένα πλαίσιο λειτουργίας που υποβάθμιζε το ρόλο τους στην επίτευξη των αρχικών σκοπών σύστασής τους, με αποτέλεσμα οι σύλλογοι να περιορίσουν την πολυμορφία των δράσεών τους.

Η κυριαρχία των χορευτικών πρακτικών στις δράσεις ενός συλλόγου, που υποδηλώνεται όλο και περισσότερο στη χρήση του όρου “Χορευτικός” στις επωνυμίες των συλλόγων, στον κυρίαρχο ρόλο του χοροδιδασκάλου, στα υψηλά ποσοστά των χορευτικών εκδηλώσεων που υλοποιούνται και στα ζητήματα που άπτονται των χορευτικών επιτελέσεων (θέματα προς συζήτηση, συγκρουσιακές σχέσεις), υποδηλώνουν την υποχώρηση της ανάληψης κοινωνικών δράσεων σε αντιδιαστολή με το αυξανόμενο ενδιαφέρον ενασχόλησης στο συγκεκριμένο πλαίσιο με καθαρά χορευτικές πρακτικές. Η παραπάνω επισήμανση χαρακτηρίζει ένα στάδιο μετάβασης των όρων λειτουργίας των συλλόγων που ενσωματώνουν όλο και περισσότερο διαδικασίες «επιχειρηματικού» τύπου χωρίς να διαφοροποιούνται ως προς τα δομικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά από μια ιδιωτική σχολή χορού.

Από την ανάλυση των δεδομένων διακρίθηκε επίσης, η διαλεκτική σχέση που εντοπίζεται αφενός στον τρόπο που τα μέλη των συλλόγων κατασκευάζουν το δικό τους παρόν με υλικά του παρελθόντος, το πως δηλαδή, η ιστορία, οι αναπαραστάσεις, ο λόγος αλληλεπιδρούν και παράγουν μνημονικά προϊόντα, και αφετέρου το πως το παρελθόν καθορίζει τη συγκρότηση του παρόντος.

Παράρτημα

Πηγές – Πληροφορητές – Βιβλιογραφία – Πίνακες Συλλόγων Ιωαννίνων

Πηγές

Βιβλίον καταχώρησης αναγνωρισμένων σωματείων - Πρωτοδικείο Ιωαννίνων – 1915-1967, 1967-1975 (αυξ. Αριθ. 1-276)

Βιβλίον καταχώρησης αναγνωρισμένων σωματείων - Πρωτοδικείο Ιωαννίνων – 1975-1986 (αυξ. Αριθ. 276-950)

Βιβλίον καταχώρησης αναγνωρισμένων σωματείων - Πρωτοδικείο Ιωαννίνων – 1986-2001 (αυξ. Αριθ. 950-1632)

Βιβλίον καταχώρησης αναγνωρισμένων σωματείων - Πρωτοδικείο Ιωαννίνων – 2001-2015 (αυξ. Αριθ. 1632-2125)

Βιβλίον καταχώρησης αναγνωρισμένων σωματείων - Πρωτοδικείο Ιωαννίνων – 2015-2017 (αυξ. Αριθ. 2125-2204)

Πρακτικά συνεδρίας των Δ.Σ. του Εκπολιτιστικού Συλλόγου Άγιος Γεώργιος (1983-1999)

Βιβλίον πρακτικών και αποφάσεων Διοικητικού Συμβουλίου Πατριωτικού Συνδέσμου Καλαρρυτών Ιωαννίνων (1971 - 1985)

Βιβλίον πρακτικών και αποφάσεων Διοικητικού Συμβουλίου Πατριωτικού Συνδέσμου Καλαρρυτών Ιωαννίνων (1985 - ...)

Βιβλίον πρακτικών Γενικών Συνελεύσεων Πατριωτικού Συνδέσμου Καλαρρυτών Ιωαννίνων (2008 -)

Βιβλίον πρακτικών και αποφάσεων Διοικητικού Συμβουλίου Πολιτιστικού Συλλόγου Καλλιθέας Ιωαννίνων (1957-1990)

Βιβλίον πρακτικών και αποφάσεων Διοικητικού Συμβουλίου Πολιτιστικού Συλλόγου Καλλιθέας Ιωαννίνων (4/2/1990 – 20/1/2010).

Βιβλίον πρακτικών Διοικητικού Συμβουλίου και Γενικών Συνελεύσεων Πολιτιστικού Συλλόγου συνοικισμού Καρδαμιτσίων – Άμμου «Η Πρόοδος» (30/1/1998-22/10/13).

Βιβλίον πρακτικών Διοικητικού Συμβουλίου και Γενικών Συνελεύσεων Πολιτιστικού Συλλόγου συνοικισμού Καρδαμιτσίων – Άμμου «Η Πρόοδος» (20/11/2013-31/1/2018).

Βιβλίον πρακτικών Γενικής Συνέλευσης και Διοικητικού Συμβουλίου Σύλλογος “Το Κάστρο” (20/11/2013-31/1/2018).

Βιβλίον πρακτικών και αποφάσεων Διοικητικού Συμβουλίου Πολιτιστικού Συλλόγου «Η Λούτσα» (21/10/1999 – 12/7/2017).

Βιβλίον πρακτικών και αποφάσεων Διοικητικού Συμβουλίου Εκπολιτιστικού Συλλόγου «Ο Πλάτανος» (1977-1990)

Βιβλίον πρακτικών και αποφάσεων Διοικητικού Συμβουλίου Αδελφότητας Σαρακατσαναίων Ηπείρου, (19/7/1973-26/11/2014)

Βιβλίον πρακτικό συνεδριάσεων Διοικητικού Συμβουλίου Χορευτικού Ομίλου Χουλιαράδων, (20/4/2005 – 5/9/2018)

Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας του Εκπολιτιστικού Συλλόγου Καλλιθέας, αρχομένων από του έτους (1957)

Πρακτικά του Β΄ Συμποσίου Λαογραφίας του Βορειοελλαδικού χώρου, 1976, (Ηπειρος – Μακεδονία - Θράκη), Κομοτηνή, 19-22 Μαρτίου 1975, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου – 166, Θεσσαλονίκη.

Πρακτικά του Δ΄ Συμποσίου Λαογραφίας του Βορειοελλαδικού χώρου, 1983, (Ηπειρος – Μακεδονία - Θράκη), Ιωάννινα, 10-12 Οκτωβρίου 1979, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου – 195, Θεσσαλονίκη.

Πρακτικά 5^{ης} Πανελλαδικής Συνάντησης Πολιτιστικών Φορέων, Πορεία για την αλλαγή στον πολιτισμό, Πανελλήνια Πολιτιστική Κίνηση, Αθήνα, 1984.

Στοιχεία συστάσεως και εξελίξεως των Δήμων και Κοινοτήτων, 19 Νομός Ιωαννίνων 1962, Έκδοσις της Κεντρικής Ενώσεως Δήμων και Κοινοτήτων της Ελλάδος, Αθήνα.

Πρακτικά Συνεδρίου, Α΄ Πολιτιστικό Συνέδριο Νομού Ιωαννίνων, Ιωάννινα 1984, Νομαρχία Ιωαννίνων & Νομαρχιακό Συμβούλιο σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση και τους Πολιτιστικούς Φορείς

Κιουρτσάκης Γιάννης, (1983). Προφορική παράδοση και ομαδική δημιουργία. Αθήνα: Κέδρος.

Περιοδικό Καλαρρυτιώτικα Νέα, Τόμος 1^{ος} Αρ. Φύλλων 1-37, Ετών: 1985-1991, “Πατριωτικός Σύνδεσμος Καλαρρυτών «Η Πίνδος»”

Περιοδικό Καλαρρυτιώτικα Νέα, Τόμος 2^{ος} Αρ. Φύλλων 38-78, Ετών: 1992-1998, “Πατριωτικός Σύνδεσμος Καλαρρυτών «Η Πίνδος»”

Περιοδικό Καλαρρυτιώτικα Νέα, Τόμος 3^{ος} Αρ. Φύλλων 79-125, Ετών: 1999-2007, “Πατριωτικός Σύνδεσμος Καλαρρυτών «Η Πίνδος»”

Περιοδικό Καλαρρυτιώτικα Νέα, Τόμος 4^{ος} Αρ. Φύλλων 126-165, Ετών: 2007-2017, “Πατριωτικός Σύνδεσμος Καλαρρυτών «Η Πίνδος»”

1^{ον} Βιβλίο Μητρώου Μελών, Εκπολιτιστικού Συλλόγου Λούτσας Ιωαννίνων 1977-1984

2^{ον} Βιβλίο Μητρώου Μελών, Εκπολιτιστικού Συλλόγου Λούτσας Ιωαννίνων 1984-1988

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Περιοδικό Σαρακατσαναίοι, Έτος 8^ο 1991. Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπείρου. Ιωάννινα.

Περιοδικό Σαρακατσαναίοι, Έτος 9^ο 1992. Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπείρου. Ιωάννινα.

Περιοδικό Σαρακατσαναίοι, Έτος 34^ο 2018. Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπείρου. Ιωάννινα.

Περιοδικό Σαρακατσαναίοι, Έτος 35^ο 2019. Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπείρου. Ιωάννινα.

Περιοδικό Σαρακατσαναίοι, Έτος 36^ο 2020. Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπείρου. Ιωάννινα.

Καταστατικόν Εκπολιτιστικού Συλλόγου Συνοικίας Λούτσας Ιωαννίνων «Η Λούτσα».(ετ. ιδρ. 1977).

Καταστατικό “Εκπολιτιστικού Συλλόγου «Η ΚΑΛΛΙΘΕΑ»” (ετ. ιδρ. 1957).

Καταστατικό “Εκπολιτιστικού Συλλόγου «Η ΚΑΛΛΙΘΕΑ»” (τρ. 1973).

«Καταστατικόν του εν Καλαρρύταις – Ηπείρου εδρεύοντος “Πατριωτικού Συνδέσμου Καλαρρυτών η «Πίνδος»” (ετ. Ιδρ. 1917)

Πληροφορητές - τριες

Αλεξίου Αλέκος (γεν. 1927) μέλος του “Πολιτιστικού Συλλόγου Καραβατιάς”, δημόσιος υπάλληλος

Αντωνίου Μάρθα (γεν. 1958), ταμίας “Πολιτιστικού Συλλόγου Αμπελοκήπων Ιωαννίνων «Πανόραμα»”, ιδιωτικός υπάλληλος.

Αρβανίτης Γιάννης (γεν.), πρόεδρος Α.Σ.Η.

Αυδίκος Γιάννης (γεν.), χοροδιδάσκαλος στο “Τμήμα Παραδοσιακών Χορών Πνευματικού Κέντρου Δήμου Ιωαννιτών”, καθηγητής φυσικής αγωγής.

Αυδίκος Μιχάλης (γεν. 1942), πρόεδρος του “Εξωραϊστικού Συλλόγου Συνοικισμού Λακκωμάτων Πόλεως Ιωαννίνων”, συνταξιούχος δάσκαλος Π.Ε..

Βαλερά Χριστίνα (γεν.1968), γραμματέας “Πολιτιστικού Συλλόγου “Η Καλλιθέα” Ιωαννίνων”, δημόσιος υπάλληλος,

Βερτόδουλου - Κασαλη Αγγελική, (γεν. 1943), αντιπρόεδρος Συλλόγου Παλιών Γιαννιωτών, ελεύθερος επαγγελματίας,

Βλάχος Κωσταντίνος (γεν. 1948), πρόεδρος του “Πολιτιστικού Συλλόγου Καλούτσιανης «Αγία Μαρίνα»”, , συνταξιούχος τραπεζικός υπάλληλος.

Βλάχος Σπύρος (γεν.1959), πρώην πρόεδρος στο “Σύλλογο Νέων Καλλιθέας”, ιδιωτικός υπάλληλος.

Βλάχου Μιράντα (γεν. 1962), πρόεδρος “Πολιτιστικού Συλλόγου “Η Καλλιθέα” Ιωαννίνων”, οικιακά.

Γεροδήμου (γεν.1952), μέλος του συλλόγου “Καλαρρύτες Εκπολιτιστικός και Λαογραφικός Σύνδεσμος”

Γεροδήμου Ελένη (γεν. 1956), μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου “Καλαρρύτες Εκπολιτιστικός και Λαογραφικός Σύνδεσμος”

Γιαννακός Θεοχάρης (γεν. 1949), υπάλληλος Δ.Ε.Η.

Γιουματζίδης Ελευθέριος (γεν.1947),πρόεδρος του “Πολιτιστικού Συλλόγου Πλάτανος”, συνταξιούχος.

Γιώτη Γωγώ (γεν.) χοροδιδάσκαλος Μορφωτικού Πολιτιστικού Συλλόγου Μαρμάρων, δημοτικός υπάλληλος.

Γκατζόγιας Απόστολος πρόεδρος του συλλόγου “Καλαρρύτες Εκπολιτιστικός και Λαογραφικός Σύνδεσμος”

Γκόγκου Άννα (γεν. 1939), πρώην ταμίας του “Πολιτιστικού Συλλόγου Καραβατιάς”, οικιακά.

Γκορτζής Βασίλειος (γεν. 1931), χοροδιδάσκαλος στο χορευτικό της “Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών”, στο “Λύκειο Ελληνίδων Ιωαννίνων,” καθηγητής φυσικής αγωγής.

Γρατσανίτη Χριστίνα (γεν. 1957), μέλος “Πολιτιστικού Συλλόγου Καραβατιάς”, νοικοκυρά.

Δάκα Ελένη (γεν. 19), κάτοικος συνοικίας Λούτσας, συντ. δασκάλα.

Ευθυμίου Κώστας (γεν. 1953), πρώην πρόεδρος “Πολιτιστικού Συλλόγου Καραβατιάς”.

Ζαχαριάδης Κων/ντίνος (γεν. 1956), αντιπρόεδρος “Πολιτιστικού Συλλόγου “Η Καλλιθέα” Ιωαννίνων”, συνταξιούχος.

Ελένη Ζούκη (γεν. 1934), τ. πρόεδρος “Παλιοί Γιαννιώτες”.

Θεοχάρης Αλέκος (γεν. 1980), πρόεδρος του “Χορευτικού Ομίλου Χουλιαράδων”, ελεύθερος επαγγελματίας.

Θεοχάρι Παναγιώτα (γεν. 1978) μέλος του Δ.Σ. του “Χορευτικού Ομίλου Χουλιαράδων”, χορεύτρια του συλλόγου “Χοροτέχνες”, ελεύθερος επαγγελματίας.

Καμπέρης Νικόλαος (γεν. 1971), πρώην χοροδιδάσκαλος Π.Σ.Κ.Π., νυν χοροδιδάσκαλος του συλλόγου “Χοροτέχνες”

Κανερνής Αθανάσιος (Δάντης), (γεν. 1944), ιδρυτικό μέλος του “Πολιτιστικού Συλλόγου Καλούτσιανης «Αγία Μαρίνα»”, ιδιωτικός υπάλληλος.

Κατσάνου Σταυρούλα (γεν. 1985), μέλος “Πολιτιστικού Συλλόγου “Η Καλλιθέα” Ιωαννίνων”, άνεργη.

Κατσίκος Βασίλης (γεν. 1955), συνταξιούχος Φυσικός, γραμματέας “Λαογραφικός Σύλλογος Κρυστάλλης”.

Κέσκου Φωτεινή (γεν. 1970), μέλος διοικητικού συμβουλίου “Πολιτιστικού Συλλόγου “Η Καλλιθέα” Ιωαννίνων”, ελεύθερος επαγγελματίας

Κίστης Κώστας (γεν.), χορευτής “Χορευτικού Ομίλου ο «Κρυστάλλης”.

Κοντοζήσης Κώστας (γεν. 1945), γραμματέας “Συλλόγου Πυρσόγιαννης Ιωαννίνων”, οικοδόμος.

Κορτζής Γεώργιος (γεν. 1931), χοροδιδάσκαλος στο Λύκειο Ελληνίδων Ιωαννίνων, εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής.

Κοτζαμάνη Πόπη (γεν. 1968), πρώην Πρόεδρος του “Πολιτιστικού Συλλόγου συνοικισμού Καρδαμιτσίων – Άμμου «Η Πρόοδος»”, συλλόγου, δημοτική υπάλληλος.

Κουτσογιάννης Αναστάσιος (γεν. 1965), πρόεδρος “Πολιτιστικού Συλλόγου Βρυσούλας Δήμου Ιωαννιτών”, δάσκαλος.

Λάζος Βασίλης (γεν. 1960), καθηγητής, κάτοικος Αρχιμανδρειού.

Λιάπη Αφροδίτη (γεν. 1941), αντιπρόεδρος του “Πολιτιστικού Συλλόγου Καλούτσιανης «Τα Πλατανάκια»”, συνταξιούχος Νοσοκόμα.

Μάκη Αλεξάνδρα (γεν. 1954), χορεύτρια στα τμήματα του ΟΚΠΑΠΑ.

Μακρίδης Γιώργος (γεν. 1940), πρόεδρος “Συλλόγου «Το Κάστρο»”, συνταξιούχος καθηγητής.

Μαργαρίτης Κώστας (γεν. 1963), χορευτής Χορευτικού Ομίλου Χουλιαράδων, συνταξιούχος στρατιωτικός.

Μαρμούτας Παναγιώτης (γεν. 1950), πρόεδρος “Πολιτιστικού Συλλόγου Αμπελοκήπων Ιωαννίνων «Πανόραμα»”, συνταξιούχος ελεύθερος επαγγελματίας.

Μέκαλη- Φειδή Ελένη (γεν. 1934), οικιακά, κάτοικος συνοικίας Λούτσα.

Μέμος Αθανάσιος (γεν. 1947), πρόεδρος του “Πολιτιστικού Συλλόγου «Η Λούτσα»”, συνταξιούχος δημόσιος υπάλληλος- εκπαιδευτικός.

Μέτσιος Γιώργος (γεν. 1965), χοροδιδάσκαλος του “Χορευτικού Συλλόγου Μετσόβου”.

Μηνόγιαννης Γρηγόριος (γεν. 1946), ταμίας του “Πολιτιστικού Συλλόγου «Η Λούτσα»”, συνταξιούχος δημόσιος υπάλληλος.

Μηνόγιαννης Θεόδωρος (γεν. 1975), αντιπρόεδρος του “Πολιτιστικού Συλλόγου «Η Λούτσα»”, ιδιωτικός υπάλληλος.

Μήτσης Κωνσταντίνος (γεν. 1946), Πρόεδρος “Συλλόγου Νεοσύστατου Συνοικισμού Αγίας Τριάδος «Η Πρόοδος»”, εργολάβος τοπογράφος συνταξιούχος.

Μπαζούκας Γεώργιος (γεν. 1970), χοροδιδάσκαλος “Χορευτικού Ομίλου Ιωαννίνων”, ιδρυτικό μέλος, μέλος συμβουλίου Χ.Ο.Ι.

Μπακαγιάννης Βαγγέλης (γεν. 1965), χορευτής μέλος Διοικητικού Συμβουλίου Π.Σ.Κ.Π.

Μπαλάφας Σωκράτης (γεν.....) 6977982496 πρόεδρος του “Συνοικιακού Πολιτιστικού Εξωραϊστικού Συλλόγου Δροσιάς”.

Μπαμπασίκα Βασιλική (γεν. 1939), μέλος του “Πολιτιστικού Συλλόγου Καλούτσιανης «Τα Πλατανάκια»”, συνταξιούχος δημόσιος υπάλληλος.

Μπέλλος Πέτρος (γεν. 1942), πρώην πρόεδρος του “Πολιτιστικού Συλλόγου «Η λούτσα»”, συνταξιούχος καθηγητής.

Μπίγγος Ναπολέων (γεν. 1948), πρώην πρόεδρος “Προοδευτικού Εκπολιτιστικού Εξωραϊστικού Συλλόγου Τσιφλικόπουλου”, συνταξιούχος δάσκαλος.

Μπούκα Αναστασία (γεν. 1970), πρόεδρος “Συλλόγου Παλιά Αγορά”, ελεύθερος επαγγελματίας.

Μπούσης Ηλίας (γεν. 1953), πρόεδρος “Εκπολιτιστικού Συλλόγου Μάτσικα Ιωαννίνων”, Ελεύθερος επαγγελματίας.

Ντάϊκου Ευανθία (γεν. 1946), (πρώην πρόεδρος), μέλος του “Πολιτιστικού Συλλόγου συνοικισμού Καρδαμισίων – Άμμου «Η Πρόοδος»”, συνταξιούχος δικηγόρος.

Πάντζιου Βάσω (γεν. 1990), μέλος του Πολιτιστικού Συλλόγου «Η Λούτσα»”, νηπιαγωγός.

Παπιγκιώτης Ευάγγελος (γεν. 1966), μέλος της “Αδελφότητας Σαρακατσαναίων Ηπείρου”, δημόσιος υπάλληλος.

Πάσχου Ελένη (γεν. 1957), Πρόεδρος στο “Σύλλογο Γυναικών Νέου Βελισαρίου” (2011- 2016), συνταξιούχος νηπιαγωγός.

Πλεσίτη Βασιλική (γεν. 1958), πρόεδρος του “Εκπολιτιστικού και Εξωραϊστικού Συλλόγου Συνοικίας Κιάφας”, νοσηλεύτρια στον Δήμο Ιωαννιτών.

Πουλιάνος Σπύρος (γεν. 1963), χοροδιδάσκαλος Χορευτικό Εργαστήρι Άρτας χοροδιδάσκαλος.

Ράπτης Λάμπρος (γεν. 1948), μέλος «Αδελφότητας Σαρακατσαναίων Ηπείρου», ιδιωτικός υπάλληλος.

Ράρρα Σταυρούλα (γεν. 1970), χοροδιδάσκαλος στο χορευτικό του Δήμου Ελεούσας.

Ράρρας Φώτιος (γεν. 1968), αντιδήμαρχος Δήμου Ζίτσας.

Σαϊντ Άγγελος (γεν. 1989), χορευτής Π.Σ.Λ., προγραμματιστής.

Σακκάς Στέφανος (γεν. 1965), χοροδιδάσκαλος στον Π.Σ.Κ.Π., ιδιωτικός υπάλληλος.

Σακούλη Βαρβάρα (γεν.), χοροδιδάσκαλος του “Πολιτιστικού Συλλόγου «Η Καλλιθέα» Ιωαννίνων”.

Σαρηγιαννίδης Χρήστος (γεν. 1970), χοροδιδάσκαλος “Πολιτιστικός Σύλλογος Κατσικάς”, ελεύθερος επαγγελματίας.

Σιούλα Φρειδερίκη (γεν. 1952), γραμματέας, συνταξιούχος δημοτικός υπάλληλος...

Στέργιος Ζιώγας (γεν. 1971), χοροδιδάσκαλος Πολιτιστικού Συλλόγου Σκλίβανης, ιδρυτικό μέλος “Σύλλογος Φίλων Μουσικοχορευτικής Παράδοσης «Τα Πατήματα»”, δημόσιος υπάλληλος.

Στουρνάρας Οδυσσέας (γεν. 1938), μέλος του “Εξωραϊστικού Συλλόγου Συνοικισμού Λακκωμάτων Πόλεως Ιωαννίνων”

Τάγκας Κωνσταντίνος (γεν. 1965), πρώην γραμματέας Α.Σ.Η., δημόσιος υπάλληλος.

Τριανταφύλλη Βάσω (γεν. 1960), πρόεδρος “Πολιτιστικού Συλλόγου συνοικισμού Καρδαμιτσίων – Άμμου «Η Πρόοδος»”, νοσηλεύτρια.

Τσιάβος Βασίλης (γεν. 1975), μέλος «Πολιτιστικού Συλλόγου Δαφνούλας», πρόεδρος κοινότητας Δαφνούλας, νοσηλευτής.

Τσοκάνη Σοφία (γεν.), γραμματέας του “Πολιτιστικού Συλλόγου «Η Λούτσα»”, ιδιωτική υπάλληλος.

Φαρμάκης Αλέκος (γεν. 1951), πρώην πρόεδρος “Εξωραϊστικού Συλλόγου κατοίκων Αγίου Σπυρίδωνος”, “Κοινοφελούς Συλλόγου Ζευγαριών”, συνταξιούχος δημόσιος υπάλληλος.

Φείδης Θεμιστοκλής (γεν. 1928), μέλος του “Πολιτιστικού Συλλόγου «Η Λούτσα»”, ιδιωτικός υπάλληλος, παλιός κάτοικος της συνοικίας Λούτσας.

Φίλης Σπύρος (γεν. 1971), μέλος του “Πολιτιστικού Συλλόγου «Η Λούτσα»”, ιδιωτικός υπάλληλος.

Χαρίσης Αλέκος (γεν. 1933), ιδρυτικό μέλος “Πολιτιστικού Συλλόγου Λούτσας”, ιδιωτικός υπάλληλος.

Χρήστου Νούλα (γεν. 1965), πρόεδρος “Εξωραϊστικού Συλλόγου κατοίκων Αγίου Σπυρίδωνος”, δημοτικός υπάλληλος.

Βιβλιογραφία⁴⁰⁶

Αγραφιώτης Δημοσθένης, 1987, Πολιτιστικές ασυνέχειες, Ύψιλον, Αθήνα.

Αλεξιάκης Ελευθέριος Π., 2001, Ταυτότητες και ετερότητες, Σύμβολα, συγγένεια, κοινότητα στην Ελλάδα – Βαλκάνια, Δωδώνη, Αθήνα.

Αλεξιάδης Μηνάς Αλ., 1988, Η ελληνική και διεθνής επιστημονική ονοματοθεσία της Λαογραφίας, Καρδαμίτσα Αθήνα.

Αλεξιάδης Μηνάς Αλ., 2008, Νεωτερική Ελληνική Λαογραφία, Ινστιτούτο του βιβλίου- Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα.

Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος 2005, Λαϊκή Παράδοση: Επιβίωση και αναβίωση (Προβλήματα και προβληματισμοί), Καστανιώτη, Αθήνα.

Ανδριώτης Ν., Πρωτόπαπα Ε., 2010, Αναδρομή στην ιστορία του Λυκείου Ελληνίδων, στο Το Λύκειο των Ελληνίδων 100 χρόνια, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα.

Ανθογαλίδου Θεοπούλα, 1987, Ο ρόλος της εκπαίδευσης στην αναπαραγωγή και εξέλιξη μιας παραδοσιακής κοινωνίας, Η περίπτωση των Σαρακατσαναίων της Ηπείρου, Θεμέλιο, Αθήνα.

Appadurai Arjun, 2014, Νεωτερικότητα χωρίς σύνορα, Πολιτισμικές διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης, Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

Αράπογλου Μιχάλης, 1994, Ο συμβολισμός του χώρου Ηπειρωτικό Ημερολόγιο 1993-1994, Ιωάννινα.

Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, 1992, «Η Κοινότητα στον αστικό χώρο. Αντιστάσεις και λειτουργίες. Η περίπτωση των Συρρακιωτών της Πρέβεζας, στο: Η Ελληνική Κοινότητα Πρακτικά επιστημονικής ημερίδας, Δωδώνη, Παράρτημα αρ. 50, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα.

Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, 1993, Η ταυτότητα της περιφέρειας στο Μεσοπόλεμο. Το παράδειγμα της Ηπείρου, Καρδαμίτσα, Α

Αυδίκος Ευ.Γ., Λουτζάκη Ρ., Παπακόστας Χρ., 2004, Χορευτικά ετερόκλητα, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

⁴⁰⁶ Η βιβλιογραφία ακολουθεί ταυτόχρονα τη λατινική και την ελληνική αλφάβητο.

Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, 2008, *Αναπαραστάσεις των Τζουμέρκων στον επιστημονικό και δημόσιο λόγο των Τζουμερκιωτών. Αναζητώντας την ταυτότητα του άλλου,* στο Χρ. Μεράντζα (επιμ.) Πρακτικά Α΄ Επιστημονικού Συνεδρίου για τα Τζουμέρκα, Ο τόπος – Η κοινωνία – Ο πολιτισμός – Διάρκειες και τομές Ιστορική Λαογραφική Εταιρεία Τζουμέρκων

Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, 2017, *Εορταί και πανηγύρεις, Σύννορα, λαϊκά δρώμενα και τελετές,* Επίκεντρο, Αθήνα.

Auge Mark, 1995, *Non- Places, Introduction to an anthropology of supermodernity,* Verso, London.

- **1999,** *Για μια ανθρωπολογία των σύγχρονων κόσμων,* Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

Βαβρίτσας Ν. 2008, *Παραδοσιακοί χοροί και η διδασκαλία τους ,* Ρυθμοκινητική ανάλυση και ρυθμική αρίθμηση, Θεσσαλονίκη.

Βακαλόπουλος Κωνσταντίνος Απ., 1961, *Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού, Ήπειρος,* εκδ. οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.

Banks Marcus, 2005, *Εθνοτισμός. Ανθρωπολογικές κατασκευές.* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Βαρβούνης Γ. Μ., 1996, *Λαϊκά δρώμενα και τουρισμός: η περίπτωση του Καδή στη Σάμο,* στο «Λαϊκά δρώμενα – Παλιές μορφές και σύγχρονες εκφράσεις», Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου, Υπουργείο Πολιτισμού-Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων - Δήμος Κομοτηνής - Κέντρο Λαϊκών Δρώμενων, Κομοτηνή.

Βαρζώκα Κ. 1982, *Ζαγορίσια Δημοτικά Τραγούδια.* Γιάννινα: Το Ζαγόρι μας.

Benedict Richard O' Gorman Anderson, 1997, *Φαντασιακές κοινότητες,* Νεφέλη, Αθήνα.

Benjamin Walter 1973, *The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction, in Illustrations,* Gontana /Collin, Clagow.

Bourdieu Pierre, 2005, *Συμμετοχική αντικειμενικοποίηση στο Κυριακάκης Γιάννης - Μιχαηλίδου Μάρθα (επιμ), Η προσέγγιση του άλλου. Ιδεολογία, μεθοδολογία και ερευνητική πρακτική,* Μεταίχμιο, Αθήνα.

Bocock Robert, 2003, *Η πολιτιστική διαμόρφωση της Νεωτερικής Κοινωνίας, στο συλ. τομ. Η διαμόρφωση της Νεωτερικότητας,* Σαββάλας, Αθήνα.

Βρέλλη – Ζάχου Μαρίνα, 1991, *Τα τσαρούχια και οι τσαρουχάδες στην Ήπειρο,* Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα.

Γκαρτζονίκα – Κώτσικα Ελευθερία, 2016, *Ο παραδοσιακός χορός στην εκπαίδευση, Ιστορική αναδρομή και σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις*, Πεδίο, Αθήνα.

Γκαρτζονίκα Ηλία 2001, *Χοροί και τραγούδια του Συρράκου Ιωαννίνων*, στο επιμ. Άλκης Ράφτης, Χορός και προφορική ιστορία, Πρακτικά 15^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου για την Έρευνα του χορού, Διεθνής Οργάνωση Λαϊκής Τέχνης – Ελληνικό Τμήμα – Δήμος Αγίου Δημητρίου Ιωαννίνων, η Αθήνα.

Campbell John, K., 1964, *Honor, Family and Patronage*, Clarendon Press-Oxford, London.

Campbell John, 1996, «Με τους Σαρακατσάνους στο Ηπειρωτικό Ζαγόρι». Στα Πρακτικά του Πρώτου Συνεδρίου Σαρακατσαναίων Ελλάδος και Διασποράς, Σαρακατσαναίοι. Η προσφορά της στη συνέχεια του Ελληνισμού, 148-152, Π.Ο.Σ.Σ., Αθήνα.

Giddens Anthony, 1989, *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία*, Οδυσσέας, Αθήνα.

- , 2001, *Οι συνέπειες της νεωτερικότητας*, Κριτική, Αθήνα.

Clifford Geertz, 2003, *Η ερμηνεία των πολιτισμών*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

Cohen Anthony P., 1989, *The Symbolic Construction of Community*, Key Ideas, Λονδίνο.

Cowan Jane, 1998, *Η πολιτική του σώματος. Χορός και κοινωνικότητα στη βόρεια Ελλάδα*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

Cuche Denys, 2001, *Η έννοια της κουλτούρας στις Κοινωνικές Επιστήμες*, Γιώργος

Debord Guy, 2000, *Η κοινωνία του θεάματος*, Διεθνής Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Gellner Ernest, 1983, *Έθνη και Εθνικισμός*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

Γκέφου – Μαδιανού, Δήμητρα, 1993, “*Ανθρωπολογία, οίκοι: Για μια κριτική της Τηγενοπούς Ανθρωπολογίας*”. Διαβάζω, Αθήνα.

Γκέφου – Μαδιανού, Δήμητρα, 2011. *Αναστοχασμός, ετερότητα και ανθρωπολογία οίκοι: Διλήμματα και αντιπαραθέσεις*. Στο Δήμητρα Γκέφου – Μαδιανού (επιμ.). *Ανθρωπολογία και Εθνογραφία: Σύγχρονες Τάσεις*. Σειρά Ανθρωπολογικοί Ορίζοντες. Πατάκη, Αθήνα.

- , 1999, *Πολιτισμός και Εθνογραφία. Από τον Εθνο-γραφικό Ρεαλισμό στην Πολιτισμική Κριτική*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

-, 2003, *Εννοιολογήσεις του εαυτού και του “Άλλου”*: ζητήματα ταυτότητας στη σύγχρονη ανθρωπολογική θεωρία, στο Δ. Γκέφου- Μαδιανού (επιμ.), *Εαυτός και*

«Άλλος». Εννοιολογήσεις, ταυτότητες και πρακτικές στην Ελλάδα και την Κύπρο, Gutenberg, Αθήνα, σ. 15-110. Δαρδάνος, Αθήνα.

Γκιζέλης, Γρηγόρης, Κουτατζόγλου Ρωξάνη, Τεπέρογλου Αφροδίτη, Φίλια Βασίλη, 1984, Παράδοση και Νεωτερικότητα στις πολιτιστικές δραστηριότητες της ελληνικής οικογένειας: Μεταβαλλόμενα σχήματα Ε.Κ.Κ.Ε., Αθήνα.

Giddens Anthony, 1989, Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία, Οδυσσέας, Αθήνα.

Goffman Erving, 2006, Η παρουσίαση του εαυτού στην καθημερινή ζωή, μετ. Μαρία Γκόφρα, εισ. Δ. Μακρυνιώτη, επιμ. Κ. Λιβιεράτος, Αλεξάνδρεια Αθήνα (Presentation of Self in everyday life 1959).

Grawitz Madeleine, 2006, Μέθοδοι των κοινωνικών επιστημών, Α τόμος Οδυσσέας, Αθήνα.

Grawitz Madeleine, 2006, Μέθοδοι των κοινωνικών επιστημών, Β τόμος, Οδυσσέας, Αθήνα.

Gross David, 2003, Τα ερείπια του παρελθόντος, Παράδοση και κριτική της νεωτερικότητας, Πατάκη, Αθήνα.

Gupta Akhil - Ferguson James, 2005, Πέρα από την κουλτούρα. Χώρος, ταυτότητα και η πολιτική της διαφοράς, στο Κυριακάκης Γιάννης – Μιχαηλίδου Μάρθα (επιμ), *Η προσέγγιση του άλλου. Ιδεολογία, μεθοδολογία και ερευνητική πρακτική*, 71-101. Μεταίχμιο, Αθήνα.

Δαλιανούδη Ρενάτα, 2019, Μια εθνογραφική προσέγγιση στα νησιά του βορειοανατολικού Αγαίου. Αστικές και Δυτικές επιρροές στη μουσική και στο χορό, περιοδική έκδοση της ελληνικής Εταιρείας Εθνολογίας, Αθήνα.

- **2020, Εθνογραφίες μετάβασης, Ηγεμονισμός – Ετεροτοπικότητα – Αστικοποίηση – Εκδυτικισμός**, Κ. & Μ. Σταμούλη / Ιωάννη Αρχ. Χαρπαντίδη, Θεσσαλονίκη.

Δαλκαβούκης Βασίλης, 2004, Κρατική πολιτική, ιστορική συγκυρία και στρατηγικές επιβίωσης: παράγοντες διαμόρφωσης εθνοτικής και εθνοτοπικής ταυτότητας. Το παράδειγμα των Σαρακατσάνων του Ζαγορίου (1913-1970), *Ηπειρωτικά Χρονικά* 38:239-262.

- **2005, Η πένα και η γκλίτσα. Εθνοτική και εθνοτοπική ταυτότητα στο Ζαγόρι τον 20ό αιώνα**, Οδυσσέας, Αθήνα.

- **2008, Αισθητικές αντιλήψεις και πολιτισμική ταυτότητα, Η σημειολογία των αισθήσεων ως παράγοντας διαμόρφωσης εθνοτικών στερεοτύπων στο Ζαγόρι τον 20ό αιώνα**», στο Ε. Χοντολίδου – Γρ. Πασχαλίδης – Κ. Τσουκαλά – Α. Λάζαρης (επιμ.), *Διαπολιτισμικότητα, Παγκοσμιοποίηση και Ταυτότητες*, Ελληνική Σημειωτική Εταιρεία – Gutenberg, Αθήνα, σ. 196-206.

- **2015**, *Γράφοντας ανάμεσα, Εθνογραφικές δοκιμές με αφορμή το Ζαγόρι*, Επίκεντρο, Θεσ/κη.

Δαμιανάκος Στάθης, 2002, *Από τον χωρικό στον αγρότη, Η ελληνική αγροτική κοινωνία απέναντι στην παγκοσμιοποίηση*, Εξάντας ΕΚΚΕ, Αθήνα.

Δήμα Ηλία 1989, *Παραδοσιακός χορός στο Συρράκο – Λαογραφική και ανθρωπολογική προσέγγιση*, διδακτορική διατριβή – Ιωάννινα.

Eriksen Thomas Hylland, 2007, *Μικροί τόποι, μεγάλα ζητήματα, μια εισαγωγή στην κοινωνική και πολιτισμική ανθρωπολογία*, Κριτική, Αθήνα.

Ζορμπά Μ., 2014, *Η πολιτική του πολιτισμού, Ευρώπη και Ελλάδα, στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα*, Πατάκη, Αθήνα.

Ζωγράφου Μ., 1989, *Λαογραφική – ανθρωπολογική προσέγγιση του Σέρρα- χορού των Ποντίων*, μη δημοσιευμένη Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα.

Halbwachs Maurice, (2013), *Η συλλογική μνήμη*, επιμέλεια – πρόλογος Μαντόγλου Άννα, Παπαζήση, Αθήνα.

Halbwachs Maurice, (2013), *Τα κοινωνικά πλαίσια της μνήμης*, μετ. Ελευθερία Ζέη, πρόλογος Ρίκα Μπενβενίστε, επίμετρο Gerard Namer, Νεφέλη, Αθήνα.

Hamilton Peter, 2003, *Ο διαφωτισμός και η γέννηση της κοινωνικής επιστήμης* στον Η διαμόρφωση της νεωτερικότητας, Οικονομία, Κοινωνία, Πολιτική, Πολιτισμός, Σαββάλας, Αθήνα.

Hobsbawm Eric, 2004, *Επινοώντας Παραδόσεις*, στο Η επινόηση της παράδοσης, Θεμέλιο, Αθήνα.

Κακάμπουρα – Τύλη Ρέα, 1999, *Ανάμεσα στο αστικό κέντρο και τις τοπικές κοινωνίες. Οι σύλλογοι της επαρχίας Κόνιτσας στην Αθήνα*. Πνευματικό Κέντρο Δήμου Κόνιτσας.

Κακάμπουρα Ρέα, (2011), *Αφηγήσεις ζωής. Η βιογραφική προσέγγιση στη σύγχρονη λαογραφική έρευνα*, Διάδραση, Αθήνα.

Κακάμπουρα Ρέα – Ευσταθιάδου Μυροφόρα (2012), «Φάρος Ποντίων» Όψεις της σύγχρονης ποντιακής ταυτότητας, Πρακτικά συνεδρίου Ιστορικού Αρχείου Ποντιακού Ελληνισμού Δήμου Καλαμαριάς 23-25 Νοεμβρίου 2012, Καλαμαριά σ. 553-563.

Κακάμπουρα Ρέα - Σαλταπίδα Ευαγγελή, 2011, *Φολκλορισμός και λαογραφία Η παράσταση του συλλόγου «Σεμέλη» με τίτλο: «Από την παράδοση στην παράσταση – Τα βιωματικά χοροστάσια και οι αναπαραστάσεις τους»*, στο συλ. τόμ. Η διαχείριση της παράδοσης, Ο λαϊκός πολιτισμός ανάμεσα στον φολκλορισμό, στην πολιτιστική

βιομηχανία και τις τεχνολογίες αιχμής, επιμ. Βαρβούνης Μ., Σέργης Μ., Δαμιανού Δ., Μαχά – Μπιζούμη Ν., Θεοδωρίδου Γ., Μ. Αντ. Σταμούλη Αθήνα.

Κακάμπουρα Ρέα 2014, *Αδελφότητες και εθνοτοπικοί σύλλογοι στα αστικά κέντρα*, στο συλ. τόμο *Ελληνική Λαϊκή Παράδοση*, Από το παρελθόν στο μέλλον, γεν. επιμ. Αυδίκος Ε. συντ. επιμ. Λούκας Δ., Αλέξανδρος, Αθήνα.

Καραβίδας Κ.Δ., 1931, *Αγροτικά, Έρευνα επί της οικονομικής και κοινωνικής μορφολογίας εν Ελλάδι και εν ταις γειτονικαίς σλαβικαίς χώραις*, Αθήνα.

Καρύδης Δ.Ν., (1988), *Συγκρότηση και εξέλιξη των ελληνικών πόλεων (15ος19ος αιών)*, Ε.Μ.Π. Αθήνα.

Κομνηνού Μ. – Παπαταξιάρχης Ε., (επιμέλεια), 1990, *Κοινότητα Κοινωνία και Ιδεολογία, ο Κωνσταντίνος Καραβίδας και η Προβληματική των Κοινωνικών Επιστημών*, Παπαζήση, Αθήνα.

Κοτζαμάνης Β., Μαράτου-Αλιμπραντή Α., (επιμέλεια) (1994), *Οι Δημογραφικές εξελίξεις στη μεταπολεμική Ελλάδα: πρακτικά Δημογραφικού συνεδρίου*, Νέα Σύνορα, Αθήνα.

Κατρής Δ. Παύλος, Τάγκας Α. Δημήτριος (επιμ.), 2016, *Σαρακατσαναίοι της Ηπείρου, Γενεαλογικά δέντρα Αδελφότης των Εν Αθήναις Σαρακατσαναίων Ηπείρου*, Αθήνα

Κονσόλα Ντόρα, 1990, *Πολιτιστική δραστηριότητα και κρατική πολιτική για την Ελλάδα. Η περιφερειακή διάσταση*, Παπαζήσης, Αθήνα.

Κοντού Γεωργία, 2013, *Η πολιτική και κοινωνική ιδεολογία της 4^{ης} Αυγούστου και ο τρόπος με τον οποίο αυτή επηρέασε την εκπαίδευση και τη νεολαία (Ε.Ο.Ν.)*, Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Κοράκης Δημήτρης Αθαν., 1999, *Ιστορίες από τα παλιά Γιάννινα*, Γ. Δούβαλης-Ε. Αποστόλου Ιωάννινα.

Κορδώσης Μιχάλης, 2003, *Τα Βυζαντινά Γιάννενα*, Αθήνα.

Κουμανούδης Στ.Α., 1980, *Συναγωγή νέων λέξεων από των λογίων πλασθεισών από της Αλώσεως μέχρι των καθ' ημάς χρόνων*, Ερμής, Αθήνα.

Κριτσιώτη Μαριγούλα 2000, *Χορός και προφορική ιστορία*, στο *Χορός και ιστορία*, Άλκης Ράφτης (επιμ.), Διεθνής Οργάνωση Λαϊκής Τέχνης – Ελληνικό Τμήμα, Δήμος Αρκαδίας.

Κρυστάλλης Κ., 1894, *Πεζογραφήματα*, Αθήνα.

Κυριακάκης Γιάννης – Μιχαηλίδου Μάρθα, 2005, *Η προσέγγιση του άλλου: Ιδεολογία, μεθοδολογία και ερευνητική πρακτική*, Μεταίχμιο, Αθήνα.

Κυριακίδου – Νέστορος Άλκη, 1989, *Λαογραφικά Μελετήματα I*, Εταιρεία Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου, Αθήνα.

Κυριακίδου – Νέστορος Άλκη, 1993, *Λαογραφικά Μελετήματα II*, Πορεία, Αθήνα.

Λαζαρίδης Κώστας, Π. 1983, *Ζαγορίσιος ταξιδιωτισμός, Ήθη έθιμα και δημοτικά τραγούδια γύρω από το ταξίδι. Καλές και κακές επιπτώσεις του ταξιδιού για το Ζαγόρι*, Πρακτικά του Δ΄ Συμποσίου Λαογραφίας του Βορειοελλαδικού χώρου, 1983, (Ηπειρος – Μακεδονία - Θράκη), Ιωάννινα, 10-12 Οκτωβρίου 1979, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου – 195, Θεσσαλονίκη.

Λαμπρίδης Ιωάννης, 1971, *Ηπειρωτικά Μελετήματα*, Ιωάννινα, Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών, (Α΄ εκδ., Περιγραφή της πόλεως Ιωαννίνων, εν Αθήναις 1887).

Λαμπρίδης Ιωάννης, 1889, *Ηπειρωτικά Ιστορικά Μελετήματα, Ζαγοριακά α΄ και β΄*, Αθήνα.

Λέκκας Ε. Δημήτρης, 2001, *Η διχασμένη πολιτισμική ταυτότητα: Ανήκειν και αισθητική, Μελωδία Λόγος Κίνηση*, Πρακτικά 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Λαϊκού Πολιτισμού, Σέρρες.

Λελοβίτης Λάμπρος Δ., 1962, *Η στενότης των καλλιεργουμένων εδαφών και η εξ αυτής προκαλούμενη δημογραφική πίεσις εις την Ζ.Π.Ε. Ηπείρου – Κέρκυρας και Λευκάδος*, Ηπειρωτική Εστία 11.

Λιθοξόου Δημήτρης, 2005, *Μετονομασίες των χωριών της Ελλάδας, Η εθνική επιχείρηση εξελληνισμού των τοπωνυμίων*, Αθήνα.

Λουκάτος Δημήτριος Σ., 2003, *Σύγχρονα Λαογραφικά (Folklorica Contemporanea)*, Φιλιππότη, Αθήνα.

Λουκάτου Σ. Δημητρίου, 1978, *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*, εκδ. Β΄, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα.

Λουτζάκη Ρένα 1999, *Ο σύλλογος ως χώρος χορευτικής δραστηριότητας, στο Μουσικές της Θράκης, Μια διεπιστημονική προσέγγιση: Έβρος, Σύλλογος οι Φίλοι της Μουσικής*, Αθήνα.

Λουτζάκη Ρένα 2004, *Εισαγωγή, στο συλ.τόμο Χορευτικά Ετερόκλιτα επιμ. Ευ. Αυδίκος-Ρ. Λουτζάκη – Χρ. Παπακώστας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Λυδάκη Άννα, 2001, *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*, Καστανιώτη, Αθήνα.

Μαδιανού Μίρκα (2008) *Έθνος, ταυτότητες και τηλεόραση στη σύγχρονη Ελλάδα*, Εκδόσεις Πατάκη.

Μακρή Π. Ευριπίδη, (1990), *Ζωή και παράδοση των Σαρακατσαναίων*, Ιωάννινα.

Μάνος Ιωάννης (2004), *Ο χορός ως μέσο για τη συγκρότηση και διαπραγμάτευση της ταυτότητας στην περιοχή της Φλώρινας*, στο συλ.τομ. Χορευτικά Ετερόκλιτα επιμ. Ευ. Αυδίκος-Ρ. Λουτζάκη – Χρ. Παπακώστας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Μαντόγλου Άννα, (2013), “*Η συλλογική μνήμη*”, επιμέλεια – πρόλογος στο Halbwachs Maurice Παπαζήση Αθήνα.

Marcus George E. και Michael M.J. Fischer, 1986, *Anthropology aw Coltural Critique An Experimental Moment in the Human Sciences*, The University of Chicago Press.

Marcus George E. 1995, *Ethnography in/of the Word System: The Emergency of Multi- Sited Ethnography*, Rice University, Huston Texas.

Μερακλής Μιχαήλ Γ., 1974, *Σύγχρονος Ελληνικός Λαϊκός Πολιτισμός*, Καλλιτεχνικό Πνευματικό Κέντρο Ώρα, Αθήνα.

Μερακλής Μιχαήλ Γ., 1974, *Ο άνθρωπος της πόλης*. Λαογραφία 29. = Λαογραφικά Ζητήματα 1989.

Μερακλής Μιχαήλ, 1979, *Αστική λαογραφία*. Δελτίο της Εταιρείας Σπουδών νεοελληνικού πολιτισμού και γενικής παιδείας 3 = Λαογραφικά Ζητήματα 1989.

Μερακλής Μιχαήλ 1984, *Ζητήματα σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού. Το πρόβλημα του πολιτιστικού μοντέλου*, στο Πρακτικά 5^{ης} Πανελλαδικής Συνάντησης Πολιτιστικών Φορέων, Πορεία για την αλλαγή στον πολιτισμό, Πανελλήνια Πολιτιστική Κίνηση , Αθήνα.

Μερακλής Μιχαήλ 2000, *Θέματα Λαογραφίας*, Καστανιώτη, Αθήνα.

Μερακλής Μιχαήλ, 2004, *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική Συγκρότηση – Ήθη και Έθιμα – Λαϊκή Τέχνη*. Οδυσσέας, Αθήνα.

Μερακλής Μιχαήλ, 2004, *Η συνηγορία της Λαογραφίας*, Ίδρυμα Αγγελικής Χατζιμιγάλη, Αθήνα.

Μερακλής Γ. Μιχάλης, 2004, *Λαογραφικά ζητήματα*, Καστανιώτη, Αθήνα.

Μπάδα Κωνσταντίνα, 1994, *Η χρήση της παράδοσης, στο συλ.τ., «Χορός και Κοινωνία»*, Πνευματικό Κέντρο Κόνιτσας, Κόνιτσα.

- **1996**, «Προς μια αποκρυπτογράφηση της φυσιογνωμίας των λαϊκών δρώμενων: Απόκριες στα Γιάννενα», στο *Λαϊκά δρώμενα – Παλιές μορφές και σύγχρονες εκφράσεις*, Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Κομοτηνή 1994, Υπουργείο Πολιτισμού-Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων-Δήμος Κομοτηνής - Κέντρο Λαϊκών Δρώμενων, Αθήνα.

- **1995**, *Η παράδοση στη διαδικασία της ιστορικής διαπραγμάτευσης της εθνικής και τοπική ταυτότητας. Η περίπτωση της «Φουστανέλας*, *Εθνολογία*, τόμ.4, Ιωάννινα, σ. 127-150 .
- **1996α**, *Παλιά φωτογραφία: Μια πρόταση “ανάγνωσής” της*, *Δωδώνη* τόμ.14:1,Ιωάννινα σελ.201-227.
- **1997**, *Η Ανάπτυξη της «Ρητορικής» της παράδοσης σε μια τοπική κοινωνία (Βασιλική Ναυπακτίας)* , *Ναυπακτικά* ,τόμο Θ, Ιωάννινα, σελ.183-212 .
- **2003**, *Προς μια διεπιστημονική προσέγγιση της κοινωνίας και του πολιτισμού στο: Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικής Συνάντησης, Όψεις της ανθρωπολογικής σκέψης και έρευνας στην Ελλάδα (Αθήνα 7-8 Δεκεμβρίου 2001)*,Αθήνα, σ. 275-289.
- **2003**, *Η πολιτισμική ταυτότητα ως συνιστώσα της βιώσιμης ορεινής ανάπτυξης, το παράδειγμα του Ζαγορίου*, *Γεωγραφίες ,Ξένοι εργάτες στην Ελλάδα*, τεύχος 5, Εξάντας, Αθήνα.
- **1997**, *Εθνογραφώντας την κρατική πολιτική βία στα μετεμφυλιακά χρόνια. Βιωμένες εμπειρίες, μνήμες και ταυτότητες ηττημένων*, *Εθνολογία* 17 251-280.

Μπενβενίστε Ρίκα, 1994, *Αφήγηση και ιστορία: Μια εισαγωγή στη συζήτηση περί αφηγηματικότητας στην ιστορία*, στο *Ρ. Μπενβενίστε & Θ. Παραδέλλης (Επιμ.)*, *Αφηγηματικότητα, ιστορία και ανθρωπολογία*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη.

Μπέτης Στέφανος, 1984, *Ηπειρωτικές αδελφότητες και σύλλογοι της Τουρκοκρατίας*. *Ηπειρωτική Εστία*, *Ηπειρωτικά Χρονικά* 26.

Μποτός Αλεξ. Γιάννης, 1982, *Οι Σαρακατσαναίοι*, Αθήνα.

Μπουμπάρης Νίκος, 2006 (επιμ.), *Πολιτισμική θεωρία, Μια εισαγωγή*, Κριτική, Αθήνα.

Νικολαΐδης Ιωάννης Ι., 1992, *Τα Γιάννινα του μεσοπολέμου*, τόμ. Α, προαπελευθερωτική περίοδος – 1914, Ιωάννινα.

Νιτσιάκος Βασίλης, 1987, «*Η ημι-νομαδική κτηνοτροφική κοινότητα στην Ήπειρο: σχέσεις παραγωγής και κοινωνική συγκρότηση*», *Ήπειρος, Κοινωνία – Οικονομία* 15^{ος} – 20^{ος} αι., Γιάννινα.

- **1995**, *Οι ορεινές κοινότητες της βόρειας πίνδου, Στον απόηχο της μακράς διάρκειας*, Πλέθρον, Αθήνα.

- **1995**, *Το Περιβόλι της Πίνδου, Αναζητώντας την Κοινότητα του σήμερα Ιχνηλατώντας την Κοινωνία του χθες*, επιμ. Βασίλης Νιτσιάκος – Μιχάλης Αράπογλου – Στέργιος Λαίτσος, Εξωραϊστικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Περιβολίου “Βάλια Κάλντα”

- **1997**, *Λαογραφικά Ετερόκλητα, Λαογραφία και Κοινωνική Ανθρωπολογία*, Οδυσσέας, Αθήνα.

Νιτσιάκος Βασίλης, Κοκκώνης Γιώργος, Μικρόπουλος Τάσος, 1997, *Ηπειρωτική Μουσική Παράδοση: Υλοποιώντας μια ερευνητική πρόταση*, ανάτυπο «Δωδώνη»: ΚΕ΄(1996), Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Δωδώνη, Ιωάννινα.

Νιτσιάκος Βασίλης, Κοκκώνης Γιώργος, 1997, *Γαμήλια τραγούδια της Αετομηλίτσας: Εθιμική ένταξη και μουσικολογικός σχολιασμός*, στο Νιτσιάκος Β. (επιμ.) *Λαογραφικά Ετερόκλητα*, , Οδυσσέας, Αθήνα.

Νιτσιάκος Β., Αράπογλου Μ., Καρανάτσης Κ., 1998, *Νομός Ιωαννίνων Σύγχρονη Πολιτισμική Γεωγραφία, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων*, Ιωάννινα.

- **2000**, *Παραδοσιακές Κοινωνικές Δομές*, Οδυσσέας, Αθήνα.

- **2001**, *Ο τόπος του χορού και ο χορός του τόπου, Μελωδία, Λόγος Κίνηση*, Πρακτικά 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Λαϊκού Πολιτισμού, Σέρρες.

- **2003**, *Χτίζοντας το χώρο και το χρόνο*. Οδυσσέας, Αθήνα.

- **2008**, *Προσανατολισμοί, μια κριτική εισαγωγή στη Λαογραφία* Κριτική, Αθήνα.

- **2010**, *Στο σύνορο, «Μετανάστευση», Σύνορα και ταυτότητες στην Αλβανο-Ελληνική μεθόριο*, Οδυσσέας, Αθήνα.

- **2015**, Πηγκλάρι, Κοινωνική οικονομία μικρής κλίμακας, Ισνάφι, Ιωάννινα.

Νιτσιάκος Β. – Ποτηρόπουλος Π., 2018, *Λαογραφία και Ανθρωπολογία, Μια συμβολή στο διάλογο*, Σιδέρης, Αθήνα.

Νιώρα Νίκη, Λουτζάκη Ρένα, Κουτσούμπα Μαρία, Τυροβολά Βασιλική (2011), *Χορός και θεωρία της Επιτέλεσης: Όψεις των Παραστασιακών Πολιτισμικών Πρακτικών Ανασκοπική μελέτη*”, στο Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό, Τόμος 9 (1), 24-43, ΤΕΦΑΑ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Ortner Sherry B. 1984, *Theory in Anthropology since the Sixties*, στο *Comparative Studiew in Society and History*.

Paul Thompson, 2002, *Φωνές από το Παρελθόν*, Πλέθρον, Αθήνα.

Philippe Laburthe – Tolra, Jean – Pierre Warnier, 2003, *Εθνολογία Ανθρωπολογία*, Κριτική, Αθήνα.

Παναγιωτοπούλου Ελισάβετ, 2004, *Κοινωνική ενσωμάτωση, μνήμη και ταυτότητα στις προσφυγικές κοινότητες Ανατολής, Μπάφρας και Νεοκαισάρειας Ιωαννίνων*, διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων .

Παναγοπούλου – Παπαθανασίου Ε., 2002, *Οι Απόκριες στα Γιάννινα της δεκαετίας του 1950, στο Σεργιάνι στα περασμένα, Σύλλογος Παλιών Γιαννιωτών – Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, Ιωάννινα.*

Πανόπουλος Παναγιώτης, 2003, «"Άμα ταιριάζει" : Φύλο, χρόνος και εντοπιότητα σ' ένα χωριό της Νάξου», στο Δ. Γκέφου – Μαδιανού (επιμ.), *Εαυτός και «Άλλος»: Ενοιολογήσεις, ταυτότητες και πρακτικές στην Ελλάδα και την Κύπρο*, Gutenberg, Αθήνα.

- **2006, «Επιστρέφοντας στον γενέθλιο τόπο**», στο Παπαταξιάρχης Ευθύμιος (επιμ.), *Περιπέτειες της ετερότητας. Η παραγωγή της πολιτισμικής διαφοράς στη σημερινή Ελλάδα*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

Παπαγεωργίου Γιώργος, 1988, *Οι Συντεχνίες στα Γιάννενα κατά τον 19^ο και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα*, Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Ιωάννινα.

Παπαγεωργίου Σταματίνα, 2010, Βασίλης Δαλκαβούκης – Ιωάννης Μάνος – Χριστίνα Βέικου (επιμ.), *Ανυποψίαστοι ανθρωπολόγοι, καχύποπτοι φοιτητές – Διδάσκοντας ανθρωπολογία σ' αυτούς που «δεν τη χρειάζονται*», Κριτική, Αθήνα.

Παπαιωάννου Σκεύος, Peter Alheit, Henning Salling Olesen, 1998, *Κοινωνικός μετασχηματισμός Εκπαίδευση και τοπική κοινωνία*,: Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο / Ανώγεια.

Παπακώστας Χρήστος, 2004, *Εντο-ποιος; Χορός και Ρόμικος χώρος*, στο Ευ.Γ.Αυδίκος-Ρ. Λουτζάκη-Χρ. Παπακώστας (επιμ.), *Χορευτικά Ετερόκλητα Ελληνικά Γράμματα*, Αθήνα.

- **2013, *Λαϊκός Πολιτισμός και Φολκλορισμός, Σύγχρονες λαογραφικές προσεγγίσεις, το παράδειγμα του χορού***, Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Πανεπιστήμιο Αθηνών 2009, Αθήνα.

- **2013, *Σαχά ισί βαρό νι νάι, Ρόμικες μουσικές και χορευτικές ταυτότητες στη Μακεδονία, σειρά: Λαϊκοί πολιτισμοί***, Πορεία, Αθήνα.

Παπαπούλου Μαρία, 2004, *Ανθρωπολογική αντιπρόταση: ο χορός ως πολιτισμική διαδικασία*, Αθήνα.

Παπαταξιάρχης Ευθύμιος, 1992, *Ο κόσμος του καφενείου: Ταυτότητα και ανταλλαγή στον ανδρικό συμποσιασμό*. Στο Ε. Παπαταξιάρχης και Θ. Παραδέλλης (επιμ.), *Ταυτότητες και φύλο στη σύγχρονη Ελλάδα: Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις*. Αθήνα:

Καστανιώτης και Πανεπιστημίου Αιγαίου.

- **1993**, *Ανθρωπολογία και παρελθόν, Συμβολές στην Κοινωνική Ιστορία της Νεότερης Ελλάδας*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα.
- **2006α**, *Τα άχθη της ετερότητας: Διαστάσεις της πολιτισμικής διαφοροποίησης στην Ελλάδα του πρώιμου 21^{ου} αιώνα*. Στο Παπαταξιάρχης Ευθύμιος (επιμ.), *Περιπέτειες της ετερότητας. Η παραγωγή της πολιτισμικής διαφοράς στη σημερινή Ελλάδα*, 1-84., Αλεξάνδρεια, Αθήνα.
- «*Το καθεστώς της διαφορετικότητας στην ελληνική κοινωνία*». Στο Παπαταξιάρχης Ευθύμιος (επιμ.), *Περιπέτειες της ετερότητας. Η παραγωγή της πολιτισμικής διαφοράς στη σημερινή Ελλάδα*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

Παπγιιώτης Ευάγγελος, 2010, *Η διαχείριση των πολιτισμικών ταυτοτήτων στην πόλη των Ιωαννίνων. Η περίπτωση των Σαρακατσάνων*, Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Παραδέλλης Θεόδωρος, 1995, *Ανθρωπολογία της μνήμης*, στο συλ. τομ. *Διαδρομές και τόποι της μνήμης, ιστορικές και ανθρωπολογικές προσεγγίσεις*, Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Πανεπιστημίου Αιγαίου.

Πασσερίνι Λουίζα, 1998, *Σπαράγματα του 20^{ου} αιώνα, Η ιστορία ως βιωμένη εμπειρία*, Νεφέλη, Αθήνα.

Πατσούρος Γ., 1964, *Περί μεταναστεύσεως*, Ηπειρωτική Εστία 13, Ιωάννινα.

Paul Thompson, 2002, *Φωνές από το Παρελθόν*, Πλέθρον, Αθήνα.

Philippe Laburthe – Tolra, Jean – Pierre Warnier, 2003, *Εθνολογία Ανθρωπολογία*, Κριτική, Αθήνα.

Πολίτης Νικόλαος Γ., 1909, *Λαογραφία. Λαογραφία Ι*.

Πολίτης Νικόλαος Γ., 1994, *Παραδόσεις Μελέται περί του βίου και της γλώσσης του Ελληνικού λαού*, τ. Β, εκδ. Γράμματα, Αθήνα.

Πούχγερ Βάλτερ, 1996, *Οι ιδεολογικές βάσεις της επιστημονικής ενασχόλησης με τον ελληνικό λαϊκό πολιτισμό τν 19^ο αιώνα*, Ε.Χρυσός (επιμ.), *Ένας κόσμος γεννιέται. Η εικόνα του ελληνικού πολιτισμού στη γερμανική επιστήμη κατά τον 19^ο αιώνα*, Αθήνα.

Πούχγερ Βάλτερ, 2011, *Δοκίμια λαογραφικής θεωρίας*, Gutenberg, Αθήνα.

Πούχγερ Βάλτερ, 2013, *Η έννοια της σκηνοθετημένης αυθεντικότητας στην έρευνα του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού*, Λαογραφία Δελτίον τ. ΜΒ'(42) (2010-2012) Αθήνα, επιμ. Αλεξιάδης, Κούζας, Πρακτικά Ημερίδας, *Η έρευνα των λαϊκών διηγήσεων στον ελληνικό και τον διεθνή χώρο*, Αθήνα.

- Ράπτης Β. 2009**, *Προσωπίδες και Τζαμάλες*, Δήμος Ιωαννιτών - Κ.Α.Π.Η., Ιωάννινα.
- Ritzer George , 2003**, *Θεωρία των συμβολικών διαντιδράσεων*, στο Μ. Πετμεζίδου (επιμ.), *Σύγχρονη κοινωνιολογική θεωρία*, τ.1, μετ. Β. Καπετανγιάννης – Γ. Μπαρουκτσής, ΠΕΚ, Ηράκλειο 2003.
- Ριζάκη Ειρήνη, 2007**, *Οι «γράφουσες» Ελληνίδες. Σημειώσεις για τη γυναικεία λογοισύνη του 19^{ου} αιώνα*, Κατάρτι, Αθήνα.
- Ρόκου Βασιλική, 2004**, *Τα βυρσοδευεία των Ιωαννίνων. Από το εργαστήριο στο «εργοστάσιο» της βιοτεχνικής πόλης*, Ελληνικά Γράμματα Αθήνα.
- Said W. Edward, 1996**, *Οριενταλισμός*, Νεφέλη, Αθήνα.
- Σαλαμάγκας Δημήτριος Στ., 1957**, *Απαντα*, τ. 1^{ος} Λαογραφικά «Γιαννιώτικες Αποκριές». Ανάτυπο από τα τεύχη 58-63 του περιοδικού Ηπειρωτική Εστία, Παπαζήση Γιάννινα.
- Σαλαμάγκας Δημήτριος Στ., 1958**, *Απαντα*, τ. 1^{ος} Λαογραφικά «Η Κόσσα και η Βλιώρα». Ανάτυπο από το περιοδικό Ηπειρωτική Εστία, Παπαζήση Γιάννινα.
- Σαλαμάγκας Δημήτριος Στ., 1962**, *Γιαννιώτικα Ιστοριοδιφικά Σημειώματα*, περ. τ. 11, Ηπειρωτική Εστία.
- Σαραφίδου Γιασεμί - Όλγα 2011**, *Συνάρθρωση ποσοτικών και ποιοτικών προσεγγίσεων*, Η εμπειρική έρευνα, Gutenberg, Αθήνα.
- Σερεμετάκη Νάντια, 2017**, *Παλιννόστηση αισθήσεων, αντίληψη και μνήμη ως υλική κουλτούρα στη σύγχρονη εποχή*, Πεδίο, Αθήνα.
- Silverstone Roger, (1990)**, *Television and Eneryday Life*, London, Routledge.
- Smith Antony, 2000**, *Εθνική Ταυτότητα*, Οδυσσέας, Αθήνα.
- Smith Philip, 2006**, *Πολιτισμική θεωρία. Μια εισαγωγή*. Κριτική, Αθήνα
- Σπανού Μαρία, 2008**, *Η πολιτική Πολιτισμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης: Η περίπτωση του Δήμου Βόλου. Πολιτιστικές παρεμβάσεις κατά την τελευταία εικοσαετία (1985-2005) και η πολιτιστική συμπεριφορά των Βολιωτών*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Σταυρίδης Σταύρος, 1990**, *Η Συμβολική σχέση με το χώρο*, Κάλβος, Αθήνα.
- Σταύρου Τατιάνα, 1975**, *"Ηροκλής Βασιάδης, ο τελευταίος ιατροφιλόσοφος"*, *Ηπειρωτική Εστία*, τ.24, Ιωάννινα.
- Στράτου Δόρα, 1963**, *"...μια παράδοση μια περιπέτεια..."*, Γκόννη, Αθήνα.

Σιδερή Μαρία, 2003, *Οι σύλλογοι ως φορείς της ελληνικής εθνικιστικής ιδεολογίας στα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα: το παράδειγμα του συλλόγου των Μικρασιατών “Η Ανατολή” και η συγκρότηση της ελληνικής εθνικής ταυτότητας στις κοινότητες της Μικράς Ασίας*, διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας, Μυτιλήνη.

Stuart Hall, David Held, Anthony McGrew, 2003, *Η Νεωτερικότητα σήμερα*, Σαββάλας, Αθήνα.

Stuart Hall, Bram Gieben, 2003, *Η διαμόρφωση της Νεωτερικότητας*, Σαββάλας, Αθήνα.

Sutton, S.B., 1978, *Migrant Regional Associations: An Athenian Example and its Implications*. Chapel Hill: The University of North Carolina.

Τσαούσης Δημήτρης ([1983] 2001, *Ελληνισμός και Ελληνικότητα, στο Ελληνισμός Ελληνικότητα, Ιδεολογικοί και Βιωματικοί άξονες της Νεοελληνικής Κοινωνίας*, Αθήνα.

Τσιώλης Γιώργος (2006), *Ιστορίες ζωής και βιογραφικές αφηγήσεις. Η βιογραφική προσέγγιση στην κοινωνιολογική ποιοτική έρευνα*, Κριτική, Αθήνα.

Τσοκόπουλος Βάσιος, 1984, *Πειραιάς 1835-1870. Εισαγωγή στην ιστορία του ελληνικού Μάντσεστερ*, Καστανιώτης, Αθήνα.

Τσουγιόπουλος Γιώργος, 1984, *Το ελληνικό αστικό κέντρο. Πρώτο μέρος: Μεθοδολογική προσέγγιση*, Ε.Κ.Κ.Ε, Αθήνα.

Τσουμάνης Γιώργος, 2012, *Η καταγωγή των Σαρακατσαναίων μύθος και πραγματικότητα*, Ιωάννινα.

Turner Victor, 1987, *The Anthropology of Performance*, PAJ Publications, New York.

Yearley Steven, 2003, *Περιβαλλοντικές προκλήσεις, στο Η νεωτερικότητα σήμερα, Οικονομία, Κοινωνία, Πολιτική, Πολιτισμός*, Σαββάλας, Αθήνα.

Φίλος Στέφανος, 2000, *Τα Τζουμερκοχώρια* Αθήνα.

Χέγκ Κάρστεν, 2006, *Οι Σαρακατσάνοι μια ελληνική νομαδική φυλή*, επιμ. Βαγγέλης Π. Παπυγκιώτης, μετ. Ελένη Τσουμάνη – Γιαννάκη, Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπείρου, Ιωάννινα.

Χασιώτης Ι. Κωνσταντίνος, 1993, *Επισκόπηση της ιστορίας της νεοελληνικής διασποράς*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη.

Χατζητάκη – Καψωμένου Χρυσούλα 2002, “Οι πολιτιστικοί σύλλογοι και οι παράδοση: το πρόβλημα της αυθεντικότητας” στο συλ.τομ. Το παρόν του παρελθόντος Ιστορία, Λαογραφία, Κοινωνική Ανθρωπολογία (19-21 Απριλίου 2002) Επιστημονικό Συμπόσιο, Ε.Σ.Ν.Π.& Γ.Π.

Χουλιάρκης Μιχαήλ, 1973, Γεωγραφική διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξις της Ελλάδος 1821 – 1971, τόμος Α΄, Ε.Κ.Κ.Ε., Αθήνα.

Συνοικιακοί πολιτιστικοί σύλλογοι

Σύνδεσμος Γιαννιωτών «Άγιος Νικόλαος Αγοράς»

Ο σύνδεσμος βρίσκεται σε αδράνεια.

Μορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Αγίου Νικολάου Ιωαννίνων

Ο σύλλογος βρίσκεται σε αδράνεια.

Εξωραϊστικός Σύλλογος κατοίκων Αγίου Σπυρίδωνος

Ο σύλλογος ιδρύθηκε το 1999 και ανέπτυξε πολύπλευρη κοινωφελή και πολιτιστική δράση συσπειρώνοντας τους κατοίκους της συνοικίας των Ζευγαριών. Η πρωτοβουλία σύστασης του συλλόγου έγινε από τον Α. Φαρμάκη ο οποίος είναι ένα από τα πιο ενεργά πολιτικά πρόσωπα της πόλης καθώς από 1976 μέχρι το 2010 υπήρξε αντιδήμαρχος και δημοτικός σύμβουλος με συνδυασμούς που ανήκουν στο λεγόμενο «προοδευτικό» χώρο. Η συνέντευξη μαζί του ήταν ιδιαίτερα κατατοπιστική για την ιστορία του συλλόγου:

«Οι καλύτερες στιγμές ήταν τότε, ξέρεις τι είναι να έχεις εξήντα παιδιά και να γεμίζει ο χώρος και να τα δίνουμε τζάμπα στον κόσμο ...ήταν μια περίοδος εξωφρενική δεν είχα χρόνο ούτε για τα παιδιά ούτε για την οικογένεια ...τόρα αποφάσισαν στο σύλλογο κάθε τρεις ή έξι μήνες να αλλάζει ο πρόεδρος, έπρεπε να αφήσεις πράγματα, μια ώρα δεν έκατσα με τα παιδιά μου να τα μάθω κάτι από το 1976 μέχρι το 2015, κοντά 35 χρόνια, και καθόμουν στο σύλλογο ώρες ατελείωτες, πρέπει να τα έχεις από κοντά γιατί υπάρχουν πολλά προβλήματα που πρέπει να λύσεις »

έτσι όπως το έζησα γιατί μεγάλωσα εκεί μπορώ να πω, τότε ήταν ο κόσμος αυτός ο γηγενής των Ζευγαριών τους έδενε κάτι, ήμασταν μια γειτονιά, κάθε μέρα μαζί, επί είκοσι χρόνια, μετά ήρθε κόσμος από αλλού δεν είχαμε πολλά πάρε δώσε για παράδειγμα με την Εφύρας λέγαμε αυτοί είναι φερμένοι, ...το 80 % στις εκδηλώσεις ήταν Ζευγαριώτες, υπήρχε μια συναντίληψη, επειδή ζήσαν στο χώροΟ σύλλογος στεγάζεται στο κτίριο όπου παλιά ήταν τα Διαπύλια ο φόρος των διαπυλίων εκεί γινόταν η είσοδος και η έξοδος εμπορευμάτων που έφερναν χωριάτες στα Γιάννενα... τα Ζευγάρια είναι μια από τις παλιότερες γειτονιές της πόλης και διαμορφώθηκε μετά την έξοδο των Γιαννιωτών από το Κάστρο με την αποτυχημένη επανάσταση του Διονυσίου του Σκυλόσοφου. Ολοκληρωμένη μορφή πήραν μετά το 1960 είχε

δημιουργηθεί μια ποδοσφαιρική ομάδα η οποία συνέβαλε στην κοινωνικοποίηση των αντρών εκείνη την περίοδο, μέχρι που δημιουργήθηκε ο Σύλλογος κατοίκων Αγίου Σπυρίδωνος. Η δραστηριότητα είχε σαν στόχο να συσπειρώσει τη γειτονιά, να φέρει στο προσκήνιο ανθρώπους που θα βοηθούσαν στη διαβίωση, να δώσει ένα χρώμα και μια προοπτική στη γειτονιά ...σ' αυτό το πλαίσιο κάναμε δωρεάν φροντιστήρια ξένης γλώσσας για τα φτωχά παιδιά, στο μουσικό τομέα οργανώσαμε μαθήματα και δημιουργήσαμε ένα μουσικό συγκρότημα για πάρα πολλά έτη το οποίο συμμετείχε και διασκέδαζε τους κατοίκους, μια άλλη ενέργεια με συμμετοχή των κατοίκων ήταν γενικές καθαριότητες που κάναμε στη γειτονιά, συλλογή απορριμμάτων, άσπρισμα πεζοδρομίων, τοποθέτηση ζαρντινιέρων και λουλουδιών στον κεντρικό δρόμο, χοροεσπερίδες και αυτά είχαν ως συνέπεια να υπάρξει ένα ενδιαφέρον και ψυχικό δέσιμο με το σύλλογο και αυτό έδωσε τη δυνατότητα να τα δει ο κόσμος και να τα συνεχίσει ως μια προσπάθεια ταυτοποίησης των προγόνων με τους επιγόνους.

Κατά τη διάρκεια των Αποκριών υπήρχε έντονο χρώμα, η διασκέδαση στα Ζευγάρια κρατούσε τρεις ή τέσσερις μέρες, τις περισσότερες φορές με τη συμμετοχή κάποιων οργανοπαικτών κρατούσε κι ένα μήνα, έτσι αποσκοπούσαμε στη διαμόρφωση μιας ενιαίας ταυτότητας αλλά και μιας κοινής δράση με ένα ενιαίο σκοπό, που πήρε και άλλα χαρακτηριστικά στη συγκράτηση της νεολαίας μέσα από δράσεις, για έξι χρόνια πραγματοποιήσαμε πρωτότυπες συναντήσεις στα Ζευγάρια όπου συναντιόταν μουσικά συγκροτήματα που έφταναν κάθε φορά από οκτώ σε δέκα και δεκαπέντε τον αριθμό, κάθε χρόνο είχαμε αύξηση της συμμετοχής που σήμαινε ότι τα παιδιά της πόλης έκαναν τις πρόβες και προσπαθούσαν να ανταποκριθούν στη συνάντηση, εκεί καταλάβαιναν τι θα πει συναγωνισμός. Καταβάλαμε προσπάθεια να δώσουμε ένα κίνητρο να μπορέσουν να συνεχίσουν τις σπουδές τους, δίναμε για πέντε χρόνια στα παιδιά που αρίστευαν, ακόμα και στα παιδιά που εισέρχονταν στο πανεπιστήμιο, αυτές μπορεί να ήταν μεμονωμένες περιπτώσεις αλλά ήταν συντονισμένες σε έναν σκοπό, και βοηθούσαν στη συνοχή αλλά και στην ενσωμάτωση και άλλων κατοίκων που δεν ήταν Ζευγαριώτες και ένιωθαν μέχρι τότε ξένοι...

Μετά τη χούντα υπήρξε μια έξαρση στη δημιουργία πολιτιστικών σωματείων, γιατί πριν δεν επιτρεπόταν η δραστηριότητα των συλλόγων εκτός από αυτά που ήθελε η χούντα, αυτή η καταπίεση εκτονώθηκε και αναδείχτηκαν διάφοροι φορείς, η έξαρση αυτή οφείλεται στην ανάγκη να εκφραστούν οι άνθρωποι. Είχε ένα επιπλέον στοιχείο ήμουν από τους πρώτους που συντονίσαμε τις δράσεις δεν είχαμε ποτέ κομματικό χαρακτήρα, είχαμε το πλαίσιο του καταστατικού, δεν είχαμε επικάλυψη κομματικών ή άλλων πολιτικών συμφερόντων. Απόδειξη ο σύλλογος απέκτησε πανελλήνια εμβέλεια όπως ήταν με το Χαλκιά, το Θεοδωράκη, το Νταλάρα συμμετείχαν όλοι οι σύλλογοι κι ας μην είχαν την ίδια πολιτική ταυτότητα με το σύλλογο, μας ενδιέφερε η δράση μέσα στις πόλεις, πολιτικός μας στόχος ήταν η προσφορά απέναντι στους κατοίκους της περιοχής, βέβαια ορισμένες δημοτικές αρχές που ήταν στη δεξιά, επειδή θέλαν να καθυποτάξουν τους συλλόγους και δεν ήθελαν να γίνει καμία δραστηριότητα ήθελαν να γίνονται όλα κάτω από την εποπτεία τους

Οι σύλλογοι ήθελαν να είναι μια υπηρεσία του Δήμου, για την τοποθέτηση των ζαρντινιέρων που βάλαμε στην Άρη Βελουχιώτη και για τα φροντιστήρια που γινόταν στα φτωχά παιδιά θυμάμαι τότε ο δήμαρχος με κάλεσε στο γραφείο και με είχε απειλήσει ότι θα με καταγγείλει και στη δευτεροβάθμια διεύθυνση επειδή δεν είχα πάρει άδεια, τότε ήταν ο Φρόντζος δήμαρχος, όχι δεν έχω άδεια αλλά θα συνεχίσουμε να τα κάνουμε για τα παιδιά, του είχα πει...

Το 1976 υπάρχει μια σύνδεση της κοινωνικής δράσης με την πολιτική που σημαίνει μέσα στο μικρό τόπο που κινείται κανείς μπορεί να εκδιπλώσεις την ικανότητά σου και να αποδείξεις ποιοι είναι οι στόχοι σου και με ποια μέσα μπορεί να τους αποκτήσεις ...μέσα από μια δράση αποκτάς την αναγνώριση τη συμπάθεια ή και την αντιπάθεια και εγώ επειδή έδωσα όλα αυτά τα χρόνια, που βγήκα και πρόεδρος του 5^{ου} περιφερειακού συμβουλίου, είχαμε και συνοικιακά συμβούλια τότε, είχα δώσει ένα μεγάλο μέρος από τη δράση μου στους φορείς, πρώτον γιατί ήθελα να αναδείξω την περιοχή που γεννήθηκα και στη συνέχεια προέκυψε η πολιτική μου δραστηριότητα, εκείνη την εποχή ήταν που καταργήθηκε ο νόμος της απαγόρευσης των δημοσίων υπαλλήλων να συμμετάσχουν στα κοινά, τότε μου ζητήθηκε να πολιτευτώ και συμμετείχα, αλλά δεν άφησα τη θέση του πολιτιστικού συλλόγου και μοίραζα το χρόνο στα δύο εις βάρος του προσωπικού και οικογενειακού μου χρόνου ...αν το δει κανείς ως εφιαλτήριο για την πολιτική είναι λάθος....

Ήμασταν οι πρώτοι που κατεβαίναμε με το γαϊτανάκι στα Γιάννενα, ήταν ένα συλλογικό παιχνίδι που για να μπορείς να συντονιστείς έπρεπε να κάνεις πρόβες πολλές μαζί με τα όργανα που σημαίνει μια δραστηριότητα που θέλει χρόνο και συμμετοχή από πριν, κάτι που προμήνυε την αποκρία και συγκέντρωνε ένα μεγάλο αριθμό κόσμου που πήγαιναν μέχρι την κεντρική πλατεία και στη συνέχεια στην επιστροφή....

Η διαφορά μεταξύ της Λούτσας και Ζευγαριών ήταν ότι οι μουσουλμάνοι εκεί που ήταν εγκατεστημένοι φτιάχναν τζαμιά όπως έγινε στη Λούτσα ...οι μουσουλμάνοι δεν έφτασαν στα Ζευγάρια, στα Ζευγάρια εγκαταστάθηκαν οι πιο φτωχοί, σιδεράδες, συντηρητές, σαμαράδες, οι φτωχές οικογένειες, ήταν καθαροί Γιαννιώτες, αυτό άλλαξε μετά το 1960, μέχρι τότε ήμασταν μετρημένα σπίτια, φώναζε απ' τα Ζευγάρια η μάνα μου κι εγώ άκουγα στη Ψιλογορίτσα (τοποθεσία στη σημερινή συνοικία Τσιφλικόπουλο) και γύριζα σπίτι,δεν υπήρχε σπίτι στην Εφύρας.

Υπολειπургεί ο σύλλογος σήμερα, για να κάνεις μια εκδήλωση θέλει πολύ δουλειά και άτομα, και τότε όμως το πνευματικό επίπεδο ήταν γυμνασίου και ο κόσμος έτρεχε για το βιοπορισμό του, εγώ είχα το χρόνο λόγω επαγγέλματος και μπορούσα.

Επί πέντε μήνες είχαμε συνεχή επαφή με τα παιδιά, τι θα παίζουν, πως θα γίνει, είχαμε μια καθημερινή επαφή για να μπορέσουν να συντονιστούν ...κάποια από τα παιδιά έχουν γίνει επαγγελματίες μουσικοί σήμερα όπως είναι ο Παύλος Κύργιος, ο Θωμάς Βρεττός ...μπουζούκι ...ο αδερφός του έπαιζε κιθάρα...

Καλούσαμε οποιαδήποτε νεανική ορχήστρα υπήρχε στην πόλη, μας ενδιέφερε η συμμετοχή και η έκφρασή τους ...αλλά σταμάτησε γιατί επειδή πολύ λίγο βοηθηθήκαμε

από το Δήμο τότε, εγώ είχα βγάλει ένα βιβλίο και όλα τα χρήματα πήγαιναν σ' αυτή την ανάγκη, παρότι μας βοηθούσε ο Δήμος δεν μπορέσαμε να ανταποκριθούμε, μπορώ να πω με βεβαιότητα ότι ο Δήμος λειτούργησε αντιπολιτευτικά γιατί αναγκάστηκα μετά την αθέτηση της υπόσχεσης να κάνω δημόσιες καταγγελίες γιατί ενώ είχε ψηφιστεί από δημοτικό συμβούλιο ο Γ.Φ. δεν τα έδωσε ποτέ... τότε είχα βάλει από την τσέπη μου, τα υπόλοιπα τα είχα βγάλει από το βιβλίο, δεν ζητήσαμε ποτέ συνδρομή από τον κόσμο δεν θέλαμε να επιβαρύνουμε τον κόσμο που δεν είχε.

Έγινε μια προσπάθεια για τη δημιουργία χορευτικού και για τη δημιουργία ποδοσφαιρικής ομάδας, διαπιστώσαμε πως χορευτικά έχουν όλοι και εμείς δεν θα δείξαμε κάτι καινούργιο, ενώ για την ποδοσφαιρική ομάδα θα έπρεπε να είχαμε πολλά χρήματα...

Αποχώρησα από τα κοινά γιατί είχα πολλά χρόνια μένω σε μια διαφορετική γειτονιά πλέον και θεώρησα πως δεν μπορώ να είμαι σε μια άλλη γειτονιά και να αποφασίζω για μια άλλη, εγώ ότι ήταν να προσφέρω το πρόσφερα λόγω του συναισθηματισμού έζησα μεγάλωσα σ' αυτό το χώρο πρόσφερα και έπρεπε να σταματήσωπάντα όταν υπάρχει ένας χώρος όπου κατοικούν κάποιοι πρέπει να υπάρχει ένας φορέας, έκφρασης και είναι απαραίτητο να συντονίσει, να δώσει ζωντάνια, γιατί υπάρχουν πολλά πράγματα που μπορεί να κάνει, να έρθει σε επαφή να βρει κοινά συμφέροντα και να επιβιώσει όχι ως άτομο ...αρκεί να βρεθούν κάποια άτομαεπιβάλλεται να υπάρξουν αυτές οι κοινωνικές δραστηριότητες για να συμμετέχει ο κόσμος, βέβαια δεν είναι όπως πριν, ο ατομισμός καλλιεργείται από διάφορα μέσα και δεν πρέπει να αφεθεί ποτέ και να αδιαφορήσει η συνοικία, εμείς σφυρηλατήσαμε μια ταυτότητα βάλαμε τις βάσεις τηρουμένων των συνθηκών άλλο οι σημερινές συνθήκες που ο κόσμος κλείνεται στο σπίτι...»,(Α.Φ.).

Τη σκυτάλη στην προεδρία του συλλόγου αρκετά χρόνια αργότερα ανέλαβε μια άλλη πρόεδρος η οποία αναφέρει σχετικά:

«Ζευγάρια λεγόταν ο σύλλογος και έγινε κατοίκων Αγίου Σπυρίδωνα, μου πρότεινε ο κ. Π. να βάλω υποψηφιότητα στις εκλογές και έβαλα, η αλήθεια είναι ότι δεν περίμενα να βγω πρόεδρος, έχω όλη την καλή διάθεση να δουλέψω, στο ψηφοδέλτιο είμαστε μόνο γυναίκες, όλα όμως όσα γίνονται περνάν από τα χέρια μου, δεν κρατιούνται οι σύλλογοι με γκρίνιες και μουρμούρες ψήφισαν στις τελευταίες εκλογές 75 άτομα το θέμα είναι ότι τα ίδια τα μέλη του Δ.Σ. δεν παρουσιάζονται στις γενικές συνελεύσεις. Χώρα ο καθένας φέρνει το πρόβλημά του, όχι γιατί ο γείτονας δεν καθάρισε το χωράφι και με ενοχλεί, δεν το καθάρισε ...επειδή ο προηγούμενος πρόεδρος πήγαινε και έκοβε τα χορτάρια ... - ο Δήμος τι κάνει? - ο Δήμος είναι εργοδότης μου μπορώ να στείλω αίτημα και να πάρω την απάντηση μέχρι εκεί μπορώ, βλέπω ένα σύλλογο υπό διάλυση, θα μπορούσαμε να κάνουμε κάποιες εκδρομούλες, δεν συμφωνήσαμε, συν ο λόγος ότι ναι μεν είμαστε όλοι μαζί αλλά για τη φετινή φωτιά βοήθησαν δύο παιδιά που ήταν παλαιότερα στο σύλλογο, εγώ, ο άντρας μου και κάποια στιγμή ήρθε μια ακόμη κυρίαΈνα έθιμο που έχει η γειτονιά μας να πηγαίνουμε στην Παλιουρή και να κάνουμε μια θεία λειτουργία την πρώτη Κυριακή αμέσως μετά τον Δεκαπενταύγουστο,

ήταν ένα έθιμο από παλιά και έχει καθιερωθεί μέχρι σήμερα, πληρώσαμε λεωφορείο πριν πέντε χρόνια και ήρθαν μόνο πέντε άτομα. Κάποια στιγμή ο Δήμος έκανε μια δράση για να γράψει ο κόσμος πως οραματίζεται τις γειτονιές τους πήρα λοιπόν τηλέφωνο να ενημερώσουν και να φέρουν τα παιδάκια τους ...μου έφερε η διευθύντρια από το Τσιφλικόπουλο κάποια παιδάκια, από το 7^ο Δημοτικό που θεωρείτε ότι είναι της συνοικίας μας σχολείο δεν ήρθε κανένα παιδάκι, είχαμε ένα βιβλίο να γράψουν τα παράπονά τους για θέματα της γειτονιάς, και ένα παιδάκι μιας γυναίκας που είναι στο συμβούλιο έγραψε: “η δική μου γειτονιά δεν έχει τίποτα για να παίζω και πηγαίνω στην Κιάφα”, ενώ εμείς έχουμε παιδική χαρά αριστερά στην Άρη Βελουχιώτη μετά τον Άγιο Σπυρίδωνα και δεξιά υπάρχει το πάρκο για το οποίο ζήτησα να γκρεμιστεί ο τοίχος ώστε να γίνει ένας χώρος να παίζουν τα παιδιά μπάλα και έβαλα παγκάκια και να κάθονται λίγο παραπέρα ο κόσμος, έχουμε το «Μαντέμι» πάνω από το σχολείο που πάνε και παίζουν τα παιδιά μπάσκετ, ποδόσφαιρο, έχουμε την αυλή του 7^{ου} σχολείου.... τι να πω, όταν μέλος του Δ.Σ. γράφει τέτοια πράγματα. Μας παραχώρησαν το κτίριο το “φόρο”, εκεί ήταν ο φόρος πληρώναν παλιά φόρο όσοι ήθελαν να μπουν στην πόλη, έγινε ανακατασκευή στο κτίριο και μας το έδωσε. Κάναμε και ένα χορευτικό πριν από τέσσερα χρόνια, ενώ υπήρχε κάποια συμμετοχή στην αρχή μετά σταμάτησε είχαν μαζευτεί περίπου 25 άτομα, πήγα και εγώ για δυο μήνες, έκανε μάθημα ένας κύριος δεν είχε ειδικότητα χορού. Θεωρώ ότι αδιαφορούμε σαν γειτονιά ...όταν ήταν ο Α.Φ. είχε κάνει πολύ δουλειά και καλή δουλειά και τότε υπήρχαν που φώναζαν, υπήρχαν και τότε οι μίζεροιΗ γειτονιά δεν έχει αλλάξει πολύ, ο κόσμος είναι γέννημα θρέμμα δυο και τρεις γενιές Ζευγαριώτες ίσως υπάρχουν αντιπαραθέσεις επειδή ο Α. είχε μια θέση στην τοπική αυτοδιοίκηση, αλλά ο άνθρωπος είχε κάνει δουλειά πολύ προχωρημένα πράγματα ...δεν το εξετάζουν αυτό που κάνεις αλλά ότι έχεις συμφέρον εσύ,πέρυσι είχαμε μια πολύ πετυχημένη φωτιά αλλά η γειτονιά δεν κατέβηκε είχαμε ξένο κόσμο και από αυτούς ακούσαμε καλές κουβέντες ...και να πω είχα και εμπόδια του τύπου, σαν τρικλοποδιές άκουγα κουβέντες γιατί βρήκα μεγάλα τραπέζια χωρίς να τα πληρώσω επειδή ήθελα να γλιτώσω χρήματα, έτρεχα την τελευταία στιγμή στην εφορία να πάρω άδεια, δεν είχα ενημερωθεί ότι πρέπει να πάρω και από την εφορία άδεια, προσπάθησα να μην αφήσω μηδενικό και πούνε πως τα φάγανε, έχω θέματα επειδή είμαι μόνη και οι άλλοι είναι ευθυνόφοβοι. Ευτυχώς μας βοήθησε η ενορία Περιβλέπτου με τραπέζια και καρέκλες. Τι να σου πω πως πέρυσι το 2016 έβγαλα ημερολόγια να τα πουλήσουμε να βγάλω κάποια χρήματα 80 ημερολόγια ...πουλάω πενήντα εγώ 20 η κυρία 10 ένας κύριος δέκα πήρε ένας άλλος ο οποίος ούτε που μας έδωσε τα χρήματα πίσω, για τις συνδρομές; Πλήρωσε η δική μου οικογένεια και μια άλλη έξι επτά συνδρομές τίποτα άλλο, να φανταστείς είναι ένα ευρώ το μήνα δώδεκα ευρώ το χρόνο, άνοιγα το καλοκαίρι το σύλλογο στις 11 έως τη -1:30 για να περάσει ο κόσμος να πληρώσει, είχα βγάλει και ανακοινώσεις και δεν πέρασε κανένας ούτε τα μέλη του Δ.Σ. δεν ήρθαν να πληρώσουν, ίσως να μην ήθελαν να είμαι εγώ, μήπως ήταν λάθος... άσε που άκουγα «καλά βάλαν τη νύφη μέσα στο σύλλογο», οπότε δεν μπορώ, δεν ξέρω ο κόσμος έχει τα προβλήματά του ...βάλτο παραπάνω το σουβλάκι και εγώ έλεγα αν κατέβει μια οικογένεια δεν μπορεί να τα δώσει τόσα χρήματα, σκεφτόμουν τη γειτονιά ...όταν είδα το κοριτσάκι με το αναπηρικό καροτσάκι να χορεύει γύρω γύρω αυτή ήταν μεγάλη επιτυχία που φτιάξαμε τη ράμπα, πέρασαν δυο ωρίτσες ξεχαστήκαμεμόνη μου δεν

μπορώ θέλω ανθρώπους, .θα κάνω δυο τρεις συνελεύσεις, όσες πρέπει, να βάλουν άλλοι και μετά θα τα παρατήσω, καλύτερα να βγει κάποιος άλλος και να πει έλα να βοηθήσεις παρά να σηκώνω μόνη μου όλο αυτό το φορτίο»(N.X.).

Η δημιουργία και η λειτουργία του Συλλόγου αναδεικνύει ζητήματα που σχετίζονται κυρίως με την ατομική συμβολή στις συλλογικές δράσεις. Η ύπαρξη του συλλόγου συνδυάζεται για σειρά ετών με την δραστηριοποίηση ενός ισχυρού προσώπου που είχε σημαντικό ρόλο στην τοπική αυτοδιοίκηση. Η συμβολή του στα κοινά υπήρξε καθοριστικός παράγοντας και σημαντικός μοχλός ανέλιξης στην τοπική πολιτική σκηνή. Η ιδεολογική χρήση της παράδοσης διακρίνεται από το σχεδιασμό των δράσεων που προσπαθούν να δημιουργήσουν μια πολιτισμική «ετερότητα» έναντι των άλλων συνοικιακών συλλόγων και να κάνουν γνωστή σε «Πανελλήνια έκταση» τη συνοικία. Η πρωτοτυπία της κεντρικής μουσικής εκδήλωσης αλλά και η συμβολή της στη μουσική καλλιέργεια και άμιλλα των νέων της πόλης δεν στάθηκε ικανός παράγοντας υποστήριξης και συνέχισής της, από τη στιγμή που η Δημοτική Αρχή τη θεώρησε έργο ενός πολιτικού προσώπου που αντιπολιτευόταν την ίδια. Η ίδια η παρουσία του κεντρικού προσώπου (δρώντος υποκειμένου) «συνθέτει» αλλά και «αποσυνθέτει» τις εκδηλώσεις ανάλογα με τη διαμόρφωση του πολιτικού πλαισίου με το οποίο βρίσκεται έτσι κι αλλιώς σε άμεση εξάρτηση. Η επιτυχία των εκδηλώσεων ήταν άρρηκτα δεμένη με την υλική και ηθική υποστήριξη της Δημοτικής Αρχής. Από πολλά μέλη της συνοικίας θεωρήθηκε αθέμιτη η παράλληλη συμμετοχή του προέδρου του συλλόγου στην τοπική αυτοδιοίκηση, επιχειρηματολογώντας πως η συλλογική του δράση προσβλέπει στην πολιτική του ανέλιξη. Διακρίνεται επίσης πως στις μέρες μας η συλλογικότητα των δράσεων στο πλαίσιο του συλλόγου διέρχεται από κρίση, καθώς η συμμετοχή των μελών της συνοικίας είναι ισχνή γεγονός που καταδεικνύει την μη εμπέδωση μιας συλλογικής συνείδησης. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο ρόλος του συλλόγου τίθεται σε αμφισβήτηση από πολλούς που αναζητούν τους λόγους αδράνειας και μη συμμετοχής.

Σύλλογος Νεοσύστατου Συνοικισμού Αγίας Τριάδος «Η Πρόοδος»

«Δυστυχώς ο σύλλογος μας είναι σε αδράνεια, το μόνο που κάνουμε είναι το γλέντι στις αποκριές μαγειρεύουμε τη φασολάδα είναι μια καλή εκδήλωση και κόβουμε κάθε χρόνο την πίτα, δεν συμμετέχουνε στο σύλλογο, παραμένουμε οι ίδιοι και οι ίδιοι εδώ και τριάντα χρόνια, φύγανε οι παλιοί οι οποίοι συμμετείχαν, οι καινούργιοι που ήρθαν αγόρασαν διαμερίσματα χτίσαν. Παλιά ήταν εργατικός ο σύλλογος όλοι μαζί βοηθήσαμε ήμασταν εκτός σχεδίου, να φέρουμε το νερό, να ανοίξουμε ένα δρόμο μέχρι το 1970 -1975 όπου έγινε ένταξη της συνοικίας στο σχέδιο της πόλης, τότε είχαν το κόψιμο και συμμετείχαν έδειχναν ενδιαφέρον, από όταν έγιναν οι ρυμοτομήσεις και μετά δεν συμμετέχουν, είναι λυπηρόήταν εργατικός ο σύλλογος παλιότερα, τώρα έχουν σφραγίσει οι πόρτες, δεν σου λέει καλημέρα ο διπλανός, είχαμε και αντιδικίες,

όχι γιατί πήρε από μένα και δεν έκοψε από εσένα, πως να γινόταν να μην εξυπηρετηθούν και οι άλλοι ...παλιότερα δεν είχαμε και στέγη ένα λυόμενο είχαμε, δημιουργήσαμε χορευτικό, πήραμε δάσκαλο είχαμε καλές εκδηλώσεις, συμμετείχαμε με άρματα στα καρναβάλια το 80 ...85, είχαμε οργάνωση καλή, από το 90 και μετά αρχίσαμε να χανόμαστε, λίγο η κρίση, λίγο έτσι λίγο αλλιώς ο καθένας μπήκε στο καβούκι του, φτάσαμε να έρχονται να ψηφίσουν γύρω στα 25 άτομα, δυστυχώςπαρότι έχουμε μια ορχήστρα έχουμε μουσικό που έρχεται αφιλοκερδώς υπήρχε και μια αδιαφορία από τη δημοτική αρχή και από τον κόσμο αφού εξυπηρετούμε εγώ τι με νοιάζει, ο κόσμος έπειτα είναι από όλες τις περιοχές είναι από τα Τζουμέρκα, Κόνιτσα, Πωγώνια, είναι ορισμένοι που δεν τους ξέρουμε καθόλου, κάνουμε εκδρομές αλλά με το ζόρι να συγκεντρώσουμε ένα λεωφορείο, πέρυσι μαζευτήκαν γύρω στα 25 άτομα, λέμε στον κόσμο ελάτε να κάνετε κάτι διαφορετικό να αλλάξετε το χάρτη, ... και να ακούς και στον πάτο ότι εσείς τα κονομάτε ... Ο χώρος όπου είναι τώρα το πάρκο παραχωρήθηκε από την ισραηλινή κοινότητα στο δήμο και ο δήμος το διαμόρφωσε σε πάρκο που φτάνει κοντά 9 στρέμματα περίπου. Το όριο της συνοικίας είναι από τα φανάρια της Βορείου Ηπείρου απ' το επάνω μέρος όλο το αριστερό τμήμα αυτό μέχρι τη Δεξαμένη και τη Σπύρου Λάμπρου είναι μεγάλη έκταση κάτι πρέπει να κάνει κανείς να σιγκλίσει τον κόσμοδεν τον κομματικοποιήσαμε ποτέ το σύλλογο ο καθένας μπήκε για τον εαυτό του, εμένα παρότι μου πρότειναν να βάλω υποψηφιότητα για δημοτικός σύμβουλος δεν δέχτηκα», (Μ.Κ.).

Το παραπάνω απόσπασμα της συνέντευξης του προέδρου του συλλόγου αναφέρεται στις αιτίες σύστασης του συλλόγου αλλά και τις καταστάσεις που διαμόρφωσαν τους όρους λειτουργίας του συλλόγου. Ο σύλλογος δημιουργήθηκε με σκοπό να προωθήσει το μείζον πρόβλημα της συνοικίας που ήταν η ένταξή της στο σχέδιο πόλης, και λειτούργησε ως επίσημος φορέας εκπροσώπησης της συνοικίας εξυπηρετώντας τις προσωπικές ανάγκες των κατοίκων της που είχαν έναν κοινό στόχο. Παρότι ο βασικός στόχος επιτεύχθηκε και η συνοικία εντάχθηκε στο σχέδιο πόλης μέσα από τη συλλογική δράση των κατοίκων, εντούτοις η κοινή προσπάθεια δε συνεχίστηκε και σε άλλα κοινωνικά και πολιτιστικά επίπεδα. Η αξία της συλλογικότητας διακυβεύτηκε από τα προσωπικά συμφέροντα που δημιούργησαν συγκρουσιακές σχέσεις μεταξύ των κατοίκων της συνοικίας. Οι διαφωνίες και οι διαμάχες που προέκυψαν στην πορεία μεταξύ των γειτόνων από το σχεδιασμό ως την υλοποίηση του σχεδίου φαίνεται πως λειτούργησαν διασπαστικά ως προς τον αρχικό σκοπό και αποσταθεροποίησαν οποιαδήποτε μορφή συλλογικότητας αναπτύχθηκε αρχικά. Ενδεικτικό είναι το γεγονός πως το σχέδιο δεν υλοποιήθηκε εκατό τις εκατό αφού δεν εφαρμόστηκαν οι αποφάσεις που πάρθηκαν καθώς προσέκρουσαν στις έντονες αντιδράσεις ορισμένων κατοίκων που θεώρησαν πως αδικούνται από το σχεδιασμό της ρυμοτόμησης. Η δημοτική αρχή ποτέ δεν ανέλαβε το πολιτικό κόστος της επίλυσης των προβλημάτων που προέκυψαν και προκάλεσαν την κωλυσιεργία στην ολοκλήρωση των έργων με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζεται ως «αδιάφορη» μπροστά στην επίλυση των ζητημάτων της συνοικίας. Οι παραπάνω συνθήκες λειτούργησαν αρνητικά ως προς τη συνοχή της συνοικίας σε πολιτιστικό επίπεδο, καθώς οι δράσεις του συλλόγου έκτοτε παρουσιάζονται αποδυναμωμένες, στις μέρες

μας περιορίζονται σε δύο όλες κι όλες εκδηλώσεις κατά τη διάρκεια του χρόνου (στην κοπή της πρωτοχρονιάτικης πίτας και στην οργάνωση της φωτιάς την αποκριά), χωρίς να καταφέρουν να αποτελέσουν ένα κοινό σημείο αναφοράς και συλλογικής εμπειρίας για τη συνοικία.

Σύλλογος «Άγιοι Ανάργυροι» Ακραίου Ιωαννίνων

Ο σύλλογος ιδρύθηκε το 1969 και είναι σε αδράνεια.

Πολιτιστικός Σύλλογος Αμπελοκήπων Ιωαννίνων «Πανόραμα»

Το 1959 ιδρύθηκε ο “Εξωραϊστικός Σύλλογος Εργατικού Συνοικισμού Αμπελοκήπων Ιωαννίνων” όταν παραχωρήθηκαν από το κράτος σε χαμηλά κοινωνικά στρώματα οι εργατικές κατοικίες στην ομώνυμη συνοικία. Τα όρια της περιοχής Αμπελοκήπων επεκτείνονταν νοτιοανατολικά από τη Λιμνοπούλα στο ύψος της παλιάς Γεωπονικής Σχολής (όπου διδάσκονταν σε ενδιαφερόμενους αγρότες τρόποι αγροτικής καλλιέργειας), έως την οδό Βάρναλη στο βόρειο μέρος και από την οδό 8ης Μεραρχίας βορειοανατολικά έως το δασύλλιο δυτικά της πόλης συμπεριλαμβάνοντας την ευρύτερη έκταση όπου υπήρχαν αμυγδαλιές και αμπέλια. Περιμετρικά των εργατικών κατοικιών υπήρχαν ελάχιστες κατοικίες, ενώ αργότερα η περιοχή των Αμπελοκήπων οικοδομήθηκε σχεδόν σε όλη της την έκταση. Ο σύλλογος τροποποιήθηκε το 1973 διατηρώντας την ονομασία του, ενώ με νέα τροποποίηση το 1979 άλλαξε την ονομασία του σε Εκπολιτιστικός Σύλλογος Αμπελοκήπων Ιωαννίνων «Άγιος Νικόλαος Κοπάνων» επεκτείνοντας τα όρια της συνοικίας προς τα βορειοανατολικό μέρος. Ο νέος τίτλος σχετίζεται με την ενορία του «Αγίου Νικολάου Κοπάνων» στην οποία εντάσσεται η περιοχή. Αργότερα, το 1988, ακολουθεί η τελευταία τροποποίηση του καταστατικού όπου άλλαξε και πάλι η επωνυμία σε Πολιτιστικός Σύλλογος Αμπελοκήπων Ιωαννίνων «Πανόραμα».

Οι παραπάνω μεταβολές που παρατηρούμε στην ονομασία του συλλόγου αποτυπώνουν τις ευρύτερες μεταβολές τόσο στον περιβάλλοντα φυσικό και οικιστικό χώρο όσο και στις νέες αντιλήψεις που διαμορφώνονται. Ο σύλλογος τα πρώτα χρόνια λειτουργίας φέρει στην επωνυμία τον προσδιορισμό «εργατικών κατοικιών», προσδιορίζοντας άμεσα τόσο τα «εργατικά» κοινωνικά στρώματα που εγκαθίστανται στις νεόκτιστες κατοικίες, όσο και το περιορισμένο χωρικό πλαίσιο δράσης του συλλόγου. Μέσα από την αλληλογνωριμία των κατοίκων ο οικισμός διαμορφώνει τα χαρακτηριστικά μιας μικρής κοινότητας, *«μια μέτρια οικονομική κατάσταση οι περισσότεροι ήταν εργάτες Κερκυραίοι, Ζαγορίσιοι, Κονιτσιώτες, από την Παραμυθιά, όπως έτυχε και ήρθαν εδώ εργάτες, ανακατέματα γιορτάζαμε του Θωμά που γιορτάζει η*

ενορία μας, αφορμή να ανταμώσουμε όλοι ...δεν είχαμε δυνατότητα να πάμε στα Γιάννενα κάναμε τη μικρή περιφορά του επιταφίου, ήμασταν μια μικρή κοινότητα,.....», Π.Μ. Ο σύλλογος τα πρώτα χρόνια ίδρυσής του ανέπτυξε σημαντική κοινωνική δραστηριότητα, οργάνωσε πολλές εκδηλώσεις και συσπείρωσε τη γειτονιά. Η «κοινή» οικονομική διαστρωμάτωση των κατοίκων πιθανότατα να συνέβαλε έως ένα βαθμό θετικά ως προς τις συλλογικές δράσεις. Οι αναμνήσεις από την παλιά γειτονιά, οι στιγμές αλληλοβοήθειας προβάλλονται γλαφυρά και εξιδανικευμένες από τους ανθρώπους που την έζησαν, «η γειτονιά ήταν αγαπημένη κάναμε εκδηλώσεις, ερχόταν ο κόσμος βοηθούσε, ήμασταν ένας από τους πολύ καλούς συλλόγους εκείνη την εποχήμέχρι το 2005, και κόσμο βοηθούσαμε ...ήτανε φτωχός κόσμος να σκεφτείτε είχαμε πέντε δραχμές συνδρομή και δεν τα δίνανε ...»Π.Μ.. «Οι παλιοί γείτονες έχουμε επαφές, έχουμε κινητοποιηθεί έχουμε επαφή μπορεί κολλητές να μην είμαστε αλλά έχουμε ένα δέσιμο παλαιών γειτόνων ...στο δέσιμο το κοινωνικό ξεχώριζε όταν μια γυναίκα ήθελε να παντρέψει μια κόρη,.... μπορεί να ανταλλάσανε και τις γλάστρες για να έχει όμορφη αυλή, απλά καθημερινά πράγματα που δέσανε τον κόσμο ..μεγαλώσαμε σαν αδέρφια αγόρια κορίτσια απόδειξη ο σεβασμόςπου υπήρχε, .. καλός η κακός δεν παντρευτήκανε τα παιδιά μεταξύ τους, τα αγόρια προσέχανε τα κορίτσια, εγώ παραδείγματος χάριν που ήμουν ορφανή αν ήθελα μια συμβουλή μπορεί και να ζητούσα συμβουλή, στο καλύτερο κομμάτι, δέσαμε με τους ανθρώπους ...μερικοί τσακωθήκανε ...και ο πρόεδρος του συλλόγου είμαστε απ' τους ανθρώπους που δεν έχουμε παιδιά, όμως φροντίσαμε και έγιναν παιδικές χαρές, πρέπει να κοιτάς το σύνολο και πως θα αναπτύξεις μια περιοχήο κόσμος έχει τόσα άγχη ...πως να μπει στο σύλλογο...»Μ.Α.

Η συνοχή των κατοίκων διακρίνεται επίσης και από το επίπεδο λειτουργίας του συλλόγου όπου οι κομματικές διαφοροποιήσεις των μελών δεν αποτέλεσαν αφορμές αντιπαραθέσεων και συγκρούσεων παρά «αξιοποιήθηκαν» για το γενικότερο συμφέρον, «δεν είχαμε τέτοια προβλήματα, απεναντίας, κατεβάζαμε ένα ψηφοδέλτιο, ενώ ξέραμε τι ήταν ο καθένας κομματικά, απεναντίας, αμολάγαμε τον καθένα που ήταν παραδείγματος χάριν απ' τη μεριά του δημάρχου για να πάει στο δήμαρχο να ζητήσει και φωταγώγηση ζητήσαμε και κάδους περισσότερους, παιδικές χαρές, μπασκέτες, πεζοδρομήσεις, δεντροφύτευση, διαμορφώσεις στην πλατεία, κάναμε μια βρύσηκάναμε και χορευτικό και μικρά και μεγάλα τμήματα ...τόρα δεν βρίσκουμε άτομα έχει πολλές ανάγκες η γειτονιά και δεν μπορεί ο κόσμος να διαθέσει το χρόνο του γι' αυτά...»Π.Μ..

Μετά από δεκατέσσερα χρόνια, καθώς διευρύνονται τα οικιστικά όρια της περιοχής αναπροσαρμόζεται η επωνυμία και ο όρος «εργατικών κατοικιών», αντικαθίσταται από τον όρο «Αμπελοκήπων», ενσωματώνοντας σε ένα πρώτο επίπεδο συμβολικά τα ευρύτερα κοινωνικά στρώματα που εγκαθίστανται στην περιοχή, διευρύνοντας παράλληλα τα χωρικά όρια αναφοράς. Οι ενσωματώσεις πληθυσμιακών ομάδων από την ευρύτερη ύπαιθρο χώρα έτσι όπως κρίνονται σήμερα από τα παλαιότερα μέλη δεν συνέβαλαν στην συνέχιση της πρότερης παράδοσης και αντίληψης περί συλλογικότητας που καλλιεργήθηκε και μέσα από το σύλλογο.

Η δράσεις με τον καιρό ατόνησαν λόγω πολλών δυσχερών παραμέτρων που συνέβαλαν σε αυτό με αποτέλεσμα ο σύλλογος στις μέρες μας να βρίσκεται ουσιαστικά σε αδράνεια. Η τωρινή κατάσταση του συλλόγου αποτυπώνεται στις συνεντεύξεις μελών του Δ.Σ. του συλλόγου, « ... με τον καιρό αξιοποιήθηκε η περιοχή, δεν ξέρουμε οι καινούργιοι ποιοι είναι, δεν δέχτηκαν τη γειτονιά, το παίζουμε νεόπλουτοι και έχουν ύφος και αλαζονεία... εγώ είμαι εκλεγμένο μέλος τα τελευταία είκοσι πέντε χρόνια, δεν έχουμε δραστηριότητα, ο σύλλογος έχει δώδεκα χρόνια να λειτουργήσει, δεν είμαστε ενεργοί, μείναμε μόνο τέσσερα μέλη, έχουμε ζητήσει συνέλευση και εκλογές κατ' επανάληψη και δεν προσέρχεται κανέναςαυτές οι εκδηλώσεις απαιτούν πολύ χρόνο και πολύ κόσμος... εμείς ότι μπορέσαμε προσφέραμε, είχαμε πολλές δραστηριότητες χορευτικά, εικαστικά είχε και οικονομική άνεση και εκδηλώσεις καλοκαιρινές και απόκριες, τελικά θα καταθέσουμε και τις πινακίδες που λένε ...», Π.Μ.

Ο σύλλογος τροποποιεί την ονομασία του και πάλι και αντικαθιστά τον όρο «Άγιος Νικόλαος Κοπάνων» με τον όρο «Πανόραμα». Η ανάκληση μέσω της μνήμης του φυσικού τοπίου των παλαιότερων χρόνων δεν αντανakλά μόνο τις εξιδανικευμένες αντιλήψεις των καιρών για το φυσικό περιβάλλον και αντίστοιχους τρόπους ζωής, αλλά εκφράζει και την υποχώρηση της θρησκευτικής συνείδησης που συνέδεε στο παρελθόν τις πολιτιστικές εκδηλώσεις με τη θρησκευτική λατρεία. Είναι χαρακτηριστικό πως οι σύλλογοι με αναφορά μια κοινότητα επέλεξαν ως τίτλο σε μεγάλη συχνότητα συνδυαστικά και τον όρο του πολιούχου του χωριού. Σύμφωνα με τους πληροφορητές η ευρύτερη περιοχή Αμπελοκήπων, « ήτανε ένα πανέμορφο μέρος ειδικά την άνοιξη που ανθίζανε οι αμυγδαλιές, αν βγαίνατε στη Λιμνοπούλα το μάτι σου χανότανε μέχρι το Νοσοκομείο Χατζηκώστα ήταν γεμάτο αμυγδαλιές, γι' αυτό και το ονομάσαμε Πανόραμα...», Μ.Α..

Επιμορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Β' Τομέα Αμπελοκήπων «Η Σαρακίνα»

Ο σύλλογος ιδρύθηκε το 1983 και για ένα μικρό χρονικό διάστημα, περίπου δέκα χρόνων, δραστηριοποιήθηκε συσπειρώνοντας τους κατοίκους των Β' Εργατικών κατοικιών. Οι εν λόγω Εργατικές κατοικίες περιελάμβαναν εβδομήντα μια συνολικά κατοικίες και στην πορεία τους ανέπτυξαν κοινωνική και πολιτιστική δράση. « Όταν ιδρύσαμε το σύλλογο είπαμε να του δώσουμε το όνομα Σαρακίνα, αυτό έγινε γιατί τότε παιζόταν το έργο στην τηλεόραση "Ο χριστός ξανασταυρώνεται", και είχε μια περιοχή φτωχή στο έργο που την έλεγαν Σαρακίνα, ε είπαμε κι εμείς είμαστε οι πιο φτωχοί και είπαμε να το βγάλουμε από το τηλεοπτικό έργο. Ο σύλλογος έγινε για να μαζέψει τη γειτονιά, ήτανε οι δεύτερες εργατικές κατοικίες και κάναμε τη φωτιά, παρέλαση αρμάτων και πήραμε το πρώτο βραβείο το 1985 και 1986, το πρώτο θέμα ήταν οι πύραυλοι Πέρσινγκ και Κρουζ και το δεύτερο ήταν οι εκλογές. Η παρέλαση τότε

ξεκινούσε απ' το παλιό Πανεπιστήμιο κατέβαινε τη Δωδώνης και κατέληγε στην πλατεία. Είχαμε κάνει και κάποιες εκδρομές, ο ετήσιος χορός γινόταν σε διάφορα κέντρα, συμμετείχαμε στα ηπειρωτικά, είχαμε κάνει κοινή δράση στο 10^ο δημοτικό σχολείο όπου οργανώσαμε παιχνίδια, μπάσκετ, και στον Καλογεράκη και στο σχολείο. Χορευτικό δεν είχαμε, κάναμε όμως ποδοσφαιρική ομάδα κάναμε τον Ολυμπιακό Ιωαννίνων το 1987. Σταματήσαμε το 2002 και μετά γιατί ατόνησε το ενδιαφέρον, σκορπίσαμε, και δεν υπήρχε διάδοχη κατάσταση, άλλοι παντρεύτηκαν, άλλοι πέθαναν να σου πω να γράψεις τα ονόματα γιατί αυτοί προσέφεραν, ήταν ο Βαγγέλης Ράτσικας υπήρξε και πρόεδρος του συλλόγου δούλευε στο Ι.Κ.Α. ο Πέτσιος Γιώργος είχε μαρμαράδικο, ο Χρήστος Παπαδημητρίου αυτός ήταν εργολάβος οικοδομών, αυτοί ήταν ιδρυτικά μέλη.... Κάναμε αιτήματα στο δήμο για την καθαριότητα για τα φώτα, για πλακοστρώσεις, να μας στρώσουν ασφάλτο, κάπου μας ακούγανε κάπου δεν μας ακούγανε. Σταματήσαμε έτσι, δυστυχώς, δεν κάναμε κάποιες φορολογικές δηλώσεις και δεν μπορούσε να συνεχιστεί και το καλοκαίρι το διαλύσαμε οριστικά γιατί είχαμε προστώματα γιατί δεν μπορούσε να πάρει λεφτά ο σύλλογος από το ταμείο ήταν ανενεργός από το 2002, με δικηγόρο το διαλύσαμε κανονικά. ...μεταξύ μας ήμασταν, εμείς κι εμείς το τρώγαμε,ότι μπορούσαμε κάναμε, βοηθήσαμε να επανδρώσουμε το 10^ο σχολείο, συμμετείχε σχεδόν όλη η γειτονιά άλλος λιγότερο άλλος περισσότερο, το Πάσχα ψέναμε στον πλάτανο, στη γειτονιά, τα αρνιά και διασκεδάζαμε αλλά κι αυτό σταμάτησε το 1992-93 ...όπως δυστυχώς γίνεται συνήθως ...φύγανε οι παλιοί και τα παιδιά σκορπίσανε λίγοι μείναμε εγώ και κάποιιοι άλλοι...», Μ.Μ.

Πολιτιστικός Σύλλογος Αρχιμανδριού

Ο σύλλογος βρίσκεται σε αδράνεια και όπως χαρακτηριστικά ανέφερε πληροφορητής «ουδέποτε ανέπτυξε κάποια δράση στη συνοικία, θα το ξέραμε γιατί εγώ μένω όλα αυτά τα χρόνια ακριβώς δίπλα στην εκκλησία, ακόμα και όταν ανάβαμε εδώ και τριάντα πέντε χρόνια τη φωτιά στο προαύλιο της εκκλησίας αυτό ήταν παρείστικο, δεν το οργάνωνε κάποιος σύλλογος», (Β.Α.).

Σύλλογος Γυναικών Νέου Βελισσαρίου

Ο “Σύλλογος Γυναικών Νέου Βελισσαρίου” δημιουργήθηκε το 1994 με σκοπό να αφυπνίσει τις γυναίκες της συνοικίας σε διάφορα κοινωνικά θέματα. Σταδιακά η έμφαση στους αρχικούς σκοπούς του συλλόγου ατόνησε με αποτέλεσμα ο σύλλογος να στραφεί σε δράσεις που αναπτύσσουν οι περισσότεροι σύλλογοι της πόλης. Ενδεικτικό της αλλαγής των τρόπων δράσεων είναι το γεγονός πως ο σύλλογος άλλαξε ανεπίσημα την ονομασία του σε “Χορευτικός Όμιλος Συλλόγου Γυναικών Νέου Βελισσαρίου” το 2011 διαχωρίζοντας έτσι τη θέση τους από τους υπόλοιπους

συλλόγους γυναικών. Ο σύλλογος λειτουργεί στα όρια της παλιάς συνοικίας Μπουνταλά, στην οποία λειτουργούν μέχρι σήμερα τρεις ακόμη σύλλογοι, ο Σύλλογος Σεισμοπλήκτων Νεοχωροπούλου, παλαιότερα είχε ιδρυθεί ο Σύλλογος Συνοικισμού Μπουνταλά Ιωαννίνων(ετ. ιδρ. 1978 και είναι σε αδράνεια), ο Σύλλογος Κρασιτών Ιωαννίνων που ιδρύθηκε από σεισμοπαθείς Κρασίτες, και ο Σύλλογος Ματσουκίου.

«Στην αρχή ιδρύθηκε ο σύλλογος με σκοπό να αφυπνίσει τις γυναίκες, τότε υπήρχαν τα συνοικιακά συμβούλια κι εκεί στεγαζόμασταν και κάναμε διάφορες δράσεις, ομιλίες, χορούς, οργανώναμε τη φωτιά, βοηθούσαμε κάποιες οικογένειες εκεί στη γειτονιά, κάναμε και αιτήματα προς το Δήμο δυο τρεις φορές, είχαμε ζητήσει και πνευματικό κέντρο αλλά δεν έγινε τίποτα. Από τι στιγμή που έκλεισαν τα συνοικιακά συμβούλια δεν είχαμε χώρο αλλάξαμε διάφορα μέρη πήγαμε στο δημοτικό σχολείο, έπειτα στο γυμνάσιο, αργότερα στην αίθουσα των Κρασιτών και από το 2011 νοικιάσαμε αίθουσα και αρχίσαμε τα χορευτικά. Στην αρχή ήμασταν μόνο γυναίκες φτάσαμε και τα εκατόν είκοσι άτομα στο χορευτικό μαζί με τα παιδάκια, αλλά, μέλη ήμασταν περίπου σαράντα πενήντα. Όσο στεγαζόμασταν δεν είχαμε πρόβλημα μετά που βρήκαμε χώρο δυσκόλεψαν οικονομικά τα πράγματα, ενώ στην αρχή είχαμε κόσμο μετά ατόνησε, ο κόσμος μαζεύτηκε δεν συμμετείχαν τόσο πολύ, είναι και το κοινωνικό επίπεδο λίγο χαμηλό.», (Π.Ε.).

Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βοτανικού Ιωαννίνων

Ο σύλλογος είναι σε αδράνεια.

Πολιτιστικός Σύλλογος Βρυσούλας Δήμου Ιωαννιτών

Ο πρώτος πολιτιστικός σύλλογος στην περιοχή της Βρυσούλας ιδρύθηκε το 1967 με την επωνυμία “Σύλλογος Συνοικίας Βρυσούλας” του οποίου δεν γνωρίζουμε τη δράση. Στη συνέχεια το έτος 1982, ιδρύθηκε ο Εκπολιτιστικός Σύλλογος Εργατικών Κατοικιών Βρυσούλας “Η Ομόνοια” ο οποίος λειτούργησε μόνο για τρία χρόνια. Μετά από αδράνεια τριάντα χρόνων δημιουργήθηκε με τροποποίηση του καταστατικού το 2015 ο υπάρχον σύλλογος με την επωνυμία “Πολιτιστικός Σύλλογος Βρυσούλας Δήμου Ιωαννιτών”. Οι αιτίες για τις οποίες αδρανοποιήθηκαν οι προηγούμενοι σύλλογοι δεν είναι γνωστές. «Ο νεοσύστατος σύλλογος δημιουργήθηκε με σκοπό να λύσουμε τα θέματα της γειτονιάς και να ακουστεί λίγο και η γειτονιά. Εμείς όταν ξεκινήσαμε είχαμε αρχικά τριακόσια μέλη αλλά από αυτά σιγά σιγά πληρώνουν όλο και πιο λίγοι και σήμερα πληρώνουν εκατόν πενήντα μέλη. Ο σύλλογος δεν έχει έσοδα, έχει το πεντάευρω των μελών, με αυτό κάνουμε όλες τις

δραστηριότητες, είναι γενικά οι εποχές δύσκολες, αλλά παρόλα αυτά έχουμε και χορευτικά τμήματα, ένα τμήμα γυναικών που έχει καμιά εικοσαριά γυναίκες και ένα παιδικό τμήμα με είκοσι περίπου παιδάκια που τους διδάσκουν αφιλοκερδώς δύο κοπέλες.

Τη Βρυσούλα τίποτα στην ουσία δεν την ενώνει, έχουνε γίνει πολλά καινούργια σπίτια, εκεί παλαιότερα πριν γίνουν οι Εργατικές κατοικίες ήταν πολλοί Συρρακιώτες, μετά ήρθε κάθε καρδιάς καρύδι, έτσι αναμείχτηκε ο κόσμος μπήκε στο σχέδιο πόλης η περιοχή, αγόρασαν οικόπεδα και είναι άνθρωποι λογιών λογιών, έπειτα πολλά διαμερίσματα των εργατικών κατοικιών πουληθήκαν. Σήμερα οι κάτοικοι των εργατικών κατοικιών θέλουν να είναι ξέχωροι, είχαν μάθει με το παλιό τους σύλλογο, ενώ ήρθαν αρχικά στο σύλλογο μετά έκαναν μόνοι τους εκδρομές πολλές φορές χρησιμοποιώντας το όνομα του συλλόγου τώρα δεν ξέρω ποια είναι τα συμφέροντα γιατί δε βλέπω να έχουν καμιά άλλη δραστηριότητα, μόνον εμείς κάνουμε δράσεις στη συνοικία είναι ο μοναδικός σύλλογος που κάνει δράσεις, φέραμε το καλοκαίρι το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ., τη λαϊκή ορχήστρα για τρεις συνεχόμενες χρονιές, τον караγκιόζη. Στεγαζόμαστε στην πλατεία των Εργατικών Κατοικιών σε κτίριο που ανήκει στο Δήμο, σ' αυτά μας στηρίζει ο Δήμος ότι ζητάμε μας το δίνει, πρόβες κάνουμε στην αίθουσα του σχολείου που μας την παραχώρησε ο Δήμος δωρεάν (οι σύλλογοι που χρησιμοποιούν τις αίθουσες πολλαπλών χρήσεων των σχολείων πληρώνουν 300 ευρώ ετησίως). Η Βρυσούλα ενώ μπήκε στο σχέδιο της πόλης μαζί με το Βοτανικό, ο Βοτανικός έγινε αγνώριστος και η Βρυσούλα εγκαταλείφθηκε, είναι ανύπαρκτα τα έργα είναι υποβαθμισμένη από το δήμο παρότι μπήκε στο σχέδιο, γι αυτό κι εμείς τώρα διεκδικούμε μπας και φτιάξει τίποτα και σε μας. Η πλατεία είναι μια από τις τέσσερις που θα γίνει ανάπλαση φέτος το καλοκαίρι, εμείς κάναμε χαρτιά προς το Δήμο, ζητήσαμε να γίνεται μια λαϊκή αγορά κάθε Τετάρτη και τώρα έχουμε λαϊκή αγορά, μας βοηθά ο Δήμος αλλά η περίοδος είναι δύσκολη. Κάναμε εκλογές μια φορά μέχρι τώρα και άλλαξαν απλά δυο τρία μέλη, είμαστε μα χαρά όλα τα παιδιά βοηθάνε, και οι γυναίκες βοηθάνε, εμείς θέλουμε να σταθεροποιήσουμε τις εκδηλώσεις που κάνουμε αλλά ξέρουμε δεν είμαστε μόνο εμείς τώρα με τον Καλλικράτη ζητάν και άλλες περιοχές τη βοήθεια από το Δήμο»,(Α.Κ.).

Είναι φανερό πως ο σύλλογος προσπαθεί να συσπειρώσει τους κατοίκους της συνοικίας που χωρίζονται σε τρία μέρη. Στη συνοικία διαβιούν από τη δεκαετία του 1950 και μετά πολλοί Συρρακιώτες οι οποίοι έχουν οργανώσει και λειτουργούν το δικό τους σύλλογο το Σύνδεσμο Συρρακιωτών Ιωαννίνων χωρίς να συμμετέχουν ενεργά στις δράσεις του νέου συλλόγου. Η παρουσία τους περιορίζεται στη συμμετοχή ορισμένων ατόμων στις εκδρομές που οργανώνει ο σύλλογος και στις καλοκαιρινές εκδηλώσεις που συμμετέχουν ως θεατές. Επίσης μια χαρακτηριστική κοινωνική ομάδα που διαβιεί στα όριά της είναι οι κάτοικοι των εργατικών κατοικιών που ίδρυσαν στο παρελθόν τον "Εκπολιτιστικό Σύλλογο Εργατικών κατοικιών Βρυσούλας «Η Ομόνοια»" (ετ.ιδρ. 1982). Οι κάτοικοι των εργατικών κατοικιών παρουσιάζονται σχετικά αδιάφοροι ως προς τη λειτουργία του συλλόγου αφού όπως τονίστηκε η συμμετοχή τους είναι μικρή και αμφιλεγόμενη. Πιθανότατα στο

παρελθόν ορισμένοι κάτοικοι των Εργατικών κατοικιών να οργάνωναν με ιδιοτελείς σκοπούς εκδρομές και να θεωρούν τη λειτουργία του συλλόγου εμπόδιο στις δράσεις τους. Η αντίδραση προς το σύλλογο να γίνεται στο πλαίσιο της καθημερινότητας μέσα από αρνητικές κριτικές και κακόβουλες γνώμες που διαχέονται και επηρεάζουν τη συμμετοχή των ανθρώπων στις διαδικασίες που οργανώνει ο νέος σύλλογος. Η συμμετοχή στο σύλλογο περιορίζεται στους εναπομείναντες κατοίκους που ευελπιστούν και διεκδικούν αναπτύσσοντας μέσω του συλλόγου μια ισχυρότερη εκπροσώπηση των αιτημάτων της συνοικίας με τους τοπικούς φορείς εξουσίας.

Εκπολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος Συνοικίας Γηροκομείου Ιωαννίνων

Ο σύλλογος βρίσκεται σε αδράνεια

Ο Σύλλογος Παλιών Γιαννιωτών

Ο Σύλλογος Παλιών Γιαννιωτών αποτελεί παράδειγμα συλλόγου που στηρίζει την ύπαρξη, τη ρητορική και τη δράση του στην «παλαιότητα» της καταγωγής. Η παρουσία του αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς θέτει, εκτός των άλλων, και το ζήτημα «τι και ποιος είναι Γιαννιώτης», παράγοντας έμμεσα και μια ιδεολογία διαχωρισμού ανάμεσα στους «παλιούς» Γιαννιώτες και τους «επήλυδες».

Η μετοίκηση ετερογενών κοινωνικών ομάδων που έλκουν την καταγωγή τους από διάφορα μέρη της υπαίθρου στην πόλη τα μεταπολεμικά χρόνια, εκτός του ότι διεύρυνε τα όριά της προκαλώντας πολυεπίπεδες κοινωνικές μεταβολές, δημιούργησε νέους όρους ζωής για τους “γηγενείς” Γιαννιώτες που απώλεσαν ένα μεγάλο μέρος της οικειότητας με το χώρο και τους συνανθρώπους τους. Η απρόσωπη συμβίωση των “γηγενών” Γιαννιωτών με κοινωνικές ομάδες της υπαίθρου που μετοίκησαν στην πόλη, ισοδυναμούσε με ένα κενό της ταυτότητας που μόνο η επίκληση της «παλιάς πόλης» μέσω της συλλογικής μνήμης μπορούσε να γεφυρώσει. Η διαμόρφωση της πολιτισμικής ταυτότητας των Γιαννιωτών αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς συγκροτείται μέσα από μια πολυσχιδή διαδικασία όπου η βιωματική μνήμη έχει κυρίαρχο ρόλο. Η προφορική ανάμνηση της ζωής «τότε» μέσω των αναπαραστάσεων που οργανώνει ο σύλλογος συντηρεί την αίσθηση της χαμένης πόλης και της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας. Σημαντικές παραμέτρους μελέτης αποτελούν οι τρόποι που η προφορική ιστορία γίνεται γραπτή, οι προθέσεις και οι ανάγκες που την διέπουν. Επίσης, η έρευνα εστιάζεται στο λόγο, στα νοήματα και τους συμβολισμούς που ενέχει και στον τρόπο που εκφέρεται κυρίως μέσα από εκδηλώσεις αφήγησης που οργανώνει ο σύλλογος, αλλά και μέσα από την έκδοση διαφόρων βιβλίων. Ο λόγος αυτός, τουλάχιστον στα πρώτα χρόνια δημιουργίας του συλλόγου, απέκτησε και έναν «αντιπολιτευτικό» χαρακτήρα προς την εκάστοτε δημοτική αρχή, καθώς μέσα από την προσπάθεια εντοπισμού και επισήμανσης μέσω του τύπου των κακώς κειμένων στην άναρχη οικιστική ανάπτυξη της πόλης, δημιούργησε έναν πολιτικό λόγο που προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις και διάφορες μορφές αντιπαράθεσης με τις αρχές της τοπικής και περιφερειακής διοίκησης της

πόλης. Η αντίληψη του κοντινού παρελθόντος της γειτονιάς- πόλης ως εμπειρία, προβάλλεται έντονα από τα μέλη κυρίως στην καθημερινή συναναστροφή με άλλα μέλη αλλά και σε αρκετές εκδηλώσεις του συλλόγου. Η παραπάνω αντίληψη συγκροτεί έναν νέο κοινωνικό ρόλο, αυτόν του «εκπροσώπου», ο οποίος μέσα από το σύλλογο, πολλές φορές αυτόκλητα, γίνεται ο κύριος εκφραστής των παλαιών Γιαννιωτών.

Οι παραπάνω αναφορές των βασικών παραμέτρων συγκρότησης των συλλόγων μας παρέχουν μια αρχική διατύπωση βασικών υποθέσεων που διερευνούμε ξεχωριστά για τον κάθε σύλλογο. Οι επιμέρους μελετώμενοι σύλλογοι, ωστόσο, στην ιστορική τους διαδρομή μεταβάλλουν πολλά από τα στοιχεία, τόσο της ταυτότητάς τους όσο και των «παραδόσεων» που διαχειρίζονται, γι' αυτό και αντιμετωπίζονται ως διαρκώς μετασχηματιζόμενες οντότητες.

“Όσα έχουν χαθεί στο χωρίς γυρισμό ταξίδι” - Οι θύμισες των παλιών Γιαννιωτών

Στη συντήρηση μιας ιδιαίτερης και διακριτής ταυτότητας από τους Γιαννιώτες καθοριστικό ρόλο είχε η άσκηση της μνήμης τόσο στο ατομικό όσο και στο συλλογικό επίπεδο.

Στην περίπτωση των παλαιών Γιαννιωτών τα δεδομένα των καταγραφών σκιαγραφούν μια εκλεκτική ζωή της παλιάς πόλης, που προσδιορίζεται χρονικά τις πρώτες δεκαετίες μετά τον παγκόσμιο πόλεμο, βασίζονται δε, σε ατομικές αφηγήσεις και μαρτυρίες ανθρώπων που είχαν βιωματική σχέση με την «παλιά πόλη». Σε ένα πρώτο στάδιο η ανάκληση των προσωπικών εμπειριών από τη ζωή στην πόλη επέφερε την ανασύνθεσή τους, την προφορική αναβίωσή τους μέσω του προφορικού λόγου στο στενό πλαίσιο της ομάδας στις εβδομαδιαίες συναντήσεις του συλλόγου.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο ορισμένα μέλη προχώρησαν αρχικά στην καταγραφή των προφορικών τους αφηγήσεων που γίνονταν στο πλαίσιο των άτυπων συναντήσεων στους χώρους του συλλόγου και τελικά στην έκδοσή τους σε μορφή βιβλίων, *«Σε κάθε περίπτωση η λαϊκή ιστοριογραφία είναι βαθύτατα αναδρομική. Αυτός που θυμάται είναι τοποθετημένος στο παρόν, η μνήμη του είναι προσανατολισμένη πρώτιστα στην εξυπηρέτηση των τωρινών αναγκών, η “ιστορία” του αποτελεί όψη της παροντικής του ταυτότητας»*⁴⁰⁷.

Οι αφηγήσεις συστηματοποιημένες πλέον συγκρότησαν την έξωθεν εικόνα του συλλόγου που εκπροσωπούσαν, μέσα από την οργάνωση εκδηλώσεων με αφηγήσεις ανοιχτές στο κοινό, από άρθρα που εκδόθηκαν στον ημερήσιο τύπο, με εκδόσεις βιβλίων, όπου γινόταν στην τοπική Γιαννιώτικη διάλεκτο εκτενείς αναφορές σε γεγονότα, καταστάσεις, πρόσωπα και σχέσεις, με σκοπό της γνωστοποίησή τους στην ευρύτερη γιαννιώτικη κοινωνία. Διακρίνουμε πως ο λόγος έχει σημαντικό ρόλο στην αναβίωση της ταυτότητας των παλιών Γιαννιωτών εφόσον κυριαρχεί ως μέσο επικοινωνίας με την ευρύτερη κοινωνία αλλά και με την ίδια την ομάδα. Η ατομική

⁴⁰⁷ Παπαταξιάρχης, (1993).

μνήμη ανακαλεί τις προσωπικές και οικογενειακές εμπειρίες που σχετίζονται με ξεχωριστά θέματα όπως διάφορα γεγονότα, τοπικά ήθη και έθιμα, γραφικά πρόσωπα της πόλης και περιγραφές των παλιών συνοικιών. Τα πρόσωπα που «μιλούν» για το παρελθόν της παλιάς πόλης και τους ανθρώπους της καθιερώθηκαν σταδιακά στο χρόνο στην κοινωνική συνείδηση ως φορείς της συλλογικής μνήμης των παλιών Γιαννιωτών, μέσα από την προβολή των έργων τους. Η εξωτερικευμένη βιοματική εμπειρία μέσα από την αφήγησή της μιλά για ένα εξιδανικευμένο παρελθόν⁴⁰⁸ στοχεύει και νοηματοδοτεί ένα όριο μεταξύ των γηγενών Γιαννιωτών και των επιλίδων. Η εμπειρία της ζωής στην παλιά πόλη είναι σαφώς επηρεασμένη από το μορφωτικό επίπεδο όσων γίνονται οι εκφραστές της στο δικό τους παρόν και βέβαια διαφέρει ανάλογα με την υποκειμενική κρίση του καθενός.

Η βιοματική μνήμη έχει καθοριστικό ρόλο στη συνοχή της πολιτισμικής ομάδας που την εκφράζει, καθώς οι εμπειρίες που σχετίζονται με ένα συγκεκριμένο χώρο και χρόνο λειτουργούν πολυεπίπεδα συμβάλλοντας εν τέλει στη διαμόρφωση της ατομικής και κυρίως της συλλογικής ταυτότητας. Αλλά ας δούμε πως η τέως πρόεδρος και ιδρυτικό μέλος του συλλόγου αφηγείται γεγονότα και πρωτοβουλίες έτσι όπως τα θυμάται να έγιναν στο πλαίσιο του συλλόγου, *«Ο σύλλογος ξεκίνησε από αγανάκτηση για την κακομεταχείριση της πόλης ... μετά τον εμφύλιο τα Γιάννενα γέμισαν ξένους συν το Πανεπιστήμιο αργότερα που ήρθαν πολλοί, βρήκαμε παλιούς και νομίζαμε βρήκαμε το σύμπαν κι αμάν γλέπαμαν Γιαννιώτη και χαιρόμασταν και βλέπαμε τα βάσανα της πόλης και είπαμε άμα κάναμε σύλλογο θα μπορούσαμε να παρέμβουμε, γκρέμιζαν σπίτια, είδαμε το ανάχωμα μέσα σε μια νύχτα είχε γίνει επί χούντας ...μας φοβέριζαν τους λάτρευαν τους κανάκιζαν ήταν λίγοι ζητούσαν να γίνουν τα χωράφια τους μεγαλύτερα πολλά πράγματα παράνομα και τους το έκαναν, η ανάπτυξη... άναρχος οικοδόμηση και τα μπάζα δεν ήξεραν τι να τα κάνουν και κρυφά από όλους τα έριχναν σε εκείνο το σημείο το είχαν συμφωνήσει οι μηχανικοίκρυφά τη νύχτα και έγινε το ανάχωμα όπως και στην Κατσικά όπως και στο Λασπότοπο έφτιαζαν, έγινε σύμπραξη πολλών επιτήδειων, παρακολουθούσαμε τη νύχτα μέχρι τώρα και καλέσαμε πανεπιστημιακούς κάναμε ομιλίες ειδικά για τη λίμνητο είδε πόσο τραγικό είναι το ανάχωμα όλες οι πολυκατοικίες τα μπάζα τους είναι εκεί, κι έτσι μας έκαναν εχθρό, γραφόταν οι δήμαρχοι στο σύλλογο για να έχουν την υποστήριξή μας, μας έλεγαν προσωπικά θα σας βοηθήσουμε, αλλά μας στο τέλος μας έκαναν εχθρούς, άρχισαν στις εφημερίδες να μας κατηγορούν για τρομερά θέματα, μας κατηγορούσαν, παίρναμε τον Παναγιωτίδη πάμε να βγάλουμε φωτογραφίες στο τάδε σημείο βγάζουν οχετό, εκεί μπαζώνουν, είχαμε πολλές βλέψεις να βοηθήσουμε την πόλη, ο Τέλης τα έχει όλα πολλές φωτογραφίες, ζητήσαμε μια αεροφωτογραφία να δούμε πως ήταν παλιά και τι έγινεκαι την πήραμε κρυφά από το επιτελείο στρατούκαλά είπε ...”όποιος σκοπό του βάλθηκε τον κόσμο να διορθώσει ήταν τρελός για δέσιμο χωρίς κουκούτσι*

⁴⁰⁸ Η εξιδανίκευση του παρελθόντος αποτυπώνεται σε συνοπτική αναφορά του Κοράκη (1999) για τη ζωή στα Γιάννενα ως εξής: «Στα παλιά ήρεμη κι όμορφη πόλη μας, τα Γιάννενα, όλα ήταν γραφικά κι ωραία, με ήθη κι έθιμα, αλλά και συνήθειες, που σήμερα χάθηκαν και τις θυμόμαστε με συγκίνηση και νοσταλγία». Ο Κοράκης έγραφε για διάφορα λαογραφικά θέματα περιγράφοντας θρύλους, παραδόσεις, ήθη και έθιμα της παλιάς πόλης και τις αναμνήσεις από τα παιδικά του χρόνια με σκοπό να μην ξεχαστούν από τους νεότερους όπως ο ίδιος επισημαίνει.

γνώση” ...μας ταύτισαν με τα έργα που έδειχνε η τηλεόραση για αυτά που έκανε η αστική τάξη... ποτέ μην μπειτε σε σύλλογο γιατί κάνουν απάτες ...αλλά, πάλι εγώ τον έκανα τον σύλλογο στο χωριό μου.... επισημαίναμε συνεχώςπήραμε φωτοτυπία της πόλης εκείνος ο δημοτικός κήπος στο δήμο ο Μακρής το τι είχε κάνει την πόλη, μοσχομύριζε η πόλη ...πως με λίγα έκανε την πόλη ούτε αλβανοίκαθίστε φρόνημα γιατί θα δείτε και χειρότερα.... μας έδιναν δέντρα, ο δήμος για να κάνουμε έργο να τα φυτέψουμε,... δηλαδή, μικρά παιδιά να πάμε να παίζουμε ...σημειώσαμε ποια σημεία ήταν νεκρά στην πόλη για να γίνει κάτικαλώς χρυσός ο Παπανδρέου αλλά κατήγγησε τους διευθυντές, χωρίς έλεγχο δεν γίνεται,άμα είσαι ηλικιωμένος είσαι άλλη τάξη άνθρωπος, όσοι ήταν λογικοί γινόταν σοφοί με τα γεράματα, όσοι ήταν μπανταλοί γινόταν χούφταλα.....

Όσο για το σύλλογο, αντιπολίτευση έρχονταν τελευταία ώρα και έγραφαν διάφορους άσχετους ενώ δεν επιτρεπόταν από το καταστατικό τελευταία η αδερφή μου πήρε τους λιγότερους ψήφους... υπήρχε ενδιαφέρον χαζό ανόητο γιατί δεν είχαμε ούτε λεφτά.... η Κούλα θα πήγαινε σε κάθε συγκέντρωση παντού φαινόταν όλη την ημέρα έγραφαν και έστελναν χαρτιά στο δήμο, ο δήμος όμως δεν το έβλεπε έτσι ενοχλούνταν, ανεξαρτήτου παρατάξεως, αν έχεις ακούσει για το φιζ εκεί που είναι τώρα το Παλλάδιο ήταν παλιό παγοποιείο είχε υπόγεια τρομερά και έβαλαν εκεί και τον πατέρα μου και τον αδερφό μου και τον καταδίκασαν επτάκης εις θάνατο... ήταν εμφύλιος του '48 όταν τους έβαλαν φυλακή ...το χρονικό του Φιζ τα γράφει ο Μάλαμας.... ήταν η Καζαντζή 17 χρονών κοριτσάκι, ήταν με την Πρίντζη και τον πατέρα μου... πως τον έβαλαν φυλακή; απαγορευόταν να βγεις έξω από τα Γιάννινα, αυτοί βρήκαν έναν τζιομπάνο - τι κάνεις εδώ; κάτι πας να δώκεις στους αντάρτες γιατί έρχονταν οι αντάρτες - που πας στα Γιάννινα; - πάω στον Τζαμακλή και ψωνίζω, τον καταδίκασαν ότι βάζει νάρκες, ενώ αυτός ήταν τραυματίας κούτσαινε από τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο...

Εγώ δεν ήθελα να μπω αλλά μαζευτήκαμε στο εργατικό κέντρο για να βάλουμε μια τάξη πρέπει να κάνουμε έστω δια χειρός ένα όργανο κι επειδή έτρεχα και ήξερα τι να κάνουμε ...με έβλεπαν που έτρεχα δια χειρός βγήκα ...έβαλα τα θέματα, τους στόχους, το καταστατικό για να μας γνωρίσει και η πόλη ήταν ο Φίλιος ...ρε παιδιά έχετε τόσο ωραίους στόχους είπε.... θα σας συστεγάζουμε με ένα ΚΑΠΗ και πήγαμε μαζί με το ΚΑΠΗ των Ζευγαριών ...τρέξαμε να βρούμε μέλη τι είναι αυτό που κάνετε και γιατί το κάνετε.... όταν είδανε μετά ...θέμα για τη λίμνη ...κάναμε μόνοι μας γιορτή σπιτίσια 1990-1992 ...τον οργάνωσα και τον έσιασα, κόντευαν χίλια τα μέλη από εικοσιπέντε που ήταν στην αρχή

Κούλα 1992 -έδινε το παρόν φαινόμεσταν σαν σύλλογος έγραφε στην εφημερίδα σε άρθρο και δεν μας έδιναν σημασία στέλναμε στο δήμο και μετά γράφαμε στην εφημερίδα και τους πείραζε αυτό....

Ο Κοράκης ήταν μετά πρόεδρος είχε πολλές διασυνδέσεις επειδή ήταν διοικητικός υπάλληλος τον ήξεραν πολλοί κινούνταν πολύ και προπαντός μάζεψε, πήγαινε τις συνδρομές, αργότερα ...τσάι, χορό, εκδρομή, έκθεση εργόχειρου δεν ήταν αυτό το θέμα μας ...ξέφυγε ο σύλλογος ...παλιά, κάθε απόγευμα μαζεύαμε θησαυρούς, αυτά

ατόνησαν, είχαμε ένα γραφείο στο στάδιο ένα παλιό σπίτι, κάναμε ομιλίες με πανεπιστημιακούς την 21 Φεβρουαρίου που γιόρταζε η πόλη... κόβαμε την πίτα, εκδρομές,την πανσέληνο επειδή τα Γιάννενα πάντα τιμούσαν το αυγουσιάτικο φεγγάρι πηγαίναμε φεγγαράδα με τα καϊκια στην Ντραμπάτοβα, παίρναμε τα καρπούζια και τα βάζαμε στο νερό να κρυώσουν ...έβγαινε το νερό μέσα από το βράχο... πήγαιναν οι γλεντζέδες τις μεγάλες τις γιορτές ...προπολεμικά... εμείς το κάναμε γιορτή ...είχαμε δρώμενα πολλάο Κοράκης, ο Γκλίναβος, εγώ έγραφα κωμικά θεατρικά σενάρια σε ντοπιολαλιά ...έγραφε και η Γκίτα... καμιά σελίδα παλιά γεγονότα... αυτό σταμάτησε όταν έφυγε η Κούλα, καλοί χρυσοί είμαστε όλοι αλλά κάποιος έχει οντότητα, έπρεπε να ξέρεις πάρα πολλά για να γράψεις... έλεγε τα σόκιν, κάποια της είπε ότι χαλάει το σύλλογο επειδή λέει τα σόκιναν δεν πεις την υπερβολή το «ξενίσαφο» πέρα απ' το κανονικό ... τις παλιές τις λέξεις τις καταγράψαμε αλλά δεν βγήκε βιβλίο, έχουμε εκδώσει πάνω από τρία ...μας τα εξέδωσαν ...

Ο κανονισμός ήταν πολύ αυστηρός έπρεπε να έχεις δύο γονείς από παππούδες από τα Γιάννενα, μετά τροποποιήθηκε το καταστατικό έπρεπε να έχεις τουλάχιστον ένα γονιό ... θέλαμε να βάλουμε τον Γ. στο σύλλογο που η μάνα του ήταν από την Ηγουμενίτσα και γεννούσε εκεί, ενώ κανονικά ζούσε εδώ ...να τον βγάλουμε και πρόεδρο, τελικά βγήκε και πρώτος, πλειοψήφησε ...αλλά δεν έγινε πρόεδρος δεν τον ψήφισαν τα εκλεγμένα μέλη...το ενοίκιο και η ΔΕΚΟ μας τσακίζουν ...μελανά σημεία το σπίτι των αδελφών- ες Καλούδη, είναι αρχοντικά, πήγαινε ο Κοράκης με την Κούλα να το γράψει στον δήμο ...το ζητήσαμε να το λειτουργήσουμε ...

Γράφουν τώρα οποιονδήποτε παραμονές εκλογών όπως μου λένεαπό 1000 μέλη έγιναν 150 οι 70 εκπληρώνουν τις οικονομικές υποχρεώσεις, ήταν ένας ιδιόμορφος σύλλογος και πολύ πλούσιοι και πάμφτωχοι ...πολυήμερες εκδρομές δεν μπορούμε να κάνουμεήταν διανοσμένων σύλλογοςΕλένη Παπαναστασίου έγραφε ήταν στο συμβούλιο μαζί μου το πρώτο συμβούλιοστην πρώτη ομιλία θέλω έμμετρο να το πω και της είχα γράψει ένα κείμενο ... αργότερα τους είπα θα κάνει η Νίκη ένα θεατρικό, μου λέει η Νίκη δεν μπορώ να το κάνω έχω δουλειά να το κάνω πιο μετά ...- α τι θα περιμένουμε τη Νίκη; μου είπαν.... κάντο εσύ είπα μέσα μου δεν υπάρχει σεβασμός..... ήρθε ένας, τον κέρασαμε, ήρθε να ζητήσει μια πληροφορία, ... έρχεται μία, - τι τον σμάσαταν αυτόν και τον κερνάτε... λέγεται αυτό;αυτό θέλει ο σύλλογος, γι αυτό γίναμε μια αγκαλιά, για τον κόσμο, πήγα τώρα μεγάλη γυναίκα ήθελα να γράψω για το σύλλογο και πήγα στο δωμάτιο όπου ήταν τα βιβλία στη βιβλιοθήκη σε ένα ράφι ψηλά κι εγώ δεν μπορούσα να τα φτάσω είμαι μεγάλη γεννήθηκα το 1934... ζήτησα να μου τα κατεβάσουν και μου απάντησαν - αν μπορείς κατέβασέ ταη δεύτερης ποιότητας άνθρωποι έχουν μια πειθώ μεγαλύτερη από τους μετριόφρονες ...εγώ σέβομαι την προσωπικότητα του άλλου δεν το λέω.... Δεν ξέρουν τίποτα για το σύλλογο νομίζουν είναι σύλλογος για τραγούδια και χορούς» (Ε.Ζ.).

Η αντιπρόεδρος του συλλόγου κάνει τη δική αναφορά για τη μέχρι τώρα πορεία του, «Ήταν μια ομάδα ανθρώπων που είχαν κοινές εμπειρίες από την πόλη που γεννήθηκαν, κοινές μνήμες και την τοπική διάλεκτο, έχει σημασία, ο τρόπος επικοινωνίας ο οποίος χάνεται τελείως ...

Ο σύλλογος έχει κάνει πολλά πράγματα, σε χαμηλούς τόνους σε χαμηλές διαστάσεις, βέβαια, δεν μπορεί να φέρει ένα λόγο να μιλήσει έχει κάνει πολλά μικρά πράγματα, ας πάρουμε δυο βασικά τη λειτουργία του Αγίου Γεωργίου, κάνει μια λειτουργία με κόλλυβα, αρτοκλασία παραγγέλλουμε άρτους λειτουργίες λουκούμια κέικ, τα κεριά, το ανάμα, αυτό γίνεται την πρώτη Κυριακή πριν από τη γιορτή του Αγίου Γεωργίου που είναι ο πολιούχος της πόλης, επίσης κάνουμε και την φεγγαράδα, η Φεγγαράδα είναι ο συνδυασμός της πανσελήνου με τη λίμνη για να έχουμε μια εικόνα της λίμνης έχουμε καθιερώσει την εκδήλωση, παλιά το έκαναν με βαρκάδα δεν βρίσκαμε βάρκες και μετά το κάναμε στα Λιθαρίτσια.... τα έχω σε άλμπουμ με προσωπικές φωτογραφίες, κάνουμε και την πρωτοχρονιάτικη πίτα στο Παλλάδιο τα τελευταία χρόνια γύρω στα 60 άτομα εκεί πληρώνουν και τις συνδρομές ...στις συναντήσεις 20-25 άτομα ...είχαμε κάνει μια εκδρομή στο Βουλγαρέλι ...

Ο πυρήνας είναι πενήντα περίπου άτομα παρότι είναι εκατόν εβδομήντα γραμμένα μέλη, δε συμμετέχουν όλοι, παρότι η ετήσια συνδρομή είναι 10 ευρώ το χρόνο για να μπορούμε να διατηρούμε τα γραφεία, ένα χιλιάριο έχουμε έξοδα το χρόνο... τα τελευταία χρόνια έφεραν κι απ' έξω κόσμο, τελευταία κάναμε άνοιγμα σε ανθρώπους που αισθάνονται γιαννιώτες ...ήταν ένα μειονέκτημα του συλλόγου είχαν τη νοοτροπία να γράφονται αυτοί που έχουν και τους δύο γονείς και μετά κάναμε τροποποίηση ο ένας από τους γονείς να είναι γεννημένος στα Γιάννενα, κάναμε τροποποίηση για να γραφτούν και μέλη παιδιά γιαννιωτών που γεννήθηκαν σε άλλη πόλη και λόγω εργασίας βρίσκονται μακριά από την πόλη ...αλλά τώρα σιωπηλά δεχόμαστε και άλλους στις εκδηλώσεις, γιατί δεν επιβιώνει ο σύλλογος επίσης γυναίκες που έχουν χηρέψει και ο άντρας ήταν γιαννιώτηςτι είμαι χωροφύλακας να κοιτάζω από που είναι; παλιότερα ρωτούσαν ξέραν ποιος είναι ο καθέναςέχουμε τη ντοπιολαλιά αυτή η κομμένη λέξη, η διαφορετική έκφραση, γλεντούσαμε τις αποκριές σε διάφορα κέντρα κάθε χρόνο, παλιά βγάζαμε και πρόγραμμα μια πρόσκληση για τις εκδηλώσεις πάλι μας έδιναν δωρεές.. ο πυρήνας προέρχεται από τα σπλάχνα της τουρκοκρατίας μια κοινωνία κουμπωμένη που ανοίγονταν σε συγγενείς και λίγους φίλους κι αυτά τα κουσούρια έχουν μεταφερθεί μέχρι το σήμερα, τώρα άνοιξε η κοινωνία, προσπαθούσαν να μορφωθούν, αλλά όσο μπορούσαν κι από το φόβο των τούρκων το 1991 ιδρύθηκε ο σύλλογος εγώ από το 1996 μπήκα στο συμβούλιο Ένα υπέρ του συλλόγου είναι ότι έχουμε εκδώσει προσωπικές ιστορίες, μνήμες που υπάρχουν είναι το καλύτερο που έχουμε κάνει, πάντα μένει το βιβλίο την εκδήλωση την ξεχνάς το βιβλίο θα το διαβάσεις, έχουμε εκδώσει τέσσερα πέντε βιβλία έχουν εξαντληθεί όλα, η Τζαμακλή έχει γράψει προσωπικά, Τσεπέλης Κοράκης και η Τζαμακλή έχουν εκδώσει μόνοι τους βιβλία...

Εμείς θέλουμε τον κόσμο που συνδιαλέγεται, να πεις κάτι, θυμάσαι στην Καραβατιά; δεν έχει σήμερα αυτό συνέχεια, όλα στο γρήγορο να συμμετέχει και να φύγει, βλέπω στις συνεδριάσεις, βιάζομαι, να φύγουμε, τότε θα τελειώσουμε, τις βλέπεις όλες μόλις περάσει λίγο η ώρα, δεν ξέρω θέλουν να βλέπουν σίριαλ ...ο χρόνος, είναι και μερικοί που δεν το καταλαβαίνουν...

Ο σύλλογος τους ανέδειξε ποιος θα 'ξερε τον τάδε, με διάφορες δράσεις έβγαλαν το ταλέντο που είχαν, ...α σε είδαμε στην τηλεόραση, εγώ το διαπίστωσα τα τελευταία χρόνια ο σύλλογος έγινε επί ΠΑΣΟΚ όλοι κράτησαν τα προσχήματα, ο καθένας το κρατούσε για το σπίτι του, δεν υπήρξε κομματικό θέμα, δεν υπήρξε τέτοιο θέμα», (Α.Β.).

Η βιωματική μνήμη εδώ των μελών του συλλόγου χρησιμοποιεί κατά κόρον το λόγο και την γραφή ως εργαλεία έκφρασης και αναπαράστασης της ζωής κυρίως των Γιαννιωτών κατά το παρελθόν. Η συμμετοχή στις συναντήσεις προϋποθέτει το «κοινό» της εμπειρίας του παρελθόντος αλλά και την παροντική ικανότητα ανάπτυξης της διαλεκτικής. Καθοριστικός παράγοντας στην επιλογή του συγκεκριμένου τρόπου δράσης είναι το γνωστικό – μορφωτικό επίπεδο των πιο ενεργών μελών του συλλόγου.

Επίσης, ο συνεχής επαναπροσδιορισμός των όρων συμμετοχής στο σύλλογο, αναδεικνύει το ζήτημα των ορίων της ταυτότητας καταγωγής. Η διεύρυνση των ορίων ένταξης και συμμετοχής στο σύλλογο μαρτυρεί την κρίση που διέρχεται ο σύλλογος από την μικρή συμμετοχή των μελών στις διάφορες δράσεις γεγονός που συνδέεται μεταξύ των άλλων και με την εξασθένηση της συνείδησης της ταυτότητας καταγωγής των μελών. Ο σύλλογος επαναπροσδιορίζει τη στάση του με τη «σιωπηλή» αποδοχή νέων μελών που δεν είναι «Γιαννιώτες» σε κεντρικές εκδηλώσεις, αλλά και μέσα από την τροποποίηση του καταστατικού που έδωσε το δικαίωμα εγγραφής σε όσους κατάγονται από έναν γονέα Γιαννιώτη ακόμη και σε όσους δεν γεννήθηκαν στην πόλη αλλά θέλουν να συμμετάσχουν στο σύλλογο. Το συγκεκριμένο άνοιγμα του συλλόγου για τη συσπείρωση νέων μελών θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια συλλογική στρατηγική διατήρησης της δυναμικής του συλλόγου μπροστά στον κίνδυνο της μη συμμετοχής μελών, και απορρέει από την γενικότερη αλλαγή των κοινωνικών συνθηκών που επέφεραν οι ενδογαμίες στην πόλη.

«Οι Άγιοι Κων/νος και Ελένη» Σύλλογος Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Συνοικισμού Δροσιάς Πεντέλης

Στη συνοικία της Δροσιάς έχουν ιδρυθεί στο παρελθόν ο “Εξωραϊστικός και Φιλοπρόοδος Σύλλογος Συνοικισμού Δροσιάς Ιωαννίνων” (ετ. ιδρ. 1971) και αργότερα ο “Εξωραϊστικός Σύλλογος Συνοικισμού Άνω Δροσιάς «Η Αγία Παρασκευή»” (ετ. ιδρ. 1978) οι οποίοι έχουν αδρανοποιηθεί και δεν λειτουργούν πλέον στη συγκεκριμένη συνοικία. Το 2000 ιδρύθηκε ο σύλλογος “«Οι Άγιοι Κων/νος και Ελένη» Σύλλογος Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Συνοικισμού Δροσιάς Πεντέλης”. Ο εν λόγω σύλλογος ιδρύθηκε με σκοπό την επίλυση χρόνιων ζητημάτων που απασχολούν το συνοικισμό και με βασικότερο αίτημα την ένταξη της περιοχής στο οικιστικό πρόγραμμα της πόλης, *«είμαστε το άτυπο οργανωτικό μάτι του Δήμου ,*

ιδρύσαμε το σύλλογο για να διεκδικήσουμε κάποιες υποδομές, να ενταχθούμε στο σχέδιο πόλης από το οποίο έχουμε μείνει εκτός εδώ και τριάντα χρόνια με υποσχέσεις...», (Σ.Μ.). Παράλληλα με τους βασικούς προβλεπόμενους σκοπούς ο σύλλογος λειτουργεί χορευτικά τμήματα που συμμετέχουν σε διάφορες τοπικές κυρίως φολκλορικές εκδηλώσεις, διοργανώνει μονοήμερες εκδρομές σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, κόβει την πρωτοχρονιάτικη πίτα, και οργανώνει το έθιμο της Τζαμάλας κατά τη διάρκεια της Αποκριάς.

Εξωραϊστικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Οικισμού Εφédρων Αξιωματικών

Ο σύλλογος ιδρύθηκε το 1979 και σήμερα βρίσκεται σε αδράνεια. Σύμφωνα με πληροφορίες ο σύλλογος συστάθηκε από έφεδρους αξιωματικούς για να προωθήσει την αγορά οικοπέδων στην περιοχή της Κιάφας και μετά διαλύθηκε.

Κοινοφελής Σύλλογος Ζευγαριών

Ο σύλλογος ιδρύθηκε το 1999 και έχει αδρανοποιηθεί. Βασικός σκοπός της ίδρυσής του ήταν ο διαχωρισμός των δράσεων από τον “Εξωραϊστικό Σύλλογο κατοίκων «Αγίου Σπυρίδωνος»” που ιδρύθηκε το 1976 και λειτουργούσε στην ίδια συνοικία. Η πρωτοβουλία σύστασής του έγινε από τον Α. Φαρμάκη με σκοπό την αλληλεγγύη προς τους κατοίκους των Ζευγαριών και ιδιαίτερα να συμβάλει στη μόρφωση των παιδιών της συνοικίας. Η προσπάθεια δεν ευοδώθηκε όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο εμπνευστής και πρωτεργάτης του συλλόγου: «ο δεύτερος σύλλογος ο “Κοινοφελής Σύλλογος Ζευγαριών” έγινε με μια συγκεκριμένη προοπτική να βοηθήσει με υποτροφίες και με οικονομικά βοηθήματα παιδιά που ήθελαν να σπουδάσουν έξω από τα Γιάννενα, ή να ενισχύσει οικονομικά φτωχούς που είχαν οικονομική ανάγκη ...δεν θέλαμε να έχουμε τις ίδιες δραστηριότητες με τον άλλο σύλλογο θέλαμε να έχει εντελώς δικό του αποτέλεσμα εξειδικευμένο. Σχεδιάζαμε να κάνουμε ένα ίδρυμα που να έχει ένα ειδικό σκοπό, είχα βρει κάποια άτομα και αποφασίσαμε να βάζουμε από την τσέπη μας αλλά στο τέλος δεν έγινε ...τα χρήματα όλα αυτά που θα πήγαιναν για τα παιδιά πήγαν σε βραβεία, στις εκδηλώσεις, για τα παιδιά, τις μουσικές...», (Α.Φ.).

Πολιτιστικός Σύλλογος Καλούτσιανης «Αγία Μαρίνα»

Το 1978 ιδρύεται ο “Φιλοπρόδος Σύλλογος Καλούτσιανης” με σκοπό τη συσπείρωση των ενοριτών για την αντιμετώπιση ενός ζητήματος που αφορούσε το χτίσιμο πνευματικού κέντρου στο προαύλιο της εκκλησίας της Αγίας Μαρίας, «το

1978 είχαμε θέματα, οι επίτροποι της εκκλησίας της Αγίας Μαρίνας τότε θέλησαν να χτίσουν πνευματικό κέντρο στο προαύλιο της εκκλησίας και εμείς οι ενορίτες της εκκλησίας δεν θέλαμε να χαλάσει το προαύλιο της εκκλησίας για να γίνει πνευματικό κέντρο, το κάναμε σε διαβούλευση με τον κόσμο με αποτέλεσμα κατέληξε να μείνει ο ναός όπως είναι ...δεν έγινε πνευματικό κέντρο, επενέβη και η αρχαιολογίαεμείς εκεί ζήσαμε καλές στιγμές με τους γάμους με τις βαφτίσεις εκεί αποχαιρετούσαμε τους ανθρώπους μας, μπορούσε να κάνει πνευματικό κέντρο από πίσω έχει μισό στρέμμα και είναι λυπηρό που δεν έχει ακόμα και σήμερα πνευματικό κέντρο...», (B.K.).

Ο σύλλογος τροποποίησε το καταστατικό του το 2001, αλλάζοντας και την επωνυμία σε “Πολιτιστικός Σύλλογος Καλούτσιανης «Αγία Μαρίνα»”, αναπτύσσοντας και άλλες κοινωφελείς δράσεις που αφορούσαν ευρύτερα τη συνοικία της Καλούτσιανης, «αφού πετύχαμε όλα αυτά εδραιώθηκε στην περιοχή ο σύλλογος, και λέγαμε αφού έγινε και ήταν η επιταγή να παραμείνει και να μην διαλυθεί να τον συνεχίσουμε και τότε μετατρέψαμε το σύλλογο σε πολιτιστικό σύλλογο της περιοχής μας... τότε ήταν μεγαλύτερη ευχέρεια κάναμε πολλά πράγματα, φτάναμε να δίνουμε 150 δέματα στο Βιετνάμ που λέμε εμείς, Χριστούγεννα και Πασχαλιά προσφέρανε ο κόσμος και βάζαμε δέκα δραχμές και δίναμε σε ανθρώπους, ξέρεις στους φτωχούς..., η περιοχή ήταν που ήταν φτωχή αργότερα μας πήραν και το κτελ, τις τράπεζες ...επεμβαίναμε στη Νομαρχία για το κοινό καλό, ακόμα και για το τζαμί, με ενέργειες του συλλόγου δεν έχει ισοπεδωθεί, έχει τις καλύτερες τοιχογραφίες έχουν ακόμα κατακόμβες ούτε ξέρουμε που οδηγούν... περιμετρικά στο τζαμί ήταν πέντε καταστήματα μανάβικο, ζαχαροπλαστείο, καφενείο, μαγαζί με πάγο και μέσα ήταν ξυλουργείο είχε πουληθεί σε ιδιώτες και το 'χαν ξυλουργοί ...κάποτε ήταν και το Κ.Τ.Ε.Λ., ήταν το κέντρο της περιοχής εκεί δίναμε αναφορά όλοι οι Καλουτσιανοί μας έβγαλε το πρώτο κονδύλιο και σκεπάστηκε το τζαμί, θα είχε καταρρεύσει αλλιώς και συνεχίσαμε να φύγουν τα πρόσθετα τμήματα ...και προχωράει ...και έχουμε και μια από την περιοχή μας στην εφορία αρχαιοτήτων και ενδιαφέρεται και είναι να προχωρήσει και να δοθεί στον κόσμο, Είναι ακόμα η κεντρική πλατεία της Καλούτσιανης λέγεται Λάμπρου Τζαβέλαμετά το 1978 αποκτήσαμε στέγη μας είχαν δώσει ένα κοντέινερ και το είχαμε στο αθλητικό κέντρο της Καλούτσιανης στις μπασκέτες, από δικές μας ενέργειες κάναμε το αθλητικό κέντρο και μετά από χρόνια πετύχαμε να γίνει αναβάθμιση ...θελήσαμε να κάνουμε χορευτικό και ζητήσαμε να μας δώσουν παλιές έστω φορεσιές, εμείς είμαστε ένας σύλλογος που πάσχει από χρηματοδότηση, μας έδιναν κάποια χρήματα λίγα για τις φωτιές μας τα σταμάτησαν κι αυτά, κάναμε πανηγύρι την ημέρα της Αγίας Μαρίνας στο αθλητικό κέντρο..., έχουν δυσκολέψει και τα πανηγύρια και οι φωτιές, η γραφειοκρατία βλέπεις, να κάνεις ακόμα και τη φωτιά παρότι είναι παραδοσιακό προϊόν πρέπει να πάμε στην εφορία, στην τροχαία, να πάρουμε άδεια από το δήμοόλα αυτά τα βρίσκεις εμπόδια ...δεν είναι σωστό να πάνε τον πρόεδρο στην αστυνομία γιατί δεν έκλεισε στην αποκριά τα τραγούδια στις δώδεκα», (B.K.).

Μέσα από τις προφορικές μαρτυρίες ιδρυτικών μελών του συλλόγου αλλά και τις δράσεις που αναλαμβάνονται και υλοποιούνται τα τελευταία χρόνια είναι εμφανής η εξωστρέφεια που χαρακτηρίζει τις ενέργειες του συλλόγου. Σε ένα πρώτο επίπεδο το

διοικητικό συμβούλιο αποφάσισε την αλλαγή της θέσης όπου ανάβει η φωτιά της συνοικίας κατά την περίοδο της αποκριάς. Η συγκεκριμένη απόφαση προσβλέπει όπως αναφέρθηκε κυρίως στη συμμετοχή περισσότερου κόσμου στο δρώμενο, γεγονός που εξυπηρετείται όπως αναφέρθηκε από την ύπαρξη χώρου στάθμευσης στη νέα τοποθεσία που επιλέχτηκε. Ταυτόχρονα η συγκεκριμένη κίνηση αιτιολογήθηκε ως το αποτέλεσμα των πρακτικών δυσκολιών που αντιμετώπιζαν στην οργάνωσή της, της αδιαφορίας των περίοικων της πλατείας στα Πλατανάκια που δεν συμμετείχαν όσο ενεργά έπρεπε στην οργάνωση του εθίμου, ενώ παράλληλα αναδείχτηκε έμμεσα το ζήτημα της ταύτισης της γειτονιάς με την ύπαρξη γύφτικων οικογενειών, «...παλιά ο δικός μας σύλλογος έκανε τη φωτιά στα Πλατανάκια, σχεδόν από το 1990, τώρα τη φωτιά την ανάβουμε μπροστά στο Βασιλόπουλο... οι καλουτσινοί είχαν κατά τόπους φωτιές, σε κάθε γειτονιά, στη Μάντρα άναβε η πιο μεγάλη φωτιά στα Γιάννενα γιατί είχαμε την πρώτη ύλη, κόβαμε ιτιές, παλιόζυλα ήταν οικογενειακό, ήταν ωραία, έβλεπες όλους τους γειτόνους να έχουν ανοιχτά τα σπίτια να φέρνουν εδέσματα ήταν το έθιμο να φέρνει γύρα ο κόσμος, δεν υπήρχαν μαγαζιά, εδώ, και η φωτιά της Σιαράβας άναβε, άναβε και στο Τζαμί αλλά λίγα πράγματα, και στα Πλατανάκια άναβε ακόμα και στο στενό του Μπρούζου, είχε καφενείο στο στενό, ...υπήρχε κόσμος υπήρχε η γειτονιά, είχε συμμετοχή από πολλούς κατοίκουςμέχρι εδώ και δυο χρόνια που αποφασίσαμε να αλλάξουμε μέροςκαταρχήν ο χώρος ήταν δεσμευμένος, αναβαθμίστηκε ο χώρος έγινε πλατεία, η γειτονιά δεν συμπαραστεκόταν, ήταν δύσκολο να μεταφέρουμε την άμμο, είχαμε οχλήσεις μη πάρει φωτιά τίποτα εκεί γύρω, ο καπνός πήγαινε στα σπίτια, ...ενώ προσπαθούσαμε και κάναμε ωραία φωτιά, μερικές φορές είχαμε και ζωντανή μουσική, δεν είχαμε συμμετοχή από τη γειτονιά ... ήταν η δυσκολία να κάνουμε τη φωτιά να φέρουμε τα ζύλα ...ενώ πήγαινε δέκα μισή έντεκα δεν υπήρχε κόσμος είχε υποβαθμιστεί και είπαμε να κάνουμε μια κίνηση να πάμε πιο κάτω , ...αλλά και ήταν και το γαμώτο ,δεν είχαμε συμμετοχή απ' τον γείτονα, δεν ερχόταν ...αλλά το ίδιο δεν γινόταν και παλιά; η φωτιά που άναψε στο Αηδόνι μετά το '70 '80; δεν ευχαριστιόταν απ' τα Πλατανάκια και βρέθηκαν 30, 40 άτομα που δεν ήθελαν να 'ρθουν κάτω ...είχαν ένα κακό όνομα τα Πλατανάκια, όντως είχαμε πολλούς γύφτους , τους μετέφερε όλους στη Λεμονιά ο δήμαρχος Γρηγόριος Σακκάς, οι γύφτοι δεν είναι μια ράτσα, και υπήρχε ο μικρορατσισμός, επειδής εκεί γύρα στα Πλατανάκια περιμετρικά καθόταν δέκα οικογένειες γύφτικες και τότε οι φωτιές ήταν οικογενειακές ήταν και η δυσκολία της οργάνωσης, έπρεπε να διώζουμε τα αυτοκίνητα, με το ζόρι να περάσει το αυτοκίνητο δεν υπήρχε πρόσβαση στο γιαννιώτη να αφήσει το αυτοκίνητο ...υπήρχε και το στίγμα, να πάμε στην Καλούτσιανη, α! στους γύφτους να πάμε και έτσι αποφασίσαμε να αλλάξουμε ...και νομίζω πετύχαμε, στο My Market ήταν η καλύτερη όλων των Ιωαννίνων, γιατί βόλευε εκεί, έχει χώρο παρκαρίσματος, αλλά ούτε εκεί μας άφησε η αστυνομία, έκλεινε όλη η κυκλοφορία των αυτοκινήτων και τη μεταφέραμε...», (B.K.).

Η συγκεκριμένη πρωτοβουλία γίνεται έμμεσα με σκοπό τη διασκέδαση της περιρρέουσας αντίληψης που ταυτίζει τη συνοικία με την ύπαρξη των γύφτικων οικογενειών. Τα Πλατανάκια παραμένουν στην κοινή συνείδηση των Γιαννιωτών ως ένας τόπος άρρηκτα δεμένος με την ύπαρξη της εθνοτικής ομάδας των γύφτων,

παρότι ένα μεγάλο μέρος των συγκεκριμένων οικογενειών μεταφέρθηκε στο παρελθόν στο συνοικισμό Λεμονιά και το γεγονός ότι αρκετές γύφτικες οικογένειες δεν ασχολήθηκαν έκτοτε με τα παραδοσιακά επαγγέλματα που χαρακτήριζαν τη συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα. Επίσης παρά την κατοίκηση της ευρύτερης συνοικίας αλλά και της συγκεκριμένης περιοχής στα Πλατανάκια από διάφορες πληθυσμιακές ομάδες, «φέρματα», ή «ξένοι» όπως χαρακτηριστικά αναφέρονται, και παρότι η συντριπτική πλειοψηφία των γύφτικων οικογενειών έχουν ενταχθεί στο κοινωνικό σύνολο της γιαννιώτικης κοινωνίας χωρίς να γίνεται διακριτή η υποτιμητική» εθνοτική ταυτότητα καταγωγής, εντούτοις ή σύνδεση της συνοικίας με την ύπαρξη των γύφτων γίνεται αυθόρμητα στις καθημερινές αναφορές των παλιών Γιαννιωτών. Παροιμιώδης έχει μείνει η φράση ενός υποψήφιου δημάρχου των Ιωαννίνων που σε πολιτική του ομιλία στην Καλούτσιανη ο οποίος προσπαθώντας να προσεταιριστεί τους ψηφοφόρους απευθύνθηκε προς αυτούς λέγοντας: *«Δεν είστε γύφτοι ο ήλιος σας μαύρισε»*.

Ο σύλλογος προσπαθεί να κατασκευάσει την πολιτισμική ταυτότητα του στο παρόν μέσα από την αφήγηση ενός ένδοξου παρελθόντος, που στηρίχτηκε στην πολιτική ισχύ της μεγαλύτερης συνοικίας που παλιά *«έβγαζε Δήμαρχο»*, *«...η Καλούτσιανη ήταν η μεγαλύτερη συνοικία της πόλης έπιανε από το δημαρχείο το παλιό στη Μπιζανίου, όλη την ΚΑ Φεβρουαρίου και συνέχιζε μέχρι το Χάντακα που υπήρχε κοντά στον Άγιο Ιωάννη της Μπονίλας που έλεγαν και πάνω φτάνει μέχρι την Κιάφα και τη Δωδώνης, αργότερα έγινε η συνοικία Λακκώματα εκεί ήταν ρέμα και υπήρχε και μια γέφυρα. Η πόλη είχε πολλούς λάκκους Λούτσες που γέμιζαν με τις βροχές όπου πότιζαν τα ζώα οι κτηνοτρόφοι... υπήρχε και ο φόρος της Καλούτσιανης, υπήρχαν πέντε φυλάκια στην πόλη, βρισκόταν ακριβώς εκεί που ήταν η Τριάνα του Γκίόκα το περίπτερο, απέναντι ακριβώς, εκατό μέτρα πιο δα από τη στάση Σταματάκη, εκεί υπήρχε ένα πέτρινο κτίριο και ο κάθε ένας που έφερνε εμπόρευμα στην πόλη φορολογούνταν, τα ξύλα, ότι ήθελαν να πουλήσουν ...»*, (Κ.Α.). Η μεγάλη έκταση της συνοικίας στο παρελθόν και ο αντίστοιχος αριθμός των ψηφοφόρων που διακρινόταν από το χαμηλό βιωτικό και μορφωτικό επίπεδο, αποτελούσε το «μήλο της έριδος» για τους υποψήφιους πολιτικούς που μπορούσαν να διεκδικήσουν πιο εύκολα την ψήφο τους και να επηρεάσουν σε τοπικό επίπεδο τις εκλογικές αναμετρήσεις. Η συνοικία ακόμα και σήμερα διατηρεί ένα μέρος της παλαιότερης πολιτικής της δύναμης, καθώς οι προσπάθειές του συλλόγου φαίνεται να έχουν την αποδοχή της τοπικής αυτοδιοίκησης που, όπως άφησαν να εννοηθεί οι διοικούντες, τους διαθέτει τα τελευταία χρόνια την αίθουσα που στεγάζεται ο σύλλογος αναλαμβάνοντας τα έξοδα του ενοικίου, φανερώνοντας μέσα από την παραπάνω πολιτική σχέση τη δυναμική που έχει η συνοικία σε πολιτικό επίπεδο.

Η συνοχή του συλλόγου σήμερα στηρίζεται κατά πολύ στις βιωματικές εμπειρίες μιας γενιάς ανθρώπων που αναπολεί το παρελθόν και προσπαθεί να υλοποιήσει δράσεις που θα συσπειρώσουν τους Καλουτσινούς στο παρόν. Συνεκτικός κρίκος στις παροντικές σχέσεις αποτελούν οι αφηγήσεις και οι εμπειρίες που αποκομίστηκαν από την τέλεση του εθίμου στο παρελθόν, *«... στην αποκριά ζημερώναμε μέχρι το πρωί*

είχαμε κόσμο ... ανεβαίναμε στα Γιάννενα πάνω απ' το δημαρχείο μέχρι τον καλοκαιρινό σινεμά τον Ορφέα ήταν τόσος ο χαρτοπόλεμος κάτω, είχαν τα καροτσάκια και σου έδιναν και έπαιρνες με το ποτήρι και ντυνόταν ο κόσμος ότι ήβρισκι, με γάζες με έντυσαν ολόκληρο μια χρονιά, απέναντι ο Γκίκας έφτιαχνε καπέλα ...μέσα ήταν κλειστό δεν περνούσες μέσα αυτοκίνητο δεν έμπαινε μέσα ...το 95 τις εκατό το κάναν δυο άντρες, οι γυναίκες δεν ανέβαιναν να κρεμάσουν να κουβαλήσουν, έπαιρνα από το Σιάτρα κρασί, το καλύτερο, βάζαμε και δέκα δραχμές και είχαμε το καλύτερο, εσύ σαν άνθρωπος δεν το θες; αφού κάνω αγώνα γιατί να μην έχω κόσμο... στον άλλο σύλλογο δεν υπάρχει κανένας, δεν θέλω το διαχωρισμό αυτή τη κίνηση που έκαναν οι δέκα αυτοί ...τουλάχιστον αυτοί που μείναμε να μην είμαστε χωρισμένοι ...η φωτιά είναι μια φορά το χρόνο, τα υπόλοιπα τα άλλα; είναι δυνατό να μην ανταμώνουμε αφού η γειτονιά είναι μια....

Υπήρχε ο Σύλλογος ,είχαμε έδρα στα Πλατανάκια αλλά αδράνησε κάποια χρόνια ... Αυτή τη στιγμή έχει 60 άτομα μετρημένα, πέρυσι είχαμε 99, έπρεπε να είχαμε 500....γιατί χάνονται οι σύλλογοι ;....αυτό είναι το κυριότερο, έχουν δυσκολίες δεν έχουν την συμπαράσταση γιατί θεωρούν κάποιοι ότι δεν κάνουν τίποτα, ... εγώ δεν έχω αρνηθεί ποτέ να βρίσκομαι σε παράσταση για θέματα της συνοικίας, πρέπει να γίνει πεζόδρομος από την Καλούτσιανη μέχρι τα Πλατανάκια για να μπορέσει να αναβαθμιστεί η περιοχή, από τα εκατό μαγαζιά που είχε ζήτημα να έχει πέντε σήμερα, τώρα τι φταίει, είναι που άνοιξαν οι δρόμοι και τράβηξαν την κίνηση, τα τρίγωνα που έβαλαν και δεν μπορούν να κάνουν στάση τα αυτοκίνηταΣτις φυλακές μπήκαμε μέσα, πληρώσαμε κι ένα πρόστιμο δεν ξέρω τι καταπατήσαμε αλλά τέλος πάντων, μπήκαμε με ένα σκοπό να φτιάξουμε το εκκλησάκι για να μπορέσει να λειτουργεί, για την περιοχή είναι πολύ καλό, φτιάξαμε το αρχονταρίκι, διώξαμε τους πακιστανούς τους μάζεψε η αστυνομία γιατί είχαν κάνει μια υγειονομική βόμβα στην καρδιά της συνοικίας μαςφάγαμε και πρόστιμο αλλά ας το φάγαμετώρα γίνεται λειτουργία δυο φορές το μήνα και μας δίνει τη δυνατότητα να συγκεντρωθούμε σαν γειτονιά. Τώρα ξεκινάμε ένα χορευτικό, ήδη γράφτηκαν 15 γυναίκες, βρήκαμε μια κοπελιά που θα προσφέρει δωρεάν τη διδασκαλία για να το έχουμε για τις εκδηλώσεις μας, ...έχουμε και τούτη την αίθουσα, (αφήνει να εννοηθεί ότι την παρέχει ο Δήμος), έχει το καλό ότι μπορεί να μας βρει ο καθένας για να βρεθούμε να πούμε μια καλημέρα μια καλησπέρα, εμείς καλούμε και τον άλλον σύλλογο που υπολειτουργεί και διαιρεί μια γειτονιά που ήταν πάντοτε μια γειτονιά και τους έχω προσκαλέσει να έρθουν, εγώ δεν έχω τίποτα μαζί τους, ορισμένα άτομα δεν θα τα δεχτούμε γιατί αυτοί έκαναν τη ζημιά,....» (Β.Κ., Κ.Α.).

Πολιτιστικός Σύλλογος Καλούτσιανης «Τα Πλατανάκια»

Ο πρώτος σύλλογος στην Καλούτσιανη ιδρύθηκε το 1978 με την επωνυμία “Φιλοπρόοδος Σύλλογος Καλούτσιανης” αλλάζοντας την επωνυμία του το 2001 σε

“Πολιτιστικό Σύλλογο Καλούτσιανης «Αγία Μαρίνα»”. Ο πρόσθετος προσδιορισμός «Αγία Μαρίνα» επιδιώκει την ενσωμάτωση των κατοίκων της εν λόγω περιοχής διευρύνοντας τα όρια του συλλόγου, προσβλέπει όμως και στην αναδιαπραγματεύση στον συγκερασμό της ίδιας της εθνοτικής ταυτότητας της Καλούτσιανης, που έχει ταυτιστεί στο παρελθόν με την παρουσία μεγάλου ποσοστού γύφτικων οικογενειών. Η αναφορά στην επωνυμία της ονομασίας Αγία Μαρίνα προσδιορίζει μια ευρύτερη συνοικία με έντονη τη θρησκευτική ταυτότητα και την ύπαρξη παλιών γιαννιωτών. Το διοικητικό συμβούλιο του συλλόγου προχώρησε σε μια επιπλέον καθοριστική ενέργεια που μετέπειτα προκάλεσε σημαντικές εξελίξεις μια εκ των οποίων ήταν η ίδρυση ενός ακόμη συλλόγου με τον προσδιορισμό της συνοικίας της Καλούτσιανης, του Πολιτιστικού Συλλόγου Καλούτσιανης «Τα Πλατανάκια». Η πρωτοβουλία του διοικητικού συμβουλίου να μεταφέρει τη φωτιά της αποκρίας από τα Πλατανάκια σε άλλη περιοχή προκάλεσε τις έντονες διαμαρτυρίες παλιών Καλουτσινών που αναφέρουν: *«Ο σύλλογος Καλούτσιανης ήτανε πάντα στα Πλατανάκια ... έπρεπε να μαζευτούμε κάμποσοι και να κάνουμε παράπονα πως γίνεται να υπάρχουν δύο σύλλογοι με το ίδιο όνομα.... όταν ζούσε ο Παπαχρήστος ο Κωνσταντίνος, του 'χαν βγάλει το παρατσούκλι Χάλια Μπάλιας, (ο Χάλια Μπάλιας ήταν ένας ποδοσφαιριστής), είχε ένα καφενείο απέναντι από τα Πλατανάκια και κάθε χρόνο άναβε τη φωτιά και έφερνε όργανα έψηνε σουβλάκια, έβγαζε κι ένα πανό μεγάλο κι έγραφε με μεγάλα γράμματα Σύλλογος Καλούτσιανης ...κι έκανε το γλέντι στα Πλατανάκιαεκεί ήταν ο σύλλογος τι τους ήρθε μετά και τον πήραν», (B.M.). Η δικαιολογία όμως που εκφέρεται από τους καλουτσινούς που ίδρυσαν το νέο σύλλογο είναι πως η μεταφορά της φωτιάς έγινε για να διασκεδαστεί η εντύπωση πως ο σύλλογος εκπροσωπεί κατά βάση τους γύφτους της συνοικίας, των οποίων η παρουσία ήταν εμφανής κατά τη διάρκεια του εθίμου.*

«Τις καλύτερες φωτιές τις κάνανε τα Ζευγάρια και η Καλούτσιανη, μέχρι και τώρα, αλλά την πήραν τη φωτιά από εδώ και την πήγαν στο My Market, εκεί επειδή έκλεινε ο δρόμος, τους το απαγόρευσαν και την πήγαν στο Άλφα Βήτα Βασιλόπουλος ...γιατί; ... για να φύγει από τους γύφτους της Καλούτσιανης, μα εδώ μεγάλωσε ...ήμουν κι εγώ γραμμένη στο Σύλλογο αυτό, βγήκα με πενήντα ψήφους απλά από κάτι ατασθαλίες που έβλεπα σηκώθηκα και έφυγα ...και κάναμε το “Πολιτιστικό Σύλλογο Καλούτσιανης «Τα Πλατανάκια»” το 2015, κι έτσι ακούγεται ο παλιός σύλλογος της Καλούτσιανηςη κυρία αυτή που πήρε το σύλλογο από εδώ είναι βέρα Καλουτσινή ...ο πρόεδρος που είναι στο σύλλογο δεν έχει καμία σχέση με την Καλούτσιανη κι έτσι τον πήραν τον σύλλογο ... τι εδώ στους γύφτους έλεγαν δεν τους άρεσε...», (B.M.).

Ο δικός μας ο σύλλογος προσπαθεί να έχει δραστηριότητες αλλά όπως καταλαβαίνεις είμαι μια γυναίκα μόνη μου, αλλά κάνουμε εκδρομές, συγκεντρώσεις, κοπή βασιλόπιτας, δεν κάναμε ποτέ χορευτικό το είχαμε υπόψη μας όμως, θέλαμε να γίνουμε αιμοδότες, προσπαθώ να κάνω εκδρομές μικρές, μου λένε πως θα 'ρθω και όταν πάω να πάρω τα λεφτά μου λένε δεν έχω ... γίνομαι διακονιάρης με λίγα λόγια, αλλά για δύο φορές το χρόνο δεν είναι πολλά τα λεφτά, εγώ δεν κάνω διήμερες εκδρομές για να πετιούνται τα χρήματα, αυθημερόν τους πάω ...τρία χρόνια τον έχουμε το σύλλογο

μπήκαμε στα τέσσερα άλλοι τον θέλουνε άλλοι δεν τον θέλουνε ...απ' τη μια μας κάνουνε το φίλο και από την άλλη μας πάνε κόντρα... το παίζουν κυρίεςζηλεύουνε, γιατί να κάνω εγώ τις δραστηριότητες να κάνουν κι άλλες ...όπως τους κακοφάνηκε φέτος που έδωσα την πλατεία στα παιδιά (δόθηκε η άδεια από το σύλλογο στο "Χορευτικό Όμιλο Χουλιάρδων" να ψήσει και να διαθέσει τα σουβλάκια και τα αναψυκτικά για τον κόσμο), και τη δουλέψανε με επιτυχία....τους κακοφάνηκε γιατί είναι κακοδιάλεχτος ο κόσμοςγιατί είναι ο κόσμος τέτοιος ...αν δημοσιευτεί το όνομά μου θα χιμήζουν προς τα πάνω δεν είμαστε μονιασμένοισε αποφεύγουν, σε αφήνουν ...δεν υπήρχε θέμα κομματικό ποτέ εδώ μόνο στα Λακκόματα είχαν τέτοια προβλήματαήταν μονιασμένη η γειτονιά παλιά, καθόμασταν και τραγουδάγαμε με το στόμα, τα τραγουδήσαμε και στο Γιάννη το Ρούκα στο κανάλι στο Βήμα στην τηλεόρασηείπαμε και πως γινόταν τότε πως φέρναμε τα ξύλα πάνω από την Κιάφα, τα κλέβαμαν τα ξύλα για να ανάψουμε τη φωτιάφέτος ο σύλλογος την άναψε τη φωτιά, πήρα το κρασί από το Δήμο, μου 'ρθαν τα ξύλα και τη φασολάδα φτιάξαμε και τα λουκούμια κεράσαμε ...κάναμε και πίτες παλιά αλλά για να δουλέψουν τα παιδιά φέτος δεν κάναμε πίτες, ο άνθρωπος που πήρε την πλατεία πέρυσι δεν δούλεψε γιατί ο κόσμος έτρωγε από τις πίτες που κάναμε, κι έτσι συνεννοήθηκα με τα παιδιά θα προσπαθήσω να τον κρατήσω το σύλλογο, απ' τα Ζευγάρια και την Καλούτσιανη έβγαине δήμαρχος παλιά, μετά ήταν το Κάστρο η Σιαράβα και τα Λακκόματαπαλιά είμαι εγώ και δυο τρία άτομα, οι παλιοί οι άλλοι έχουν πεθάνει ...είναι φέρματα πολλοί ...έλα τώρα να τους βάλεις στο λούκι ...να κάνεις δραστηριότητες να τους κρατήσεις κοντά στο σύλλογο, δεν μπορείς εύκολα να τους βάλεις στο βρόχι ...αυτοί (ο άλλος σύλλογος της Καλούτσιανης) έχουν δυναμική γιατί τρέχουνε από πόρτα σε πόρτα ...μου αρέσει να λέω αλήθεια ...να μην μπορούμε πέντε δέκα άτομα που απομείναμε να μην μπορούμε να κρατήσουμε το σύλλογο;», (B.M.).

Πολιτιστικός Σύλλογος Καραβατιάς

Ο πολιτιστικός Σύλλογος Καραβατιάς ιδρύθηκε το 1980 και ανέπτυξε διάφορες κοινωφελείς και πολιτιστικές δράσεις με επίκεντρο την οργάνωση του εθίμου της αποκριάς στη συνοικία. Από τις καταγραφές των μελών στο τετράδιο των συνδρομητών του συλλόγου διαπιστώνουμε πως συμμετείχαν στις διεργασίες του συλλόγου άτομα που διέμεναν στις οδούς Βλαχάβα (55 – 62 μέλη), Ευεργετών (32 - 34 μέλη), Μελετίου Γεωγράφου (18 - 26 μέλη), Ιγνατίου Άρτης (8 έως 17 μέλη), Γυναικών Πίνδου (11 – 17 μέλη), Μεγάλου Αλεξάνδρου (6 – 13 μέλη), Γύρα (2 – 8 μέλη), και διάφοροι (12 - 49 μέλη)⁴⁰⁹. Από τα αρχεία του Συλλόγου σκιαγραφείται ο πυρήνας της παλιάς γειτονιάς και η έκταση που λάμβανε.

Στο συγκεκριμένο αρχείο υπάρχουν καταχωρημένες δύο λίστες με τα ονοματεπώνυμα των συνδρομητών, η πρώτη καταγράφει τις συνδρομές των μελών

⁴⁰⁹ Αρχείο Πολιτιστικού Συλλόγου Καραβατιάς, Τετράδιο καταγραφής των συνδρομητών του συλλόγου 1996-2012.

των ετών (1996 έως το 2001) και η δεύτερη των ετών (2002 έως 2012). Παρατηρούμαι πως η συνεισφορά των μελών στο σύλλογο ανά έτος δεν αντιστοιχεί στον αριθμό των μελών, δηλαδή ενώ αναγράφονται στην κατάσταση συγκεκριμένα μέλη, ορισμένα από αυτά δεν αποδίδουν τη συνδρομή τους κάθε χρόνο, ενώ υπάρχουν και εγγεγραμμένα μέλη που δεν έχουν δώσει καθόλου συνδρομή, αν και αυτά είναι ελάχιστα. Μπορούμε να διακρίνουμε πως σύμφωνα με την πρώτη λίστα από τις συνδρομές των ετών (1996 – 2001) όπου καταγράφονται συνολικά 144 μέλη στο σύλλογο, αποδίδουν μόνο 55 μέλη τα μισά έτη (3) συνδρομή, ενώ αυτοί που αποδίδουν κάθε χρόνο την ετήσια συνδρομή στο σύλλογο περιορίζονται στα 8 μέλη. Στη δεύτερη λίστα καταγράφονται 226 μέλη στις ίδιες οδούς, ενώ αντίστοιχα πληρώνουν 26 μέλη κάθε έτος τη συνδρομή τους και άλλα 22 μέλη τα μισά έτη. Η μεγάλη απόκλιση που παρατηρείται με βάση τον αριθμό των μελών και τις συνδρομές τους, φανερώνει το βαθμό συμμετοχής των μελών στις διαδικασίες του συλλόγου. Με βάση λοιπόν τις καταγραφές διαπιστώνεται πως μετά το 2002 παρότι αυξάνουν τα εγγεγραμμένα μέλη στο σύλλογο, με βάση τις συνδρομές που αποδίδονται, συνολικά μειώνεται ο αριθμός των ενεργών μελών του συλλόγου. Η αδιαφορία των μελών της συνοικίας καταγράφεται ήδη το 1991 όταν στη δεύτερη Γενική Συνέλευση του συλλόγου (η πρώτη δεν έγινε λόγω μη απαρτίας), συμμετείχαν 25 άτομα⁴¹⁰, στη Γενική Συνέλευση του 1995 συμμετείχαν 18 άτομα⁴¹¹ ενώ το 1996 τίθεται ως θέμα συζήτησης *«η συνέχιση λειτουργίας τους συλλόγου δεδομένων της μη συμμετοχής των γειτόνων και ως εκ τούτου της αδυναμίας του συλλόγου στα έξοδα ...»*⁴¹². Την επόμενη χρονιά το θέμα της συμμετοχής των κατοίκων της γειτονιάς προβλημάτισε τα μέλη του Δ.Σ. καθώς οι κάτοικοι της γειτονιάς απείχαν από τις προετοιμασίες της βασικότερης εκδήλωσης του συλλόγου της αποκριάς. Η απογοήτευση των μελών του Δ.Σ. εκφράστηκε ως εξής, *«...κουραστήκαμε για όλη τη διοργάνωση πάρα πολύ. Δυστυχώς η συμμετοχή στις εργασίες άλλων ανθρώπων της γειτονιάς ήταν μηδενική και έτσι πήραμε την απόφαση να μην ξανακάνουμε φωτιά»*⁴¹³, ενώ στην επόμενη συνεδρίαση του Δ.Σ. αναγράφεται στα πρακτικά *«επίσης όλοι μας δηλώσαμε ότι δεν μπορούμε να συνεχίσουμε τις προσπάθειες για συγκέντρωση χρημάτων διότι διαπιστώσαμε ότι ο κόσμος μας βαρέθηκε και ότι μόνο τα χρήματα από τις συνδρομές των εναπομεινάντων μελών καθίσταται προβληματική. Γι' αυτό και για το λόγο ότι δεν μπορούμε πλέον να κάνουμε μόνοι μας (2-3 άτομα) (Γκόγκος- Τσακανίκας- Τσιτογιάννης και Ζαμπακίδης) τις εργασίες λόγω και της ηλικίας μας...»*⁴¹⁴. Στις επόμενες συνεδριάσεις το Δ.Σ. ανακοίνωσε την απόφαση του στο Δήμο να μην οργανώσει την αποκριάτικη φωτιά *«αυτό το κάναμε γνωστό στο Δήμο Ιωαννιτών και αυτοί οργάνωσαν σύσκεψη στην οποία τόσο ο κ. Ζιάκκας Αντιδήμαρχος όσο και άλλοι δήλωσαν ότι είναι αδύνατο να μην γίνει μια από τις πιο ιστορικές⁴¹⁵ και καλές φωτιές της πόλης όπως η Καραβατιά. Τελικώς μετά από συζητήσεις ο κ. Ζιάκκας δήλωσε ότι*

⁴¹⁰ Π.Σ.Κ., (Πρακτικό 2^ο 1991).

⁴¹¹ Π.Σ.Κ., (Πρακτικό 2^ο 1995).

⁴¹² Π.Σ.Κ., (Πρακτικό 1^ο 1996).

⁴¹³ Π.Σ.Κ., (Πρακτικό 2^ο, 1997).

⁴¹⁴ Π.Σ.Κ., (Πρακτικό 2^ο, 1997).

⁴¹⁵ Η παράδοση της αποκριάς στη συνοικία της Καραβατιάς εκθειάζεται από τον Κρυστάλλη (1952: 401), ο οποίος αναφέρει: «Η αξιολογότερα όμως πυρά γίνεται εις την συνοικίαν της Καραβατιάς την υψηλότεραν συνοικίαν, όπου κατοικούσιν οι ευθυμότεροι και αισθηματικώτεροι Ιωαννίται... και όπου αι νεάνιδες, αίτινες τόσον καρόν περιορισμένα, μόνον κατά τας νύκτας λαμβάνουν ευκαρίαν να ίδωσιν εκ του πλησίον υπό τα δικτυωτά των παράθυρα διερχομένους τους αγαπητούς των...». Γίνεται αντιληπτό πως οι γραπτές αναφορές για την αποκριά στην Καραβατιά είναι γνωστές στους περίοικους κάτι που αποτελεί πλέον μέρος της πολιτισμικής τους ταυτότητας.

θα διαθέσει από το Δημαρχείο 2 εργάτες οι οποίοι θα αναλάβουν τον στολισμό της πλατείας κ.λπ. Επίσης δήλωσε ότι θα μας ενισχύσει με 50.000 ...»⁴¹⁶.

Από τα πρακτικά του συλλόγου διαπιστώνεται πως η αναβίωση του εθίμου της αποκριάς στην Καραβατιά αποτελεί τη βασική πολιτιστική εκδήλωση συσπειρώσης και προβολής της συνοικίας. Ο συμβολικός χαρακτήρας του εθίμου ενεργοποιεί τις τοπικές πολιτικές αρχές που δίνουν ιδιαίτερη σημασία στην συνέχισή του. Το αποκριάτικο έθιμο αποτελεί το μοναδικό παραδοσιακό στοιχείο που συνδέει το παρόν με το παρελθόν της ιστορικής γειτονιάς της Καραβατιάς. Το έθιμο για αρκετά χρόνια οργανώθηκε με συγκεκριμένες εκδηλώσεις όπως το γλέντι στα γραφεία του συλλόγου την Τσικνοπέμπτη, τον παιδικό χορό το Σάββατο, τραπέζι στους γείτονους την Κυριακή το μεσημέρι. Το έθιμο στη συγκεκριμένη συνοικία μέσω της επανάληψής του αποτελεί πλέον «παράδοση» παρότι στην πορεία έχει μεταβληθεί τόσο το περιεχόμενο των διαδικασιών όσο και οι αντιλήψεις κάτω από τις οποίες λειτουργούσε. Αρχικά, έως την ίδρυση του συλλόγου, η οργάνωση της φωτιάς γίνονταν άτυπα και πρωτοστατούσαν τα μέλη της γειτονιάς, «...τα παιδιά από την Καραβατιά έφταναν ως τη Σαντοβίτσα (σημ. Μάρμαρα) για να κόψουν γκορτσιές (αγριαχλαδιές) τις οποίες κατόπιν μετέφεραν στη γειτονιά τους σέρνοντας σε όλη τη διαδρομή τα μεγάλα κλωνάρια που είχαν κόψει. ..αργότερα με την ίδρυση του Π.Σ. Καραβατιάς μέλη του συλλόγου αρκετές μέρες πριν τη γιορτή έκοβαν ξύλα από το παρακείμενο δάσος με άδεια που παραχωρήθηκε από το δασαρχείο εξασφαλίζοντας έτσι το άναμμα μιας μεγάλης Τζαμάλας. Τι επόμενες χρονιές η προσπάθεια ατόνησε μιας και η συμμετοχή δεν ήταν μεγάλη και τα ξύλα που συγκεντρώνονταν δεν επαρκούσαν, με συνέπεια να ζητήσουν τη βοήθεια του Δήμου που ανέλαβε την εξασφάλιση ξύλων για όλες τις φωτιές των συνοικιών»⁴¹⁷. Οι πρακτικές οργάνωσης του εθίμου μεταβάλλονται ραγδαία μέσα σε δέκα χρόνια με αποτέλεσμα οι εναπομείναντες υποστηρικτές των συλλογικών δράσεων να αναζητούν εναλλακτικούς τρόπους δράσεις χωρίς βέβαια αυτό να γίνεται πάντοτε εφικτό. Οι συλλογικές διαδικασίες στη συγκεκριμένη συνοικία δεν έχουν την απαιτούμενη συμμετοχή και αυτό είναι κάτι που διακρίνεται στις αναφορές των μελών «...ρε παιδί μου εμείς το θέλαμε ασχολούμασταν με αυτό, είχαμε τη σειρά μας, κάθε μέρα περνούσαμε από το σύλλογο, όχι ετούτο όχι το άλλο κάτι κάναμε, κάτι λέγαμε και προσφέραμε στον κόσμο τον ζητούσαμε, δεν μπορώ να καταλάβω γιατί να μη θέλει ο κόσμος να συμμετέχει...», (Α.Γ.).

Το 1998 εκλέχτηκαν νέα μέλη στο Δ.Σ. του συλλόγου δίνοντας μια νέα ώθηση στο σύλλογο μέσα από νέες δραστηριότητες που ανέλαβαν τα μέλη του. Ο πρόεδρος κ. Ευθυμίου ζήτησε τη ριζική αλλαγή του Συλλόγου ως προς το έργο που μπορεί να προσφέρει και σε ότι μπορεί να γίνει για να συσπειρωθεί η συνοικία⁴¹⁸. Το Δ.Σ. ανέλαβε μια σειρά δράσεων με κοινωφελή χαρακτήρα στέλνοντας έγγραφα στο Δήμο για την πραγματοποίηση διαφόρων παρεμβάσεων στη συνοικία οδοκαθαρισμός, σηματοδότηση, φωτισμός, διάνοιξη, περίφραξη και διαμόρφωση δημοσίων χώρων, οργάνωσε εκδρομές, χοροεσπερίδα για πρώτη φορά με τη συμμετοχή 109 - 150 ατόμων, και στις εκλογές τις 31/1/99 έκρινε ικανοποιητική την προσέλευση του κόσμου καθώς παρευρέθηκαν 35 άτομα⁴¹⁹. Η εκδήλωση της αποκριάς την ίδια χρονιά κρίθηκε από τα μέλη του Δ.Σ. ως επιτυχής, «και αυτή η εκδήλωση του Δ.Σ. είχε επιτυχία και κατορθώσαμε να δώσουμε στην γειτονιά μας ένα αισιόδοξο μήνυμα για κάτι καλύτερο, το οποίο φάνηκε και το βράδυ της Αποκριάς μιας και η συμμετοχή και η

⁴¹⁶ Π.Σ.Κ., (Πρακτικό 1^ο, 98).

⁴¹⁷ Ράπτης, (2009: 21-22).

⁴¹⁸ Π.Σ.Κ., (Πρακτικό 3^ο, 1998).

⁴¹⁹ Π.Σ.Κ., (Πρακτικό 1^ο, 1999).

η συνεργασία του Δ.Σ. ήταν άψογη. Όλοι δουλέψαμε σκληρά και κουραστήκαμε, αλλά το αποτέλεσμα και τα σχόλια που ακούστηκαν την άλλη μέρα αλλά και καθ' όλη την εβδομάδα από γειτόνους, από επισκέπτες αλλά προπαντός απ' τον τύπο της πόλης ήταν για μας η μεγαλύτερη ικανοποίηση»⁴²⁰. Το αρχικό ενδιαφέρον των μελών αλλά και του κόσμου ατόνησε στην πορεία όπως επισημάνθηκε σε απολογισμό του συλλόγου πως «..κάναμε ένα απολογισμό της χρονιάς που πέρασε και είδαμε ότι σαν Δ.Σ. κάναμε τις εκδηλώσεις που έπρεπε να κάνουμε και που τις έχουμε πλέον καθιερώσει σαν Δ.Σ. στα προηγούμενα χρόνια, αλλά είδαμε επίσης ότι θα μπορούσαμε να είχαμε κάνει και περισσότερα, οι δυνάμεις όμως και η όρεξη για δουλειά δεν υπήρχε φέτος τόση έντονη όπως τα προηγούμενα χρόνια και αυτό γιατί ο καθένας είχε τις δουλειές του, τα προβλήματά του και επειδή κουραστήκαμε να είμαστε 3-4 άνθρωποι που έχουν την πίστη μεν για το καλό του συλλόγου, από την άλλη όμως σε πικραίνει να βλέπεις την αδιαφορία και την μη συμμετοχή των άλλων...»⁴²¹. Τα επόμενα χρόνια παρότι ο σύλλογος πήρε πρωτοβουλία να δημιουργήσει τμήματα χορού η προσπάθεια δεν ευοδώθηκε καθώς δεν υπήρχε η απαραίτητη προσέλευση παιδιών της γειτονιάς⁴²². Ο σύλλογος στη συνέχεια υπολειτουργεί οργανώνοντας ελάχιστες εκδηλώσεις ώσπου το Δ.Σ. του συλλόγου το 2018 σύνταξε και κοινοποίησε στη συνοικία την παρακάτω επιστολή:

«Αγαπητοί γείτονες! Ο σύλλογός μας. Ο πολιτιστικός σύλλογος Καραβατιάς, ιδρύθηκε το 1980. Έχει δηλαδή ιστορία 38 χρόνων. Η ζωντάνια και η δραστηριότητα του όλα αυτά τα χρόνια, οφείλονται στην αγάπη και στο έκδηλο ενδιαφέρον σας. Χωρίς την στήριξή σας δεν θα μπορούσε να υπάρξει και να διατηρηθεί, αφού είναι αναμφισβήτητο, ότι από αυτή τη στήριξη εξαρτάται, άμεσα, η δυνατότητα υλοποίησης των σκοπών του. Τελευταία όμως, το παραπάνω απαραίτητο στοιχείο της στήριξης, έχει δραματικά ατονήσει! Οι συναθροίσεις του, είναι πλέον συναθροίσεις ολίγων μόνο μελών, που τον κρατούν, στην κυριολεξία, με τα δόντια. Το τι φταίει και ποιος φταίει για αυτή την πτώση του συλλόγου, δεν πρέπει να οδηγήσει με κανένα τρόπο στη διάλυσή του! Θα ήταν τραγικό, η μια από τις αρχαιότερες συνοικίες της πόλης, η Καραβατιά, να μην εκπροσωπείται. Παρακαλούμε λοιπόν για το ενδιαφέρον σας! Ένα ενδιαφέρον για όλους, για την περιοχή μας! Κανείς δεν έχει ατομικό όφελος από την περίπτωση αυτή. Το όφελος είναι γενικό, για όλους μας! Έτσι λοιπόν, για μια ακόμη φορά, σας καλούμε την Κυριακή 5 Φεβρουαρίου και στις 11:30 το πρωί, στα γραφεία του Συλλόγου μας (Γυναικών Πίνδου 5) να έρθετε για να αποφασίσουμε όλοι μαζί για το μέλλον του. Η παρουσία σας είναι απαραίτητη και θα κρίνει την διατήρηση ή την διάλυσή του! Εάν η συμμετοχή είναι επαρκής θα ακολουθήσει διαδικασία εκλογής νέου Δ.Σ. ».

Η αφήγηση που ακολουθεί αναδεικνύει πολύπλευρους παράγοντες που εμπλέκονται στη διαμόρφωση της δομής και της λειτουργίας του συλλόγου στην ιστορική του πορεία, « Ο σύλλογος είχε γραφεία στην οδό Ευεργετών εκεί κόβαμε τις πίτες, εκεί όλα, ...είχαμε πάρα πολλά μέλη και 600 μέλη μπορεί να ήταν, αλλά τότε ήταν χωρισμένοι ήταν καμιά πενηνταριά άτομα οι οποίοι έρχονταν μαζεμένοι να πάρουν τις εκλογές, αυτοί ήταν αυτό, ήταν κομματικό για κομματικό ...εμείς δεν το βάλαμε ποτέ κομματικά

⁴²⁰ Π.Σ.Κ., (Πρακτικά 6°, 1999).

⁴²¹ Π.Σ.Κ., (Πρακτικό 13°, 2002).

⁴²² Π.Σ.Κ., (Πρακτικό 12°, 2005).

...έρχονταν στις εκλογές κι έλεγε ο ... ήταν του εσωτερικού, “μονοκούκι και κανταρέλα”, τελικά τις πήραν τις εκλογές αλλά για λίγο για κάνα δυο χρόνια, είχαν επαναπαυτεί οι άλλοι, είχε και αγωνία η υπόθεση των εκλογών, ήταν κομματικό βλέπεις τόσες ψήφους ο ένας τόσες ο άλλος, αλλά βαρέθηκαν αυτοί είχαν βάλει μπιλιάρδα άρχισαν κι έπιναν ακούστηκαν κουβέντες και σιγά σιγά αποσύρθηκαν... τώρα τελευταία πρόεδρος ήταν ο, τους συμμαζέυε, ως διοργανωτής ήταν καλός, γνώριζε κόσμο, κάναμε δυο χορούς, εδώ και πέντε χρόνια μιλάμε, με μεγάλη επιτυχία τις απόκριες, είχαμε εκατόν είκοσι άτομα, ο πρόεδρος ήταν στο Σύνδεσμο Ζαγορισίων κι έφερνε από ‘κει άτομα καμιά πενηνταριά κάθε φορά και γινόταν καλό γλέντι. Εδώ και δυο χρόνια γκρινιάζουν, παρότι τους βοηθάμε εμείς οι παλιοί κάναμε συνέλευση την πρώτη Κυριακή, μαζεύτηκαν περίπου είκοσι πέντε άτομα, δεν έγιναν οι εκλογές, στη δεύτερη Κυριακή μαζεύτηκαν τρειςείπαμε να πάμε πόρτα πόρτα, αλλά που να πας, τι να πεις και ποιον να πείσεις, και είπαμε να γράψουμε επιστολέςγράψαμε και περιμέναμε και δεν ήρθανούτε ένας, εμείς οι πέντε ήμασταν, τέτοια αδιαφορία ...δεν μπορώ να καταλάβω γιατί ...δεν ξέρω ...και τι θα γίνειτόρα είπαν ότι θα κάνουν τη φωτιά ... χρήματα δεν έχουν, χρωστών ενοίκια και ψάχνω να βρω μια αίθουσα να μη μας πάρουν τα πράγματα ...η θυγατέρα μ’ δεν μ’ αφήνει και τα κάνω και λίγο κρυφά, λίγο έτσι λίγο αλλιώς να μη φανεί ...γιατί εμένα με κατηγορήσαν, να δεις πρακτικά αυτοινών να τρελαθείς, εγώ έφτιαχνα την πίτα κάθε χρόνο και πήγαινα και αγόραζα τα υλικά έδινα τις αποδείξεις και μου τα πλήρωνε ο σύλλογος, και γράφουν: “... και μας είπε ότι χρειάζεται δυο κιλά καρύδια και εμείς καταλάβαμε ότι δεν είχε δυο κιλά καρύδια στην πίτα...», για μένα που πηγαίναμε με τον σε κάθε σπίτι και τραγουδούσαμε “ ζύλα για ζύλα για τς αποκριές”, ενισχύστε το σύλλογο για να πάρουμε ζύλα ...να πάρουμε κρασί... κάναμε παιδικό χορό με βοήθαγε και η ... είχα μετρήσει σαράντα παιδιά τώρα δεν φαίνονται που στην ευχή δεν υπάρχουν παιδιά; ... θέλαμε να διώξουμε τους λέγαν ...μπήκαν μετά άλλοι, τι κι αν έμπαιναν έφευγαν δεν είχαν συνέχεια, έβλεπαν τις δυσκολίες, γιατί έμπαιναν με το στανιό, γιατί είναι βαριά η καλογερική ...αυτοί τώρα δεν κάναν χορό ...είναι μόνο για τον εαυτό τους δεν έχουν κύκλο δεν έχουν κόσμο, παίζει και ρόλο που δεν έχει ο κόσμος λεφτά να δώσει δεκαπεντάρια... θέλει και λεφτά ...για την αποκριά θέλει 15 κιλά φασόλια 75 ευρώ ...κεσεδάκια ...λαγάνες ...ελιές... δεν δίνει ο Δήμος ...θέλει και κόσμο.. προετοιμασία ...μεγαλώσαμε μεγάλωσαν τα άτομα ...καλά που είναι και θυμωμένοι ...μεγάλωσαν οι άνθρωποι που ενδιαφέρονταν για το σύλλογο ...και οι νέοι δε συμμετέχουν - έλα ρε Μάκη στο σύλλογο, -εγώ είμαι λογιστής πρωί βράδυ στη δουλειά δεν μπορώ, ο άλλος θέλει αλλά είναι αργυροχρυσόχος φεύγει κάθε λίγο, αυτός ο... που θα μπορούσε να βοηθήσει φεύγει πάει στην Άνω Μερόπη να βγάλει ένα δεύτερο μεροκάματο ...είναι και φερτοί πολλοί ...»,(Α.Γ.). Η παραπάνω αφήγηση φανερώνει τις προσωπικές και κομματικές αντιπαραθέσεις που επηρέασαν το Σύλλογο κυρίως ως προς τη συμμετοχή των μελών. Η Καραβατιά αναφέρεται στις γραπτές πηγές ως μια από τις πιο «ιστορικές συνοικίες» της πόλης που κατοικούνταν από γηγενείς Γιαννιώτες κατά την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το αφήγημα των παλαιότερων κατοίκων της επικεντρώνεται στην ιστορία της που φαίνεται να συνέχει τα γηραιότερα μέλη του Συλλόγου. Η εγκατάσταση στη συνοικία νέων πληθυσμιακών ομάδων με διαφορετική καταγωγή τα μεταπολεμικά χρόνια φαίνεται να επηρέασε τη

συνοχή της. Η ίδρυση του συλλόγου και οι δράσεις των Δ.Σ. δεν κατάφεραν να εδραιώσουν μια διακριτή πολιτισμική ταυτότητα που θα συσπείρωνε τους περίοικους με αποτέλεσμα από το 1990 και έκτοτε να αντιμετωπίζει προβλήματα συμμετοχής και συλλογικότητας στις δράσεις. Αν και μέσα από τη μελέτη των αρχείων του Συλλόγου δεν γίνονται διακριτές οι κομματικές αντιπαραθέσεις οι αφηγήσεις φανερώνουν πως η «πολυπόθητη» συνοχή του συλλόγου δοκιμάστηκε και από κομματικές αντιπαλότητες που περιόρισαν τη συμμετοχή των κατοίκων της συνοικίας στις συλλογικές διαδικασίες.

Πολιτιστικός Σύλλογος συνοικισμού Καρδαμιτσίων – Άμμου «Η Πρόοδος»

Ο σύλλογος ιδρύθηκε το 1983 λειτούργησε για ένα σύντομο χρονικό διάστημα ώσπου αδρανοποιήθηκε. Το 1989 επαναλειτούργησε από κατοίκους της συνοικίας που ενεργοποίησαν το παλιό καταστατικό του συλλόγου τροποποιώντας ένα μικρό μέρος από τα άρθρα του. Ο πυρήνας που επανίδρυσε το σύλλογο απαρτιζόταν από μέλη που είχαν ιδρύσει τα προηγούμενα χρόνια το Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων του Δημοτικού Σχολείου των Καρδαμιτσίων.

Ο σύλλογος ανέπτυξε σημαντικές και ποικίλες δράσεις σε πολλά επίπεδα αναπληρώνοντας σε πολλές περιπτώσεις το ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης σε ζητήματα που σχετιζόταν άμεσα με τα προβλήματα της νεοσύστατης συνοικίας. Πιο συγκεκριμένα αποδελτιώνοντας τα θέματα συζήτησης των Δ.Σ. του συλλόγου διαπιστώνουμε πως από την επανίδρυση του συλλόγου έως και σήμερα αναλήφθηκαν σημαντικές πρωτοβουλίες για τη δημιουργία των κατάλληλων και απαιτούμενων υποδομών της συνοικίας. Μέλη του Δ.Σ. γνωστοποιούσαν και διεκδικούσαν την επίλυση των προβλημάτων της συνοικίας με συνεχείς παραστάσεις προς τη Νομαρχία και στο Δήμο που σχετίζονταν με την προώθηση του σχεδίου πόλεως, με την διάνοιξη, ονοματοθεσία, φωτισμό και ασφαλιτόστρωση των δρόμων, την αρίθμηση των σπιτιών, την καθαριότητα και την τοποθέτηση κάδων απορριμμάτων στην περιοχή, τη δημιουργία αθλητικού κέντρου, την επέκταση του υπάρχοντος δημοτικού σχολείου, και την ίδρυση Γυμνασίου, με τα κυκλοφοριακά προβλήματα της περιοχής, την απαγόρευση της ύπαρξης στο χώρο ανθυγιεινών επιχειρήσεων, τη δημιουργία παιδικής χαράς, με προβλήματα ύδρευσης και αποχέτευσης, με προβλήματα από τα όμβρια ύδατα, με δημιουργία τράπεζας αίματος, με τη δημιουργία κοινωνικού ιατρείου, με δενδροφυτεύσεις και πρόσφατα με τη δημιουργία λαϊκής αγοράς στη συνοικία.

Επίσης ανέπτυξε δράσεις εκπαιδευτικού χαρακτήρα δημιουργώντας μέχρι σήμερα διάφορα τμήματα εκμάθησης χορού, κιθάρας, μπουζουκιού γυμναστικής γυναικών, κομπιούτερ, οργάνωσε μαθήματα ενισχυτικής διδασκαλίας για τα παιδιά, ομιλίες για θέματα πρόληψης και υγείας, ενώ διέθεσε ποσά για την δωρεάν παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων και επισκέψεων σε διάφορα μουσεία της πόλης.

Επιπλέον οργανώνει κάθε χρόνο διάφορες ψυχαγωγικές εκδηλώσεις όπως τον ετήσιο χορό του συλλόγου, το έθιμο της Τζαμάλας κατά την περίοδο της Αποκριάς, τη γιορτή της γυναίκας και το πανηγύρι του Αι Λιά.

Οι ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του Συλλόγου παρουσιάστηκαν στη Γενική Συνέλευση του Συλλόγου το 2003 ταξινομημένοι σε τρεις τομείς:

«1) Ο πρώτος τομέας του Πολιτισμού και της ψυχαγωγίας περιλάμβανε την γιορτή της τζαμάλας, την εκδήλωση για τις γυναίκες, το χορό του 2002 (ετήσιο), το πανηγύρι του Αι Λιά, την τριήμερη εκδρομή και την μονοήμερη και την παρακολούθηση θεατρικής παράστασης.

2) Ο δεύτερος τομέας της Μόρφωσης περιελάμβανε μαθήματα παραδοσιακού χορού για τα παιδιά, μαθήματα computer , κιθάρας και αρμονίου, επίσης περιελάμβανε μια εκδήλωση για τον καρκίνο του μαστού.

3) Ο τρίτος τομέας περιελάμβανε τα προβλήματα της περιοχής και τον τρόπο διεκδίκησης της λύσης τους με συνεχείς οχλήσεις στους επικεφαλής του Δήμου και της Νομαρχίας».

Έκτοτε ο σύλλογος αναπτύσσει τις δράσεις του με βάση τους συγκεκριμένους τομείς, αλλά και με μικρές διαφοροποιήσεις κυρίως στον τομέα της μόρφωσης ο οποίος διαμορφώνεται ανάλογα με τη συμμετοχή των μελών. Αλλά ας δούμε πως ένα από τα πιο ενεργά μέλη του συλλόγου αφηγείται την παρουσία του συλλόγου στο χώρο της συνοικίας:

«Ο σύλλογος δημιουργήθηκε από την ανάγκη των ανθρώπων να δρουν σε μια κοινωνία οι σκοποί του ήταν σίγουρα το παραδοσιακό του κομμάτι, να φανταστείς στο αρχικό καταστατικό είχε ως σκοπούς τη δημιουργία γεφυριών και γενικά υποδομών για τη συνοικία. Ο σύλλογος αναπλήρωνε ουσιαστικά την απουσία του διοικητικού μηχανισμού, ο οικισμός μας τότε αναπτυσσόταν, ήμασταν ξένοι, δεν μας έδινε κανείς σημασία. Οργανωθήκαμε κι εμείς κι αρχίσαμε και πετύχαμε, σταματήσαμε ένα κοινοτάσιο στα όρια της συνοικίας, σταματήσαμε το μπουρδέλο που υπολειπορούσε και πήγαν και του δώσαν άδεια και ο σύλλογος κατάφερε και το σταμάτησε, ένα εργοστάσιο βιομάζας που δεν έπρεπε να λειτουργεί σε κατοικημένη περιοχή χωρίς όρους λειτουργίας, στις αρχές είχε γίνει ένα ατύχημα κλείσαμε τους δρόμους και τότε αποφάσισε ο νομάρχης να γίνει ο κόμβος αργότερα μπήκε σε πρόγραμμα και κατασκευάστηκε ο κόμβος, διεκδικούμε σήμερα να γίνει Κ.Α.Π.Η. (το Κ.Α.Π.Η. λειτούργησε το 2018), λαϊκή αγορά, να αναβαθμιστεί το δημοτικό σχολείο. Πολλές φορές ακούγεται σαν ψέμα, τι, από ένα σύλλογο μπορεί να γίνουν τόσα πράγματα; βεβαίως και μπορούν. Έχουμε οργανώσει κατά καιρούς σχολές γονέων με διάφορα θέματα για τις σχέσεις γονέων και παιδιών, κάναμε συνεργασία με τον ΟΚΑΝΑ ομιλίες για τα ναρκωτικά, είχαμε συνεργασία με καθηγητές πανεπιστημίου για διάφορα ψυχικά νοσήματα, ενημέρωση για τον καρκίνο του μαστού στις γυναίκες. Επίσης λειτουργούσαμε τμήματα μουσικής αλλά αυτά τώρα τα σταματήσαμε γιατί είχαμε θέματα με την εφορία έπρεπε να κόψουμε χαρτιά, ποιος να σου κόψει μαύρα τα έπαιρναν και μπορούσε να σε πιάσει και η εφορία και το Ι.Κ.Α., γινόταν μαθήματα

πληροφορικής και μαθήματα για κιθάρα και αρμόνιο. Τώρα έχουμε πάρει πρωτοβουλίες για ευπαθείς οικονομικά κοινωνικές ομάδες και σε συνεργασία με εθελοντές καθηγητές γίνεται ενισχυτική διδασκαλία σε δέκα δεκαπέντε παιδιά αφιλοκερδώς. Έχουμε και χορευτικά τμήματα είναι τέσσερα τμήματα τα παιδικά και ένα το μεγάλο που έχει περίπου σαράντα άτομα και ένα τμήμα γυμναστικής για γυναίκες. Οι εκδηλώσεις που κάνουμε είναι το πανηγύρι του Προφήτη Ηλία στο προαύλιο της εκκλησίας που είναι σημείο αναφοράς για την περιοχή, και στο τέλος της σχολικής χρονιάς κάνουμε χορευτική εκδήλωση στην παιδική χαρά, κάνουμε τη Τζαμάλα με ζωντανή μουσική δεν βάζουμε εμείς dj , κάνουμε τον ετήσιο χορό σε κάποιο μαγαζί, κοπή πίτας είτε στο σχολείο ή σε κάποιο καφενείο της περιοχής για να πίνουν και τον καφέ τους, κάνουμε γιορτή γυναίκας. Επίσης οργανώνουμε εκδρομές για τον κόσμο συνήθως γίνεται μια διήμερη εκδρομή το Μάιο και μονοήμερες μπορεί να κάνουμε και δυο εκδρομές το χρόνο. Στεγαζόμαστε σε δύο λυόμενα το ένα μας το παραχώρησε ο δήμος, το έφεραν από την Κόνιτσα και εμείς στήσαμε άλλο ένα λυόμενο μας κόστισε 10 χιλιάδες ευρώ αλλά τώρα παίρνουμε και το δημοτικό σχολείο γιατί κάποια τμήματα δεν χωράνε. Ο σύλλογος λειτούργησε το '83 και σταμάτησε να λειτουργεί μετά το '88 '89, γιατί αυτοί που ήταν στο σύλλογο δεν είχαν πολύ όρεξη και το λειτουργούσαν για την ποδοσφαιρική ομάδα κι αυτό ήταν ο σύλλογος. Μετά το '97 ερχόμαστε εμείς, μια ομάδα από γονείς που είχαμε δημιουργήσει το σύλλογο γονέων για τα παιδιά στο δημοτικό σχολείο και λειτουργούσαμε λες και ήμασταν σύλλογος κανονικός. Όταν τα παιδιά μας τελείωσαν το δημοτικό ήδη είχε αρχίσει η ανάγκη να κάνουμε κάτι για τη συνοικία, μάθαμε ότι υπήρχε σύλλογος και λέμε δεν τον ενεργοποιούμε; πήραμε το καταστατικό κάναμε γενική συνέλευση και επανιδρύσαμε το σύλλογο. Κάναμε μια τροποποίηση του καταστατικού το '97 και κάναμε το συμβούλιο επταμελές από πενταμελές, τα 7 χέρια είναι 14 χέρια χρειάζεται να είναι πολλοί στο σύλλογο, ευτυχώς έχουμε ανθρώπους που έρχονται εθελοντικά και βοηθάνε για να στηθούν οι εκδηλώσεις. Από εκεί ξεκινάει η δυνατή πορεία, το πρώτο πράμα που δεν βάλουμε μέσα ήταν το κομματικό, έτυχε να υπάρχει ένας αριστερός παλιός κομμουνιστής αριστερός για τα καλά, εγώ δεξιά κι ένας ΠΑΣΟΚ, ποτέ δε μέτρησε στο συμβούλιο να βγάλουμε το δικό μας, βγήκε πρόεδρος και η κομμουνίστρια, κι εγώ η δεξιά και άλλο από άλλα κόμματα, ...ήταν σημαντικό αυτό, για αυτό και δεν διαλύθηκε ο σύλλογος. Εμείς οι τρεις λειτουργήσαμε σαν μια ομάδα, ποτέ δεν τσακωθήκαμε ποτέ, ποτέ δεν βάλουμε μπροστά πολιτικό, τα ρίχναμε σε όλους και μας υπολόγιζαν ήμασταν μια γροθιά, αφού να φανταστείς ήταν ο Γκόντας από την παράταξή μου (με είχε βάλει για δουλειά) και δεν κάναμε πίσω τον πιέζαμε όσο δεν έπαιρνε, κι αυτό λειτούργησε πολύ θετικά στο σύλλογο, γιατί μετέπειτα οι άλλοι το έβλεπαν και λειτούργησαν με τον ίδιο τρόποΥπάρχει πολύ δουλειά για το σύλλογο και όλη είναι εθελοντική είναι δυο απογεύματα την εβδομάδα αναγκαστήκαμε και μπήκαμε πάλι μέσα στο σύλλογο για να βοηθήσουμε, βγήκα πρώτη στους σταυρούς και να φανταστείς έχω τόσες ασχολίες και θέλω να βγω μου λέγαν αν δεν βάλεις δεν θα βάλουμε κι εμείς γι αυτό και έβαλα. Βγήκα λοιπόν πρώτη και βγήκαν αναπληρωματικοί δύο εξαιρετικοί άνθρωποι, οπότε τι έκανα, βγαίνω εγώ και ένας άλλος και βάζουμε τους αναπληρωματικούς , πως αλλιώς θα υπάρξει διάδοχη κατάσταση τι να το κάνω εγώ να λέω ότι είμαι πρόεδρος; Η επόμενη

κίνηση είναι να φτιάξουμε το ΚΑΠΗ, μας είπαν πως αν βρούμε το χώρο θα μας το φτιάξουν...», (Π.Κ.).

Διακρίνουμε λοιπόν πως ο σύλλογος Καρδαμιτσίων – Άμμου αναπτύσσει πολλές και ποικίλες δράσεις τις οποίες συνειδητά οργανώνει και υλοποιεί ταξινομώντας τους σε τρεις τομείς. Οι δράσεις που αναπτύσσει ο σύλλογος και ιδιαίτερα αυτές που σχετίζονται με τα καθημερινά προβλήματα της νεοσύστατης συνοικίας «όπου όλα ήταν στο μηδέν», ενεργοποίησε και συσπείρωσε του κατοίκους γύρω από τον τοπικό πολιτιστικό φορέα. Τα μέλη του Δ.Σ. του συλλόγου έκαναν διακριτό τον ουδέτερο και ακομμάτιστο ρόλο τους στα μέλη της συνοικίας μέσα από την «άνευ όρων» εκπροσώπηση των τοπικών προβλημάτων, και τη διεκδίκηση των απαιτούμενων λύσεων από τους κεντρικούς πολιτικούς φορείς της πόλης. Παρότι ορισμένα από τα ιδρυτικά και πιο ενεργά μέλη του συλλόγου έχουν έντονη παρουσία στον συνδικαλιστικό χώρο και αναγνωρίσιμη κομματική ταυτότητα, και παρότι ανήκουν σε αντίθετους ιδεολογικά χώρους, εντούτοις κατάφεραν να «συνυπάρξουν» σε συλλογικό επίπεδο, «ήταν μια συγκυρία που βρέθηκαν αυτά τα πρόσωπα με ευφυΐα και ανοιχτό μυαλό, με κοινωνική συνείδηση, ήξεραν ποιοι είναι, ορισμένοι είχαμε από πριν πολιτική δράση η οποία βοήθησε γιατί υπήρχε πολιτική εμπειρία, δεν είχαμε καφενόβια κομματική ταυτότητα, και έτσι συνεργαστήκαμε και μπορέσαμε να τους συγκεντρώσαμε στα προβλήματα που τους απασχολούσαν, βέβαια δουλέψαμε σκληρά και τα αποτελέσματα είναι δυσανάλογα γιατί διαθέσαμε πολύ χρόνο ιδέες και κόπο, αλλά εντάξει κάτι καταφέραμε στο τέλος...», (Ε.Ν.). Ο σύλλογος κατ' αυτόν τον τρόπο μέσα από «ισορροπημένες» σχέσεις μεταξύ των μελών, και τρόπους διοίκησης και διεκδίκησης των αιτημάτων δραστηριοποιείται με ουδέτερη συλλογική κομματική ταυτότητα, η οποία διασφαλίζεται και επαναπροσδιορίζεται σε λεκτικό επίπεδο στις Γενικές Συνελεύσεις του συλλόγου, ως μια παρακαταθήκη των παλαιότερων Δ.Σ. στα νεότερα μέλη, ως ένας τρόπος λειτουργίας του συλλόγου που πρέπει να διατηρηθεί αδιάβλητος στο μέλλον. Πιο συγκεκριμένα η πρόεδρος του συλλόγου η κ. Ντάϊκου επανειλημμένα στις Γενικές Συνελεύσεις του συλλόγου επισημαίνει το χαρακτήρα που έχει και πρέπει να διατηρεί ο σύλλογος: «το Δ.Σ. δούλεψε σαν ομάδα, με ανιδιοτέλεια, χωρίς κομματικά κριτήρια, χωρίς πολιτικές πεποιθήσεις με αυτοθυσία, άγχος και υπέρβαση εαυτών πολλές φορές»⁴²³, και πάλι « η κ. Ντάϊκου τόνισε ότι τα Δ.Σ. του συλλόγου μέχρι σήμερα λειτουργήσανε με την αρχή ότι ο σύλλογος ανήκει σε όλους τους κατοίκους της περιοχής, δεν μας ενδιαφέρει η διαφορετικότητα, ούτε η κομματική ταυτότητα. αυτό πρέπει να είναι η βασική αρχή λειτουργίας του συλλόγου και ο βασικός παράγοντας ύπαρξής του. Το έργο του συλλόγου είναι έργο όλης της ομάδας του Δ.Σ. και επιτυγχάνεται με την στήριξη και ανιδιοτελή στήριξη όλων των μελών του συλλόγου»⁴²⁴, Είναι γεγονός πως ο λόγος της προέδρου και η σύμφωνη γνώμη των μελών του Δ.Σ. αλλά κυρίως ο τρόπος δράσης εγκαθιδρύουν έναν τρόπο λειτουργίας που δεν επηρεάζεται από την κομματική ιδιότητα των προσώπων με αποτέλεσμα να μην έχουν καταγραφεί αντιπαραθέσεις κομματικές, αποκλεισμοί και συγκρούσεις σε πολιτικό επίπεδο εντός του συλλόγου. Οι σχέσεις που αναπτύχθηκαν μεταξύ των

⁴²³ Π.Σ.Κ.Α.Π., (Πρακτικό Γενικής Συνέλευσης 15/3/2003).

⁴²⁴ Π.Σ.Κ.Α.Π., (Πρακτικό Γενικής Συνέλευσης 3/2/2007).

μελών και ο τρόπος επίλυσης των θεμάτων αλλά κυρίως της άσκησης διοίκησης σταθεροποίησε το σύλλογο στη συνείδηση των κατοίκων και του έδωσε μια καθαρή ταυτότητα υπεράνω των κομματικών πεποιθήσεων. Οι στρατηγικές που ακολουθήθηκαν από τα Δ.Σ. κάνουν διακριτό τον ουδέτερο και αμερόληπτο χαρακτήρα τους. Χαρακτηριστική είναι η απόφαση του Δ.Σ. να παρίσταται στις συγκεντρώσεις όλων των υποψηφίων Δημάρχων για να επιτύχει την επίλυση των ζητημάτων της συνοικίας, *«Επί του δεύτερου θέματος που αφορά τις δημοτικές εκλογές του Οκτωβρίου αποφασίστηκε να γίνει παρέμβαση από τα μέλη του Δ.Σ. στις συγκεντρώσεις όλων των υποψηφίων Δημάρχων που θα πραγματοποιήσουν στα καφενεία του συνοικισμού μας. Εκεί στις συγκεντρώσεις να θέσουμε τα προβλήματα του Συνοικισμού μας και με ποιο τρόπο σκέπτονται να τα λύσουν εφ' όσον εκλεγούν»*⁴²⁵.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό γνώρισμα του τρόπου λειτουργίας του συλλόγου που εγκαθίδρυσε ένα συλλογικό χαρακτήρα ήταν οι συνεχείς «οχλήσεις» προς τους υπεύθυνους του Δήμου και της Περιφέρειας για την επίλυση των ζητημάτων της συνοικίας. Η αδιάκοπη αλλά και έντονη διεκδίκηση των αιτημάτων έγινε μέσα από την ενεργοποίηση διαφόρων στρατηγικών και πιέσεων που επέφεραν σημαντικά αποτελέσματα όπως μπορούμε να διακρίνουμε από τις αποφάσεις του συμβουλίου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κινητοποίηση που οργάνωσε ο σύλλογος σχετικά με το κυκλοφοριακό πρόβλημα που αντιμετώπιζε η συνοικία, *«αποφασίστηκε: α) να δοθεί συνέντευξη τύπου στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, β) να κάνουμε παρουσίαση των προβλημάτων στην τοπική τηλεόραση TV1, Δημοτικό Ραδιόφωνο και όπου αλλού μπορέσουμε, γ) να γίνει κινητοποίηση του κόσμου των Καρδαμισίων στις 26 Μαΐου, ημέρα Σάββατο το πρωί να κλείσουμε τις εισόδους του συνοικισμού στο Παύλου και στην Βλαχόστρατα σε ένδειξη διαμαρτυρίας για την αδιαφορία που δείχνει η Δημοτική Αρχή σχετικά με την επίλυση των χρόνιων προβλημάτων της συνοικίας μας»*⁴²⁶,

Διακρίνουμε λοιπόν πως στην περίπτωση του συλλόγου Καρδαμισίων – Άμμου διάφορες στρατηγικές που ακολουθούν μεμονωμένα πρόσωπα του Δ.Σ. εγκαθιδρύουν αντίστοιχα συλλογικούς τρόπους οργάνωσης στο πλαίσιο του συλλόγου προσδίδοντας στο σύλλογο μια πολιτισμική ταυτότητα που αναπτύσσεται εκ παραλλήλου και πολυεπίπεδα στους τομείς της ψυχαγωγίας της μόρφωσης και της επίλυσης των συνοικιακών προβλημάτων. Η «αντιθετική» προσωπική κομματική ταυτότητα των μελών των Δ.Σ. αφήνει ανεπηρέαστη την συλλογική κομματική ταυτότητα του φορέα αναδεικνύοντας τις διαπροσωπικές σχέσεις, τις στρατηγικές και τους τρόπους συμπεριφοράς ως τους καθοριστικούς παράγοντες λειτουργίας του φορέα.

⁴²⁵ Π.Σ.Κ.Α.Π., (Πρακτικό 14^ο, 2002).

⁴²⁶ Π.Σ.Κ.Α.Π., (Πρακτικό 6^ο, 2001).

Σύλλογος «Το Κάστρο»⁴²⁷

Στα όρια της συνοικίας του Κάστρου λειτουργούν παράλληλα δύο σύλλογοι, ο “Εξωραϊστικός Σύλλογος κατοίκων Φρουρίου «Οι Άγιοι Ανάργυροι»” και ο Σύλλογος “Το Κάστρο”. Ο πρώτος σύλλογος που ιδρύθηκε το 1973 προχώρησε σε τροποποίηση του καταστατικού του για πρώτη φορά το 1996 αλλάζοντας την ονομασία του σε “Σύλλογος Κατοίκων Φρουρίου «Οι Άγιοι Ανάργυροι»”, για να ακολουθήσει μια δεύτερη τροποποίηση του καταστατικού του το 2009 επαναφέροντας την αρχική του ονομασία. Ο δεύτερος σύλλογος “Το Κάστρο” ιδρύθηκε το 1999 αναδεικνύοντας και τυπικά την εσωτερική πολιτική αντιπαράθεση μιας μερίδας των κατοίκων του Κάστρου. Αρκετά ιδρυτικά μέλη του συλλόγου “Το Κάστρο” ήταν μέλη του πρώτου συλλόγου από τον οποίο αποχώρησαν διαφωνώντας

⁴²⁷ Η σύσταση και η ταυτόχρονη λειτουργία δύο συλλόγων με κοινό τόπο αναφοράς, συνήθως αναδεικνύει πολιτικές αντιπαλότητες στο εσωτερικό της κοινότητας ή της συνοικίας αναφοράς. Οι πολιτιστικοί σύλλογοι της πόλης αποτέλεσαν στο παρελθόν πεδία εσωτερικών πολιτικών αντιπαράθεσεων που οδήγησαν είτε σε αποσχίσεις ορισμένων μελών είτε στην ολοκληρωτική ρήξη και στη δημιουργία ενός ακόμα συλλόγου στην ίδια συνοικία. Η παραπάνω υπόθεση γίνεται διακριτή στις περιπτώσεις των συλλόγων “Εξωραϊστικός Σύλλογος Συνοικισμού Λακκωμάτων Πόλεως Ιωαννίνων” (έτος. ιδρ.1980) και “Εξωραϊστικό Μορφωτικό Εκπολιτιστικό Σύλλογο περιοχής Αγίου Κοσμά Πόλεως Ιωαννίνων” (έτος. ιδρ. 1987), και στους συλλόγους “Εξωραϊστικός Σύλλογος κατοίκων Φρουρίου «Οι Άγιοι Ανάργυροι»” (έτος ιδρ. 1973) και ο “Σύλλογος «ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ»”(ετ. ιδρ. 1999).

Η προβολή της κομματικής ταυτότητας των προσώπων που απαρτίζουν τα διοικητικά συμβούλια επηρεάζει άμεσα το συλλογικό χαρακτήρα του συλλόγου, προσδίδει κομματική ταυτότητα στο σύλλογο και λειτουργεί ταυτόχρονα ως ένα συμβολικό όριο αποδοχής ή μη μελών με αντίθετη κομματική ταυτότητα, ενώ σε πολλές περιπτώσεις προκαλεί ρίζεις και αποσχίσεις εντός πλαισίου. Οι διχαστικές τάσεις που προκάλεσαν οι πολιτικές αντιπαράθεσεις στην Ελλάδα των περιόδων του εμφυλίου πολέμου και της δικτατορίας, επηρέασαν σε πολιτιστικό επίπεδο τη μετέπειτα λειτουργία των πολιτιστικών φορέων που λειτούργησαν σε πολλές περιπτώσεις ως πεδία πολιτικών διεκδικήσεων.

Η αναζήτηση των αιτιών ίδρυσης δύο συλλόγων στην ίδια συνοικία απαιτεί την επί μέρους μελέτη των σχέσεων, των γεγονότων και των πρακτικών που επιλέγονται. Η σύσταση ενός δεύτερου συλλόγου με προσδιορισμό ένα κοινό τόπο καταγωγής αλλά με διαφορετική έδρα, σε αρκετές περιπτώσεις θα πρέπει να διαχωριστεί από την παραπάνω υπόθεση, καθώς μπορεί απλά να εκφράζει την ανάγκη μιας πιο άμεσης αντιπροσώπευσης και οργανωμένης δράσης για ορισμένα μέλη που διαβιούν σε τόπους απομακρυσμένους από τη γενέθλια πατρίδα.

Οι σύλλογοι των συνοικιών των Λακκωμάτων και του Κάστρου έχουν ως κοινό παρονομαστή τις κομματικές αντιπαράθεσεις. Η αντιπαράθεση εδώ υποκινείται από προσωπικά και κομματικά κίνητρα και εκδηλώνεται στο πεδίο της διαχείρισης των ζητημάτων της συνοικίας. Διακρίνουμε λοιπόν πως το πλαίσιο του συλλόγου αποτελεί βασικό πεδίο πολιτικών αντιπαράθεσεων που όμως εκδηλώνεται με τη μορφή της πολιτιστικής δράσης και σχετίζεται άμεσα με το παρόν καθώς νέα πρόσωπα, νέες συνθήκες και στρατηγικές έρχονται στο προσκήνιο. Διαπιστώνεται ωστόσο πως η προσωπική κομματική ταυτότητα των μελών του Δ.Σ. βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με τη συλλογική κομματική ταυτότητα του συλλόγου.

με τις αποφάσεις της διοίκησης του συλλόγου. Αφορμή στάθηκε η υποστήριξη από πλευράς τους διοικητικού συμβουλίου της άποψης που διεκδικούσε τη νομιμοποίηση αδειών οικοδόμησης που προέβλεπαν το χτίσιμο και τρίτου ορόφου στα όρια του Κάστρου. Τα μέλη που αποχώρησαν αντιδρώντας στην παραπάνω θέση του Δ.Σ. ανέφεραν χαρακτηριστικά *«τι σχέση μπορεί να έχουμε με ανθρώπους που υποστηρίζουν κάτι τέτοιο;»*. Ο πρώτος πολιτιστικός σύλλογος που ιδρύθηκε στο Κάστρο όπως αναφέρθηκε είχε περιορισμένες δραστηριότητες επικεντρώνοντας τις προσπάθειές του στην ποδοσφαιρική ομάδα που είχε δημιουργηθεί, *«Στην αρχή είχε δημιουργηθεί ο Σύλλογος Άγιοι Ανάργυροι με την προοπτική να προωθηθούν τα θέματα του Κάστρου, μερικοί ασχολήθηκαν όμως μόνο με το ποδόσφαιρο, στην αρχή δε συμμετείχα γιατί δεν είχα ευκαιρία, αργότερα κάναμε το σύλλογο «Το Κάστρο», επειδή ήταν αδρανοποιημένοι και το μόνο που κοιτούσαν ήταν να κάνουν το ποδόσφαιρο και τη φωτιά ...»*(Γ.Μ.). Η πρωτοβουλία να δημιουργηθεί νέος σύλλογος στηρίχτηκε στις νέες ιδέες που όπως αναφέρθηκε δεν μπορούσαν να πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο του υπάρχοντος συλλόγου. Η διαμορφούμενη ετερότητα του νέου συλλόγου εντοπίζεται σε πολλά επίπεδα. Έχει αναλάβει πολλές πρωτοβουλίες για διάφορα κοινωνικά θέματα που αφορούν κυρίως τους όρους βελτίωσης της ζωής στο κάστρο. Μέσα από τα πρακτικά διαπιστώνεται πως πάρα πολλές αποφάσεις αφορούν δράσεις θέματα για την καθαριότητα, τους τρόπους χρήσεις διαφόρων καταστημάτων, τον προγραμματισμό εκδηλώσεων, την πυρασφάλεια, διάφορα κυκλοφοριακά θέματα (χώροι στάθμευσης, σήμανσης, ονομασίας οδών, διαχείρισης εισόδου οχημάτων, ηχορύπανση της περιοχής, δημιουργία υπόγειου γκαράζ, εξυπηρέτηση των κατοίκων με συγκοινωνία των ΚΤΕΛ). Ένα από τα πιο σημαντικά θέματα που απασχολεί το σύλλογο από το 2000 μέχρι σήμερα αποτελεί η εφαρμογή ενός σχεδίου ανάπλασης του κάστρου. Για το λόγο αυτό ανατέθηκε η εκπόνηση μελέτης κόστους 2.500.000 δρχ. σε ομάδα επιστημόνων του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. *«Να γίνουμε γειτονιά όπως ήμασταν»⁴²⁸*. Η σύνταξη μελέτης έγινε με σκοπό την ανάδειξη της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς του Κάστρου, *«να διατηρηθεί η παραδοσιακή φυσιογνωμία του ...να μην επαναληφθεί το λάθος των άλλων παραδοσιακών οικισμών π.χ. των “Λαδάδικων” στη Θεσσαλονίκη, ώστε να μπορέσει να ενταχθεί σε ειδική κατηγορία μνημείων αρμοδιότητας του υπουργείου Πολιτισμού της UNESCO. Ένα καλό προηγούμενο είναι το ιστορικό κομμάτι της Ρόδου, καθώς και της άνω πόλης Θεσσαλονίκης (Επταπύργιο)»⁴²⁹*. Η συγκεκριμένη μελέτη κατόπιν επαναλεμένων οχλήσεων προς τις αρμόδιες τοπικές αρχές δεν προωθήθηκε με αποτέλεσμα το “Ολοκληρωμένο σχέδιο εναλλακτικής ανάπλασης του οικισμού του Κάστρου των Ιωαννίνων” να δωρηθεί το 2011 στο Δήμο Ιωαννιτών⁴³⁰, Η πρόσκληση και άλλων συλλόγων ώστε να αποκτήσει η πρόταση μια καθολική υποστήριξη και συνέργεια εκδηλώθηκε από την συμμετοχή στο συμβούλιο που προγραμμάτισε ο σύλλογος και παρευρέθηκε εκπρόσωπος του συλλόγου «Φίλων και κατοίκων του Κάστρου» (ο εν λόγω σύλλογος δραστηριοποιείται επίσης στο Κάστρο) ο οποίος εξέφρασε τις απόψεις του, (Πρακτικό 9^ο 2000). Συνεργασία με τους άλλους

⁴²⁸ “Το Κάστρο”, (Πρακτικό 9^ο 2000).

⁴²⁹ “Το Κάστρο”, (Πρακτικό 9^ο, 2000).

⁴³⁰ “Το Κάστρο”, (Πρακτικό 58^ο, 2011).

συλλόγους για την διοργάνωση της αποκριάτικης φωτιάς στο κάστρο, (Πρακτικό 7^ο, 8^ο, 2000), ενώ αποφασίζεται «η συνεργασία με τον “Εξωραϊστικό σύλλογο Φρουρίου Ιωαννίνων «ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΑΝΑΡΓΥΡΟΙ»” για την από κοινού διοργάνωση της τζαμάλας του Κάστρου με την ανάληψη των οικονομικών από το δικό μας σύλλογο»(Πρακτικό 58^ο, 2011). Η αναβίωση της Τζαμάλας κατά την περίοδο της αποκριάς αποτελεί μία από τις κεντρικές εκδηλώσεις του συλλόγου που συνδυάζεται με διάφορα δρώμενα που τα αναβιώνουν τα μέλη και οι φίλοι του συλλόγου. χαρακτηριστική είναι η αναβίωση του «εθίμου του Τζάρα», «των κουδουνάτων», ενώ το 2013 αποφασίζεται η διοργάνωση της Τζαμάλας να γίνει στο χώρο του σχολείου σταματώντας την μέχρι πρότεινος κοινή συνεργασία και διοργάνωση του εθίμου με τον άλλο σύλλογο του Κάστρου χωρίς να αναφέρονται οι λόγοι που οδήγησαν στη συγκεκριμένη απόφαση. Η έμφαση του συλλόγου στις πολιτιστικές εκδηλώσεις φανερώνεται και σε διάφορες άλλες δράσεις που αναπτύσσει όπως είναι οι 2000 φωτογραφίες που αναδεικνύουν διάφορες πλευρές του Κάστρου, η συνεχής παρεμβάσεις προς τις αρχές για την αξιοποίηση του Σουφαρί Σαράϊ, για το σπίτι του Καλού Πασά, οι διαλέξεις με ντόπιους λογοτέχνες, οι διάφορες θεατρικές παραστάσεις και ομιλίες για τους παραδοσιακούς οικισμούς, η οργάνωση συναυλιών. Μια πρωτότυπη εκδήλωση αποτέλεσε για σειρά ετών η οργάνωση της «Βαρκαρόλας» σε συνεργασία με τη χορωδία “Τροβαδούροι Ιωαννίνων” κατά την οποία τραγουδούσαν διάφορα τραγούδια διάφορες καντάδες περπατώντας στα στενά του κάστρου, προσφέροντας διάφορους μεζέδες στο κοινό. Οι δυσκολίες που αντιμετώπισε όλα τα χρόνια ο σύλλογος παρουσιάστηκαν συνοπτικά από τον πρόεδρο του συλλόγου στην εκλογοαπολογιστική εισήγηση της Γενικής Συνέλευσης που πραγματοποιήθηκε το 2017. Πιο συγκεκριμένα αναφέρθηκαν τα εξής:

Αγαπητά μέλη του Συλλόγου, φίλες και φίλοι.

Σας καλωσορίζουμε στην αποψινή συνάντηση με πολλές ευχαριστίες για την παρουσία σας σε δύσκολους καιρούς για όλες τις συλλογικότητες. Η κρίση δεν είναι μόνο οικονομική αλλά έχει και επιπτώσεις στον τρόπο ζωής μας, στην καθημερινότητά μας. Αποτέλεσμα αυτής της αλλαγής ήταν και η δική μας αδυναμία ως μελών του Δ.Σ. να βρισκόμαστε και να ορίσουμε ακόμα και τις εκλογές του Συλλόγου μας. Με αυτές τις δυσκολίες προσπαθήσαμε να κρατήσουμε όρθιο το σύλλογο παλεύοντας για το βασικό μας στόχο που από την αρχή θεωρήσαμε ως το κλειδί για την επίλυση των κύριων προβλημάτων του κάστρου και που είναι συναφή με την τροποποίηση του Π.Δ. για χρήσεις γης του οικισμού του Κάστρου. για αυτό το λόγο δουλέψαμε με την Αρχιτεκτονική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και το Ολοκληρωμένο Σχέδιο Ανάπλασης του Οικισμού του Κάστρου (ΟΣΑΟΚ).

Σε ότι αφορά το ΠΔ το παλέψαμε παλαιότερα με το Υπουργείο ΠΕ. ΧΩ. ΔΕ. Αλλά όταν ωρίμασε μια λύση η αρμοδιότητα περιήλθε στους Δήμους προ 12ετίας περίπου (Απάντηση ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. στο Σύλλογο ΑΠ 53. 73/6-4-2005) και από τότε παρά τις επανειλημμένες παρεμβάσεις μας προφορικά και γραπτά το θέμα δεν λύθηκε και η τελευταία απάντηση ήταν ότι θα επεξεργαστούν μία συνολική λύση για το ιστορικό

κέντρο και ότι προωθούν τη σχετική διαδικασία (απάντηση Δήμου, Δ/νση Περιβάλλοντος και Πολεοδομίας με ΑΠ 37737/3647/2015).

Σε ότι αφορά το ΟΣΑΟΚ το οποίο παρουσιάσαμε τρεις φορές δημόσια από το 2001, με μόνη δημόσια παρουσία αρχών μόνο από την αντιπολίτευση του Δήμου τότε και επιστολή αδυναμίας του τότε Νομάρχη, παρά τις επανειλημμένες πιέσεις μας να προχωρήσει ο μόνος αρμόδιος φορέας δηλ. ο δήμος σε εξειδικευμένες μελέτες παρεμβάσεων διατήρησης και προβολής του πολυπολιτισμικού χαρακτήρα του Κάστρου, τελικά χάθηκαν όλες οι ευκαιρίες και τότε που το χρήμα έρεε συνήθως σε επενδυτικά κουφάρια ή εργολαβικές επενδύσεις. Αφού δεν καταφέραμε κάτι με αυτό το σχέδιο αποφασίσαμε και το δωρίσαμε (απόφαση Δ.Σ. 5-4-2011) στο Δήμο με την ελπίδα και την παρότρυνση να υλοποιήσουν έστω κάτι από τις προτάσεις του.

Βέβαια δεν μείναμε μόνο σε αυτά. Όπως κάθε φορά που άλλαξε η Δημοτική Αρχή έτσι και τελευταία επισκεφτήκαμε τον νέο Δήμαρχο και του εγχειρήσαμε κατάλογο με 21 αιτήματα- προβλήματα του οικισμού μας (έγγραφο ΑΠ 112/1-2-15). Παράλληλα μιλήσαμε και με θεματικούς Αντιδημάρχους για επί μέρους προβλήματα.

Εκεί που δεν πήγαμε καλά ήταν τα πολιτιστικά δρώμενα εξαιτίας της αιωρούμενης «κατάθλιψης», λυπητερών συμβάντων και έλλειψης χρόνου από τα λίγα δραστήρια μέλη μας. Ευτυχώς συνεχίσαμε τις γιορτές του καρναβαλιού και της τζαμάλας.

Τις τελευταίες μέρες – εβδομάδες ξαναβγήκαν στην επιφάνεια προβλήματα κυρίως της εποχής όπως η ηχορύπανση και το κυκλοφοριακό. Και στα δύο προβλήματα το Δ.Σ. παρενέβη με δύο επιστολές προς το Δήμο, την Αστυνομική Διεύθυνση και την Τροχαία εκφράζοντας την πρόταση να συναντηθούν οι αρμόδιοι να δώσουν λύσεις. Τελικά έγινε σύσκεψη στο Δημαρχείο στην οποία παραβρέθηκαν οι Μακρίδης, Τζελέτας και Χατζής από το Δ.Σ. και θα μας ενημερώσουν σχετικά (πως πετιέται η μπάλα στην εξέδρα!).

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Δραστηριοποίηση μελών παλαιών και νέων
2. Επιμονή στους αρχικούς βασικούς στόχους για ΠΔ και εφαρμογή προτάσεων του ΟΣΑΟΚ
3. Ανάδειξη νέων προβλημάτων αλλά και των χρονίων
4. Εμπλοκή σε προβλήματα της λίμνης
5. Υλοποίησης πολιτιστικών δράσεων

Δεν φοβίζονται οι λίγοι οι μειωρηφίες ενεργούν

«Αποφασίστηκε να συναντηθούμε με το δήμαρχο κ. Φίλιο και εμ τον υπεύθυνο των πολιτιστικών εκδηλώσεων κ. ελισταφ και να τεθούν όλα τα αιτήματα του συλλόγου μας

που εκκρεμούσαν με'χρι τώρα λόγων της αδιαφορίας των υπευθύνων του δήμου», (Πρακτικό 57^ο, 2010)

Ο νεότερος σύλλογος ετεροπροσδιορίζεται ως «αριστερός» από τους «άλλους», ενώ οι ίδιοι δεν αυτοπροσδιορίζονται με τον παραπάνω κομματικοποιημένο όρο, καθώς όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν αποτελούν μια ανοιχτή προς όλους ομάδα όπου μπορεί ο καθένας να ενσωματωθεί αρκεί να σεβαστεί τους όρους και σκοπούς του καταστατικού, *«μας χαρακτηρίζουν αριστερό, εμείς δεχόμαστε τον οποιοδήποτε ανεξάρτητα το τι πιστεύει αρκεί να ακολουθεί το καταστατικό, είμαστε ένας σύλλογος μαχόμενος για τα θέματα της πόλης και συμμετέχει σε οποιαδήποτε πολιτιστική εκδήλωση γίνεται όσο μπορεί, αυτοί είμαστε»*, (Γ.Μ.) Η πολιτική αυτή αντιπαράθεση των δύο συλλόγων μεταφέρεται σε πρακτικό επίπεδο μέσα από την αποστασιοποίηση εκατέρωθεν από τις δράσεις που αναλαμβάνει ο κάθε σύλλογος. Σε αρκετές περιπτώσεις που οι συλλογικές δράσεις κρίνονται δημόσια και χαρακτηρίζονται ως προσωπικές και ιδιοτελείς προσβάλλοντας δημόσια πρόσωπα, τότε οι εξελίξεις γίνονται απρόβλεπτες. Τα γεγονότα αποκτούν βαρύνουσα σημασία για τους άμεσα εμπλεκόμενους πρωταγωνιστές καθώς η αντιπαράθεση μετατοπίζεται σε ευαίσθητα ηθικά ζητήματα δρομολογώντας αντιδράσεις που επηρεάζουν ριζικά την οργάνωση και την έκβαση σημαντικών πολιτιστικών εκδηλώσεων, *«όταν ξεκινήσαμε τα πολιτιστικά, σόνι και καλά να μην γίνει, επειδή το κάναμε εμείς, μια χρονιά ήρθαν μετά δεν ξανάρθαν, τώρα ανάβουν δύο φωτιές η μία ανάβει στην πύλη του κάστρου μόλις μπαίνεις μέσα και εμείς στο 9^ο Δημοτικό Σχολείο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Πρώτα εδώ και μια επταετία κάναμε εμείς τη φωτιά στην πύλη του Κάστρου, μια χρονιά εμείς μια χρονιά αυτοί, μετά άρχισαν και με έβριζαν μερικοί μέσα στον κόσμο, ψήναμε σουβλάκια μου έλεγαν ότι τα κονομάω τους είπα, κονομήστε τα εσείς και φύγαμε, ανάβουμε αλλού τώρα φωτιά... είδες κάναμε μια προσπάθεια τότε... εσύ την έκανες ... ήρθαν όλα τα χορευτικά στο Πνευματικό και παρουσιάσαμε αποκριάτικα δρώμενα, δεν ξέρω φταίει και το σαμποτάζ, δεν ξαναέδωσαν λεφτά για τέτοια...»*, (Γ.Μ.).

Η ετερότητα του νεότερου συλλόγου στηρίχτηκε σε μια προσπάθεια δημιουργίας πολύμορφων εκδηλώσεων που όμως οι περισσότερες είχαν περιοδικό χαρακτήρα καθώς λίγες από αυτές συνεχίστηκαν τις επόμενες χρονιές. Οι περισσότερες έγιναν ευκαιριακά ανάλογα με τη διάθεση και τις διαμορφούμενες οικονομικές αλλά και συγκυριακές συνθήκες, *«Ο σύλλογός μας έγινε με την προοπτική να τους ενεργοποιήσει και σε άλλα θέματα ...για παράδειγμα είχαμε κάνει με το Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης ένα σχέδιο για το Κάστρο μας κόστισε περίπου 1.000.000 που προέβλεπε πολλά για το Κάστρο, πως θα γινόταν η χρήση γης, πόσα καφεενεία έπρεπε να υπάρχουν, πόσα μαγαζιά, κάτι σαν ανάπλαση, το μεταφέραμε στο Δήμο για να το προχωρήσει αλλά αυτός δεν υλοποίησε τα πράγματα όπως έπρεπε, στο Δήμο υπάρχει μια νοοτροπία, πράγμα που δεν βγαίνει από μας πρέπει να απορριφθεί ...υπάρχουν πολιτικές αντιθέσεις μπλέκουν ορισμένοι τα πράγματα, για να σε κάνουν πέρα επειδή δεν βρίσκουν άλλο τρόπο χρησιμοποιούν διάφορα, κάναμε εμείς εκδηλώσεις δεν ερχόταν ο τάδε, γιατί έλεγαν είναι αριστεροί»*. Εμείς προσπαθήσαμε πρώτοι μαζί με το

σύλλογο της Λούτσας και λίγο τα Λακκόματα και την αποκριά βγαίναμε στο κέντρο της πόλης, κάναμε το γάμο που περιγράφει ο Σαλαμάγκας, το Τζάρα, το φανάρι του Διογένη, κάθε δύο χρόνια αλλάζουμε και το θέμα, κάναμε βαρκαρόλες και καντάδες στο Κάστρο και έξω από το Κάστρο, κάθε Ιούλιο ή Αύγουστο. Ο Θωμάς ο Ζηγκόπουλος είχε μια χορωδία κανταδόρων, εμείς νοικιάζαμε δυο τρεις βάρκες μια μεγάλη και μικρές και κάναμε καντάδα, παραλία παραλία και γύρω από το νησί και μετά καταλήγαμε στο Κάστρο και κάναμε καντάδες μες το Κάστρο. Αυτό σταμάτησε γιατί ο Ζηγκόπουλος έχασε τον αδερφό του και δεν είχε διάθεση να το συνεχίσει ... και δεν ενεργοποίησα κάποιον άλλο γιατί ήμασταν δεμένοι με τον Θωμά. Κάναμε πάρτι γειτονιάς, κάθε χρονιά αλλάζαμε γειτονιά μια φορά κάναμε στη γειτονιά της Τζιούννοβας, τις άλλες τις κάναμε στις διασταυρώσεις των δρόμων στη γειτονιά του Νάκα, στην Κ.Υ.Π. από κάτω,δεν καταφέραμε να τις κάνουμε σταθερές ...σταθερές είναι οι αποκριάτικες εκδηλώσεις και του Λαζάρου, του Λαζάρου ντύνονται δύο άτομα ο Δημήτρης ο Ξαζίρας κι εγώ και τραγουδάμε τον Λάζαρο». Η πολιτική ταυτότητα του συλλόγου φαίνεται πως επηρέασε και τις σχέσεις με την τοπική αυτοδιοίκηση κατά περιόδους καθώς αναφέρθηκαν περιπτώσεις που ο σύλλογος «αδικήθηκε» έναντι των άλλων συλλόγων της πόλης σε σχέση με την οικονομική βοήθεια που παρείχε ο δήμος «...και τι έγινε μια χρονιά, ο τάδε ήταν δημοτικός σύμβουλος, ήταν αντιδήμαρχος, εμείς κάναμε αίτημα στο δήμο μια χρονιά θέλαμε να κάνουμε εκδηλώσεις και ζητούσαμε βοήθεια και κάναμε εκδηλώσεις, αυτός πήρε τα χρήματα και τα έδωσε στον άλλο το σύλλογο (του Κάστρου) που δεν είχε κάνει καμία εκδήλωση... πήγα τότε στον ίδιο το δήμαρχο και του λέω καλά πήραν όλοι οι σύλλογοι και δεν πήρα εγώ που έκανα τις ενέργειες να πάρουμε χρήματα; Αλλά ο δήμαρχος τότε ευτυχώς ήταν σωστός, κατάλαβε την αδικία έβγαλε και μας έδωσε», (Γ.Μ.). Η δυσχερής οικονομική κατάσταση του συλλόγου μετά την οικονομική κρίση αποτελεί το κυριότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο σύλλογος που αναζητά μέσα από χορηγίες και προσωπικές εισφορές να καλύψει τα έξοδα των εκδηλώσεων, «...τα έσοδα είναι από προσωπικές συνδρομές, δύο ευρώ το χρόνο που δεν είναι τίποτα ...και χορηγίες ...πιο πολύ από την τσέπη μας βάζουμε... κάποτε έδινε ο δήμος... έχουμε τώρα πάνω από δέκα χρόνια που δεν πήραμε φράγκο... όλο υποσχέσεις, ο περιφερειάρχης μας βοηθάει με υλικά, κρασί ...», (Γ.Μ.).

Σε ένα δεύτερο επίπεδο η ετερότητα του συλλόγου χτίζεται εκ των έσω, καθώς οι δράσεις που επιλέγονται (συνήθως είναι πρωτοβουλίες των προέδρων) διαφοροποιούνται κατά περιόδους ως προς τα χαρακτηριστικά τους ανάλογα με την ιδεολογική τοποθέτηση των εμπνευστών τους. Οι εκδηλώσεις διαφοροποιούνται ως προς το σκοπό που εξυπηρετούν προσλαμβάνοντας άλλοτε εσωστρεφή και άλλοτε εξωστρεφή χαρακτήρα, «αλλάζουμε κάθε δυο τρία χρόνια πρόεδρο, ο καθένας ενεργοποιεί διαφορετικά πράγματα, δηλαδή να, ο ένας θέλει γλέντι στις γειτονίες, εγώ παραδείγματος χάριν θέλω εκδηλώσεις που να απευθύνονται σε όλα τα Γιάννενα κατάλαβες;», (Γ.Μ.). Η διαφοροποίηση στο ιδεολογικό περιεχόμενο των δράσεων δεν προκαλεί κάποια εσωτερική συγκρουσιακή σχέση, καθώς όλες οι προσπάθειες έχουν τη μεγαλύτερη δυνατή αποδοχή και η υλοποίησή τους έχει συλλογικό χαρακτήρα. Η αποδοχή από την ευρύτερη κοινωνία των δράσεων του συλλόγου φανερώνεται στη

συσπείρωση νέων μελών που μέχρι πρότινος αποστασιοποιούνταν από το σύλλογο, «όταν κάνουμε εκδηλώσεις κάνουμε εκδηλώσεις για το δήμο για τα Γιάννενα για την πολιτιστική ανάδειξη της περιοχής, να σου πω να τι γίνεται, ο κόσμος έχει αρχίσει να αγκαλιάζει τα πολιτιστικά που κάνουμε, παραμονές των Χριστουγέννων κάναμε τα σπάργαλα και το ΚΑΠΗ έκανε την εκδήλωση αυτή μετά κι εμείς μαζί, επίσης όταν μας καλούνε να κάνουμε γλέντι πάμε πρώτοι, αλλά όπως και να 'χει τα πράγματα είναι δύσκολα, η γειτονιά δεν λειτουργεί γιατί έχει έρθει νέος κόσμος και είναι από αλλού, αγοράζει ένας σπίτι είναι κι αυτοί που νοικιάζουν, όταν γίνονται οι εκδηλώσεις αυτοί λείπουν στα χωριά τους οπότε δεν μπορείς να κάνεις πράγματα αν ο άλλος φεύγει για το χωριό του», (Γ.Μ.).

«Μια μέρα καθόμασταν με έναν φίλο μου στο καφενείο και περνούσε ένας γνωστός, - αυτός εδώ σε συκοφαντεί ξέρεις τι λέει για σένα, του λέω κάτσε να δεις, μόλις πέρασε ο άλλος με χαιρετάει με χαμόγελο μου λέει: - τι κάνετε πως είστε καλά; Και διάφορα τέτοια.... θέλω να πω ο άνθρωπος δεν συμπεριφέρεται πάντοτε το ίδιο ... Ο κόσμος... είναι μερικά άτομα που είναι ζιζάνια ...σπέρνουν διχόνοιες ...δεν παίζει ρόλο ποιος το κάνει, όποιος το κάνει το κάνει, πως είναι η νοοτροπία μας, δεν θέλω να σε δω να ανεβαίνεις και βρίσκουν πατήματα να σε πατήσουν για να φανούν πιο ψηλοίμερικά άτομα που λέγαν λόγια τώρα έρχονται μαζί μου», (Γ.Μ.). Η δισημία που φανερώνεται από την αποκάλυψη των λόγων και των πράξεων των υποκειμένων είναι ένας γεγονός που έχει παρατηρηθεί σε πολλές κοινωνικές εκδηλώσεις των ανθρώπων και που είναι έκδηλη και στην παραπάνω αναφορά όπου η συνύπαρξη των ανθρώπων ισορροπεί ανάμεσα σε στοιχειώδεις τρόπους συμπεριφοράς που δεν εγείρουν διαφωνίες και στην έντονη εσωτερική διαφοροποίηση που όμως εκδηλώνεται σε μικρό πλαίσιο, είτε στο κοντινό φιλικό, είτε στο οικογενειακό περιβάλλον.

Εκπολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Συνοικίας Κιάφας

«Δεν μου άρεσε ο εξωραϊστικός, δεν μου άρεσε ...εμείς τότε είχαμε πολλά προβλήματα, με τους δρόμους, με την αποχέτευση, με διαμαρτυρίες για το δασύλλιο γίνεται ένας μεγάλος χαμός ..βάλαμε κάτι μπάρες εκεί και όχι δεν μπορώ να περάσω, δεν είχες καμία δουλειά να μπει μέσα στο δάσος να το κάνεις γκαράζ, είχαμε πάει και στο δασάρχη, το πρόβλημα ήταν εμείς λέγαμε να φυτευτούν καινούργια δέντρα, να βάλουν φωτισμό, πέντε παγκάκια, να είναι ανοιχτός ο χώρος να μην υπάρχει διακίνηση ναρκωτικών, ούτε καταπάτησης ...το πετύχαμε εν μέρη, αλλά μετά έκοψε το δασαρχείο τα δέντρα εμείς διαμαρτυρηθήκαμε αυτοί είπαν πως είναι γέρικα και τώρα βλέπεις απ' την Κιάφα τη Δωδώνης, εμείς είπαμε να ξεκινήσουμε κάποιες διαδικασίες να βάλουμε σαν σύλλογος και χρήματα, αλλά το δασαρχείο είναι κράτος εν κράτη έβαλε κανένας χέρι στο δημόσιο ούτε ο δήμος δεν μπόρεσε να κάνει κάτι, σου επιβάλουν και τι δέντρα θα αγοράσεις ...άλλοι βγήκαν πάνω, άλλοι έκοψαν δρόμο, άλλοι γκαράζ... είχαμε κάνει αρκετές παρεμβάσεις με το νερό είχαμε προβλήματαήταν στο μαύρο χάλι μην ακούς

για Κιάφα πως είναι τώρα, εμείς κατεβαίναμε και ήμασταν μέχρι το γόνατο μέσα στη λάσπη, απογοητεύονται όσοι είναι στο σύλλογο γιατί δεν συμμετέχει ο κόσμος, γιατί προσπαθείς με νύχια και με δόντια, είμαι εικοσιπέντε χρόνια στο σύλλογο, γιατί να είμαι εγώ και να μην είναι το παιδί μου, οι ίδιοι και οι ίδιοι. Ο σύλλογος οργανώνει τα δρώμενα των αποκριών, βγάζουμε φασολάδα ελιές κάνουμε μια εκδήλωση το καλοκαίρι με τα χορευτικά ... είχαμε ένα μήνυμα πέρυσι για την ξενιτιά για παράδειγμα, κόβουμε την πίτα προσπαθούμε να την κόψουμε στα πλησιέστερα καφέ τους πάμε με τη σειρά να μην διαμαρτύρονται, έρχονται άντε εβδομήντα περίπου άτομα, έχουμε και παλιά μέλη, κάνουμε και παιδικό πάρτι μια φορά το χρόνο. Κοίτα έχουμε πρόβλημα χώρου, εμείς δεν έχουμε καν γραφείο εμείς συνεδριάζουμε στα σπίτια μας, επί δημάρχου Φίλιου μας παραχώρησαν ένα δωμάτιο στο πέντε επί πέντε, το οποίο μας το έχουσε κλέψει μας έχουσε σπάσει τα παράθυρα μέχρι που αναγκαστήκαμε και βάλουμε πλέγμα για να μην σπάνε τα παράθυρα οι χρήστεςεκεί κάτι πρέπει να γίνει να πληρώσουν φύλακα τα καταστρέφουν όλα, τώρα τα έφτιαζαν, αλλά σου λέω κάνουμε πρόβα στο διάδρομο του 7^{ου} σχολείου και έχουν απαιτήσεις να πληρώνουμε χρήματα τα οποία δεν μπορώ να καταλάβω που χρησιμοποιούνται ...στο διάδρομο κάνουμε πρόβα στο σχολείο ... σήμερα επειδή έτυχε κάτι σε μένα στη Χριστίνα, δεν έχουμε παιδικό, είχαμε περίπου δεκαπέντε παιδάκια, έχουμε ένα τμήμα που κάνει ζούμπα με δέκα δεκαπέντε γυναίκες, κι ένα τμήμα χορευτικό ενηλίκων κι αυτό με δεκαπέντε γυναίκες. Το είχαμε κάποτε δέκα ευρώ και το πήγαμε πέντε για να μπορέσουν να πληρώνουν και πάλι αυτοί που πληρώνουν είναι περίπου δεκαπέντε άτομα. Από την καινούργια Κιάφα δεν έρχεται κανένας, να καταλάβεις ανάβουν άλλη φωτιά επειδή γουστάρουν, χωρίς να έχουν σύλλογο, επειδή έχει κάποιος έναν γνωστό στο δήμο και τους δίνουν ξύλα, σε εμάς χωράνε πολλοί αλλά ποτέ δεν ήρθαν, υπάρχουν παλιοί στην Κιάφα παράδειγμα ο πατέρας μου είχε στην Κιάφα από το 60, ήταν από τους πρώτους και μετά ήρθαν Συρρακιώτες ... από το δασύλλιο και πάνω μέχρι κάτω στο στρατόπεδο από το τσιπουράδικο του Θωμά και το όριο στο αηδόνη», (Ε.Μ.).

Η συνοικία της Κιάφας είναι μια από τις νεοσύστατες περιοχές της πόλης η οποία λόγω της δεσπόζουσας θέσης θεωρείται μια από τις ακριβότερες συνοικίες της πόλης. Θα μπορούσαμε να πούμε πως διαβιούν στα όρια της στο μεγαλύτερο ποσοστό άνθρωποι μεσαίου και ανώτερου βιοτικού επιπέδου. Παρότι ο σύλλογος δραστηριοποιείται για διάφορα τοπικά κοινωνικά ζητήματα της συνοικίας από το 1995 δεν κατάφερε να δημιουργήσει την απαραίτητη συνοχή στους κατοίκους ώστε να μπορέσει να αναπτύξει συλλογικές δράσεις. Η αίσθηση του ανήκειν στη συνοικία, δεν στηρίχτηκε ούτε στο πρότερο παρελθόν της συνοικίας που άλλωστε ποτέ δεν αναγνωρίστηκε από τους νεότερους κατοίκους, ούτε βέβαια σε μια ανάγκη συνδημιουργίας σε πολιτιστικό επίπεδο που θα διαμόρφωνε ευνοϊκούς όρους λειτουργίας και ανάπτυξης δράσεων για το σύλλογο. Συνδυαστικά απουσιάζει ο υποστηρικτικός ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης που δεν μπορεί να εξασφαλίσει τις στοιχειώδεις υποδομές λειτουργίας του συλλόγου με αποτέλεσμα ο σύλλογος να προσπαθεί να αναπτύξει δράσεις με ίδιους πόρους που εξασφαλίζονται από τα λιγοστά μέλη του αλλά δεν επαρκούν για την ανάπτυξη σημαντικών δράσεων .

Εκπολιτιστικός Σύλλογος Συνοικισμού Κολχίδος «Ο Άγιος Χαράλαμπος»

Ο σύλλογος ιδρύθηκε το 1983 και είναι σε αδράνεια.

Εξωραϊστικός Σύλλογος Συνοικισμού Λακκωμάτων Πόλεως Ιωαννίνων

Στη συνοικία Λακκωμάτων ιδρύθηκε το 1980 ο “Εξωραϊστικός Σύλλογος Συνοικισμού Λακκωμάτων Πόλεως Ιωαννίνων”⁴³¹. Ο σύλλογος συσπείρωσε τους κατοίκους της συνοικίας για ένα μικρό χρονικό διάστημα και στη συνέχεια ορισμένα μέλη αποσχίστηκαν δημιουργώντας το 1987 τον “Εξωραϊστικό Μορφωτικό Εκπολιτιστικό Σύλλογο περιοχής Αγίου Κοσμά Πόλεως Ιωαννίνων”. Η διάσπαση του συλλόγου οφείλεται σε κομματικές αντιπαραθέσεις που ήρθαν στην επιφάνεια κατά τη διάρκεια της συσχέτισης δύο αντιπολιτευόμενων ομάδων στο πλαίσιο του συλλόγου. Σημαντικό ρόλο στη διάσπαση είχε το πολιτικό παρελθόν και οι βιωματικές εμπειρίες του καθενός μέλους, καθώς αυτές μέσω της ανάκλησής τους έφεραν στο προσκήνιο παλαιότερες προσωπικές κομματικές αντιπαραθέσεις που όμως απέκτησαν συλλογικό χαρακτήρα ομαδοποιώντας και αντιπαραθέτοντας τα μέλη του συλλόγου σε δύο αντίπαλες παρατάξεις. Παρά τις προσπάθειες που έγιναν αργότερα για σύγκλιση σε μια κοινή πολιτιστική προσπάθεια των διασπώμενων μερών, ήταν αδύνατη η συσπείρωσή τους σε ένα σύλλογο, με αποτέλεσμα μέχρι σήμερα να λειτουργούν δύο σύλλογοι στην ίδια συνοικία. Αλλά ας δούμε πως περιγράφονται οι συνθήκες και τα αίτια της διάσπασης: *«Στα Λακκώματα ήρθα το 86 ...όταν ήρθα βρέθηκα σε μια κατάσταση όχι όμορφη, δεν μπορεί σε μια γειτονιά να είναι δυο σύλλογοι, ερχόμουν τις απόκριες και σε μικρή απόσταση έγιναν ταυτόχρονα δύο φωτιές, για δυο χρονιές αυτό κράτησε και με παρέμβαση του δημάρχου συμφώνησαν να γίνεται εναλλάξ, μια ο ένας σύλλογος μια ο άλλος ...θέλησα να μάθω γιατί ιδρύθηκε ο δεύτερος σύλλογος, στην αρχή ήταν ένας, ο μεικτός σύλλογος δούλεψε δε δούλεψε δυο χρόνια στη συνέχεια ήρθαν στην επιφάνεια οι εμφυλιοπολεμικές διαμάχες της γειτονιάςέχω μιλήσει και με τις δυο πλευρές ...η κάθε πλευρά προσπαθούσε να επικρατήσει και να επισκιάσει την άλλη ...επικράτησε η λεγόμενη «δημοκρατική» πλευρά οι άλλοι δεν δέχτηκαν την ήττα και αποσκίρτησαν*

⁴³¹ Το Δ.Σ. του συλλόγου των Λακκωμάτων δεν επέτρεψε την παραχώρησή των πρακτικών των Δ.Σ. για λόγους που δεν εξηγήθηκαν επαρκώς. Τα μέλη του Δ.Σ. εξέφρασαν την ανησυχία για τον τρόπο διαχείρισης των πρακτικών από τον ερευνητή. Επιχειρήθηκε γι αυτό η μέθοδος των συνεντεύξεων με ανθρώπους που δεν είχαν άμεση σχέση με τα γεγονότα και τις διεργασίες της περιόδου που οδήγησαν στην απόσχιση των μελών και στη δημιουργία του νέου συλλόγου. Οι αναφορές στο παρελθόν των ελαχίστων πληροφορητών ήταν ιδιαίτερα φειδωλές και στερεοτυπικές, προδίδοντας μια διάθεση απόκρυψης των όσων γεγονότων διαδραματίστηκαν στο παρελθόν. Οι παραπάνω συνθήκες δεν βοήθησαν στην καταγραφή των παραμέτρων εκείνων που θα μας οδηγούσαν στην κατανόηση και ερμηνεία των σχέσεων και των γεγονότων που συνέβαλαν στην ρήξη και στη δημιουργία ενός ακόμη συλλόγου στη συνοικία.

...όχι νοθείες, όχι για τέτοια θέματα, όχι, “ήρθαν οι κομμουνιστές” έλεγαν, ο πρόεδρος που βγήκε στις εκλογές είχε έρθει από την Τασκένδη ήταν στο παραπέτασμα για χρόνια.... ήρθαν στην επιφάνεια τα παλιά, ο τάδε με πήγε στην ασφάλεια μου έκανε κακό, τα κατάλοιπα του εμφυλίου ...και αποχώρησαν και ίδρυσαν δικό τους σύλλογο, “Σύλλογος Λακκωμάτων ο Άγιος Κοσμάς”, που στέγασε τους λεγόμενους δεξιούς, οι άλλοι παρέμειναν, ο άλλος στεγάστηκε με παραχώρηση με πράξη του δημοτικού συμβουλίου... ..όσο ζούσαν και ζουν ακόμη άνθρωποι και από τις δυο πλευρές παρά τις προσπάθειες που έγιναν δεν κατορθώθηκε να μονιάσουν ,.... ..έγιναν προσπάθειες να γίνει πάλι ένας σύλλογος αλλά ...οι σκληροί υπάρχουνκαι όπως καταλαβαίνεις μόνο όταν θα εκλείψουν αυτοί θα γίνει κάτι καινούργιο ...αυτό έχει αντίκτυπο στη γειτονιά, γιατί η νεολαία αποστρέφεται το σύλλογο, έχει καταστήσει κι αυτός ο σύλλογος να είναι σύλλογος γερόντων “πρόεδρε μου έλεγαν το μόνο που θα κάνεις είναι να μην προσπαθήσεις να μας ενώσεις” ...έρχεται μια γυναίκα και μου λέει: - “κοίταξε να δεις μη μας ενώσεις” βγάλαν τα προσωπικά στην επιφάνεια είναι συγκεκριμένες οικογένειες ακολούθησαν οι άλλες τυφλά, το θέμα μπήκε σε καθαρά κομματική βάση, αριστεροί και δεξιοί.... στο κάστρο συμβαίνει το ίδιο ακόμη και σήμερα... το πολιτικό όπου μπήκε έκανε ζημιά, αν έβλεπες το βράδυ των εκλογών γινόταν χαμός ...επανήλθαν τα εμφυλιοπολεμικά ...δεν μπορούσαν να το ξεπεράσουν , “ ήρθε εκείνος ο μπολσεβίκος από την Τασκένδη”,έλεγαν... Πόσες απειλές είχα δεχτεί «τον κομμουνιστικό σύλλογο μπήκατε εδώ και θέλετε να κάνετε τον μεγάλο», στους παλιούς υπάρχει ακόμα το μικρόβιο της αντιπαράθεσης.... αλλά πάντα αυτό θα το βρεις σε ηλικίες 70 και άνω. Αλλά δυστυχώς είναι και από την μια και από την άλλη, πέρυσι παραδείγματος χάριν τις απόκριες που είχε σειρά ο σύλλογος του Αγίου Κοσμά να κάνει τη φωτιά ήρθαν και είπαν στον άλλο: “ άμα θέλετε να αναλάβετε και φέτος τη φωτιά ...”, και σιγά σιγά θα έφευγαν ... και δεν δέχτηκαν να αναλάβουν οι άλλοι, ήταν μια ευκαιρία να φύγουν από το προσκήνιο. Το '84 έγινε και η Κοινότητα των Νέων ⁴³²...πάνε και οι νέοι πάνε και οι παλιοί... είχαν φτιάξει και μια κοινωνία νέων, αυτή έγινε με τη πρωτοβουλία και τις κατευθύνσεις των μεγαλύτερων από τον έλεγχο του διοικητικού συμβουλίου του συλλόγουΗ περιοχή κυριαρχείται από το δημοκρατικό χώρο, τότε παραχωρήθηκε ο χώρος από το δήμαρχο ώσπου μπήκε φωτιάόταν ιδρύθηκαν τα Κ.Α.Π.Η. του παραχώρησαν το χώρο και περιορίστηκε ο σύλλογος σε μια αίθουσα, αλλά και πάλι καλά γιατί αν έφευγε ο σύλλογος από εκεί θα διαλυόταν, γιατί με τι πόρους θα διατηρηθεί εκεί δεν πληρώνεις φως, νερό, ρεύμα. Πολύ πιο δυνατός ήταν ο σύλλογος των Λακκωμάτων πριν ανακατεύτηκε ο κόσμος ...οι συνοικίες παλιά ήταν από συγκεκριμένους ανθρώπους και ήταν πιο δεμένοι ...*(Μ.Α.)*.

Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μάτσικας Ιωαννίνων

Η περιοχή Μάτσικα οριοθετείται δυτικά από την οδό Παπανδρέου νότια και βορειοδυτικά έως τις εγκαταστάσεις του Ναυτικού Ομίλου στη Λιμνοπούλα και

⁴³² Πρόκειται για την “Κοινότητα Νέων Λακκωμάτων Γιαννίνων”, (ετ. ίδρ. 1983).

δυτικά από τη λίμνη Παμβώτιδα. Στην περιοχή εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες μετά τη Μικρασιατική καταστροφή και καλλιεργούσαν μμποστάνια παράγοντας διάφορα αγροτικά προϊόντα. Ο Σύλλογος δημιουργήθηκε με σκοπό να προωθήσει διάφορα αιτήματα των κατοίκων με βασικότερο απ' όλα την ένταξη της περιοχής στο σχέδιο πόλης. Η δημιουργία του Συλλόγου προσβλέπει επίσης στην αναβάθμιση της περιοχής και στην οικονομική ανάπτυξη των επιχειρήσεων χωρίς να εστιάζει σε πολιτιστικές δράσεις αφού η μοναδική τέτοιου είδους δράση ήταν οργάνωση της φωτιάς κατά την περίοδο της αποκριάς. Η αναγκαιότητα ίδρυσης του συλλόγου αποτυπώνεται στα λόγια του προέδρου του Συλλόγου: «... περιμένουμε μια ζωή κι ακόμα να μπει στο σχέδιο η περιοχή μας που είναι μέσα στον ιστό της πόλης ...μια περιοχή παρατημένη, ένα αίσχος και λέμε τι κάνουμε ... είναι η πιο όμορφη περιοχή και δεν υπάρχει έξοδος να ξανοιχτεί να πάρει ανάσα η πόλη δεν ξέρει που να μπει ο κόσμος, γι' αυτό έκλεισαν τα μαγαζιά, εάν ανοίξει ο δρόμος θα πάρει τα πάνω τους η περιοχή, τώρα έχουν αλλάξει τα Γιάννενα με την Εγνατία και την Ιονία έρχεται άνετα ο κόσμος από Αρτα, Κοζάνη, Θεσσαλονίκη ... να γίνουν δυο ξενοδοχεία να γίνουν κι άλλα μαγαζιά ...το πιο κύριο για την περιοχή είναι αυτό, πολεμάμε γι αυτό, μπας και γίνει και για την πόλη είναι καλό, όλο καλάμια και μπάζα είναι εδώ... εμείς θέλουμε ήπια δόμηση έτσι θα γίνει το κάτι άλλο η περιοχή ... εδώ το Βιετνάμ (Λασπότοπος) κάτω ήταν ο χειρότερη περιοχή αλλά ήταν ο Νικολάτος (πρώην δήμαρχος) από εκεί και έγινε αγνώριστο εντάχθηκαν στο σχέδιο αμέσως, εμείς απ' εδώ δεν είχαμε κανέναν και έμειναν έτσι ... κάπου βαρεθήκαμε κάναμε τη φωτιά μαζεύαμε σα σύλλογος και μιλάγαμε κι όλο θα κι όλο θα. ..θα κάνω απεργία πείνας για τη Μάτσικα μας έλεγε ο δήμαρχος Π. και δωσ' του εμείς ψήφο ... εδώ δεν είχαμε αποχετευτικό πέρυσι έγινε, ούτε πεζοδρόμια δεν είχαμε, να γίνει ένας ποδηλατόδρομος, ο περιφερειάρχης έκανε προς Κατσικά και δεν έκανε αυτό το κομμάτι που είναι μέσα στα Γιάννενα ...», (Μ.Η).

Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μπονίλας «Ο Άγιος Ιωάννης»

Ο σύλλογος ιδρύθηκε το 1983 λειτούργησε έως το 1988 και στη συνέχεια αδρανοποιήθηκε. Πρόεδρος όλα αυτά τα χρόνια ήταν ο Γεώργιος Σαρηγιαννίδης ο οποίος ήταν ιδρυτικό μέλος του συλλόγου και πρωτεργάτης όλων των εκδηλώσεων. Η συνοικία οριοθετούνταν νότια από την εκκλησία του Αι Γιάννη ανατολικά από την οδό δυτικά από την περιοχή του και βόρεια από τη συνοικία της Βρυσούλας. Ο σύλλογος όπως αναφέρθηκε «αδρανοποιήθηκε γιατί δεν ασχολήθηκε άλλος στη συνέχεια με το Σύλλογο. Ο Σύλλογος λειτούργησε χορευτικό που αριθμούσε περίπου διακόσια άτομα όπου δίδασκαν χορούς στην αρχή ο Κώστας Σπυρονίκος και μετά ο θόδωρος Κατέρης. Γινόταν πολλές εκδηλώσεις στο γήπεδο της ομάδας του Σταυραετού Συρράκου όπου άναβε και η φωτιά τη Μεγάλη Αποκριά, είχε δημιουργηθεί ομάδα αιμοδοσίας και έκαναν διάφορες αθλητικές εκδηλώσεις όπως αγώνες ανωμάλου δρόμου από τη Βρυσούλα έφταναν στα σφαγεία και γύρναγαν...», (Χ.Σ.).

Εκπολιτιστικός Σύλλογος Συνοικισμού Νεαπόλεως «Αγίου Νικολάου» Αμπελοκήπων

Ο Σύλλογος ιδρύθηκε το 1971 και σήμερα βρίσκεται σε αδράνεια. Η περιοχή Νεάπολη σύμφωνα με τους πληροφορητές συμπεριελάμβανε τις συνοικίες της Λεμονιάς και μέρος της περιοχής των Αμπελοκήπων στα όρια όπου δραστηριοποιούνταν και οι δύο γειτονικοί Σύλλογοι με αναφορά τις εργατικές κατοικίες. Στο άρθρο του Συλλόγου η περιοχή φαίνεται να οριοθετείται με βάση τον κεντρικό δρόμο και τις εκατέρωθεν κατοικίες, *«Μέλη του συλλόγου είναι οι εν τω συνοικισμό τούτω κατοικούντες εκατέρωθεν της Εθνικής οδού»*⁴³³. Στο άρθρον 3^ο καταγράφονται οι σκοποί ίδρυσης του συλλόγου ως εξής *«Σκοπός του συλλόγου είναι η εξυπηρέτησις των εκπολιτιστικών αναγκών του Συνοικισμού, δια της δημιουργίας ψυχαγωγικών μέσων, ήτοι ανθοκήπων, αλσουλίων, αθλητικών εγκαταστάσεων, η ανάπτυξις πόρων δια την ανοικοδόμησιν διδαστηρίου, και εν γένει διαμόρφωσιν του συνοικισμού εις έναν των καλύτερων της πόλεως»*⁴³⁴,

Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Εργατικών Κατοικιών Νεοχωροπούλου

Ο πρώτος σύλλογος που δημιουργήθηκε στην περιοχή των Εργατικών Κατοικιών Σεισμοπλήκτων Ανθούπολης ήταν ο “Εκπολιτιστικός Σύλλογος Εργατικών Κατοικιών Σεισμοπλήκτων Ιωαννίνων Ανθούπολης” (ετ. ιδρ. 1988). Ο Σύλλογος με τροποποίηση του καταστατικού του το 1990 άλλαξε την ονομασία του σε “Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Εργατικών Κατοικιών Νεοχωροπούλου”, καθώς η περιοχή θεωρήθηκε πως ανήκει στο Νεοχωρόπουλο.

Ο σύλλογος διατηρεί στη δικαιοδοσία του κτίριο στο οποίο στεγάζει τα γραφεία του και ενοικιάζει το ισόγειο οίκημα σε ιδιώτη αποφέροντάς του ένα σεβαστό ποσό. Παρότι ο σύλλογος λειτουργεί εδώ και χρόνια στο κέντρο της συνοικίας τα τελευταία χρόνια κατάφερε να δημιουργήσει χορευτικό τμήμα γυναικών με πρωτοβουλία της γραμματέας του συλλόγου που ανέλαβε και τη διδασκαλία των χορών, *«εγώ έχω οκτώ χρόνια που ξεκίνησα το χορευτικό, τρόμαξα να μαζέψω τις γυναίκες, και πήγαμε παντού όπου ήθελαν οι γυναίκες έχω κάνει είκοσι εκδηλώσεις πήγαμε Θεσσαλονίκη, Αθήνα.... Όταν πήγα στο σύλλογο έφεραν στην αρχή αντίρρηση αλλά εγώ είχα αρκετές γυναίκες, σαράντα, τρόμαξα να τις βρω και μετά μας δέχτηκαν, αλλά ποτέ δεν πήραμε κάποια βοήθεια από το σύλλογο και ο σύλλογος έχει έσοδα, νοικιάζει το καφενείο παίρνει αρκετά χρήματα. Οι δραστηριότητές του; Από όταν μπήκα εγώ μέσα και ξέρω*

⁴³³ Καταστατικό Ε.Σ.Σ.Ν.Α.Ν.Α., (Άρθρον 2^ο).

⁴³⁴ Καταστατικό, Ε.Σ.Σ.Ν.Α.Ν.Α., (Άρθρον 3^ο).

γίνονται τα πολύ συνηθισμένα, τις απόκριες ανάβουμε τη φωτιά, και το πανηγύρι που γινόταν στις 10 Αυγούστου κάθε καλοκαίρι... το έκοψε ο ένας με τον άλλον ... αυτός ο σύλλογος δεν έκανε τίποτα πουθενά ούτε στον ίδιο του τον εαυτό, τι να σου πω δε μαζεύεται κανένας ο σύλλογος δεν βοηθάει καθόλου ούτε ένα ευρώ ...έχει ένα μαγαζί παίρνει ενοίκιο κι αυτά είναι τα χρήματα, εγώ έχω κάνει και 20 εκδηλώσεις πηγαίνουμε και χορεύουμε αλλού, εδώ δεν έχουμε χορέψει ποτέ, δεν έτυχε ...λεν γιατί να κάνουμε τέτοια στην Ανθούπολη», (Φ.Σ.) .

Εκπολιτιστικός Σύλλογος Πλατείας Πάργης Ιωαννίνων «Ο Άγιος Γεώργιος»

Ο σύλλογος ιδρύθηκε το 1983 και στο πρώτο άρθρο του καταστατικού του ορίζονται ως βασικοί σκοποί: « η ανάπτυξη, η σύσφιξη των σχέσεων και εν γένει η πρόοδος των εις την πλατεϊαν Πάργης κατοικούντων (ήτοι εχόντων αστικήν, επαγγελματικήν ή εμπορικήν δραστηριότητα) η διάσωση, διατήρηση και προαγωγή του λαϊκού πολιτισμού». Ως μέσα πραγματοποίησης των βασικών σκοπών του συλλόγου αναφέρονται τα εξής:

- 1) Με την διοργάνωση κοινωνικών και εκπολιτιστικών εκδηλώσεων, ήτοι ομιλιών, εκδρομών, χορών, αθλητικών εκδηλώσεων, προβολών ταινιών μορφωτικού και κοινωνικού περιεχομένου, ως και λοιπών καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, για την γνωριμία και την σύσφιξη των σχέσεων των μελών του συλλόγου
- 2) Με την δημιουργία βιβλιοθήκης και πνευματικού κέντρου
- 3) Με την ενεργό συμμετοχή για την πραγματοποίηση, διατήρηση και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος κατά πρώτον της Πλατείας Πάργης και κατά δεύτερον όλης της πόλεως των Ιωαννίνων.
- 4) Με την συγκέντρωση λαογραφικών στοιχείων και την συγγραφή της ιστορίας της Πλ. Πάργης.
- 5) Με την ανάπτυξη σχέσεων με άλλους συλλόγους παρεμφερών σκοπών για την από κοινού αντιμετώπιση των διαφορών προβλημάτων.
- 6) Με την προβολή και εξωραϊσμό της πλατείας Πάργης καθώς και με την επιμέλεια της καθαριότητας αυτής. Και γενικά με οποιοδήποτε πρόσφορο και νόμιμο μέσο ήθελε επιτευχθεί η πρόοδος των εις αυτήν κατοικούντων και η προαγωγή του λαϊκού μας πολιτισμού.

Όπως μπορούμε να διακρίνουμε από τα πρακτικά του συλλόγου ουσιαστικά ο σύλλογος ασχολείται με τον εξωραϊσμό της πλατείας και με τη διαχείριση θεμάτων που προκύπτουν από την παρουσία των εμπορικών και των καταστημάτων ψυχαγωγίας, την καθαριότητα, χωρίς να έχει κατορθώσει να αναπτύξει σημαντικές

πολιτιστικές εκδηλώσεις. Η συντριπτική πλειοψηφία των συνεδριάσεων⁴³⁵ των Δ.Σ. έχει ως θέμα: «*Συζήτηση – προτάσεις για θέματα που πρέπει να λυθούν στην περιοχή μας*», όπου καταγράφονται κυρίως τα σημαντικότερα προβλήματα της συνοικίας, όπως το κυκλοφοριακό, η διαμόρφωση πεζοδρομίων, η θέση των ταξί, η ανάπλαση της πλατείας, η διαχείριση της καθαριότητας των χώρων, η ένταξη στο αποχετευτικό, η λειτουργία των κέντρων αναψυχής, η δημιουργία παιδότοπων και αθλητικών χώρων, η μετατροπή του Ι. Ν. Αγίου Γεωργίου από παρεκκλήσι του Αγίου Αθανασίου σε ενοριακό ναό, και διάφορα διαδικαστικά θέματα που σχετίζονται με τις εκλογές και τις αρχαιρεσίες. Ουσιαστικά ο σύλλογος συνεχώς κάνει παραστάσεις και διαβιβάζει έγγραφα προς το Δήμο κυρίως για την επίλυση πολλών θεμάτων της συνοικίας. Σε αρκετές περιπτώσεις διαπιστώνεται πως η επίλυση των θεμάτων και η συνθήκες συνεργασίας δεν είναι η αναμενόμενη «*η συνεργασία των δημοτικών αρχών με τους πολιτιστικούς συλλόγους και τα συνεικιακά συμβούλια είναι απαραίτητη, για να αποδώσει, πρέπει να αναβαθμιστεί*»⁴³⁶. Η ιδιαιτερότητα της συνοικίας συνίσταται στην ύπαρξη πολλών εμπορικών καταστημάτων των οποίων οι ιδιοκτήτες και οι εργαζόμενοι δεν διαβιούν απαραίτητα στην ίδια συνοικία με αποτέλεσμα να διαμορφώνονται νέοι όροι ένταξης του ανθρώπινου δυναμικού της στο σύλλογο. Δικαίωμα εγγραφής στο σύλλογο έχουν μόνον όσα τακτικά μέλη μένουν στην Πλατεία Πάργης, «*ήτοι όσοι έχουν αστική, επαγγελματική ή εμπορική κατοικία εν ειρήνι και μόνον*», χωρίς όμως να διευκρινίζονται τα όρια της συνοικίας. Στις πρώτες συνεδριάσεις του Δ.Σ. αναγράφονται οι πρώτοι οργανωτικοί σκοποί του συλλόγου που θα πρέπει να θεωρηθούν ως οι βασικότεροι παράγοντες που ώθησαν τα ιδρυτικά μέλη στη σύσταση του συλλόγου και είναι: 1) εγγραφή μελών 2) τακτοποίηση συνδρομών 3) συμμετοχή στα κοινά 4) σιντριβάνι πλατείας Πάργης 5) Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου 6) εξεύρεση παιδότοπου, πολιτιστικού κέντρου 7) νυχτερινά κέντρα.

Τα Δ.Σ. του συλλόγου στην προσπάθειά τους να ενώσουν όλα τα μέλη της συνοικίας και να αποφύγουν οποιαδήποτε ανάμιξη του συλλόγου με την πολιτική που θα προσέδιδε μια ορισμένη κομματική ταυτότητα στο φορέα, επιβεβαιώνουν με την πρώτη ευκαιρία ανάληψης των καθηκόντων τους τον ακομμάτιστο χαρακτήρα του συλλόγου, «*ο πρόεδρος αφού μίλησε για τον τρόπο εργασίας καθόρισε τις αρμοδιότητες του κάθε μέλους, τόνισε ιδιαίτερα ότι ο σύλλογος είναι αχρωμάτιστος πολιτικά έξω από κομματικές τοποθετήσεις*»⁴³⁷, η ίδια διαπίστωση γίνεται και από τον επόμενο πρόεδρο του συλλόγου⁴³⁸ και σχεδόν νομοτελειακά αναγράφεται στα πρώτα πρακτικά των Δ.Σ. ως απαραίτητη συνθήκη λειτουργίας. Ήδη στον πρώτο χρόνο λειτουργίας διαπιστώνεται από το Δ. Σ. το πρόβλημα της συμμετοχής των περιόικων στα κοινά⁴³⁹, κάτι που επιβεβαιώνεται με την μικρή παρουσία τους στις εκλογές όπου προσέρχονται για να ψηφίσουν (συνολικά 39 άτομα) σε μια από τα πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές της πόλης, ενώ λίγα χρόνια αργότερα αναβάλλονται οι

⁴³⁵ Από τις 29/3/1983 μέχρι το 7/10/ 1999 έχουν γίνει συνολικά 104 συνεδριάσεις, αριθμός αρκετά υψηλός σε σχέση με τις συνολικές συνεδριάσεις των υπολοίπων συλλόγων.

⁴³⁶ Ε.Σ.Π.Π.Ι., (Πρακτικό 50^ο, 9/3/91).

⁴³⁷ Ε.Σ.Π.Π.Ι., (Πρακτικό 24^ο 4/7/87).

⁴³⁸ Ε.Σ.Π.Π.Ι., (Πρακτικό 36^ο, 18/10/89).

⁴³⁹ Ε.Σ.Π.Π.Ι., (Πρακτικό 5^ο 11/1/84).

εκλογές λόγω έλλειψης απαρτίας.⁴⁴⁰ Ο σύλλογος φαίνεται πως αντιμετωπίζει έντονα το πρόβλημα της συσπείρωσης των περίοικων και της ενσωμάτωσής τους στο σύλλογο γεγονός που διακρίνεται μεταξύ των άλλων στην έλλειψη οργάνωσης πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Πολιτιστικός Σύλλογος ο Πλάτανος

Ο σύλλογος ιδρύθηκε το 1977, και ανέπτυξε σημαντική δραστηριότητα στη συνοικία. Στη σαραντάχρονη πορεία του οργάνωσε διάφορες επιτροπές προγραμματισμού για την αρτιότερη λειτουργία του Πνευματικού Κέντρου, για την επίλυση των συνοικιακών προβλημάτων, για τα ζητήματα που αφορούν τους νέους, για τις δράσεις των γυναικών και για διάφορα άλλα θέματα που προέκυψαν στην πορεία κατά τη λειτουργία του συλλόγου (οργάνωση της φωτιάς, τροποποίηση του καταστατικού κ.λπ.). Ο παραπάνω καταμερισμός αρμοδιοτήτων φανερώνει το συλλογικό χαρακτήρα που αναπτύσσει ο φορέας ως προς τις διαδικασίες οργάνωσης, την κατανομή των ρόλων και τον έλεγχο των δράσεων. Ο σύλλογος μέσα από τον εσωτερικό κανονισμό που δημιούργησε ελέγχει τη συμμετοχή στις δράσεις και σε πολλές περιπτώσεις παρεμβαίνει όπου διακυβεύεται η εύρυθμη λειτουργία του, μεταβιβάζοντας τους ρόλους των προσώπων *«ο κ. Ε.Π. απουσιάζει επί επτά (7) συνεχών συνεδριάσεων ως εκ τούτου εκπίπτει από μέλος του Δ. Σ. και ειδοποιείται ο πρώτος αναπληρωματικός»⁴⁴¹*, Όταν αμφισβητείται ο ρόλος ενός μέλους του Δ.Σ. και ειδικότερα οι ενέργειές του ή ο τρόπος που ενεργεί ουσιαστικά ο σύλλογος εισέρχεται σε κρίση καθώς αμφισβητείται η ίδια η συλλογική του ταυτότητα. Πιο συγκεκριμένα, παραθέτουμε παρακάτω τη συζήτηση του Δ.Σ. με θέμα τον απολογισμό των εκδηλώσεων της αποκριάς, *«Έγινε απολογισμός από πλευράς προέδρου του διοικητικού συμβουλίου, που παρατήρησε πετυχημένες τις εκδηλώσεις του συλλόγου των Απόκρεων και από την οικονομική πλευρά και από τη συμμετοχή του κόσμου της συνοικίας μας, το διοικητικό όμως συμβούλιο δεν δούλεψε για την πραγματοποίηση και επιτυχία αυτών των εκδηλώσεων αν και υπήρχαν συγκεκριμένες χρεώσεις στα μέλη του. Τα μέλη που κύρια δεν δούλεψαν ήταν ο κ. Φ.Τ., Γ. Σ., Ε.Μ., Για την οργάνωση των εκδηλώσεων δούλεψαν η επιτροπή γυναικών και η επιτροπή νέων. Στις τοποθετήσεις των μελών του συλλόγου, η κ. Γ.Σ. θεώρησε πετυχημένη τη δουλειά του Δ.Σ. μιας και κατάφερε να ενεργοποιήσει τον κόσμο της συνοικίας μέσα απ' αυτές τις εκδηλώσεις, ο κ. Φ. Τ. θεώρησε και αυτός πετυχημένη τη δουλειά του Δ.Σ. στο βαθμό που μπόρεσε να προσφέρει το κάθε ένα μέλος του, χωρίς βέβαια να αρνηθεί τις προσωπικές ευθύνες που είχε για τη μη συμμετοχή του στις δουλειές που είχε χρεωθεί, η κ. Χ.Α. θεωρεί ότι το Δ.Σ. δεν δούλεψε συλλογικά και η δουλειά του δεν ήταν πετυχημένη, αλλά ευκαιριακή και ότι οι εκδηλώσεις βγήκαν από την πρωτοβουλία, προέδρου και*

⁴⁴⁰ Ε.Σ.Π.Π.Ι., (Πρακτικά 14^ο, 1/7/85, 35^ο, 4/10/89).

⁴⁴¹ Π.Σ.Π., (Πρακτικό 50^ο, 1984).

επιτροπής νέων και γυναικών»⁴⁴². Η παραπάνω παράθεση του κειμένου είναι πολυσήμαντη και καθρεφτίζει μέσα από τη διαφορετικότητα των κρίσεων την υποκειμενική διάσταση που λαμβάνει μια «αντικειμενική» πρακτική. Η δράση συγκεκριμένων προσώπων κατά την επιτέλεση της Αποκριάς γίνεται αντικείμενο συζήτησης και κριτικής στο Δ.Σ. του συλλόγου όπου εκφράστηκαν εντελώς διαφορετικές απόψεις προσέγγισης του θέματος. Παρότι ορισμένες κατ' άτομο αρμοδιότητες δεν πραγματοποιήθηκαν, εντούτοις η συλλογική προσφορά των υπολοίπων μελών αναπλήρωσε με τον «καλύτερο» τρόπο την έλλειψή τους, καθώς η τελική έκβαση της αποκριάς θεωρήθηκε από την πλειοψηφία των μελών του Δ.Σ. ως επιτυχημένη. Σε κάθε αντίστοιχη πρακτική που αναλαμβάνει ο σύλλογος ανάλογα με τον τρόπο συμμετοχής και το αποτέλεσμα οι σχέσεις των μελών μπαίνουν σε μια διαδικασία «κρίσης» όπου τα αποτελέσματα μπορεί να είναι θετικά και να επιτευχθεί η αναγκαία συσπείρωση και σύμπνοια μεταξύ τους, μπορεί όμως στην αντίθετη περίπτωση να προκαλέσει αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις. Οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών διαφοροποιούνται μέσα από την τελική έκβαση των καθηκόντων που αναλαμβάνουν επηρεάζοντας τελικά την πολιτιστική ταυτότητα του συλλόγου. Σε όλες, λοιπόν, τις πρακτικές που αναλαμβάνονται διακυβεύεται η συνοχή της ομάδας, και ιδιαίτερα σε αυτές όπου υπάρχουν εσωτερικές αποκλίσεις, οι οποίες γίνονται αντικείμενο κριτικής και ελέγχου. Στο παραπάνω παράδειγμα η επίλυση του ζητήματος της μη συμμετοχής συγκεκριμένων μελών στη δραστηριότητα επιλύθηκε, μέσα από την προσωπική αποδοχή των ευθυνών, από τη συλλογική αναπλήρωση των αρμοδιοτήτων και από τη σχέση που αναπτύχθηκε στη διαλογική συζήτηση του Δ.Σ. Διαπιστώνουμε λοιπόν πως η διαχείριση των προβλημάτων και η επίλυσή τους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα χαρακτηριστικά της προσέγγισης που ακολουθούν τα εμπλεκόμενα μέλη. Στην προκειμένη περίπτωση η συλλογικότητα αναπλήρωσε το κενό της ελλιπούς δράσης, η παραδοχή του λάθους των εκτεθειμένων προσώπων οδήγησε στην κατανόηση της συμπεριφοράς τους από τα υπόλοιπα μέλη, η ειλικρίνεια της κριτικής της συμπεριφοράς ορισμένων προσώπων διαμόρφωσε ένα πεδίο εμπιστοσύνης σε όλους τους συμμετέχοντες. Οι παραπάνω ποιοτικοί παράγοντες φαίνεται να ομαλοποιούν και να επιλύουν τελικά απρόβλεπτα και τυχαία γεγονότα που θα μπορούσαν να εκλάβουν συγκρουσιακό χαρακτήρα, αναδεικνύοντάς τους ως καθοριστικές συνισταμένες λειτουργίας που προσδίδουν εν τέλη μια διακριτή πολιτισμική ταυτότητα στο σύλλογο. Σε ορισμένες όμως περιπτώσεις οι αποκλίσεις έχουν δημιουργήσει και ζητήματα αποπομπής των μελών όπως στην περίπτωση που το Δ.Σ. όταν αποφασίστηκε «..η διαγραφή από μέλος του Δ.Σ. του κ. Παναγιώτη Ευσταθόπουλου επειδή δεν συμμετείχε στη λειτουργία του Δ.Σ. για 7 συνεχείς συνεδριάσεις»⁴⁴³, αντίστοιχο επίσης θέμα συζητιέται όπου τίθεται «η ενημέρωση του Δ.Σ. για προσπάθεια από ορισμένα μέλη του συλλόγου να αποτύχει ο χορός στα Λιθαρίτσια και περαιτέρω ενέργειες για την αντιμετώπιση αυτής της ομάδος»⁴⁴⁴, γεγονός που οδήγησε σε παραίτηση ενός μέλους

⁴⁴² Π.Σ.Π., (Πρακτικό 51^ο, 1984).

⁴⁴³ Π.Σ.Π., (Πρακτικό 51^ο, 1984).

⁴⁴⁴ Π.Σ.Π., (Πρακτικό 17^ο 1981).

του Δ.Σ. στην επόμενη συνεδρίαση του συλλόγου⁴⁴⁵ ενώ σε άλλη περίπτωση σε ανάρμοστη συμπεριφορά μελών του συλλόγου το Δ.Σ. «καλεί τα συγκεκριμένα μέλη να αναφέρουν τους λόγους της ανάρμοστης συμπεριφοράς του στο χορό της τζαμάλας την 1-3-82...»⁴⁴⁶, Διακρίνουμε πως όταν η προσωπική συμπεριφορά των μελών αποτελεί έναν αστάθμητο παράγοντα που όταν αποκλίνει από τους όρους του καταστατικού επιστρατεύονται συλλογικές διαδικασίες για την αντιμετώπισή του.

Ο σύλλογος για ένα χρονικό διάστημα αναπτύσσει πολιτικές θέσεις όπως διακρίνεται από συγκεκριμένες αποφάσεις για συμμετοχή σε δράσεις ή ψηφίσματα καθαρά πολιτικού χαρακτήρα. Η έντονη πολιτικοποίηση διακρίνεται από τη συμμετοχή του εκπροσώπου του συλλόγου στο Πολιτιστικό Συνέδριο της Νομαρχίας Ιωαννίνων ο οποίος αποχώρησε από τις εργασίες του συνεδρίου κατά την ψηφοφορία εκλογής της Νομαρχιακής Πολιτιστικής Επιτροπής με την αιτιολογία: «Δεν υπήρχαν εξουσιοδοτήσεις τους και δεν κατατέθηκε καμία στο προεδρείο μετά από έκκληση του κ. Γιουματζίδη. Η εισήγηση για την συγκρότηση της Νομαρχιακής Πολιτιστικής Επιτροπής δεν δόθηκε μαζί με τις άλλες εισηγήσεις αλλά δόθηκε κατά την έναρξη του Συνεδρίου. Επίσης στη συζήτηση που ακολούθησε δεν διευκρινίστηκε ο ρόλος και οι αρμοδιότητες αυτού του οργάνου ούτε και ο τρόπος που θα ελέγχεται. Ο κ. Γιουματζίδης πρότεινε να συγκροτηθεί επιτροπή για την προπαρασκευή σωστών εκλογών για το όργανο η οποία δεν έγινε δεκτή. Θεωρώντας διαβλητές τις εκλογές αποχώρησε. Στη συνέχεια το Δ.Σ. αποφάσισε να καταγγείλει τις εκλογές του Συνεδρίου και να καλέσει το Συντονιστικό των Πολιτιστικών Συλλόγων σε συνεδρίαση με το θέμα αυτό»⁴⁴⁷, Επίσης ο σύλλογος σε άλλο σχετικό θέμα αποφασίζει να «δοθεί ανακοίνωση στις εφημερίδες που να καταδικάζεται η παραμονή των αμερικανικών βάσεων στη χώρα μας»⁴⁴⁸, ενώ παράλληλα σχεδιάζει και υλοποιεί την ίδρυση Κοινότητας Νέων Πλατάνου⁴⁴⁹ Σε μια άλλη του απόφαση ο σύλλογος «αποφασίζει να στείλει έγγραφο στο Δημοτικό Συμβούλιο για την ονομασία της πλατείας της γειτονιάς σε πλατεία ΓΙΑΝΗ ΤΑΤΣΗ ο οποίος εκτελέστηκε από τους Γερμανούς στις 3 Απρίλη 1944 επειδή πρωτοστάτησε στη μεγάλη κινητοποίηση που έγινε στις 15 Γενάρη του 1944 μπροστά στη Γενική Διοίκηση Ηπείρου, όπου ζητούσαν να μοιραστούν τα τρόφιμα που σκουλήκιαζαν στις αποθήκες, ενώ ο Γιαννιώτικος λαός πεινούσε»⁴⁵⁰, Επίσης καταθέτει πρόταση για «ψηφισμα υπέρ της απλής αναλογικής και συμμετοχή του συλλόγου στη συγκέντρωση που γίνει υπέρ της απλής αναλογικής», ενώ παράλληλα πραγματοποιεί Γενική Συνέλευση για το ίδιο θέμα⁴⁵¹, και ψηφίζει «συμπαράσταση στους εργαζομένους της χώρας ενάντια σε μέτρα της ΑΙΤΟΤΗΤΑΣ της ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ»⁴⁵². Οι παραπάνω αποφάσεις αν και συντάσσονται πολιτικά με τα «προοδευτικά» κόμματα της εποχής, φαίνεται να έρχονται σε αντίθεση με τις αναφορές πως ο σύλλογος διασφάλισε την πορεία του

⁴⁴⁵ Π.Σ.Π., (Πρακτικό 18°, 1981).

⁴⁴⁶ Π.Σ.Π., (Πρακτικό 24°, 1982).

⁴⁴⁷ Π.Σ.Π., Πρακτικό 48°, 1983).

⁴⁴⁸ Π.Σ.Π., Πρακτικό 45°, 1983).

⁴⁴⁹ Π.Σ.Π., Πρακτικό 36°, 1983).

⁴⁵⁰ Π.Σ.Π., Πρακτικό 51°, 1984).

⁴⁵¹ Π.Σ.Π., (Πρακτικό 65°, 1985).

⁴⁵² Π.Σ.Π., (Πρακτικό 71°, 1985).

και τον ακομμάτιστο χαρακτήρα του εξαιτίας ενός συγκεκριμένου άρθρου που σύμφωνα με τις μαρτυρίες συνέταξαν μέλη του συλλόγου που ανήκουν στον συντηρητικό χώρο: «εμάς μας έσωσε το άρθρο για τους δόκιμους, αυτό όριζε για έξι μήνες όσους ήθελαν να γραφτούν ως δόκιμα μέλη, έτσι καταλαβαίναμε ποιος είναι και τι θέλει, γιατί πολλοί έρχονταν μαζί έπαιρναν το σύλλογο και έπειτα δεν νοιαζόταν», (Ε.Γ.).

Το 1986 διαπιστώνεται οικονομικό πρόβλημα στο σύλλογο καθώς δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στα λειτουργικά του έξοδα ενώ το 1988 το Δ.Σ. αποφασίζει: «*αύξηση της συνδρομής. Υπάρχει οικονομικό πρόβλημα*», (σχεδιάζει την ίδρυση Κοινότητας Νέων⁴⁵³). Η παρακάτω αφήγηση του προέδρου του συλλόγου φανερώνει τις δράσεις του συλλόγου στο παρελθόν και στο παρόν την αгаστή συνεργασία με τους τοπικούς και κεντρικούς φορείς της εξουσίας: «*είχε και πριν δραστηριότητα το κάναμε σαν γειτονιά και μετά έγινε σύλλογος... οι δραστηριότητες που είχαμε ήταν πολλές, ομάδα δική του ορχήστρα ..είχε δημιουργηθεί η Κοινότητα Νέων από το Υπουργείο Νέας Γενιάς είχε πολλά παιδιά, στα γραφεία του συλλόγου στεγάζονταν και μαθητική κοινότητα, είχε σκηνή караγκιόζη, είχε και θεατρική ομάδα και μουσική ομάδα που διδάσκονταν κιθάρα και μπουζούκι, ερχόταν καθηγητές από τη ΝΕΛΕ, σιγά σιγά αδρανοποιήθηκε... στη δεκαετία του '90 ήρθαν κάποιοι αλεξιπτωτιστές που μπλέξαν τον πολιτισμό και ήρθαν να αποκομίσουν οικονομικά οφέλη ονόματα να μη λέω, μετά ξαναμαζεύτηκε ο κόσμος 2010 περίπου και τώρα έχουμε τμήμα χορωδίας, χορευτικά τμήματα, τμήματα εκμάθησης αγγλικών, τμήμα δημιουργικής απασχόλησης για τα μικρά παιδιά, το τμήμα γυναικών που μαζεύονται κάθε Δευτέρα και κάνουμε και δραστηριότητες το καλοκαίρι συναυλίες, θέατρο σκιών έχουμε δικό μας караγκιόζοπαίκτη, οι δραστηριότητες είναι συνεχόμενες έχουμε κάποιες συνεργασίες με το δήμο και με την περιφέρεια, με τους σαρακατσαναίους με το χορευτικό του δήμου και θα κάνουμε κι άλλες. Έσοδα έχουμε από τις συναυλίες και από τις εκδρομές, άμα ανακοινώσουμε εκδρομή μέσα σε τρεις μέρες έχει συμπληρώσει... δεν είχαμε καμία αντιπαλότητα κομματική παλιά ούτε και τώρα όσο είμαι εγώ πρόεδρος, μας παραχώρησε ένα σπίτι όπου στεγαζόμαστε η Τάτση Ειρήνη και το χρησιμοποιούμε,* (Ε.Γ.).

Πολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος Συνοικίας Πόλης Ιωαννίνων

Ο σύλλογος ιδρύθηκε το 1983 και είναι σε αδράνεια.

Πολιτιστικός Σύλλογος Συνοικίας Σταδίου Ιωαννίνων

⁴⁵³ Π.Σ.Π., (Πρακτικό 94^ο , 88).

Ο σύλλογος ιδρύθηκε το 1983 και είναι σε αδράνεια.

Προοδευτικός Εκπολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Τσιφλικόπουλου

Ο “Προοδευτικός Εκπολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Τσιφλικόπουλου” ιδρύθηκε το 1983 με βασικό σκοπό την παρέμβαση για την επίλυση των ζητημάτων που απασχολούσαν τη νεοσύστατη συνοικία. Ο Σύλλογος παρά την τριακονταπενταετή παρουσία του στο χώρο σήμερα δεν έχει ισχυρή παρουσία στη συνοικία λόγω της αδιαφορίας των κατοίκων και της οικονομικής δυσχέρειας στην οποία βρίσκεται εδώ και πολλά χρόνια. Συγκρούσεις που προέκυψαν από προσωπικές έριδες μεταξύ των μελών κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του είχαν ως αποτέλεσμα την απόσχιση ορισμένων ατόμων και τη δημιουργία το 2007 ενός δεύτερου Συλλόγου στην ίδια συνοικία με την επωνυμία “Πολιτιστικός Περιβαλλοντικός Σύλλογος Ευρύτερης Περιοχής «Φυλακών Σταυρακίου””. Η συνοχή της συνοικίας δεν στηρίχτηκε στην κοινή καταγωγή των κατοίκων της καθώς στην περιοχή μετοίκησαν πληθυσμιακές ομάδες από διάφορες περιοχές και χωριά της Ηπείρου. Επίσης η άναρχη οικοδόμηση της περιοχής κατά τη δεκαετία του 1970 και η μη πρόβλεψη δημόσιων χώρων που θα αποτελούσαν κεντρικά σημεία αναφοράς για τους κατοίκους της λειτούργησαν αποτρεπτικά ως προς τη συσπείρωση των κατοίκων της. Επιπλέον η εφαρμογή ενός σχεδίου ρυμοτομίας της περιοχής προσέκρουσε στα προσωπικά συμφέροντα των οικοπεδούχων και προκάλεσε έντονες αντιπαραθέσεις μεταξύ τους δυσχεραίνοντας ακόμη περισσότερο τη συνοχή και την ομοφωνία σε κοινά ζητήματα και κυρίως στην πολιτιστική έκφραση της συνοικίας. Η δημιουργία του συλλόγου παρότι κατάφερε να προωθήσει αρχικά το μεγάλο ζήτημα της κατασκευής του δημοτικού σχολείου, εντούτοις στα ζητήματα ρυμοτομίας η παρέμβασή του στάθηκε άκαρπη. Η περιοχή σύμφωνα με τις προφορικές πηγές, στο παρελθόν αποτελούσε ιδιοκτησία (τσιφλίκι) ενός μπέη, από όπου πήρε και την ονομασία Τσιφλικόπουλο. Το Τσιφλικόπουλο δεν συνιστούσε συνέχεια μιας ιστορικής συνοικίας που θα μπορούσε να συσπειρώσει τα μέλη γύρω από ένα κοινό μύθο καταγωγής και ύπαρξης, *«παλιά εδώ σ αυτή την περιοχή εκεί που είναι η θέση στο σχολείο υπήρχε σαράι, εξοχικό του πασά αυτά ήταν όλα αμπέλια και είχαν αγελάδια, καλύβια κι αυτά τα κτήματα τα είχε ο μπέης ήταν τσιφλίκι, ...να τα πούμε τα περισσότερα καταπατήθηκαν έγινε η διανομή μετά όταν έφυγαν οι Τούρκοι γι’ αυτό οι ντόπιοι, λίγα άτομα είχαν πολλά κτήματα»*, (N.M.).

Το Τσιφλικόπουλο αποτελούσε μέρος της κοινότητας Σταυρακίου από τη δεκαετία του 70 και στη συνέχεια άρχισε να οικοδομείται με γρήγορο ρυθμό. Σήμερα οριοθετείται ανατολικά από τη συνοικία Ζευγάρια στο ύψος του κόμβου, βορειοδυτικά με την Πεντέλη- Δροσιά και φτάνει νότια μέχρι και κάτω από τις φυλακές στα όρια με τη συνοικία Σεισμοπλήκτων Νεοχωροπούλου και δυτικά τη Βλαχόστρατα. Οι νεόκτιστος οικισμός άρχισε να αντιμετωπίζει τα πρώτα του

προβλήματα που αναφέρθηκαν ως εξής : «δημιουργήθηκαν πολλά προβλήματα το πρώτο ήταν το κυριότερο ήταν ότι ήμασταν τριακόσιες οικογένειες και δεν είχαμε σχολείο, τα παιδιά μας πήγαιναν στο 7^ο πλατεία Ομήρου, στην Ακαδημία ακόμα και στο Καπλάνειο, βέβαια εκεί πήγαιναν γιατί είχαν οι γονείς τους μαγαζιά, για να είναι κοντά, πάντως ήταν σκορπισμένα, μετά δεν είχαμε δρόμους, ασφαλτο πουθενά, ύδρευση μικρή δεν κάλυπτε όλα τα σπίτια, ηλεκτροφωτισμός στους δρόμους, τα σκουπίδια, το 'να τ' άλλο γέννησαν την ανάγκη να δημιουργηθεί ένας σύλλογος να προβάλλει τα προβλήματα να πιέσει, και το κατάφερε εν μέρη, γιατί το σχολείο ήταν καθαρά ενέργεια του πολιτιστικού συλλόγου, απαλλοτριώθηκε ένα μεγάλο μέρος και έγινε, έπειτα η περιοχή δεν ήταν στο σχέδιο πόλης πιέσαμε και για αυτό αλλά ακόμα παραμένει ...εδώ είναι μερικοί μεγαλοτσιφλικάδες με ενστάσεις προσφυγές έχουν αναστείλει το σχέδιο ...και τρίτος, ο κόσμος ήταν από διάφορα χωριά και υπάρχει μια ανομοιογένεια είναι από Πολύγυρο, Μοσπίνα, Ψήνα, Δραγοπιά από χωριά της Πρεβέζης Περιστέριήταν δώδεκα σπίτια μέχρι το '60, με ντόπιους Λιατσαίοι, Καλαμποκαίοι, Μουλιωταίοι, Στεφαίοι βρεθήκαν εδώ αυτοί...

Έπρεπε να κάνουμε ένα σύλλογο για να συγκεντρωθούμε, να μην μείνουμε ξένοι, να κάνουμε μια ομοιογενή ομάδα, να γνωριστούμε, είπαμε τα παιδιά μας θα ζήσουν εδώ να μην είναι απομονωμένα. Έτσι οργανώσαμε διάφορες εκδηλώσεις, αποκριάτικες, πρωτοχρονιάτικη πίτα, εκδρομές, δείξαμε δραστηριότητα για την καθαριότητα, τρέχαμε να επιλύσουμε τα προβλήματα, αλλά κολάγαμε με τους δρόμους, ήταν μια περιοχή χωρίς ρυμοτομία, οι δρόμοι ήταν στενοί, τα σπίτια γινόταν χωρίς άδειες, έβγαζαν άδειες για οικοδομή, ο καθένας άφηνε ένα μέτρο, δυο μέτρα, αν παρκάρει κάποιος δεν περνάει ο άλλος, έστω να γίνει μονοδρόμηση τώρα ανεβοκατεβαίνουν χωρίς σχέδιο κανένα, τελευταία μετά από πολλές πιέσεις πετύχαμε να γίνει ο κόμβος μαζέψαμε υπογραφές φωνάζαμε πιέσαμε, τώρα πιέζουμε να αλλάξει ο φωτισμός γιατί από δω και κάτω έχουμε κακό φωτισμόβάση του σχεδίου πόλεως κάναν μονομερή πράξη εφαρμογής, δηλαδή ήθελε κάποιος να οικοδομήσει έδινε τα πέντε μέτρα αλλά ο άλλος δίπλα δεν άφηνε ...οι παλιοί το λένε ότι ένα διάστημα ο σύλλογος δεν λειτούργησε καθόλου, τι γινόταν οι ντόπιοι ήθελαν να έχουν τα ηνί, οι άλλοι αυτοί, που να γίνει η φωτιά; γινόταν στην πλατεία στο Τσιφλικόπουλο που είναι παιδικός σταθμός ...οι άλλοι οι νεοί κάτοικοι θελαν να το κάνουν πάνω ψηλά διέθετε ένας το οικόπεδο, κι έτσι δεν μαζεζόταν.

Εμείς είχαμε ζητήσει να μας ανοίξει το χώρο πάνω στην παιδική χαρά που είναι κι αυτή ημιτελής, και λέγαμε εκεί να κάνουμε ένα κτίριο να το έχουμε σαν γραφείο, αλλά δεν μας δώσαν άδεια, τελικά νοικιάσαμε ένα κτίριο το οποίο πουλήθηκε μετά. Αφού χωρίστηκε ο σύλλογος πριν από 15-17 χρόνια περίπου, κάπου διαφώνησαν δεν ξέρω γιατί, έμεινε σε αδράνεια για 5-6 χρόνια και λειτούργησε πάλι μετά το 2005, τότε ανέλαβα εγώ. Από χρηματοδοτήσεις δεν έδινε ο Δήμος τίποτα, τα ξύλα μόνο για τις αποκριές, ότι είχαμε από τις εισφορές, άρχισαν κι αυτά τα δέκα ευρώ τα έβλεπε πολλά ο κόσμος, δεν ξέρω εμείς δίναμε λογαριασμό μέχρι δεκάρας σε όλους και τις απόκριες μαζεζόμασταν 10 - 20 άτομα και συνεισφέραμε και μαζεύαμε αυτά που θέλαμε να πάρουμε και τα δίναμε ίσα ίσα να βγουν τα έξοδα, αλλά βρήκαμε το μπελά μας και την

πατήσαμε, δεν ήξερα ότι έπρεπε να υποβάλουμε φορολογικές δηλώσεις τα τελευταία χρόνια και είχαμε ένα πρόστιμο καμιά πεντακοσαριά ευρώ, δεν ξέρω πως να τα ξεχρεώσουμε κι αυτά. Βλέπω πως οι σύλλογοι έχουν χαλαρώσει, έχουν υποβαθμιστεί, και στα Ζευγάρια όλοι πήραν την κατηφόρα αφού δεν χρηματοδοτούνται δεν μπορούν από τις συνδρομές να τα βγάλουν, πέρα δεν αντέχουν... χορευτικό δεν είχαμε, προσπαθήσαμε το είχαμε κι αυτό στα υπόψη δεν μπορέσαμε να μαζέψουμε τα παιδιά δεν είχαμε και χρήματα, ένα μικρό χώρο μια πλατειούλα, έπειτα οι πιο πολλοί είναι από χωριά το Πάσχα τις απόκριες θα πάει ο κόσμος στα χωριά δεν έχει απαλειφτεί ο τοπικισμός

Αν πω ότι είναι τρεις χιλιάδες άτομα θα 'ναι τριακόσια άτομα στα δημοτολόγια του δήμου γι' αυτό και μας έχουν παραμελημένους, όλη η πλαγιά μέχρι κι ακόμα μέχρι εδώ και το '59 - '60 ήταν αμπέλια και υπάρχει ακόμα και σήμερα η ονομασία στις μάντρες και στα αμπέλια ...εμείς δεν είμαστε σαν τα Ζευγάρια εκεί οι πιο πολλοί ήταν διορισμένοι στο δήμο το 50 % τους έπαιρνε ο Δήμος, με το δήμαρχο Σακκά ήταν παροιμιώδης η σχέση που είχε με αυτούς, τους μισούς τους είχε κουμπάρους, λένε πως όταν έκανε προεκλογική εκστρατεία και ερχόταν αυτοί φώναζαν: Σακκάς Σακκάς, έτσι σας θέλω σαν τους 200 του Λεωνίδα, ...εεε του λέει ήταν 300, έτσι σας θέλω σαν τους 200 απ' την μια και τους εκατό απ την άλλη ...ούτε πρακτικά δεν βρήκαμε τίποτα τα είχαν όλα στο σπιτάκι που νοίκιαζε ο σύλλογος, αυτός (ο ιδιοκτήτης) το πούλησε και μια μέρα ήρθε η μπουλντόζα και το ισοπέδωσε καταστράφηκαν τα πάντα, ότι είχαμε εκεί μέσα ηχητικά, τραπέζια, βιβλία δεν μας ρώτησε κανένας ...δεν έχει πιάτσα ενώ είναι από τις πιο καλές των Ιωαννίνων αλλά είναι υποβαθμισμένη, είναι σε ένα σχετικό ύψωμα, αν οι άλλες οι περιοχές έχουν πενήντα μέρες ομίχλη το Τσιφλικόπουλο έχει πέντε μέρες, μετά συνδυάζει το χωριό και την πόλη, είμαστε προάστιο και χωριό, μέχρι τελευταία είχαν πρόβατα άκονγες κουδούνια, έχουν κήπους, είναι συνδυασμός αγροτικής και ζωής της πόλης, μετά μέχρι την πλατεία μπορείς να πας σε δέκα λεπτά», (N.M.)

Οι παραπάνω παράγοντες έτσι όπως αναφέρονται διαμορφώνουν ένα πλαίσιο καθοριστικό στην λειτουργία του συλλόγου και επηρέασε τη μορφή και τη δυναμική των σχέσεων μεταξύ των κατοίκων αλλά και των δράσεων του συλλόγου. Η συνοχή των κατοίκων στηρίχτηκε τόσο στην επίλυση των κοινών προβλημάτων όσο και στις πολιτιστικές δραστηριότητες που προωθούσε ο σύλλογος, χωρίς όμως να καταφέρει να διαμορφώσει μια δυναμική που θα μπορούσε να ενώσει τους περίοικους.

Παλιά Αγορά

Ο σύλλογος “Παλιά Αγορά” ιδρύθηκε αρκετά πρόσφατα το 2014 προτάσσοντας ως βασικό σκοπό του συλλόγου την επίλυση των κοινών προβλημάτων των επαγγελματιών της οδού Καλάρη, και της οδού Ανεξαρτησίας. Ο σύλλογος συστήθηκε ως απάντηση στην αδιαφορία του Δήμου να συμβάλει με συγκεκριμένες

ενέργειες στην τουριστική ανάπτυξη του «ιστορικού κέντρου» της κάτω πόλης. «Το σύλλογο τον ξεκινήσαμε τέσσερα πέντε άτομα, είχαμε προβλήματα με την καθαριότητα δεν υπήρχε ένα άτομο υπεύθυνο για την περιοχή μας, ο δήμος δεν έδινε τη σημασία που θα έπρεπε, έδινε περισσότερο σημασία στην πάνω πόλη, και θεωρήσαμε καλό να γίνει ένας σύλλογος γιατί ακούγεται περισσότερο η φωνή πολλών ανθρώπων. Αρχικά ήμασταν είκοσι, εικοσιπέντε μαγαζιά και φτάσαμε τώρα στις ενενήντα μία επιχειρήσειςτο πρόβλημα ήταν γιατί δεν ερχόταν καν να καθαρίσουν στην Καλάρη, έτσι ξεκινήσαμε, είχαμε και τον ξενοδόχο που μας έκανε καταγγελίες, είχαμε πληρώσει 1500 ευρώ ο καθένας για τις τέντες, έτσι μαζευτήκαμε τα δέκα μαγαζιά ...βλέπαμε πως όσοι περισσότεροι γινόμασταν τόσο περισσότερο μας άκουγαν ...και είδαμε ότι το είχαν σκεφτεί και οι επαγγελματίες της οδού ανεξαρτησίας ...βλέπω ότι όλο και περισσότερος κόσμος ενδιαφέρεται κι έτσι αρχίσαμε να σκεφτόμαστε και για εκδηλώσεις ...η πρώτη εκδήλωση που κάναμε έγινε κατά μήκος της Ανεξαρτησίας, στολίσουμε ένα δέντρο ...οργανώσαμε face painting για τα παιδιά, πρόσφερε ο σύλλογος σαλέπι και σοκολάτα... τρεις μήνες δεν έχουμε ως σύλλογος, τώρα τι άλλαξε;τι άλλαξεμας πήραν τηλέφωνο από το δήμο ενώ μέχρι τώρα τους παρακαλούσαμε τώρα μας πήραν οι ίδιοιέχουμε αντιδημάρχους που μιλάμε και βλέπω ότι υπάρχει ενδιαφέρον βάλουμε λίγα καλαθάκια, ένα τακτικό πρόγραμμα καθαρισμού.... τους είπαμε να μπουν κάποια λουλουδάκιαθα κάνουμε και εκδηλώσεις ακόμη συζητάμε για μια ημερίδα με κουκλοθέατρο και θα ξεκινήσουν από την πάνω πόλη αφού μιλάμε για τουριστική ανάπτυξη αν δεν ομορφύνουμε αυτό το κομμάτι το ιστορικό κέντρο πως θα αναπτυχθεί τουριστικά η πόλη;στις άλλες πόλεις θεωρώ ότι έχουν δώσει αρκετά για να αναδειχτεί το ιστορικό κέντρο τουςο σύλλογος μας έγινε από την ανάγκη να ακουστούμε ...»,(Α.Μ.). Ο σύλλογος παρότι αναπτύσσει διάφορες κοινωφελείς δράσεις και ελάχιστες πολιτιστικές εκδηλώσεις στο χώρο, εντούτοις υποκινείται καθαρά από τους ελεύθερους επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται κυρίως στην οδό Καλάρη και προσβλέπει στην προώθηση των συμφερόντων τους. Ο σύλλογος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως επαγγελματικό σωματείο παρότι στην επωνυμία του δεν χρησιμοποιεί τον όρο Σωματείο, που χαρακτηρίζει συνήθως τις επαγγελματικές συσσωματώσεις. Η επιλογή όμως να οριστεί ο σύλλογος με κοινωφελείς και πολιτιστικούς σκοπούς γίνεται για να προωθήσει πιο αποτελεσματικά τους σκοπούς του.

Ο σύλλογος παρότι προσδιορίζει με την επωνυμία του μια παλιά συνοικία της πόλης εντούτοις δεν συστήθηκε από κατοίκους που διαβιούν στην περιοχή με σκοπό τη συσπείρωση τους, αλλά ιδρύθηκε από επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται σε διάφορες επιχειρήσεις και καταστήματα στην περιοχή. Ενδεικτικό είναι το γεγονός πως τα μέλη του συλλόγου αναφέρονται ως «επιχειρήσεις», αποκαλύπτοντας έμμεσα τον επαγγελματικό χαρακτήρα του συλλόγου που συστήθηκε για να προωθήσει αιτήματα που άπτονται και εξυπηρετούν οικονομικά συμφέροντα. Ουσιαστικά η επωνυμία «Παλιά Πόλη» έρχεται να ενώσει πολύμορφα και ετερόκλητα επαγγέλματα που ασκούνται στα όρια της τα οποία σε καμία περίπτωση δεν ανταποκρίνονται στον χρονικό προσδιορισμό μιας παλιάς πόλης. Στην παλιά πόλη δραστηριοποιούνταν τα μεταπολεμικά χρόνια και μέχρι και τις αρχές του 21^{ου} αιώνα κάθε είδους

επαγγελματίες προσφέροντας διάφορα αγαθά στα λαϊκά στρώματα της πόλης και κυρίως στους ανθρώπους των χωριών της επαρχίας, ενώ τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερα μαγαζιά αλλάζουν χρήση και στρέφονται σε μικρές επιχειρήσεις ψυχαγωγίας.

Πολιτιστικός Περιβαλλοντικός Σύλλογος Ευρύτερης Περιοχής «Φυλακών Σταυρακίου»

Ο Σύλλογος ιδρύθηκε το 2007 και σήμερα βρίσκεται σε αδράνεια. Η ίδρυσή του έγινε μετά από αμφισβήτηση της αποτελεσματικότητας των χειρισμών του διοικητικού συμβουλίου του “Προοδευτικού Εκπολιτιστικού Εξωραϊστικού Συλλόγου Τσιφλικόπουλου” από μια μερίδα κατοίκων του Τσιφλικόπουλου, *«...κάπου διαφώνησαν και έγινε ο σύλλογος, μάλλον για φιλοδοξίες, δεν ξέρω ποιοι και γιατί, σαν αν μην ικανοποιούσαν αιτήματα, λειτούργησε για μια τετραετία και μετά πάει διαλύθηκε νομίζω τα παρέδωσαν τα χαρτιά, όταν ανέλαβα εγώ τους είπα ελάτε πάρτε εσείς την προεδρία, δεν ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα μας, ο σύλλογος διαλύθηκε απ’ όταν πέθανε ο πρόεδρός τους ο Σιαράβας», (N.M.).*

Εξωραϊστικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Η Χαραυγή» Ιωαννίνων

Ο σύλλογος δραστηριοποιήθηκε για ορισμένα χρόνια εστιάζοντας κυρίως τις δράσεις του στη δημιουργία ποδοσφαιρικής ομάδας με την ίδια ονομασία, αλλά σήμερα βρίσκεται σε αδράνεια.

Χορευτικοί όμιλοι της πόλης των Ιωαννίνων

Παρακάτω δίνονται στοιχεία για τη δράση των Χορευτικών Ομίλων που λειτουργούν στο Νομό Ιωαννίνων σκιαγραφώντας τους παράγοντες εκείνους που συνέβαλλαν στην ίδρυσή τους αλλά και όσα στοιχεία διαμορφώνουν μια διακριτή ταυτότητα.

Χορευτικό Τμήμα Παραδοσιακών Χορών του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου Ιωαννιτών (ετ. ιδρ. 1984)

Ο Δήμος Ιωαννιτών ιδρύει το “Χορευτικό Τμήμα Παραδοσιακών Χορών του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου Ιωαννιτών” (ετ. ιδρ. 1984), σε μια προσπάθεια

αναβίωσης και προβολής των τοπικών παραδοσιακών χορών. Το χορευτικό του Δήμου πλαισιώνει ποικίλες πολιτιστικές, πολιτικές, θρησκευτικές, αθλητικές και κοινωνικές εκδηλώσεις που οργανώνουν διάφοροι φορείς της πόλης όπου παρουσιάζει παραδοσιακούς χορούς. Τις περισσότερες από αυτές τις εκδηλώσεις οργανώνει ο Δήμος σε συνεργασία με το Πνευματικό Κέντρο όπως είναι εκδηλώσεις σε ομογενείς του εξωτερικού, αδελφοποιήσεις με πόλεις του εξωτερικού, παραστάσεις σε διεθνή και μη συνέδρια της πόλης διαφόρων επαγγελματικών φορέων, συμμετοχή σε εθνικές και τοπικές γιορτές και παρελάσεις, στη γιορτή τσίπουρου, πρωτοχρονιάτικα κάλαντα στις τοπικές αρχές (δήμο, περιφέρεια, μητροπολίτη), κ.λπ.. Οι περισσότερες από τις παραπάνω εκδηλώσεις αποσκοπούν στην αναπαραγωγή της εξουσίας μέσω του συμβολισμών που ενέχουν, και αποτελούν νεότερες επινοημένες παραδόσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εθιμοτυπική επίσκεψη στις τοπικές αρχές (Δημαρχείο, Περιφέρεια, Μητρόπολη), παραμονές των Χριστουγέννων όπου τα παιδιά του χορευτικού τραγουδούν τα κάλαντα. Η εκδήλωση οργανώνεται από το χορευτικό τμήμα σε συνεργασία με τη γραμματεία των τοπικών αρχών. Το εθιμοτυπικό προβλέπει την παρουσίαση των παραδοσιακών καλάντων από το χορευτικό τμήμα, την ανταπόδοση ευχών από τους εκπροσώπους των αρχών, κέρασμα στους συμμετέχοντες, υπό την παρουσία των τοπικών Μ.Μ.Ε. Η εκδήλωση αποσκοπεί στην προβολή του τμήματος στην ευρύτερη κοινωνία μέσω της αναπαραγωγής της από τα Μ.Μ.Ε. και ιδιαίτερα από τα ιδιωτικά τοπικά κανάλια της τηλεόραση. Ταυτόχρονα η εκδήλωση αναπαράγει τη δημόσια εικόνα των τοπικών πολιτικών προσώπων που απευθύνουν ευχές στα μέλη του χορευτικού τμήματος και, στο γιαννιώτικο λαό. Η συγκεκριμένη παρουσίαση τις παραμονές των Χριστουγέννων μέσα από την επανάληψη αλλά και το ιδεολογικό της υπόβαθρο, εγκαθιδρύεται ως «παράδοση» για το χορευτικό και συγκαταλέγεται στις επινοημένες παραδόσεις που καθιερώνουν οι τοπικές πολιτικές και πολιτιστικές αρχές. Οι τοπικές πολιτικές, και σπανιότερα θρησκευτικές και οικονομικές αρχές της πόλης ενσωματώνουν στις κεντρικότερες εκδηλώσεις φολκλόρ αναπαραστάσεις όπου κατ' αποκλειστικότητα παρουσιάζεται το Χορευτικό του Δήμου, (με μικρές εξαιρέσεις όπου μπορεί να παρουσιάζονται και άλλα χορευτικά της πόλης και κυρίως το Λύκειο των Ελληνίδων).

Η ίδρυση του χορευτικού του Δήμου επηρέασε τους όμορους δήμους (Μολοσσών, Ζίτσας, Αγίου Δημητρίου, Κόνιτσας) που ίδρυσαν στη συνέχεια αντίστοιχα χορευτικά τμήματα που λειτούργησαν στο ίδιο πλαίσιο.

Λαογραφικός Χορευτικός Μορφωτικός Σύλλογος Μαρμάρων «Η Τζαβέλαινα» (ετ. ιδρ. 1987)

Ο σύλλογος είναι σε αδράνεια. Στις μέρες μας λειτουργεί στα Μάρμαρα μόνο ο «Μορφωτικός και Πολιτιστικός Σύλλογος Μαρμάρων» που ιδρύθηκε το 1977.

Εκπολιτιστικός και Χορευτικός Σύλλογος Δαφνούλας (ετ. ιδρ. 1989)

Ο σύλλογος τροποποιήθηκε το 2000 αλλάζοντας την επωνυμία του σε “Πολιτιστικός Σύλλογος Δαφνούλας”. Ο όρος “Χορευτικός” στην αρχική επωνυμία του συλλόγου επιλέχτηκε γιατί *«την εποχή εκείνη συνηθιζόταν και από άλλους συλλόγους όπως και ο όρος “εκπολιτιστικός” που κι αυτός δεν είναι σωστός και αλλάχτηκε. Δεν ήταν αποκλειστική δραστηριότητα ο χορός ...»*, (Β.Τ.).

Χορευτικός Όμιλος Χουλιαράδων (ετ. ιδρ. 2005)

Ο “Χορευτικός Όμιλος Χουλιαράδων” ιδρύθηκε το 2005 και ανέπτυξε πολύπλευρες δράσεις τόσο στην πόλη όσο και στην κοινότητα Χουλιαράδων και στο Δήμο Τζουμέρκων, αναβιώνοντας τις τοπικές μουσικοχορευτικές παραδόσεις. Ποιο συγκεκριμένα:

Ο Χορευτικός Όμιλος Χουλιαράδων έχει συμμετάσχει μέχρι τώρα σε διάφορα φεστιβάλ του εξωτερικού: Ρουμανία, Ιταλία – Ρώμη (2012), Βουλγαρία – Σόφια (2014), Βοσνία Ερζεγοβίνη (2018). Αναβιώνει το Καγκελάρι σε διάφορα μέρη της Ελλάδος Ηλιούπολη (2008), Πολύκαστρο (2011), Βόλος (2013), Τρίκαλα (2013). Οργάνωσε εκπαιδευτικά Σεμινάρια Διδασκαλίας Παραδοσιακών Χορών καλώντας διακεκριμένους χοροδιδασκάλους από Κρήτη, (Γιάννης Μεγαλακάκης), Πόντο (Κυριάκος Μωυσίδης), Ήπειρο (Βασίλης Ράπτης), και παρευρέθηκε σε σεμινάρια στις πόλεις Δράμα, Σέρρες, Ξάνθη, Φλώρινα. Έχει καταγράψει τα παραδοσιακά τραγούδια του χωριού μέσα από συνεντεύξεις που έδωσαν οι κάτοικοι του χωριού. Οργάνωσε χορωδιακό τμήμα με ηλικιωμένες γυναίκες του χωριού όπου τραγουδούν παραδοσιακά τραγούδια των Τζουμέρκων. Ηχογράφησε τα παραδοσιακά τραγούδια του χωριού σε επαγγελματικό στούντιο. Στόχος του Ομίλου είναι να εκδώσει βιβλίο όπου θα καταγράφονται στοιχεία των πλούσιων τοπικών παραδόσεων με ιδιαίτερη αναφορά στις πρωτότυπες ηχογραφήσεις των δημοτικών τραγουδιών της κοινότητας και θα συνοδεύεται από εθνογραφικό ντοκιμαντέρ. Δημιούργησε Τράπεζα Αίματος με σκοπό να παράσχει βοήθεια σε όποιον χωριανό την έχει ανάγκη, σε συνεργασία με την Αδελφότητα Χουλιαράδων. Ανέλαβε συνεργασίες με σημαντικούς πολιτιστικούς και κοινωνικούς φορείς: Δήμο Τζουμέρκων, ΕΛΕΠΑΠ, Δήμο Ιωαννιτών Σύριους και Αφγανούς. Παρουσιάστηκε σε εκδηλώσεις και φεστιβάλ χορού που οργάνωσαν: Δήμος Δράμας, Δήμος Τζουμέρκων, Δήμος Ιωαννιτών (Φεστιβάλ Παραδοσιακών Χορών, Αποκριάτικες παιδικές εκδηλώσεις 2016), Χορευτικός Όμιλος Ιωαννίνων (Διεθνές Φεστιβάλ Χορού), Δήμος Κορίνθου (2018), Πολιτιστικός Σύλλογος Λακκωμάτων, Δήμος Ναυπάκτου, Φεστιβάλ Κατσικάς, Αθήνα Πανηπειρωτική Πίτα του Ηπειρώτη. Λειτουργούν οκτώ χορευτικά τμήματα του Ομίλου, 1) Παιδικά (τρία

τιμήματα), 2) Εφηβικό, 3) Αρχαρίων Ενηλίκων, 4) Ενηλίκων (ηλικιωμένων γυναικών), 5) Προπαρασκευαστικό και 6) Εμφανίσεων⁴⁵⁴.

Ο Όμιλος πρόσφατα διεκδικώντας επιχορήγηση από τη Περιφέρεια Ηπείρου συνέθεσε μια πρόταση όπου παρουσιάζονται οι δράσεις, η προσφορά, και η δυναμική του που ουσιαστικά αποτελούν τα «επιχειρήματα» για την αναγκαιότητα της οικονομικής υποστήριξης. Ο Όμιλος αυτοπαρουσιάστηκε συνοπτικά ως εξής:

«Οι Χουλιαράδες είναι ορεινό χωριό του νομού Ιωαννίνων, ανήκει στο Δήμο Βορείων Τζουμέρκων και αποτελεί μια κοινότητα με πλούσια πολιτιστική παράδοση.

Το αρχέγονο τοπικό έθιμο “Καγκελάρι” αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της τραγουδιστικής παράδοσης του χωριού και συνδέει συμβολικά την κοινότητα με την ευρύτερη πολιτισμική ταυτότητα όλων των Τζουμέρκων.

Είναι χαρακτηριστικό πως η τοπική μουσική και τραγουδιστική παράδοση του χωριού αποτέλεσε στο παρελθόν αντικείμενο έρευνας του Μουσικού Λαογραφικού Αρχείου της Μέλπως Μερλιέ, το οποίο το 1930 ηχογράφησε τα τοπικά τραγούδια και τον γνωστό τραγουδιστή Γάκη Σόντη. Στις μέρες μας ο Γιάννης Παπακώστας είναι ένας από τους πιο καταξιωμένους ηπειρώτες τραγουδιστές και κατάγεται από τους Χουλιαράδες.

Στα Γιάννινα ιδρύθηκε η “Φιλοπρόδος Αδελφότης Χουλιαράδων «Η Αγία Παρασκευή» (έτος ίδρυσης 1921), (Τρ. 1973 -1978 – 1983), που αποτελεί τον δεύτερο ιστορικό σύλλογο της πόλης που συστάθηκε αμέσως μετά την απελευθέρωση των Ιωαννίνων και είχε ως αναφορά την κοινότητα του χωριού.

Συνεχίζοντας μια μακρά παράδοση συλλογικής πολιτιστικής δράσης που χαρακτηρίζει τα μέλη των Χουλιαράδων ο “Χορευτικός Όμιλος Χουλιαράδων” στις μέρες μας αποτελεί τον μοναδικό σύλλογο που λειτουργεί ανελλιπώς στα Γιάννενα από το 1921 και εκπροσωπεί την πλούσια μουσικοχορευτική παράδοση των Τζουμέρκων μέσα από ξεχωριστές εκδηλώσεις που οργανώνει καθ’ όλη τη διάρκεια της λειτουργίας του. Επίσης συμμετέχει σε εκδηλώσεις τόσο στη χώρα μας όσο και στο εξωτερικό και συμβάλλει με προτάσεις και δράσεις στον πολιτισμό.

Η πρόταση για την κατασκευή των απαραίτητων παραδοσιακών φορεσιών από την περιοχή των Τζουμέρκων έρχεται να συμπληρώσει ένα σημαντικό κενό στην ιματιοθήκη του Ομίλου που θα βοηθήσει στη σωστή ενδυματολογική παρουσία του συλλόγου στα χορευτικά δρώμενα της πόλης και ιδίως στην εκπροσώπηση της τοπικής Τζουμερκιώτικης μουσικοχορευτικής παράδοσης».

Ο Χορευτικός Όμιλος Χουλιαράδων ιδρύθηκε με πρωτοβουλία του προέδρου της κοινότητας Χουλιαράδων και λειτούργησε από μια παρέα νεαρών ατόμων με καταγωγή από το χωριό Χουλιαράδες. Δημιούργησε χορευτικά τμήματα όπου διδάσκονταν ηπειρώτικοι χοροί και σε λιγότερο ποσοστό χοροί άλλων περιοχών. Η επανάληψη του σχετικά γνωστού χορευτικού ρεπερτορίου, είχε ως αποτέλεσμα τα χορευτικά μέλη να δυσανασχετούν, καθώς όπως αναφέρθηκε «ξέραμε και που πηδάει

⁴⁵⁴ Χ.Ο.Χ., (Πρακτικά 2005-2018).

η κασέτα». Κάτω από την σχεδόν καθολική απαίτηση των χορευτών αλλά και από τη θέληση της Διοίκησης του συλλόγου να «ανεβάσει» το χορευτικό επίπεδο του συλλόγου η διοίκηση αναζήτησε και βρήκε νέο χοροδιδάσκαλο. Η ανανέωση του χορευτικού προγράμματος που έγινε από τον καινούργιο χοροδιδάσκαλο επηρέασε τη σύσταση του συλλόγου ως προς τη συμμετοχή των μελών. Η διεύρυνση του χορευτικού ρεπερτορίου με τη διδασκαλία χορών από πολλές περιοχές της Ελλάδας συνέβαλε στη συμμετοχή νέων μελών στον Όμιλο με διαφορετικό τόπο καταγωγής. Σταδιακά αναδείχθηκε ως κυρίαρχη «αξία» η χορευτική ικανότητα όσων ανταποκρινόταν στις τεχνικές και τις νέες δεξιότητες που απαιτούσαν τα χορευτικά προγράμματα. Η χορευτική ικανότητα του κάθε μέλους λειτούργησε καθοριστικά στην ενσωμάτωσή του προσδίδοντάς του μια διακριτή ταυτότητα που σε πολλές περιπτώσεις λειτούργησε ανταγωνιστικά ως προς τα μέλη με καταγωγή από το χωριό που μέχρι πρότινος απολάμβαναν ιεραρχικά με βάση την καταγωγή τους μια ιδιαίτερη θέση στη χορευτική ομάδα. Οι χορευτές-τριες με καταγωγή από το χωριό είχαν μια κυρίαρχη θέση κατά τη διάρκεια της πρόβας (στην αρχή του κύκλου), στις εμφανίσεις του χορευτικού αλλά και στις άτυπες εξόδους που γινόταν. Ενώ η ταυτότητα καταγωγής λειτούργησε καθοριστικά και ιεραρχούσε τα μέλη της χορευτικής ομάδας, σταδιακά με την αλλαγή του προγράμματος διδασκαλίας των χορών αναδείχθηκε η χορευτική ικανότητα των μελών καθοριστικός παράγοντας ιεράρχησης. Αρκετά μέλη με καταγωγή από το χωριό που δεν κατάφεραν να ανταποκριθούν στις νέες συνθήκες, έφυγαν από το χορευτικό, καθώς έχασαν τον κυρίαρχο ρόλο τους στη χορευτική διαδικασία. Παράλληλα νέα μέλη που ανταποκρινόταν με καλύτερη ευχέρεια στα νέα χορευτικά δεδομένα απολάμβαναν μεγαλύτερη αναγνώριση και κύρος και λειτούργησαν ως προπομπός για την ενσωμάτωση νέων ατόμων που δεν καταγόταν από τους Χουλιαράδες. Σταδιακά η σύνθεση των χορευτών άλλαξε με αποτέλεσμα τα περισσότερα μέλη των χορευτικών τμημάτων (τουλάχιστον στα δύο τμήματα Εμφανίσεων και Προπαρασκευαστικό) στην συντριπτική τους πλειοψηφία να έχουν καταγωγή από άλλα χωριά της περιοχής της Ηπείρου. Οι περισσότεροι χορευτές – τριες συμμετέχουν στο συγκεκριμένο Όμιλο λόγω της δυναμικής του χορευτικού προγράμματος διδασκαλίας και των σχέσεων που ανέπτυξαν με τα άλλα μέλη της ομάδας. Η αναγραφή του ονόματος του χωριού στην επωνυμία του Ομίλου προσδιορίζει την ταυτότητα καταγωγής και λειτουργεί περιοριστικά ως προς την ένταξη νέων μελών που δεν έχουν καταγωγή από το χωριό. Τα περισσότερα χορευτικά μέλη πριν ενσωματωθούν στον Όμιλο θεωρούσαν πως πρόκειται για μια κλειστή ομάδα χορευτών από το συγκεκριμένο χωριό. Αρκετοί από αυτούς αναφέρουν πως έρχονται για τη διδασκαλία των χορών, χωρίς να συνδέονται με τον τόπο καταγωγής. Είναι ενδεικτικό πως ορισμένοι αναφέρουν *«εγώ δε λέω πάω στους Χουλιαράδες, λέω πάω στο χορευτικό»*, ενώ σε άλλη συζήτηση *«μιλούσα προχθές με μια φίλη και πέσαμε σε κουβέντα για τα χορευτικά και μου λέει με περηφάνια εγώ πάω στο Λύκειο, εγώ της είπα εγώ πάω στους Χουλιαράδες και έχουμε τον καλύτερο δάσκαλο, τι να της έλεγα που ήξερε αυτή ποιοι είναι οι Χουλιαράδες...»*, (Ε.Σ.). Σε άλλη περίπτωση ενός διαλόγου μεταξύ μιας χορεύτριας των Χουλιαράδων και μιας χορεύτριας του Λυκείου Ελληνίδων που έτυχε να είναι πόντιες και βρέθηκαν στο χορευτικό των Ποντίων έγινε ο εξής διάλογος: «-

Που χορεύεις εσύ; -Στους Χουλιαράδες –Εσύ; - Στο Λύκειο Ελληνίδων, εμείς είμαστε καλύτεροι». Όταν ο παραπάνω διάλογος μεταφέρθηκε σε παρέα χορευτών-τριων των Χουλιαράδων ακολούθησε ένας νέος διάλογος κριτικάροντας τα όσα ειπώθηκαν ως εξής: –Και εσύ δεν της είπες τίποτα; -Τι να της πω, πως να μιλήσω όταν την ακούς μικρό κορίτσι να μιλά με τόση αυθάδεια και υπεροψία, -Εγώ έπρεπε να ήμουν εκεί να της πω σε τι είστε καλύτεροι; Στο χορό, που δεν ξέρεις ποντιακά και πας να μάθεις αλλού; Η στις άλλες περιοχές που δεν ξέρεις να τις χορεύεις; Το μόνο που έχετε είναι οι φορεσιές και γι αυτές μιλάτε όλη την ώρα αλλά δεν είστε οίκος μόδας, χορευτικό είστε για χορό να μιλάτε...- Είναι καλύτεροι γιατί να σου πω εγώ έχουν φορεσιές καλύτερες, έχουν ιστορία, έχουν χώρο δικό τους, περισσότερα άτομα, να τέσσερις λόγοι που είναι καλύτεροι». Οι παραπάνω διάλογοι εκφέρουν διάφορα επιχειρήματα όπου αξιολογικά η χορευτική ικανότητα κατατάσσεται υψηλά σε σχέση με οποιοδήποτε άλλη παράμετρο, όπως είναι η ιστορικότητα του συλλόγου, η αριθμητική υπεροχή, η περιουσιακή του κατάσταση. Τα επιχειρήματα που εκφράζουν οι «Λυκειακοί» υποστηρικτές είναι ακριβώς όσα οι «άλλοι» θεωρούν υποδεέστερα και ανάξια για την κριτική και αξιολόγηση ενός χορευτικού. Όπως και να έχει διαπιστώνεται πως η ταυτότητα δημιουργείται σε σχέση με τον «άλλο» και σε σχέση με τη διαφορά, που όμως διέπεται από διαφορετικά αξιολογικά κριτήρια ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο ενσωματώνεται ο καθένας και τις αξίες που αφομοιώνει.

Διαπιστώνεται λοιπόν πως η χορευτική πρακτική (διαφοροποιημένη ως προς τα βασικά της χαρακτηριστικά, περιεχόμενο, τρόπο, έκθεση), διαμόρφωσε μια διακριτή χορευτική ταυτότητα στο Χορευτικό Όμιλο, βάζοντας στο περιθώριο την ισχυρή θέση που κατείχε η ταυτότητα καταγωγής μέσα από την αθρόα συμμετοχή των μελών που κατάγονταν από το χωριό. Παρόλα αυτά η συγκεκριμένη χορευτική ταυτότητα του Ομίλου λειτουργεί υποστηρικτικά ως προς την ενίσχυση της ταυτότητας καταγωγής των εναπομεινάντων μελών με καταγωγή από το χωριό, παρότι «εκπροσωπείται» από χορευτικά μέλη με διαφορετική καταγωγή, καθώς οι ίδιοι την προβάλλουν ως σημαντική διαφορά ως προς τους άλλους. Οι χορευτικές δεξιότητες λειτουργούν ως όριο ενσωμάτωσης και απόρριψης για την ένταξη ενός μέλους στο τμήμα των εμφανίσεων. Ο Χορευτικός Όμιλος διαμόρφωσε μια ξεχωριστή πολιτισμική ταυτότητα μέσα από τις χορευτικές διαδικασίες, προβάλλοντας παράλληλα τις τοπικές παραδόσεις της ευρύτερης περιοχής, καθώς είναι ο μοναδικός σύλλογος που εκπροσωπεί την μουσικοχορευτική παράδοση των Τζουμέρκων (εδώ δεν συμπεριλαμβάνονται οι σύλλογοι των βλάχικων χωριών που αποτελούν μέρος της βλαχόφωνης παράδοσης των Τζουμέρκων). Η συλλογική αφήγηση στηρίζεται τόσο στη μοναδικότητα της εκπροσώπησης μέσω του Ομίλου της μουσικοχορευτικής παράδοσης των Τζουμέρκων, όσο και στο παρελθόν της κοινότητας και κυρίως στην τοπική τραγουδιστική παράδοση και τους καταξιωμένους τραγουδιστές που καταγράφηκαν από έναν αναγνωρισμένο φορέα όπως ήταν το ίδρυμα Μέλπωσ Μερλιέ. Η αναβίωση του εθίμου «κύκλες» από τον Όμιλο αναδεικνύει επίσης το σημαντικό ρόλο που θέλει να επιδείξει στις πολιτιστικές εκδηλώσεις του χωριού συνδέοντας τα νεότερα μέλη της κοινότητας με τις «παραδόσεις» του χωριού.

Σύλλογος Φίλων Μουσικοχορευτικής Παράδοσης «Τα Πατήματα» (ετ. ιδρ. 2008)

Ο «Σύλλογος Φίλων Μουσικοχορευτικής Παράδοσης «Τα Πατήματα»» ιδρύθηκε το 2008 από μια παρέα χορευτών και χορευτριών οι περισσότεροι εκ των οποίων συμμετείχαν πριν στο Τμήμα Παραδοσιακών Χορών του Δήμου Ιωαννιτών. Στη συνέχεια ενσωματώθηκαν στο σύλλογο και άλλοι χορευτές και χορεύτριες φίλοι και γνωστοί των ιδρυτικών μελών αριθμώντας περίπου τα σαράντα μέλη. Σημαντικό ρόλο στη δημιουργία του συλλόγου είχε ο χοροδιδάσκαλος Ι. Α., ο οποίος αρχικά αποχώρησε από το Τμήμα Παραδοσιακών Χορών του Δήμου Ιωαννιτών, στη συνέχεια ανέλαβε το χορευτικό τμήμα του Δήμου Μολοσσών από όπου έφυγε, με συνέπεια οι χορευτές που σε όλο αυτό το διάστημα συμμετείχαν στα τμήματα όπου δίδασκε ο συγκεκριμένος χοροδιδάσκαλος, να μείνουν «άστεγοι» όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε. Κατόπιν παρότρυνσης του χοροδιδασκάλου ίδρυσαν έναν νέο «ιδιωτικό» σύλλογο ώστε να μπορούν να χορεύουν, *«πριν ξέρεις φύγαμε από το Δήμο Ιωαννιτών και εκείνη την εποχή πηγαίναμε στο Δήμο Μολοσσών, ο πυρήνας ήταν ο μπάμπια Γιάννης, τον ακολουθήσαμε εκεί όπου πήγαινε, αυτή ήταν η βάση της παρέας έφυγε κι αυτός από εκεί και μείναμε άστεγοι, τι θα κάνουμε τώρα εμείς του είπαμε, η πρόταση ήταν δική του, να κάνετε ένα δικό σας σύλλογο και εγώ να είμαι από πίσω μας είπε, εμείς θέλαμε ένα χορευτικό να μείνουμε σαν παρέα να έχουμε κάτι σαν βάση, αρχικά κάναμε χορό σε ένα σχολείο κοντά στην Περιφέρεια και δίδασκα εγώ και η Γιούλα Α. ...δύο ήταν οι βασικές σκέψεις, να κάνουμε ένα ταξίδι ως χορευτικό κάθε χρόνο και να φτιάζουμε φορεσιές για να στεριώσει, ένα χορευτικό πρέπει να έχει περιουσία, μαζευτήκαμε καμιά τριανταριά άτομα... είχαμε πρόεδρο τον Β.Β. ... εγώ ένα χρόνο κάθισα, ήμουν πιο κοντά στην παράδοση ήθελα να κάνουμε φορεσιά, να μείνουμε στο παραδοσιακό, αλλά αυτοί ξέφυγαν δεν ήθελαν το αυστηρό ...ο λόγος που έφυγα ήταν ότι δεν με εμπιστεύτηκαν, έγινε αφορμή ένα ταξίδι που τους πρότεινα και διέδωσαν λάθος πράγματα χωρίς να μου πούνε εμένα και το θεώρησα ότι δε με εμπιστεύονται ... αργότερα, μετά από 3, 4 χρόνια το διέλυσαν αφού διαφώνησαν μεταξύ τους δεν ξέρω γιατί... »*, (Σ.Ζ.)

Η παραπάνω περίπτωση αναδεικνύει τον καθοριστικό ρόλο των προσωπικών σχέσεων που συνάπτονται μεταξύ των μελών των συλλόγων και ιδιαίτερα μεταξύ των χορευτών και του χοροδιδασκάλου. Η σχέση που αναπτύσσεται υπερβαίνει πολλές φορές σε αξιολογικό επίπεδο άλλες σημαντικές αξίες που λειτουργούν ως κίνητρα συμμετοχής σε μια χορευτική ομάδα όπως είναι η καταγωγή, η χορευτική ταυτότητα, το κύρος. Η δυνατότητα της ελεύθερης επιλογής ένταξης ενός μέλους σε μια χορευτική ομάδα που γίνεται με διαφορετικά υποκειμενικά κριτήρια δεν μπορεί να «προβλεφτεί» και να διαμορφώσει ένα ξεκάθαρο θεωρητικό μοντέλο που να επαληθεύει επαγωγικά τις επιλογές των μελών. Για παράδειγμα την χορευτική παρέα-ομάδα που έφυγε από το Χορευτικό Τμήμα του Δήμου δεν την ακολούθησε η

πλειοψηφία των υπολοίπων χορευτικών μελών και επιπλέον, η αρχική παρέα διασπάστηκε στη συνέχεια, καθώς, τα μέλη έθεσαν νέα κριτήρια συμμετοχής και όρους αξιολόγησης των πρακτικών και των διαδικασιών που διαμορφώθηκαν στο καινούργιο πλαίσιο. Η δυναμική των σχέσεων αναδεικνύεται στην παραπάνω περίπτωση ισχυρή τόσο στην ένωση όσο και στη διάσπαση μιας συλλογικότητας. Οι διαφορές εκδηλώθηκαν με αφορμή διάφορα γεγονότα και πρακτικές που ακολουθήθηκαν και οδήγησαν σε εσωτερικές ομαδοποιήσεις και στην εξασθένιση των σχέσεων μεταξύ των μελών με αποτέλεσμα να επέλθει η διάλυση του συλλόγου.

Χορευτικός Σύλλογος Μετσόβου (ετ. ιδρ. 2014)

Ο Σύλλογος ιδρύθηκε από τα μέλη του Χορευτικού Συλλόγου του Πνευματικού Κέντρου Δήμου Μετσόβου, για να μπορεί να πραγματοποιεί πολιτιστικές εκδηλώσεις που να αποφέρουν έσοδα στη χορευτική ομάδα, καθώς ο Δήμος έπαψε να την επιχορηγεί όπως τα παλαιότερα χρόνια. Σύμφωνα με τις πληροφορίες το 1955 παρευρέθηκε στην τιμητική εκδήλωση που οργάνωσε το Πολυτεχνείο Αθηνών για τους Μετσοβίτες ευεργέτες άτυπος χορευτικός όμιλος από το Μέτσοβο που αποτελούνταν από διάφορα μέλη –χορευτές. Έκτοτε με παρότρυνση του Δήμου υπήρχε πάντα μια χορευτική ομάδα που ανανεώνονταν συνεχώς τα μέλη της και εκπροσωπούσε τη μουσικοχορευτική παράδοση του Μετσόβου σε διάφορες εκδηλώσεις, χωρίς όμως να έχει νομική υπόσταση, ώσπου το 1973 δημιουργείται ο Χορευτικός Όμιλος Μετσόβου, και όπως αναγράφεται στο καταστατικό του σκοπός του είναι: *«η διαφύλαξις, διατήρησις και διάδοσις των ηθών, εθίμων, χορών και ασμάτων του Μετσόβου δια της διοργανώσεως εν Μέτσοβο χορευτικών και άλλων εορταστικών εκδηλώσεων»*(Καταστατικό Χ.Ο.Μ.). Ο Χορευτικός Όμιλος αδρανοποιήθηκε στη συνέχεια ώσπου το 2014 ιδρύθηκε ο Χορευτικός Σύλλογος Μετσόβου, (Γ.Μ.).

Πολιτιστικός Σύλλογος Αυγερινός (ετ. ιδρ. 2014)

Ο “Χορευτικός Σύλλογος Αυγερινός” δημιουργήθηκε το 2014 από μια φιλική παρέα χορευτών και χορευτριών με σκοπό η μέχρι πρότινος άτυπη αυτή χορευτική ομάδα να αποκτήσει νομική υπόσταση και να μπορεί να προσκαλείται σε πολιτιστικές εκδηλώσεις. Ο σύλλογος έχει συσπειρώσει αρκετά ενήλικα μέλη μέσα από τη συμμετοχή των μελών σε άτυπες συναθροίσεις και ψυχαγωγικές εκδηλώσεις. Ο χοροδιδάσκαλος και ο κύριος εμπνευστής της ίδρυσης του συλλόγου αποτελεί την «ψυχή» του συλλόγου και αναλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της οργάνωσης και υλοποίησης των δράσεων, *«Ο σύλλογος δημιουργήθηκε για να μπορούν να μας καλούν σε πανηγύρια σε εκδηλώσεις, δεν μπορούσα να πάω ως Παναγιώτης, εγώ ασχολούμαι από παλιά με τους χορούς...σήμερα στο σύλλογο συμμετέχουν πενήντα έως εξήντα άτομα ηλικίας άνω των σαρανταπέντε ετών, έχουμε σχετικά μεγάλους σε ηλικία χορευτές, ο νεότεροι δεν μπορούν να ενταχθούν άμα βλέπουν πως δεν έχουν αντίστοιχη*

παρέα.... Οργανώνουμε σταθερά κάθε χρόνο τον ετήσιο χορό στην αρχή του έτους όπου κόβεται η πρωτοχρονιάτικη πίτα, μια ετήσια χορευτική εκδήλωση συνήθως στο Πνευματικό Κέντρο, και μια εκδρομή στο τέλος της χρονιάς εντός της Ελλάδος. Το όνομα του συλλόγου προέκυψε τυχαία δεν σημαίνει τίποτα θα μπορούσε να είναι και κάτι άλλο ...τυχαία ...έχουμε ένα βασικό πυρήνα και βγαίνουμε, πάμε και γλεντάμε σε κανένα μαγαζί σαν παρέα έχουμε και άλλους που έρχονται για το κέφι τους άλλος για να γυμναστεί, άλλος για να περάσει ωραία την ώρα του», (Π.Γ.).

Ο σύλλογος φαίνεται να λειτουργεί σε ένα χαλαρό και φιλικό πλαίσιο που εγκαθιδρύθηκε από την ιδρυτική παρέα και εμπεδώθηκε από τα νέα μέλη. Η χορευτική διαδικασία που γίνεται με ένα εμπειρικό, μη αυστηρό σε σχέση με τα άλλα χορευτικά της πόλης πλαίσιο, βοήθησε στην εύκολη ενσωμάτωση νέων μελών. Ο τρόπος λειτουργίας του χορευτικού δημιούργησε μια ομοιογενή ηλικιακά ομάδα που μπορεί να μαθαίνει και να απολαμβάνει το χορό χωρίς ιδιαίτερες απαιτήσεις, χωρίς ωστόσο να καταφέρει να φέρει στο χώρο νεότερα ηλικιακά πρόσωπα, γεγονός που πιθανότατα οφείλεται στα ποιοτικά χαρακτηριστικά διδασκαλίας των χορών.

Χορευτικός Όμιλος Κόνιτσας (ετ. ιδρ. 2015)

Ο “Χορευτικός Όμιλος Κόνιτσας” ιδρύθηκε το 2015 «εντελώς τυχαία», με αφορμή την επίσκεψη του “Χορευτικού Ομίλου Θεσσαλονίκης” στην Κόνιτσα. Ο “Χορευτικός Όμιλος Θεσσαλονίκης” επισκέφτηκε την Κόνιτσα με σκοπό να διδάχουν τα μέλη του από τους ντόπιους την τοπική μουσικοχορευτική παράδοση. Ο Δήμος Κόνιτσας για την προβολή της τοπικής μουσικοχορευτικής παράδοσης ενεργοποιούσε τις ομάδες χορού των σχολείων, καθώς την περίοδο εκείνη στην Κόνιτσα δεν λειτουργούσε κάποιος σύλλογος ώστε να μπορούν οι νέοι να διδάσκονται τους τοπικούς παραδοσιακούς χορούς. Μέχρι την ίδρυση του Ομίλου ο χοροδιδάσκαλος του νυν “Χορευτικού Ομίλου Κόνιτσας” σε συνεργασία με το Σύλλογο Γονέων και κηδεμόνων του δημοτικού σχολείου δίδασκε παραδοσιακούς χορούς στα παιδιά του σχολείου. Με την επίσκεψη του “Χορευτικού Ομίλου Θεσσαλονίκης” δόθηκε η αφορμή να δημιουργηθεί ένας αντίστοιχος όμιλος, «...*ξεκάθαρα εμείς αρχίσαμε από ένα τυχαίο γεγονός, μπορεί να ακούγεται χαζό αλλά έτσι έγινε, δεν μπήκαμε σε διαδικασία να ψάξουμε άλλο όνομα, δεν είναι όνομα franc seize ...το καταστατικό έγινε όπως γίνεται σε όλους τους πολιτιστικούς συλλόγους σε έναν δικηγόρο»,(Γ.Κ).* Ο “Χορευτικός Όμιλος Κόνιτσας” που συσπείρωσε αρχικά εκατόν πενήντα μέλη σήμερα διατηρεί τρία τμήματα παιδικά, δύο εφηβικά και δύο ενηλίκων.

Πολιτιστικός Χορευτικός Σύλλογος Δήμου Ζίτσας (ετ. ιδρ. 2015)

Ο “Πολιτιστικός Χορευτικός Σύλλογος Δήμου Ζίτσας” ιδρύθηκε από πρωτοβουλία μιας ομάδας γυναικών στην Ελεούσα. Ο Σύλλογος ουσιαστικά δεν ανέπτυξε καμία δραστηριότητα και σήμερα βρίσκεται σε αδράνεια.

Πίνακες πολιτιστικών συλλόγων

Επιχειρώντας τη διερεύνηση των συλλόγων της πόλης κρίθηκε απαραίτητη η αποδελτίωση όσων συλλόγων ιδρύθηκαν από το 1914 μέχρι σήμερα και καταγράφονται στο Βιβλίο Σωματείων του Πρωτοδικείου Ιωαννίνων. Σε ένα πρώτο επίπεδο αποδελτιώθηκαν ανάμεσα σε δύο χιλιάδες διακόσιους τέσσερις (2204) συλλόγους και σωματεία επτακόσιοι πέντε (704) που φέρουν ως προσδιορισμό τουλάχιστον μια από τις λέξεις: Αδελφότητα, Σύλλογος, Πολιτιστικός, Εκπολιτιστικός, Εξωραϊστικός, Μορφωτικός, Επιμορφωτικός, Προοδευτικός, Φιλοπρόοδος, Λαογραφικός, , Σύνδεσμος, Ορειβατικός, Αθλητικός, Περιβαλλοντικός, Αναπτυξιακός, Φυσιολατρικός, Αγροτικός, Οικολογικός, Κοινωφελής, Πατριωτικός. Θεωρήθηκε απαραίτητη προϋπόθεση να προσδιορίζουν στην επωνυμία τους ένα συγκεκριμένο τόπο αναφοράς, είτε αυτός είναι μια ευρύτερη γεωγραφική - διοικητική περιφέρεια, είτε είναι χωριό, είτε πόλη, είτε συνοικία και επιτελούν μορφωτικούς και αλληλέγγυους σκοπούς προς τον τόπο που προσδιορίζουν. Από τους 2204 συλλόγους δεν συμπεριλήφθηκαν στον πίνακα Β΄, όσοι από αυτούς φέρουν μεν τον προσδιορισμό «σύλλογος» αλλά έχουν πολιτικό χαρακτήρα, όπως παραδείγματος χάριν είναι ο “Λαϊκός Πολιτικός Σύλλογος Μετσόβου” (ετ. ιδρ. 1922), “Λαϊκός Πολιτικός Σύλλογος Ιωαννίνων”, (ετ. ιδρ. 1922) οι οποίοι είχαν ως κύριο σκοπό την προώθηση των πολιτικών τους ιδεολογιών. Επίσης, δεν συμπεριλήφθηκαν όσοι έχουν επαγγελματικό χαρακτήρα, π.χ. “Εμπορικός Σύλλογος Ιωαννίνων” (ετ.ιδρ.1914). “Σύλλογος Δημοδιδασκάλων Παραμυθίας” (ετ. ιδρ. 1925). Επίσης, δεν συμπεριλήφθηκαν οι σύλλογοι Γονέων και Κηδεμόνων των σχολείων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που σχετίζονται με την αντιμετώπιση των ζητημάτων που αφορούν τα σχολεία. Τέλος, δεν συμπεριλήφθηκαν οι σύλλογοι γυναικών που ιδρύθηκαν με σκοπό την προαγωγή του γυναικείου φύλου και οι φοιτητικοί σύλλογοι των Ιωαννίνων που ενεργοποιούνται περιστασιακά και δεν έχουν μια συνεχή παρουσία στο χώρο.

Διερευνώντας τα Βιβλία καταχώρησης Σωματείων Πρωτοδικείου Ιωαννίνων της περιόδου 1914 - 2017, διαπιστώνεται πως αναγράφονται πενήντα δύο συνοικιακοί σύλλογοι. Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε πως στα επίσημα έγγραφα καταχώρισης των συλλόγων της πόλης παρουσιάζεται μια εικονική πραγματικότητα που δεν ανταποκρίνεται στη δυναμική που εμφανίζουν οι συνοικιακοί σύλλογοι, καθώς ενώ καταχωρίζεται ένα υψηλό ποσοστό συλλόγων, εντούτοις, αρκετοί από αυτούς έχουν αδρανοποιηθεί, αποτελούν «συλλόγους σφραγίδα», με ελάχιστη ή και μηδαμινή κοινωνική δράση. Η παραπάνω υπόθεση εργασίας επέβαλε τη διερεύνηση κατά περίπτωση της μορφής και του περιεχομένου των δράσεών τους, έτσι όπως

αποτυπώνεται στα αρχεία τους και μέσα από συνεντεύξεις των πιο ενεργών μελών τους.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο διαχωρίστηκαν και καταγράφηκαν στον πίνακα Α΄, όσοι σύλλογοι έχουν ως χωρικό προσδιορισμό μια ορισμένη συνοικία της πόλης και βρίσκονται εντός των ορίων που εκτείνονται περιμετρικά από το Κάστρο και τη συνοικία Νεαπόλεως στον Άγιο Νικόλαο Κοπάνων, βόρεια της πόλης, τη συνοικία των Αμπελοκήπων, βορειοδυτικά, τη συνοικία Καρδαμίτσια και τη συνοικία του Τσιφλικόπουλου και νοτιοανατολικά της πόλης από τα Σεισμόπληκτα και τη Βρυσούλα έως το Βοτανικό και το Λασπότοπο.

Αποδελτιώθηκαν συνολικά πενήντα δύο (52) καταγεγραμμένοι συνοικιακοί σύλλογοι και από αυτούς σύμφωνα με την έρευνα που έγινε διαπιστώθηκε πως λειτουργούν οι είκοσι πέντε (25), εκ των οποίων υπολειτουργούν οι πέντε (5). Οι συνοικιακοί σύλλογοι που αποδελτιώθηκαν έχουν κοινό σημείο αναφοράς, πέρα από τους κοινωφελείς, μορφωτικούς και πολιτιστικούς σκοπούς, ένα συγκεκριμένο χωρικό προσδιορισμό που αναφέρεται σε μια ορισμένη συνοικία της πόλης. Σε ένα πρώτο επίπεδο, λοιπόν, καταγράφηκαν δράσεις, γεγονότα, σχέσεις, προβλήματα και κάθε τι που οι πληροφορητές θεώρησαν άξιο αναφοράς. Κατόπιν, μελετήθηκαν και οι αποφάσεις των Δ.Σ. μέσα από τα πρακτικά των συλλόγων, ώστε να διασταυρωθούν οι προφορικές μαρτυρίες αλλά και να εντοπιστούν θέματα και ζητήματα προς μελέτη. Το προσωπικό αφήγημα των πληροφορητών μας παρείχε το απαραίτητο υλικό μελέτης, το οποίο στη συνέχεια ερμηνεύτηκε με τα κατάλληλα αναλυτικά εργαλεία αποκρυπτογραφώντας το ρόλο τους στη διαμόρφωση της ταυτότητας του συλλόγου.

Τα μεταπολεμικά χρόνια δημιουργούνται οι πρώτοι συνοικιακοί σύλλογοι στην πόλη, (ο πρώτος συνοικιακός σύλλογος ιδρύεται το 1957), μέσα σε ένα κοινωνικό πλαίσιο που διαμορφώνεται από συγκεκριμένες ιστορικές και πολιτικές συνθήκες.

Πίνακας Α΄ - Οι συνοικιακοί σύλλογοι των Γιαννίνων (1957-2015)

A/A	ΕΤΟΣ ΙΔΡΥ ΣΗΣ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΣΥΛΛΟΓΟΥ	ΕΔΡΑ
1.	1957	Σύλλογος Καλλιθέα Συνοικία Λυόμενα Αμπελοκήπων...» Η Καλλιθέα» (Τρ. 1973 Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ιωαννίνων «Η Καλλιθέα»), (Τρ. 2014 Πολιτιστικός Σύλλογος «Η Καλλιθέα» Ιωαννίνων)	Ιωάννινα
2.	1959	Εξωραϊστικός Σύλλογος Εργατικού Συνοικισμού Αμπελοκήπων Ιωαννίνων (Τρ. 1973 Εξωραϊστικός Σύλλογος Εργατικού Συνοικισμού Αμπελοκήπων) (Τρ. 1979) Εκπολιτιστικός Σύλλογος Αμπελοκήπων Ιωαννίνων «Άγιος Νικόλαος Κοπάνων» (Τρ. 1988) Πολιτιστικός Σύλλογος Αμπελοκήπων Ιωαννίνων «Πανόραμα»	Ιωάννινα
3.	1963	Σύλλογος Νεοσύστατου Συνοικισμού Αγίας Τριάδος «Η Πρόοδος»	Ιωάννινα
4.	1966 Διάλ. 455	Σύλλογος κατοίκων Φρουρίου «Οι Άγιοι Ανάργυροι» (Διευτ. Διάλυσις 1971)	Ιωάννινα
5.	1967 Αδρ. 456	Σύλλογος Συνοικισμού Βρυσούλας	Ιωάννινα
6.	1969 Αδρ.	Σύλλογος «Άγιοι Ανάργυροι» Ακραιού Ιωαννίνων	Ιωάννινα
7.	1971 Αδρ.	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Συνοικισμού Καρδαμισίων «Προφήτης Ηλίας»	Ιωάννινα
8.	1971 Αδρ.	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Συνοικισμού Νεαπόλεως «Αγίου Νικολάου» Αμπελοκήπων	Ιωάννινα
9.	1971 Αδρ.	Εξωραϊστικός και Φιλοπρόοδος Σύλλογος Συνοικισμού Δροσιάς Ιωαννίνων	Ιωάννινα
10.	1973	1973, Εξωραϊστικός Σύλλογος Κατοίκων Φρουρίου «Οι Άγιοι Ανάργυροι» (Τρ. 1996) Σύλλογος Κατοίκων Φρουρίου «Οι Άγιοι Ανάργυροι» (Τρ. 2009) Εξωραϊστικός Σύλλογος κατοίκων Φρουρίου «Οι Άγιοι Ανάργυροι»	Ιωάννινα

⁴⁵⁵ Διάλυση του συλλόγου που γίνεται με κατάθεση το Πρωτοδικείο του καταστατικού του συλλόγου και της σφραγίδας του. Συνήθως οι σύλλογοι όταν αδρανοποιούνται, για λόγους ηθικούς δεν προχωρούν τις νομικές διαδικασίες που προβλέπουν τη διάλυση του συλλόγου, ευελπιστώντας στην επαναλειτουργία του.

⁴⁵⁶ Αδράνεια, που σημαίνει πως ένας σύλλογος δεν αναπτύσσει καμία δράση. Νομικά φαίνεται πως υφίσταται, στην πραγματικότητα όμως δεν λειτουργεί.

11.	1976	Εξωραϊστικός Σύλλογος κατοίκων «Αγίου Σπυρίδωνος»	Ιωάννινα
12.	1977	Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Ο Πλάτανος»	Ιωάννινα
13.	1977	Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Η Λούτσα»	Ιωάννινα
14.	1978 Αδρ.	Σύλλογος Σεισμοπλήκτων Συνοικισμού Μπουνταλά Ιωαννίνων	Μπουνταλά
15.	1978 Αδρ.	(1978) Εξωραϊστικός Σύλλογος Συνοικισμού Άνω Δροσιάς «Η Αγία Παρασκευή»	Δροσιά Ιωαννίνων
16.	1978	Φιλοπρόοδος Σύλλογος Καλούτσιανης (Τρ. 2001) Πολιτιστικός Σύλλογος Καλούτσιανης «Αγία Μαρίνα»	Καλούτσιανης
17.	1979 Αδρ.	Εξωραϊστικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Η Χαραυγή» Ιωαννίνων	Λασπότοπος
18.	1979 Αδρ.	Εξωραϊστικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Οικισμού Εφένδρων Αξιωματικών	Ιωάννινα
19.	1980	Πολιτιστικός Σύλλογος «Η Καραβατιά» (Τρ. 1989)	Ιωάννινα
20.	1980 Αδρ.	Πολιτιστικός Σύλλογος Αρχιμανδριού	Ιωάννινα
21.	1980	Εξωραϊστικός Σύλλογος Συνοικισμού Λακκωμάτων Πόλεως Ιωαννίνων (Τρ. 1984) (Τρ. 2009, Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Λακκωμάτων Ιωαννίνων)	Ιωάννινα
22.	1980 Αδρ.	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βοτανικού Ιωαννίνων	Συν/σμός Βοτανικού
23.	1981 Αδρ.	Μορφωτικός Σύλλογος Νέων Καλλιθέας	Καλλιθέα
24.	1982	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Εργατικών κατοικιών Βρυσούλας «Η Ομόνοια» (τρ. 2015) Πολιτιστικός Σύλλογος Βρυσούλας Δήμου Ιωαννιτών	Βρυσούλα Ιωαννίνων
25.	1982 Αδρ.	Πολιτιστικός Σύλλογος «Ο Κουραμπάς»	Ιωάννινα
26.	1983	Προοδευτικός Εκπολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Τσιφλικόπουλου	Τσιφλικόπουλο
27.	1983 Αδρ.	Μορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Αγίου Νικολάου Ιωαννίνων	Ιωάννινα
28.	1983 Αδρ.	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μπονίλας «Ο Άγιος Ιωάννης»	Μπονίλα
29.	1983	Πολιτιστικός Σύλλογος συνοικισμού Καρδαμιτσίων – Άμμου «Η Πρόοδος»	Καρδαμίτσια
30.	1983	Εκπολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος Συνοικίας Γηροκομείου Ιωαννίνων	Ιωάννινα
31.	1983 Αδρ.	Πολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος Συνοικίας Πόλης Ιωαννίνων	Ιωάννινα
32.	1983 Αδρ.	Εκπολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Συνοικίας Αηδόνι Πόλεως Ιωαννίνων	Αηδόνι Ι.
33.	1983	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Πλατείας Πάρης Ιωαννίνων «Ο Άγιος Γεώργιος»	Ιωάννινα
34.	1983	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Συνοικισμού Κολχίδος «Ο Άγιος	Ιωάννινα

	Αδρ.	Χαράλαμπος»	
35.	1983	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μάτσικας Ιωαννίνων	Ιωάννινα
36.	1983 Αδρ.	Κοινότητα Νέων Λακκωμάτων Γιαννίνων	Ιωάννινα
37.	1983 Αδρ.	Κοινότητα Νέων Πλατάνου	Ιωάννινα
38.	1983 Διαλ.	Επιμορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Β΄ Τομέα Αμπελοκήπων «Η Σαρακίνα»	Αμπελόκηποι
39.	1987	Εξωραϊστικός Μορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος περιοχής Αγίου Κοσμά Πόλεως Ιωαννίνων	Ιωάννινα
40.	1987 Αδρ.	Πολιτιστικός Σύλλογος Πεντέλης «Η Ανακαίνιση» Συνοικισμός Πεντέλης Ιωαννίνων	Ιωάννινα
41.	1988	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Εργατικών Κατοικιών Σεισμοπλήκτων Ιωαννίνων Ανθούπολης, (Τρ. 1990) Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Εργατικών Κατοικιών Νεοχωροπούλου	Εργατικές κατοικίες Ι.
42.	1994 Αδρ.	Σύνδεσμος Γιαννιωτών «Άγιος Νικόλαος Αγοράς»	Ιωάννινα
43.	1994	Σύλλογος Γυναικών Νέου Βελισαρίου (Χορευτικός Όμιλος Σεισμοπλήκτων)	Ιωάννινα
44.	1995	Εκπολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Συνοικίας Κιάφας	Ιωάννινα
45.	1996	Σύλλογος κατοίκων και φίλων του Κάστρου	Ιωάννινα
46.	1996 Αδρ.	Πολιτιστικός Σύλλογος Συνοικίας Σταδίου Ιωαννίνων	Ιωάννινα
47.	1996	Ελληνοορθόδοξος Σύνδεσμος Αγίας Μαρίας Ιωαννίνων	Ιωάννινα
48.	1999 Αδρ.	Κοινοφελής Σύλλογος Ζευγαριών	Ζευγάρια
49.	2000	«Οι Άγιοι Κων/νος και Ελένη» Σύλλογος Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Συνοικισμού Δροσιάς Πεντέλης	Ιωάννινα
50.	2007 Αδρ.	Πολιτιστικός Περιβαλλοντικός Σύλλογος Ευρύτερης Περιοχής «Φυλακών Σταυρακίου»	Ιωάννινα
51.	2014	Παλιά Αγορά	Ιωάννινα
52.	2015	Πολιτιστικός Σύλλογος Καλούτσιανης «Τα Πλατανάκια»	Ιωάννινα

Πίνακας Β΄ - Οι σύλλογοι του Νομού Ιωαννίνων (1914-2017)

Στον πίνακα Β΄ ταξινομούνται οι Σύλλογοι με βάση το έτος ίδρυσής τους, σύμφωνα με τα Αρχεία Πρωτοδικείου Ιωαννίνων Βιβλία Καταχώρισης Αναγνωριζομένων Σωματείων, α/α 0- 299, 301-601,602-900, 901- 1478, 1480.....

A/A	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΣΥΛΛΟΓΟΥ	ΕΤΟΣ ΙΔΡΥ ΣΗΣ	ΕΔΡΑ
1.	Σύλλογος Σουλιωτών «Το Κούγκι» (Διελύθη)	1914	Ιωάννινα
2.	Φιλεκπαιδευτική Αδελφότης «Άγιος Νικόλαος» (Διελύθη..)	1915	Κράψη
3.	Αδελφότης «Άγιος Ελευθέριος» Νήσου Ιωαννίνων » (Διελύθη 1962)	1915	Νήσος Ιωαννινα
4.	Ένωση των εκ της επαρχίας Κονίτισης	1916	Ιωάννινα
5.	Πατριωτικός Σύνδεσμος Καλαρρυτών «Η Πίνδος» Διευτ. Διάλυση Αποφ. 357 30/6/6.... (Τρ. 1925, Αποφ. 516)	1917	Καλαρρύταις
6.	Ένωση Ζαγορισίων (Τρ. 1927, Σύλλογος Ζαγορισίων) (Τρ. 1974, Πολιτιστικός Σύνδεσμος Ζαγορισίων)	1917	Ιωάννινα
7.	Φιλεκπαιδευτική Αδελφότης Χρυσάνθου Πενταπόλεως	1919	Ιωάννινα
8.	Φιλεκπαιδευτική Αδελφότης Παραμυθίας η Θεο...λία	1919	Παραμυθία
9.	Φιλοπρόοδος Αδελφότης Χουλιαράδων «Η Αγία Παρασκευή» (Τρ. 1973 -1978 – 1983)	1921	Χουλιαράδες
10.	Επαρχιακός Σύλλογος Κονίτισης «Η Ένωση»	1922	Κόνιτσα
11.	Ευεργετικός Σύλλογος Καστάνιανης «Ο Άγιος Νικόλαος»	1922	Καστάνιανη
12.	Αδελφότης ανορθώσεως Λοζετσίου «Η γέννησις της Θεοτόκου»	1922	Λοζέτσιον
13.	Προοδευτικός Σύλλογος Ζίτσας	1922	Ζίτσα
14.	Σύνδεσμος Πυρσόγιαννης	1923	Πυρσόγιαννη
15.	Βορειοηπειρωτικός Σύλλογος «Ο Γεώργιος Ζωγράφος»	1923	Ιωάννινα
16.	Σύλλογος Κατσανοχωρίων (Τρ. 1924)	1923	Ιωάννινα

17.	Κοινοτικός Σύνδεσμος Γραμμένου	1923	Γραμμένο
18.	Φιλεκπαιδευτική Αδελφότης Γραμμένου	1923	Γραμμένο
19.	Σύλλογος Συρρακιωτών «Ο Κωλέττης» (Τρ. 1930 - 1934)	1923	Ιωάννινα
20.	Σύλλογος Προσφύγων Ιωαννίνων	1924	Ιωάννινα
21.	Μουσικός Σύλλογος Ηπειρωτική Μανδολινάτα (Τρ. 1926)	1924	Ιωάννινα
22.	Σύλλογος Δερβιζιάνων Γεωργάνων «Η Κιάφα»	1925	Ιωάννινα
23.	Σύλλογος Γραμμένου «Ο Ασάπιος»	1925	Γραμμένο
24.	Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Πωγωνίου «Η πρόοδος» (Τρ. 1971 – 1973) (Τρ. 1986) Φιλεκπαιδευτικός – Εκπολιτιστικός Σύλλογος Πωγωνιανής «Η πρόοδος» (Τρ. 1988) (Τρ. 1989) Φιλεκπαιδευτικός Λαογραφικός και Πολιτιστικός Σύλλογος Πωγωνιανής «Η πρόοδος»	1925	Πωγωνιανή
25.	Σύλλογος Γραμμενοχωρίων «Οι Ζωσιμάδες»	1925	Ιωάννινα
26.	Σύλλογος Μετσοβιτών «Ο Αβέρωφ» (Διελύθη 1970)	1925	Μέτσοβον
27.	Σύλλογος Ποποβιτών «Ο Κορύλλος»	1926	Πόποβο
28.	Σύλλογος Μετσόβου «Αβέρωφ»	1926	Μέτσοβο
29.	Σύλλογος Πέντε Πηγαδιών «Η ευπραξία»	1926	-----
30.	Προοδευτική Ένωση Πυρσόγιαννης (Τρ. 1928 – 1963 – 1972 – 1986 - 2013)	1926	Πυρσόγιαννη
31.	Πανεπαρχιακή Ένωση Παραμυθιωτών «Ο Άγιος »	1926	Παραμυθία
32.	Αδελφότης Χιονιάδων «Ο Άγιος Αθανάσιος»	1927	Χιονιάδες
33.	Φιλεκπαιδευτική Αδελφότης Δρεστενίκου (Τρ. 1932 Φιλεκπαιδευτική Αδελφότης Τριστένου «Η πρόοδος»)	1927	Τρίστενο
34.	Φιλεκπαιδευτική και Φιλόπασχος Αδελφότης Βαλτίστας Πωγωνίου	1928	Βάλτιστα
35.	Δενδροκομικός Σύλλογος Νέων Βρυσχωρίου	1928	Βρυσχώρι
36.	Φιλοπρόοδος Αδελφότης Μεγάλου Περιστερίου	1928	Μεγάλο Περιστέρι
37.	Προοδευτική Ένωση Νεολαίας Τουρνοβιτών Κονίτσης	1929	Τούρνοβον
38.	Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Βαβουρίου «Η Αναγέννησης»	1929	Βαβούριον
39.	Φιλοπρόοδος Ένωση Ελαφοτόπου	1929	Ελαφότοπος
40.	Φιλόπτωχος Αδελφότης Φοινικίου «Η Μεταμόρφωση»	1929	Φοινίκιον
41.	Προοδευτικός Σύλλογος Νέων Πολυλόφου «Κοβίλιανη» (Τρ.1973)- (Τρ. 1977)	1929	Πολύλοφος
42.	Φιλοδασική Ένωση Πραμάντων	1929	Πράμαντα
43.	Σύλλογος Νέων Τσαμαντά «Η Πρόοδος»	1929	Τσαμαντά
44.	Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Λειοντών «Η Πρόοδος»	1929	Λειά Φιλιατών
45.	Αγαθοεργός Σύλλογος Πετροβουνίου «Ο	1930	Πετροβούνι

	Κατσαντώνης» (Τρ. 1963 -1972-2000)		
46.	Σύλλογος Νεολαίας Ελευθέρου «Η Αναγέννησις»	1931	Ελεύθερο
47.	Προοδευτικός Σύλλογος Νέων Φούρκας Κονίτσης	1931	Φούρκα
48.	Σύλλογος Γραμμένου «Ο Ασώπιος» (Τρ. 1937 Μορφωτικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος «Ο Ασώπιος»)	1931	Γραμμένο
49.	Φιλοδασική Ένωσις Γραμμένου	1931	Γραμμένο
50.	Μουσικοφιλολογικός Σύλλογος Φιλιατών	1931	Φιλιάται
51.	Φιλοδασική Ένωσις Ζίτσας	1931	Ζίτσα
52.	Αδελφότης Κάντσικου Κονίτσης «Η Αγία Παρασκευή»	1931	Κάντσικο
53.	Δενδροκομικός Σύλλογος Σκαμνελίου	1931	Σκαμνέλιον
54.	Σύλλογος (Ισραηλίτικος) Μελικοβ Παντάχ Ιωαννίνων (Τρ. 1936, Σύλλογος Ισραηλιτικός Μπεθ Ι(ε)άσωνα) (Τρ. 1940) (Τρ. 1973, Φιλανθρωπικός Σύλλογος Μπεθ Ι(ε)άσωνα Βεραχέλ) (Τρ. 1993 - 1996)	1931	Ιωάννινα
55.	Αδελφότης Λιγοπινών «Η Πρόοδος»	1931	Ιωάννινα
56.	Φιλοδασική Ένωσις Καλαρρυτών	1931	Καλαρρύται
57.	Ένωση Νέων Πυρσόγιαννης «Ο Φοίνιξ»	1932	Πυρσόγιαννη
58.	Σύλλογος Δελβινακιωτών «Ο Ηρακλής Βατιάδης»	1932	Δελβινάκι
59.	Σύλλογος των εν Ιωαννίνους Αρταίων και Τζουμερκιωτών (Τρ. 1972) (Τρ. 1990)	1932	Ιωάννινα
60.	Λέσχη Ιωαννίνων	1932	Ιωάννινα
61.	Σύλλογος Ισραηλιτικής Λέσχης Ιωαννίνων	1932	Ιωάννινα
62.	Προοδευτικός Σύλλογος των Νέων Παλαιά Αλώνια	1932	Παλαιά Αλώνια
63.	Φιλόδενδρος Ένωσις Αρίστης	1932	Αρίστη
64.	Αδελφότης Αλληλεγγύη Αγάπη Κοινότητος Αηδονοχωρίου Κονίτσης	1933	Αηδονοχώρι
65.	Πολιτιστικός Σύλλογος Λαϊκού Κόμματος Ηπείρου	1933	Ιωάννινα
66.	Προοδευτική Κίνησης Στράτσιανης Κονίτσης (Τρ. 1988)	1933	Στράτσιανη
67.	Φιλοπρόοδος Ένωσις Κονίτσης Γανναδιού – Μόλιστας	1933	Γανναδιό Μόλιστα Κ.
68.	Προοδευτικός Σύλλογος Κόντσικας «Ο Άγιος Γεώργιος»	1934	Κόντσικα
69.	Πανηπειρωτική Μανδολινάτα «Αι Μούσαι»	1934	Ιωάννινα
70.	Προοδευτικός Σύλλογος Ασβεστοχωρίου «Ο Άγιος Δημήτριος»	1934	Ασβεστοχώρι
71.	Φιλοπρόοδος Ένωσις Παπίγκου	1934	Πάπιγκο
72.	Προοδευτική Ένωσις Κερασόβου Κονίτσης	1934	Κεράσοβο
73.	Δενδροκομικός Σύλλογος Διστράτου	1934	Δίστρατο
74.	Φιλόδενδρος Ένωσις Παπίγκου	1934	Πάπιγκον
75.	Φιλοδασική Ένωσις Φορτοσίου	1935	Φορτόσιον
76.	Σωματείον Βιβλιοθήκης Δωλιανών	1935	Δωλιανά

77.	Αθλητικός Μορφωτικός Σύλλογος Νέων Ζίτσας	1936	Ζίτσα
78.	Όμιλος Νέων Ιωαννίνων	1936	Ιωάννινα
79.	Εθνικός Μορφωτικός Όμιλος Νέων Παραμυθίας	1937	Παραμυθιά
80.	Πατριωτικός Σύνδεσμος Πραμάντων (τρ.κατ.)	1939	Ιωάννινα
81.	Σύλλογος Σουλιωτών «Το Κούγκι»	1944	Ιωάννινα
82.	Σύλλογος Πωγωνισίων «Το Πωγώνι» (Διετ. Διάλυση 1972)	1946	Ιωάννινα
83.	Μουσικός Όμιλος Ιωαννίνων	1949	Ιωάννινα
84.	Σύνδεσμος Μουσικών Λαϊκών Ασμάτων (Τρ. 1958)	1950	Ιωάννινα
85.	Αθλητικός Μορφωτικός Σύλλογος «Ολυμπιακός» (Τρ. 1954)	1951	Ιωάννινα
86.	Σύνδεσμος των εν Ιωαννίνους και περιχώρων Σαμαριναίων «Ο Σμόλικας»	1953	Ιωάννινα
87.	Σύλλογος Σωπικιωτών «Η κοίμησις της Θεοτόκου»	1953	Ιωάννινα
88.	Προοδευτικός Γεωργοκτηνοτροφικός Όμιλος Κορύτιανης (Τρ. 2002)	1953	Κορύτιανη
89.	Κερκυραϊκή Ένωσις Ιωαννίνων «Ο Άγιος Σπυρίδων»	1954	Ιωάννινα
90.	Αθλητικός και Μορφωτικός Σύλλογος Ζίτσας (Τρ. 1970) (Τρ. 1982)	1954	Ζίτσα
91.	Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Μετσόβου (Τρ. 1972)	1955	Μέτσοβο
92.	Σύλλογος εν Ιωαννίνους διαμενόντων Κονιτσιωτών (Διελύθη 1970)	1955	Ιωάννινα
93.	Αθλητικός και Μορφωτικός Σύλλογος «Η Πίνδος» (Τρ. 1969) Αθλητικό και Μορφωτικό Σωματείο «Η Πίνδος» (Τρ. 2000) Αθλητικός και Μορφωτικός Σύλλογος Κόνιτσας «Η Πίνδος»	1955	Κόνιτσα Ιωαννίνων
94.	Φιλοδασικός Σύλλογος Παπίγκου	1956	Πάπιγκο
95.	Προοδευτικός Φιλανθρωπικός Σύλλογος «Άγιος Νικόλαος» Καστανέα Κονίτσης (Διελύθη 1970)	1956	Καστανέα Κόνιτσας
96.	Σύλλογος Τζουμερκιωτών	1957	Ιωάννινα
97.	Σύλλογος απανταχού Αμπελοχωρητών (Τρ.1972-Τρ.1979-Τρ. 2001)	1957	Ιωάννινα
98.	Μορφωτικός Σύλλογος Καστρίτσης (Διελύθη 1970)	1957	Καστρίτσα
99.	Σύλλογος «Οι φίλοι του ακριτικού χωριού Άνω Πεδινά» (Τρ. 1972)	1957	Άνω Πεδινά
100	Σύλλογος Καλλιθέα Συνοικία Λυόμενα Αμπελοκήπων..» Η Καλλιθέα» (Τρ.1973 Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ιωαννίνων «Η Καλλιθέα»), (Τρ. 2014 Πολιτιστικός Σύλλογος «Η Καλλιθέα» Ιωαννίνων	1957	Ιωάννινα
101	Μορφωτικός και Αθλητικός Σύλλογος Νέων Καρίτσας (Τρ.1972 - 2000)	1957	Καρίτσα

102	Σύλλογος Κατσανοχωρητών «Η Πρόοδος» (Τρ.1973 – 1978 - 2006)	1957	Ιωάννινα
103	Φυσιολατρικός και Εκδρομικός Σύλλογος Ιωαννίνων (Διελύθη 1970)	1957	Ιωάννινα
104	Λέσχη Ιωαννίνων	1957	Ιωάννινα
105	Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Δολιανών «Ο Γεννάδιος» (Τρ.1972), (Τρ.1973 Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Γυμνασίου Δολιανών «Ο Γεννάδιος»), (Τρ.1983), (Τρ.1995 Πολιτιστικός και Περιβαλλοντικός Σύλλογος Δολιανών «Ο Γεννάδιος»)	1958	Δολιανά
106	Αδελφότης Απανταχού Γραμμενοχωρητών	1958	Ιωάννινα
107	Αδελφότης Σκαμνελιτών «Η Αγία Παρασκευή»	1958	Σκαμνέλιον
108	Μορφωτικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Σταυρακίου	1958	Σταυράκιον
109	Εξωραϊστικός Σύλλογος Εργατικού Συνοικισμού Αμπελοκήπων Ιωαννίνων (Τρ. 1973 Εξωραϊστικός Σύλλογος Εργατικού Συνοικισμού Αμπελοκήπων) (Τρ. 1979 Εκπολιτιστικός Σύλλογος Αμπελοκήπων Ιωαννίνων «Άγιος Νικόλαος Κοπάνων») (Τρ. 1988 Πολιτιστικός Σύλλογος Αμπελοκήπων Ιωαννίνων Πανόραμα)	1959	Ιωάννινα
110	Ένωση Φιλοπρόοδος και Επιμορφωτική των απανταχού Πωγωνισίων ο Ιατροφιλόσοφος «Ηρακλής Βασιιάδης»	1960	Δελβινάκι
111	Σύλλογος Πνευματικής Κινήσεως «Η Αρχαία Δωδώνη» (Τρ.1970 -1972 - 1998)	1960	Δωδώνη- Ιωαννινα
112	Αδελφότης των εν Ηπείρου Κρητών η 21 ^η Μαΐου 1941	1960	Ιωάννινα
113	Ένωση Παραμυθιωτών Ιωαννίνων «Το Σούλι»	1960	Ιωάννινα
114	Φιλοπρόοδος Όμιλος Γρεβεντιού	1961	Γρεβενίτι
115	Αδελφότης Πολυγυριτών «Η Αγία Κυριακή»	1961	Πολύγυρος
116	Σύλλογος Φλαμπουραριτών «Η Πρόοδος»	1961	Φλαμπουράρι ον
117	Προοδευτικός Σύλλογος «Η Αγία Παρασκευή» Κοσμηράς (Τρ.1973)	1961	Κοσμηρά
118	Μορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Κάτω Πεδινών	1962	Κάτω Πεδινά
119	Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Κονίτσης «Ο Γράμμος» (Τρ.1973)	1962	Κόνιτσα
120	Αδελφότης των εν Ιωαννίνους? (δυσανάγνωστο)	1962	Ιωάννινα
121	Αδελφότης Ελευθερωχηριτών «Ο Άγιος Γεώργιος»	1963	Ελευθερωχώ ρι
122	Εξωραϊστικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βωβουσιωτών «Η Αγία Παρασκευή»	1963	Βωβούσα
123	Σύλλογος των απανταχού Μεγαλογοτιστινών «η Ένωση»	1963	Μεγ. Γότιστα
124	Σύλλογος Καλλιτεχνών Ιωαννίνων	1963	Ιωάννινα

125	Σύλλογος Νεοσύστατου Συνοικισμού Αγίας Τριάδος «Η Πρόοδος»	1963	Ιωάννινα
126	Η Αναγέννησης Συνοικισμού Νέας Ζωής Ιωαννίνων(Διευτ. Διάλυση 1977)	1963	Ιωάννινα
127	Αδελφότης των απανταχού Κεφαλοβρυσιτών	1963	Κεφαλόβρυσ ο
128	Ελεύθερη Σκέψη Μορφωτικός Όμιλος Ιωαννίνων	1963	Ιωάννινα
129	Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Γυμναστών Παραρτήματος Τσεπελόβου – Ζαγορίου	1964	Τσεπέλοβο
130	Μορφωτική Ψυχαγωγική Λέσχη Προσωπικού ΟΤΕ Ιωαννίνων (Τρ. 1973) (Τρ. 1983 Πολιτιστικό Κέντρο Προσωπικού Ο.Τ.Ε. Ιωαννίνων και Θεσπρωτίας) (Τρ. 2005 Πολιτιστικό Κέντρο Εργαζομένων Ο.Τ.Ε. Νομού Ιωαννίνων) (Τρ. 2007 Πολιτιστικό Κέντρο Εργαζομένων και Συνταξιούχων Ο.Τ.Ε. Ιωαννίνων και Θεσπρωτίας)	1964	Ιωάννινα
131	Σύλλογος των εν της επαρχίας Κόνιτσας καταγομένων «Η Ένωσις» (Διευτ. Διάλυσις 1972)	1965	Ιωάννινα
132	Ένωσις Δωδωναίων «Η Αναγέννησις»	1965	Ιωάννινα
133	Αδελφότης των απανταχού Βλαχατάνων «Η Αγία Παρασκευή»	1965	Ιωάννινα
134	Αδελφότης Πρεβεζαίων «Το Ζάλογγο» (Διευτ. Διάλυσις 1972)	1966	Ιωάννινα
135	Φιλοθέη	1966	Ιωάννινα
136Εξωραϊστικός Όμιλος Νέων Ανατολής Ιωαννίνων	1966	Ιωάννινα
137	Σύλλογος κατοίκων Φρουρίου «Οι Άγιοι Ανάργυροι» (Διευτ. Διάλυσις 1971)	1966	Ιωάννινα
138	Φιλοπρόοδος Όμιλος Βαπτιστού «Ο Άγιος Ιωάννης » (Τρ.1973- 1982)	1966	Βαπτιστή
139	Εξωραϊστικός Σύλλογος Πραμάντων «Η Αγία Παρασκευή»	1967	Πράμαντα
140	Σύλλογος Συνοικισμού Βρυσούλας	1967	Ιωάννινα
141	Φιλοπρόοδος Αδελφότης των απανταχού Πεσσιωτών «Οι Άγιοι Απόστολοι» (Τρ.2001 - 2012)	1967	Ιωάννινα
142	Σύλλογος Βορειοηπειρωτών Νομού Ιωαννίνων	1967	Ιωάννινα
143	Σύλλογος Άγιοι Ανάργυροι	1969	Ιωάννινα
144	Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Κατσανοχωριών (Τρ. 1971)	1969	Καλέντζι
145	Σύνδεσμος Κοινότητας Συρράκου (Τρ. 1979, Σύνδεσμος Συρρακιωτών Ιωαννίνων)(Τρ. 2015)	1969	Ιωάννινα
146	Αδελφότης των εν Ηπείρω Μικρασιατών (Τρ. 1995, Αδελφότητα Ποντίων και Μικρασιατών Ηπείρου)	1970	Ιωάννινα
147	Μορφωτικός Αθλητικός Σύλλογος «Ο Ατρόμητος Κουκλεσίου»	1970	Κουκλέσι

	(Τρ. 2000, Ο Ατρόμητος Κουκλεσίου Ιωαννίνων)		
148	Φιλοπρόοδος Αδελφότης κατοίκων Νέου Οικισμού Καρυών «Ο Άγιος Χριστόφορος» (Τρ. 1981)	1970	Καρυαί
149	Ηπειρωτική Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία (Τρ. 2002)	1971	Ιωάννινα
150	Αδελφότης Πετριωτών «Η Πρόοδος» (Τρ. 1976)	1971	Πέτρα Ζαγορίου
151	Λύκειον Ελληνίδων Ιωαννίνων	1971	Ιωάννινα
152	Μορφωτικός και Ορειβατικός Σύλλογος Βρυσοχωρίου	1971	
153	Αδελφότης Περιστεριωτών «Ο Άγιος Δημήτριος»	1971	Ιωάννινα
154	Αθλητικός και Εκπολιτιστικός Όμιλος Αστήρ Ασπραγγέλων	1971	Ασπράγγελος
155	Ηπειρωτικός Λαογραφικός Όμιλος «Κρυστάλλης» (Τρ. 1988)	1971	Ιωάννινα
156	Επιμορφωτικός Σύλλογος Μπαλντούμας «Ο Μπαλάσκας» (Τρ. 1989)	1971	Μπαλντούμα
157	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Συνοικισμού Καρδαμυτσίων «Προφήτης Ηλίας»	1971	Ιωάννινα
158	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Συνοικισμού Νεαπόλεως Αγίου Νικολάου Αμπελοκήπων	1971	Ιωάννινα
159	Πατριωτικός Σύνδεσμος Κοινότητας Καλαρρυτών «Η Πίνδος» (Τρ. 1976, αρ. απ. 30) (Τρ. 1982, αρ. απ. 103) (Τρ. 1986, αρ. απ. 62) (Τρ. 1994, αρ. απ. 89)	1971	Ιωάννινα
160	Εξωραϊστικός Τουριστικός Φιλαθλητικός Σύλλογος Παπιγκιωτών «Το Πάπιγκο» (Τρ. 1973 - 1990)	1971	Ιωάννινα
161	Εξωραϊστικός και Φιλοπρόοδος Σύλλογος Κονίτσης	1971	Κόνιτσα
162	Εξωραϊστικός και Φιλοπρόοδος Σύλλογος Συνοικισμού Δροσιάς Ιωαννίνων	1972	Ιωάννινα
163	Σύλλογος Φιλοπρόοδου Αδελφότητας Μιχαλιτσίου «Άγιος Νικόλαος» (Τρ. 1985, Φιλοπρόοδος Αδελφότης Μιχαλιτσίου «Άγιος Νικόλαος»)	1972	Ιωάννινα
164	Αδελφότης των Απανταχού Πωγωνισκίων Ηπειρωτών «Ο Άγιος Αθανάσιος» (Τρ. 2005,)	1972	Ιωάννινα
165	Μορφωτικός Αγροτικός Αθλητικός Σύλλογος Νικηφόρος Κάτω Λαψίστας (Τρ. 2000, Νικηφόρος Κάτω Λαψίστας)	1972	Λαψίστα
166	Εξωραϊστικός Φυσιολατρικός Σύλλογος Ελατινών «Η Ελάτη» (Τρ. 2010)	1972	Ιωάννινα
167	Αδελφότης Χρυσορραχιδών «Ο Άγιος Αθανάσιος»	1972	Χρυσόρραχη
168	Αδελφότης Σαρακατσαναίων Ηπείρου (Τρ. 1976, αρ. αποφ. 80) (Τρ. 1982, αρ. αποφ. 15)	1972	Ιωάννινα

	(Τρ. 1989, αρ. αποφ. 79) (Τρ. 1992, αρ. αποφ. 53) (Τρ. 2003, αρ. αποφ. 106) (Τρ. 2007, αρ. αποφ. 135)		
169	Σύλλογος των εν Ιωαννίνους Μετσοβιτών (Τρ. 1998)	1972	Ιωάννινα
170	Μορφωτικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Καλεντζίου	1972	Καλέτζι
171	Αδελφότης των εν Ιωαννίνους Ραφτανιωτών «Ο Άγιος Γεώργιος» (Τρ. 1973, Αδελφότης Ραφτανιωτών «Η θεοτόκος») (Τρ. 1983 - 1996)	1972	Ιωάννινα
172	Εξωραϊστικός Επιμορφωτικός Σύλλογος Κοινότητας Πετσαλίου «Ο Άγιος Νικόλαος»	1972	Πετσάλι
173	Αδελφότης των εν Ιωαννίνους Πλαισιτών Διαμάντης Παπαδιαμάντης (Τρ. 1998)	1973	Ιωάννινα
174	Σύλλογος Πραμαντιωτών Ιωαννίνων (Τρ. 1983 - 2001)	1973	Ιωάννινα
175	Μορφωτικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Κάτω Πεδινών Ζαγορίου (Τρ. 2013)	1973	Ιωάννινα
176	Εξωραϊστικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Αγροτών Μικρογαιοκτημόνων και Ιδιοκτητών Ακινήτων Παραλμνίου περιοχής	1973	Ιωάννινα
177	Εξωραϊστικός Σύλλογος Κατοίκων Φρουρίου «Οι Άγιοι Ανάργυροι» (Τρ. 1996)	1973	Ιωάννινα
178	Χορευτικός Όμιλος Μετσόβου	1973	Μέτσοβο
179	Μορφωτικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Καστάνιανης (Τρ.1984)	1974	Ιωάννινα
180	Μορφωτικός και Πνευματικός Σύλλογος των απανταχού Αρτοποιιωτών	1975	Ιωάννινα
181	Φιλοπρόοδος Όμιλος Δωδώνης	1975	Ιωάννινα
182	Αδελφότης των απανταχού Κραπιτών (Ανατολική Κράψη Δρίσκος) (Τρ.1981-1996)	1975	Ιωάννινα
183	Η Ένωση Αθλητικός και Εκπολιτιστικός Όμιλος Νέου Οικισμού Καρυών (Τρ. 2000)	1975	Νέος Οικισμός Καρυών
184	Εξωραϊστικός Φιλαθλητικός Τουριστικός Σύλλογος Κόντσικας «Η Λεμεσσός»	1975	Κόντσικα
185	Επιμορφωτικών Σωματείων Κάτω Λίππας «Η πρόοδος» (Τρ. 1986, Επιμορφωτικών Εκπολιτιστικός Σύλλογος Κάτω Λίππας Ιωαννίνων «Η πρόοδος»)	1975	Κάτω Λίππα
186	Προοδευτικός Σύλλογος Νέων Ροδοτοπίου (Τρ. 1976-1984-1995-2002)	1975	Ροδοτόπιον
187	Αδελφότης Δωδωναίων «Ο Άγιος Θεόδωρος» (Τρ. 2012)	1975	Ιωάννινα
188	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέων Πεδινης Ιωαννίνων (Τρ. 1983 – 2012)	1975	Πεδινή
189	Εξωραϊστικός Σύλλογος Δικορφιωτών «Το Δίκορφο»	1975	Ιωάννινα

	(Τρ. 1984)		
190	Πνευματικόν Κέντρον Τσόπελα Πραμάντων	1975	Τσόπελα
191	Προοδευτικός Φιλανθρωπικός Σύλλογος «Ο Άγιος Νικόλαος» Καστανέας (Τρ. 1983)	1975	Καστανέα
192	Εξωραϊστικός Σύλλογος Περάτης «Προφήτης Ηλίας»	1975	Περάτη
193	Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Βούρμπιανης	1975	Βούρμπιανη
194	Μορφωτικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Περάματος	1976	Πέραμα
195	Φιλεκπαιδευτικός Σύνδεσμος Παρακαλάμου και Πέριξ χωρίων «Ο Ευαγγελισμός»	1976	Παρακάλαμος
196	Μορφωτικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Διλόφου Ζαγορίου	1976	Ιωάννινα
197	Εξωραϊστικός Σύλλογος κατοίκων Αγίου Σπυρίδωνος	1976	Ιωάννινα
198	Εκπολιτιστικός Εξωραϊστικός Τουριστικός Σύλλογος Φραγκαδιωτών «Οι Φραγκάδες»	1976	Φραγκάδες
199	Αδελφότης των εν τη περιφέρεια Ιωαννίνων Πωγωνιανιτών	1975	Ιωάννινα
200	Εξωραϊστικός και Μορφωτικός Σύλλογος Γεροπλάτανου Ιωαννίνων	1975	Γεροπλάτανος
201	Σύλλογος Νέων Βοβούσας (Τρ. 1978, Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βοβούσας) (Τρ. 2013, έδρα Βοβούσα)	1975	Ιωάννινα
202	Μορφωτικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέων Πρωτόπαπας	1976	Πρωτόπαπα
203	Ηπειρωτική Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών	1976	Ιωάννινα
204	Σύλλογος Σουλιωτών «Το Σούλι»	1976	Ιωάννινα
205	Οργανισμός Ηπειρωτικού Θεάτρου	1976	Ιωάννινα
206	Εξωραϊστικός Σύλλογος Γραμμένο «Οι Ζωσιμάδες»	1976	Γραμμένο
207	Αδελφότης Πλατανούσης «Η Κοίμησις της Θεοτόκου»	1976	Ιωάννινα
208	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Δροσοχώρι Τρ.	1976	Δροσοχώρι
209	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Καστρίτσας	1976	Καστρίτσα
210	Αδελφότης απανταχού ευρισκομένων Μελιγγιωτών «Η Θεοτόκος»	1976	Ιωάννινα
211	Εξωραϊστικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Πετροβουνίου «Ο Άγιος Νικόλαος»	1976	Πετροβούνι
212	Αδελφότης Σερβιανιτών «Ο Άγιος Ταξιάρχης »	1976	Σερβιανά
213	Αδελφότης Ανατολικού Ξηροβουνίου «Η Ζωοδόχος Πηγή»	1976	Ιωάννινα
214	Σύλλογος Φίλων Λεπτοκαρυάς Ζαγορίου	1976	Ιωάννινα
215	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέων Κεφαλοβρύσου	1976	Κεφαλόβρυσος
216	Αδελφότης Πρωτοπαπαδιτών «Ο Άγιος Αθανάσιος»	1976	Ιωάννινα
217	Αδελφότης Ελευθεροχωριτών «Ο Άγιος Γεώργιος»	1976	Πέραμα
218	Εξωραϊστικός Σύλλογος Μαρμάρων	1976	Μάρμαρα
219	Εξωραϊστικός Σύλλογος Κοινότητας Ματσουκίου «η Βίλιζα» (Τρ. 1986, Εκπολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος	1976	Ματσούκιον

	Ματσουκίου «η Βύλιζα» (Τρ. 1989, Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Ματσουκίου «η Βύλιζα») (Τρ. 2017)		
220	Σύλλογος Παλαιοχωρητών «Ο Πρίοβολος»	1977	Ιωάννινα
221	Αδελφότης Κουκουλιωτών «Ευγένιος Πλακίδας»	1977	Κουκούλι
222	Μορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ελεούσας	1977	Ελεούσα
223	Εξωραϊστικός Σύλλογος Μερόπης	1977	Μερόπη
224	Εξωραϊστικός Σύλλογος Συνοικισμού Νέας Ζωής και Φιλοθέης «Η Πρόοδος»	1977	Ιωάννινα
225	Εξωραϊστικός Σύλλογος Συνοικισμού Σαρακίνας	1977	Κατσικάς Ιωάννινα
226	Αδελφότης Πλατανιωτών «Τα Τσερίτσανα»	1977	Ιωάννινα
227	Επιμορφωτικός Εξωραϊστικός Σύλλογος «Η Ζωοδόχος»	1977	Ζωοδόχος
228	Σύλλογος Προσηλιωτών Ιωαννίνων «Η Αγία Παρασκευή»	1977	Ιωάννινα
229	Φιλοπρόοδος Κίνηση Κοσμηράς	1977	Κοσμηρά
230	Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Ο Πλάτανος»	1977	Ιωάννινα
231	Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Η Λούτσα»	1977	Ιωάννινα
232	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Λιγοψινών «Η Ομόνοια»	1977	Ιωάννινα
233	Εξωραϊστικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Δελβινακόπουλο Κοκκινόχωμα και Λευκοθέας	1977	Ιωάννινα
234	Συνοικισμός Φάρος Ιωαννίνων – Οικισμός Αμβρακικού Πρέβεζας	1977	Ιωάννινα
235	Μορφωτικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Ελευθέρου Κονίτσης	1977	Ιωάννινα
236	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μάζιας	1977	Μάζια
237	Μορφωτικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Μεγάλου Γαρδικίου «Το Καστρί της Πασσαρώνος»	1977	Μεγάλου Γαρδικίου
238	Μορφωτικός και Εκπολιτιστικός Αγροτικός Σύλλογος Γορίτσας	1977	Γορίτσα
239	Μορφωτικός Σύλλογος Πλατανιών «Τα Τσερίτσανα»	1977	Πλατάνια Ι.
240	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέων Τσεπελόβου «Ο Τσούφλης»	1978	Τσεπέλοβον
241	Εξωραϊστικός Σύλλογος Κοινότητας Ασβεστοχωρίου «Ο Άγιος Δημήτριος»	1978	Ασβεστοχώρι
242	Σύνδεσμος Πυρσογιαννιωτών Ιωαννίνων	1978	Ιωάννινα
243	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βουνοπλαγιάς	1978	Ιωάννινα
244	Εκπολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Φούρκας Κονίτσης «Παναγία Κλαδαρ.»	1978	Ιωάννινα
245	Πολιτιστικός Σύνδεσμος Κουρέντων και Ντουσκάρας «Η Πρόοδος»	1978	Ιωάννινα
246	Μορφωτικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Κουτσελιού	1978	Κουτσελιό
247	Σύλλογος Σεισμοπλήκτων Συνοικισμού Μπουνταλά Ιωαννίνων	1978	Μπουνταλά Ιωαννίνων
248	Σύλλογος Σαρακατσαναίων Φοιτητών και Σπουδαστών Ιωαννίνων	1978	Ιωάννινα
249	Φιλοπρόοδος Σύλλογος Ραδοβίζιου-Διχουνίου «Ο	1978	Ραδοβίζιον

	Σκυλόσοφος»		
250	Εξωραϊστικός Σύλλογος Ψήνας	1978	Ιωάννινα
251	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μουζακαίων Ιωαννίνων «Ο Άγιος Θεόδωρος»	1978	Μουζακαίοι
252	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ελληνικού Ιωαννίνων	1978	Ελληνικό
253	Αδελφότητα Θεριακησιωτών Ιωαννίνων «Ο Άγιος Γεώργιος»	1978	Ιωάννινα
254	Εξωραϊστικός Μορφωτικός Σύλλογος Νέων Κληματίας «Ο Γεώργιος Σταύρου»	1978	Κληματιά
255	Φιλοπρόοδος Κίνηση Κοπάνης	1978	Ιωάννινα
256	Εξωραϊστικός Σύλλογος Συνοικισμού Άνω Δροσιάς «Η Αγία Παρασκευή»	1978	Δροσιά Ιωαννίνων
257	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Λυκοτριχίου Ιωαννίνων	1978	Λυκοτρίχι
258	Εκπολιτιστικός Ορειβατικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Παλαιοσελίου «Η Αγία Παρασκευή»	1978	Παλαιοσέλι
259	Εκπολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Περιβλέπτου	1978	Περίβλεπτος
260	Πολιτιστικός Σύλλογος Κατσικάς	1978	Κατσικά
261	Σύλλογος Νέων Ανατολής	1978	Ανατολή
262	Προοδευτικός Σύλλογος Βαγενητίου Ιωαννίνων «Ο Άγιος Γεώργιος»	1978	Βαγενήτιον
263	Πολιτιστικός Σύλλογος Βήσσανης Ιωαννίνων	1978	Βήσσανη
264	Φιλοπρόοδος Σύλλογος Καλούτσιανης	1978	Καλούτσιανη
265	Μορφωτικός Σύλλογος Λυγγιάδων	1978	Λυγγιάδες
266	Αδελφότητα Μπιζανιτών «Η Ζωοδόχος Πηγή»	1978	Μπιζάνι
267	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Κήπων	1978	Κήποι
268	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Δόλιανης Ζαγορίου	1978	Ιωάννινα
269	Εκπολιτιστική Αδελφότης Κρυόβρυσης «Οι Άγιοι Ανάργυροι» (1978) (Τρ. 1990, Αδελφότης Κρυόβρυσης) (Τρ. 1998, Αδελφότητα Κρυόβρυσης) (Τρ. 2013, Πολιτιστικός Σύλλογος Κρυόβρυσης)	1978	Κρυόβρυση
270	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μικροπεριστεριωτών Ιωαννίνων	1979	Ιωάννινα
271	Εξωραϊστικός Σύλλογος Σταυροσκιαδίου Πωγωνίου «Η Ομόνοια»	1979	Σταυροσκιάδι
272	Φυσιολατρικός Μορφωτικός και Ψυχαγωγικός Όμιλος Υπαλλήλων Δ.Ε.Η.	1979	Ιωάννινα
273	Θεσπρωτός Εκπολιτιστικός Σύλλογος	1979	Ιωάννινα
274	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βίτσης «Αλεξίου και Αγγελική Παπάζογλου »	1979	Βίτσα
275	Εξωραϊστικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Η Χαραυγή» Ιωαννίνων	1979	Λασπότοπος
276	Σύλλογος των εν Ιωαννίνους κατοίκων Θεσπρωτικού Πρεβέζης «Τα Λέλοβα»	1979	Ιωάννινα
277	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μανολιάσας	1979	Μανολιάσα
278	Αγροτικός και Μορφωτικός Σύλλογος Κρανούλας Ιωαννίνων	1979	Κρανούλα
279	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέων Οικισμού Καρυών	1979	Καρυές

280	Πολιτιστικός Σύνδεσμος Ντουσκάρας και Ρίζας	1979	Ιωάννινα
281	Αδελφότης Ραβενιωτών Δωδώνης «Η Θεοτόκος»	1979	Ιωάννινα
282	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέων Καλοχωρίου «Η Ομόνοια»	1979	Καλοχώριον
283	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Πραμάντων Ιωαννίνων «Η Στρογγούλα»	1979	Πράμαντα
284	Πολιτιστικός Σύλλογος Ασπραγγέλων	1979	Ασπράγγελοι
285	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Τερόβου Ραψαίων Ιωαννίνων «Ο Φρεαρίτης»	1979	Τερόβου
286	Εκπολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Πλαίσιας	1979	Πλαίσια
287	Σύλλογος των απανταχού κατοίκων Ζωτικού «Η Βρύτζαχα»	1979	Ιωάννινα
288	Ένωσις Πωγωνισίων Ηπείρου	1979	Ιωάννινα
289	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Δόλιανης Ζαγορίου	1979	Δόλιανη
290	Αδελφότητα Ζόργιανης Ιωαννίνων «Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος»	1979	Ιωάννινα
291	Εξωραϊστικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νεοχωρόπουλου	1979	Νεοχωρόπουλο
292	Φυσιολατρικός και Εκπολιτιστικός Σύνδεσμος Ιωαννίνων	1979	Ιωάννινα
293	Εξωραϊστικός Σύλλογος Πολυδωρητών «Η Ομόνοια»	1979	Πολύδωρο
294	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Κρύας Ιωαννίνων	1979	Κρύα
295	Αδελφότητα Επισκοπικού Ιωαννίνων «Η Μεταμόρφωση του Σωτήρος» (Τρ. 2004)	1979	Ιωάννινα
296	Προοδευτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Αμπελιάς	1979	Αμπελιά
297	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Καλωταίων και των φίλων αυτών	1979	Ιωάννινα
298	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Κουκλιών Ιωαννίνων και φίλων του χωριού (Τρ. 2013)	1979	Κουκλιοί
299	Εξωραϊστικός Σύλλογος Ορεινού Πωγωνίου	1979	Ορεινό
300	Μορφωτικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Κάτω Λαψίστας Ιωαννίνων	1979	Λαψίστα
301	Εξωραϊστικός Αγροτικός Σύλλογος Δρυμάδων Πωγωνίου «Η πρόοδος»	1980	Δρυμάδες
302	Εκπολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Αδελφότητα των εν Ιωαννίνοις Κουκλεσιωτών	1980	Ιωάννινα
303	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μηλέας - Μετσόβου	1980	Μηλέα
304	Εξωραϊστικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Σκαμνελίου «Απόστολος Καζάνας»	1980	Σκαμνέλι
305	Πολιτιστικός Σύλλογος «Η Καραβατιά» (Τρ. 1989)	1980	Ιωάννινα
306	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Εξοχής Περάματος Ιωαννίνων «Η Φιλοθέη»	1980	Εξοχή Περάματος
307	Πολιτιστικός Σύλλογος Αρχιμανδριού	1980	Ιωάννινα
308	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέων Παρακαλάμου	1980	Παρακάλαμος
309	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Λογγάδων	1980	Ιωάννινα
310	Αδελφότητα Χίνκας Ιωαννίνων «Ο Σωτήρ»	1980	Ιωάννινα

311	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Αηγλίου	1980	Αηγίλιο
312	Αδελφότητα Σιστρουνιωτών «Η κοίμησης της Θεοτόκου»	1980	Ιωάννινα
313	Εξωραϊστικός Σύλλογος Άνω Λαψίστας «Ο Άγιος Κωνσταντίνος»	1980	Άνω Λαψίστα
314	Σύλλογος Παρακαλαμιωτών Ιωαννίνων «Η Πογδόριανη»	1980	Ιωάννινα
315	Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Πλατάνου	1980	Πλάτανος – Χαρακοπίου
316	Αδελφότης των εν Ιωαννίνους Αιτωλοακαρνάνων	1980	Ιωάννινα
317	Γεωργοδασικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Δολού Πωγωνίου	1980	Δολό
318	Εξωραϊστικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος κατοίκων Κοντινών Ιωαννίνων –Συνοικισμός Καραδήμα	1980	Ιωάννινα
319	Αδελφότης των εν Ιωαννίνους Ασπροχωριτών	1980	Ιωάννινα
320	Εξωραϊστικός Σύλλογος Συνοικισμού Λακκωμάτων Πόλεως Ιωαννίνων (Τρ. 1984) (Τρ. 2009, Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Λακκωμάτων Ιωαννίνων)	1980	Ιωάννινα
321	Πολιτιστικός Σύλλογος Τριστένου Ζαγορίου «Ο Πλάτανος»	1980	Τρίστενο
322	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νεοκαισάρειας «Ο Άγιος Βασίλειος»	1980	Νεοκαισάρεια Ι.
323	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μουσιωτίτσας Ιωαννίνων «Η Ένωση»	1980	Μουσιωτίτσα
324	Πολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος «Το Άνθος»	1980	Ιωάννινα
325	Σύλλογος Μπαουσιωτών «Ο Προφήτης Ηλίας»	1980	Ιωάννινα
326	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μυροδαφνιτών «Ο Άγιος Γεώργιος»	1980	Μυροδάφνη Ι.
327	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βοτανικού Ιωαννίνων	1980	Συνοικισμός Βοτανικού Ι.
328	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέων Άνω Πεδινών Ιωαννίνων	1981	Άνω Πεδινών
329	Αδελφότης Βίκου Ζαγορίου	1981	Βίκος
330	Πολιτιστικός Σύλλογος Ιωαννίνων Νέα Πνοή	1981	Ιωάννινα
331	Αδελφότητα Μαντείου Ιωαννίνων «Η Αγία Παρασκευή»	1981	Ιωάννινα
332	Μορφωτικός Σύλλογος Νέων Ρωμανού	1981	Ρωμανόν
333	Μορφωτικός Σύλλογος Νέων Καλλιθέας	1981	Καλλιθέα
334	Φιλοπρόοδος Σύλλογος Μηλέας-Μετσόβου	1981	Ιωάννινα
335	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Κρανούλας και Αγίων Αποστόλων «Η Πρόοδος»	1981	Συν.Αγιοι Απόστολοι Κρανούλας Ι.
336	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Χουλιαράδων «Τα Τζουμέρκα»	1981	Χουλιαράδες
337	Γεωργο-δασικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Φαραγγίου Πωγωνίου	1981	Φαράγγι
338	Μορφωτικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νεοχωρίου Ιωαννίνων	1981	Νεοχώρι

339	Αδελφότης Μηλιωτάδων Ιωαννίνων «Η Θεοτόκος»	1981	Μηλιωτάδες
340	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νεολαίας Κουρέντων	1981	Κουρέντων
341	Πολιτιστικός Σύλλογος Αετορράχης Ιωαννίνων	1981	Αετορράχη
342	Πολιτιστικός Σύλλογος Χρυσοβιτισινών Ι.	1981	Ιωάννινα
343	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ανθρακίτου Ζαγορίου «Ο Μεθόδιος»	1981	Ιωάννινα
344	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Εργατικών κατοικιών Βρυσούλας «Η Ομόνοια»	1982	Βρυσούλα Ι.
345	Πολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Βαλανιδιάς Ιωαννίνων	1982	Ιωαννίνων
346	Κοινότητα νέων Κόνιτσας	1982	Κόνιτσα
347	Πολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Καταμάχης Ιωαννίνων	1982	Ιωάννινα
348	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ανθοχωρίου Μετσόβου Ιωαννίνων	1982	Ανθοχώρι
349	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Πετραλωνιτών Ι.	1982	Ιωάννινα
350	Αθλητικός και Μορφωτικός Σύλλογος Νέων Ζίτσας	1982	Ζίτσα
351	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Λιπιωτών	1982	Ιωάννινα
352	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Δραγουμάς Ι.	1982	Ιωάννινα
353	Εκπολιτιστικός Εξωραϊστικός και Μορφωτικός Σύλλογος Βοτονοσίου	1982	Βοτονόσι
354	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βασιλικής Ι.	1982	Βασιλική
355	Μορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Πρωτόπαπα Ιωαννίνων	1982	Πρωτόπαπα
356	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Χαροκοπίου	1982	Χαροκόπι
357	Πολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Παλιουρής «Ο Αη Γιάννης»	1982	Παλιουρή
358	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βουτσαρά	1982	Βουτσαρά
359	Μορφωτικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Καβαλλαρητών Ζαγορίου «Η Αγία Τριάς»	1982	Καβαλλάρι
360	Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Πλατανιάς Ιωαννίνων	1982	Πλατανιά
361	Αδελφότης Ανθοχωρίου Ιωαννίνων «Η Κοίμησις της Θεοτόκου»	1982	Ανθοχώρι
362	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Δεματίου Ιωαννίνων «Η Πρόοδος»	1982	Δεμάτι
363	Μορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Η Παναγία»	1982	Δελβινακόπο υλο
364	Εξωραϊστικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Το Χάνι Νεγράδων»	1982	Νεγράδες
365	Εκπολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Χρυσοβίτσας	1982	Χρυσοβίτσα
366	Πολιτιστικός Σύλλογος Ιτέας	1982	Ιτέα
367	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ηλιοχωρίου «Το Ντομπρίνοβο»	1982	Ιωάννινα
368	Αδελφότητα Πετουσιωτών «Η Κοίμησις της Θεοτόκου»	1982	Ιωάννινα
369	Αδελφότητα Περιστεργητών «Ο Άγιος Δημήτριος»	1982	Ιωάννινα
370	Εκπολιτιστικός Σύλλογος υπο την επωνυμία «Η Πρόοδος»	1982	Ιωάννινα

371	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νεγάδων υπο τον διακριτικόν τίτλο Χατζημάνθος Γκόνου	1982	Νεγάδες
372	Πολιτιστικός Σύλλογος «Ο Κουραμπάς»	1982	Ιωάννινα
373	Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Λευκοθέας «Η Αραχωβίτσα»	1982	Λευκοθέα Ι.
374	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μετσόβου	1983	Μέτσοβο
375	Προοδευτικός Εκπολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Τσιφλικόπουλου	1983	Τσιφλικόπουλος
376	Εξωραϊστικός Επιμορφωτικός Εκπολιτιστικός Φιλαθλητικός Σύλλογος Αβγιτών «Η Πρόοδος»	1983	Αβγό
377	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Αρματιωτών «Ο Σμυλιανός»	1983	Άρματα Κονίτσης
378	Μορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ιστορικού Καλπακίου	1983	Καλπάκι
379	Μορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Αγίου Νικολάου Ιωαννίνων	1983	Ιωάννινα
380	Εξωραϊστικός Φιλοπρόοδος Σύλλογος Πηγής Κόνιτσας	1983	Πηγή
381	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέων Επισκοπικού Ιωαννίνων	1983	Επισκοπικού
382	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Καπεσόβου «Ο Αλέξης Νούτσος» (Τρ. 1989, Πολιτιστικός Σύλλογος Καπεσόβου «Ο Αλέξης Νούτσος»)	1983	Καπέσοβο
383	Εκπολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Κηπίνας	1983	Κηπίνα Καλαρρυτών
384	Πολιτιστικός Συνεταιρισμός Μικροχωρίου Σενίκου Ιωαννίνων «Ο Άγιος Γεώργιος»	1983	Συν/μος Μικροχωρίου Σενίκου
385	Πολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Μιχαλιτσίου Ιωαννίνων	1983	Μιχαλίτσιον
386	Εξωραϊστικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Άνω Παρακαλάμου	1983	Άνω Παρακάλαμος
387	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μπιζανίου Κολωναίου «Η αλληλεγγύη»	1983	Μπιζάνι
388	Φιλοπρόοδος Αδελφότητα Καλλιθέας Κονίτσης	1983	Καλλιθέα Κ.
389	Εκπολιτιστικός Αθλητικός Σύλλογος Πέρδικας Ιωαννίνων	1983	Πέρδικα Ι.
390	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ασημοχωριτών Ιωαννίνων	1983	Ιωάννινα
391	Πολιτιστικός Σύλλογος Γεροπλατάνου «Οι φίλοι του χωριού»	1983	Γεροπλάτανος
392	Σύλλογος Νέων Αρίστης Ζαγορίου	1983	Αρίστη
393	Σύλλογος Δραμεσιωτών Ιωαννίνων	1983	Ιωάννινα
394	Εκπολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος Σιτσανιωτών «Το Παλαιοχώρι»	1983	Συν/μός Σιτσαίων Πέτρας
395	Φιλοπρόοδος Σύλλογος Κεφαλοχωρίου Κόνιτσας	1983	Κεφαλοχώρι Κ.

396	Σύλλογος Αναβίωσης Κονιτσιώτικων Εθίμων	1983	Κόνιτσα
397	Εκπολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος Άνω Ραβενίων «Νέα Γενιά»	1983	Άνω Ραβένια
398	Εξωραϊστικός Σύλλογος Αγίας Αναστασίας «Η Ολύτσικα»	1983	Αγ. Αναστασία Δ. Δωδώνης
399	Εξωραϊστικός Επιμορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νησιωτών «Η Παμβώτης»	1983	Νήσος Ι.
400	Εκπολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Μεγάλου Περιστερίου	1983	Μεγ Περιστέρι
401	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Κρασιτών	1983	Κράψη
402	Εκπολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Μηλοκοπάνων Ραφταναίων «Ο Μηλοκόπος»	1983	Ιωάννινα
403	Μορφωτικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Παρδαλίτσας	1983	Ιωάννινα
404	Εκπολιτιστικός Εξωραϊστικός Λαογραφικός και Πολιτιστικός Σύλλογος Αχλαδέας Ιωαννίνων	1983	Αχλαδέα Ι.
405	Πατριωτικός Σύλλογος Πατεριωτών Γιαννίνων	1983	Πάτερον
406	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Σταυρακίου	1983	Σταυράκι
407	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Καλοχωρίου Ιωαννίνων	1983	Καλοχώρι Ι.
408	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νικάνορα Κονίτσης	1983	Νικάνορας Κ.
409	Φιλοπρόδος Σύλλογος Μάζιου Κόνιτσας	1983	Μάζι Κ.
410	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Δολού Πωγωνίου	1983	Δολό Πωγωνίου
411	Πολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος Βαρλαάμ Ιωαννίνων	1983	Βαρλαάμ Ι.
412	Μορφωτικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βερενίκης	1983	Βερενίκη
413	Πολιτιστικός Σύλλογος Ελαφοτόπου «Ο Στούρος »	1983	Ελαφότοπος
414	Μορφωτικός Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Μακρίνου «Παρωραία»	1983	Μακρίνο
415	Παραδοσιακός Λαογραφικός και Πολιτιστικός Σύλλογος Δομολέσας Ιωαννίνων	1983	Δομολέσα
416	Κτηνοτροφικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μεγάλου Περιστερίου	1983	Μεγάλο Περιστέρι
417	Μορφωτικός Αναπτυξιακός Σύλλογος Γρεβενιτίου	1983	Γρεβενίτι
418	Πολιτισμικός Σύλλογος Ελατοχωρίου	1983	Ελατοχώρι
419	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μολυβαδιάς «Η δημιουργία»	1983	Μολυβαδιά Σερβιανών
420	Πολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Πεντόλακκου	1983	Πεντόλακκος
421	Πολιτιστικός Σύλλογος Κουμαριάς	1983	Κουμαριά
422	Πολιτιστικός Σύλλογος Οραιόκαστρου	1983	Οραιόκαστρο
423	Σύνδεσμος Πάνω Σουδενών «Ιωάννης Λαμπρίδης ο ιατροφιλόσοφος – ιστορικός»	1983	Επάνω Σουδενά
424	Πολιτιστικός Σύλλογος Μελιάς – Ιωάννινα «Το Μελίλοβο»	1983	Μελιά – Αγίου Δημητρίου

425	Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Μάζια – Κήποι «Η μεταμόρφωση του Σωτήρος»	1983	Μάζια – Κήποι
426	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μάτσικας Ιωαννίνων	1983	Ιωάννινα
427	Αθλητικός Σύλλογος Πρωτόπαπα – (Τρ.) Μορφωτικός Εξωραϊστικός Αθλητικός Σύλλογος «Αετός»	1983	Πρωτόπαπα
428	Πολιτιστικός Σύλλογος Γρανίτσας	1983	Γρανίτσα
429	Εξωραϊστικός Πολιτιστικός Σύλλογος Συνοικισμού Περιβλέπτου Ιωαννίνων	1983	Συνοικισμός Περιβλέπτου
430	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Παλαιοχωρίου Μπότσαρη	1983	Παλαιοχώρι Μπότσαρη
431	Αδελφότητα Ανθοχωρίου Μετσόβου	1983	Ανθοχώρι
432	Λαογραφικός Μορφωτικός Σύλλογος «Ο Νικόλαος Τσαρτσούλης»	1983	Μέτσοβο
433	Πολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος «Η Παμβώτιδα»	1983	Ιωάννινα
434	Μορφωτικός Ορειβατικός Σύλλογος Βρυσοχωρίου	1983	Βρυσοχώρι
435	Εκπολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Κουκλεσίου Ιωαννίνων	1983	Κουκλέσι
436	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ελάφου Ιωαννίνων	1983	Έλαφος
437	Σύλλογος Κρητών Ηπείρου	1983	Ιωάννινα
438	Κοινότητα Νέων Πλατάνου	1983	Ιωάννινα
439	Αδελφότητα Αγναντιτών Γιαννίνων	1983	Ιωάννινα
440	Πολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος Δελβινάκιου Ιωαννίνων	1983	Δελβινάκι
441	Πολιτιστικός Σύλλογος Κωστιτσίου	1983	Κωστίτσι
442	Πολιτιστικός Σύλλογος Λίμνη	1983	Λίμνη
443	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Αλεποχωρίου Μπότσαρη	1983	Αλεποχώρι Μπότσαρη
444	Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Τα Γιάννινα»	1983	Ιωάννινα
445	Πολιτιστικός Σύλλογος Καρυών Ζαγορίου	1983	Καρυές Ζαγόρι
446	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βάρδας Ιωαννίνων	1983	Βάρδα Λίππας Ιωαννίνων
447	Εκπολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Φούρκας Κονίτσης	1983	Φούρκα
448	Πολιτιστικός Αθλητικός Όμιλος Κλειδωνιάς Ιωαννίνων «Η Λυτόβιανη»	1983	Κλειδωνιά
449	Επιμορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Β' Τομέα Αμπελοκήπων «Η Σαρακίνα»	1983	Αμπελόκηποι
450	Μορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μοκοβίνα (τρ.) 1985	1983	Συνοικισμός Μοκοβίνα Κοιν Λεμονιάς
451	Εκπολιτιστικός Εξωραϊστικός Λαογραφικός Τουριστικός Σύλλογος «Το Βραδέτο»	1983	Βραδέτο
452	Πολιτιστικός Σύλλογος Νέων Κάτω Πεδινών	1983	Κάτω Πεδινά
453	Πολιτιστικός Σύλλογος Παρακαλάμου	1983	Παρακάλαμο

			ς
454	Χορευτικός Όμιλος Ανηλίου	1983	Ανήλιο
455	Πολιτιστικός Σύλλογος Στρατίνιστας Πωγωνίου Ιωαννίνων	1983	Στρατίνιστα
456	Μορφωτικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Μπάφρας	1983	Μπάφρα
457	Εκπολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος των απανταχού Παλαιοπυργιτών	1983	Παλαιοπυργος Πωγωνίου
458	Πολιτιστικός Σύλλογος Ραδοβιζίων Λιχουνίου	1983	Ραδοβίζι
459	Εξωραϊστικός Πολιτιστικός Σύλλογος Συνοικισμού Περιβλέπτου Ιωαννίνων	1983	Συν/σμός Περιβλέπτου
460	Μορφωτικός Σύλλογος Συνοικισμού Σπηλαίου	1983	Ιωάννινα
461	Εκπολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Σένικου	1984	Σένικο
462	Εξωραϊστικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μάζιου Κόνιτσας Ιωαννίνων – «Ο Αώος» (Τρ. 2005)	1985	Μάζι Κόνιτσας
463	Εξωραϊστικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Κοκκινοχώματος «Ο Άγιος Γεώργιος»	1986	Ιωάννινα
464	Εκπολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Μικρού Περιστερίου	1986	Μικρό Περιστέρι
465	Μήνυμα	1986	Ιωάννινα
466	Εκπολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Μολυβδοσκεπάστου «Άγιος Ευστάθιος»	1986	Ιωάννινα
467	Εξωραϊστικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Δεματίου «Ο Άγιος Νικόλαος»	1986	Δεμάτι
468	Πολιτιστικός Σύλλογος Πλατανούσας Ιωαννίνων	1986	Πλατανούσα
469	Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Φλαμπουραριτών «Το Φλαμπουράρι»	1986	Ιωάννινα
470	Πολιτιστικός Σύλλογος Μεσοβουνίου Ζαγορίου	1986	Μεσοβούνι
471	Εξωραϊστικός Πολιτιστικός Σύλλογος Αμπελοκήπων Μεγάλου Περιστερίου «Η Κρυόβρυση»	1986	Ιωάννινα
472	Καλαρρύτες Εκπολιτιστικός Λαογραφικός Σύνδεσμος (Τρ. 1996, Καλαρρύτες Πολιτιστικός Λαογραφικός Οργανισμός)	1986	Ιωάννινα
473	Χορευτικός Σύλλογος Μετσόβου «Οι Βλάχοι» Χορευτικός Σύλλογος Μετσόβου «Η Βασιλαρχόντισσα» 1987	1986	Μέτσοβο
474	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βασιλικού Πωγωνίου	1986	Βασιλικό Πωγωνίου
475	Μορφωτικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Γκριμπόβου – Σελτσάνων	1986	Γκριμποβο
476	Εκπολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Πολυγύρου	1986	Πολύγυρος Ιωαννίνων
477	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Πελοποννήσιων Ιωαννίνων «Ο Μωριάς»	1986	Ιωάννινα
478	Πολιτιστικός Σύλλογος Μονολιθίου Ιωαννίνων	1987	Μονολίθι
479	Πολιτιστικός Σύλλογος Δωδωνουπόλεως – Συνοικισμός Δωδωνουπόλεως Δωδώνης Ιωαννίνων	1987	Ιωάννινα
480	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Τράπεζας Κονίτσας	1987	Τράπεζα

481	Εκπολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος Εξοχής Περάματος	1987	Πέραμα
482	Εξωραϊστικός Μορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος περιοχής Αγίου Κοσμά Πόλεως Ιωαννίνων	1987	Ιωάννινα
483	Εξωραϊστικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Καβάσιλων Κόνιτσας	1987	Καβάσιλα
484	Εκπολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Κτισμάτων και Νεοχωρίου Πωγωνίου	1987	Ιωάννινα
485	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ραβενιωτών «Ο Προφήτης Ηλίας»	1987	Ραβένια
486	Λαογραφικός Χορευτικός Μορφωτικός Σύλλογος Μαρμάρων «Η Τζαβέλαινα»	1987	Μάρμαρα
487	Πολιτιστικός Σύλλογος Πεντέλης «Η Ανακαίνιση» Συνοικισμός Πεντέλης Ιωαννίνων	1987	Ιωάννινα
488	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Συνοικισμού Καίσαρα Μιχαλιτσίου	1987	Καίσαρα Μιχαλίτσι
489	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Εργατικών Κατοικιών Σεισμοπλήκτων Ιωαννίνων (Τρ.1990, Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Εργατικών Κατοικιών Νεοχωροπούλου)	1988	Εργατικές κατοικίες Ι.
490	Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Ασφάκας	1988	Ασφάκα
491	Πολιτιστικός Σύλλογος Αμαράντου	1988	Αμάραντος
492	Πολιτιστικός Σύλλογος Μονοδεντρίου «Αδελφοί Ριζάρη»	1988	Μονοδένδρι Ζαγορίου Ιωαννίνων
493	Δυναμό Ιωαννίνων 1988 (Τρ. 2002 Μορφωτικός Πολιτιστικός Αθλητικός Σύλλογος Ακαδημία Ποδοσφαίρου Ελπίδες Ιωαννίνων)	1988	Ιωάννινα
494	Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Καστανής Ιωαννίνων «Η Καστάνιανη»	1988	Καστανή
495	Σύλλογος των απανταχού Μεγαλογοτιστινών «Η Ένωσις - Πρόοδος» (Τρ. 2008)	1988	Ιωάννινα
496	Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Βουλιάστας «Η Θεοτόκος»	1988	Βουλιάστα
497	Πολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Κάτω Μερόπης Πωγωνίου (Τρ. 1992)	1988	Κάτω Μερόπη
498	Εξωραϊστικός και Πολιτιστικός Σύλλογος Σιταριάς Ιωαννίνων	1988	Σιταριά
499	Εκπολιτιστικός και Χορευτικός Σύλλογος Δαφνούλας	1989	Δαφνούλα
500	Πολιτιστικός Σύλλογος Αηδονοχωρίου	1989	Αηδονοχώρι
501	Ο.Π.Σ.Ε.Ε. Ομοσπονδία Πνευματικών Σωματείων Ελληνικής Επαρχίας	1989	Ιωάννινα
502	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Άνω Κόνιτσας «Ο Άγιος Νικόλαος»	1989	Άνω Κόνιτσα
503	Εκπολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος	1989	Ηλιόραχη

	Ηλιόραχης Κόνιτσας		
504	Πολιτιστικός Σύλλογος Μιχαλιτσίου «Η Μεσούρα»	1989	Μιχαλίτσι
505	Πανεπειρωτική Ομοσπονδία Πνευματικών και Πολιτιστικών Φορέων Ηπείρου	1990	Ιωάννινα
506	Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Δόβλας Ιωαννίνων	1990	Δόβλα
507	Πολιτιστικός Σύλλογος Κόνιτσας «Παναγία Στομίου»	1990	Κόνιτσα
508	Αδελφότητα Αγίας Παρασκευής Κόνιτσας «Ο Σμόλικας»	1990	Ιωάννινα
509	C.I.O.F.F. Εταιρεία Οργάνωσης Φολκλωρικών Φεστιβάλ Τρ. (1996) Ελληνικό Εθνικό Τμήμα	1990	Ιωάννινα
510	Πολιτιστικός Σύλλογος Φορτοσίου Ιωαννίνων	1991	Φορτόσι
511	Πολιτιστικός και Λαογραφικός Σύλλογος «Ο Κατσαντώνης»	1991	Ιωάννινα
512	Πολιτιστικός Σύλλογος Ραδοβιζιωτών Διχουνιωτών Ιωαννίνων «Ο Άγιος Δημήτριος»	1992	Ραδοβίζι
513	Πολιτιστικός Σύλλογος Λιγκιάδων	1992	Λιγκιάδες
514	Φιλοπρόοδος Σύλλογος Χίνκας	1992	Χίνκα
515	Χορευτικός Όμιλος Ελεούσας	1993	Ελεούσα
516	Πολιτιστικός Σύλλογος Νίστορας Ιωαννίνων «Ο Άγιος Νικόλαος»	1993	Νίστορα Κατς
517	Αδελφότητα Διστρατιωτών Ιωαννίνων	1993	Ιωάννινα
518	Πνευματικό Κέντρο «Βαρυάδες»	1993	Βαργιάδες
519	Εξωραϊστικός Πολιτιστικός Σύλλογος Μέγας Αλέξανδρος	1993	Γορίτσα Ελεούσα
520	Πολιτιστικός Σύλλογος Βούρμπιανης	1994	Βούρμπιανη
521	Λαογραφικός Σύλλογος Κόνιτσας Ρίζες	1994	Κόνιτσα
522	Αδελφότητα Μανασσής Ζαγορίου	1994	Μανασσή
523	Ένωση Κονιτσιωτών Ιωαννίνων	1994	Ιωάννινα
524	Πολιτιστικός Σύλλογος «Οι φίλοι της Γκρέτσια Σαλεντίνα»	1994	Ιωάννινα
525	Πολιτιστικός Σύλλογος Χρυσόρραχης «Ο Άγιος Αθανάσιος»	1994	Χρυσόρραχη
526	Πολιτιστικός Σύλλογος Αετομηλίτσας	1994	Αετομηλίτσα
527	Σύλλογος Μακεδόνων Θρακών Ιωαννίνων	1994	Ιωάννινα
528	Σύνδεσμος Μικροπεριστεργιωτών «Η Κοίμησις της Θεοτόκου Παλαιοχωρίου»	1994	Μικρό Περιστέρι
529	Μορφωτικός Σύλλογος Ηλιόκαλης (Τρ. 2011, Πολιτιστικός και Λαογραφικός Σύλλογος Ηλιόκαλης)	1994	Ηλιόκαλη
530	Εξωραϊστικός Σύλλογος για την προστασία περιβάλλοντος της Νήσου Ιωαννίνων και της Λίμνης	1994	Νήσος
531	Σύνδεσμος Γιαννιωτών «Άγιος Νικόλαος Αγοράς»	1994	Ιωάννινα
532	Αδελφότητα των απανταχού Γερακαριτών «Η Κοίμησις της Θεοτόκου»	1995	Πλατανιά Ιωαννίνων
533	Πολιτιστικός Σύλλογος Διχουνίου «Ο Άγιος Δημήτριος»	1995	Διχούνι Ραδοβιζίου

534	Παρουσία	1995	Ιωάννινα
535	Εκπολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Συνοικίας Κιάφας	1995	Ιωάννινα
536	Φίλοι της Δωδώνης	1995	Επ. Δωδώνη
537	Ελληνο – γερμανο – αυστριακός Πολιτιστικός Σύλλογος	1995	Ιωάννινα
538	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Κάτω Νεοχωρόπουλου Ιωαννίνων	1995	Κάτω Νεοχωρόπουλο
539	Χορευτικός Όμιλος Πετραλώνων «Η Αγία Παρασκευή»	1995	Πετράλωνα
540	Μουσικός Όμιλος Πανεπιστημίου Βάρβιτος (Τρ. 1997) Μουσικός Θεατρικός Όμιλος Βάρβιτος	1995	Ιωάννινα
541	Σύλλογος Φίλων Πολυφωνικής Μουσικής	1995	Ιωάννινα
542	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βαθυπεδιωτών Ιωαννίνων «Η κακάβα»	1995	Ιωάννινα
543	Πολιτιστικός και Περιβαλλοντικός Σύλλογος Ποντικάτων «Η Παράδοση»	1995	Ποντικάτες
544	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Καταρακτιωτών Νομού Άρτας	1996	Ιωάννινα
545	Σύλλογος κατοίκων και φίλων του Κάστρου	1996	Ιωάννινα
546	Φιλοπρόοδος Αδελφότητα των απανταχού Δρισκιωτών «Η Βάξια»	1996	Καρυές Ασφάκας Ι.
547	Πανηπειρωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Σουλιωτών «Φώτος Τζαβέλας»	1996	Ιωάννινα
548	Εξωραϊστικός Σύλλογος Λάζαινων Αετορράχης Ιωαννίνων	1996	Λάζαινα Αετορράχη
549	Μορφωτικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βροσύνας Ιωαννίνων	1996	Βροσύνα
550	Ελληνοορθόδοξος Σύνδεσμος Αγίας Μαρίας (Τρ. 2001 Πολιτιστικός Σύλλογος Καλούτσιανης «Αγία Μαρίνα»)	1996	Ιωάννινα
551	Οι ρίζες μας	1996	Κοινότητα Μπαουσιών
552	Πολιτιστικός Σύλλογος Συνοικίας Σταδίου Ιωαννίνων	1996	Ιωάννινα
553	Πολιτιστικός και Οικολογικός Σύλλογος Νέων Ελάτης «Τα Παλτένια»	1996	Ελάτη
554	Εξωραϊστικός Σύλλογος Παραθεριστικού Οικισμού Βαθιάς Λούτσας Ακτίου	1996	Ιωάννινα
555	Μορφωτικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Νεοχωροπούλου «Δουρούτη»	1996	Νεοχωρόπουλο
556	Αδελφότητα Αγίας Παρασκευής Περάματος Ιωαννίνων	1997	Πέραμα
557	Σύλλογος Κωφών Βαρηκόων Ηπείρου και Ιονίων Νήσων Ελλάδος (Τρ. 2007, Πολιτιστικός Επιμορφωτικός Σύλλογος Κωφών Βαρήκων Ηπείρου και Ιονίων Νήσων Ελλάδος)	1997	Ιωάννινα

558	Πολιτιστικός Σύλλογος των κατοίκων της πόλεως των Ιωαννίνων και Λεκανοπεδίου που κατάγονται από την κοινότητα Παναγιάς Νομού Πρεβέζης «Η Βούλιστα Παναγιά»	1997	Ιωάννινα
559	Αδελφότητα Μπαουσιών «Η κοίμηση της Θεοτόκου»	1997	Μπαουσιοί
560	Πολιτιστικός Σύλλογος Χαραυγής Πωγωνίου Ιωαννίνων «Η αλτίστα»	1998	Χαραυγή Πωγωνίου
561	Πολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Βλαχατάνου «Η Αγία Παρασκευή»	1998	Βλαχάτανο
562	Φιλοπρόοδη Κίνηση Πολιτών Μπεστιάς Ιωαννίνων (Τρ.2007)	1998	Μπεστιά
563	Το Δραγάρι Πολιτιστικός Σύλλογος Καστανώνα (Τρ. 2007) Το Δραγάρι	1998	Καστανώνας
564	Λαογραφικός Σύλλογος Ανθοχωρίου Μετσόβου	1998	Ανθοχώρι
565	«Άγιοι Ταξιάρχες» Πολιτιστικός Προοδευτικός Σύλλογος Συνοικισμός Χαροκοπίου Πετροβουνίου Ιωαννίνων	1998	Χαροκόπι
566	Σύλλογος Ευρυτάνων Νομού Ιωαννίνων (Τρ. 1999)	1998	Ιωάννινα
567	Πολιτιστικός Σύλλογος Κάτω Μαρμάρων «Ο Άγιος Χαράλαμπος»	1998	Κάτω Μάρμαρα
568	Σύλλογος Ραμιωτών Ιωαννίνων «Ο Αβαρικός»	1999	Ιωάννινα
569	Κοινοφελής Σύλλογος Ζευγαριών	1999	Ζευγάρια
570	Πολιτιστικός Σύλλογος Μαζαρακίου	1999	Μαζαράκι Δ.Ανω Καλαμά
571	Αδελφότητα Αρετιωτών Ηπείρου «Παναγία Σπηλιώτισσα»	1999	Αρετή
572	Σύλλογος Πνευματικής Κοινωνικής Αναπτυξιακής Κίνησης «Η Ελλοπία»	2000	Ιωάννινα
573	Φιλοπρόοδος Σύλλογος των απανταχού Πληκαδιωτών «Η Παναγία η Πληκαδιώτισσα»	2000	Πληκάτι
574	Πολιτιστικός Μορφωτικός Περιηγητικός Σύλλογος Σεριζάνων «Ο Αχέρων»	2000	Σεριζανά
575	Σύλλογος των απανταχού Ζερματινών «Η Ζέρμα»	2000	Δ.Δ.Πλαγιάς Δ. Μαστ/χωρίων
576	«Οι Άγιοι Κων/νος και Ελένη» Σύλλογος Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Συνοικισμού Δροσιάς Πεντέλης	2000	Ιωάννινα
577	Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Άσσου Πρεβέζης	2000	Ιωάννινα
578	Αδελφότητα Ελεύθερου Κόνιτσας «Ο Άγιος Μηνάς»	2000	Ελεύθερο Κ.
579	Πολιτιστική Παρέμβαση Ιωαννίνων (ΠΟΛ. ΠΑ.)	2000	Ιωάννινα
580	Φιλεκπαιδευτικός Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Δελβινακίου Ηρακλής Βασιιάδης	2000	Δελβινάκι
581	Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Ανατολής	2001	Ανατολή Ι.

582	Πολιτιστικός Σύλλογος Βραδέτου	2001	Βραδέτο
583	«Η Ελπίδα» Σμυρνιά Ιωαννίνων	2001	Δ.Δ. Δήμου Δερβιζιάνων
584	Πολιτιστικός Σύλλογος Πηγαδιών Ιωαννίνων	2001	Πηγάδια
585	Σύλλογος Πυργιωτών Ιωαννίνων «Η Στράτσιανη»	2001	Στράτσιανη
586	Πολιτιστικός Σύλλογος Ρεπετίστας Ιωαννίνων	2001	Ρεπετίστα
587	Αθλητικός και Πολιτιστικός Σύλλογος Σταυρακίου Ι. «Τα Δωδωναία»	2001	Σταυράκι
588	Πολιτιστικός Σύλλογος Πάνω Σουδενιωτών και Φίλων αυτών	2001	Άνω Πεδινά
589	Εξωραϊστικός Σύλλογος Συνοικισμού Ιτέας – Λιάπη συνοικ. Ιτέας Λιάπη	2002	Ιτέα
590	Πολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Δεσποτικού Ιωαννίνων «Ο Ιωάννης Δομπόλης»	2002	Δεσποτικό
591	Σύλλογος Ρωμανιωτών Ιωαννίνων	2002	Ιωάννινα
592	Πολιτιστικός Σύλλογος Γαβρισίων «Η Αγία Παρασκευή»	2002	Γαβρισιοί Δ.Δ. Δ. Εκάλης
593	Πολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Κάτω Ραβένων «Ο Γόρμος»	2002	Δ.Δ. Κάτω Ραβένων
594	Πανελλήνιος Σύλλογος Σουλιωτών	2002	Ιωάννινα
595	Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Μαυροπουλιτών Πωγωνίου Ιωαννίνων «Η Αγία Παρασκευή»	2002	Μαυρόπουλο Δ.Δ.Δ. Δελβινακίου
596	Πανηπειρωτική Ένωση Βλάχων και Φίλων Αυτών	2003	Ιωάννινα
597	Μορφωτικός Σύλλογος Νέων Κληματιάς «Ο Χρήστος Καραφέρης»	2003	Κληματιά
598	Πολιτιστικός Σύλλογος Πέτρας «Ο Άγιος Νικόλαος»	2003	Πέτρα Ζ.
599	Ένωση Γοργομυλιωτών Ν.Ι. ΤΟ ΟΡΡΑΟΝ	2003	Γοργόμυλος
600	Πολιτιστικός Περιβαλλοντικός Φυσιολατρικός Σύλλογος Κοινότητα Δερβιζιάνων Λάκκας Σουλίου «Σουλιώτικη Πνοή»	2003	Δερβίζιανα
601	Πολιτιστικός Σύλλογος Μαυροβουνίου	2003	Μαυροβούνι
602	Πολιτιστικός Σύλλογος Μπιζανίου Κολωνιατίου	2003	Μπιζάνι
603	Ένωση Τζουμερκιωτών Ηπείρου	2003	Ιωάννινα
604	Εξωραϊστικός Σύλλογος Παροικίου Κατσικάς	2003	Κατσικά
605	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Δημοτικού Διαμερίσματος Μελισσόπετρας Δήμου Κόνιτσας	2003	Μελισσόπετρα
606	Ομάδα Χορού Ιωαννίνων Χοροχρόνος	2004	Ιωάννινα
607	Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Ασπροχωρητών Ιωαννίνων	2004	Μεταμόρφωση Δ.Εκάλης
608	Σύλλογος Δικαιούχων Εργατικής Κατοικίας Ιωαννίνων Πανόραμα (Τρ. 2005, Πολ/κός Σύλλογος Δικαιούχων Εργατικής Κατοικίας Πανόραμα)	2004	Ιωάννινα
609	Το Σιστρούνι	2004	Ιωάννινα
610	Χορευτικός Όμιλος Χουλιαράδων	2005	Χουλιαράδες
611	Σύνδεσμος Ανατολικιωτών «Ο Άγιος Δημήτριος»	2005	Ιωάννινα
612	Πολιτιστικός Σύλλογος Εφτά Γειτονικών Χωριών	2005	Ιωάννινα

	Λάκκας Σουλίου – Ελλοπία		
613	Αδελφότητα Ραβενιωτών Δωδώνης Ιωαννίνων «Η Θεοτόκος»	2005	Ραβένια Δ. Αγίου Δημητρίου
614	Σύλλογος Προστασίας Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς Ματσουκίου	2005	Ματσούκι
615	Σύλλογος Πολιτιστικός Λαογραφικός «Το Μουχούστι» Πλάκα Δ.Δ. Ραφταναίων	2005	Μουχούστι
616	Πετροχελίδωνα Βίτσας	2005	Βίτσα
617	Σύλλογος Εποικιστικός Εξωραϊστικός Αχλαδέα Δήμου Λάκκας Σουλίου (Τρ. 2011, Εποικιστικός Εξωραϊστικός Λαογραφικός Πολιτιστικός Σύλλογος Αχλαδέας Ιωαννίνων)	2006	Αχλαδέα
618	Πολιτιστικός Σύλλογος Άγιος Μηνάς Βατατάδων	2006	Βατατάδες
619	Πολιτιστικός Ορειβατικός Σύλλογος Σκαμνελίου	2006	Σκαμνέλι
620	Ομοσπονδία Πολιτιστικών Εξωραϊστικών Συλλόγων Νομού Ιωαννίνων	2006	Ιωάννινα
621	Εξωραϊστικός και Πολιτιστικός Σύλλογος Περιοχής Τσούπαλης Ανατολής Ιωαννίνων «Η Τσούπαλη»	2006	Ανατολή
622	Ελληνική Ακαδημία Κινέζικης Ελληνικής Πνευματικής και Σωματικής Αγωγής Ιωαννίνων (Τρ. 2011) Ελληνικός Πολιτιστικός και Πνευματικός Σύλλογος διάδοσης Κινέζικου Πολιτισμού) δ.τ. Kung fu	2006	Ιωάννινα
623	Πολιτιστικός Περιβαλλοντικός Σύλλογος Ευρύτερης περιοχής «Φυλακών Σταυρακίου»	2007	Ιωάννινα
624	Πολιτιστικός Ορειβατικός Περιβαλλοντικός Σύλλογος Παρδαλίτσας «Νερό της προβατίνας»	2007	Παρδαλίτσα Δήμου Σελλών
625	Μορφωτικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Άγιος Ιωάννης Θεολόγος»	2007	Άγιος Ιωάννης Πασσαράνος
626	Πολιτιστικός Αναπτυξιακός Περιβαλλοντικός Σύλλογος Αγίου Δημητρίου	2007	Αγία Κυριακή Δ.Αγίου Δημητρίου
627	Το χωριό μας (Τρ. 2013)	2007	Γρανίτσα
628	Βορειοηπειρωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Δερβιτσιωτών Ιωαννίνων «Η Δερβιτσιάνη»	2007	Ιωάννινα
629	Πολιτιστικός Σύλλογος Αρίστης	2008	Αρίστη
630	Πολιτιστικός Σύλλογος Παρακαλάμου «Το Σώσινο»	2008	Παρακάλαμος
631	Λαογραφικός Όμιλος Ντόπιοι Μαστοροχωριών και Κόνιτσας	2008	Χιονιάδες Δ.Δ.Μαστορ.
632	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ριαχόβου	2008	Ριαχόβο
633	Σύλλογος Φίλων Μουσικοχορευτικής Παράδοσης «Τα Πατήματα»	2008	Ιωάννινα
634	Πακιστανικός Σύνδεσμος Ιωαννίνων	2008	Ιωάννινα

635	Πνευματικό Κέντρο Αγίου Ανδρέα Ιωαννίνων	2008	Δ.Δ. Άγιος Ανδρέας Δ.Σελλών
636	Σύλλογος Νέων Μουσωτίτσας	2008	Μουσωτίτσα Αγ.Δημητρίου
637	Ενεργοί Πολίτες Μέτσοβο	2008	Μέτσοβο
638	Πολιτιστικός Αναπτυξιακός Εξωραϊστικός Σύλλογος Γοργοποτάμου	2008	Γοργοπόταμος Μαστ/χωρίων
639	Οι Πελασγοί	2009	Δ.Δ. Σιστρουνίου Δ. Λάκκας Σούλι
640	Εξωραϊστικός Σύλλογος κατοίκων Φρουρίου «Οι Άγιοι Ανάργυροι»	2009	Ιωάννινα
641	Πολιτιστικός Λαογραφικός Χορευτικός Όμιλος Ιωαννίνων με διακριτικό τίτλο Χ.Ο.Ι.	2009	Ιωάννινα
642	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Τύριας Μπαουσιών	2009	Τύρια Ι.
643	Αθλητικός Μορφωτικός και Πολιτιστικός Σύλλογος με την επωνυμία Αθλητικός Όμιλος Μετσόβου	2009	Μέτσοβο
644	Εξωραϊστικός Πολιτιστικός Σύλλογος «Τα Μέλανδρα»	2009	Συν/σμος Μελάνδρων Δ. Ι.
645	Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βασιλόπουλου	2009	Βασιλόπουλο
646	Γραμμενοχωρίτισσες	2009	Γραμμένο Πασσαρώνος
647	Σύλλογος Φίλων Λαογραφικού Μουσείου και Παράδοσης Αγίας Παρασκευής Κόνιτσας	2010	Αγία Παρασκευή Κόνιτσας
648	Πολιτιστικός Σύλλογος Δυτικών Τζουμέρκων «Φωνή Βουνώντων »	2010	Τσόπελα Δ.Δ. Πραμάντων
649	Σύλλογος Καρναβαλιού Κόνιτσας	2010	Κόνιτσα
650	Φυσιολατρικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Η κοίμηση της Θεοτόκου» Μπαουσιών	2010	Μπαουσιοί
651	Λίμνη Παμβώτιδα	2010	Νήσος Ι.
652	Μορφωτικός Ορειβατικός Σύλλογος Ανηλίου «Οι Κιρισώτες»	2011	Ανήλιο Μετσόβου
653	Ένωση απανταχού Γεροπλατανιτών	2011	Γεροπλάτανος
654	Πολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος «Η Βαιάνα»	2011	Ιωάννινα
655	Πολιτιστικός Σύλλογος Βλάχων Διστράτου	2011	Δίστρατο
656	Αθλητικός και Πολιτιστικός Σύλλογος Χορού Ιωαννίνων δ.τ. Cuban Walk	2011	Ιωάννινα
657	Πολιτιστικός Σύλλογος Νέων και Φίλων Κρυφοβού Ιωαννίνων	2011	Κρυφοβό

658	Κέντρο Μουσικής και Καλλιτεχνικής Εκπαίδευσης Ars Nova Tsakalof	2012	Ελεούσα
659	Παγκόσμια Βλάχικη Αμφικτιονία	2012	Μέτσοβο Ι.
660	Πολιτιστικός Οικολογικός Σύλλογος Κουρέντων	2012	Κούρεντα
661	Αδελφότητα της Άνω Δρόμπολης Βορείου Ηπείρου «Η Άνω Δρόμπολη»	2012	Ιωάννινα
662	Λαογραφικός Πολιτιστικός Σύλλογος Μαζαρακίου	2013	Μαζαράκι
663	Πολιτιστικός Σύλλογος Επισκοπικού	2013	Επισκοπικό
664	Πολιτιστικός Σύλλογος Οικισμού Ολυμπιάδος Δ.Κοινότητα Μαρμάρων Δήμου Ιωαννιτών	2013	Οικισμός Ολυμπιάδος
665	Το κεφαλοχώρι της Παναγίας	2013	Χρυσοβίτσα
666	Άγιος Παντελεήμονας	2013	Παλαιοχώρι Μπότσαρη Λ. Σουλίου
667	Πολιτιστικός Σύλλογος Ιερομνήμης	2013	Ιερομνήμη
668	Σύλλογος Νέων Πωγωνίου	2013	Βήσσανη
669	Αγία Παρασκευή	2013	Αρδόση Ι.
670	Βασιλεύς Πύρρος	2013	Ιωάννινα
671	Σύλλογος Νέων Μολυβδοσκεπάστου	2013	Μολυβδοσκεπέ παστη
672	Επιστροφή στις ρίζες	2013	Ιωάννινα
673	Παλιά Αγορά	2014	Ιωάννινα
674	Χορευτικός Σύλλογος Μετσόβου	2014	Μέτσοβο
675	Πολιτιστικός Σύλλογος Κρυφοβού «Το αλέτρι»	2014	Κρυφοβός
676	Μορφωτικός Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Δ.Ε. Περιβλέπτου Ιωαννίνων	2014	Ιωάννινα
677	Αυγερινός	2014	Ιωάννινα
678	Πολιτιστικός Σύλλογος Ασημοχωρίου «Ο Ιζερός»	2015	Ασημοχώρι
679	Πολιτιστικός Σύλλογος Κερασέας και Λωζανών	2015	Κερασέα Δωδώνης
680	Τμήμα Ιωαννίνων του Διεθνούς Συμβουλίου Χορού C.I.D.	2015	Ιωάννινα
681	Πολιτιστικός Σύλλογος Βρυσούλας Δήμου Ιωαννιτών	2015	Συνοικία Βρυσούλα Δ.Ι.
682	Χορευτικός Όμιλος Κόνιτσας	2015	Κόνιτσα
683	Στα βήματα της παράδοσης	2015	Κόνιτσα
684	Πολιτιστικός Σύλλογος Καλούτσιανης Δ.Ι. Πλατανάκια	2015	Ιωάννινα
685	Χοροτέχνες Συντροφιά Λαϊκού Ήθους	2015	Ιωάννινα
686	Πολιτιστικός Σύλλογος Κάτω Μερόπης Πωγωνίου	2015	Κάτω Μερόπη
687	Πολιτιστικός Σύλλογος Ανθοχωρίου Δωδώνης 2015	2015	Ανθοχώρι Ι.
688	Πολιτιστικός Χορευτικός Σύλλογος Δήμου Ζίτσας Χ.Ο.Π.	2015	Ελεούσα Ι.
689	Ελληνορωσικός Πολιτιστικός Σύλλογος Ιωαννίνων Άγιος Γεώργιος	2015	Ιωάννινα
690	Αραράτ Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος των εν Ηπείρω και Ιονίων Νήσων κατοίκων Αρμενίων	2015	Μπάφρα

691	Πολιτιστικός Σύλλογος Φραγκάδων	2016	Φραγκάδες
692	Πόντος Ιωαννίνων	2016	Ιωάννινα
693	Πολιτιστικός Σύλλογος «Το Βορτόπι» Αηδονοχώρι Κόνιτσας	2016	Αηδονοχώρι
694	Ελληνορωσικός Σύνδεσμος Φιλίας και συνεργασίας Ηπείρου Μάξιμος Γραικός	2016	Ιωάννινα
695	Πολιτιστικός Σύλλογος Αγίας Τριάδας Ιωαννίνων τοπική κοινότητα Αγίας Τριάδας Αγίου Δημητρίου Δ. Δωδώνης	2016	Άγιος Δημήτριος Δ.Δ.
696	Φιλοπρόοδος Σύλλογος Ραδοβιζίου «Ο Διονύσιος Φιλόσοφος»	2016	Ραδοβίζι Ζίτσας
697	Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Αετομηλίτσας	2017	Αετομηλίτσα
698	Σύλλογος Πωγωνίου Πολυφωνικού Τραγουδιού	2017	Καλπάκι
699	Αναπτυξιακός Πολιτιστικός Σύλλογος Μεγάλου Περιστερίου «Το Περιστέρι»	2017	Περιστέρι
700	Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Νέων και Γυναικών Κάτω Λαψίστας «Ο Άγιος Γεώργιος»	2017	Κάτω Λαψίστα
701	Πολιτιστικός Σύλλογος Ιωαννίνων «Πήγασος» Δήμου Ιωαννιτών	2017	Ιωάννινα
702	Πολιτιστικός Σύλλογος Κεφαλοχωρίου Κόνιτσας	2017	Κεφαλοχώρι Κ.
703	Παραδοσιακός Φυσιολατρικός Σύλλογος Ποτιστικών «Το Λούτζινο»	2017	Τζουμέρκα

Πίνακας Γ' - Οι επιμέρους προσδιορισμοί των συλλόγων - Απόλυτες και σχετικές συχνότητες (1914-2017)

	Προσδιορισμός επωνυμίας συλλόγου	Απόλυτη συχνότητα	Σχετικές Συχνότητες
1.	" Σύλλογος"	486	33.91%
2.	" Μορφωτικός"	160	11.17%
3.	" Φιλεκπαιδευτικός "	155	10.82%
4.	" Εξωραϊστικός"	104	7.26%
5.	" Εκπολιτιστικός "	100	6.98%
6.	" Αδελφότητα"	75	5.23%
7.	" Φιλοπρόοδος "	28	1.95%
8.	" Σύνδεσμος "	25	1.74%
9.	" Όμιλος "	23	1.61%
10.	" Αθλητικός"	20	1.40%
11.	" Ένωσις "	20	1.40%
12.	" Πολιτιστικός "	20	1.40%
13.	" Απανταχού "	19	1.33%

14.	" Προοδευτικός "	17	1.19%
15.	" Λαογραφικός "	15	1.05%
16.	" Εκπολιτιστικός Εξωραϊστικός "	14	0.98%
17.	" Χορευτικός "	13	0.91%
18.	" Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος "	11	0.77%
19.	" Πνευματικός "	8	0.56%
20.	" Επιμορφωτικός "	7	0.49%
21.	" Αθλητικός Μορφωτικός "	7	0.49%
22.	" Φυσιολατρικός "	6	0.42%
23.	" Ορειβατικός "	6	0.42%
24.	" Περιβαλλοντικός "	5	0.35%
25.	" Αναπτυξιακός "	5	0.35%
26.	" Πατριωτικός "	4	0.28%
27.	" Αγροτικός "	4	0.28%
28.	" Πανηπειρωτικός "	4	0.28%
29.	" Αθλητικός και Πολιτιστικός "	3	0.21%
30.	" Αγαθοεργός "	2	0.14%
31.	" Αθλητικός και Εκπολιτιστικός "	2	0.14%
32.	" Οικολογικός "	2	0.14%
33.	" Εθνικός "	1	0.07%
34.	" Μουσικοφιλολογικός "	1	0.07%
35.	" Φιλόπτωχος "	1	0.07%
36.	" Κοινωφελής "	1	0.07%
37.	" Αγία Παρασκευή "	18	1.26%
38.	" Άγιος Γεώργιος "	11	0.77%
39.	" Άγιος Νικόλαος "	10	0.70%
40.	" Η Κοίμηση της Θεοτόκου "	9	0.63%
41.	" Άγιος Δημήτριος "	7	0.49%
42.	" Προφήτης Ηλίας "	2	0.14%
43.	" Η Μεταμόρφωση του Σωτήρος "	2	0.14%
	Σύνολο	1433	100.00%

Πίνακας Δ' - Ποσοστά ίδρυσης συλλόγων με βάση τους επιμέρους προσδιορισμούς ανά έτος

Ε	Ι	Ε	Π	Φ	Ε	Α	Φ	Λ	Χ
Τ	Δ	Κ	Ο	Ι	Π	Δ	Ι	Α	Ο
Ο	Ρ	Π	Λ	Λ	Ι	Ε	Λ	Ο	Ρ
Σ	Υ	Ο	Ι	-	-	Λ	Ο	Γ	Ε
	Θ	Λ	Τ	Ε	Μ	Φ	-	Ρ	Υ

	Ε	Ι	Ι	Κ	Ο	Ο	Π	Α	Τ
Ι	Ν	Τ	Σ	Π	Ρ	Τ	Ρ	Φ	Ι
Δ	Τ	Ι	Τ	Α	Φ	Η	Ο	Ι	Κ
Ρ	Ε	Σ	Ι	Ι	Ω	Τ	Ο	Κ	Ο
Υ	Σ	Τ	Κ	Δ	Τ	Α	Δ	Ο	Σ
Σ		Ι	Ο	Ε	Ι		Ε	Σ	
Η	Σ	Κ	Σ	Υ	Κ		Υ		
Σ	Υ	Ο		Τ	Ο		Τ		
	Λ	Σ		Ι	Σ		Ι		
	Λ			Κ			Κ		
	Ο			Ο			Ο		
	Γ			Σ			Σ ⁴⁵⁷		
	Ο								
	Ι								
1914	1	-	-	-	-	1	-	-	-
1915	2	-	-	1	-	2	-	-	-
1916	1	-	-	-	-	-	-	-	-
1917	2	-	-	-	-	-	-	-	-
1918	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1919	2	-	-	1	-	2	-	-	-
1920	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1921	1	-	-	-	-	1	1	-	-
1922	4	-	-	-	-	1	1	-	-
1923	6	-	-	1	-	1	-	-	-
1924	2	-	-	-	-	-	-	-	-

⁴⁵⁷ Στην καταμέτρηση περιλαμβάνονται και οι όροι «Η πρόδος» πο-υ συνήθως αναγράφονται στο τέλος της επωνυμίας του συλλόγου μέσα σε εισαγωγικά. -

1925	5	-	-	1	-	-	1	-	-
1926	5	-	-	-	-	-	1	-	-
1927	2	-	-	1	-	2	-	-	-
1928	3	-	-	1	-	2	1	-	-
1929	8	-	-	2	-	1	3	-	-
1930	1	-	-	-	-	-	-	-	-
1931	11	-	-	-	-	2	2	-	-
1932	7	-	-	-	-	-	2	-	-
1933	4	-	1	-	-	1	2	-	-
1934	7	-	-	-	-	-	4	-	-
1935	2	-	-	-	-	-	-	-	-
1936	2	-	-	-	1	-	-	-	-
1937	1	-	-	-	1	-	-	-	-
1938	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1939	1	-	-	-	-	-	-	-	-
1940	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1941	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1942	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1943	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1944	1	-	-	-	-	-	-	-	-
1945	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1946	1	-	-	-	-	-	-	-	-
1947	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1948	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1949	1	-	-	-	-	-	-	-	-
1950	1	-	-	-	-	-	-	-	-

1951	1	-	-	-	1	-	-	-	-
1952	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1953	3	-	-	-	-	-	1	-	-
1954	2	-	-	-	1	-	-	-	-
1955	3	-	-	1	1	-	-	-	-
1956	2	-	-	-	-	-	1	-	-
1957	9	-	-	-	2	-	-	-	-
1958	4	-	-	1	1	2	-	-	-
1959	1	-	-	-	-	-	-	-	-
1960	3	-	-	-	-	1	1	-	-
1961	4	-	-	-	-	1	3	-	-
1962	3	1	-	1	1	1	-	-	-
1963	8	1	-	-	-	2	1	-	-
1964	2	-	-	1	1	-	-	-	-
1965	3	-	-	-	-	1	-	-	-
1966	5	-	-	-	-	1	1	-	-
1967	4	-	-	-	-	1	1	-	-
1968	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1969	3	-	-	1	-	-	-	-	-
1970	3	-	-	-	1	2	1	-	-
1971	13	3	-	2	2	2	2	1	-
1972	11	1	-	-	3	5	2	-	-
1973	6	1	-	-	1	1	-	-	1
1974	1	-	-	-	1	-	-	-	-
1975	15	2	-	1	3	2	4	-	-
1976	26	7	-	1	3	7	-	-	-

1977	20	7	-	-	6	2	2	-	-
1978	30	12	3	-	3	3	5	-	-
1979	31	17	3	-	3	3	1	-	-
1980	27	12	6	-	3	5	1	-	-
1981	16	6	3	-	3	3	2	-	-
1982	30	18	7	-	8	3	2	-	-
1983	88	40	26	-	21	2	6	4	1
1984	1	1	-	-	1	-	-	-	-
1985	2	2	-	-	-	-	-	-	-
1986	15	9	4	-	3	-	-	-	1
1987	11	7	3	-	3	-	-	1	1
1988	10	1	7	-	4	-	1	-	-
1989	6	3	2	-	2	-	-	-	1
1990	5	-	2	-	1	1	-	-	-
1991	2	-	2	-	-	-	-	1	-
1992	3	-	2	-	-	-	1	-	-
1993	5	-	1	-	-	1	-	-	1
1994	12	-	4	-	1	1	-	2	-
1995	12	3	2	-	-	1	-	-	-
1996	12	2	3	-	3	1	1	-	-
1997	4	-	1	-	-	2	-	-	-
1998	8	-	5	-	-	-	2	1	-
1999	4	-	1	-	-	1	-	-	-
2000	9	-	5	-	2	1	1	-	-
2001	8	-	6	-	1	-	-	-	-
2002	7	-	4	-	1	-	-	-	-

2003	10	1	4	-	1	-	-	-	-
2004	4	-	1	-	1	-	-	-	1
2005	7	-	2	-	-	1	-	1	1
2006	6	-	4	-	-	-	-	1	-
2007	2	-	4	-	1	-	-	-	-
2008	10	1	3	-	-	-	-	1	1
2009	8	2	3	-	1	-	-	1	1
2010	5	1	1	-	-	-	-	-	-
2011	6	-	4	-	2	-	-	-	-
2012	4	-	1	-	-	1	-	-	-
2013	11	-	4	-	-	-	-	1	-
2014	5	-	2	-	1	-	-	-	2
2015	13	-	9	-	1	-	-	-	3
2016	6	-	3	-	-	-	1	-	-
2017	7	-	5	-	1	-	-	-	-
	701	160	153	18	103	77	62	15	15

Πίνακας Ε΄ - Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπείρου –Πρόεδροι - Μέλη Διοικητικών Συμβουλίων

Μέλη Διοικητικών Συμβουλίων	Ιδιότητα	Τόπος ενασχόλησης του σογιού στο παρελθόν	Επάγγελμα	Μέλη που ψήφισαν
19 / 7 / 1973				δεν αναγράφεται
Τσουμάνης Κων/νος	Πρόεδρος	Βραδέτο-Λούρος	Πολιτικός Μηχανικός	
Μακρής Θεόδωρος	Αντιπρόεδρος	Νεγράδες – Γιάννενα	Πολιτικός Μηχανικός	

Δελμηήτρος Ευάγγελος	Γεν. Γραμματέ ας	Άνω Ραβένια -Πωγωνίου	Δάσκαλος	
Φερεντίνος Γεώργιος	Ταμίας	Τσεπέλοβο -	Ο.Τ.Ε.	
Κολιός Κων/νος	Μέλος	Ελατοχώρι- Καρβουνάρι Θεσπρωτίας	Ελευθ. Επαγγελ.Οδη γός	
Βαγγελής Σωτήριος	Μέλος	Τσεπέλοβο – Ηγουμενίτσα	Δημόσιος. Υπάλληλος Αστυνομικός	
Τάγκας Δημήτριος	Μέλος	Κουκούλι – Γιάννενα	Καθηγητής	
16 / 8 / 1975				151 παρόντες
Τσουμάνης Χρίστος	Πρόεδρος	Κουκούλι- Φιλιπιάδα	Δάσκαλος	
Τσουμάνης Γεώργιος	Αντιπρόεδ ρος	Ραβένια- Γιάννενα	Δικηγόρος	
Ράπτης Χρίστος	Γεν. Γραμματέ ας	Βοβούσα – Γιάννενα	Δασολόγος	
Κολιός Ιωάννης	Ταμίας	
Κάλλην Ηλίας	ΜέλοςΚαταβ όθρα Θεσπρωτίας	Έμπορος	
Δελμηήτρος Ευάγγελος	Μέλος			
Τσουμάνης Αρης	Μέλος	Κουκούλι - Φιλιπιάδα	Πολιτικός Μηχανικός	
21 / 8 / 1977				102
Δελμηήτρος Ευάγγελος	Πρόεδρος		

Τσουμάνης Χρίστος	Αντιπρόεδρος	Ο.π.	Ο.π.	
Τάγκας Δημήτριος	Γεν. Γραμματέας	Ο.π.	Ο.π.	
Τσουμάνης Γεώργιος	Ταμίας	Ο.π.	Ο.π.	
Χαρίσης Αχιλλέας	Μέλος	Βίτσα – Αγ. Γεώργιος θεσπρωτίας	Αντιδ. Δημόσιος Υπάλληλος	
Γόγολος Θεόδωρος	Μέλος	Καρβουνάρη θεσπρωτίας – Αθήνα	Καθηγητής	
Καπρινιώτης Γεώργιος	Μέλος	Μαζαρακιά Θεσπρωτίας-Σκαμνέλι	Δάσκαλος	
25 / 8 / 1979				79 ψήφους έλαβε ο πρώτος
Τσουμάνης Άρης	Πρόεδρος	Ο.π.	Ο.π.	
Χαρίσης Αχιλλέας	Αντιπρόεδρος	Ο.π.	Ο.π.	
Κουμπής Γεώργιος	Γεν. Γραμματέας	Τσεπέλοβο - Αρχάγγελος Πρεβέζης Μάζι Γιάννενα	Τραπεζικός Υπάλληλος	
Ράπτη Αριστείδης	Ταμίας	Μονοδένδρι – Καταβόθρα Θεσπρωτίας	Καθηγητής	
Μάστορας Λάμπρος	Μέλος	Φλάμπουρο - Ρωμιά Φιλιπιάδας	Τραπεζικός Υπάλληλος	
Ντέτσικας	Μέλος	Κρυόβρυση.-	Έμπορος	

Ευστάθιος		Ηγουμενίτσα		
Γόγολος Γεώργιος του θεο	Μέλος	Σκαμνέλι - Καρτέρι θεσπρωτίας	Δάσκαλος	
23/8/1981				217
Μάστορας Ευάγγελος	Πρόεδρος	Πεδινά Καλπάκι	----	
Κεραμάρης Παναγιώτης	Αντιπρόεδ ρος	Αρχάγγελος Πρέβεζα		
Χριστάκου Ηλίας	Γεν. Γραμματέ ας	Τσεπέλοβο	Τραπεζικός Υπάλληλος	
Τσουμάνης Γεώργιος	Ταμίας	Ό.π.	Ό.π.	
Νταχρής Νικος	Μέλος	Καλπάκι	Κτηνοτρόφος	
Μακρής Μιχαήλ	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
Κάτσηνος Αρσένιος	Μέλος	Μακρίνο- Ηγουμενίτσα	Καθηγητής	
10 / 8 /1983				Δεν αναγράφεται
Μακρής Ευριπίδης	Πρόεδρος	Κουκούλι	Δάσκαλος	
Βαγγέλου Ελευθέριος	Αντιπρόεδ ρος	Ό.π.	Ό.π.	
Μυριούνης Πάυλος	Γεν. Γραμματέ ας	Βραδέτο Κανάλι Πρεβέζης	Τραπεζικός Υπάλληλος	
Κάτσηνος Δημήτρης	Ταμίας	Λούρος- Λαΐτσα	Πολιτικός Μηχανικός	
Ντέτσικας Ιωάννης	Μέλος	Κρυόβρυση- Ηγουμενίτσα	Καθηγητής Γυμναστής	

Γόγολος Γεώργιος	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
Ράπτης Γεώργιος	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
19/8/1985				77
Μακρής Ευριπίδης	Πρόεδρος	Ό.π.	Ό.π.	
Καψάλης Γεώργιος	Αντιπρόεδ ρος	Ό.π.	Ό.π.	
Μυριούνης Παύλος	Γεν. Γραμματέ ας	Ό.π.	Ό.π.	
Μάστορας Λάμπρος	Ταμίας	Ό.π.	Ό.π.	
Γιαννακός Ευάγγελος	Μέλος	Ανθρακίτης -	Ελεύθερος Επαγγελματί ας Φωτογράφος	
Βαλάκος Κων/νος	Μέλος	Νεγράδες-		
Καντρή Σπυρίδων	Μέλος	Ηγουμενίτσα		
19/8/ 1987				Δεν αναγράφεται
Μακρής Ευριπίδης	Πρόεδρος	Ό.π.	Ό.π.	
Τσουμάνης Δημήτριος	Αντιπρόεδ ρος	Ό.π.	Ό.π.	
Τσουμάνης Ανδρέας	Γεν. Γραμματέ ας	Βραδέτο- Λούρος	Δημοτικός Υπάλληλος.	
Μάστορας Λάμπρος	Ταμίας	Ό.π.	Ό.π.	

Ράπτης Χαράλαμπος	Μέλος	Βοβούσα - Σύβοτα	Ελεύθερος Επαγγελματί ας	
Βαγγέλης Ελευθεριος	Μέλος	Τσεπέλοβο - Ηγουμενίτσα	Ελεύθερος επαγγελματία ς οδηγός Φορτηγού	
Τσουμάνης Κών/νος	Μέλος	Ο.π.	Ο.π.	
12 / 8 /1989				Δεν αναγράφεται
Τσουμάνης Ανδρέας	Πρόεδρος	Ο.π.	Ο.π.	
Κατρήs Λάμπρος	Αντιπρόεδ ρος	Ο.π.	Ο.π.	
Γιαννακόs Θεοχάρης	Γεν. Γραμματέ ας	Μιτσικέλι - Μύλοι θεσπρωτίας	Ο.Τ.Ε.	
Κουμπήs Γεώργιος	Ταμίας			
Καζούκας Παναγιώτης	Μέλος	Κατσικά - Λαίιστα;	Ελεύθερος Επαγγελματί ας	
Ράπτης Χαράλαμπος	Μέλος	Ο.π.	Ο.π.	
Τσουμάνης Μιχάλης	Μέλος	Πάπιγκο Τζάρα θεσπρωτίας	Εργοδηγός	
2/9/1991				29
Γιαννακόs Θεοχάρης	Πρόεδρος	Ο.π.	Ο.π.	
Τσουμάνης Δημήτρης	Αντιπρόεδ ρος	Ο.π.	Ο.π.	
Πάσχος	Γεν.	Τσεπελ.	Δημόσιος	

Δημήτρης	Γραμματέας		Υπάλληλος Στρατιωτικός	
Τσουμάνης Μιχάλης	Ταμίας	Ο.π.	Ο.π.	
Ράπτης Λάμπρος	Μέλος	Ο.π.	Ο.π.	
Φερεντίνος Ιωάννης	Μέλος	Τσεπέλοβο -	Γιατρός	
Βαγγέλης Ελευθέριος	Μέλος	Ο.π.	Ο.π.	
3 /10 /1993				Δεν αναγράφεται
Χρίστος Ράπτης	Πρόεδρος			
Χαρίσης Θεόδωρος	Αντιπρόεδρος	Βίτσα – Αγ. Γεώργιος Θεσπρωτίας	Δημόσιος Υπάλληλος	
Μάστορας Λάμπρος	Γεν. Γραμματέας	Ο.π.	Ο.π.	
Γιαννακός Νικόλαος	Ταμίας	Ανθρακίτης – Ηγουμενίτσα	Ελεύθερος επαγγελματίας Τραγουδιστής	
Κοντοδήμος Νικόλαος	Μέλος	Κουκούλι Γραμμενίτσα	Ελεύθερος Επαγγελματίας	
Κάτσηνος Λάμπρος	Μέλος	Ρωμιά Πρέβεζας	Δάσκαλος	
Μπονόβας Λάμπρος	Μέλος			
22 /10 / 1995				101 έλαβε ο πρώτος υποψήφιος

Ράπτης Χρίστος	Πρόεδρος	Ό.π.	Ό.π.	
Κάτσανος Λάμπρος	Αντιπρόεδ ρος	Ό.π.	Ό.π.	
Μάστορας Λάμπρος	Γεν. Γραμματέ ας	Ό.π.	Ό.π.	
Γιαννακός Νικόλαος	Ταμίας	Ό.π.	Ό.π.	
Χαρίσης Θεόδωρος	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
Μπονόβας Λάμπρος	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
Κοντοδήμος Νικόλαος	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
20 /10 / 1997				Δεν αναγράφεται
Μακρής Ευριπίδης	Πρόεδρος	Ό.π.	Ό.π.	
Καρβούνης Ελευθέριος	Αντιπρόεδ ρος	Ό.π.	Ό.π.	
Κάλλη Ράπη – Πολυξένη	Γεν. Γραμματέ ας	Καταβόθρα Γιάννενα	Γιατρός οδοντίατρος	
Τσουμάνης Λεωνίδας	Ταμίας	Σκαμνέλι – Ηγουμ.	Τοπογράφος	
Ράπτης Λάμπρος	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
Κώνστας Δημήτριος	Μέλος	Δίκορφο- Λάκκα Ηγουμενίτσα	Δημόσιος Υπάλληλος	
Κάτσενος Γεώργιος	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
1 /11 /1998				Δεν

				αναγράφεται
Τσουμάνης Γεώργιος	Πρόεδρος	Ό.π.	Ό.π.	
Πάσχος Δημήτριος	Αντιπρόεδρος	Ό.π.	Ό.π.	
Παπιγκιώτης Ευάγγελος	Γενικός Γραμματέας	Άνω Πεδινά – Γιάννενα	Δημόσιος Υπάλληλος	
Κάτσηνος Δημήτρης	Ταμίας			
Βαλάκος Απόστολος	Μέλος	Καλπάκι Αθήνα	Δικηγόρος	
Καρβούνης Ελευθέριος	Μέλος			
Γόγολος Παναγιώτης	Μέλος	Κουκούλι -	Επιχειρηματίας	
25 / 1 / 2000				Δεν αναγράφεται
Τσουμάνης Γεώργιος	Πρόεδρος	Ό.π.	Ό.π.	
Πάσχος Δημήτριος	Αντιπρόεδρος	Ό.π.	Ό.π.	
Παπιγκιώτης Ευάγγελος	Γεν. Γραμματέας	Ό.π.	Ό.π.	
Κάτσηνος Δημήτρης	Ταμίας	Ό.π.	Ό.π.	
Γόγολος Παναγιώτης	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
Βαλάκος Απόστολος	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	

Καρβούνης Ελευθέριος	Μέλος	Ο.π.	Ο.π.	
15 / 10 / 2000				
Μπιστιόλης Αχιλλέας	Πρόεδρος	Μπάφρα -	Κτηνίατρος	
Πάσχος Δημήτριος	Αντιπρόεδ ρος	Ο.π.	Ο.π.	
Κάτσηνος Αρσένιος	Γεν. Γραμματέ ας	Ο.π.	Ο.π.	
Γόγολος Αχιλλέας	Ταμίας	Κουκούλι - Καμπή Άρτας	Αστυνομικός	
Γατσέλος Χρήστος	Μέλος	Λαΐστα - Ηλιοβούνια	Ελεύθερος επαγγελματία ς Τραγουδιστή ς	
Γιαννακός Ευάγγελος	Μέλος	Ο.π.	Ο.π.	
Χουλιάρης Γεώργιος	Μέλος	Ο.π.	Ο.π.	
10 / 11 / 2002				50 μέλη
Καραγιάννης Σπυρίδων	Πρόεδρος	Βίτσα -	Δάσκαλος	
Μπονόβας Αντώνιος	Αντιπρόεδ ρος	Ασφάκα - Γιάννενα	Ο.Τ.Ε.	
Δόσης Θωμάς	Γεν. Γραμματέ ας	Καταβόθρα - Γιάννενα	Δάσκαλος	
Βέντσης Νικόλαος	Ταμίας	Γιάννενα	Καθηγητής Γυμναστής	
Γιαννακός Δημήτρης	Μέλος	Ο.π.	Ο.π.	

Βαγγέλης Ιωάννης	Μέλος	Ηλιοβούνια -. Λαϊστα	Ελεύθερος επαγγελματία ς	
Ντέτσικας Παναγιώτης	Μέλος	Ηλιοβούνια – Λαϊστα	Ελεύθερος επαγγελματία ς μανάβης	
10 / 10 / 2004				Δεν αναγράφεται
Κάτσηνος Αρσένιος	Πρόεδρος	Ό.π.	Ό.π.	
Γιαννακός Ευάγγελος	Αντιπρόεδ ρος	Ό.π.	Ό.π.	
Μπισέλας Ιωάννης	Γεν. Γραμματέ ας	Αγ. Ιωάννης Ιωαννίνων	Ελεύθερος επαγγελματία ς	
Τσουμάνης Πέτρος	Ταμίας	Βραδέτο - Γιάννενα	Πολιτικός . Μηχανικός	
Ντέτσικας Ευστάθιος	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
Ράπτης Λάμπρος – Χαρα΄λ.	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
Βάντσης Νικόλαος	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
27 / 11 / 2006				53 μέλη
Κάτσηνος Αρσένιος	Πρόεδρος	Ό.π.	Ό.π.	
Τσουμάνης Δημήτριος	Αντιπρόεδ ρος	Ό.π.	Ό.π.	
Τάγκας Δημήτριος	Γεν. Γραμματέ ας	Ό.π.	Ό.π.	
Κώτσης Βασίλης	Ταμίας	Δεσποτικό Ιωαννίνων-	Δάσκαλος	

		Δελβινάκι		
Ράπτης Λάμπρος	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
Κήττας Δημήτριος	Μέλος	Ωροπός Πρέβεζας	Δημόσιος Υπαλληλος	
Ντέτσικας Παναγιώτης	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
16 / 11 / 2008				Δεν αναγράφεται
Ντέτσικας Ιωάννης	Πρόεδρος	Ό.π.	Ό.π.	
Μπονόβας Αντ	Αντιπρόεδ ρος			
Κάτσηνος Βασίλειος	Γεν. Γραμματέ ας	Μακρίνο – Παλιόκαστρο Θεσπρ	Δάσκαλος	
Καπρινιώτης Αηδονάτος	Ταμίας	Σκαμνέλι – Μαζαρακιά Θεσπ	Δημόσιος Υπάλληλος δασικός	
Καψάλης Χαράλαμπος	Μέλος			
Ντέτσικας Μάνθος	Μέλος	Αρχάγγελος Πρεβ. – Γιάννενα	Ελεύθερος επαγγελματία ς Μανάβης	
Τσουμάνης Μιχαήλ	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
24 / 11 / 2010				Δεν αναγράφεται
Καπρινιώτης Αηδονάτος	Πρόεδρος	Ό.π.	Ό.π.	
Τσουμάνη Γιαννάκη Ελένη	Αντιπρόεδ ρος	Κουκούλι Αρτα	Καθηγητής	
Βαγγελής	Γεν.	Τσεπέλοβο	Αστυνομικός	

Κων/νος	Γραμματέας			
Αρβανίτης Ιωάννης	Ταμίας	Τσεπέλοβο	Τραπεζικός	
Ντέτσικας Μάνθος	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
Καψάλης Ηλίας	Μέλος	Κότσικα Ηγουμενίτσας .- Γιάννενα	Ελεύθερος επαγγελματίας	
Βαγγελής Αλέκος	Μέλος			
13 / 10 / 12				Δεν αναγράφεται
Κώτσης Βασίλειος	Πρόεδρος	Ό.π.	Ό.π.	
Ντέτσικας Μάνθος	Αντιπρόεδρος	Ό.π.	Ό.π.	
Ντέτσικα Αλεξάνδρα	Γεν. Γραμματέας	Αρχάγγελος – Γιάννενα	Καθηγητής	
Αρβανίτης Γιάννης	Ταμίας	Ό.π.	Ό.π.	
Γιαννακός Ευάγγελος	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
Καψάλης Ηλίας	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
Τσουμάνης Δημήτριος	Μέλος	Ό.π.	Ό.π.	
8 /11/ 2014				Δεν αναγράφεται
Αρβανίτης Ιωάννης	Πρόεδρος	Ό.π.	Ό.π.	
Βαγγέλης Δημήτρης	Αντιπρόεδρος	Τσεπέλοβο	Δάσκαλος	

Ντέτσικα Αλεξάνδρα	Γεν. Γραμματέ ας	Ο.π.	Ο.π.	
Τάγκας Κων/νος	Ταμίας	Κουκούλι – Καμπή Αρτας	Δημ. Υπαλ.	
Παπιγκιώτης Χριστόφορ	Μέλος	Σουδενά – Γιάννενα	Δημόσιος Υπάλληλος Αστυνομικός	
Κήττας Δημήτριος	Μέλος	Ο.π.	Ο.π.	
Τσουμάνης Γεώργιος	Μέλος	Σκαμνέλι – Μορφάτι Θεσπρωτίας	Ιδιωτικός Υπάλληλος	
2016				Δεν αναγράφεται
Γιαννακός Ευάγγελος	Πρόεδρος	Ο.π.	Ο.π.	
Φερεντίνος Νικόλαος		Τσεπέλοβο	Καθηγητής	
Μπαλατσός παναγιώτης	Αντιπρόεδ ρος	Σκαμνέλι – Γραμμενίτσα Αρτας	Καθηγητής	
Τσουμάνης Ανδρέας	Ο.π.	Ο.π.	Ο.π.	
Κάτσηνος Αρσένης	Ο.π.	Ο.π.	Ο.π.	
Ντέτσικας Μάνθος	Ο.π.	Ο.π.	Ο.π.	
Ράπτης Θεόδωρος	Μέλος	Βοβούσα – Καμαρίνα Πρέβεζας	Ελεύθερος επαγγελματία ς	
2018				34 μέλη (έκτακτη)

Τάγκας Κων/νος	Πρόεδρος	Κουκούλι -	Δημόσιος. Υπάλληλος	
Μπαλατσός Παναγιώτης 1947	Αντιπρόεδρος	Σκαμνέλι - Γραμμενίτσα Αρτας	Καθηγητής	
Παπιγκιώτης Χριστόφορος γεν. 1968	Μέλος	Σουδενά - Γιάννενα	Δημόσιος Υπάλληλος Αστυνομικός	
Μπονόβας Λάμπρος	Ταμίας	Ασφάκα	Αστυνομικός	
Ράπτης Θεόδωρος 1962	Μέλος	Βοβούσα - Καμαρίνα Πρέβεζας	Ελεύθερος επαγγελματίας	
Καρβούνης Χριστόφορος 1982	Μέλος	Κτηνοτρόφος	

Πίνακας Ε'1. Πρόεδροι Α.Σ.Η. – Περίοδος Θητείας - Συνεδριάσεις Δ.Σ. - Θέματα αποφάσεις - Συχνότητες

Α/Α	ΟΝΟΜ/ΜΟ ΠΡΟΕΔΡΟΥ	ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΘΗΤΕΙΑΣ	ΣΥΝ/ΣΕΙΣ Δ.Σ.	ΘΕΜΑΤΑ-ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ
1	Τσουμάνης Κων/νος	19/7/73-16/8/75	14	26
2	Τσουμάνης Χρίστος	16/8/75-21/8/77	20	42
3	Δελημήτρος Ευάγγελος	21/8/77-25/8/79	15	24
4	Τσουμάνης Άρης	25/8/79-23/8/81	12	43
5	Μάστορας Ευάγγελος	23/8/81-10/8/83	12	32
6	Μακρής Ευριπίδης	10/8/83-19/8/85	17	46
7	Μακρής Ευριπίδης	19/8/85-19/8/87	11	25
8	Μακρής Ευριπίδης	19/8/87-12/8/89	8	37

9	Τσουμάνης Ανδρέας	12/8/89-2/9/91	9	61
10	Γιαννακός Θεοχάρης	2/9/91-3/10/93	15	81
11	Ράπτης Χρήστος	3/10/93-22/10/95	3	8
12	Ράπτης Χρήστος	22/10/95-20/10/97	7	17
13	Μακρής Ευριπίδης	20/10/97- 1/11/98	11	21
14	Τσουμάνης Γεώργιος	1/11/98-25/1/00	22	55
15	Τσουμάνης Γεώργιος	25/1/00-15/10/00	6	35
16	Μπιστιόλης Αχιλλέας	15/10/00-10/11/02	16	65
17	Καραγιάννης Σπυρίδων	10/11/02-10/10/04	12	47
18	Κάτσηνος Αρσένιος	10/10/04-27/11/06	25	32
18	Κάτσηνος Αρσένιος	27/11/06-16/11/08	11	14
20	Ντέτσικας Ιωάννης	16/11/08-24/11/10	11	29
21	Καπρινιώτης Αηδονάτος	24/11/10-13/10/12	12	30
22	Κώτσης Βασίλειος	13/10/12-8/11/14	16	32
23	Αρβανίτης Ιωάννης	8/11/14-../16
24	Γιαννακός Ευάγγελος	../16-../18
25	Τάγκας Κων/νος	../18-

Πίνακας Στ' Πρόεδροι Διοικητικών Συμβουλίων Π.Σ.Κ.Π.

	ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΠΡΟΕΔΡΟΙ	ΜΕΛΗ ΠΟΥ ΨΗΦΙΣΑΝ
1	1971-1972	Θεοχάρης Ιωάννης	145
2	1972-1975	Μπελεβέντης Γεώργιος	
3	1975-1976	Ζαγκλής Αχιλλέας	77
4	1976-1977	Μπίτα Διονυσία	62
5	1977 - 1979	θεοχάρης Ιωάννης	118

6	1979 - 1980	Γκατζόγιας Απόστολος	125
7	1981 - 1983	Γκατζόγιας Απόστολος	102
8	1983 - 1984	Γκατζόγιας Απόστολος	103
9	1984 - 1986	Δογορίτης Χριστόφορος	88
10	1986 - 1988	Μπαργιάννης Θεόδωρος	134
11	1988 - 1990	Μαρέτης Θεόδωρος (παραίτηση) – Αρλέτος Βασίλειος	95
12	1990 - 1992	Μάνθος Γεώργιος (παραίτηση) – Φασούλας Γεώργιος	70
13	1992 - 1994	Δογορίτης Γεώργιος	Δεν αναγρ
14	2001 - 2003	Μπαρμπούτης Κων/νος	Δεν αναγρ.
15	2003 - 2005	Μπαρμπούτης Κων/νος	Δεν αναγρ.
16	2005 - 2007	Μπαρμπούτης Κων/νος	54
17	2007 - 2009	Κότσιας Γεώργιος	68
18	2009 - 2011	Κότσιας Γεώργιος	66
19	2011 - 2013	Κότσιας Γεώργιος	64
20	2013 - 2015	Ζέρβα Λιάνα	52
21	2015 - 2017	Τσουμάγκας Χρήστος	56
22	2017 - 2019	Ζέρβα Λιάνα	62
23	2019 -		58

ΠίνακαςΠρόεδροι Διοικητικών Συμβουλίων “Πολιτιστικού Συλλόγου «Η Λούτσα»”

A/A	Ημερομηνία Αρχαιρεσιών	Πρόεδροι	Εκλογικά μέλη	Επάγγελμα – Πολ/κή ιδιότητα
1	2/10/1977	Νικολάτος Σάββας	89	Υπομηχανικός Αντιδήμαρχος
2	23/3/1980	Δεν αναγράφεται	36	Δεν αναγράφεται
3	4/4/1982	Δεν	47	Δεν

		αναγράφεται		αναγράφεται
4	18/3/1984	Μαλδογιάννης Θεόδωρος	142	Καθηγητής
5	6/4/1986	Μπέλλος Πέτρος	Καθηγητής -
6	28/4/1988	Μέμος Αθανάσιος	83	Καθηγητής Δημοτικός σύμβουλος
7	20/5/1990	Μέμος Αθανάσιος	73	->>-
8	24/5//1992	Μέμος Αθανάσιος	59	->>-
9	9/10/1994	Μέμος Αθανάσιος	35	->>-
10	8/2/1998	Μέμος Αθανάσιος	47	->>-
11	28/1/2001	Μέμος Αθανάσιος	26	->>-
12	16/2/2003	Μέμος Αθανάσιος	37	->>-
13	26/2/2006	Μέμος Αθανάσιος	28	->>-
14	13/4/2008	Μέμος Αθανάσιος	23	->>-
15	21/3/2010	Μέμος Αθανάσιος	29	->>-
16	29/4/2012	Μέμος Αθανάσιος	23	->>-
17	27/4/2014	Μέμος Αθανάσιος	39	->>-
18	17/4/2016	Μέμος Αθανάσιος	31	->>-
19	29/4/2018	Μέμος Αθανάσιος	27	->>-

Πίνακας Στ' - Εκδηλώσεις του Χορευτικού Ομίλου του Π.Σ.Κ.Π. ⁴⁵⁸

ΕΤΟΣ	ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΧΟΡΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ
1985	2/2, “Χορός Ηπειρωτών Μεσολογγίου” 21/2 Παρέλαση Ιωάννινα

⁴⁵⁸ (Εφημ. “Καλαρρυτιώτικα Νέα” 1985 - 2017).

	<p>25/3, Επετειακή παράσταση Ιωάννινα</p> <p>.../4, “Μπιζντουιιάτικα” Ιωάννινα</p> <p>6-7/7, “Καλαρρύτες 85”, Ιωάννινα (από το 1981)</p> <p>14/7, Πρέβεζα</p> <p>18-30/7, Διεθνές Φεστιβάλ Ουγγαρία</p> <p>../8, Χαλάνδρι, Αθήνα</p> <p>10-11/8, Καλαρρύτες</p> <p>18-19/8, Αμβούργο, Γερμανία</p> <p>.../8 Dijon, Γαλλία</p> <p>8/9, Καλοχώρι, Καστοριά</p> <p>Υπόλοιπα θέματα: κοπή πίτας τελετή προς τιμή Αδελφών Κωσταδήμα, Έκθεση υφαντών στο ξενοδοχείο Χίλτον, Σύσκεψη των τριών συλλόγων για την τουριστική ανάπτυξη, <i>Αλληλογραφία για συμμετοχή σε φεστιβάλ, Έγγραφα για τη διάνοιξη του δρόμου, Καταγραφή όλων των Καλαρρυτιωτών, Πρόταση για οργάνωση Διεθνούς Φεστιβάλ χορού στα Ιωάννινα, Εκκαθάριση του αρχείου μελών, Συντήρηση φορεσιών, Κατασκευή φορεσιών, Υποδοχή αρχιτέκτων-μηχανικού του Ε.Ο.Τ., Ορισμός ημερομηνίας “Καλαρρυτιώτικα 85”, Αποδοχή συμμετοχής σε Φεστιβάλ του εξωτερικού, Γιορτή λήξης της χορευτικής περιόδου, Αρχή μαθημάτων χορού. Παρατηρούμε πως από τις 28 συνολικά δράσεις οι 20 αφορούν τις χορευτικές διαδικασίες, 3 σχετίζονται με ζητήματα του χωριού, και 4 με διαδικαστικά θέματα του Συνδέσμου.</i></p>
1986	<p>.../1, Υποδοχή Αλβανικής αντιπροσωπείας, Ιωάννινα</p> <p>6/3, Ετήσιος χορός, Ιωάννινα</p> <p>30-2/7, “Καλαρρυτιώτικα 86”, Ιωάννινα</p> <p>5/7, ΕΡΤ-1, Ιωάννινα</p> <p>20/7-6/8, Διεθνές Φεστιβάλ χορού, Ισπανία</p> <p>12-22/8, Διεθνές Φεστιβάλ χορού, Βέλγιο</p> <p>28/8-3/9, Διεθνές Φεστιβάλ Γαλλία</p>

	24/12, Κάλαντα Χριστουγέννων
1987	<p>22/2, Ετήσιος χορός, Ιωάννινα</p> <p>1/3, Απόκριες κεντρική πλατεία , Ιωάννινα</p> <p>5/4, Ετήσια παράσταση, Ιωάννινα</p> <p>.../6, Πύργο Ηλείας</p> <p>29/6-2/7, “Καλαρρυτιώτικα 87,” Ιωάννινα</p> <p>11/7, Γρεβενά</p> <p>18/7, Κεφαλόβρυσο, Πωγωνίου</p> <p>19/7, Πανηπειρωτικό Φεστιβάλ ερασιτεχνικής δημιουργίας, Πρέβεζα</p> <p>24/7, Κομπότι, Άρτα</p> <p>25/7-7/8, Διεθνές φεστιβάλ Αυστρία</p> <p>25/7-7/8, Διεθνές φεστιβάλ Γαλλία</p> <p>9/8, Δήμος Κιάτου</p> <p>12/8, “Ηπειρωτικά ‘87”</p>
1988	<p>31/12, Κάλαντα Πρωτοχρονιάς Ιωάννινα</p> <p>11/2, Ετήσιος χορός Ιωάννινα</p> <p>24-26/3, Κέρκυρα</p> <p>16-17/4, “Δρώμενα 88”, Αθήνα</p> <p>24/4, Ετήσια παράσταση Ιωάννινα</p> <p>7/5, Προσυνέδριο για την ανάπτυξη της Ηπείρου</p> <p>2-4/7, “Καλαρρύτες 88”, Ιωάννινα</p> <p>31/7, Πέρδικα, Θεσπρωτίας</p> <p>12/8, Δελβινάκι Πωγωνίου</p> <p>21/8, Φεστιβάλ της Λευκάδας</p> <p>25/8, Ολυμπιακή φλόγα , Αθήνα</p>

	<p>26/8, “Ταύρεια”, Δήμο Ταύρου</p> <p>31/8, Δήμος Πτολεμαΐδας</p> <p>3-12/9, Διεθνές Φεστιβάλ, Ζακοπάνε Πολωνίας</p>
1989	<p>12/3, Ετήσιος χορός</p> <p>.../6, “Καλαρρύτες 89”, Ιωάννινα</p> <p>2-15/7, Βέλγιο, Διεθνές Φεστιβάλ, Bitburg Γερμανία</p> <p>22/7-6/8, Διεθνές Φεστιβάλ, Χάκα Ισπανίας</p>
1990	<p>17/2 Ετήσιος χορός Ιωάννινα</p> <p>22/4, Ετήσιος χορός Ιωάννινα</p> <p>27-28/6, “Καλαρρύτες 90”, Ιωάννινα</p> <p>2/7, Διεθνές Φεστιβάλ Ολλανδία</p>
1991	<p>18/2, Ετήσιος χορός</p> <p>31/3, Ετήσια παράσταση</p> <p>16/7-2/8, Διεθνές Φεστιβάλ, Μπιλμπάο, Ισπανία</p> <p>14-16, “Ηπειρωτικά 91”, Ιωάννινα</p>
1992	<p>29/2 Ετήσιος χορός Ιωάννινα</p> <p>5/4, Ετήσια παράσταση Ιωάννινα</p>
1993	<p>4/4, Ετήσια παράσταση Ιωάννινα</p> <p>5/5, Διεθνές Φεστιβάλ, Saint Chislain, Βέλγιο</p> <p>13-18/7, Bourg –st- Maurice Les Args - Montignac, Γαλλία</p>
1994	<p>12/2, Ετήσιος χορός Ιωάννινα</p> <p>20/2, Επέτειος της απελευθέρωσης της πόλης Ιωάννινα</p>

	<p>17/4, Ετήσια παράσταση Ιωάννινα</p> <p>20-24/7, Jacques Luciani, Κορσική</p> <p>26/8, Παναρκαδικό Φεστιβάλ, Τρίπολη</p> <p>7/9, Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Θαλάσσιου Σκι Ανδρών Ιωάννινα</p>
1995 Διεθνές Φεστιβάλ, Forde, Νορβηγία
1996	<p>7/4, Ετήσια παράσταση Ιωάννινα</p> <p>28/5, 29^ο Διεθνές Φεστιβάλ Καρδίτσα</p> <p>7/6, Ολλανδική τηλεόραση N.P.S. Ιωάννινα</p> <p>25/6, Διεθνές Φεστιβάλ, Jaen, Ισπανία</p> <p>17/7, “Μαρούλεια”, Κατσικά</p> <p>3/8, Πανελλήνιο Φεστιβάλ, Άνθεια Αλεξανδρούπολη</p> <p>11/8, Αυγουστιάτικες εκδηλώσεις Μονοδενδρίου</p> <p>26/8, “Θέστια 96”, Δήμος Καινούργιου Αιτωλοακαρνανίας</p>
1997	<p>19/2, 84^η Επέτειος απελευθέρωσης των Ιωαννίνων, Μπιζάνη</p> <p>18/5, Ετήσια παράσταση “Ανοιξιάτικες εκδηλώσεις” Ιωάννινα</p> <p>21-22/7, Πανελλήνιο πρωτάθλημα στίβου νέων, Ιωάννινα</p> <p>14/7, Διεθνές Φεστιβάλ Bourg Γαλλία , Gyala Ουγγαρία</p> <p>16-24/8, Γιορτές κρασιού, Σάμος</p>
1998	<p>5/4, Ετήσια παράσταση ;</p> <p>17/5,;</p> <p>23/5, 20 Χρόνια Ιατρική Σχολή, Ιωάννινα</p> <p>26/5, Λέσχη Αξιωματικών Φρουράς Ιωαννίνων</p> <p>17/6, Διεθνές Φεστιβάλ, Reims, Γαλλία</p> <p>31/12, Κάλαντα Πρωτοχρονιάς, Ιωάννινα</p>
1999	<p>23 / 5, Ετήσια παράσταση Ιωάννινα</p> <p>20 / 7, Φεστιβάλ Θουριγγία Γερμανία</p>

	<p>23-24 / 8, “Πανακαρνάνεια” Αμφιλοχία</p> <p>29 / 8, Βραδιά Ηπειρώτικης Μουσικής Παράδοσης Ιωάννινα</p> <p>31 /12, Κάλαντα, Ιωάννινα</p>
2000	<p>7 / 5, Ετήσια εκδήλωση Ιωάννινα</p> <p>17 / 7, 7^ο Αντάμωμα βλαχώφωνων χωριών Δυτ. Τζουμέρκων , Καλαρρύτες</p> <p>27 / 7- 7/8, Διεθνές Φεστιβάλ Πορτογαλία</p> <p>12 / 8, Μοναστήρι Κηπίνας, Καλαρρύτες</p> <p>13/8, Βήσσανη Πωγωνίου, Ηπίρος</p> <p>2 / 9, Εκδηλώσεις Δήμου Καστοριάς</p> <p>23/12 Κάλαντα Χριστουγέννων Ιωάννινα</p> <p>29/12 Βραδιά παραδοσιακών χορών και μουσικής, Ιωάννινα</p>
2001	<p>26 /1, «Πίτα της Ηπειρώτισσας» Αθήνα</p> <p>8 /4, Ετήσια εκδήλωση Ιωάννινα</p> <p>21/5, Παιδόπολη Αγ. Ελένη, Ιωάννινα</p> <p>22/7, 3^ο Αντάμωμα Βλαχοφώνων κοινοτήτων Δυτικών Τζουμέρκων, Βαθύπεδο</p> <p>4/8, Φεστιβάλ «Varna 2001» Βουλγαρίας</p> <p>1/9, 5 Συνάντηση Παραδοσιακών Συγκροτημάτων, Κωστακιοί Άρτας</p> <p>15/9, «Τροφόνια 2001» , Λειβαδιά</p>
2002	<p>17-18/3 Ανοιξιάτικες εκδηλώσεις Ιωάννινα</p> <p>16/4, εκδήλωση στο 3/40 Σύνταγμα Πεζικού, Ιωάννινα</p> <p>23/4, Γηροκομείο Ζωσιμαδών Ιωαννίνων, Ιωάννινα</p> <p>17-19/5, Γηροκομείο Ιεράς Μητροπόλεως Ξάνθης, Ξάνθη</p> <p>26/5, Ετήσια παράσταση, Ιωάννινα</p> <p>15/6, 19^ο Πανελλήνιο Αντάμωμα των Βλάχων, Πρέβεζα</p> <p>29/6, «Καραισκάκεια», Καρδίτσα</p>

	<p>7/7, Ναυτική Εβδομάδα, Ιωάννινα</p> <p>25/9, 6^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Μετεωρολογίας, Ιωάννινα</p> <p>6/10, Πανελλήνιοι Κωπηλατικοί Αγώνες Ενόπλων Δυνάμεων και Σωμάτων Ασφαλείας</p>
2003	<p>21/2, Πρόεδρο της Δημοκρατίας, Ιωάννινα</p> <p>4/5, Ετήσια παράσταση, Ιωάννινα</p> <p>6/7, Πολύγυρος Δωδώνης</p> <p>20/7, 5^ο Αντάμωμα Βλαχόφωνων Χωριών των Τζουμέρκων, Παλαιοχώρι Συρράκου</p> <p>21-31/7, Φολκλορικό φεστιβάλ Ισπανίας</p> <p>10/8, Πολιτιστικές εκδηλώσεις Κατσικά</p> <p>15/8, Χορός στους Καλαρρύτες</p>
2004	<p>14-20/7, Διεθνές Φεστιβάλ Νογou Εσθονίας</p> <p>29/7, Υποδοχή Ολυμπιακής Φλόγας, Ιωάννινα</p> <p>1-2/8, Διεθνές Φεστιβάλ Φολκλόρ Λευκάδας, Λευκάδα</p> <p>6/8, Υποδοχή της Ολυμπιακής φλόγας, Πάργα</p> <p>20/8, Βραδιά μουσικοχορευτικής παράδοσης Δήμου Μπιζανίου</p> <p>28/8, Πάρκο Ελληνικού Πολιτισμού, Αθήνα</p> <p>19/9, εκδηλώσεις Φορέας Διαχείρισης της Λίμνης, Ιωάννινα</p> <p>28/10, επέτειος 28^{ης} Οκτωβρίου, Καλπάκι</p>
2005	<p>18/2, Ετήσιος χορός κοπή πίτας, Ιωάννινα</p> <p>23/4, Ετήσια παράσταση “ΒΗΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ”, Ιωάννινα</p> <p>26 / 5, Τελετή έναρξης των αγώνων Special Olympics Ελλάς,</p> <p>6-12 / 7, Διεθνές Φολκλορικό Φεστιβάλ Άμστερνταμ της Ολλανδίας</p> <p>16-17/7, 7^ο αντάμωμα Βλαχόφωνων χωριών των Δυτικών Τζουμέρκων Καλαρρύτες</p>

	<p>17 / 8 , Εκδήλωση της Αδελφότητας Μαζαρακιδών Ηπείρο,</p> <p>3 /9, “Λασσάνεια 2005” Δήμος Κοζάνης</p> <p>5 / 9, εκδήλωση στο θέατρο Δόρα Στράτου, Αθήνα</p> <p>6 /9, Εμφάνιση στην ΕΤ 1, Αθήνα</p>
2006	<p>12/3, Κοινή εκδήλωση τριών ιστορικών συλλόγων Σύνδεσμος Καλαρρυτιών, Σύνδεσμος Ζαγορισιών, Λύκειο Ελληνίδων Ιωαννίνων</p> <p>29/4, Ετήσια παράσταση «Στα μονοπάτια της παράδοσης», Ιωάννινα</p> <p>9/7, Διεθνές Φεστιβάλ Ιορδανία – Αίγυπτο</p> <p>16/10, Σανγκάη Κίνα.</p>
2007	<p>22/7, εκδηλώσεις Ματσούκι, Ματσούκι</p> <p>24/7, Δήμος Γρεβενών, Γρεβενά</p> <p>26/7, Αγία Παρασκευή Κόνιτσας, Κόνιτσα</p> <p>10-18/8, Διεθνές Φεστιβάλ, Ιορδανία</p>
2008	<p>30/4, ετήσια παράσταση</p>
2009	<p>25/3 εκδήλωση του Π.Κ.Δ.Ι. μαζί με άλλους έξι άλλους φορείς της πόλης , Ιωάννινα</p> <p>23/5, ετήσια παράσταση, Ιωάννινα</p> <p>4-5 / 7, Επέτειος επανάστασης Καλαρρυτιών, Καλαρρύτες</p>
2010	<p>16/5, ετήσια παράσταση, Ιωάννινα</p>
2011	<p>3/7, Επέτειος απελευθέρωσης Καλαρρυτιών, Καλαρρύτες</p> <p>8/7, εκδήλωση στο χωριό Ράξα, Τρίκαλα</p> <p>13/7, Σύνδεσμος Συρρακιωτών Πρέβεζας, Πρέβεζα</p> <p>27/7, εκδήλωση Αδελφότητας Κρασιτών, Ιωάννινα</p>

2012	<p>25 /3, ΧΟΦΕΘ, Θεσσαλονίκη</p> <p>27 / 5, Ετήσια εκδήλωση παιδικών τμημάτων, Ιωάννινα</p> <p>1/7, Επέτειος επανάστασης Καλαρρυτών, Καλαρρύτες</p> <p>3/7, Εκδ. Χορευτικού Ομίλου Χουλιαράδων, Τζουμέρκα</p> <p>10/8, Εκδήλωση Αδελφότητας Σκλιβανιτών Ιωαννίνων, Σκλίβανη</p> <p>20/12, Ερυθρός Σταυρός, Γηροκομείο, Ιωάννινα</p>
2013	<p>15/4, Φυλακές Σταυρακίου, Ιωάννινα</p> <p>14/7, Ιντερμέδια, Ετήσια Παράσταση, Ιωάννινα</p> <p>9/6, Ετήσια παράσταση παιδικών τμημάτων, Ιωάννινα</p>
2014	<p>11/5, Ετήσια παράσταση παιδικών τμημάτων, Ιωάννινα</p> <p>25/7, Σύλλογος Ανθοχωρίου, Ανθοχώρι</p>
2015	<p>7/6, Ετήσια παράσταση παιδικών τμημάτων, «ένα χορευτικό παραμύθι», Ιωάννινα</p> <p>20/6, Φολκλορικό Φεστιβάλ Χ.Ο.Ι., Ιωάννινα</p>
2016	<p>26/3, Χορευτικός Σύλλογος Μετσόβου, Μέτσοβο</p> <p>5/6, Ετήσια παράσταση «Μουσικά μονοπάτια», Ιωάννινα</p> <p>9/7, Φεστιβάλ Κατσικάς, Ιωάννινα</p> <p>15/8, Πανηγύρι Καλαρρύτες, Καλαρρύτες</p> <p>1-4/ 9, «Ιπποκράτεια», Κω</p> <p>13/10, ΕΡΤ, Νησί Ιωαννίνων, Ιωάννινα</p>
2017	<p>9/12, 1917-2017 100 χρόνια + 1 μέρα, Ιωάννινα</p>

Δραστηριότητες του Πατριωτικού Συνδέσμου Καλαρρυτών “Η Πίνδος” τη χρονική περίοδο 2011-2014

Εκδηλώσεις έτους 2011 σύμφωνα με τον απολογισμό του Δ.Σ.

21 Ιανουαρίου 2011: Κοπή βασιλόπιτας στα παιδικά τμήματα του Συλλόγου.

22 Ιανουαρίου 2011: Κοπή βασιλόπιτας στα τμήματα εμφανίσεων του Συλλόγου.

24 Ιανουαρίου 2011: Κοπή βασιλόπιτας στα τμήματα ενηλίκων του Συλλόγου.

21 Φεβρουαρίου 2011: Παρέλαση του χορευτικού μας στην μεγάλη εορταστική παρέλαση για την 98^η Επέτειο Απελευθέρωσης της πόλης των Ιωαννίνων.

24 Φεβρουαρίου 2011: Ετήσιος Αποκριάτικος Χορός του Συνδέσμου στο κέντρο Λιθαρίτσια, που σημείωσε μεγάλη επιτυχία (παρουσίαση παιδικών χορευτικών, λαχειοφόρος αγορά, χορός και διασκέδαση ως τις πρωινές ώρες).

Φεβρουάριος – Μάιος 2011: Ανακατασκευή και συντήρηση του κληροδοτήματος Κωσταδήμα μετά την επιχορήγηση του Δ. Ιωαννιτών (αντικατάσταση ταβανιού στο κεντρικό σαλόνι & στο διάδρομο). Βάψιμο όλου του σαλονιού από το μέλος του Δ.Σ. Γκογκάκη Κωνσταντίνο.

4 Μαρτίου 2011: Αποκριάτικο πάρτι, που διοργανώθηκε για πρώτη φορά, για τους μικρούς μας χορευτές στην αίθουσα Λαμποβιτιάδη.

5-6 Μαρτίου 2011: Αποκριάτικες Εκδηλώσεις στους Καλαρρυτές (φωτιά & χορός στην πλατεία, περιφορά & κάψιμο του «Τέγου», προσφορά νηστίσιμων εδεσμάτων & κρασιού).

8 Μαΐου 2011: Εκδρομή των παιδικών τμημάτων του Συλλόγου στην Πάργα (θα μας μείνει αξέχαστη!!!)

29 Ιουνίου 2011: Παρουσίαση του Χορευτικού μας στις εκδηλώσεις της Αδελφότητας Κραπιστών Ιωαννίνων στα Σεισμόπληκτα Ιωαννίνων.

1-2 Ιουλίου 2011: Διοργάνωση και παρουσίαση των εκδηλώσεων για τον Εορτασμό της Επανάστασης των Καλαρρυτών:

- Αγώνας δρόμου
- Αναβίωση παλιών παιχνιδιών από μέλη του Συνδέσμου
- Έκθεση φωτογραφίας με παλιές ανέκδοτες φωτογραφίες (απέσπασε πολλά συγχαρητήρια!!!)
- Παρουσίαση του Χορευτικού μας

8 Ιουλίου 2011: Παρουσίαση του Χορευτικού μας στη Ράξα Τρικάλων όπου απέσπασε πολλά χειροκροτήματα και όσοι παραβρέθηκαν απόλαυσαν την φιλοξενία των διοργανωτών.

13 Ιουλίου 2011: Παρουσίαση του Χορευτικού μας στην Πρέβεζα καλεσμένοι του Συνδέσμου Συρρακιωτών Πρεβέζης, όπου αφήσαμε τις καλύτερες εντυπώσεις.

13 Αυγούστου 2011: Εγκαίνια στην ιστορική βρύση του χωριού μας Τζιάμινα, που ανακαινίστηκε από τον Σύνδεσμό μας μετά από δωρεά της κ. Μαίρης Λώλα εις μνήμην του συζύγου της Γεωργίου Λώλα.

Οκτώβριος 2011: Ξεκίνημα της νέας χορευτικής χρονιάς 2011-2012, με ένα ζεστό καλωσόρισμα τους χορευτές! Μπουφέ με ποτά και νόστιμα εδέσματα, προσφορά όλων: χορευτών & Δ.Σ.

Δεκεμβρίου 2011: Χριστουγεννιάτικη γιορτή για τους μικρούς μας φίλους στον παιδότοπο «Τα Κόκκινα Παπούτσια», δώρα για όλα τα παιδιά που τα πρόσφερε... ο Άγιος Βασίλης!

Ιανουαρίου 2012: Κοπή βασιλόπιτας για τα μέλη του Πατριωτικού Συνδέσμου, απολογισμός πεπραγμένων του Δ.Σ. και έκθεση της εξελεγκτικής επιτροπής του Συνδέσμου.

Ιανουαρίου 2012: Κοπή βασιλόπιτας στα παιδικά τμήματα του Συλλόγου.

21 Ιανουαρίου 2012: Κοπή βασιλόπιτας στα τμήματα εμφανίσεων, ταυτόχρονα μια φιλανθρωπική πράξη: συγκέντρωση ρούχων & τροφίμων για το Κοινωνικό Παντοπωλείο του Δήμο Ιωαννιτών.

Ιανουαρίου 2012: Κοπή βασιλόπιτας στα τμήματα ενηλίκων του Συλλόγου.

Φεβρουαρίου 2012: Ετήσιος Αποκριάτικος χορός του Συνδέσμου μας στο κέντρο Κτήμα Θεοχάρη. Παρά τον άσχημο καιρό ο χορός είχε επιτυχία, με παρουσίαση παλιών φωτογραφιών, χορό από τους μικρούς χορευτές, πλούσια λαχειοφόρο αγορά.

Φεβρουαρίου 2011: Παρέλαση του χορευτικού μας στην μεγάλη εορταστική παρέλαση για την 99^η Επέτειο Απελευθέρωσης της πόλης των Ιωαννίνων.

24 Φεβρουαρίου 2012: Για άλλη μια χρονιά αποκριάτικο πάρτι για τους μικρούς μας χορευτές... το μέλος του συλλόγου μας!!!

26- 27 Φεβρουαρίου 2012: Αποκριάτικες Εκδηλώσεις στους Καλαρρύτες (φωτιά & χορός στην πλατεία, περιφορά & κάψιμο του «Τέγου», προσφορά νηστίσιμων εδεσμάτων & κρασιού).

25 Μαρτίου 2012: Παρουσίαση του χορευτικού μας στη Θεσσαλονίκη, στο 30^ο Φεστιβάλ της Χ.Ο.Φ.Ε.Θ.

20- 23 Απριλίου 2012: Ταξίδι του χορευτικού στην Κωνσταντινούπολη, ένα ταξίδι γεμάτο χαρά, διασκέδαση, συγκίνηση και εμπειρίες που θα μείνει σε όλους αξέχαστο!!!!

27 Μαΐου 2012: Παράσταση των παιδικών τμημάτων του Συλλόγου μας στην Παιδ/κή Ακαδημία, εισέπραξαν πολλά χειροκροτήματα τόσο η δασκάλα για την πρώτη της αλλά καλή δουλειά, όσο και οι μικροί δεινοί χορευτές μας! (παράλληλα λειτούργησε έκθεση φωτογραφίας με θέμα τους Καλαρρύτες στο χώρο εισόδου της αίθουσας)

30 Ιουνίου – 1 Ιουλίου 2012: Διοργάνωση των εκδηλώσεων για τον Εορτασμό της 191^{ης} Επετείου της Επανάστασης των Καλαρρυτών:

- Αγώνας δρόμου.
- Παρουσίαση τμήματος του παιδικού χορευτικού απαρτισμένο από Καλαρρυτιωτόπουλα!!!
- Παρουσίαση του Χορευτικού μας.
- Λαογραφική Έκθεση (αντικείμενα οικιακής χρήσης, υφαντά, στολές, ασημικά..... ΜΠΡΑΒΟ ΜΑΣ!!!!!!). Κάναμε την αρχή, ελπίζω κάποια μέρα να γίνει ένα λαογραφικό μουσείο στο χωριό μας που έχει τόσα να δείξει και να διδάξει, δεν πρέπει να μένουμε στο παρελθόν αλλά να κοιτάμε κατάματα το μέλλον!
- Στήσιμο μνημείου προς τιμήν της τέχνης της Αργυροχοΐας & των συμπατριωτών μας που την έκαναν γνωστή σε όλη την Ελλάδα.

3 Αυγούστου 2012 : Παρουσίαση του χορευτικού μας στη Συνάντηση Χορευτικών Συλλόγων του Δήμου Βορείων Τζουμέρκων στη Γέφυρα Γκόγκου όπου για μια ακόμη φορά εντυπωσίασε τους παρευρισκομένους με τις χορευτικές του επιδόσεις και τις παραδοσιακές στολές των Καλαρρυτών.

10 Αυγούστου 2012: Παρουσίαση του χορευτικού μας στις εκδηλώσεις της Αδελφότητας Σκλιβανιτών Ιωαννίνων στη Σκλίβανη, όπου απέσπασε θερμό χειροκρότημα.

14 Αυγούστου 2012: Με πρωτοβουλία του Συνδέσμου μας για πρώτη φορά στο χωριό μας οργανώθηκε ένα Δημιουργικό Εργαστήρι για τους μικρούς Καλαρρυτινούς. Η πρόεδρος Λιάνα Ζέρβα έδειξε διάφορες κατασκευές και χειροτεχνίες στα παιδιά (πάνω από 35) που διασκέδασαν με την ψυχή τους δημιουργώντας και ζωγραφίζοντας!

Οκτώβριος 2012: Έναρξη των Χορευτικών Τμημάτων του Συλλόγου μας:

- Τμήμα ενηλίκων
- Τμήματα Προπαρασκευαστικά και Εμφανίσεων : 3 τμήματα
- Παιδικά Τμήματα: 4 τμήματα (περίπου 80 χορευτές)

Η αύξηση των χορευτών σε όλα τα τμήματα και τα δύο χρόνια του Δ.Σ. άγγιξε το 100%

20 Δεκεμβρίου 2012: Τμήμα του χορευτικού μας πήρε μέρος σε φιλανθρωπική εκδήλωση με τον Ερυθρό Σταυρό στο Γηροκομείο της πόλης μας, χαρίζοντας όμορφες στιγμές στους τροφίμους του ιδρύματος.

22 Δεκεμβρίου 2012: Χριστουγεννιάτικες εκδηλώσεις για τους χορευτές του Συλλόγου μας:

- Πρωί: Πάρτι για τους μικρούς μας φίλους στον παιδότοπο «Τα κόκκινα παπούτσια», χαρά, παιχνίδι, διασκέδαση και δώρα... απ' τον Άγιο Βασίλη!!!
- Βράδυ: Χορός, διασκέδαση, φαγητό, ποτό και φυσικά χορός στο κέντρο «Θάνος» για τους χορευτές όλων των τμημάτων, ευχές για Καλά Χριστούγεννα και Ελπιδοφόρο 2013!

20 Ιανουαρίου 2013: Δημιουργία ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΑΙΜΑΤΟΣ του Πατριωτικού Συνδέσμου και του Λαογραφικού και Χορευτικού ομίλου Καλαρρυτών.

20 Ιανουαρίου 2013: Κοπή της βασιλόπιτας, γενική συνέλευση και εκλογές για την συγκρότηση νέου Διοικητικού Συμβουλίου του Συνδέσμου μας.

Εκδηλώσεις έτους 2013 σύμφωνα με τον απολογισμό του Δ.Σ.

- 1) Στις 20 Ιανουαρίου 2013 είχαμε την εκλογή του νέου Δ.Σ. του Συνδέσμου και κοπή της βασιλόπιτας
- 2) Την 1/2/2013 κοπή βασιλόπιτας παιδικού χορευτικού
- 3) Την 3/2/2013 κοπή βασιλόπιτας τμήματος ενηλίκων
- 4) Την 9/2/2013 κοπή βασιλόπιτας τμήματος εμφανίσεων
- 5) 21η Φεβρουαρίου 2013 συμμετοχή στην παρέλαση για τα 100 χρόνια
- 6) 2 Μαρτίου 2013 πραγματοποίηση ετήσιου χορού του Συνδέσμου
- 7) 15 Μαρτίου 2013 αποκριάτικο πάρτι παιδικού χορευτικού
- 8) 17-18 Μαρτίου 2013 εκδηλώσεις Αποκριών στους Καλαρρυτές από το Σύνδεσμο
- 9) 17-18 Μαρτίου 2013 εκδρομή χορευτικού στη Νάουσα
- 10) 15 Απριλίου 2013 εμφάνιση χορευτικού ομίλου στις φυλακές Σταυρακίου
- 11) 21 Απριλίου 2013 κάλεσμα Αντιδημάρχου κ. Γ. Κότσια για συνάντηση στους Καλαρρυτές και συζήτηση για διάφορα θέματα που αφορούν το χωριό (Μουσείο, Ελευθέρια)
- 12) 9 Ιουνίου 2013 ετήσια παράσταση παιδικού χορευτικού στο Πνευματικό Κέντρο Ανατολής
- 13) 1 Ιουλίου 2013 συμμετοχή του χορευτικού μας στο 2^ο φεστιβάλ του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου Ιωαννιτών

- 14) 7 Ιουλίου συμμετοχή του Συνδέσμου μας και του χορευτικού μας ομίλου στις εκδηλώσεις για την επανάσταση της απελευθέρωσης των Καλαρρυτών
- 15) 14 Ιουλίου 2013 ετήσια μουσικοχορευτική παράσταση του τμήματος εμφανίσεων στο θέατρο της Εταιρίας Ηπειρωτικών Μελετών Κ. Φρότζου μετά από 25 χρόνια
- 16) 10 Σεπτεμβρίου 2013 ο Σύνδεσμός μας έδωσε το παρόν στην Κηπίνα στην βράβευση Καλαρρυτινών μουσικών από το Δήμο Β. Τζουμέρκων
- 17) 11 Νοεμβρίου 2013 πραγματοποιήθηκε η 2η αιμοδοσία του Συνδέσμου μας
- 18) 15 Δεκεμβρίου 2013 εκδρομή για το παιδικό χορευτικό του ομίλου μας στα Τρίκαλα «ΣΤΟΝ ΜΥΛΟ ΤΩΝ ΞΩΤΙΚΩΝ»

Εκδηλώσεις έτους 2014 σύμφωνα με τον απολογισμό του Δ.Σ.

- 1) Την 19-1-2014 Γενική Συνέλευση του Συνδέσμου και κοπή της βασιλόπιτας
- 2) Την 4-1 2014 κοπή βασιλόπιτας παιδικού χορευτικού
- 3) Την 25-1-2014 κοπή βασιλόπιτας τμήματος εμφανίσεων
- 4) Την 27-2-2014 κοπή βασιλόπιτας τμήματος ενηλίκων
- 5) 21η Φεβρουαρίου 2014 συμμετοχή στην παρέλαση για την απελευθέρωση της πόλης μας
- 6) 15 Φεβρουαρίου 2014 πραγματοποίηση ετήσιου χορού του Συνδέσμου με μεγάλη επιτυχία
- 7) 28 Φεβρουαρίου 2014 αποκριάτικο πάρτι
- 8) 2-3 Μαρτίου 2014 εκδηλώσεις Αποκριών στους Καλαρρύτες από το Σύνδεσμό μας
- 9) 15 Μαρτίου 2014 κάλεσμα αντιδημάρχου κ. Γ. Κότσια για συνάντηση στους Καλαρρύτες με θέμα συζήτησης το Μουσείο Αργυροχρυσοχοΐας παρουσία και του Δημάρχου Γ. Σεντελέ αλλά και διάφορα θέματα που απασχολούν το χωριό μας.
- 10) 11 Μαΐου 2014 ετήσια παράσταση παιδικού χορευτικού και του τμήματος ενηλίκων αρχαρίων στην αίθουσα Αρχ. Σπυρίδωνος της Ζωσιμαίας Παιδαγωγικής Ακαδημίας.
- 11) Πρόταση του Δ.Σ. για το τριήμερο του Αγίου Πνεύματος 7-8-9 Ιουνίου να πραγματοποιηθεί εκδρομή στο Ναύπλιο η οποία δεν πραγματοποιήθηκε λόγω μη συμμετοχής ατόμων

- 12) 25 Ιουλίου 2014 παρουσία του χορευτικού μας ομίλου στο Ανθοχώρι Μετσόβου μετά από πρόσκληση του τοπικού Συλλόγου.
- 13) 17 Νοεμβρίου 2014 πραγματοποιήθηκε η 3^η Αιμοδοσία του Συνδέσμου μας χωρίς ιδιαίτερη επιτυχία.
- 14) 29-30 Νοεμβρίου πραγματοποιήθηκε εκδρομή του χορευτικού ομίλου του Συνδέσμου μας στην Νάουσα, Μουσείο Βεργίνας και Παναγία Σουμελά.

Πρακτικά και πρακτικές στον Πολιτιστικό Σύλλογο “Η Λούτσα”

Αποδελτιώνοντας το βιβλίο των πρακτικών του συλλόγου από το 1984 έως το 2014 καταγράφονται παρακάτω επιγραμματικά τα θέματα που απασχόλησαν το Δ.Σ. ώστε να γίνει πιο εύκολη η ανάλυση του περιεχομένου τους, οι ιδεολογικοί παράγοντες που το διαμορφώνουν, οι πρωτοβουλίες που παίρνονται, ο τρόπος που καθιερώνονται παραδόσεις, οι μεταβολές στην οργάνωση και εν τέλη η ανασυγκρότηση της πολιτιστικής ταυτότητας του συλλόγου μέσα από πολύμορφες και ποικίλες δράσεις.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Λ. του έτους 1983-1984

Εγγραφή στην Πανελλήνια Πολιτιστική Κίνηση, Συμμετοχή του συλλόγου σε πορεία ειρήνης, Συμμετοχή στη γιορτή του Πολυτεχνείου, (1983-1984), συμμετοχή στην πρόσκληση επιτροπής Ειρήνης Ιωαννίνων για πορεία από Πρέβεζα προς Άκτιο (1984-1985), Συνεργασία με το Δήμο για προγράμματα άθλησης – δημιουργία γυμναστηρίου, ο Δήμος προγραμματίζει εκδρομή αντιστασιακών μελών στο Daxaw και έδωσε στο σύλλογο 700.000 δρχ με σκοπό ο σύλλογος να τα επιστρέψει στο δήμο για να γίνει η εκδρομή, Αποδοχή χρημάτων Νομ. Ταμείου (700.000) εξουσιοδότηση μέλους για παραλαβή, 28. επιχορηγήσεις από Δήμο Ιωαννιτών (1985-1986), αποδοχή χρημάτων Νομαρχιακού Ταμείου και εξουσιοδότηση μέλους για την παραλαβή αυτών, αποδοχή δωρεάς του Σάββα Νικολάτου 300.000 δρχ.,(1986-1987), χορήγηση χρηματοδοτικής ενίσχυσης από Ε.Ο.Κ. (1987-1988), αποδοχή χρημάτων που βαρύνουν το κεφ. Β63 άρθρο Β6340 του γενικού προϋπολογισμού των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και εξουσιοδότηση μέλους για την παραλαβή αυτών, 3. 20/4/89 απολογισμός Απόκρεω 1989, 4. 5//6/89 αποδοχή χρημάτων της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς του Υπουργείου Πολιτισμού και εξουσιοδότηση μέλους για την παραλαβή αυτών των χρημάτων,(1988-1989), 15/3/90 Αποδοχή συμπληρωματικής βοήθειας από ΕΟΚ του γενικού προϋπολογισμού των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και εξουσιοδότηση μέλους για την παραλαβή αυτών, 19/12/90 Διάφορα –Πρόσκληση από το Εργατικό Κέντρο να συμμετάσχει το χορευτικό στην δική του ετήσια εκδήλωση... (1989-1990), Ετήσια εκδήλωση 23/6/2007 Ν.Α.Ι και χορηγοί και ο Θ. Μπέγκας, (2008-2009)

1. Αίθουσα και προστασία της περιουσίας, 2. Κάλεσμα όλων των υποψηφίων των εκλογών, 3. Εγγραφή στην Πανελλήνια Πολιτιστική Κίνηση, 4. Συμμετοχή στην πρόσκληση της Πανελλήνιας Πολιτιστικής Κίνησης, 5. Προτάσεις για τη δράση του συλλόγου στις εκδρομές Πρωτομαγιάς και Πάσχα, 6. Πρόσκληση του συλλόγου σε συζήτηση, 7. Πρόσκληση του συλλόγου σε συμμετοχή σε εκδήλωση του ΚΑΠΗ, 8. Συμμετοχή του συλλόγου σε πορεία ειρήνης, 9. Προγραμματισμός εκδρομής Πρωτομαγιάς, 10. Επίσκεψη με τους ασθενείς του ασύλου ανιάτων τη Μ. Παρασκευή στην εκκλησία, 11. Απόδοση λογαριασμού των λεωφορείων του κτελ, 12. Παραχώρηση αίθουσας του συλλόγου στο σύλλογο σκακιστών, 13. Προγραμματισμός εργασιών μελών, 14. Προγραμματισμός ημερήσιας εκδρομής σε θάλασσα, 15. Δημιουργία χορευτικού τμήματος, 16. Προετοιμασία και συμμετοχή στη γιορτή του πολυτεχνείου, 17. Δημιουργία μουσικής κομπανίας, 18. Συμμετοχή στη γιορτή του Πολυτεχνείου, 19. Συνεστίαση των μελών Λούτσας, 20. απολογισμός δράσης των χορευτικών τμημάτων, 21. Απολογισμός της συνεστίασης των μελών του συλλόγου, 22. Προετοιμασία για γιορτή Χριστουγέννων και Πρωτοχρονιάς

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 1984-1985

1. δημιουργία παιδικού θεατρικού τμήματος, 2. κατασκευή και τοποθέτηση φωτεινών επιγραφών του Συλλόγου, 3. προετοιμασία για τις Αποκριές του 1985, 4. εκλογή θεατρικού έργου για το παιδικό θεατρικό τμήμα του συλλόγου, 5. απολογισμός εκδήλωσης αποκριών 1985, 6. ενημέρωση από κ. αντιπρόεδρο, 7. Δενδροφύτευση έκτακτες εισφορές μελών, 8. παραγγελία στολών χορευτικού τμήματος, 9. προετοιμασία για την Πρωτομαγιάτικη εκδρομή, 10. παραγγελία – κατασκευή γυναικείων στολών του χορευτικού τμήματος, 11. έκτακτες εισφορές μελών για κατασκευή χορευτικών στολών, 12. δράση για την συγκέντρωση χρημάτων για τις στολές, 13. απολογισμός οικονομικής εξόρμησης – συνέχιση αυτής, 14. κατάθεση στεφάνου λόγω θανάτου ιδρυτικού μέλους, 15. συντονισμός δραστηριοτήτων, 16. συναυλία Γιάννη Σπανού, 17. θεατρικό τμήμα του Συλλόγου Λούτσας, 18. χορευτικό τμήμα του Συλλόγου Λούτσας, 19. αίθουσα πρώην καράτε στην οδό Καποδιστρίου, 20. δημιουργία βιβλιοθήκης του συλλόγου Λούτσας, 21. συντονισμός εργασιών για το θεατρικό έργο, 22. συμμετοχή στην πρόσκληση επιτροπής Ειρήνης Ιωαννίνων για πορεία από Πρέβεζα προς Άκτιο 24. απολογισμός επιτυχίας του θεατρικού έργου, 25. προετοιμασίες για την ετήσια εκδήλωση του Συλλόγου Συνεστίαση, 26. εκδήλωση συνεστίαση του εκπολιτιστικού συλλόγου, 27. γενικός απολογισμός συνεστίασης, 28. ίδρυση γυναικείου χορευτικού τμήματος, 29. οργάνωση χριστουγεννιάτικης παιδικής γιορτής.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 1985-1986

1. Απολογισμός χριστουγεννιάτικης παιδικής γιορτής, 2. εγγραφές λειτουργία γυναικείου χορευτικού τμήματος, 3. παραγγελία μεταλλικής ντουλάπας για τα ρούχα του χορευτικού, 4. παραγγελία φορητού στέρεο ραδιοκασετόφωνου, 5. παραγγελία ξύλινων καρεκλών – ξύλινης επένδυσης του χορού, 6. παραγγελία μεταλλικής ντουλάπας για τα ρούχα του χορευτικού, 7. αγορά είκοσι καρεκλών για την αίθουσα χορού, 8. αγορά ποδόμακτρο, ομπρελοθήκης κρεμαστών και επένδυσης, 9. αγορά στερεοφωνικού ραδιοκασετόφωνου, 10. προετοιμασία προτάσεις για τις Αποκριές

του 86 προτείνεται το έθιμο της πίττας, 11. ανάθεση εργασιών για την προετοιμασία της γιορτής των Απόκρεω, 12. πρόσκληση των μελών σε τακτική γενική συνέλευση εκλογή νέου διοικητικού συμβουλίου, 13. κατανομή αξιωμάτων προεδρείου του συλλόγου, 14. εκδρομή των μελών του συλλόγου, 15. προγραμματισμός για ομιλία σχετική με τη ραδιενέργεια, 16. Συνεργασία με το Δήμο για προγράμματα άθλησης – δημιουργία γυμναστηρίου, 17. ο Δήμος προγραμματίζει εκδρομή αντιστασιακών μελών στο Daxaw και έδωσε στο σύλλογο 700.000 δρχ με σκοπό ο σύλλογος να τα επιστρέψει στο δήμο για να γίνει η εκδρομή, 18. δημιουργία τμημάτων πληροφορικής κομπιούτερ για μαθητές δημοτικού-γυμνασίου, 19. λειτουργία χορευτικών τμημάτων, 20. λειτουργία τμημάτων πληροφορικής κομπιούτερ, 21. λειτουργία δανειστικής βιβλιοθήκης, 22. λειτουργία δωρεάν φροντιστηριακών τμημάτων φυσικής χημείας, 23. προετοιμασίες για την ετήσια συνεστίαση των μελών του συλλόγου, 24. ανακοίνωση λειτουργίας τμημάτων πληροφορικής, 25. ανακοίνωση λειτουργίας δανειστικής βιβλιοθήκης, 26. προετοιμασίες για τη συνεστίαση στα Λιθαρίτσια, 27. Αποδοχή χρημάτων Νομ. Ταμείου (700.000) εξουσιοδότηση μέλους για παραλαβή, 28. επιχορηγήσεις από Δήμο Ιωαννιτών, 29. προετοιμασίες για την ετήσια συνεστίαση στα Λιθαρίτσια, 30. απολογισμός συνεστίασης μελών Λούτσας, 31. προγραμματισμός και ετοιμασίες για συνεστίαση μελών της 3^{ης} ηλικίας, 32. απολογισμός της συνεστίασης των υπερήλικων της συνοικίας, 33. χριστουγεννιάτικη γιορτή των παιδιών της συνοικίας, 34. απολογισμός χριστουγεννιάτικης γιορτής.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Λ. του έτους 1986-1987

1.σκέψεις απόψεις και προετοιμασίες για τις Αποκριές του 1987, 2. απολογισμός προετοιμασιών και ανάθεση εργασιών για Αποκριές 87, 3. γενικές παρατηρήσεις για τις Αποκριές του 87, 4. προγραμματισμός εκδηλώσεων μέχρι 30-6-87, 5. εκδρομή των μελών του συλλόγου στο Μέτσοβο, 6. οικονομικός απολογισμός συλλόγου Λούτσα 5/4/86 έως 12/5/87, 7. αποδοχή χρημάτων Νομαρχιακού Ταμείου και εξουσιοδότηση μέλους για την παραλαβή αυτών, 8. λειτουργία χορευτικών τμημάτων παιδικά και γυναικείο καθώς και λειτουργία τμημάτων πληροφορικής, 9. αποδοχή δωρεάς του Σάββα Νικολάτου 300.000 δρχ., 10. προγραμματισμός και ετοιμασίες για τη συνεστίαση των μελών της 3^{ης} ηλικίας και παιδικός χορός, 11. απολογισμός συνεστίασης υπερήλικων και απολογισμός παιδικού χορού.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Λ. του έτους 1987-1988

1.προετοιμασίες για την ετήσια συνεστίαση των μελών του συλλόγου, 2. αγορά 30 ζεύγη τσαρουχιών για τα παιδιά του χορευτικού, 3. απολογισμός ετήσιας συνεστίασης των μελών στα Λιθαρίτσια, 4. αγορά δυο νέων κομπιούτερ για τα μαθήματα πληροφορικής, 5. έλεγχος και τακτοποίηση μεγάλων και μικρών στολών χορού, 6. έγκριση εξόδων για επισκευή των μεγαφώνων και μπαλαντέζας, 7. αγορά και εγγραφή κασετών μαγνητοφώνου – πώληση αυτών, 8. προετοιμασία για τις απόκριες, 9. προετοιμασίες και προσφορές μελών για τη γιορτή των Απόκρεω, 10. απολογισμός αποκρίων 1988, 11. έγγραφο του Δήμου για το ελεύθερο ανοιχτό Πανεπιστήμιο, 12. καθορισμός ημερομηνίας διεξαγωγής γενικής συνέλευσης και εκλογών, 13. ενημέρωση των μελών του Δ.Σ. για το ελεύθερο ανοιχτό Πανεπιστήμιο, 14. απόφαση για ορισμό ημέρας γυναίκας και συνεστίαση των γυναικών, 15. οικονομικός έλεγχος και απολογισμός, 16. καταμέτρηση και καταγραφή των βιβλίων

του συλλόγου, 17. προτάσεις του Δ.Σ. προς το σώμα στην Γενική Συνέλευση, 18. κατανομή αξιωματών προεδρείου του συλλόγου ΜΕΜΟΣ, 19. προετοιμασίες των μελών του Δ.Σ. για πραγματοποίηση εκδρομής, 20. πρόσκληση από το Π.Π.Κ. για την 7^η Πανελλαδική συνάντηση, 21. ενημέρωση από μέλος του Δ.Σ. σχετικά με τις εκδρομές, 22. γνωριμία και προτάσεις του δάσκαλου χορού Β. Γούσια, 23. ενημέρωση από τον κ. Μαλδογιάννη για την 7^η συνάντηση της Π.Π.Κ., 24. αναβολή εκδρομής λόγω μη προσέλευσης, 25. οικονομικός απολογισμός, 26. συμμετοχή των χορευτικών τμημάτων του συλλόγου σε εκδήλωση που διοργανώνει το 1^ο συνοικιακό συμβούλιο σε συνεργασία με το Δήμο Ιωαννιτών στο κάστρο, 27. λειτουργία χορευτικών τμημάτων, 28. λειτουργία τμημάτων πληροφορικής, 29. συνεστίαση υπερηλικών, 30. ετήσιος χορός του συλλόγου, 31. καθορισμός μηνιαίας αμοιβής του χοροδιδασκάλου, 32. οικονομικός απολογισμός συνεστίασης υπερηλικών, 33. οικονομικός απολογισμός ετήσιου χορού, 34. πραγματοποίηση παιδικής χριστουγεννιάτικης γιορτής, 35. απολογισμός παιδικής Χριστουγεννιάτικης γιορτής, 36. οικονομικός απολογισμός Συλλόγου, 37. αποδοχή παραίτησης μέλους Δ.Σ. και αντικατάσταση με αναπληρωματική, 38. έγκριση δαπάνης για αγορά τσαρουχιών χορευτικού, 39. ενημέρωση για αιτήσεις επιχορήγησης προς τη Γραμματεία Νέας Γενιάς, 40. Ορισμός αντιπροσώπου και θέματος ομιλίας στο γραφείο Νομαρχιακής Επιτροπής ισότητας και πολιτιστικών, 41. έγκριση χορήγησης βοήθειας στα σεισμοπαθή Αρμενόπουλα, 42. χορήγηση χρηματοδοτικής ενίσχυσης από Ε.Ο.Κ.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 1988-1989

1.20/2/89 προετοιμασίες για τις απόκριες, 2. αποδοχή χρημάτων που βαρύνουν το κεφ. Β63 άρθρο Β6340 του γενικού προϋπολογισμού των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και εξουσιοδότηση μέλους για την παραλαβή αυτών, 3. 20/4/89 απολογισμός Απόκρεω 1989, 4. 5//6/89 αποδοχή χρημάτων της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς του Υπουργείου Πολιτισμού και εξουσιοδότηση μέλους για την παραλαβή αυτών των χρημάτων, 5. 5/6/89 αξιοποίηση χρηματικής ενίσχυσης από Ε.Ο.Κ. Δημιουργία σχολής πληροφορικής, 6. 2/10/89 δημιουργία χορευτικών τμημάτων συλλόγου, 7. 2/10/89 δημιουργία τμημάτων πληροφορικής, 8. 2/10/89 οικονομικός απολογισμός αίθουσας πληροφορικής, 9. 20/11/89 προετοιμασίες για την ετήσια συνεστίαση του Συλλόγου, 10. 20/11/89 αγορά ενός πίνακα από σμάλτο για την αίθουσα πληροφορικής, 11. 11/12/89 οικονομικός απολογισμός ετήσιας συνεστίασης, 12. 11/12/89 δημιουργία λειτουργία τμήματος πληροφορικής για μεγάλους, 13. 23/12/89 Χριστουγεννιάτικη παιδική γιορτή, 14. 28/1/89 Απροσδόκητος θάνατος του Νίκου Παπάτσιου.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 1989-1990

1.13/2/90 ενημέρωση μελών με αλληλογραφία μέσω κομπιούτερ, 2. 13/2/90 Προετοιμασίες για τις Απόκριες του 1990, 3. 12/3/90 Απολογισμός εκδήλωσης αποκριάτικης γιορτής, 4. 12/3/90 Οικονομικός απολογισμός αποκριάτικης γιορτής, 5. 15/3/90 Αποδοχή συμπληρωματικής βοήθειας από ΕΟΚ του γενικού προϋπολογισμού των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και εξουσιοδότηση μέλους για την παραλαβή αυτών, 6. 15/3/90 Κατάσταση νοικοκυρών συνοικίας που προσέφεραν πίττες και άλλα για την αποκριάτικη εκδήλωση, 7. 30/4/90 Δωρεά προς την οικογένεια του αποθανόντος Ν. Παπάτσιου 100.000 δρχ., 8. 30/4/90 Ανακοίνωση – Πρόσκληση για Γενική

Συνέλευση – Εκλογές, 9. 30/4/90 Ενημέρωση μελών με προσκλήσεις μέσω κομπιούτερ, 10. 2/5/90 Αγορά ενός κομπιούτερ και πώληση τριών παλιών, 11. 19/5/90 Οικονομικός απολογισμός διατίθας απερχόμενου Δ.Σ., 12. 28/5/90 Κατανομή αξιωματών προεδρείου του Συλλόγου, 13. 6/6/90 Εκδρομή μελών Συλλόγου σε συνδυασμό με την εμφάνιση του χορευτικού, 14. 6/6/90 Κατασκευή στολών . προετοιμασία – παραγγελία, 15. 6/6/90 Λήξη δεύτερου σεμιναρίου κομπιούτερ δεξίωση, 16. 5/8/90 Στολές χορευτικού, 17. 5/8/90 Ενημέρωση για την πυροπροστασία, 18. 17/9/90 Χαιρετισμός ευχές για τη νέα περίοδο - λειτουργία τμημάτων χορού, κομπιούτερ, 19. 23/10/90 Παραίτηση μέλους του Θ. Μαλδογιάννη, 20. 23/10/90 Εμφάνιση χορευτικού στην Ελασσόνα, 21. 23/10/90 Αγορά στολών ενημέρωση Δ.Σ., 22. 23/10/90 Διάφορα, 23. 26/11/90 Ορισμός ημερομηνίας για την τακτική ετήσια γιορτή του Συλλόγου, 24. 19/12/90 Απολογισμός ετήσιας γιορτής, 25. 19/12/90 Διάφορα –Πρόσκληση από το Εργατικό Κέντρο να συμμετάσχει το χορευτικό στην δική του ετήσια εκδήλωση...

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 1990-1991

1.4/2/91 Οργάνωση Αποκριάτικης εκδήλωσης, 2. 22/4/91 Απολογισμός εκδήλωσης Απόκρεω, 3. 22/4/91 Σεμινάρια κομπιούτερ, 4. 22/4/91 Διάφορα, 5. 10/6/91 Χορευτική επίδειξη τμημάτων, 6. 10/6/91 Εμφάνιση χορευτικού στα Ηπειρώτικα Δ.Ι., 7. 10/6/91 Αγορά τσαρουχιών, 8. 16/9/91 Έγκριση πίστωσης για συμμετοχή στα Ηπειρωτικά, 9. 16/9/91 Αγορά τσαρουχιών, 10. 5/11/91 Έγκριση πίστωσης για αγορά τσαρουχιών, 11. 5/11/91 Έγκριση πίστωσης για αγορά δυο κομπιούτερ, 12. 5/11/91 Αναβολή ετήσιας εκδήλωσης, 13. 30/12/91 Έγκριση πίστωσης, για αγορά παραδοσιακών στολών, 14. 30/12/91 Έγκριση πίστωσης, για Χριστουγεννιάτικη παιδική γιορτή, 15. 30/12/91 Έγκριση ανάληψη ποσού, για πληρωμή μισθών δασκάλου χορού και εκπαιδευτών.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 1991-1992

1.3/2/92 Οργάνωση χοροεσπερίδας, 2. 3/2/92 Οργάνωση Αποκριάτικων εκδηλώσεων, 3. 17/3/92 Απολογισμός εκδήλωσης χοροεσπερίδας – μικρά κέρδη, 4. 17/3/92 Απολογισμός αποκριάτικων εκδηλώσεων, 5. 4/5/92 Καθορισμός ημερομηνίας γενικής συνέλευσης, 6. 4/5/92 απολογισμός δράσης απερχόμενου Δ.Σ., 7. 4/5/92 Οικονομικός έλεγχος έκθεση ελεγκτικής επιτροπής, 8. 4/5/92 Εκλογές για την ανάδειξη νέου Δ.Σ., 9. 23/5/92 Οικονομικός απολογισμός διατίθας απερχόμενου Δ.Σ., 10. 3/6/92 Κατανομή αξιωματών προεδρείου του Συλλόγου, 11. 3/6/92 Προγραμματισμός δράσης του νέου Δ.Σ.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 1992-1993

1.1/2/93 Προετοιμασίες για την ετήσια συνεστίαση του Συλλόγου, 2. 1/2/93 Έκτακτη οικονομική ενίσχυση στον Σύλλογο Λακκωμάτων, 3. 7/12/93 Προετοιμασίες για την ετήσια συνεστίαση του Συλλόγου, 4. 7/12/93 Αποδοχή οικονομικής ενίσχυσης από μέλος του Συλλόγου του Κων/νου Μπέγκα 50.000 δρχ.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 1993-1994

1.26/9/94 Λειτουργία των χορευτικών τμημάτων του Συλλόγου, 2. 26/9/94 Λειτουργία των τμημάτων πληροφορικής του Συλλόγου, 3. 26/9/94 Αποδοχή οικονομικής ενίσχυσης από μέλους του Συλλόγου Κ. Μπέγκα, 4. 19/10/94 Κατανομή αξιωματών προεδρείου του Συλλόγου, 5. 15/11/94 Προσφορά του Συλλόγου χρηματικού ποσού αντί στεφανιού για τη μνήμη του Σ. Νικολάτου, 6. 15/11/94 Εκτύπωση ημερολογίων με φωτογραφίες δραστηριοτήτων του Συλλόγου, 7. 15/11/94 Αγορά νέων υπολογιστών Συζήτηση – προσφορές.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 1994-1995

1.5/5/95 Έγκριση δαπάνης αγοράς κομπιούτερ, 2. 5/5/95 Κοπή πρωτοχρονιάτικης πίττας στα Λιθαρίτσια – Έγκριση δαπάνης, 3. 5/5/95 Εορτασμός Απόκρεω 1995 – Έγκριση δαπάνης, 4. 5/5/95 Αγορά Modem και Said Machine για την αίθουσα πληροφορικής, 5. 5/5/95 Τοποθέτηση τηλεφωνικής γραμμής και συσκευής - Έγκριση δαπάνης, 6. 31/8/95 Να παραστεί σύσσωμο στην κηδεία του Θ. Μαλδογιάννη, 7. 31/8/95 /Να εκφράσει τα συλλυπητήρια στην οικογένεια του εκλιπόντος, 8. 31/8/95 Να δωρίσει στο Άσυλο Ανιάτων ποσό 20.000 αντί στεφάνου για τη μνήμη του Θ. Μαλδογιάννη, 9. 20/11/95 Τοποθέτηση αλουμινίων και τζαμιών στο πατάρι της αίθουσας χορού, 10. 20/11/95 Εγκατάσταση κεραίας TV και Video στο πατάρι για τα παιδιά, 11. 20/11/95 Αγορά οθόνης για τα Computers – cd Rom και δισκετών, 12. 20/11/95 Εγκατάσταση συσκευής filmnet στο πατάρι για παρακολούθηση ποδοσφαιρικών αγώνων των παιδιών του Συλλόγου.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 1995-1996

1.25/6/96 Εκδήλωση πρωτοχρονιάτικης πίττας Έγκριση εξόδων, 2. 25/6/96 Απόκριες 96 Έξοδα – έγκριση αυτών, 3. 25/6/96 Εκδήλωση χορευτικές επιδείξεις με τη λήξη του σχολικού έτους

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 1996-1997

1.20/1/97 Έγκριση δαπάνης για νέα τηλεφωνική γραμμή των Computers, 2. 20/1/97 Σύνδεση για ένα έτος με Compiling, 3. 20/1/97 Αναβάθμιση computers – Έγχρωμες οθόνες, 4. 20/1/97 Κοπή πίττας όλα τα παιδιά- Χορευτικών και πληροφορικής, 5. 23/7/97 Αγορά Printer, 6. 23/7/97 Ετοιμασίες γιορτή Απόκρεω 1997, 7. 23/7/97 Μουσική – Χορευτική εκδήλωση με την λήξη του σχολικού έτους.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 2000-2001

1.30/1/2001 Κατανομή αξιωματών προεδρείου Συλλόγου, 2. 16/2/2001 Προετοιμασία της Αποκριάς 2001, 3. 7/6/2001 Οργάνωση χορευτικής εκδήλωσης με τη λήξη της σχολικής χρονιάς, 4. 7/6/2001 Προμήθεια – αγορά χορευτικών στολών, 5. 9/7/2001 Αποδοχή συνδιοργάνωσης Χορευτικών Εκδηλώσεων μεταξύ Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ιωαννίνων ΤΕΔΚ Ν. Ιωαννίνων και του Π.Σ. ΛούτσαςΜέρος της δαπάνης για την πραγματοποίηση της εκδήλωσης κα συγκεκριμένα για την αγορά παραδοσιακών στολών να αναλάβει η Ν. Α. Ιωαννίνων από κοινού με την

ΤΕΔΚ, 6. 13/9/2001 Καθορισμός ημερομηνίας έναρξης μαθημάτων Χορευτικών τμημάτων - Η. Υ., 7. 13/9/2001 Έγκριση δαπανών χορευτικών εκδηλώσεων Ιουνίου και εισπράξεων λαχειοφόρου αγοράς, 8. 13/9/2001 Αναβάθμιση Η.Υ. και αγορά νέου Η.Υ. για τις ανάγκες των μαθημάτων πληροφορικής, 9. 8/11/2001 Πρόταση συνεργασίας πολιτιστικών συλλόγων Καλαρρυτών και Λούτσας για τα Χριστούγεννα, 10. 8/11/2001 Προσφορές για την αγορά νέων στολών και επίδειξη νέων στολών δείγματα.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 2001-2002

1.31/1/2002 Ενημέρωση για τα οικονομικά του Συλλόγου, 2. 31/1/2002 Συζήτηση για την κοπή της βασιλόπιττας στα Λιθαρίτσια και λοιπά της εκδήλωσης, 3. 25/2/2002 Έγκριση δαπανών εκδήλωσης Βασιλόπιττας στα Λιθαρίτσια, 4. 25/2/2002 Οργάνωση εκδήλωσης για τις Αποκριές, 5. 25/2/2002 Συζήτηση και λήψη απόφασης για τη συμμετοχή χορευτικών τμημάτων σε εκδηλώσεις άλλων περιοχών πανελλαδικά, 6. 12/3/2002 οριστικοποίηση συμμετοχής του χορευτικού σε πολιτιστικές εκδηλώσεις στην Κέρκυρα, 7. 12/3/2002 Λοιπά θέματα όσον αφορά την αποκριάτικη εκδήλωση του συλλόγου μας, 8. 23/5/2002 Εκδήλωση Ιουνίου 2002 – Τέλος σχολικής χρονιάς, 9. 23/5/2002 Συμμετοχή στις εκδηλώσεις τη Σκλίβανης και Πρέβεζας Ιούλιος 2002, 10. 3/9/2002 Καθορισμός τιμών για Η.Υ. και χορευτικών τμημάτων για τη νέα σχολική χρονιά, 11. 3/9/2002 Καθορισμός διδάκτρων ωρών διδασκαλίας όλων των τμημάτων, 12. 3/9/2002 Αγορά c.d.player για τις ανάγκες των χορευτικών τμημάτων, 13. 3/9/2002 Μελλοντικές συνεργασίες με χορευτικά τμήματα, 14. 3/9/2002 Αγορά 50 καρεκλών η προμήθεια με άλλο τρόπο. Διάθεση αίθουσας για τις ανάγκες των δημοτικών και νομαρχιακών εκλογών, 15. 20/11/2002 Αγορά νέων στολών για τις ανάγκες των χορευτικών τμημάτων, 16. 20/11/2002 Προτάσεις συνεργασίες με άλλους συλλόγους εντός και εκτός Ιωαννίνων για τις εορτές των Χριστουγέννων η τις Αποκριές του 2003, 17. 20/11/2002 Επικύρωση πρακτικών των προηγούμενων Δ.Σ., 18. 20/11/2002 Προγραμματισμός κοπή Πρωτοχρονιάτικης πίττας, 19. 18/2/2003 Παραίτηση μέλους κ. Μαβίδη για προσωπικούς λόγους

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 2002-2003

1.18/2/2003 Κατανομή αξιωματών του Δ.Σ., 2. 18/2/2003 Λοιπά θέματα – επικύρωση πρακτικών προηγούμενων Δ.Σ. Εκδηλώσεων Αποκριάς, 3. 12/4/2003 Συμμετοχή μας στις πολιτιστικές εκδηλώσεις που οργανώνουν στην Μαδρίτη Ισπανίας από 3/5/-4/5/2003 οι εκεί πολιτιστικοί σύλλογοι των Ελλήνων Ηπειρωτών, 4. 30/5/2003 Υποβολή αίτησης εγγραφής του Π.Σ. Λούτσας ως μέλους του Cultural Association for Greek people in Europa E.V., 5. 6/6/2003 Οργάνωση μουσικοχορευτικών εκδηλώσεων Συλλόγου μας με τη λήξη της χορευτικής χρονιάς, 6. 6/6/2003 Συμμετοχή του Συλλόγου μας κατόπιν πρόσκλησης σε χορευτικές εκδηλώσεις άλλων συλλόγων Επίσης ματαίωση της συμμετοχής μας στην Ισπανία και ενδεχόμενη συμμετοχή μας σε άλλη στο Λονδίνο, 7. 6/6/2003 Επικύρωση πρακτικών Δ.Σ. προηγούμενων συνεδριάσεων. Λοιπά θέματα.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 2003-2004

1. 13/1/2004 Επικύρωση αποφάσεων προηγούμενων συναντήσεων, 2. 13/1/2004 Κοπή πίττας πρωτοχρονιάτικης 2004, 3. 13/1/2004 Οργάνωση αποκριάτικων εκδηλώσεων εισήγηση, 4. 13/1/2004 Προγραμματισμός για συμμετοχή σε μελλοντικές μουσικοχορευτικές εκδηλώσεις έτους 2004 και επικύρωση συμμετοχής μας σε Γερμανία Φθινόπωρο 2003, 5. 13/1/2004 Λοιπά θέματα

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 2004-2005

1. 27/1/2005 Επικύρωση προσαρμογής των ποσών για τα χορευτικά τμήματα και των τμημάτων πληροφορικής έτους 2004-5, 2. 27/1/2005 Ενημέρωση από τον Πρόεδρο σχετικά με τη συμμετοχές μας σε εκδηλώσεις το 2005, 3. 27/1/2005 Κοπή πίττας νέου έτους – Απόκριες 2005, 4. 27/1/2005 Λοιπά θέματα, 5. 6/2/2005 Προβλήματα λειτουργίας του Συλλόγου, λήψη αποφάσεων, τήρηση πρακτικών κλπ.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 2005-2006

1. 11/2/2006 επικύρωση θεμάτων αποφάσεων, 2. Κοπή πρωτοχρονιάτικης πίτας στις 1-2-2005, 3. Συγκέντρωση παιδιών Τμήματος Εμφανίσεων στις 4-2-2005, 4. Εκδηλώσεις για απόκριες στις 13-3-2005, 5. Βεβαίωση παρακολούθησης μαθημάτων Πληροφορικής, 6. Ετήσια εκδήλωση στις 24-6-2005, 7. Συμμετοχή στις εκδηλώσεις στην Πρέβεζα και Πάργα στις 16-17-7-05, 8. Συμμετοχή στο Διεθνές Φεστιβάλ στην Οδοorn της Ολλανδίας 3-7/8/05, 9. Καθορισμός ετήσιων διδάκτρων για την περίοδο 2005-2006, 10. Τμήματα πληροφορικής δεν δημιουργήθηκαν 11. Οικονομικός απολογισμός έτους 2005, 12. Συμμετοχή στην εκδήλωση «Πίττα του Ηπειρώτη», 13. Λοιπές δαπάνες, 14. Προετοιμασίες για τις αρχαιρεσίες για την ανάδειξη μελών Δ.Σ. και Ε.Ε. στις 19/2/2006, 15. Κοπή πρωτοχρονιάτικης πίτας στις 19/2/06, 16. Προετοιμασία για τις Απόκριες στις 5/3/06.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 2006-2007

1. 28/2/2006 Συγκρότηση Δ.Σ. σε σώμα, 2. Αποδοχή της διαδικασίας του πρακτικού του Δ.Σ. της 6/2/05, 3. 22/3/2006, 4. Ταξίδι του Χορευτικού Ομίλου στην Πορτογαλία, 5. Συμμετοχή του Χ.Ο. στο Κατράκειο στις εκδηλώσεις της Unesco στις 13/5/06, 6. Οικονομικά θέματα, 7. Ενημέρωση για την κοπή της Πρωτοχρονιάτικης πίττας, 8. Ενημέρωση για τις Απόκριες στις 5/3/06, 9. Η Αναπτυξιακή Δημοτική Επιχείρηση Ιωαννίνων ενίσχυσε με το ποσό των 1000 ευρώ το Σύλλογο 10. 16/5/06 Αποδοχή συνδιοργάνωσης πολιτιστικής εκδήλωσης ευρείας απήχησης μεταξύ Ν.Α.Ι. και του Π.Σ. Λούτσας. ... 800 ευρώ, 11. 2.6.06 Ενημέρωση για το ταξίδι του Χ.Ο. Στην Πορτογαλία, 12. Συμμετοχή του Χ.Ο. στα Καραϊσκάκεια 2006 στις 24//6/06, 13. Ετήσιες εκδηλώσεις του Συλλόγου στις 26/6/06, 14. Συνδιοργάνωση των ετήσιων εκδηλώσεων στις 26/6/06 με τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, 15. Συμμετοχή στην έναρξη εργασιών Ιατρικού συνεδρίου, 16. Οικονομικά θέματα,

17. 16/6/06 Αποδοχή οικονομικών ενισχύσεων (Παπαγεωργίου 500 ευρώ), (Παπαϊωάννου 300 ευρώ), 18. Ετήσιες εκδηλώσεις του Συλλόγου στις 23/6/06, 19. Συμμετοχή του Χ.Ο. στα Καραϊσκάκεια 2006 στις 24/6/06, 20. τροποποίηση της σύνδεσης στο Internet, 21. Έκδοση τραπεζικού λογαριασμού για τις ανάγκες του Συλλόγου.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 2007-2008

6/1/07 Επικύρωση, σύμφωνα με το από 6/2/2005 Πρακτικό Συνεδρίασης του Δ.Σ. τυπικά και ουσιαστικά όλων των αποφάσεων που ελήφθησαν ως και όλων των οικονομικών συναλλαγών που πραγματοποιήθηκαν από τον Πρόεδρο του Συλλόγου κ. Μέμο Αθανάσιο και τον Ταμία κ. Μηνόγιαννη Γρηγόριο το διάστημα από 17 Ιουνίου 2006 μέχρι 31 Δεκεμβρίου 2006 προκειμένου να υλοποιηθούν οι παρακάτω δραστηριότητες. Για όλες οι αποφάσεις και τις οικονομικές συναλλαγές που πραγματοποιήθηκαν είχαν έγκαιρα ενημερωθεί προφορικά ή τηλεφωνικά όλα τα μέλη του Δ.Σ. και ομόφωνα τις είχαν εγκρίνει και είχαν εξουσιοδοτήσει τα παραπάνω μέλη του Δ.Σ. για να τις υλοποιήσουν.

1. Ετήσια εκδήλωση στις 23/6/06, 2. Συμμετοχή στα Καραϊσκάκεια στην Καρδίτσα στις 24/25 6/06, 3. Συμμετοχή του Χορευτικού Ομίλου σε Festival στην Πορτογαλία και Ισπανία από 25/7 έως 2/8/06, 4. Συμμετοχή του Χ.Ο. στις εκδηλώσεις στο Πρίντεζι της Ιταλίας 8-10/9/06, 5. Καθορισμός ετήσιων διδάκτρων για την περίοδο 2006-07, 6. Οικονομικός απολογισμός έτους 2006, 7. Λοιπές δαπάνες για τη λειτουργία του Συλλόγου, 8. Για κάλυψη των αυξημένων δαπανών του Συλλόγου ο Πρόεδρος κ. Αθανάσιος Μέμος και ο Ταμίας κ. Γρηγόριος Μηνόγιαννης με δική τους πρωτοβουλία χορήγησαν αντίστοιχα δάνεια ύψους 3.500 Ευρώ και 3.800 Ευρώ. Η εξόφληση θα γίνει άτοκα και όποτε ο Σύλλογος διευκολύνεται, 9. Κοπή Πρωτοχρονιάτικης πίττας στην αίθουσα του Συλλόγου λόγω μη διαθεσιμότητας της αίθουσας στα Λιθαρίτσια και για οικονομικούς λόγους, 10. 20/6/2007 Αποδοχή οικονομικής ενίσχυσης από κ. Παπαγεωργίου (Super Market 500 Ε), 11. 21/6/2007 Αποδοχή συνδιοργάνωσης πολιτιστικής εκδήλωσης ευρείας απήχησης μεταξύ της Ν.Α.Ι. της Περιφέρειας Ηπείρου και του Π.Σ. Λούτσας..1000^Ε

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 2008-2009

1.6/1/2008 Κοπή πρωτοχρονιάτικης πίττας στις 26 και 29 Ιανουαρίου 2007, 2. Απόκριες 18/2 2007, 3. Κάλαντα Σάββατο του Λαζάρου στη γειτονιά 31/3/2007, 4. Συμμετοχή στις εκδηλώσεις στο Κατράκειο στις 12 και 13/5/2007, 5. Παρουσίαση χορευτικού στο Κέντρο Ψυχικής Υγείας στις 21/6/2007, 6. Ετήσια εκδήλωση 23/6/2007 Ν.Α.Ι και χορηγοί και ο Θ. Μπέγκας, 7. Συμμετοχή στις εκδηλώσεις στη Φιλιπιάδα στις 29/6/2007, 8. Συμμετοχή στις εκδηλώσεις στην Πάργα και στην Πρέβεζα στις 14 και 15 /7/2007, 9. Συμμετοχή στις εκδηλώσεις στο Stafolo της Ιταλίας στις 31/7 μέχρι 9/8/2007, 10. Συμμετοχή στις εκδηλώσεις στη Philoxenia στη Θεσ/κη στις 3 και 4 /11/2007 σε συνεργασία με τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση

Ιωαννίνων, 11. 30/3/2008 Κοπή πρωτοχρονιάτικης πίττας στις 27/1/08, 12. Σχεδιασμός για εκδήλωση στο Πνευματικό κέντρο ματαιώθηκε λόγω μεγάλου κόστους, 13. Εμφάνιση στην ITV την Τσικνοπέμπτη στις 28/2/08, 14. Συμμετοχή σε εκδηλώσεις του Δήμου Κοζάνης για την Αποκριά 1/3/08, 15. Απόκριες 9/3/08 ...ενίσχυσε το Πνευματικό Κέντρο με το ποσό 1200 ευρώ, 16. Δώρο για το γάμο της Δ. Μέκαλη, 17. Προκήρυξη αρχαιρεσιών για εκλογή μελών Δ.Σ. και ΕΕ στις 6/4/08, 18. 16/4/2008 Κατανομή αξιωμάτων του Δ.Σ., 19. Αποδοχή της διαδικασίας του Πρακτικού του Δ.Σ. της 6/2/2005, 20. Εξουσιοδότηση διαχείρισης βιβλιαρίου καταθέσεων, 21. 8/5/2008 Αποδοχή συνδιοργάνωσης πολιτιστικής εκδήλωσης 23 / 6 /2008 ευρείας απήχησης μεταξύ της Ν.Α.Ι. της Περιφέρειας Ηπείρου και του Π.Σ.Λ. 1000^E , 22. 8/5/2008 Συγκέντρωση των κατοίκων της γειτονιάς την Τετάρτη 15 Μαΐου στην αίθουσα χορού του Συλλόγου με σκοπό να ενημερωθούν όλοι για το θέμα του χώρου του Ασύλου, 23. 15/6/2008 Οικονομική ενίσχυση από Εκκλησιαστική Επιτροπή Ιερού Ναού Κοιμήσεως Θεοτόκου Περιβλέπτου1000 E, 24. Οικονομική ενίσχυση από Αγαθοεργά Καταστήματα Ιεράς Μητροπόλεως Ιωαννίνων 500 E, Οικονομική ενίσχυση από κ. Παπαγεωργίου ...500 E, Οικονομική ενίσχυση από κ. Παπαϊωάννου Βασιλική 600 E, Οικονομική ενίσχυση από ΣΤΑΣΗ – ΜΟΝΟΠΡΟΣΩΠΗ ΕΠΕ, Οικονομική ενίσχυση από κ. Νικολάου Ναπολέοντα 100 E, Οικονομική ενίσχυση από κ. Παππά Ιωάννη 80 E, Οικονομική ενίσχυση από Επιχείρηση Παύλου ΑΕ, Οικονομική ενίσχυση από την ΠΙΝΔΟΣ ΑΕ .

Δραστηριότητες του Π.Σ.Λ. του έτους 2009-2010

1. 11/1/2009 Συγκέντρωση για το Άσυλο Ανιάτων, 2. Συμμετοχή στις εκδηλώσεις των Κρασιτών στα Σεισμόπληκτα τις 20/6/08, 3. Ετήσια εκδήλωση στις 23/6/2008, 4. Συμμετοχή στις εκδηλώσεις στη Φιλιππιάδα στις 28/6/2008, 5. Συμμετοχή στις εκδηλώσεις στην Πάργα στις 12/7/2008, 6. Τοποθέτηση πανό για το Ανιάτων, 7. Συμμετοχή στις εκδηλώσεις στην Tenerife στα Κανάρια νησιά 21/7 μέχρι 28/7/2008, 8. Συμμετοχή στις εκδηλώσεις στην Νεοκαισάρεια 12/9/2008, 9. Δημιουργήθηκε τμήμα εκμάθησης λατινοαμερικάνικων, μοντέρνων και ευρωπαϊκών χορών για ενήλικες για την περίοδο 2008-2009, 10. Καθορισμός ετήσιων διδασκτρων για την περίοδο 2008-2009, 11. Παράσταση στην Ακαδημία στις 10 Δεκεμβρίου 2008 «Μια βραδιά στο Καφέ Αμάν», 12. Οικονομικός απολογισμός έτους 2008, 13. Λοιπές δαπάνες για τη λειτουργία του Συλλόγου, Αποδοχή συνδιοργάνωσης πολιτιστικής εκδήλωσης 10/6/2009 ευρείας απήχησης μεταξύ της Ν.Α.Ι. της Περιφέρειας Ηπείρου και του Π. Σ. Λούτσας 1200^E

Δραστηριότητες του Π.Σ.Λ. του έτους 2010-2011

1.10/1/2010 Κοπή πρωτοχρονιάτικης πίττας στις 1/2/2009, 2. Συμμετοχή στην παράσταση «Προσωπίδες και Τζαμάλες» στο Π.Κ.Δ.Ι.25/2/09, 3. Απόκριες 1/3/2009, 4. Συμμετοχή στην παράσταση στο Π.Κ.Δ.Ι. για τις εορτές της 25^{ης} Μαρτίου, 5. Ετήσια εκδήλωση στις 24/6/2009 ...χορηγοί Τράπεζα Ήπειρος 300 Ιερά Μονή Περιβλέπτου 1000 Αγαθοεργά 1000 Μπέγκας Θωμάς 200Συνδιοργάνωση με τη

Ν.Α.Ι., 6. Συμμετοχή στις εκδηλώσεις στο Ξηρολίβαδο Ημαθίας στις 18 και 19/6/2009, 7. Συνεργασία με χοροδιδάσκαλο Βασίλη Ράπτη, 8. Καθορισμός ετήσιων διδασκτρων για την περίοδο 2009-2010, 9. Προετοιμασία της παράστασης στην Ακαδημία στις 5/3/2010, 10. Οικονομικός απολογισμός έτους 2009, 11. Λοιπές οικονομικές πράξεις για τη λειτουργία του Συλλόγου

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 2012-2013

1. Κοπή βασιλόπιτας στα Λιθαρίτσια (με παρουσίαση των χορευτικών τμημάτων), 2. Συμμετοχή των χορευτικών τμημάτων και συνδιοργάνωση των εκδηλώσεων με το Πνευματικό κέντρο του Δήμου Ιωαννιτών των αποκριάτικων εκδηλώσεων στην κεντρική πλατεία της πόλης την πρώτη Κυριακή της Αποκριάς, 3. Οργάνωση των αποκριάτικων εκδηλώσεων στη συνοικία της Λούτσας και συμμετοχή των χορευτικών τμημάτων που παρουσίασαν αποκριάτικους χορούς, 4. Μουσικοχορευτική εκδήλωση με τίτλο: “Εις τ’ αρδιά πάντοτες εγλεντούσαμεν” στο Πνευματικό Κέντρο, 5. Ετήσια χορευτική εκδήλωση στη Λούτσα με το τέλος της χορευτικής χρονιάς.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 2013-2014

1. Παραμυθοσαλάτες (αφηγήσεις παραμυθιών από τους χορευτές-τριες των μεγαλύτερων τμημάτων σε μικρούς και μεγάλους, 2. Κοπή βασιλόπιτας στα Λιθαρίτσια (με παρουσίαση των χορευτικών τμημάτων), 3. Συνδιοργάνωση των εκδηλώσεων με το Πνευματικό κέντρο του Δήμου Ιωαννιτών των αποκριάτικων εκδηλώσεων στην κεντρική πλατεία της πόλης την πρώτη Κυριακή της Αποκριάς. Συμμετοχή των χορευτικών τμημάτων που παρουσίασε αποκριάτικους χορούς, 4. Οργάνωση των αποκριάτικων εκδηλώσεων στη συνοικία της Λούτσας και συμμετοχή των χορευτικών τμημάτων που παρουσίασαν αποκριάτικους χορούς, 5. Συμμετοχή στην μουσικοχορευτική εκδήλωση ανάδειξης του έργου της «Κιβωτός του κόσμου» που πραγματοποιήθηκε στο Πνευματικό Κέντρο του Δ. Ι. με σκοπό την ενίσχυση και προβολή του ιδρύματος που συστήθηκε στην Πωγωνιανή, 6. 15/3/14 Μουσικοχορευτική εκδήλωση με τίτλο: “Γένεσις” στο Πνευματικό Κέντρο, 7. Ομιλία της ψυχοπαιδαγωγού Ερασμίας Φείδη αναπληρώτριας διευθύντριας του κέντρου κατά των εξαρτήσεων στην αίθουσα του Συλλόγου με θέμα: «Οι κίνδυνοι από το διαδίκτυο», 8. 20/6/14 Ετήσια χορευτική εκδήλωση στη Λούτσα με το τέλος της χορευτικής χρονιάς, 9. 21/6/14 Πρωτοβουλία συγκέντρωσης τροφίμων για την ενίσχυση των συσσιτίων της ενορίας Περιβλέπτου, 10. Συμμετοχή στη χορευτική εκδήλωση που οργανώθηκε από τον τοπικό σύλλογο στη Μπάφρα, 11. Συμμετοχή στη χορευτική εκδήλωση που οργανώθηκε από τον σύλλογο των Αγίων Αποστόλων, 12. Συμμετοχή στην εκδήλωση ενθρόνισης του νέου Μητροπολίτη στην κεντρική πλατεία των Ιωαννίνων.

Δραστηριότητες του Π.Σ.Α. του έτους 2014-2015

1.20/12/15 Παραμυθοσαλάτες (αφηγήσεις παραμυθιών από τους χορευτές-τριες των μεγαλύτερων τμημάτων σε μικρούς και μεγάλους, 2. 1/12/15 Κοπή βασιλόπιτας στα Λιθαρίτσια (με παρουσίαση των χορευτικών τμημάτων), 3. 15/2/15 Συνδιοργάνωση των εκδηλώσεων με το Πνευματικό κέντρο του Δήμου Ιωαννιτών των αποκριάτικων εκδηλώσεων στην κεντρική πλατεία της πόλης την πρώτη Κυριακή της Αποκριάς. Συμμετοχή των χορευτικών τμημάτων που παρουσίασε αποκριάτικους χορούς, 4. 22/2/15 Οργάνωση των αποκριάτικων εκδηλώσεων στη συνοικία της Λούτσας και συμμετοχή των χορευτικών τμημάτων που παρουσίασαν αποκριάτικους χορούς και χόρεψαν το γαϊτανάκι, 5. 26/4/15 Μουσικοχορευτική εκδήλωση με τίτλο: “Εμείς ο Ένας” στο Πνευματικό Κέντρο, 6. 16/5/15 Πρωτοβουλία συγκέντρωσης τροφίμων για την ενίσχυση των συσσιτίων της ενορίας Περιβλέπτου, 7. 20/6/14 Ετήσια χορευτική εκδήλωση στη Λούτσα με το τέλος της χορευτικής χρονιάς.

Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η αντιπροσώπευση της συνοικίας προς τις υπηρεσίες του Δήμου για την επίβλεψη λειτουργικών αναγκών της. Η παραπάνω πρακτική έχει σχετικά μειωμένο πεδίο δράσης αφού η συνοικία έχει εδώ και χρόνια ενταχθεί στο σχέδιο πόλης και οι υποδομές της έχουν ικανοποιητικό βαθμό λειτουργίας.

Ένα πρόσφατο σχετικά κοινωνικό ζήτημα απασχόλησε το σύλλογο που αφορούσε τη διαχείριση του παλαιού κτιρίου του Ασύλου Ανιάτων. Για το λόγο αυτό το Δ.Σ. του συλλόγου κάλεσε σε συγκέντρωση τους κατοίκους της γειτονιάς στην αίθουσα χορού του συλλόγου με σκοπό να ενημερωθούν όλοι για το θέμα του χώρου του Ασύλου, αποφασίζοντας:

«Να προσκληθούν να παραστούν στη συγκέντρωση ο Νομάρχης, ο Δήμαρχος, εκπρόσωποι κομμάτων και παρατάξεων στο Δήμο, οι νομαρχιακοί και δημοτικοί σύμβουλοι της ευρύτερης περιοχής Λούτσας για να εκφέρουν την άποψή τους.

Να τοποθετηθεί πανό στο ύψος του καταστήματος του κ. Γέγιου στη Ν. Ζέρβα με το εξής περιεχόμενο : Ο χώρος του Ασύλου Ανιάτων να παραχωρηθεί στο Δήμο Ιωαννιτών Άμεση αξιοποίησή του για κοινωνικούς σκοπούς – Πολιτιστικός Σύλλογος Λούτσας

Η τοποθέτηση του συλλόγου να περιστραφεί στα παρακάτω: Η Δημοτική Αρχή να δραστηριοποιηθεί και απευθυνθεί άμεσα προς το Υπουργείο Υγείας με στόχο σε πρώτη φάση τη συναίνεση του Υπουργού στην χρησιμοποίηση των εγκαταστάσεων του Ασύλου από την πρώτη στιγμή που θα εκκενωθούν προς όφελος των κατοίκων του Δήμου Ιωαννιτών. Η αναμονή ολοκλήρωσης των διαδικασιών παραχώρησης των εγκαταστάσεων είναι βέβαιο ότι θα έχει ως αποτέλεσμα την επανάληψη των γεγονότων των στρατιωτικών φούρνων.

Ταυτόχρονα να κινηθούν όλες οι διαδικασίες που απαιτούνται προκειμένου ο χώρος αυτός να περιέλθει τελικά στην κυριότητα του Δήμου Ιωαννιτών.

Να συσταθεί άμεσα από το Δημοτικό Συμβούλιο διαπαραταξιακή Επιτροπή, η οποία σε διάστημα ενός το πολύ μηνός να εισηγηθεί στο Δημοτικό Συμβούλιο για έγκριση πρόταση για την καλύτερη αξιοποίηση του χώρου του Ασύλου. Στην παραπάνω απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου θεωρούμε αυτονόητο ότι θα συμπεριλαμβάνεται:

Η μεταφορά του 5^{ου} ΚΑΠΗ από το σημερινό κτίριο επί της Ναπολέον Ζέρβα η οποία και θα απαλλάξει το Δήμο από την καταβολή των σχετικών μισθωμάτων.

Η δημιουργία ενός νέου παιδικού σταθμού για τις ανάγκες της ευρύτερης περιοχής.

Η διάθεση στον Πολιτιστικό Σύλλογο Λούτσας κατάλληλου χώρου τουλάχιστο 300 τ. μ. για τις ανάγκες στέγασης των γραφείων του της αποθήκης φύλαξης των φορεσιών εξαρτημάτων και άλλων υλικών

Η δημιουργία κατάλληλης αίθουσας γυμναστικής για τα προγράμματα Άθλησης Γυναικών και Νεολαίας που σήμερα στεγάζονται στην αίθουσα του συλλόγου η οποία και θα απαλλάξει το Δήμο από την καταβολή των σχετικών μισθωμάτων.

Η διάθεση ανάλογου των αναγκών του χώρου στον Πολιτιστικό Σύλλογο Ζευγαριών.

Η δημιουργία αίθουσας πολλαπλών χρήσεων

Η διαμόρφωση χώρου και εγκαταστάσεων άθλησης στον υπαίθριο χώρο του δυτικού τμήματος του οικοπέδου.

Η διάθεση χώρων σε δραστηριότητες οι οποίες απευθύνονται στους νέους τις γυναίκες και την Τρίτη ηλικία .

Οι τεχνικές υπηρεσίες του Δήμου αμέσως μετά την μετεγκατάσταση του Ιδρύματος και με βάση την παραπάνω απόφαση του Δ.Σ. για την χρήση του Ασύλου να ελέγξουν τις εγκαταστάσεις και να υποβάλλουν πλήρη έκθεση στην διαπαραταξιακή Επιτροπή και το Δήμο για την κατάσταση που βρίσκονται τα κτίρια από άποψη ασφάλειας και καταλληλότητας , ως και τις απαραίτητες επισκευές και διαρρυθμίσεις που πρέπει να γίνουν και το κόστος αυτών , ώστε πολύ σύντομα να αρχίσουν να λειτουργούν οι νέες δραστηριότητες.

Δεν συμφωνούμε και πρέπει να αποφευχθεί με κάθε τρόπο η στέγαση στα κτίρια του Ασύλου των γραφείων δημόσιων υπηρεσιών όπως φημολογείται ότι θα γίνει.

Είναι αυτονόητο ότι ο Σύλλογός μας διαφωνεί κάθετα σε κάθε σκέψη ή απόφαση άλλης μορφής ...δήθεν αξιοποίησης του οικοπέδου... προς όφελος των κατοίκων η οποία θα επιφέρει και αλλοίωση της σημερινής κτιριακής μορφής του συγκροτήματος και θα αντιδράσει ανάλογα».

Η ευαισθησία του Δ.Σ. για τη διαχείριση του χώρου του Ασύλου ανιάτων προκύπτει από το μείζον πρόβλημα έλλειψης δημοσίου χώρου που αντιμετωπίζει η συνοικία. Η Λούτσα είναι μια από τις πιο πυκνοκατοικημένες συνοικίες της πόλης με έντονο το πρόβλημα διάθεσης δημοσίου χώρου. Οι προτάσεις που γίνονται από το σύλλογο αναδεικνύουν το ευρύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η πόλη με την έλλειψη δημοσίων χώρων καθώς διάφοροι κοινωνικοί φορείς που αναφέρονται στην πρόταση αντιμετωπίζουν το ίδιο πρόβλημα στέγασης (Σύλλογος Ζευγαριών, ΚΑΠΗ, παιδικό σταθμό).

Ο Σύλλογος Λούτσας στην προσπάθειά του να ενισχύσει τα οικονομικά του με απόφαση του Δ.Σ. δημιούργησε τμήματα εκμάθησης ηλεκτρονικών υπολογιστών. Η προσπάθεια είχε για ένα διάστημα μεγάλη ανταπόκριση από μαθητές που ήθελαν με

σχετικά χαμηλά δίδακτρα να μάθουν να χειρίζονται υπολογιστές, γεγονός που απέφερε σημαντικά έσοδα στο σύλλογο, τα οποία «διατέθηκαν στην κατασκευή παραδοσιακών φορεσιών και δημιουργήθηκε μια αξιόλογη ιματιοθήκη»,(Γ.Μ.) όπως αναφέρθηκε. Η συμμετοχή των ενδιαφερομένων μειώθηκε με τον καιρό με αποτέλεσμα τα τμήματα να μην επαναλειτούργησουν.

Γράφοντας δυο σκέψεις εκ των έσω

Όταν μου ζητήθηκε να αναλάβω τα τμήματα του Π.Σ.Λ. από το Δ.Σ. του συλλόγου αρνήθηκα, καθώς δεν είχα καθόλου ελεύθερο χρόνο στη διάθεσή μου, ή τουλάχιστον έτσι πίστευα. Ανέλαβα αρχικά το 2009 τα παιδικά τμήματα και μετά από δύο χρόνια ανέλαβα και τα υπόλοιπα τμήματα, των ενηλίκων και των εμφανίσεων. Στην πορεία κατόπιν πρωτοβουλίας μου δημιουργήθηκαν, τμήμα εφηβικό, τμήμα αρχαρίων ενηλίκων και χώρισα κατά ηλικία τα παιδικά τμήματα. Αυτή τη στιγμή λειτουργούν τμήματα, Δημοτικού (τρία), Γυμνασίου-Λυκείου, Φοιτητών αρχαρίων (δύο), Ενηλίκων αρχαρίων και προχωρημένων (δύο), και το τμήμα εμφανίσεων. Η ηλικία αποτελεί βασικό παράγοντα διαμόρφωσης των χορευτικών τμημάτων ενός συλλόγου, με εξαίρεση τη σύσταση τμήματος εμφανίσεων όπου η χορευτική ικανότητα του κάθε χορευτή-τριας προτάσσεται ως βασικό κριτήριο συμμετοχής.

Στην πιο ενεργή ομάδα του συλλόγου στο τμήμα εμφανίσεων και σε σύνολο 44 χορευτών-τριων (20 χορευτών και 24 χορευτριών) 18 άτομα (10 κορίτσια και 8 αγόρια) έχουν ως τόπο καταγωγής την Ήπειρο, εκ των οποίων μόνο 4 διαμένουν στα όρια της Λούτσας και 26 χορευτές – τριες από διάφορες άλλες περιοχές της Ελλάδος.

Στα παιδικά και εφηβικά τμήματα τα παιδιά που διαμένουν στα όρια της συνοικίας της Λούτσας αποτελούν τα 2/3 περίπου του συνόλου των παιδιών. Το 1/3 των παιδιών που έρχονται από άλλες συνοικίες συνδέονται με το σύλλογο είτε γιατί οι παππούδες που αναλαμβάνουν τις μετακινήσεις τους σε διάφορες δραστηριότητες διαμένουν στα όριά της, είτε γιατί οι γονείς υπήρξαν στο παρελθόν χορευτικά μέλη του συλλόγου αλλά εγκαταστάθηκαν αργότερα σε άλλες συνοικίες, είτε γιατί κάποιοι φίλοι ή φίλες, συμμαθητές ή συμμαθήτριες τους πρότειναν να γραφτούν στο χορευτικό.

Για μια τετραετία περίπου 2005 έως 2009 στο τμήμα των εμφανίσεων χόρευαν αρκετά παιδιά από τη συνοικία που κατάφεραν να συσπειρώσουν και άλλα νεαρά άτομα, κυρίως συναδέλφους τους φοιτητές. Στην παρέα υπήρχαν και παιδιά που γνώριζαν μουσικά όργανα και με δικές τους πρωτοβουλίες δημιούργησαν μια μουσική ομάδα που κατάφερε να πραγματοποιήσει σημαντικές παραστάσεις στην πόλη, “Καφέ αμάν”, “Στη βρύση στην κρυόβρυση”. Η συγκεκριμένη ομάδα με το πέρας των φοιτητικών τους υποχρεώσεων έπαψε να υφίσταται, καθώς επαγγελματικοί λόγοι τους υποχρέωσαν τα περισσότερα μέλη να αλλάξουν τόπο διαμονής.

Μία από τις πολλές δυσκολίες που αντιμετωπίζει ένα δάσκαλος είναι η δημιουργία ενός κατάλληλου εξειδικευμένου πλάνου διδασκαλίας που να μην αποκλείει και να μην περιορίζει τη μάθηση. Στο τμήμα των εμφανίσεων υπήρχε μια ιδιαίτερα περίπτωση λόγω της μεγάλης συμμετοχής σε αυτό φοιτητών από άλλες πόλεις της Ελλάδας. Η συνεχής αλλαγή ενός μεγάλου μέρους χορευτών-τριων στη συγκεκριμένη περίπτωση οφείλεται στον πεπερασμένο χρόνο διαμονής τους στην πόλη λόγω της ακαδημαϊκής του ιδιότητας.

Η συνεχής αλλαγή προσώπων σε μικρότερη η μεγαλύτερη συχνότητα παρατηρείται σε αρκετά χορευτικά τμήματα των συλλόγων της πόλης, γίνεται ωστόσο πιο εμφανές στα τμήματα ενηλίκων και λιγότερο στα τμήματα εμφανίσεων και στα παιδικά-εφηβικά τμήματα. Οι αιτίες της κινητικότητας που παρατηρείται οφείλεται είτε σε προσωπικούς λόγους (δυσαρέσκεια από τον τρόπο διδασκαλίας, γενικότερου κλίματος), είτε στον μη επιθυμητό βαθμό ανάπτυξης των συναπτόμενων σχέσεων (φιλικές, ανταγωνιστικές, ερωτικές) που διαμορφώνονται μεταξύ των χορευτών-τριών. Ωστόσο, κοινή συνισταμένη των παραπάνω αιτιάσεων, αποτελεί ο βαθμός της αναγνώρισης του ρόλου που αποκτούν στις συλλογικές διαδικασίες, της προσωπικής ταυτότητας (επαγγελματικής, έμφυλης, γνωστικής, χορευτικής, κ.ά.).

Η απόκτηση και η διατήρηση ενός καλού χορευτικού επιπέδου που θα προσέδιδε μια αναγνωρίσιμη χορευτική ταυτότητα στο σύλλογο αποτελεί ένα διαρκές ζητούμενο, καθώς μεταβάλλεται η ίδια η σύσταση των χορευτών στο χρόνο. Στην περίπτωσή μας δεν ξέρουμε αν όντως είναι αρνητικός ή θετικός παράγοντας η αλλαγή των προσώπων στο σύλλογο αν το δούμε κάτω από το πρίσμα του χορευτικού επιπέδου και των σχέσεων. Το χορευτικό επίπεδο του συλλόγου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το ατομικό χορευτικό επίπεδο του κάθε χορευτή που εντάσσεται στο σύλλογο και είναι μη προβλέψιμο. Υπάρχουν χρονιές που ενσωματώνονται χορευτικά μέλη με μέτριο, καλό η πιο σπάνια με υψηλό επίπεδο που διαβαθμίζουν ανάλογα και το μέσο επίπεδο της ομάδας, σε συνδυασμό πάντα με το βαθμό βελτίωσης των ικανοτήτων που πραγματώνεται μέσα από τις εβδομαδιαία εξάσκηση. Είναι γεγονός πως ένα σημαντικό κομμάτι στη λειτουργία ενός συλλόγου κατέχουν οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών. Οι σχέσεις στο πλαίσιο των διεκδικήσεων γίνονται ανταγωνιστικές, στην καθημερινή συναναστροφή των χορευτών τα όρια των σχέσεων δεν γίνονται άμεσα αντιληπτά και δημιουργούν προστριβές. Ο μικρός χρόνος συμμετοχής στο σύλλογο της Λούτσας των χορευτών δεν δίνει και πολλά περιθώρια προστριβών και συγκρούσεων μεταξύ των χορευτών.

Η επίτευξη ενός αξιόλογου συλλογικού χορευτικού επιπέδου απαιτεί πολύωρη εξάσκηση, πέραν των δύο καθιερωμένων εβδομαδιαίων ωρών διδασκαλίας. Οι παραστάσεις, λειτουργούν ως ένα βασικό κίνητρο που συσπειρώνει τα μέλη, και ενισχύει το ενδιαφέρον των χορευτών, παρότι απαιτεί τεράστια αποθέματα δυνάμεων, εξαντλητικές πρόβες και διάθεση ελεύθερου χρόνου, ενώ παράλληλα περιορίζουν την εκμάθηση λόγω της επανάληψης συγκεκριμένου ρεπερτορίου. Όταν δεν υπάρχει ο στόχος της παράστασης το βάρος του ενδιαφέροντος μετατοπίζεται στη δυναμική της εβδομαδιαίας πρόβας. Συνήθως η πρόσκληση για συμμετοχή σε μια εκδήλωση γίνεται

κυρίως μέσα από τις γνωριμίες των διοργανωτών με το χοροδιδάσκαλο, με μέλη του Δ.Σ., ή των χορευτών.⁴⁵⁹ Η επιλογή βασίζεται σε διάφορους ιεραρχημένους κάθε φορά παράγοντες, είτε σε κάποια υποχρέωση ανταπόδοσης μιας πρόσκλησης, είτε στο χορευτικό επίπεδο του συλλόγου που προσδίδει κύρος στην εκδήλωση, είτε για την απλή εκδοχή μιας διαφορετικής χορευτικής παρουσίας. Σε πολλές περιπτώσεις οι συνθήκες συμμετοχής είναι απογοητευτικές, καθώς ο χρόνος αναμονής είναι μεγάλος, η χορευτική παρουσία γίνεται σε ανοιχτούς χώρους μπροστά σε τυχαίους και αδιάφορους θεατές ή σε κλειστούς χώρους (συνέδρια) τι στιγμή που οι συμμετέχοντες συμποσιάζονται.

Μια δράση στο πλαίσιο του συλλόγου μπορεί να ενεργοποιήσει πολλά μέλη σε διάφορους τομείς χορός, τραγούδι, κείμενα, αφηγήσεις, δημόσιες σχέσεις, γραμματική υποστήριξη, διαχείριση ματιοθήκης κ.α.

Το ζητούμενο είναι η διαμόρφωση ενός δημιουργικού πλαισίου διδασκαλίας που να διακρίνεται από την αποδοχή βασικών αρχών κοινωνικής συνέργειας και συνύπαρξης. Ωστόσο, πάντα διαμορφώνονται σχέσεις αντιπαλότητας πολλές φορές αξεπέραστες που οδηγούν σε συγκρούσεις ή σε χρονίζουσες καταστάσεις αντιπαλότητας. Η διδασκαλία δύσκολων κινητικά και υφολογικά χορών απαιτεί πολύωρες εβδομαδιαίες πρόβες και είναι σίγουρο πως η διαδικασία δεν αρκεί καθώς τα πρότυπα χορευτικά μοτίβα είναι πολλά και απαιτούν επαγγελματική ενασχόληση. Το σημαντικό είναι ότι ποτέ δεν θα βαρεθεί κάποιος που ενδιαφέρεται να μάθει όλους τους παραδοσιακούς χορούς.

Αρκετοί γονείς φέρνουν τα μικρά παιδιά στο σύλλογο ιεραρχώντας βασικές παραμέτρους όπως είναι η θέση του συλλόγου που σχετίζεται με την εύκολη και γρήγορη πρόσβαση σε αυτόν, το συμβολικό του κύρος που σχετίζεται με η προβολή του από τα Μ.Μ.Ε. την ιστορία του, το χορευτικό επίπεδο, την οργάνωση, την αξία του χοροδιδασκάλου που συνδέεται με το χορευτικό επίπεδο του συλλόγου. Παρατηρείται μεγαλύτερη συμμετοχή παιδιών ηλικίας 8 έως 10 ετών. Είναι ευκολότερο για ένα παιδί να ενταχθεί στα χορευτικά τμήματα όταν οι γονείς του αγαπούν και συμμετέχουν σε διάφορες χορευτικές διαδικασίες.

Παρατηρείται πως μέσα από την προβολή του συλλόγου έρχονται νέοι χορευτές στο σύλλογο. Η προβολή γίνεται μέσω της τηλεόρασης που επαναλαμβάνει διάφορες κεντρικές παραστάσεις που έγιναν από το 2009 και μετά, και μέσα από τις διαπροσωπικές σχέσεις των γονέων και των χορευτών που επικεντρώνονται κυρίως στο επίπεδο της διδασκαλίας και στις γνώσεις του χοροδιδασκάλου. Εδώ αναδεικνύεται ο ρόλος του χοροδιδασκάλου ως μια συμβολική παρουσία που προσδίδει κύρος στο σύλλογο. Είναι χαρακτηριστική η φράση ενός μέλους του Δ.Σ. προς τον υποφαινόμενο όταν συζητιόταν η μορφή της αφίσας στην αρχή της χορευτικής χρονιάς. Στη αφίσα μεταξύ των άλλων πληροφοριών αναγραφόταν το όνομα του χοροδιδασκάλου, και ζητήθηκε από το χοροδιδάσκαλο να μην συμπεριληφθεί το όνομα. Η απάντηση που δόθηκε ήταν «μα, εσάς έχουμε για να

⁴⁵⁹ Χαρακτηριστικά παραδείγματα που ο παράδειγμα είναι η συμμετοχή του χορευτικού στις εκδηλώσεις για τις αποκριές στην πλατεία, την ενθρόνιση του πατριάρχη και της ενίσχυσης των συσσιτίων της Περιβλέπτου, οι οποίες έγιναν λόγω του συσχετισμού του προέδρου του συλλόγου με την ενορία Περιβλέπτου (εκτελεί χρέη ταμία στην εκκλησία) και τον αιρετό ρόλο του στον δήμο.

πουλήσουμε», μια απάντηση που μαρτυρεί πως η ταυτότητα του συνοικιακού συλλόγου βρίσκεται σε κρίση, αν αναλογιστούμε πως τα παλαιότερα χρόνια η αναγραφή του ονόματος του χοροδιδασκάλου σε αφίσα δεν έμπαινε καν σε συζήτηση στο Δ.Σ. Εφόσον οι δραστηριότητες του συλλόγου περιορίζονται σε χορευτικές διαδικασίες όπου ο χοροδιδάσκαλος σχεδιάζει, πρωτοστατεί, εμπνέει, και διδάσκει λειτουργώντας ως «υπερπαραγωγός», μοιραία η ταυτότητα του συλλόγου συνδέεται με το πρόσωπό του. Η ανάδειξη του έργου του χοροδιδασκάλου ήρθε να καλύψει το κενό των ελάχιστων «πολύμορφων» δραστηριοτήτων του συλλόγου που σχετίζεται με τη μικρή συμμετοχή των κατοίκων στα κοινά και την ελάχιστη έως μηδαμινή οικονομική ενίσχυση της πολιτείας.

Βέβαια η άποψη του χοροδιδασκάλου διαμορφώνει σε ένα μεγάλο μέρος το ιδεολογικό πλαίσιο λειτουργίας του συλλόγου.

Νοήματα και λέξεις

Βήματα στον πολιτισμό - Επαγωγικές μέθοδοι

Αν καταφέρεις να χορέψεις τον εαυτό σου στον κύκλο των ματιών του κόσμου, τότε ο χορός παύει να αποτελεί αντικείμενο σπουδής των ανθρωπιστικών σπουδών, η «χημεία» της περίπτωσης, η έκρηξη των αλυσιδωτών αντιδράσεων τον καθιστά αντικείμενο μελέτης των θετικών επιστημών....

Εμείς ο ένας

Τα οικονομικά του συλλόγου πήγαιναν κατά διαόλου... λέω λοιπόν του Γρηγόρη, ρε Γρηγόρη δεν αναλαμβάνουμε να ψήσουμε σουβλάκια την Αποκριά να τα πουλήσουμε να ενισχυθεί ο σύλλογος;- ΠΟΙΟΣ; ENAN; ENAN; ΠΕΣ ΜΟΥ ENAN ΠΟΥ ΘΑ ΡΘΕΙ ΝΑ ΨΗΣΕΙ ...ENAN ΘΕΛΩ ΜΟΝΟ.... μου απάντησε, τόσο σίγουρα και εμφαιτικά που την έκανα ... κι αποσύρθηκα στη σκέψη μου κι έτσι για να γουστάρουμε λίγο σχεδίασα την παράσταση «Εμείς ο ένας», και πάντα πικροχαμογελούσα γιατί λέω, όλα τα πήραμαν απ' τους παππούδες μας, τίποτα δεν άφκαμαν, εξαπανέκαθεν, από τότε που ο Διογένης κρατούσε το φαναράκι και γύρναγε και γύρευε στην πόλη να βρει ENAN, ENAN που να 'ναι άνθρωπος,.... Συλλογικό ον δηλαδή μπλα μπλα μπλα.... Κι άλλα τέτοια να γελιόμαστε...

Βήματα στον πολιτισμό

Φάμπρικα, δικέ μου, οι κοσμοαντάμωσες, κι ο πολιτισμός μετριέται στα βήματα του χορού, κι εμείς κούτσα κούτσα φτάσαμε ως εδώ

Με πείραξε, δε λέω, τι κι αν γεννήθηκα Βλαχο – Ζαγορίσιο – Ξηρομερίτης, εντύθηκα όλες τις ιδιοτροπίες του κόσμου σαν Λυκειόπαιδο που ήξερε από ιστορία, σαν Προσφυγόπουλο που ήξερε από κατατρεγμό, σαν Βλαχάκι που 'ξερε από συμφέρον, σαν καμπίσιος που 'ξερε από ζωή, σαν Ντόπιος απου τη μεριά που τον βόλευε, σαν Ξένος που δεν ήξερε πού να σταθεί ...

Δεν είναι έτσι απλά τα πράγματα, με πλάνεψαν κι αυθαιρέτησαν μέσα μου, οι τρανές κουβέντες, οι μύθοι και τα ιδεώδη της παράδοσης, το μεγαλείο του έθνους, όλα όσα φανέρωναν την τάξη κι έκρυβαν την αταξία και με θέριαψαν και με έκαναν ειδωλολάτρη να προσκυνώ τις εικόνες του παρελθόντος...

Ο γυμνός βασιλιάς

Εκεί στον τόπο του εγκλήματος και πάλι..... ανάποδος κόσμος μέρα μεσημέρι,

κι εκεί που έστρωνε το πράμα άρχισαν οι παρανοήσεις να μιλάς για παράδοση και να ζητάς να σου παραδοθούν,

αντί να αφηγείσαι έναν αρχαιότατο μύθο έχοντας γνώση πως είσαι συμπρωταγωνιστής των ηρώων ως μεταπράτης, να ξεπροβάλεις σαν εφευρέτης του τροχού που παραμυθιάζει αντί... να κλώθει παραμύθια,

και να παρανοείς φέρνοντας πρώτο τραπέζι, την προσωπολατρία, τα είδωλα, να αναιρείς τους πολλούς και να εκθειάζεις τον πρώτο, να ζητάς πειθαρχία πρώτης γραμμής, να συμπεριφέρεσαι ως στρατηγός σε στρατιώτη, να συγγέεις το αυθόρμητο, το μοναδικό, προσωπικό και ανεπανάληπτο, με την ευθύγραμμη κανονιστική συμπεριφορά με την κίνηση του σωστού και του λάθους, του ανόθευτου, του αυθεντικού, να μοιράζεις τους στρατιώτες σε κοντούς και ψηλούς και να λογαριάζεις τους κοντούς ως πονηρούς και τους ψηλούς να λες λεβέντες....

Να βρίσκεται η αφεντομουτσουνάδα σου στο κέντρο προσώπων, ιδεών, χαμόγελων, ματιών, στο κέντρο του πάθους και εσύ ως μαστροπός του πολιτισμού να φτιάχνεις εικονική πραγματικότητα, το αφεντικό μιας φάμπρικας πολιτισμού, γι αυτό, γι αυτό,... γι αυτό το βήμα τελικά δεν έπρεπε να ξεπερνά τον εαυτό του, το άλμα στον αέρα φλούδο, ποτέ δεν μας απογείωσε ...ό,τι διώξαμε με τις κλωτσιές απ' το παράθυρο μας μπήκε απ' την πόρτα....

αυτή τη δουλειά θα κάνουμε τώρα;;;;

Αλλά που 'σαι!!!.....αν υποψιαστώ, πως ο χοροδιδάσκαλος και ο πρόεδρος πατρонаρουν και εκδίδουν τον σύλλογο, πως ο ατομικός μύθος, ο εαυτούλης, κινεί τον σύλλογο και το προσδόκιμο κύρος του περιμένεις να σου δώσει κάτι λιανά στη χαμένη σου ταυτότητα... θα πεθάνω!.

Πετρόκτιστα τα αναθεματισμένα

Χτίζει ο καθύς το κατιτίς,... το μαγαζάκι του, το Συλλογίσκο του,

συλλογικά μετρά και σκέφτεται λες κι είναι αυτά νομίσματα,

μετρά ξανάμετρά, τα βήματα χιλιάδες, τα πρόσωπα μυριάδες,

κι οι μουσικές ατέλειωτες, τα τρόπαια λουσάτα,

μετρά, ξαναμετρά, πηλίκo δεν υπάρχει,

να βάλουν όλοι ένα λιθαράκι στον πολιτισμό ...μα....αυτοί πετούνε πέτρες /.

Το μπόλιασμα

Η μαχαιριά εκεί στο δέντρο τότε στο μπόλιασμα

Έφερε πίσω τον καρπό για το χυμό μας ξόδεψε;

Η μνήμη

.....έχω και τον πατέρα μου εκεί στα '80 φεύγα κάθε που με βρίσκει στην ησυχία μου αρχίζει και λέει λέει και λέει και σταματημό δεν έχει, όλο για τα παλιά, τα μοναδικά, κι ακριβά... καμία επαφή με την πραγματικότητα... κοίτα τον λέω, κοίτα τον πώς πλάθει την παράδοση. Αλλά εγώ γιατί να μπερδεύομαι; Αφού όλα πάνε μπροστά μόλις βγω στην πόλη και όλα πάνε πίσω μόλις ανοίξει το μαγνητόφωνο, το βιβλίο, το στόμα του πληροφορητή... πήγαινε έλα, πίσω μπρος, δεν είναι καλά πράγματα αυτά... επικίνδυνο, τόσο που δεν ξέρω πού βρίσκομαι, στο παρελθόν ή στο μέλλον; Γιατί σίγουρα το παρόν το έχασα.

Εδώ Γυφτόκαμπος

Να σου πω και κάτι; «Εμείς δεν έχουμε καμία σχέση με τα γυφτοπιάσματα», μη κοιτάς που γλεντάμε στον Γυφτόκαμπο. Γιατί τόση χολή άραγες, αναρωτήθηκα, στους δασκάλους μας τους γύφτους που έχουν το μοναδικό προνόμιο και αδιαμφισβήτητο χάρισμα να αλλάζουν το «χρόνο» της καθημερινότητάς μας.

«Χρόνια πολλά» μου ευχήθηκαν μόλις πάτησα το πόδι μου στον Γυφτόκαμπο, γιορτή πουθενά κι η μέρα Παρασκευή... - Κάτι δεν πάει καλά σκέφτηκα, κάτι γίνεται και δεν το πιάνω, «Χρόνια πολλά ψέλλισα, να 'στε καλά τους απάντησα.»

Φτάνοντας λοιπόν, κάπως αργά στον Γυφτόκαμπο είχε ήδη νυχτώσει. Η καθυστέρησή μου οφείλεται, όπως πάντα, στην εμπρόθετη διάθεσή μου να ταξιδεύω αργά ώστε να μπορώ να εκμεταλλεύομαι το χρόνο και να ανασυγκροτώ τη σκέψη μου. Πάντα παλεύω να σταματήσω τον χρόνο και πάντα το πετυχαίνω, αρκεί να μην τρέχω, να έχω καλή παρέα δηλαδή καλό διάλογο και ενίοτε καλή μουσική. Η ταχύτητα γύρω στα 30 παρότι πενηντάρισα, παρέα μου ήταν η Κάτριν, η ανιψιά μου που ήθελε να δει και να μάθει, όχι τόσο αυτό που κάνω αλλά κάτι, πρωτόγνωρο και μαγικό, κι αν τύχει και κανα ελληνόπουλο σαρακατσανάκι; χαρά μας!..., βλέπεις στερημένη από την ελληνική πραγματικότητα, καθώς γεννήθηκε και ζει στο άχρωμο, άγευστο και άοσμο Βέλγιο.

Έφτασα λοιπόν, οι φωτιές στα τόπια ξεχώριζαν δίπλα στις σκηνές, μέσα στις καρδιές, κάτω από τα δέντρα, βαμμένη κοκκινόμαυρη η νύχτα, Ινδιάνοι μονολόγησα, αυτό, αυτό είναι, Ινδιάνοι ...

Πολλές σκηνές είχαν τοποθετηθεί λόγω καθυστέρησης; ή λόγω επιλογής; αρκετά μακριά από τον περιφραγμένο χώρο και, ενώ ήδη ακουγόταν μουσική στα μεγάφωνα, γεγονός που προμήνυε πως το πρόγραμμα είχε ήδη αρχίσει, οι άνθρωποι καθόταν ακόμα αναπαυτικά στις πολυθρόνες τους... Ανατροπή σκέφτηκα... φαίνεται

καβάντζωσαν πολύ πράμα και δε σώνεται γρήγορα, κι όντως ισχύει, η καβάντσα ήταν μεγάλη, από κρασί τσίπουρο, παϊδάκια, λουκάνικα μέχρι ποδήλατα, τέντες, ψησταριές και πάγο. Τίποτε δεν έλειπε. Τέτοια εξοικείωση με τον χώρο, λες να υπάρχει κάποιο γονίδιο; από που; Και μπράβο τους... όχι τόσο για τις ανέσεις... όσο που παίρνουν τον χρόνο τους, κι αυτοί καθυστερημένοι σαν και μένα... άχρονος χρόνος σκέφτηκα, λες να είναι οι μοναδικοί που ξέρουν να φκιάνουν κατάσταση λες να είναι οι μοναδικοί που χαίρονται τόσο τις πολιτιστικές τους διακοπές;

Την εικόνα των πανηγυριών πάντα μου την χαλάει εκείνο το μικρό παζαράκι που στήνεται ζερβόδεξα και μου θυμίζει τα διόδια, όλο και κάτι πρέπει να δώσεις για να περάσεις για να μη φύγεις με ενοχές, ας είναι σκέφτηκα, εδώ το Ναό του Σολομώντα δεν σεβάστηκαν οι έμποροι θα δίσταζαν μπροστά στο πανηγύρι; Τελικά δεν πρέπει να είναι κανείς τόσο αυστηρός, αναστοχάζομαι, γιατί κανένα πανηγύρι δεν τελειώνει αν δεν πάρεις χαλβά από τη Φρόσω στο τέλος, εδώ που τα λέμε ούτε μπουζούκια γινόταν χωρίς πατσά τα ξημερώματα, ούτε καν πανηγύρι χωρίς πατινάδα στη βρύση ... η αλήθεια είναι πως τα μαγαζάκια δεν έχουν ό,τι κι ό,τι, είναι προσεγμένα, από ήδη λαϊκής τέχνης, παραδοσιακά προϊόντα μέχρι παιχνίδια μαντολάτα και μαλλί της γριάς... και μπράβο τους που μας προσέχουν.

2017...Ωσπου να στρώσουμε κώλο στην πλαγιά ακούγεται στα μεγάφωνα η ψαλμωδία του παπά και των ψαλτών. Πλησιάζω το εκκλησάκι και καταλαβαίνω πως δεν χωράει κι όλους... τους καλούς ... επίτηδες λέω το 'καναν μικρό για να μην είναι χρηστικό. πώς αλλιώς θα γινόταν σύμβολο... κάθισα όρθιος απ' την απέξω, ...

Όταν αμέσως μετά τον εσπερινό πήραν τη σκυτάλη οι τραγουδιστές και τραγούδησαν από ένα καθιστικό, μακρόσυρτο, σαρακατσάνικο τραγούδι... τότε σε θυμήθηκα δάσκαλε, όλα έδεσαν με μιας, το κοινωνικό με το ιερό ένα και το αυτό... οι παπάδες εξυμνούσαν τον Δημιουργό, οι τραγουδιστές τα δημιουργήματα...

Εδώ είναι να πεις και το άλλο, όταν οι τραγουδιστές παίρνουν το τραγούδι, ρε φίλε, τα σπάνε, το τραγούδισμά τους είναι τόσο αργό και λένε κι όλα τα λόγια πανάθεμά τους, μου θυμίζει την Ανάσταση που θες να τρέξεις στη μαγειρίτσα και οι ψαλτάδες σου τη σπάνε... τότε θυμούνται να πούνε όλα τα λόγια, βέβαια και με το δίκιο τους, γιατί τα τροπάρια πώς να τα αγνοήσεις, είναι απίστευτα, απίστευτο λέω, απίστευτο και τούτο, αν δεν είσαι μύστης, χάθηκες, γίνεται ζόρικο, παλεύεις με τη νύστα και υπάρχει κίνδυνος να την δεις αλλιώς να σου ξεφύγει κανένα ιδεολόγημα και να γράψεις τραγωδίες ...πάντως, αυτό είναι βίωμα όχι παίζουμε, σε σώζει από τέτοιες δύσκολες καταστάσεις.

.....

Κοίτα με πάλι, κοίτα με

Μπήκα στη μέση του χορού..... ένας μικρός θεός κι εγώ ...τόσα μάτια να με κοιτούν, τόσα χέρια πιασμένα, τόσα πόδια πονεμένα, τόσες ανάσες, τόσος ιδρώτας, τόσες ώρες

είπα για μένα ήρθαν όλα ...φίλα με τώρα ...όλοι για μένα σήμερα, φωτιά και τσεκούρι ... χρόοοοονια τώρα, πόλεμος ο χορός και κάθομαι και μετρώ πληγές ...

Αλλά τσίρκο η παράσταση το Μαράκι χα χα χα χου χου χου και τι ωραία που είναι ο χορός και τι ωραία τα ταξίδια και τι ωραία η παρέα, μόλις καπάρωσε τον Γιωργάκη μην την είδατε τη Μαριώ , από δω παν' κι άλλοι, ρε γαμώτο είπα που είναι το Μαράκι; η Χρυσάφακι ...- και πόσο ξεχωριστές παραστάσεις και τι εξυπνάδα και πως τα βρήκες όλα αυτά, ωχ! μόλις έφτιαξε σχέση, ούτε τα ξεχωρίσματα δεν προλάβαμε να παίξουμε..... ωχ! ο μαύρος είπα, εμ' η δασκαλίτσα ...- και τι επίπεδο, και τι ροή η παράσταση και τι τονα και τι τ' άλλο ...Λούης, γιατί δεν την παίζαν οι φιλενάδες της, η άλλη μ' ανέβασε: THE BEST TEACHER στο διαδίκτυο κι έφυγε νύχτα χωρίς αναγνώριση, αμάν είπα, θεέ μου τι σου έκανα..... ήταν και η έμπειρη, έτσι μου δήλωσε, που είχε χοροπαιδεία που αν ήθελε θα γινόταν δασκάλα χορού αλλά δεν της αναγνώρισα το πτυχίο και ήλθεν είδεν και απείχε.... ρε διάολε είπα μαλακομαγνήτη έχω; ...τι δεν καταλαβαίνω τόσα χρόνια εγώ ο μαύρος νόμισα πως θα κάνω χορό στους ανθρώπους και βρέθηκα απ' τους καφέδες ο χειρότερος κουτσομπόλης, απ' τα τσίπουρα παραλίγο αλκοολικός, απ' τις εκμυστηρεύσεις ψυχολόγος, απ' τις «διαμορφούμενες» σχέσεις συνοικεσιολόγος, απ' το γυαλί τηλεπερσόνας, ...μου γύρισαν τα σκώτια, γύρισα κι εγώ στην κουβέντα της μάνας μου «καμιά δουλειά παιδί μου δεν είναι ντροπή!!!».

Για τον χορό

Λογαριασμό δε δίνω, δεκάρα δε χρωστώ, κι όμως όταν σκεφτώ πως μ' έθρεψες, τη δόξα πως μου κέντησες θα 'θελα για σένα μόνο,

να σε προσκαλώ για όσα δεν μπορώ να πω,

να μη σε σπαταλώ στις πρόβες,

να μη σε ξοδεύω στα κλαρίνα,

να μη σε μελετώ στους άλλους,

να μη σε πουλώ στα μάτια τους κι εσύ, να μαρτυρείς τα χρόνια μου και να μιλάς τα πάθη μου, να συγχωρείς τα λάθη μου...

να μ' αγαπάς

κι ας περπατώ τον περισσότερο καιρό ... !!!

“Πες μου ποια είμαι εγώ” – (Ενας ποιητικός ετεροπροσδιορισμός)

Λύσσαξε, την βρήκε πάλι το κακό ...

Παραγγελιά του μήνυσε / διπλός καημός εβγήκε
Γιάννη, θέλω να ξέρω να χαρείς /
για ποιον απόψε τραγουδάς και πήρε εμένα ο πόνος;

Δεν της μιλά,/ στέκει στα ίσια τραγουδά δυο σταράτα λόγια:
Όσα μου δώσαν οι καιροί τα πήραν πίσω οι καημοί...
πες μου το, ξέρεις το γιατί;
Έκανε μια και έλυσε από κορφής τα νήματα που την κρατούσαν στη ζωή,
τα μάτια να προλάβω ...ξέπλεκα τα μαλλιά της ...

Θες να 'πτε απ' όλους τους καημούς; ρίχτηκε πάλι στο χορό,
φώναζε Γιάννηη... με λυγμό, πες μου, πες μου, ποια είμαι εγώ;...

Χτυπά τα δυο της χέρια τρεις και τέσσερις / και πάλι, πάλι στον αέρα,
βήμα δεν κάνει πέρα, Γιάννηηη για πού με πας;

Ακροπατεί στο άκουσμα του Γιάννη / πίσω δεν κάμει
βάλθηκε να ξεκάνει / ό,τι της τρώει τα σωθικά.

Το βλέμμα σήκωσε σε μας / χίμηξαν πάνω της με μιας
μάτια, αγάπες, ψέματα, διαβόλοι και μπερδέματα.

Πες το μου Γιάννη... θα μείνω εδώ / θα τρελαθώ, το περιμένω από καιρό,
ποιος θα μου πάρει, ποιος θα μου πάρει το κακό;